Univ Calif - Digitized by Microsoft ®

Col. 474
p. 403. Buenos Aires, etc.
1st Edition. 10 maps.
*
Lact.

The Bancroft Library
University of California • Berkeley
THE PETER AND ROSELL HARVEY
MEMORIAL FUND

Univ Calif - Digitized by Microsoft ®

95 22

8550
GAORME
NHL

Alden 623/125
Sabin 38554
Ward 70
Street II, 1557
JCB (3) II, 193

Univ Calif - Digitized by Microsoft ®

Digitized for Microsoft Corporation
by the Internet Archive in 2006.
From University of California Libraries.
May be used for non-commercial, personal, research,
or educational purposes, or any fair use.
May not be indexed in a commercial service.

Nieuvve Wereldt

Ofte

Beschrijvinghe

van

WEST-INDIEN,

Wt veelderhande Schriften ende Aen-teeckeninghen van verscheyden Natien by een versamelt

Door

IOANNES de LAET,

Ende met

Noodighe Kaerten ende Tafels voorsien.

TOT LEYDEN,
In de Druckerye van Isaack Elzevier.
ANNO 1625.

Met Privilegie der Ho. Mo. Heeren Staten Generael, voor 12. Iaren.

Univ Calif - Digitized by Microsoft

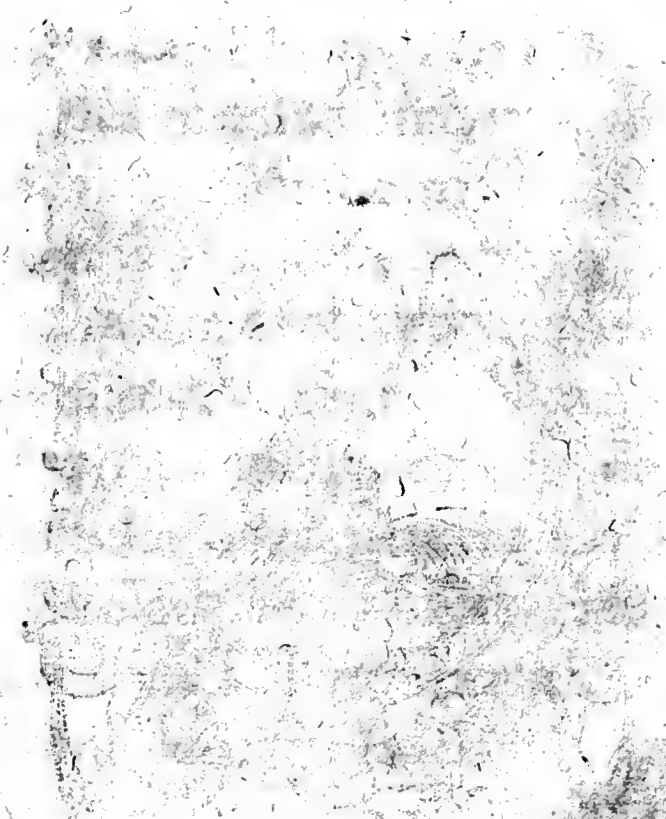

Univ Calif - Digitized by Microsoft ®

Aen de Doorluchtighe ende Hoogh-moghende Heeren, mijn Heeren de

STATEN GENERAEL

der vereenighde Nederlanden.

MIIN HEEREN,

NAer dat uvve Doorluchticheden het langhe ghevvenſchte Octroye van de Weſt-Indiſche Compagnie hadden gebracht tot een vaſt ende bondich beſluyt, zoo vvas het nu tijdt dat alle ghetrouvve lief-hebbers des Vaderlandts, haer uyterſte beſte ſouden doen, om te vervorderen de middelen die noodigh zijn tot uyt-voeringhe van zoo grooten ende ghevvichtighen vverck; vvelcke middelen alzoo ſy beſtaen in tvvee deelen, te vveten, in't op-brenghen van een groot Capitael, tot uyt-ruſtinghe van een aenſienlijck ghetal van Schepen, hooghnoodigh tot het bevaren ende beſoecken van zo vele ende vvijdt-verſpreyde Landen, als in den voorſchreven Octroye begrepen zijn; ende ten anderen, in goede kenniſſe van de voorſchreven Landen ende Luyden, tot onderrechtinge van de ghene die de directie van deſe Weſt-Indiſche Compagnie bevolen is, als mede die, de vvelcke

Univ Calif - Digitized by Internet Archive

de reſolutien hier te Lande ghenomen, ſullen gaen uyt-voeren: Tot vervorderinghe van beyde deſe middelen, hebbe ick naer mijn ſchuldighe plicht ende geringh vermoghen, getracht ſoo vele toe te brenghen als ick konde, ende inſonderheyt tot het tvveede, alvvaer ick als noch het meeſte gebreck ſpeurde. Ick hadde al voor vele jaren, uyt een ſonderlinghen luſt, by een vergadert alles 'tghene by diverſche natien in druck vvas uyt-ghegeven van de Landen van Weſt-Indien; oock eenighe geſchreven Iournalen van eenige Stier-lieden van onſe natie; ende daer uyt ſeeckere korte aen-teeckeninghen ghetrocken: VVt de vvelcke ick, door aen-porringhe van verſcheyden Heeren ende vrienden, deſe Beſchrijvinghe van Weſt-Indien hebbe by een gheſtelt, vvelck nu onder de beſcherminghe van uvven Doorluchtighen naem voort-komt. Sy en konde noch en behoorde by my niemant anders toe-gheeygent te vvorden, áls uvve Doorluchticheden, als vveſende Vaders van 't Vaderlandt, ende Aenlegghers ende Voorſtanders van het groote vverck, om vvelckes vville deſe Beſchrijvinghe is verveerdicht. Wat arbeydt ende moeyte by my in dit vverck te vervoorderen is genomen, ſullen die lichtelijck oordeelen die de vvijdtlufticheyt van deſe Landen, ende diverſiteyt

van

Univ Calif - Digitized by Microsoft ®

van Autheuren, uyt de vvelcke dit vverck is ghenomen, ſullen aen ſien: Alle de vergeldinghe die ick daer voor vervvachte, is, dat uvve Doorluchticheden ghelieven deſen mijnen arbeydt met een goede ooghe aen te ſchouvven, ende te aenveerden als een getuygenis van mijnen vvilligen dienſt ende ſchuldige danckbaerheyt. Den Almogenden Godt ende genadigen beſchermer van ons lieve Vaderlandt, geve uvve Doorluchticheden een gheluckige ende langhduerighe regeringhe, overvvinninghe van ſyne vyanden, tot voorſtandt van ſyne Kercke, ende vvelſtandt van alle trouvv-hertighe ingeſetene van deſe Landen, ghelijck 't ſelve gheduerlijck door vyerige gebeden vvort verſocht door my

Vvve Doorluchtigheden
ootmoedigen Dienaer

IOANNES de LAET.

VVt Leyden deſen 15. November Anno 1624.

PRIVILEGIE.

DIe Staten Generael der Vereenichde Nederlanden, hebben ghe-conſenteert ende geoctroyeert, conſenteren ende octroyeren midts deſen Iohan de Laet, *vvoonende tot Leyden, dat hy voor den tijdt van tvvaelf Iaren naeſt-komende, alleen in de vereenichde Provincien ſal moghen doen Drucken, ende uyt-gheven, in diverſche talen, ſeecker Boeck, ghenaemt* Nieuwe VVerelt, ofte Beſchrijvinghe van VVeſt-Indien, *verciert met diverſche Kaerten, tot onderrechtinghe van het ſelve Boeck, ofte Hiſtorie. Verbiedende allen, ende een yeghelijcken Ingeſetenen van deſe Landen, 't voorſ. Boeck binnen den voorſ. tijdt van tvvaelf Iaren, directelijc, of indirectelijc, in't gheheel, ofte ten deele, in't groot, ofte in't kleyn, in eenigerley tale te doen na-drucken ende uyt-gheven, oft elders naer-ghedruct in de vereenichde Provincien te brenghen, om verkoft, ofte uyt-ghegeven te vvorden; ofte oock eenighe Kaerten in't gheheel ofte ſtuck-ghevvijs, uyt het voorſ. Boeck te nemen, om by andere Boecken uyt-ghegheven te vvorden, ſonder conſent van den voornoemden* Iohan de Laet, *by verbeurte van de ſelve na-ghedructe exemplaren ofte Boecken, daer in ſodanige Kaerten in't gheheel, ofte deel, ghevonden mochten vverden, ende daer en boven een ſomme van ſes hondert guldens; 'tappliceren een derdendeel daer van tot behoef van den* Officier *die de calangie doen ſal, het tvveede derdendeel tot behoef van den armen; ende het reſterende derdendeel tot behoef van den voorſz.* Iohan de Laet. *Verbiedende voorts ghelijcke materie voortaen te Drucken, ofte uyt te gheven, ſonder dat d'Originelen van dien eerſt by ons gheviſiteert, ende daer toe conſent ghegheven zy, op pene by onſe voorgaende Placcaten op 't ſtuck van de Druckeryen gheemaneert.*

Ghedaen ter vergaderinghe van de Hoogh-ghemelte Heeren Staten Generael, in s'Graven-Haghe op den XVII. *Julij ſeſthien hondert vier en tvvintich.*

I. MAGNVS Vt.

Ter Ordonnantie van de ſelve

I. van Goch.

Digitized by Microsoft

Tot den Leſer.

GOet-gunſtighe Leſer/ick verſoecke V. E. dienſtelijcken/ eer ghy komt tot het leſen van de naer-volgende Boecken/te willen letten op 'tgene ick V. E. al vooren hebbe te waerſchouwen/ ende voorſt: dat ick dit werck alleen hebbe vervoordert tot ghemeynen dienſte / ende nut van ons Vaderlandt / om een generale wetenſchap van de Landen van Weſt-Indien ons lieden in te ſcherpen/ ende een luſt tot voorder onderſoeckinghe te verwecken: Bekenne ondertuſſchen gaerne / dat het werck niet en heeft de volmaecktheyt/die ick ſelfs wel wenſchte/ende andere wel ſullen mogen verepſſchen; dan 'tſelve en komt niet by myne ſtoffichept / maer by ghebreck van meerder ende beter onderrichtinghe: Die meerder kennis daer van hebben/konnen my/indien't haer ghelieft/in toe-komende breeder onder-wijſen / ende daer en tuſſchen mijnen arbeydt ten beſten duyden. Ten tweeden; dat hoewel myn principael voor-nemen is / dese Landen alleen Geographice te beſchrijven/ dat ick evenwel heb goet ghevonden eenighe voyagien ende Landt-tochten neffens andere omſtandicheden hier ende daer by te voeghen / om een peder Leſers curieuſheyt wat ghenoeghens te geven / ende 'twerck aenghenamer te maecken. Ten derden/ dat ick met voordacht hebbe aen-gheteeckent de namen der ghener upt welcker ſchriften dit werck is by een ghebracht / om een peder ſyn verdiende eere te geven; alſoo ick het daer voor houde/ dat het onbetamelijcken is een anders arbeydt te ghebruycken ſonder behoorlijcke erkenteniſſe van ſynen naem; ende vertrouwe/ dat alle die noch pets hebben / dat dienſtigh ſoude moghen weſen tot voorderinghe ende verbeteringhe van dit werck / te eer bewoghen ſullen worden/ om 'tſelve met ghelegenthept my mede te deelen. Ten vierden/ dat ick niets en hebbe willen voorts-brenghen/dan dat voor desen door den Druck/ſoo in onſe als andere talen/ ghemeyn is ghemaeckt/ofte anders generalijcken bekent is ghworden. Ten vijſden/ dat ick meer hebbe ghelet op de ſake ſelfs / als op de woorden/ende over ſulcks dat niemandt hier en ghelieve te verwachten een curieuſen ende eenparigen Nederduytſchen ſtijl; want het werck is meeſt by een ghebracht upt Italiaenſche / Spaenſche / Franſche ende Enghelſche ſchriften / in welcker overſettinghe ick my wat naulwer nu ende dan hebbe ghebonden aen de eyghenſchappen van peder tale / als andere veellicht wel ſullen voor goet houden; de welcke/ als oock alle andere die eenighe voordere mis-claghen mochten vinden/worden by desen ghebeden/ de ſelve ofte over 'thooft te ſien en te vergeven upt beleefthepdt/ofte te verſpen met ſedichept. Eyndelijck/ſoo zijn wy door onſe voorgangers miſſepdt tot eenighe fauten/daer van wy eenighe reede hebben ghemerckt; als in't eerſte Boeck aen't veerthiende Capittel hebben wy upt Herrera gheſtelt / dat de Stadt Baracoa is gheleghen ſeltich leguen van St. Iago in Cuba, welcke diſtantie nergens na ſoo groot kan weſen/als de Caerte ſal upt-wijſen. Ende op pagina 30. aen't eynde worpt gheſeght/ dat het Eylandt Santa Cruz van't Eylandt St. Iuan de Puerto Rico leght naer't Suydt-weſten / welck moet weſen naer't Suydt-ooſten. In't achtſte Boeck/ op't thiende Capittel worpt gheſeght / dat Punta de Chame by Weſten de Stadt Panama is 't Landt van de Caſique Chiapes; waer in Herrera hem moet vergrijpen/alſoo by de Hiſtorie van't vinden van de Suydt-Zee by Balboa genoeghſaem blijckt / dat het Landt van deſen Caſique gheleghen was by Ooſten de Stadt Panama; alſo Balboa komende van Darien, door 't Landt van deſen Caſique trock/eer hy quam aen de Suydt-Zee by de Golfo St. Miguel. In't ſelfde Boeck Capittel twintich worpt gheſeght upt Herrera, dat Cuidad de los Reyes leght hondert en tachtentich leguen van de Stadt Santa Fé de Bogota, welck maer tachtentich leguen en kan weſen volghens de Caerte. In't ſelfde Boeck aen't derde Capittel worpt gheſeght by Antonelli, dat Acla van Nombre de Dios leght veerthien leguen Ooſtwaert / welck volghens andere / ende de beſchrijvinghe van de cuſte / wel acht en twintich leguen behoort te weſen. Wy vreeſen dat daer meer ſulcke miſſepdinghen ſullen gevonden worden/die den Leſer naer ſyn oordel ſal ghelieven te onderſcheyden. Daer zijn oock verſchepden contradictien in de aen-gheroerde Schrijvers / daer wy noch niet wel hebben konnen van oordeelen wie 'trecht ſoude mogen getroffen hebben. En alſoo wy veel tijts abſent zijn gheweeſt van den Druck/ſoo zynder eenighe druck-fau-

Errata.

ten begaen / inſonderheyt in de vreemde namen / daer V. E. ſal gheliefven op te letten / ende die te verbeteren / als volght: *pag.* 4. *lin.* 24. leeſt Roxo: en *lin.* 40. acht voor achthien. *pag.* 13. *l.* 21. leeſt Yaquimo. *pag.* 31. *l.* 26. Canarie. *pag.* 39. *l.* 40. by de groote Banck. *pag.* 79. *l.* 4. *Accominticus. pag.* 106. *l.* 48. *Hariot. pag.* 157. *l.* 9. Conſcio, ende *l.* 16. Mongibelo. *pag.* 175. *l.* 2. Annil, ende *l.* 49. Monteic, *pag.* 176. *l.* 49. Pyriagua. *p.* 232. *l.* 10. Quautemallac, ende *l.* 40. Deſſaguadero. *p.* 251. *l.* 3. Chiru. *p.* 291. *l.* 16. de la Veia. *p.* 294. *l.* 15. Maſteles. *p.* 295. *l.* 36. Almaguer. *p.* 296. *l.* 3. Paezes, ende *l.* 15. Almaguer. *p.* 297. *l.* 50. Nicardo. *p.* 329. *l.* 48. de la Ribera. *p.* 400. *l.* 41. Vendavalen. *p.* 401. l. 48. Santa Maria. *p.* 406. *l.* 44. byſen. *pag.* 407. *l.* 11. Iguazu, ende *l.* 22. Guaxarapos, ende *l.* 31. Yguatu. *pag.* 409. *l.* 10. Ontiveros, ende *l.* 29. Cordoua. *p.* 411. *l.* 22. Souſa. *p.* 413. *l.* 30. Peraluerez. *p.* 418. *l.* 37. ende 39. Monte de Trigo. *pag.* 419. *l.* 46. Colligni. *p.* 420. *l.* 54. Theologiam. *pag.* 421. *l.* 22. Porto Seguro. *pag.* 422. *l.* 9. leeſt Portugeſen voor Spaegniaerden. *pag.* 423. l. 5. Seguro. *p.* 432. *l.* 19. Franceſes, *p.* 437. *l.* 24. een deel. *pag.* 439. *l.* 16. Vyapari. *pag.* 449. *l.* 3. Yacare. *pag.* 459. *l.* 44. Cubagua. *p.* 466. l. 19. ondervindingen. *p.* 467. *l.* 4. Zabanen. *p.* 477. *l.* 1. Cariaco. *p.* 479. *l.* 23. Caſſanar. *p.* 481. *l.* 30. Tiuitiuas. *p.* 484. *l.* 13. de leſte. *p.* 492. *l.* 11. del Drago. *pag.* 503. *l.* 7. ende 12. Sayler. *p.* 504. *l.* 13. 23. 32. 33. 35. Caruaial. *pag.* 505. *l.* 1. hondt.

Voor-

Digitized by Microsoft

Voor-reden ende Inleydinghe tot de volghende Beſchrijvinghe.

DE Landen die wy voor-genomen hebben te beſchrijven/worden by vele America, ende van vele Weſt-Indien, ende van andere oock anders ghenaemt: mijn meyninghe en is niet vele woorden te maken over den naem/ te weten / ofte die recht ghegeven is ofte niet; my ſal ghenoegh weſen / dat de Leſer verſtaet/ dat mijn voornemen is te ſchrijven van dat vierde gedeelte des wereldts/ welck den Ouderen onbekent is gheweeſt / voor ſoo vele by haer ſchriften is blijckende/ (hoewel ick niet en ontkenne/ dat eenighe lichte erkentenisſe by eenighe geſpeurt wordt/ als 't ſelve te ſien is by Ioſephus de Acoſta, die deſe ſaecke verhandelt in ſyn Hiſtorie Naturael ende Morael van Weſt-Indien:) ende ſints den jare veerthien hondert twee en tneghentich door Don Chriſtopher Colon ofte Columbus eerſt is ontdeckt: hoewel Americus Veſpucius die eenigen tijt daer naer is ghekomen/ de eere heeft/ dat deſe Landen vele naer ſynen naem worden ghenaemt. Den Koninck van Spaegnien/ ofte om eyghentlijcker te ſpreecken / van Caſtilien ende Leon, pretendeert alle deſe Landen hem toe te behooren/ upt kracht van een gifte des Paus van Roomen / ende ſekere verdeelinghe ende afpalinghe daer op ghevolght tuſſchen hem ende den Koninck van Portugal: door middel van welcke verdeelinghe de Kroone van Portugal aen ſich treckt het gantſche Landt van Braſil, welck wy mede in deſe beſchrijvinge verhatten. Ende op dat alle de werelt magh ſien het recht dat den Koninck van Spaegnien in deſen is pretenderende / ſoo ſal ick hier van woorde tot woorde in-voeghen de inſinuatie die de eerſte ontdeckers van deſe Landen / upt den name van den Koninck aen de inghebooren ende beſitters van die Landen plachten te doen; ghelijck den Hiſtorie-ſchrijver Antonio de Herrera daer van een voor-ſchrift ſtelt in ſijn eerſte Decade in't ſevende Boeck aen't veerthiende Capittel/ luydende aldus:

Ick N.N. dienaer van de alderhooghſte ende machtichſte Koninghen van Caſtilla *ende* Leon, *overvvinners van de Barbariſche natien, haren Ambaſſadeur ende Capiteyn, gheve u te kennen naer mijn beſt vermoghen, dat Godt onſen Heere, een ende eeuvvigh, ſchiep den Hemel ende de Aerde, ende een Man ende een Vrouvve, van vvelcke ghy ende vvy, ende alle menſchen voort-ghebracht zijn, ende alle die naer ons noch voort-komen ſullen: doch door de menichte van de generatien die van de ſelve gheſproten zijn, ſints vijf duyſent ende meer jaren hervvaerts dat de vverelt gheſchapen is ghevveeſt, vvas het noodigh, dat de eene menſchen in d'een, ende d'ander in d'ander ghedeelte ſouden vvoonen, ende verdeelt vvorden in vele Rijcken*

ende

ende Provincien, om dat sy haer alle in een ghevveste niet en konden onderhouden. Van alle dese volckeren heeft de Heere onse Godt de sorghe ende last gheghevven aen eenen die ghenaemt vvas Petrus, op dat hy Heer ende Overste soude vvesen van alle de menschen des vverelts, datse alle hem souden ghehoorsamen, ende dat hy 'thooft soude zijn van't gantsche menschelijck ghesclacht, vvaer dat de selve oock vvoonden ofte leefden, ende van vvat vvet, gheloof, ofte secte sy oock vvaren: ende gaf hem de gantsche vvereldt tot synen dienste ende onder syn ghebiedt: ende ghelijck hy hem belaste syn Stoel te setten te Roomen, als vvesende de gheleghenste plaetse om de ghantsche vverelt te regieren, soo liet hy hem oock vry in eenigh ander ghedeelte des vvereldts syn stoel te setten ende te houden; te oordeelen ende te regeeren alle volckeren, Christenen, Mooren, Ioden ende Heydenen, ende van vvat ander secte ofte gheloof sy mochten vvesen. Dese noemden men Papa, vvelck is te segghen vvonderbaerlijcke Overste, Vader ende beschermer, door dien hy is een Vader ende Gouverneur van alle menschen. Desen heylighen Vader ghehoorsaemden, ende namen voor haren Heere Koninck ende Overste van de ghantsche vvijde vverelt, alle de ghene die in dien tijdt leefden; ende van ghelijcke hebbense oock ghehouden alle de andere die vervolghens verkoren zijn tot de Pausselijcke vveerdicheyt; ende is soo vervolght tot op heden, ende sal soo vervolghen tot het eynde des vvereldts. Een van dese Hooge-priesters voorseydt, als Heere van de vverelt, schonck dese Eylanden ende vaste Landen in ende aen de Zee Oceanus gheleghen, aen de Catholijcke Koninghen van Castilla, vvelck doen vvaren Don Ferdinando ende Donna Ysabel, hoogh-loffelijcker ghedachtenis, ende aen hare erfghenamen onse Heeren, met alles vvat daer in is; ghelijckt 'tselve begrepen is in sekere schriften daer van ghemaeckt, vvelck ghy meught sien soo ghy vvildt: Soo dat syn M^t. is Coninck ende Heer van dese Eylanden ende vaste Landen uyt kracht van de voorschreven gifte; Ende eenighe Eylanden, ende by naer alle die dit is te kennen ghegeven, hebben reede syn M^t. over sulcx voor Coninc ende Heere aen-ghenomen, hem ghehoorsaemt ende ghedient, ende dienen hem noch als onderdanen schuldigh zijn, ende dat met ghemoede, ende sonder eenighen teghenstandt; daer naer sonder uyt-stel, mede onderricht zijnde van't voorgaende, ghehoorsaemden sy mede de Religieuse mannen, die hy haer toe-sondt, om ons heylighe Geloove van hen te verstaen, ende daer in ondervvesen te vvorden; ende alle die uyt haren vrijen vville ende onbedvvonghen sonder giften ofte ander bespreck Christenen vvierden ende blijven, ontsinck syn Majesteyt die blydelijck ende mildelijc, ende gheboodt datmense soude tracteren als syn andere onderdanen ende vasallen: ende ghylieden zijt ghehouden mede alsoo te doen. Derhalven soo bidde ende versoecke ick, soo vele my moghelijcken is, dat ghy vvilt aen-mercken 'tghene ick gheseyt hebbe, ende dat ghy om 'tselve beter te verstaen, ende u daer op te beraden, neemt sekeren tijdt, als billijck is, ende dat ghy erkent de heylighe Kercke voor Vrouvve ende Overste van de gantsche vvereldt, ende den oppersten Priester ghenaemt Papa, in haren naem, ende syn Majesteyt in syn plaetse als opperste Heer ende Coninck van de Eylanden ende vaste Landen, uyt kracht vande voor-schreven gifte: ende dat ghy toelaet dat dese Religieuse Vaders het boven-verhaelde u verkondighen. Soo ghy soo doet, sult vvel doen, ende 'tghene ghy aen syn Majesteyt schuldigh zijt: ende ick in synen name sal u aenvaerden in aller liefde, ende sal u laten uvve vrouvven ende kinderen vry sonder slavernije,

Univ Calif - Digitized by Microsoft

vernije, op dat ghy daer mede vryelijck doet vvat u ghelieft ende goedt vindt, ghelijck ghedaen hebben de invvoonders van meeſt alle d'ander Eylanden: ende boven deſen, ſoo ſalſyn Majeſteyt *u geven vele vryheden ende groote belooninghen. Maer indien ghy het niet en doet, ende malicieuſelijcken uyt-ſtel ſoeckt, ſoo laet ick u vveten, dat ick door de hulpe Godts met macht teghen u ſal in-trecken, ende u oorloghe aen doen van allen kanten naer dat ick beſt ſal konnen, ende ſal u brenghen onder het jock ende ghehoorſaemheyt van de Kercke ende ſyne* Majeſteyt, *ende ſal uvve vvijven ende kinderen vvegh-nemen ende tot ſlaven maecken, verkoopen, ende voorder daer mede handelen als ſyne* Majeſteyt *ſal ghebieden; Ick ſal u uvve goederen benemen, ende alle quaedt ende ſchade doen, die ick kan, als aen vaſallen die niet vvillen ghehoorſamen, ofte aen-nemen haren Heere, maer hem vveder-ſpreken ende teghen-ſtaen. Ende proteſtere dat de doodt-ſlaghen ende ſchaden daer uyt te volghen, door uvve eyghen ſchuldt ontſtaen, ende niet door ſyn* Majeſteyt *ofte my ende deſe* Cavalleros *die met my zijn ghekomen. Ende ick begeere dat by den teghenvvoordighen Notaris daer van gheſeghelde ghetuyghenis my ſal vvorden ghegeven, dat ick u dit alles alſoo gheſeght ende verſocht hebbe.* **Dus verre** Herrera.

Wt welcke inſinuatie ende proteſtatie men kan ſien het onghetwijfelt recht van den Koninck van Spaegnien op de Landen van Weſt-Indien / ende waer op ghegrondt zijn gheweeſt de ſchrickelijcke verſtroyinghen / vernielinghen ende verſcheuringhen van de arme Inghelſetenen van die Landen / in-neminghe van hare plaetſen / beroovinghe van alle hare goederen / ende toe-eygheninghe van alles tghene daer in die Landen wordt ghevonden; doch laet ons weder-keeren tot ons voorighe segghen.

Ick hebbe voor-ghenomen dat vierde ende nieuw-ontdeckte gedeelte des Werelts te beſchrijven / inionderheyt veroorſaeckt zijnde door de aenſtaende gheleghentheyt van de vaert ende handel op de ſelve Landen onlanghs by de onſe voor-ghenomen. Vele hebben over langh ende noch onlanghs haren arbeydt ende wetenſchap daer in beſteedt; eenige door geſichte ende eyghen ervarentheyt daer van onderricht; andere uyt hooren segghen ende aenleydinghe van de ghene die deſe Landen ghelien ende door-wandelt hebben: dan ghelijck de eene neerſtiger ende aendachter is om aen te mercken' tghene hem voor-komt / als de andere; d'een bequamer om te oordeelen / ende het ware van het waerſchijnlijck ofte het onwaer te onderſcheyden / ſo ſpeuren wy ock in de gene die tot noch toe de beſchrijvinge van deſe Landen haer hebben onderwonden / een groote verſcheydentheydt / ende in ſommighe ock groote mis-ſlaghen: onſe gheneghentheyt is om 'tghemeyn ende de ghene die hier aen-geleghen is / wel te onderrichten / door onderlinghe vergelijckinghe van alles 'tgene van deſe Landen tot noch toe is beſchreven ende tot onſe handen gekomen: ſoo wy yevers door ghebreck van goede onderrichtinghe hebben gemiſt / de faute

en be-

en behoort niet ons/maer de Schrijvers die wy gevolght hebben/ toe-geschreven te worden: soo wy ons ock vergrijpen in't onderscheyden by faute van goet oordeel; 'tgene wy in ander verdragen sonder scherpe berispinghe/verhopen wy dat in ons mede ten besten sal gheduydt worden: Aan de ghene die het verbeteren konnen/willen wy altijdts gaerne gheleert ende vermaent worden. Ende op dat een yeder kennelijck zy uyt wat schriften dese beschrijvinghe is by een gebracht/soo sullen wy hier in voeghen een register van de Boecken die wy voornaementlijcken hebben ghevolght.

Parte primera de la Chronica del Peru: Hecha por Pedro de Cieca de Leon.

Historia general de los Hechos de los Castellanos en las Islas i Tierra Firme del mar Oceano escrita por Antonio de Herrera.

Descripcion de las Indias Occidentales de Antonio de Herrera.

Historia natural y moral de las Indias por el Padre Ioseph de Acosta.

Relacam Annal das cousas que fezeram os Padres da companhia de Iesus nas partes da India Oriental & no Brasil, &c.

Conquesta de las Moluccas por Leonardo de Argensola.

Argentina por Martin del Barco.

Araucana de Don Alonso de Ercilla y Cuniga.

Delle navigationi & viaggi racolte da M. Gio Battista Ramusio volume terzo, nel quale si contiene le Navigationi al mundo nuovo, &c.

Iarrici Thesaurus rerum Indicarum.

Descriptionis Ptolomaicæ augmentum Cornelij Wijtfliet.

Decades Oceanicæ Petri Martyris.

Histoire general des Indes Occidentales par Françoys Lopesde Gomara.

Popilliniere de trois mondes.

Thevet France Antarticque.

Histoire de Brasil par Iean Lery.

Les Voyages du Sieur Champlain.

Histoire de la Novelle France par Marc. Lescarbot.

Histoire de la mission de Peres Capucins en l'Isle de Maragnan & terres circonvoisines par le R.P. Claude d'Abbeville.

The Third volume of the voyages, Navigations and discoveries of the Englisch Nation, &c. collected by Richard Hackluyt.

Purchas pilgrimage or Relations of the World, by Samuel Purchas.

A map of Virginia with a description of the countrey by Capiteyn Smith.

A description of New Engeland by Cap. Iohn Smith.

A briefe Relation of the discouerye and plantation of New England.

New Englandts trial by Cap. Iohn Smith.

A Re-

lit - Digitized by Microsoft

A Relation or Iournall of the beginning and proceedings of the Engliſh plantation ſetled at Plimouth in New England.

A diſcours and diſcouery of New-found-land Written by Cap. Richard. Whitbourne of Exmouth, &c.

A Relation of a Voyagie to Guiana, performed by Robert Harcourt.

A Map of the Sommer Eylands once called the Bermudas.

A letter Sent into England from the Summer Ilands.

Ian Huyghen van Linſchoten Beſchrijvinghe van America, &c.

Iournael van de voyagie naer Rio de la Plata, ghedaen met het Schip de Silveren Wereldt, onder 't Admiraelſchap van Laurens Bicker, &c.

Hiſtoriſch verhael van de voyagie naer de Strate van Magallanes, onder den Admirael Mahu, &c. door Barent Ianſz. Chirurgijn.

Voyagie van Olivier van Noordt.

Voyagie van Ioris van Spilberghen door de Strate.

Iournael van de wonderlijcke reyſe ghedaen door VVillem Corneliſz. Schouten van Hoorn, Anno 1615. 1616. &c.

Toortſe der See-vaert door Dirck Ruyters.

Beneffens verſchepden gheſchreven Iournalen van verſchepden Schippers ende Stier-lieden / welcker namen wy hier ende daer in onſe Beſchrijvinghe hebben uytghedruckt.

Voorts om met goede ordre voorts te varen in't voor-ghenomen werck / ſoo hebbe ick goet ghevonden te maecken eenckere verdeelinghe van deſe Landen / daer ons de ghelegenthept van deſe Landen ſelfs ſchijnt toe te leyden: want beſtaen in Eylanden ende 't vaſte Landt: 't Vaſte Landt ſchijnt van de nature ſelfs verdeelt te weſen in twee deelen / waer van het eene ſtreckt naer het Noorden / ende het ander naer het Zuyden / weſende deſe twee deelen ghelijck aen den anderen ghehecht door een ſmalle reep landts tuſſchen Puerto Belo ende Panama: Ick ſal eerſt voor-nemen de groote ende kleyne Eylanden die op hun ſelfs legghen; ende die heel naer aen 't vaſte Landt legghen ſal ick beſchrijven by de Provincien daer ſy ontrent legghen. De beſchrijvinghe van 't vaſte Landt ſal ick beginnen van de Provincien die naer het Noorden legghen: acht nemende voor eerſt op de ghelegenthept ende gheſtalte van elcke groote ofte kleyne Provincie in 't ghemeyn / daer naer op de Steden ende woon-plaetſen die daer hedendaeghs in bevonden worden / ende inſonderheyt op de Havenen ende Reeden. Myn voornemen en is niet te beſchrijven de conditie ende nature van de Volckeren die eertijdts daer in hebben ghewoont / ende nu door de tyranny der Spaegniaerden gantſch uyt-gheroeyt zijn / die luſt heeft dat te weten / kan 't ſelve by de Spaenſche Hiſtorie-ſchrijvers leſen: dan ſal alleen de volckeren beſchrijven die noch heden in 't gheheel ofte ten deele overigh zijn. Ende op dat een yeder in 't kort magh ſien 't ghene in deſe Boecken voordt verhandelt / ſoo ſullen wy hier in-voeghen het inhoudt van alle de Boecken ende Capittelen.

Het eerſte Boeck. Van de VVeſt-Indiſche Eylanden.

Cap. 1. VAn 't Eylandt S^t. Iuan de Puerto Rico in't ghemeyn.
2. Van de Steden ende woon-plaetſen eertijdts ende nu by de Spaegniaerden in dit Eylandt bewoont.
3. Van de Havenen ende andere gheleghentheden van dit Eylandt.
4. Van de gheleghentheyt van 't Eylandt Hiſpaniola in't ghemeyn.
5. Van de Provincien van dit Eylandt.

6. Van de Steden der Spaegniaerden die eertijdts in dit Eylandt waren.
7. Van de Steden der Spaegniaerden die nu zijn in't Eylandt S^t. Domingo.
8. Van de andere Steden deſes Eylandts.
9. Van de Rievieren van dit Eylandt.
10. Van de Cuſte, Havenen, Reeden ende Capen van dit Eylandt.
11. Van de kleyne Eylandekens die rondtom Hiſpaniola legghen.
12. Van de gheleghentheyt van't Eylandt Cuba in't ghemeyn.
13. Van de verſcheyden Provincien ende Rievieren van Cuba.
14. Van de Steden van't Eylandt Cuba.
15. Van de Havana.
16. Van de Cuſte, Havenen, ende Punten van Cuba.
17. Naerder aen-teyckeninghe van de Noordt-cuſte van Cuba ende de kleyne Eylandekens legghende rondtom.
18. Beſchrijvinghe van't Eylandt Iamaica.
19. Van de Eylanden die men nu ghemeynlijck noemt Lucajos.
20. Van de Eylanden die men noemt Canibales.
21. Van de Bermudez Eylanden.
22. Van de Colonien van de Engelſchen op de Bermudez, ende voordere byſondere gheleghentheden van de Eylandekens ende Cuſte.
23. Voorder verhael van de gheleghentheyt van de Bermudez.

Het tweede Boeck. Van Nova Francia.

Cap. 1. GEnerale beſchrijvinghe van Terreneuf, de gelegentheyt van't Eylandt, gheſtalte van 'tLandt ende Lucht, ende anders.
2. Van't Volck woonende op't Eylandt Terreneuf, haer gheſtalte ende manieren, haer wooninghen ende anders.
3. Van de Havenen, Rievieren, Punten ende Reeden van dit Eylandt.
4. Van de groote banck van Terreneuf, ende voorts van Iſle de Sable.
5. Van de gheleghentheden van de Eylanden van Cap Breton, ſyn Havenen ende Reeden, ende manieren van't Volck dat daer op woont.
6. Van de kleyne Eylanden by 'tEylandt Cap Breton gheleghen, ende inſonderheyt van't Eylandt Ramea, ende de Walruſſen die men daer vanght.
7. Van't vaſte Landt by Noorden Terreneuf, ſtreckende naer de Riviere van Canada, ende Weſt-cuſte van Terreneuf, ende de aen-leggende Eylanden.
8. Voorder beſchrijvinghe van de Cuſte aen de Noordt-zijde van de Golfe S^t. Laurens, ende de gheleghentheden daer ontrent.
9. Pertinente beſchrijvinghe van de Cuſte rondtom een goet deel van de Golfo S^t. Laurens by Iean Alfonſe.
10. Van't Eylandt Natiſcotec ofte Aſſumtion, ende de Rievier Chichedec.
11. Beſchrijvinghe van de Haven van Tadouſſac, ende de Rievier Saguenay.
12. Particuliere beſchrijvinghe van het ghedeelte van de Riviere van Canada, tot het Punt van Quebecq toe.
13. Voorder beſchrijvinghe van de Rievier Canada, ende van Hochelaga uyt de tweede voyagie van Iaques Quartier.
14. Beſchrijvinghe van Quebecq, ende voorder ontdeckinghe van de groote Rievier van Canada by Mr. Champlain.
15. Van de ghedaente ende manieren van leven van de Wilden in dit quartier.
16. Beſchrijvinge van de Zuydt-cuſte van Nova Francia, ende eerſt van Campſeau, ende andere Havenen tot Cap de Sable toe.
17. Voorder beſchrijvinghe van de Cuſte van Accadie tot Port Real toe.
18. Beſchrijvinghe van de plaetſen, Havenen ende Rievieren, gheleghen in de groote Baye Françoyſe tot de Riviere Pemtegouet toe.
19. Van de Riviere Pemtogouet, welck ſchijnt te weſen Norumbega.
20. Vervolgh van de Cuſte van Norumbegue, ende beſchrijvinghe van de Riviere Quinibeque, uyt Mr. Champlain.

Univ Calif - Digitized by Microso

21. Vervolgh van de Cuſte van Quinibeque Weſtwaerts, ende van de Rieviere Chovacoet; de gheſtalte van de Wilden die men noemt Almouchiquois.
22. Vervolgh van de Cuſte naer 't Zuyden toe; van de haven Beauport ende Cap St. Louis ende andere plaetſen; uyt Mr. Champlain.
23. Een kort verhael van de Proceduren der Françoyſen in dit quartier van den jare 1534. tot 1544.
24. Voordere Proceduren van de Françoyſen in verſcheyden andere quartieren van Nova Francia, ende inſonderheyt te Ste Croix en Port Royal.
25. Procedueren van de Françoyſen op de Rieviere Canada.

Het derde Boeck. Van Virginia.

Cap. 1. DE voyagie van Iehan de Verazzano.
2. De gheleghentheyt van het deel dat de Enghelſche nu noemen Nieuw Enghelandt, by Capiteyn Smith beſchreven.
3. Particuliere beſchrijvinghe van 't ſelve quartier.
4. Verhael van 'tghene eenighe jaren herwaerts by de Enghelſche is voor-ghenomen in 't ſelve quartier.
5. Geleghentheyt van Nieuw Enghelandt, als het nu wordt ghenomen uyt het relaes van die Compagnie.
6. Beſchrijvinghe van Nieuw Pleytmouth in Nieuw Engelandt geleghen.
7. Eerſte ontdeckinghe ende generale beſchrijvinghe van 'tquartier, welck by de onſe Nieu Nederlandt wordt ghenaemt.
8. Geleghentheydt van de Cuſte van Nieu Nederlandt van de Pyebaie af tot aen de groote rieviere de Montaignes.
9. Van de groote Noordt-rievier van Nieu-Nederlandt.
10. Van de gheſtalte van 't Landt ende manieren van 't volck aen de Rievier.
11. Voordere beſchrijvinghe van de Cuſte tot de andere groote Rievier, ende van daer voorder tot op de acht en dertich graden.
12. De gheleghentheyt van Virginia daer de Engelſche nu woonen, beſchreven door Capiteyn Iohn Smith.
13. Beſchrijvinghe van de byſondere Rievieren ende Volckeren van 'tLandt van Virginia daer de Enghelſchen nu woonen.
14. Van de eyghen vruchten van Virginia die daer van ſelfs waſſen.
15. Beſchrijvinge van de byſondere vruchten die by de Wilden gewonnen worden; hoe ſy die planten ende ghebruycken.
16. Beſchrijvinghe van de Dieren die men in dit quartier van Virginia vindt.
17. Van 'tvolck van de Lande, haer manieren, kleedinghe, wooninghe, &c.
18. Van de proceduren van de Enghelſche ſints den jare 1606.
19. Byſondere ontdeckinghe van de baye Cheſapeack by Capiteyn Smith.
20. Kort verhael van de voordere proceduren ſints den jare 1608.
21. Voorder-verhael van de proceduren tot den jare 1621.
22. Beſchrijvinghe van Virginia door Sir Walther Ralegh eerſt ontdeckt in den jare 1584. ende de vervolghende: vruchten ende Dieren van 't Landt.
23. Van de dinghen die daer te Lande gevonden worden, daer men eenigen handel kan mede drijven: ende de manieren van 'tvolck.
24. Verhael van de proceduren in dit quartier tot den jare 1586.
25. Voorder proceduren van de Engelſche tot den jare 1590.

Het vierde Boeck. Van Florida.

Cap. 1. EErſte ontdeckinghe van Florida.
2. Tweede ontdeckinghe van de Landen van Florida by de Spaegniaerden.
3. Derde ontdeckinghe by de Spaegniaerden in den jare 1528.

4. Vierde ontdeckinghe van 'Landt van Florida, onder 'tbeleyt van Hernando de Soto in den jare 1539.
5. Vervolgh van de vierde ontdeckinghe.
6. Voorder verhael van de vierde ontdeckinghe by Soto.
7. Vervolgh van de selve reyse by Hernando de Soto.
8. Vervolgh van den selven tocht naer de doodt van Soto.
9. De ontdeckinge van Florida by de Françoysen voor-genomen, onder het beleyt van Iean Ribault.
10. De tweede voyagie van de Françoysen naer Florida, onder het beleydt van Capiteyn Laudoniere.
11. De derde voyagie van de Françoysen naer Florida, onder Capiteyn Ribauldt.
12. De vierde voyagie onder het beleydt van Dominico Gourgues.
13. De limiten van Florida, als Herrera die beschrijft.
14. De nature van 'tLandt; de gheſtalte ende manieren van 'tvolck, ghelijck die by Laudoniere beschreven worden.
15. De Regieringh ende Politie van dese Indianen van Florida.
16. Beschrijvinghe van de twee sterckten die de Spaegniaerden tegenwoordigh hebben in Florida.
17. Beschrijvinghe van de Custe van Florida.
18. Andere beschrijvinghe van de selve custe, uyt Ian Huyghen van Linschoten.

Het vijfde Boeck. Van Nova Hiſpania.

Cap. 1. BEschrijvinghe van de Provincie van Nova Hiſpania in't ghemeyn; de gheleghentheydt van de verscheyden Landen ende Volckeren.
2. Beschrijvinghe van de Provincie van Mexico in't byſonder, de verscheyden Landen ende Volckeren daer onder begrepen.
3. Van de groote Stadt Mexico, Hooft-ſtadt van Nova Hiſpania.
4. Van de andere plaetsen ontrent Mexico gheleghen.
5. Beschrijvinghe van Acapulco de haven van Mexico aen de Zuydt-Zee.
6. De gheleghentheden van de Provincie van Panuco, ende de Steden in't selve quartier ghelegen.
7. De gheleghentheyt van de Provincie van Tlaſcala in't ghemeyn.
8. Van't Biſdom van Tlaſcala, ende de Stadt daer in geleghen, ghenaemt Puebla de los Angeles, ende de woon-ſtede der Indianen.
9. Van de Stadt Segura, ende de gheleghentheden van de Provincie Tepeaca.
10. Van de Stadt Vera Cruz, ende de voornaemſte haven van Nova Hiſpania, S^t. Iuan de Vlua.
11. Beschrijvinghe van de custe van't Biſdom van Tlaſcala aen de Noordt-Zee, met de Eylanden daer onder ghelegen.
12. Particuliere beschrijvinghe van't Biſdom van Guaxaca.
13. Byſondere beschrijvinghe van de Provincie van Miſteca ende andere Provincien daer aen gheleghen, behoorende tot Guaxaca.
14. De Steden der Spaegniaerden in de Provincie Guaxaca.
15. Beschrijvinghe van de Custe ende Havenen van Guaxaca.
16. Beschrijvinghe van de Provincie Mechoacan in't ghemeyn.
17. Van de Particuliere Provincien begrepen onder dit Biſdom van Mechoacan, ende van de Chichimecas.
18. De Steden by de Spaegniaerden bewoont in dese Provincie.
19. De Havenen ende Custe van dese Provincie aen de Zuydt-zee.
20. Van de Provincie van Yucatan in't ghemeyn.
21. Van de Particuliere Provincien die onder Yucatan worden gherekent, ende by wie dese Landen eerſt zijn ontdeckt.
22. De Steden by de Spaegniaerden bewoont in Yucatan.
23. De Custe ende Havenen van dese Provincie.
24. Van de Provincie van Tabaſco in't ghemeyn.
25. Van

New Calif - Digitized by Microsoft

25. Van de Stadt by de Spaegniaerden bewooont in deſe Provincie, Rieviere ende Zee-Cuſte van Tabaſco.

Het ſeſte Boeck. Van Nova Galicia *ofte* Guadalaiara.

Cap. 1. BEſchrijvinghe van de Provincie in't ghemeyn.
2. Van 'tvolck van de Lande, ende de Spaegniaerden die daer woonen.
3. Van de Provincie Guadalaiara in't particulier, ende de Steden die in dit deel by de Spaegniaerden worden bewoont.
4. Byſondere beſchrijvinghe van de Provincie van Xaliſco, ende de Stadt daer in gheleghen, als mede van de Provincie van Chiametla.
5. Particuliere beſchrijvinghe van de Provincie van Culuacan, ende haer eerſte ontdeckinghe by Nunno de Guzman.
6. Van de Provincie van Cinaloa, ende haer eerſte ontdeckinghe.
7. Van de Provincie Vxitipa, ende hare gheleghentheyt.
8. Particuliere beſchrijvinghe van de Provincie van de Zacatecas, ende verſcheyden Silver-mijnen daer in gheleghen.
9. Particuliere beſchrijvinghe van Nova Vizcaia, ende byſondere Silver-mijnen daer in gheleghen.
10. Beſchrijvinghe van de Landen van California, ende haer eerſte ontdeckinge by de ſchepen van Don Hernando Cortes, ende andere.
11. De voyagie van Franciſco de Ulloa.
12. Vervolgh van de voyagie voornoemt.
13. De reyſe by landt van Fray Marcos de Niza.
14. Verhael van de reyſe by landt van Franciſco Vaſquez de Cornado, uyt bevel van den Viceroy Don Antonio de Mendoça.
15. Oprechte beſchrijvinghe van Cibola, Tonteac, Marata, Acus, ghelijck de ſelve is vervoordert by Cornado voornoemt.
16. De voyagie van Hernando Alarcon by Zee.
17. Een ander voyagie voor den Vice-Roy op de cuſte van Nova Galicia ende California.
18. Extract uyt de Voyagie van Franciſco Gualle van Nova Hiſpania naer de Philippinas, ende China, &c.
19. Extract uyt de Voyagie van Thomas Candish, voor ſoo veel ſy de cuſte van Nova Hiſpania ende California is betreffende.
20. Beſchrijvinghe van Nova Albion uyt de Voyagie van Sir Francis Draeck door de Strate van Magallanes.
21. De eerſte ontdeckinghe van de Landen van Novo Mexico, in den jare 1583. voor-ghenomen.
22. Vervolgh van de ſelve ontdeckinghe by Antonio de Eſpeio.
23. Voorder verhael van de gheleghentheyt van de Provincien van Nuevo Mexico, ende 'tghene de Spaegniaerden daer ſaghen.
24. Vervolgh van 'tſelve verhael van Nieuw Mexico.
25. Beſchrijvinghe van de Cuſte van Nova Galicia op de Zuydt-Zee.

Het ſevende Boeck. Van Guatemala.

Cap. 1. BEſchrijvinghe van de Audientie van Guatemala in't ghemeyn.
2. Beſchrijvinghe van de Provincie van Chiapa in't ghemeyn.
3. Voorder beſchrijvinghe van Chiapa in't particulier, ende de Stadt Cuidad Real daer in gheleghen.
4. Van de Provincie van Soconuſco ende Suchitepec.
5. Particuliere beſchrijvinghe van de Provincie Verapaz, ende de woon-plaetſen der Spaegniaerden daer in gheleghen.

6. Voorder beſchrijvinghe van Verapaz ende van Golfo Dulce.
7. Byſondere beſchrijvinghe van de Provincie die eygentlijck Guatemala wordt ghenaemt, ende hare eyghentſchappen.
8. Particuliere beſchrijvinghe van de Provincie van Yzalcos.
9. Van de Provincien San Salvador, San Miguel ende Chuluteca, ende hare byſondere gheleghentheden.
10. Beſchrijvinghe van de Stadt St. Iago de Guatemala.
11. Van de andere Steden van deſe Provincien, San Salvador, la Trinidad, San Miguel, ende Xerez de la Frontera.
12. Havenen ende Cuſte aen de Zuydt-Zee van Guatemala.
13. Beſchrijvinghe van de Provincie de Honduras in't ghemeyn.
14. Van de Stadt Valladolid in Honduras, Garcias a Dios en San Pedro.
15. Van puerto de Cavallos, Truxillo ende Sant Iorge.
16. Cuſte, Havenen ende Eylanden van Honduras.
17. Van de Provincie Nicaragua in't ghemeyn.
18. Van de Steden van dit Gouvernement.
19. Cuſte ende Havenen van de Provincie van Nicaragua.
20. Beſchrijvinghe van de Provincie van Coſta Rica.
21. Van Veragua, haer eerſte ontdeckinghe ende gheleghentheyt.
22. Beſchrijvinghe van de Steden ende Vlecken die by de Spaegniaerden nu bewoont worden in de Provincie van Veragua.

Het achtſte Boeck. Van Terra Firma.

Cap. 1. VAn de gheleghentheydt, palen ende gheſtaltenis van de Provincie ofte Audientie van Panama.
2. Van de Stadt Panama.
3. Pertinente beſchrijvinghe van de Stadt Panama ende alle aen-komſten, door Iuan Battiſta Antonelli Ingenieur, geſonden aen den Koninck van Spaegnien, ghelijck 'tſelve by Mr. Hackluydt is uyt-ghegeven.
4. Van de Stadt Nombre de Dios.
5. Van de gheleghentheyt van Puerto Belo, uyt 'traport van Antonelli.
6. Van de Nieuwe Stadt by Puerto Belo gheleght, ende van de Stadt Nata.
7. Van de Rievieren van deſe Provincie.
8. Van de Rieviere Darien, ende de Provincie.
9. Van de Steden die eertijdts zijn gheweeſt in de Provincie Darien.
10. Van de Cuſte, Havenen ende Punten van de Provincie Panama.
11. Van de Eylandekens ontrent deſe Cuſte.
12. Van de voyagie van Ian Oxenham Enghelſman.
13. Beſchrijvinghe van de Provincie van Cartagena in't ghemeyn.
14. Van de Stadt Cartagena.
15. Naerder beſchrijvinghe van de Stadt met haer aen-komſten, by Antonelli.
16. Van de andere Steden van deſe Provincie.
17. Van de Rievieren, Havenen ende Punten van deſe Provincie.
18. Van de gheleghentheyt van deſe Provincie.
19. Van de Stadt Santa Martha.
20. Van de andere Steden ende plaetſen van deſe Provincie.
21. Van de Rievieren, Caben, Havenen ende Cuſten van dit Gouvernement.
22. Van de Stadt ende 't Gouvernement van Rio de la Hacha.

Het

Univ Calif - Digitized by Microsoft

Het neghende Boeck. Van Neuvo Reyno de Granada.

Cap. 1. DE eerſte ontdeckinghe van Neuvo Reyno onder het beleyt van den Licenciaet Gonzalo Ximenez de Queſada in 't jaer 1536.
2. Beſchrijvinge van de gheleghentheyt van deſe Provincie in 't ghemeyn, ende de byſondere Provincien daer onder begrepen.
3. Beſchrijvinghe van de Hooft-Stadt Santa Fé de Bogota, de Vlecke S^t. Miguel, de Stadt Tocayma, ende gheleghentheyt van de Landen daer ontrent.
4. Byſondere beſchrijvinge van de Provincien die by de volckeren bewoondt werden die men noemt Muſos ende Colymas, de gheſtalte van 't landt &c.
5. Gheleghentheyt van de Stadt la Trinidad ende la Palma.
6. Beſchrijvinge van de reſterende Steden ende plaetſen van Neuvo Reyno de Granada; te weten, Tunia, Pamplona, S^t. Chriſtoval, Merida, Belez, Marequita, Ybague, la Vittoria, S^t. Iuan de los Llanos.
7. Beſchrijvinghe van de gheleghentheydt ende gheſtaltenis van de Provincie van Popaian in het ghemeyn, ende particuliere Provincien daer onder begrepen.
8. Van de Hooft-ſtadt van deſe Provincie Popaian.
9. Particuliere beſchrijvinghe van den oorſpronck van de groote Rievier de Madalena, ende haren loop door verſcheyden Landen.
10. Vande Stadt Antiochia ende gheleghentheden daer ontrent: de wegh van deſe Stadt naer Anzerma, ende van de Stadt Caramanta.
11. Vervolgh van de wegh van Antiochia naer Anzerma toe, ende beſchrijvinghe van de Stadt Santa Ana de Anzerma.
12. De wegh van de Stadt Antiochia naer Arma toe, de gheleghentheyt van de Provincien tuſſchen beyden gheleghen: ende van de Stadt Arma.
13. Van de Provincie van Carrapa ende die van Quymbaia, tot de Stadt van Cartago toe, ende van de Stadt Cartago.
14. Beſchrijvinghe van de Stadt Cali ende de Landen daer ontrent gheleghen, als mede van de Haven Bonaventura.
15. De wegh van de Stadt Cali naer de Stadt Popaian.
16. De wegh van de Stadt Popaian naer de Stadt Paſto, ende de byſondere gheleghentheyt van dat quartier: ende van de Stadt Paſto ſelfs.
17. Van de andere Steden onder het Gouvernement van Popaian, ende eerſt van de Stadt Timana ende Guadalaiara de Buga.
18. Van de reſterende Steden van deſe Provincie, S^t. Sebaſtian de la Plata, Almaguer, Truxillo, Madrigal ende Agreda.
19. Van de Havenen, Reeden, Punten, Rievieren ende Eylanden op de cuſte van deſe Provincie aen de Zuydt-zee gheleghen.

Het thiende Boeck. Van Peru.

Cap. 1. GEnerale beſchrijvinghe van 'tKoninckrijck van Peru, ſyn gheſtalte ende eyghenſchappen in 't ghemeyn, ende verdeelinghe.
2. Van eenighe planten ende vruchten, als mede ghedierten die deſe Landen van Peru doorgaens ghelijck eyghen zijn.
3. Verdeelinge van 'tLandt van Peru in verſcheyden Provincien: ende beſchrijvinghe van Quito in 't ghemeyn: de gheſtalte van de Landen, &c.
4. De wegh van de Stadt Paſto naer S^t. Franciſco del Quito toe, ende de gheleghentheyt van de Landen tuſſchen beyden gheleghen.
5. Beſchrijvinghe van de Hooft-ſtadt S^t. Franciſco del Quito.
6. De wegh van S^t. Franciſco del Quito naer Rhiobamba toe, ende de geſtalte van de Landen ende Volckeren tuſſchen beyden gheleghen.
7. Van 't koſtelijck Palleys van Thomebamba; van de Cannaris, de geſtalte van haer Provincie ende haer manieren.

8. Beſchrijvinghe van de wegh van de Provincie van Quito naer de cuſte van de Zuydt-zee, ende de gheleghentheyt van de Landen daer ontrent gelegen.
9. Beſchrijvinghe van de Stadt Puerto Veio, ende de Stadt St Iago de Guaiquil, ende Caſtro, inde Provincie van Bunigando.
10. Vervolgh van de Koninckliicke wegh van Thomebamba af tot de Stadt Loxa toe, ende de ghelegentheyt van de Landen daer ontrent, van Loxa ende Cuença.
11. Van de Stadt Zamora ende Iaen, ende ghelegentheyt van de Landen daer omher gheleghen: ende van Chuquimaio.
12. Beſchrijvinghe van de playnen van Peru tot de Stadt San Miguel toe; van de valleye van Tumbez; van de Stadt San Miguel, ende Haven Paita.
13. Van de binnenlandtſche Provincie de los Quixos ende la Canela, behoorende tot het ghedeelte van Quito.
14. Van de Provincie van de Bracomoros, ende Steden daer in gheleghen; ende van Yguarſongo ofte Iuan de Salinas.
15. Aenteeckeninghe van de ghelegentheyt ende ſtreckinghe van de cuſte van de Provincie van Quito op de Zuydt-zee, haer Havenen, Rievieren en punten.
16. Grootte ende gheleghentheyt van de Audientie van Lima: de wegh van St Miguel naer de Stadt van Truxillo toe.
17. Van de vlecke Miraflores, ende de Stadt Truxillo.
18. Van de valleyen die voorder zijn gheleghen van Truxillo af, tot de Hooftſtadt Lima toe; ende haer byſondere gheleghentheden.
19. De gheleghentheyt van de Stadt Los Reyes ofte Lima.
20. Van de valleye Pachacama, ende vervolghende valleyen langhs de cuſte van de Zuydt-zee, ende hare gheſtalte tot Guarco toe; van de vlecke Cannette.
21. Vervolgh van de playnen van Peru langhs de cuſte van Guarco af, tot Tarapaca toe, ende van de vlecke Valuerde ende Stadt Arequipa.
22. Vervolgh van de binnenlandtſche Provincien, langhs de Koninckliicke wegh over 'tgheberghte van Guancabamba, van de Chachapoyas ende Moyobamba.
23. Vervolgh van de binnenlandtſche Provincien van Caxamalca tot Guanuco toe, ende van de Stadt Leon de Guanuco.
24. Van de binnenlandtſche Provincien van Guanuco af tot die van Guamanga, daer de Stadt la Vittoria is gheleghen.
25. Vervolgh van de binnenlandtſche Provincien langhs de wegh van de Ingas, van Guamanga af tot de Stadt Cuſco toe.
26. Beſchrijvinghe van de groote Stadt Cuſco, ende de gelegentheyt van de Landen daer ontrent gheleghen: van San Franciſco de la Vittoria, ende St Iuan del Oro, in de Provincie van Carabaya.
27. Van de Havenen, Caben, punten ende Rievieren langhs de cuſte van Peru, in 't begrijp van de Audientie van Lima, ende ſtreckinghe van de Cuſte.
28. Beſchrijvinghe van de derde Audientie van Peru, welck ſy noemen los Charcas, in 't ghemeyn, te weten, hare palen ende anders.
29. De wegh ende gheleghentheyt van de Provincien ghelegen tuſſchen beyden de Stadt Cuſco, ende de Stadt la Paz: van Collao.
30. Van 'tgroote Meyr Titicaca, in 't midden van Collao gheleghen.
31. Voorder beſchrijvinghe van de Landen ende Volckeren gheleghen langhs den toe-wegh van Cuſco, tot la Paz. Van Chiquito ende de Stadt nueſtra Sennora de la Paz, in de Provincie Chuquiabo.
32. Vervolgh van de Koninckliicke wegh tot de Stadt la Plata.
33. Van de Stadt Potoſi, ende rijcke Silver-Mijnen aldaer: van Porco.
34. Van de Havenen, Reeden, Caben ende Rievieren op de Zee-cuſte van los Charcas, ende de ſtreckinghe van de ſelve cuſte.
35. Van de binnenlandtſche Provincie, ende de Stadt Sta Cruz de la Sierra.

Digitized by Microsoft

Het elfſte Boeck. Van Chile.

Cap. 1. DE generale beſchrijvinghe van de Provincie van Chile.
2. Van de Woeſtijne van Atacama, ende de weghen over landt van 't Koninckrijck van Peru naer de Provincien van Chile toe.
3. Van de valleyen Copiapo, Guaſco ende Chile.
4. Beſchrijvinghe van de Steden la Serena ende S^t. Iago.
5. Van de Stadt Concepcion, ende van 't Eylandt Sta Maria.
6. Van de Provincien van Arauco, Tucapel ende Puren.
7. Van het Eylandt la Mocha, ende die van Iuan Fernandez.
8. Van de Stadt de los Confines ofte Villa Neuva de los Infantes, ende van de Stadt Imperial.
9. Van de Stadt Villa Rica; de Stadt Valdivia, ende de gheleghentheyt daer ontrent.
10. Van de Stadt Oſorno ende Chilue ofte Caſtro, ende de Provincie Chucuito.
11. Beſchrijvinghe van de Zee-cuſte van Chile, Havenen, Reeden, Caben, Bayen ende Rievieren, van de 26. graden af, tot de 33. graden toe.
12. Vervolgh van de Cuſte van Chile van Valparayſo af, tot op de hooghte van wat meer als twee en veertich graden.
13. Beſchrijvinghe van de binnenlandtſche Provincie Tucuman, ende de principaelſte Stadt S^t. Iago del Eſtero.
14. Van de Steden San Miguel, nueſtra Sennora de Talavera ende Cordua.
15. Van noch eenighe andere Steden ende gheleghentheden van Tucuman.
16. Beſchrijvinghe van de Provincien van de Strate van Magallanes in 't gemeyn.
17. Kort verhael van de voyagie van Pedro Sarmiento van de Zuydt-zee door de Strate van Magallanes naer Hiſpanien.
18. Beſchrijvinghe van de Cuſte van Chile af tot aen de Strate.
19. Ghelegentheyt van de Strate Magallanes ſelfs by de Spaegniaerden.
20. Voorder beſchrijvinghe van de Strate ſelfs by de Spaegniaerden.
21. Beſchrijvinghe van de Strate als die by de Enghelſche is bevonden.
22. Beſchrijvinghe van de Strate uyt de voyagie van Thomas Candish.
23. Beſchrijvinghe van de Strate ghelijck die by de Nederlanders is bevonden in den jare 1598.
24. Voorder beſchrijvinghe naer de bevindinghe van de Nederlanders.
25. Beſchrijvinghe van de nieuwe Strate van le Maire.
26. Verhael van de voyagie van Diego Flores, ende 't bouwen van eenighe Steden by de Spaegniaerden in de Strate van Magallanes.

Het tvvaelfſte Boeck. Van Rio de la Plata.

Cap. 1. BEſchrijvinghe van de Landen ende Zee-cuſte gheleghen tuſſchen de Strate van Magallanes, ende Rio de la Plata by de Spaegniaerden.
2. Beſchrijvinghe van de ſelve Landen naer de bevindinghe der Engelſchen.
3. Beſchrijvinghe van 't ſelve quartier naer de bevindinghe der Nederlanders.
4. Generale beſchrijvinghe van de gheleghentheden van de Provincien die onder Rio de la Plata worden ghereeckent.
5. Beſchrijvinghe vande Rieviere in 't gros, met haer eerſte ontdeckinghe.
6. Beſchrijvinghe van de Rieviere by Martin del Barco in ſyn Argentina.
7. Particuliere beſchrijvinghe van de Rieviere by andere Spaegniaerden.
8. Beſchrijvinghe van de Rievier naer bevindinge der Nederlanders.
9. Van diverſche natien van Wilden die ontrent deſe Rieviere woonen.
10. Van de Steden in deſe Provincie gelegen, ende eerſt van Buenos Ayres.
11. Van de Stadt Aſſumcion ende de gelegentheyt daer ontrent.
12. Beſchrijvinge van de andere Steden ende plaetſen van deſe Provincie, te weten Sante Fé, San Salvador ende andere.

13. Van de havenen, Eylanden ende punten op de cuſte van deſe Provincie.
14. Beſchrijvinghe van de Cuſte ghelijck die by Dirck Ruyters is uyt ghegeven.

Het derthiende Boeck. Van Braſil.

Cap. 1. GEnerale beſchrijvinghe van 't landt van Braſil, zijn eerſte ontdeckinghe ende andere gheleghentheden.
2. Voordere beſchrijvinghe van 't landt in 't generael, ghelijck die by Antonio Herrera in ſyn Hiſtorie is in-ghevoecht.
3. Ghelegentheyt van de ingheboorene van Braſil in 't ghemeyn.
4. Van de Capitania S^t. Vincent ende Steden der Spaegniaerden.
5. Van Rio de Ienero ende de ghelegentheden daer ontrent.
6. Van de Capitania by de Portugeſen ghenaemt Spiritu Santo.
7. Van de Capitania porto Seguro ende de woonplaetſen der Portugeſen.
8. Van de Capitania van los Iſleos, ende de ghelegentheyt van dien.
9. Beſchrijvinghe van de Bahia de todos los Santos.
10. Van de Capitania van Pernambuco, ende de gelegentheyt daer ontrent.
11. Van de Capitania Tamaraca, ende die van Paraiva.
12. Beſchrijvinghe van de Cuſte van S^t. Vincent af tot Spiritu Santo.
13. Voorder beſchrijvinghe van de Cuſte van Spiritu Santo tot de Bahia.
14. Vervolgh van de Cuſte van de Bahia tot Parawa toe.
15. Beſchrijvinghe van de Cuſte by Dirck Ruyters in ſyn Toortſe.
16. Beſchrijvinghe van de diverſche natien van Braſil die binnen 's landts woonen, naer het verhael van een Engelſman.
17. Vervolgh van de cuſte van Braſil tot den Marannon toe.
18. Eenighe generale aenmerckinghen op de Provincien van Maragnon ende de rechte ghelegentheyt der ſelver.
19. Beſchrijvinghe van de Eylanden van Fernand de Norohna, ghelijck die by de Françoyſen worden beſchreven.
20. Beſchrijvinghe van 't Eylandt Maragnan by de Françoyſen.
21. Gheſtalte van de Lucht ende vruchtbaerheyt van 't Eylandt Maragnan.
22. Beſchrijvinghe van de Fruydt-boomen die daer waſſen.
23. Beſchrijvinghe van eenighe ſonderlinghe Kruyden ende aerdt-vruchten die op dit Eylandt groeyen; ende van 'tghevoghelte.
24. Beſchrijvinghe van de Viſſchen die in de Zee ende Rievieren worden ghevonden by 't Eylandt Maragnan ende daer ontrent.
25. Beſchrijvinghe van de vier-voetighe Dieren die op 't Eylandt Maragnan ende 'tvaſte Landt worden ghevonden.
26. Beſchrijvinghe van 't volck van de Lande, haer af-komſte, gheſtalte ende manieren, ende andere qualiteyten.
27. De gheleghentheyt van Topouytapere ende Comma aen 'tvaſte Landt.
28. Kort verhael van 'tgheene eenighe jaren ghedurende by de Françoyſen is voor-ghenomen in dit quartier, ende van den Bergh Ibouypap.

Het veerthiende Boeck. Van de VVilde Cuſte *ofte* Guaiana.

Cap. 1. GHeleghentheyt van de Cuſte van Marannon af tot aen de groote Riviere de S^t. Iuan de las Amazonas.
2. Beſchrijvinghe van de Rieviere, ende haer eerſte ontdeckinghe.
3. De tweede voyagie van Orellana, ende voorder gelegentheyt van de Rievier.
4. Ontdeckinghe van de Rieviere Tobo ofte de las Amazonas by onſe Nederlanders, ende eerſt de gheleghentheyt van de Ooſt-zijde.
5. Voorder beſchrijvinge van de groote Rieviere de las Amazonas, ende de gheleghentheyt van de ſelve.

Univ Calif - Digitized by Microsoft

6. Vervolgh van de Rievieren ende Landen van Rio de las Amazonas af tot den hoeck van de baye van Wiapoco.
7. Beſchrijvinghe van de Baye ende Rieviere van Wiapoco, ende andere.
8. Vordere aenmerckinghen op de Rieviere Wiapoco, uyt de ondervindingen van onſe Nederlanders.
9. Beſchrijvinghe van de Rievieren Apurwaca, Couwo ende Wia.
10. Beſchrijvinghe van de Rieviere Caiane, ende de ghelegentheden van de Landen ende Volckeren die daer ontrent woonen.
11. Van de gheſtalte des Luchts ende weder, ende volck van de Lande.
12. Van de lijftocht van 'tLandt tot onderhoudt van des menſchen leven.
13. Van de Koopmanſchappen die in 't Landt worden ghevonden.
14. Vervolgh van de Cuſte ende verſcheyden Rievieren.
15. Van de Rieviere Oronoque in 't gemeyn, volghens 'tghene de Spaegniaerden daer van hebben uyt ghegheven.
16. Voorder ontdeckinghe van de Rieviere Viapari by Geronymo de Ortal.
17. Vervolgh van de ontdeckinghe van dit gheweſte by Don Gonzalo Ximenes de Queſada; ende Antonio de Berreo.
18. De eerſte voyagie van Sir Walter Ralegh op den Oronoque, 1595.
19. Voorder verhael van den tocht van Sir Walther Ralegh, ende de ghelegentheden van de Rieviere Oronoque.
20. De tweede voyagie van de Engelſchen naer Guiana, onder het beleydt van Laurens Keymis in den jare 1596. Ende de derde beſchreven by Thomas Maſham; ende de leſte van Sir Walther Ralegh ſelfs.
21. Gheleghentheden van de Rieviere Oronoque, naer de bevindinghen van onſe Nederlanders.
22. Beſchrijvinghe van 't Eylandt La Trinidad.

Het vijfthiende Boeck. Van Nova Andaluzia.

Cap. 1. BEſchrijvinghe van 'tvermaerde Eylandt Margarita.
2. Van de Eylanden Cubagua ende Coche.
3. Van Punta de Araya daer de vermaerde Sout-pannen zijn, ende de gelegentheyt van 'tLandt daer ontrent.
4. Beſchrijvinghe van de Provincie van Cumana, ende de ghelegentheyt van de Landen ende Volckeren daer ontrent.
5. Kort verhael van 'tghene by de Spaegniaerden in dit quartier van Cumana in voortijden is aengherecht.
6. Voorder verhael van 'tghene by Ortal ende Sedenno is voor-ghenomen.
7. Vervolgh van den tocht van Sedenno in dit gheweſte.
8. Beſchrijvinghe van 'tGouvernement ende de Provincie van Venezuela in 't ghemeyn, ende de verdeelinghe van dien.
9. Van de eerſte ontdeckinghe van 't Landt van Venezuela by de Hoogh-duytſchen, ende 'tghene eenighe jaren gheduerende is voor-ghevallen.
10. Beſchrijvinghe van de Stadt Coro, ende de gheleghentheyt daer ontrent; noſtra Sennora de Carvalleda, S^t. Iago de Leon, Nova Valencia, ende Nova Xerez.
11. Beſchrijvinghe van de Stadt Nieu Segovia, ende de gheleghentheden daer om-her.
12. Beſchrijvinghe van de Stadt Tucuyo, Truxillo, Laguna, ende de gheleghentheyt daer ontrent.
13. Beſchrijvinghe van 'tgroote Lack Maracaybo; ende van Maracapana op de uyterſte limiten van dit Governement naer 't Ooſten.
14. Beſchrijvinghe van de Havenen, Caben, Rievieren van dit Gouvernement van Venezuela.
15. Eenighe obſervatien op de Eylanden in 't voorgaende Capittel aen-gheroert.

Eyndelijck

Eyndelijck/alsoo de beschrijvinghen van Landen sonder Geographijsche Kaerten niet wel en konnen verstaen worden/ soo hebben wy naer ons vermoghen ghetracht de selve te doen maecken soo naer de ware gheleghenthept ende ghestalte der Landen/ als ons moghelijcken is gheweest/upt de naeckste ende beste beschrijvinghen/als mede de Kaerten voor delen by anderen upt-ghegheven/naer te speuren; de welcke wy in velen deelen hebben ghesocht te verbeteren / ghelijck wy verhopen de ghene die verstandt hebben van dese materie/sullen bevinden: waer toe ons sonderlingh behulpsaem is ghewees de industrie ende ervarenthept van Hessel Gerritsz. die de Kaerten meest ontworpen ende ghestelt heeft.

Register van de Kaerten, de welcke moeten inghevoeght worden als volght.

De Kaerte van de West-Indische Eylanden voor pag. 1.
De Kaerte van Nova Hispania, Nova Galicia ende Guatemala voor pag. 141.
De Kaerte van Terra Firma, Neuvo Reyno de Granada ende Popajan voor pag. 249.
De Kaerte van Peru voor pag. 299.
De Kaerte van Chile voor pag. 357.
De Kaerte van de Strate van Magallanes voor pag. 379.
De Kaerte van Rio de la Plata, Tucuman, ende Santa Cruz de la Sierra voor pag. 395.
De Kaerte van Brasil voor pag. 413.
De Kaerte van Guiana voor pag. 455.
De Kaerte van Venezuela voor pag. 491.

BESCHRIJ-

Univ Calif - Digitized by Microsoft

Univ Calif - Digitized by Microsoft ®

Cabo de la Florida
Tortugas
Los Martires
Lucayoneque
Bahama
Cigateo
Bimbres
Bimini
Alacoa
Curateo
Roques
El Placel
Cayo de Sal
de S. Nicolas
Caio de Lobo
Baxo
Anguilla
Obahava
Caio Romano
Mascares
Mira por voz
I. Verde
Cubana
Pt.a de Iucanaca
Matanças
Pt.o Matrien
Pt.o Puercos
Organes
Guanaguarico
C U B A
Golfo de Xagua
Pt.a de Trinidad
S. Spiritus
Sarsaguata
R. Guana
R. Canne
Pt.a de Principe
Caio de Sal
C. S. Anton
C. de Corrientes
Isla de Pinos
Las dos hermanas
Jardin dela Reyna
R. Caute
Bayamo
Mançanilla
Guama
Sevilla
Minas
S. Tiago
Baracoa
Ca.lesito
R. de Limonis
El gran Tarquino
Santi Spiritus
C. de Cruz
Cayman grande
Cayman
Caymito
Cozumel
Sevilla
Melilla
Santa
Pt.a d'Antao
Pt.a Negrillo
IAMAYCO
Oriftan
Vanaza
C. Tiburon
C. del falcon
Pt.a Moranta
Caguey
Pt.a de Emias
Ranas
Biuoras
Falcon
Guarancha
Santanilla
Serranilla
Quitosuena
Serrana
Viçiosas
Roncador
S.ta Catalina
S. Andreas
Carbagena
Rio gra
Pt.o Belo
Panama
Vraba
Darien
WEST

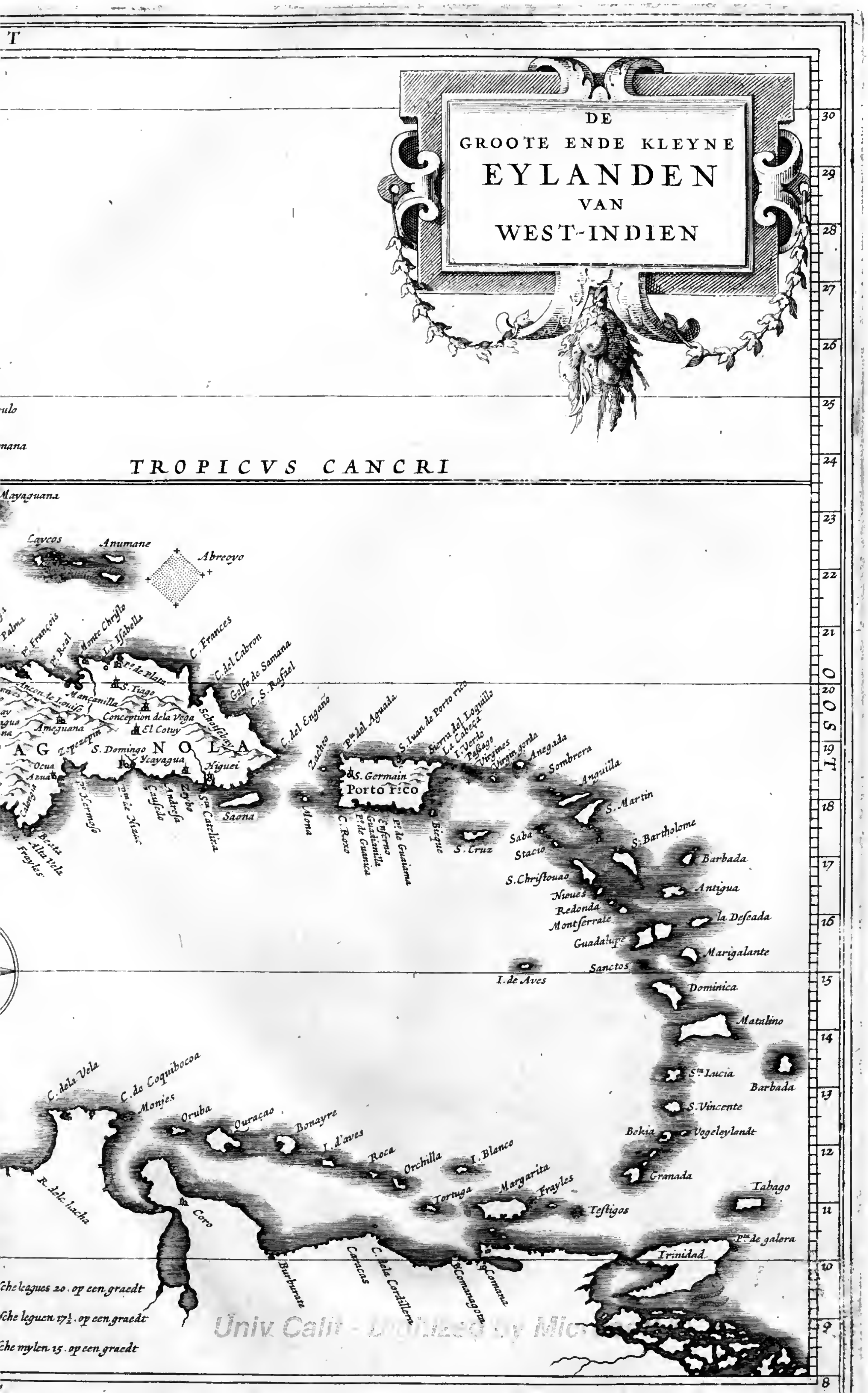

Univ Calif - Digitized by Microsoft

Univ Calif - Digitized by Microsoft ®

BESCHRIIVINGHE
Van
WEST-INDIEN.
Het eerſte Boeck.
Vande VVeſt-Indiſche Eylanden.

Inleydinghe.

ONder de VVeſt-Indiſche Landen preſenteren ſich voor eerſt de Eylanden, ſoo groote, gelijck S^t. Iuan, Hiſpaniola, Cuba, Iamaica; *als kleene, de vvelcke de Spaegniaerden gemeenlijc verdeelen in t vvee banden, noemende de eene* de Sotavento, *vvelcke liggen by-Zuyden de groote Eylanden ende naer't oſte aen't vaſte landt van 't Zuydt-deel van* America; *de andere* de Barlovento *ligghende Noordvvaerts vande groote Eylanden naer 't vaſte landt van* Florida *toe, vveſende de eerſte die van* Chriſtophoro Columbo *zijn ondeckt. VVy ſullen eerſt beſchrijven de groote gelijckse op een rije liggen, beginnende van* S^t. Iuan de Puerto Rico, *alſoo het t'Ooſtelijcſte is; ende daer naer de kleyne, volghens de voorgaende reparticie.*

VANT' EYLANDT S^t. IUAN DE PUERTO RICO.

Het eerſte Capittel.

Vande gelegentheden van dit Eylandt in t'ghemeyn.

DIt Eylandt wierdt eertijdts by de inwoonderen ende ghebueren in hare tale genoemt Borriquen; den Ammirand Columbus 'tſelve ontdeckende inden jare 1493. noemde het S^t. Iuan Baptiſta: Is gelegen twaelf ofte vijfthien *leguen naer't legghen van Herrera (Ouiedo ſeght vijfentwintigh oft dertigh: Linſchoten vijfentwintigh) van't Eylandt Hiſpaniola naer het Ooſten: een hondert ſesendertigh van 'tpunt van Paria, S. ende N. als Linſchoten ſchrijft. De heele Zuyd-cuſte lepdt op de hooghte van ontrent ſeventhien graden by Noorden den Æquinoctiael ende de Noordt-cuſte lepdt op de hooghte van achtien graden/ min ofte meer. Is lanck Ooſt ende Weſt vijfenveertigh leguen ofte daer ontrent: breedt Zuyden en Noorden van twintigh tot dertigh leguen naer 'tſeggen van Herrera, maer Enciſo in ſyn Geographia ſchrijft 'tſelve lanck te weſen O. ende W. dertigh leguen, ende breet Z. ende N. twintigh leguen. Het is ſeer vruchtbaer van alle 'tgene in Hiſpaniola groept/ als mede van Maiz ende Yuca. De gheſtalte des Luchts is ſeer bequaem ende genoeghſaem eenparigh 'tgantſche jaer door/ uytgenomen in Decemb. en Ianuar. Het en is daer niet te heet: 'treghent daer veel van Maio tot September, hoewel niet alle jaren: In Auguſto en September pleghender ſtormen te vallen dieſe noemen Huracanes, ontrent de conjunctie vande Mane/ende zijn nu ſeer ordinaris/ doch de Noorde winden bederven het ghelaeyde. De wepden worden daer ſeer verdorven ende verwoeſt door ſeker gheboomte welck men noemt Guaiabos, welck ſeer voortſet ende de overhandt neemt: Deſen boom geeft vruchten als Appels/ bruyn van buyten en van binnen gheroleurt/ vol grepnen / van welcke het vee ende ghevogelte eet / ende*

*ſpaenſche mijlen.

Dec. 1. l. 7. c. 4. Ouiedol. 16. c. 1.

Her. d. 4. l. 5. c. 3.

Univ Calif Digitized by Microsoft ®

upt de gene die op de aerde vallen/ door 'tmeſt vande beeſten wallen nieuwe boomen/ die de grondt ſoo bedecken / dat het Vee hem daer onder verberght/ ende gantſch verwildert / ock en waſt daer gheen gras onder het gheboomte. Thien leguen van de Stadt Puerto Rico naer't Ooſt Zuyd-Ooſten leydt een hoogh gebergte/welc ſy noemen la Sierra del Loquillo, van welc een vervolgh van bergen loopt door het midden van 'tgantſche Eylandt/ Ooſt ende Weſt tot aende Zee en by de ſtadt S. German. Hoewel dit Eylandt maer ontrent hondert ende twintigh leguen int omgaen is / ſoo heeft het nochtans wel dryentwintigh rievieren die inde Zee loopen ende daer onder leven die water rijc zijn/te weten Bayamon, welc uytcomt inde baye van Puerto Rico, een halve mijle vande ſtadt: Toa: Guayanc: Arezibo, by welckes mondt eenige hupſgelinnen woonen rijck van vee: Guabiabo: Rio grande: Luiſa dagua: welck een bequame haven geeft voor ſchepen. Ouiedo noemt de principaelſte rievier van dit Eylandt Cairabon, loopende inde Zee aende noordt-zijde van t'Eylandt. Binnen s'lants zijn veel beken / in welcke alle eertijds goudt wierde ghevonden: Daer zijn ock diverſche mijnen van goudt (doch ſoo fijn niet als dat van Hiſpaniola,) meeſt aende Noordt-zijde van 't Eylandt als Ouiedo ghetuyght: Sylver / Loot / Tin/ Quickſylver/ ende Azul, daer de ſchilders hen van dienen. Daer zijn thien Ingenios ofte Suycker-molens / welcke jaerlicx uytbrengen vijfthien duyſent Arroben, en konden meerder uytbrengen/ indien daer volc genoegh waer om te arbeyden: den meeſten rijckdom van 't Eylandt beſtaet in Suycker/ Huyden/ Gember/ die ſeer ſchoon valt. 't Aertrijck is wonder vruchtbaer ſoo datter Cannafiſtola waſt in overvloet / ende alle vruchten van Caſtilien (uytgheſondert Olijven / welcker boomen daer wel waſſen/ doch geven gheen vruchten/ende allerhande kruyden. Men vint daer den boom Tabernaculo, welck uytgeeft lekeren witten herſt ghelijck Anime, dienſtigh om ſchepen mede te pecken/ ende ock om mede te verlichten/is ock goet om de verſtijfthevdt der leden te verdrijven ende wonden te ghenelen: Den boom Maga, die onverderlijck is ende bequaem om inckt-kokers ende diergheljcke dinghen van te maken / brengt een bloem voorts als een Roose. Daer valt ock veel hepligh houdt / welck men noemt Guaiacan, ock dienende om mede te verwen. De Higillo Pintado is ſoo heelſaem/ dat het ſap vande bladeren in een verſche wonde ghedruckt / men daer niet meer en hoeft naer te ſien: de ſelve cracht heeft ooc een ander kleen boomken/ welck ſy noemen van Santa Maria; ende een ander ghenaemt Balſamo. Daer is een ſtekende krupt/ brenghende voort een witte bloeme als een violette/doch wat langer/ welc ſy noemen Quibey, wat dieren daer van eten / die ſterven: Daer waſſen ock aende ſtrandt gelijck kleyne appelboomen/ wie onder de ſchaduwe ſlaept/ die wordt verlemt / ende de viſch vande vruchte etende / werden hem de tanden ſwart: 'tis gebeurt dat de menſchen van ſulcken viſch etende geſtorven zijn in vierentwintigh uyren/ ende ontcomende valtde lieden 'thayr upt. Men heeft daer ock een geboomte/welck ſy noemen Zeyba, extraordinaris groot / hebbende de ſtam onder ſoo dick/ dat vijfthien mans handt aen handt die qualijck konnen omvademen. 'Tmeerendeel van dit Eylandt zijn hooghe berghen waer van eenighe ſeer dicht met boomen zijn bewaſſen ende ſchoon krupt / ghelijck in Hiſpaniola: heeft wepnigh vlack landt / veel vallepen/ met ſchone rievierkens daer door loopende. Daer onder waren eertijdts twee ſeer goudt-rijcke rievierkens Manatuaban ende Cebuco, waer grooten rijckdom is uytghehaelt. Men heeftter goede viſch op de ruſte en inde bayen naer het Weſten.

Her. d. 1. l. 7. c. 4.

Het tweede Capittel

Vande Steden ende vvoon-plaetſen in dit Eylandt eertijdts ende nu noch by de Spaegniaerden bevvoont.

Her. d. 1. l. 7. c. 13.

INden jare 1510. werdt Iuan Ponce de Leon vanden Koninck van Spaegnien voorſien met het Gouvernement van dit Eylandt: de welcke aende Noordt-zyde van 't Eylandt een woonplaetſe leyde / die hy noemde Caparra, een legue vande Zee by de haven/welck ſy noemen Rico: deſen wegh was berghachtigh ende ſeer dicht van boomen/ſoo dat ſoo veel coſte de proviande ende andere noodtſakelijckheden vande haven te brengen naer deſe woonplaetſe / als van Spaegnien te brenghen tot de haven/ nochtans door de begheerte van 'tgoudt te vergaderen / bleef de plaetſe bewoont

door

voor thien oft twaelf jaren. Daer naer veranderden ſy van plaetſe / ende namen hare woon-plaets by naer aent hooft van 't Eylandt in een vallepe op de ſelve noort-cuſte ontrent daer nu S^t. German legt (daer wy hier naer van ſullen ſpreken) eñ noemden die Guanica, door dien ſy daer eenige goudt-rijcke rievieren vonden: ende weder eenigen tijdt daer naer verlepden zy haer woon-plaetſe vier leguen voorder / waer de Aguada legt / om dat de ſchepen daer komen water halen / eñ noemden die Soto maior; ende keerden eyndelijck tot de voor-gaende vallepe / noemende de plaetſe S^t. German. Herrera ſeght in ſyn Deſcrip. de las Indias, cap. 7. dat Guanica was gheleghen op de Zuydt-cuſte / ontrent daer nu is puerto de Moſquitos, een ſeer goede haven: El Aguada ende Soto maior op de Weſt-cuſte. Inden jare 1514. wiert by den Koninc geboden een klepn Eylandeken ligghende by de cuſte met een callije aent groot Eylant te hechten / ende de officiers vanden Koninck wert belaſt haer reſidentie te houden tot puerto Rico, welck het begin is gheweeſt vande Stadt welck wy nu ſullen beſchrijven. Her. d. 1. l. 10. c. 16.

S^t. Ivan De Porto Rico.

DEſe Stadt is ghelegen aent begin vande Noort-cuſte van dit Eylandt naer het Ooſten toe / op de hooghte van wepnigh meer als achthien graden; wort genoemt puerto rico om de uptnementhept vande haven / weſende beſloten ende verſekert voor de tempeſten: De Stadt is gelegen op een klepn eylandeken / verſchepden vant groot eylant / ende daerom en heeft het geen verſch water dan in ciſternen / ende eene fontepne vloedende upt de Sandt-bergen ontrent de Zee / een halve legue van de Stadt; men komt van de Stadt opt eylandt over een callije / welck genoemt wert el puente de Aguilar. De fortreſſe ligt op een hooghte / welc ſy noemen el morro empinado aent inkomen van de haven / aen een engte / ſoo dat het vande Zee is omcingelt / en men kan daer niet in komen / dan door een ſeer nauwen wegh / over-fulcx is het ſeer ſterc / in ſonderhept ſints het ſelve door bevel vanden Koninck int jaer 1590. op nieuws is gefortificeert / eñ verſekert. Waer van den Gouverneur Don Diego Mendez de Valdes int voorſc. jaer aenden Raedt van Spaegnien dus ſchrijft: Den *Maeſtre del Campo Iuan de Texela*, ende opperſten werck-meeſter *Iuan Baptiſta Antonelli*, zijn hier wel aengecomen, ende hebben de ſtadt beſichticht met alle de ghelegentheden rondt-om, ende hebben uytgemerckt een plaetſe tot opbouwinge van een ſterc Kaſteel, daer t'landt ſeer wel mede te vreden is: het ſtaet op een ſeer bequame plaets, te weten, een hooghen bergh aen t'inkomen vande haven, ende reyckt over naer het punt van t'lant, hebbende ſoo veel ruymte van binnen, datmen daer dry duyſent man ſoude konnen logieren. T'ſal gebout worden triangels wijſe, reyckende tot aende baye, ende wy ſullender veertich goede ſtucken gheſchuts moghen planten. Ick verwachte vijf Canons uyt Spaegnien, met ſcherp, pulver ende andere wapenen, door dien hier van alles groot gebreck is. Syn M^t. heeft hier geſonden twee hondert ſoldaten onder twee Capiteynen: Ick monſtere tweemael ter maendt alle het volck van t'Eylandt, ende bevinde ſeer naer viifthien hondert weerbare mannen, ende tachtich te peerde. Als t'fort ſal vol-trocken zijn, ſalt het ſterckſte zijn, dat ſijn M^t. in gantſch Indien heeft. T'volck ſlaept nu gheruſt, daer hier te voren de Enghelſche ons quamen braveren tot inde mont vande haven. Dus verre den Gouverneur. In deſe Stadt houden haer reſidentie den Biſſchop van t'Eylandt / weſende Suffragaen van die van S^t. Domingo: den Gouverneur ende andere Officieren des Koninckx van Spaegnien. Den Grave van Cumberland, naer dat hy op de Rievier van Liſbona de Caraken hadde in ghehouden / inden jare 1597. voer naer deſe plaets / ende ver-overde de ſelve met diverſche fortreſſen / brocht van daer wel tachtich ſtucken geſchuts / ende eenen rijcken buydt. Her. deſcr. Her. d. 4. l. 5. c. 3. derde deel vã de Engelſche voyag. Her. deſcr. Purchas Pelgrim. l. 9. c. 13.

S^t. German.

DEſe ſtadt / welck eertijdts wierdt ghenoemt nieuw Salamanca, was gebout van de overblijffelen van Guadianilla, welcke lagh naer 't Zuyden: is gheleghen vier leguen vande Zee / dertigh ofte dyendertigh leguen van Porto Rico, naer 't Zuyd-Weſten: de Francoſen hebben daer diverſche reyſen aen geweeſt ende de plaetſe gheplondert: de Indianen die daer toe behooren / zijn qualijck ghelogieert op een bergh / ſonder blackte / ende t'water ver van daer te halen. Ouiedo ſchrijft / datter in ſyn tijdt Her. d. 4. l. 5. c. 3. Her. deſcr.

waren ontrent de vijftich hupſen / ende dat de haven niet goet en is dooꝛ dienſe open light/daer de riebier Guaorabo in komt.

ARRECIBO is de derde wooꝛn-plaetſe van dit Eplandt / ende is gelegen dertich leguen van porto rico naer het Weſten toe.

Het derde Capittel.

Vande Havenen ende andere gheleghentheden van dit Eylandt.

IN dit Eplandt van S^t. Iuan de Puerto Rico zijn twepnich havenen / dooꝛ dien de gantſche cuſte naer t'Nooꝛden ſeer beſnet is met ondiepten ende bancken; de havenen die daer zijn ligghen naer t'Ooſten van porto rico, ende is een rupghe cuſte / als Ouiedo ghetupcht / dooꝛ dien de Nooꝛde wint daer op domineert: ende aende Ooſt-zijde heeft het diverſche leege Eplandekens dieſe noemen las virgines; welc ſpn veel gebꝛoken Eplandekens / waer van t'eene wooꝛt genaemt Blanca, daer hen menichte van ghevogelte op hout: tuſſchen deſe Eplandekens ende t'Ooſt eynde van t'Eplandt S^t. Iuan light een Canael/welck ſy noemen el paſſaio, daermen in komt naer datmen deſe Eplandekens Zupd-Ooſt van hem heeft gebꝛacht. De havenen zijn vooꝛts/de Riebiere Luiſa, ende dieſe noemen Canoba ende la Cabeça, het Ooſtelijckſte punt van het Eplant bp het geberghte del Loquillo, ende daer bp een haven/welck ſy noemen S^t. Iago, dꝛp leguen vooꝛder een ander/die ſy noemen Yabucoa, ende dꝛp leguen vande cuſte een klepn Eplandeken: deſe zijn al aende Ooſt-zijde. Aent begin van de Zupdt-zijde is een haven dieſe noemen Boyqui, ende wat vooꝛder het Eplandeken Santana, de haven Guayama, ende vooꝛder de Riebieren Neabon ende Xavia, ſes leguen aen deſe zijde vande haven Guadianilla, welc legt twee leguen Ooſtwaerts van Rio de Moſquitos, alwaer oock gheleghen is de Riebier dieſe noemen Guanica, ende ſes leguen vooꝛder Cabo roco, het Weſtelijckſte punt vande Zupdt-cuſte van dit Eplant: bp deſe Cabo ſoude een bape zijn daer zout te bekomen is/naer t'ſegghen van de Engelſche. Aent Weſt-eynde van dit Eplant naer Hiſpaniola toe leght het Eplant Mona, (daer wp terſtont ſullen van ſpꝛeken) ende naert Nooꝛden van t'ſelve el Monico ende Zaccheo, twee kleyne Eplandekens / waer van Zaccheo is een ronde klippe ende onbewoont: vooꝛts is aende ſelve zijde vant Eplant S^t. Iuan de haven puerto de pinos, eñ de mayaguez; oock de bape van S^t. German el veio; ontrent welcke bape een ſeer playſante ende vꝛuchtbare contrepe is/daer Oꝛaengien/Limoenen/Plantanos ende andere vꝛuchten in over-vloet waſſen. Vooꝛder hebt ghp de mont vande riebiere Guanabo ofte la Aguada, ende noch vooꝛder die van Guahataca. Daer naer op de Nooꝛt-cuſte van dit Eplant de riebiere Camay, ende Cebuco, ende Toa, ontrent puerto rico: ende int midden vande Zee naer t'Zupden toe vier ofte vijf Eplandekens dieſe noemen las Haberianas.

Engelſche voyagie.

Het Eplandeken Mona is gelegen op de hoogte van achthien graden bp Nooꝛden de Linie naer t'ſeggen van Herrera: maer Ouiedo eñ Linſchoten ſtellen t'ſelve op ſeventhien graden. De particuliere obſervatien van onſe natie accoꝛderen met t'ſeggen van Herrera: legt achthien leguen van t'Eplant S^t. Iuan naer t'Weſten/eñ thien van Hiſpaniola naer het Ooſten / welende int begrijp ontrent ſes leguen groot na t'ſeggen van Herrera, maer Ouiedo ſegt maer dꝛp leguen wepnich meer oft min; is leeg lant eñ vol boomen; daer waſſen groote ende ſeer ſmakelijcke Meloenen. Onſe ſchepen/die daer dickwils (komende van het vaſte landt van America overſteken) plachten aen te loopen/hebben aen-gemerckt dat het ſlecht lant is/ende bp Nooꝛden een ſteylen hoeck heeft ende bp Zupden ſlecht landt / ende datter veel Oꝛaengnie appelen eenighe tijden van t'jaer zijn te bekomen.

l.16.c.1.

l.16.c.1.

Her. d. 1.l. 2.c.15.

VAN T'EYLANDT HISPANIOLA.

Het vierde Capittel.

Vande gheleghentheydt van dit Eylandt int ghemeyn.

HEt Eplandt t'welck de Spaegniaerden de naem van Hiſpaniola hebben ghegheven / wiꝛdt eertijdts bp de Indianen ghenoemt Ayti ende Quiſqucia, is vande

Digitized by Micro

vande figure van een Caſtaneen bladt; ligt tuſſchen de hooghte van achtthien tot twintigh graden by Nooꝛden de Linie naer't legghen van Herrera, weynigh meer ofte min; hebbende in ſyn om-loop by de vier hondert leguen; is lanck Ooſt ende Weſt hondert ende vyfftich leguen, breedt van dertich tot ſeſtich leguen, waer het op ſyn breedſte is. Enciſo in ſyn Geographia gheeft het inde lenghte hondert ende ſeſtich leguen, van Cabo de Hyguey tot Cabo de Tiburon: ende in ſyn meeſte breette tuſſchen Beata ende Puerto real negentich leguen: ende ſeght dat de Supdt-kuſte is gheleghen op negenthien ende twintich graden ende de Nooꝛdt-cuſte op vierentwintich / waer in hy miſt / als naerder ſal blyken upt de particuliere beſchryvinghen van plaetſen. De ghelaltе vande Lucht is warm jae heet in excés / doch meeſt des vooꝛ-middaeghs: naer de middagh beghintmen de koelte te ghevoelen als de Viraſon (dat is de windt upt de Zee) op-komt. Het is ſeer vruchtbaer ende heeft ſeer ſchoone weyden vooꝛ alderhande vee / ſoo datter heden-daeghs zyn ontallyckе troupen van Peerden / Stieren / Koeyen / Verckens / ende Honden / jae in ſulcke menichte dat het vee van Stieren / Oſſen / ende Koeyen gheen ſekere eyghenaers en heeft / maer diele eerſt op't velt ofte gheberghte kan kryghen ende dooden die iſſer eyghenaer van. Twelck vande Inwoonderen vooꝛdt beneerſticht om met de Hyden haren handel te pleghen / latende 't vleeſch als onnut opt velt ligghen: waer dooꝛ de Honden ſoo vermenichfuldicht zyn / datſe dooꝛ't Landt met menichten loopen als Wolven / ende doen groote ſchade onder het Vee. Deſen handel vande Hyden is een vande beſte van dit quartier. De ſelve Honden hebben oock ghedeſtrueert de Verckens / die in dit Eylandt ſeer hadden toe-ghenomen dooꝛ het delicaet voetſel van ſoete Wooꝛtelen ende andere goede Frupten / waer dooꝛ ſy oock ſeer delicaet waren. Eer de Spaegniaerden aen dit Eylandt quamen en waren daer gheen viervoetighe ghedierten / als alleen de Hutia; noch eenighe venynige dieren om de menſchen ſchade te doen. Dan daer was een ſeker ghewooꝛmte / ghelyck de Vlopen ſpringhende ende hem onderhoudende int pulver ende ſtof ghenaemt Nigua, de welcke inde voeten byten ende weten haer in te dringhen tuſſchen Vel ende Vleeſch ende de Naghelen / hebben haer Neten ende vermenichfuldighen ſeer / ſoo datmenſe qualyck kan vermeeſteren dan met vyer ende heete plerkens; eer dat de Spaegniaerden daer raet toe vonden / wierden ſy daer van ſoo ghequelt / dat eenighe de Teenen / jae de Voeten verlooꝛen. Onder de Viſſchen die daer werden ghevonden / is een merckens weerdigh / diemen noemt Manati, welck hem houdt inde Zee ende de Rievieren / van maeckſel als een leeren wyn-lack met twee beenen vooꝛ aen de ſchouderen / daer hy mede ſwemt / van midden naer de ſteert loopt hy ſmal af; 't hooft is als een oſſen hooft / kleene ooghen / grauw van verwe / de huydt grauw met eenighe haꝛkens. Daer wooꝛdender ghevonden die twintigh voeten lanck zyn ende thien dick / ſyn pooten zyn rondt met vier klauwen aen elck / ſy brenghen haer jonghen vooꝛt als de koeyen / ende hebben twee booſten daerſe die mede voeden; de ſmaeck is meer dan van viſch / verſch ghedoodt zynde / ſchynt Kalfs vleeſch te weſen / ende ghelouten ghelyk Tonyn / dan is beter ende conſerveert hem langher: ſyn vet is goet ende en werdt niet garſt / men vet het leder daer mede: heeft eenighe ſteenen int hooft groeyende diemen ſeght goet te weſen vooꝛ't graveel ende ſteen. 't Ghebooꝛnte van dit Eylandt is bynaer 't ſelve als 't ghene wy in't Eylandt S. Iuan hebben verhaelt; dan dat hier ghevonden werdt Breſilie-hout, inſonderheydt inde Pꝛovincie van Yaquimo, van waer menichte eertyds is vervoert. Daer valt oock een ſoꝛte van Peper dieſe Axi noemen / van verſchepden ſooꝛten / welck eertyds by de Indianen ſeer gheacht was. Daer waſt overvloedigh de wooꝛtel Yuca, van welcke men de Cazabi maeckt / welck is het bꝛoodt van die quartieren / beneffens andere delicate vruchten / als een ſoꝛte van Platanen, welck ſy Dominicos noemen / kleen ende wit / ende de beſte gheacht van die ſoꝛte. Doch de twee vruchten daer dit Eylandt meeſt ſyn pꝛofyt upt treckt / zyn daer van elders ghebꝛacht / Suycker ende Gember. De Gember is eerſt upt Ooſt-Indien in dit Eylandt ghebꝛacht ende in ſulcken over-vloet aenghewaſſen / dat ſy niet en weten watſe met ſoo veel Gembers doen ſullen: Daer werden inde Vlote van't jaer 1587. naer Sevilla ghebꝛacht tweentwintich duyſent ende dꝛyendryſtich quintalen Gembers. De Suycker-rieden wierden daer eerſt ghebꝛacht inden jare 1506. ende hebben allencxkens in verſchepde plaetſen ſoo toeghenomen / dat

Her. deſcr. c. 6. ende dec. 1. l. 3. c. 3.

Acoſta l. 2. c. 13.

Idem l. 1. c. 21.

Her. d. 2 l. 3. c. 14.

Dec. 1. l. 5. c. 11.

Her. d. 1. l. 3. c. 13.

Acoſt. l. 4. c. 40.

Acoſt. l. 4. c. 20.

Acoſt. l. 4. c. 32.

inde voorſchreven Vlote van't jaer 1587. acht hondert ende achtentnegentich kiſten over quamen van dit Eylandt. Daer waſt oock veel Cottoen/ twelck de Spaengiaerden daer hebben ghevonden ; 'tgroept aen groote ende kleene Boomkens/ meeſt inde vallepen. Daer en plagh geen Maiz ofte koren te willen groepen / dan eenighe jaren herwaers heeft het begonnen daer voort te komen op koele quartieren. Dit Eylandt is oock in ſommighe plaetſen beſmet met de ſnoode boomen Guaiabos, daer wy hier voren hebben van geſproken. In dit Eylandt waren eertijdts ſeer treffelijcke Mijnen van goudt / ende namentlijck die van Cibao ende S^t. Chriſtoval, ende andere ; ſoo dat jaerlicx daer gheſmolten wierden by de Officiers vande Koninck vier hondert ende ſeſtigh duyſent Pezos : inſgelijck was daer ende is noch groote quantitept van Goudt in diverſche Rievieren. Inden jare 1530. werde ontdeckt een goede mijne van Silver ende verſchepde mijnen van Yſer / welck alſoo goet werdt bevonden als dat van Biſcaia : is oock rijck van Coper-mijnen / ende daer wierdt een ſonderlinghe ontdeckt in den jare 1506. by Puerto Real. Doch de Mijnen en worden van over lang niet meer gebeneficieert door ghebreck van werck-lieden ; ſoo datſe in dit Eylandt coperen gelt ghebruycken/ welck daer alleen ganckbaer is. In ſomma dit Eylandt is van ſoo goeden temperature / ende het Aerdtrijck geeft ſoo wel alderhanden noodtdruft/ dat het magh vergheleken worden met de vruchtbaerſte Landen vande weereldt. Waerom de Spaegniaerden eertijdts wel hebben gheoordeelt / ende den Koninck aenghedient/ dat dit Eylandt het alder-gelegentſte was om alle de ander Landen van Indien te maintineren teghen alle invaſien van andere natien / indien de Koninck dit Eylandt maer wel met volck beſette/ ende alle de Vloten belaſte in't gaen ende keeren daer aen te loopen : doch dit advijs en is niet gevolght geweeſt/ maer is ter contrarie 't Landt eerſt gantſch ontbloot van ingeboorne/ die vergaen zijn ende t'eenemael gheconſumeert/ gelijck 'tſelve te leſen is inde clachte van Fr. Bartholomeo de las Caſas; ende dat in ſoo korten tijdt/ dat / daer in't jaer 1508. gevonden wierden boven de 'tſeſtigh duyſent Indianen/ inden jare 1514. daer geen veerthien duyſent meer en waren te vinden ſoo datmen daer Swarten heeft moeten brengen : Ten anderen zijn de Spaegniaerden oock veel van daer vertrocken naer Peru ende Nova Hiſpania, ende andere Landen / daermen met de arme ingeborene te berooven lichter aen't goudt quam : Soo dat / ten ware de Koninckljcke Audientie hier ware gelegt/ 't Eylandt wel gantſch had moghen verlaten zijn gheweeſt.

Herr. d. 1. l. 3. c. 3.

Acoſt. l. 4. c. 3.

Herr. d. 4. l. 6. c. 16.

Herr. d. 1. l. 10. c. 12.

Het vijfde Capittel.

Vande Provincien van dit Eylandt.

IN dit Eylandt waren ten tijde als de Spaegniaerden het eerſt ontdeckten / verſchepden Provincien/ die van hare byſondere Heeren / die ſplieden Caſiques noemden/ gheregeert wierden: Als namentlijck de Provincie van Hyguey, ligghende op de Zuydt cuſte van't Eyland aent Ooſtelijckſte deel/ tegen over het Eylandt S^t. Iuan de porto rico, welende een berghachtigh Landt / doch de Berghen zijn vlack boven als Tafels/ ſoo datter beſwaerlijck is op te komen : Deſe plepnen ofte Tafelen zijn thien tot vijfthien leguen langh ende breedt/ al met ſeer ſcherpe ſteenen beleght/ doch hebben ontallijcke putten vol van gecoleurde aerde/ die ſeer vruchtbaer is om de wortelen van Cazabi in te planten ende andere vruchten te winnen/ inſonderheydt ſeer ſchoone Meloenen. Het Eylandt Saona leydt aen deſe Provincie / daer wy hier naer ſullen van handelen. Naeſt aen deſe Provincie van Hyguey was gheleghen de Provincie Ycayagua : Van daer naer't Noorden leydt de Provincie Samana, van welcke de Golfo haren naem heeft. Aende Zuydt-zijde van't Eylandt leyt de Provincie van Yaquimo by de tachtigh mijlen van S^t. Domingo, waer veel Breſilie-hout valt / waer door den eerſten Admirand Columbus die eertijdts noemde puerto de Braſil. Ende daer aen verbolghens / ofte veel eer tuſſchen S^t. Domingo ende Yaquimo is gheleghen de Provincie Baoruco in't gheberghte / welck leght aende Zuydt-zijde/ dertigh/ veertigh/ vijftigh ende 'tſeſtigh leguen van S^t. Domingo : Dit gheberghte ſtreckt inde lenghte 'tſeſtigh leguen, ende is twintigh ende meer breet/ ſonder water ende ander voetſel voor de menſchen ; ende de Peerden en kan men daer oock niet ghebruycken : ſoo dat de Indianen die in dit gheberghte ghevlucht waren onder het beleydt van een Indiaen

Herr. d. 1. l. 6. c. 8.

Herr. d. 1. l. 6. c. 8.

Herr. d. 1. l. 3

Herr. d. 2 l. 5. c. 1.

Dec. 5. l. 2. c. 6.

dieſe

dieſe noemden Don Henrique, de Spaegniaerden veel wercks hebben gegeven eenighe jaren ghedurende. Voorder was daer de Provincie Xaragua, gheleghen aen den grooten inham/welcke dit Eylandt gheluck in tween verdeelt / de eene zijde ſtreckende tot Cabo St. Nicolas, welende meer als dertigh leguen, ende d'ander naer Cabo Tiburon, welck noch langher is; deſe Provincie brengt veel Cottoen voort. Heeft aen ſyn Zuydt-zijde Baoruco daer wy van hebben geſproken / ende naer't Noorden een ander Provincie / by de Indianen ghenoemt Guahaba; ende naer't Weſten een ander Provincie/ghenaemt Haniguagya, alwaer de Stadt Zabana gheleght wierdt/waer de Provincie naderhandt de naem van heeft verkreghen: (Zabana is inde ſpraake vande Indianen te legghen vlackte:) Deſe Provincie is vlack ende voor't meerendeel ſeer fraeye/inſonderheydt naer de Zee toe; ende is gheleghen aen't eynde van dit Eylandt naer Cuba toe. Twaelf leguen van Xaragua was een ander Provincie by de Indianen ghenaemt Cahay, welckes Inwoonders ſeer fraey volck was. Op de Noortcuſte van dit Eyland na Cuba toe was de Provincie Marien (die andere oock noemen Darien) daer den Admirand Columbus eerſt aenquam doen hy dit Eylandt ontdeckte/ is leegh landt/heeft goede havenen ende goet water; hier houde deſen Admirand de Stadt Navidad, welck hy daer naer weder verliet. De principaelſte binnen-landtſche Provincien waren Cibao, daer de rijcke Goudt-mijnen waren. Is berghachtigh ende clippigh lant/ hebbende ontallijcke Rievieren eñ Beken/in welcke alle men gout vont; vol van ſeer hooge Pijn-boomen; geſondt landt ende goede Lucht/ende ſeer goet water. 't Goudt dat inde Beken wordt ghevonden is in kleene grepntjens / hoewel daer ſomtijdts wel groote grepnen worden ghevonden. Daer zijn oock Coper-mijnen ende wepnigh Azul ende Amber. Den eerſten Admirand houde hier een Fortreſſe die hy noemde St. Thomas. Daer naer volgt de Provincie de la vega real, welck is een ſlecht ende vlack Veldt/een vande wonderlijckſte dingen vande weerelt/by de tachtigh leguen lanck/ ende in ſommighe plaetſen twintigh tot dertigh leguen breedt/ ſtreckende van de eene Zee tot de andere; is omcinghelt met Berghen / daer ontallijcke Rievierkens van afvallen. Voorder is binnen 's Landts gheleghen de Provincie Maguana tuſſchen twee machtighe Rievieren Neyba ende Yaqui, welcke laetſte by monte Chriſto inde Zee loopt. Eyntlijck de Provincie vande Ciguayos Noordtwaerts vande gran vega real, berghachtigh ende hardt landt. Daer zijn noch meer Provincien gheweeſt in dit Eylandt/ende de voorſchrevene worden by andere oock anders ghenoemt / dan ons heeft ghenoegh ghedocht Herrera hier in te volghen.

Her. d.1.l. 6.c.4.

Her. d.1.l. 9.c.3.

Her. d.1.l. c.4.

Her.1.d.l. 2.c.10.

Her. d.1.l. 2.c.14.

Her. d.1.l. 2.c.11.

Her. d.1.l. 6.c.4.

Her. d.1.l. 3.c.8.

Het ſeſte Capittel.

Vande Steden der Spaengiaerden die eertijdts in dit Eylandt waren.

DE Spaegniaerden hebben in dit Eylandt veel woon-plaetſen ofte Steden ghehadt / die ſy daer naer weder hebben verlaten / vande welcke wy eerſt ſullen ſpreken om de gheleghentheden van het Eylandt volkomentlijcker te verſtaen. De eerſte woon-plaetſe door Chriſtophorus Columbus in ſyn eerſte vopagie ende ontdeckinghe in dit Eylandt gheleght / was Navidad inde Provincie Marien daer doen ter tijt Guacanagari Cazique was; hadde een goede haven onder een kleen Eylandeken welck Columbus noemde St. Thomas. Doch den Admirand weder-keerende door de tweede reyſe/ ende 't volck/ 't welck hy daer gelaten hadde/ doot vindende/ heeft goet gevonden hem elders neder te ſlaen; ende is van Navidad Ooſt-waert aengevaren door by Monte Chriſto, ende heeft daer gheleght de Stadt Iſabella, by een groote Revier/ met een goede haven / hoewel niet beſchut voor de Noordt-weſte winden; neghen leguen Weſt-waerts van Puerto de Plata: vondt daer ſteen ende kalck/ende andere ghereetſchap tot timmeragien; 't Landt iſſer wonder vruchtbaer ende geſonde Lucht. De Provincie van Cibao, daer't meeſte goudt viel/is maer twintigh leguen van daer; ende was naer gheleghen by de gran vega real, daer wy hier voren van hebben geſproken. Deſe plaetſe is daer naer oock ghedepopuleert. In dit Eylandt was oock eertijdts inde Provincie Xaragua, de Stadt Verapaz, welck den Gouverneur Nicolas de Obando, daer dede bouwen/naer dat hy de Caſique van deſelve Provincie/met ſyn Suſter Anacoana ghenoemt / ſeer ſchandelijck ende verraderlijck hadde doen omcomen. Ten ſelven tijde wierdt oock ghebouwet Salva terra de la Zabana, inde

Her. d.1.l. 1.c.18. ende 19.

Her. d.1.l. 2.cap.10.

Her. d.1.l. 6.c.4.

Her. d.1.l. 6.c.4. d.1.l.8.c.3. Prouincie Haniguaiaga, daer wy van hebben gheroert in't voorgaende Capittel: lagh twee leguen vande haven by Cabo de Tiburon. Ock dertigh leguen van Xaragua, ende inghelycks dertigh leguen van S^t. Domingo ende veerthien leguen van Azua ofte Compoſtela, tuſſchen de twee machtighe Rieuieren Neyba ende Yaqui, midden in't Eylant/een Stadt welc ſy gaven den naem van S^t. Iuan de la Maguana: dan is ock al verlaten/uytgenomen dat de Kercke daer is blyven ſtaen. Ten ſelven tyde wierdt ock een Stadt ghebout inde Prouincie van Yaquimo, aende Suydt-zyde van't Eylandt/ by een haven welck den Admirand als voren hadde ghenoemt Puerto de Braſil, met een Fortreſſe aende haven/ende noemden dese Stadt Villa Nevua de Yaquimo. Ock el Bonao by Cotuy, waer eerſt by Columbus een Fortreſſe was ghelept tot beſcherminghe van de mynen; lagh neghenthien oft twintich leguen van S^t. Domingo, aen een vruchtbaer ende luſtigh black Velt/ ſoo dat het abondantie van Maiz ende Caſſabi ende ander victualie upt-bracht. Daer was ock eertyds acht leguen Noordtwaerts van S^t. Domingo een woon-plaetſe/ dieſe noemden Bonaventura aende Rieviere Haina, daer 't Gout wierdt ghesmolten vande oude ende nieuwe mynen. Dan al van't jaer 1519. ſchryven de Officiers aen den Koninck / dat hoewel daer ſeer goede mynen overigh waren / daer even-wel geen Gout meer en wierdt verſamelt/ſoo datter niet anders daer ontrent en viel als wepnigh Cannafiſtola: waer door de plaetſe ock eyndelyck is verlaten. Inden jare 1504. doen Salva Leon werdt ghebout / werdt mede te landt-waert in gheleght Santa cruz de Aycayagua tuſſchen welcke Steden alsdoen 't Landt vande twee Prouincien wierdt verdeylt.

Her. d.1.l. 4.c.3. Her. Deſcr. de las Ind. Her. Deſcr. Ouied.l.4. c.8. Her. d.1.l. 3.c.13. Her. d.2.l.

Het ſevende Capittel.

Vande Steden der Spaegniaerden die nu zijn in dit Eylandt, ende eerſt van S^t. Domingo.

DE principaelſte Stadt niet alleen van dit Eylandt/ maer van alle de Eylanden daer ontrent is S^t. Domingo, welck den eerſten Ammirand Columbus noemde de nieuwe Iſabella (doch dese naem is niet ghebleven.) Dese Stadt wierdt ghebout by den Adelantado Bartholomeus Columbus upt bevel ende door laſt van syn Broeder den Ammirand, ende de inwoonders vande Stadt Iſabella werden derwaerts gebracht inden jare 1494. wiert gheleght aende kant vande Rieviere Ozama, welck een ſchoone ende diepe Rievier is / ſoo datter ſchepen van drie hondert vaten konnen op komen/ende heeft een ſeer goede Haven; aende Zuydt-zyde van't Eylandt / ende op de Ooſt-zyde vande ſelve Rievier ende Haven. Maer inden jare 1502. dese Stadt door een grouwelyck tempeeſt gantſch ter neder ghevorpen zynde/ heeft den Gouverneur Nicolas de Obando de Stadt verleght aende Weſt-zyde vande Rieviere / door dese reden alleen / om dat de Spaegniaerden die doen in dit Eylandt haer woonplaetſen meeſt Weſtwaerts op hadden / komende naer dese Stadt/ niet ghenootſaeckt ſouden weſen de Rievier te paſſeren: niet teghenſtaende dat te voren beter was gheleghen aen d'ander zyde vande Rieviere; want nu de Sonne op-gaende ende de dampen ende vapeuren op-ryſende/ dryft de ſelve over de Stadt; ock ſoo hadde de Stadt te voren aende Ooſt-zyde een Fonteyne van ſeer goet water; ende nu en heeftſe maer Putten van rauw ende grof water / ende de inwoonders en konnen niet dan met groote moeyte om water aende Fonteyne over-varen; moetende wachten naer de Barcke/ ofte ſelfs een bekoſtighen; ende het over-varen en is niet bupten perykel als de Rieviere waſt ofte tempeeſt in Zee maeckt. 'Tſchynt/naer 'tſeggen van Ouiedo, dat den Gouverneur Nicolas de Obando ghemeynt heeft de Rieviere Hayna dry leguen van daer loopende/in dese Stadt te brenghen / twelcke ghelchiedende / ſoo waer dit een vande alder-bequaemſte Steden van't Eylandt: want ſy is gheleghen op een effen blacken grondt als een tafel: aende Zuydt-zyde heeftſe de Zee / ende aende Ooſt-zyde de Rieviere: ſoo dat de helft vande Stadt daer mede is om-cingelt / aen't Weſten ende Noorden 'tplatte Landt/ daer de Stadt haer upt-ſtreckt met ſeer ſchoone ſtraten / ende heeft aen die zyde een ſchoon upt-komen ende traepe weyden. De Koninckſyche Audienciers ende andere Officiers vande Koninckx in-komſten houden daer hare reſidentie: daer is ock een Munte; ende Cathedrale Kercke/ weſende een Archs-biſdom / hebbende onder ſich de Biſdommen van Conception ende la Vega;

l.3.c.10 Her. Deſcrip.

van

van S^t. Iuan de Puerto Rico, Cuba, Venezuela, ende de Abdije van Iamaica: daer zijn inde Stadt diverſche Klooſters van Dominicanen / Franciſcanen ende de la merce-de: oock twee Nonnen Klooſters: een Collegie daermen de Grammatica leert / hebbende jaerlijcx vier duyſent pezos rente: een Hoſpitael met twintich duyſent pezos rente: daer is ooc een Kaſteel. Deſe ſtadt floreerde eertijts ſeer door de veelheyt van ſchepen die daer quamen laden Huyden / Cannafiſtola, Suycker / Talck / ende andere koop-manſchappen / alderhande victualie / peerden / vercken tot behoef van andere Lan-den die daghelijks ontdeckt wierden. Doch t'ſelve heeft daer naer ſeer af ghenomen / ſoo dat een Enghell-man Robert Thomſon, die daer was inden jare 1555. ghe-tuycht datter doen maer vijfthien hondert familien van Spaegniaerden inde Stadt waren / doch meerder Indianen in de voor-ſteden: ende de Spaegniaerden ſelfs ſchrijven van ſes hondert familien. Deſe Stadt wierdt by de Enghelſche inghenomen onder het beleydt van Sir. Francis Draeck int jaer 1586. in deſer voeghen. Sy landen met haer pinaſkens / booten / ende vercken neghen oft thien Enghelſche mij-len by Weſten de Stadt / weſende duyſent ofte twaelf hondert man ſterck / ende marcheerden van daer over landt naer de Stadt / van ſnorghens ten acht uren tot een ure naer middagh: komende ontrent de Stadt / ghemoeten haer hondert ofte hondert ende vijftich te peerde / doch deſe Ruyters waren ghedwonghen de Enghel-ſche te laten paſſeren naer de twee poorten die naeſt de Zee ligghen / die de Spaen-ſche met volck ende ghelchut hadden voor-ſien / als mede een embuſcade gheleght by den hooghen wegh: De Enghelſche verdeylden haer in twee troupen om beyde de poorten teffens te beſpringhen; ende een deſcharge vant groff ghelchut uyt-ghedaen hebbende / met weynigh verlies van volck / enterden ſy met ſulcken furie / datſe haer vyandt gheen reſpyt en lieten t'ghelchut weder te laden / maer vielen inde Stadt / t'volck vande Stadt ghenoegh te doen hebbende met haer ſelven te ſalveren: Sy trocken tot op de merckt / weſende een ſchoone vier-kante plaetſe / alwaer beyde de troupen malkanderen ghemoeten / ende haer beſchantſen / de Stadt te groot weſende om heel te beſetten voor ſoo weynigh ende vermoeyt volck: die vant Ka-ſteel ghewaer wordende dat de Engelſche pooghden de poorte te vermeeſteren / zijn verloopen met vercken / over-ſchepende naer d'ander zijde van de Riviere: de En-ghelſche behielden de plaetſe een gantſche maendt / ende naer datſe een goet deel daer van verbrandt hadden ende geruineert / ſoo rantſoeneerden ſy de reſte voor vijfen-twintich duyſent ducaten van vijf ſchellinghen ende ſes penninghen ſterlinck t'ſtuck. Engelſche voyagie 3. deel.

Het achtſte Capittel.

Van de andere Steden van dit Eylandt.

DE Stadt Salvaleon is gelegen aende Suydt-zijde van het Eylandt by de Zee / inde Provincie van Higuey, achtentwintich leguen Ooſtwaerts van S^t. Domin-go: de Officiers vanden Koninck ſchreven aenden Koninck int jaer 1519. dat hoewel deſe Stadt lagh aen een oordt daer gheen goudt wierdt ghevonden / datter waren be-gonnen eenighe Ingenios ofte Suycker-meulens te maken / ende dat het bee daer meer toe-nam als aen eenigh ander oordt van dit Eylandt. Her. d. 2. l. 5. c. 3.

De Stadt Zeybo is geleghen twintich leguen van S^t. Domingo, Ooſtwaert naer het Eylandt Saona toe. Her. deſcr. de las Ind.

De Stadt Cotuy is gheleghen ſeſthien leguen Noordtwaerts van S^t. Domingo: by een rieviere vanden ſelven name / welck eertijdts ſeer goudt-rijck is ghevveeſt / ſoo dat dit ſtedeken meeſt is bewoont ghevvorden by bergh-werckers ende mineurs die hier veel goudts hebben verſamelt. Ouied. l. 6. c. 8.

De Stadt Azua is gheleghen op de Zuydt-cuſte van dit Eylandt vierentwintich leguen van S^t. Domingo naert Weſten: daerom her zijn veel Suycker-meulens: de Stadt wordt oock ghenoemt Compoſtela, ende de plaetſe daer de Indianen ende Swarten woonen / Azua. Her. deſcr.

De Stadt Yaguana, welck oock werdt ghenaemt Santa maria del Puerto, door dienſe een goede haven heeft aende Zee / is gheleghen aent Weſt eynde vant Eylandt vijftich tot ſeſtich leguen van S^t. Domingo, gheliick tuſſchen het Noorden ende het Her. deſcr.

Weſten

Weſten; daer is groote apparentie van mijnen; ende daer valt ſeer veel Cannafiſtola: ende daer is goede gheleghenthept van Suycker Ingenios te maken: leght neghen leguen vande haven van Yaquimo te landt-waert in: dese plaetse was inden jare 1591. verovert ende verbrandt by de Engelsche onder het beleydt van Mr. Chriſtopher Newport; hadde dry ſtraten ende ontrent hondert vijftich huysen.

Her. d.2.l. 5.c.3. d.3.l.2.c.5. Engelsche voyag.

De Stadt Conception de la vega is geleghen inde heerschappije van den Caſique Guarinocx, werdt ghebout by den eersten Ammirand Columbus; twintich leguen van S^t. Domingo. naer t'Noordt-Oosten: Ouiedo leght dertich leguen: daer is een Cathedrale Kercke / doch gheunieert met die van S^t. Domingo; ende een Kloosser van Minne-broeders.

Her. deſcr. l.3.c.10.

De Stadt S^t. Iago de los Caualeros is gheleghen thien leguen van Conception de la vega, recht Noordt-Oost ende veertich leguen van S^t. Domingo, is een seer ghesonde ende vermakelijcke plaetse.

Her. deſcr. d.2.l.7. c.10.

De Stadt Puerto de Plata is gheleghen op de Noordt-custe van dit Eylandt / vijfendertich ofte veertich leguen van S^t. Domingo: Ouiedo leght vijfenveertich leguen: werdt ghebout in den jare 1502. by den Gouverneur Nicolas de Obando tot beter gheleghenthepdt vande commercien met de Schepen komende upt Spaegnien ende om dat maer thien leguen is van de gran vega, die noch thien leguen is van S^t. Iago voor-noemt / sesthien leguen van Conception, ende twaelf leguen vande rijcke mijnen van Cibao, leght op de hooghte van wepnigh meer als twintich graden by Noorden de Linie. De haven van Puerto de Plata heeft de figure van een hoef-yser / ende leght onder eenen seer hooghen bergh daer veel sneeuws op lagh in Ianuario doen Columbus die eerstmael ontdeckte. Aen desen bergh leght de Stadt ende op de haven aende water-kant leght een Kasteel.

Her. deſcr. l.4.c.8. d.2.l.5.c.4.

De Stadt Monte Chriſto is gheleghen op de Noordt-custe vant Eylandt / veerthien leguen Westwaert van puerto de plata, heeft een goede haven ende daer by een zout-panne: heeft eenen hooghen bergh vande ghedaente van een tente / vol groenten sonder boomen. Ontrent dese plaetse loopt in Zee de Riviere Yaqui ofte Iache, welck is een groote rivier / ende daer zijn seer goede zout-pannen. Die hier eertijdts upt dese landen hebben ghehandelt / ghetuyghen datter goede reede is voor Iachten / ende datter goeden handel was van Huyden ende Lapis Azul ghereſſneert.

Her. deſcr. Ouied.l.6. c.6.

Dit zijn de thien plaetsen die noch bewoont zijn by de Spaegniaerden in dit Eylandt / welck eertijdts soo florerende datter wel veerthien duysent Spaegniaerden waren ende daer onder veel Edel-lieden / maer de ontdeckinghen ende populeringhen van andere landen daer naer ghevolght / hebben dit Eylandt seer ontbloot van volck / door dien upt dit Eylandt ende upt Cuba t'meeste volck ghetrocken is om ander quartieren te beſetten.

Her. deſcr.

Het neghende Capittel.

Vande Rivieren van dit Eylandt.

IN dit Eylandt Hiſpaniola zijn veel schoone Rivieren ende voor eerst die in Zee loopen op de Zuydt-custe van t'Eylandt: De Riviere Ozama daer S^t. Domingo aen leght / van welcke wy hier voren hebben ghesproken. De Riviere Hayna by de nieuwe mijnen acht ofte neghen leguen van S^t. Domingo, Oostwaerts. Ende naer t'Westen van S^t. Domingo de Rivier Nizao, ontrent welcke t'eerste Suycker-riedt gheplant wierdt / in een plaetse ghenaemt Laguate. Daer naer de Rivier Neyba, dertich leguen van S^t. Domingo, welck is een machtighe Riviere. Voorts aende selve zijde de Rivier Yaquimo by Boaruco. Aende Noordt-zijde van het Eylandt hebt ghy de machtighe Riviere Yaqui, welck inde Zee loopt inde Haven van Monte Chriſto, ende wierde by Columbus inde eerste ontdeckinghe ghenoemt Rio de Oro, door dien het Sandt vande grondt als goudt glinsterde: Ende in syn tweede Voyagie noemde hy de selve Rio de las Cannas, doch binnen s'Landts zijnde / niet wetende dat het de selve Riviere was. Binnen s'Landts naer de Provincie van Cibao toe heeft men de Riviere Nicayagua, daer

Her. 1.d.l. 5.c.1. Her. d.5.l. 5.c.4. Her. d.1.l. 2.c.1. Her. d.1.l. 6.c.16. Ibid.c.11.

eenigh

eenigh gout in wert ghevonden, in deſe rievieren komen dyp andere beken/Buenicum die de Spaegniaerden noemen Rio Seco; ende Coatenicu ende de derde Cibu, welc ſeer ryck waren van gout ende van't alder-fynſte/ ſoo dat het den principalen ryckdom was van Cibao. Inde Provincie van Cibao was noch een ander rievier/ dieſe noemden Xanique, daer de fortreſſe S^t. Thomas by was geleghen. Aende ſelve Noortzyde heeftmen de rivier van Martin Alonſo vyf oft ſes leguen van puerto de Plata, met een haven/ die Columbus noemde puerto de Gracia: dyp leguen Weſtwaerts is noch een groote Rievier met een haven/doch qualyck voorſien teghen de Noord-weſte winden/daer de Stadt Iſabella eertyds heeft gheleghen. Her. d. 1. l. 2. c. 10.

Een volkomen beſchryvinghe vande Rievieren van dit Eylandt bevinden wy in de boecken van Ouiedo, die wy goet ghevonden hebben hier by te voeghen. l. 6. c. 7.

De principale Rievieren die in dit Eylandt bevonden worden/ zyn de naer-volghende. Door dien de Stadt S^t. Domingo de principaelſte Stadt eñ haven is van dit Eylandt/ ſoo is het reden dat wy beghinnen vande Rievière die daer door loopt/ genaemt Ozama; welc ſeer machtigh en diep is/ ſoo dat de groote ſchepen gheladen daer in komen/ ende tot op acht oft thien paſſen van't landt aboorderen/ ſoo datſe over een plancke upt de ſchepen op't landt gaen/ ende de ſchepen laden ende ontladen. Inden jare 1533. quam hier in het Schip Imperiale, welende een ſchip van acht hondert vaten den Keyſer Carolus toe komende; brachter veel volcks ende waren/ende werdt hier weder vol-laden: welck is 'tgrootſte ſchip dat hier opt quam/ende lagh even-wel maer achthien oft twintich paſſen van't landt. De ſchepen konnen hier ſonder dangier oock by nacht upt loopen; door dien de diepte vande rievier by naer altyds gheſyck blyft. Soo dat deſe rievière ende syn haven ſeer goet is/ ende wordt bevaren met veel Barcken ende Canoen/ ſoo tot ghebruyck vande viſcherye die daer valt/ als tot de hoven ende landt-huyſen die aen beyde zyden van de rievière ligghen: ende binnen s'landts ende inde haven werden Carveelen ende ſchepen ghetimmert/ door de goede gheleghenthept die daer is om de ſelve te laten af-loopen. 'Twater en is niet goet om te drincken/door dien de haven ende Stadt ſoo naer by de Zee liggen/maer wat meer als een legue hoogher is t'water verſch ende goet/ ende is viſch-ryck. Deſe Rievière komt van t'Noorden ende heeft syn upt-wateringh in t'Zuyden, heeft in t'in-komen vier vadem diepte ende meer/ ende ghelyckе diepte oock aende Stadt S^t. Domingo.

Dit Eylandt heeft een andere machtighe rievière ghenaemt Neyba, welck loopt door't midden van het Eylandt/ende komt vande Noort-zyde af/ ende loopt inde Zee aende Zuydt-zyde ende paſſeert dicht by S^t. Iuan de la Maguana, ende is diep inde mondt/ maer een half myle opwaerts ondiep ende onbewoont.

Nizao is een ander fraey rievier ende komt inſghelyckѕ in Zee aende Zuydt-zyde/ en is wel ſoo groot niet/ doch ryck van landt huyſen ende velden met Suykerriedt beplant: daer ſeer ſchoone Ingenios zyn gebout; ende ontrent deſe rievier zyn ſeer ſchoone weyden ende veel beeſtiaels.

Hayna is een ander ryckе rievière van Suycker Ingenios ende andere ghelegenthеden; heeft het beſte water van alle de rievieren van dit Eylandt/loopt in Zee als de voorgaende aende Zuydt-zyde van het Eylandt/ doch en loopt ſoo ſnel niet/noch en heeft ſoo veel waters niet als de andere; maer is door syn bruchtbaerhept wel een van de nutteliyckſte van allen: komt ontrent dyp leguen by S^t. Domingo. Ouied. l. 3. c. 10.

Nigua is een ander ſeer ryckе rievière eñ heeft syn naem van dat ſchadelyc gedierte/ daer wy hier voren van hebben geſproken: dit is wel een vande profitabelſte rievieren door de menichte van bou-huyſen ende ſuycker Ingenios, die op de ſelve liggen. (Ouiedo verhaelt elders wel ſes oft ſeven Suycker Ingenios, die aen deſe rievière ligghen ſommighe vier/ ſommighe vyf/ ſes/ ſeven ende acht leguen van S^t. Domingo:) welck alleen een heerlyckе ſtaet konnen onder-houden. Deſe rievière loopt inde Zee aende Zuydt-zyde van't Eylandt vier leguen ofte wepnich meer van S^t. Domingo. l. 4. c. 8.

Yuna is een vande ſnelſte rievieren van dit Eylandt/ loopt door de Provincie van Bonao, ende inde Zee aende Noordt-zyde van't Eylandt en heeft op syn oevers veel ſchoone bou-huyſen ende ſeer goede weyden.

Iache (oft als ander die noemen Iaquin) is de naem van twee rievieren in dit Eylandt/ waer van de eene haer voeght by Neyba ende met de ſelve in Zee loopt/ haren naem verlieſende. D'ander is van meerder importantie ende loopt in Zee aende

Noort-

Noordt-zijde by Monte Chriſto eñ heeft op ſyn oevers ſeer goede out-pannen: is een ſnel loopende rievière/eñ heeft ontrent haer goede weyden/ende ſchoone bouw-hupſen.

Haribonico is een ander groote ende ſnel loopende rievière/ welc in Zee loopt aende Weſt-zijde van dit Eylandt;ende heeft om her ſeer ſchoone weyden ende goet ſaeplandt/ende daer komen andere kleender rievieren in/ende is ſeer viſch-rijck.

Ouiedo maeckt elders noch mentie van de rievieren: Cazui elf leguen van S^t. Do-
l.4.c.8. mingo, daer een fraey Ingenio van Suycker aen is gheleghen.

Sanate vierentwintich leguen van S^t. Domingo inde provincie van Hyguey.

Chiabon inſgheliick vierentwintich leguen van S^t. Domingo.

Dewijl wy nu dickwils hebben gheſproken vande Suycker Ingenios van dit Eyland en ſalt niet buyten propoost zijn in't kort hier by te voegen de Ingenios die Ouie-
l.4.c.8. do verhaelt in dit Eylandt te zijn gheweeſt ten tijde doen hy ſyn hiſtorie ſchreef / te weten gheleghen/ als volght:

Op de Rievier Nigua	een	vijf leguen	van S^t. Domingo.
	een	ſeven leguen	
	een	ſes leguen	
	een	vier en een half leguen	
	een	acht leguen	
	een	vier leguen	
Op de Rievier Iuca	een	twee leguen	
Op de Rievier Haina	een	dry leguen	
Op de Rievier Itabo	een	vier leguen	
Op de Rievier Nizao	een	acht leguen	
	een	acht leguen	
	een	neghen leguen	
Op de Rievier Ocoa	een	ſeſthien leguen	
Op de Rievier Cepi	een	by Azua twintich leguen	
Op de Rievier Bia	een	by Azua dryentwintich leguen	
	een	by Azua vierentwintich leguen	
	een	in Azua met een Roſ-meulen	
	een	inde ſelve plaets Roſ meulen	
	een	in S^t. Iuan de la Maguana veertich leg.	
	een	in de ſelve plaetſe.	
Op de Rievier Cazui	een	elf leguen	
Op de Rievier Sanate	een	vierentwintich leguen	
In Porto de Plata	een	vijfenveertich leguen	
	een	inde ſelve Stadt.	
	een	inde ſelve plaetſe Roſ-meulen.	
	een	ander Roſ meulen.	
In Bonao	een	neghenthien leguen	
	een	thien leguen	
Op de Riev. Chiabon	een	vierentwintich leguen	

Al deſe Suycker Ingenios waren in dit Eylandt inden jare 1535. ende zijn apparentlijck daer naer noch vermeerdert.

Het thiende Capittel.

Vande Cuſte, Havenen, Reeden, Capen van dit Eylant Hiſpaniola.

DE voornaemſte Havenen / Reeden / ende Capen van dit Eylandt zijn op de Zuydt-zijde / beghinnende van de haven van S^t. Domingo Weſtwaerts aen de-
Her. Deſcr. de las Ind. ſe naer-volghende. De Cabo ofte tpunt van Nizao thien leguen van S^t. Domingo: Van de Stadt S^t. Domingo af tot hier toe is het al meeſt ſlecht landt ende niet hoogh; maer aen dit punt beghint het hoogh landt ende continueert ſoo voorts aen tot teghen over t'Eylandt Beata. Naer Nizao volght op de ſelve ſtreeck de haven van Ocoa achthien leguen van S^t. Domingo, welck is een inham ofte bape / daer de Vloten willende naer Nova Hiſpania, anckeren ende haer ververſchen / ſoo wanneer ſy niet en

ancke-

Digitized by Microsoft®

anckeren inden inham van Zezepin, welck daer by light / oft in een andere / welck sy noemen puerto Hermoso, twee leguen eer ghy te Ocoa komt: want puerto Hermoso light sesthien leguen van St. Domingo Westwaert / ende wordt oock ghenoemt puerto Escondido. De Spaensche Coursen segghen / dat puerto Hermoso ligt achthien leguen van St. Domingo. Dese haven van Ocoa was by de Engelsche in-genomen onder het beleyt van Mr. Christopher Newport inden jare 1591. vonden daer een vlecke van veertich oft vijftich huysen een mijl vande custe: daer was een Suycker Ingenio ende abundantie van vee ende ander victualie. Voorts heeftmen Azua een haven ende woon-plaets vierentwintich oft vijfentwintich leguen van St. Domingo, naer t'seggen van Herrera: Enciso in syn Geographia en stelt maer twintich leguen, de cours West. Daer naer la Calongia een langh punt teghen over de Eylanden Beata ende Altovelo: Dese punt naer t'segghen van onse Stier-lieden / die het onlangs hebben bevaren / is een grooten uyt-stekenden hoeck / ende loopt wel vier oft vijf mijlen met leegh barlandt van het hooge landt af: van het eynde van den hoeck leydt een Eylandeken / waermen tusschen door magh loopen: by Westen den hoeck heeft het landt soo diepen inbocht / datmen den hoeck boven komende geen lant en siet. Vierendertich leguen voorder naer t'Westen heeftmen Yaquimo naer t'seggen van Herrera: de welcke elders in syn historien segt / dat Yaquimo leght tachtich leguen van St. Domingo, ende twintich leguen van t'Eylandt Beata; welcke rekeningen seer qualijck uyt-komen. Enciso in syn Geographia stelt van St. Domingo tot Beata veertich leguen, ende van Beata tot Yaqnimo vijfentwintich leguen. De selve stelt naest Yaquimo, la Cavana veertich leguen voorder / van welck een Cabo in Zee streckt naer het Zuyden wel acht leguen, ende de custe keert van daer naer het West-Noordt-Westen: Herrera en maeckt van desen hoeck gheen vermaen / maer wel van het Eylant Abaque, welck daer voor-leght: welck in sommighe Caerten oock ghenoemt wordt Isla Vacca; ende de Enghelsche noemen het Isla Baque, daer wy hier naer noch sullen van vermanen. De Spaensche Coursen noemen dit punt Bacoa; ende segghen / datmen Beata passerende by de buyten zijde / stracks komt te sien Altovelo, ende van daer moetmen stieren West ten Zuyden om te blijven vande Eylandekens los Frailes, ende alsmen soo verre is als de Frailes, moetmen stieren West ten Noorden / soo gaetmen recht naer Bacoa; dan eer men daer komt / sietmen hooghe Rotsen / ende in het af-komen van dien witte plaetsen / ghelijck groote Lakens; dit gheberghte is ghenoemt las Sierras de Donna Maria. Dit punt light op de hooghte van seventhien graden en een half. Onse Stier-lieden / die onlanghs daer hebben gheweest / ghetuyghen datse ten halven vande twee hoecken hoogh landt saghen / met eenen kennelijcken bergh met een Sadel / by Westen welcken bergh het landt wat leegher is / ende naer den hoeck van Isla de Vaca is het weder hoogh. Van dit Eylandt (naer het seggen vande selve Stier-lieden) tot den uyt-hoec van St. Domingo streckt hem de wal West-Noort-West / ende Oost-zuydt-oost / eñ is mede hoogh landt; naer haer gissinge en is dit eylandt van Cabo Tiburon maer vijfthien oft sesthien mijlen verscheyden / daer ordinaris inde Caerten wel twintich staen. De Cabo Tiburon is het Westelijcke eynde van dit eylant / wesende van het eylant Iamaica verscheyden twintich leguen na t'seggen van Herrera. Dese West-hoec van Hispaniola, is ver af vlac / wel een half mijl van de wal niet boven vijfthien sesthien vadem diep / eñ schijnt schoone grondt. De Spaensche Coursen segghen dat dese Caep legt dalende na de Zee / makende een scherpe klippe als de snuyt van een visch Tiburon, ende op den top schijnen witte wegen met sekere goten / welck t'water des winters maeckt. Ontrent dese Cape is een reede in een baye diese noemen Aligato; in de welcke de Enghelschen met haer schepen plachten te ligghen om op de Vlote van St. Domingo te passen. Tusschen Cabo Tiburon ende het Eylandt Iamaica light een Eylandeken Navaza, daer wy hier naer van sullen spreken. Van Cabo Tiburon zijn twaelf leguen tot Cabo Roio ofte Roxo naert Noorden toe / als Herrera ghetuyght. Dese Cabo wordt oock ghenoemt by de onse Cabo Santa Maria. Van daer keert de Custe naer het Oosten / ghelijck Enciso seght in syn Gheographia, (die van Cabo Roxo gheen mentie en maeckt /) tot Xaragua toe / welck van Cabo Tiburon seventich leguen soude verscheyden ligghen; ende t'landt van daer weder keeren naer het Noort-west ten Noorden tot Cabo St. Nicolas, welcke distantie soude wesen vijfenvijftich leguen naer syn segghen. Op de Custe van Cabo

d.1.l.5.c.2. ende c.5.

Engelsche voyagie.

d.1.l.3. c.16.

Her. de ser. d.1.l.5.c.5. d.1.l.6. c.12.

Tiburon oft Cabo Roxo, tot Xaragua toe ligghen los Roques ofte Hermanos, dyp klepn Eylandekens: ende Caymito een ander klepn Eylandeken: ende t'Eylandt Guanabo, acht leguen lanck (de onſe obſerveren dattet maer dyp mylen / eenige oock maer twee mylen / lanck is / ende dat leght op neghenthien graden ende dertich minuten:) inde inham van la Yaguana, ende ſoo Herrera elders ſeght / acht leguen vant Eylandt Hiſpaniola verſchepden: aenden Ooſtelycken hoeck van dit Eylandt zyn ſekere dyoochten Noordt-Ooſt aen in Zee ſtreckende. In deſen bocht plachten de onſe veel huyden te handelen; daer zyn diverſche reeden voor ſchepen ende jachten; als namentlyck inden bocht van la Yaguana, aende Zuydt-zyde van deſe inham; ende aen de Noordt-zyde een hooghen hoeck / welck ſy noemen Alquchaya, waer reede is voor Schepen / ende Cannafiſtola is te halen: Ick achte deſen naem komt van Guahaba, een Provincie eertyds ſoo ghenoemt / hier ontrent gheleghen: Voorder hebben de Franſchen Pointe San Marc naer Guanabo toe / ver in Zee upt-ſtekende / ende daer aen een Grande Baye: Daer aen volght een Rievier / die de onſe noemen Artibonice, ende wy upt Ouiedo hier voren hebben ghenoemt Haribonico; hier is reede voor Jachten / ende hier plachtmen veel huyden te halen: Voorder ſtellen de onſe hier Guaniaves, welck een goede haven is om met ſchepen in te anckeren; plachten hier oock veel huyden te bekomen: Ick gilſche dit een over-blyfſel te zyn van de Provincie Haniguagya. De Cabo St. Nicolas is het Weſtelyckſte punt van het Eylant Hiſpaniola naert Noort-weſten toe / is verſchepden van den Ooſtelyckſten hoec van Cuba, achthien leguen naer het leggen van Herrera; onſe Stier-lieden die daer onlangs hebben ghevveeſt / legghen datmen int midden bepde de hoecken kan ſien: De Cabo St. Nicolas is eenen leeghen hoeck / met een groote inham / daer goede haven is voor ſchepen / hoewel daer buyle grondt is van ſteenen / dan het iſſer ſlecht water / door dien daer gheen Zee en kan gaen: tlandt is binnen hoogh / ende met boomen beſet / hoewel niet ſeer groot: De onſe die daer onlangs ghevveeſt hebben verhalen / datſe daer eerſt komende veel beeſten vonden / doch dat die meeſt al te landtwaert in vertrocken / ſoo haeſt als ſy t'volck ghevvaer wierden / ſoo datter wepnigh koſt ghevanghen worden. Daer is goet water te bekomen voor de ſchepen / hoewel eenighe klaghen / dat het wat verre is te halen / te weten wel neghenthien hondert treden van Strandt af / daer een af-wateringh is van een vallepe / doch komt niet beneden / maer ſinckt inde aerde wegh. Onſe Stier-lieden die laetſt hier hebben ghevveeſt mepnen de diſtantie tuſſchen Cabo de Tiburon ende Cabo St. Nicolas ſoo groot niet te weſen als die ghemepnlyck wordt gheſtelt / door dien ſy de ſelve ſpatie in twee ofte dyp daghen meeſt in ſtilte ofte met wepnigh koelte over-dreven / ende oordeelen over-ſulcks dat deſe twee Capen maer dertigh mylen verſchepden ligghen / hoewel de Caerte daer wel veertich heeft. Eenighe ſtellen deſe Cabo op de hooghte van twintich graden ende veertich minuten; Om deſen hoeck van St. Nicolas keert de Cuſte naer het Ooſten / ende Herrera ſtelt hier op deſe Noordt-cuſte van Hiſpaniola, Puerto de Moſquitos; die de onſe in haer op-doeninghen vande cuſte oock erkennen. Daer aen ſtelt Herrera op de ſelve ſtreeck de haven van Valparayſo ofte De la conception, welck hy ſeght te ligghen twintich leguen van Cabo St. Nicolas: Hier ofte naeſt Puerto de Moſquitos ſtellen de onſe in hare aen-teyckeninghen Port Parys ofte Pais: alwaer een Rievierken van verſch water ſoude ligghen. De haven van Valparayſo ſoude Noordt ende Suyden ligghen met het Eylandt Tortuga, als Herrera betuyght / welck met deſe Port Paris over een komt / te weten met het Weſt eynde des Eylandts. Hier naer ſtelt Herrera Puerto Real; maer tuſſchen beyden zyn noch meer havens ende reeden / als namentlyck tuſſchen het Eylandt Tortuga ende Hiſpaniola door-loopende / hebt ghy Rio Caimanes, Porto de Palma ende Puerto Santa Cruz, welcke beyde goede havenen zyn voor ſchepen / ende men haelde hier voor-tyden veel huyden: daer naer Ancon de Luis, alwaer een Rievierken is om water te halen / ende een Coper-bergh / ſoo eenighe vande onſe hebben aen-ghemerckt: deſe Ancon de Luis heeft een klepn Eylandeken int in-komen. Voorder port Francois, waer goede reede is voor ſchepen ende water te halen. Hier aen ſtellen de onſe port Real. Twaelf mylen van port Real naer t'Ooſten ſtelt Herrera Monte Chriſto; de onſe ſtellen tuſſchen beyden porte Bonne ende Manſenille, welcke naer de af-teeckeninghe een ſeer grooten inham is / daer di-

Her. d. 4 l. c. 4.

d. l. l. c. 15.

verſche

verſche Rievieren in komen. Monte Chriſto, die onſe Stier-lieden noemen Monte Cruis, is eenen hooghen bergh / ende leght bupten het vaſte Landt gheliick als oft het een Eplandt ware. Twaelf ofte meer leguen voorder ſtelt Herrera, la Ysabela (daer eertijdts de Stadt Iſabella was ghebout / welck de onſe in haer aen-teckeninghen ock kennen:) ende inſgelijcks twaelf leguen voorder (elders leght hy negen) Puerto de Plata. Herrera ſchrijft in ſyn hiſtorie vande eerſte ontdeckinge door Columbus gedaen; dat hy wat voorder naer t'Oosten van t'Eplant Tortuga vont een klepn Eplandeken / welck hy noemde S^t. Thomas, ende quam in een haven / tuſſchen t'voorſchreven eplandeken ende een Cabo van t'groote Eplant / welc een goede haven was / ende daer boude een foortreſſe / die hy noemde Navidad; ende de Cabo vier leguen van Navidad ghelegen / noemden hy Santo: item dat Monte Chriſto legt achthien leguen van Santo, eñ dat by Monte Chriſto een eplant ligt daer goede ſout-pannen zijn: dat dertich leguen van Monte Chriſto naer t'Oosten is gelegen Punta Roxa, eñ een weynigh van daer Rio de Gracia, welck daer naer behouden heeft den naem van Martin Alonſo: vier leguen voorder een Cabo, die hy noemden Belprado, van welc men konde ſien Monte de Plata, daer Puerto de Plata by light. Voorts varende langs de cuſte met het current ende trape weder meer dan thien leguen vont hy heel veel caben / die hy noemde del angel, punta del Yerro, el redondo, el Frances, Cabo de bon tiempo, el Taiado, van welcke Cabo Frances ſyn naem noch heeft behouden / ende is aent om-keeren vande cuſte naer t'Zuyden oft Zupt-oosten toe. Daer aen volgt de Cabo del Cabron, als Herrera ſtelt: ende voorder Golfo de Samana t'welc vijf oft ſes leguen te lantwaert in loopt tot daer de ſtadt S^t. Cruz eertijts was. De onſe noemen hier de Schotſche baye welck Nooroden eñ Zuyden in ſtreckt. Den eerſten Ammirand ſchijnt deſe Golfo eerſt ghenoemt te hebben Golfo de las Flechas, door dien hier de eerſte hoſtilitept wierdt ghepleegt tuſſchen de Spaegniaerden ende inwoonderen van het Eplant. Daer aen volgt Cabo del Enganno het Oosteliickſte punt van dit Eplant / welc Columbus eerſt noemde S^t. Raphael, (gelijc hy Cabo Tiburon ock noemde S^t. Miguel in ſyn tweede vopagie) deſe Cabo is leegh lant ende loopt verre upt gelijck een riff dat van tlant af-loopt: van hier keert de cuſte door t'Zuyden naer het Weſten / opt beginſel vande Zupdt-cuſte legt Saona, een eplandt welc de vloten komen erkennen / als ſy naer de Indien komen; ende wat meer naer S^t. Domingo toe het Eplandeken Santa Catelina: ende aent vaſte landt van Hiſpaniola de Buffadores, welck zijn Rotſen / die t'water gheliick upt-ſpupten; daer naer wat voorder t'punt Andreſa; ende noch voorder t'punt Cauſedo; tot hier toe ſtrect de cuſte Weſt ten Nooroden; Cauſedo is vijf leguen van de haven van S^t. Domingo, ende t'landt ſtrect daer Nooxt-Weſt / ende Zupdt-Ooſt: ende dit punt legt leegh by t'water. De onſe die ontrent deſe cuſte waren inden jare 1619. maken mentie van de rievière S^t. Pedro, die aent vaſte landt ſoude liggen ſeven mijlen naer t'Weſten van Saona, ende een mijle van t'Eplandeken Catalina.

d.1.l.1.c.16

d.1.l.2.c.1.

Her. deſcr.

d.1.l.2.c.1.

Spaenſche Courſen.

Het elfde Capittel.

Vande kleyne Eylandekens die rondtom HISPANIOLA ligghen.

WY hebben int voorgaende Capittel mentie ghemaeckt van diverſche Eplandekens / die langhs de cuſte van Hiſpaniola ligghen / ende eyghentlijck daer aen behooren; onder deſe is het eerſte ghenaemt Saona, welck is ghelegen aenden Oosteliickſten hoeck van dit Eplandt Hiſpaniola op de hooghte van ſeventhien graden ende een half; ende maeckt een kleyne ſtrate tuſſchen beyde / by de twee leguen breet / ende wat meer als twee leguen lanck: leght vijf leguen van t'Eplandt Mona, ende dertich leguen van de Stadt S^t. Domingo, de welcke eertijdts van dit Eplandeken haer Cazabi kreghen / ſoo dat het gheliick haer koorn-ſchuere was. Dan inden jare 1502. ſloegen de Spaegniaerden meeſt al tvolck doot / ſoo dat het Eplandeken onbewoont bleef. Is vol geboomte / ende ſeer dichte boſſchagie / ſoo datmen niet ver van hem ſien kan: eñ is leegh Landt / ſoo datmen upt der Zee komende / de Boomen eer te ſien krijght als t'Landt; Streckt Nooxdt-Ooſt ende Zupdt-Weſt: aent Zupdt-Weſt eynde verthoont hem een hooghe bancke van wit Sandt / dieſe noemen t'hooft van Saona; men magh daer wel anckeren / want de grondt is ſchoon / ende van hier naer Sta. Catalina

Her. d.1.l.2.c.15.

Her. d.1.l.5.c.4.

Her d.1.l.6.c.9.

Spaenſche Courſen.

lina is de cours Noordt-weſt. Daer zijn veel beeſten opt Eylandt ende is ſeer wel geleghen om te paſſen op de bercken ende carveelen die ordinaris tuſſchen S^t. Domingo
Spaenſche Cours. ende Porto Rico varen. Van Saona voorts varende/ ſoo hebt ghy Santa Caralina, een klepn ende leegh Eylandeken/ al vol Rotſen vant water af / heeft gheen boomen/ende is dicht by t'Eylandt Hiſpaniola, ſoo datmen het niet en komt te ſien/ten zy men dicht onder de Wal loopt: men ſeylt van hier naer de haven van S^t. Domingo, ghelijck t'landt ſtreckt Weſt ten Noorden. Voorder op de Zuydt-cuſte van Hiſpaniola by Weſten van de haven van S^t. Domingo is geleghen Beata, vande voorſchreven ſtadt van S^t. Domingo verſchepden vijfentwintich leguen naer t'ſeggen van Herrera: maer
d.1.l.3. c.12. Ouiedo ſegt vijfendertich leguen: twee leguen van tlandt van Hiſpaniola; op de hoogte van ſeventhien graden; twintich leguen van Yaquimo ofte Puerto de Braſil als
d.1.l.6. c.12. Herrera ghetuyght / hoewel hy elders deſe diſtantie veel grooter maeckt. Dit Eylandeken is klepn/ ende naer de obſervatien van de onſe die daer onlancks zijn gheweeſt/ wel een mijl groot; niet ſeer hoogh/maer vol gheboomte; naer t'ſeggen van Ouiedo in ſyn Sommario ſoo ſoude hier het beſte Pork-houdt waſſen van heel Indien. Onſe Stier-lieden ſeggen/ dat tuſſchen het Eylandeken ende t'landt van Hiſpaniola, een groote mijl wijt is/ ende vijfthien voet waters opt ondiepſte/hoe naerder het Eylandt hoe dooger / ſchoon ſandt-grondt/op de gront wit water/ ende vande dzumpel diepte
d.1.l.6. c.12. koyt het af / welckmen klaer kan ſien aende blauwheydt van t'water. Herrera merckt aen/dat het gebeurt is/dat de ſchepen/komende van Terra firma naer S^t. Domingo, eñ komende te verballen op dit Eylandt/in acht maenden niet en hebben weder konnen op-komen naer S^t. Domingo door de contrarietept vande Briſen ende ſtroom.

Herr. Engelſche voyagie. Spaenſche Cours. Naeſt het Eylandeken Beata is gheleghen Altovelo, vijf leguen vande cuſte van Hiſpaniola: is een ſwart rondt Eylandeken ende t'Ooſtelijckſte deel is het hooghſte.

Voorts heeftmen op de ſelve Zuydt-cuſte van Hiſpaniola, Iſla Baque ofte Abaque, dzyenveertich leguen van Beata naer t'Weſten: is een klepn leegh Eylandeken gheliicks ter Zee ligghende /ſoo datmen by nacht daer ſeylende / hem daer van heeft te wachten/is vol gheboomte.

Het Eylandt Nauaza legt dzyendertich leguen van Iſla Baque naer het Weſten: thien leguen in Zee/ vande Cabo Tiburon Ooſt ende Weſt: Herrera ſegt elders dat
d.1.l.6. c.4. het maer acht leguen is vande voor-ſchreven Cape, doen Columbus beſloten zijnde int Eylandt Iamaica, abontuerde twee van ſyn volck met twee groote Canoas over te ſeynden vant een Eylandt tot het ander. Is maer een klepn rondt Eylandeken / al van klippen / ende vol leege boomkens ofte heeſters. Om van dit Eylandt te zeylen
Spaenſche Cours. naer Sierras de Cobre ofte Coper-mijnen opt Zuydt-ooſt eynde van t'Eylandt Cuba moetmen ſtieren Noordt-weſt.

Inden bocht van Xaragua hebt ghy t'Eylandt Guanabo, met andere klepne Eylandekens / daer wy hier voren van hebben gheſproken inde beſchrijvinghe vande cuſte van Hiſpaniola. Om den hoeck van Cabo S^t. Nicolas naert Ooſten legt het Ey-
d.1.l.1. c.16. landt Tortuga, welck vijf leguen inde lengte is naer het ſeggen van Herrera, de welcke t'ſelve verſchepden ſeght te ligghen van Hiſpaniola thien leguen, waer in hy hem moet abuſeren. De onſe die daer onlancks by zijn ghevaren / ghetuyghen dat het dzy een lanck Eylandt is/ende int midden hooghſt; ende by verhael van andere verſtaen te hebben / dat daer veel Verckens op zijn / ende dat het een goede haven heeft: wordt van eenighe gheſtelt op de hooghte van twintich graden ende vijftich minuten: ende oock het Verckens Eylandt ghenoemt.

VAN T'YELANDT CUBA.

Het twaelfde Capittel.

Vande gheleghentheden van tEylandt CVBA in t'ghemeyn.

AEn t'Eylant Hiſpaniola volgt het Eylant Cuba, welc de Spaegniaerden eerſt Iuana, daer na Fernandina hebben genoemt/doch is by dē naem van Cuba heden
d.1.l.1. cap. beſt bekent. Tuſſchen den ooſtelijcſten hoec van dit eylant genaemt Cabo de Maizi, eñ den weſtelijcſten hoec van Hiſpaniola, genaemt Cabo S^t. Nicolas, zijn achthien leg. na t'ſeggen van Herrera: maer naer tſeggen van Ouiedo twintich; ende naer dat Enciſo

ſchrijft

ſchrijft in ſyn Geographia veerthien leguen, welck beſt over een komt met de bevindinghe van onſe Stier-lieden. Naer het Noorden heeft het t'vaſte landt van Florida, naer t'Weſten de landen van Nova Hiſpania, ende ſyn Weſtelijcke punt is van het uperſte landt van Yucatan vijftich leguen verſchepden naer het legghen van Herrera: naer t'Zuyden heeft het t'Eylandt van Iamaica, welck op eenighe plaetſen maer twintich leguen daer van af legt. Dit Eylandt heeft in ſyn lengte van de Cabo St Anton, welck is ſyn Weſtelijckſten hoeck tot punta de Maizi, welck is ſyn Ooſtelijckſte punt/by de twee hondert ende dertich leguen, wel-verſtaende over landt te rekenen/ want by de lucht ende t'water te meten en is het ſoo lanck niet: Inde breedte heeft het van Cabo de Cruz aende Zuydt-zijde van t'Eylandt / tot Puerto de Manati op de Noordt-zijde vijfenveertich leguen, ende dan begint het te ſmallen naer t'Weſten toe / ende loopt van daer voorder tot het eynde toe op de breedte van twaelf leguen, wepnigh meer oft min; ghelijck dan Herrera elders ſchrijft dat het ontrent de Havana vijfthien leguen breet is. Ouiedo ſchrijft opt verhael van de ghene die de beſte kennis daer van behooren te hebben/dat het dry hondert leguen lanck is/wepnigh meer oft min; eñ op ſyn breetſte vijfenſeſtich leg. vant punt de Iardines tot het punt van Lucanaca; hoewel deſe plaetſen niet Zuydt eñ Nooxt/maer Zupt-weſt ende Nooxt-ooſt van malkanderē liggen. Enciſo in ſyn Geographia en geeft het maer twee hondert ende twintich leguen inde lenghte / ende vijftich leguen inde breedte by Cabo de Cruz. Het Eylandt is ſeer berghachtigh van Cabo de Maizi, eenighe dertich leguen lanck heeft het ſeer hooghe berghen / ende weder naer t'Weſten naer dat ghy de twee derde parten van't Eylandt ghepaſſeert zijt; oock heeft het in ſyn lengte over t'midden berghen / doch niet ſeer hoogh/upt welcke vele ende verſchepden Rievieren voort-komen/ ende beyde aende Zuyd-zijde ende Noort-zijde in Zee loopen/vol van viſch/inſonderheyt de ghene welck de Spaegniaerden noemen Lizas, de Francoyſen Mullets, int Latijn Capito ofte Cephalus; ende die de Spagniaerden noemen Sabalos, ende de Francoyſen Alozes, int Latijn Aloſa, ende in onſe tale Elft / komende op upter Zee in de Rievieren. t'Landt is vol Boſſchagien / ſoo datmen t'gantſche landt door kan reyſen onder gheboomte van diverſche ſoorten / als daer zijn Ceder-boomen / die wel riecken ende groot ende dick van ſtammen zijn / ſoo datmen daer ſeer groote Canoen upt kan maken/ daer wel vijftich tot ſeſtich menſchen in mogen/ van welcke daer eertijdts ſeer veel waren in dat Eylandt. Ende voorts andere boomen van Storax, ſoo datmen des morgens ſtaende op eenighe hoogten / als de Sonne op gaet/ ende de vapeuren ſich verſpreyden / vande vieren die de Indianen des nachts ghewoon zijn te maken/den reuck daer van verneemt. Daer zijn noch ander boomen / diefe daer noemen Xaguas, welck een vruchte geven ſoo groot/ ende van ſatſoen als een Kalfs niere/ de welcke gebroken ende vier daghen int water ghelept/al zijnſe niet heel ryp gepluckt/ haer ſelfs openen vanden honigh / ende zijn ſeer ſmakelijck als een ſoete Peer. Men vindt daer veel wilde Wijngaerden met Druyven / daermen wijn upt gheperſt heeft/ hoewel wat amper; ende door dienſe ontallijck zijn door het gantſche Eylandt/ plachten de Spaegniaerden van daer komende te vertellen / datſe een Wijngaert hadden gheſien die hem twee hondert ende dertich mijlen inde lenghte upt-ſtreckte. De ſtammen zijn van ſommighe ſoo dick als een man in ſyn middelt. Daer is een groote menichte van Voghelen/als Ring-duyven/ Torrel-duyven/ Perdrijſen / hoewel minder van lijf als die van Spaegnien / dewelcke in gheen vande andere Eylanden en worden ghevonden; daer zijn oock andere voghels die nerghens en zijn te vinden/van ſatſoen als Kranen/die jonck zijnde / heel wit zijn van veeren / ende worden allencxkens van alderhande couleuren / de Spaegniaerden noemen die nu Flamencos, indien de ſelve ghevonden wierden in Nova Hiſpania, ſouden daer groot werck van maken/om te ghebruycken in haer pluym-wercken: ende ghelijck ſy altijt t'ſamen vlieghen vijf hondert/ja duyſent in een troupe / ſoo ſchijnt het een kudde Schapen te weſen met root gheteeckent/daerſe ſitten; en vliegen door-gaens niet/maer ſitten aen de Zee-kant met de beenen int water / ende drincken zout water / ſoo dat de Indianen de ſelve op-houdende in hare hupſen / ghenootſaeckt zijn zout in haer drincken te doen. Men heeft oock in dit Eylandt ontallijcke Papegaeyen / die ſeer goet zijn om te eten van Maio voorwaerts als ſy jongh zijn: De Indianen vanghen die op deſe wijſe: Sy ſetten een jonghen van elf oft twaelf jaren in eenen boom/t'hooft bedeckt met krupdt ofte

d.1.l.10. c.8.
d.1.l.8.c.5.
d.1.l.9.c.4
d.l.10.c.8.
Ouied. l.17.c.1.

ſtrope/ende een levende Papegaeye op de hant: deſen jongen die roert de Papepegaye opt t'hooft / ſoo dat die ghelupdt gheeft als klaghende/ ſtracks komter menichte van Papegaepen toe-ghevloghen/ende inden boom neder-ſitten; den jongen die een ſtockken heeft met een ſtrick aent eynde/weet met behendichept d'een Papegaeye voor ende d'ander naer den ſtrick omt'hooft te werpen/ende ſoo naer hem te trecken/wringhende die den hals af/ ende onder den boom latende vallen/door deſe maniere vanghender ſy ſoo vele als ſy willen/ door dien de Papegaepen niet wegh en vlieghen upt den boom/ ſoo langh de Papegaeye die de jonghe op de handt heeft klaghende ghelupt gheeft: de Spaegniaerden ghebruycken nu de ſelve practijcke int vanghen vande Ring-duyven. Daer zijn noch andere voghelen die langhs der Aerden vlieghen/ welcke de Indianen noemen Bambiayas, ende vanghen die int loopen; gheloden zijnde / gheven een ſop van haer als oft ghelaffraent ware / zijn ſeer ſmakelijck ende worden in ſtede van Faſanten ghehouden. Men heeft er oock de Yguanas, welck zijn rechte Serpenten / van katſoen als de Haghediſſen / met vier voeten van diverſche grootte; De Spaegniaerden eten die mede/ſoo hier als in ander gheweſten van Indien / ende ſeghen dat het ſeer goede ſpijſe is. Veel viſch valter op beyde de Cuſten: te weten Geepen/ die de Spaegniaerts noemen Aguias, ende andere dieſe noemen Moxavras/ ende dierghelijcke bekende ende onbekende meer: Ende ghelijck aende Zupdt-zijde van dit Eylandt ligghen de ontallijcke Eylandekens dieſe noemen Iardin de la Reyna, vint men daer ontelbare Schilt-padden / van ſulcken groote / datter ghevonden zijn wiens vet ende vleeſch hondert ponden woegh / zijn goet ende ghelont ghegeten / haer vet is als hoender ſmeer/ſoo geel als goudt / is bequaem om de Lazerije /ſchorfte ende krauwagie te verdrijven /ende andere dierghelijcke ſieckten te ghenelen. Het Cazabi is het broot van deſe Eylanden/valt hier ſeer abondant/ende gheen van d'ander Eylanden is ſoo over-vloedigh van victualie: want t'ghene wy van Hiſpaniola gelept hebben/ heeft hier oock plaetſe / datter is ontallijck vee van Stieren/Koeyen / ende Verckens; ſoo dat de principaelſte traffijcke is het vee/welck ſy daer dooden om de hupden/ waer toe de Spaegniaerden veel Swarten employeren; de Verckens meſtenſe/ dooden ſe/ende ſnijdenſe in riemen/welcke ſy by de Sonne droogghen / ende verſorghen ſoo proviſie voor de ſchepen die naer Spaegnien keeren. Daer waſt oock veel Cottoen int wilde/welcke de Indianen pleghen te berepden ende te ſpinnen. Daer zijn oock in dit Eylandt diverſche Coper-mijnen; men vindt daer oock goudt in vele Rievieren ende Beken/ende t'fijnſte wert ghevonden inde Rievieren welcke daer komen inde haven van Xagua; welck lacht is ende ſeer gheeſtimeert by de Goudt-ſmeden: het ander datter ghevonden wort is van ſlechter allope. In ſumma t'landt is ſeer vochtigh ende vruchtbaer; een verſche Lucht ende beter ghetempert als die van Hiſpaniola. De Naturelen van dit Eylant zijn al voor vele jaren door de wreethept der Spaegniaerden om ghekomen/ſoo datter heel weynigh volcks is in dit groot Eylandt.

Her. deſcr. Her. d. 1. l. 10. c. 18.

Het derthiende Capittel.

Vande verſcheyden Provincien ende Rievieren van t'Eylandt CVBA.

Her. d. 1. l. 9. c. 3. DE Provincien van dit Eylandt Cuba waren in voor-tijden vele / ende wierden by diverſche Caſiquen gegouverneert: de naeſt-gheleghentſte by t'Eylandt Hiſpaniola werdt ghenaemt Mayci daer de Cabo noch de naem heeft van behouden/ weſende van Hiſpaniola verſchepden als voren verhaelt is/ſeer berghachtigh landt ende vol ghebroomte. De Provincie daer aen volghende was genaemt Bayamo, niet ſoo berghachtigh ende ſeer playſant/was gheleghen veertich oft vijftich leguen van Baracoa naer t'Weſten. Naeſt aen deſe Provincie was gheleghen een ander Provincie by de Indianen in voor-tijden ghenoemt Cueyba, dertich leguen van Bayamo, ende aende Zupdt-zyde vant Eylandt. Vervolghens was gheleghen de Provincie van Camaguey, twintich leguen van Cueyba, een groote Provincie / welck oock ſeer volckrijck was eer dat de Spaegniaerden daer quamen; in deſe Provincie is een watering he / daer veel Meulen-ſteenen in ghevonden werden. Met deſe Provincie conſineert de Provincie van Macaca tegen over t'Eylandt Iamaica, ende twintich leguen daer van verſchepden. Voorder de Provincie ghenaemt Xagua, waer de vermaerde haven is/daer wy hier naer van ſullen ſpreken / ende daer naer de Provincie van Habana,

Her. d. 1. l. 9. c. 8. Her. d. 1. l. 9. c. 15. Her. d. 1. l. 8. c. 5.

bana, die berghachtigh is/ende hier en isset Eylandt maer vijfthien leguen breedt naer t'seggen van Herrera: ende eyndelijck de Provincie Vhima aen t'Westelijcke deel van dit Eylandt welck de Indianen eertijdts noemden Haniguanica. De voor-naemste Rieviere van dit Eylandt is/ welcke de Indianen noemen Cauto, vallende inde Zee op de Zuydt-zijde vant Eylandt/ by naer int midden van t'selve/ hebbende een seer vermakelijcken Oever. In dese Rievier / als mede in andere / zijn seer veel Crocodilen/diese noemen Caimanes, soo dat het periculeus is ontrent de Rieviere te vernachten/want sy komen op t'landt/ ende voeren de menschen wegh die sy slapende konnen betrappen / ende versmoren die int water / ende etense op : dit ghedierte en wordt in d'ander Eylanden niet ghevonden. Noch heeftmen een andere groote Rieviere inde Provincie van Camaguey, de welcke ooc visch-rijck is. Als mede de Rieviere Arimao, een legue vande haveu van Xagua in Zee vallende/welc is eenschoone ende groote rievier/en deselve op-varende/als mede daer ontrent zijn seer goede goudt-mijnen. Op de Noordt-custe vandit Eylant hebt ghy ooc eenige Rievieren/als namentlijc eene welc den Ammirand Columbus noemde de la Luna, ende een ander/die hy noemde de Mares, waerde haven van Baracoa is/ daer wy hier naer van sullen spreken.

Her. d.1.l. 10.c.8.

d.1.l.9. c.15.

Het veerthiende Capittel.

Vande Steden van t'Eylandt CVBA.

IN dit Eylandt Cuba zijn weynigh Steden / naer zijn groote : De eerste gheboude is genaemt St. Iago, welck wierdt door Diego Velasques begonnen inden jare 1514. op de Zuydt-custe van dit Eylandt veertich leguen van Cabo de Tiburon in Hispaniola: twee leguen vande Zee/neffens een haven/ die een vande beste is vande werelt/ van sekerheydt ende grootte : want ghelijck Ouiedo ghetuyght/is geen Rieviere/maer een inham vande Zee / ende is binnen breet in maniere van een Golfo met kleyne eylandekens / daer tusschen beyden goede visscherije is/ende de schepen konnen daer ligghen sonder ancker oft touw. Waer door dese Stadt eertijdts seer toe-nam datse wel twee duysent Burghers hadde : dan nu ten daghe heeftse der weynigh / ende naer een Enghels-man met namen Iohn Chilton, in schrifte heeft naer-ghelaten / soo wertse maer by twee hondert Spaegniaerden ofte daer ontrent bewoont / heeft een Cathedrale Kercke/ Suffragaen van St. Domingo, ende een Klooster van Minne-broeders/ ende wort ghegouverneert by een Lieutenant Gouverneur : leght op de hooghte van twintich graden. Dry leguen van dese Stadt aen een bergh is een Coper-mijne/ die seer goet Coper uyt-geeft ende in groote abondantie/soo dat Ouiedo verhaelt/dat van vijf quintalen minerale aerde / twee suyver Coper zijn ghebleven. Naer dat ick van een van de onse/die diversche reysen die quartieren bevaren heeft/verstaen ; so soude dit Stedeken inden jare 1601. by eenen Capiteyn Clift met hondert ende sestich man afgheloopen zijn ende gebrant schat voor hondert duysent stucken van achten/ende hadder syn Schips-laedinghe van Huyden ende Suycker. Anders en pleegh hier voor de onse niet te laden te wesen.

Her. descr.

l.17.c.2.

Engelsche voyagie.

l.17.c.4.

De Stadt Baracoa is insghelijck in het eerste ghebout by Diego Velasques aent Oostelijcke deel van het Eylandt/ aent beghin op de Noort-custe/liggende van St. Iago sestich leguen naert Noordt-Oosten. Ontrent de Stadt loopt de Rieviere Mares, de welcke int inkomen diep is ses ofte acht vademen / ende binnen-waerts vijf / hebbende aende Zuydt-Oost zijde twee berghen / ende aende West-Noordt-West zijde een schoone vlacke Caep/die uyt steeckt/makende de haven van dese plaetse. Hier ontrent valt veel ende seer schoon Ebben hout.

Her. d.1.l. 1.c.14.

d.1.l.9.c.4.

De Stadt Bayamo ofte St. Salvador, is mede ghebout by Diego Velasques; is gheleghen twintich leguen naer t'segghen van Herrera ; ofte dertich naer t'segghen van Ouiedo; van St. Iago naer het Noort-Westen ; is de gesontste woonplaetse van tgantsche Eylandt/ open landt ende van seer goede ghestalte. In een Rieviere vanden selven name ontrent dese Stadt worden gevonden ronde steenen van diversche grootte ende maecksel / welck seer bequamelijck konnen ghebruyckt worden in stede van coghels voor het grof gheschut/ende men kan die voor ballast over-brenghen. Ouiedo schrijft/dat dese steenen gevonden worden in een valleye wel dry leguen lanck / ende dat gelegen is tusschen dese Stadt ende St. Iago, vijfthien leguen van St. Iago.

Her. descr. l.17.c.2.

Her. d.4 l. 5.c.2.

Her.deſcr. De Stadt ende haven puerto del Principe is gheleghen op de Noort-cuſte van dit Eylandt bp de veertich leguen van de Stadt S^t. Iago, naert Noort-weſten: leght bp naer int midden van het Eylandt/ ende heeft een ſeer goede haven. Ontrent deſe haven is een Fontepne daer ſomtijts peck upt vloept / doch meeſten tijdt wordt het daer met ſtucken upt-ghehaelt / ende is alſoo bequaem om ſchepen mede te pecken/ als ander peck ofte arpups.

Her. d. 1.l. 10.c.8.

Her.deſcr. De Stadt Santiſpiritus met haer haven is gheleghen aen de Supdt-zijde van dit Eylant tuſſchen Trinidad eñ Caio de Baſco Porcallo bp de vijftich leguen van S^t. Iago, ende achthien leguen van Trinidad. Ick hebbe verſtaen van een die hier gheweeſt heeft eenighe wepnighe jaren geleden/ dat Villa Santiſpiritus maer een dorpe ofte vlecke en is van veertich oft vijftich huyſen in een kraepe quartier ; vijf oft ſes mijlen vande Zee/op een rievierken/ welc ſp noemen Saaz , welckmen met ſloepen op magh varen/ daer vallen veel huyden/ende legt inde wegh van S^t. Iago, Trinidad ende Bayamo naer de Havana toe.

d.2.l.3. c.12.

d.1.l.10. c.8. In dit Eylandt was oock eertijdts de Stadt Trinidad, ghebout inden jare 1514. door Diego Velaſques neghen oft thien leguen van Puerto de Xagua naert Oosten/ door dien dat het wel gheleghen was voor t'meeſte deel vande vlecken van de Indianen: hadde een maniere van een haven / doch ſeer quaet / ſoo datter veel ſchepen zijn verongheluckt. Herrera ſeght dat deſe plaetſe was hondert leguen van S^t. Iago, ende een legue vande Zee; wert inden jare 1527. door een ſchrickelijck tempeeſt gantſch geruineert. De ſelve Diego Velaſques ordineerde oock een woon-plaets binnen int midden tuſſchen beyde de Zeen/ ende noemde die Santiſpiritus. In voor-tijden lagh mede op de Supdt-zijde van dit Eylandt de Stadt S^t. Chriſtoval de Habana, welck daer nae is verlegt aen de Noort-zijde bp Puerto de Carenas, alwaer ſp noch is gheleghen/vande welcke wp nu ſullen ſpreken.

d.4.l.2. c.4.

Het vijfthiende Capittel.

Vande HAVANA.

DE Stadt S^t. Chriſtoval de Havana is niet alleen de principaelſte plaetſe die den Koninck van Spaegnien heeft in dit Eylandt Cuba, maer oock de voornaemſte haven ende vaſtichepdt die hp heeft in gantſch Weſt-Indien. Is gheleghen op de Noordt-cuſte van dit Eylandt Cuba, teghen over de Provincie van Florida , op de hooghte van tweentwintich graden en een half bp Noorden de Linie / alwaer den Gouverneur ende andere Koninckx Officieren haer ordinaire reſidentie zijn houdende. De haven is uptnemende van groothept ende verlekeringhe/inſonderhept naer dat de Koninck Philippus de tweede daer geſonden heeft den Welt-overſten Iuan de Texeda ende den Ingenieur Baptiſta Antonelli, om de ſelve op nieuws te fortificeren. Alle de vloten van Indien komen hier te ſamen om in een Admiraelſchap naer Spaegnien te keeren: wierdt eerſt ghenoemt Puerto de Carenas, om de goede gheleghenthept die de ſelve heeft om de ſchepen over te halen.

Her.deſcr.

Engelſche voyagie. 3. deel. Iohn Chilton Enghelſ-man beſchrijft de ſelve inden jare 1570. aldus. t'In-komen vande haven Avana is ſeer enge/ ſoo datter qualijck twee ſchepen teſſens konnen in varen / hoewel het daer ſes vadems diep is opt nauwſte: aende Noort-zijde vant in-komen leght een toorn/daer geſtadelijck een man op waeckt/ om de ſchepen die upt der Zee komen te ondecken/ ende ſoo veel zeplen als hp int geſichte krijcht/ſoo vele banen ſteert hp op den ſelven toorn/op dat t'volck van de Stadt (welck light binnen de havenen een mijl vanden ſelven toorn verſchepden) magh daer door gewaerſchout werden. Onder den toorn leght een ſandt-ſtrandt/daermen lichtelijck kan landen / ende neffens den toorn leght een bergh bp de water-kant/welck met wepnigh geſchuts daer op te planten/ de haven ende de Stadt kan bedwinghen. De haven is binnen ſoo wijt / datter dupſent ſchepen konnen herberghen ſonder ancker ofte kabel/ alſoo ſp voor alle winden daer beſchut liggen. Daer woonen inde Stadt drp hondert Spaegniaerden ende ontrent ſeſtich ſoldaten/ die de Koninck van Spaegnien daer onder-houdt tot bewaringhe van ſeker Kaſteel / dat daer onlancks is ghemaeckt/waer twaelf ſtucken groſ gheſchuts op zijn gheplant/ ende is om-ringt met een ſmalle gracht / daermen t'water kan in laten komen naer ſpn wil. Alle de ſchepen van Weſt-Indien komen hier te ſamen door bevel des Koninckx

int be-

int beghin van Maio, om verſche victualie / water ende andere behoeften in te nemen. Waer de gheleghenthept is ſints die tijt noch ſeer verandert / ghelijck wp konnen vernemen vpt een Spaenſchen geintercipieerden brief gheſchreven in October des jaers 1590. welck aldus luydt: De haven van *Havana* is ghemaeckt in deſer voeghen. Het in-komen is by een ſeer enghe Canael, welck duert de lenghte van een Geſtelingh-ſcheut, ende van daer opent ſy haer breeder ende breeder: aent in-komen zijn twee uyt-ſtekende punten landts, waer nieuwelijck zijn ghelegt twee ſtercke forttreſſen, daer veel gheſchurs op is gheplant; beneffens een ſeer ſterck ende vermaert Kaſteel aende Stadt, dat on-winbaer is. In deſe dry forten ligghen by de duyſent ſoldaten in Garniſoen. Oock zijn hier twee Galleyen om de cuſte te bevrijden. Hier worden in aller yl gherimmert achthien ſchepen die men noemt Fregatten; zijn ſeer hechte ſchepen, ende ſullen maer luttel diepte behoeven, ſoo datmenſe tuſſchen de on-diepten vande Vlaemſche bancken ſal konnen ghebruycken; ſy werden te hoogher op-geboeyet, om dat hier over-vloet is van ſeer goet ende onverderflijck houdt. Wt een ander brief op de ſelve tijdt gheſchreven by Iuan de Texeda voor-noemt aen den Koninck blijckt dat het werck by ghebreck van Pioniers noch niet vol-toghen was/ ende dat een Fortreſſe gheleght wierdt op den bergh. t'Schijnt mede dat een Coper-mijne daer ontrent was ontdeckt / door dien de voorſchreven Texeda het volghende ſchrijft: Aengaende het Coper; ick hebbe het noch tweemael int werck gheleght, ende de proeve daer van ghenomen; waer in meer gelts is gheſpendeert als ick wel wenſchte, door dien daer gheen profijt van is ghekomen. Ick en wete niet wat de oorſake is, als dat het niet ghedaen is naer behooren by de gene die t'werck daer van in handen hebben etc.

Het ſeſthiende Capittel.

Vande Cuſte, Havenen ende Punten van Cuba.

DE havenen ende Capen van dit Eylandt Cuba zijn de naer-volgende/ende eerſt op de Zuydt-zijde/beghinnende vande haven vande Stadt S^t. Iago, welck naer t'legghen van Herrera is gheleghen op de hooghte van twintich graden; daer wp hier voren van hebben ghelproken: Iſack du Verne die hier diverſche replen is gheweeſt/ ende inſonderheyt inden jare 1606. als wanneer ſyn broeder Abraham du Varne ontrent de Cabo de Cruz, teghen de Spaenſche Galleons vromelijck ſtrijdende is gebleven; ghetuyght van deſe haven/datſe is een nauw gat int in-komen / ende heeft aende Ooſt-zijde een kleyn rift in Zee ſtreckende/ende aenden voorſchreven Ooſt-hoeck opt landt ſtaent een vyer-toorn / ende ontrent een mijle by Ooſten ligghen dry platte berghen dicht by den oever / die by de Spaegniaerden worden ghenaemt Les tres Altares; hier ontrent is wel t'hoogſte landt van t'gantſche Eylandt. De Spaenſche Courſen ſtellen op deſe cuſte den hoogen bergh/ dieſe noemen El Gran Tarquino, van Cabo de Cruz dertich leguen naert Ooſten verſchepden / ende twaelf leguen vande voorſz. Cabo ſtellen ſy den kleynen Tarquino. Vijfentwintich leguen van S^t. Iago voorder naer t'Weſten naer t'legghen van Herrera is gheleghen de haven Santiſpiritus, ende twaelf leguen voorder Cabo de Cruz. De onſe ſtellen tuſſchen S^t. Iago ende Cabo de Cruz, twee havenen/ Guama Sivillie ende Porto Portillie: welck een ſeer bequame plaetſe ſoude weſen om de ſchepen te berghen voor alle winden / hebbende int in-komen dry vadem waters: daer ſoude men hem konnen houden / alſoo daer goede lijf-tocht is van beeſten/viſch/Schilt-padden/en de viſſchers van S^t. Iago komen hier haer Schilt-padden droogē/ſo datmen van haer kan vernemen watter omgaet. De Cabo de Cruz is gelegen op de hoogte van twintich graden/ofte ſoo andere aen-teeckenen/ neghenthien en een half / is een leege Cape vol ſtruycken met een af-loopenden hoeck/ waer van een riff af ſtreckt/ende is genoegh te kennen. Van deſen hoeck voorts en ſult ghy gheen landt ſien / alſoo de diſtantie ende wijdte van de bape tuſſchen dit punt ende los Iardines ſeer groot is / ende t'landt ſtreckt hem van daer Noordt-Ooſt ofte Ooſt-Noordt-Ooſt in. Altwaer vele Eylandekens onder-weghen ligghen / eermen inden bocht van Bayamo komt / als namentlijck de Caios ofte Eylandekens van Zwages, weſende vijf int getal/ de Caios Blancos ende andere. Aende cuſte van t'Eylandt Cuba, beginnende van Cabo de Cruz zijn diverſche reeden / havenen ende riviеren / als

Rio

Rio de Limones, ghelijck de onſe die noemen; de Francoplen noemen die Rio à Citrons, daer goede reede is voor Jachten/ende inde rieviere zijn veel beesten. Rio de Maquaque: de reede van Cales ofte Caleſito, daer onſe Neer-lantſche ſchepen veel plachten te liggen om haren handel te dryven inde hupden/die daer vele waren te bekomen. Voorder de reede van Manſenille, daer een Eplandt voor-leght tot beſchut van de ſelve reede teghen de winden: hier plachten de onſe inſghelijcks veel te ligghen handelen; tot dat ſy daer inden jare 1606. van ſeven Galeonen van Spagnien wierden verneſtelt/alwaer den Vice-Admirael van de Spaenſche ende den Admirael vande Duytſche daer Abraham du Verne op commandeerde/ beyde aen een gheklamt zijnde/ opgevlogen ende gheſoncken zijn/ſoo datter maer een man af en quam. Voorder zijn inden bocht van Bayamo noch meer bequame plaetſen om te anckeren; als Iqueteo een kleyn revierken/ daer reede is voor Jachten/ ende daer pleghen veel hupden te vallen: Boye een haventjen daer een kleyn kreeckken upt-loopt/ goede reede voor Jachten; dan daer leght een Sandt-plate. Rio de Caute, waer ebbe ende vloet gaet/ ende loopt tot ontrent twee mijlen naer aende Stadt van Bayamo; hier ontrent is het al leegh landt meeſt Zabanes ofte velden. Voorder Weſtwaert aen iſt al vol Eplandekens in Zee/ende aen t'landt diverſche rievierkens; onder deſe Eplandekens/ welck men Caios noemt/ zijn de bekentſte Caios de Sivillie; voor dien de ſelve inde paſſagie ligghen/alſmen de wal langhs loopt/ende voorts Caio Romano, Caio Galere ende las Angouſtouras, alwaermen binnen ende hupten deſe Caios anckeren magh met groote ende klepne ſchepen. Op de cuſte van Cuba is Rio Tanne daer goede reede is voor jachten ende placht handel te vallen in hupden. Rio Sivillie: Rio Hernando; Rio Guana: Sarſaguata: Rio de San Pedro; daer is al reede voor Jachten ende pleegh handel te vallen in hupden. Santa Maria een bape met een Eplandeken voor aende mondt/ daer goede reede achter is/ende men vaert de bape voorts in met Chaloepen/ alſoo het daer ondiep is. Alle de reſterende Eplandekens/ die hier ligghen op de cuſte van t'Eplandt Cuba, werden by de Spaenſche van oudts ghenoemt los Iardines de la Reyna, liggen meeſt op de hoogte van eenentwintich graden: zijn ontallijcke eplandekens/ondiepten ende klippen/daer de Zee met enge canalen tuſſchen loopt/ſoo dat het ſeer dangereus varen is. Voorder op de ſelve Zupt-cuſte van Cuba weſtwaerts hebt ghy de rieviere Saſſe, daer de vlecke Santiſpiritus op legt. Voorder de haven van Trinidad, op de hoochte van eenentwintich graden by Noorden de Linie/ by de dertigh leguen van Cabo de Cruz: (Herrera leght elders in ſyn hiſtorie/dat Trinidad legt hondert leguen van S^t. Iago.) ende thien leguen voorder naer het Weſten Golfo de Xagua een grooten inwijck met eenighe Eplandekens int midden. De haven van Xagua (leght Herrera) en heeft haers gelijck niet inde gantſche werelt/de ſchepen varen daer in door een engte van een booch-ſcheut wijdte/ ende daer komtmen in een wijdte wel van thien leguen, met dry Eplandekens/ daer de ſchepen konnen aen vaſt gelegt worden aen ſtaken/ ſonder datſe verroeren/door dien alle de breedte van de haven beſloten is met geberghte ghelijck oftſe in een hups laghen. Voorder aen t'Weſten las dos Hermanas, twee Eplandekens/ ligghende aent beghinſel van een groote blackte ofte ondiep van Eplandekens ende klippen/ welck de Spagniaerden noemen Cainarco, tuſſchen de cuſte van het Eplandt Cuba ende Iſla de Pinos; van waer tot de Cabo de Corrientes, zijn twaelf leguen. De Cabo de Corrientes is een leege Caep/ hoewel niet ſoo leegh als t'ander landt datter naeſt aen gheleghen is; t'punt vande Cabo is al wit landt/ ende Weſtwaert upt en ſult ghy gheen landt ſien/ door dien t'Eplandt Cuba daer een groote Bape heeft. De onſe legghen de ſelve te ligghen op eenentwintich graden ende veertich minuten; ende datter verſch water is te bekomen: dattet een leegh lant is met ſwarte ſteenen. twaelf leguen van Cabo de Corrientes ligt de vermaerde Cabo S^t. Anton; is leegh by der Zee/ende al vol ſtrupcken van boomen/ende binnen s'landts ſietmen een lack van verſch water; ſoo datmen by ghebreck daer water magh innemen. Op de Noort-zijde van de Caep ſult ghy onder-ſchepden een Palm-boom hooghor dan de reſterende boomen/ ende verthoont hem rondt boven inden top/ ghelijck de Meriſch boven van een ſchip/ ende Noordtwaerts van deſe Cabo zijn leker blackten/ welck zijn twee ofte dry leguen lanck. Aen de Zupdt-Weſt zijde is een witte landtbape/ daer dry oft vier ſchepen haer water moghen bekomen; daer is een goede reede beſchermt voor de Noordt ende Ooſtelijcke winden. Deſe Cabo is het Weſtelijcke punt

d. 4. l. 2. c. 4.

d. 1. l. 9. c. 4.

Spaenſche Courſen.

Her. deſcr. Spaenſche Courſen.

punt van dit Eylandt Cuba: ende de cuſte keert hier naert Ooſten. Op de Noordt-cuſte hebt ghy de vermaerde haven van Abana ofte Havana; de welcke naer het seggen van Herrera leght vijftich leguen, weynigh min ofte meer van de Cabo S^t. Anton. d.1.l.7.c.1. Tuſſchen deſe Haven van Havana ende de Cabo S^t. Anton voor-ſchreven / neghen mijlen Weſt-waerts vande Havana leght een ander crape haven / dieſe noemen De Cavannas, hebbende dyp vadem waters met de vloedt / ende bequaem om van binnen duyſent Schepen te berghen / de Spaegniaerden meſten hier veel Vercken. Vertich leguen voorder naer t'Ooſten van Havana, legt de haven de Matanças (hoewel Herrera elders ſegt / dat deſe haven maer twintich leguen leght van Havana.) Engelſche voyagie. d.1.l.9.c.4. Deſe haven is ſoo ſeker ende ſoo beſloten niet als de Havana. Ontrent deſe haven ligt eenen bergh die de Spaegniaerden noemen el pan de Matanças: het is eenen ronden hoop ſtaende op leegh landt / ende als ghy der Noordt ende Zuydt af-leght / ſoo verthoont het hem als twee Sadels / ende aende Weſt-zijde maeckt het een groot ghebroken landt / ghelijck ſinckende naer de Zee toe. Van hier voort naer t'Ooſten is de cuſte ſeer periculeus / weſende beſmet met bancken ende klippen / ende te Zeewaert is een groote blackte / ſoo dat het hier ſeer ſorghelijck te varen is voor groote ſchepen: welck by de Spaegniaerden wordt ghenoemt el Iardin del Rey, aen welcker hooft leght het Eylandt Obahava. Spaenſche Cours. van puerto de Matanças tot puerto de Yucanaca ſtelt Herrera vijftich leguen: ende acht leguen meer naer t'Ooſten puerto del principe: welck oock een goede haven is / ende leght by naer int midden van het Eylandt Cuba, naer t'ſeghen van Herrera vier oft ſes leguen voorder vande haven van Hernando Alonſo, ende ſes leguen het naer t'Ooſten Cubana, welck een punt is. De haven van Baracoa is twintich leguen by Weſten van Cabo de Mayzi, welck is het Ooſtelijckſte van t'Eylandt Cuba. Tuſſchen puerto del principe ende Baracoa worden by de onſe aengheteeckent / las Novias, puerto del padre, Rio Caiawan, Rio Keſive; ende van Baracoa tot het punt Maizi: Bomes ende Mate. d.1.l.9.c.4. Van punta de Maizi keert de cuſte naer het Zuyden / ende daer hebt ghy puerto ofte Golfo enſcondido, by Cabo Roio, by de twintich leguen van puerto de Palomas, welck is gheleghen by de thien leguen van S^t. Iago; van waer wy hebben begoſt deſe havenen ende caben van Cuba te vervolgen.

Het ſeventhiende Capittel.

Naerder aenteeckeninghe vande Noord-cuſte van CVBA ende de kleyne Eylanden ligghende rondtom.

DE Spaenſche Courſen geven ons particulierder openinghe vande gheleghentheden vande Noordt-zijde van dit Eylandt Cuba, welck wy goet ghevonden hebben hier aen te teeckenen. Daer is een vaert van t'Eylandt S^t. Iuan de porto Rico naer de Havana toe langs de Noort-cuſte van t'Eylant Hiſpaniola, welck ſy noemen door t'oude Canael. Men komt recht op Baracoa aen int Eylandt Cuba gheleghen / als voren / paſſerende tuſſchen het Eylant van Ynagua, ende t'Eylant Iaico; ende men loopt van daer langhs de cuſte Zuydt-Weſt ende Noordt-Ooſt: tot datmen komt aen las Sierras de Cubana, ende hier beghint de bape van Caio Romano, ende van deſe berghen tot Caio Romano zijn vijfendertich leguen, ende men ſtiert ſyn halven cours Noordt-weſt / ende d'ander helft Noordt-weſt ten Weſten / om Caio Romano op ſyn bag-boordt te krijghen: Caio Romano is een hoog Eylant / ende legt Noort-Ooſt ende Zuyd-weſt / ende is by de vier leguen lanck; daer aen komende Noordt-Ooſt / ende Suydt-Weſt / verthoont hem een ronden hoop / ende int midden ghelijck twee Zadels / d'een aen d'eene / ende d'ander aen d'ander zijde; maer ligghende met het ſelve Noordt ende Zuyden / verthoont hem een Zadel int midden. Van Caio Romano tot Caio de Cruz zijn dry leguen, ende ligghen Noordt ende Zuyden van den anderen. Van deſe Caio de Cruz ſes oft ſeven leguen is noch een ander Caio naert Noordt-Ooſten ten Noorden / welck is groot ende wit ende al effen: loopende langs de cuſte (welck hier al ſtreckt Zuydt-Weſt ende Noordt-Ooſt / door Canael naer de Mantança toe ſietmen ſeker gheberghte wel achthien ofte twintich leguen langh / die alle als Zadels thoonen / ende als ghy t'punt daer van Zuydt-Weſt van u hebt ghebracht / ſoo zijt ghy int midden van t'Canael ende even verre van Caio Romano ende Matanças. Inſgelijc van hier voortwaerts naer de Havana toe ſietmen ſeker gebergte / welck

welck ſchijnen dyp te weſen / ſtreckende Supdt-Weſt ende Noordt-Oost; die aende Supdt-Weſt zyde is hooghſt: worden genoemt las Sierras de Guana: ende Noort ende Supden daer af light een blackte / welck is ghenoemt Caio de Nicola, welck ſtreckt twee leguen in See / ende int midden van deſelve dyooghte is een klepn Eplandeken van wit ſandt: vande voorſchreven bergen ſtiertmen naer Cruz del Padre, welck is een Cape al in ſtucken ghebroken: daer aen volght de Baia de Conel ende Baia de Cayos, welck is twintich leguen van t'voorſchreven punt: eñ van daer ſtiertmen Weſt-noort-weſt om te gaen naer puerto de Mantanças ende de bergen van Camoniaca, welck ligghen Noort-weſt ende Zupdt-ooſt / ende de Supdt-ooſt zyde is leegh ende effen landt; ende aende Noort-ooſt zyde is het ſlecht lant / eñ ſtreckt naer de bape van Mantanças.

Onder de Eplanden liggende rondtom Cuba zyn eenighe aen-merckens weerdich / als voor eerſt los Caimanes, welck zyn dyp Eplanden / ligghende op de hooghte van neghenthien graden en een quart / tuſſchen Cabo de Cruz ende het Eplandt de Pinos. Het eerſte leght veertich leguen vande voorſchreven Cabo verſchepden: ende naer een vande onſe heeft bevonden / op de hooghte van neghenthien graden ende ſes en veertich minuten: maecter met Weſt-zupdt-weſter maen hoogh water: daer en is geen goet water opt Eplant / dan veel Schilt-padden / Conijnen / Ganſen ende Eynt-vogels. Van de eerſte tot de middelſte Caiman zyn ſes leguen, ende van daer tot de groote Caiman twaelf leguen. De Engelſche waren inden jare 1592. aende groote Caiman aen landt / dan vonden daer gheen volck / maer een groote rievier van verſch water / ende menichte van groote Schiltpadden / ſoo dat ſy der in korten tyt ſeſtich vongen; ende zyn ſeer goet. Als men van punta de Negrillo int Eplandt van Iamaica wil naer den oosteliſckſten Caiman, ſoo moetmen ſtieren Noort-weſt een quart van een ſtreeck Noordeliſcker; de diſtantie is ſes oft ſevenendertich leguen: het Eplant is leegh ende slecht landt: vier myl len in de lengte / op neghenthien graden / ende ſes en veertich minuten: aende Ooſt-zyde ende Noort-zyde is gheen perijkel / maer al diep water; heeft syn reede aen de Weſt-zyde in een witte ſandt-bape.

Het Eplandt de Pinos leght op de Supdt-zyde van t'Eplant Cuba, op de hooghte van eenentwintich graden by Noorden de Linie; is wel thien leguen lanck ende seven breet / light acht en veertigh leguen Weſtwaerts vanden grooten Caiman, ende twaelf leguen Ooſt-waerts van de Cabo Corrientes. Dit Eplandt ſtreckt hem Ooſt ende Weſt; is vol van heuveltjens / ende daer by komende met het hooghe water ſchijnt dyp Eplanden te weſen: is leegh landt / met houdt daer op / ende verſch water naer t'Weſteliſckſte punt toe. Daer zyn veel beeſten op van Stieren ende Koyen; daer en woonen gheen ofte wepnigh Spaegniaerden; ende die komender maer ſomtyds om de beeſten te dooden / ende hupden te maken. Leght inde wech voor de ſchepen die naer Nova Hiſpania ende oock naer de Havana loopen / ſoo dat men ſeer bequamelijck de ſelve kan onder-ſcheppen.

Her. deſcr.

Spaenſche Courſen.

De Tortugas zyn vijf oft ſes klepn Eplanden van wit ſandt / ligghende ſeer leegh ende gelijcks de See / uytgenomen een / welck eenigh geboomte heeft / liggen op de hooghte van vijfentwintich graden by Noorden de Linie. De vloten komende van S. Iuan de Vlua naer de Havana komen die in haer cours erkennen; gelijck oock die van porto Rico naer Havana willen door het oudt Canael: ligghen vande Havana ſes en dertich leguen, by de cuſte van Florida naeſt.

VAN T'EYLANDT IAMAICA.

Het achthiende Capittel.

Beſchrijvinghe van t'Eylandt ende syne gheleghentheden.

DOen den eerſten Ammirand Columbus dit Eplandt eerſt ondeckte / gaf hy t'ſelve den naem van S. Iago; doch is nu by den naem Iamaica beſt bekent: het leght met het middenſt van het Eplandt op de hoochte van seventhien graden en een half by Noorden de Linie Equinoctiael: twintich leguen van het Eplant Cuba naer t'Supden / ende inſgelijcks twintich leguen van t'Eplandt Hiſpaniola naer t'Weſten. Hoewel Herrera elders in syn hiſtorie leght / dat het Ooſtelijcke punt van Iamaica light vijf en twintich leguen van Hiſpaniola: welcke ſpacie van See de Spaegniaerden over voeren

d. l. l. 6. c. 3.

voeren in twee Canoas, doen den Ammirand Columbus ſyn ſchepen aen t'Eylant van Iamaica om hoogh had gheloopen / nemende haer cours op t'Eylandt Navaza. Dit Eylandt van Iamaica is hondert ende vyftich leguen int ronde; vyftich leguen lanck Ooſt ende Weſt/ ende twintich leguen (ofte als Ouiedo ghetupght/ vyf en twintich leguen) breet. Is geleghen van Cabo de Gracias à Dios hondert leguen naer t'Noort-ooſten / als Ouiedo ſchryft / ende hondert en twintich leguen van Cartagena naer het Noorden. Is een wonderſchoon ende vruchtbaer Eylandt/ meeſt effen velden / alſmen niet licht in andere deelen van Indien en vint; ſoo dat het abondant is van victuyen; men heeft er menichte van Peerden/ Stieren/ Koeyen ende Verckens; het broot is van Caſſavi, ſoo dat vele plaetſen van t'vaſte landt van hier worden ghelyft. Daer valt t'beſte Cottoen van alle die quartieren/ ende veel/ ſoo datter vele Cottoene lynwaten werden ghemaeckt tot hemden ende anders: veel Hamacas, welck zyn de hanghende bedden/ diefe in Indien ghebruycken: men heeft er oock eertyts een wepnigh goudts ghevonden: daer waſſen veel fraeye Fruyten; In ſomma die daer ghereeſt hebben geven defe ghetupghenis daer van / dat het de plaiſantſte ende ghelontſte landouwe is van gantſch Indien. De Spaegniaerden vonden daer veel volcks / welck al verſtoven is ende gantſch tot niet ghekomen. Sy hebben daer teghenwoordigh dry Steden ofte woon-plaetſen / als namentlyck; Sevilla, by de Noordt-cuſte van t'Eylandt naer het Weſtelyckſte deel toe: ontrent de Zee ende de plaetſe daer Columbus eertyts Schipbreucke hadde ghelecden.

Melilla op de ſelve Noordt-cuſte veerthien leguen van Sevilla voorſchreven naer het Ooſten toe.

Oriſtan op de Suydt-cuſte opt Weſtelyckſte eynde veerthien leguen van Sevilla.

Van de Stadt de la Vega, van welcke de Ammiranten als Heeren van dit Eylant/ den tytel van Hertoghen hebben ghevoert / als mede van twee andere woon-plaetſen/ die in eenighe Caerten noch ſtaen geteeckent / en is nu gheen kennis meer. De Engelſche onder het belepdt van Sir Anthoni Sherly, inden jare 1596. veroverden de principale plaetſe van dit Eylandt/ ende maeckten haer ghenocchlaem meeſter daer van.

Het Ooſtelyckſte deel van dit Eylant is het punt Moranta, op de cuſte naer t'Noorden: thien leguen van daer naer het Weſten leght de haven Ianta, ende thien leguen voorder die van Melila: noch thien leguen voorder de haven van Sevilla, eer ghy komt aen punta del Negrillo; (welc punt naer de onſe by gillinge ramen/ ſoude twee en twintich mylen zyn van Cabo de Cruz:) van waer de cuſte haer keert naer Cabo de Falcon by Oriſtan, ende ſtreckt naer t'Suyden tot de haven van Guayano toe. Ouiedo beſchryft de cuſte van dit Eylandt in deſer voeghen. t'Orientaelſte punt van dit Eylandt is ghenoemt Cabo de Maranta, van waer om t'Suyden varende langhs de cuſte naer t'Weſten hebt ghy Mainoa, ende ſes leguen voorder de haven van Iaguabo; van daer komtmen aen de Provincie van Aguaia, ende aen t'eynde is Punta de Negrillo; van daer om t'Noorden komtmen aen de Stadt Sevilla, ende voorder een klepn Eylandeken daer Melilla in leght: voorder naer t'Ooſten de haven Guaigata; ende van daer komt men voorder aende haven Anton, welck een bequame haven is. Vyf leguen van de Suydt-cuſte deſes Eylandts legghen las Hormigas, een veer dangereuſe klippe: ende ſeven leguen vande voorſchreven Cuſte las Vivoras, welc zyn ſekere klepne Eylandekens omringt van klippen; en naer t'Suyden van de ſelve la Serrana, een Eylandeken omringht van blackten ende droochten/ met andere vier ofte vyf daer om her: ende naer t'Noordt-weſten la Serranilla, welck is ghelegen op de hooghte van vyfthien graden ende een halt/ is leegh ende effen landt/ ſtreckende Noordt-Ooſt ende Suydt-weſt/ de Zee breeckt daer rontom op / upt-ghenomen dat het aende Suydt-zyde heeft ſeker landt-hoopen/ ende aen de Weſt zyde een klepnen heuvel/ welck upter Zee ſchynt te weſen een ſchip onder zeyl; ende zynde Noordt-ooſt ende Suydt-weſt daer af / ſchaers een myl vande droogh ten; komt van de Weſt-zyde af aen een ander drooghte / daer de Zee altyt opbreeckt. Naer t'Weſten leght el Roncador, een andere veer ghevaerlyckc drooghte/ ende naer het Suydt-weſten Santandres mede een Eylandt omringht van drooghten/ legghende Noordt ende Suyden met Nombre de Dios, by de veertich leguen daer van verſchepden; ende een ander Eylandt daer ontrent genaemt Santa Catelina. Naer t'Weſten los Caimanes, vyf en twintich mylen verſchepden van punta de Negrillo, (ofte vyf en dertich leguen als Ouiedo betupght) te weten de twee legghende

l. 9. c. 3.

Spaenſche Cours.

l. 18. c. 1.

l. 18. c. 1.

ſes leguen van malkanderen / eñ de groote Caiman die noch vijfthien leguen voorder leght naer t'Weſten: langhs de Noort-cuſte/tuſſchen Cuba ende Hiſpaniola heeft men noch een ander ondiepte/dieſe noemen Abrecoio/van wegen alls deſe blackten /landen/ ende ondiepten /is het ſeer ghevaerlijck ontrent dit Eylandt te varen / ofte daer op de reede te komen.

VAN DE KLEYNE EYLANDEN VAN WEST-INDIEN.

Het neghenthiende Capittel.

Vande Eylanden die men nu ghemeenlijck noemt Lvcayos.

HEt ghetal van de kleyne Eylanden ontrent deſe groote gheleghen / is ſeer groot ende onſeker: ſy worden ghemeynelijck verdeylt in twee deelen / te weten / los Lucayos ende los Canibales. Los Lucayos worden ghenoemt alle de Eylandekens welcke zijn gheleghen naer het Noorden van de Eylanden S. Iuan de Puerto Rico, Hiſpaniola ende Cuba. Worden ghenoemt Lucayos naer een Eylandt van dien naem /welck wel het Noordelijckſte is van hun allen: Deſe Eylanden Lucayos zijn van dry ſoorten: de eerſte ſoorte zijn die van Bahama, welck de naem hebben ghegeven aen het vernaemt Canael van Bahama, welck ſoo furieuſen current heeft als wy hier naer ſullen legghen. De tweede ſoorte zijn ſekere andere Eylandekens / welck men ghemeynlijck noemt los Organes ende los martyres confinerende met de Caios ende Tortugas naer t'Weſten: welck om dat ſy van landt zijn / van verre niet geſpeurt en werden/waer door veel ſchepen daer op komen te verongelucken: de derde ſoorte zijn de Tortugas. Gheene van deſe Eylanden worden by de Spaegniaerden heden-daegs bewoont/ende de in-geboorne Wilden zijn by de Spaegniaerden lang voor deſen elders verdoert/ende tot niet gebracht. Om deſe op een bequame ordre te beſchrijven ſullen wy volghen den A.B.C.

Abacoa is een Eylant ligghende int midden van de drooghten / welck ſy noemen van Bimini, ende is twaelf leguen lanck.

Her. d.1.l. 9.c.11. Achecambey is een ander Eylandeken niet verre gheleghen van het voor-gaende Abacoa, ende ontrent de ſelve drooghten.

Her. d.1.l. 9.c.10. Amaguaio een ander Eylandeken gheleghen ontrent Yaguna.

Amana een kleyn Eylandeken gheleghen by Noorden van de Caycos.

Bahama is een Eylandt gheleghen op de hooghte van ſes en twintich graden ende een halff naer t'legghen van Herrera, derthien leguen lanck / ende acht leguen breedt/ van welck de vermaerde ſtrate van Bahama de naem heeft verkregen / welck ſtreckt tuſſchen t'vaſte landt van Florida ende de ondiepten / die ſy noemen los Mimbres, door welck ſoo ſtercken current loopt naer het Noorden / dat hoewel de ſchepen voor de wint hebben/ t'ſelve Zuydt-waert aen niet konnen op-zeylen / maer konnen t'ſelve oock teghen den wint Noordt-waert aen door loopen door de ſnellicheydt van het voorſchreven current. Her. de ſer.

Bimini is een groot/verſch ende ſchoon Eylandt/vol van verſch water ende geboomte; leght int midden van de drooghten / dieſe noemen los Baxos de Bimini, ende is vijf leguen lanck. Her. d.1.l. 9.c.11.

Caycos zijn diverſche kleyne Eylanden/ oft gebroken Landen / ligghende aen ende in een groote blackte ofte ondiepte; waer van het principaelſte werdt ghenoemt Caycos, ende is gheleghen op de hooghte van een en twintich graden naer het legghen van Herrera: (dan naer t'legghen van de onſe op twee en twintich graden) ende ſoude vijf leguen groot zijn. De onſe die daer aen gheweeſt zijn in den jare 1623. om daer ſout te ſoecken/verklaren dat het ſelve Eylandt is gheleghen van Porto François aen t'vaſte landt van Hiſpaniola ontrent dertich mijlen Noort ten Ooſten wel ſoo Ooſtelijck/ende het gebroken landt ontrent drey mijlen daer van Noordt-ooſt: ſy quamen op de reede onder het voor-ſchreven Landt / het is daer redelijck wel te legghen aen de Noordt-zijde van het Eylandt op thien ofte twaelf vadem waters / ſoo dicht aen de wal als men wil / van weghen het ſlechte water / maer het en is daer niet te ſchoon/ want daer loopt een ſmalle ſtroock gronts / waer op het niet boven leven / acht/ende

thien

thien vadem diep is/ ende wepnigh daer bupten en is gheengront: waren int vooꝛſchꝛeven Eplandt aen landt/als mede met ſchupten aen't gebꝛoken landt/doch en vonden daer gheen ſout/hoewel daer ſeer bequame pannen waren om ſout in te groepen. De Enghelſche hebben vooꝛ eenighe jaren daer mede aen gheweeſt op't aen-gheven van een Poꝛtugees/dan waren inſghelijcks bedꝛoghen.

Cigateo is een grooter Eplandt/ende naer t'ſegghen van Herrera, van vijf en twintich leguen, de welcke het ſtelt op ſes tot ſeven en twintich graden bp Nooꝛden de Linie/van Lucayoneque naert Supd-ooſten/ende van Bahama naer het Ooſten.

Conciva is mede een Eplandeken/gheleghen naer t'Nooꝛden van de Caycos, ende naer t'Ooſten van t'Eplandt Amana.

Curateo is een klepn Eplandt ghelegen op de hooghte van ſes en twintich graden/neffens Ciguateo naert Supdt-Ooſten; ende Guanima naer't Nooꝛdt-weſten.

Guanahani t'eerſte Eplandt welck den Ammirand Columbus ontdeckte van alle de Eplanden ende Landen van Weſt-Indien/ende noemde t'ſelve S^t. Salvador, is vijfthien leguen lanck/ende vol van boomen/ende goet water int midden; heeft op de kuſte naert Nooꝛdt-weſten/een ſeer bequame haven/daer men bequamelijck een Fort ſoude konnen leggen om de haven te bevꝛijden: leght op de hooghte van vijf en twintich graden ende twee derde naer t'ſeggen van Herrera. Den Ammirand Columbus vondt daer veel Cottoen waſſende. Her. d. 1. l. 1. c. 12. Her d. 1. l. 9. c. 10.

Guanima is van Gnanahani gelegen naer Nooꝛdt-weſten/ende is vijfthien leguen lanck ende thien bꝛeedt: ſchijnt het Eplandt te weſen dat Columbus ontdeckte/ſeven leguen van Guanahani, ende dat hp noemde Sta Maria de la concecion: daer wies mede Cottoen gheljck op de andere Eplanden daer ontrent gheleghen. d. 1. l. 1. c. 13

Guatao is een ander Eplandeken bp het vooꝛ-ſchꝛeven Eplandt Guanima gelegen. d. 1. l. 9. c. 11

Lucayoneque ofte oock Yucaioneque is het upterſte Eplandt van deſe Eplanden naer't Nooꝛden op de hooghte van meer als ſeven en twintich graden; van welck men houdt dat alle deſe Eplandekens den naem van Lucayos hebben verkreghen.

Manegua leght op de hooghte van vier en twintich graden ende een halff bp het Eplandt Amaguaio. d. 1. l. 9. c. M

Macarey leght op de hooghte van twintich graden/ende is gantſch om-ringt van blackten ende ondiepten.

Sta Martha is een Eplandeken van een legue groot/ende ontrent de cuſte van Florida, op de hooghte van ſeven en twintich graden/men vint daer verſch water. d. 1. l. 9. c. 10.

Martyres is een vervolgh van Eplandekens ende klippen op de hooghte van ſes en twintich graden ende vijfthien minuten: hebben haer naem om dat verre ſchijnen menſchen te weſen die aen ſtaken ſtaen; ende de naem komt oock wel over een met de daet/want daer veronghelucht menigh ſchip: Andere ſegghen/dat deſe Eplandekens ligghen op de hooghte van vier en twintich graden en een halff/welck apparenter is; deſe Eplandekens ligghen Ooſt ende Weſt langhs de kuſte van't upt-ſtekende punt van Florida: ende de vloten van Havana naer Spaegnien keerende moeten daer vlijtigh acht op nemen: het Weſtelijckſte van de Eplandekens noemen de Stier-lieden Cabeza de los Martyres, welck zijn dꝛy hoopen van wit Sandt/vol gheboomte/ende het middelſte heeft in den top gheljck een kroon van wit Sandt/ende is hoogher ende grooter als de ander twee: Om te weten oftmen in t'rechte Canael is ofte niet/moetmen wel acht nemen/hoe deſe Cabeza de los Martyres van een light/want ligghende van een Ooſt ende Weſt/ſoo en is men noch niet int Canael; maer als men daer met leght Nooꝛdt-ooſt ende Supdt-weſt/ſoo is men int Canael. Spaenſche Courſen.

Mayaguana is een Eplandt geleghen op de hooghte van dꝛy en twintich graden/en is twintich leguen lanck ende thien bꝛeet.

Miraporuos zijn dꝛy Eplandekens ligghende in een dꝛy-hoeck/om-ringt van ondiepten/naer t'Zupden van Yumeto.

Pola is een Eplandeken gheleghen op de hooghte van ſes en twintich graden en een halff bp de kuſte van Florida. Her. d. 1. l. 9. c. 10.

Samana is een dꝛy-hoeckigh Eplandt acht leguen lanck op de hooghte van vier en twintich graden/van Guanahani naer het Supdt-ooſten.

Saomoro t'vierde Eplant bp Columbus gevonden in ſpn eerſte ontdeckinge/welck hp noemde Iſabella.

Spaenſche Couiſen. Tortugas zijn leven oft acht Eylandekens aen de West-zijde van Florida; legen dertich leguen van Havana, op de hooghte van vijf en twintich graden.

Veio een Eylandt op de hooghte van twee en twintich graden ende een half/ontrent de ondiepten/diese noemen los Baxos de Babueca.

d.1.l.9. c.10. d.1.l.9. c.11. La Veia zijn eenighe klepne Eylandekens in de drooghten van los Lucayos meer naer t'Westen/ende ligghen op de hooghte van acht en twintich graden.

Yabaque een Eylant thien leguen groot/op de hooghte van twee en twintich graden en een half; Noordt-west van Maguana.

d.1.l.9. c.10. Yaguna een Eylandeken ontrent de Caycos, op de hooghte van vier en twintich graden.

Ynagua een Eylandt thien leguen groot/op de hooghte van twintich graden en een half; ligghende Noordt-west van de Tortuga, onder t'Eylandt Hiſpaniola gheleghen/ende in de wegh van de ghene die door t'oude Canael loopen van Puerto Rico naer de Havana.

Yuma twintich leguen lant ende acht dreet naer t'leggen van Herrera, op de hooghte van vier en twintich graden ende een half: Suydt-west van Guanima.

Yumeto vijfthien leguen lanck/op de hooghte van drie en twintich graden en een half/naer het Noorden van Hiſpaniola.

Het twintichſte Capittel.

Van de Eylanden die men noemt CANIBALES.

DE klepne Eylanden die van t'Eylandt S^t. Iuan de Puerto Rico zijn gheleghen naer het Oosten ende Suyden tot aen het vaste landt van America, worden ghenoemt Canibales, om de menichte van Caribes, die menſchen vleeſcheten/welck in deſe Eylanden werden gevonden: deſe zijn oock seer veel int ghetal: de voornaemſte ſullen wy ghelijcker voegen beſchrijven/als wy int voorgaende Capittel de Lucaios hebben beſchreven; doch alleen de ghene die op haer ſelven verre van't vaste landt zijn ghelegen/ latende de andere/die dicht by het vaste landt ligghen/ om die te beſchrijven met de Provincien van t'vaste landt daer sy aen gheleghen zijn/ende onder reſorteren.

Anegada leght naer het Noordt-Oosten van S^t. Iuan de Puerto Rico, op de hooghte van achthien graden ende dertich minuten/ is seven leguen lanck/gantſch om-ringhelt van ondiepten.

Anguilla is een Eylandt van thien leguen inde lenghte/op de hooghte van achthien graden/ by naer recht naer het Oosten van het Eylandt van S^t. Iuan de Puerto Rico.

d.1.l.2.c.7. Antigua ofte Sta Maria el Antigua heeft naer t'leggen van Herrera, in de lengte vijfthien oft ſeſthien leguen langhs de custe: is gheleghen op de vijfthien graden ende een half Noordt-ooſt van Guadalupe; tuſſchen Barbada ende Deſſeada.

Barbada is een Eylandt omringt van ondiepten/ op de hooghte van seventhien graden naer t'legghen van Herrera; hoewel hy t'selve in syn kaerte niet en ſtelt boven de ſeſthien graden en een derde.

Barbudos (welck de onſe noemen Barbados) is een ander Eylandt gheleghen naer t'Suyden van Dominica, op de hooghte van derthien graden: inden jare 1623. waren onſe ſchepen/die upt de Strate van Gribaltar quamen naer punta de Araya, aen dit Eylandt om verſch water te halen/was t'eerſte landt/dat sy beſeplden; eenighe geven het de hooghte van derthien graden als voren; ander van twaelf graden ende veerthien minuten: ſtreckt hem op syn lanckſte Noordt-west ende Suydt-ooſt ontrent vier oft vijf mijlen: is hoogh landt als Enghelandt/doch hooghſte aen de Noordt-zijde; by de Ooſt-kant om al meeſt int ronde met eenighe hoeckens daer al rijkens van af-ſchieten ſommige een geutelingh ſcheut ende meer in Zee. Aen de Suydt-west kant iſt landt seer weeldrigh met boomen bewaſſen/ ende daer is een landt-hap/daer men anckeren magh op twaelf/vijfthien/twintich ende dertich vademen; het diept daer hardt af/ende de grondt en is niet ſchoon. Naer t'legghen van eenige/ſoo was daer wel water/doch te verre int landt te halen; ende ontrent de ſtrandt in kuplen wel voor een ofte twee ſchepen.

Engelſche voyag. S^t. Bartholome is een Eylandt thien leguen groot/ op de hooghte van seventhien graden by t'Eylandt S^t. Martin.

S^t. Chri-

S^t. Chriſtoval is inſghelijck by S^t. Martin gheleghen ende thien leguen groot naer t'legghen van Herrera: andere legghen dat het ſeven mijlen lanck is Supdt-ooſt ende Nooꝛdt-weſt/op de hooghte van ſelfthien graden ende dertich minuten.

Deſſeada is gheleghen op de hooghte van veerthien graden en een half/by de ſes leguen van Guadalupe naer het Ooſten toe: Andere ſtellen dit Eplandt op vijfthien graden ende dertich minuten. Dit was t'eerſte Eplandt/ welck Columbus ontdeckte in ſijn tweede vopagie naer Indien: Naer dit Eplandt ſetten de Vloten haer cours van datſe de Eplanden van Canaria gepaſſeert zijn. Dit Eplandt ſtreckt Ooſt-nooꝛdt-ooſt/ende Weſt-zupdt-weſt/ daer en is geen gheboomte op/ende is int aenſien ghepꝛopoꝛtioneert als een gallepe/ waer van het Nooꝛdt-ooſt eynde een leeghe ſnupt maeckt als die van een gallepe: t'ſelve naerder komende ende paſſerende by het Nooꝛder eynde/ ſult ghy ſien witte ghebꝛoken ſtreken/ als heuveltjens van landt met roode ſtrepen daer in. Andere legghen dat alſt Eplandt by Nooꝛden van u komt/ dat het hem dan verthoont als een ront bꝛoot; ende dat het daer rontom bupl ende rudſigh is. Spaenſche Courſen.

Dominica is twaelf leguen lanck/ gheleghen op de hooghte van veerthien graden; andere legghen veerthien graden ende veertich minuten; ſtreckt hem Nooꝛdt-weſt ende Supdt-ooſt: op de Nooꝛdt-weſt zijde ſchijnt het hooger/ende als ghy daer by komt met het hooghe water/ſoo ſchijnen het twee Eplanden te weſen/ maer naerder komende/ ſietmen dat het maer een is: aen de Supdt-ooſt zijde ſuldy ſien een black ende lanck punt/ende daer op een rotſe/ als de Cabo Tiburon: aen de Nooꝛt-zijde een wepnigh van landt ſchijnt het een klepn Eplandt/ ende op den top daer af/ gheljck een hooghe toꝛn/ende op de Nooꝛt-zijde verthoonen hem gheljck veel witte webben. Daer zijn ſeer goede reeden/hoewel datſe dangereus zijn van de Cariben, die noch in grooten getale in dit Eplandt woonen; daer waſſt ſeer veel Tabac, welck de Engelſche ende Franſche daer komen handelen/daer bꝛenghende meſſen/bijlen/ ende ander ijſer-werck. In dit Eplandt zijn twee heete baden: ende aen de Weſt-zijde heeft het een goede haven/ welck ſy noemen Aguada: daer de ſchepen komen verſch water in nemen upt een rievierken/welck inde mondt twintich paſſen wijdt is. Spaenſche Cours. Ouied. l. 6. c. 13.

S^t. Eſtaſio is een Eplandt thien leguen groot/ende is ghelegen ontrent het Eplandt van S^t. Martin naert t'legghen van Herrera, doch verre daer van/ende naerder by Saba, ende S^t. Chriſtoval, tuſſchen welcke beyde het leght by naer Ooſt ende Weſt: op de hooghte van ſelfthien graden: andere legghen ſebenthien graden; ende dat het een klepn Eplandeken is/ende dat het hem verthoont met een ronden bergh gheljck een Supcker bꝛoodt.

Granada is geleghen op de hooghte van twaelf graden ende vijfthien minuten; ofte naer t'legghen van eenighe die mede daer gheweeſt zijn inden jare 1622. op elf graden ende dertich minuten: daer is een goede water-plaets aen de Supdt-weſten hoeck/weſende een af-wateringhe die in Zee loopt: daer woonen Wilden opt Eplandt/ van de welcke wel eenighe ververſchinghe is te bekomen: t'Eplandt is vol boſchagie/ſoo dat het ſeer wel gheleghen is voꝛ de ſchepen/die naer t'ſout punt willen. Onſe Stier-lieden die daer gheweeſt zijn int jaer 1623. willen legghen/ dat de diſtantie tuſſchen de Barbudos ende Granada niet ſoo groot en is/als in eenighe Caerten wel ſtaet/ ende niet over de acht en twintich ofte dertich mijlen: obſerveren datter harde ſtroom by het Eplandt omloopt/doch ſchijft upt den Nooꝛden/ ende die maeckte daer hooghſt water/ vloepde daer ſes en ſeven voet water; aen de Weſt kandt daer ſy gheſet lagen/is het verre black/ men magh wel een mijl ofte twee van landt anckeren/ op twintich ende dertich vademen/ende men magh ock op ſeven ende acht vadem ligghen/ ſoo naer ende ſoo verre als men wil/ deſe grondt ofte banck ſtreckt vande Supdt-Weſten hoeck af. De ſelve teeckenen mede aen dat S^t. Vincent ende het Eplandt Granada ſtrecken vanden anderen Supdt-zupdt-weſt ende Nooꝛdt-nooꝛt-ooſt/ ende dat het Nooꝛdtlijckſte van het Supdlijckſte niet over de thien oft twaelf mijlen vanden anderen verſchepden ligghen.

Guadalupe is gheleghen tuſſchen de veerthien ende vijfthien graden by Nooꝛden de Linie/ (andere leggen op vijfthien graden ende vier minuten) aen t'weſten van Deſſeada, op de Zupdt-weſt zijde verthoonen ſich veel hooghe berghen: aen de Ooſt-zijde maeckt het ſekere tafelen/die genoemt woꝛden t'hooge deel van Guadalupe, ende t'Eplandt is verdeelt Nooꝛdt ende Zupdt/ſoo dat de Canoas daer dooꝛ paſſeren/ gelijck als oft het twee Eplanden waren. Aende Supdt-weſt zijde is diep water ende goet ancker grondt Spaenſche Cours. Her. deſcr.

grondt. De Spaenſche vloten komen hier ſints eenighe jaren herwaerts ververſchen van water ende hout/ende verdeelen hier hare courſen / welck ſy in voorleden tyden pleghen te doen in Ocoa aen t'Eylandt van Hiſpaniola.

Iſleos Blancos zyn leker Eylandekens naer t'Weſten van Virgin Gorda.

Pelgrim. l.9.c.3. Ste Luzia is gelegen naer t'Suyden van t'Eylandt Dominica, op de hooghte van twaelf graden ende dry quart by Noorden de Linie; heeft op de Suydt-weſt zyde twee hooghe ſpitſe berghen (naer t'ſegghen van Dirck Ruyters) dieмen t'geheele landt over kan ſien / ende de Ooſtelyckſte is de grootſte. t'Volck van dit Eylandt loopt naeckt/ heeft lanck ſwart hayr/ t'lyf root geverwet/met roode ſtrepen vande ooren tot de oogen/ als M^r. Purchas ghetuyght; welck dit Eylandt ſtelt op de hooghte van twaelf graden: een Engheliſch ſchip gedeſtineert naer de Guiana, ſette hier ſes en ſeſtich man aen landt/ die geſonden waren om de Colonie in Wiapogo te ſuppleren/ende met het ſchips-volck oneenigh waren ghewordeu / welck volck meeſt vande Wilden werden doot geſlagen.

Spaenſche Courſen. Marigalante vyf leguen van Deſſeada, naer t'Suydt-ooſten / op de hooghte van vyfthien graden by Noorden de Linie; is een ſlecht Eylandt vol geboomte; verthoont hem als een Galley op haer verdeck; op de Suyd-ooſt zyde/ ontrent een half legue daer af/ ſult ghy ſien leker hoopen van ſwarte ſteenen / ende leker witte paden: maer aen de Weſt-zyde verthoonen ſich ſchoone witte landt-ſtranden ofte pleynen: ende daer is ancker grondt: Dit Eylandt als het hem eerſt op-doet / is gheliyck oft de boomen in't water ſtonden / ende een half myle daer af in Zee light een kleyn Eylandeken / alwaer ſommighe klippen van af-ligghen.

S^t. Martin is geleghen op de hooghte van ſeventhien graden ende een half by Noorden de Linie/is ſeſthien leguen groot/ende om-ringelt van vele kleyne Eylandekens; light naer t'Ooſten van t'Eylandt S^t. Iuan de Puerto Rico; ende naer t'Zuydt-weſten van het Eylandt Anguilla; van S^t. Bartholomeo naert Noordt-weſten.

Matinino is geleghen op de hooghte van veerthien graden ende een half/(andere ſeggheu op derthien graden / welck te veel verſchilt) naert t'Suyden van Dominica; is hoogh ende vol berghen/hebbende int midden dry heuvels / waer van het hooghſte hem verthoont gheliyck de vorm van eenen hoet. Van wat zyde men aen dit Eylandt komt/ ſoo ſietmen altyts deſen bergh. Aende Noort-zyde gheliyckt het dry Eylanden te weſen; Aen de ſelve zyde ligghen dry klippen/ ende een kleyn rondt Eylandeken dicht aen t'landt/ alwaer veel gheboomte op ſtaet. De Wilden die daer woonen is ſtrydt-baer volck ende dangereus gheliyck die van Dominica.

Spaenſche Cours. Montſerrate, twintich leguen van Deſſeada op de hooghte van ſeſthien graden by Noorden de Linie/ is een hoogh ende rondt Eylandt / vol boomen: op de Ooſt-zyde ſietmen ſekere witte plecken/als ſlaep-lakens / ende weſende aende Suydt-zyde by het punt vant Eylandt / wepnigh vant landt af / ſchynt het een kleyn Eylandt te weſen; maer weſende Ooſt ende Weſt vande t'ſelve punt / ſoo ſchynt het een gheброken landt te weſen.

Las Nieves is een Eylandt vyf leguen groot naer t'ſegghen van Herrera, dan andere ſegghen dat het maer vier kleyne myleu lanck is / ontrent Barbada, ende dry groote myleu van Redonda Weſt ten Noorden/op de hooghte van vyfthien graden ende dertich minuten by Noorden de Linie: andere ſegghen op ſeſthien graden ende twintich minuten; als men upt het Ooſten komt/verthoont hem vol gheboomte: op dit Eylant is goet verſch water/dan men moet op syn hoede weſen van weghen de Wilde van Dominica, die daer komen om te jaghen.

Redonda is een ander Eylandt niet verre van las Nieves, ende vande ſelve groottе/ rondt ende in t'midden hooghſt: Weſt-noordt-weſt van t'Eylandt Monſerrate dry groote myleu naer t'ſegghen van Dirck Ruyters.

Saba is een Eylandt ligghende inde wegh om te ſeylen naer t'Eylandt van S^t. Iuan de Puerto Rico: is kleyn ende rondtom ſietmen den grondt / dan men behoeft daer voor niet te ſchroomen / want daer en is gheen perykel dan t'ghene men ſien kan: ende rondtom verthoont hem als hoopen van wit landt: ende op de zyde verthoont het hem als een ſchip dat onder zeyl is.

Her. d.1.l. 7.c.11. Santa Cruz is gheleghen van t'eylandt S^t. Iuan de Puerto Rico twaelf oft vyfthien leguen naer t'Suydt-weſten/op de hooghte van ſeſthien graden en een half by Noorden de Linie / ende is ſeſthien leguen groot. De grondt is niet ſeer hoogh / al vol heu-

Spaenſche Courſen.

veltjens

veltjens: komende daer aen met het hoogh water/verthoont hem als las Virgines, ende op de Ooſt-zijde ligghen twee heuveltjens hooger als de reſterende. Men ſtiert van Montſerrate naer dit Eplandt Weſt-noozt-weſt om te loopen naer Puerto Rico. Andere ſtellen dit Eplandt op de hooghte van ſeventhien graden / ende oock op ſeventhien graden ende veertich minuten/ſoo dat de hooghten ſeer varieren. Dirck Ruyters ſeght dat het ſtreckt Ooſt ende Weſt/ende datter een reede is op de Weſt-zijde/daer men water ende hout magh halen, dat het is een leegh Eplandt/ſchijnende van verre gheljck oft veel Eplanden waren / maer daer by komende / iſt al een: op de Noozdt-kuſte is een drooghte/een klepn mijle vant landt af. De Engelſche waren aen dit Eplandt in den jare 1587. daer waſt een ſeker frupt/als groen appelkens/t'volck datter van at/ſwol de tonghe ſoo datſe niet en konden ſpreken/dan verginck van ſelfs binnen de vier en twintich uren: vonden daer upter-mate groote Schilt-padden; gheen verſch water/dan een ſtaende poel van ſeer quaet water/ſoo dat de ghene die t'aenſicht daer mede wieſſchen eer dat de Son op was/de ooghen ende t'aenſicht ſoo op-ſwol, datſe in eenighe daghen niet konden ſien: naer langh ſoecken vonden ſy noch een Fontein van goet water; daer woont ſonderlingh gheen volck op. Engelſche voyag.

Sombrero is een klepn Eplandeken/by het Eplant Anegada, al omringt van blacken ende ondiepten; op de hooghte van achthien graden ende dertich minuten by Noozden de Linie.

Todos Santos (ofte los Santos als de Courſen die dooz-gaens ghewoon zijn te noemen) zijn dzy ofte vier klepne Eplandekens / ligghende dicht by den anderen / by de Zupdt-zijde vant Eplandt Guadalupe: Van hier willende naer Puerto Rico ſtiert men Noozdt-weſt tot datmen komt aent Eplandt Saba.

San Vincente is een Eplant naert Supdt-weſten van Sta Lucia, op de hooghte van twaelf graden ende dertich minuten/ naer t'ſeggen van ons ſchippers die daer geweeſt zijn in den jare 1623. Andere gheljcken het by een vande Canare Eplanden Ferro genoemt: van dit Eplandt S^t. Vincent loopt een reecke Eplanden naer Granada toe Zupdt-weſt ende Noozdt-ooſt / ende naer t'ſegghen van eenighe ſchippers/ als vozen/ ſoo is de diſtantie tuſſchen S^t. Vincente ende Granada niet over de twaelf mijlen.

Las Virgines zijn twee Eplandekens omcingelt van ondiepten ende andere acht ofte thien/waer van t'grootſte niet en is over de thien leguen naer t'ſegghen van Herrera. ligghen Ooſt ende Weſt vanden anderen op een rije/zijn kael ſonder boomen. De beſchrijver van Sir Francis Draeck leſte vopagie ghetupght daer van als volgt. De Eplanden ghenaemt las Virgines zijn gheacht geweeſt dangereus/maer wy vonden daer goede reede/al waert vooz duyſent zeylen gheweeſt / op veerthien / twaelf ende acht vadem water/ſchoon landt grondt/ ende goet anckeren/ hooghe Eplanden aen beyde zijden; maer daer en is gheen verſch water dat wy konden vinden; daer is veel viſch te vanghen met hoecken ende netten/ oock veel ghevoghelte te vanghen: liggen op de achthien graden by Noozden de Linie. Her. deſer. Engelſche voyagie. Spaenſche Courſen.

Virgin Gorda is een hoogh ende rondt Eplandt ligghende aent begin van las Virgines vooꝛſchreven/ende wozt mede waer ghenomen van de ghene die naer Puerto Rico willen/naer datſe t'Eplandt Saba gepaſſeert zijn / van welck het light naert Noozt-weſten.

Het een en twintichſte Capittel.

Van de Bermvdez Eylanden.

HOewel het Eplandt Bermuda qualijck onder deſe Eplanden kan werden gherekent/dooz dien het verre daer af leght / ſoo ſullen wy het evenwel hier beſchrijven/ dooz dien wy gheen bequamer plaetſe daer toe en ſien te vinden. Dit Eplandt wert genoemt Bermudez naer de naem vande Piloot die het eerſt heeft ontdeckt / ende oock la Garça naer de naem van ſyn ſchip: het light op de hooghte van dzy en dertich graden by Noozden de Linie/naer t'ſegghen van Herrera, ofte naer t'ſegghen van de Engelſche op de twee en dertich graden / ende vijf en twintich minuten; duyſent leguen van Caſtilien naer t'Weſten volghens t'ſegghen van Herrera; naer de Enghelſche ſeggen/ dzy duyſent dzy hondert mijlen van Londen / naer t'Weſt Supdt-weſten: ende van

d.4.l.2.c.6 Roanoack in Virginia Ooſt-zuydt ooſt vijf hondert mijlen. Herrera leght dat t'Eylandt klepn is/ende t'landt niet ſeer hoogh/int midden heeft het een bult/daer is menichte van ghevoghelte; is ſeer ſubject de tempeeſten / welcke ſchijnen ghecauſeert te worden door de groote vochtichepdt van t'Eylandt. Om dat dit Eylandt ſoo bequaem lagh/op de cours die de vloten houden komende van Havana door de ſtrate van Bahama naer Spaegnien toe / ſoo hadde den Koninck van Spaegnien al inden jare 1527. ghetracht daer eenigh volck te planten/ende een contract tot dien eynde ghemaeckt met Hernando Camelo Portugees/om daer een Colonie van Spaegniaerden ofte Portugeſen te brenghen / met ſonderlinghe privilegien voor de ghene die daer ſouden gaen woonen; doch is t'ſelve achter-gebleven. Inden jare 1593. verloor een Franſch Capitepn genaemt Monſieur de la Barbotiere, ſijn ſchip by onderlicht op dit Eylandt / ende een Enghelſman Henry May, die met hem voer/beſchrijft dit Eylandt als volgt. Het Eylandt Bermudez is al verdeylt in ghebroken Eylanden/ende t'grootſte ſtuck daer ick op was/is by de vier oft vijf mijlen lanck/ende twee en een half mijle breedt/weſende al boſſchagie van Cedar-boomen ende andere/doch Cedars zijn de voornaemſte. Aen t'Suydt eynde van dit Eylandt zijn Verckens / doch ſoo magher datmenſe niet en kan eten/door dien het Eylandt ſoo bar ende onbruchtbaer is: maer het heeft menichte van viſch/vogels/en Schilt-padden. Aen de Ooſt-zijde zijn ſeer goede havens/ſoo dat een ſchip van twee hondert vaten daer kan rijden beſloten binnen s'lants / ſonder perijckel/ende diepte genoegh. Daer is ſoo goede Peerle-viſcherije als pevers in Weſt-Indien (ſoo hy meynde) dan dat de placts ſeer ſubject is vuyl weder / donder/ blixem/ ende reghen/ doch in April ende May haddender ſchoon weder; Sy vonden daer wepnigh verſch / ende dat reghen water; dan daer zijn veel fraepe bapen/ende onghetwijfelt ſoude men met graven wel verſch water vinden. Daer naer iſſer inden jare 1609. een Enghels ſchip dat naer Virginia wilde / waer Capitepn op was Sir George Sommers, aen dit ſelve Eylandt gheſtrandt/ende t'volck opt Eylandt gheberght; by welcke deſe beſchrijvinghe is upt ghegeven / die wy hier int korte ſullen by-voeghen.

Engelſche voyagie.

Dit Eylandt/te weten het principael Eylandt met al de ghebroken Eylandekens daer aen ligghende / heeft de forme van een half maen/wepnich ronder/ende verdeylt in veel ghebroken Eylanden; daer zijn veel goede havens/ maer wy konden maer een byſonder plaets vinden om in/ofte eer upt te komen / welck niet al vry en was van dangier/daer is dry vadem waters aent in-komen/ende binnen ſes/ ſeven/ ende acht vademen/daer men ſeker magh ligghen ende beſloten binnen s'landts / buyten alle perijckel van windt ende weder/ende maken de Schepen vaſt aen de boomen: t'In-komen is ſoo engh tuſſchen de klippen / dat het met wepnigh geſchuts kan verſekert worden teghen alle ghewelt. Daer is groote abundantie van viſch van diverſche ſoorten/ ſeer vet ende ſmakelijck. Daer zijn veel Verckens / ende een ſoorte van Voghels / ſoo groot als Duyven/die menichte van eyeren legghen opt'landt / ſoo groot als Hinnen Eyeren: een ander ſoorte van Zee-voghels iſſer/welck haer houden in holen onder de grondt/als Conijns holen/zijn goet ende vet / ende haer eyeren wit / ſoo datſe qualijck van der hoenderen eyeren zijn te onderſchepden: ook Repgers met menichte/ende andere ſeer gentile klepne vogelkens: men vint daer menichte van Schiltpadden/wonder groot/ende vol van eyeren/die ſeer goet zijn om te eten/ende daer komt olie van/ſoo ſoet als boter. t'Landt geeft verſchepde vruchten/als gelpringhende Peeren/die groen blijven op de boomen t'gantſche jaer door: witte ende roode Moer-belien ende veel Pruymen daer op/die witte ende geele zijde geven. Men heeftter ook Palmitos boomen/ die ſeer ſoete belien geven/daer de Verckens meeſt van voeden: ontallijcke Cedar-boomen/de ſchoonſte van de werelt/welcke een ſoete beſie dragen / ende goet om te eten: men vint daer ook Peerlen ſeer ſchoon/rondt ende orientael, als mede eenigh Ambergris vande beſte ſoorte: groote Walviſchen komender ſeer naer by de kuſte / ſoo dat men die lichtelijck ſoude konnen vanghen: komender gemeynlijck in Januario/ende continueren ontrent de kuſte tot in May. Sints de Enghelſche daer zijn ghekomen/ waſſer ook excellent Tabacco.

Het

Het twee en twintichſte Capittel.

Van de Colonien van de Enghelſchen op de Bermvdez, ende voordere byſondere gheleghentheden vande Eylandekens ende Cuſte.

DEſe laetſte ſchip-breucke van de Enghelſche op deſe Eplanden van de Bermudez heeft oorſaeck ghegheven/ dat ſy ghetracht hebben om de ſelve met volck te beplanten: hebbende de ſelve ghegheven den naem van Summer Eylandts, naer den by-naem van den Ridder die daer ſchip-breuck hadde gheleden: ende naer dat een nieuw Compagnie was op-gherecht/ ende Octrope van den Koninck verworven: ſoo zijn in den jare 1612. in een ſchip derwaerts ghebracht ſeſtich perſoonen om daer te woonen onder een Gouverneur ghenaemt Mr. Richard Moore; ende van tijdt tot tijdt iſſer meer volcx ghebracht: Deſe Gouverneur employeerde den tijdt van ſyn Gouvernement (welck duerde dry jaren) meeſt int fortificeren van ſulcke plaetſen/ als noodigh waren tot beſcherminghe van de Coloniers: bouwde tot dien eynde wel neghen oft thien fortreſſen/ ende plante daer ghelchut op: Doch in die tijt ſondt de Heere een ſware plaghe over het landt/ een over-groote menichte van Ratten / welck eerſt upt een ſchip aen landt ghecraeckt zijnde/ in korten tijt t'landt ſoo hebben vervult/ datſe alle de vruchten ſchadeloos maeckten/ ende men qualijck pet voor haer konde bergen; ende hoewel t'volck alle vlijt dede om dit ſchadelijck ghedierte te extirperen / ſoo wierden doch alle middelen te vergeefs aen-ghewent: tot dat de ſelve eyndelijck weder om-ghekomen zijn/ ende ghelijck verdwenen. Daer-en-tuſſchen heeft deſe ſwarichept deſe Colonien in't eerſte ſeer t'onder ghehouden: Naer dry jaren is in Mr. Moore ſyn plaetſe gekomen Capitepn Tucker, welck hem naerſtelijcken heeft ghequeten int planten van diverſche boomen/ die hy dede halen upt de Eplanden van Weſt-Indien/ ende cultiueren van het aertrijck/ ende alles te beſorghen dat dienſtigh was tot onder-houdinghe van't volck / ende de commercien tuſſchen t'voorſchreven Eplandt ende Enghelandt: In ſynen tijt is mede een verdeelinghe van t'landt ghemaeckt / op dat een yeder vande Coloniers ende participanten in deſe Compagnie mocht weten ſyn contingent / ende hem begheven tot bouwen van huyſen/ ende verſorghen t'ghene van noode was tot onder-houdt van ſyn familie. Inden jare 1619. is daer als Gouverneur ghekomen Capitepn Butter, met vier ſchepen ende by de vijf hondert perſoonen/ alſoo daer te voren niet over de vijf hondert waren overigh ghebleven / door dien datter gheen volck eenighen tijdt te voren en was over-ghelonden/ de Compagnie ghelijck ghediſcouragieert zijnde door de plaghe van de Ratten / hier voren verhaelt: Sints die tijdt is daer noch meerder ghetal ghelonden/ ſoo dat de Colonien bequamelijck van volck voorſien / ende alles in ſeer goede ordre is ghebracht: ghelijck t'ſelve te ſien is by diverſche boeckxkens in Enghelandt gedruckt/ ende inſonderheydt by een Caerte daer van ghelneden/ ende dit jaer 1623. upt-ghegheven met een wijt-luftighe beſchrijvinghe om de kanten; by welcke beſchrijvinge te ſien is/ hoe deſe Eplanden by de Engelſche ghegeven zijn byſondere namen; beginnende vant Ooſtelijckſte eynde van de Bermudez, heeft men eerſt een lanck-worpigh Eplandt / ſtreckende by naer Noordt-ooſt ende Zuydt-weſt / op welcke een woonplaetſe is geleght die ſy noemen Warwyck Fort; ende op de Noordt-ooſt hoeck van t'ſelve light een Fortjen ofte toorn/ welck ſy noemen Sandys Fort, ende op den Suydt-ooſten hoeck een dierghelijck / welck ſy den naem hebben ghegeven van Davers Fort; tuſſchen deſe twee Forten heeft dit Eplandeken / welck ſy by een byſonderen naem noemen St. Georges Eplandt / ſyn meeſte breedtte / ende loopt voort naer t'Weſten ſmaller ende ſmaller toe tot het Weſtelijckſte punt / welck ſy noemen Burnt point, ende is by naer int midden ghelijck door-ghelneden van een kromme bape / die ſy noemen worſen Holm bay, ende by de Burnt Point op de Noordt-zijde heeft het een ander klepne bape / diele noemen Whalebon bape; teghen over den Suydt-ooſten hoeck leght een ander Eplandeken / ende ligghen noch twee Fortjens / diele noemen Cavendish Fort ende Pagers Fort; ende tuſſchen beyden deſe twee Eplanden is een door-tocht/ daer twee klepne Eplandekens in ligghen; voorder naer t'Suydt-ooſten leght een ander Eplandt/ welck ſy noemen St. Davids Eplandt/ welck met ſyn Noordt-weſtelijckſte punt ſtreckt naer St. Georges Eplandt / ende komt te reſponderen op

Wors-

Worshenholm-bay, ende laet tuſſchen beyden een binnen-water/in't welcke ligt een tamelijck Eplandeken/welck ſy noemen Smits Eylandt, ende twee oft dry klepnder Eplandekens. Van hier om-keerende naer t'Suydt-weſten heeft men een klepn Eplandt/welck ſy noemen Coopers Eylandt; op den hoeck/welck ſy noemen Gurners Head, leght een Fortjen ghenaemt Pembrocks Fort: ende voorder naer het Weſten Nonſuch een klepn Eplandeken/ende Moores Eylandt met een Fortjen daer op. Hier aen volght op de ſelve ſtreeck Charles Fort, gheleghen op een klepn Eplandeken; ende wat Noordelijcker aen Kings Caſtle op een Eplandeken; beyde deſe Forten leggen recht voor het Ooſtelijckſte punt vant t'grootſte Eplandt; ende deſe voorſchreven Eplandekens beſluyten een groot binnen-water/welck ſy noemen Southhamton Harbour, int binnenſte van welcke haven dicht by S^t. Georges Eyland noch een lanck ende ſmal Eplandeken legt/welck ſy noemen Long Bird Eyland, ende tuſſchen Burnt Point ende het Noordt-ooſtelijckſte punt vant grootſte Eplandt/een Eplandeken/welck ſy noemen Cony Eylandt. Het grootſte ende principaelſte Eplandt ſtreckt hem in de lenghte by naer Ooſt ende Weſt/ende heeft diverſche upt-ſtekende hoecken/kromten ende binnen-wateren: het Ooſtelijckſte deel heeft een punt teghen over Cony Eylandt, ſtreckende by naer recht Noorden/ende een ander punt aent Suydt-ooſtelijckſte deel/welck met Kings Caſtel ende Charles Fort over een komt/ende op ſijn Ooſtelijcke cuſte twee bayen/te weten Walſingham Baye naert Noorden toe/ende Stokes Bay naer t'Suyden/beyde binnen Southhamtons Baye: ende by Stokes Bay voor-noemt/een vlecke welck ſy noemen Tuckers Towne. Dit Ooſtelijckſte deel van t'Eplandt heeft een groot binnen-water/welck ſy noemen Harington Sound, in t'welck men komt door een ſeer enghe mondt ende ſmalle kille/welck ſy noemen The Flatts, ſtreckende by naer Noordt-weſt ende Suydt-ooſt van de voor-ſchreven mondt tot aen de groote Zee; ende voor aen leght een klepn Eplandeken. Van deſe Flattes heeft men voorder op de Noordt-cuſte van dit groot Eplandt by naer int midden tuſſchen de voor-ſchreven Flattes ende een upt-ſtekenden punt/welck ſy noemen Spaniſch Point, een plaetſe welck ſy noemen Brakiſch Pond, daer een dorp by leght; ende voorts naer by het voor-ſchreven punt Abbots Bay: dit punt ende de Flattes ligghen wat meer als vier Engelſche mijlen verſchepden/ende tuſſchen deſe ſpatie iſt Eplandt op ſijn breedtſte wel ende wat meer als anderhalf Enghelſche mijle over dwars. Van dit Spaniſch point keert hem de cuſte van dit grootſte Eplandt naert Suydt-ooſten/de lengte van dry Engelſche mijlen/ende maeckt ghelijck een groote inwijck/welck ſy noemen Pagets Port, met een heelen deel klepn Eplandekens inden mondt: ende vant binnenſte punt van deſe inwijck loopt de Noort-zijde van t'Eplant weder Weſtelijc op ontrent ſes Enghelſche mijlen; ende keert dan Noordt-weſt om met een kromte tot het Weſtelijckſte punt van t'Eplant/welck ſy noemen Flemiſch Wreck. Tegen over dit point naert Noort-noordt ooſten legt weder een klepnder Eplandt/ſtreckende by naer Suyden ende Noorden/welck ſy noemen Summerſeth-Eyland met eenighe heel klepne Eplandekens daer rondtom: ende voorts op de ſelve ſtreeck Walford Eylandt; ende daer aen Gates Eylandt; ende eyndelijck een lanck ende ſmal Eplandt/welck ſy noemen Irelandt: van de Suydt cuſte van dit ſmal Eplandt tot aent Spanish Point zijn ontrent twee Enghelſche mijlen/ende tuſſchen beyden eenighe klepne Eplandekens/ende voorts klippen ende drooghten/de welcke een tamelijcke groote binnen-landtſche Zee beſluyten/welck ſy noemen The Great Sound, in het welck oock eenighe klepne Eplandekens beſloten ligghen/welck de Enghelſche byſondere namen hebben ghegheven/als Pearle Eyland, Eliſabeth Eyland, Dorrel Eyland, Brothers Eylanden, ende dierghelijcke: ende daer zijn noch twee bayen/waer van de eene by naer int midden van die ſtreeck leght/welck ſy noemen Whithearne Bay; ende d'ander by naer aent eynde van de kromte voor-naemt/welc ſy noemen George Bay: deſe Eplandekens leggen binnen/ende deſe twee bayen aende Suydt ende Weſt zijde van great Sound. Op de Suydt-cuſte van dit grootſte Eplandt/beginnende van Charles Fort af/heeft men eerſt Harreſſes bay met eenighe huyſen daer ontrent/ende is van t'voorſchreven Fort verſchepden by naer vijf Enghelſche mijlen; dry Enghelſche mijlen voorder leght een ander baye/die ſy noemen Elbow Bay; ende noch twee mijlen voorder naer t'Weſten Great Turckle Bay; ende noch twee gheljcke mijlen voorder Port Royal; hier iſt Landt ſeer ſmal tuſſchen de open Zee ende de great Sound, ende

t'Landt

t'Landt buyght hem door t'Westen om by naer als een halve Mane tot aen t'eynde/ welck sy als voren noemen het Flemisch Wreck. De Zuydt-west hoeck is hoogh en slecht als de Lysart, dan wat hooger/ naer dat bevonden is by eender die int jaer 1621. met een storm daer by naer op soude vervallen hebben. Voorts soo is t'Landt binnen verdeelt in stammen; ende ander smaller ghedeelten/ die wy hier sullen voor by gaen. Waer by dan blijckt dat de Bermudes eertijts/ ende nu by de Enghelsche de Sommer Eylands ghenaemt/ veel Eylanden ende ghebroken Landen onder sich vervatten/ die alle niet sonderlingh veel gronts uyt en brenghen.

Het dry en twintichste Capittel.

Voorder verhael van de gheleghentheyt vande BERMVDES, ghestalte van t'Landt ende de Lucht, ende wat voorder daer aen kleeft.

DEse Eylanden van Bermudes zijn gantsch in't ronde om-cinghelt van klippen ende rotsen/ welck haer Noordt-waert/ West-waert ende Suydt-west-waert veerder uyt-strecken als tot noch toe is ondersocht: waer over dit lant van naturen seer sterck is; want daer zijn maer twee plaetsen/ (ende dat noch voor de ghene die de gheleghentheyt heel wel bekent is) daer de schepen sonder dangier konnen door in-komen: ende dese plaetsen zijn by de Enghelsche nu sterck ghemaeckt ende beset. De klippen ligghen op de meeste quartieren boven met het leegh water; ende met hoogh water en zijn sy niet seer bedeckt/ door dien t'water daer niet over vijf voet en wast ofte valt. De Strandt selfs is oock al meest rudsigh ende steenigh/ soo verhardt van de Son ende winden/ dat het slaen van de Zee daer weynigh vatten op heeft. De voordere grondt is van diversche coleur/ en is eyghentlijck noch kley noch sandt/ maer een substantie tusschen beyde: de roode grondt is de slimste; de bleecke ghelijckende sandt/ ende de swarte ghelijckende kley/ is goet; dan de bruyne tusschen dese beyde is wel de beste. Twee ofte dry voet diep in gravende/ ende somtijts oock wel minder/ vint men een witte ende harde substantie/ daer t'geboomte zijn wortelen meest in grondet ende vastet/ ende oock apparentelijck syn voetsel uyttreckt. Ten is niet wel soo hart als steen/ ende nochtans door den bandt harder als steen-kalck; spongieus ende vol hollicheden als de Puymsteenen/ soo dattet veel vochticheyt licht vat ende langh behoudt: Daer isser oock welck harder ende vaster is/ te weten/ onder de roode gront/ welck op een leght als dicke schalien. Men heeft in dese Eylanden goet versch water in putten/ die sy graven somtijdts gheen vier oft vijf passen van de Zee-strandt; soo dat de meesten deel van dien vloeyen ende ebben/ ghelijck de Zee selfs. De lucht is door-gaens klaer/ seer getempert/ vochtigh ende matelijck warm/ seer ghesont en bequaem tot het voort-brenghen ende opqueken van allerley dinghen; soo datter by naer gheen dinck van herwaerts over daer wordt ghebracht/ oft het neemt daer wonderlijcken toe. Niet te min door dien daer gheen groote hitte en is/ soo en wordender vele vruchten niet volkomen rijp: ende hoewel de boomen haer bladeren vallen/ soo blijven sy ghelijcke-wel noch groen. t'Coorn dat sy daer hebben is het Maiz, welck in meest alle quartieren van West-Indien ghebruyckelijck is; welck voor de ghene diet ghewoon zijn/ hertelijcker ende voetsamer is dan de hier-landtsche tarwe; ende is oock draeghsamer/ soo dat dickwils een pondt ghewichts komt van een ofte twee grainen. Van dit Coorn setten sy daer tweemaels s'jaers (als oock veel andere zaden) eens in Meert/ welck sy vergaderen in July/ ende de tweede mael in August/ welc sy vergaderen in December. Men wort daer qualijc immermeer eenighe sneeuw oft vorst ghewaer; noch oock eenighe extraordinaire hitte: want daer waeyen meesten tijdt frissche winden uyt der Zee die de lucht op-klaren ende verkoelen. Den meesten tijt vant jaer wilt daer wel donderen ende blixemen/ ende oock schrickelijcker als hier in dese landen/ doch en worden de menschen oft het vee daer door niet beschadicht/ soo veel men noch heeft konnen onder-vinden. Daer en wordt gheen venijnigh gedierte int landt gevonden: de gele Spin/ welck haer webbe maeckt oft zijde waer/ en wort niet venijnigh bevonden. Niet te min soo isser een seker plante welcke om ende op de boomen klimt gelijck de veyl/ ende heeft de bladeren by naer gelijck als Wijngaerdt bladeren/ welck schijnt wat venijnigh te wesen/ doch van kleynder kracht. t'Landt/ doen de Enghelsche daer eerst neder-sloegen/ was al over-groeyet

van

van boomen ende alderley planten / ſoo bekende als onbekende: ende nu zijn daer alderley ſoorten van Fruyt-boomen ende krupt gebracht ende geplant / welck daer uyttermaten wel toe-nemen. In de wateren ende de Zee daer rondt om hier is grooten over-vloet van alderhande viſch / doch meeſt onbekent voor die van Europa: Inſgelijck iſt van t'ghevoghelte datmen daer vint. Men heeft daer oock opt voor-jaer ende een gedeelte van de Somer ſeer veel Schilt-padden / welck de Spaegniaerden noemen Tortugas, ende de Enghelſche Turckles, de welcke een ſeer goet voetſel geven. Naer dat de Enghelſche ſchrijven / ſoo ſoude men in deſe Eylanden oock vinden de plante / welck men in Weſt-Indien Nuchtly ende oock Tuna noemt / daer de Couchenille in Nova Hiſpania ende elders van vergadert wordt / hoewel hier aen deſe plante op dit Eylandt gheen en wordt ghevonden: maer wel ſeker bruchte / welck de Enghelſche noemen the PrickeltPeare: deſe plante waſt daer meeſt in plaetſen daer niet anders en wil groeyen / namentlijck tuſſchen de rootſen ende aen de Zee-kant / gheljck als oft het ſout water haer dienſtigh ware. Om een eynde te maken met de beſchrijvinghe van deſe Eylanden / ſoo ſullen wy hier een dingh tot beſlupt verhalen dat ſeer wonderbaer is: namentlijck dat in den jare 1616. vijf perſoonen int midden van de Somer ſchepden van dit Eylandt met een open boot van ontrent dry tonnen / ende quamen in ſeven weken ſonder eenigh ongeluck in Yrlandt te lande / welck een groot ſtuck weeghs is / ende over een holle ende onſtuymighe Zee: ſoo dat het ongheloofljck ſchijnt te weſen / inſonderheyt voor de ghene die de afgrijſelijcke tempeeſten / ſtortingher: ende worpen van wateren in die Zee hebben upt-geſtaen: nochtans wort het ſelve als een waerachtighe ende ghedenck-weerdighe ghelchiedenis aen-ghetepckent inde groote Enghelſche Caerte van de Summer-Eylands hier voren by ons aen-gheroert. Voor het gevaer dat ontrent deſe Eylanden is voor de ſchepen / ghelijck upt het voorgaende ghenoegh is af te meten / ſoo hebben de Stier-lieden voor vele jaren ghetracht middelen te vinden om haer courſen ſoo aen te legghen / dat ſy int weder-keeren van Weſt-Indien (want int derwaerts varen naer Nova Hiſpania ofte Terra Firma, ofte oock de Eylanden / blijven ſy daer verre ghenoegh van) voor de ſtrate van Bahama, de ſelve mochten mijden; ende des niet teghen-ſtaende ſoo komen ſy noch dickwils qualijck upt / ende komen op deſe Eylanden te perieliteren / ende ſomtijts oock wel ſchip-breuck te lijden: Inſgelijcks die naer Virginia ofte Nieuw Neder-landt ofte die quartieren willen / moeten al mede neerſtigh toe-ſien om deſe Eylanden te mijden / alſoo ſy de goede wint / die ſy de paſſagie-wint noemen / al ſeer hooghe / ende wel op de achthien graden / ende meer gaen ſoecken: Wy ſouden hier konnen by brenghen wat courſen ſoo de Spaegniaerden als andere natien hebben beraemt om dit perijkel te mijden ende te ontgaen / dan alſoo de ſake wijtluftigh is / ende van een verre ander bedrijf als t'ghene wy tegen-woordigh voor hebben / ſoo ſullen wy t'ſelve voor als nu hier by laten beruſten.

BESCHRII-

BESCHRIIVINGHE
Van
WEST-INDIEN.
Het tweede Boeck.
NOVA FRANCIA.

Inleydinghe.

WY hebben in't voor-gaende Boeck beschreven de Groote ende Kleyne Eylanden van VVest-Indien de vvelcke by naer int midden ende tusschen beyden de twee ghedeelten van dese nieuvv ghevonden vverelt in-ligghen; soo dat vvy nu volghens de repartitie hier voren ghemaeckt, sullen voort-varen tot de beschrijvinghe van het Noorder ghedeelte van VVest-Indien, vvelc in sich vervat eenighe vvel bekende, doch meest noch onbekende ofte ten minsten vveynigh besochte Landen: vvant uyt-genomen het landt van Nova Hispania, *ende de dependentien van dien, van de Noordt-Zee tot de* Golfo *van* California *toe, ende de Landen vvelcke in de lenghte van* Nova Hispania *naer* Panama *toe strecken, vvelcke alle redelijcken bekent ende door-socht zijn; soo is de reste van dit groot quartier alleen op de custe, ende hier ende daer een vveynigh te landt vvaert in, by diversche natien van Christendom besocht ghevveest: VVy sullen onse beschrijvinghe beghinnen van t'Noorden, ende soo comen naer t'Zuyden, doch niet soo hooghe, dat vvy daer in souden trecken de landen aen den Pool gheleghen, ofte de diversche Straten ende in-vvijcken, door de vvelcke de Enghelsche ende andere natien hebben ghetracht een uyt-komste ofte door-ganck te vinden in de Zuydt-Zee, de vvelcke men tot noch toe niet en heeft konnen vinden; maer sullen beginnen van de Landen die op de hooghte van de vier ofte vijf en vijftigh graden zijn gheleghen, de vvelcke men ghemeynlijc* Nova Francia *noemt; niet om dat dit Landt eyghentlijck by de Françoisen eerst ontdekt is, vvant soo wy de eerste ontdeckinghe van dit Landt vvillen naer speuren, sullen vvy bevinden dat eenighe jaren voor dat die van* Britagnien *ende* Normandien *in dese quartieren hebben beghonnen te varen, een deel van dese kuste bevaren is by* Sebastiaen Cabota *Venetiaen op het bevelende op de kosten van den Koninck van Engelandt* Henric de VII. *ende vveynich daer naer in den jare* 1500. *breeder is ontdeckt ende bevaren by* Gaspar Cortereal *Portugees uyt last van den* Coninck *van* Portugal. *Doch is den naem van* Nova Francia *dit quartier ghebleven door dien t'selve vele jaren by de Françoisen is gefrequenteert, neerstigh onder-socht ende op diversche tijden met volck is beset gevveest.* Nova Francia *dan is dat ghedeelte van het Noorder quartier van VVest-Indien, naer t'segghen van de Françoisen, vvelck tusschen den veertichsten ende vijf en vijftichsten graedt Noorder breedte begrepen is; hoevvel het eenighe tot den sechtichsten graed extenderen; syn lenghte is onbekent naer t'VVesten; ende hoe verre de Françoisen tot diversche tijden zijn ghekomen, sullen vvy hier naer verhalen:* Ramusio *heeft in syn derde deel een kort verhael van een* François, *naer t'blijckt, gheschreven in den jare* 1539. *de*

vvelcke seght dat Cap de Raz, *vvesende de Oostelijckste van t'Eylandt* Terreneuf, *leght op de lenghte van veertich graden VVestelijcker lenghte, beghinnende de graden te rekenen van den meridiaen van de Eylanden van* Cabo Verde: *ende dat van* Dieppe *in Vranckrijck tot de voorschreven* Cabo *zijn seven hondert ende sestich leguen, streckende meest Oost ende VVest van den anderen. Dan eer vvy komen tot voorder beschrijvinghe van* Nova Francia, *salt van noode vvesen dat vvy al voren spreken van de Eylanden die daer voor gheleghen zijn, vvelcke met een ghemeyne naem ordinaerlijck vvorden ghenoemt* Terra Nova *ofte* Terreneuf, *dat is, nieu-ghevonden Landt; hoevvel eenighe van de selve Eylanden oock haer besondere namen hebben.*

TERRA NOVA.

Het eerste Capittel.

Generale beschrijvinghe van Terreneuf, de gheleghentheydt van t'Eylandt, ghestalte van't Landt, ende de Lucht, ende anders.

TErra Nova **ofte** Terreneuf, (**welck de Engelsche noemen** Neuwfondland) **is een Eylandt verschepden van t'vaste landt van West-Indien / ghelijck als Engelandt is verschepden van t'landt van Vranckrijck / is gheleghen voor de** Golfo **van** S^t. Laurens, **ende de groote Riviere van** Canada, **tusschen de ses en veertigh graden / ende de vijf en vijftich graden Noordelijcker breedtte; ende op de lenghte hier voren verhaelt. De gheleghenthept ende nature van't landt wort by diversche verschepdelijck beschreven.** Stephanus Parmenius Budæus, **die daer was inden jare 1583. met** Sir Humfrey Gilbert, **schrijft daer van in deser voeghen den sesten** Augustus **des jaers voorschreven. Ick soude u de gheleghenthept van t'landt / ende volck verhalen / dan en sien niet dan wildernissen: hier is menichte van visch daer men profijt upt soude konnen trecken: t'gheheele landt is berghachtigh ende vol bosschagie; meest Pijn-boomen / een deel gantsch oudt / ende een deel op't nieuw voortkomende / daer legghender oock menighe van ouderdom ter neder / soo dat sy ons het ghesicht van de grondt beletten / ende de weghen toe-sloppen dat men qualijck erghens kan gaen: het krupdt walt daer seer weeldrigh / doch verschilt wepnigh van t'krupt van onse landen: t'schijnt dat de grondt van naturen gheneghen is om graen voort te brenghen / want ick heb daer looft ende halmen ghevonden de Rogghe niet onghelijck / soo dat het door arbeyt ende industrie wel konde tot nut ghebouwet worden. Daer komen alteraet Beyren ontrent de hupsen / die by de onse worden ghedoot / ende hebben witte vellen; doch zijn klepnder als de onse / soo veel ick heb konnen mercken. T'is onseker ofter volck int landt woont / ende heb noch niemant t'selve hooren ghetupghen: is insghelijcks onseker oft daer eenighe metalen oft mineralen zijn int ghebergh te / door dien men om redenen voor-schreven daer qualijck by kan komen om t'selve te ondersoecken: hoewel in't aensien schijnt datter wel mineralen mochten wesen. Het is hier teghenwoordigh soo heet / dat de visch die hier ghedrooght wordt / verseughen soude indien men die niet dickwils en keerde; hoe koudt het hier is in den winter / hebben de groote schollen ijs in Zee drijvende ons gheleert. etc. Andere schrijven / dat sy bevonden hebben / dat het Eylandt seer subject is den nevel ende mist; de gront rotsigh / ende datter veel vueren boomen / oock eenighe roode / wallchen. Maer** Richard Withbourn **die onlanghs een relaes van dit Eylandt heeft upt-ghegheven / ghetupght daer heel anders van / ende seght dat by experientie bevonden is / dat het Eylandt seer gesondt is / soo wel inden Somer als in den winter; ende dat de grondt seer vruchtbaer is in de vallepen ende aen de voeten van de berghen / soo dat in de somer daer van selfs voors komen menichte van groene Erten ende Vitsen / soo rondt / vol ende schoon / oock soo gesondt als in Enghelandt: Insghelijck seer veel ende schoone Aerdt-besien bepde wit**

Engelsche voyag. derde deel

de wit ende root / oock Stekel-belien ende andere dierghelijcke. Dat daer oock ghevonden worden diverſche Frupt-boomen/als klepn Peeren ende ſeer fraye Kriecken/ ende groote Haſel-noten/ende dierghelijcke. Als mede diverſche krupden om Saladen ende moes te maken/namentlijc Peterſelie/ groote Eppe ofte Peterſelie van Macedonien/Surckel/etc. Oock bloemen/als roode ende witte Rooſen ende andere van ſeer fraepe couleuren ende reuck. Ende epntlijck krupden ende woꝛtelen van diverſche krachten ende gebꝛuyck in de Medicijne / gelijckmen van eenige al reede bp experientie ſoude bevonden hebben/naer ſpn ſeggen/upt welckes alles genoeghſaem is af te nemen de vꝛuchtbaerhept van de gront; beneffens dat eenighe die haer hier over winter hebben onthouden/ende koꝛen gezaept/bevonden hebben t'ſelve daer wel te willen groepen/ eñ ſeer veel ende goet zaet te geven. De ſelve verhaelt mede datter int lant veel wilts is/ als Haſen/veel Volſchen / Eeckhoꝛentjens / Bevers / Wolven ende Beeren / ende andere dieren/daer men onderhoudt ende pꝛofijt upt kan trecken. Van gevoghelte is daer oock grooten over-vloet/bepde van watez-ghevoghelte/ als oock van t'ghene hem op t'landt gheneert / als Patrijſen ende dierghelijcke ; Nachtegalen / ende groote ende klepne Valcken : Vupven / Ganſen ende Epndt-voghels ; oock Penguins ſoo groot als Ganſen ; ende andere menigherlep voghelkens. Men heeft er ſeer goet verſch water/ ende menichte van Fontepnen. De boſſchen hebben menichte van Vueren-boomen/ ſeer bequaem om maſten voꝛ ſchepen van te maken; Pijn-boomen ende Bercken ſoo ſchoon als men ſoude konnen wenſchen/ ende andere diergelijcken;ſoo datter houts genoegh te bekomen is/bepde voꝛ bꝛandt-houdt/ende alle andere ghebꝛuycken. De rievieren ende havenen zijn doꝛ-gaens voꝛſien van ſeer excellente viſch/ als Salm/ Ael/ Haringh/Makereel/Soth/ Trupten /ſoo ſchoon / vet ende ſoet / als men pevers elders ſoude konnen vinden/ende dierghelijcke; beneffens Kreeften/ Voſſelen ende diergelijcke ſchelp-viſch. De ſelve is van gevoelen dat de koude inde winter ende op t'voꝛ-jaer meeſt komt bp de ijs-ſchollen die herwaerts aen doꝛ de ſtroom woꝛden ghedꝛeven; ende inſonderheydt dat de koude ende de miſten die dit landt ſeer onder-woꝛpen is/ meeſt daer van her-komen/dat de grondt ſoo over-waſſchen is van boomen ende heeſters/ſoo dat de Sonne gheen reflexie op de grondt kan hebben; ende dat over ſulcks t'ſelve licht ſoude konnen ghebetert woꝛden met het wegh nemen van t'gheboomte in verſchepden plaetſen / ende openen van de grondt ; welck wel waer-ſchijnlijck is. Dit Eplandt is (naer t'ſeggben van den Franſch-man bp Ramuſio, hier voꝛen aen-gheroert) eerſt bevaren op de cuſte/welck daer ſtreckt Ooſt ende Weſt van Cabo de Raz naer Cap Breton, bp de Bꝛetons ende Noꝛmans in den jare 1504. ende op de cuſte welck ſtreckt Supden ende Nooꝛden van Cabo de Raz tot Cabo de Bonna Viſta bp de Poꝛtugeſen ; ende van Cabo de Bona Viſta tot Golfo de Chaſteaux, bp de ſelve Bꝛetons ende Noꝛmands. Hoewel de Enghelſche haer laten voꝛ-ſtaen / dat ſp de eerſte zijn gheweeſt die dit Landt bevaren hebben. Vele jaren herwaerts heeft dit Eplandt voꝛ meeſt alle natien die haer bp de Zee ende viſcherije geneeren / gedient voꝛ een gemepne plaetſe om haer viſch te dꝛooghen die ſp vanghen op de groote banck / daer wp hier naer van ſullen ſpꝛeken : Alſoo ſp daer reſoꝛteren tot diverſche havenen / alwaer ſp vinden diverſche logien ende ſtaken ende ander ghereetſchap / die den eerſt-komenden hem toe-epghent ende ghebꝛuycke; beneffens andere coſtupmen ende obſervatien die de ſchepen van diverſche natien daer onder malkanderen onder-houden ; die wp hier ſullen voꝛ-bp gaen/als wepnigh dienende tot ons pꝛopooſt. Alleen ſullen wp als t'noodighſte hier bp voeghen/dat hoewel de Francoiſen derwaerts varen om te viſchen op de banck bp naer in alle tijden ende ſaiſoenen des jaers / even-wel de bequaemſte tijdt om derwaerts af te varen is ontrent het leſte van Martio, als wanneer t'quaedt weder ende de ſtoꝛmen ter Zee beginnen te reſſeren : want vele die vꝛoegher/ende op onbequame tijden derwaerts zijn ghezeylt/ſchip ende volck verloꝛen / ende andere groote ſchade gheleden hebben; ſoo dat het een goede waerſchouwinghe is voꝛ andere. De Enghelſche hebben ghewaerſchout/bp experientie bevonden te hebben / dat de wint naer Iun, meeſt waept upt den Weſten in die quartieren van Niewfondland, wepnigh meer als een ſtreeck te Nooꝛden ofte te Supden varierende/ſoo dat naer Iun het een lange ende moepelijcke repſe valt : daer in Martio, April, en May, men upt Enghelandt daer ghezeylt heeft in twee en twintich daghen. Engelſche voyag.

Het tweede Capittel.

Van t'volck woonende opt Eylandt Terreneuf, haer geſtalte ende manieren, haer wooninghen ende anders.

ALle de ghene / die deſe Landen ghefrequenteert hebben / ghetuygen een-ſtemmigh datter geen volck en woont op de Oost ende Zuydt-zyde van dit Eylandt / maer dat alle volck dat daer wordt ghevonden / hem onthoudt aen de West ende Noordt-zyde. Mr. Whytborn in een boeckxken welck hy int Enghelſch heeft uytghegeven ſchryft daer van in volghende maniere. De natuerlycke inwoonders van dit landt / ghelyck ſy wepnigh zyn in ghetal / ſoo zyn ſy een rouw ende wild volck / welck gheen kennis en heeft van God oft eenigh burgerlyc gouvernement van leven. In haer kleedinge ende manieren van leven zyn ſy over een komende met de Wilden van t'vaſte landt / van waer ſy / als ghedocht wordt / komen op dit Eylandt woonen. Sy houden haer al t'ſamen aen de Noordt ende West zyde van t'landt / welck wepnigh by de Enghelſche beſocht wordt: maer de Franſche ende Biſcapers (die daer jaerlycks varen op den Walviſch ende Cabeljauw vanck) rapporteren dat het een goet ende tractabel volck is / als men die bequamelyck handelt; ende ſeer gereet om dienſt te doen aen de Chriſtenen die daer komen met grooten arbeyt ende lydtſaemheyt int dooden / ſnyden ende ſieden van de Walviſchen ende Traen-olie te maken / ſonder andere vergeldinge daer voor te genieten / als alleen een wepnigh broodts ofte diergelycke kleyne huere. Mr. Purchas verhaelt in ſyn boeck welck hy int Engels heeft upt gegeven onder de naem van Purchas Pelgrimagie; dat de Engelſchen die op dit Eylandt in den jare 1612. over-winterden / vonden de huyſen vande Wilden / welc niet anders en waren als ſeker ſtaken / int ronde geſteken in de grondt / ende in de top t'ſamen gebracht / thien voeten wyt / met de vyerplaetſe int midden / ende gedeckt met de huyden van wilde dieren. Waren van een middelbare ſtature ofte lenghte / ſonder baerden / ende van conditien ſeer gelyck de Wilden / de welcke Martin Forbiſſcher vondt in ſyn ontdeckinge van de Strate / die ſyn naem is voerende; breedt van aenſichte ende groote ooghen / haer huydt ende kleederen gheverwet met roodt Oker: haer booten ghemaeckt van baſten van boomen ofte ſchorſen / gheluck in Canada, twintich voeten lanck ende vyfdehalf breedt / niet over een hondert pondt ſwaer / ende ghemaeckt als een nieuwe Mane; daer ſy vier man in konnen voeren / ende draghen die met haer in alle plaetſen / daer ſy haer neder ſlaen: want houden gheen vaſte woon-plaetſe / maer veranderen veel tyts van plaets tot plaetſe / naer dat haer de gheleghenthepdt daer toe noodicht / ofte de noot toe dringhet: ende is wel waerſchynlyck dat dit volck eertyts ghewoont heeft aen t'Suydt eynde van dit Eylandt / alſoo daer veel beter woonen is als Noordtwaerts is / dan dat ſy van daer zyn vertrocken om de Chriſtenen die daer daghelycks komen / te ſchouwen: want den Frans-man by Rhamuſio hier voren aengeroert / ghetuyght dat tuſſchen Capo de Raz ende Cap Briton woonde een wreet ende wrevelich volck / daer niet met om te gaen en is; groot van Lichaem / met Robben vellen ghekleet / ende van andere wilde dieren / te ſamen ghebonden / het aenſicht ghebrant met ſekere ſtreken / bruyn van coleur naer het ſwart treckende / lanck van hayr boven opt hooft toe-ghevlecht: haer wapenen zyn de bogen en pyſlen met ſcherp van ſteentjens ofte viſch-graten / daer ſy ſeer ſeker mede konden ſchieten. Dat van Cabo de Raz tot Golfo de Chaſteaux volck woonde dat beter was om met om te gaen / doch minder in ghetal als opt voor-gaende quartier / ende op beyde deſe ſtreken en wert nu gheen volck ghevonden.

lib. 8. c. 4.

Het derde Capittel.

Van de Havenen Rievieren, Punten ende Reeden van dit Eylandt van Terreneuf.

RONdt om dit Eylandt zyn ſeer veel crape bayen / ende in-wyncken / welcke verre te landtwaert in ſtrecken; ende de bequaemſte ende lekerſte havenen maken / die men ſoude konnen wenſchen / wyl ſullen de ſelve particulierlyck hier verhalen / beghinnende van Cap de Raze, eerſt Noordtwaert / ende daer naer Weſtwaert op. Cap Raze welck is het Zuydelyckſte punt van dit Eylandt / is geleghen naer de obſervatie van de Enghelſche op de hoochte van ſes en veertich graden ende vyf en twintich minuten Noordelycker

lijcker breedte: Het is leegh lant/ende ontrent een half legue in Zee/vijft een klippe recht tegen over het punt van de cape by welcke het gekent wort. Ses leguen van dese cape Noortwaerts aen is gelegen de haven van Renouze, ofte Roigneuse, als de Francoysen die noemen/daer met het leegh water niet over achthien voet waters is/fijne landtgrondt. Int binnenste van dese haven is een kleyn Eylandeken van steen/ende het ebt ende vloept aen beyde zijden van t'selve eylandeken ses voet waters elc getije/ende t'selve getije loopt een half mijle boven t'selve eylant/daer breet ende diep water is/ende diverssche schepen komen jaerlijcx haer visch souten ende droogen boven dit Eylant. By Engelsche mijlen voorder naer t'Noorden is een ander haven ghenoemt Formosa, de welcke een seer bequame haven is voor schepen/hoe groot die ock mochten zijn/ende streckt naer t'Westen van de mont af tot by naer vier mijlen int landt. Een kleyn mijl meer Noortwaert legt de haven Agua Forte, welc een nau in-komen heeft/ende t'lant aen beyde zijden hoogh/en soude/naer dat Dirck Ruyters schrijft in syn Toortse der Zee-vaert, leggen op de hooghte van seven en dertich graden. Achthien oft negenthien leguen van Cap de Raz op de seven en veertich graden Noorderlijcker breedte legt Cap d'Espere, soo de Engelsche die noemen; Champlain in syn Caerte noemt die Cap de St. Fresaye. Vijf en twintich leguen van Cap Raz voornoemt naert Noorden leght de haven ende baye St. Iehan op de seven en veertich graden ende veertich (oft als andere leggen ses en vijftich) minuten Noorderlijcker breette/welck is een van de beste havenen van dit quartier. Van dese baye van St. Iehan tot Cabo St. François zijn ontrent vijf leguen meer naer t'Noorden: by Zuyden dese Cape leght een grooten bocht/die de Portugesen noemen Enseada Grande, ende de Enghelsche Thornbaye, op de hooghte van acht en veertich graden ende thien minuten/ende de Cabo de St. Francisco, welck is een blac af-gaende punt met sommige kleyne eylandekens op de hooghte van acht en veertich graden en vijfthien minuten: Van dese Cabo tot Isle de Baccalaos zijn andere vijf leguen, ende tusschen beyden is een groote baye/welck gemeynlijc wort genoemt Bahia de la conception; ende by de Engelsche de Baye of Trinity, is gelegen by naer op negen en veertich graden Noorderlijcker breedte; daer komen dry armen van rievieren in/soo datter menichte van schepen seer bequamelijck komen havenen; de bodem van dese baye streckt naer t'Suydt-westen wel soo Suydelijck/vier leguen, soo dat niet verre en komt van de Baye Trepassez daer wy hier naer van sullen spreken. Het Eylandt Baccalaos, welc syn naem heeft van de visch die daer gevangen wort/legt by de twee leguen vant groot Eylant verschepden. Mr. Withbourn beschrijft de ghelegenthept van dese contrepen wat particulierder/welcke beschrijvinge wy hier sullen in voegen. Cap de bona Vista (legt hy) is het hooft-lant aen de Noort zijde vant in-komen van de baye van Trinite, ende daer is een redelijcke goede haven genaemt de haven van Bona Vista, met eenighe kleyne Eylandekens daer ontrent/daer jaerlijcx veel Zee-vogels op broepen; van de haven bona Vista, met een kleyn haventjen genaemt Sta Catelina aen de Noortzijde van Trinite baye zijn by naer ses leguen west-zuyd-west in, ende van daer tot aen een reede voor schepen/welck men noemt Englisch Harbour, zijn twee leguen naer het Noort-westen/ende een half legue veerder/op de selve streec is een ander haven gelegen/welck de Engelsche noemen Salmon Coue, daer eenige jaren wel thien schepen haer ladingh hebben bekomen: een legue van daer naer t'Westen legt een goede ree/die sy noemen Robin Hoods baye; een half legue voorder nae t'Westen is de haven van Trinity, de beste van t'gantsche lant: twee leguen voorder naer t'Westen leght de haven van Bonaventura, ende twee leguen voorder naer t'Westen is een rievier ofte in-wijck/daer eenige schepen konnen in-zeylen streckende naer t'Noorden/soo dat gedacht wort datse komt tot aen de Baye de Flores, welck legt naer t'Noorden van de haven Trinity; vier leguen voorder West aen legt een haven genaemt Hartseasse; (ende tusschen beyden is noch een goede haven streckende na t'Noorden over de ses leguen, genaemt Hayleford haven, daer de schepen niet en gaen om te visschen/om dat daer geen bequaem plaets en is om te droogen) en van dese plaetse tot het Westelijckste deel van Trinitie Baye is niet minder dan twaelf leguen. De baye van Trinity is op haer smalste/welck is recht over de voorsz. haven van Hartseasse, over de vijf leguen breet/ende daer zijn seer veel schoone ende vruchtbaer eylandekens/die op t'verste al een legue vant groot eylant verschepden zijn. Cabo de buena Vista (op dat wy daer weder beginnen) wort by Iaques Quartier gestelt op de 48. graden en een half noorder breedte: de plaetsen daer aen volgende sullen wy al-

wp alleen aen teeckené upt de caerte van Champlain, alſo ons de diſtantien/ hooghden/ en andere gelegentheden noch onbekent zijn/upt-genomen eenige die wp Quartier zijn aengeteeckent. Naeſt cabo de bona Viſta is gelegē de baye genaēt Frelaye of Foriland, als Mr. Withtborn die noemt; ofte Farillon, gelijc andere die noemen. Daer na een punt lands/ende wp Nooꝛden t ſelve eenige kleyne Eplandekens genaemt Iſles de Fouques leggende in een groote ende wijde baye; vervolgens Cabo St. Iehan: ende daer teghen over veerthien leguen in Zee een Eplandt/welck Champlain in ſyn Caerte noemt Iſle aux gros yeux: wp Nooꝛden de Cabo, baye Blanche, ende vooꝛts baye Dorge, Coneh: ende Cab Rouge, ende eyndelijck Cabo de grat, welck is den Nooꝛdelijckſten hoeck van dit Eplandt. De Engelſche maken mentie van een kleyn Eplandt welck ſy noemen Penguin Eyland, op de een en vijftich graden Nooꝛder breette/en ſchijnt het ſelfde te weſen welck Quartier in ſyn eerſte vopagie noemden Iſle des Oiſeaux, om dat daer ſoo ongeloofelijcke menichte van gevogelte op ende ontrent het Eplant hem onthout/ die van geſtalte naer dat wp die beſchrijft/ ende ooc andere getupghen/ met de Penguins over een komen; doch de Wilden noemen die Aporath. Dit Eplandt leght op de negen en veertich graden/veertich minuten Nooꝛdelijcker breedte. Quartier ſtelt wp Supden de Cabo de Grat, een haven die hy noemt Carpunt, vijf en twintich leguen van Cap Razo naert Nooꝛden: achte het Cap Rouge moet weſen/want Cap de Raz ende Carpunt leggben meer dan hondert leguen van den anderen: doch de gheleghenthept van dit quartier ſal hier naer eenichſins verſtaen konnen wooꝛden upt de vopagie van Iaques Quartier welck wp hier naer ſullen in voeghen. Wp keeren nu weder naer Cap de Raze, om de cuſte van dit Eplandt ſtreckende naert Weſten/te vervolghen: Ses leguen naer het Weſten leght de haven Trepaſſez op de hooghte van ſes en veertich graden Nooꝛdelijcker breedte naer t'legghen van Mr. Withborn; welck is een ſeer bequame haven/ een ſuyvere cuſte ſonder klippen ofte ſanden. Vooꝛder hebt ghy Cabo de St. Marie, welc legt neghenthien leguen van Cabo de Raz Nooꝛdt-weſt aen; ende is gelegen aen de Ooſtzijde vant in-komen van de groote Baye Placentia, oft Plaiſance; op de ſes en veertich graden/ende dry quart Nooꝛder breedte naert legghen van Champlain: hier is aen de Ooſt-zijde van de ſelve baye een haven welck ſy noemen Peſmarck daer goede gelegenthept is om viſch te dꝛoogen. Aen deſe Cape is mede een bequame haven. Van hier volghen op de ſelve cuſte eenighe kleyne gebꝛoken Eplandekens die ſy noemen Martyres. Vooꝛts hebt ghy de Eplanden van St. Pedro, al waer mede een ſeer goede haven is/ende opt Eplandt waſt al ſoo ſchoonen houdt als opt Eplant Terreneuf: Champlain in ſyn Caerte ſtelt wp deſe Eplanden Port au Baſques: deſe Eplanden leggen aen de mont van de Strate die men dooꝛ-vaert naer de Golfo van St. Laurence, de cours is Weſt nooꝛdt-weſt. Twee en veertich leguen van daer is gelegben Cap de Raye, naer de rekeningh van de Engelſche; Tuſſchen beyden zijn noch eenige bayen ende habenen/als namentlijck de Baya St. Clara, ſoo Champlain die noemt/ende andere daer de gelegenthept ons als noch van onbekent is. Tuſſchen Cap de Ray ende Cap Briton ſet het current upt naer het Ooſt Zupdt-ooſten. Van Cape de Raye tot Cabo de Anguille zijn twaelf ofte derthien leguen de cours Nooꝛdt-nooꝛdt-weſt. Van Cabo de Anguille tot de baye St. George zijn achthien ofte neghenthien leguen, de cours Nooꝛdt-ooſt/ende wp Ooſt. In deſe bay komen de Biſcayers viſſchen: ende de Wilden vant Eplant hebben hier haer wooninghen/ende haer hupſkens ghemaeckt van ſtaken boven toe-ghebꝛaght/als ronde Dupt-hupſen/ghedeckt met ſchoꝛſſen van bueren boomen. Deſe baye is negen oft thien leguen bꝛeet/tot het Nooꝛdelijcſte punt; van waer tot het Ooſtelijcſte punt van t'Eplandt Natiſcorec zijn vier en veertich leguen. De vooꝛdere cuſte van Neufondland en vinde ick niet beſchꝛeven/ſoo dat ick het hier wp ſal laten beruſten.

Het vierde Capittel.

Vande groote banck voor Terreneuf, ende voorts van Iſle de Sable.

DE groote ende bermaerde banck van Terreneuf is wel aen-merckens waerdigh/ dooꝛ de groote viſcherije die op de ſelve wooꝛdt ghepleeght wp diverſche natien van Europa, ende vooꝛ-namentlijck wp de Françoyſen, Spaegniaerden ende Portugeſen: deſe bancke is een rijſende grondt in de Zee/ ghelijck als ofte daer een rije van berghen ware/de welcke haer upt den grondt van de Zee verheffen tot op de dertich/ ſes en dertich ende

tich ende veertich vademen vant opperste water van de Zee; eer men aen de selve banck komt / soo en heeft men geen grondt met een lijn van hondert en vijftich ofte twee hondert vademen; insgelijck als men daer over is tusschen de voorsz. banck / ende het Eylandt van Terreneuf. Dese banck streckt hem in de lenghte voor eenige hondert leguen / beginnende van ontrent de twee en vijftich tot drie en vijftich graden Noordelijcker breedte / ende soo naer t' Suyden ofte Suydt-westen toe, is op d'een plaetse breeder als op d'ander / want sy loopt op beyde de eynden smal af / soo dat ontrent het Noordelijcste eynde by de thien leguen en minder breet is: dan op andere plaetsen is sy achtthien / oock vier en twintich ende meer leguen breedt. Wat de diepte belangt / de selve is oock verschepden / want hoe meer Noorden / hoe meerder diepte tot vijftich / sestich ende seventich vadem toe; ende hoe meerder na t' Suyden hoe minder diepte / soo dat daer aen t' eynde ooc klippen boven water leggen. Legt van de Zuydtlijcste Cape van Terreneuf verschepden by de vijf en twintich leguen. Op dese banck wort een ontallijcke visch gevanghen jaerlijcx / beginnende van April tot het eynde van Iulius: dese visch wort al ghesouten / door dien daer geen plaetsen soo naer gheleghen en zijn om de selve te drooghen: de Francoysen noemen die Morue Verte. Daer komt jaerlijcks een groot ghetal schepen van diverschе havenen om te vischen. In de tijt dat men visscht / soo wort men de bancke ghewaer aen de menichte van gevogelte / welck hem daer over ende ontrent onthout / hem generende opt ingewant ende anderen af-val van de visch die by de vischers in Zee wort ghworpen. Dese banck is insgelijcks vijf en twintich leguen van de haven Roineuse naert Oosten. Beneffens dese groote bancke zijn naderhandt noch andere klepnder ontdeckt / daer oock seer goede vischerije valt; als eene gelegen voor de Suydcuste van Terreneuf, streckende Noordt-west van een wepnigh by Oosten Cabo de Raze tot by de Eylanden van S^t. Pedro, ende een andere by het Eylandt Isle de Sable; welc sy noemen le Bancquereau; ende le Bancq Iaquet, oft / soo Champlain stelt in syn Caerte / le Banc au vert. By de onse is geobserveert dat op de hoogte van drie en veertich graden ende drie en twintich minuten Noorder breedte / op dese banck het ordinaris compas seslhien graden Noordt-westert: andere segghen dat de variatie wel twintich graden beloopt. Naer tgheneyn segghen van de Stier-lieden soo eyndight de groote bancke by Isle de Sable: welck van t' Eylandt van Cap Breton Noordt ende Suyden verschepden is dertich leguen, ende begrijpt ontrent de vijfthien leguen; smal maer lanck / op de hooghte van vier en veertich graden Noorder breedte; by naer onbruchtbaer / dan dat daer eenighe beesten op zijn / als Stieren / Koepen / ende Verckens / welck daer over veel jaren gebracht zijn by de Portugesen; de welcke seer wel quamen voor eenige Francoysen die daer ghebracht waren om haer woon-plaetse daer te houden by den Marquis de la Roche; ende weder van daer zijn ghehaelt naer dat sy daer vijf jaren hadden hun ghehouden / ende haer selven onder-houden met de vischerije ende voorschreven beesten; Sy hadden middeler tijt veel schoone swarte Vossen ghevanghen / ende Zee-robben met welcker vellen sy haer kleeden. Champl.

Het vijfde Capittel.

Van de gheleghentheden van t' Eylandt van Cap Breton, syn havenen ende reeden, ende manieren van t' volck dat daer op woont.

HEt naest gheleghen Eylandt aen Terreneuf, ofte veel eer veel ghebroken Eylanden te samen legghende / tusschen Terreneuf ende het vaste landt van Nova Francia, en heeft geen eygentlijcken naem / maer wordt ghemeynlijck naer syn Oostelijckste punt / t' Eylant van Cap Breton genoemt. De Suydt-zijde van dit Eylant is gelegen op de vijf en veertich graden / ende vijf en veertich minuten naer t' legghen van Champlain: syn Westelijckste punt is gheleghen acht leguen van de haven aen t' vaste landt gheleghen die sy noemen Campseau; t' ordinaire Compas varieert daer van het rechte Compas veerthien graden ende vijftich minuten / naer dat de voorsz. Champlain segght geobserveert te hebben: ende het Oostelijckste punt welck genoemt wort Cap Breton is van Cabo de Raze, het Suydelijckste punt van Terreneuf, verschepden seven en tachtich leguen. Tusschen dese twee capen van dit Eylant zijn vijf en twintich leguen ende tusschen beyden Campseau ende de West-cape is een groote bape / de welcke wel negen

oft thien leguen int landt ſtreckt/ende maeckt een paſſagie tuſſchen het Eylandt ende t'vaſte landt/upt-komende in de groote Golfo van S^t. Laurens, ſoo dat men daer door kan varen na Gaſpe ende Iſle Parcee twee plaetſen daer viſſcherije valt. Doch deſe paſſagie is wat engh/ſoo dat de groote ſchepen niet ghewoon zijn daer door te loopen/hoewel daer waters ghenoegh is/door de harde ſtroomen ende veranderingh van ghetijen die men daer gemoet: ſoo dat de Francoyſen hierom de ſelve genoemt hebben le paſſagie Courant, is gelegen op de vijf en veertich graden/eñ derp quart noordelijcker breedte. Het Eylant ſelfs is van de geſtalte van een derp-hoeck/ende ſal ongevaer tachtich leguen in t'om-gaen zijn; meeſten deel berghachtigh lant/hoewel in diverſche plaetſen ſeer aengenaem ende vermakelijc: int midden van t'ſelve is gelijck een lack/daer de Zee in komt vant Noort-noort-weſten ende Supdt een quart vant Supd-ooſten; ende daer zijn menichte van Eylandekens die al vol Wildt zijn/ende ſchelp-viſch van diverſche ſoorten/als onder andere Oeſters/doch niet goet van ſmaec. Naer t'leggen van Champlain (upt wiens ſchrift t'voorgaende meeſt genomen is) ſoo zijn in dit Eylant twee havenen daer men komt viſſchen; te weten Port aux Anglois twee oft derp leguen van Cap Breton, ende de haven genoemt Ninganis achthien oft twintich leguen van Cap Breton naert Noorden een quart van Noort-weſten. De Portugeſen/leghthp/hebben eertijts deſe plaetſe met volck willen bekleeden/ſy bleven daer een winter over; dan door dien ſy de koude ende quaet weder niet en konden verdraghen/ſoo ſchepden ſy daer weder upt. De Engelſche ſpreken noch van ander havenen die aen dit Eylant zijn/als namentlijck een die de Wilde vant Eylandt noemen Cibo, al waer ſoo groote menichte van Zee crabben is/dat het te verwonderen is; acht leguen van Cibo is een ander redelijcke goede haven achter een Eylant welck de Engelſche noemen Newport, derp leguen van de Engelſche haven oft port aux Anglois verſchepden. De Noordelijcſte Cape van dit Eylant woert genaemt Cap S^t. Laurens, ende daer by leght een Eylant/welc ſy noemen Iſle de S^t. Paul, welck verſchepden is van Cap S^t. Marie aen t'Eylandt van Terreneuf derp en tachtich mijlen naer de obſervatie van M^r. Champlain. Tuſſchen de Cap S^t. Laurens ende Cap de Raye zijn achthien leguen naer t'leggen van l'Eſcarbot. De welcke van Cape S^t. Laurens keerende naert Weſt-zupdt-weſten ſtelt eerſt de Cap S^t. Pierre, ende daer aen Cap Dauphin, Cap S^t. Iehan, Cap Royal, ende Golfo S^t. Iulian. op dit Eylandt woonen Wilden/aen diverſche quartieren/is een volck gelijck dat van t'Eylant Terreneuf, draegen lanc ſwart hayr tot over haer ſchouderen/zijn ſeer ſnel ende licht int loopen/gaen meeſt naeckt/alleen een vel voor haer ſchamelhept/uptgenomen haer opperſte/de welcke een mantel van vellen draegen. Dit Eylant is vol van ſchoone boomen/Epcken ende Vueren boomen/eñ een ſoorte van boomen welc de Engelſche de naem gaven van Quickbeame, oock Kerſe-boomen/ende andere die ons onbekent zijn: daer groepen menichte van Aerd-beſien ende andere diergelijcke vruchten/het gras dat daer waſt is ſeer lanc ende ranc ofte mager. Int lant ende in de boſſchen vintmen diverſche wilde dieren/als Herten/ſwarte Voſſen/Otters: oock veel gevogelte/inſonderheyt ſekere groote vogels met roode beenen; Penguins ende andere diergelijcke. T'volc van den lande heeft ooc ſekere ſwarte honden/niet wel ſoo groot als onſe Hale-winden. De Engelſche bevonden vier leguen by Supden Cap Briton op ſeſtich vademen gront ſwart waſligh ſant; ende thien leguen van de ſtrandt Weſtwaert hadden ſy grondt op vier en twintich vademen/root landt met kleyne witte ſteentjens ghemenght.

Het leſte Capittel.

Van de kleyne Eylanden by t'Eylandt van Cap Breton gheleghen, ende inſonderheyt van t'Eylandt Ramea, ende de Walruſſen die daer gevanghen worden.

By het Eylandt van Cap Breton zijn geleghen diverſche kleynder Eylanden/ende voor eerſt een welc genaemt woert Menego; onder het Noort-ooſt eynde van t'ſelve is tamelijc goede ancker gront eñ ſelthien vadem waters; alwaer menichte van Cabeljau is te viſſchen/welc grooter eñ beter zijn als die gevangen worden onder Terreneuf, eñ laten haer ſeer wel vangen. Derp en twintich leguen van daer leggen twee kleyne eylanden die de Francoyſen noemen Iſles des Oiſeaux, ende de Engelſche the Iſlands of Birds, door dien daer ongeloofelijcke menichte van vogelē wert gevonden. Aent kleynſte van deſe twee Eylanden werden mede gevonden groote menichte van Walruſſen

ofte

ofte Zee-koepen / die haer daer komen onthouden op de klippen; dan zijn niet wel te vanghen/door dien het seer felle dieren zijn/die wel dorven tegen een sloepe aen-komen/ soo dat men ghenoegh te doen heeft om sich daer van te redderen. Vijf leguen naer het Westen van dese Isles des Oyseaux is gelegen het Eplandt Brion ofte Bryans. Ontrent welck Eplant mede veel Cabeljauws is te vanghen/soo dat de Engelsche ghetuygen/ dat sy in een ure tijts met twee hoecken daer wel twee hondert en vijftich vonghen. Sy vonden hier ooc groote Terbotten/ haddender een die wel een elle lanc ende breet was boven t water / dan den hoeck en konde die niet houden/soo dat hy haer ontswom. Sy vonden de gront van dit Eplandt seer bequaem voor zaep-lant/ende ooc voor wepden; daer wast veel houts/doch leegh ende klepn van gewas/meest kreupelbosch. Daer was geen Fontepn-water te vinden/ofte eenigh versch water/ als alleen eenighe poelen van reghen-water. Quartier in spn eerste vopagie was mede aen dit Eplandt / welck hy noemde Isle de Brion, ende getuyght dat t selve was vijf leguen van Isles de Margaux, welcke de selve sullen wesen die wy hier voren genoemt hebben Isles des Oyseaux, want alle de merck-teecken en accorderen: legt voorder dat Isle de Brion is twee leguen breet/ ende twee lanc/omringt van landen/ doch dat daer goede reede is op ses ende seven vadem diepte: vont de gront van dit Eplandt veel beter te wesen/ als die van Terreneuve, alsoo sy daer vonden schoone wepden ende velden vol Erten die schoon ghebloept stonden; oock veel Wijngaerden/ Aerd-belien / Roosen ende andere krupden van seer goeden reucke: om ende ontrent het Eplandt vonden sy veel Zee-ossen met tanden als Oliphanten; dit zijn de Walrusschen voor-noemt. Dan dewijl hy op de selve plaetse spreeckt van seer hooge boomen die op dit Eplandt souden groyen / soo twijfele ick seer ofte hy niet en spreect van de Eplanden de Ramees ofte Ramea, daer wy hier naer van sullen spreken: want andere die nu onlangs geweest zijn in die quartieren getuygen/dat het Eplant welc men nu gemeynlijc Brion noemt / maer een legue lanc is ende ontrent dry leguen int ronde; ende dat daer veel Bueren-boomen wassen / eñ dat de gront landigh ende vruchtbaer is. Hier ontrent legt noch een Eplandeken/welck sy noemen Isle Blanche, het welc wat klepnder is als Brions Eplant/ doch van gelijcke gront ende gestalte; daer is goede reede. Dese voorsz. Eplanden worden by andere oock anders ghenoemt / soo dat op de gheleghentheden wel is te letten om niet d'een voor d'ander te nemen; want Isles des Oiseaux worden oock genoemt Isles de Aponath by andere; ende Champlain in spn Caerte stelt vier klepn Eplandekens die hy Ramees noemt/ende een groot Eplandt by Westen de selve / welck hy noemt Brion, hoewel men upt het naervolgende sal konnen mercken dat Brion, soo men het heden-daegs noemt/ moet by Oosten Ramea leggen. Dit Eplant Ramea is begonnen te bevaren ontrent het jaer 1590. Een schip van S^t. Malo welck derwaerts voer inden jare 1591. wert int weder-komen van de Engelsche genomen; spn vopagie heeft M^r. Hackluydt in spn Engelsche vopagien in gevoegt/welck wy hier int korte sullen verhalen/voor-by-gaende t'gene tot kennis van dit Eplant niet en behoort. Sy quamen met haer schip den sesten May aen Cap de Ray; ende den sevenden aen de Eplanden van Aponath, welck maer acht leguen was van de haven die sy socht en / sy werden voor stoorm te rugge gedreven / ende hielen wel elf dagen af ende aen; doch quamen eyndelijc aent Eplant Ramea, ende liepen t'selve om aen de Noort-west zijde tot het gedeelte vant Eplandt / welck Supt-oost street/ ende geen lant siende na t'Westen/liepen t'selve om naert Oosten een quart na t'Noorden ten minsten vijfthien leguen, ende vonden wel acht leguen van de wal vijfthien vadem waters/ende passeerden tusschen het Eplant Duoron eñ t'Eplant Ramea, tusschen welcke twee Eplanden een canael gaet by de dry leguen breet/eñ int midden heeft men seven acht ende negen vadem waters. Het leege punt vant Eplant Ramea eñ t'Eplant Duoron leggen noort-noort-oost eñ zuyt-zuyt-west; men moet het leeg punt van Ramea, niet te na komen/ want een groote legue daer van af is maer dry vadem waters. De haven vant Eplant Ramea legt noort-oost eñ zuyd-west / een quart na t'oosten eñ westen; eñ om daer in te loopen/moet men hem een legue van de wal houden/eñ om de haven te beter te kennen/staet te noteren dat naer t'Oost-noort-oosten seker hooge landen leggen/die int aen-komen schijnen van verre al Eplanden te wesen/ende komende aen de zuyd-west-zijde siet men een bergh in dryen verdeelt/ welc is recht binnen de haven gheleghen: oock sult ghy tot meerder teecken een Eplandt sien van ghedaente als een Lelie/welck ten minsten ses leguen is van de haven / ende dit Eplandt ende de haven leg-

ven legghen Noordt-oost ende Zuydt-west een quart tot de Noordt ende Zuydt van den anderen; op dit Eylandeken is goede Pupin-steen om visch op te droogen: maer naer t'Westen is een seer krape landouwe, ende daer is een banck daer niet over een vadem waters op is/welck daer voor leght de lenghte van een cabel; vant voor-schreven Eylandt aen t'vaste landt streckt de custe Oost ende West / ende sult een foreest ofte bosschagie lien/welck Oostwaerts streckt: de Ooste Cape is groot ende roodt aen de Zee/ende wort ghenoemt Cape du Chapt. Al dese custe moet met booten ende niet met schepen bevaren worden/door dien het daer soo droogh is/ want by naer anderhalf legue van Cape du Chapt en is niet over twee vadem waters. Van Isle Blanche streckt de custe dry leguen naer t'Westen/tot een riviere / daer in t'lapsoen / welck is in April, May ende Iunio, menichte van Walrussen zijn te vanghen; van daer loopt de custe West een quart vant Noordt-westen; tot het Eylandt Hup ghenoemt/welck is twintich leguen int om-gaen/ende is als t'scherp van een mes /daer is noch hout noch gras op/de Walrussen komen daer op/dan zijn daer quaet om te vanghen. Van daer keert de kuste naert Noordt-westen ende Noordt-noordt-westen. Dit Eylandt naer't leggen van dese Francoysen leght op de hooghte van seven en veertich graden achter het Eylandt van Terreneuf ontrent vijftich leguen van de Grand Baye, ende is over de twintich leguen int ronde/ende een ghedeelte daer van is niet dan blacke landen/ende drooghten / daer de Walrussen op komen om te genereren: de Wilden die aen t'vaste landt woonen noemen dit Eylandt Menquit. De Enghelsche opt rapport van dese Francoysen hebben daer naer twee ofte dry bopagien derwaerts ghedaen / doch met klepne voorspoet; noemen de principaelste haven Halabolina; ende daer is een andere noch dicht by. Dus veel van dit Eylandt Ramea.

Het sevende Capittel.

Vant vaste landt by Noorden Terreneuf, streckende naer de Revier van Canada: ende West Custe van Terreneuf ende de aen-legghende Eylanden.

IN t derde Capittel hebben wy de Custe van t'Eylandt Terre-neuf, van Cape de Raze vervolght langhs de custe siende naer t'Oosten / tot aen Cape de grat welck is t'Noordelijckste punt vant Eylandt: Om nu de kuste vant vaste landt by Noorden t'selve Eylandt gheleghen aen de Golfo van S^t. Laurens mede te beschrijven/en vinden wy gheen beter lepdts-man als Iaques Quartier, die de selve eerst heeft bevaren ende ontdeckt in den jare 1534. upt welckes bopagie wy hier vervolgens sullen nemen t'gene tot ons propoost is dienende. T'is wel soo dat daer voor sal aen-gheroert worden de West-zijde van Terreneuf, ende de ander Eylanden/doch dewijl hy die ander namen by wijlen geeft / als daer die nu by bekent zijn / soo en salt niet ondienstigh zijn t'selve hier te ghedencken. Tusschen Cape du grad, aent Eylandt van Terreneuf, en t'vaste landt/als ghedocht wort van America, leght een Straete ofte door-tocht/die sy noemen Golfo de Chasteaux, ende oock Baye de Chasteaux: Schepende van Cape du grad ende de Golfo in-varende West ende by Noordt aen / heeft men aen de rechter handt twee Eylanden/ d'een dype ende d'ander seven (min oft meer) leguen verschepden van t'punt voor-schreven; is black ende leegh landt / ende schijnt veel eer een ghedeelte te wesen van t'vaste landt; Quartier noemde het Isle S^t. Catherine, naert Oosten ist een quart van een myl droogh ende duyple grondt: Dit Eylandt en Port de Chasteaux legghen Noordt noordt-oost ende Zuydt-zuydt-west vijfthien leguen van den anderen: Van port des Chasteaux tot port de Gouttes, welck is aen de Noort-zijde van de Golfo, welck streckt Oost-noordt-oost/ende West-zuydt-west/ zijn twaelf leguen en een half; ende van daer tot port de Balances twee leguen, van port de Balances tot blanc Sablon zijn vijf en twintich leguen West-zuydt-west; aen de Zuydt-west zijde van Blanc Sablon dry leguen af leght een sant boven water/als een boot/daer men hem voor moet wachten. Blanc Sablon is een plaetse daer geen beschut en is voor de Suydt noch Zuydt-oostewint. Naer naert Zuydt-west van de selve reede legghen twee Eylandekens/ waer van het eene wort ghenaemt Brest, ende d'ander Isle des Oyseaux, daer menichte van ghevoghelt op is/ onder ander Ravens die een rooden beck ende roode beenen hebben / ende maken haer nesten onder d'aerde als de Conijnen. Daer aen volght een punt landts ontrent een legue van Blanc Sablon, voor by t'selve is

een ha-

een haven ende paſſagie dieſe noemen les Ilettes, die beter is als blanc Sablon: ende hier valt goede viſcherije. Van dese haven tot de haven port de Breſt zijn thien leguen (l'Eſcarbot, legt achthien.) ende is gheleghen op de hooghte van een en vijftich graden/ende vijf en vijftigh minuten: Tuſſchen beyden dese plaetſen zijn ſeer veel Eylanden ende de haven Breſt is ſelfs in een Eylandt/ende daer ligghen noch meer Eylandekens by Weſten Port de Breſt, wel thien leguen ghe-duerende. Aent eynde van dese Eylandekens legt een goede haven/die hy noemde Port S^t. Anthoine, ende een ofte twee leguen voorder aen de Suydt-weſt cuſte is een riviet daer goede haven is/die ſy noemden Port S^t. Servain, ende een legue voorder naer t'Suyt-weſten van dese haven ende rievier is een kleyn Eylandeken rondt als een oven/om-ringt van andere kleynder Eylandekens. Twee leguen voorder is een ander rievier/daer veel Salms is te vangen/noemden die Fleuve de S^t. Iaques. Een legue voorder naer t'Weſten is een haven/welck ſy noemden Port de Iaques Quartier, is een van de beſte havens van de werelt/ſoo Quartier ghetuyght: maer vant landt leght hy dat het gantſch niet en deucht/en niet en is dan klippen/ende een rechte wilderniſſe al de Noordt-cuſte langs. Van de haven van Breſt naer t'Suyden tot Cap double zijn twintich leguen, ende t'landt ſtreckt Noordt-ooſt ende Suydt-weſt, van daer varende langhs de cuſte Suydt-weſt een quart naert Suyden ontrent vijf en dertich leguen van de Cape voorſchreven/ſietmen ſeer hooghe berghen/welck hy noemde les Montagnes de Cabannes; de berghen zijn gehackelt ende ghebroken/ende naer Zee toe legghender noch andere die leeger zijn: daer aen volgt Cap Pointu, welc een cape is die boven plat is/ende naer Zee toe eyndicht ſy met een ſcherp punt; aende Noort-zijde van dese cape legt een black Eylandeken. Ontrent ſeven en dertich leguen (l'Eſcarbot legt dertich) van daer na t'Suyt-weſten leggen eenighe ronde Eylandekens als Duyf-huyſen/de welcke hy daerom noemde les Colombaires. Dese Eylanden legghen in een baye/dieſe noemen Golfo S^t. Iulian: ſeven leguen naer het Suyden ten Weſten is gheleghen Cap Royal; ende naer t'Weſt-zuydt-weſten van Cap Royal is noch een ander Cape onder al ghebroken/ende boven rondt/welck ſy noemen Cap du Laict; een halff mijle van daer naer t'Noorden leght een leegh Eylandt. Twee leguen van Cap Royal heeft men grondt op twintich vadem/ende daer is een extraordinaire goeden Cabeljauw-vanck. Tuſſchen dese twee Capen legghen ſeer leeghe landen/ende daer is een diepe Zee/ende eenige kleyne Eylanden daer in; dese Golfo leght op de acht en veertich graden ende een halff Noorder breedtte. Vijf en dertich leguen van Cap Royal naert Suydt-weſten/is gheleghen Cape S^t. Iehan. Van dese Cape zeylden ſy Noordt-weſt ten Weſten ontrent ſeven leguen/ende daer naer Suydt-ooſt ontrent vijfthien leguen, ende quamen aen dry Eylandekens die ſoo ſteyl waren als mueren; door de menichte van ghevoghelte die daer op was/noemden ſy die Iſles de Margaux. Vijf leguen van de ſelve Eylanden Weſt aen leght het Eylandt Brion: Ende vier leguen naert Weſt-zuydt-weſten legt het vaſte landt/welck ſchijnt een Eylandt te weſen om-ringt met kleyne Eylandekens van ſwart landt: (is in der daet een Eylandt/welck wy hier voren hebben ghenoemt t'Eylandt van Cap Breton: oft wel t'Eylandt van Ramea, ſoo dat de volghende plaetſen by Quartier gheobſerveert/ſchijnen te behooren tot de Noordt-zyde van een van die twee voorſchreven Eylanden) daer is een krape Cape/dieſe noemden Cap Dauphin: van dese Cape tot een ander Cape/dieſe noemden Cap de S^t. Pierre, ſtreckt het lant meeſt Weſt-zuydt-weſt/ende is al leegh landt/ende daer leght ghelijck een cade voor van wit landt/ende daer over ſiet men moraſſen en poelen/ende tuſſchen beyden leght noch een ander Cape van roodt landt/ende hackeligh/van welcke Cape naert Suydt-weſten vij leguen een ander Eylandt leght ſeer hoogh en puntigh/welck ſy noemen Alezay. Van Cap de S^t. Pierre tot het vaſte landt zijn ontrent veertich leguen; t'vaſte landt ſtreckt daer Suydt-zuydt-ooſt/ende Noort-noordt-weſt/tot een krape Cape ghenaemt Cap d'Orleans: Al dat landt is black ende leegh/ſeer ſchoon om aenſien; vol van boomen ende weyden; dan daer en zijn geen goede havenen/door de blackten ende ſanden: vonden daer een rievierken/welck ſy noemden Fleuve des Barques, door dien ſy daer van verre eenige Wilden met barcken ſaghen over-ſetten: voorts hebt ghy aen de ſelve kuſte Cap de Sauuages, ſeven leguen van Cap d'Orleans naert Noordt ten Oſten; aen de Noordt-zijde van dese Cape ontrent een halff legue af leght een rif van ſteen dat ſeer periculeus is; eenighe neghen ofte thien mijlen int ronde is al leegh landt ende een blac-

ke kuſte

ke kuſte/tot een Cape naer t' Noo;den/ende ſy noemden dit Golfe S^t. Lunaire; ontrent die Cape naer t' Noo;den is het ſoo black dat wel een legue van t'landt gheen vadem waters en is; naert Noo;dt-ooſten van de voo;-noemde Cape ontrent ſeven oft acht leguen is een ander Cape/ tuſſchen welcke beyde is een Golfe hebbende de fo;me van een Triangel: deſe Golfe is omringht van landen ende blackten voo; thien leguen, ende daer en is maer twee vadem waters; van deſe Cape tot de bancke van de andere zyn vyfthien leguen. Van deſe Capen voo;der leght een ander landt / welck ſtreckt Noo;t ten Ooſten/ende tuſſchen dit hoogher landt ende t'leeghe landt voo;-ſchreven is een Golfo wel vyfthien leguen breedt / ende op plaetſen vyf en vyftich vademen diep/ ſtreckende Ooſt-noo;dt-ooſt ende Weſt-zupdt-weſt. T'landt dat aen de Supdt-zyde leght is black: ende heeft ſeer goeden bodem/vol ſchoone boome: aen de Noo;t-zyde is het berghachtigh ende hoogh landt/ al vol boſſchagie. T'midden van deſe bape leght op ſeven en veertich graden en een half / Noo;der breedte. De Supdt-cape noemden ſy Cap d'eſperance: aen de Noo;t-zyde is een klepn haven ghenaemt S^t. Martin, daer gheen beſchut en is teghen de Supde wint: Quartier noemde deſe bape Golfe de Chaleur. Van S^t. Martin tot Cap du Pre zyn ontrent achthien leguen Ooſtwaert; ontrent deſe Cape is ſeer diep water: Vyf oft ſes leguen van Cap du Pre is een rieviere diep te landtwaert in loopende/daer veel Wilden plachten te woonen/een arm volcrken/hoewel het ſeer goet ende vruchtbaer lant is daer ſy in woonen: binnen de rievier is een haven: van de mont van de rievière heeft het landt een bocht als een half maen / ende ſtreckt Supdt-ooſt ende Noo;dt-weſt tot een ander Cape / ende van daer keert de cuſte haer naert Ooſten by de ſeſthien leguen, ende van daer weder Noo;dtwaert op: Is al black ende open landt met wepnich gheboomte. De Cape is ghenaemt S^t. Louis op de neghen en veertich graden en een half Noo;delyck breedte. Van Cap S^t. Louis tot Cape Montmorenci zyn vyfthien leguen meeſt Supdt ende Noo;dt; ende van Cape Montmorenci keert de cuſte naert Noo;dt-weſten; ontrent dry leguen van de Cape en heeft men gheen grondt met een lyn van 150. vademen. Deſe gheleghenthept van landen is ghenomen upt de eerſte vopagie van Iaques Quartier.

Het achtſte Capittel.

Voorder beſchrijvinghe van de Cuſte aen de Noordt-zijde van de Golfe S Laurens, ende de gheleghentheden daer ontrent.

INt voo;-gaende Capittel hebben wy de gheleghenthept van de Cuſte ende Landen gheleghen aen de Ooſt / Supden ende Weſt zyde van de Golfe S^t. Laurens beſchreven upt de eerſte vopagie van Iaques Quartier; wy ſullen nu inſghelyckx de cuſte by Noo;den de ſelve Golfo, upt ſyn tweede vopagie beſchryven. Van Golfo de Chateaux tot twee Eplanden die ſy noemden Iſles S^t. Guillaume, ontrent twintcih leguen verſchepden van de haven van Breſt, ſtreckt de cuſte Ooſt ende Weſt / Noo;dt-ooſt ende Supdt-weſt/ende tuſſchen beyde zyn eenighe barre Eplandekens/ meeſt ſteen/ ſonder eenigh gheboomte. Twaelf leguen ende een half voo;der naer t'Weſten legghen de Eplanden van Sainte Marthe, ende tuſſchen beyden is een groote bape naer t' Noo;den ſtreckende/al vol klepne Eplandekens ende havenen; van deſe Eplanden van S^t. Marthe een legue ende een half in Zee leght een dangereuſe dryooghte met dry ofte vier ſcherpe klippen int midden; vyfthien leguen voo;der legghen Iſles S^t. Germain, van welcke ontrent dry leguen naer t' Supdt-ooſten leght een ander ſeer periculeuſe dryooghte: ende tuſſchen beyde de Eplanden van S^t. Marthe ende S^t. Germain leght een bancke by de twee leguen lanck daer maer vier vadem waters op en is. Van de Cape van de Eplanden van S^t. Germain voo;twaert ſtrect de cuſte Ooſt ende Weſt/een wepnigh Supdelyck ende Noo;delyck/ ende is al vol Eplandekens landen ende dryooghten/een ſeer dangereuſe cuſte / ende is by de ſeventhien leguen en een half lanck van de voo;ſchreven Eplanden af tot een ſeker ſchoon leegh landt/vol boomen/al ſant-ſtrandt ſonder havenen/tot by Cape Tiennot, ontrent ſeven leguen van de leſte eplanden naer t' Noo;dt-weſten: Seven leguen en een half voo;der naer t'Weſt-Noo;dt-weſten is een kleyne/doch goede haven/die ſy noemden le Haure S^t. Nicolas. Twintich leguen van deſe haven naert Zupdt-zupdt-weſten leght de Cape de Rabaſt. Ontrent thien

leg uen

leguen van dese cape naert Noordẽ is een schoone groote bape vol Eylandekens/goet in-komen/ende een bequame reede/beschut meest voor alle winden: is te kennen by een groot Eylandt/welck als een hooft-landt upt-streckt boven d'ander Eylanden/ende over t'landt sietmen een bergh die de figure heeft van een kozen tesch/sy noemden dese Baye S^t. Laurens. Van dese bape ontrent vijf en twintich leguen leght het Eylandt/welck hy noemde Isle de l'assumtion; ende de strate tusschen het Eylandt/ende de Supdt-custe vant vaste landt noemden sy Destroit de S^t. Pierre,dry leguen vant Eylandt is het wel hondert vademen diep: de custe van de bape S^t. Laurens voorwaerts streckt Zupdt-zupdt-west ende Noordt-noordt-oost/en is seer hoogh landt; ende by de selve legghen seven seer hooghe Eylanden/die sy noemden les sept Isles rondes, ontrent dry ofte vier leguen van de Custe/ende van daer voorts hebt ghy leegh landt/vol van schoone boomen/ende een kraey riviertje/dan daer is een blacke custe besmet met landen ende ondiepten.

Het neghende Capittel.

Pertinente beschrijvinghe van de Custe rondtom een goet deel van de Golfo S^t. Laurens, by Iean Aleonse die Stier-man was van M^r. de Roberval op syn voyagie.

BElles Isles leggen op de een en vijftich graden ende twee derde Noorder breedte/thien leguen van Carpunt verschepden Noordt-noordt-west ende Zupdt-zupdt-oost. Carpunt legt op twee en vijftich graden van belle Isle tot de Grand bay: is seven leguen N.O. ende S.W. het middenste van de Grand baye legt op 52. graden ende een half/ende aen de Noordt-zijde is een klippe/ende een half legue van t'Eylandt recht over Carpunt naert Oosten een klein blac eylandeken/eñ aen de Noort-zijde een platte rodtse/welck ghy upt de haven van Carpunt komende aen stier-boordt moet laten/ende twee ofte dry Eylandekens aen bagh-boordt; ende upt-komende by de Noordt-oost-zijde; ende loopende langhs de wal West-waert aen/hebt ghy een blackte aen u stier-boordt-zijde: soo dat best is de Noort-zijde te houden/om seker klippen te mijden die wel twee tot dry mijlen in Zee strecken. De Grand Baye is int in-komen maer seven leguen breet/tot over Baye de Chasteaux, van waer voorwaerts maer vijf leguen breedte en is. Van Bell Isle in de mont van Grand Baye tot Blanc Sablon binnen in de bape by de Noordt-custe zijn dertich leguen N.O. ende S.W. by Blanc Sablon is de bape acht leguen wijdt: ende t'landt aen de Supdt-zijde is al leegh landt; maer aen de Noordt-zijde ist redelijck hoogh. Blanc Sablon legt op een en vijftich graden ende twee derde: dit Eylandt ende de Eylanden de la Damoiselle leggen O.N.O. ende W.S.W. verschepden ses en dertich leguen; dese Eylanden leggen op de 50. graden ende dry vierde: hier is een goede haven/daer men in komt nevens een hooghe Cape die naert Noordt-oosten street/ende men magh daer anckeren in thien vademen waters/ontrent twee Cabels lengte achter den hoec. Van dese Eylanden tot Terra nova en is de Zee niet over de 36. leg. breet. door dien Terra nova tot Cap Breton toe maer N.N.O. ende S.S.W. en street. Tusschen beyden Blanc Sablon ende de Eylanden de la Damoiselle zijn meer Eylanden ende goede havenen: Isles de Damoiselle eñ Cape Tiennot zijn O.N.O. wel soo Noordt-Oostlijc/ende W.S.W. van den anderen verschepden achthien leguen. Cape Tiennot legt op 50. graden ende een quart; daer is de Zee op haer breetste/te weten tot Cape Breton seventich leguen. Tusschen beyden Isle de la Damoiselle ende Cape Tiennot zijn noch ses oft seven Eylandekens; ende ontrent vijf oft ses leguen van Cape Tiennot legt een geloncken Eylant in Zee/welc periculeus is voor schepen: dese Cape ende t'midden van Isle d'Ascension zijn N.N.O. ende S.S.W. verschepden 22. leg. ende van dese Cape tot het Noort-west eynde van Isle d'Ascension zijn O. ten N. ende W. ten S. 34. leg. Sept Isles liggen op 50. graden eñ een half Noorder breedte/aen de Noordt-zijde/24. leguen van t'Eylandt Ascension O.S.O. ende W.N.W. ende 35. leg. van Cap de Ognedoc ofte Hongnedo, als andere die noemen/N.N.W. ende S.S.O. Van Sept Isles tot Cape de monts de nostre Dame zijn 25. leguen S. ende N. van hier beghint het water nauwer te worden. Sept Isles ende punte d'Ongear leggen 15. leg. N.O. ende S.W. van den anderen: ende tusschen beyden zijn

eenighe klepne Eylanden: van punte d'Ongear tot monts de noſtre Dame, welck zijn aen de over-zijde/is thien leguen wijdte S. ende N. T'punt van Ongear ende riviere de Caen zijn O. ende W. twaelf leguen verſchepden. T'punt d'Ongear leght op neghen en veertich graden en een vierendeel. Riviere de Caen ende Iſle de la Raquelle legghen N.O. ende S.W. twaelf leguen van den anderen. Dit Eylandt is geleghen op acht en veertich graden/ende twee derde: is een leegh Eylant/ende leght naer aen de Suydt-cuſte dicht bij een hooghe Cape/welck woordt ghenoemt Cape de Marbre; daer en is gheen perijckel/ende de ſchepen mogen tuſſchen beyden doorzeylen: t'is daer een legue breedt van t'Eylandt tot de Suydt-cuſte/ende ontrent vier leguen tot de Noordt-cuſte. Van Iſle de Raquelle tot het beghin van Saguenay op acht en veertich graden ende een derde/zijn veerthien leguen O. N. O. ende W. S. W. ende tuſſchen beyden leggen twee klepne Eylandekens dicht bij de Noordt-wal. T'in-komen van Saguenay ende Iſle de Lievres zijn vijf leguen verſchepden N. N. O. ende S. S. W. Dan hier van ſullen wij hier na breeder ſpreken: ende nu hier alleen bij voegen tot vol-treckinge van de cuſte van t'vaſte lant gelegen rondtom de Golfo van St. Laurens. In de voor-gaende Capittelen hebben wij de cuſte van t'vaſte lant/leggende bij Weſten de Golfo beſchreven tot Golfo de Chaleur, daer aē volgende is een wel bekende haven/die ſij noemen Gaſpé ofte Gachepé, welck is een baye bij de ſeven oft acht leguen lanck/vier leguen breet int in-komen met een riviere die wel dertich leguen in t'landt loopt; op de hooghte van acht en veertich graden/ende twee derde Noorder breedte; verſchepden van Cape St. Laurens ſeventich ofte vijf en ſeventich leg. Van Gachepé komt men aen baye des Morues, welck bij de dij leguen lanck is/ende ock ſoo veel leguen breedt int in-komen; daer aen volght Iſle Percee, welck is ghelijck een rodtſe van beyde zijden ſeer hoogh verheven/ende daer is een gat/door welck men bij het hooge water kan varen met ſloupen/ende bij leegh water gaet men vant Eylandt aen t'vaſte landt over t'drooge/alſoot maer vier oft vijf hondert paſſen daer van verſchepden is: daer aen volgt baye de Chaleur, daer wij hier voren van geſproken hebben onder den naem van Golfo de Chaleur, ſtreckt Weſt-zuydt-weſt wel tachtentich leguen binnens landts/ende is int in-komen wel vijfthien leguen breedt.

l'Eſcarbot. l.3.c.9.

Het thiende Capittel.

Van t'Eylandt NATISCOTEC ofte ghelijck het nu ghenoemt wordt ASSVMTION; en de Rieviere CHICHEDEC.

EEr wij voorder komen tot de beſchrijvinge van de groote riviere van Canada, ſoo ſullen wij al voren hier aen roeren het Eylandt leggende int in-komen van de ſelve riviere/welck de wilden noemden Natiſcotec, ofte als l'Eſcarbot daer van ſchrijft/Anticoſti; ende Iaques Quartier heeft het gegeven den naem van Iſle d'Aſſumtion, hoewel Iean Alfonſe hier voren verhaelt/t'ſelve noemt d'Aſcenſion; hij beſchrijft het in volgende maniere. Het Eylant van Aſcenſion is fraepe/ēn heeft een ſchoone blacke gront/(ſonder eenige bergen) ſtaende op witte klippen van Albaſter/gantſch bedeckt met boomen van alderlej ſlach tot de Zee-ſtrandt toe; daer houden hen veel wilde dieren/als Beyren/Loſſen/Ylere Verckens. Vant Suyd-ooſt eynde van dit Eylandt/tot aen de in-komſte van de Golfo bij Cape Breton, zijn maer vijftich leguen. Het Noordt-weſt eynde van t'Eylandt ende Cape de monts de noſtre Dame, welck is gelegen aen t'vaſte landt naer t'Suyden/legghen O. N. O. ende W. S. W. vijfthien leguen van den anderen: ende t'Suydt-ooſt eynde van t'Eylandt/ende deſe Capen leggen Ooſt ende Weſt van den anderen vijfthien leguen. De ſeven Eylanden/welck ſij noemen les ſept Iſles gelegen aen de Noordt zijde van t'vaſte landt/legghen O. S. O. ende W. N. W. vier en twintich leguen van dit Eylandt. Van de baye St. George aen t'Eylandt van Terra nova, naer de obſervatie van de Enghelſche tot aent Ooſtelijckſte eynde van dit Eylant zijn ontrent vier en veertich leguen: ende dit eynde is gelegen op de hoogte van 49. graden bij Noorden de Linie. Daer is goet anckeren in achthien vadem waters/ſchoon wit landt; ende daer wert ſeer groote ende ſchoone Cabeljau ghevanghen: men houdt dat de Walviſchen die doodtlijck ghewondt zijn onder de Weſt-cuſte van Terra nova herwaerts haer retraitte nemen/ende hier dickwils doot werden ghevonden. De Enghelſchen die hier aen landt waren in den jare 1594. ghetuyghen mede dat daer opt

landt

landt seer schoone vueren boomen wassen / ende dat daer menichte is van ghevoghelte / soo van dat hem opt landt houdt / als water voghelen / ende dat sy veel voet-stappen van dieren int landt ghewaer werden. Twaelf leguen naert Suyden van het Oostelijckste eynde van dit Eylandt leght het Eylandt Penguin. Tegen over het Eylandt de Assumtion, ofte het Westelijcke gedeelte van t'selve aen t'vaste landt / op de Noordtcuste vant selve landt is gheleghen een rieviere / de welcke Iaques Quartier ontdeckte in sijn tweede voyagie / welcke rieviere daer naer de naem heeft behouden van Cheschedech: de selve Quartier ghetuyght dat van de seven Eylanden / welck hy noemde les Sept Isles, beghint een leegh landt / vol van schoon gheboomte / van welck in Zee afstrecken diversche bancken van sandt / de sommighe wel twee leguen van t'landt / die seer dangereus zijn / ende met leegh water droogh loopen; dese landen strecken by de thien leguen, ende daer aen naer het Oosten is dese rieviere / welck is van versch water / soo sterck af-loopende in Zee / dat men het versch water wel een legue van t'landt ghewaer wordt / soo soet als Fonteyn-water: Quartier voer in de selve rieviere met barcken / ende bevondt in de mondt wel ander-half vadem waters: in de selve rieviere is menichte van Zee-peerden die men noemt Hippopotamos, hebbende de gelijckenis van een peerdt / komen des nachts aen lant / ende daeghs loopense in Zee. Aen de selve Noordt-zijde van t'vaste landt heeft men een in-ham op een en vijftich graden / ende etlijcke minuten / welck een quade reede heeft door de bancken ende klippen / die daer zijn: van daer komt men langs de selve custe aen Riviere de Ste. Marguerite, daer met t'hooge water dry vadem waters is / ende met t'leeghe ander half / streckt tamelijck verre int landt / ende aent in-komen leght een sandt-banck / daer met leegh water een half vadem waters op blijft. Naer dat men sien kan / soo heeft dese rievier naert Oosten een val wel vijftich oft sestich vademen hoogh / daer t'meeste water van her-komt. Al de custe naert Oosten is drift-zandt / ende ontrent een halve legue van de rieviere voor-schreven is een punt / welck een halve legue in Zee streckt / ende aende West zijde leght een kleyn Eylandeken. Dese gheleghentheyt is op de hooghte van vijftich graden. Alle t'landt is seer slecht / ende vol vueren boomen / een weynigh verheven / doch niet soo hoogh als t'landt dat aen de Suydt-zijde leght. Dry leguen voorder is een ander rievier die meest van klippen besloten is / schijnt anders een groote rievier te wesen: acht leguen voorder is een punt landts welck anderhalf legue uyt-steeckt / ende men heeft maer anderhalf vadem waters; maer vier leguen voorder is noch een ander punt daer waters genoegh is: al die custe is leegh landt ende sandt-strandt. Vier leguen voorder is een ander in-ham / daer een rieviere in komt / daer veel schepen in mogen komen / van de West-zijde / heeft een leegh punt / welck wel een legue in Zee streckt; dit is wel de beste haven die men aen dese gantsche Noordt-custe vindt; doch het is ghevaerlijck langhs dese custe te zeylen om de vlackten ende sandt-bancken / die wel twee leguen door-gaens in Zee steecken. Ses leguen voorder naer t'Westen is een baye daer een sandt-Eylandt leght; dese baye barnt seer / uyt-genomen aen de Oost-zijde / daer by de vier vadem waters magh wesen. Vijf leguen van daer is weder een punt / dat een halve legue uyt-steeckt / ende daer aen dry leguen voorder een ander punt / ende tusschen beyden een in-ham / daert seer barnt ende weynigh waters is. Twee leguen verder is een strandt ofte reede / daer een goede haven is / ende een kleyn rievierken / met dry Eylandekens / daer de schepen haer konnen bergen. Dry leguen van daer is een sandt-punt / welck ontrent een legue uyt-steeckt / ende aent eynde leght een kleyn Eylandeken. Voorts varende naer Lesquemin ghemoet men twee leeghe Eylandekens / ende aent landt een kleyne rodtse. Dese Eylandekens liggen ontrent een halve legue van Lesquemin, welck een seer quade haven is / met klippen om-ringht / ende droogh by het leeghe water / ende men loopt daer in achter een kleyn punt van rodtsen / daer maer een schip teffens in magh / een weynigh hoogher is een rieviere die wat te landt-waert in loopt: dit is een plaetse daer de Basques komen Walvisch vanghen; dan de haven en deucht gantsch niet; ende van daer komt men te Tadoussac. Alle het boven-gheschreven landt is vlack aen de custe / ende binnens landts ist seer hoogh; en is nerghens naer soo playsant ofte vruchtbaer als t'landt aen de Suydt-zijde / hoewel het veel leegher is.

l'Escarbot.

CANADA.

Het elfde Capittel.

Beſchrijvinghe van de Haven van Tadouſſac ende de groote Rieviere van SAGVENAY.

Voyag. de Champl.

INt verbolgh van de Noort-cuſte van t'vaſte landt zijn wy gekomen int voor-gaende Capittel tot de haven van Tadouſſac, de welcke Mr. de Champlain beſchrijft als volght. Den derden Junij arriveerden wy voor Tadouſſac, van Gaſpé tachtentich oft neghentich leguen verſchepden/ende lieten t'ancker vallen op de reede van de voorſz. haven/een legue daer van/welck is ghelijck een in-bocht aent beghin van de rievière Saguenay, daer een vreemdt ghetije valt om ſyn snellichepdt/ende daer vallen ſeer ſtercke winden/welcke groote koude ende voorſt by wijlen veroorſaken. De haven is klepn/soo dat daer niet over de twintich ſchepen konnen rijden; daer is anders waters genoegh/ende is beſchut van de rievière Saguenay, ende een klepn Eplandeken van klippen by naer af-gheſneden van de Zee; de reſte zijn ſeer hooge berghen/daer wepnigh aerde op is/meeſt rodtſen ende ſanden met gheboomte bekleet van vueren houdt; ontrent de haven is een klepne poel/omringt van berghen die vol gheboomte ſtaen. Aent in-komen van de haven zijn twee punten landts/het eene aen de Supdt-weſt zijde/by naer een legue in Zee ſtreckende/welck men noemt Point S^t. Matthieu, ofte oock anders Pointe aux Allovettes; d'ander aen de Noordt-ooſt zijde een quart van een legue upt-ſtekende/welck ſy noemen point de tout les Diables, voor het groot ghevaer welck daer is. De Supdt-zupdt-ooſte wint waept vlack in de haven/doch en is niet te vreeſen; maer wel die van Saguenay af komt. Beyde deſe punten loopen droogh met het leegh water. binnen in de haven is thien/twaelf ende oock achthien ende twintich vadem waters; int binnenſte van de haven komt een beke upt de voor-ſchreven poel ofte lack; welck noch een ander upt-wateringhe ofte loſinge heeft in de rievière Saguenay; deſe twee upt-wateringhen ſnijden gelijck een Eplandt af van t'vaſte landt/opt welcke de Wilde gewoon zijn haer hutten op te ſlaen/wanneer ſy van binnens landts af-komen met de ſchepen om in pelterije te handelen.

De rievière Saguenay is een ſeer ſchoone rievière/ende van onghelooflijcke diepte/hebbende in ſommige plaetſen hondert en vijftich tot tweehondert vademen waters; by de vijftich leguen de rievière op naert Noort-noort-weſten is een groote af-val en ſtortinge van water/vallende van een ſeer hooge plaetſe met een groote snellichept. In de rievière legghen ſekere woeſte Eplandekens/weſende niet dan klippen met vueren boomen ende heeſtres bekledet; de rievière is int in-komen een vierendeel van een legue breedt/ende binnen-waerts op ſommighe ſtreken een half legue/ende daer komt soo harden ſtroom af/dat het water wel dry vierde parten ghewaſſen is/datter noch ebbe af komt. Al t'landt daer om her en zijn niet dan berghen ende rodtſen/de meeſten deel met boomen bewaſſen/een ſeer onaengenaem landt/soo wel aen d'een zijde van de rievière als aen d'aendere; in der daet niet dan wildernijſſen/daer men niet en vint dan klepne vogelkens/ende in de ſomer eenigh water-gevoghelte; upt oorſaeck dat het daer voorgaens ſeer koudt is. Deſe rievière komt upt het Noordt-weſten. De Wilden die te Tadouſſac komen handelen/verhalen veel wonders van deſe rievière/ende dat men de ſelve eenighe dagh-reyſen op varende/ende diverſche van die vallen ende lacken paſſerende/eyndelijck komt aen een plaetſe/daer men de groote Noordt-Zee int ghelichte krijght/dan alsoo diergheljcke verhalen van de Wilden genepnlijck onſeker gaen/ende deſes rievиers geleghenthept voorder op niet naerder en is onder-vonden/soo ſullen wy het hier by laten berusten/ende voort-varen tot de beſchrijvinghe van de groote rievière van Canada, ende andere klepnder die daer in vallen.

Het

Het twaelfde Capittel.

Particuliere beſchrijvinge van het ghedeelte van de groote Rieviere van S^t. LAVRENS, ofte van CANADA tot het punt van QVEBECQ toe.

DEſe groote ende vermaerde rieviere woꝛdt by diverſche ſchꝛijvers diverſche namen gegeven; eenige noemen die Reviere de Canada, eenige R. de Hochelaga, andere Reviere de S^t. Laurens: deſe is eerſt ontdeet geweeſt by Iaques Quartier op ſyn tweede vopagie in den jare 1535. Sy neemt haer begin by Weſten t'Eplandt Anticoſti oft de l'Aſſumtion, tuſſchen t'hooge geberghte van Hongnedo, ende de ſeven Eplanden daer wy voꝛ deſen van hebben geſpꝛoken, al waer ſy vyf en dertich oft veertich leguen breet is naert ſchꝛijven van Quartier; ende is int midden wel twee hondert vademen diep: de meeſte diepte en ſekerſte vaert is langs de Supdt-cuſte. Aen beyde zyden van de rieviere is ſeer fraey ende vꝛuchtbaer landt; ende verre over t'leeghe landt ſiet men eenighe berghen/van de welcke vele rievierkens vlieten in de groote rieviere: al dat landt is bedeckt met gheboomte van alderley ſoꝛten/ ende ſeer veel wilde wyngaerden. Deſe rieviere is ſeer viſch-rijck van alderley viſſchen/ſoo dat het te verwonderen is/want van't beghin van de rieviere tot den eynde toe/ vint men op diverſche ſapſoenen by naer alle ſoꝛten van Zee ende Rievier-viſſchen. Iaques Quartier beſchꝛyft een ſonderlinghe viſch/die hy daer vondt; was van de grootte van een Swyn-viſch/doch ſoo wit als ſneeuw/gebbende t'hooft gelyck een Haſe; de Wilden noemen die Adhothuys; daer is groote menichte van deſe viſſchen een wepnich by Weſten de rieviere Saguenay; al waer t'water begint verſch te woꝛden. Op deſe rieviere leggen veel klepne Eplanden/eñ daer zyn veel havenen ende hapen: Ses leguen van de haven van Tadouſſac, by de welcke wy het int voꝛ-gaende Capittel hebben gelaten/legt een Eplandeken welc ſy noemen Iſle aux Lievres, om dat ſoo veel van die viſſchen haer daer ontrent houden / die t'hooft hebben als een Haſe/leght twee leguen van de Noꝛdt-wal / ende by naer vier leguen van de Supd-wal: by t'Eplandt is goede ancker-grondt in achthien vadem waters. Daer by aen t'vaſte landt is een rievierken/ welck alle ghetyen dꝛoogh loopt; welck Champlain noemde Riviere aux Saulmons, om dat ſy daer eenighe Salmen vonghen; Dꝛy leguen voꝛder op de ſelve Noꝛdt-cuſte ſteeckt een punt upt/ welck ſy den naem hebben gegeven van Cap Dauphin: ende acht leguen voꝛder is een ander punt/welck ſy noemen Cap a l'Aigle, ende tuſſchen beyden is een groote in-ham/in t'binnenſte van de welcke een klepn rievierken is dat dꝛoogh loopt met de ebbe: een legue voꝛder leght Iſles aux Coudres, ſoo ghenoemt by Iaques Quartier om dat ſy daer veel Haſelaren vonden: naer t'segghen van Quartier ſoo ſoude dit Eplandt dꝛy leguen lanck zyn/ende twee breedt; dan Champlain ſeght dat het maer anderhalf legue lanck is; loopt aen beyde de eynden wat ſmal af: aen de Weſt-hoeck heeft het wepden/ende eenighe punten van rodtſen die wat af-ſteken in de rieviere; aen de Supdt-weſt zyde barnt het ſeer: t'Eplandt is even wel daer ſeer playſant/van weghen t'gheboomte dat daer waſt/ende leght verſchepden van de Noꝛdt-wal een halve legue, al waer een klepne rievier is/ welc dꝛy al verre int landt ſtreckt; welcke Champlain noemt Reviere du Goufre, dooꝛ dien t'tuſſchen t'landt ende het Eplandt gheweldigh diep is / ende men daer een continuele ravelingh van ghetye heeft / oock alſt ſtil is; anders is het rievierken black / ende heeft eenige klippen in de mondt ende rondtom. Vyf leguen voꝛder heeft men aen de ſelve zyde Cap de tourmente, welc Champlain ſoo noemde om dat met wepnigh wints daer ſeer hol water gaet. Het water van de rieviere beghint hier heel verſch te weſen. Twee leguen voꝛder is gelegen Iſle d'Orleans (welck Iaques Quartier in ſyn tweede vopagie noemde Iſle de Bacchus, om dat hy daer Wyngaerden vondt.) Aen de Supdt-zyde van t'welcke legghen vele Eplandekens / die black zyn / ſeer luſtigh met boomen bekleet/ende vol ſchoone wepden/daer veel wildts is / van deſe Eplandekens zyn eenige wel twee leguen groot/de andere een wepnigh grooter ofte klepnder. Rondtom de ſelve zyn veel rodtſen ende gevaerlyeke dꝛooghten/ontrent twee leguen van t'vaſte landt naer t'Supden. De gantſche kuſte van beyde zyden van Tadouſſac af tot Iſle d'Orleans, is ſeer bergich lant ende ſlechte gront / daer niet dan bueren ende ander boomen en groeyen/ende daer zyn veel klippen /ſo dat men daer voꝛſichtelyc moet varen.

Dit Eylandt leght van de custe van t'vaste Landt by Suyden ander-half legue, ende van de Noordt-custe een halve legue; is by de ses leguen lanck / ende een legue, ende ock ander-half legue breedt op sommighe plaetsen. Aen de Noordt-zijde is het Eylandt seer lustigh van weghen de fraeye weyden ende de boomen / die daer groeyen / maer het is seer ghevaerlijck daer door te varen om de groote menichte van punten ende klippen / die daer legghen tusschen het vaste Landt ende het Eylandt. Aen dese plaetse beghint het goet landt aen dese Rieviere gheleghen / ende van het beghin van de selve Rievier tot hier toe rekent men honderdt ende twintich leguen naer t'leggghen van Champlain. Aent eynde vant Eylandt op de Noord-custe van t'vaste landt is een beke / komende uyt een lack / welck wel thien leguen int landt leght / ende valt van een hooghte welck wel vijf en twintich roeden hoogh is / ende boven is het vlack ende schoon landt / hoewel men binnens s'landts eenighe hooghe berghen siet wel vijfthien tot twintich leguen verre. Van dit Eylandt tot een plaetse / die sy noemen Quebecq, heeft men een legue. Alle t'landt aen de Noordt-zijde van Tadousac tot by Quebecq, noemen de Francoysen Nouvelle Bisquaye, ende de voor-noemde beke vallende uyt het lack / noemen sy le grand Saut de Montmorency. Wy hebben tot hier toe meest beschreven de custe van de Noordt-wal van t'vaste landt / en sullen hier int kort mede aen-roeren de Suydt-kuste, aen Gaspé ofte Gapeche verbolght een cape / die sy noemen Cape de Boutonnieres, ende voorder naer t'Westen Cap l'Eveſque ende Cap de Chate, waer achter sich verthoont t'hooghe gheberghte / welck sy noemen les monts de noſtre Dame; ende daer aen volght een rievier / die sy noemen Mantanac, welck is een kleyn rievierken by de achthien leguen te landtwaert in streckende; is by de seslich leguen verschepden van Gaspé; dan de Wilden die daer op woonen / gekomen zijnde met haer Canoes tot den oorspronck van de selve rievier / draghen haer Canoes een weynigh meer als een legue over landt / ende comen aen een ander rievier / die haer af brenght in de baye de Chaleur, ende dryven soo haren handel. Twintich mylen van de rievier Mantanne leght een plaetse / die sy noemen le Pic, van waer tot Tadousac dwers over de rievier zijn vijfthien leguen; tusschen beyden de Pic ende Mantanne, leght t'Eylandt St. Barnabe de Suydt-wal naest. Voorder de Rievier op aen de selve Suydt-custe stelt Champlain in syn Caerte Rievier de Moy, doch alsoo wy de particuliere ghelegentheden van dese rievier / als mede van de andere plaetsen niet en vinden beschreven / soo sullen wy het hier by laten.

Het derthiende Capittel.

Voorder beschrijvinghe van de Rievier van CANADA ende van HOCHELAGA uyt de tweede voyagie van Iaques Quartier.

EEr wy voorts varen tot de beschrijvinghe van Quebecq ende de rievier opwaerts naer de bevindinge van Champlain, so salt niet ondienstigh zijn hier in te voegen uyt de voyagie van Iaques Quartier de ontdeckinghe van de rievier / ende de Provincie van Hochelaga. Iaques Quartier gekomen zijnde tot het Eylandt / welck men noemt Isle d'Orleans, voer van t'West eynde van t'selve Eylandt de rievier op / ende vondt daer een bequame haven om syn schepen te berghen / de welcke hy noemde St. Croix: (Champlain is van gevoelen dat het de selve plaetse is welck men nu noemt Quebecq) ende daer was in die tyt een woon-plaetse van Wilden / welck sy noemden Stadaca ofte Stadacona; ende Quartier die maeckte hier een hups om in te over-winteren: ende ghedurende syn verblijven in die plaetse dede hy een voyagie de rievier op / de welcke wy hier vervolgens sullen in voeghen. Sy maeckten zepl den negenthienden Septemb. 1535. ende vonden int op varen t'landt aen beyde zijden van de rievier seer schoon / vol fraeye boomen van alderley soorten / oock wynghaerden daer druyven aen waren / doch kleyn om datse niet ghehavent en worden: oock menichte van wooninghen langhs de rievieren daer de Wilden haer in onthouden / ende leven meest by de visscherije: ontrent vijf en twintich leguen van St. Croix de rievier op is een enghte / welck de Wilden noemden Achelaci ofte Hochelay, daer een harde stroom is / ende het isser seer gevaerlijck van weghen de groote steenen die daer op de gront leggghen. Van hier voorts noch neghen daghen op ghevaren zijnde / quamen sy aen een groot lack midden in de rievier / on-

re/ontrent vijf oft ses leguen breedt ende twaelf leguen lanck; daer was door-gaens weynigh meer oft min als twee vadem waters/ende aent eynde maer anderhalf: daer komen in dit lack wel vier oft vijf rievieren loopen/de welcke sekere Eylanden maken; ende ontrent vijfthien leguen hooger de rieviere op komen sy wederom in een. Van hier tot Hochelaga zijn vijf en veertich leguen; de rieviere is hier seer ondiep/soo dat men daer niet en kan varen dan met barcken. De stadt Hochelaga lagh tusschen de ses en seven leguen van de rieviere af in een seer schoone ende wel ghecultiueerde contreye/alwaer de schoonste Eycken boomen wiessen diemen soude konnen sien; ende veel koorn-velden van t'koorn van die landen/welck men ordinaris noemt Turcks ofte Bresilisch koorn. De stadt was gheleght int ronde/ende met houdt om-walt/hebbende maer een poorte/welck met houten staken wort ghesloten; de houte wal is boven plat/ende in maniere van een rampart/daer men met leeren aen-klom/ende was voor sien van steenen ende keyen tot defensie teghen de ghene diese van buyten souden willen bespringhen. In de stadt waren vijftich huysen/oft daer ontrent/mede van hout ghetimmert/lanck by de vijftich passen/ende vijfthien wijdt/ghedeckt met de schorssen van de boomen; binnen de huysen waren veel kamers/ende int midden een vuyr-stede; t'volck leefden in tghemeyn; haer broodt was van seker koorn/als voren/ghemaeckt/welck sy noemden Caraconny; daer is oock abondantie van Erten ende Boonen/Meloenen ende Comcommers: haer provisie voor de winter was gedrooghde visch/die sy in voorraet maken te hebben: sy sliepen op de grondt op sekere plancken met beesten huyden beleght: in welcke huyden sy haer oock kleeden. T'kostelijckste dat sy hadden was Esurgny, welc is soo wit als sneeuw; sy vinden het in de rieviere in maniere als volght: als yemant de doot verdient heeft/oft dat sy yemandt in de oorloghe ghevanghen hebben/soo dooden sy die/snijden langhe sneden over al de ghevleesde partijen van haer lichaem; ende worpen t'lichaem in t'water daer dese Esurgni valt/ende laten het daer thien oft twaelf uren in legghen/ende halen het dan weder uyt/ende vinden dan t'voorschreven Esurgni in de sneden/daer sy Paternosters van maken/ende houden het daer voor dat het de kracht heeft om bloet te stelpen. Dit volcxken sorghde nieuvers voor als voor de kost/en kenden gheen rijckdom/noch en trachten daer niet naer/bleven in haer landt sonder wijdts ende zijdts te wandelen/als andere Wilden van die ghewesten doen. Sy hadden onder haer een Koninck die sy noemden Agouhanna, ende droeghen die op haer schouderen: sittende op een groote Harten huyd. Ontrent een legue van de stadt leght eenen hooghen bergh/welcke Iaques Quartier noemde Mont Royal, van welckes top men t'landt rondtom kan besichtigen veel leguen int ronde. Quartier verhaelt noch veel dinghen van dit quartier opt raport van de Wilden/die wy hier sullen voor by gaen/door dient al onsekere dingen zijn/te meer om dat sy der Wilden tale niet en verstonden. Quartier besocht noch eenighe andere plaetsen/ende in den jare 1542. quam in die quartieren als Lieutenant van de Koninck van Vranckrijck de heer van Roberval, die daer volck brocht ende een Colonie stichte; doch alles wierdt weder verlaten/ende quam tot niet/als wy hier naer noch sullen verhalen.

Het veerthiende Capittel.

Beschrijvinghe van QUEBECQ, ende voordere ontdeckinghe van de groote Rieviere van CANADA by Mr. Champlain.

INt twaelfde Capittel hebben wy de groote rieviere van Canada ofte St. Laurens vervolght tot Quebecq, welck is een punt landts/welck vol Note-boomen stondt/ten tijde dat Champlain daer quam/de welcke daer een woon-plaetse boude voor syn volck: dese plaetse is gheleghen op de hooghte van ses en veertich graden ende een derde. t'Landt daer ontrent is seer playsant/ende brengt voort alle soorten van granen; men vint daer by naer alle soorten van boomen/die men heeft in de bosschen van Vranckrijck/oock veelderley vruchten/doch wilder als de onse/om dat sy niet gehavent en worden/als Noten/Kerssen/Pruymen/Wijngaerden: Framboisen/Aerd besien/ende andere kleyne fruyten/die redelijck goet vallen: oock zijnder veel goede kruyden ende wortelen. In de rieviere valt veel visch; ende te landt veel wildts. Van de maent van April tot half December heeft men daer een ghesonde lucht/maer Ianuarius, Februarius ende

Martius zijn onghelondt/ ende dan is men daer van t' Scheurbuyck seer ghequelt: de winter duert ghemeynlijck tot in April. Van Quebecq, voorder de rieviere op/ is de rieviere somtijdts een legue, somtijts anderhalf legue breedt/ende de landouwe wordt al schoonder ende schoonder: doch de rieviere is wat ghevaerlijck aen sommighe oorten van weghen de bancken ende klippen die daer in zijn/soo dat men daer wel voorsichtelijck moet varen / ende dickwils moet diepen. Vijfthien leguen van Quebecq is een punt/welc sy noemen S^t. Croix, al waer eenige gelooven dat Quartier syn winterplaetse soude gehadt hebben; is een landt-punt een weynigh upt-stekende/gantsch open voor de Noordt-weste windt: daer legghen eenighe weyden / die met hoogh water alle ghetijden onder loopen: t'is een dangereuse passagie van weghen de rodtsen die in de rieviere leggen/ende hoewel daer een diep Canael is/soo loopt daer een harde stroom/soo dat men syn ghetije wel moet waer nemen om dese plaetse te passeren. Neghen leguen voorder komt men aen een kraepe rievier/die sy noemen Riviere S^te. Marie; ende anderhalf legue van dese rieviere leght een kleyn Eylandt/welck sy noemen Isle S^t. Esloy, ende noch ontrent vijf leguen voorder komt men aen een grooter rieviere / die sy noemen les trois Rivieres; aen welckes in-komen ses kleyne Eylandekens leggen / die seer vermakelijc zijn/ende daer dicht by een lac/welc sy noemen Lac de S^t. Pierre: op de hoogte van by na 46. grad. Het lac is by de acht leg. lanc en vier breet / ende daer is dry en vier vadem waters; aen de Noort-zijde is een rievier die by de twintich leg. int lant loopt / die sy noemen Riviere de S^te. Susanne; ende aen de Suyd-zijde zijnder noch twee/ d'een ghenoemt Riviere du Pont, ende d'ander de Gennes, welcke beyde schoone rievieren zijn/ende loopen door seer schoone landouwe. T'lack is by naer staende water / ende seer vilsch-rijck. Aen de Noordt-zijde siet men wel twaelf oft vijfthien leguen binnens s'landts hoogh ende bergigh landt. Van dit lack komt men voorder aen een deel Eylandekens die seer lustigh zijn/vol boomen/ wijngaerden ende wildt. Van daer komt men aen de Riviere de Yroquois, welck naer t' Suyden streckt/ ende is in de mondt vier oft vijf hondert passen breedt/op de hooghte van vijf en veertich graden/ ende by de dry en twintich leguen van les trois Revieres voor-noemt. Dese rieviere is van haer beghin tot de eerste af-val/ (welck zijn vijfthien leguen) al black ende aen beyde zijden met boomen bekleet; ende tusschen beyden zijn neghen oft thien schoone Eylandekens; de rievier is op sommige plaetsen wel een half legue breet/ende vol vilsch: men vint daer niet minder als vier voet waters. T'begin van de af-val is gelijc een lack/ daer is weynigh waters/ dan even wel loopt het seer snel af / soo datter gheen middel en is om met een sloupe op te varen, dan met groote moeyte weten de Wilden die te passeren met hare Canoen: ende soo komt men eyndelijck aen een seer groot lack daer veel schoone Eylanden in legghen: hier vanght men menichte van Bevers: dit lack is naer t'legghen van Champlain wel tachtentich oft hondert leguen groot / ende daer zijn vier Eylanden die thien/ twaelf ende vijfthien leguen lanck zijn; op den oever vant lack wassen veel schoone boomen/ende onder andere Castanien boomen / die men elders op de rieviere van Canada niet en heeft: daer is veel vilsch int lack/ en onder andere een soorte/die sy noemen Chaousarou, welck eenighe wel thien voeten lanck zijn: hebben een lanck bachuys/met een dobbel ryje van seer scherpe tanden; is van de gedaente van een snoet/ met soo harde schobben/dat men daer qualijck met een dagghe kan door-steken / grijs van couleur: verslinden alle andere visschen/die int lack zijn/ende de rievieren; ende weten de voghels met een sonderlinghe aerdichept te verrasschen: begeeft hem tusschen de biesen/ende t'riedt dat aen de kanten wast/ ende houdt syn beck boven t'water heel stil/ soo dat de voghels daer op komen sitten ghelijck op een struyck/ende hy weetse dan soo te vatten by de beenen/ende onder t'water te trecken. Rontom het selve lack siet men seer hooghe berghen / waer van die aen de Oost-zijde gheleghen meest met sneeuw bedeckt zijn/ende aen die zijde woonen de Wilden/ die sy noemen de Yroquois, in seer schoone vallepen/daer schoon koorn wast. Aen de Suydt-zijde zijn mede hooghe berghen/doch sonder sneeu/daer mede van die selve natie van volckeren woonen/ by een ander kleyn der lack/ welck ontrent de custe van Norenbegue komt te vallen. T'groote lack voordt de naem ghegheven van Lac de Champlain. Weder komende in de groote rieviere/soo komt men aen een val waters/ welck sy noemen le grand Sault S^t. Louis, is dertich leguen van les trois Rievieres: dese val is ghelijck een lack / ende daer zijn dry ofte vier kleyne Eylandekens / ende aen de kant van de rievier seer schoone weyden. Dese val

Champl.

ofte

ofte Sault S^t. Louis is beſwaerlijck te palleren/ſoo dat men ghenoodſaeckt is de Canoes over landt te draghen/tot het eynde des ſelves; twee leguen voorder de rievier op is weder een lack by de twaelf leguen groot/daer dry rievieren in komen/de eene van t' Weſten/daer de volckeren woonen/ die men noemt Ochataiguins, welck van deſe Grand Sault S^t. Louis, wel hondert en vijftich leguen de riviere op woonen: d'ander van't Suyden uyt de Provincie van Yroquois: de derde vant Noorden/maer de Algoumequins, ende Nebicerini woonen. In dit lack zijn veel ſchoone Eylandekens; ende t'landt daer om her is vol hollchagien: deſe plaetſe leght op de vijf en veertich graden ende achthien minuten. Champlain voer de riviere op die naer t' Noorden ſtreckt door t'valſch aengeven van eenen Franſman/die hem wijs maeckte/ dat hy door dien wegh tot aen de Noordt-Zee toe hadde geweeſt/ ende daer de wrack van een Engelſch ſchip ghelien te hebben: hy bevondt deſe riviere ſeer moeplijck ende gevaerlijck om op te varen door de menichte van vallen ende blinde klippen die in de riviere legghen: quam by diverſche natien van Wilden/te weten/die men noemt Quenongebin, ende de Oueſcharini; de Algoiugequins, Matou-oweſcharini: ende voer op met groot onghemack door diverſche lacken tot op de seven en veertich graden; al waer hy by de Wilden onderrecht wierdt/hoe dat hy by synen lepdtſ-man ſchandelijck bedrogen wierdt (de welcke oock eyndelijck zijn valſchepdt bekende) ende keerde van daer weder te rugghe naer Quebecq. Ende dit is t'ghene wy vinden van de upterſte ontdeckinghe van deſe groote riviere van Canada, ende andere die daer in komen/met de aen leggende lacken ende anders.

Het vijfthiende Capittel.

Van de ghedaente ende manieren van leven van de Wilden die in deſe quartieren woonen, int ghemeyn.

EEr wy van dit quartier ſchepden/en ſalt niet buyten propooſt weſen hier by te voeghen den aerdt ende manieren van de Wilden die in deſe quartieren woonen. L'Eſcarbot ghetuyght daer van/dat ſy door den landt vrolijck van humeur zijn/ ende de meeſten tijdt lacchen/doch dat ſy even-wel wat Saturnijn zijn. Sy ſpreken ſeer verlanckſaem/ghelijck oftſe gaern wel verſtaen waren/ende houden op van ſpreken/ haer bedenckende een wijl/ende vervolghen dan weder haer reden. Sy hebben een gewoonte/ naer dat Champlain verhaelt/van half September tot half October haer te begheven tot het villchen van ſekere Aelen/ die ontrent die tijdt by menichten in de riviere ghevanghen worden; ſy onderhouden haer daer mede/ende droogghen de ſelve voor proviſie teghen den winter/als wanneer ſy op de jacht trecken om Bevers te vangen, want daer valt in die tijt ſeer veel ſneeuws/ſoo dat die wel twee ende dry voeten dick op het landt leght: ſy maken dan ſekere raketten/ die ſy aen de voeten binden/ om niet te ſincken int ſneeuw. Als haer ghedroogghde Aelen op zijn/ſoo behelpen ſy haer met de jacht van Elandts ende andere wilde beeſten/die ſy weten te vanghen. Als haer deſe beyde miſſchen/ſoo zijn ſy ghenoodſaeckt haer ſeer armelijck te behelpen/ende lijden dickwils groot ghebreck ende waren honghers: eten ſekere Sleerkens/ dooden ende eten haer honden/jae ſomtijdts eteníe de vellen/daer ſy haer gewoon zijn in te kleeden: ende daer en is niet ſoo vuyl ofte ſy ſlaen het in/tot vuyle ſtinckende krengen toe; ghelijck dan M^r. de Champlain notabele exempelen daer van verhaelt. Sy hebben onder andere twee groote ghebreken; de eene/ dat ſy ſeer waeck-gierigh zijn/ende handelen haer vanden als ſy die konnen verraſchen onmenſchelijcken wreedt: de andere is/ dat ſy ſeer leughenachtigh ende bedrieghlijck zijn/ſoo dat men haer niet en magh vertrouwen/ maer altijdts wel op ſyn hoede zijn. Den meeſten deel en hebben ſy noch gantſch gheen wetten ofte andere coſtumen onder haer/maer leven als wilde beeſten/ſonder eenige kennis van Godt ofte Gods-dienſt. Sy hebben onder haer eenighe waer-leggers diefe noemen Pillotois, ende ſy ghelooven dat de ſelve met den Duyvel familiaerlijck ſpreken/de welcke haer ghedient wat ſy te doen hebben in haer oorloghen; zijn ſeer ghenegen om te ghelooven haer eyghen droomen/welck niet en zijn dan bedriegherijen van den Duyvel. Dit volck is anders van lichaem wel ghedroporcioneert/ ſonder eenighe miſmaeckthept/ende diſpooſt: ſoo wel de mans als de vrouwen zijn van couleur bruyn/

ofte als

ofte als een Olÿve, door ſekere olien ende verwen/daer ſy t'lichaem ghewoon zÿn mede te beſmeeren: kleeden haer in vellen van diverſche beeſten/ in de ſomer loopen ſy half naeckt / dan in de winter zÿn ſy heel wel bedeckt met Elandts huyden/Robben vellen/ Bevers ende Beyren huyden/ende ander bondt. Wat haer houtwelÿcken belangt; van dat de dochters veerthien oft vÿfthien jaren oudt zÿn / converſeren ſy met alle die haer goet duncken; ende dan t'eynde van vÿf oft ſes jaren nemen ſy een tot haer man die ſy willen/eñ leven daer voorts kuyſchelÿc mede: doch indien ſy geen kinderen te ſamen en teelen/ſo ſtaet het de man vry die te verlaten/ende een ander te nemen: De mans zÿn ſeer jaloers over haer vrouwen; ende geven ghelchencken aen de ouders van de dochters die ſy tot vrouwen ghenomen hebben. Wan oft vrou ghetorven zÿnde / makenſe een kuyl/ende legghen daer alles in wat haer lieden toe behoort/als ketels / bÿlen/ boghen/ ende pÿlen/kleederen/etc. ende legghen t'doode lichaem daer by/ beberghent met aerde/ ende werpen daer groote ſtucken houdts op/ende een plancke daer over/ welck ſy roodt ſchilderen. Sy ghelooven de onſterffelÿckheyt van de zielen/ende legghen/dat ſy haer/ naer dat ſy upt den lichaeme ghelchepden zÿn / gaen vermepden in een ander landt by haer vrienden die te voren ghetorven zÿn. Sy zÿn ſeer vreeſachtigh / ende altÿdts beducht voor haer vpanden/ſoo dat ſy wepnigh ruſten/maer dickwils upt den ſlaep ontwaken/ende haer te weer ſtellen al oft de vpandt haer opt lÿf ware. In ſomma het is een arm ende miſerabel volck; doch dit en is niet te verſtaen van alle de Wilden die ontrent ende in de rieviere woonen/maer van die/welcke aen de eerſte beghinſelen van de rievière/ende by naer tot de Sault S^t. Louis woonen/die ſy noemen Montaignets, Canadiens, ende Souriquois; want de andere / als daer zÿn de Algommequins, Ochaiſtaguins, ende Yroquois, de welcke meer inwaert deſe groote rievière woonen / hoe wel ſy van conditie ende manieren by naer zÿn als de andere / ſoo hebben ſy een beter leven/ door dien ſy t'landt bouwen ende vruchten winnen/daer ſy haer met onderhouden/ende ſelden ghebreck lÿden/ten ware als ſy haer rekeningh qualÿck maken/ want alle deſe natien en forghen niet verder als voor een winter/ende dat ſoo nauw / dat ſy niet en hebben te ſparen oft andere met te deplen.

CADIE ofte ACCADIE.

Het ſeſthiende Capittel.

Beſchrijvinghe van de Zuydt-cuſte van Nova Francia, ende eerſt van Campseav, ende andere havenen en Eylanden op de cuſte van Accadie ofte Cadie, gheleghen tot Cap de Sable toe.

TOt hier toe hebben wy beſchreven de gheleghentheden van de groote rievière S^t. Laurens ofte Canada; om nu voorder te komen tot de reſterende deelen van dit quartier/ſoo ſullen wy weder beghinnen van daer wy het ghelaten hebben / te weten van t'vaſte landt/welck gheleghen is by t'Eylandt van Cap Breton; welcke contrepe nu by de Franchoſen ghemeynlÿck woordt ghenoemt Cadie ofte Accadie; welck is een ſtreeck landts legghende in de lenghte aen de Zee van Campſeau af tot Cap Fourchu; ende van beyde zÿden loopt het ſmal toe in een forme van een triangel; ſoo dat het ontrent aent eynde van de baye Françoiſe op ſyn ſmalſte is/eñ niet verre vant innerſte van de baye de Chaleur, welck leght aen de Ooſt-zÿde van dit landt op de Golfo S^t. Laurens, als hier voren is verhaelt. Aent Ooſt-eynde/ende begin van deſe cuſte leght de haven van Campſeau, welck is een plaetſe gheleghen tuſſchen twee Eylanden / daer ſeer qualÿck is aen te komen/dan met heel ſchoon weder/door de klippen ende barninghen die daer zÿn. Is gheleghen op de vÿf en veertich graden/ende een derde Noordelÿcker breedte: acht leguen vant Eylandt van Cap Breton, ende vÿf en twintich leguen van Cap Breton ſelf: tuſſchen deſe haven van Campſeau, ende dit Eylandt is een groote door-tocht/die neghen oft thien leguen tuſſchen t'landt ſtreet/ ende een paſſagie maeckt in de groote baye oft Golfo S^t. Laurens, door de welcke men vaert naer Gaſpé ende Iſle Percee: is een enge paſſagie/ende de groote ſchepen en varender niet door/hoe wel daer waters ghenoegh is/ upt oorſake van de harde ſtroom / ende ravelingh van de ghetÿden; ſoo dat het daerom ook ghenoemt woordt le Paſſagie Courant, op de hooghte van

Champl.

vÿf en

vijf en veertich graden ende vijf en veertich minuten. Van Campſeau voorder naer het Weſten tot een haven toe/die ſy noemen port de Savalette, zijn ſes leguen, en tuſſchen beyden zijn ſeer veel klepne Eylandekens langs de cuſte liggende. Van port de Savalette tot les Iſles Rangees zijn vier leguen, dit zijn vele Eylandekens liggende op een rije in een in-ham; van waer tot Iſle Verte zijn ſes oft ſeven leguen; alwaer een rieviere is/welck ghenoemt wordt la Riviere de l'Iſle Verte, door dien dit groen Eylandeken aen de mondt leght van de ſelve rieviere; ende is op de 45. graden ende een quart Noorder breedte. Van deſe rievière tot baye de toutes Iſles zijn ſes leguen, ende tuſſchen beyden zijn al klippen die by naer een legue in Zee ſteecken / ende het barnt daer ſeer. Van deſe baye tot port S^t. Helaine zijn veerthien oft vijfthien leguen, daer oock groot gevaer is van weghen de bancken/drooghten ende barninghen; is al ſlecht landt. Port S^t. Elaine heeft int in-komen een Eylant van t'welck men met het leegh water kan gaen tot aent vaſte landt; heeft een tamelijcke goede haven voor ſchepen van hondert en hondert en twintich baten/ende is gheleghen op de hooghte van vier en veertich graden/ende veertich minuten/wepnich meer of min. Van port S^t. Helaine tot Seſambre zijn acht leguen, ende tuſſchen beyden leght een baye / die ſy noemen baye Saine om dat ſy ſeer fraeye ende ghelont is/ende by de ſeven leguen groot: allwaer gheen Eylanden en zijn dan int binnenſte by een klepn rievierken/ende van wepnigh waters. Seſambre is een Eylandt ſoo ghenoemt by die van S^t. Malo: van waer tot Riviere de S^te. Marguerite zijn ſeven leguen, deſe rievière leght achter een klepn Eylandt/weſende een van ſeer veel klepn Eylandekens die hier legghen langhs de cuſte in diverſche bayen ende in-hammen; de welcke alle by de Francoyſen worden genoemt les Martyres, om dat daer eertijdts eenighe Francoyſen van de Wilden zijn verraſt ende doot-gheſlaghen: deſe rievière legt op vier en veertich graden ende vijf en twintich minuten Noorder breedte: alle de Eylanden zijn vol Pijn-boomen/ende ander ſlecht hout: dan daer is goede viſcherije ende voghel-vanck. Van deſe rievier tot Cape de la Heve zijn acht leguen; ſoo dat van Seſambre tot deſe Cape zijn vijfthien leguen. Deſe Cape is gheleghen op de vier en veertich graden ende vijf minuten Noorder breedte/vijf en tachtich leguen van Cap Breton; de naelde varieert daer ſelfthien graden ende vijfthien minuten: hier is een goede haven/welck ſy noemen port de la Heve, daer goet anckeren is in vijf / ſes/ ſeven ende acht vadem waters; voorts aen t'in-komen van de haven leght een lanck ende ſmal Eylandeken/ende daer achter by Ooſten de ſelve haven een baye / met veel klepn Eylandekens met boomen bekleet/ en int binnenſte van de baye een rievière die wepnigh waters heeft; in de haven komt mede een klepn rievierken ofte kreecke welck droogh loopt met het leegh water. Vijf leguen voorder is een andere haven / welck men nu noemt port du Roſſignol; op de hooghte van vier en veertich graden ende vijfthien minuten. Daer leght een klepn Eylandt voor de haven; ende men heeft in de ſelve van ſes tot twaelf vadem waters/ende buyten veerthien ende vijfthien: daer komt een rievier in van den Noort-weſten/welcke by de vijf en twintich leguen upt t'lant komt. Seven leguen voorder naer t'Weſten is ghelegen port au Mouton, op de hooghte van vier en veertich graden Noorder breedte. Dit is een beſloten haven/ by naer rondt: voor de ſelve legt een klepn Eylandeken vol boomen/aen de Noordt-zijde van welcke maer twee vadem waters is/dan aen de Suydt-zyde / alwaer t'in-komen van de haven is/ tuſſchen t'voorſchreven Eylandt/ende een lanck ende ſmal punt landts/is diep ende vier vadem waters/ende binnen in de haven ſes ende acht vadem; int midden legghen ſes klepne Eylandekens; daer komen twee rievierkens in: eene vant Noordt-weſten/die heel ondiep is: ende d'ander van t'Suyd-weſten/welc komt upt een ſtaende poel: t'lant aen de ſtrandt is vol van kreupel-boſch ende heeſters: allwaer menichte van Harten is door de poelen ende wateren die daer zijn. Thien leguen voorder is een ſeer goede haven/ welck Champlain noemt port du Cap Negré; van weghen ſekere klippe/die de gelijckenis heeft van een Swarte/ligghende in Zee by een Cape die ſy noemen Cap Negré, verſchepden van de voor noemde haven vier leguen. Deſe Cape is ſeer ghevaerlijck van weghen de klippen ende rodtſen die verre in Zee ſtrecken; de cuſte tot daer toe is ſeer leegh ende met kreupel-boſch bewaſſen; ende de Eylandekens zijn al vol wilds. Aen Port du Cap Negré volght een aender haven / welck Champlain noemt baye de Sable daer de ſchepen konnen anckeren ſonder eenigh perijckel. Twee leguen voorder is Cap de Sable, welck mede ghevaerlijck is van wegen ſekere klippen die wel een

legue

legue in Zee ſteken. Alle de cuſte van Campſeau af tot deſe Cape de Sable is tamelijck hoogh lant ende rotſigh/en meeſtal met kleyne Eylanden ende gevaerlijcke barningen beſet/doch daer zijn evenwel eenighe goede havenen ende reeden als voren verhaelt/t'is ſlecht landt ende onluſtigh/ten zy by eenighe rievieren ofte beken/daer tamelijcke goede grondt is; daer en is gheen twijfel ofte de winter moet hier ſeer koudt zijn/ende ſes oft ſeven maenden dueren.

Het ſeventhiende Capittel.

Voorder beſchrijvinghe van de Cuſte van ACCADIE, van CAPE DE SABLE af tot PORT REAL: Beſchrijvinghe van PORT REAL.

VAn Cape de Sable (daer wy int voor-gaende Capittel van hebben gheſproken) tot een Eylandt nu genoemt Iſle aux Cormorans is een legue; dit Eylandt wort soo ghenoemt van weghen de groote menichte die daer is van dat gevoghelte. Daer aen volght een baye die naer t'Noorden ſtreckt twee ofte drij leguen in t'landt / welck sy noemen la Baye Courante, twee leguen van Cap Forchu; ontrent de welcke veel eylandekens leggben twee ende drij mijlen in Zee/ waer van eenighe twee / d'ander drij leguen groot zijn: ſeer ghevaerlijck om met groote ſchepen aen te doen van weghen de ſtercke ſtroomen ende klippen die onder water liggen: ſtaen vol boomen: een wepnigh voorder leggben noch vier Eylanden; in welcke een ſeer groote menichte van voghelen haer onthoudt/welck sy noemen Tangeuz, ende op de andere groote menichte van alderhande vogelen: d'eerſte noemen sy Iſle aux Tangeux, welc is een half legue van Cap Fourchu; ende d'ander les Iſles aux Loups Marins; leggen op de drij en veertich graden ende een half Noorder breedte/ende van t'vaſte landt vier oft vijf leguen. Van deſe Eylanden tot Cap Fourchu (soo ghenoemt naer sijn ghedaente) alwaer een haven is die sy noemen Port Fourchu, zijn vijf oft ſes leguen: deſe haven is tamelijc goet aent in-komen / dan achter in loopt sy meeſt droogh met het leegh water / upt-ghenomen een kille van een rievierken/omringt van ſchoone weyden / welck deſe plaetſe ſeer aenghenaem maken. Van hier keert de cuſte naert Noorden / ende in thien oft twaelf leguen en zijn daer ghen bequame havens voor groote ſchepen/ dan wel eenige inwijcken ende fraeye ſtranden/ ende een ſuyvere cuſte ſonder Eylandekens / klippen ofte droogben. Van daer komt men aen Iſle Longue, ſtreckende Noordt-Ooſt ende Suydt-weſt/ende gheleghen aen het beghin van de baye Francoiſe; dit Eylandt is ſes leguen lanck/ ende in eenighe plaetſen een legue breedt: ſtaet vol boomen: alle de cuſte is beſmet met klippen/ soo datter met ſchepen niet en is aen te komen; daer gaet een harde ghetije/in-sonderheyt in een ſmallen door-ganck tuſſchen t'Eylandt ende t'vaſte landt/welck sy daerom noemen le paſſage Courant, soo datter gheen raedt en is met ſchepen daer door te varen. Tuſſchen dit Eylandt ende t'vaſte landt legbt een baye / welck sy noemen Ste. Marie, daer goede reede is voor ſchepen: heeft drij leguen int in-komen: aen de Suydt-ooſt-zijde is een ſeer goede haven ghenaemt port Ste. Marguerite op de hooghte van vijf en veertich graden ende een half / ende t'Compas varieert daer ſeventhien graden ende ſesthien minuten: aent in-komen legbt een banck/daer met leegh water maer anderhalf vadem waters is/dan binnen heeft men drij vademen ende goede grondt: t'water valt daer wel drij vademen: daer is ſeer fraeye landt by gheleghen; ende aen de gantſche Suydt-ooſt zijde van de baye iſt leegh landt/ende ſeer goet. Aen d'ander zijde komende van Iſle longue Noordt-ooſt aen twee leguen, vint men een inwijck van een vierendeel van een legue int om-gaen/daer waeghe grondt is / alwaer sy ſeggben aen t'landt een Silver mijne te weſen. Eenige leguen voorder is eē rievierken/welc sy noemen Boulay, in welckes mondt een ſchip van hondert vaten dry pelijck magh anckeren; een quart van een legue voorder is een goede haven voor ſchepen; ende daer is een Yſer-mijne: ende drij leguen voorder Noordt-ooſt noch een ander Yſer-mijne / niet verre van een rievière daer ſeer ſchoone weyden aen leggen: de grondt van t'landt daer om her is roodt als bloedt. Int binnenſte van de baye is noch een rievierken/welck niet verre en komt van Port Royal. Ses leguen om de Cape/door de paſſagie van Iſle Longue, Noordt-ooſt aen is een inham/ daer de ſchepen moghen anckeren op vier/ vijf/ ſes ende seven vadem waters/landt-grondt/ is maer een reede. Twee leguen verder op de ſelve ſtreeck legbt

Port

Port Royal, welck een seer schoone ende wijde haven is/ daer wel dupsent schepen seker-lijck souden konnen leggen. T'in-komen is acht hondert treden wijdt/ ende de haven is binnen twee leguen lanck/ende een legue breedt; daer komen dry rievieren in/ welcker eene tamelijck groot is/ komende vant Oosten/ die sy noemen Riviere de l'Equille, naer seker visschkens die daer ghevanghen worden by menichten: dese riviere is in de mondt by naer een vierendeel van een legue wijdt; alwaer een Eylandeken leght een half legue groot/ vol boomen/ (gheliick oock de landen daer ontrent) ende maeckt dat de riviere twee in-komsten heeft by Noorden ende by Suyden t'Eylandt; doch dat by Noorden isst beste/ daer is vijf ende ses vademen waters/ oock seven ende acht/ dan men dient het Canael eerst wel te erkennen/ door dien daer soorghelijcke drooghten zijn/ soo aen de zijde vant vaste landt/ als vant Eylandt: men kan de riviere by de vijfthien leguen op varen/ daer sy noch sestich treden wijdt is/ ende anderhalf vadem diep. Aen de riviere wassen veel Buecken ende Esschen boomen. Aen de Suydt-zijde van de haven is een ander riviere/ daer mede een Eylandeken voor legt/ twee leguen vant voorgaende verschepden/ die sy noemen Riviere S^t. Antoine; t'landt is hier tusschen Port Royal, ende t'binnenste van de baye S^t. Marie, by de vier leguen over dwers door dicke bosschen: de derde riviere aen de selve Suydt-zijde gheleghen/ is vol klippen soo dat daer niet in te komen en is; noemen t le Ruisseau de la Roche. Dese haven leght op de hooghte van vijf en veertich graden Noorder breedte; ende t'Compas Noordt-weslert daer seventhien graden ende acht minuten. De Francoysen hadden hier een woon-plaetse in den jare 1605. onder t'belepdt van le S^r. de Monts, van welcke men de ghele-ghenthept kan sien in de vopagien van Champlain, ende de gantsche histoorie lesen by l'Escarbot in t'vierde boeck van syn Historie de la Nouvelle France. T'volck welck ontrent dit quartier woont/ worden ghenoemt Souriquois, by de welcke niet te vinden en is dan Bevers vellen/ ende andere dierghelijcke pelterijen.

Het achthiende Capittel.

Voorder beschrijvinghe van de plaetsen, Havenen, ende Rievieren gheleghen in de groote BAYE FRANCOISE, ende daer buyten tot de Riviere PEMTEGOUET toe.

VAn Port Royal varende langhs de custe van t'vaste landt/ welc daer strect Noort-oost ende Suydt-west acht oft thien leguen, komt men aen een punt lands/ welck sy noemen Cap de deux bayes, door dien het een smallen reep landts is/ tusschen twee bayen/ streckende Oostwaerts in tusschen het vaste lant; een legue in Zee van dese cape leght een Eylandt een legue groot; gantsch omringht van hooghe rodtsen/ upt-ghe-nomen in een plaetse/ daer een breucke is/ en daer by een poel van sout water: t'Eylant is boven plat/ ende met boomen bewassen/ alwaer een springh is van goet water: ende hier is een Coper-mijne. Aen de baepe die by Suyden de voorsz. cape legt/ is een ander uptstekende punt/ welc sy noemen Cap de Poutrincourt, op de hooghte van 45. graden en twee derde Noorder breedte. Dese baye is ontrent twintich leguen int om-gaen/ en-de int binnenste is een rievierken van wepnigh waters: daer zijn noch andere klepne be-ken; t'water wast daer by de vijf vademen. Daer is noch een ander haven welc met t'lee-ghe water droogh loopt/ welck sy noemen Port aux Mines, door dien daer een Coper-mijne is/ doch loopt tweemaels daeghs onder met de vloedt: dese haven is anderhalf mijl verschepden van t'Eylandt dat wy voor desen hebben aen gheroert: is een baye by een legue lanck/ ende anderhalf breedt; men komt daer in door een Canael/ daer aen beyde zijden landen leggen/ tusschen twee smal upt-stekende reepen landts/ die de baye by Oosten beslupten; ende binnen in zijn twee klepne beken van wepnigh wa-ters. De baye Françoise loopt van hier noch vijfthien leguen binnens landts; d'an-dere baye by Noorden Cap de deux bayes, wordt by Champlain in syn Caerte ghe-noemt Baye de Gennes; daer komen twee rievieren in/ de eene van het Oosten naer Cap Breton toe/ ende d'ander van het Noorden naer Gaspe toe; dese baye is in het in-komen vijf oft ses leguen wijdt. Aen de Suydt-custe van het vaste landt/ stelt Champlain Riviere S^t. Louis, de welcke hy nochtans niet en noemt in syn vopa-gie/ dan spreeckt daer van een klepne riviere/ met een leege Caep aen het in-komen:

ende een hooghen bergh binnens landts/hebbende de gelijckenis van een Cardinaels hoedt: alwaer een Yser mijne is. dan daer en is geen reede dan voor Chaloupen. Vier leguen voorder West-zuydt-west is een rif van klippen een wepnigh in Zee strecken-de/daer een hardt type gaet/welck seer gevaerlijck is: neffens dit punt is een inham/een half legue groot/daer ock een Yser-mijne is. Vier leguen voorder is een schoone baye/ in de welcke drij Eplandekens legghen/ende een rodtse: de twee zijn een legue van de Cap Rouge naer t'Westen/ende het derde aen de mont van een schoone riviere/ welck sy nu noemen Riviere S^t. Iean, ende de Wilden noemen die Ouygoudy. Dese riviere is ghevaerlijck/indien men niet goede acht en neemt op sekere punten ende rodtsen/ die aen beyde zijde leggben: Sy is engh in de mont/ende daer is 13. 14. ende 16. vade-men waters: daer na voortse wijder tot aen een upt-stekende punt daerse weder nauwer werdt/ende heeft daer ghelijck een val tusschen twee hooghe klippen/daer t'water seer snel af-loopt; doch met het hoogh water ist daer wel te passeren; ende werdt daer wel een legue breedt: t'in-komen van de riviere legbt op vijf en veertich graden ende twee der-de/ende daer is een Yser-mijne: de Wilden van t'landt seggben datse dese riviere op varen naer Tadoussac, ende maer wepnigh weghs over landt en hoeven te repsen: in de riviere voordt veel Salm ghevanghen: Voor de West-hoeck van de riviere/welck sy noemen Cap de S^t. Iohan, legbt een Eplandeken/welck sy van weghen de ghelijcke-nis noemen la Nef. Van daer komt men aen vier Eplanden/die vol vogelen zijn; ende meer Westwaerts noch aen ander Eplanden/onder ander aen een/welck wel ses le-güen groot is/by de Wilden ghenoemt Manthane; ende naer t'Suyden van t'selve Eplant zijn diverschе goede havens tusschen de Eplanden in. Van daer komt men aen een riviere/welc aen t'vaste lant legt/welc men na de natie van de Wilden die daer on-trent woonen/noemt Riviere des Estechemins: men vaert voor ontallijcke Eplanden die ghelijck in een sack leggben/eenighe meer ofte min als een legue groot. Champlain noemt die in sijn Caerte Isles Iumelles. Midden door dese Eplanden komt men in een riviere/int midden van de welcke legbt Isle S^te. Croix; daer de Francoysen een woon-plaetse hebben ghehadt/welcke sy daer naer weder verlaten hebben/als te sien is by Champlain ende l'Escarbot. Dit Eplandt is ghelegben op vijf en veertich graden ende een derde Noorder breedte/ende t'Compas Noordt-westert daer seventhien graden/ ende twee en dertich minuten; van dit Eplandt komt men in een baye/daer drij rie-vieren in komen/d'een vant Oosten/de andere vant Noorden/de derde van t'Westen/ welc is die wy voren hebben genoemt Riviere de Estechemins, en twee leg. de riviere op is een groote val/soo dat de Wilden haer Canoen wel vijfhondert passen over lant dragen. Op dese riviere voorden in de maent van May ende Iun seer veel Haringen ge-vanghen: t'is een seer goeden bodem/ende daer t'koorn seer wel wassen soude/indien de boomen wegh ghehouwen waren/want het gantsche landt is meest vol gheboomte/ ende opt Eplandt ende daer ontrent en ontbreken gheen Mosquiten. Om van dese Riviere de S^te. Croix te varen naer de Riviere van Pemtogoüet ofte Norembegue, passeert men door seer veel klepne Eplanden/klippen ende sanden: ende het Eplandt/ welck de Wilden selfs noemen Menane, legbt drij leguen van t'vaste landt. De klep-ne Eplanden continueren langhs de custe wel vijf en twintich leguen, de welcke met een ghemeyne naem by Champlain worden ghenoemt les Isles Rangees; van welcke eenighe wel vier leguen leggben van t'vaste landt af: ende zijn meest met boomen van slecht houdt beset: ende tusschen beyden zijn veel goede havenen/doch onlustigh om te bewoonen. Eenighe van dese zijn by de Francoysen ock besondere namen ghegeven/ als Isle Grauce, Isle aux Cornieilles, door de menichte van Erters die men daer vindt; la Heronnerie, ende dierghelijcke. Ten eynde van dese Eplandekens komt men aen een Eplandt/welck wel vier oft vijf leguen lanc is/ende en legbt maer wepnigh weghs van de custe van t'vaste landt; is een seer hoogh Eplandt/met diverschе breucken/welck in Zee zijnde/sich vertoonen als seven oft acht berghen op een rije leggbende/zijn kael op den top/ende niet dan rodtsen; Champlain noemt het Isle de Monts deserts, is ghe-legen op de hooghte van vier en veertich graden ende dertich minuten Noorder breed-te/ende aen de mondt van de Riviere Pemtogoüet; daer wy voorder sullen van spre-ken.

NORUM-

NORUMBEGA.

Het negenthiende Capittel.

Van de Rieviere by de Wilden ghenoemt PEMTOGOÜET, welck ſchijnt te weſen de Rieviere ende Contreye die men noemde NORVMBEGA.

VEle Schrijvers van voor-gaende tijden hebben wonder geſchreven van de groote rievier ende de Stadt Norumbegua, t'welck nu ſoo niet en wordt bevonden/ noch en is oock niet waer-ſchijnlijck/dat daer opt in dat quartier ſulcks pets geweeſt is; naer alle de circumſtantien van hooghte ende anders/ſoo ſchijnt het deſe rievier te weſen/ daer wy nu hebben van te ſpreken; welck van de Wilden naer t'ſeggen van de Franchoiſen wordt ghenoemt Pemtegoüet: Deſe rieviere wordt/naer ick kan mercken/by de Engelſche Pennobſcot ghenoemt; ende wordt by Mr. Champlain in ſyn voyagien naer Nova Francia beſchreven in voeghen als volght. Int in-komen van de rieviere leggen ſeer veel Eylanden/thien ende twaelf mijlen verſcheyden van t'vaſte landt/ende op de hooghte van vier en veertich graden: t'Compas variert daer achthien graden ende veertich minuten. Het Eylandt genoemt Iſle de Monts Deſerts, maect een van de pointen van t'in-komen naer t'Ooſten toe/ende d'ander point is een leegh landt/welck de Wilden noemen Bedabedec, leggende aen de Weſt-zijde/ende zijn deſe twee pointen van den anderen verſcheyden neghen oft thien mijlen; ende by naer int midden t'Zeewaert leght een ſeer hoogh Eylandt/ende een goet merck-teecken/welck de Franſchen noemen Iſle Haute. Voorts rondtom zijn ontallijcke andere van diverſche groote ende breedte/maer dat des Monts Deſerts is t'grootſte. Daer is ſeer goede viſcherije van diverſche ſoorten van viſch/ende goede jacht. Twee oft drij mijlen vant punt Bedabedec, loopende langs t'landt naer t'Noorden/legghen ſeer hooge landen/welck men met helder weder wel twaelf ende vijfthien mijlen in Zee kan ſien. Komende aen t'Suyden van Iſle Haute, ende daer een vierendeel van een mijl af-houdende/daer eenige drooghten legghen boven water/ende ſtellende de cours Weſt/tot dat hem alle de berghen openen die Noordt van t'ſelve Eylandt legghen/ende dat ghy dan komt te ſien de acht oft negen breucken van Iſle de Monts Deſerts, ende die van Bedabedec, ſoo hebt ghy de rievier open voor u: ende om daer in te loopen/ſoo moet men de Cap Noorden brengen/ welck is boven de hooghſte bergen van Bedabedec; ende en ſult gheen Eylanden voor u ſien/ende mooght dan ſonder ſorghe in-loopen/want daer is waters ghenoegh/hoewel ghy veel barningen ſiet/ende Eylanden/ende rodtſen Ooſt ende Weſt van u: men moet neerſtigh diepen tot meerder ſekerheydt: Champlain meynt dat daer gheen ander in-komen is als dit voor groote ſchepen/dan wel voor kleynder ofte chaloupen; want als voren daer legghen ſoo veel Eylandekens/klippen/bancken/ende barninghen/dat het te verwonderen is. Deſe rievier en ſtreckt niet ſeer verre int landt; Champlain was die vijf en twintich mijlen op oft weynigh meer/ende vondt dat de rievier daer een val hadde. Hy getuyght dat daer ſeer goet landt is/ende ſchoone boomen/meeſt Epcken; vonden daer gheen ſteden/noch gheen apparentie van opt geweeſt te hebben/maer wel eenighe hutten van Wilden/die ghemaeckt waren op de wijſe van ander Wilden/met ſchorſen van boomen ghedeckt: oock woont daer weynigh volcks/die naer syn ſeggen Etechemins worden ghenoemt: t'is volck dat geen vaſte woon-plaetſe en houdt/maer veranderen naer de ghelegenthept van de jacht. T'volck dat doen daer was hadt voor Over-hooft een genaemt Beſſabez; ende noch andere Wilden/eenen ghenaemt Cabahis; die beyde by Champlain quamen/ende hem vrientſchap bethoonden naer hare wijſe. T'ſchijnt dat de Wilden veel-tijdts naer de naem van haer Overſten haer laten noemen/waer door de namen dickwils veranderen/ende by differente ſchrijvers ſeer diverſch worden geſtelt: want Capitepn Smith noemt de volckeren/die aen deſe rieviere woonen/Tarentins; hoewel hy oock mentie maeckt van Beſſabez, gevende den naem van den Overſten aen de heele natie. Anders komt de beſchrijvinge van de gelegenthept van de rieviere tamelijck over een. T'volck dat ontrent deſe rieviere woont is van de ſelve geſtalte ende maniere van leven als de Canadiens ende Souriquois, ende kleeden haer in Bevers ende andere vellen.

Het twintichſte Capittel.

Vervolgh van de Cuſte van NORVMBEGVE, ende beſchrijvinghe van de Rieviere QVINIBEQVY, ende de plaetſen daer ontrent gheleghen uyt Mr. Champlain.

VAn t'Weſtelijckſte punt van de rieviere Pemtougouet, welck als voren genaemt woordt Bedabedec, tot de rievière Quinibequi ofte Kinnibequi, rekent Mr. de Champlain vijf en twintich mijlen / ende tuſſchen beyden legghen ſeer veel Eplanden ende klippen; ende aent vaſte landt by naer int midden van beyde deſe rievieren leght een groote in-wijck / ofte baye / al vol kleyne ende groote Eplanden / welck de voorſchreven Champlain in ſyn kaerte noemt Baye de St. Luc. Recht over de rieviere Quinibequy leght een tamelijck hoogh Eplandt / welck de Francoyſen hebben genoemt la Tortue, ende de onſe noemen het inſgelijck de Schilt-padde; tuſſchen dit Eplandt ende het vaſte landt legghen hier ende daer eenighe klippen / die met het hoogh water bedeckt zijn / doch men ſiet het water daer op barnen. Dit Eplandt la Tortue leght met de rievier Quinibequy Suyd-ſuydt-ooſt ende Noort-noort-weſt; en op de hoogte van vier en veertich graden by Noorden de Linie: t Compas varieert daer negenthien graden ende twaelf minuten volghens de obſervatie van Champlain. Aen t'inkomen van de rievière leggen twee kleyne Eplandekens / d'een aen de eene zijde / ende d'ander aen d'andere; t'grootſte is een lanck ende ſmal Eplandt / legghende aen de Ooſt-zijde van het in-komen van de rievière / ende dicht daer onder is vier / vijf / ſes / ende oock ſeven vademen waters; eenighe dyp hondert paſſen meer inwaerts legghen twee rodtſen / daer gheen houdt op en is / maer alleen wepnigh groente: teghen over het grootſte Eplandt voor-noemt ſtreckt het vaſte landt met een punt upt / hebbende aen de Ooſt-zijde een in-wijck die black is / ende aen de Weſt-zijde een Beke ofte kreecxken / daer de Chaloupen half vloedt konnen in komen. Voorts ſoo leggen aen de Ooſt-zijde van de rievière meer inwaerts vier langhe ende ſmalle Eplandekens; ende aen de Weſt-zijde is een in-wijck / welck Weſt-waert in ſtreckt / ende dan naer het Suyden keert / ſoo dat het by naer een Eplandt van t'vaſte Landt afſnijdt / op t'welcke de Wilden ghewoon zijn haer hutten neder te ſlaen / als ſy hier komen om te viſſchen; daer is een panne van verſch water: al deſe in-wijck is ondiep / ſoo dat met het hooghe water barcken van ſeſtich vaten daer qualijck moghen vloten. Champlain in ſyn voyagien geeft deſe ghetuyghenis van deſe rievière: De rievière van Quinibequy (ſeght hy) is ſeer ghevaerlijck voor de ſchepen als ghy daer een halve legue binnen zijt / door dien daer ſoo weynigh waters is / ende een heet tije gaet / ende ſoo veel klippen en blacken zijn / ſoo wel buyten als binnen. Nochtans is daer ſonder twijfel een goet Canael / alſt maer wel onder-ſocht ware. Soo weynigh landts als ick gheſien hebbe aen de kant van de rievière is ſeer ſlechte grondt / niet dan rodtſen aen alle kanten. Daer waſſen menichte van leeghe Epcken / ende daer is ſeer weynigh landts dat bequaem is om te bezaepen. Men heeft daer menichte van viſch / gelijck in alle de andere rievieren daer ontrent. T'volck van het landt leeft meeſt ghelijc de andere Wilden van dat quartier: ende verhaelden ons dat t'volck / welc gewoon is Maiz te zaepen / ſeer verre te landt-waert in woont / ende dat ſy naer gelaten hebben te zaepen ſoo naer aen de cuſte / upt oorſake van de oorloghen die ſy hebben met andere / die haer ghezaep dan quamen verderven ende berooven. Hy verhaelt voorder hoe dat ſy met de Chaloupe eenige mijlen de rievier op voeren / ende verſpraken daer een van de Overſte van de Wilden / die ſy noemden Manthoumermer, die haer van twee andere Overſten vermaende Marchim ende Sazinou, die wel de voor-naemſte waren op deſe rievière: in het op-varen paſſeerden ſy voor by een Eplandt wel vier mijlen lanck / ende door eenige enghten / daer ſeer ſchoone weyden ontrent eenige beken laghen: In weder af-komen ghelepden haer de Wilden een anderen wegh / door ſeker Eplandekens / ende voor-by een upt-ſtekenden hoeck / daer een val van water was ſeer moeylijck om te paſſeren / door dien daer twee diverſche ſtroomen malkanderen ghemoeten: quamen daer naer in een lack dyp ofte vier mijlen lanck / daer eenighe kleyne Eplandekens in legghen / ende daer komen twee Rievieren in / namentlijck die van Quinibequy, welck van het Noordt noordt-ooſten af komt / ende een ander welck

komt

komt vant Noordt-westen. Naer't rapport van de Wilden/ soo kan men langhs dese rievieren komen tot aen de groote rievier van S^t. Laurens ofte Canada; mits dese rievieren eenighe vijftich mijlen op-varende/ende dan by de twee mijlen over landt treckende komt men aen een ander rievieren die in de groote rievieren komt niet verre van Quebec. De Enghelsche noemen dese rievieren Sagadahoc, ghelijck wy hier naer breeder sullen verhalen int volghende boeck; sullen nu vervolghen de ontdeckinghe ende beschrijvinghe van dit quartier by de Francoysen/ om soo een eynde te maken van Nova Francia.

Het een en twintichste Capittel.

Vervolgh van de custe van QVINIBEQVI Westwaerts, ende van de rieviere CHOVACOET, ende de gheleghentheydt van de plaetsen daer ontrent; de ghestalte ende manieren van de VVilden die men noemt ALMOVCHIQVOIS.

VAn de rievieren Quinibequi voorts varende langs de Custe naert Westen/ gemoet men een baye ofte in-wijck daer seer veel Eylanden in legghen / ende men siet daer seer hooghe berghen naer t'Westen toe. Dese baye is van de rievieren voorschreven vier mijlen. Noch acht mijlen voorder is de rievieren Chovacoet, welck int in-komen heeft eenighe kleyne Eylandekens; onder andere een welck de Francoysen den naem hebben gegheven van Isle de Bacchus, door dien sy daer op Wijngaerden vonden/ de welcke sy in dat gantsche quartier noch niet ghevonden en hadden; de onse noemen om de selve oorsake Wijngaerden Eylandt, ende de baye welck aent in-komen van dese rievieren is/ Graef Willems baye: naer t'legghen van Champlain soo is dit een seer vermakelijck Eylandeken/ daer seer schoon gheboomte op wast van Eycken ende Noote-boomen/ ende schaepe landt op is om te bezaepen: is ontrent twee mijlen van de rievieren. Dese rievieren van Chovacoet is maer een kleyne rievieren/ eñ heeft een barre int in-komen / alwaer met t'leeghe water maer een half vadem waters is/ ende met t'hooge anderhalf vadem/ ende met een spринck-vloet twee; daer binnen zijnde vint men / dry/ vier/ vijf / ende ses vademen. Het is seer visch-rijck/ ende leght op de hooghte van dry en veertich graden ende dry quart by Noorden de Linie. t'Landt ontrent dit rievierken is seer lustigh ende vruchtbaer / vol schoon gheboomte van Eycken / Boecken/ ende Olmen. t'Volck dat daer woont is een ander natie als de voor-gaende / daer wy hier te voren van ghesproken hebben/ ende van een ander tale / worden ghenoemt/ soo Champlain schrijft / Almouchiquois;. Dese Wilden scheeren haer haer gantsch voor af tot wijt boven aen de krupne/ ende draghen achter t'selve seer lanck / ende vlechten dat seer lustigh / ende steken daer diversche veeren in. Sy verwen haer aenlichten roodt / ende swart ghelijck de andere Wilden; zijn wel gestelt van leden/ sonder eenighe mismaeckt-heydt; haer wapenen zijn pijcken/ knodsen/ boghen/ ende pijlen / daer sy de steert van seker visch/ genaemt Signoc, voor scherp aen gebruycken. Sy bouwen het lant/ welck de Wilden / van de quartieren van hier Oost-waert geleghen/ niet en doen: ende planten daer Maiz ende Brasilische boontjens van diversche couleuren onder den anderen/ soo dat de strupcken van het Maiz de boontjens ghelijck voor staken dient: zijn seer curieus om haer velden/ welc sy thupnsche-wijse om-heggen/ wel te vrien: haren tijt van zaepen is in May, ende van snijden in September. Men heeft daer schoone Note-boomen/ doch de vrucht valt klepn/ ende heeft veel quartieren; schaepe Wijngaerden/ daer de Francoysen in de maent van Iulius schoone druyven aen vonden / ende verjups van maeckten; Winnen daer oock Catwoerden ende dierghelijcke vruchten ende Tabacco. Dit volck heeft een vaste woon-plaetse / ende en verreckt soo niet van de eene plaetse naer d'andere/ ghelijck de andere Wilden: hebben hare hutten met schorsen van Eycken boomen bedeckt / ende met een stercke palissade van dicke boomen om-ringht / waer mede sy haer teghen haer vpanden verweeren. In somme het is een seer vermakelijcke plaetse / ende aen de rievieren legghen veel schoone weyden. Aen de mondt van de rievieren leght een klepn Eylandeken welck seer bequaem is om een fortresse op te leggen/ om soo verlekert te wesen teghen alle aen-vallen. Wepnigh verder vpten de rievieren legghen noch twee Eylandekens / daer de schepen moghen anckeren beschut voor de winden / ende goede ancker-grondt. Van Quinibequi af tot voor by dese Rieviere heeft men meest Sandt-stranden. Twee ofte dry mijlen voorder op de selve custe is

een Cape ende daer by een haven die goet is voor schepen van hondert vaten / welck Champlain noemt Port aux Isles, door dien daer dry Eylandekens leggen die de selve haven maken. Dese plaetse is gheleghen op de hooghte van dry en veertich graden ende vijf en twintich minuten by Noorden de Linie. Wepnigh voorder voor-by de Cape/als men de selve Noordt-oost ten Noorden heeft ghebracht / komt men in een ander haven tusschen Eylanden/die maer een in-komen en heeft/ daer leggen eenige klippen daer t'water seer op breeckt: op dese Eylandekens wallen uptermaten veel roode Aerdt-belien/soo dat men by naer anders niet en siet. De custe is voorder aen meest black ende landigh. Daer naer komt men aen een ander Cape / welck Champlain noemt le Cap aux Isles; ende tusschen beyden is een inwijck / welcke streckt naert Westen; ende daer leggen twee oft dry Eylanden die tamelijcken hoogh zijn; By de Cape selfs leggen dry Eylanden dicht by t'vaste landt / vol van alderhande gheboomte; ende een ander plat Eylandt / welck wat verder in Zee streckt / daer't seer barnt / daer gheen houdt op en wast. Champlain verhaelt hoe dat hy daer aen landt was/ ende eenighe Wilden verlyrack by teeckenen; dat daer veel Wyngaerden waren/ende veel Note-boomen/doch de Noten niet grooter als een Musquet-loot. T'volck zaeydt ende plant als de voor-gaende. Dese plaetse is gheleghen op de hooghte van dry en veertich graden ende eenighe minuten by Noorden de Linie. Voordt by de onse ghenoemt den Ghebroken hoeck. Een half mijle voorder is een ander punt van rodtsen / welck de Francoysen daerom hebben ghenoemt Cap de Rocher. Tusschen beyden is veel kael landts/daer veel velden zijn daer de Wilden haer Maiz planten; t'is seer schoon ende vermakelijck landt/daer schoon gheboomte tusschen beyden wast. T'volck dat daer woont heeft haer Canoen ghemaeckt van een houdt / welck seer licht om slaen / ten zy men die voorsichtelijck weet te stieren. De Wilden maken die van seer groote boomen/ welck sy weten te vellen met bijlen van Kegels ghemaeckt / ende oock wel ysere bijlen/ die sy weten te ruylen van de Wilden die op de custe van Accadie woonen; ende naer dat sy de schorse daer van hebben ghedaen/soo weten sy die upt te holen/ de selve eerst in-brandende met vyer/ende daer naer upt-schrabbende met seker schelpen ende anders/ tot dat sy die een bequame hollichept ghegeven hebben.

Het twee en twintichste Capittel.

Vervolgh van de Custe naert t'Zuyden toe: ende van de Haven Beavport, ende Cap S^t. Lovis, ende andere plaetsen daer ontrent gheleghen; ghelijck M^r. Champlain die beschrijft.

OP de voor schreven Cap de Rocher leght een schoone baye die voor een goede haven kan dienen / ende derhalven by de Francoysen om die oorsaeck ghenoemt werdt Beauport, ende by onse Schoone haven, geleghen op de hooghte van dry en veertich graden. Dese baye streckt Noordtwaert in/ ende Supdt-waert upt; aen de Oost-zijde loopt een smalle streeck landts vol van boomen: int in-komen van de baye heeft men int midden seven/acht/ ende thien vademen waters/ende naerder de wal dry ende vier vademen waters/het isser tusschen dese smalle streeck landts/ ende t'ander vast lant vier en twintich hondert roeden breedt: daer is goet anckeren achter een klepn Eylandeken/welck by naer half weghen de baye leght/ alwaer men beschut kan leggen voor de winden. Daer woont veel volcks in dit quartier / zijnde van de selve ghestalte ende conditie als de voor-gaende; hebben veel landts dat bequaem is om te bezaepen: ende als sy ander meer bequaem willen maken / soo houwen sy de boomen maer af tot by naer dry voeten boven de grondt/ende steken den brandt in de tacken/ende maken soo een klaren bodem. In dese bayen komen eenighe kleyne beecrkens vlieten/daer schoone weyden ontrent leggen. Den oversten van dit quartier was ten tyde van Champlain genoemt Quiouhamenec. t'Landt brenght de selve bruchten voorts als de voor-gaende. Acht mijlen van Cap aux Isles naert Supden leght een ander Cape die Camplain noemt Cap S^t. Louis, ende de onse noemen die Wijngaerts hoec; dan een mijle by Noorden dese Cape is noch een baye/daer veel kleyne huttekens aen landt staen/by de welcke de Wilden haer koorn-velden hebben; en int binnenste van de baye is een tamelijcke wijde riebier / die naer de gillinge verre te landtwaert in loopt/ende veelicht tot in

het lac

het lac van de Iroquois, daer wy hier voren van hebben gesproken; dese riviere noemt Champlain, la Riviere du Gaz; ende de onse noemen die de Sandt-rieviere, ende dese baye/de Witte-baye. De Cape St. Louis is leegh landt/ende leght op de hooghte van twee en veertich graden ende vijf en veertich minuten: Twee mijlen voorder langhs de custe/welck een Sant-strandt is/heeft men een kleyne besloten bayt/welck Champlain noemt port du Cap St. Louis, ende leght by naer op de selve hooghte/ strockt West in/ ende Oost upt: aen de Noordt-zijde vant in-komen is een upt-stekenden reep landts/ voor rondt ende vol gheboomte / ende op de custe naer Zee toe leggen eenighe Sandt-dupnen; aen de Supdt-zijde vant in-komen is een hooft-landt tamelijck hoogh / soo dat men het wel dry oft vier mijlen verre sien kan: binnen de baye zijn twee kleyne Eylandekens/ die men niet ghewaer wordt voor dat men in de baye is; ende verder is een kille die wat dieper int landt loopt/doch te drooghe om met barcken in te varen. Van daer komt men aen een andere Cap, die Champlain noemt Cap Blanc; de Enghelsche noemen die Cap Cod, ende de onse noemen die Staten-hoeck; ende ooc wel somtijts de Witten-hoeck: van welcke wy hier naer int naeste boec breeder sullen spreken: tusschen beyde dese hoecken is een groote baye ofte veel eer diversche bayen / alsoo die naer t'seggen van Champlain wel achthien oft neghenthien mijlen int omgaen is / ende beyde dese capen wel thien mijlen van den anderen. Van dese cape voorder naer t'Supden is een simme haven / welck sy deshalven de name hebben ghegheven van Malebarre, ende leght op de hooghte van twee en veertich graden / ende t'Compas varieert daer achthien graden ende veertich minuten; Is een rupme baepe wel dry oft vier mijlen groot: rondtom belet met huttekens van Wilden die daer soo veel lants om beplanten als sy van noode hebben tot haer onder-houdt; daer komt een riebierken in van seer schoon water: is anders seer ondiep in de baye / ende barnt daer seer aen alle kanten. T'landt is vol bosschagie van schoone Epcken / ende oock Cypres-boomen die seer wel ricken / ende roodt houdt hebben. Daer wort Tabac ghezaeydt by de Wilden/ ende hebben seker wortelen die de smaeck hebben van Artichoquen. De wooninghen van dit volck zijn rondt/met groove matten ghedeckt / ende in het midden een gadt om den roock upt te trecken. Tot dese haven van Malebarre waren de Francoysen in den jare 1605. ende keerden van daer weder naer St. Croix, van waer sy gekomen waren: Champlain beschrijft ons de kours ende distantien in deser voeghen: van port de Malebarre, was de kours tot Cap Blanc Noordt-oost ses mijlen; van Cap Blanc tot Cap aux Isles Noordt-oost vijfthien mijlen; van Cap aux Isles tot Chouacoet Oost-noordt-oost sesthien mijlen: van Chouacoet tot Quinibequi Noordt-oost ten Oosten vijfthien; van daer tot Isle Haute Oost-zupdt-oost twintich mijlen; van daer tot Cap Corneille Oost twintich mijlen/ende van daer tot St. Croix Noordt-oost seven mijlen. t'Jaer daer naer hernamen sy de reyse om dese custe voorder te ontdecken. Van Malebarre Supdtwaert aen is al vlac Zee-strandt/welck seer dangereus met schepen te genaken is / ende niet goet met chaloupen te landen. Twaelf oft derthien mijlen van daer leght Cap Batturier by Champlain alsoo ghenoemt om dat het daer soo ondiep is/ende gheweldigh barnt; want wel anderhalf mijle van de custe en is maer dry ende vier vademen waters/ende drooght hardt op tot twee ende minder vadem waters. Dese Cap is een landt-punt/welck wel dry mijlen in Zee strockt Supdt-supdt-oost aen/ een ghevaerlijcke plaetse. By Westen dese Cape vonden de Francoysen een haven / welck sy noemden port Fortuné, door dien sy daer eenigh volck aen landt verloren/welc van de Wilden verraft wierdt ende doot gheslaghen. Dese haven en is niet bequaem dan voor klepne schepen/ende is gevaerlijc om in te komen / upt oorsake van de droogten eñ landen/insonderheyt een landt-bancke die recht voor t'in-komen legt/achter de welcke een smal canaellegt/daer met het hooge water maer twee vadem diepte is/ende met het leege een. Int midden van dese haven/welck maer een baye is/legt een Eylandt/ende aen de Oost-zijde vant selve strockt de baye Noordt-waerdt in / welck van de Zee wordt af-ghescheyden by een smallen riem landts/welck niet dan landt-dupnen en zijn. Ontrent dese haven woonen veel Wilden / van welcker gheleghenthepdt wy hier naer sullen spreken. Dese plaetse leght op de hooghte van een en veertich graden ende een derde. Van daer voeren sy ses oft seven mijlen tot aen een Eylandt/welck sy noemden la Soupçonneule, door dien sy in twijfel waren ghestelt van verre oft het een Eylandt was ofte vast landt. Van daer voeren sy langhs de custe naerdt Supdt-westen eenighe

twaelf mijlen/ende ontdeckten een riviere/ de welcke klepn was / ende quaet om aen te komen van weghen de vlackten ende klippen/die daer voor ligghen/welck sy noemden Riviere de Champlain, ende keerden van daer naer Port Fortuné. Dit is het uyterste daer de Francoysen als doen quamen in haer ontdeckinge; ende keerden van daer weder naer Port Royal. Wy hebben dit dus verre vervolght/om hier mede te schepden van de landen by de Francoysen besocht / hoewel een deel van dien behoort tot de beschrijvinghe die wy int naeste boeck sullen her-vatten.

Het dry en twintichste Capittel.

Een kort verhael van de proceduren by de Françoisen in dese quartieren ghehouden; als namentlijck by Iaques Quartier ende andere van den jare 1534. tot den jare 1544.

EEr wy van dit quartier schepden/soo en falt niet ondienstigh zijn hier kortelijck aen te roeren/wat by de Francoysen door publijcque authoritept eertijdts in dese landen is verricht. Inden jare 1534. sondt den Koninck van Vranckrijck derwaerts Iaques Quartier met twee schepen/ elck van seshich vaten; de welcke vertrocken in April, ende naer dat sy de Golfo van S^t. Laurens aen alle zijden hadden aengheseylt/ende ontdeckt tot aent Eylandt Natiscotec, welck leyght in de mondt van de groote riviere van Canada, keerden sy weder naer huys/ende arriveerden te S^t. Malo den vijfden September des selven jaers. De tweede reyse wierdt by den selven Iaques Quartier upt ghelijcke last voor-ghenomen met dry schepen (waer van t'klepnste maer was van veertich vaten) int leste van May des jaers 1535. in welcke vopagie hy de groote rivier van Canada voorder ontdeckte tot Hochelaga toe; over-winterde op de selve riviere in een plaetse/welck hy noemde S^te. Croix, alwaer een onbekende siecte quam onder syn volck (is nu ghenoegh bekent / ende wordt het Sceurbuyck ghenaemt) soo datter vele van storven: ende de reste werden genesen door t'gebruyck van de schorse ende bladeren van sekeren boom/die de Wilden haer aen-wesen/ende als doen noemden Annedda: Ende naer dat hy in de selve plaetse een groot Cruys hadt op-gherecht / ende de Wapen van Vranckrijck daer aen ghehanghen met dit op-schrift: FRANCISCVS PRIMVS DEI GRATIA FRANCORVM REX REGNAT: Soo nam hy met listichepdt den principalen Heere van dit quartier met namen Donnacona, ende noch eenige andere ghevanghen/ ende voerde die teghen haren danck met hem naer Vranckrijck / alwaer hy weder quam den sesten Iulij des jaers 1536. Daer naer in den jare 1540. naer dat de Wilden / welck Iaques Quartier als voren hadde met ghebracht / meest al in Vranckrijck over-leden waren/soo maeckte de Koninck syn Lieutenant Generael in dese ghewesten Messire Iehan François de la Roque, Heere van Roberval, ende de voorsz. Iaques Quartier opperste Piloot in de landen van Canada ende Hochelaga, tot Saguenay toe. Waer op Iaques Quartier syn derde vopagie voor nam in den jare 1541. ende arriveerden in de haven van S^t. Croix in de maendt van Augusti, ende alsoo hy een bequamer legh-plaets voor de schepen vondt vier mijlen hooghet/soo trock hy derwaerts met dry van syn schepen / ende sondt de twee resterende weder naer Vranckrijck: hy maeckte daer een klepn Fortjen/welck sy noemden Charles bourg Royal, daer hy met syn resterende volc doen over-winterde. Den Heere van Roberval en vertroc niet upt Vranckrijc voor den jare 1542. en komende met syn vlote / welck was van dry schepen/in de haven van S^t. Iean aent Eylandt van Terra Nova, ghemoete hem daer de voor-noemde Iaques Quartier weder-keerende naer Vranckrijck/door dien hy naer syn seggen/ met soo wepnigh volcks de Wilden van de lande niet en konde onder bedwanck houden: De Heere van Roberval te vergeefs ghetracht hebbende Iaques Quartier weder met te krijghen/voer voorts/ende quam inde maent van Iulius vier mijlen boven Isle d'Orleans, alwaer hy een fort maecte welc sy noemden France Roy op de hoogte (naer dat Iean Alfonse verklaert) van 47. graden; en naer syn seggen/als het te Rochell middach is/soo en is het te France Roy maer een half uyre over neghenen. De Heere van Roberval bleef in dese plaetsen een cupmen tijdt/ende dede diverschе tochten naer diverschе gewesten/ende namentlijck een op de riviere Saguenay; dan wanneer hy eygentlijck van daer is ghescheyden/en vinde ick niet beschreven; naer t'segghen van l'Escarbot soo soude hy

de hy van den Koninck van Vranckrijck thuys ontboden zijn / de welcke de continuele groote kosten / sonder profijt daer van te trecken / vervelende / dit werck heeft laten steken / ende is veel jaren soo verbleven / tot dat het weder is hervat inden jare vijfthien hondert ende acht en neghentich by den Marquis de la Roche, doch met alsoo slechte uytkomste ghelijck wy hier voozen hebben aengheroert inde beschrijvinge van Isle de Sable, alwaer den voorschreven Marquis syn volck hadde gheplant.

Het vier en twintichste Capittel.

Vordere proceduren vande Francoysen in verscheyden andere quartieren van Nova Francia, en insonderheyt op de Suydt-custe te S^t. Croix ende Port Royal.

DE voorgaende vopagien op dese quartieren soo onvruchtbaerlijck afgheloopen zijnde / so en is evenwel de sake daer by niet ghebleven maer inden jare seshien hondert ende drij heeft Pierre du Gua S^r. de Monts een nieuw Octroy verkreghen van den Koninck van Vranckrijck; by het welcke hy Lieutenant Generael werdt ghestelt over de Landen gheleghen tusschen de veertich ende ses en veertich graden by Noorden de Linie; ende aen hem alleen woordt toeghestaen den handel in pelterijen te drijven in de Landen van la Cadie, Terre, en Cap Breton, Bayes de S^t. Cler ende de Chaleur, Isle Percee, Gachepe, Chichedec, Mesamichi, Lesquemin, Tadoussac ende aen beyde de zijden vande riviere van Canada. Hier op maeckte de voorschreven S^r. de Monts twee schepen upt / ende nam met hem hondert ende twintich huyslieden; hy schepde van Vranckrijck den 7. April 1604. eñ syn reyse vervorderende voor by Isle de Sable ende de custe van Cadie ofte Accadie, nam zijn eerste woon-plaetse in port au Mouton: welcke hy korts daer naer weder verliet / ende naer dat hy de baye S^t. Marie hadde besocht / stoech hemwaerts op 't Eylandt S^t. Croix gheleghen aen de mont van de riviere van de Etechemins op de hooghte van vyf en veertich graden eñ een derde; alwaer sy over-winterden / ende van negen en seventich personen / vyf en dertich verloren by diverse siecten: In Iunio des jaers 1605. quam hem versch volck toe upt Vranckrijck / ende naer dat sy bequamer plaetse om te woonen hadden gesocht / (want bevonden het hier des winters onghelijck kouder als in Vranckrijck) naer 't Suyden / ende geweest tot in port de Malebarre / en niet gevonden naer haer genoegen / soo verlietense dese woninghe van S^te. Croix ende transfereerden die naer port Royal; alwaer hy vyf en dertich man plante ende keerde selfs naer Vranckrijck. Van dese vyf en dertich stoven dender dien winter twaelf. Inden jare 1606. soo voer derwaerts Monsr. de Poutrincourt met voornemen om daer te woonen / ende inde maendt van Iulius komende by Campseau, sondt hy een bercke langhs de custe / welcke daer by gheval gemoete het overigh volck van port Royal, die de plaetse verlaten hadden ende de gheleghenthevdt socht en om weder naer Vranckrijck te keeren; nam de selve met hem te rugghe naer port Royal. De winter en was soo hard niet dit jaer als het voorleden / en waren oock soo seer niet gequelt van 't Sceurbuyck: op 't voor-jaer dedense een nieuwen tocht naert Suyden / om bequamer woonplaetse te soecken / ende waren wepnich verder als Malebarre tot een haven diese noemden port Fortuné, ende keerden soo weder naer port Royal: alwaerse dien winter tamelijck goet weder hadden ende geen excessive koude. Daerentusschen soo wierdt in Vranckrijck t'Octrope als voren aen Monsr. de Monts ghegheven weder in ghetrocken / ende den handel in pelterijen aen een peder open gestelt / waer over dat hy geen middel siende om de behoeften vande Colonie langher te verhallen / t'volck weder thuys ontboodt; soo dat port Royal weder verlaten werdt in den jare 1607. Van Monsr. de Poutrincourt heeft dit werck weder hervat inden jare 1610. ende een deel volcks verlamelt hebbende / vrocht die te port Royal, alwaer sy haer voorgaende woninghe noch staende vonden / upt ghenomen de daken / ende alle de meubles die daer ghelaten waren / noch op haer oude plaetse: Naer dat Monsr. de Poutrincourt t'landt hadde doen bezapen / soo dede hy naer voorgaende onderwysinghe inde Christelijcke Religie eenighe vande wilde doopen ende onder andere den voornaemsten Heere van dat quartier / met naemen Membertou een man over de hondert jaren oudt; welck ter eeren van de Koninck doen regherende wiert ghenaemt

Henri;

Henri: De Sone van M. de Poutrincourt keerde dit ſelve jaer weder naer Vranerijck/ende verhaelde aen de Koninginne Moeder t'geene te port Royal was gheſchiedt int doopen van de Wilde. De Jeſupten die int Hoff waren deſe occaſie waer-nemende verſochten aen de Koninginne dat eenighe van den haren derwaerts mochten worden gheſonden met een penſioen van twee duyſent ponden / voorghevende dat den overleden ende laeſt vermoorden Koninck voor deſen ſulcx hadde aen haer-lieden belooft: ende verkreghen hebbende t'geene ſy verſochten / kolen daer toe twee upt den haren met namen Pierre Biard ende Euemond Maſſé; die haer naer Diepe begaven/ allwaer twee Koop-lieden/de welcke met Mr. de Poutrincourt in compagnie waren ghetreden / een ſchip veerdich hadden. Als deſe Koop-lieden ghewaer wierden dat deſe Jeſupten met haer bagagie/ſcheep wilden gaen om mede over te varen/ſoo en wilden ſy t'ſelve niet lijden / ſeggghende dat de Moordt van de Koninck noch te verſch was / dat ſy lieden niet van ſin en waren haer middelen te hanghen aen een Colonie / die te ſtaen hadt tot devotie van den Spaegniaerdt / ende dat ſy haer goederen niet verſekert en ſhielden int ghemeſchap van dit volcxken; te vreden zijnde eenighe andere Religieuſe van wat orde ſy oock mochten weſen over te voeren; maer geen Jeſupten/een waer het de Koninginne ghelieſde de Jeſupten alle te ſamen derwaerts te ſchicken; dat ſy anders haer upt-ghelegde penninghen begheerden weder te hebben. Naer veel doens/de Koop-lieden valt ſtaende op haer ſtuck; werden daer twee duyſent kroonen by de Koninginne gheordonneert / om deſe twee Koop-lieden upt te koopen ende van wegen haer verſchot te voldoen: De Jeſupten deden hier op een collecte/ ende kreghen ſeer veel ghegheven: kochten de Koop-lieden upt / ende traden in compagnie voor de helft met de Sone van Poutrincourt, upt-wijſende ſeecker contract welck in de hiſtorie van l'Eſcarbot is te leſen. Door deſen twiſt werdt de repſe naer port Royal eenighe maenden verachtert / ſoo dat de Sone van Poutrincourt met de Jeſupten eerſt van Diepe t'zepl ginck in Ianuario 1611. ende arriveerde te port Royal op Pincxter-dach daer na: Deſe vopagie door haer lang-wijllichept en konde niet dan ſchade gheven; ende de Jeſupten daer ghekomen zijnde thoonden ſtracx haren aert / ende begonnen haer met vele dinghen te bemoeyen die bupten haer beroep waren; ende in haer beroep ſelfs / droeghen ſy haer ſeer ondiſcretelijck / int regard van de Wilde ende anders / ſoo dat daer groot miſ-noeghen viel tuſſchen Monſr. de Poutrincourt ende haer. Hier op keerde Monſr. de Poutrincourt ſelfs naer Vranerijck/ eñ liet aen ſyn Sone t'Gouvernement in zijn plaetſe; daer de Jeſupten pmmers ſoo qualijc met accorderden: Mr. de Poutrincourt nu in Vranerijck zijnde/ende door ſoo veel onvruchtbare vopagien wepnigh middelen hebbende op een nieu te equiperen/ ſoo hebben de Jeſupten door den intereſt die ſy hadden in deſen handel/hem looſelijcken gheraden/de Marquiſe de Guercheville mede in te laten in den handel / voor een ſekere ſomme gelts; ſoeckende door deſe middel hem te berooven van t'meeſte deel van die landen/ende hem alleen te laten behouden port Royal. Een van de Jeſupten met namen Gilbert du Thet werdt van de Marquiſe derwaerts gheſonden om van haren t'wege den handel te helpen dryven; ende Mr. de Poutrincourt bleeff noch in Vranerijck. Deſen Jeſupt te port Royal opt ſpoedichſte aengekomen zijnde / hielp de ſake voorts gantſch verwerren; ſoo dat de Jeſupten den jongen Gouverneur excommuniceerden / ende den dienſt gantſch op ſchorten voor ettelijcke maenden; welck daer naer door een gevepnſden vrede weder her-ſtelt wierdt: eñ Gilbert du Thet Jeſupt te rugge geſonden naer Vranerijck; de welck daer komende de ſaken van Monſr. de Poutrincourt op nieuws int verwert ſtelde/ſoo dat het noodigh ſecours de Colonie van port Royal niet in tijts en werdt toegeſonden/waer door t'volck welck daer gelaten was/de winter met ſwaer ongemac eñ gebreck van vivres door-brochten. Daerentuſſchen ſoo deden de Jeſupten haer beſte om deſen Heere gantſch upt te ſchoppen eñ ſelfs poſſeſſie te nemen van alle die landen/doch alles onder den naem van de Marquiſe de Guercheville voornoemt: verkreghen van de Koninginne vier Tenten ofte Pavillioenen van de Koninc / met veel Amunitie eñ anders: inſ-gelijck oock van andere ſeer groote giften: ſoo datſe in Martio 1613. een deel volcks over-voerden; namen eerſt poſſeſſie voor de Marquiſe aen Cap de la Heve: eñ quamen voortſe te port Royal, daerſe maer en vonden de twee Jeſupten ende noch twee andere; haer Jeſupten namen ſy met / naer de Rieviere Pemtegoet ofte Norumbegue/ allwaer ſy voor hadden haer ſelven neder te

Eſcarbot. l. 5.

ſlaen

ſlaen ende te fortificeren; daer vielen eenighe conteſtatien tuſſchen haer ende t'volck vanden lande: de welcke korts daer naer de Engelſche van Virginia (die met een ſchip op die cuſte waren ghekomen onder t'belepdt van Capitepn Argall) waerſchouwden van t'geene daer paſſeerde ende by deſe Jeſupten wierdt voorghenomen; waer op deſe op t'ſpoedichſte daer na toequamen/ om te vernemen wat volc het was; den Jeſupt du Thet, t'Engelſch ſchip ghewaer wordende riep alaerme/ende dede t'ghelchut op de Engelſche ſollen; de welke de Francoyſen ſoo dapper met ghelijcke munte betaelden/ dat ſy der dry doot ſchooten/ende onder anderen deſen du Thet, ende vijf quetſten; ende haer meeſter maeckten van der Jeſupten ſchip/ nemende de twee reſterende Jeſupten gevangen/ende t'meeſtendeel van t'volck/upt ghenomen eenighe die ghevlucht waren met de ſloepe: Capitepn Argal nam de Jeſupten ende eenighe handt-wercks-lieden gevanckelijck met naer Virginia; doch quam korts daer naer weder/de Jeſupten noch by hem houdende/ende deſtrueerde de fortificatien die deſe Jeſupten te Pemtegoüet hadden begonnen/ ende in plaetſe van t'Kruys welck ſy daer hadden ghеplant/ rechten hy een pilaer op/ eñ ſloegh daer aen de wapenen vanden Koninc van Groot-Brittannien. Van ghelijcke dede hy te St Croix, ende ſtack van daer over naer port Royal, alwaer ſy niemandt vonden/ door dien Monsr de Biencourt ſone van Poutrincourt op een tocht was/ ſoo dat ſe alles roofden watſe daer ontrent vonden/ braken alles/ende ſtaken de reſte aen brandt/ de namen van Monsr de Monts en Poutrincourt die in een ſteen ghehouwen waren/ hieuwen ſy upt/ eñ deſtrueerden de gantſche plaetſe. Monsr de Poutrincourt quam daer inden jare 1614, ende vondt alles gedeſtrueert ende keerde weder naer Vranckrijck/ alwaer hy in dienſte van de Koninck doot bleef. Dus verre heeft l'Eſcarbot ons deſe Hiſtorie beſchreven/ende upt gheghеven inden jare 1618.

Het vijfen twintichſte Capittel.

Verhael vande proceduren van de Francoyſen op de groote Reviere van CANADA.

INt voorgaende Capittel hebben wy vervolgens verhaelt t'geene by de Francoyſen is voorgenomen aende Supd-zijde van dit landt van Nova Francia: ſullen nu voorder ſommierlijck verhalen t'geene by haer is ghedaen int Noorder quartier. Inden jare 1608. veranderde de Marquis de Monts ſyn delleing/ende latende Mr de Poutrincourt ghewerden met port Royal, ende de omlegghende plaetſen/verkreegh op nieus octrop voor een jaer om alleen te mogen handelen in de pelterijen op de groote Revier van Canada: maeckte Monsr de Champlain zijn Lieutenant/ die derwaerts trock in den jare voornoemt: eñ naer eenige contentien met de ſchepen van St Malo die hy vondt in de haven van Tadouſac, voer de Riviere voorts hooghер op/ende nam zijn woonplaetſe aent punt van Quebecq; van waer hy een tocht ofte twee dede de Revier op/ ende ondeckte diverſe Lacken ende Revieren daer wy te voren van hebben geſproken. Inden jare 1609. keerde Champlain weder naer Vranckrijck/ende liet eenigh volck in de wooninge te Quebecq onder het ghebiedt van de Capitepn Chauvin. Quam daer weder voor de tweede repſe inden jare 1610, ende vondt noch alle t'volck welck hy daer het voorleden jaer hadde ghelaten. Dede met de Wilden van dat quartier een tocht teghen een ander natie welcke ſy noemen Yroquois, ende ſloeghender veel doot/ ende de Wilde mishandelden de ghevangenen deerlijck/ ghelijck ſy ghewoon zijn; ende hy keerde t'ſelve jaer weder naer Vranckrijck/ latende inde wooninghe bijſ en alleen ſeventhien man; welcke hy het jaer 1611. voor de derde repſe weder kommende kloeck ende ghеſondt vondt: ginck een ander woonplaetſe ſoecken/ ende koos daer toe een goede ghelegenthept by le grand Sault, daer wy hier voren van hebben geſproken/ maecte daer een ſtuck muers/ om te ſien hoe het hem houden ſoude teghen t'naeſte jaer; ende quam ſoo weder naer Vranckrijck. De Francoyſen voeren daer en tuſſchen derwaerts over hoop/ſo datſe malkanderen ruineerden ende den handel van pelterijen gantſch bedorven. Om dit voor te komen/ſoo brocht Champlain de ſaecke eyndelijck daer toe/dat eerſt de Grave van Soiſſons ende daer naer de Prince van Conde by den Koninck ghemaeckt wierdt protecteur van deſe entrepринſen/ ende hy Champlain ſyn Lieutenant. Soo dat hy weder voor de vierde-mael de repſe voornam naer dit quar-

quartier den 10. April, ende quam te Quebecq den 7. May; alwaer hy al t'volck welck hy daer ghelaten hadde / noch kloeck ende ghesont vondt; ende opt raport van eenen met namen Nicolaus de Vignau, (de welcke verklaerde t'voor-leden jaer 1612. ghewee l te hebben tot aen de Noort-Zee / ende aldaer ghesien te hebben het wrack van een Engelsch schip / ende dierghelijcke dinghen meer) nam hy een voyagie voren / om een deur-tocht naer China te vinden / dan naer langhe moeyte ende veel tijts verloren / soo werdt hy de valscheyt van desen leughenaer ghewaer / die noyt sulcx gesien hadde als hy voor-gaf / nochte soo verre gheweest; Soo dat hy in syn voor-nemen bedroghen zijnde / wederom keerde van waer hy ghekomen was: ende van daer weder naer Vrancrijck. Wat voorts bekomen is van dese woonplaetse op de groote Rieviere / ende of de selve daer noch continueert / en vinde niet sekers van te seggen: alleenlijck dat een van de onse / die eenige jaren herwaerts geweest is in Nieu-Nederlandt / getuygt dat daer Wilden quamen aent Fort by de onse ghemaeckt / daer wy hier naer sullen van spreken / die eenighe lappen ende stucken van kleederen met brochten / die op zijn Fransch gesteldt waren / ende verklaerden te komen van Quebecq, ende eenighe Francoysen in haer ghesellschap ghehadt te hebben / die onderweghen ghestorven waren; Dit is seker dat de Francoysen noch jaerlijcx haren handel op die quartieren drijven / dan of sy daer eenighe ordinarie woonplaetsen hebben / is my onbekent. Wt dese proceduren kan een yeder mercken dat het te vergeefs is / volck ergens te brengen daer gheen voor-raedt en is tot behoorlijck onder-houdt van de lieden / ten sy men daer in van tijdt tot tijdt voor-sie; ofte opt spoedichste de saken daer naer stieret / dat de lieden daer selfs haer provisie moghen ghewinnen / door t'bouwen ende besayen van t'landt: Oock dat het niet ghenoech en is een sake te beginnen / dan dat daer middelen moeten zijn ghereet om t'begonnen werck te vervorderen / oft apparent uyt t'landt selfs te trecken / want alle dese Colonien zijn tot niet gheloopen by ghebreck van middelen / ende vervolgh / ende door quade ordre: soo dat andere haer daer aen moghen spieghelen.

BESCHRII-

BESCHRIIVINGHE

Van

WEST-INDIEN.

Het derde Boeck.

VIRGINIA.

Inleydinghe.

AEn Nova Francia *paelt het landt, vvelck nu eenighe volghende daer in de ghemeyne ſtijl, ende de directie van de Enghelſche die dit quartier eenighe jaren hervvaerts ſterck hebben bevaren, ende oock ten deele hebben ontdeckt, int gemeyn noemen* Virginia; *bepaelt zijnde tuſſchen de hooghte van vier en dertich ende vier en veertich graden by Noorden de Linie: hebbende aen de Ooſt-zijde de groote Zee; aen de Suydt-zijde de Provincie van* Florida; *ende aen de Noordt-zijde de Provincien van* Nova Francia; *aen de VVeſt-zijde de limiten noch open ende onbekent. Dan om eyghentlijck te ſpreken, ſoo en ſtreckt ſich den naem van* Virginia *ſoo verre niet, maer is een verre kleynder gedeelte, confinerende met* Florida *aen de Suydt-zijde, ende voorts voor dry ofte vier graden, ſtreckende naer t'Noorden; te vveten dat quartier, vvelck door* Sir Walter Ralegh *in den jare* 1584. *is aenghevanghen te ontdecken, ende met een ofte meer Colonien van Enghelſche te beſtaen, als vvy hier naer ſullen verhalen; doch door dien dat de ſelve ontdeckinghen eenighe jaren ſtil gheſtaen hebbende, daer naer vveder zijn her-vat by de Enghelſche Virginiaenſche Compagnie ontrent den jare* 1606. *in een quartier naer het Noorden ſtreckende, (te vveten op de hooghte van ſeven en dertich graden) ſoo is het, dat men dit deel nu ordinaris* Virginia *heet, ofte vvel beyde deſe deelen, te vveten van dry oft vier en dertich graden af tot de neghen en dertich, vvelck vvy hier naer particulierlijck ſullen beſchrijven; ende het voorder deel van dit quartier tot de limiten van* Nova Francia *toe, hebben onſe Nederlanders voor een ſeker gedeelte genoemt* Nieu-Nederlandt, *door dien t'ſelve by de onſe eerſt ontdeckt ende bevaren, ende oock bevvoont is ghevveeſt; ende t'Noordelijcſte ghedeelte hebben de Enghelſche nu eenighe jaren hervvaerts* Neuvv-England *begonnen te noemen. Ende hoevvel vvy dit gedeelte in t'voorgaende boec ten deele hebben beſchreven, volgens t'gene de Françoiſen daer van in druck hebben uyt-gegeven, ſoo ſullen vvy niet te min hier by voeghen een naerder beſchrijvinge, ghelijck als deſelve by Capitain* Iohn Smith *is uyt-gheghéven; doch eer vvy daer toe komen, ſoo en hebben vvy niet vvillen voor by gaen de ontdeckinghe van deſe quartieren, eertijdts ghedaen by* Iean de Verazzano *Florentin, door bevel ende op de koſten van den Coninck van Vrancrijck, vvelcke vvy hier vervolghens ſullen in-voeghen.*

Het eerſte Capittel.

De Voyagie van Ichan de Verazzano.

IEHAN Verazzano een Florentijn / ſcheyde met laſt ende commiſſie / van Francoys de eerſte Koninck van Vranckrijck / den 17. Ianuar. 1524. van de Eylanden van Canarien; ende nam ſyn cours Weſt-waerts met een ſchoonen Ooſten wint / ende voeren in de tijt van vijf en twintich daghen by gillingh wel 500. mijlen; daer naer ſtelden ſy haer cours Weſt ten Noorden / ſoo datſe naer andere vijf en twintich daghen ſeplens / een nieu landt ondeckten / dat leegh by de water lagh / ende by de vieren die ſy daer laghen / oordeelden ſy dat het bewoondt moeſt weſen; ende ſtreckte naert Suyden toe; zeylden wel vijftich mijlen langs de cuſte om een bequame haven te vinden / dan die Suydt-waerts upt niet vindende keerden ſy naert Noorden / daerſe oock gheen haven en vonden / ſoo dat ſy het ſetten by de cuſte / en haer boot aen landt ſepndende / vonden ſy daer veel volcks aen ſtrandt / die de vlucht namen / ende ſomtijts met verwonderingh op de Chriſtenen bleven ſtaen gapen; dan eyndelijck door teeckenen verſeeckert zynde dat haer niets en ſoude miſſchieden / ſoo weſen ſy haer een goede plaets om te landen / ende preſenteerden hun oock van haer victualie. T'volck ginck naeckt / upt ghenomen datſe haer ſchamelhept deckten met ſeecker vellekens / waren bruyn van couleur; ſwart haer / anders krap van katſoen ende wel ghecroopotioneert. T'ſtrandt was bedeckt met fijn ſandt / welck rijſt in ſeecker kleyn heuveltiens; ende daer achter was ſeer krape hooghe grondt ende veel gheboomte. Dit landt dat ſy eerſt ondeckte was op de hooghte van vier en dertich graden by Noorden de Linie / in een goede ende geſonde lucht; ſy vonden dat daer in de Somer meeſt Noordt-Weſte ende Weſte winden regneerden / met klaer ende helder weder ende wepnich reghens; ende hoewel het een blacke ſtrandt was / ſoo en vonden ſy het daer niet quaet ligghen met de ſchepen / door dien de cuſte ſuyver is van klippen. Schepden van hier / houdende langhs de cuſte / welck ſy bevonden te ſtrecken naer het Ooſten / en laghen continuelijck veel vieren aen landt. Daer naer bevonden t'landt te ſtrecken naer het Noorden / ende dat hem veel ſchoonder ende playſanter op dede. Waren daer aen landt ende vonden het volck by naer als het voor-gaende; laghender veel Wijngaerden die op de bomen klommen / de welcke haer bedunckens wel goede vruchten ſouden gheven / in dienſe wel gheculticeert waren gheweeſt. Voeren ſoo al voorts langs de cuſte naer haer gillinghe wel hondert mijlen / daerſe een krap riviertje vonden; daer ſtreckte de cuſte weder Ooſt-waerts aen / de welcke ſy voorts volghden by de vijftich mijlen / ende ondeckten doen een Eylandt welck hadde de forme van een trianghel / ligghende thien mijlen van t'vaſte landt / vol van berghen die dicht met boomen begroepet waren; ende wel bewoont / welck ſy noemden Claudia. Vijfthien mijlen verder vonden ſy een goede haven / daer ſy ſeer goet ende tracktabel volck vonden / die een Koninc onder haer hadden / welck ghekleet was met een Herten vel / konſtelijck ghewrocht; vonden onder haer veel roodt koper / daer deſe Wilde groot werck van maken. Dit landt was gheleghen op de hooghte van een en veertich graden ende twee derde / ende ſtreckte Ooſt ende Weſt; de mont van de haven lagh open naer het Suyden een half mijle breedt / dan binnen in ſtrecktese Ooſt ten Noorden twaelf mijlen / ende werdt daer breeder ende breeder / en maeckter een golfo die wel twintich mijlen groot is / daer vijf kleyn Eylanden in laghen die ſeer ſchoon en vruchtbaer waren. Int midden van het in komen van deſe haven is een rotſe van ſteen / bequaem om een Fort ofte Caſteel te maken om de haven mede te beſchermen. Schepden van daer den vijfden May, ende liepen voorts langhs de cuſte wel hondert ende vijftich mijlen / vindende t'landt al by naer t'ſelve / dan dat het wat hooghер was met eenighe berghen; de cuſte ſtreckte by de vijftich mijlen Ooſt-waerts / ende daer na weder Noordt-waert aen / vonden t'volck daer ſeer different van het voor-gaende / want

ghelijck

Digitized by Micro

want ghelijck het voor-gaende seer gentiel ende courtois scheen te wesen / soo was dit heel wildt en woest / seer rouw volck ende barbaris / soo datse door gheen middelen eenighe onder-handelingh met haer-lieden konden bekomen. Sy waren ghekleedt met beeren huyden / otters ende Zee-robben / ende ander vellen: haelden haer voetsel / soo verre sy konden mercken / by visschen ende jaghen / ende seecker wortelen die het aertrijck daer van selfs is voort brenghende. Sy en hadden gheen-derley graen / ende en boulwden de aerde ock niet / ock en scheen het landt niet bequaem te wesen / om eenighe vruchten voort te brenghen. Als sy pets wilden manghelen / soo quamen sy op de klippen ende lieten aff t'gheen sy wilden / ende eyschten daer voor messen / visch-haecken / ende dierghelijcke dinghen / ende en wilden t'volck niet laten te lande komen / wat courtesie men haer ock presenteerde. Waren in spijt van haer wel eenighe mijlen int landt / doch schooten met pijlen naer t'volck / ende vluchten dan in de bosschen. Sy en vonden int landt niets van eenighe weerde / als seer dichte bosschen ende sekere woeste bergen / die wel eenich mineael schenen in sich te hebben / want t'volck hadt eenighe kopere teeckenen in de oren hanghende. Schepten van daer haren kours Noordt-Oost aen stellende / langhs de custe / welck sy playsanter vonden / ende met blacke grondt sonder boomen / met hooghe berghen binnen s'landts; sy ontdeckten wel twee en dertich Eylanden / al dicht by het vaste-landt gheleghen / zijnde kleyn / met veel kromten / makende veel goede havenen ende canalen tusschen beyden de Eylanden in / ende soo voorts seylende Noordt-Oost-waert aen / quamen naer hondert ende vijftich mijlen seylens / aen het landt dat te voren by de Britoenen ontdeckt was gheweest / op de hooghte van vijftich graden by Noorden de Linie. Van waer sy resolveerden weder te keeren naer Vrancrijck / ende arriveerden te Diepe in Iulij des voorschreven jaers 1524. In dit verhael van Verazzanos voyage vinden wy de gheleghenthept van dese gantsche custe / int gros beschreven / want het landt hier in sulcker manieren upt en in streckt / als wy ten deele reede hebben gehoort / ende nu voorder sullen hooren: Van ghelijck hy in weynigh plaetsen te lande was / soo en heeft hy de gheleghenthept van de landen ende volckeren niet naerder konnen ondersoecken. Laet ons nu voorder sien wat de Engelsche / ende de onse daer van hebben onder-vonden / ende int licht ghebracht.

NIEUW ENGELANDT.

Het tweede Capittel.

De ghelegentheyt van dit deel van AMERICA welck de Engelse nu noemen NEVV ENGLAND, by Capteyn Smith beschreven.

T'Ghedeelte (segghy) welck wy noemen New England, is ghelegen tusschen den een en veertichsten grade / ende den vijf en veertichsten by Noorden de Linie; doch het deel daer dit discours van spreeckt / streckt sich van Pennobscot tot Cabe Cod, eenighe vijf en seventich spaensche mijlen / by een rechte Linie distandt de een van d'ander; tusschen welcke palen ick ghelien hebbe / ten minsten veertich differente woon-plaetsen op de Zee custe / ende ghelondeert by de vijf en twintich seer goede havenen. In welcker veele daer ankeringh is voor vijf hondert seylen van eenighe lasten: ende in sommighe ock wel voor vijf duysent; ende meer dan twee hondert Eylanden over-wassen zijnde met goedt houdt / welcke al meer goede havenen gheven / als ick doen tijt hadde om wel te onderzoecken. De principaelste wooninghe Noordt-waerdts daer wy aen waren / was Pennobscot: Suydtwaerts langhs de custe / ende op de riviеren vonden wy Macadacut, Segocket, Pemmaquid, Nusconcus, Kenebeck, Sagadahock, ende Aumoughcawgen; ende tot dese contreyen behooren de volckeren van Segotago, Pagkhuntanuck, Pocopassum, Taughtanakagnet, Wabigganus, Nassaque, Masheeosqueck, Wawrigweck, Moshoquen, Wakcogo, Pasharanack &c. Met dese zijn gheallieert de contreyen van Aucocisco, Accominticus, Passataquack, Aggawom, ende Naemkeck: al dese soo veel ick konde speuren differeren luttel in tale / manieren ende gouvernement; hoe wel meest

Cōfereert dit met het 11. eñ 12. cap. vant voorgaende boeck.

Alsoo de volckeren veel haer noemē na hare overste, soo en is niet te vervvonderen dat de namen dickvvils veranderen.

heerſchappen op haer ſelfs zijn / nochtans houden ſy de Bashabes van Pennobſcot de voor-naemſte onder haer. De naeſte die ick kan ghedencken by name zijn de Mattahunts, twee plaiſante Eylanden van hoven ende koorn-velden/ een mijl in Zee van t'vaſte landt af ligghende: dan Totant, Maſſachuſet, Pocapawmet, Quonahaſſit, Sagoquas, Nahapaſſumkeck, Topeent, Seccaſaw, Totheet, Naſcocomacak, Accomak, Chawum; De andre zijn al ghenaemt Maſſachuſets, van een ander tael/ humeur ende conditie / aen langende haren handel ende koop-manſchap; tot elck van haer wooningen behooren diverſche dorpen ende volckeren/ ende by haer relatien ende beſchrijvinghen/meer dan twintich diverſche woon-plaetſen ende rivieren / die verre te landt-waert in ſtrecken / ſelfs tot diverſche groote lacken/ daerſe de meeſt van haer bevers ende otters vanghen en dooden. Van Pennobſcot tot Sagadahock is deſe cuſte al bergich / Eylanden ende groote rotſen / doch bewaſſen van alle ſoorten van krap hout / tot den bouw van huyſen / booten ende ſchepen; met een onghelooffelijcke menichte van viſch/ ghevogelte/ ende ſonderlinge goede vruchten tot behoef van de menſchen. Tuſſchen Sagadahock, ende Sowocatuck, zijn maer dry ofte vier landt bayen/ maer tuſſchen dat ende Cabe Cod ſeer veele; in ſonderheyt de cuſte van de Maſſachuſets, is ſoo diverſchelijck ghemengelt met hooghe/ klaieghe ende ſandighe heuvels in een plaetſe; ende dan langhe ſtreeken van diverſche ſoorten van grondt/ende vier kanten van ſteen op ander plaetſen / ſoo vreemdelijck verdeelt met aderen ofte veynen van diverſche kouleuren als hert ſteen tot timmeragien / ſchalien voor tichels / morwe ſteen om fournaſen ende ſmitſen van te maken / om glas ende pſer in te ſmilten; ſoo datſe ſeer gheliick zijn de cuſte van Deuonshire, ende men ſonder naer mijn mepninghe ſulcke lijm-ſteen konnen maken; oft ſoo ſy niet en zijn van gelijcke qualitept / ſoo komen ſy ſeer na by: ende dit alles boven de andere advantagieuſe gheleghentheden die ick daer gheobſerveert hebbe / dat in dien het minerael ſoo goet pſer ende ſtael wort bevonden / als ick wete t'ſelve te weſen / binnen de palen van het landt; ſoo dorſt ick mijn hooft te pande ſtellen (hebbende maer volck die wetenſchap hadden om de Simplicia die daer gropen te beneficieren) te vinden daer alles wat noodich is tot maken en upt reeden van goede ſchepen / ende goede waren tot haer vracht / int kompas van thien ofte veerthien mijlen. Voorwaer deſe landighe ende ſteenighe heuvelen / ſoo wel beplandt met hoven ende koorn-velden / ende ſoo wel bewoont by een krap / ſterck ende wel ghepropoortioneert volck / de groote van de boomen die daer waſſen / ende in ſonderheyt de ghetemperthept van de lucht wel aenghemerckt zijnde / ſoo en kan men niet anders oordeelen oft het is een upt-nemende landt beyde van ghelonthept ende vruchtbaerheyt. De principaelſte ſtapel daer men voor eerſt rekeninghe ſoude konnen op maken/ is viſch. Hier is ook alſoo goede grondt als eenich mach ligghen op de hooghte van een / twee ende dry en veertich graden; ende ſoo vruchtbaer / dat hy ſonder queſtie eenighe ſoorte van graen wil voort-brenghen / doch d'een beter als d'ander: hoe wel de Somer hier niet ſoo heet en is / ende de Winter kouder aen de Zee kant / als ſy zijn in Europa ende Aſia op de ſelve hooghden; des niet teghenſtaende/ plante ick een thuyn/ aen de top van een klippich Eylandt op de hooghte van dry en veertich graden en een half / vier mijlen van t'vaſte landt/ in Majo, welck ſoo toe nam / dat het ons in Iuni ende Iulij diende van ſalaet krupden; ende al ſoorten van Vee konnen hier op de Eylanden oft half-Eylanden / wel ende ſekerlijck ghevoedt worden. Wat de viſchingh belanght; in Mart, April, May, en halff Iun is hier abundantie van Cabeljauw; in May, Iun, Iuli, ende Auguſt van Steur / welcker roghen de Cauiar ende Potargo gheven; en van Haringh is daer een on-uptſprekelijcke menichte op de cuſte. Int eynde van Auguſt, September, October ende November hebdy weder Cabeljauw. Soo datmen hier in alle ſaiſoenen hem kan dienen van viſch. T'is buyten twijfel dat daer ghenoech ſouts ſal konnen werden ghemaeckt/ ende wijl men de pannen practiſeert / kan men hem dienen van t'gheene daer reede is. Van ſeekere beſien diemen noemt Alkermes, weſende thien ſchellinghen t'pondt weerdich (doch is wel voor dertich ende veertich ſchellinghen t'pondt verkocht) kan jaerlijcks een goede quantitept verſamelt worden. Inſghelijck van de muſcus ratten kan ſonderlingh ghetrocken worden by de gheene die haer moepte daer aen willen beſteden. Van Bevers / Otters / Warters / ſwarte Voſſen ende andere koſtelijcke voperingh kan men jaerlijcks ſes oft ſeven duyſent hebben; ende meer

indien

indien men de Francoyſen haren handel konde ſtoppen; vijf en twintich duyſent waerder in t'jaer 1616. upt deſe Noorder quartieren in Vranckrijck ghebracht. Wat Mijnen daer metter tijt ſouden konnen gevonden worden/ moet den tijt leeren; de apparentie is ſeer groot.

De wateren zijn ſeer ſuyver / komende voorts upt het innerſte van de rotſighe berghen.

De krupden ende vruchten zijn van diverſche ſoorten; als Alkermes, Correnten oft een vrucht als Correnten/ Moer-beſien/ Wijn-gaerden/ hinne-beſien/ Crupſ-beſien/ Pruymen/ Walnoten/ Halenoten/ etc. Pompoenen/ Aert-beſien/ Boonen/ Eerten/ ende Mayz; een ſoorte ofte twee van vlaſch/ daerſe haer netten van maken/ ende lijnen om te viſſchen.

Veelderhande ghevogelte: veel ſoorten van viſch: ende veelderhande vier-voetighe dieren.

Het derde Capittel.

Particuliere beſchrijvinghe van t'ſelve quartier.

T'Noordelijckſte deel (ſegt de ſelve) daer ick was / is de Bay van Pennobſcot, welck is Ooſt ende Weſt / Noordt ende Suyden meer als thien mijlen; dan mijn gheleghenthept was ſulcks / dat ick my moſt laten ghenoeghen met het verhael van de gheene die ick daer inde bay vondt; als te weten dat die rievier ſeer ver te landt waert in liep/ en wel bewoondt was by veel volcks/ dan datſe van Suys waren/ ofte om te viſſchen tuſſchen beyden de Eylanden / ofte te jaghen in de lacken ende hollchen. De baye is vol van groote Eylanden van een / twee / ſes / acht ende thien mijlen in de lengde / welcke die verdeelen in ſeer veel krape havenen. Aent Ooſten van deſe baye woonen de Tarentines, doot vyanden van t'volck dat wy ſpraken: daer woonen de Franſche. Noordt-Weſt van Pennobſcot is Mecaddacut, aen de voet van een hooghen bergh/ in maniere van een fortreſſe teghen de Tarrantins, gheleghen aen de hooghe berghen van Pennobſcot, daer de Zee teghen ſlaet; welck men boven alle verhinderingh wel ſeſthien oft achtien mijlen mach ſien. Segochet is de naeſte/ dan Nuſconcus, Pemmakid ende Sagadahoc: De rievier op (daer de Weſterſche Colonie eertijts was gheleght) zijn de Anmuckcawgen, Kinnebeck, en andere meer/ daer eenighe velden met koren beplant zijn. Langs deſe rievier 40. oft 50. mijlen en ſagh ick niet dan hooghe dupnen van rotſen met houdt over-groepet; maer daer de Wilde woonen/ is de grondt ſeer vet/ ende vruchtbaer. Weſt-waert van deſe rievier is de contrepe van Aucociſco, in den bodem van een breede ende diepe baye/ vol van veel groote Eylanden welck ſeer goede havenen gheven. Sowocotuck is naeſt op een ſmal punt van een breede landt baye / welck veel klippen en Eylanden heeft / maer weynich goede havens / als voor bercken. Maer al deſe cuſte tot Pennobſcot, en ſoo verre als ick ſien konde Ooſt-waert aen / is niet dan ſulcke hackelighe kliffs ende rotſen en ſteenighe Eylanden / dat te verwonderen is hoe ſoo groote boomen daer konnen waſſen. T'is een landt om eer van te verſchricken / als op te verluſten; nochtans is de Zee daer ſoo viſch-rijck / als pevers licht te vinden is; ende deſe bar Eylanden ſoo verſien van goet houdt / fontepnen / vruchten / viſch en ghevoghelte/ dat wel te ghelooven is / hoe wel de cuſte ſoo onghelien is / dat de vallepen / plapnen ende t'binnenſte van t'landt / wel mogen vruchtbaer zijn. Als ghy de cuſte vervolgt naer t'Weſten / Accominticus ende Paſſataquack, zijn twee bequame havens voor klepne bercken/ eñ goet landt binnen de kliffen; Angoam is de naeſte; deſe plaetſe ſoude pemant die curieus waer / konnen contenteren / doch daer zijn veel landen aen t'in komen van de haven / ende de baye is wat te verre van de diepe Zee. Hier zijn veel rijſende heuvelen / ende daer aen ende op veel koorn-velden. Aent Ooſten is een Eylandt twee oft drp mijlen langh; d'een helft van goet gras / bequaem tot weyden / met veel ſchoone reecken van Moer-beſie boomen / ende andere / ſeer bequaem om daer een wooninghe te hebben / door dien de haven ſeer ſeecker is. Naimkeck hoe wel het rotſigher grondt is / (want Angoam is ſandich) is niet gheringher / ſoo veel de haven / oft pet anders belanght / maer het volck upt ghenomen.

Champl. noemtſe Pemtegouet.

Champl. noemt de rievier Quinnebequy.

Champl. noemt de rievier Chovacoet.

Champl. noemt het Cap S. Lovis, eñ de onſe vvijn gaerts hoeck.

Van hier ſtrect ſich in Zee t'ſchoon Hooft-landt Tragabigzanda, met dry Eplanden daer voor dieſe noemden de dry Turcx-hoofden; naer t'Noorden van deſe / loopt een groote bape in / daer wy ſommighe woninghen en koorn-velden vonden; ſy segghen dat hier een groote revier is / ende by de dertich dorpen / dan om dat de Francoyſen hier haren handel hadden / ſoo en hebben wy niet naerder onderſocht. De Eplanden van de Mattahunts zijn aen de Weſt-zijde van deſe bape / daer veel Eplanden zijn / ende ſonder queſtie veel havens; dan volgt t'landt van de Maſſachuſets, welck is t'paradys van dit heel landt; want hier zijn veel Eplanden al met koorn beplant; Noerdelie boomen ende wilde thupnen / ende goede havens / ende de cuſte is meeſten-deel hooge klepighe ende ſandighe huevelen. De Zee cuſte int voor by varen / verthoondt al langhs henen groote koorn velden / en veel troupen van wel ghepropoortioneert volck: maer de Franſche die hier wel ſes weken waren gebleven / en hadden ons niet over ghelaten om de Wilde over te examineeren; te weten / ofter wel dry duplent menſchen op deſe Eplanden waren; ende de riviere veel dach-repſen te landt waert in loopt. Wy bevonden t'volck van dit quartier ſeer vriendelijck; maer in haer furie ook ſeer valpant. Want op occaſie van twiſt die wy met eener kreghen / voer de ſelve met dry meer over de haven van Quonahaſſit op ſeker klippen daer wy moeſten paſſeren / ende ſchoten daer met pijlen ſoo langh naer ons als ſy mochten. Dan komt ghy te Accomack, een ſeer goede haven en goedt landt / ende niets ghevrekende dan induſtrieus volck. Naer veel vrientſchap op een klepn oorſaeck / vochten wy met veertich oft vyftich van t'volck; ende hoe wel daer eenighe doot bleven / ende eenighe ghequeſt / ſoo wierden wy over een upr tijts weder vrienden. Cap Cod is t'naeſte dat hem preſenteert; welck alleen een hooft-landt is van hooghe ſandighe berghen / over waſſen met ſtrupcken van pijn-boomen en dier-ghelijck / een excellente haven voor alle winden; deſe Cabe wort ghemaeckt van de Zee aen d'een zijde / ende een groote bay aen d'ander zijde in forme van een ſickel; daer op woont t'volck van Pawmet, ende inden bodem van de bay t'volck van Chawum. (De groote bape die deſen hoeck maeckt / met het vaſte landt wordt by de onſe ghenoemt de Staten Baye, ende de klepne die van de kromte van den hoeck ſelfs werdt ghemaeckt Fuyc bay.) Binnen deſe bay is een ſuyvre cuſte / dan vlack / ſoo dat men wel een mijl daer van dient te blijven; Champlain met ſyn bercke was daer op acht voet waters wel een mijle van ſtrandt; vonden daer een goede haven welck ſy noemden port aux Huiſtres op de hooghde van twee en veertich graden / vijff mijlen van Cap Blanc, welcke Cape van deſe haven leght Noord-Noord-Ooſtnaert Suydt ende Suydt-Weſten van de Cape is ghevonden een dangereuſe droogte van ſanden ende klippen. Maer ſoo verre als ickt om-boer vondt ick dertich vadem dicht onder ſtrandt en een ſtercke ſtroom; welck my doet ghelooven dat daer een Canael moet weſen om deſe droogte / daer de grootſte ende beſte viſch is te bekomen Winter ende Somer / van t'gantſche landt. De Wilde ſegghen dat daer gheen Canael en is / maer dat de drooghten aen t'vaſte landt beginnen by Pawmet tot het Eplandt van Nauſit, ende ſoo hem upt ſtreckt bupten haer kennis ver in de Zee. Daer aen is ghelegen Capawack, ende die overbloedighe landen van koper / koren / volck ende minerals; die ick t'laeſte jaer ginck onderken; dan miſte myn wegh. Sy verhalen dat de Maſſachuſets ſomtijts oorloghen met de Bashabes van Pennobſcot; en zijn ook niet altijts vrienden met die van Chawum ende haer ghealliеerde: dan nu zijnſe al vrienden / ende handelen met den anderen / op peders frontieren; want en maken gheen vopagien als van Pennobſcot tot Cabe Cod, ſelden tot Maſſachewſet. Int Noorder quartier begonden ſy koorn te planten / daer die van t'Suyder quartier ſulcken abundantie van hebben / dat ſy daer voor krijghen van die vant Noorder quartier wat ſy willen; ende in de Winter meer abundantie van viſch ende voghels; doch beyde Winter ende Somer hebben ſy in ſommighe quartieren van beyde; weſende het ghetemperſte landt / tuſſchen koude en hitte / welck is tuſſchen de Linie ende de Pool; maer de pelterije is Noordwaert beter / en abundanter als Suyd-waerts.

By Suyden deſe hoec ſtellen de onſe Graef Hendricx bay, ende de Vos haven.

VVort by de onſe genoemt de Craen bay.

De Franſche noemen die Cap blanc.

De principaelſte Eplanden ende berghen voor landt-marcken zijn deſe; het hooghſte Eplandt van Sorico in de bay van Pennobſcot: maer de dry Eplanden en een klip van Mattinnack zijn voorder in Zee; Metinicus is inſghelijcks dry vlacke Eplanden en een rodtſe, tuſſchen Mattinnack ende Monahigan: welck is een rondt hoogh

De Francoyſen Ile haute.

Eplandt

Eplandt / en dicht by het ſelve Monanis, tuſſchen welck is een kleyne haven daer wy anckeren. Inde Eplanden van Damerils is noch een ſulcke: Sagadohok wordt bekent by Satquin, ende vier oft vijf Eplanden in de mondt. Smyths Eplanden zijn een hoop te ſamen/gheen meer daer ontrent teghen over Accomintieus. De dry Turcks hoofden zijn dry Eplanden/die men ver ter Zee-waert in ſiet in regard van het hooft-landt. De principale hooft-landen zijn alleen Cape Tragabizanda ende Cape Cod. De principale berghen zijn Pennobſcot, ende den bergh van Aucociſco; den grooten bergh van Saſanou, ende den hooghen bergh Maſſachuſit.

Het vierde Capittel.

Verhael van t'ghene eenighe jaren herwaerts by de Enghelſche is voor-ghenomen in dit quartier.

DE Engelſchen hebben hier begonnen te handelen met order van den jare 1606. af; Als wanneer patenten by den Koninck wierden ghegheven om t'Suydt ende Noorder quartier van Virginia te populeren / met expres bevel / dat ſy binnen de hondert mijlen niet by een en ſouden komen: Die van de Noordt-zijde ſonden daer eerſt Capitepn Henry Chalons, dan deſe wierdt ghenomen by de Spaegniaerden. Ontrent de ſelve tijdt ſondt Sir Iohn Popham, Lord Chiefe Iuſtice van Enghelandt / een ſchip/waer over commandeerde Capitepn Thomas Haman, welck zeylde naer de rievière van Sagadahoc; tot aſſiſtentie van den voorſchreven Chalons; dan den ſelven daer niet vindende/ontdeckte de cuſte ende havenen/en quam ſoo weder thuys. In den jare 1607. was een woon-plaetſe geleght op de rievier van Sagadahoch, ende hondert lantlieden derwaerts ghelonden in twee ſchepen door de voor-ſchreven: Sy koſen haer woon-plaets by de mondt van de rievière in een Peninſula, ofte half Eplant/ende houden daer een Fort: Seylden de rievière op om die te beſoecken/ende t'landt daer om her/ ende gemoeten een Eplandt daer een groote val van wateren was / daer ſy haren boot met een tou moeſten over trecken/en quamen voorts tot een ander ſtortingh / daer niet over was te komen. Vonden t'landt vol van dupnen wit ende roodt/ goede Hoppe/ Ajupn/Loock/Epcken/Walnoten/ende goede gront. T'hooft van de rievier leght op vijf en veertich graden ende ettelijcke minuten; Cape Sineamis op dry en veertich en een half/een goede plaetſe om te fortificeren. T'Fort hiet St. George; daer bleven der vijf en veertich; Capitepn George Popham was haer Preſident/ Raleigh Gilbert Admirael. T'volck ſcheen luſt te hebben in ons volcks devotie/ende ſeyden dat de Koninck Iames een goet Koninck was/ende ſyn Godt een goede Godt/ende Tanto boos. Soo noemenſe een boolen Geeſt/die haer elcke maent hanteert / ende doet hem van haer dienen upt vreeſe. Dit volck ſpraeck van eenighe Canibals ontrent Sagadahoc, met tanden/ dry dupmen langh / maer laghenſe niet. In de rievier van Tameſcot vonden ſy Oeſters neghen dupmen langh / ende haer wierdt ghelept / datter aen d'ander zijde wel eens ſoo groote waren. In Februario ſtorf haer Preſident: Ende in Enghelandt Sir Iohn Popham mede overleden zijnde; ſoo brack de Colonie weder op / ende quamen met de ſchepen die daer t'naeſte jaer ghelonden waren / weder te rugghe/hebbende in de tijdt datſe daer ghewoont hadden een ſtercke barcke ghetimmert / die haer int weder keeren wel te paſſe quam. Dit diſcouragieerden de participanten ſoo / dat daer in langh gheen ſpraeck en was van daer weder volck te planten. De Franſche namen hier door occaſie om haer te planten in de limiten van de Enghelſche; doch die van Virginia ſonden Sir Samuel Argal, welcke de Forten van de Francoyſen ſurpreneerde/dieſe ghebout hadden by Mount Manſel, St. Croix, ende Port Real: nam haer ghelchut wegh/ ende brocht haer ſchip / proviſie ende alles naer Virginia toe. De Engelſche daer naer weder nieu couragie ghekregen hebbende/ſonden daer op een nieuws Capitepn Hobſon en andere/met twee Wilden van dat quartier; dan deſe ſchepen daer aenke mende/vonden dat een Enghelſman met namen Hunt, naer dat hy ſyn handel met de Wilde hadde ghedreven/de arme Wilden onder t'deckſel van vrientſchap ſcheep hadt ghelockt/ende vier en twintich wegh ghevoert / ende in de Straete van Gribaltar voor ſlaven verkocht: welcke daet de Enghelſche ſoo hatigh maeckte by dit volck/ dat ſy deſe reyſe mede te vergeefs deden. Daer naer wierdt daer ghelonden Capitepn Iohn Smith, in den

Diſcourſ. of Nevv England.

Purchas Pelgrim.

Siet de hiſtorie van l'Eſcarbot.

Deſcr. of Nevv England by Smith.

jare 1614. welck arriveerde aen het Eylandt Monahiggan op de hooghte van dry en veertich graden ende een half by Noorden de Linie; was daer gheslonden op de Walvisch-vanck/ende een goudt en coper-mijne te beloecken; dan bevonden het de rechte Walvisschen niet te weten/ daer men den Traen van maeckt; de mijne was maer een pdel voor-geven van de schipper om een reyse te maken; Soo datse maer eenighe dyooghe visch/ ende eenighe pelterije thuys brochten. De selve voer weder derwaerts t'naeste jaer dan met quaet succes/ want hy wierdt van de Fransche roovers ghenomen. Daer naer wierdt in Terreneuf ghevonden een van de Wilde die by dien Hunt waren wegh ghevoert met namen Tasquantum, waer van kennis ghegeven zijnde aen de Compagnie by Capitepn Darmer, met verloeck van hulp tot syn voornemen; sondt de Compagnie derwaerts Capitepn Rocraft; dan alsoo Darmer daer en tusschen goet ghevonden hadt selfs naer Engelandt te komen; Rocraft daer aen komende/ ende hem niet vindende/ was van syn steck; nam een Fransche bercke die daer in een kreecke ghevischt ende ghehandelt hadde/welck hy met syn schip naer Enghelandt sondt/ wesende een Frans-man van de Religie; Rocraft voer voorts met de bercke/ende door conspiratie van syn volc was by naer om hals/ doch sette de verraders aen landt/ende quam selfs in Virginia om hulp/daer hy vermoort wierdt/ende de bercke verloren. Soo dat syn voor-nemen oock tot niet quam; ende Darmer van Engelandt daer komende/ende desen Rocraft met syn bercke niet vindende/ was insghelycks ghefrustreert in syn voor-nemen: ende gheresolveert zijnde weder naer Engelandt te keeren/ ontmoete hy seker Hollandtsche schepen/ die eenighen handel al voor die tijdt ghehadt hadden in Hudsons rievier/ daer hy sulcken bescheet van bequam van de gheleghenthepdt van t'landt/dat hy voort voer in syn ontdeckinghe/ende ontdeckte veel frape rievieren/ende vruchtbare custen/ende Eylanden/de spatie van tachtentich mylen Oost ende West/want soo streckt de custe van Hudsens rievier tot Cape Iames. Hier op wierdt goet ghevonden een nieuw Octrop van den Coninck te verkrijghen/door dien die van t'Suyder quartier van Virginia een nieuw Octrop reede hadde bekomen/ende haer limiten soo verlekert/ dat de dese ghenoeghsaem upt-ghesloten/ende verlaten waren. Daer viel eenigh debat op/ soodat wel twee jaer aen liep eer dese nieuwe Compagnie konde ghesaemeert worden/welck nu eenighe Colonies heeft begonnen te planten/als wy hier volghens sullen verhalen; doch eerst verhalen de gheleghenthepdt van t'landt/ als die Compagnie t'selve in druck heeft upt-ghegeven dit jaer 1622.

Het vijfde Capittel.

Gheleghentheydt van Nevv England als het nu wordt ghenomen uyt het relaes van die Compagnie.

HEt planten van nieu Colonien in vreemde landen is sonderling te letten op de lucht om de ghesonthepdts wille van die daer sullen woonen; op de grondt ende vruchtbaerhepdt/ om te moghen winnen koorn/ende vee aen te queecken; op de Zee/ om de bequaemhepdt van den handel met de selve plaetsen. Wat de qualitept van de lucht belangt/het is kennelyc dat de selve voort komt ofte upt de generale dispolitie van t'Climaet/ ofte van de particuliere gheleghenthepdt van de plaetse. Wat het Climaet belangt/dit landt is niet alleen gelegen inde ghetemperde Zone/ maer by naer int midden van de selve/ door dien t'middelste deel van dese contreye heeft ontrent dry hondert ende thien graden lenghte; ende is gheleghen op de hooghte van vier ende vijf en veertich graden van Noordtlycke breedte; dat is twintich graden van de Tropicus Cancri, ende oock soo veel van Circulo Arctico, ofte het vrielende quartier; tusschen de limiten van t'vijfde en selste Climaet; daer Vranckrijck ende Italien mede onder leggen. Wat de constitutie van de plaetse belanght (welc is by de twee en seltich graden by Zee van ons vaste landt naer t'Westen): de plaetsen aen de Zee gheleghen zijn wat kouder/ als de nature van t'Climaet anders mede brenght; door dien de stralen van de Sonne verslapt worden/ eensdeels door de onghestadighe beweghinghe van de Zee/ als mede door de menichvoudighe dampen die op-trecken upt de selve. Ende hier door

is de

is de cuſte altijdts kouder alst'binnen landt. Ende de Oosteliicke cuſte/welck t'opgaen van de Son gheniet/is inſgheliick kouder dan de Weſteliicke deelen/die de dalinghe van de Son ghenieten; als de morghen-luchten (by exempel) zijn selfs in de Somer koudt en fris/daer de avondt-luchten seer bangh zijn. Ende dit maeckt dat dese quartieren veel beter over een komen met de nature van ons volck/die gheen contentementen vinden in kouder luchten/noch gheſonthept in heeter. Soo dat dit Climaet/welck is soo ghetempert/seer bequaem wordt bevonden voor onse natien. De grondt is inſgheliicks goet/eenighe quartieren daer af/gevende wonderliicken aen-was van koorn/soo wel t'ghene de Wilden ghewoon zijn te ghebruycken/als t'ghene by de onse daer is ghebracht; met ontalliicke varietept van voetſame worteten/ende ander krupden ende vruchten/die ons vreemt zijn. Daer beneffens soo heeft de cuſte seer veel bequame havens/vol van sonderlinghe Eplanden/bequaem om volck op te planten; vervult van alderhande boomen/als Epcken/Cedren/Vueren/Pijn-boomen/Wal-noten/Caſtanien/Saſſafras, Pruym-boomen/Calamus Aromaticus, &c. Het volck is tractabel (soo menſe niet en abuſeert) om met te handelen/ende draghen goet reſpect. De Zee is wel voorſien van alderhande viſch/en op veel plaetſen is goede gheleghenthepdt om zout te maken: heeft groote abondantie van ghevoghelte binnens landts/als Calcoenen/Patrijſen/Swanen/Cranen/wilde Ganſen van twee soorten/wilde Eynd-vogels van dry soorten/veel Duyven/inſonderhept als de Aerdt-beſien rijp zijn. Daer zijn diverſche soorten van wildt in dese quartieren/ende eenighe die twee/dry ende vier jonghen t'eſſens voort brenghen/een teecken van vruchtbaerhept van t'landt ende getemperthept van de lucht. Daer is oock een leecker Dier welck de in-gheboorne noemen Moſſe, is soo groot van lijf als een Os/thooft als een Buck met een breede hoorn/welc hy alle jaer verandert als de Bucken/den neck als een Hert/met korte manen/loopende langhs den rugghe/t'haer lanck als een Elandt/doch beter geacht voor t'ghebruyck van Sadel-makers/heeft inſgelijcx een groote bult hangende onder syn ſtroot/heeft lange beenen/ende voeten soo groot als Oſſen voeten/langher ſteert als die van de Bucken; syn huydt maeckt seer goet Buffels/en syn vleeſch is seer goet eten/welck de Wilden zijn ghewoon ghedrooght te bewaren. Men heeft een groote menichte van deſe beeſten ghesien op een groot Eplandt by de cuſte/genaemt by de Enghelſche Mount Manſell, daer de Wilden op ſekere tijden trecken om dese dieren te jaghen; in deſer manieren: sy maken diverſche vieren/en beſetten t'landt met volck/om dese beeſten in de Zee te dryven/daer sy toe geneghen zijn van naturen/andere van t'volck paſſen daer op in hare booten met boghen ende ander wapenen/daerſe die met dooden ende vanghen naer haer wil. T'is te ghelooven dat dit dier met induſtrie ſal konnen ghebracht worden om ordinaire dienſten te doen. De bekende koopmanſchappen van dit landt zijn/viſch van diverſche soorten/rijcke voeperinghe/als Bevers/Otters/Martins/ſwarte Voſſen/Sabels/etc. Daer zijn oock Wijngaerden in abundantie/van dry soorten/en aenghenaem van ſmaeck/doch d'een beter als d'ander. Daer valt Hennep/Vlaſch/Syde graſſe/diverſche mijnen van Yſer-ſteen/gheleghenthepdt om Peck ende Teer te maken: delen van alle soorten/ſparren/maſten tot ſchepen van alle laſten; In ſomma daer en komt niet upt Vranckrijck/Vuytſch-landt oft de Sondt/oft men kan t'ſelve hier bekomen met tamelijcke induſtrie ende arbeydt. Aengaende de Zee/daer is seer goede viſſchingh/ende de navigatie is seer gereet/daer zijn goede reeden ende havens bequaem voor alle ghebruycken. Men heeft daer eenighe monſteren van Peerlen ghevonden/ende Ambre-grees; ende in de Zee menichten van Walviſſchen ende dierghelijcke dinghen meer om handel mede te dryven.

Het leſte Capittel.

Beſchrijvinghe van NIEVV PLEYMOUTH een ſtadt ofte vleck in NEVV ENGLAND gheleghen.

T'volck ghedeſtineert om te gaen woonen in New England ſchepden van Pleymouth in Engelandt/den 6. September des jaers 1620. den 9. November laghen sy t'landt by de Cabe Cod, ſetten haer cours Suydt-zuydt-weſt/meynende te varen naer een rievier thien mijlen naer t'Suyden van de Cape/dan den wint teghen krijghende

ghende waren ghenootſaeckt weder te keeren / ende quamen den elfden aen ancker in de bape van Cabe Cod, welck is een goede haven ende playſante bape / rondt als een cirkel / uptghenomen het in-komen / welck is vier mijlen wijt / tot aen de Zee toe al bewallen met boomen / Epcken / Pijn boomen / Juniper / Saſſafras / ende ander houdt; daer ſouden in de haven dupſent ſchepen konnen legghen. Men kan op dry quart van een mijl met de ſchepen niet ontrent het ſtrandt komen / doo; dient black is: t'landt ontrent de Cape zijn landt-berghen / ſeer gheliick de Hollandtſche dupnen / dan veel beter; want hebben wel een ſpit diep ſeer goede ſwarte aerde / al met boomen begroept / doch ſonder onder-ghewas / ſoo dat men tuſſchen t'gheboomte dry magh gaen ende rijden. Daer legghende deden eenighe tochten te lande / om een bequame woon-plaetſe upt te ſoecken / vonden eenighe hupſen / doch ſonder volck; ende oock eenigh ko;en van de lande in de grondt begraven in een mande; daer naer varende aen d'ander zijde / wierdenſe ſubijtelijck by de Wilden beſpronghen / doch dedenſe haeſt vluchten. Vonden daer naer een ander haven Weſtwaert van Cape Cod, daer ſy naer toe zeylden den 16. December. Deſe haven is een bape grooter als Cabe Cod, omringt van ſeker fraey landt / ende binnen de bape twee fraepe Eplanden onbewoont / daer niet op is als boomen; daer is in de bape ontallijck ghevoghelt / en excellente viſch in ſyn laepſoen; is van fatſoen als een ſickel ofte viſch-haeck. Sy vonden daer gheen volck / maer plaetſen daer ſcheen dat wel eertijdts ghezaepdt was gheweeſt; vonden gheen navigabel rievieren / maer eenighe kleyne beecrkens die in Zee liepen van ſeer ſoet ende verſch water. De grondt is een ſpit diep ſeer excellent vet landt; daer is oock landt / graveel / ende ſeer goede klep om potten van te backen: ende daer is fraey gheboomte / ende veelderley krupden als vo;en in genere is verhaelt. In dit quartier aen t'valle landt is gheleght nieuw Pleymouth, op een hooghe grondt / daer veel landts ghellecht is / ende ontbloot van boomen / ende voo; deſen wel ſchijnt koo;n ghezaepdt is gheweeſt; in de leeghte loopt een ſeer ſchoone beke / ende daer zijn veel excellente ſpringhen van water; deſe beke is bequaem om dechaloupen ende booten te berghen / ende heeft oock viſch in ſyn laepſoen. Die hier haer ſelven eerſt neder-ſloeghen / wierden in alles ghereduceert tot negenthien familien / de een-loopighe gheſellen haer tot d'een ofte d'ander voeghende; maecten twee rijen van hupſen om meerder ſekerheydt. Den ſeſthienden Martij quam by haer een van de Wilden / die wat ghebroken Engheiſch hadt gheleert van de Engelſche die aen t'Eplandt van Monchiggon komen viſſchen: deſe vertelde haer alle de gheleghenthepdt van t'landt / ende dat de plaetſe daer ſy het begrepen hadden ghenaemt was Patuxet, ende dat ontrent vier jaren gheleden alle de inwoonders waren gheſto;ven van een extrao;dinaire plaghe / ſonder dat daer pemandt was overghebleven; dat het naeſte gheleghen volck waren de Maſaſoits, welck waren eenighe ſeſtich man ſterck; de Nauſites zijn mede naer t'Zupdt-ooſten van haer / ende hondert man ſterck / dit volck is ſeer ghebeten op de Engheiſchen / om t'kept van dien Hunt hier vo;en verhaelt. Sy wierden al dickwilder van de Wilden beſocht als haer wel lief was; ende deſen eerſten ghenaemt Samoſet brocht noch een met namen Squanto, oft Tiſquantum, ghebo;tigh van die plaetſe / ende eertijdts doo; Hunt wegh-ghevoert. Deſe bepde brochten tijdingh dat haer grootſte Sagamos (ſoo noemen ſy haer Heeren) Maſaſoyt voo; handen was met ſyn broeder Quadequina, ende al haer volck. Quamen by de Enghelſchen / ende maeckten een verbondt met haer. Daer naer is deſe Colonie noch aen-ghewallen met nieuw toe-voer van volck. ende naer de lieden daer woonende ſchrijven / ſoo bevinden ſy haer hier wel. Daer is een brief ghedrucht (voo; een ſermoen ghehouden in dit Pleymouth;) gheſchreven den twaelfden December 1621. upt deſe plaetſe; als mede een verhael van dagh tot dagh van t'ghene ghepaſſeert is int begin ende voo;t-ganck van deſe Colonie / welck hier te langh waer te verhalen; die curieus is om t'ſelve te weten / kan het boecrken ſelfs bekomen / is ghedrucht tot Londen int jaer 1622. gheintituleert; A Relation or Iournall of the beginning and proceeding of the Engliſch Plantation Setled at Plimouth in Neuvv England. &c. Wy hebben oock eenighe brieven ghelien van daer ghelchreven / doch al ſlaende opt voo;-gaende by ons verhaelt. T'ſchijnt daer eenighe andere Colonien noch zijn gheplant / dan doo; dien wy daer gheen particuliere kennis van en hebben / ſoo ſullen wy het hier by laten.

NIEUW-NEDERLANDT.

Het levende Capittel.

Eerſte ontdeckinghe ende generale beſchrijvinghe van t'quartier welck by onſe NIEUVV-NEDERLANDT wordt ghenoemt.

IN de voorgaende Capittelen hebben wy ghesproken van dat ghedeelte van Weſt-Indien leggende naer t'Noorden/welck de Francoysen over eenige jaren/als wy in t'voorgaende boeck hebben verhaelt/hebben naerder ontdeckt ende onderſocht; ende welcke de Engelſche wepnigh jaren herwaerts de naem van Neuw England hebben begonnen te geven: ende zijn alſo gekomen tot Cap Cod, als de Engelſche die noemen; ende in t'voorgaende boeck tot Cap Malebarre, ende Port Fortuné, volgens de ontdeckinghe van de Francoysen: Van hier voorts heeft het vaſte landt ghelijck een groote inwijck ofte bocht/welck by naer Ooſt ende Weſt ſtrect tot aen een groote riviere/van waer de cuſte dan weder Suydt-weſt ofte daer ontrent ſtrect tot het eynde van Florida toe: deſe cuſte ſtreckende als voren/met eenige Eylanden/ende twee ſeer groote rivieren/van welcke de Suydtlijckſte gheleghen is op de acht en dertich graden ende inde vijftich minuten/ende de Noordelijckſte op veertich graden ende een half/ende ſeer verre naer t'Noorden te landtwaert is in loopende: Dit quartier van Weſt-Indien (ſegge ick) noemen de onſe Nieuw-Nederlandt, door dien t'ſelve op de koſten van onſe Nederlanders eerſt naerder is ontdeckt/ende eenige jaren achter den anderen bevaren/ende met een Fortjen ende woon-plaetſe van de Nederlanders voor-ſien/met ſpeciael Octrope ende onder authoriteyt van de Ho. Mog. Heeren Staten Generael van deſe vereenighde Provincien. Wat de eerſte ontdeckinge belangt/in den jare 1609. ſonden de Bewintjebbers van de geoctropeerde Ooſt-Indiſche compagnie het jacht de halve Maen/daer voor ſchipper ende koopman op voer Hendrick Hudſon, om int Noordtooſten een door-gaen naer China te ſoecken; dan ſy veranderden van cours/en ſtaken over naer Nova Francia, ende de banck van Terreneuf ghepaſſeert hebbende op de 43. grad. ende 23. minut. genaeckten t'landt met een W.N.W. ende N.W. cours op de 44. grad. ende 15. minuten/ende landen daer by ſekere Wilden/by de welcke/ſoo ſy verſtonden/de Francoyſen jaerlijcx komen handelen: van hier keerden ſy Suydtwaert op tot datſe met een S.S.W. ende S.W. ten S. gangh weder t'landt ghewaer wierden op de 41. grad. ende 43. minuten/welc ſy mepnden een Eylandt te weſen/ende gaven den naem van Nieuw-Hollandt/dan bevonden daer naer dat het Cab Cod was ende dat het naer haer beſteck wel vijf en ſeventich mijlen Weſtelijcker legh/als in alle Caerten gheſtelt wort. Van hier vervielen ſy tot de 37. graden ende 15. minuten/alwaer ſy weder lant ſagen/ende ſtrecte hem S. ende N. is een blacke cuſte/en daer ſtrect een banc langs de cuſte henen/waer binnen het 8. 9. 10. 11. 7. ende 6½. vadem diep is ſandt-grond: Sy noemden deſe plaetſe de drooghe Caep. Daer naer Noordtwaert aen loopende/ghenaeckten ſy weder t'landt op acht en dertich graden ende neghen minuten/ende was een wit ſandt-ſtrandt/ende binnen vol groene boomen/ſtreckte daer N.N.O. ende S.S.W. ontrent acht mijlen/ende dan S. ende N. ſeven mijlen/ende voort S.O. ende N.W. vijf mijlen: zeylden al langhs de wal Noorden aen tot dat ſy aen een punt quamen/ende t'landt ſtreckte doen W.N.W. ende was een bape daer eenige rivieren in quamen/van deſen hoeck ſagen ſy landt naert O.N.O. welc ſy mepnden een Eylandt te weſen/dan bevonden het vaſte landt/ende den tweeden hoet van die bape/op de hoogte van 38. grad. ende 54. minut. ende alſoo ſy haer cours N.W. ten N. aen ſtelden/vonden ſy haer ſelven gheinbapet/ende gemoeten veel barningen/ſoo dat ſy S.S.O. weder upt ſtonden: ſy vermoeden datter een groote revier moſt uptloopen/door de groote ſtroom die daer uytſette/ende deſe landen ende droogten veroorſaecte: hielent van hier voorts langs de wal/was wit ſant-ſtrant/ende binnen al verdroncken lant/ende t'binnen landt al vol boomen/ſtrecte N.O. ten N. en S.W. ten S. daer naer ſtrecte N. ten O. ende was hooghер landt als ſy noch ghelien hadden/tot aen eenen hooghen hoeck/achter de welcke een bape legh/alwaer ſy op de reede liepen/achter een leeghen ſandt-hoeck/op de veertich graden ende achthien minuten; daer quamen twee Wilden by

haer

haer in Elands vellen ghekleet / die haer alle teeckenen van vrientſchap bethoonden/ vonden daer aent landt menichte van blau Pruymen / ende de ſchoonſte Epcken van lenghte ende dickte die men ſien konde/Poplieren/Lonen / ende alderhande houdt dat van noode is tot de ſchepen te bouwen; voeren van hier N. ten O. aen / ende de rieviere op tot by de vyf en veertich graden by Noorden de Linie/ allwaer de rievier heel nauw werdt ende ondiep/ſoo dat ſy te rugghe keerden. Naer alle t'ghene ſy konden oordeelen ende bevinden/ſoo en waren in dit quartier noch nopt eenighe ſchepen ofte Chriſtenen gheweeſt/ſoo dat ſy de eerſte waren die deſe rievier ontdeckten/ende ſoo hooghe op voeren. Hendrick Hudſon met dit rapport weder ghekeert zynde t'Amſterdam / ſoo hebben eenighe Koop-lieden in den jare 1610. weder een ſchip derwaerts ghelonden/ te weten naer deſe tweede rievier / de welcke ſy den naem geven van de Manhattes; van weghen de natie van Wilden die aen t'beghin van deſe rievier woonen: ende in de volghende jaren hebben de Ho. Mog. Heeren Staten Generael aen deſe Koop-lieden Octrop verleent om alleen op deſe riviere te moghen varen ende den handel dryven: waer over in den jare 1615. boven op de voornoemde riviere een Redoute ofte Fortje wierdt gheleght met een kleyne beſettinghe/daer wy hier naer noch ſullen van ſpreken; ende is deſe vaert by de onſe ſints jaerlycks ghecontinueert/ende door-gaens van ons volck daer blyven leggen om den handel met de Wilden te dryven; waer door dit quartier ten rechten den naem van Nievv-Nederlandt heeft verkreghen.

Het achſte Capittel.

Ghelegentheydt van de Cuſte van Nievv-Nederlandt van de Pyebaye af tot aen de groote Rieviere de Montaines.

OM de ghelegenthepdt van de cuſte als mede de ghеſtaltenis van deſe landen wat beter te verſtaen/ſoo ſullen wy die wat hooger naer t'Noorden beginnen/als wel de limiten haer zyn uytſtreckende: namentlyck van de Pybaye, ſoo by eenighe van onſe ſchippers ghenoemt; gheleghen op de hooghte van twee en veertich graden ende dertich minuten; van de welcke (naer de bevindinge ende belteek van ſchipper Adriaen Block) tot de lengte van Lylard zyn ſes hondert ende neghentich mylen/ofte daer ontrent: om den hoeck van deſe baye is de grondt weligh landt: daer woont ſeer veel volcks/ welck ſeer aerdigh is van weſen/doch ſeer ſchreumende ende ſchou voor de Chriſtenen/ ſoo dat ſy door bequame handelinghen dienen aen-ghelockt te werden. Van hier tot een punt (welck Adriaen Block voor-noemt den naem heeft ghegeven van Caep Bevechier, door dien ſe ſoo goede gelyckenis heeft met Bevechier, weſende klevigh landt/ ende niet ſeer hoogh) dwers over de Wyckbay (een ander baye by de onſe ſoo ghenoemt/de welcke Supdt-ooſt op ſtreckt) zyn twaelf mylen/ende de cours is Noordt-weſt ten Weſten ende Supdt-ooſt ten Ooſten. Van deſe cape af ſoo ſtreckt de cuſte eerſt N. W. ende S. O. vyf mylen/ende voorts tot een ander Sandt-punt Noordt ten Ooſten ende Supdt ten Weſten ſes mylen: Van waer tot Cape Malebarre zyn neghen mylen/ ende de ſtreckinghe is N. O. ten N. ende S. W. ten S. Deſe cape wordt by de onſe oock ghenoemt de black-hoeck: het brandt ſeer aen den hoeck van deſe cape / evenwel ſoo heeftmen opt dooghſte dry vadem waters / ſoo dat het een overval is van ſtroomen ende vreeſelyck om door te zeylen voor de gene die het niet en weten; Onſe Nederlandtſche ſchippers en zyn niet wel eens over de Sanden die hier ontrent ſouden leggen; want naer t'legghen van eenighe/ſoo ſouden daer Sanden oft een rif t'Zeewaerts in ſtrecken wel dertich mylen naer t Supden op / niet dat het ſoo verre droogh ſoude zyn/ maer dat men ſoo verre van landt noch grondt werpt / ende wel acht ofte neghen myſlen van lant/ende bupten t'gelichte van t'ſelve t'drooghſte heeft / ende ſeer oneffen gront/ ſoo dat men ſomwylen dertich vadem heeft met d'een werp/ende d'ander maer ſeven ofte acht: maer andere ter contrarie legghen datter gheen ſanden ofte rif by Supden deſe Cape ſoo verre in Zee en leght / maer wel Ooſtwaert van de baye ofte Port de Malebarre; wy ſullen dit door naerder bevindinghe onder de ſchippers laten ſlichten. Dry myſlen by Weſten deſe Cape de Malebarre leght een Eplandt ontrent twee myſlen af/ ende een myle groot ofte daer ontrent; dan als men daer wat verre af is / ſoude men meynen dat het gheen Eplandt en waer; word by eenighe/ſoo ick ghiſſe/ Petockenock genoemt;

Digitized by Mic

ghenoemt; de ſtreckinghe van t'vaſte landt in dit quartier / en vinde by de onſe niet gheteeckent voor ſoo vele my noch ter handt is ghekomen: daer legghen noch eenighe Eplanden voor deſe cuſte / als namentlijck een welck by onſe Nederlandtſche Schippers ghemeynlijcken wort ghenaemt Texel, ende by andere Cape Ack; dit is een groot Eplandt / ende doet hem wit ende klevich op / naer het leggghen van Schipper Cornelis Iacobſz. May, ende anderhalf mijle van den Supdt-weſt hoeck van dit Eplandt Texel, leght een ander Eplandeken welck by de onſe wort ghenoemt Hendrick Chriſtiaenſz. Eplandt / ende by andere oock Marten vingers Eplandt; hier ontrent leggghen oock ſekere kleyne Eplandekens welck ſy noemen Eliſabeths Eplandekens / welck men komende van de rievier ofte bape van Naſſouwen aen ſtierboordt ghemoedt; ende om bupten Hendrick Chriſtiaenſz. Eplandt om te loopen / moet de cours Supdt-ooſt werden ghehouden. Hier bupten af leght mede een Eplandt welck de onſe den naem gheven van Blocks Eplandt / naer de naem van Schipper Adriaen Block: dit Eplandt ende het voornoemt Eplandt Texel leggghen Ooſt ten Noorden / ende Weſt ten Supden van malkanderen / ende de diſtantie is ſulcx dat ghyſe beyde van de Compagnie ſien kont als ghy ten halven tuſſchen beyden zijt. By Noorden deſe Eplanden ende aen t'vaſte landt leght eerſt de rievier ofte bape van Naſſouwen, welck van Blocks Eylandt voornoemt ſtreckt Noord-ooſt ten Ooſten ende Supdt-weſt ten Weſten. Deſe bape ofte rievier van Naſſouvven, is ſeer groot ende wijt om in te ſien / ende is naer t'leggghen van Schipper Adriaen Block wel twee mijlen wijt / ende heeft int midden eenige Eplandekens daer men aen beyde zijden om mach zeylen / ſtreckt O. N. O. in ontrent acht mijlen / dan is achter niet over twee geutelingh ſcheuten wijt / ende daer is meeſt leven / acht / neghen / vijf ende vier vadem waters / uytgeſondert int achterſte daer een droogte is van neghen voet water / op een geutelinck ſcheut na by een Eplandeken welck men daer ghemoet; daer over heeft men weder dry vadem ende een half; het is daer om her ſeer ſchoon landt ende ſeer kloeck volck van leden / ende tamelijck groot / dan zijn wat ſchouw door dien ſy noch geen handel met vreemde ghewent zijn; anders zijn daer mede vellen van Bevers / Vollen / ende anders te bekomen / gelijck in de plaetſen daer ontrent: Van t'Weſtelijckſte gat van deſe bape van Naſſouvven, tot aen het Supdt-ooſtelijckſte gat van de Ancker baye, zijn ſeven mijlen naer de rekeninge van onſe ſchippers / ende de cours Ooſt ten Supden ende Weſt ten Noorden: deſe bape heeft by de onſe twee namen door dien ſe een Eplandt int midden heeft / ende met twee monden in Zee komt / waer van het Ooſtelijckſte gat ghenoemt wort de Ancker baye, ende het Weſtelijckſte de Sloep baye: de Supdt-ooſt-wal van deſe bape ſtreet hem N. O. ten N. ende N. N. O. inden bodem van de bape woonen de Wapenocks een natie van Wilden als de reſte; Schipper Adriaen Block noemt het volck welck aen de Weſt-zijde van deſe bape woont Nahicans, ende haren Sagimos Nathattou; eñ een anderen Cachaquant; aen de Noort-weſt zijde legt een landt punt / ende een Eplandeken N. ten W. in den bocht met een ſchoone landt bape; op de ſteert van t'landt punt is maer twee vadem waters / dan daer voor by weder dry ende dry en een half vadem ſteeck-grondt / ende daer legt een rodlich Eplandeken dicht by. Van de Sloep baye ofte het Weſtelijckſte gat van deſen in-wijck tot aen de groote bape / zijn acht mijlen; deſe groote bape is gelegen tuſſchen het vaſte lant / ende ſeker gebroken lant ofte Eplanden die haer ſtrecken tot in de bape welck legt aen de mondt van de groote rievière: In deſe groote bape leggen vele ende verſchepden Eplanden ſoo groot als kleyn de welcke geen ſonderlinge namen en hebben voor ſo vele ons noch bekent is / alleen ſien dat in een Kaerte voor eenige jaren van deſe quartieren gemaect eenige kleyne Eplandekens in de mont van deſe groote bape / liggende by den hoeck van de viſſchers daer wy hier naer ſullen van ſpreken / genaemt worden de Geſellen. Ende een Eplandt welck over dwars voor de bape legt / d'lange Eylandt, om t'welcke te mijden men komende om de Viſſchers hoeck om naer t'Vrieſch rievierken te loopen men N. W. moet laten in gaen. Aen t'vaſte landt recht binnen de bape legt een krom punt / achter t'welck een kleyn rievierken ofte in-wijck is / welck by de onſe wort ghenoemt het Ooſter rievierken door dien t'Ooſtwaert opſtreckt. Daer aen volght op de ſelve cuſte meer naer t'Weſten een ander kleyn rievier / welck by de onſe naer de naem van de Sagimos ofte Sacmos werdt geheeten Rieviere van Siccanamos: daer is goede reede achter een landt punt ontrent

een halff mijl in aen de Weſt-wal op twee ende een halff vadem waters: De riviet ſtreckt meeſt Noordt ten ooſten op/ende is tot ſommighe plaetſen ſeer ondiep / maer negen voet water/ ende daer gaet wepnigh ſtroom / ende tot ſommighe plaetſen ſes voet: dan daer zijn kuplen daer wel vijf vadem waters is: en is niet bevaerlijck met ſchepen hooger dan vijf ofte ſes mijlen; daer wort Salm ghevangen: T'volck dat op deſe riviere woont ſoude naer t'legghen van de onſe ghenoemt worden Pequaroos, ende de vpanden zijn van de Wapanoos. Van deſe riviere naer het Supdt-weſt ten Supden / ghelijck de cuſte daer ſtreckt / leght een klepn Eplandeken; by het Weſt-eynde van t'ſelve maeckt een Noordt-weſt ten Weſten Maen leegh water. Men heeft aen t'valle landt noch een rivierken welck de onſe noemen t'Vrieſche rivierken, al waer oock eenighen handel valt met de Wilde / die men noemt Morhicans. Daer aen volght op deſelve Supdt-cuſte / een riviet welck by de onſe wort ghenoemt de Verſche riviere; ende is droogh voor aen de mont; De riviet ſtreckt tuſſchen het Noordt ten Ooſten ende Weſt ten Noorden in / dan naer gillinghe d'een door d'ander Noordt-noordt-weſt; ende is tot ſommighe plaetſen ſeer droogh / ſoo dat by de vijfthien mijlen de riviere op niet veel meer als vijf voet waters en is: voor aen de riviet woondt wepnigh volck/dan ontrent de vijfthien mijlen op vint men veel volcks / is een natie die ſich noemt Sequins; van hier voort waerts ſtreckt hem de riviere voor thien mijlen meeſt Noorden op / dan is ſeer krom / de racken ſtrecken van het Ooſt naert Noorden om tot het Supdt-weſt ten Supden toe / ſoo dat men met een voorwint alle racken niet zeplen en kan / ende is meeſt al diep acht/ neghen/oock thien ende twaelf voet waters / oock ſomtijts wel plaetſen van vier ende vijf vadem diep; dan meeſt al acht ende neghen voet: de Wilden ſapen daer Maiz; ende hadden daer in den jare 1614. een woonplaetſe gheljck een ſchanſe teghen den aenloop van haer vpanden; de natie van Wilden die daer woondt worden ghenaemt Nawaas, ende haren Sagimos was doen gheheten Morahieck: Sy noemen in haer tale het broot van Maiz ghebacken Leganick: deſe plaetſe is ghelegen op de hooghte van een en veertich graden ende acht en veertich minuten; men kan de riviet niet over de twee mijlen hooghet op zeplen met jachten / want wordt daer ſeer ondiep ende ſteenighe grondt. Binnen int landt woondt een ander natie van Wilden / welck ſy noemen Horikans, die deſe riviet af komen met canoen van baſten ghemaeckt. Deſe riviet loopt altijt af / ſoo dat de ſtroom in t'op zeplen niet en kan helpen / maer men moet de goede windt waer nemen. Van de Verſche riviere tot een ander / welck ſy noemen Rievier van den Royenberch, zijn acht mijlen Weſt ten Noorden ende Ooſt ten Supden; dit rivierken ſtreckt hem Ooſt-noordt-ooſt in / ende is ontrent een boogh-ſcheut wijdt / ende daer is met hoogh water dry vadem ende een halff; waſt ende valt ontrent een vadem op ende neer; een Supdt-ooſt ten Supden Maen maeckt voor dit rivierken hoogh water. De Wilde die aen deſe riviere woonen worden genoemt Quirepeys. Hier worden veel Bevers gevanghen/dan t'volck moet den handel eerſt gewoon worden/ anders zijn te lup om de Bevers te gaen jaghen. Vier mijlen vorder naer t'Weſten legt een klepn Eplandt daer goet water te binden is; ende noch andere vier mijlen vorder komt men aen ſeer veel Eplanden/ſoo dat Schipper Adriaen Block de ſelve den naem heeft ghegeven van Archipelagus; de groote bay is daer ontrent vier mijlen wijdt. Aen de cuſte van t'valle landt is een klepn rivierken / welck niet boven een halff mijl op ſtreckt / ende is daer heel droogh. De Wilde die hier woonen worden ghenoemt Siwanois, ende hebben haer woonplaetſen tot acht mijlen na het Hellegat toe. Voor deſe bay/ als wy hier voren gheleght hebben/ leght al ghebroken landt ofte verſchepden Eplanden / op de welcke een natie van Wilden woondt welck men noemt Matouwax, ghencerden haer met villchen binnen de bay / waerom den Ooſtelijckſten hoeck van dit landt ghenoemt wordt by de onſe de Viſſchers hoeck ende oock Cape de Baye; deſen hoeck ende Blocks Eylandt legghen van malkanderen Ooſt ten Noordt ende Weſt ten Supden ontrent vier mijlen. Het Hellegat by den onſen ghenoemt is een ander riviet naer het legghen van Schipper Adriaen Block, welck in de groote Riviere komt van de groote Baye, ende de vloet komt daer ontrent ſeven en dertich mijlen naer ſyn legghen by Ooſten de groote riviet / ende beyde de vloeden van de groote riviet ende dit Hellegat ghemoeten malkanderen by het Noten Ey-

landt;

landt; komende van de groote rievier naer de baye toe / soo strecken de racken Oost ten Noorden ende Oost-Noordt-Oost ende oock Oost-Suydt-Oost / zijn meest al Eylanden; ende de Wilde brenghen de schepen Oesters / Eeckhorentiens / ende Eynt-vogels. Wy zijn nu ghekomen tot de groote rieviere van de welcke wy vervolghens sullen spreken.

Het neghende Capittel.

Van de groote Noordt rievier van NIEUVV-NEDERLANDT, ende gheleghentheden van de selve.

DE groote Noordt rievier van Nieuw-Nederlandt wordt by eenighe ghenoemt de Manhattes rieviere naer de volckeren die by naer aen t'begin ofte de mont van de rieviere woonen; by andere oock Rio de Montaigne; doch by de onse wordt meest genoemt de groote rieviere: Aen de mont ofte t'inkomen heeftse eerst een groote baye / welc nu veel tijts by onse Schippers wort genoemt porto May, heeft aen t'inkomen een sandt punt; ende voor de Oost-hoeck van de rieviere streckt een riff af welck seer steyl is / want als men twaelf vademen ghewoorpen heeft / soo heeft men d'ander worp vijf oft ses / ende dan wel anderhalf ofte vast. Ontrent anderhalf mijle binnen de hoeck van de rievier den Oost-wal naest / legt een Eylandeken dat niet veel meer als een half mijle groot is / ende wordt by de onse ghenoemt het Noten Eylandt, door dien daer seer schoone Note-boomen op wassen. Aen de Oost-zijde op t'vaste landt woonen de Manatthans, een quade natie van Wilden / die haer altijts seer wrevelich ende vyandelijck teghen de onse hebben aen ghesteldt; aen de West-zijde woont de natie van de Sanhikans, welcke doot vyanden syn van de Manathans voorschreven / ende een ver beter volck / dese woonen binnen de sandt-hoeck / ende al langs de baye ende te landt-waert in. Het inkomen vande rieviere legt op de hooghte van veertich graden ende acht en twintich ofte dertich minuten; teghen over het Noten Eylandt dicht by de West-wal legghen vier andere kleyne Eylanden; de rievier is aen t'inkomen veerthien ende vijfthien vademen diep / ende continueert soo op die diepte in t'rechte Canael; de rievier is meest een musket scheut wijdt / ende op sommighe plaetsen wat nauwer ende oock wijder / street hem tusschen het Noordt-oosten ende Noordt-noordt-westen in / naer dat de racken loopen; binnen het eerste rack aen de West-wal leght het laghe landt / al waer een natie van Wilden woont / welck ghenoemt worden Tappaans: de rievier is int midden drooghste / ende beyde zijden diep water; de stroom valt Suyden ende Noorden uyt het Noorder-gat / een Suydt-ooste ende Noordt-weste maen maeckt het hooghste water; ontrent een mijl innewaert is een baye voor alle winden beschut / onghevaer ses mijlen ende een half in t'ronde; daer gaet een stercke vloet ende ebbe / dan valt niet boven de vier voeten / door de menichte van t'water welck van boven komt; waer door ghemeynlijck op t'voor-jaer de leeghe landen overvloeyen: het tweede rack streckt hem Noordt-west op / tot een enghte / welcke de onse noemen Hauerstroo; daer aen volgt het Seylmakers rack by de onse ghenoemt: voorts een krom rack / de forme van een half-mane / by de onse het Kocks rack ghenoemt; daer naer het Hogerack; ende het Vossen rack tot aen de Klinckersberch; ende voorts het Visschers rack; alwaer aen den Oost-wal van de rieviere een natie van Wilden woont die sy noemen Pachami. dit rack streckt hem tot een ander enghte alwaer aen de West-zijde een scharp uytstekende punt is met eenighe sanden / ende teghen over een vlacken bocht / aen de welcke een ander natie van Wilden woont / die men noemt Waoranecks, ende de plaetse Esopus. Een weynich meer opwaerts aen de West-zijde van de rievier woonen de Waranawankougs, daer een kille is / ende de rievier en is hier niet soo diep als voren / ende daer legghen eenighe Eylandekens: Daer aen volght een ander rack welck sy noemen het Kleverack, waer meerder diepte is onder de West-wal / aen de Oost-zijde leggen eenige sanden. Voorts soo volgt daer aen het Backerrack eñ Ian Playsiers rack; het Vasterack tot aen den Hinnen hoeck, alle dese racken zijn seer besmet met sanden ende ondiepten / soo aen de Oost-wal / als mede in t'midden van de rieviere. Volgt het

Op de hooghte van 41. gr. 58. minuten vondt *Hudson* 9. gr. Noort-vvesteringh.

Hertenrack tot aen de Kinderhoeck, hier eñ van hier voorts en is de riviere opt diepſte maer vijf vadem diep / ende meeſt twee ende dry vadem; voor by de Kinderhoeck leggen eenige Eylandekens in de riviere waer van het eene voort genoemt het Beeren Eylandt; ende dan komt men aen een inwijcken welck ſy noemen de Ouwe Ree; ende noch voorder legt de Steurhoeck ende de Viſſchers hoeck: Tegen over de welcke aen de Ooſt-zijde van de riviere de Mahikans woonen. Aen de ſelve Ooſtzijde legt een lanck gebroken Eylandt/ (daer veel killen door loopen/ſoo dat veel Eylanden zijn) hem ſtreckende tot by naer aen het Eylandt daer het Fortjen op was gelegt/ op de hoogte van dry en veertich graden; ende tot hier toe komt de vloet deſe riviere op; eñ tot hier toe konnen de ſchepen op komen/ dan voorder op wert de riviere droogh / ſoo dat daer qualijck ſloupen konnen varen / ende men ſiet van verre ſeker hoogh gheberghte daer t'meeſte water van deſe riviere af komt: naer alle apparentie ſoo komt deſe rivier tot aen de groote riviere van S^t. Laurens ofte Canada, want onſe ſchippers ghetuyghen/ dat hier tot aen het Fortjen wilden komen van de voornoemde riviere / ende van Quebecq ende Tadouſſac. T'fortjen was hier ghelegt inden jare ſeſthien hondert ende veerthien / op een Eylandeken aen de Weſt-wal van de riviere / daer een natie van Wilden woont dieſe noemen Mackwaes, de welcke vyanden ſyn van de Mahikans; ghelijck by naer alle de volckeren die aen de Weſt-zijde woonen/ vyanden zijn van de gheene die aen de Ooſt-wal woonen/ ende meerder ghemeynſchap ende vrientſchap houden met de onſe als die van de Ooſt-zijde. Dit Fortjen was ghemaeckt in forme van een Redoute / met een gracht van achthien voeten wijt omcingelt: daer laghen twee gotelingen op/ ende elf ſteen ſtucken/ ende thien oft twaelf man in beſettinghe; daer commandeerde eerſt Henderick Chriſtiaenſz. ende in ſyn abſentie Iaques Elckens, van weghen de Compagnie die het Octroy inden jare 1614. voor-noemt van de Ho. Mog. Heeren Staten Generael hadden verkreghen: dit Fortjen heeft voor dry jaren ghedadigh belet ghweeſt / ende is daer naer ten deele vervallen. Op deſe riviere valt grooten handel van Bevers vellen / Otters / Voſſen / Beeren huyden / Wincken / Cattelo ſſen ende dierghelijcke; ende het is een ſchoon ende aenghenaem landt / vol van veer ſchoon gheboomte ende oock Wijngaerden / daer en ghevreert niet dan den arbeydt ende induſtrie van menſchen / om een van de ſchoonſte ende vruchtbaerſte landen te weſen van dat quartier: dan de Wilden die daer om her woonen / en zijn gantſch niet arbeydtſaem; ende eenighe van haer zijn veer ſnoode dieven; ende quaet volck.

Het thiende Capittel.

Van de gheſtalte van t'landt ende manieren van t'volck aen de groote rieviere de MONTAINES.

HEndrick Hudſon die deſe riviere eerſt heeft onderkt / ende alle die naerder hant daer hebben ghweeſt / weten wonder te leggen van de ſchoone boomen die hier wallen: de ſelve beſchrijft ons de manieren ende gheſtalte van t'volck/ welck hy ſtraet binnen de bape vondt/ aldus: Als ick aent landt quam / ſtonden alle de Swarten en ſonghen op hare wijſe; haer kleederen ſyn vellen van Voſſen ende andere beeſten die ſy bereyden / ende maken kleederen van vellen / van allerhande ſoyeringhen / haer eten is Turcyſe tarwe / daer ſy koecken van backen / ende is goet eeten; quamen al te met aen boordt d'een voor d'ander naer / met haer prauwen van een heel houdt ghemaeckt; haer ghewaer is boghen ende pijlen met ſcharpe ſteentjens voor aen / die ſy daer aen vaſt maken met ſpiegel harſt; hadden daer geen huyſen / liepen al onder den blaeuwen Hemel / ſommighe op mattjens aen malkanderen ghewroght van bieſen/ ſommighe op bladeren van boomen / draghen altijts al haer goet met heur / datſe hebben / als eten ende groenen Toback welck ſeer is ende goet om nemen; ſchijnt vriendelijck volck te zijn / dan is ſeer gheneghen tot ſtelen / ende ſubtiel om wegh te halen alles t'gheene haer aenſtaet. Op de hooghte van veertich graden ende acht en veertich minuten / al waer de Wilde ſeer ſchoone oeſters aen ſyn ſchip brachten / ghetuycht de voor-noemde Hudſon van t'landt aldus; Is ſoo ſchoonen landt als men met voeten betreden mach / over-vloedigh van allerhande houdt / om ſchepen te bouwen/

ende

ende om groote baten van te maken; t'volc hadde daer koperen Toback pijpen/ waer upt ick vermoede dat daer koper moet zijn/ als oock pser naer der Wilden bedupdinghe/ dan sy en hebben gheen wetenschap om t'selve te berepden. De selve ghetupgt mede dat sy op de riebier allerhande riebier-visch met de leghen vangen/ oock jonghe Salm ende Steur. Op de hooghte van twee en veertich graden ende achthien iniuten was dito Hudson aen landt; Ick voer (seghthy) met een van haer pzauwen aen landt/ met een oudt man die daer overste was/ van veertich mans ende seventhien vzouwen/ die ick daer lagh; in een huys van batten van Epcken boomen wel ghemaeckt/ ende rondtom soo ghelijck oft het een verwelft hadde gheweest/ was overvloedich van Maiz ende Boonen vant vooz-gaende jaer/ ende daer lagh by het huys wel soo veel te dzooghen/ als dzy schepen mochten voeren/ sonder dat noch stondt en wies; by het huys komende werden twee mattjens ghespzept om op te sitten/ ende terstondt eenige gherichten vooz ghebzacht/ in roode houten backen wel ghemaeckt/ ende sonden terstondt twee mannen upt met boogben om wildt te schieten/ bzochten twee Duyven die sy wel haest ghelschooten hadden/ sloeghen terstondt oock eenen vetten hondt/ ende kreghen het vel af metter haest met schelpen die sy upt het water krijghen/ meenden dat ick die nacht by haer blijven soude/ dan ginck terstondt weder naert schip; is het schoonste landt om te bouwen/ als ick opt mijn leven met voeten betrat/ ende oock van alderhande boomen; ende is seer goet volck/ want doen sy sagen dat ick niet blijven en wilde/ meenden dat ick van haer boghen verbaert was/ namen de pijlen/ bzaken die aen stucken ende wozpen die int vier/ etc. Sy vonden daer oock Wijngaerden ende Dzuyven/ Pompoenen ende andere bzuchten. Wt welckes alles ghenoechsaem is af te nemen dat het een schoon ende bzuchtbaer quartier is/ ende goet volck/ als het maer wel ghehandelt wozdt; doch seer veranderlijck/ ende van den selven aert als alle t'volck van die Noozder quartieren: En hebben gantsch gheen Religie/ ofte eenighen Godts dienst; veel minder eenighe Politique regheringhe/ alleen datse haer oversten hebben welck sy Sackmos ofte Sagimos noemen. Op diverschse occasien zijn eenighe van ons volck van de Wilden over vallen en doot ghellaghen/ want het is een wzaeck-gierich volck ende seer sulpicieur; ende dooz dien sy veel oozloghen onder den anderen hebben soo zijnse seer schzeumich ende verbaert. Dan met sachte ende bequame handelinghe/ ende insonderhept dooz bywooninghe van Chzistenen waer dit volck wel te temmen/ ende tot beter ozdze te bzenghen/ insonderhept als daer ghelschickt ende sedich volck werdt ghebzocht/ ende goede ozdze werdt ghehouden. Dit volck is anders seer ghedienstich/ ende laet hem om een klepne loon ghebzupcken tot vele dinghen/ oock om verre dach repsen te doen/ in het welcke sy meerder ghetrouwichept toonen als wel van sulcken natie konde verepscht wozden. Wat de ghestalte des luchts/ ende de saysoenen des jaers belangbt/ de selve komen met de onse niet qualijck over een; want het is daer bzy wat kouder als het climaet wel behoozde te wesen; het vziest ende sneeuwt daer des Winters dapper; soo dat daer dickwils inde riebiere eenen stercken ijs-ganck gaet/ doch het een jaer meer als d'ander/ gelijck by ons: men heeft daer oock de selve verschepdenthept van Winden: ende des Somers blixem ende donder ende geweldighe stozt-blaghen. In somma het is een landt dat seer bequaem is om by onse natie/ dooz gheluckbept van de ghestalte des luchts ende weder/ bewoondt te wozden: insonderhept de wijl daer niets en schijnt te ontbzeken dat tot onderhoudt van des menschen leven van noode is/ dan tam Vee welck daer licht waer te bzenghen/ ende voozts d'een ende d'ander/ daer onse landen van herwaerts over selfs behoefftich van zijn: ende de wijn soude dooz industrie hier wel konnen ghewonnen wozden/ de wijle men de Wijngaerden daer reede vindt/ die niet dan culture en ontbzeeckt. Wy hebben hier vozen oock ghehoozt hoe dat hier sulcken overvloet is van houdt om schepen te bouwen; t'selve is by de onse vooz delen belocht/ de welcke hier diverschse sloepen ende tamelijcke jachten hebben ghetimmert/ ende insonderhept inden jare selfthien hondert ende veerthien verbzande Schipper Adriaen Block syn schip by ongeluck/ ende hy timmerde hier een jacht/ welck acht en dertich voet lanck was langs de kiel/ ende vier en veertich en een half voet over de steven/ ende elf en een half voet wijt; daer hy mede zeylde dooz Hellegat in de groote baye/ ende belocht alle de plaetsen daer ontrent/ ende voer daer mede tot aen Cape Cod,

van waer hy met t'ſchip van Hendrick Chriſtianſz. naer huys quam / ende liet de Jacht daer op de cuſte om voorder te handelen.

Het elfde Capittel.

Vordere beſchrijvinghe van de cuſte tot de andere groote rieviere; ende van daer vorder tot op de acht en dertich graden.

INt upt komen van de baye welck voor de groote riebier de Montaines leght / heeft men een tamelijck diep Canael / als men de riebier ofte den mont der-ſelven Noordt ten Ooſten van hem heeft / ende den upt hoeck van t'hooge landt van de baye Suydt ten Ooſten van hem: van de ſandt hoeck van de baye ofte port May tot den hoeck van de Viſſchers, ofte het Ooſt eynde vant ghebroken landt daer de Matouwacks woonen / ſtrect hem t'landt Ooſt ende Ooſt ten Noorden / ende de diſtantie is naer t'ſeggen van eenighe seven en twintich ofte acht en twintich mijlen; maer naer t'segghen van Cornelis Iacopſz. May maer vijf en twintich mijlen. Als men bupten den voorſchreven hoec is van port May, ende naer t'Suyden toe wilt / ſoo ſtrect de cuſte al Suydt-Suydt-Weſt ende Noord-Noord-Ooſt / ende men ſiet daer dubbelt landt; voorts ſtrect de cuſte Suydt-Weſt ten Suyden ende Noord-Ooſt ten Noorden / en is een ſchoone ende diepe cuſte / ende tamelijcke hooghe duynen / en t'binnen landt aen t'voorlandt vaſt; dan wat verder by Suyden voert het landt leegher / ende is maer een voet ſtrandt / daer men het binnen water over heen ſien kan / ende hier en daer een duyntien / wat voorder gemoet men een gat ofte in-breucke: ende wat voorder noch een ander gat op de hoogde van ontrent negen en dertich graden ende vijfthien minuten / welck by de onſe wert genoemt de Eyerhaven, ofte oock de Baye haven, is een klepn rievierken ofte kille / en binnen al gebroken landt / ende binnen baye leggen diverſche klepne Eylandekens. Wat voorder op de ſelve ſtreet legt op een ſlecht voor-landt een krape hoogh bolch; ende dan een ſlecht ſandt ſtrandt met heel klepne ende leege duyntiens / ende daer by Suyden een heuvelich bolch / ende hier en daer ſoo een drommeltjen. Van hier tot Cape May, ſtrect de cuſte meeſt al Ooſt-noord-ooſt ende Weſt-ſuyd-weſt / en men ſiet op de cuſte veel gaten ofte in breucken / ſoo dat ſchijnt alle klepn mijltiens by naer een gat is in het voor-landt; dan men en dient de cuſte niet te veer te naken / door dien men polders gemoet die geweldich branden / ende droogter ſtijf op / ſoo datmen d'een voorp wel seven vadem heeft / ende d'ander maer vijf / ende de derde maer dyp ende minder. Wat naerder Cape May ſtreckt de cuſte Weſt-ſuydt-weſt ende Ooſt noordt-ooſt / ende t'Zee-waerts wel dyp of vier mijlen af legt een banck daer maer vier vadem ende een half waters op is / doch wat meer naert landt toe heeft men weder seven vadem ende meer. De tweede riebier legt mede binnen een groote baye / welck by de onſe genoemt woert Nieuw port May; deſe baye heeft twee Capen ofte hooft-landen / de noordelijcſte woert genoemt Cape May, ende de Suydlijcſte Cape Cornelius; ende beyde deſe Capen leggen Ooſt-Noord-Ooſt wel ſoo Noordelijck ende Weſt-Suyd-Weſt wel ſoo Suydelijck van den anderen / ſoo verre als men pas over ooghen mach. Van Cape May ſteecken eenighe bancken af Suydt-Weſt over naer Cape Cornelius wel half wegen tot het Suyd-ſuyd-oosten toe: de baye binnen is vol ſanden ende droogten / ſoo nochtans datter diverſche killen ende canalen zijn / dan men dient daer niet te komen / ten ſy men daer wel bekent is / want is een gevaerlijcke baye. Binnen deſe baye legt de andere groote riebiere dieſe noemen de Suydt riebier / daer wy int levende Capittel van vermaent hebben / ende noch eenige klepnder riebieren / die wy naer laten te beſchrijven / upt oorſake dat ons de rechte ſtreckinge ende voorder ghelegenthept noch niet en is ter handt gekomen; dan is anders aen eenige van onſe ſchippers ghenoech bekent / die deſe riebieren al over eenige jaren hebben ondect ende bevaren. Op deſe riebieren woonen diverſche natien van Wilden / als namentlijc de Sauwanoos, Sanhicans, Minquaas, Capitanaſſes, Gacheos, Sennecaas, Canomakers, Naratekons, Konekotays, Matanackouſes, Armeomecks, ende dierghelijcke; by naer al van een gheſtalte ende conditie als de geene daer wy hier voren van gheſproken hebben; beſapen t'landt ende hebben veel Maiz ende oock boontiens / ende voorts t'gheene de andere wilden hebben. De Suydlijcſte cape die wy Cap Cornelius noemen / heeft

een

een wit blencxken/ende daer loopt een riff af Supdt-Supdt-Oost in Zee. leght op de acht en dertich graden ende vier en vyftich minuten. Vier mylen van dese Caep leght een ander Cape/welck de onse noemen Cape Hinloopen; ende de streckinghe is Noordt-oost ten Oosten/ende Supdt-west ten Westen. Van hier street de custe eerst meest Supden ende Noorden / ende dan voorts Supdt-west/ende Noort-noort-oost/ende oock Supdt ten Westen/ende Noordt ten Oosten; men magh wel langs de walhenen loopen in ses ende seven vadem waters / ende is al schoone grondt / dan op twee ofte dry streken heeft men dry vadem waters; van hier tot op de hooghte van acht en dertich graden/ende achthien minuten streckt hem t'lant Supd-west wel soo Supdelyck/ende Noordt-oost wel soo Noordelyck/met gheweldigh smal voor-landt/ende binnen wydt water / ende leegh gheboken landt / dese streckinghe duert eenighe acht mylen: By Supden de voors. hoogte streckt het landt meest Noordt-oost ten Oosten/ende Supdt-west ten Westen/en isser seer oneffen grondt/somtyds ses/seven/ ende dan weder vyf vadem waters.

VIRGINIA.

Het twaelfde Capittel.

De gheleghentheydt van VIRGINIA daer de Engelsche nu woonen, beschreven by Capiteyn Smith.

DE gheleghenthepdt van Virginia, welck nu by de Enghelschen woordt bewoont/ is by Capitepn Smith beschreven in manieren als volcht. Virginia welck by onse Enghelsche is beplant met volck in den jare 1606. is gheleghen op de hooghte van seven en dertich graden tot de hooghte van neghen en dertich graden by Noorden de Linie. De somer is daer soo heet/als in Spaegnien/ende de winter soo kout als in Vranckryck/ofte Engelandt. De meeste hitte is in Iunio, Iulio, ende Augusto, maer ghemeynlycken soo woordt de hitte door het waepen van de koele Brises ofte winden upt der Zee/ wat gheboken. De principaelste koude hebt ghy daer van December tot half Martio. De koude is uptermaten scherp/doch en duert niet langhe. Int jaer 1607. was een extraordinaire vorst int meeste deel van Europa, welck oock al soo extreem was in Virginia; maer t'naeste jaer daer aen teghen acht ofte thien daghen bupl weder/ hadde men daer weder wel veerthien daghen gheluck als somer daghen. De winden zyn hier variabel; ende sulcken donder ende blixem / om de lucht te suyveren / en is in Europa niet te sien. Vt den Supdt-westen quamen de grootste slach-reghenen met donder en hitte. De Noordt-westen windt daer en tegen is koel / ende brenght schoon-weder mede. Vant Noorden komt de grootste koude/ende vant Oosten/ende Supdt-oosten (ghelyck van de Bermudas af) komt mist ende reghen. Somtyds isser groote dooghte ende somtyds veel reghens/doch van beyde en lydt men geen schade/soo dat door dese reden wy niet en sien/ofte alle noodige vruchten van Europa mogen hier in groote abundantie ghewonnen worden by de industrie van menschen/als blyckt by de gene die wy hier al reede gheplant hebben. Daer en is maer een aen-komste by Zee tot dit landt/ ende dese is by de mondt van een seer schoone bape/welck by de achthien ende twintich mylen wydt is. De Cape aen de Zupdt-zyde is ghenaemt Cape Henry, ter eeren van onsen alder edelsten Prince. De vertooninghe van t'landt is hier wit dupnigh landt/ ghelyck de dupnen/ende langhs de strandt wast groote menichte van Pyn ende Vueren-boomen. De Noordt-cape is ghenaemt Cape Charles, ter eeren van den Hertoch van Yorck. Binnen leght een landt dat de prerogative magh hebben van de playsantste plaetsen in Europa, Asia, Africa ende America, van weghen de wyde ende schoone navigable rievieren; hemel ende aerde en conspireerden nopt beter om een plaetse bequaem te maken tot de bewooninghe voor lichaemen van onser complexie / indient ten vollen bearbepdt ende bewoont ware by industrieus volck. Hier zyn berghen/heuvelen/plainen/vallepen/rievieren/en broecken/alle seer lustigh loopende in een schoone bape/omringht aen de mondt met vruchtbaer ende playsant landt. In de bape ende in de rievieren zyn veel Eylanden soo groot/als klepn/eenighe vol gheboomte/ende kael/ meest leegh ende onbewoont. Dese bape streckt Noordt ende Supden/in de welcke

het water vloeyt by naer twee hondert Engelsche mijlen verre/ en heeft een Canael wel voor hondert ende veertich mijlen/ van diepte tusschen de seven ende vijfthien vadems/ houdende in de breedte voor het meestendeel thien ende veerthien mijlen. Aent hooft van de baye naert Noorden is t'landt berghachtigh/ ende vervolght in gelijcke manier van daer naert Suyd-westen toe by een rechte linie; soo dat hoe ghy meer Suydwaert komt/ dese bergen te verder af legghen van de baye; van dese bergen komen diversche beken af/ welck ten laesten tot vijf principale ende navigabele rievieren worden. Dese loopen van het Noordt-westen naer t'Suyden/ ende soo in de West-zijde van de baye/ alwaer de wal van elcke rievier tusschen de twintich ende vijfthien mijlen van den anderen is gheleghen. De berghen zijn van diversche ghestalte; want aent hooft van de baye zijnt rodtsen ghelijck meulen-steenen; eenighe van Marber/ etc. Wy vonden veel stucken van Cristal/ welcke by de wateren van t'gheberghte waren neder ghespoelt: want dese berghen zijn in den winter met sneeuw bedeckt/ ende als dat smelt/ soo valt het water nederwaerts met groot gheweldt/ soo dat het groote inundatien causeert in de nauwe valleyen/ dan komende in de rievieren wordt nauwelijcks ghemerckt. Dese wateren wasschen van de berghen af sulcke glinsterende couleuren/ dat de grondt in eenighe plaetsen schijnt verguldt te zijn/ soo dat beyde/ de rodtsen ende de aerde soo glinstert in het aensien/ dat men licht daer door soude konnen bewoghen worden te ghelooven/ dat daer gheen kleyne apparentie is van goudt. De bekleedinghe van de grondt geeft opentlijck te kennen/ dat de natuer van t'landt lustich ende seer rijck is. De grondt vonden wy in veel plaetsen van couleur ghelijck den Bolus Armenus, Terra Sigillata ende Lemnia, Volders aerde ende Mergel/ ende dierghelijcke. Maer doorgaens is de grondt een swarte sandighe mullem/ in eenighe plaetsen vette slijmighe kley/ en in sommighe plaetsen dor ende bar graveel/ maer de beste grondt wordt erkendt by het ghene daer in wast/ als by de grootte van de boomen ende abundantie van wied en anders. De contreye en is niet bergigh noch oock leegh/ maer soo playsante effen heuvels ende vruchtbare valleyen/ d'een d'ander kruyssende/ ende bewatert met schoone beeckens ende Cristallijne fonteynen/ oftse by konste ghemaeckt waren. By de rievieren zijn veel leege effen velden van twintich/ honderdt/ jae twee hondert ackers groot/ meer ofte min. Open plainen zijn daer weynigh/ uytgenomen daer de Wilden woonen: maer de grondt is al over-wassen met boomen ende weyden/ soo dat het een rechte wildernis is/ gelijck die eerst by Godt was gheschapen.

Het derthiende Capittel.

Beschrijvinghe van de bysondere Rievieren ende volckeren van t'landt van VIRGINIA, daer de Enghelsche nu woonen.

AEn de West-zijde van de baye hebben wy gheseght vijf schoone ende navigable rievieren te wesen/ die wy nu sullen beschrijven. De eerste ende naest gheleghene by de mondt van de baye heeft haer cours van t'Westen ende by Noorden: wordt ghenoemt Pauwhatan, naer den naem vant principael landt dat daer aen paelt. De mondt van dese rieviere is by naer dry mijlen breedt/ nochtans door de ondiepten is t'Canael soo engh/ dat een Sacker t'selve kan over-schieten: Dese rieviere kan men by de hondert mijlen op varen: heeft haer oorspronck uyt een gheberghte verre in het Westen gheleghen/ in t'landt welck bewoont wordt by de Monacans. In de uyterste plaetsen/ die by ons ondersocht zijn/ heeftse vallen/ rodtsen ende ondiepten/ welcke doen datse niet hoogher kan bevaren worden. Van daer nederwaerts wordtse verrijckt met seer schoone beken/ welck onder-houden worden van lustighe Fonteynen. Van het Suyden valt in dese rieviere; eerst de playsante rieviere van Apamatuck: daer naer meer naer het Oosten komen in de selve twee rievieren van Quiyoughcohanock: een weynigh voorder is een baye/ in de welcke vallen dry ofte vier lustighe Creecken/ de welcke de inwoonders van Warraskoyack half omcinghelen: daer naer de rieviere Nandsamund; ende ten laesten de Broeck ofte Creecke van Chisapeack. Van de Noordt-zijde komt daer in de rieviere van Chickahamania boven Iames Towne: ende noch een ander by het Cedar Eylandt daer wy thien weken leefden by de Oesters; ende dan is daer een bequame haven voor visschers booten

te Ke-

te Kecoughtan, welck hem bequamelijck wendt ende draept in bapen ende kreecken/dat het de plaetſe leer bequaem maeckt om te bewoonen/de koorn-velden daer in ghegoedt zijnde als Peninſuls. Meeſt alle deſe rievieren zijn bewoont bp diverſche natien oft veel eer familien/die haer naem hebben van de rievieren; ende hebben in elcke plaetſe haer Gouverneurs ghelijck als haer Koninghen/welck ſp noemen Werowances. In een Peninſula (dat is half Eplandt) aen de Noordt-zijde van deſe rievier hebben de Engelſchen een woon-plaetſe/welc ſp noemen Iames Towne, ter eeren van den Koninck van Groot Britannien: aen welcke zijde veel volckeren woonen onder haer Werowances. De eerſte ende naeſte bp de mondt van de rievier zijn de Kecoughtans, welcke beneffens haer vrouwen ende kinderen gheen twintich ſtrijdtbare mannen en hebben. De Paſpaheges op welcker grondt de Engelſche Colonie gheleght is/bp de veertich mijlen van de groote bape/en hebbender niet over de veertich. De rievier Chichahamania, ghenaemt/niet over de twee hondert. De Weanocks hondert. De Arrowhatocks dertich. De plaetſe ghenoemt Powhatan bp de veertich. Aen de Zupdt-zijde van deſe rievier de Apamatucks hebben ſeſtich ſtrijdtbare mannen. De Quiyougcohanocks vijf en twintich. De Warras Royacks veertich. De Nandſamunds twee hondert. De Cheſapeacks en moghen gheen hondert upt maken. Van deſe plaetſe heeft de bape haren naem. In alle deſe plaetſen hebben de Wilden een bpſonder Commandeur ofte Werowance, uptghenomen de Chickhamanians, welck gegouverneert worden bp de Prieſters ende haer aſſiſtenten/ghekoren upt de oudtſte ghenaemt Caw-Cawwaſſoughes. In de ſomer en geeft gheen plaetſe meer Steur ofte in de winter meer ghevogelte als deſe/inſonderheydt in de vorſt. Daer wierden eens met eenen treck twee en vijftich Steuren ghevanghen/ende met een ander acht en ſeſtich. Vant eynde van May tot het eynde van Iun worden wepnighe ghevanghen als jonghe/twee voet ofte een elle langh. Van half September twee ofte drp ellen langh/wepnigh meer. In de klepne rievieren is al t'jaer door abundantie van klepne viſch/ſoo dat men die met de enghel ghenoegh vanghen kan. Schipper Cornelis Iacobſz. May, die op deſe rievier was in den jare 1620. ghetuyght dat het eerſte rack van deſe rievier ſtreckte leer W. S. W. op vier Engelſche mijlen; dan voort N. W. ten N. ontrent veerthien gelijcke mijlen; dan noch vier mijlen N. N. W. ende dan acht mijlen N. ende dan weder S. W. ten W. vijf mijlen/ende voorts noch drp N. N. W. tot Iames Towne. Veerthien mijlen Noordtwaert van Powhatan, is de rievier Pamauncke, die wel ſeſtich oft ſeventich mijlen op kan worden bevaren/ende met booten ofte klepne barcken noch dertich oft veertich mijlen vooder; daer de vloedt vant zoudt-water ordinaire toe komt/verdeeltſe haer in twee ſchoone armen. Aen de Supdt-zijde woonen de Yougtanunds, welc bp de ſeſtich ſtrijdtbaere mannen hebben. Aen de Noordt-arm de Mattapaments, welck daer dertich hebben. Daer deſe rievier haer verdeplt/word het landt ghenaemt Pamaunke, ende voedt bp naer drp hondert bequame mannen. Ontrent vijf en twintich mijlen leegher aen de Noordt-zijde van deſe rievier is Werawocomoco, daer haer groote Koninc hem onthielt doen Capiteyn Smith tot hem ghevanckelijck wierdt ghebracht; nochtans en zijnder gheen veertich ſtrijdtbare mannen. Maer nu heeft die Koninck dat verlaten/ende woont te Orapakes bp Youchtanund in de wilderniſſe. Thien oft twaelf mijlen leeger aen de Zupdt-zijde van deſe rievier is Chiskiack, welck heeft bp de veertich oft vijftich man. Deſe als alſoo Apematuck, Itrohatock, ende Powhatan, zijn haer groote Koninckx principale domeynen ende woon-ſteden/de reſte/als ſp leghghen/zijn ſyne conqueſten. Eer wp komen tot de derde rievier/welck upt het gheberghte valt/iſſer een ander rievier/welck bp de veertich mijlen kan bevaren worden/welc komt van het Inlandt/de rievier is ghenaemt Payankatanck, de in-woonders konnen bp de veertich ſtrijdtbaer mannen upt maken.

De derde navigable rievier word ghenaemt Toppahanock, deſe kan hondert en dertich mijlen bevaren worden. Aent opperſte woonen de volckeren ghenaemt Mannahoacks tuſſchen t'gheberghte. Aen de rievier op de Noordt-zijde woont t'volck ghenaemt Cuttatawomen, met dertich man. Hoogher op de rievier de Moraugtacunds, met tachtentich man. Boven haer de Toppahanocks, met hondert man. Aent Supden/verre binnen de rievier is Nantaughtacund, met hondert vijftich man. Deſe rievier is ghenaemt Patawomeke, en is ſes oft ſeven mijlen breedt/ende kan hondert en veertich mijlen bevaren worden/ende word ghevoert als alle de andere van veel ſoete

riviericens ende ſpringhen / welcke komen van de aen-gheleghen berghſkens. Deſe zijn meeſt beplant / ende geven alſoo grooten abundantie ende varietept van vruchten / als de riviere upt-munt van viſch. Is aen beyde zijden bewoont; eerſt aen de Suydt-zijde int in komen leght Wigcomoco, daer by de hondert en dertich man is; daer aen Sekacowone met dertich man / ende Onawmanient met hondert. Dan Patawomeke met hondert ende ſeſtich man. Hier verdeelt hem de riviere in drp oft vier bequame rivieren / de grootſte van welcke is ghenaemt Quiyough, ende ſtreckt Noordt-weſt / maer de rivier ſelfs keert ſich voorder Noordt-ooſt / en is noch al navigabel. Aen de Weſt-zijde van deſen bocht is Tauxenent met veertich man. Aen de Noordt-zijde van deſe rivier is Secowocomoco, met veertich man: wat voorder Potapaco met twintich. Aen de Ooſt-zijde van den bocht van deſe riviere is Pamacacack, met ſeſtich man; daer naer Moyowances met hondert; ende leſt Nacotchtancke met tachtich ſtrijdtbaer mannen. Thien mijlen boven deſe plaetſe neemt de rivier haer paſſagie door een leeghe plaiſante vallepe / overſchaduwet in veel plaetſen met ontalijcke ſchoone ende plaiſante waterkens af vlieten.

De vijfde riviér is genaemt Pawtuxunt, en is klepnder als de andere / doch het Canael is in ſommighe plaetſen ſeſthien ende achtien vademen diep. Hier is ongelijck meer viſch als in de andere / ende van diverſche ſoorten. Op deſe rivier woont het volck ghenaemt Acquintanackſnack, Pawtuxunt, ende Mattapanient; die ſoo veel men mercken konde ten uyterſten twee hondert man konden upt-brenghen. Dan woonen beter by een / ende niet ſoo verſtropt als de andere; ende worden de alder civielſte bevonden / om pemandt te onthalen. Dertich mijlen voorder is noch een riviere / niet bewoont / doch navigabel / welck de Engelſche om dat de klep Bolus Armenus ghelijckt / genoemt hebben Bolus. Aen het eynde van de baye / waer ſy ſes oft ſeven mijlen breedt is / komen noch vier klepne rivieren / welcker een (welck komt van t' Noorden drp oft vier daghreyſen van t' eynde ofte hooft van de baye / en valt van rodtſen ende bergen /) is bewoont by een volck ghenoemt Saſqueſahanock. Dan ſy woonen wel twee daghreyſen hooger als de bercke konde komen: (welck was van twee laſt / ende hadde twaelf man in:) Seſtich oft daer ontrent van dit volck quamen by deſe ontdeckers / met hupden / boghen / pijlen / ſchilden / ſwaerden / en Tobacco voor een preſent. Groot ende wel ghepropoortioneert volck / want het geleken Reuſen te weſen by de Engelſche ende haer gebueren / doch ſchenen te weſen van een eerbiedighe ende ſimple diſpoſitie / konden qualijck achter ghehouden worden van de Enghelſche ghelijck als Goden aen te bidden. Is het vreemſte volck van alle dit quartier / in ſpraake ende kleeding; ſpreken naer de proportie van haer lichaem / ghelijck als oft in een holle welſſel klonck. Haer kleedingh is van Beyren en Wolven hupden; ſommighe hebben caſſacken van Beyren hupden / met hooft en al / ſoo dat haer hals gaet door des Beyrs hals / ende des Beyrs ooren zijn achter op de ſchouderen vaſt: de ſnupt ende tanden hanghen op de borſt / ende daer een Beyren-klauw; ende van ghelijcken op de armen tot den elleboghe toe. Een van haer had een Wolfs hooft hanghende aen een keten voor een juweel / ſyn Tabac pijp drp vierendeel van een elle lanck / kraep ghenoegh om pemandt de herſenen upt te ſnijten; hadden voorts boghen / pijlen ende knodſen naer haer proportie. Dit volck is nauwelijcks bekent aen Powhatan. Konnen ſes hondert man upt-maken / haer dorpen zijn met paliſſaden omcingelt tot haer beſcherminghe teghen Maſſawomekes, die haer doodtlijcke vpanden zijn / de ſchilderije van een van de grootſte ſtaet by de Caerte: wiens kupten waren drp vierendeel van een gaerde dick / ende de reſt van ſyn leden naer advenant / ſoo dat het een ſeer kraep man was om aen te ſien. Syn hayr was aen d'een zijde lanck / aen d'ander dicht af gheſchoren met een ſtreeck over ſyn krupn als een hanen kam. Syn pijlen waren vijf vierendeel lang / met ſcherp van ſteen een duym breedt ende anderhalf duym langh; welcke hy in een Wolfs vel op den rugh droegh; ſyn boogh in de eene / ende ſyn knodſe in d'ander handt.

Aen de Ooſt-zijde van de baye is de riviere Tockwogh, ende daer aen een volck welck hondert man kan upt maken / die leven mijlen binnen de riviere woonen; daer ſy een fort hebben wel beſet met paliſſaden. Daer naeſt leght Ozinies met ſeſtich man: meer naert Zupden op de ſelve Ooſt-zijde van de baye / de rivier Rapahanock, daer de riviere Kuskarawaock naeſt gheleghen is. Op welcke rivier een dorp gheleghen is met tweehondert man. Daer aen volght de rivier Tants Wichcocomoco, ende een

dorp

een dorp van hondert man. T'volck van dese riviere is van klepne stature/ende hebben een ander tale/ende zijn leer rouw. Maer die van de riviere Acohanock met veertich man/ende die van Accomack met tachtich man/zijn te vergelijcken met de landen van Powhatan, ende spreken oock de selve tale / ende alle dese worden by hem als een Koninck gheregeert. Meer naer t'Suyden leght Chawonock ende de Mangoags, daer het volck van Sir Walther Ralegh was: want van dese plaetsen af tot de vlecke van Chisapeack was het eertijdts ontdeckt by Mr. Heriots ende Sir Raph Lane. Onder dit volck zijn diversche natien ende talen; dat om het Powharans landt/de Chawonocks, de Mangoags, de Monacans, de Mannahokes, de Masawomekes, de Alquanachukes, de Toghwoghes ende de Kuskazawaakes, d'een d'ander niet en verstaen dan by tolcken: welcker wooningh-plaetsen breeder te sien zijn by de Caerte.

Het veerthiende Capittel.

Van de eyghen vruchten van VIRGINIA, die daer van selfs wassen.

HOewel dat Virginia voort-brenght veel fraeye soo levende als vegetabele creaturen/soo isser luttel oft geen gras/als alleen een wepnigh in leege markasieuse gronden; want al t'landt is over-groepet met boomen / welcker continuelen dorp t'gras tot wiedt maeckt; dan dit waer licht met arbeydt te verbeteren. T'houdt dat daer meest ende ghemeyn is/zijn Epcken ende Walnoten: veel van haer Epcken zijn soo langh ende recht/datse twee voet en een half vierkant sullen upt brenghen de lenghte van twintich gaerden; ende daer zijn twee oft dryderley soorten. De Eeckelen van een soorte/welcker schors wat witter is als van andere/zijn soetachtigh / ende een halven dagh gheseoden in diverschе waters / geven ten lesten een soete olie / die sy bewaren om haer leden met te smeren. De vruchte etense tot broodt ghemaeckt /ende anders. Daer zijn oock Olmen ende Esschen daer sy de Zeep-asschen van maken; Soo de boomen groot zijn/ valt de asschen goet/ende smelt tot groote brocken/maer soo sy klepn zijn / soo werdt het maer pulver/ende niet soo goet als t'andere. Daer zijn Walnoten van twee ofte dry soorten. Oock een soorte van boomen/ die wy noemden Cipres/door de gheliickenis van hout ende vruchte/ende bladeren/welcker sommighe ontrent de wortel wel dry vadem dick zijn/ende vijftich/sestich/jae tachtentich voet hoogh sonder eenighe tacken. Ontrent de woon-plaetsen van de Wilden zijn eenighe groote Moer-belien boomen / ende elders bonden wy die wassen in goede orde. Daer was een proeve ghenomen met de Tijdewormen/welck seer wel toe namen/tot dat de meester sieck wierdt/ wiens sieckte geduerende/sy van de Ratten wierden op-gegeten. Sy vonden oock Halenoten in sommige quartieren/welckers pit alsoo goet was/ als eenighe van Europa. Prupmen van dry soorten; de roode ende witte zijn als de Prupmen die op de hegghen wassen; maer de andere/welck sy noemen Putchamins, wassen soo hoogh als Palmiten, de vrucht is als een Wilspel/eerst groen/ende dan geel/en roodt als sy rijp is: alse niet rijp is / soo salse een de mondt toe fronsen met groote pijn / maer rijp zijnde is soo delicaet als een Apricock. Kriecken soo groot als kroolkens; wepnigh appelkens/ende die seer klepn ende bitter. Wijngaerden in abundantie/welck klimmen tot in de hooghste boomen/dan wepnigh druyven: by de rivieren ende wooningen van de Wilden/ daerse niet over-schaduwet en zijn/hanghense vol vruchten/hoewel sy niet gheknoept ofte ghehavent en worden. Sy maeckten van dese druyven seer naer twintich stoopen wijns/ welc alsoo goet was als een Frans Brittoens wijntjen; ende voor seker soude daer goede wijn vallen / wierden de Wijngaerden ghehavent. Daer is een ander soort van Druyven soo groot by naer als Kriecken/diese noemen Messamines, zijn vet/ende het lap dick / en de smaeck is niet goet alle ghesperst zijn. Sy hebben oock een klepn vruchte/ in huylkens als de Halenoten/doch de vrucht seer gheliick een Eeckele / welck sy noemen Chechinquamins, ende houdent voor leckernije. Daer is oock een belie ons Stekel-belien seer gelijck in grootte/couleur/ende smaeck/dese noemen sy Rawocomenes, en eten die rauw/ende geseoden. Van dese vruchten leven sy de meeste tijdt van t'jaer/ende ghebruycken die in deser voeghen; de Walnoten/Halenoten/ Eeckelen ende Chechinquamins, worden ghedrooght om te bewaren. Als sy die van doen hebben/soo breken se die tusschen twee steenen/doch een part van de Walnoot sehel blijfter aen hangen: dan droogen sy t weder op een mat

ligghen-

legghende over een hurdel; stooten het kleyn in een houten mortier; menghelen het met water dat de schellen moghen sincken; dit water wordt als melck / welck sy noemen Pawcohiscora, en bewaren dat tot haer ghebruyck. De Putchamins bewaren sy als pruymen. Van de Hasenoten ende Chechinquamins vier uyren ghesoden / makense beyde sop ende broodt voor haer Overste / ende op haer grootste feesten. Beneffens dese Fruyt-boomen is daer een witte Populier / ende een ander dierghelijck / welck een welrieckende Gomme geeft als Terpentin, soo dat eenighe het voor Balsem nemen: daer zijn oock Ceders ende Sassafras boomen: daer vallen oock een weynigh Gommen. In de waterachtighe valleyen wast een besie / welck sy noemen Ocoughtanamins, de Cappers seer ghelijck; dese drooghen sy in de Somer: als sy die willen eten / soo sieden sy die by naer een halven dagh / want anders verschillen sy weynigh van venijn. Mattoume wast in de weyden / als onse Pannick-gras; t'zaedt is seer ghelijck Rogge / doch kleynder; t'broodt daer van achten sy delicaet met t'smeer van Wilt ghegeten. In de Somer heeft men daer / ofte Aerdt-besien / welcke rijpen in April, ofte Moer-besien in May en Iun, ende een vruchte / welck sy noemen Maracocks, welck een fraeye ghesonde vrucht is / seer ghelijck een Limoen. Veel Kruyden zijnder int voor-jaer door de bosschen verspreyt / goet voor Warmoes ende Salaedt / als Violetten / Porceleyn / Surinck / etc. beneffens vele / diese ghebruyckten sonder den naem te weten. De principale wortel / die sy hebben tot voedtsel is ghenaemt Tockawoughe, wast in leeghe modderighe plaetsen; een Wilde kan in een dagh voor een weke vergaderen; zijn van de grootte ende smaeck van de Potatoes. Sy decken een groote menichte met Eycken bladeren ende Varen / ende aerde daer over / in maniere van een Kool-put / ende legghen daer goet vyer aen beyde zijden / wel vier en twintich uren langh / eerse die derven eten: want rauw is het niet beter als venijn; ende wesende gebraden / ten sy het seer morw zy / ende de hitte benomen / en ghescharft / ende ghedrooght: en en met Surick en meel ghemenghelt / prickelt de keel gheweldigh / nochtans ghebruycken sy dit ordinaris voor broodt in de Somer. Sy hebben een ander wortel / welck sy noemen Wighsacan, daer sy haer wonden mede ghenesen / is een kleyn wortelken / welck sy breken / ende soo op de wonde legghen. Pocones is een kleyn wortelken dat op t'gheberghte wast / welck ghedrooght ende gebroken roodt wordt / ghebruyckent teghen gheswillen / ende hooft-pijn / smeerender haer ghewrichten / ende schilderender haer hoofden ende kleederen mede. Sy houden het seer kostelijck. Musquaspenne is een wortel soo groot als een vinger / ende bloedt roodt; als men t'drooght / soo verwelcket by naer tot niet; ghebruyckent om haer matten / schilden ende ander dinghen mede te verwen. Daer is oock Pyrethrum, Sassafrage / ende ander Simplicia die de Apothekers vergaderen / ende voor seer goet hielden. In de markagieuse plaetsen wassen veel Ajuynen / dan kleyn / ende ghelijck als het bovenste lidt van een duym.

Het vijfthiende Capittel.

Beschrijvinghe van de bysondere vruchten, die by de Wilden van den Lande ghewonnen worden; hoe sy die planten ende ghebruycken.

DE Virginians verdeylen haer jaer in vijf saeysoenen; de winter noemen sommige Popanow, t'voor jaer Cattapeuck, de somer Cohattayough, als haer koorn begint te ayren Nepinough, de herfst ende vallen vant loof Taquitock. Van September tot midden van November hebben sy haer principale feesten ende sacrificien. Dan hebben sy abundantie van kruydt / soo wel gheplant als naturael / gelijck als koorn groen ende rijp / visch / voghels / ende seer vet Wilt. De meeste moeyte nemense int planten van het koorn / want t'landt is van naturen overgroeyt met houdt. Om de grondt te bereyden / soo brekense den bast dicht by de grondt / ende versenghen de wortels om dat sy niet meer souden wassen. T'naeste jaer halense de boomen uyt met de wortels / ende in die putten planten sy haer koorn op dese wijse; Sy maken een puttjen in de grondt met een stock / ende werpen daer vier greynen van koorn / ende twee boonen in. Dese putjens maken sy vier voeten van den anderen / de vrouwen ende kinderen onder-houden het ghezaey continuelijcken met wieden / ende alst opgheschoten is tot de helft / soo aerden sy dat aen. In April beghinnen sy te planten / doch principalijck in Mey / ende soo continueren

nuerenſe tot half Iun; wat ſy planten in April, dat vergaderen ſy in Auguſt; van May, in September; van Iun in October. Elcke ſtaeck van haer kooꝛn draeght gemeynlijck twee oft dꝛy apꝛen / wel min ofte oock gheen / maer ſelden meer; ende elck apꝛ heeft van 200. tot 500. grainen: De ſtaeck groen weſende heeft een ſoet ſap / leer ghelijck het Suycker-riedt / welck is de reden / dat ſy haer kooꝛn groen vergaderen om de Canen te ſupghen; want ſy verſamelen haer kooꝛn groen / ende gaet het rijpe te boven. planten oock Erten / welck ſy noemen Aſſentamens, en zijn ſals die de Italianen noemen Fagioli. Haer Boonen zijn de ſelfde die de Turcken noemen Garuanſes, deſe houdenſe vooꝛ een delicateſſe. Sy rooſten haer kooꝛn groen in de apꝛe / ende bꝛeken het in een moꝛtier / ende rollen het op in de bladeren van haer kooꝛn / ende ſieden het ſoo vooꝛ een leckernije. Ende het kooꝛn dat te laet gheplant is / ende niet wil rijpen / rooſten ſy onder heete aſchen / ende bewaren het ſoo / ende in de Winter ſoo ſieden ſy het metde Boonen / ende houden het vooꝛ een delicateſſe / ende noement Pauſarowena. Haer oudt kooꝛn wepcken ſy over nacht in heet water / ende ſtooten het in een moꝛtier des moꝛghens; ghebꝛupcken een fijn mandeken vooꝛ een teems / ende weten de blomme daer dooꝛ te krijghen. Temperen deſe blomme met water / ende backen daer koecken af onder de aſchen / welck ſy waſchen met ſchoon water / ende dꝛoogt terſtondt van ſyn eygen hitte: ofte wallen het op met water / ende eten het ſoppe met bꝛoodt / welck ſy noemen Ponap. De grutten ende over-blijſſels van t'kooꝛn ghewannet in de windt / ſiedenſe dꝛy oft vier uren int water; en is een oꝛdinairie voetſel / welc ſy noemen Vſtatahamen. Maer eenighe bꝛanden het over-blijſſel van de apꝛ tot pulver / welck ſy noemen Pungnough, en menghelen het met haer meel / maer ſmaeckt niet wel noch in bꝛoodt / noch in ſoppen.

In de May planten ſy oock onder haer kooꝛn Pompoenen / ende een bꝛucht / gheliick een Muſck-meloen / maer klepnder ende ſlimmer / welck ſy noemen Macocks. Deſe wallen leer haeſt / ende rijpen in t'begin van Iulius, ende dueren tot September. Sy planten oock Maracocks, een wilde bꝛucht als een Limoen / die gheweldigh aenwaſſen / beghinnen te rijpen in September, ende dueren tot October. Als al haer bꝛuchten zijn ingheſamelt / ſoo planten ſy wepnigh anders; ende dit wooꝛdt al ghedaen bp de bꝛouwen ende kinderen; ende dit en ſtreckt haer niet langh / want leer naer de dꝛy derde parten van t'jaer / obſerveren ſy de tijden ende zaepſoenen / ende leven bp t'ghene het landt van ſelfs geeft / van de handt in de mondt; etc.

Het ſeſthiende Capittel.

Beſchrijvinghe van de Dieren, die men in dit quartier van VIRGINIA vindt; vier-voetighe Dieren, Voghelen, ende Viſſchen.

VAn Beeſten zijn haer pꝛincipaelſte Herten / wepnigh verſchillende van de onſe: in de wildernijſſen ontrent de hoofden van de riebieren zijnder veel / maer tuſſchen de riebieren wepnigh. Daer is een beeſt welck ſy noemen Aroughcun, leer gheliick een Bever / maer leeft op boomen gheliick als de Eeckhooꝛns: haer Eeckhooꝛns zijn bp naer ſoo groot als onſe klepnſte ſooꝛte van wilde Conijnen / ſommighe ſwartachtigh / oft ſwart en wit / maer meeſt zijn grauw. Hebben een klepne beeſte / welck ſy noemen Aſſapanick, maer wy noemenſe vlieghende Eeckhooꝛns / dooꝛ dien ſy de beenen upt-ſtreckende / ende t'vel ſoo upt-reckende wel gheſien wooꝛden 30. oft 40. roeden verre te vlieghen.

Opaſſom heeft een hooft als een Swijn / ende een ſteert als een Rat / ende is van de grootte als een Rat: Onder den bupck heeft ſy een ſack / daer ſy haer jonghen in dꝛaeght / ende voedt. Muſſaſcus is een beeſt van de ghedaente ende nature van een Water-rat / maer veel rieckenſe ſeer naer Muſcus. Haer Haeſen en zijn niet grooter als onſe Conijnen / ende wepnigh te vinden. Haer Bepꝛen zijn ſeer klepn in comparatie van die van Muſcou ofte Tartaria. De Bevers zijn ſoo groot als oꝛdinaire Water-honden / maer de beenen koꝛt. De vooꝛ-voeten als een Hondt / ende de achterſte gheliick als van een Swaen. De ſteert bp naer als een racket: naeckt ſonder hapꝛ; de Wilden achten het een goet eten te weſen. Sy hebben oock veel Otters / de welcke ſy gheliick als de Bevers vanghen met ſtricken / ende houden de

vellen voor een cieraet; ende al dese dieren eten sy als sy die konnen vanghen. Daer is oock een dier/welck sy noemen Vetchunquoyes, van gedaente als een wilde Kat; haer Vollen zijn als silver-hayr Conijnen/klepn ende niet vieckende als in Engelandt. De Honden van t'landt zijn als haer Wolven/en bassen niet maer huplen; en haer Wolven en zijn niet veel grooter als de Vossen. Warters ende Welels zynder/ door dien men de vellekens daer van siet/hoewel de beesten selden levendich. Een dingh is vreemt/ dat wy nopt en konden ghewaer worden / dat haer ghedierte ons Hinnen / Eperen/ ofte Kieckens beschadichde/ofte dat haer Vlieghen ofte Slanghen schadelijck waren / daer dese dieren in de Suydt-deelen van America altijdts dangereus ende doodtlijck zijn.

Van ghevoghelte zijn daer Arenden/ende diversche sooten van Valcken: de Patrijsen zijn daer wepnigh grooter als onse Quackels; wilde Calcoeten / soo groot als onse tamme. Daer zijn Meerlen ofte Lijsters met roode vlercken; Trossels / ende diversche sooten van klepn ghevoghelte / eenighe roodt / eenighe blauw / gualijck soo groot als een Koninckxken/maer wepnigh in de Somer. In de Winter isser groote menichte van Swanen/Cranen grau ende wit met swarte vleughels/Repgers/Ganssen/ Epnden/Papegaepen/ende Duyven. Van alle dese sooten groote menichte/ende andere vreemde sooten/van welcke de naem ons onbekent is/maer in den Somer zynder wepnigh ofte gheen van alle dese te sien.

Wat visch belanght / hadden debeste kennis van Steur/ Buypn-visch / Zee-kalf/ Steeck-rogh/wiens steeck seer dangereus is. Bretten/Meulenaers/witte Salm/Truten/Tonghen/Pladijsen/Haringh/Rot-visch/ Aelen/ Lampzepen/ Cat-visch/ Elsen/ Baersse van dzp sooten/Crabben/Creeften/Oesters/ en Mossels. Maer de vreemste visch / is een klepn vischken / soo ghelijck / als kan wesen / de schilderye van S. Joris Draeck / upt-ghenomen de voeten ende vleughels; ende de Padde-visch / welck in de lucht komende tot bersten toe op swillet.

De Wilden zijn ghewoon haer vleesch ende visch/oft heel mozw te sieden / ofte over t'vier soo langh op hozdels te roosten/oft op de Spaensche maniere / aen een spit ghesteken/eerst aen d'een zijde/dan aen de ander zijde soo langh te braden / dat het soo droogh wordt/als het Ossen vleesch in West-Indien wordt gedrooght/dat men het een maent ende langher kan bewaren sonder verrotten. T'sop van vleesch ende visch eten sy soo doorgaens als de visch ofte t'vleesch selfs.

Het seventhiende Capittel.

Van t'volck van den Lande, haer manieren ende gheneghentheden, kleedinghe, wooninghen, politie, ende superstitien.

HEt landt en is niet volck-rijck / want de mans zijn wepnigh / de meesten hoop zijn vrouwen ende kinderen. Ontrent Iames Towne in de sestich mijlen int ronde zijn ontrent vijf duysent sieden/maer van strijdtbare mannen niet over de vijfthien hondert. En zijn niet machtigh veel volcks t'samen te voeden/om datse haer landt soo wepnigh weten te beneficieren/al ist noch soo vruchtbaer; Ses oft seven hondert by een / is t'meeste dat men ghesien heeft / doen sy haer versamelden om Capitepn Smith te Pamaunke te over-vallen/hy maer vijfthien man hebbende om haer te weder-staen. Het volck is seer different van stature ende tale / eenighe heel groot / als de Sesqueshamocken, ander heel klepn/als de Whigcocomocos: maer doorgaens langh en ranck/ wel gepzoportioneert/ ende bruyn als sy van eenighe jaren zijn / doch worden wit ghebooren: haer hayr meest swart / ende wepnighe hebben baerden. De mans laten haer hooft half scheeren/door haer vrouwen met twee schelpen/d'ander helft draghense lanck hayr. De Vrouwen zijn differentelijck ghescheuren naer haer jaren / maer altijdts draghen sy langhe vlechten aen d'een ofte d'ander zijde. Sijn sterck van lichaem ende radt/ konnende verdraghen int koudtste van de winter by een vier te leggen op de grondt in de bosschagien / ende in de somer int gras. Sijn veranderlijck van sinnen in alles/ upt-ghenomen wat de vreese haer dwinght te doen: slim / vreesachtigh / en van snelle apprehensie/ingenieus. Hebben meest lust tot roperen rondekens / ende diergelijcke snup-

ſnuyſterp. Sijn toornigh / ende ſoo wraeck-gierigh / dat ſy ſelden eenigh onghelijck vergeten; wachten haer van ſtelen / om dat ſy vreesen dat haer Toovenaers het ſullen ontdecken. De vrouwen zijn ſelden onkuyſch / ten zy met kennis van haer mans. Elcke familie weet ſijn landt ende hoven. Tot kleederen gebruycken ſy vellen van wilde beesten / des winters met het haer / ende des somers sonder: die van middelen zijn / draghen mantels van wilde vellen / ghelijck de Hyrſche mantels: maer de armen hebben qualijck anders om haer mede te decken als met bladeren van boomen / gras / ende dierghelycke. Wy hebbender sommige ghesien / die mantels hadden van Calkoeten veeren / soo fraey by een ghebracht ende ghenaept / dat men niet als de veeren konde sien; seer warm ende fraeye. De vrouwen zijn altijdt bedeckt om de middel / ende zijn beschaemt indien menſe anders saghe. De vrouwen haer beenen / handen / borſten / ende aensicht is al ghepickelt met ſwarte ſtipkens / ende de figuren van diverſche beesten / ende Serpenten int vel ghegraveert. Hebben ghemeynlijck in elcke oor dry gaten: daer ſy diverſche ſnuyſterp in hanghen; sommighe mans hanghen daer een kleyn groen ende geel Slangeſken in / by naer een half elle langh / welck hem om den hals ſlingherende / haer ſomtijdts familiaerlijck de lippen kuſt. Ander draghen een doode Rat by de ſteert vast ghemaeckt. Eenighe draghen op het hooft de vlerck van een voghel / oft een groote veder met een rattel; welck is by naer ghelijck den appel van een rapier / maer kleynder / welck ſy nemen van de ſteert van ſekere Slanghe. Eenighe draghen het vel van een Valck ofte ander vreemde voghel; ook een breede copere plaet; eenighe ook wel de handt van haer vpanden ghedrooght. Haer hooft ende ſchouders zijn roodt ghe ſchildert met de wortel Pocone, ghepulveriſeert / ende met olie ghemenght / welck ſy houden in de ſomer voor de hitte / ende in de winter voor de konde haer te beſchermen. In ſomme / hy is fraeyſt ghe ſchildert / die alder eyſelijckſt is om aen te ſien. Haer wooninghen zijn meeſt by de rieviere / ofte ontrent een Fonteyn. De huyſen zijn ghetimmert van jonghe ſpruyten van boomen / ghebooghen / ende t'ſamen ghebonden / ende dicht met matten bedeckt / ofte baſten van boomen ſeer dicht / ſoo dat ſy niet teghen-ſtaende de windt / reghen ofte onweer / ſoo warm zijn als Stoven / maer ſeer roockigh / hoewel ſy boven een gat hebben om den roock upt te trecken. In dese huyſen legghen ſy rondtom het vyer op vieten hurdels / bedeckt met een mat op ſtaken over haer legghende / een voet ofte meer van de grondt: van ſes tot twintich in een huys: haer huyſen ſtaen meeſt int midden van haer hoven / welck kleyn lucken landts zijn / ende van dese legghen daer van twintich tot hondert ende meer ſomtijdts by den anderen / alleen met ſmalle ryen van boomen van den anderen ghe ſcheyden. Ontrent haer wooninghen ſiet ghy meeſt Kreupel-boſch / ofte oude boomen die op de grondt legghen voor haren brandt. Sy hebben haer namen naer de fantaſye van de Ouders. Sy legghen / dat haer vrouwen ſeer licht baren; doch hebben haer kinderen ſeer lief: welck ſy ſoo waſſchen aen de rieviere in de koude / ende ſoo ſmeeren / ende verwen / dat ſy een ſoo harde huyd bekomen / dat gheen weder haer kan beſchadighen. De mans houden haer beſigh met villchen ende jaghen / krijghen ende dierghelijcke mannelijcke exercitien / willen niet ghe ſien zijn eenigh ander werck te doen; ſoo dat veel ledigh zijn; de vrouwen ende kinderen doen de reſt van t'werck / als matten / korven / potten / mortiers te maken / t'koren te breken / broodt te backen / t'koorn te planten / ende te vergaderen / alle laſten te draghen / ende dierghelijcke. Maken vier met een drooghe ſcharpe ſtock te draeyen in een vierkandt houdt / welck van ſelfs in brandt gheraeckt / ende bladeren / moſch ende andere drooghe ſtof aenſteeckt. haer boghen maken ſy door 't'ſcrabben met een ſchelpe; ende haer pijlen van jonghe loten van boomen / daer ſy voor een ſcherp been aen doen; ook van rieden / daer ſy punten aen maken van ſcherpe ſteenen / ſporen van Calcoeten ofte becken van voghels; met de zenuwen van wildt; van de toppen van Harts hoornen ſieden ſy een ghelepe / welck een lijm geeft / dat in koudt water niet af en wepckt; ghebruycken in den oorloghe ook ronde ſchilden / van ſchorſſen van boomen ghemaeckt / ende houte ſwaerden; ende dierghelijcke. Haer booten daer ſy met villchen / zijn upt een houdt ghemaeckt / welck ſy met branden / ende de ko'en met ſchelpen upt te ſchrabben / hol maken als een troch. Sommighe zijn een elle diep / ende veertich ofte vyftich voeten langh / ende daer magh in sommighe wel veertich man varen; dan meeſt zijn ſy kleynder / om thien tot twintich man in te

laten; roepen met haer herders ende ſtocken / ſoo ralſch als de onſe met riemen. De vrouwen zijn gewoon te ſpinnen baſten van boomen / zenuwen van Herten / ende ſeker gras welck ſy noemen Pemmenauw, daer ſy een ſeer eſſen draet van ſpinnen; die tot veel dinghen te pas komt / inſonderheydt tot netten / dieſe naer de grootte ſoo fijn weten te vlechten als de onſe. De Religie van dit volck is / al aen te bidden / wat haer quaedt kan doen / ſonder dat ſy het voor-komen ofte verhinderen konnen / als vyer / water / blixem / donder / t' Canon ende buſſen / Peerden / etc. doch haer principaelſte Godt is den Duyvel / dieſe noemen Oke, ende dienen die meer upt vreeſe / dan upt liefde: hebbender epſchelijcke beelden van in haer Tempelen / ende haer Prieſters upt-ghelezen als ſulcken dienſt betaemt; houden gheen ghelette feeſten: hebben haer beſweerders: haer Gutaren ofte ſteenen / die ſy noemen Pawcorances, ſtaende int veldt / daerſe bloedt / Herten ſmeer / ende Tabac op offeren; als ſy van den krijgh oft jacht weder keeren. Wy verkorten deſe dinghen / om datſe te tedieus zijn om int langh te verhalen.

Het achthiende Capittel.

Kort verhael van der Engelſche proceduren in dit quartier van VIRGINIA, ſints den jare 1606.

DJe eerſt deſe quartieren van Virginia heeft voor-ghenomen met volck te beplanten / is gheweeſt Bartholomeus Goſnold, daer toe beweeght hebbende naer langhwijligh verbolgh eenighe van ſyn vrienden / ende onder andere Capitein Iohn Smith, ende dan noch een deel Edelen ende Koop-lieden; ende van den Koninck van Groot-Brittannien verkreghen hebbende commiſſie om een raedt op te rechten in Engelandt ende ook in Virginia, door welcken alle ſaken ghedirigeert / ende gheregeert mochten worden. T' begin wierdt ghenomen met drij ſchepen / een van hondert / een van veertich / ende een van twintich laſt / ende het over-voeren van het volck vertrouwet aen Capitein Chriſtopher Newport. Sy ſchepden van de rivier van Londen den negenthienden December 1606. doch door contrarie windt bleven ſy noch wel ſes weken onder Engelandt legghen; namen verſch water in aen de Eylanden van Canarien; handelden met de Wilden van het Eylandt Dominica; ende waren drij weken onder deſe Eylanden beligh; daer naer haer cours verbolghende naer Virginia; wierden ſy t' Landt onderſiens ghewaer / doen ſy nu bupten haer rekeningh zijnde / eenighe van haer naer hups wilden weder keeren: Het eerſte Landt dat ſy ſaghen / noemden ſy Cape Henry: allwaer ſy aen landt zijnde / by vijf Wilden belſpronghen wierden / ende twee van het volck ghequetſt: Hier wierdt de doſe gheopent / de inſtructie gheleſen / ende bekent ghemaeckt wie van den Raedt ſouden weſen: ſochten een bequame plaetſe om te woonen tot den 13. May, daer naer een Preſident van den Raet ghekoſen hebbende / viel een peder aen ſyn werck / eenighe om de hupſen ende t' Fort te maken / ende d' ander om klaphout ende anders te verſorghen tot af-ladinghe van de ſchepen. Dry en twintich mannen voeren de rivier op om t' landt te beſichtighen / de welcke naer ſes dagen quamen aen een dorp / genoemt Powhatan, van ontrent twaelf hupſen / ſeer luſtigh leggende op een heuvel / ende drij fraepe Eylandekens / daer voor ende rondtom de plaetſe veel van der Wilden koorn-velden; den Heer van de plaetſe was geheeten Powhatan, en ſyn volck Powhatans: tot hier toe is de rivière navigabel / dan een mijle hooger / upt oorſake van de rodſen en ſtortingen van water en is geen paſſagie voor een kleynen boot. Deſe ontdeckers wierden allenthalven wel onthaelt / dan die van IamesTowne (ſo noemden ſy haer eerſte wooning) hadden ſo gemaect met het volc van de lande / dat het luttel ſcheelde datſe niet al doot en wierden geſlagen; hier op wierdt een paliſſade om t' Fort gemaect / ende t' geſchut geplant: hadden eenigh onluſt tuſſchen den anderen / doch wiert door de Predicant ter neder gelept. Hondert perſoonen bleven voor die repſe in Virginia wooncn / ende de ſchepen vertrocken den 15. Iun. 1607. naer t' vertrec van de ſchepen wierden ſy meeſt al ſiec / ſo datter qualijc thien waren die op haer beenen ſtaen konden / ende dat om de ſlechte proviſie van eten ende drincken die ſy hadden: tuſſchen May en Septemb. ſtorvender 50. de reſt onder-hielen haer met Steur ende Zeecrabben; daer en ontbrack gheen oneenichepdt onder haer / dan ten leſten alle proviſie / doch de Wilden brochten haer van haer vruchten upt compaſſie. Iohn Smith de

manian-

maniantie van ſaken aengenomen hebbende/dede ſoo wel ſyn devoir/dat ſy meeſt hupſen kreghen om haer in te berghen; beghon den handel met de Wilden/ ende voer de rievier af naer Kecougtan, ende kreegh daer zijn boot vol kooꝛn/ende handelde int wederkeeren met de Weraskoyks; daer en tuſſchen hadden die van de Stadt de Wilden ſoo verbult met haer waren/dat ſy die niet meer en achten: ende terwijl Cap. Smith de volckeren/die ſy noemen Chichahamins, ondeckte/daer hy veel kooꝛens bequam/waren ander doende om de Pinas wegh te voeren/ende daer mede naer hups te keeren; dan dit dooꝛ de vooꝛſz. Smith verhindert zijnde; toogh hy op een nieuw om de rievière Chichamine te ontdecken; daer wierdt hy ghevangen/ende ſyn boot/dooꝛ onachtſaemheyt van ſyn volck/ghenomen: doch een maent daer naer lieten de Wilden hem weder los; en ſonden pꝛoviſie vooꝛ het Foꝛt. Daer en tuſſchen werden upt Engeland ghelonden twee ſchepen met wel hondert man om deſe eerſte Colonie te verſtercken; Capitain Newport arriveerde daer wel met ſyn ſchip/maer het ander ſchip wierdt verſteken/ende moeſt naer de Eylanden van Weſt-Indien loopen: den handel met de Wilden wierdt by de Engelſche/dooꝛ dien ſy niet wel eens en waren/ſelfs bedoꝛven. Capitain Newport (dooꝛ dien dat Smith de Wilden wonder hadt wijs ghemaeckt van ſyn groothepdt) ginck Powhatan beſoecken in ſyn hups te Weromocomo; welck haer-lieden ſoo wel ontfinck als hy konde; ſittende op ſyn bed van matten/met een pullouw van leder naer haer wyſe ghevoꝛduert/met peerlen ende witte teeckenen/ ghekleedt in vellen/aen ſyn hooft ende voeten een fijne jonghe deerne/ende aen elcke zijde vant hups twintich van ſyn concubijnen/t'hooft ende de ſchouderen roodt geſchildert/met een groote keten van witte kralen om den hals: Cap. Newport gaf aen Powhatan een jonghen/ende Powhatan aen hem een van ſyn confidenſte dienaers ghenaemt Namontack: vooꝛ wepnigh blauw kralen kreegh Smith van deſen Powhatan een groot deel kooꝛen; ende inſgelijck van Spechanchynough de Koninc van Pamaunke; ende keerden weder tot haer Foꝛt. Naer dat de nieuw-ghekomene/daer mede haer logementen waren beſtelt/ geraeckten den bꝛandt in de hupſen/ſoo dat ſy meeſt af bꝛanden/ende een goet deel van de paliſſaden/ende veel pꝛovilie. Dit gheſchieden in den winter des jaers 1607. Het ſchip bleef daer veerthien weken leggen/en conſumeerden meeſt al de pꝛovilie/die de Colonie had konnen dienen; dewijl men beſich was om goudt te ſoecken/doch te vergeefs. Daer naer begonnen ſy haer nieuw Stadt weder op te bouwen; het ander ſchip quam mede aen/ende had redelijcken veel victualie vooꝛ de Colonie gheſpaert; dit wilde men mede al met gouden dꝛeck laden/liever dan met Cedar houdt/ende andere ghereede waren; doch wierdt eyndelijck met Cedar houdt gheladen; daer en tuſſchen dede Powhatan ſyn beſte/ſoo veel wapenen te krijghen van de Enghelſche/dat hy haer daer mede ſelfs mocht ombꝛenghen: doch wierdt dooꝛ de wackerheydt van Smith verhindert. Deſe tweede repſe quamender by de honderdt en twintich man over om de Colonie te verſtercken. Daer naer nam Smith de ontdeckinghe van de groote bape van Cheſapeack by der handt/gheljck wy nu vervolghens ſullen verhalen.

Het neghenthiende Capittel.

Byſondere ontdeckinghe van de Baye van CHESAPEACK, by Capitain Smith voor-ghenomen in den jare 1608.

CApitain Smith vergheſelſchapt met veerthien andere ſchepden den tweeden Junij 1608. van James Town met een open barcke van twee laſten/ende krupſte de bape van Cape Henry naer de Ooſt-zijde/ende quam aen de Eylanden/dieſe nu noemen Smiths Eylanden; t'eerſte volck datſe laghen/waren twee Wilden op Cap Charles, die naer eenigh ſtrevelingh haer bꝛochten tot Acawmacke, de wooninghe van hare Weromans, die de Engelſche wel onthaelde; deſe was een ſeer ciuiel man/ende ſyn landt is een bꝛuchtbaer klep-grondt: ſpꝛeken de tale van Pawhatan; van daer hielden ſy het langs de ruſte/beſoeckende elcke inwijc ofte bape/en laghen veel Eylanden int midden van de bape/welck ſy noemden Ruſſels Eylands; ende hadden daer een groot onweder van windt/regen/ donder en blixem; van hier volghden ſy het Ooſtelijck canael welck haer bꝛacht tot de rievière Wighcomoco, daer ſy niet dan bꝛabbigh water en vonden;

de Eylanden gepaſſeert zijnde / vielen ſy op een hooft-landt / daer ſy een groote pan vonden van verſch water/doch ſoo heet/ dat ſy het een badt hielden te weſen: noemden de plaetſe Point Ployer, ſetten over van t'vaſte landt aen andere onbewoonde Eylanden / daer ſy twee daghen moeſten vertoeven van weghen het quaet weder/ende noemden die Eylanden Limbo. Van hier keerende naer de Ooſt-zijde van t'vaſte landt/ quamen ſy aen de ſchoone rieviere Kuskaranaocke, by welc de volckeren van Soraphanigh, Nauſe, Arſec ende Nauraquack woonen/de welcke wonder willen te legghen van een groote natie dieſe noemden Maſſawomekes; om welcke natie te ſoecken ſy weder keerden by Limbo, dan vindende deſe cuſte black/ende veel ghebroken Eylanden / ende gheen verſch water/ſetten ſy over naer de Weſt-cuſte: de baye is hier ſoo breedt / dat men van de Ooſt-zijde qualijck lien kan de groote hooghe klippen/die aen de Weſt-zijde legghen/onder de welcke ſy het ſetten/ende noemden die Richards Cliffes; ſy zeylden dertich mijlen meer Noordtwaert ſonder volck te vinden; deſe cuſte heeft verſch water ghenoegh/de berghen zijn ſeer bar/dan de vallepen ſeer vruchtbaer/ de bolſchen wonder dick/ende vol Wolven/Beyren/ende ander wilde beeſten. De eerſte inham/die ſy vonden/noemden ſy Bolus, om de ghelijckenis die de klep hadt met Bolus Armenus. Alſoo t'weder haer ſeer contrarie was / keerden ſy weder; t'water was daer noch wel thien mijlen breedt/ende neghen oft thien vadem diep. Den 16. Iun quamenſe aen de rieviere van Patawomeck, welc wel negen mijlen breedt is/ en konden daer geen volck ſien wel dertich mijlen langh; doen werden ſy by twee Wilden langs een Creecke gelepdt/ naer Onawmament, daer eenighe honderden van Wilden in embuſcade laghen/ toe-ghemaeckt als Duyvels/ dan uyt vreeſe van de muſquetten ſtelden haer weder heel vriendelijck aen/ende bekenden / dat Powhatan ghemiſcontenteert zijnde by die van t'fort/ haerlieden hadt uyt-ghemaeckt/ om al t'volck doot te ſlaen: gheljck onthael hadden ſy te Cecocawone, ende elders/dan te Moyanes Nacochtant werden ſy van t'volc wel onthaelt. De oorſaken van dit onderſoeck / was ſeker minerael / welck de Wilden ſeyden te hebben van Patawomeck (welck Cap. Newport wilde ſegghen half Silver te weſen) ende om voorder te ſien de gheleghenthepdt van t'landt. Sy vonden die mijne negen oft thien mijlen int landt/dan wierdt bevonden niets weerdigh te weſen. Voorts vonden ſy Otters/Bevers/Marters/ende Sabels/ende ſulcke abundantie van viſch/ dat te verwonderen was. Sy quamen voorby Toppahanock, daer ſy meynden op te varen/dan gheraeckten op de drooghten die in de mondt legghen / ende Smith wierdt daer ghefteken in den arm van een viſch/ de Rocchen niet ongheljck/ doch met een ſeer venijnighen anghel op de ſteert; ſoo dat ſyn arm / handt/ende ſchouder ende een deel van t'lichaem ſoo ſwol/dat ſy meynden dat hy ſterven moſte / dan werdt weder gheneſen met een olie/die ſy t'alle gheluck mede hadden: noemden de plaetſe Stingeray Eyland. Keerden ſoo weder voor by de rievieren Pyankatack ende Pamaunke naer Kekoughtan, ende den 21. Iul. tot Iames Town, daer ſy al t'volck ſieck vonden / ende ſoo qualijck te vreden met haren Preſident / dat men hem af moeſt ſetten / ende Smith in ſyn plaetſe kieſen; die een ander in ſyn plaetſe ſtelde/ om ſyn ontdeckinghe van de baye te vervolghen. Schepden weder van t'Fort met twaelf man / ende te Kecoughtan een dagh twee oft drye op-ghehouden zijnde door contrarie windt; quamen ſy daer naer ten ancker onder Stingeray Eyland, ende maeckten groote haeſt tot aen de rievière Bolus; een wepnigh voorder komende vonden ſy dat de baye haer verdeelde in vier armen/ welck ſy onderſochten ſoo verre ſy die op zeylen konden; op de twee en vonden ſy gheen volck; dan naer de ander zijde over-ſettende / ghemoeten ſy ſeven oft acht Canoas / vol van Maſſawomecks, die eerſt mine maeckten de Engelſche te willen beſpringhen/ dan begaven haer daer naer te lande/ eñ bleven op t'zeylen van de barcke ſtaen gapen/ tot dat die recht over haer anckerde. Sy lockten de Wilden aen boordt / die eerſt twee van de haer ſonden / daer naer quamen ſy alle / ende beſchoncken de Capitepn met veniſoen/ viſch/ boghen/ pijlen en knodſen ende Beyren huyden: gaven by teeckenen te kennen / dat ſy in ghevecht waren ghetweeſt met de Tockwogs; des nachts trocken ſy wegh / ende en quamen niet weder. Ghekomen zijnde in de rievière Tockwogh, maeckten ſy de Wilden wijs / dat ſy die boghen ende pijlen van de Maſſawomekes by gheweldt hadden bekomen / waer over ſy van deſe Wilden ſeer feeſtelijck wierden onthaelt. Vonden hier bijlen / meſſen ende ſtucken van Yſer ende Coper/ welck dit volck ſeyde te hebben van de Salqueſahanockes, die doodt-vyanden zijn van de

Maſſa-

Maſſawomekes: ende woonen op den vierden arm van de baye / wel vier dach-reyſen hooghер als ſy met haer barcke hadden konnen komen; ſy noodichden by een bode dit volck / ende naer dry oft vier daghen quamen daer wel ſeſtich van dit volck / ſoo groot als Reuſen / en brochten Veniſoen / Taback-pijpen / Schilden / Bogen / Pijlen / Mandekens / ende daer quamen wel vijf van haer Weroances mede; ende dit volck baden de Engelſche ſeer om haer te willen wreecken over de Maſſawomekes, preſenterende alles wat ſy hadden; dan de Engelſche excuſeerden haer tot het naeſte jaer; dit volck wiſt wonder te vertellen van Atquanahuck, ende ander volcken; ghevende te kennen datſe haer bijlen ende ander inſtrumenten van de Francoyſen handelden. Van hier keerden ſy te rugghe om de rivière Pauwtuxunt te onderſoecken / vonden daer veel bequamer volck als elders; met het volck van de rivier Tappahanock hadden eenigh onluſt / door dient een vieſe natie is / doch werden noch ten leſten tractabel. Ende quamen ſoo voorts aen de rivier van Payankatack, ende eyndelijck den 7. van Septemb. 1608. te Iames touvvn. Vonden dat daer al een deel ghestorven waren / ende een part noch ſieck; ende de proviſie ſeer beſchadicht van den reghen.

Het twintichſte Capittel.

Kort verhael van de vordere proceduren van de Engelſche in dit quartier van VIRGINIA ſints den jare 1608.

CApitepn Smith nu ghekoren weſende tot Preſident den 10. Septemb. 1608. werden alle dinghen in beter ordre ghebracht / de kercke ghereparеert / het proviandt huys op nieuws ghedeckt / ende logementen berepdt voor t'volck dat noch te komen hadt, ende t'volck gheoeffent in de wapenen; ende de booten veerdich ghemaeckt om te handelen met de Wilde; deſe ghemoeten int upt varen Capitepn Neuport, welcke quam met het tweede ſupplement van volck voor de Colonie; ende met een commiſſie van niet weder te keeren ſonder een klomp gouts mede te brenghen; ende ſekerhept van de Supdt-Zee / oft een van Sir Walter Ralegs volck: ende voor Povvhatan brocht hy een lampet met ſyn ſchotel / bedde / kleederen ende andere koſtelijckheden; eenighe Polen ende Hooghduytſche om Peck / Tar / Glas / en Zeep-aſſen te maken / en daer beneffens noch ſeventich man; ſonder de nodighe proviſie tot haer onderhout; daer der als doen wepnich ghenoech proviſie was om hondert ende dertich / die daer reede waren / te onderhouden; doch men hadt de proviſie van de Wilde konnen krijghen / indien den tijt wel waerghenomen hadt gheweeſt: dan Nieuwport trock met hondert en twintich man Powhatan te kronen / ende deſe preſenten te gheven; ende om gheen tijt te verlieſen trock Smith met wepnighe om Powhatan te verſoecken dat hy te Iames Town wilde komen / ende daer de preſenten ontfanghen; dan Povvhatan was wel ſoo hooghmoedich dat hy niet en wilde komen / ſegghende hy was mede een Koninck / ende hadde de Koninck van Engelandt hem preſenten gheſonden / hy wilde die verwachten in ſyn huys acht daghen lanck / ende dat Nevvport behoorde tot hem te komen / ende niet hy tot Nevvport. Voorder verklarende / dat voor ſoo veel ſyn volck de Engelſche hadt wijs ghemaeckt dat over t'ghebergte ſout water was / dat t'ſelve onwarachtigh was. Smith deſe bootſchap weder ghebracht hebbende / trock Nevvport te lande derwaerts / ende kroonde Povvhatan met veel doens / alſoo deſe Wilde hem tot ſulcke kleederen ende anders niet konde ſchicken: De vergeldinghe die ſy kreghen was ſlecht / ende brochten daer maer wepnich korens van. Nevvport hadt voren t'landt van de Monacans te ondecken / verſocht daer toe van Powhatan ghelepders; dan hy en wilde hem niemant gheven als alleen Namontack die met Nevvport weder upt Engelandt was ghekomen. Hier op trock Nevvport met al den Raedt ende hondert en twintich man naer t'landt van de Monacans, latende den Preſident in de Stadt met tachtentich man om de ladinghe van t'Schip te voorderen; Nevvport ghekomen zijnde tot de ſtortingen van water dieſe noemen The falles, troc noch veertich mijlen te lande / ende vondt twee dorpen van de Monacans, van de welcke de Engelſche noch wel noch qualijck ghetracteerdt en wierden: onderſochten int weder keeren veel plaetſen daer ſy mepnden Mijnen te vinden / vielen aen t'graven ende refineren; ende den refineur ſepde eenigh ſilver daer upt ghetrocken te hebben; en-

ben; ende keerden so weder tot Iames Town, sonder yet uytgerecht te hebben/dan moede leden ghehaelt. Een deel volcks wierdt te werck ghestelt om boomen te vellen; de President dede een tocht naer Chickhamina, welck volck met dreyghementen soo verre ghebrocht wierdt/dat sy daer een goede partye korens kregen. Maer t scheeps-volck met haren secreten handel dede groote schade/ de proviande aen t'volck van de Stadt dier verkoopende; Cap. Newport vertrock eyndelijck met syn schip/ latende in de Colonie twee hondert man/met die hy ghebrocht hadde; waer onder een vrouwe was met haer maeght/die korts daer naer de eerste was die in Virginia troude. De President om de Colonie wel te provideren/ haelde een deel korens van Nansamund, ghenoeghsaem met ghewelt; ende daer naer een weynigh van Appamatuck, met ghemoeye. Dan dit alles niet ghenoegh zijnde / nam Cap. Smith voor/hem van Powhatan te versekeren/ waer toe wel te passe quam/dat Powhatan eenigh volc versocht hadt om hem een huys te timmeren/oijftich swaerden/ende eenighe dingen meer. Den 29. December trock hy met acht en veertich man naer Werawocomoco toe/ ende logeerden den eersten nacht te Weraskoyack, daer sy haer wel provideerden/ende wierden van dese Weroance gewaerschout/dat sy haer van Powhatan wel souden wachten / alsoo hy daer op uyt was om haer den hals af te snijden. Van daer quamen sy te Kecougtan, daer sy ses oft seven daghen van t'quaedt weder wierden op-ghehouden / ende onder tusschen van de Wilden wel ghetracteert. Den 12. Ian. quamen sy te Werawocomoco, daer de rievier wel een half mijl vant strandt ghevrosen was/soo datse met groot onghemack aen landt geraeckten; ende Powhatan sondt haer provisie; dan s'anderdaeghs begon hy te vragen/ wanneer sy weder wilden vertrecken/segghende datter gheen koorn en was / doch dat hy haer voor veertich swaerden veertich busschels (is een Engelsche mate) wilde geven; hier op vielen diversche practijcken/Powhatan versoeckende dat de Engelsche haer gheweer t scheep souden laten: te meer om dat een van de Hooghduytsche de Koninck het voor-nemen van de Engelsche ontdeckte: dewijl sy den tijt over-brochten met discoursen/gaf Smith ordre om t'ijs te breken / op dat de Pinasse naerder mocht komen / ende t'volck aen landt: Powhatan syn volck nu veerdigh hebbende/vluchte secretelijc wegh; ende besetten het huys/ dan Smith met sijn acht man ontquament / soo dat de Koninck syn vertreck socht te excuseren / ende sondt aen Smith een bracelet van Peerlen/ende sy kregen een deel korens/ welck de Wilden selfs scheep brochten. Soo haest de schepen vertrocken waren/quam Powhatan weder/ende door hulp van de twee Duytschen/die hy naer t'Fort sondt/bequam hy een groot deel swaerden/roers/ ende loodt / ende dierghelijcke dinghen. Cap. Smith arriveerden te Pamaunke, daer de Koninck Opechancanough haer socht te verrasschen met wel ses oft seven hondert Wilden; dan Smith de verraderije ghewaer wordende/vatten de Koninck selfs met de pistool in de handt/ende dwongh soo al de Wilden de wapenen neder te legghen; doch meynden hem daer naer weder in t'huys rustende te over-vallen/ dan wierden weder-staen / ende de peys ghemaeckt/ende sy kreghen hier al wat sy wilden. Middeler tijdt gheschieden een ongheluck in t'Fort; Mr. Scrivener ende eenighe meer voeren naer het Eylandt / welck sy noemen Hogges Isle, om dat sy haer Verckens daer houden; welcke alle met de boot verdroncken; ende de tijdinghe hier van wierdt aen de President ghebrocht. Noch eens proefde Powhatan de Enghelsche te verrasschen/dan te vergeefs / soo dat hy weder een Peerle keten sondt aen Capiteyn Smith, om de peys te maken. Sy haelden oock eenigh koorn uyt de Provincie van Youghtanund ende Mattapannient, welck t'volck haer gaf / hoewel sy selfs het schaers ghenoegh hadden: sy proefden Powhatan te versekeren/dan hy hadt hem gheretireert / by de Duytschen ghewaerschout zijnde/soo dat sy weder keerden naer Iames Towne. De fielterije van de Duytschen wierdt ontdeckt; ende de Koninck ofte Weroance van Paspaheigh, meynende de President Smith om te brenghen/by hem ghevanghen; dan brack weder los; ende de Enghelschen gheraecten in oorloghe met de Wilden/ende deden haer eenighe schade; maer de peys wierdt weder ghemaeckt / ende alles weder in stilte ghebracht.

Het

Het een en twintichſte Capittel.

Vorder verhael van de proceduren van de Engelſche in dit quartier tot in den jare 1612. ende voorts tot den jare 1621.

DE Peys weder ghemaeckt zijnde met de Wilde/ ginghen de ſaken van de Colonie heel voorwaerts / ſoo dat in dry maenden meer ghedaen wert als in de voorgaende dry jaren; ſy maecten dry oft vier laſt peck ende tarre; ende aſſchen; maecten een bornput in t'Fort/ende timmerden wel twintich hupſen; van dry ſeugen waren in een jaer wel ſeſtich bigghen gekomen / ende by naer vijf hondert kiekens hadden haer ſelfs opghebracht; de verckens werden gebracht op Hog ile, ende daer een Blockhups gemaect voor t'Garniſoen welc daer lagh/om te waerſchouwen de komſte van de ſchepen. Dan dit en deurde niet langh / daer quam een nieuwe ſwarichept: de ratten aten haer koren/eñ daer en was in t'lant geen ander te krygen / ſoo datmen t'volck hier en daer moſt verdeplen om de koſt te ſoecken; een party leefde by Oeſters; een deel by ſeker beſien eñ aeckers; Steur gaf haer oock goet voetſel; dan de meeſten deel van t'volc en wilde niet een handt roeren om proviſie voor haer ſelfs te maken / tot dat Smith haer daer toe dwongh / ſoo dat van twee hondert man niet over acht oft neghen van ghebreck en ſtorven. Sy ſochten te Chawonock naer t'volck van Walter Raleg, dan konden daer van haer niet hooren: noch oock by de Quiyoughquohanocks, daer de Mangoags haer ghelepden. Veel ſpels hadden ſy met haer Duytſchen / die met de Wilde aen ſpanden om de Colonie te ruineren. Interim quam daer het ſchip van Capiteyn Argal by gheval / van welckes proviſie ſy haer dienden / mits hem contenterende. Den raet in Engelandt verſtaen hebbende hoe wepnich t'volck in Virginia onder den anderen accordeerde / vondt goet t'Gouvernement te veranderen / ende gaven het ſelve aen den Baron de-la-Ware; die voor ſyn ghedeputeerde ſondt Sir Thomas Gates, ende Sir George Sommers met neghen ſchepen ende vijf hondert man; die van Engelandt t'zepl ginghen in May 1609. Den Admirael daer de twee Ridders in waren bleef op de Bermudas; d'ander ſchepen quamen in ſalvo / dan die daer op waren voor Capiteyns / gheliick ſy te voren vpanden waren gheweeſt van Smith, ſoo begonden ſy met haren ongheregelden hoop van jonghe wittebroodts kinderen (die de vrienden upt Engelandt hadden wech ghelonden upt vreeſe dat ſy anders aen een galghe hadden moghen komen) al in roeren te ſtellen; tot dat de Preſident ſiende dat de nieuw Gouverneurs niet en quamen / ſyn tanden thoonde ende eenighe by de hielen ſette; ende om meerder diſorder te vermyden / ſoo liet hy eenighe weder naer Enghelandt keeren; ende Mr. Weſt met hondert en twintich zijn woonplaetſe nemen by de Falls; ende Mr. Martin met oock ſoo vele te Nanſamund. Die hem door ſyn couardiſe ſoo droegh / dat een deel van t'volck by de Wilde werdt doot gheſlaghen / ende het koorn wech ghevoert. Mr. Weſt hadt ſyn plaetſe ſoo inconſideraetlijck ghenomen/ dat ſy niet alleen ſubject was t'overloopen van de rivier / maer oock hondert andere inconvenienten: Ende hoe wel Smith ſelve geern hadt verbetert / en wilden hem niet hooren; daer en boven mishandelden ſy de Wilden ſoo / dat de ſelve ſtracx naer het vertreck van Smith haer belpronghen ende eenighe doot ſloeghen: waer over Smith weder keerende haer lepde op een gewenſchte plaetſe / die hy noemde Nonſuch; dan trocken weder naer haer oude plaetſe die ſy noemden Weſt fort, ſoo laen als hy wech was. De Preſident Smith in t'wederkeeren werdt by ongheluck van buſpoeder ſoo qualijck ghetracteert / dat hy' ghenootſaeckt was naer Engelandt te keeren om hem daer beter te laten helpen. Hy liet de Colonie verſien met dry ſchepen / ſeven booten; veel waren om met te handelen / den herſt nieu in komen ende proviſie voor thien weken / vier hondert ende t'negentich perſoonen / vier en twintich ſtucken geſchuts/ 300. musketten en roers/ voorts piecken/ſweerden ende alle nodighe amunitie. Naer t'vertreck van de ſchepen / lepden ſy een ander woonplaets by Point Comfort. Ende de proviande by naer op weſende / ſonden ſy de pinas om proviande te ſoecken / dit volck wierdt meeſt doot gheſlaghen by Powharan: ende de Wilde werden ſoo verbittert teghen de Engelſche / dat ſy al doot ſloeghen daer ſy by konden komen; ſoo dat de vijf hondert in ſes maenden tyts gheconſumeert waren/ tot op ſeſtich ſeer miſerable lie-

ble lieden: middeler tijt quam daer aen Sir Thomas Gates ende Sir George Sommers van de Bermudas met hondert ende vijftich man; die daer gebergt waren / ende heur eenigen tijt hadden onderhouden ende een ſchipken gemaect om van daer te komen. Deſe ſiende de miſerie van t'volck / ſouden de ſelve naer Engelandt gevoert hebben / recht als den Baron de-la-Ware daer aen quam / met dry ſchepen ſeer wel voor ſien; deſe dede t'volck weder keeren naer Iames Towne den 9. Iun 1610. Sondt Sir George Sommers ende Captain Argal, om de Bermudas aen te ſoecken; ende Sir Thomas Gates naer Enghelandt om meer volcks te vorderen; dan den Baron wierdt korts daer naer ſiecк / en was ghedronghen weder naer Enghelandt te keeren. Hierentuſſchen Argal de Bermudas niet vindende; ende Sir George Sommers verloren hebbende op de Zee / quam te verballen op de cuſte van Sagadahock, daer hy een bequame villeherp vondt; ende keerde met viſch naer Iames town; van waer de Gouverneur de-la-Ware hem ſondt op de rievière van Patawomeke, daer hy goet koorn kreegh van de Wilde; ende de Gouverneur keerde met ſyn ſchip naer Engelandt; doch voor ſyn vertreck / arriveerde den 10. May 1611. Sir Thomas Dale met dry ſchepen / volck ende Vee ende al ander noodighe proviſie. Daer naer waren noch ghelonden ſes groote ſchepen onder het ghebiedt van Sir Thomas Gates, met dry hondert man ende hondert ſtucken groot Vee / met ammunitie ende nodighe proviſie / die wel arriveerde aen Iames Town den eerſten Auguſti. Doen werdt de Colonie met nodighe Wetten ende goede ordre op alles verſien / de ſelve beſtaende upt ſeven hondert perſonen van alderhande konſten ende ambachten; een Fort is gheleght by Cape Henry, onder het ghebiedt van Capitepn Dauies; ende een ander woonplaetſe is ghelegt tachtich mylen boven Iames Town, op een hooghe ende wel gheleghen plaetſe; daerſe bequame huyſen hebben ghemaeckt / de eerſte verdiepingh van hardt-ſteen; daer is oock een Gaſthuys ghemaeckt voor de ſiecken met tachtich loghementen van bedden ende anders wel voorſien / ſoo dat de ſaken van Virginia hier door ghebracht zijn in een ſeer goeden ſtandt. Daer naer zijnder noch meer ſchepen en volck ghelonden. Ende zijn eyndelijck de gheleghentheden van Virginia ſoo bevordert / dat daer in t'jaer 1621. over de twintich ſchepen zijn ghelonden met wel derthien hondert perſonen / alleen by de Grave van Suyth hampton ende de Compagnie; beneffens andere die ghelonden zijn by particuliere / naer dat den handel is gheopent voor alle de ſubjecten van Enghelandt. Wy hebben deſe proceduren van de Engelſchen wat in t'langhe verhaeldt / door dien dat haer misſlaghen een goede waerſchouwinghe; ende t'ghene ſy wel verbetert hebben / een voorſchrift mocht weſen voor de ghene die desghelijcks in andere quartieren van Weſt-Indien ſouden willen voor nemen.

Het twee en twintichſte Capittel.

Beſchrijvinge van VIRGINIA door Sir Walther Ralegh eerſt ondeckt in de jare 1584. ende de vervolgende: eenighe vruchten van de lande, ende gedierten.

IN de voorgaende Capittelen hebben wy ghelproken van dat ghedeelte van Virginia, welck de Engelſche ſints den jare 1606. met volck hebben begonnen te beſetten; reſteerdt nu dat leſte ende Supdelijckſte ghedeelte welck alder eerſt den naem van Virginia heeft ghehadt / ende meeſt op de koſten van Sir Walther Ralegh in den jare 1584. ende vervolghende jaren is ondect; beginnende van den vier en dertichſten graedt by Noorden de Linie ende ſoo voorts naer t'Noorden ſtreckende. Welck landt van ghelaghte ende van locht wepnich differeert van t'voorgaende / dan ghelijck het meer naer t'Supden ſtreckt / ſoo is het daer wat warmer. Alſoo Mr. Thomas Heriot, de ghe'eghenthept van dit landt wijt luſtich in t'Engelſch heeft beſchreven / ſoo ſullen wy hier int korte alleen aenroeren / de dinghen die voor lijf-tocht verſtrecken / ende die tot koopmanſchap konnen dienen / ende ſulcke dieren / voghelen ende viſſchen als ſy verſchepden hebben van andere quartieren / vandit gheweſte.

Wat de lijf-tocht belangt / ſy hebbender Maiz ofte turcx korren / welck ſy in haer tale noemen Pagatowr.

Een ſeker ſoorte van Boontjens van diverſche couleuren / ende t'look differeert van de on-

de onſe / welck ſy noemen Okindgier. Inſghelijcks een ſoorte van Eerten welck ſy heeten Wickonzour, Pompoenen / Meloenen ende Calwoerden van differente ſoorten ende goet van ſmaeck / die ſy noemen Macocquer.

Den Taback wies daer / ende ſy ghebruycken die door pijpen / ende noemen t'krupt Vppowoc. Beneffens deſe grainen ende krupden diese ghewoon zijn te ſapen / geeft de grondt noch van ſich ſelven diverſche wortels; als Openauck, welck is een ronde wortel / de groote van een Okernote ende grooter / welck in natte ende moeraſſighe gronden worden ghevonden / veel by den anderen / ende ghelijck met een ſtring aen den anderen vaſt. Andere diese noemen Okeepenauck die rondt zijn ende wel ſoo groot als een mans hooft / worden in droghe grondt ghevonden; dan zijn ſoo ſmaeckelijck niet als de voor-gaende. Kaiſtucpenauck een witte ſoorte van wortels by naer de groote ende fatſoen van een hinnen eye. Thinaw ſeer gheliick de radix China, walſen met kliſters te ſamen / gheeft een ſeer hooghe ſtam: ende zijn ſeer goet om eeten. Coſcushauw ſchijnt de ſelve wortel te weſen daer men in de Eplanden ende elders de Caſſavi van maeckt: want wort op de ſelve maniere ghebruyckt als de Yuca. Habaſcon is een wortel by naer als de paſtinaken / dan heet op de tonge. Men vint daer oock loock wepnich verſchillende van t'onſe / welck by de Wilden niet ghegheten en wordt. Van boom vruchten heeft men daer Caſtaneen; Walnoten van twee ſoorten / in ſulcken menichte dat alle de boſſchen daer van vol zijn. Een ſoorte van vruchten / die de Engelſche Wispelen hebben ghenoemt om datſe niet goet ghegeten en zijn dan als ſy rot zijn; anders is de ſelve vrucht ſoo root als kerſen / ende ſoet van ſmaecke. Mutaqueſunauck, een krap vrucht by naer van fatſoen als een Peere / maer perfect roodt van bupten ende van binnen. Waſt aen een boom welckes bladeren ſeer dick zijn / ende met ſteeckers ſoo ſcharp als naelden. Is de Tuna daer de Couchenille op werdt ghevonden niet ongheliick. Daer zijn Druyven beyde kleyn ende groot / ſuer ende heel ſoet / van ſelfs int wilde groeyende. Aert-belien zijnder ſeer excellent. Noerbeſie bomen / Appel-bomen / als hier te lande. Sy hebben een ſoorte van belien / groeyende te ſamen als cappers / dan grooter / op een ſeecker plante in ondiepe wateren / welck ſy noemen Sacquenummener; welck acht oft neghen uyren gheſoden zijnde naer ſyn eyſch / is heel gheſonden koſt; anders wildt groote ſieckte ende freneſie cauſeren. Men heeft oock vijfderley ſoorten van Eeckelen; d'eerſte genaemt Sagatemener, d'ander Oſamener, het derde Pummuckoner: welck ſy drooghen op hurdels van riet met vier daer onder / ende als ſy die willen eten / ſoo wepeken ſy die: upt deſe dry ſoorten maken ſy oock olie. Dat vierde noemen ſy Sapummener, welck gheſoden ende gheperſt ſmaeckt als Caſtanien. De vijfde Mangunmenauck, welck is van haer Epcken boomen welck de gheringer ſoorte van volck oock eet als ſy ghedrooght zijn als voren.

Aengaende de vier-voetighe dieren / beneffens haer wildt (welck wepnich verſchilt van dat in Engelandt / dan dat het langher ſteerten heeft / ende de tacken van de hoornen achter over gheboghen) ende Conijnen van grauw hayr als de Haſen / welck daer in abundantie zijn; ſoo hebben ſy daer twee ſoorten van dieren grooter als Conijnen / ſeer goet om te eeten / welck ſy noemen Saquenuckot ende Maquowoc. Daer zijn oock Beeren met ſwarte vellen / die niet quaet om t'eeten en zijn.

Van ghevoghelte hebbenſe Calcoenſe Hanen ende Hinnen / Stock-duyven / Patrijſen / Cranen / ende abundantie van Swanen ende Ganſen in de Winter / beneffens noch een groot ghetal ander ghevogelte dat hem ſoo in t'water als te lande geneert. Van Viſch / hebt ghy daer in Feb. Mart. April, May abundantie van Steur: ende Haringh veel grooter als de onſe / ja ſomtijdts twee voeten langh. Voorts Trupten / Bruyn-viſſchen / Rochen / Meulenaers / Pladijſen / ende veel ander ſoorten van goede viſch. Zee-crabben; Oeſters / rondt ende langhwerpich / Moſſelen en Creeften: ende een Schelp-viſch diese noemen Seekanauck, een voet breedt met een ſteert met ſchelpen beſet / veel voeten als een krabbe / ende d'ooghen op den rugghe. Daer zijn oock Schilt-padden beyde te Lande ende ter Zee / die goet eeten zijn. De Franſche noemen Sinock.

Het derden twintichſte Capittel.

Van die dinghen welck daer te Lande ghevonden worden, daer men eenighen handel met kan drijven: ende manieren van t'volck.

VOor eerſt ſoo heeft men hier een ſoorte van gras welck de Engheliſche noemen Silke graſſe, (dats te ſegghen zijden gras/) heeft langhe ſmalle bladeren/ op de welck een gliſterende ſubſtantie waſt als een velleken /welck daer af gheſtroopt wert ende men maeckter goede zijde af: waſt wel twee voet ende een half hoogh. De Engheliſche ghetuyghen datſe van deſe ſtoffe goet zijden grof-grain hebben ghemaeckt: ende datſe beneffens dit noch frape Zijdt-wormen int landt hebben ghevonden.

Voorts ſoo werdt daer Vlas ende Hennep ghevonden/ doch wepnich om dat niet gheculticeert en worden.

Langs de Zee cuſte is een ſtreeck van grondt/ welck veel die t'ſelve beſocht hebben ghetuyghen goet allupn te gheven. Wapeigh is een ſoorte van aerde by de ingeborene ſoo ghenoemt/ leer gheliick de Terra Sigillata, ende ock by experientie van de ſelfde deuchden; want de Wilde de ſelve ghebruycken om wonden ende ſeeren te ghenelen. Daer zijn ontallijcke boomen bequaem om peck/ tarre/ende terpentijn van te maken. Saſſafras welck de Wilde noemen Winauck, is een houdt van ſeer goeden ende ſoeten reuck/ ende ſeer nut teghen diverſche ſieckten; ja nutter als het Pock-hout ofte Guaiacum. Cedar houdt is daer mede abundant van ſeer goeden reucke ende bequaem om eenigh dinghen van te maken. Wijn mepnt men daer te konnen maken van de Druyven die daer van ſelfs groyen. De abundantie van Walnoten is bequaem tot maken van olie. Langhs de gantſche cuſte zijn ſeer veel Otters/ welcker vellen goet profijt konnen gheven: daer zijn ock apparent Marters ende Beveren / hoe wel daer wepnigh by de Engelſche ghelien waren. Menichte van Herts huyden konnen daer bekomen worden ſonder eenigen hinder van t'lant. De Enghelſche segghen daer ock een Civet katte ghevonden te hebben. Daer is groote apparentie van ſeer Mijnen/ende inſonderheyt in twee plaetſen daer de Engelſche mepnden een proeve van ghenomen te hebben; door de abundantie van hout welck in t'landt is/ſouden deſe Mijnen met avantagie konnen ghebenefficeert worden. Koper en Silver ſoude daer mede te vinden weſen/ doch diep in t'landt. Peerlen hebben de Engelſche naer haer leggen onder de Wilde ghevonden; dan de plaetſe daerſe ſouden vallen niet ondeckt; uytghenomen eenighe vragghen in de Oeſters/ die van geender weerde waren. Diverſche gummen ende droogen zijnder te vinden.

Veelderhande verwen als ſmack om ſwart te verwen: t'ſaedt van een krupdt welck ſy noemen Waſebur, klepne dunne worteltjens ghenaemt Chappacor, ende den baſt van een boom dieſe noemen Tangomockonominghe, welck al diverſche roode verwen gheven.

t'Volck van de lande gaet ghekleedt in loſſe mantels van vellen/ van wildt ghemaeckt/ ende voorſchooden van t'ſelfde om haer middel ghegort: haer wapenen ſyn boghen ende pijlen van riedt/met ſchilden van ſchorſen van boomen ende dierghelijcke onſeercke wapenen. Haer dorpen zijn klepn/ ende wepnich ontrent de Zee cuſte/ ſommighe van thien ſommighe van twintich/ ende de grootſte van dertich huyſen; ende alleen omcinghelt met een paliſſade/ als die op t'beſte voorſien zijn. Haer huyſen ſyn ghemaeckt van dunne ſtaken/ die boven rondt gheboghen zijn ende t'ſamen ghebracht/ ghedeckt met ſcorſen van boomen/ ende ſommighe met matten van bieſen ghemaeckt/ſommighe twaelf/ſommighe ſeſthien tot vier en twintich roeden toe langh/ ende half ſoo breedt. Haer overſte die ſy noemen Weroans hebben ſom maer een/ andere meer dorpen onder haer; de grootſte daer de Engelſche mede handelden/ en hadden maer achthien onder hem. De tale differeert van plaets tot plaetſe/ ende hoe verder van den anderen gheleghen hoe meerder verſchil. Haer oorloghe ende gevecht is meeſt by ſurpriſe. t'Volck is tamelijck goet van verſtandt; hebben eenighe forme van Religie / houdende dat daer veel Goden zijn dieſe noemen Mantoac, van diverſche qualitepten ende graden / doch maer een Godt boven al deſe/ welck van eeuwicheyt gheweeſt is: Eeren die inde ghedaente van menſchen; noemen de beelden

beelden Kewasowok, ende Kewas, ende setten die in huysen daer toe gheappropriert/ diese noemen Machicomuck. Sy gheloven de onsterflijckheyt der sielen/ende dat naer dit leven/elck naer syn doen/oft in ruste ende playsier sal wesen/ofte in een put branden/die sy noemen Popogusso.

Het vier en twintichste Capittel.

Kort verhael van de proceduren van de Engelsche in dit quartier van VIRGINIA tot in den jare 1586.

DE eerste voyagie naer dit quartier werdt voor ghenomen op de kosten van Sir Walther Ralegh in den jare 1584. met twee barcken/onder het beleyt van Mr. Philips Amadas; scheyden van de West-custe van Enghelandt den 27. van April, ende quamen den thienden May in de Eylanden van Canarien, ende vielen den thienden Iunij op de Eylanden van West-Indien/houdende een meer Suydt-oosterlijcke cours dan noodich was/uyt vreese van het Current/welck uyt de Golfo van Mexico, valt tusschen Cape van Florida ende de Havana: den tweeden Iulij quamense in ondiep water/ende kreghen den reuck van t'landt/welck seer aenghenaem was/ende werden de custe ghewaer den vierden dito/ende zeylden daer langs hondert ende twintich Enghelsche mijlen/eer sy eenighe in komste vonden; welck ghevonden hebbende/anckerden sy onder t'landt aen de slincker zijde van de inkomste/ende namen daer possessie ten behoeve van de Croone van Enghelandt; t'landt daer sy eerst landen was leegh ende sandigh/ende vonden daer Wijngaerden groeyende/tot aen t'water toe ende voorts op de heuvelen ende plainen/ende klimmende op de hooghste Cedar boomen. Sy trocken van de Zee kandt tot op de toppen van de berghen naest aen gheleghen/die niet seer hoogh waren/ende ontdeckten van de selve de Zee aen beyde zijden naer t'Noorden ende Suyden/sonder eyndt te sien; dit landt strecte hem West; ende bevonden het daer na een Eylandt te zijn/twintich mijlen langh ende niet boven ses mijlen breedt. Dit was het Eylandt van Wokokon, vol schoone Cedar bomen/daer een ontallijcke menichte van Cranen op vloogh meest wit; ende dese bosschen waren vol wildts ende ghevoghelte: Den derden dach naer haer arrivement saghen sy dry Wilde/die by haer quamen/ende haer eenighe visch vereerden diese daer ghevanghen hadden. Daeghs daer aen quamen daer seer vele booten met volck/ende daer onder des Konincks broeder; welckes naem was Granganimeo, des Konincks naem Wingina, ende t'landt ghenaemt Wingandocoa, ende de Engelsche noemden het Virginia. Gaven de Konincks broeder eenige presenten: ende eenige dagen daer naer handelden sy met het volck/ende hadden van haer Chamois/Buffels ende Herten vellen; boven alle dinghen hadden sy meeste lust tot tinne schotels/ketels/ende yser-werck. De Konincks broeder brocht oock syn wijf ende kinderen scheep/syn wijf hadt een snoer van wit Corael om t'hooft/ende in de ooren Peerle snoerkens hanghende tot aen haer middelt: hy hadde mede dierghelijcke witte Corale snoerkens. D'ander vrouwen ende mans hadden pendanten van koper in de ooren hanghen; ende des Konincks broeder hadt een plate van goudt oft fijn koper op t'hooft. Het volck is geel van couleur/t'hayr swart/ende vrouwen droeghen t'selve langh hanghende aen beyde zijden/ende mans aen een zijde. Haer booten waren van een stuck houts/uyt de stam van een boom uyt ghehoolt met branden. De Enghelsche voeren daer naer een rieviere op diese noemen Occam, ende daer naer aen een Eylandt welck sy noemen Raonoack, seven mijlen van de haven daerse lagen/aen t'Noordt-eynde van welck een dorpken lagh van neghen huysen/met een palissade omcinghelt/daer des Konincks broeder woonde/welckes wijf de Enghelsche heel wel onthaelde ende tracteerde naer haer vermoghen. Achter dit Eylandt leght het vaste landt/ende teghen over dit Eylandt is de groote rieviere Occam voor noemdt/waer het dorp Pomeiock leght/ende ses dach reysen de rieviere op haer grootste Stadt Skicoack, hoe wel de Wilden selfs daer niet en waren gheweest/maer spraken daer alleen af by raport van haer voor ouders. In dese rieviere valt een ander rievier ghenaemt Cipo, daer

groote Mosselen met Peerlen / daer in werden gevonden / ook noch een ander riviere ghenoemt Nomopano, aen welckes een zijde leght een groot dorp Chawonook, wiens Heer was ghenoemt Pooneno, wesende een dorp Heer op hem selfs; ende naer hem noch een ander Heer ghenaemt Menatonon; ende dese dorp Koninghen Wingina, Pooneno ende Menatonon, syn in een verbondt met den anderen. Vier dach reysen naer het Suydt-westen legt het dorp Sequotan, wesende het Suyderlijckste dorp van Wingandocoa. Aen Sequotan volght een ander Provincie ghenaemt Pomonick ofte Pananvaioc, de Koninck Piamacum: ende naer t'Westen paelt daer aen Newsiok, op een kraepe riviere ghenaemt Neus. Verder als Roanoack syn veel lustighe Eylanden ende dorpen / soo op de Eylanden als t'vaste landt. Want sy bevonden dat langhs de custe veel Eylanden leggben / wel de lenghde van twee hondert Enghelsche mylen; ende de Zee die tusschen beyden leght is op sommige plaetsen wel veertich Enghelsche mylen breedt. Sy keerden weder in Enghelandt den vijfthienden September, ende brochten twee Wilden Wanchete ende Manteo ghenaemt met haer.

t'Jaer daer aen 1585. in April; werden voor de tweede reyse derwaerts gesonden seven zeylen onder het beleyt van Sir Richard Greenville voor Sir Walther Ralegh. Dese schepen van Plymouth den 9. April; ende den 14. dito warense in de Canarien; ende den 7. May aen t'Eylandt Dominica, ende den 10. aen Coresa een kleyn Eylandt by Porto Rico: ende den 12. quamense ten ancker in baye de Mosquites in t'selve Eylandt; ende naer datse in Hispaniola waren aen gewees / vielen den twintichsten Iunij op de custe van Florida, ende den dry en twintichsten ankerden sy achter een voor-landt welck sy noemden Cape off Feare, (om de vreese van schip-breuck die sy daer hadden) ende quamen soo den ses en twintichsten te Wocokon, ende verloren daer door onversicht t'schip van den Admirael: sonden aen Wingina te Roanoack; ende ook naer Croatan, daerse eenigh van haer volck vonden / dat daer by de hare was ghelaten eenighe daghen te voren. Den elfsten Iulij voeren over naer t'vast landt / ende ontdeckten de dorpen van Pomecock, Aquascogoc ende Secotan, als mede t'groote lack welck de Wilden noemen Paquipe, ende andere plaetsen; ende keerden soo weder in de vlote: hebbende alvoren die van Secotan haer koorn verbrandt / om datse een silveren Cop ghestolen hadden / ende niet wilden weder geven. Den een en twintichsten voeren sy van Wocokon naer Hatoraske, ende quamen daer s'anderdaechs aen ancker; ende den dach daer naer quam Grangino de broeder van Wingina aen boordt: Sy setten te Roanoack aen landt / ende lietense daer blyven wonen / hondert en seven man onder t'Gouvernement van Mr. Ralph Lane. Die daer bleven van den 17. Augusti 1585. tot den 18. Iunij 1586. ende wierden doen weder over ghebracht by Sir Francis Draeck, die daer quam by gheval. Ghevducrende welcke tijdt sy t'landt ontdeckten Suydt-waerts aen tot Secotan toe / wesende by estimatie tachtich mylen van Roanoack: de vaert derwaerts was door een breede Sondt / daer gheen landt was te bekennen aen beyde zijden / doch ondiep. Noordt-waerts ontdeckten sy tot de Chesepians, wesende van Roanoack ontrent de hondert ende dertich mylen / door dierghelijck breedt ende ondiep water / wesende anders t'landt van Chesepioc, een kraep ende playsanten grondt vijfthien mylen van strandt; daer diversche Weroances woonen / als de Mandoags, Tripanighs ende Opossians. Naer t'Noordt-westen was haer uyterste ontdeckinghe tot Chawanoock ontrent hondert ende dertich mylen van Roanoack; de passagie derwaerts is door een breedt water / ende diep Canael / doch black aen beyde zijden.

De dorpen ligghende by de wegh / syn Passaquenoke, the Womans Towne, (dat is der vrouwen dorp) Chepanoc, Weapomecock, Muscamunge ende Metackwem; al onder het ghebiedt van den Koninck van Wapemecock ghenaemt Okisco: van Muscamunge komt men in de riviere / ende ghebiedt van Chawanoock. ende de riviere begint daer te smallen tot het dorp van Chawanock toe / daer sy soo breedt is als den Thames tusschen Westminster ende Lambeth. Tusschen Muscamunge ende Chawanoock legt een ander dorp op schoon hoogh-landt / welck sy noemen Ohanoack, welck een schoon koorn veldt heeft. Chawanoock, welck is de principaelste plaetse / kan seven hondert man uyt maken; de Koninck was genaemt Menatonon, een man van goedt verstandt / doch impotent van leden. Sy deden

noch

noch een ander tocht op de riviere Moratoc (welck komt vallen inde breede Sondt van Weapomecock, ende heeft een snelle loop komende van t'Westen ende Suydtwesten) door seker advijs dat sy hadden van de Wilde / dat die riviere hoogh op / seker metael was van sacht koper / in een provincie ghenaemt Chaunis Temoatam; welck twintich daghen te lande was van de provincie van de Mangoaks, die groote quantitept werden ghesept te hebben van dit minerael / door onder handelingh met die van Chaunis Temoatan: ende de Mangoaks en ligghen maer een dach repsens by landt van Chawanook ende seven by water: dan desen tocht was te vergheefts door ghebreck van victualie / de Wilde al ghevlucht zijnde weder zijdts van de riviere. De Koninck Wingina die hem daer naer hadt laten noemen Pemisapan, mepnde de Engelsche al doot te slaen / ende hadde alle syn ghebueren daer toe op gemaeckt; dan hy moest het selfs bekoopen / werdt met veel van syn volck verslaghen ende eenighe plaetsen gheruineert; Ende soo schepden de Engelschen van daer met Sir Francis Draeck, ende verlieten Virginia voor die reyse / den 14. Iun. vijfthien hondert ende ses en tachtentich.

Het vijf en twintichste Capittel.

Vorder proceduren van de Enghelsche in dit quartier van VIRGINIA van den jare 1586 tot den jare 1590.

SIr Walther Ralegh hadt in den jare 1586. een schip upt gheimaeckt om syn Colonie in Virginia te verstercken / maer alsoo t'selve eerst naer Paesschen vertrock upt Enghelandt / soo quamt jupst in Virginia naer dat t'volck al wegh was / als voren verhaelt / ende keerde vruchtloos weder: Sir Richard Greenvil eenighe daghen daer naer mede in Virginia arriveerende tot het selve eynde / keerden oock weder naer eenigh kort onderssoeck van t'landt; dan liet daer vijfthien man op t'Eylandt Roanoack om de possessie te continueren. Daer naer in den jare 1587. sondt Sir Walther Ralegh weder drp schepen / met hondert ende vijftich man / om een nieuw Colonie te legghen onder het beleyt van Iohn Wite; dese schepden van Enghelandt den seven en twintichsten April, ende ghestwarmt hebbende deur de Eylanden van West-Indien / quamen den 16. Iulij aen de custe van Virginia; ende arriveerden den 22. te Hatorask, van daer sy voeren met de sloepen naer Roanoak om de vijfthien man te soecken; welc sy niet en vonden / noch eenich teecken van haer; vonden ooc t'Fort dat Ralfe Lane daer eertijdts hadde gelegt aen t'Noordt-eyndt van t'Eylandt / gantsch geraseert / doch de hupsen noch staende / hoe wel gantsch overgroepet / welck sy schoon maeckten / ende bouwden andere op nieuw voor haer wooningh; (de directie van Ralegh hieldt datse souden gaen woonen in de baye van Chesepeach, dan de schipper ende boots-volck en wilden niet verder:) Sy voeren naer Croatoan, en verstonden daer hoe de vijfthien waren om komen; welck de dese mepnende te revengeren op die van Dacamonquepeuck, sloeghen by milverstandt een deel van haer vrienden doot / die aen dat sept onschuldich waren. Op seker oneenichept onder t'volck keerde de Gouverneur selfs naer Engelandt met de schepen; ende liedt daer om te woonen een en tneghentich mans / seventhien vrouwen ende elf kinderen en jonghers. Ick en vinde niet dat naer dese lieden verder is ghetaelt voor in den jare 1590. doen voer Iohn Wite weder derwaerts in schepen die elders toe ghedestineert waren / ende door faveur van Ralegh ghedwonghen wierden om die custe aen te doen / ende Iohn Wite daer te landen: Dese schepden in Martio upt Engelandt / ende swarmden soo langh door de Eylanden van West-Indien / dat sy eerst in Augusto quamen op de custe van Virginia by t'Eylandt Wokokon, op de hooghte van ontrent vier en dertich graden by Noorden de Linie; ende daer naer door storm de Zee gekoren hebbende / weder aen de custe op de hooghte van vijf en dertich graden / aen een van de smalle sandighe Eylanden by Westen van Wokokon; daer naer quamense aen ancker aen t'Noordt-oost eynde van Croatoan: Vonden daer een droogte ofte barningh / streckende van t'landt af wel twee mijlen / hebbende diverschе diepten / doch t'minste water drp vademen; t'welck leght op vijf en dertich graden ende een

half. Den 15. Auguſt. quamen ſy voor Hatorask op de hooghte van ſes en dertich graden ende een derde / in vijf vademen waters dyp mijlen van ſtrandt. Sy trocken met de booten naer landt om te Raonoack t'volck van de Colonie te ſoecken; dan int invaren van de haven hadde d'een boot een ongheluck / wierdt van de holle Zee om ghellaghen / ende daer verdroncken ſeven / welck t'volck van de ſchepen onluſtich maeckte om langher naer t'volck van de Colonie te ſoecken: Onderſochten t'heele Eylant daer het volc was gelaten / vonden in eenen boom gekerft in kraey Romainſche lettres CRO; ende aen t'Fort welckes hupſen waren af ghenomen / doch de fortificatie ende paliſſade ſtaende / inſgelijck CROATOAN; ſonder een † daer boven. (Nu t'was ſoo tuſſchen de Gouverneur ende t'volck beſproken / dat in dien ſy ghedurende ſyn abſentie van plaets veranderden / dat ſy dan t'ſelve by ſulcke teeckenen te kennen ſouden gheven / op dat men konde ſien waer men haer te ſoecken hadde; ende t'kruys boven de lettres ſoude een teecken zijn van dat ſy in noot waren.) Int Fort vonden ſy veel pſer ſtaven / twee wegghen loodts / ende een pſer ſtuck ende ander ſware dingen / hier en daer verſtropt ende over groept met wiedt; het boots volck vondt op een ander plaets veel kiſten die verborghen waren gheweeſt / ende op ghedaen ende alles upt ghenomen / ende voorts vernielt ſulcx daer de Wilde niets mede wiſten upt te rechten. Wt deſe teeckenen meynde Iohn Wite, dat t'volck hem was gaen neder ſlaen te Croatoan, ende hadt gaern derwaerts gheweeſt; dan het quaedt weder forceerde de ſchepen die cuſte van Virginia te verlaten / ende thuys te keeren. Sints die tijt en vinde niet dat men naer dit volck meer ghetaelt heeft / voor dat men in dat ander quartier van Virginia heeft gaen planten / als wy hier voren hebben verhaelt.

BESCRHII-

BESCHRIIVINGHE
Van
WEST-INDIEN.
Het vierde Boeck.
FLORIDA.

Het eerſte Capittel.

De eerſte ontdeckinge van FLORIDA.

WY ſyn nu ghekomen tot dat ghedeelte van het Noorder quartier van America ofte Weſt-Indien / welck men noemt Florida, om t'welcke te ondecken de Spaegniaerden ende Francoyſen ſonderlinghe vlijt hebben aenghewent. Tot beter verſtandt van de gheleghenthept van t'ſelve quartier ſoo op de cuſte als binnens lants / ſullen wy hier invoeghen de ontdeckinghen van beyde deſe natien / eer wy komen tot een puntuele Geographiſche delineatie ende beſchrijvinge van t'ſelve. De ondeckinghen van de Spaegniaerden worden ons verbolghens beſchreven op haer behoorlijcke tijden by Herrera in ſyn Hiſtorie (welck hy noemt Decades) van Weſt-Indien; waer van de eerſte is voorghevallen inden jare 1512. ende werdt ons by de voorſchreven Herrera beſchreven in manieren als volght.

Iuan Ponce de Leon ghenegen zijnde om nieuwe landen te ontdecken / maeckte dry ſchepen ghereet / ende verſorghde die van noodige victualie / ammunitien ende volck. Schepde van t'Eylandt van S^t. Iuan de Portorico den derden Martij des jaers 1512. te weten upt de haven van San German; ende was aen de Aguada om van daer ſyn Cours te ſtellen; ſtack van daer in Zee naer t'Noordt-noordt-weſten / en voer by de acht mijlen eer de Sonne recs. Den achſten dito quamen ſy aen de droogten dieſe noemen los Baxos de Babueca, op een Eylandt welck men noemt del Veio, gheleghen op de hooghte van twee en twintich graden ende een half; des anderen daechs quamen ſy ten ancker aen een van de Eylanden van de Lucaios ghenaemt Caycos; ende ſtracx daer naer aen een ander ghenaemt Yaguna, op de hooghte van vier en twintich graden. Den elfſten quamen ſy aen een ander Eylandt ghenaemt Amaguyao, en ſchuylden daer; voeren voorts aen t'Eylandt Manegua op de hoogte van vier en twintich graden en een half; den veerthienden arriveerden ſy aen Guanahani, op de hoogte van vijf en twintich graden ende veertich minuten; dit is het Eylandt eerſt by den Ammirante Columbus ondeckt / ende San Salvador ghenoemt. Stelden van hier haer cours Noordt-weſt aen / ende den ſeven en twintichſten weſende Paeſchen / welck ſy noemen de Flores, ſaghenſe een Eylandt / datſe niet en beſochten; hielden noch twee daghen deſelve cours; ende hadden daer naer quaet weder tot den tweeden April; ſtierden Weſt-noordt-weſt / t'water minderende tot op neghen vademen / een mijle vant t'landt / welck was gheleghen op de hooghte van vertich graden ende acht minuten / hielden het langhs de cuſte / ſoeckende een haven / ende des nachts anckerden ſy ontrent het landt in acht vadem waters. Ende meynende dat dit landt een Eylandt was / noemden het la Florida, door dien het een luſtich aenſien hadde van ſchoone boomen / ende black eſſen landt; als mede om datſe het ondeckt hadden op Paſcha Florida. Ginghen aen landt om volck te ſoecken ende

d. l. l. 9. c. 10.

poſſeſſie te nemen. Den achſten maecten ſy weder zepl/ende zeylden de ſelve cours; ende s'ander daechs Supt-ſupt-weſt / ende ſoo aen varende tot den twintichſten April, ontdecten ſy ſeker hutten van Indianen (dieſe noemen Bohios) ende anckerden daer ontrent; s'ander daechs houdende het op haer Zee-boordt / werden een Current gewaer / welck ſy niet konden door zeylen / hoe wel ſy de windt ruym hadden / maer ginghen veel eer over ſtier / ſoo dat het Current ſtercker was als de Windt: de twee ſchepen die naeſt het landt waren / ſetten het / dan t'Current was ſoo ſterck dat de anckers door ſlipten; en t'derde ſchip weſende een brigantin / welck dieper in Zee was / verloren ſy upt ghelichte door dien het oft gheen gront vondt / ofte de force van t'Current niet en merckte. Iuan Ponce landen hier / van de Indianen ghewenckt zijnde; de welcke haer meeſter maeckten van de barcke/riemen ende wapenen / welck men haer eerſt al toe liet om gheen offenſie te gheven/ maer ſiende ſy een van het volck/ ſloeghen met een houdt op t'hooft dat hy voor doot daer neder viel/ ſoo gheraeckten ſy aen den anderen / doch daer werden twee Spaegniaerden ghequeſt van de pijlen ende knodſen van de Indianen / ende de Indianen leden luttel ſchaede / de nacht ſchepdenſe/ende t'volck quam met groote moeyte wederom ſcheep. Schepden van hier naer een rievière daerſe water en houdt in namen; daer quamen ſeſtich Indianen om haer te beletten/van de welcke ſy een kreghen ende behielden / om voor een piloot te ghebruycken / ende de tale te leeren; noemden deſe rievière Rio de la Cruz, ende ſtelden daer een ſteenen krups met ſchrift daer op; dan namen hier gheen water om dat het brack was. Den achſten May doubleerden ſy het hooft-landt van Florida, welck ſy noemden Cabo de Corrientes, om t'Current welck daer ſtercker is als de Wint / ende ſetten het achter de Cabo, by een dorp ghenaemt Abaioa. Alle die cuſte van punta de Arrazifes tot deſe Cabo de Corrientes ſtreckt Noordt en Supden een ſtreeck naer het Supdt-ooſten / en is al ſuyver ende ſes vademen diep / ende de Cabo is gheleghen op acht en twintich graden en vijfthien minuten: zeylden tot datſe vonden twee Eylanden naer t'Supden op ſeven en twintich graden; d'een weſende een mijle groot / noemdenſe Santha Marta, alwaer ſy water haelden. Den derthienden maeckten ſy zepl/loopende langhs de cuſte van een bancke ofte Arraziffe van Eylanden/tot op de reede van een Eylandt welc ſy noemden Pola, op de hoogde van ſes en twintich graden ende een half / ende tuſſchen de bancke ofte dooghte ende t'vaſte landt gaet een groote Zee / in maniere van een Bahia. Den vijfthienden May liepenſe langhs de cuſte van de Eylandekens thien leguen tot twee witte Eylandekens / ende aen deſe gantſche reecke van Eylandekens / gaven ſy den naem van los Martires, door dien de klippen die van verre ghelien worden / ſchijnen te weſen menſchen die aen ſtaken ſtaen / ende de naem is met de ſaecke wel over een ghekomen / door dien daer naer-maels veel ſchepen en menſchen zijn vergaen; ligghen op de hooghte van ſes en twintich graden vijfthien minuten: Voeren ſomtijts Noorden aen / ende ſomtijts Noordt-ooſt tot den derp en twintichſten May, ende den vier en twintichſten liepen ſy langhs de cuſte naer t'Supden (niet wetende dat het vaſt landt was/) tot ſeker Eylanden die bupten aen in Zee legghen; door dien daer een in komen was tuſſchen de ſelve ende t'vaſte lant/ ſoo ſetten ſy het daer tot den derden Iunij, ende haelden d'een ſchip over; ende in dien tijt quamen de Indianen in haer Canoas de Spaegniaerden beſichtigen/ ende d'eerſte reyſe de Indianen ſiende dat de Spaegniaerden niet en landen hoe wel ſy haer riepen / ende dat ſy een ancker op haelden om het ſelve te repareren / meynende dat ſy wech wilden varen/ quamen met haer Canoas, ende ſloeghen handen aen de cabel om t'ſchip naer haer te trecken; waer om de barcke onder haer werdt gheſonden / en namen van haer vier vrouwen / ende braken haer twee Canoas; daer naer en quamen ſy niet meer tot vechten / door dien ſy gheen middel daer toe en laghen / maer mangelden hupden ende guanines: De Spaegniaerden hadden daer naer hier eenighe reſcontres met de Indianen / ende ſonder pets verders van dit landt te ontdecken/ keerden ſy weder door diverſche Eylanden van de Lucaios naer het Eylandt van S^t. Iuan toe: Iuan Ponce was onder andere oorſaken / ook tot deſe voyagie bewoghen door het rapport welck de Indianen gaven van de fonteyn van Bimini, ende een rievier in Florida, waer door de oude lieden weder jonck werden; ſoo dat hy int weder keeren het Eylandt Bimini aenſochte/ doch daer en wierdt niet ſulcks ghevonden / als de

Indias-

Indianen te kennen hadden ghegeven/soo dat Iuan Ponce in syn voor-nemen bedroghen was.

Het tweede Capittel.

Tweede ontdeckinghe van de Landen van FLORIDA by de Spaegniaerden.

IN den jare 1520. maecten den Licenciaet Lucas Vasquez de Ayllon neffens andere/ twee schepen uyt Puerto de Plata; int Eylandt Hispaniola om Wilden te halen tot het werck van de mijnen/de welcke (by gheval / ofte a dessein/is onseker) zeylende van de Eylanden naer t'Noorden toe/een landt ontdeckten/genaemt Chicora ende Gualdape, op de hooghte van twee en dertich graden / welck sy nu noemen Cabo de Santa Elena, ende Rio Iordan. De Indianen de schepen siende / als een nieu dingh / quamen met menichten aen strandt gheloopen / meynende dat het een monstreusen visch was/ ende soo sy saghen datter volck uyt quam met baerden/ende gekleedt/vluchten sy; doch de Spaegniaerden onderhaelden een man ende een vrouw / diese op syn Spaensch kleeden/ende te eten gaven / ende wijn te drincken / en sondense soo weder aen landt. De Koninck van t'landt soo vreemden habijt siende sondt vijftich man van sijn volck met vivres aen de schepen. Eenighe Spaegniaerden waren by hem/ ende hy gaf haer guiden om t'landt te besien; gavense te eten/ende eenige presenten van goudt ende peerlen/ende oock eenighe dinghen van silver / in de plaetsen waerse door passeerden. De Spaegniaerden ghesien hebbende de maniere van t'volck/ ende t'ghene voorder te sien was/ende water gehaelt hebbende/nooden veel Indianen om de schepen te komen sien; welcke sonder achterdencken in de schepen gekomen zijnde/trocken sy de zeylen op/ende voerden die wegh. Dan t'een schip verginck by de wegh / ende de meeste Indianen van t'ander schip storven van droeffenis/ende door dien sy niet eten en wilden; die overblevenen komende in Hispaniola, aten Honden/Esels/ende andere carongnien. Dit was een snoode daedt / doch ginck al onghestraft henen; ende den Licenciaet voer naer Spaegnien om relaes te doen van syn ontdeckinghe. Daer naer wierdt de custe van Florida noch by andere bezeylt / als mede by Estevan Gomes, die oock eenige slaven van daer brocht / ende men wierdt gewaer dat het vast landt was. Ende Lucas Vasques, die Octroy hadde verkregen/ sondt weder derwaerts schepen in den jare 1524. die tijdinghe brochten van goet landt ontdeckt te hebben / ende monstren van goudt / silver / ende peerlen. waer door hy met dry schepen daer selfs henen voer in den jare 1525. ende quam aen Punta de Santa Elena, ende in de Rieviere Iordan, daer hy syn een schip verloor; ende vervolghende syn intreprinse / sette twee honderdt man aen landt / de welcke gheslaghen ende ghedoodt wierden van de Indianen door haer eyghen disordren/ ende de reste ghequetst / ende qualijck ghetracteert zijnde / keerden naer Sant Domingo. De groote hope die men van dit Landt hadde/ quam door dit quaedt succes wat te cesseren / door dien dat het volck dat sy doenmaels saghen / scheen arm volck te wesen / sonder goudt oft silver/uytghenomen weynighe peerlen/die in Zee-schelpen wierden gevonden / welcke sy aent vier openen om de visch te eten; en t'goudt ende silver datse vonden/en was van daer niet/maer wel sestich mijlen binnen s'landts/naer t'segghen van de Wilden / naert Noorden van sekere volckeren / die sy noemden Otapales ende Olagatanos, in welcker landt men verstondt mijnen te wesen van goudt/ silver/ende coper.

d.2.l.10. c.6.

d.3.l.8.c.8

Het derde Capittel.

De derde ontdeckinghe van de Landen van FLORIDA by de Spaegniaerden voor-ghenomen in den jare 1528.

IN den jare 1526. handelde Panfilo Nervaes met den Keyser / ende verkreegh van hem Octroy om te conquesteren de Landen van Rio de Palmas af tot de Florida toe inclus; Hy begon syn voyagie in de maent van Martio des jaers 1528. met vier schepen ende een brigantin/ende daer op vier hondert man/ende tachtentich peerden/ uyt de haven van Xagua in Cuba; de piloot brochtse door onversicht op de drooghten/ diese noemen los

d.4.l.4.c.4

men los baxios de Camarreo, ſoo dat ſy vaſt laten/dan quamen weder daer van. In Guaniguanigo hadden ſy een ſtorm / ſoo datſe meynden te vergaen/ende een ander aen Cabo de Corrientes: naer dry dagben doubleerdenſe de Cabo S^t. Anton, ende door contrarie wint arriveerdenſe op twaelf mijlen van de Havana, van waer een Suyden windt haer over-ſtack naer Florida, daer ſy quamen den 12. April, ende ſetten het in een bape/van waer ſy eenighe wooninghen van Indianen ontdeckten; kreghen van haer by manghelingh eenighe viſch ende wildt; des anderen daeghs lande den Gouverneur met een deel volcks/vondt de huyſen ledigh/ en t'eene huys ſoo groot/dat daer wel dry hondert perſoonen in mochten; vonden een belle van goudt onder de netten; ende den dagh daer aen nam de Gouverneur poſſeſſie van t'landt voor den Koninck/ ende dede meer volcks aen landt komen/ende de peerden die tot op twee en veertich waren ghekomen; de Indianen quamen by haer/doch men konde die niet verſtaen/ dan alleen datſe ſchenen te dreyghen/ende te begeeren dat de Spaegniaerden vertrecken ſouden. De Gouverneur trock te landtwaert in/ende vondt een groote bape/die/ ſoot ſcheen/ diep te landtwaert in ſtreckte: Sondt daer naer de piloot om een haven te ſoecken/die hy ſepde te kennen/dan was al reede bupten ſyn wegh en kennis; kreghen vier leguen te landtwaert in eenige Indianen/die haer Mayz thoonden: vonden daer eenighe caſſen van koopmanſchappen/en in elck een doodt lichaem met huyden van wildt bedeckt ende ghelchildert; vonden ock eenighe lapkens lijnwaet ende laken/ ende eenighe monſterkens van goudt. De Indianen ſepden/dat ſy t'ſelve hadden van een plaetſe verre van haer gheleghen/ghenaemt Apalache, daer naer haer legghen veel goudts was. Daer naer reſolveerden de Gouverneur/teghen het advijs van Alvaro Nunnez Cabeca de Vaca Thezorier/over landt te trecken/ende de ſchepen langhs de cuſte te houden. Begonnen haer bopagie den eerſten May, mede nemende peder twee pont biſcuit/ende een half pondt ſpeck/waren dry hondert man/ende daer onder veertich te peerde. trocken met dele voor-raedt vijfthien dagen/ſonder in t'landt pets te vinden als Palmitos; ſaghen gheen Indianen huyſen/ofte woon-plaetſen; quamen aen een rievier/diele met ſwemmen ende op vloten paſſeerden: ende vonden aen d'ander zijde twee hondert Indianen/ daer ſy ſes van kreghen/ de welcke haer brochten in haer huyſen/alwaer ſy abundantie van Maiz vonden. Den Gouverneur ſondt volck om t'ſtrandt weder aen te ſoecken/die naer twee daghen weder quamen/ende rapporteerden een grooten inham ghevonden te hebben/ende een blacke kuſte ſonder apparentie van haven. Trocken hier voorts andere vijfthien daghen ſonder pemandt te vinden; den 17. Iun. quam haer teghen een Heer van de Indianen/ ghedeckt met een ghelchildert Harten vel/met veel volcks/ende voor hem eenighe Flupters; gaven hem door teeckenen te kennen/datſe naer Apalache wilden; en t'ſcheen dat hy antwoorde bpandt te weſen van dat Landt. Gaven hem bellekens ende andere ſnupſteringh. Daer naer quamenſe aen een diepe en ſnel loopende rievière/ ſoo datſe een Canoa moeſten maken om te paſſeren; aen de blecke komende van dien Heer/kreghen ſy daer Maiz. Naer groote travaille door de quade weghen/ quamen eyndelijck den vijf en twintichſten Iunij int ghelichte van Apalache, welck ſy onverſiens over-vielen ende in kreghen/en vonden daer veel Maiz, huyden van wildt/mantels van draet/ en morſiers om t'Maiz in te ſtooten: de blecke was van veertich leeghe huyſen/ in een plaetſe die voor de windt beſchermt was/ om de gheweldighe ſtormen die daer vallen te mijden/ de huyſen van ſtrope/ende de plaetſe omringht van dichte berghen ende moeraſſchen. Alle t'landt van daer ſy landen tot Apalache toe is black/landighe grondt en vaſt landt met veel groot gheboomte van Note-boomen/ Laurieren/ Liquidambar/ Cedren/ Sabel-boomen/ Epcken/ Pijn-boomen en leeghe Palmitos/ ende diepe poelen ſwaer om te paſſeren/ bezijden dat de omghevallen boomen groote verhinderinghe gheven. Saghen wilt van dryderley ſoorten/ Conijnen/ Halen/ Beeren/ Leuwen ende andere wilde dieren/ ende onder dien een dat ſyn jonghen in een ſack draeght: t'Landt is koudt/ met goede weyden voor t'Vee. Werden tweemael van de Wilde beſpronghen/die haer t'elckemael ſalveerden inde poelen ende moeraſſchen. Binnen de vijf en twintich daghen die ſy daer bleven/deden de Spaegniaerden dry tochten in t'lant/ dan vonden maer arm volck en ſeer quade weghen: den Caſique die ſy ghevanghen hielden/ſepde haer dat dit de grootſte blecke was van al dat quartier/ en dat voorder aen minder volck was ende ſlimmer grondt. Dat naer t'Suyden ende de Zee toe/

neghen

neghen dagh-reysen van daer / een vlecke was ghenaemt Aute, daer van t'volck syn vrienden waren/ende datter veel victualie was / om dattet by de Zee lagh. De Spaegniaerden siende de armoede van dit landt / ende de schade die de Wilden haer deden met de peerden te dooden / accoyeerden naer de Zee toe te trecken. Wierden van de Indianen seer beschadicht / die haer int water salveerden; was sterck volck/die gheweldigh schoten met groote boghen / ende liepen naeckt / ende waren seer licht int loopen. Trocken soo acht daghen/ende den dagh doen sy tot Aute quamen / wierdense onverliens van veel Indianen belyonghen / ende daer bleven eenighe doodt. Vonden in Aute, Maiz, Calaballen/Erten/ende ander proviande; Den Gouverneur sondt Cabeca de Vaca om de Zee te besoecken/welck naer dry daghen weder quam/en verhaelde landt ghevonden te hebben van quade ghestalte / en inhamen van de Zee / die diep in quamen/ende dat de custe ver af lagh; t'volck was reede seer ghemattert. Schepden van Aute met groote miserie/door dien de peerden niet bastant waren om de siecken te dragen; resolveerden daer naer eenige barcken te maken/ en met groote moeyte / alsoo sy van alles ghebreck hadden / maeckten sy daer vyf / welck den twintichsten September ghereet vielen; maeckten t'want van peert-steerten / de zeylen van haer hemden/ ende soo voorts/haer behelpende met al dat sy vonden: konden qualyck soo veel steens vinden om haer barcken mede te belasten; dienden haer van de hupden van haer peerden om t'water in te dragen. De Wilden schoten haer thien man doodt/sonder datmense te hulpe konde komen; van de Bahia de Sta Cruz, daerse haren tocht hadden begost/ tot hier toe vondense twee hondert ende tachtich mylen ghetrocken te zyn; en hadden in al die wegh geen bergen gevonden. Den twee en twintichsten Sept. begaven sy haer in de barcken/ende voeren seven dagen in die inhammen sonder de custe ghewaer te worden; daer naer vonden sy een Eylandt/ende kreghen daer vyf Canoas, en eenighe ghedrooghde visch; passeerden een Strate die t'Eylandt met het landt maeckt / diese noemden San Miguel, ende voeren al langhs de custe naer Rio de Palmas toe / grooten dorst door ghebreck van water lydende; vonden wepnigh Indianen / visschers en seer arm volck. Daer na een punt vant landt met groot perykel te boven gekomen zynde/ ende eenige gestorven van zoudt water te drincken; quamen by volck/daerse versch watere nde gheseden visch kreghen van de Casique die haer in syn huysen bracht; wierden des nachts van de Indianen belyonghen/ende de Gouverneur ghequetst int aenlicht/ de Casique ontquamt / latende achter syn mantel van Sabels / die seer naer Ambar roock; geraeckten met groote moeyte wederom scheep; voeren dry daghen; en vervielen weder int selve ghebreck van water. Vonden andere Indianen/die haer wel water beloofden/dan onthielden twee vant volck die met ginghen / hoewel sy twee daer teghen in ostagie hadden gelaten. Quamen s'anderdaegs haer ostagiers voorderen; dit volck was van beter stature als de voorgaende/ende onder haer waren vier oft vyf Heeren/ met mantels van Marters / met langhe hayr en los hanghende. Door dien het hier dangereus legghen was met de barcken/ voerense voort tot een rievière / daerse versch water vonden; daer naer schepden de barcken van den anderen/ende elck dede syn beste: de bercke van den Thesorier Cabeca de Vaca wierdt op t'landt ghedreven; daer het volck vper maeckte / ende hem verquicte / dan gheklommen zynde op een boom om t'landt te oversien/docht haer datse op een Eylandt waren; vonden eenighe hutten van Indianen/daerse een pot vonden en wepnigh gedroogde visch. De Indianen quamen wel 100. sterc om haer te bevechten/dan steldense met goede woorden en eenige giftjens ter neder/so datse de Spaegniaerden tot diversche reysen van haer visch en worteln/die sy onder t'water visschen / brochten: verloren daer na haer barcke/kleederen/wapenen/ en al; doch de Indianen van t'Eylandt / welck sy noemden Malhado, hebbende met haer compassie / haelden t'volck in haer huysen / ende onderhielense soo langh als sy selfs pets hadden; leden hier soo grooten honger / datse malkanderen aten / ende van tachtentich man en waren in korten tydt maer vyfthien overigh. Ende eyndelyck zyn vier die alleen overigh waren/Cabeca de Vaca, Castillo, Orantes ende Estevanico, over landt gheraeckt tot in Nova Galicia, ende soo voorts naer Mexico; van de Gouverneur Panfilo Narvaez en is nopt seker tydinghe gheweest/waer hy omcommen is.

Het vierde Capittel.

Vierde ontdeckinghe van t'landt van FLORIDA, by de Spaegniaerden, onder t'beleydt ende ghebiet van Hernando de Soto in den jare 1539.

Door dit onghelucksigh ſucces van Panfilo Narvaes, bleef de conqueſte van Florida ſtille/tot in den jare 1538. als wanneer de ſelve van den Keyſer verkreghen wierdt by Hernando de Soto; de welcke daer beneffens oock verkreegh het Gouvernement
d.5.l.7.c.9 van t'Eylandt Cuba. Hy ſchepde van S^t. Lucas in April des jaers voorſz. ende quam voor-ſpoedelijck in Cuba, al waer hy vertoefde tot in April 1539. ende ſchepde van de Havana den 12. May, gheſcheept hebbende dry hondert en vyftich peerden/ende neghen hondert voet-knechten/ſonder het bootſ-volck; den laetſten May ſetten ſy het in de baye del Eſpiritu Santo; ende landen ſtracks dry hondert ſoldaten / de welcke haer tot ruſte begaven ſonder pemandt ghelien te hebben / dan des morgens voor t'breken van den daghe wierdenſe beſpronghen van ontallijcke Indianen / welck haer deden retireren naer de Zee toe; dan wierden ghekroureert. T'gheheele Leger lande / en trock twee mijlen te landtwaert in aen een dorp van de Caſique Hirrihiagua, die al ghevlucht was in t'ghebergte/door dien hy eenigh volck van Narvaes qualijck ghetracteert hadt / en inſonderheydt eenen Iuan Ortiz; die ghevlucht was by de Cazique Mucozo; de welcke hem wel gehandelt hadde/en̄ nu met vyftich van ſyn volck ſondt om vrede met Soto
d.10. te hebben. Hernando de Soto was over t'vinden van deſen Ortiz ſeer blijde/hoewel hy wepnigh upt hem konde verſtaen / door dien hy niet verre te landtwaert in was ghe-weeſt; alleen wiſt hy te ſegghen / verſtaen te hebben / dat het binnens landts een goe-de ende vruchtbaren grondt was. De Gouverneur ſeyndt ſyn ſchepen wegh op vier naer/om t'volck de hope van t'vertreck te benemen ende doet ſyn beſte om Hirrihiagua te vriende te hebben/ door dien hy naeſt geleghen was aen de bape/ dan voorderde niet. Sondt daer naer ſeſtich te peerde ende ſeſtich te voet naer den Cazique van Virribar-racuxi gheleghen voorder aen van Mucozo, dan vonden het dorp verlaten / ende de Cazique met ſyn volck ghevlucht in t'ghebergte / daer men hem met gheen ſchoone beloften konde van locken. Vonden in dat landt wilde Wijngaerden/ Note-boomen/ Moer-belien/ Kerſe-boomen/ Pijn-boomen/ Eycken/ en ſeer ſchoone velden. Gaven advis hier van aen Hernando de Soto, de welck tot bewaringe van de reſterende ſche-pen en victualie/liet de Capitepn Calderon met veertich lancen / met order de India-nen gantſch niet te misdoen; trock voorts door t'landt van Mucozo, en ginck al Noort-noordt-ooſt aen / ſonder t'landt te teeckenen; daer hy een groote faute in hadde. Ge-komen zijnde in t'landt van Virribarracuxi, dede hy veel om ſyn vrientſchap te heb-ben/maer te vergeefs. Moeſten paſſeren door een moeraſch/welc een legue breedt was/ daerſe twee daghen mede doende waren: De Indianen quamen haer beſprингen/en-de eenighe van haer ghevanghen hebbende/preſenteerden ſy de wegh te wijſen/dan be-droghen de Spaegniaerden / ende lochtenſe te leyden / daer ſy niet upt en ſouden kon-nen/de welcke het ſelve ghewaer worden/ende de Indianen voor de honden ſmeten ſoo dat een ander dit ſiende / haerlieden op een goede pas brocht: paſſeerden daer naer een ander moeraſch over een houte brugge/ en quamen in de Provincie van Acuera, welc-ker Cazique den vrede aenghedoden zijnde/ antwoorde/ dat hy liever oorloghe als vre-de hadde met vagabonden. In twintich dagen/datſe hier bleven/dooden de Indianen veerthien Spaegniaerden/die ſy al t'hooft af ſneden/ende van de Indianen bleven der ontrent vyftich. T'legher trock van Acuera ſonder t'landt beſchadicht te hebben / den wegh nemende Noordtwaerts een wepnigh buyghende naer t'Noordt-ooſten / naer Ocali toe/vonden hier gheen moeraſch/ en t'landt was vruchtbaer. Twintich mijlen ghetrocken hebbende/quamenſe te Ocali, een plaetſe van ſes hondert huyſen/met abun-dantie van Maiz, Erweten/ Aeckeren/ Noten; de Cazique ende t'volck hadden haer gheretireert int ghebergte; de Cazique quam eyndelijck met vreeſe by den Adelanta-do; doch met hem gegaen zijnde om een riviet te beſichtighen / ende daer een brugh te maken/quamen wel vijf hondert Indianen van d'ander zijde op hem ſchieten met pijl-len: de Cazique daer over ghevraeght zijnde/waerom hy toe-ſtondt dat ſyn volck ſulcx dede in ſyn preſentie/klaeghde dat ſyn volc hem niet en gehoorſaemde om dat hy vrient-

ſchap

schap hadde ghemaeckt met de Spaegniaerden; waer over den Adelantado hem liet gaen; ende hoewel hy beloofde weder te komen/en dede het niet. Een brugghe gheleght hebbende/passeren de rievier/en krijghen andere leydtslieden/die haer sesthien leguen leyden door goedt landt/tot de Provincie van Vitacucho, welck wel vijftich leguen groot was/ende verdeelt onder dry ghebroeders. In haer wegh lagh een vlecke ghenoemt Ochile, diese onversiens over-vielen/ende naer eenige resistentie de Cazique met ghemack in handen kreghen: tracteerden hem wel/ende hy trock met haer tot een valleye/die wel bewoont was/hoewel de huysen hier en daer verstroyt laghen: dese Cazique sondt woordt aen syn broeders/datse de Spaegniaerden souden laten passeren/ alsoo sy gheen quaet en deden/maer alleen proviande begeerden; den eenen broeder gaf goede antwoordt: maer Vitacucho, die de oudtste ende principaelste was/antwoorde seer trots/dat hy de Spaegniaerden/soo sy in syn landt quamen/sieden ende braden wilde. Doch daer na hem bedenckende/quam by de Spaegniaerden met vijf hondert Indianen: ende de Spaegniaerden trocken in Vitacucho (want de plaetsen hebben al haer naem naer de Caziquen) welck hadde by de twee hondert huysen/ende veel hier en daer verstroyt; Vitacucho meynden de Spaegniaerden onversiens te over-vallen ende doodt te slaen/dan den Adelantado van de Tolcken ghewaerschout zijnde/prevenieerde het perijkel/sloegh een groote menichte van de Wilden/ende nam de Cazique met wel duysent van de syne ghevanghen. Vitacucho, hoewel men hem wel tracteerde/socht anderwerf den Adelantado ende de syne te verrasschen/maer wierdt selfs met alle de syne doodt-gheslaghen. t'Leger vertrock van hier naer Osachile, makende met c. 12. groote moeyte een brugh over een ander rievier/ende ghepasseert zijnde/vonden eenige hutten/ende velden van Maiz, daer de Wilden met pijlen uyt schoten. Komende te Osachile vonden sy de plaetse verlaten/ende de Cazique en wilde noyt te voor-schijn komen; door dien de Spaegniaerden veel hoorden van Apalache, bleven sy te Osachile maer twee daghen/want het nu tijdt was om naer een winter-leger te dencken. Trocken twaelf leguen door een wildernis/en vonden een moerasch van een halve mijle breedt/daerse met verlies van eenigh volck door-quamen/aen een dicht bewassen gheberghte/daerse met groote moeyte door-quamen/ende weder op t'vlack veldt; ende logeerden haer aen t'begin van de Maiz velden/die tot Apalache behoorden. Trocken allenskens voorts met groote moeyte/ende continuele assaulten van de Indianen/ tot dat sy quamen op twee leguen naer by daer de Capafi, Heer van Apalache, haer met veel volcks verwachte; doch de Spaegniaerden ghewaer wordende/nam de vluchte; ende en konden hem niet bekomen. Apalache was een vlecke van twee hondert en vijftich huysen/beneffens veel hutten hier en daer in t'veldt verstroyt. De tempre van de Provincie is lustigh/ende t'landt vruchtbaer van Maiz, Erweten/ Fruyten/smaeckelijcke visch/ende het volck strijdtbaer. Naer dat sy eenighe daghen gherust hadden/sondt den Adelantado om t'landt te besichtighen; Twee Capiteynen/die naer het Noorden toe waren gheweest/keerden weder/segghende/dat sy goedt Landt hadden ghevonden/wel bewoont/sonder berghen ofte moerasschen/ende dat haer niets en was bejeghent. Een ander/die naer t'Suyden was gheweest/raporteerde ghevonden te hebben rouw ende moeyelijck Landt/ welck is daer Cabeca de Vaca passeerde. Den Adelantado resolveerden te overwinteren in Apalache, door dien het nu October was/versamelde vivres/ende fortificeerde een plaetse; dan Capafi en wilde gheen vrede maken/hoewel daer toe versocht zijnde. Den Adelantado sondt Annasco met dertich Peerden/om d'ander Peerde-volck/welck hy by de schepen hadt ghelaten/te halen. Interim soo dede hy syn beste om de Cazique te bekomen/ende forceerde hem in een seer stercke plaetse/ende kreegh hem soo in syn macht; doch hy ontliep weder/ende retireerde hem in sulcken quartier/dat de Spaegniaerden hem niet weder en konden vinden. Annasco met syn volck was elf daghen by de wegh/doende groote dagh-reysen/ende hy quam met groote moeyte/ende met het verlies van een man/by den Capipiteyn Calderon, die by de schepen ghebleven was. Eer dat sy vertrocken naer den Adelantado, lietense in bewaringhe van Mucozo veel ghereeetschap ende provisie; ende twee van de brigantins voeren langhs de custe naer de Baia van Aute, die Annasco ontdeckt ende ghemerckt hadde/doen hy van den Adelantado ghesonden was om t'landt naer t'Suyden te besichtighen. Annasco ginck selfs met de brigantins/

ende

ende Calderon met 70. Ruyters ende 50. Voet-knechten te lande naer Apalache: paſſeerden hondert en vyfen dertich leguen tot aen het moeraſch van Apalache/ſonder eenighe reſiſtentie; dan van daer voorts tot Apalache toe wierden ſy by de Indianen ſoo ghetravailleert/datter wel thien oft twaelf doodt bleven/ende veel gequetſt. De bergantins quamen ſonder ongeluck te Aute, ende den Adelantado ſondt twee compagnien peerden ende voet-volck om hem ſekerlyck te Apalache te brenghen. Daer naer ſondt den Adelantado Capiteyn Diego Maldonado, om de cuſte te beſoecken met de brigantins/dry hondert leguen naer t'Weſten / ende dat hy binnen twee maenden ſoude weder-keeren met relaes van alle de havenen en punten die hy ſoude vinden; welck hy hem ghedaen zynde/verhaelde een fraeye haven gelaten te hebben ſeſtich leguen van Aute, ghenaemt Achuſi, en brocht twee Indianen van daer mede: daer naer ſondt hy hem naer Cuba, om de tydinghe aen ſyn huys-vrouwe te brenghen/ende de vindinghe van deſe haven wydt ende breedt te verſpreyden / om t'volck te verwecken om daer te komen woonen. Alle den tydt dat den Adelantado verwinterde in Apalache, informeerde hy hem van de ghelegenthedt van t'landt/dat Weſtwaert aen lagh; ende verſtondt onder ander van een jonghman die de Indiaenſe koop-lieden diende / dat derthien oft veerthien dagh-reyſen dien wegh upt/ welck hy den Adelantado thoonde/gheleghen was een Provincie ghenaemt Cofachiqui, daer goudt /ſilver ende peerlen waren/ſoo dat t'Legher ſeer verlanghde om derwaerts te moghen trecken.

Het vyfde Capittel.

Vervolgh van de vierde ontdeckinghe van t'Landt van FLORIDA onder het beleydt van Hernando de Soto.

DEn Adelantado Hernando de Soto, overwintert hebbende in Apalache, nam ſyn wegh eerſt naer het Noorden/al door de ſelve Provincie/en vondt naer dry daghreyſen een ſtercke plaetſe aen een moeraſch; ende eenigh van ſyn volck wiert nu en dan doot-gheſchoten van deſe ſtoute ende ſtrydtbare Indianen. Quamen naer twee daghreyſen in de Provincie van Atalpaha, vindende de eerſte plaetſe verlaten / dan maeckten daer vrede met de Indianen/ende wierden hier wel onthaelt. Van daer trocken ſy thien dagh-reyſen Noordt ende Suydt langhs den oever van een riviere / de ſelve op/ door vruchtbaer landt/ende vreedſaem volck: Quamen in de Provincie van Achalaqui, arm/onvruchtbaer/ende qualyck bewoont / wepnigh jonghe lieden / de oude meeſt blindt; ſoo datſe haer van hier haeſten/en quamen te Cofachi; den Adelantado liet te Achalaqui en elders Verckens/ om voorts te teelen / de welcke daer ſeer vermenighfuldicht zyn. Daer naer quamenſe aen de Provincie van Cofa, ende Cofaqui twee gebroeders/ende wierden van beyde feeſtelyck ontfanghen. Ende Cofaqui beſteide vier duyſent Indianen / om de bagagie te draghen/ende noch ſoo veel krygh-lieden/en victualie om de Spaegniaerden te brenghen door een wildernis van ſeven dagh reyſen naer de provincie van Cofachiqui. Den derden dagh naer datſe geſchepden waren van Cofaqui, quamenſe aen de Woeſtyne/ende trocken ſes daghen ſeer bequamelyck / en paſſeerden twee groote ende ſnelle rivieren. Den ſevenden dagh vonden ſy haer ſeer confuys/door dien den breede wegh hier eyndighde / die ſy ghenomen hadden / ende ſy niet en wiſten werwaerts gaen / ende de Indianen ſelfs waren upt haer wegh en kennis. Quamen aen een groote rivier daerſe gheen wedde en vonden / welck haer noch meer bekwaerde. Den Adelantado ſondt vier diverſche troupen upt om te beſpien; waer van de dry niets en vonden: de vierde onder de Capiteyn Annaſco, daer de Generael van de Indianen met upt was met duyſent Indianen/trock de riviere op/en vont aen den oever van de zyde daerſe waren een vlecke / ende veel warender voorts de riviere op/ ſoo dat hy daer van woordt ſondt aen den Adelantado; daer en tuſſchen hielden de Indianen die met hem waren ellendich huys met t'volck van dat dorp/ welc was van de Provincie van Cofachiqui, ſloeghen al de Wilden doodt/ende namen haer beckeneelen/beroofden haer Kerck-hof/daerſe de dooden begroeven. Den Adelantado ſiende de wreethept/die ſyn Indianen bedreven in deſe Provincie/ ſondt de ſelve naer huys /om dat hy liever met goethept wilde handelen met de Provincien voorwaerts upt. Voorts treckende vonden de plaetſen al ledigh/ door dien als vooren de Indianen van Cofaqui

t'volck

t'volck doodt geſlaghen hadden. Annaſco weder voor upt treckende/naer dat hy wat meer als twee leguen ghetoghen was/vondt een vlecke/doch lagh aen d'ander zijde van de rieviere; den Adelantado ghekomen zijnde teghen over de plaetſe/wenckte eenighe Indianen over te komen/daer quamender ſes/lieden van fatſoen; en verſtaen hebbende/dat de Spaegniaerden vredelijck quamen/ende niet dan victualie begeerden; namen ſy aen de bootſchap te doen aen haer Overſte/welck was een jonghe ongetrouwde maeght; deſe quam over/en beſchonck den Adelantado met een ſnoer peerlen/ende hy haer met een Robijn-rinck; klaeghde dat de vivres ſeer ſchaers waren/dan dat ſy hem de helft wilde geven van haer voor-raedt. Hier op paſſeerde t'leghet de rievière/ende vondt het een ſeer ſchoon ende vruchtbaer landt te weſen. De moeder van deſe maeght was twaelf leguen van daer ghereticeert om haer weduwelchap wil/ende ontboden zijnde van haer dochter/en wepgerde niet alleen te komen/maer beſtraffte oock haer dochter/datſe ſoo lichtelijck dit vreemdt volck in haer landt hadt ghelaten. Sy en vonderder gheen goudt/dan coper van ſoo hooghen couleur/dat het goudt ſcheen te weſen/en ſtucken van Margagita die ſeer licht waren/ende in de handen ghenomen/van een vielen als aerde: doch de peerlen vondenſe in groote menichte/ende de Landts-Vrouwe gaf licentie datſe ſoo veel peerlen ſouden nemen upt een plaetſe/daer haer voor-laten begraven waren/als ſy wilden; de Officiers van den Koninck die woeghen in korten tijdt twintich arroben peerlen; den Adelantado hadde gaerne ghelien/dat men maer twee arroben hadde ghenomen/ende naer de Havana ghelonden/dan de Officiers van den Koninck wildenſe al met packen: daer waren peerlen ſoo groot als Gravances, ofte Erweten. Quamen aen een ander vlecke/ghenaemt Tolomeco, daerſe inſghelijcks groote menichte van peerlen vonden in een begravingh-plaetſe/ende veel fijn lijnwaets/ende rondtom veel pijcken met copere punten/de welcke ſchenen goudt te weſen: de Officiers hadden gaerne des Koninckx Quinto ghenomen/dan den Adelantado mepnde t'was beter daer ghelaten in bewaringh. Geſchepden zijnde van deſe Vrouwe van Caſachiqui; verdeeldenſe haer legher om de ſchaerſhepdt van vivres in twee deelen/waer van den Adelantado een lepde/ende d'ander Balthaſar de Gallegos; ende haren wegh nemende naer de Provincie van Chalaque, quam daer ſoo grouwelijcken ſtorm van winden en blixem/en hagel-ſteenen ſoo groot als Hinnen eperen/ſoo datter veel ſouden vergaen hebben/hadden de boomen niet beſchut. Den leſten dagh quamenſe aen de vallepe Xuala naert Noordt-noordt-oosten/welck was goedt landt. Sprekende van de groote rievière van Caſachiqui, mepnden t'varende volck/dat het de ſelfde was die in de Noort-zee upt quam/en Santa Elena daer wort genoemt; ende naer de reeckeningh van vier leguen voor een dagh-reyſe/vonden ſy/datſe van Apalache tot Xuala ghetrocken waren twee honderd en ſeſtich leguen, waer by ghevoeght die hondert en vijftich van Baia del Eſpiritu Santo, tot Apalache maeckt vier hondert en thien leguen. Men vondt in de Provincie van Caſachiqui veel vreemde ſlaven/dieſe verminckten om datſe niet wech ſouden loopen. Sochten ſeer de weduwe te vinden/door dien der gelegh wierdt/datſe groote quantitept van ongegaette peerlen hadde; want de gegaette hadden haer glants verlozen/door dien ſy die met gloepende copere pziemen boorden. Dit relaes/en t'ghene noch volcht (ſeght Herrera) was by een Minnebroeder gepreſenteert aen den Opperſten Raedt van Indien/die t'ſelve lepde te hebben van Mexico bekomen/van een Capitepn die in deſe ontdeckinghe was ghelweeſt.

Het leſte Capittel.

Voorder verhael van de vierde ontdeckinghe van t'landt van FLORIDA, onder het beleydt van Hernando de Soto.

HEt legher van de Spaegniaerden ververſchte hem 15. daghen in de vallepe van Xuala (welck behoort tot de heerlijckhept van Caſachiqui) om de peerden daer te vetten door de abundantie vant landt. Daer na troc het leger een dagh door goet landt/en vijf dagen over een onbewoont geberghte/doch fraey/met veel gheboomte/wateren/ende wepden/welc 20. leguen breedt was, de Vrouwe van Caſachiqui ſondt vier van haer Heeren met aen de Heere van Guaxale, om hem te bootſchappen/dat hy de Spae- d 7. l. 2. c. 1

gniaerden wel ſoude tracteren/oft dat ſy hem anders de Oꝛloghe ſouden aen-ſeggben; een met namen Iuan Teron vondt een ſackken met groote onghegaette peerlen / dan ſmeetſe weeh/en andere ſamelden die op; waren ſoo groot datſe in Spaegnien wel ſes duyſent ducaten weerdt ſouden gheweeſt hebben. T'leger bleef vier daghen te Guaxale, en in vijf dagen quamenſe te Ychiahâ, een vlecke gheleghen op een Eylandt meer als vijf leguen langh / welck by een riviere omringht was. Ychiahâ ſepde haer/ dat dertich leguen van daer waren mijnen van een geel metael / daer den Adelantado, Iuan de Villalobos naer toe ſondt; de ſelve Cazique gaf den Adelantado een ſnoer ſvan groote peerlen/die veel weerdt ſouden gheweeſt hebben/haddenſe niet met vper gegaet gheweeſt; ende ſepde dat inde begraefeniſſe van ſyn vooꝛ-laten groote menichte was/daerſe ſoo veel konden nemen als ſy wilden. Viſchten veel Peerle-oeſters / dan om datſe die met vper openden/verlooꝛen de peerlen haer lupſter. Die na de mijnen waren gelonden/bꝛochten tijdinghe dat het coper-mijnen waren / en dat het vꝛuchtbaer landt was/ en dat ſy daer wel getracteert waren gheweeſt. De Spaegniaerden ſcheyden van Ychiahâ, en quamen te Acoſte; de Indianen thoonden eerſtquaet ſemblant/ dan wierden daer naer ſpꝛeeckſamer: paſſeerden de rievier/en quamen in de Pꝛovincie van Coza, daerſe vꝛedelijck wierden ontfanghen/en trocken daer dooꝛ ontrent de hondert leguen, wel vooꝛ-ſien en geherberght. Gekomen zijnde te Coza, ghemoette haer de Cazique met 1000. Indianen met plupmagien verciert/ eñ mantels van rijcke voeperinghe. De vlecke was van 500. huyſen by den oever van een rievière; de Cazique badt haer datſe daer ſouden over-winteren/ende haer woonplaetſe kieſen/ want het was beter landt/als ſy noch ghepaſſeert hadden. Den Adelantado bedanckte hem/ ſeggbende/ dat ſyn vooꝛ-nemen was naerder aen de Zee te komen/ om de onder-handelinge wil/ en was van mepninge ſyn tocht te doen in foꝛme van een halve maen/ eñ de haven van Achuſi aen te loecken. Trocken van daer vijf dagh-repſen tot Taliſſe, een vlecke die gefoꝛtificeert was met trencheen van hout ende aerde / op de frontieren van den Heer van Taſcaluza, vpandt zijnde van Coza, de welcke met de Spaegniaerden tot daer trock/om den anderen te vervaren. Daer ontmoette haer een ſoon van Taſcaluza, van achtbien jaren/ſoo lanck/ dat gheen van de Spaegniaerden hem quam tot aen de boꝛſte/ende pꝛeſenteerde vꝛede upt ſyn vaders naem. Taſcaluza ontfinck den Adelantado met groote magnificentie/ſittende in ſyn ſtoel tot dat den Adelantado ſelfs quam/was noch langer als ſyn ſoon/ſoo dat hy een reuſe ſcheen te weſen; t'leger wiert hier wel onthaelt ende geherberght: De Cazique gaf haer vooꝛts gelept: Quamen aen een plaetſe die gefoꝛtificeert was/eñ paſſeerden een rievière met moepte dooꝛ gebꝛeck van vlotten. Waren hier Iuan de Villalobos, en een ander Spaegniaert/ſoo datſe vermoeden/datſe doodt waren geſlagen/te meer om dat de Wilden naer haer gevꝛaeght zijnde/ ſtoutelijc antwooꝛden/oft menſe haer te bewaren hadt gheghéven; den Adelantado ſondt eenighe naer Mauila anderhalf legue van daer /om na haer te zien/want de Cazique hadt daer volc laten vergaren/ om t'leger ſoo hy vooꝛ-gaf beter te tracteren: deſe bꝛochten tijdinge dat Mauila een al ſo ſtercke plaetſe was/als ſy noch in Florida hadden geſien. Den Adelantado gekomen zijnde aen de plaetſe/vont daer 80. huyſen/doch ſoo groot/dat in ele wel duyſent man konde logeren: lagh op een plain/ omeinghelt met paliſſaden/en tuſſchen beyden met aerde gebult/ſoo dat het een muer ſcheen te weſen / ende elcke 80. paſſen was een tooꝛn/daer acht man konde verweeren; daer waren twee pooꝛten / en int midden een plaetſe: de Cazique oꝛdineerde den Adelantado hier ſyn logement. De Cazique was van mepninge alle de Spaegniaerden hier doodt te ſlaen/hebbende tot dien epnde veel volcx vergadert. Ende op ſyn onverſiens wierden de Spaegniaerden wel van ſeven duyſent Indianen over-vallen/ ſoo datſe de Spaegniaerden upt de ſtercke dꝛeven: dan de Spaegniaerden wierdender weder meeſter af met gewelt / ende ſtaken den bꝛandt in de huyſen / en ſloeghen veel volcks doodt; den Adelantado wierdt ſelfs gequetſt / ſyn bagagie verbꝛande meeſt in de ſtercke / en daer bleven ſoo in de bataille/ als naderhandt van de wonden/ 83. Spaegniaerden / ende 45. peerden. Van de Indianen bleven wel naer gillinghe elf duyſent/ want bupten de plaetſe wierden wel vier duyſent dooden gevonden/en daer onder den ſoon van Taſcaluza: t'lichaem van Taſcaluza ſelfs en wierdt niet ghevonden / en men houdt dat t'ſelve verbꝛandt was. Hernando de Soto was van mepninge een ſtadt te bouwen in Achuſi, eñ een ander twintich leguen te landtwaert in: dan ſyn volck en wilde niet / ſeggende datſe te wepnigh

waren

waren om ſoo bellicueuſen volck te bedwinghen/ende datſe gheen mijnen hadden gevonden in ſoo veel landts alſſe doorghetoghen waren / derhalven hy qualijck te moede zijnde (want hadt meeſt zijn middelen in deſen tocht verquist) ende vreeſende dat het volck hem ſoude verlaten / indien hy het ontrent de Zee brocht ; ſoo nam hy een ander cours / en trock van Mavila dry dagh-reyſen door goedt landt tot de Provincie van Chioza , daer de Wilden gheen vrede en wilden hebben / dan beletten hem de paſſagie van een rievière / die ſeer diep was / ende hooghe oeveren hadde / ſoo datſe ghenootſaeckt waren twee groote ponten te maken / daerſe eyndelijck met groote moeyte mede over quamen ; naer vier dagh-reyſen van daer quamen ſy te Chicoza, een wel gheleghen plaetſe tuſſchen beken ende veel fruyt-boomen / daer ſy den winter voorts over meynden te blijven / hebbende ſoo veel victualie by den anderen ghekreghen als ſy konden. Twee maenden wierden ſy hier van de Indianen met vrede ghelaten/dan daer na begonden de Wilden haer by nacht den alarm te geven/ eñ eyndelijc beſtonghen ſy de Spaegniaerden/ende ſchoten t'over in de huyſen die met ſtroo gedeckt waren. De Spaegniaerden naer twee uren ghevechts verjoeghen de Wilden : doch verloren veertich man ende vijftich peerden / de twintich daer van verbranden / haer verckens verbranden uyt-ghenomen eenige die tuſſchen het ſtaketſel door geraeckten. Den Adelantado veranderde ſyn logement naer Chicacolla, een legue van daer/om dat t'landt beter was voor de peerden/ende brochten de reſt van de winter daer over met groot ongemack / door dien ſe van kleeren qualijck voorſien waren/ende de winter ſeer koudt was ; ende boven dien wierdenſe daghelijcks by de Indianen beſtonghen : bleven daer tot t'leſte van Martio; vier leguen voort-ghetrocken hebbende / wierden ſy van haer voor-loopers ghewaerſchout / datter een Fortreſſe lagh / daer by de vier duyſendt Wilden in laghen ; welck was ghenoemt Alibamo ; den Adelantado nam t'ſelve in met ghewelt/ ſoo datter wel twee duyſent Wilden doodt bleven; ende wepnigh Spaegniaerden. Het zout begonde haer hier te ontbreken/ſoo dat eenighe de Coortſe kreghen/ en die daer van ſtorven ſtoncken op ſtaende voet ſoo / datmender niet by en dorſt komen/ dan leerden van de Indianen ſeker krupdt branden / ende met de aſchen looge maken / dieſe ghebruyckten voor pekel. Hadden groote moeyte om de Indianen haer tale te verſtaen. Van Alibamo ſchepdende quamen ſy naer dry dagh-reyſen naer t'Noorden toe/ te Chiſca, neffens een rievière dieſe noemden el Grande, om dat het de grootſte was die ſy noch ghelien hadden / over-vielen de plaetſe onverſiens / ſoo datſe veel volcks ghevanghen kreghen / ende de reſte ſalveerde hen int huys van de Cazique , welck lagh op een hooghte / ſoo dat daer qualijck was aen te komen ; doch maeckten naer eenige onder-handelinge peys met de Wilden / die t'leger van victualie voor-ſaghen . Trocken vier daghen langhs de rievier / om paſſagie te vinden / want ſy was met hooghe berghen beſet ; De Cazique in wiens Provincie ſy waren / boodt haer vrede aen / om dat nu in haren Oeſt was ; maeckten twee groote ponten / met de welcke ſy paſſeerden / onaenghelien dat de Indianen van d'ander zijde haer over-komſte ſochten te verhinderen . Naer datſe de Rievier over waren/ende vier daghen hadden ghetrocken / ontdeckten ſy op ſeker hooghe berghen een vlecke van wel vier honderdt huyſen / op den oever van een rievière / met groote velden Maiz , ende diverſche krupten / des Caziques naem was Caſquin , ende hy onthaelde de Spaegniaerden wel ; ſoo dat ſy daer ſes daghen bleven / en trocken de rievière op / vindende over-vloedigh landt / ende wel bewoont . Van hier trock de Cazique met haer ; hebbende by hem vijf duyſent Wilden ; om dat de naeſt-leggende Cazique ſyn vyandt was / docht hy goet hem van deſe occaſie te dienen ; naer datſe dry daghen ghetrocken hadden / paſſeerden ſy een moeraſch / ende dry daghen daer nae quamen ſy in het ghelichte van Capahâ , welck ghefortificeert was met een grachte/ wel thien vadem diep ende veertich breedt/ daer t'water in quam van de rievier / ende omringhde de dry zijden / de vierde was met een ſtercke paliſſade voor-ſien. De Cazique van Capahâ ſiende dat hy verraſt was / ſalveerde hem met een Canoa op een Eylandt leggende in de groote Rievière / het welcke hy ghefortificeert hadde: Die van Caſquin ſloeghen hier het volck voor de handt doodt / ende bedreven groote wreedthedt eer den Adelantado aen quam; de welcke de Cazique van Capaha vrede aen-boodt/ dan hy en wilde die niet aenveerden. Soo dat die van Caſquin daer Canoas brochten/ende de Spaegniaerden wonnen den inganck van t'Eylandt/

dan daer naer van die Caſquin verlaten zijnde / die upt vreese met veertich Canoen weech liepen / maeckten ſy vrede met Capaha; ende den Adelantado bevredichde de twee Caziquen mede / ſoo datſe vrienden wierden met den anderen.

Het ſevende Capittel.

Vervolgh van de ſelve reyſe van Hernando de Soto, door de Landen van FLORIDA.

T'Gebreck van zout was groot int legher / ende alſoo eenighe Indianen voor-gaven / dat veertich leguen van daer veel zouts was / ende ock goudt / ſondt den Adelantado twee Spaegniaerden derwaerts met de Indianen; quamen weder den elfden dagh / ende brochten ſoo veel zouts als ſes man draghen konden / welck was als steen ofte criſtal; ende fijn coper / ſoo veel als een man draghen mocht; ende ſeyden dat het landt daerſe door waren ghepaſſeert / onvruchtbaer ende qualijck bewoont was. Den Adelantado keerden naer Caſquin, om weder naer t'Weſten toe te trecken / want van Mavila hadt hy altijdt Noorden aen ghetrocken / om van de Zee te zijn. Van Caſquin trockenſe vijf dagh-reyſen de riviere af tot de Provincie van Quiguate; den ſevenden dagh ſchepdende upt Quiguate, ende den vijfden dagh daer aen / quamenſe te Colima, altijdts de riviere af / daerſe wel wierden onthaelt / en vonden een ander riviere / daerſe zout maeckten / waerom ſy die Provincie noemden de la Sal. In vier daghen quamenſe te Tula door wildernillen; ende in een dorp ghekomen zijnde / hadden een harden ſtrijdt met de Indianen / daerſe veel van dooden. Vonden daer Oſſen huyden die wel berepdt waren / ende ock ander huyden / dan de Indianen en wilden nopt ſeggben waer ſy die van daen hadden: beſprongben de Spaegniaerden onverliens by nachte / ſoo datſe in grooten angſt waren / doch verſtroyden de Indianen eyndelijck / ende ſloeghender veel van doodt. In twee daghen quam t'legher aen een ander Provincie ghenoemt Vitangue; vonden de blecke verlaten / ende de Indianen vielen haer continuelijck moeyelijck; door dien de winter hardt aen quam / ende deſe plaetſe wel gheleghen ende beſchut was / ende daer proviſie was voor menſchen en peerden / reſolveerde den Adelantado hier te over-winteren; dit was in den jare 1541. De Indianen en wilden gheen vrede hebben / dan ſchoten naer de Spaegniaerden met pijlen / als ſy op de Conijnen jacht ginghen / die daer ſeer veel ende goet vallen. Het ſneeuwde ſeer dien winter / ende ebenwel door de abundantie van hout ende victualie en waren nopt beter gelogeert. De Cazique ſocht ſeer blijtigh geleghenthepdt om de Spaegniaerden te over-vallen / doch te vergeeks / door de vigilantie van den Adelantado. Hy dede een tocht in de Provincie van Naguatex, ende brocht veel volcks gevanghen. In April trock t'legher op van Vitangue, en in ſeven daghen quamenſe aen het principale dorp van Naguatex, door vruchtbaer landt / ſonder teghen-weer / ende bleven daer ſeſthien daghen met abundantie van vivres. Dewijl ſy daer bleven / verliet Diego de Guzman t'legher door liefde van een Indiaenſche dochter van de Cazique, ende wilde niet weder komen / wat den Adelantado hem ock beloofde. Naer datſe vijf dagh-reyſen vertrocken waren van Naguatex quamenſe in t'landt van Guacané, daer woonde vroeſt ende ſtrijdtbaer volck / die geen vrede met de Spaegniaerden en begeerden / vonden in alle huyſen crupen van hout / welck daer waren gebleven ſints dat Cabeca de Vaca daer was geweeſt. Hernando de Soto was ſeer begeerigh om een woonplaetſe te leggen / ende hem verdroot ſeer t'ſelve niet eer ghedaen te hebben / alſoo hy nu meer als de helft van ſyn volck miſte, en ſocht weder naer Rio grande, berou hebbende dat hy in Achuſi gheen woon-plaetſe gelegbt en hadde / conſidererende dat alle ſyn onkoſten ſouden verloren zijn / indien hy quam te ſterven / ende was daerom van mepninge aen Rio grande een ſtadt te bouwen / ende twee brigantins te maken / ende de riviet af in Zee te ſeynden / om kondtſchap te geven aen alle Provincien / van de groote landen by hem ontdeckt. Treckende derhalven groote dagh-reyſen / traverſeerde hy ſeven groote Provincien / ſonder te ſvertoeven / van de welcke eenige ſeer vruchtbaer waren: ende quamen eyndelijck in de Provincie van Anilco, en 30. leguen daer door getogen hebbende / vonden een blecke van vier hondert huyſen / met een groote plaetſe daer het palais van de Cazique lagh op een bergh by een rievier / die ſoo groot was als die van

Sevil-

Sevilla; de Cazique retireerde hem over de rieviere / blijvende eenigh van t'volck in de macht van de Spaegniaerden / ende hoewel sy de Cazique seer noodichden / en wilde niet weder komen. T'leger de rieviere gepasseert hebbende sonder teghen-standt / trock door een wildernis van hooghe berghen / ende quam in de Provincie van Guachacoya, ende de eerste plaetse daerse aen quamen / was de voor naemste / op den oever van de groote rievier / gheleghen op seker heuvelen; verrasten de plaetse / ende de Cazique vluchte over de rieviere / met hem nemende al wat hy konde. Hy hadde oorlogh met die van Anilco, ende verstaende / dat Anilco de Spaensche qualijck hadt bejeghent / socht met den Adelantado te handelen / ende quam by hem; ende beweeghde hem Anilco te bestrijden / leverde daer toe veel Canoas, en trocken soo met veel Indianen naer Anilco, welck sy over-vielen / ende de Wilden van Guachacoya bedreven hier groote wreetheydt / sonder dat de Spaegniaerden t'selve konden beletten. Den Adelantado stelde hier ordre om de brigantins te maken / van meyninghe zijnde de rieviere te passeren naer een ander Provincie / ghenaemt Quigaultaugi, die seer vruchtbaer ende wel bewoont was / ende daer een vlecke was van vijf hondert huysen; hoewel de Cazique gheen peys en begeerde / maer de Spaegniaerden seer dreyghde / niet teghen-staende den Adelantado hem socht met alle bequame middelen te vriende te krijghen. Hernando de Soto wierdt hier sieck van een koortse / ende in syn plaetse ghestelt hebbende Luis de Moscoso de Alvarado, ende alle t'volck op t'hooghste gherecommandeert hebbende den vrede ende eenicheydt onder den anderen / sterf oudt zijnde twee en veertich jaren / ende wierdt in een kiste ghesoncken in de rieviere / die wel neghenthien vadem diep was / en een quart van een legue breedt.

Het achste Capittel.

Vervolgh van desen tocht door de Landen van FLORIDA naer de doodt van Hernando de Soto, onder het beleydt van Luis de Moscoso de Alvarado.

MEt de doodt van den Adelantado veranderden de genegentheden van t'volck / ende siende haer onsterck teghen soo belliceuse natien / resolveerden t'landt te verlaten; ende trocken naer t'Westen / wel hondert leguen met groote dagh-reysen door Provincien die noch vruchtbaer / noch wel bewoont en waren. Quamen naer de hondert leguen aen de Provincie ghenaemt Auché; de Cazique ontfinckse wel / ende gafse een leydtsman / diese door de woestijne soude gheleyden; naer datse acht dagen ghetrocken hadden / vondense dat desen leydts-man haer mis-leyde; waer over sy hem voor de honden werpende / bekende hy sulcx gedaen te hebben uyt last van syn Heere / op datse daer mochten om-komen / ende presenteerde haer binnen dry daghen weder op de rechte wegh te brenghen; doch lieten hem van de honden verslinden: waerom sy haer daer naer seer confuys vonden / trocken dry daghen naer t'Westen / etende kruyden / en vonden doen landt; int'welc / hoewel het onvruchtbaer was / nochtans volck woonde / ende daer waren eenighe vivres / ende onder ander Ossen vleesch / ende huyden / hoewel de Indianen de Ossen ende Koeyen noyt en wilden thoonen; noemden dese provincie de los Vaqueros. Meer dan dertich leguen door dese Provincie ghetrocken zijnde / ontdeckten sy naer t'Westen groote berghen / ende verstonden / dat het barre ende onbewoonde landen waren / derhalven keerden sy de slincker handt om naer t'Suyden; wierden van de Wilden aent eynde van de Provincie de los Vaqueros een weynigh beschadicht. Twintich dagen trocken sy door noch andere Provincien / ende also haer dochte / datse te seer vervielen van Guachacoya, daerse weder sochten te keeren / rechten sy haren wegh naer t'Oosten / met voor-nemen allenskens Noort-oost aen te gaen / eñ quamen soo de wegh te kruyssen / diese gegaen waren / hoewel sy die niet en kenden; t'was nu half Sept. eer sy aen dien pas quamen / eñ hadden dry maenden besich geweest sints datse van Guachacoya scheyden; ende hoewel sy gheen ghevechten en hadden gehadt met de Indianen / soo wierden sy nochtans van de selve continuelijcken seer beschadicht / ende veel storven van sieckten ende onghemack / want waren van kleederen armelijck versien / ende hadden van alles groot gebreck. Met dese armoede quamen sy den lesten November aen Rio Grande, hebbende int gaen ende komen ghetrocken dry hondert en vijftich leguen / en verloren hondert man ende tachtentich peerden / sonder

de Indianen tot haren dienſte behoorende. Aen de rieviere vonden ſy twee dorpen by den anderen van twee hondert huyſen / ende hoewel ſy maer dry hondert en twintich te voet ende seventich te peerde waren / wonnen dese plaetſen seer courageuselijck / alſoo de inwoonders die verlieten / ende wegh liepen; vonden daer veel victualie / en evenwel storven daer veel van t'voren geleden ongemac; ſy fortificeerden haer in de eene plaetſe; de Provincie was ghenaemt Aminoya, ende was ghelegen seſthien leguen hooghor op de rieviere als Guachacoya, daer ſy naer toe wilden keeren. Int leſte van Ianuarius begonden ſy t'houdt te prepareren tot de brigantins; een ouden Indiaen waerſchoude haer dat de rieviere alle veerthien jaren over-liep / ende dat het nu dat jaer was; doch ſy en gheloofden hem niet. De Caziquen van Anilco, ende Guachacoya deden beyde alles wat ſy konden om de Spaegniaerden te vyende te hebben / inſonderheyt die van Anilco, die haer verſagh van mantels teghen de koude; welcke gemaeckt wierden van krupdt als malve / hebbende draepen als vlas: daer ſy oock haer wandt van maeckten. Aen de ander zyde van de rievier lagh een groote Provincie / diese noemden Quiqualtanqui, wiens Cazique ſecretelijck hem berepde om de Spaegniaerden doodt te ſlaen / ende verbondt ſich met andere ſyn na-bueren; daer toe oock verſoeckende Anilco, die t'ſelve aen Moſcoſo openbaerde: de Spaegniaerden dus beſigh zynde met haer barcken te maken / ende de Indianen met heymelijcke preparatien tot den oorlogh / begon de rievier te wallen den thienden Martij, ſoo datſe den achthienden ter poorten in quam van de plaetſe daer de Spaegniaerden woonden / ende t'Landt liep wel twintich leguen wydt ende zydts onder / dat men daer met Canoas over voer. Den leſten April begon t'water te vallen / dan ſoo verlanghſaem dat den twintichſten May men de weghen noch niet ghebruycken konde om t'ſlyckx wille: Den leſten May was de rieviere weder ghekeert in haer plaetſe; ende de Indianen begonden haer voorighe delleings weder te voorderen; waer van Luys de Moſcoſo door Anilco wierdt verwitticht / die hem ſyn landt ende volck preſenteerde; dan ſy en dorſten Anilco niet te veel vertrouwen. De Indianen die hen teghen de Spaegniaerden verbonden hadden / ſonden haer Ambaſſadeurs om te beſpieden; dan de Spaenſche namen die ghevanghen / ende ſloeghender dertich de handen af: waer door deſe conſpiratie teſſeerde. De Wilden namen voor de Spaegniaerden int wegh varen / met Canoas te volgen / ende te beſtryden; de Spaegniaerden merckende dat haer behoudenille daer in geleghen was / datſe haer haeſt van hier maeckten / ſtelden haer leven ſchepen toe ten beſten dat ſy konden; dooden haer Verckens / uptghenomen achthien; ende gaven aen beyde de Caziquen elck een paer om voort te teelen; provideerden Canoas om dry en dertich Peerden / die ſy noch overigh hadden in te voeren; ende de Caziquen van Anilco ende Guachacoya bevredicht hebbende / embarqueerden ſy in deſe leven barcken tot dry hondert en vyftich Spaegniaerden / en in elcke by de dertich ſoo vrouwen als mannen van Indianen / die by haer wilden blyven; begonnen hare repſe op St. Pieters dagh / met zeylen ende roepen: des anderen daeghs wierden ſy ghewaer een vlote van wel dupſent Canoas, die tegen haer quamen / ende eenige ſoo groot datſe aen elcke zyde vyf en twintich riemen hadden / en vol volcs; die geweldigh int aen-komen op de Spaegniaerden met pylen ſchoten / ſoo datter veel gequeſt wierden; volgden ſo de Spaegniaerden thien dagen lanck. Daer naer hielden ſy een wepnigh op / en de Spaegniaerden ſetten hondert man met acht peerden aen landt om vivres te halen aen een kleyn dorp; de Wilden verlieten dat plaetſken / ſoo dat de Spaegniaerden hier veel victualie vonden / ende veel Chamoiſen, wit ende van alderhande couleuren / veel mantels / ende een lyſte van fyne Marters / al met kleyne peerlen ghegarniceert: doch de Indianen quamen weder ſoo ſubitelijck aen / dat ſy haer moeſten t'ſcheep begeven / ende de Peerden aen landt laten / welck by de Wilden ontzadelt ende doodt geſchoten wierden. De Vlote van de Wilden quam haer oock weder op t'lyf / ende ontweldighde haer een van haer Canoas diese achter de barcken ſleepten. Den ſeſthienden dagh van haer voyagie / verloren ſy door de temeritept van een Spaegniaert (die hem met vyf andere in ſyn Canoa tegen de vlote van de Wilden wouden ſtellen / en alſoo de Generael eenige ſondt om hem op te halen / gingender veel meer als wel noodigh was) acht en veertich man / die de Wilden omcingelden / haer Canoas in de grondt roepende / ende t'volc met riemen doot ſloeghen. Hier verlieten de Wilden de Spaegniaerden / hebbende nu naer gillinge wel vier hondert leguen ghevolgt. De rieviere was hier ſoo breedt datſe qualijck landt

konden

konden sien / ende int aen sien wel vijfthien leguen, soo datse mepnden by de Zee te wesen; dan voeren noch tot den neghenthienden/en quamen doen aen Zee / ende een Eplandt daer volc op woonde / daerse voor namen eenige dagen te rusten: maecten haer gissingh dat sy dese rieviere wel acht hondert leguen af ghekomen waren. Van daer namense haer cours naer Nova Hispania toe/ West-waert aen/hebbende Florida op de rechter handt. Den vijfthienden dach vonden sy eenighe Eplandekens die vol Zee-voghelen waren / ende daer na aen een fris ch strandt vol gheboomte / ende vonden hier seker betumen als peck/daer sy haer bercken met calefatten/ saghen maer acht Indianen diese niet eens en vraeghden waer sy waren. Den derp en vijftichsten dach naer datse van de riebier waren ghescheyden / verhief hem een sterche Noorde-wint/ dat de barcken van een verstropden; de twee die van de windt in Zee waren ghedreven / wierden landt ghewaer daer sy op aen sielden / ende setten beyde de barcken op droogh/ en gheraeckten op t'landt; sonden twee man noch des nachts om de andere vijf barcken te soecken; ende te landt-waert in treckende / vonden scherven van aerde schotels als in Spaegnien gemaect worden; ende daer naer een Indiaen die spaensch verstondt / welcke haer verseckerde datse waren in de provincie van Panuco: waer sy eyndelijck al te samen quamen / ende van daer te Mexico. De Capitepnen Diego Maldonado ende Gomes Arias, hadden met haer schepen derp diverschе repsen op de custe van Florida geweest om den Generael te ghemoeten; ende dit jaer 1543. voor de vierde repse/van t'begin van t'jaer tot in October, als wanneer sy quamen in de haven van Vera Cruz, en verstonden de doot van Hernando de Soto, ende t'ghene daer voorder ghepasseert was.

Wy hebben dese Historie soo wat in t'langhe verhaelt/hoe wel sommighe dinghen soo wat blaeuw komen / als insonderheyt de groote menichten van Peerlen / soo dat te vreesen is / ghelijck dese beschrijvinghe van een Munnick komt / dat het al van Fra Marco de Niza syn streken mocht wesen; een yeder kan het gheloven met discretie. De beschrijvinghe soude van meerder importantie wesen / in dien de hooghten ende andere gheleghentheden van de plaetsen wat beter waren aengheteeckent.

Het neghende Capittel.

De ontdeckinghe van FLORIDA by de Françoysen voorghenomen, onder het beleydt van Iean Ribault.

IN de voor-gaende Capittelen hebben wy verhaelt / het succes van den tocht van Hernando de Soto in de Provincie van Florida, welck meest is ghevallen binnen de Golfo van Mexico; desen tocht soo ongheluckelijck upt ghevallen zijnde / hebben de Spaegniaerden voor eenighe jaren dit quartier met vreden ghelaten; Die van Vranckrijck daer en teghen hebben de ooghe daer op ghestaghen / ende insonderheyt den Heere van Chastillon Admirael van Vranckrijck / goeder ghedachtenis; de welcke inden jare 1562. onder het beleyt van den Capitepn Iean Ribault derwaerts heeft ghedestineert twee van des Koninckx schepen / seer wel voor sien van volck / (waer onder veel Edel-lieden waren) amonitie ende andere nootsaeckelijckheden. Dese zeylden upt Vranckrijck in Februario, ende naer twee maenden zeylens sonder de ghewoonlijcke cours van de Spaegniaerden te houden / quamen sy aen de custe van Florida, aen een cape / welck sy noemden Cape Françoys, op de hooghte van dertich graden by Noorden de Linie; welck gheen hoogh landt en is / door dien de custe al black is / maer verheft hem door de hooghe boomen die daer op zijn; loopende van hier langhs de custe Noordt-waert aen / ontdeckte hy een schoone ende groote rieviere / daer sy vant volck wel onthaelt wierden / ende de Fransche setten hier een pilaer op met de wapenen van Vranckrijck. Aen de ander zijde van de riebiere werden sy insgelijcks by de Indianen wel ontfanghen; vonden daer veel Moerbeye-boomen roodt en wit / ende veel zijd-wormen op de toppen. Noemden dese rieviere/ Rieviere de May, om dat sy die op May dach ontdeckt hadden. Korts daer aen voorts zeylende/vonden sy een ander rieviere diese noemden Seine; ende noch voorts naer t'Noorden zeylende/ ghemoeten een ander rieviere diese noemden Somme; ende ses mijlen voorder een diese noemden Loire; ende noch vijf vervolghende diese noemden Cha-

rente, Garonne, Gironde, Belle, ende de vijfde Grande. Soo datſe in de ſpatie van minder als ſeſtich mijlen vonden neghen rievieren / ende veel andere vreemdicheden. Voeren al voort Noordt-waert aen om de riviere Iordan te ſoecken; ende naer dat ſy ſoo wat ſtorms hadden uptgheſtaen / vonden ſy een riviere diese noemden Belle a veoir; de pinaſſen die wat van de ſchepen verdwaelt waren gheweeſt / quamen weder by haer / ende rapporteerden een riviere ghevonden te hebben noch grooter ende ſchoonder als de voor-gaenden; daerſe naer toe hielen / ende anckerden in de ſelve op thien vadem waters; noemden dese riviere Port Royal, gheleghen op de hoogte van twee en dertich graden. T'landt daer rondtom is wonder playſant / vol van groote boomen / ſoo Epcken als Cedar-boomen / ende Lentiſcus onder aen de grondt / ghevende een ſeer goeden reuck van hen; in dese boſſchagie waren menichte van Calcoenſche Hanen / ende Hoenderen / Patrijſen ende ander ghevogelte; ende veel wilde dieren: in de riviere wierdt ſeer goede viſch ghevanghen / ende inſonderheyt een ſoorte diese noemden Sallicoques, welcke ſoo groot zijn als Kreeften. De riviere is in de mondt van cape tot cape dry Franſche mijlen breedt; ende is verdeylt in twee armen / waer van den eenen loopt naer t'Weſten / ende d'ander naer t'Noorden / ende in t'midden leght een Eylandt daer vreemde dieren op zijn; voeren dry mijlen binnen in de riviere ende anckerden daer. Daer naer ſoo voer de Capitepn ende eenigh volck met de pinaſſen noch voorder op / ende by de twaelf mijlen op gheſeylt zijnde / vonden ſy volck welck voor haer vluchten / ende lieten een jongen Otter aen de ſpit liggen braden; waerom de plaetſe genoemt wiert Cape Lucerne; vonden een ander arm van de riviere die naer t'Ooſten liep / welck ſy in voeren / ende vonden daer lieden / die eerſt ſchouw van haer waren / dan quamen daer na by haer ende gaven haer Chamois vellen / ende mandekens van Palm-bladeren ghemaeckt / ende een weynigh Peerlen. Vonden noch een ander kleyn riviere diese noemden Liborne, welck een kraey Eylandt maeckte / waerſe mede een pilaer ſtelden met de wapenen van Vranckrijck; ende vonden noch een Eylandt welck ſy noemden Iſle de Cedars, om de ſchoone boomen die daer op ſtonden. Kreghen op dese riviere / met conſent van de Koninck van dat quartier / twee Indianen om met te nemen / die eerſt ſeer onwilligh waren / maer bleven daer na gheerne by de Franſche. Dese wiſten wonder te segghen van een groot Heere die naer t'Noorden woonde / die ſy noemden Chiquola, ende een over groote Stadt die daer was: ende ſy ontliepen noch ten laeſten met den boot. Capitepn Ribault gaf hier aen het volck te verſtaen / den dienſt die de Koninck ſoude ghelchieden / indien eenighe hier wilden blijven woonen; ende eenighe daer toe willigh zijnde / tot het ghetal van ſes en twintich / maeckte hy voor haer een kleyn Fortjen van ſeſthien voeden lanck ende derthien breedt / op den Noort-arm van de rivier / ende liet dit volck daer onder t'commandement van Capitepn Albert, ſy noemden t'Fort Charles Fort, ende de riviere Chenonceau. Van dese Port Royal ſchepdende zeylden ſy naer t'Noorden / ende naer vijfthien mijlen zeylens / vonden een riviere die ſy noemden Baſſe, om datſe maer een half vadem waters en hadt int inkomen. Ende inſghelijck en vonden ſy niet over vijf oft ſes vadem waters / wel ſes mijlen van ſtrandt; ende daer na maer dry vadem / welck haer dede omſien / ende reſolveren weder te keeren naer Vranckrijck / waer ſy arriveerden ſonder teghenſpoet den 20. Iulij 1562.

Capitepn Albert ghebleven zijnde in Charles Fort, verkreegh door een Indiaen kennis van de provincien daer ontrent / ende van haren Koninck Auduſta, welck hy ginck beſoecken / als mede ander kleyn Koninckrkens van Touppa, Maion, Hoya ende Stalame, van welcke alle hy wel onthaelt wiert; en de vrientſchap tuſſchen Auduſta ende de Franſche was ſeer groot. Interim begonde haer de victualie te ontbreken / ende de naeſt gheleghen Indianen hadden weynigh te ſparen / want moeſten ſelfs haer nauw behelpen met wortelen / ende andere dierghelijcke dinghen. Derhalven ſoo gaven de Wilden aen de Francoyſen te kennen dat de Koninck Couexis, ende ſyn broeder Ovade, die naer t'Suyden toe woonden / groote abundantie van victualie hadden. Waer op de Franſche reſolveerden derwaerts te zeylen / ende naer eenighe tijt zeylens quamen aen t'landt van Ovade, welck is ghelegen aen de riviere Belle. Sy wierden van Ovade wel onthaelt / vonden ſyn huys wel behangen met tapijt van beeren die ghebeerwet waren: kreghen haer pinaſſe vol van Maiz ende

boontjens

boontjens / ende keerden ſoo weder naer haer Fort / welck was van daer by de vijf en twintich mijlen. Dan hier naer over-viel haer door onachtſaemheyt den brandt / waer door haer huys gantſch verbrande / ſoo datſe niet en konden ſalveren als een weynigh victualie: de Wilden timmerden haer in een dach weder een ander huys; ende alſoo haer victualie kort upt quam / voeren ſy weder naer Ovade, die haer weder provideerde van Maiz ende boonen / ende beneffens dat gaf noch eenige ſchoone Peerlen / twee fijne ſteenen van Criſtal / ende ſeker mineraei van Silver / welck hy ſepde thien dagh-reyſen van daer ghevonden wierdt aen ſeker geberghte. Deſe weder ghekomen zijnde te Charles Fort, quam daer een mutinatie onder t'volck door de hardicheyt van de Capiteyn / ſoo datſe hem doodt ſloegen / ende koſen een ander Capiteyn met name Nicolas Barre, die hem ſeer wel queet in ſyn charge: dan alſoo haer gheen ſecours toe en quam upt Vranckrijck / ſoo maeckten ſy een ſchipken om daer mede naer Vranckrijck te keeren; dan begonnen haer reyſe met ſoo luttel proviſie / datſe door calmte verhindert weſende / eyndelijck daer toe quamen datſe een van haer eyghen volck by lotinghe aten / ende naer groote ellende quamen noch eyndelijcken in Vranckrijck te lande.

Het thiende Capittel.

De tweede voyagie van de Françoyſen naer FLORIDA onder het beleyt van de Capiteyn Laudoniere.

CApiteyn Ribault weder ghekomen zijnde te Diepe, vondt de civile Oorloghen ontſteken in Vranckrijck / welcke oorſaeck waren dat het volck in Florida ghelaten / niet in tijts ghe ſecoureert en werdt; de peys ghemaeckt zijnde begonde men weder op haer te dencken / ende door toe-doen van den Admirael voorſchreven / wierden drij ſchepen / een van 120. een van 100. ende een van 60. tonnen derwaerts geſonden / onder het beleyt van Cap. Laudoniere, welck den 22. April t'zeyl ginghe / en quamen den vijfden Mey aen t'Eylandt van Teneriffe, daerſe water in namen / ende voeren in 15. dagen van daer tot aen t'Eyland van Martinino, ende daer naer aen Dominica; de Wilden quamen aen boort met Canoas, ende brochten haer excellente vruchten / inſonderheyt Ananas. Gingen hier aen landt by een hooge rotſe / daer een verſch rievierken upt liep; ende door dien t'volc ondiſcretelijck liep in de hoven van de Wilden / ende haer vruchten pluckte / ſoo ſtonden de Wilden tegen haer op / en ſloeghen een doodt / ende verjoeghen de reſte. Zeylden van hier deur de ander Eylanden by de Spaegniaerden geconqueſteert / als St. Chriſtophoro, Santos, Montſerrate, la Redonda, Anguilla ende Anegada, ende quamen den 22. Iun, en landen in Florida aen een kleyn rieviere gheleghen op dertich graden by Noorden de Linie / ende thien mijlen boven Cape Françoys; diepten de rieviere / en vonden die ſeer ondiep; ſpraken met het volck van de lande / welck haer ſeer vriendelijck onthaelde / noemden deſe rievière de Dolphins. Twee daghen daer naer quamen ſy in de rievière de May; de Paracouſſy (dat is de oberſte van de Indianen) quam met groote blijſchap tot haer / met twee luſtighe jonghe-lieden zijne ſoons / ende veel ander volcks; thoonden haer de Pilaer by Ribault opghericht / diele met Laurieren ghecroont hadden: de Paracouſy ſyn naem was Saturiova, ende ſyn outſte ſoons naem Athore; welck aen Laudoniere gaf een wegghe van Silver. Voeren de rievière op om die te ontdecken / de Wilde continuelijck roepende Ami, Ami. Quamen by een ander Paracouſy die ſeer oudt was / ende by gillingh wel twee hondert ende vijftich jaren / daer veel kinderen van waren komen wel tot de vijfde generatie. Vonden hier een ſeer playſanten bergh / al vol Cedars / Palm ende Laurier-boomen; veel Wijngaerden; ende heeft een open ghelicht op de Zee. Weder keerende by Saturiova, verſtonden van hem dat het Silver quam upt het landt van Thimogoa, de rievière ver op; welckes volck zijn vpanden waren; Soo dat de Francoyſen hem beloofden te helpen met al haer macht deſen Thimogoa belpringhen. Voeren van hier vier mijlen naer de rievière Seine, ende ſes mijlen voorder tot de rievière Somme, daerſe wel van de Paracouſſy wierden onthaelt / welck ſyn vrouw by hem hadde / ende vijf dochters / al ſeer fraeye vrouwen. De vrouwe gaf aen Laudoniere ſeker Silveren hollekens. Dan ghereſolveert hebbende

bende haer neder te slaen ontrent Rieviere de May, om dat daer abundantie van victualie was / ende soo goeden apparentie om hier naer Silver ende Gout te vinden / keerden sy weder / ende quamen daer den 29. Iun. Maecten hier de rieviere opwaerts een Fort / welck sy noemden Caroline, de forme van een trianghel; de West-zijde naer t'landt toe was ghemaeckt van sooden-aerde / neghen voeten hoogh; naer de rievier toe wast met palissaden van plancken; aen de Suydt-zijde wast op ghemaeckt met mutsaerdt ende sandt. Men mach hier gheen hooghe huysen maken / door dien t'landt soo veel storm-winden onderworpen is. Den oven maecktense buyten het Fort / om het dangier van brandt te mijden. Daer naer sondt Laudoniere syn Lieutenant Ottigni de rieviere op / om te soecken desen Thimogoa, daer hem Saturiova soo veel van gheseght hadde; naer twintich mijlen weeghs / vonden sy eenighe van dese Thimagoas, daerse in onderhandelingh met quamen; welck ghevraecht zijnde naer Silver en Gout / zeyden nu gheen te hebben / dan dat wel yemandt van t'volck wilden leyden daer het te vinden was; daer ginck een soldaet met haer / dan alsoo hy wat langher vertoefde / voer Ottigni noch thien mijlen hoogher / en vondt daer syn man / die weynigh Gouts hadde; ende seyde datse hem noch dry dagh-reysen voorder hadden willen brenghen / by een Koninck ghenaemt Mayrra die rijck van Gout en Silver was; lieten daer desen Fransman / ende voeren te rugghe naer t'Fort. Vijfthien dagen daer naer soo sondt Laudoniere Capiteyn Vasseur, en andere weder te landt-waert in / om den Fransman te halen die daer gelaten was; ende naer twee daghen zeylens / soo vonden sy eenighe Indianen die haer seyden / dat den Fransman was in t'huys van Mollova, die Vassael was van den grooten Koninck Olata ova Vtina; ghelijck sy dan hem daer vonden / ende van Mollova wel onthaeldt wierden; desen Fransman hadt wel vijf of ses pondt Silvers ghemanghelt van de Wilde: Mollova verhaelde dat Olata wel veertich Koningen onder hem hadde / van welcke hy eenighe noemde / te weten / Cadecha, Chilili, Eclanou, Enacappe, Calany, Anacharaqua, Omittaqua, Aequeia ende Moquoso: ende onder de vyanden van Olata noemde hy Saturiova, die ontrent de rieviere May syn ghebiedt hadt / ende wel dertich Paracoussy onder hem / hy noemde noch Potanou als vyandt van Olata; alsmede Onatheaqua ende Houstaqua, van welcke Onatheaqua dicht by t'groot gheberghte woonde: ende dat de Vassalen van Olata veel Gouts en Silvers hadden. Naer t'Fort keerende / warense by een ander Paracoussy ghenaemt Mollona, daerse wel onthaeldt wierden; ende quamen soo weder aen het Fort. De schepen vertrocken weder naer Vrancrijck / den acht en twintichsten Iulij. Laudoniere daer te lande blijvende wiert van Saturiova versocht / dat hy volghens syn belofte hem soude assisteren / teghen syn vyanden de Thimagoas; dan Laudoniere excuseerde hem; soo dat Saturiova alleen met syn Wilden trock / ende versloegh veel van de vyanden / ende brocht eenighe ghevanghenen thuys. Laudoniere eyschste twee van de ghevanghens / dan wierden hem gheweyghert; waer op hy met twintich soldaten trock in t'huys van Saturiova, ende dede de ghevanghens in spijt van Saturiova voor hem brenghen / ende nam die mede naer syn Fort. De Paracoussy hier door grootelijcks gheoffenseert zijnde / socht alle middel om hem te revengeren / hoewel hy dissimuleerde / ende doorgaens presenten sondt aen de Francoysen; Laudoniere liet hem weten dat hy vast syn best dede / om hem met die van Thimagoa te bevredighen / op dat hy daer door beter middel mocht hebben om syn voorder gheleghen vyanden te bestrijden: sondt de ghevanghenen met Mr. de Arlac, ende eenighe van syn volck aen Olata ova Vtina; Arlac scheyde van t'Fort den thienden van September, ende voer de rievier soo verre op / dat hy quam aen een plaetse genaemt Maiarqua ontrent de tachtich mijlen van haer Fort / daerse wel ghetracteert wierden / ende by Vtina ghebracht; die Arlac bewillighde hem te assisteren in de oorloghe teghen Potanou, wiens plaetse sy over-vielen / vele doodt sloegen ende eenighe ghevangen kregen: ende Arlac quam daer naer thuys / ende brocht eenigh Silver / weynigh Gouts / ende andere dinghen mede / die Vtina voor presenten sondt aen Laudoniere. Daer naer soo complotteerde een met namen Genre tegens Laudoniere, doch wierdt ontdect. Daer arriveerde den 4. Sept. een schip uyt Vrancrijck; ende vertrock weder met eenigh volck / dat Laudoniere niet en dorst betrouwen. De boots-lieden die hy hadde selfs uyt Vrancrijck gebracht / ende eenighe die t'leste schip daer hadde ghelaten / stalen hem syn eene barcke;

ende

ende de timmer-lieden die dit leste schip daer mede hadt ghelaten / syn ander barcke; ende lieten den boot dryven / soo dat hy hem vondt sonder barck oft boot; dit volck ginck hier met rooven ontrent Cuba, ende quamen eyndelijck in de Havana. Laudoniere liet weder twee nieuwe barcken maken / van vijf en dertich voet lanck op de kiel: dan dese wierden hem by open ghelt ende seditie afhandigh ghemaeckt by syn eyghen volck; die daer mede op den roof trocken den achsten December, ende d'een ghraeckte tot in Iamaica, dan wierdt door de industrie van eenighe weder gebracht op de custe van Florida, ende soo naer t'Fort / daer de principaellie mutins ghestraft werden / ander tot een exempel. Dewijl dit volck wech was / hiel hem Laudoniere besich met het Fort wel te voor-sien / ende een ander barcke te maken / die in achthien daghen ghereet viel. Daer naer soo kreegh hy nieuws van twee Wilde / ghesonden by de Koninck van Marracou, die by de veertich mijlen van t'Fort woonde naer het Supden/dat daer twee ghebaerde waren; een by de Koninck van Onathaqua, ende d'ander by de Koninck van Mathiaca; welck hy by hem maeckte te krijghen: waren twee Spaegniaerden / die vijfthien jaren gheleden neffens andere ghesalveert waren / upt dry schepen die op de Martyres bleven tegen over Calos; verhaelden wonder van de macht van den Koninck van Calos, die de goederen van dese schepen meest ghe-bergh hadde. De plaetse van Calos, is gheleghen op een riviere voor by de Cape van Florida, veertich oft vijftich mijlen naer t'Supdt-westen toe; ende Onathaqua is aen dese zijde de Cape naer t'Noorden / in een plaetse die in de kaerten wordt ghenoemt Cannaveral, op de hooghte van acht en twintich graden; dese plaetsen liggen van den anderen vier oft vijf dagh-reysen; in t'midden is een Eylandt ligghende in een lack versch waters / ghenaemt Sarrope, by de vijf mijlen groot / abundant van krupten / in-sonderheyt Dayen. Laudoniere sondt oock syn barcke naer t'Noorden toe / tot de Koninck Audusta daer t'volck in t'jaer 1562. ghewoont hadt; ende Audusta sondt hem de barcke te rugh / vol Maiz en boontjens ende eenige hupden / verloeckende dat hy in syn quartier soude komen woonen. Hy sondt insghelijck tot de weduwe van Hiocaia, die twaelf mijlen van t'Fort Noordt-waert woonde / wiens landt wel het abundanste ende playsantste was van al dat quartier / ende kreegh daer oock syn barcken vol Maiz. Daer naer sondt hy de barcken de riviere op / die soo ver op voeren dat sy waren dertich mijlen boven Mathiaqua, daer een lack was soo groot datmen geen landt aen d'ander zijde en sagh: in t'weder keeren waren sy aen t'Eylandt Edelano; midden in de riviere ontrent dry mijlen lanck / is de playsantste plaetse van de werelt. Van daer quamen sy naer Eneguape, daer aen te Chilily, van daer te Patica, ende ten lesten te Coya; van daer ginghen sy te lande Vtina besoecken; ende daer bleven eenighe op syn verloeck by hem. Dese verhaelden ghelweest te zijn in t'landt van de Koninck Hostaqua die seer machtigh was / ende naest gheleghen aen de berghen van Apalatci, aen welcker voet een stroom upt komt / daer de Wilde Silvere ende Kopere grepntjens vinden / soo dat men mepnt dat in t'gheberghte seer rijcke Mijnen moe-ten wesen; alsoo desen bergh maer vijf of ses dagen meer naer t'Noord-westen was gheleghen / soo mepnde Laudoniere, syn woninghe wat meer naer t'Noorden te ne-men / soo haest daer meer volck quam upt Vranckrijck. Interim verdielen sy in groot ghebreck van victualie / welck haer by bleef van t'begin van May tot half Iunius. Soo datse resolveerden twee schepen veerdich te maken om naer Vranckrijck te keeren. De meeste sorghe was om victualie te bekomen / waer op sy resolveerden haer te verleke-ren van de persoon van Vtina; ghelijck sy dan deden; dan voeren daerom niet te be-ter; dan wierden van de subjecten van Vtina hard bestreden; bequamen eyndelijck sufflsante provisie van Maiz, met hier ende daer te sepnden; ende insonderheyt in de riviere by de Wilde ghenaemt Iracana, ende by de Francoysen Somme; soo datse de hupsen bupten het Fort begonnen af te breken / als mede de palissade aen de wa-ter-zijde: dus doende zijnde / ontdeckten sy vier zeylen den 3. Augusti 1565. welck waren Enghelsche onder het beleydt van Iohn Hawkins; van welcke Laudoniere een schip kocht / ende voorts veel victualie / ende ander noodighe dinghen bequam / ende maeckte hem soo ghereet om naer Vranckrijck te keeren.

Het elfde Capittel.

De derde voyagie van de Françoyſen naer FLORIDA, onder het beleyt van Capiteyn Iean Ribauld.

ALſoo dooz diverſche quaet-willige die met de ſchepen vooz deſen naer Vzancrijck waren gekeert/veel klachten over Laudoniere waren ghedaen/ſoo wierdt Capiteyn Iean Ribauld naer Florida gheſonden; om daer in ſyn plaetſe te commandeeren/ende hem naer hups te ſepnden. Deſe arriveerde daer den 28. Auguſti des jaers 1565. eſſen als Laudoniere veerdich was om naer Vzancrijck te keeren. De Koninghen Homoloa, Seravatri, Alcmacani, Malica ende Caſti, quamen Ribauld beſoecken/ende vzochten hem diverſche ſchenckagien; ende preſenteerden hem te vzenghen aen de berghen van Apalatcij, daer ſy ſepden een roodt metael wiert gevonden/welck ſy noemen Sieroa Pira, ende wierdt by Aſſay bevonden fijn Gout te weſen. Daer en tuſſchen quamen de vzy klepnſte ſchepen die Ribauld hadt mede ghebzocht/ de rieviere op; ende ſes groote Spaenſche ſchepen quamen aen de mont van de rievière/ende ſettent neffens de vier groote ſchepen van Ribauld, haer alle vziendtſchap toe-legghende/wiſten alle de Franſche Capiteynen te noemen; de vier Franſche ſchepen haer te ſwack vindende teghen de Spaenſche/maeckten zepl/ende ſneden haer kabels af/ende de Spaegniaerden haer naer/op haer ſchietende met haer grof gheſchut/dan ſiende dat de Franſche haer te kloeck waren in t'zeplen/keerden weder naer de cuſte/ende ſetten het in de rievière by de Wilden ghenoemt Seloy, ende by de Franſche de Dolphins, acht of negen mijlen van t'Fozt Caroline; ende vzy van de Franſche ſchepen naer datſe ghelet hadden op t'doen van de Spaegniaerden/keerden weder op de rievière May, rapozterende dat vzy van de Spaenſche ſchepen in de rievière de Dolphins haer volck ende munitie hadden ghelandt/ende dat d'ander vzy hupten op de reede laghen; verſtonden voozder by de Koninck Emola, dat de Spaegniaerden haer ſterckten ende trencheen op wierpen. Waer op dan Ribauld niet teghenſtaende de contradictien van Laudoniere, ende veel andere/reſolveerden de Spaegniaerden met al ſyn ſchepen ende gantſche macht te gaen beſpzingen; te meer om dat onder den vziek van den Admirael van Vzancrijck poſt datum ſtondt: Capiteyn Iean Ribauld, ſoo ick deſen ſoude ſlupten/ontfangh ick ſeker advis dat Don Pedro de Melendes, vertreckt upt Spaegnien naer de cuſte van Nova Francia; ſiet toe dat hy u geen voozdeel af en ſiet. Ribauld dan nam al t'volck met hem/ſelfs t'beſte volck van Laudoniere: ende ſchepde van de rievière den thienden September; den ſelven dach rees daer ſulcken tempeeſt op/dat de Wilde ſepden nopt ſulck ghelien te hebben. Laudoniere vzeeſende vooz ongheluck begon t'Fozt weder te fozti ficeren ten beſten hy konde; hem en waren by Ribauld niet ghelaten/dan vijf en tachtich zielen/ſoo mans/vzouwen ende jonghers/ende daer onder ſeer wepnigh weerbaer: Niettemin ſoo was hy ſoo wel op ſyn hoede als hy ymmers konde; tot den nacht tuſſchen negenthien ende twintich September; wanneer een la Vigne de wacht hebbende/alſoo het den gantſchen nacht ghereghent hadde/hem retireerde naer ſyn logement/ſonder de centinelle te beſetten: niet vzeeſende dat de Spaegniaerden komen ſouden in ſulcken weder: maer een van t'volck ende den trompetter pets te doen hebbende hupten het Fozt/wierden een troepe van Spaegniaerden ghewaer/die van een bergh af quamen/ende gaven t'alarm aen die van t'Fozt/welck ſubtijtelijck by de Spaegniaerden wierdt overvallen ende inghenomen. Laudoniere ende eenighe meer ſalveerden haer in de boſſchen/ende met inderſte dangier gheraeckten ſy aen de ſchepen die vooz de rievier lagen; daer ſalveerden haer ontrent twintich; welck met de ſchepen weder keerden in Vzancrijck. Wat Iean Ribauld belanght/die verlooz ſyn ſchepen op de cuſte/ende ſelfs met een deel volck ontkomen zijnde aen landt/wierdt van de Spaegniaerden ghevanghen/ende deerlijcken met ſyn volck omghebzacht.

Het

Het twaelfde Capittel.

De vierde voyagie van de Françoyſen naer FLORIDA onder het beleydt van Dominico Gourgues.

IN den jare 1567. nam de Capiteyn Gourgues een mannelijcke reſolutie om ſyn Natie te revengeren teghens de Spaegniaerden; maeckte dry ſchepen uyt / ende hondert en vyftich Soldaten/neffens tachtentich Boots-ghesellen/onder de Capiteyn Cazenove ſyn Lieutenant / ende François Bourdelois ſyn Schipper; zeylden uyt Dzanerijck den 22. Auguſti, ende naer dat hy aen de Cabo S^t. Anton in Cuba was geweeſt/quam in korten tijdt op de cuſte van Florida; waer de Spaenſche meynende dat hy een van den haren was/hem met eenige eer-ſchoten van grof geſchut welkomden/ ende hy haer reciproquelijck om beter te abuſeren; voer voorts tot een plaetſe vyfthien mylen van t' Fort in de mondt van de rievière/by de Indianen genoemt Tacaracouru, ende by de Francoyſen Seyne. Sondt ſyn Trompetter aen landt / die daer te voren gheweeſt was met Laudoniere, welck ſyn bootſchap ſoo wel dede / dat hy van Saturiova eenighe ververſchingh brocht / ende belofte van alle vrientſchap ende hulpe. De Wilden trocken al danſſende naer hups / belovende s'anderdaeghs weder by een te komen / om een verbondt met de Francoyſen te maken: gheliyckſe s'anderdaeghs niet en faelgierden te komen / de grootſte Paracouſſi Saturiova ende Tacadocouru, Halmacanir, Athore, Herpaha, Helmacapé, Helicopile, Mollova, ende andere / met haer ghewoonlijcke wapenen: welck ſy reciproquelijck af-lepden / om met meerder aſſurantie met den anderen te handelen. Saturiova ghemoetende Capiteyn Gourges, dede hem ſitten aen ſyn rechter-handt / ende nam het woordt hem af/ ende begon hem te verhalen de ongheloofflijcke ongheliycken ende outragien die alle de Wilden daghelijcks leden van de Spaegniaerden / ende de luſt dieſe hadden om haer te revengeren als men haer maet en wilde helpen; waer op Gourges ſyn woordt gevende / ende een alliantie ghemaeckt zynde/ gaf haer diverſche preſenten / ende ontfingh weder van haer belofte / datſe alles ſecreet ſouden houden / ende op de ſelve plaetſe veel volcks bringhen ghewapent naer hare wyſe. Daer en tuſſchen examineerde Gourges eenen Pierre du Bré, welck een jonghen zynde/upt de handen van de Spaegniaerden ontkomen was / doenſe t' Fort van de Francoyſen veroverden / ende alles vermoorden / ende ſints by Satouriova was op-ghebracht / ende volghens het advijs van deſen/ſondt Capiteyn Gourges eenighe van ſyn volck om de Forten van de Spaegniaerden te beſpien / onder het ghelepdt van Oloracara de couſyn van Satouriova. Den aenſlach nu ghearreſteert zynde / ende de rendevous by de Wilde beſteken aen d'ander zyde van de rievière Salinacani (die de Franſche noemen Somme,) dronckenſy alle met groote ſolemnitept der Wilden dranck/genaemt Caſſine, die ghemaeckt woordt van t' ſap van ſekere krupden / welck deſe Wilden ghewoon zyn te drincken als ſy gaen op eenighe dangereuſe repſe ofte aen-ſlach. Sy vonden eenighe ſwarichеden ende verhinderingen by de wegh door den reghen die daer gevallen was: ende verſtonden dat de Spaegniaerden vier hondert man ſterck waren / in dry Forten op de rievière May: (want beneffens t' Fort Caroline haddenſer noch twee ghemaeckt op de mondt van de rievière aen beyde zyden / daer hondert en twintich man in lagh met gheſchut ende noodighe ammunitie.) Gourgues naer by ghekomen zynde was ghereſolveert t' Fort te beſpringhen int breken van den dagh / dan konde niet in tijdts komen door de quade weghen: de Paracouſſi Helycopile ſiende dat hy onghereuſt was / beloofde hem door een beter/hoewel langher wegh te brengen / door t' boſch/ ghelijck hy dede / tot in t' ghelicht van t' Fort / daer hy ſpeurde een quartier dat noch niet op ghemaeckt en was: ſondeerden de kleyne rievière die daer ontrent loopt / en trocken daer door in April 1568. ende ſurpriſeerden t' Fort in ſulcker voeghen / dat ſy ſtracx meeſter daer van wierden / ende van ſeſtich Spaegniaerden die daer in laghen en namen ſyder maer vyfthien ghevanghen/om met die te doen gelijck de Spaegniaerden met de Francoyſen hadden ghedaen. Dit ghedaen zynde vielen ſy met gelijcke couragie op tweede Fort; Guorgues paſſeerde tachtich Muſquetiers met de barſke die

ke die wel a propos ghekomen was; ende de Indianen ſwommen meeſt over; ſoo datſe dit tweede Fort oock in korten tijt meeſter wierden; ende tranſporteerden alles wat haer dienſtigh was/van tweede Fort naer het eerſte. Nu reſteerde noch t'grootſte Fort dat ontrent een mijle van daer was/allwaer hy verſtont dat dry hondert Spaegniaerden in laghen/onder een kloecken Gouverneur die het wel ſoude upt-houden ende ſecours verwachten. Gorgues upt een Sargeant die hy ghevanghen hadt verſtaen hebbende al de gheleghenthept van t'Fort; ende upt een ſpie/die in de ghedaente van een Wilde upt-ghelonden was/vernomen hebbende dat de Spaegniaerden mepnden dat daer wel twee duyſent Francoyſen waren/vondt goet ſyn victorie te vervolghen terwijl de Spaegniaerden noch verbaeſt waren/en liet acht goede ladders ghereet maken: ſoo haeſt de Francoyſen quamen in t'geſicht van t'Fort/ſoo ſchoten de Spaenſche gheweldich met haer Canon/ſoo dat de Franſche haer in t'boſch moſten begeven/gedenckende eerſt s'morgens daer aen t'Fort by eſcalade aen te grijpen: maer de Gouverneur van t'Fort ſondt ſeſtich van ſyn volck upt/om t'getal van de Franſche te beſichtighen/de welcke (haer by Cazenove de wech af geſneden zijnde/ſoo datſe niet weder naer t'Fort konden komen) alle doodt bleven. Waer door die van t'Fort ſoo verſchrickten datſe al de vlucht namen in t'boſch daer ontrent/allwaer vele van de Wilde doodt gheſmeten wierden. Het Fort ſoo verovert zijnde/vonden ſy daer in kraep gheſchut/ende veel ammunitie ende wapenen; welcke Gourgues al dede laden in ſyn barcke: hy dede de ghevangene Spaegniaerden op-hanghen/aen de ſelve boomen daer ſy de Francoyſen aen ghehangen hadden: en ghelijck Pedro Melendes een ſchrift boven de Francoyſen had doen hangen; Ick en doe dit niet als aen Francoyſen, maer als aen Lutheranen; ſoo dede hy boven de Spaegniaerden ſtellen; Ick en doe dit niet als tot Spaegniaerden, maer als tot verraders, dieven ende moordenaers. Vindende hem te ſwack van volck om de Forten in te houden/dede hy die gantſch demolieren/ende trock weder naer ſyn ſchepen/ende af-ſchept ghenomen hebbende van de Wilde/keerden weder naer Vranckrijck: waer hy in ſtede van recompenſe voor ſulcken manneliycke daet/groot perijckel liep van ſyn leven/door de vrede die Vranckrijck doen met Spaegnien hadde. Sints die tijt hebben de Francoyſen naer dit quartier wepnigh ghetaelt/ſoo dat de Spaegniaerden heur daer weder op nieuws hebben ghefortificeert.

Het derthiende Capittel.

De limiten ende gheleghentheyt van FLORIDA, ghelijck als Herrera die beſchrijft.

Her. deſcr. DE Provincie ende t'Gouvernement van la Florida, welck is een aenhanghſel van de Audientia van Hiſpaniola, volgens de limiten die by den Koninck van Spaegnien geoctropeert waren aen Don Pedro Melendez, begrijpt in ſich alle het lant welc zijn beginſel neemt van Rio de las Palmas, (confineerende met het Gouvernement van Panuco in Nova Hiſpania, ende belangende tot de Audientia van Mexico,) welcke is ghelegen by den Tropicus van Cancer, op de hooghte van 22. graden by Noorden de Linie Equinoctiael/ende eyndicht aen het punt van Baccalaos, welc ghelegen is op de hooghte van acht en veertich graden ende een half by Noorden de Linie; in welcke limiten begrepen zijn/duyſent twee hondert ende acht en vijftich leguen langhs de cuſte/ende van daer tot op de hooghte van dry en ſeventich graden by Noorden den Equinoctiael/langhs de cuſte ende te landt-waert in/alles wes daer noch ſoude moghen ontdeckt worden. Van welcke alles langhs de cuſte by de Spaegniaerden ontdeckt zijn/de Landen van Rio de Palmas af/tot aen Punta de Santa Helena inclups/ende de rievier Iordan, welck zijn by de ſes hondert ſpaenſche mijlen. Is vaſt landt/in een goet climaet/vruchtbaer ende in vele deelen wel bewoont/ghelijck t'ſelve bevonden werdt by de ghene die daer door ghetogen hebben met Don Hernando de Soto, in den jare 1536. ende eenighe naer-volghende jaren; ghelijck als wy hier voren particulierlijcken hebben verhaeldt: ende een Spaegniaerdt met namen Iuan Pardo, ghebooren van Cuenca in Spaegnien/repſde te lande van la Florida af/tot in Nova Hiſpania in minder als 2. jaren. Dit landt is van alle de landen

den ende Prouincien van West-Indien naest gheleghen aen Europa; ende is van ghelijcken ontdeckt van de Bahia de San Iusepe af/tot aen Terra Nova: welende dese baye van San Iusepe, gheleghen van Panuco tachtentich spaensche mijlen. Van particulierlijck ende eyghentlijck ghenomen/is la Florida, dat punt oft die streeck landts/welck in Zee streckt Noorden ende Suyden/met het Eylandt van Cuba, welende in de lenghte by de hondert mijlen Noort ende Suyden/ende in de breedte Oost ende West vijf en twintich mijlen/ende op syn breedtste dertich spaensche mijlen. Dit landt (als wy voren hebben verhaelt) wierdt eerst ontdeckt by Iuan Ponce de Leon, in den jare vijfthien hondert ende twaelf/welcke het de naem gaf van la Florida, om de redenen voren verhaelt: de selve keerde daer wederom inden jare vijfthien hondert ende een en twintich/en quam te rugghe in t'Eylandt Cuba, alwaer hy stort van een quetsure; hebbende voor-ghegheven dat hy socht die fontepne ofte riviere/die naer het upt-gheven van de Indianen/de oude-lieden jongh maeckte/met hem selven in t'water van die fontepne ofte riviere te wassen ende baden. Dese Provincie van la Florida eyghentlijck soo ghenoemt/is van tempre ghelijck Castilla in Spaegnien/ende men heeft daer ghelijcke vruchten ghevonden/ende de grondt is bequaem gheacht/tot het voeden van Vee/ende tot Tarwe te saepen: Daer en valt gheen Gout/en ten schijnt oock niet dat de inghevoorene dit Metael kenden/nochte oock het Silver/want men heeft bevonden dat daer kassen van Silver in barren/ende oock ghemunt Silver op de custe is blijven leggen/van de Spaensche schepen die daer schip-breeck hebben gheleden/sonder dat de Indianen daer eenigh werck van maeckten; als naerderhant/soo het schijnt/de weerde daer van gheleerdt ende verstaen hebbende by de Christenen: hoewel Hernando de Soto binnen in het landt in de riviere die hy noemde Rio Grande, ghevonden schijnt te hebben upt-ter-maten groote menichte van Peerlen; als wy hier voren in het langhe hebben verhaelt/volghende het relaes/dat Herrera in syn Historien heeft in-ghevoeght.

Het veerthiende Capittel.

De Nature van t'landt; de ghestalte ende manieren van t'volck van FLORIDA, ghelijck die by Laudoniere beschreven worden.

CApitepn René Laudoniere die dit landt ten besten bekendt was/beschrijft ons de qualitepten van dit landt aldus.

De Cape van dit landt is ghelijck een lanck hooft landts/streckende recht in de Zee een hondert mijlen/ende loopt directelijck naer het Suyden; het heeft recht over hem vijf en twintich mijlen verschepden/het Eylandt van Cuba, naer het Oosten toe de Eylanden van Bahama ende de Lucaios, ende naer het Westen de Baye van Mexico. T'landt is black en verdeylt door veele rivieren/ende daerom vochtich/ende landich naer de Zee-kandt toe. Daer wassen in dit quartier veel Pijnboomen/welcke geen keernen en hebben in haer Appels welck sy dragen. Haer bosschen syn vol van Eycken/Walnoten/swarte Kersen/Moer-belien/Lentiscus ende Hasenoten/die wilder syn als die van Vranckrijck. Men heeft daer groote menichte van Cedren/Cypressen/Lauriers/Palm-boomen/ende wilde Wijngaerden die in de boomen klimmen/ende goede Druyven dragen. Daer valt een soorte van Wilspelen/de vruchte beter ende grooter als in Vranckrijck. Pruym-boomen die schoone vruchten dragen dan niet seer goet. Daer zijn Hinne-belien/en een klepnder belie die wy noemen Blues, seer goet om te eeten. Daer wast een seecker wortel/welck sy noemen in haer tale Hasez, daerse by noot haer broodt van maken. Men heeft daer oock een boom ghenoemt Esquine, die seer goet is teghen de Pocken/ende andere contagieuse sieckten. De beesten die best bekent zijn in dit landt/syn Harten en Hinden/Gepten/Dier/Luppaerden/Oncen/Otters/en diverlsche soorten van Wolven/wilde Honden/Hasen/Conijnen/en een seecker beeste die wepnigh verschilt van de Leeuwen van Africa. T'gevogelte zijn Calcoenen/Patrijsen/Papegayen/Duyven/Turteldupven/Lijsters/Kraeyen/Valcken/Reygers/Kranen/Opevaers/wilde Ganssen/

Eenden / ende een ontallijck ghetal van andere wilde voghelen. Men vindt daer sulcke menichte van Crocodilen / dat de lieden swemmende daer door verras worden ; daer zijn Slanghen ende Serpenten van veelderley soorten. Onder de Wilde werdt goede quantitept van Gout ende Silver ghevonden / welck werdt bekomen upt de schepen die op de custe veronghelucken / als ick van de Wilde selfs hebbe verstaen : Sy trafikeren daer mede onder den anderen. Ende t'ghene my t'selve te eer doet gheloven / is / datmen meer daer van vindt naer de Cape toe / daer de schepen ghemeynlijck blijven dan verder naer het Noorden toe ; des niet teghenstaende / soo seghen sy dat in het gheberghte van Apalatcij, Mijnen syn van coper / welck ick suspicere Gout te wesen. Daer is mede in dit landt menichte van granen ende krupden / van de welcke men goede verwen soude konnen maken / van diverschе couleuren. Ende om de waerheyt te seggen / de Indianen die lust nemen int verwen van haer hupden / weten de selve seer wel te ghebruycken. Het manne volck is van olijf-verwich couleur / groot van stature / schoon sonder eenighe deformitept / en wel ghesproportioneert / sy decken haer schamelheyt met een Harten-hupdt die wel berept is ; de meestendeel hebben haer lichamen / armen ende dyen ghesschildert met scraepe devisen / welck nimmermeer en vergaen / door dien se in t'vel in ghegraveert zijn ; hebben seer swart hayr / welck hanght tot haer heupen / hoewel sy het op-schorten in een maniere die haer niet qualijck en staet. Zijn groote dissimulateurs ende verraders / vailjant ende willen wel vechten / en hebben geen ander wapens als haer bogen ende pijlen ; maken de pesen van haer boghen van de darmen van de Harten / ofte haer hupt / welck sy soo wel weten te berepden / als pemant in Vrancrijck / en met soo veelderhande couleuren. Maken de punten aen haer pijlen van tanden van visschen ende steenen / diese scraep weten te accommoderen. Sy oeffenen haer jonghe-lieden om wel te loopen / en maken een wedt-spel / welck ghewonnen werdt by die de langhsten adem heeft. Oeffenen haer oock seer in t'schieten / nemen groote ghenoechte in te visschen ende te jaghen. De vrouwen zijn insghelijck wel ghesproportioneert ende lanck / en van t'selve couleur / ende oock soo ghesschildert als de mans ; hoewel sy wel een wepnich witter zijn als sy eerst ghebooren worden ; want de principaelste oorsaeck datse van dit couleur syn / komt van dat sy haer strijcken met olie die onder haer gebruyckelijck is ; ende doen dat om seeckere ceremonie / die ick van haer niet heb konnen leeren ; ende om dat de Sonne soo heet schijnt op haer naeckte vel. De raddichept van de vrouwen is soo groot / datse over de rievieren konnen swemmen / draghende haer kinderen op haren eenen arm ; klimmen oock seer veerdigh op de hooghste boomen die in t'landt zijn / de vrouwen doen al t'werck binnens hups. Daer zijn in alle dese landen veel Hermaphroditen / dat is mans ende vrouwen teffens / die de meeste lasten draghen / ende de victualie naer voeren als sy te strijde gaen. Sy saepen haer Maiz tweemael s'jaers / in Martio ende in Iunio, ende al in de selve gront : t'selve Maiz en is ghemeynlijck maer drij maenden in t'wassen ; laten de grondt de andere ses maenden rusten. Hebben oock seer schoone Pompoenen en seer goede Boonen. Sy en mesten haer landt nimmermeer / dan als sy het besaepen willen / soo steken sy het wiedt aen brandt welck daer die ses maenden op ghegroeyet is / ende verbranden het al. Sy breecken de grondt met een houten instrument / ghelijck als daer men in Vrancrijck de Wijngaerden mede bouwet / ende setten twee greynen Maiz te samen. Als het saepe-tijt is / soo ghebiedt de Koninck een van syn volck om de lieden alle daegh te werck te stellen / welcken tijt ghedurende hy goede voorraet maeckt van Cassine. Wanneer het Maiz versamelt wordt / soo brenghen sy het al in een gemeyn hups / daer het dan verdeylt wort aen een peder naer syn qualitept. En saepen niet meer als sy meynen van doen te hebben voor ses maenden / ende dat schaers ghenoech. Want de Winter ghedurende / retireren sy haer voor dry ofte vier maenden in de bosschen / daerse klepne huttekens maken van Palmtacken / ende onderhouden haer daer met Maste, ende visch welck sy vanghen / met Oesters / Harten / Calcoenen / ende andere Dieren diese weten te attrapperen. Sy eten al haer kost op kolen ende in den roock ghekoockt / welck sy in haer tale noemen Boucaned. Eten geern het vleesch van Crocodilen / het welck voorwaer schoon en wit is / ende ten ware het soo seer naer muscus roock / wy souden daer dickwils van ghegheten hebben. Sy hebben een ghewoonte als sy sieck syn / datse daer wy ons doen

bloet

bloet laten / haer laten by haer Medecijns soo langhe suyghen / tot dat het bloet daer op volght.

Het vijfthiende Capittel.

De Regeringh ende Politie van dese Indianen van FLORIDA, ghelijck die by den voorschreven Laudoniere wordt verhaelt.

DE Koninghen van dese landen voeren groote oorloghen / d'een teghen den anderen / doch en vechten niet dan by surprise / ende malkanderen te verrasschen; slaen al t'man volck doodt daerse by konnen komen; ende snijden de hoofden af om t'hayr te hebben / welck sy naer huys voeren / om haer triumphe daer mede te houden: sy verschoonen de vrouwen ende kinderen / ende onderhouden die / ende vrenghen die by haer op. T'huys gekomen zijnde van den krijgh / versamelen sy al haer subjecten / ende maken dry daghen ende dry nachten goede chiere / singhen ende dansen / ende de oudste vrouwen dansen met / houden t'hayr van de vpanden op in haer handen; en legghen al dansende lof tot de Sonne / hem haer victorie toeschrijvende. Sy en hebben gheen kennis van Godt oft eenighe religie / uytghenomen wat sy sien / als de Sonne ende Mane. Sy hebben haer Prieslers die sy groot credijt gheven / door dien het groote tovenaers ende waersleghers zijn / ende den Duyvel weten op te manen. Dese Prieslers dienen haer oock voor Medecijns ende Chirurgijns; draghen altijts by haer een sack vol krupden ende drooghen / om de siecken te genesen / die meest sieck zijn van de pocken / want sy seer gheneghen zijn tot vrouwen; ende een deel zijn oock Sodomiten: Sy trouwen / en elck heeft een wijf / dan de Koninck heeftер twee oft dry / doch de eerste is alleen voor Koninginne erkent / en haer kinderen succederen alleen. Sy en houden gheen huys met de vrouwen achter datse groot gaen; noch en willen niet eten t'gheene de vrouwen hebben aengheroert dewijl sy haer stonden hebben. De victualie diese met nemen ten oorloghe gaende / is vroot / honich ende meel van Maiz ghemaeckt / dat by t'vier gheborsten is: draghen oock somtijts visch mede in den roock ghedroocht: by noot soo eten sy duysentderley dinghen / selfs colen / en landt in haer pottagie van meel. Als sy ten oorloghe gaen / soo treckt de Koninck voor / met een knodse in de een handt / eñ boogh in de ander / met syn koocker vol pijlen / ende al t'volck volght hem / welck insghelijck hebben haer boghen ende pijlen: in t'vechten makense groot gheschreuw. En nemen niet voor sonder haren raedt daer dickwils op te vergaderen. Komen alle morghen te samen in een groot ghemeyn huys / daer de Koninck komt / ende set hem neder op een stoel / hooghер als de stoelen van de andere / daer alle de andere / d'een voor d'ander naer hem komen groeten / beginnende van de outste / lichten haer handen boven haer hooft / seghghende ha, he, ya, ende de reste antwoort ha, ha. Dit gedaen zijnde set een peder hem neder op de stoelen die rondtom thuys zijn; soo daer wat swaers te verhandelen is / soo roept de Koninck de Iawas, dat is te seghghen / haer Prieslers / ende de oudste-lieden / ende vraecht heur advijs. Daer naer ghebiedt hy datmen Casline sal vrouwen / welck is een sekeren dranc van bladeren eenes booms; welcken dranck sy seer hect drincken: de Koninck drinckt eerst / ende dan werdt een peder op syn order upt de selve kop te drincken ghegheven: desen dranck heeft sulcke kracht dat als sy die ghedroncken hebben / soo geraken sy heel in een sweet / welck over zijnde soo neemt het den honghер ende dorst wech voor vier en twintich uyren daer naer. Als de Koninck sterft soo begravense hem seer solemneelijck / ende op t'graf settense de kop daer hy ghewoon was upt te drincken: ende rondtom het graf steeckense menichte van pijlen / en huysen / ende vasten dry daghen naer den anderen; Al de Koninghen die syn vrienden waren doen dan ghelijcke / ende om te thoonen hoe lief sy hem hadden / snijden sy by naer de helft van haer hayr af soo wel mans als vrouwen. Al de goederen van de Koninck werden in syn huys ghedaen / welck sy daer naer in brandt steecken / soo dat daer niet meer van te sien en is.

Het xxxthiende Capittel.

Beſchrijvinghe van de twee ſterckten, die de Spaegniaerden teghenwoordigh noch hebben in FLORIDA.

Her. deſcr. DE Spaegniaerden en hebben in deſe Provincie maer twee ſterckten met volck in Garniſoen ligghende / die alle beyde ghelegen zijn aen de cuſte die naer t'Oosten toe ſiet; het eene ghenaemt San Mattheo, aen het punt van Santa Elena, by de hondert leguen van de Havana; ende het ander Sant Auguſtin; welck het principaelſte is / door dien het een seer goede haven heeft / ende dat t'ſelve naerder gheleghen is aen de ſtrate van Bahama; is gheleghen vijftich leguen van los Martyres. Dit leſte Fort wierdt van Sir Francis Draeck in den jare 1585. ſoo hy quam van t'innemen van San Domingo ende Cartagena, verovert in deſer voeghen. Komende zeylen langhs de cuſte van Florida, laghenſe op t'landt een hooghe ſtellinghe in forme van een baecke / op de hooghte van dertich graden ofte daer ontrent; waer op ſy de pinaſſen manden / ende aen landt voeren om te ſien wat daer was; aen landt zijnde toghen ſy langhs de kant van de rievier op by naer een mijle; ende wierden ghewaer aen d'ander zijde een Fort / dat nieuwelijcks by de Spaenſche ghemaeckt was; ende noch een mijl hooghер was een kleyn vleckje ſonder wallen ende met houten hupſen: de Enghelſche ſchooten daer twee ſchoten op met grof gheſchut voor den avont: ende alſoo de Lieutenant generael / ende wepnigh volck met een bootken over voer om de plaetſe te beſichtighen / wierden de Spaegniaerden hem ghewaer / ende vreeſende dat de heele macht van de Engelſche haer op den hals quam / namenſe de vlucht / ende verlieten het Fort naer datſe eens haer gheſchut op de Enghelſche hadden gheloſt: De Enghelſche keerden weder in haer quartier / niet wetende dat de Spaenſche ghevlucht waren / tot dat een Franſman die by de Spaenſche ghevanghen hadt geweeſt / over quam in een bootjen ſpelende op ſyn pijpe / den toon van het liedeken van den Prince van Oraegnien. Hier op voeren de Enghelſche over met al haer macht: eenighe van de Spaenſche die noch ghebleven waren ſchooten een ſcheut oft twee / dan verliepen oock / ſoo datſe t'Fort voorts kreghen ſonder eenighe teghenweer: Vonden t'Fort al van hout ghemaeckt / de wallen niet anders weſende als maſten ofte boomen te ſamen ghevoecht / in een manier van een paliſſade / ſonder dat daer noch een gracht was ghemaeckt / want hadden daer maer dry oft vier maenden met doende gheweeſt / ende derhalven en was de plaetſe niet houtbaer. De platte forms daer het gheſchut op lagh / waren ghemaeckt van Pijn-boomen over dwers gheleght / met wepnich aerde tuſſchen beyden / daer waren thien oft veerthien groote metale ſtucken; ende een kiſt was daer ghevonden met ontrent de twintich duyſent guldens / om de ſoldaten die daer laghen / hondert en vijftich ſterck / mede te betalen: t'Fort was ghenaemt S^t. Ian. Trocken van daer de rievière op met haer chaloepen / naer het dorp welck ſy noemen S^t. Auguſtin, gheliјck oock de rievière; welck ſy mede inkregen met kleyne reſiſtentie de Gouverneur Pedro Melendez een van de eerſte vluchtende. De Enghelſche verſtonden hier dat de Spaegniaerden / by de twaelf mijlen meer naer t'Noorden / noch een ander plaetſe hadden by Santa Helena, daer oock hondert ende vijftich ſoldaten laghen. Haer voor-nemen was de ſelve plaetſe mede te verraſſchen / dan vindende int derwaerts zeylen / de cuſte ſoo black ende dangereus / ſoo lieten ſy het doorſtaen naer de cuſte van Virginia toe.

Het ſeventhiende Capittel.

Beſchrijvinghe van de Cuſte FLORIDA.

Her. deſcr. OP de cuſte van Florida zijn van ſonderlinghe conſideratie de Eylandekens de welcke ſy noemen los Martyres, welck zijn veel Eylandekens / bewoont van volck / ende gelegen dicht by Punta de la Florida, daerſe het Eyland Cuba alder naeſt is gheleghen; een legue ende anderhalf / ende oock minder d'een van d'ander liggende / met

met een vervolgh van drooghten met openinghen ofte monden / voor dry ofte vier en twintich leguen dat dese Eylandekens in de lenghde strecken ; welcker beginsel naer het Westen toe / wordt ghenaemt Punta de los Martyres ; ende naer het Oosten toe / Cabeça de los Martyres, ende daer is ghelegen een Eylandt / welck veerthien leguen lanck is / en seer smal. T'punt van het vaste Landt naer het Oosten/is geleghen op de hooghte van vier en twintich graden ende een half/daer eertijdts een woon-plaetse van Spaegniaerden was gheleght/ doch en is niet gebleven; voorts hebt ghy by naer recht naer t'Noorden de rieviere Ays, ende meer naer t'Noorden op de hoogte van acht en twintich graden Punta del Cannaveral,ende noch vorder Rio de Mosquitos, eer ghy komt aen Rio de la Matança, de welcke soo ghenaemt wordt / van wegen de slachter die Pedro Melendez hier dede aen Capiteyn Ribauld,ende de Francoysen : (welck wy hier voren hebben verhaelt.) Daer naer la Punta de St. Augustin,op de hooghte van negen en twintich graden ende dry quart ; ende thien leguen voorder de rieviere St. Mattheo,van waer de custe haer wendt naer het Noordt-noordt-oosten/ alle met Eylanden daer aen leggende ende diversche bayen tot aen de Cabo ofte Punta de Sta Helena, welck is gheleghen op de hooghte van twee en dertich graden en een half.

Op de custe van Florida welck naer het Westen toe siet/ zijn de Tortugas ghelegen/ seven oft acht Eylandekens by den anderen ; ende naer t'Noorden van Punta de los Martyres,aen t'vaste landt la Muspa, ende derthien leguen meer Noord-waert/ die Bahia de Carlos,anders ghenoemt de Iuan Ponce de Leon; ende noch soo veel leguen voorder die Bahia de Tampa, dry en dertich leguen van Tocobaga, die men anders noemt del Espiritu Santo,ofte de Meruelo, op de hooghte van negen en twintich graden en een half / daer het beghin is van t'ghene men eyghentlijck noemt Florida. Alle de resterende custe tot Panuco toe Westwaert aen / welck wel dry hondert leguen zijn/ wordt genoemt Golfo de Nova Espanna,daer geen woon-plaetsen en zijn van Spaegniaerden / hoewel het in Gouvernement was ghegeven aen Panfilo de Nervaes,ende Hernando de Soto, ende noch te voren aen Francisco de Garay, ende van syn volck insonderheyt verstondt men/dat het een arm landt is/ van vivres qualijck voorsien / ende miserabel volck ; soo dat men daer weynigh wercks van maeckte / hoewel daer veel rievieren ende havenen zijn / doch niet seer bekent by ghebreck van ondersoeckinghe / om dat de Spaegniaerden hier meer teghenstandts vonden in de Wilden als wel in andere quartieren ghewoon waren / ende weynigh vonden te rooven. Dese Golfo heeft ghelijck twee poorten / om soo te segghen / eene door de welcke het current seer furieuselijcken in komt / tusschen Yucatan ende het Eylandt Cuba, ende door de andere loopt het met meerder force uytwaert tusschen t'selve Eylandt van Cuba ende het punt de la Florida, ende maeckt daer met syn cours het vermaerde Canael van Bahama, welck syn naem heeft van dat Eylandt Bahama, daer wy elders van hebben ghesproken.

Het achthiende Capittel.

Andere beschrijvinghe van de selve Custe,uyt Ian Huyghens van Linschoten.

VAn Santa Helena tot Rio Secco,rekent men veertich Spaensche mijlen / welcker seventhien en een half een graed maecken/ende dese rieviere leght op de hooghte van een en dertich graden. Van Rio Secco zijn twintich mijlen tot Sta. Croce,ende van daer tot het punt van Cannaveral (het welck leght op acht en twintich graden) zijn veertich mijlen. Naer de reeckeningh van de Francoysen die dit landt als voren/ naerder ontdeckt hebben/zijn van Sta Elena Suyden op-varende / vier Fransche mijlen tot de rieviere Grande ; daer naer Guade, ende voorder Belle, van daer tot Gironda,wijder tot Garumna,ende voorts tot Charente,van Charente tot de Loire,ses mijlen ; van de Loire tot Axona,in welcker rievieren mondt een Eylandt leght / ende wordt in de Caerte van Linschoten Rio de San Pedro ghenoemt. Van Axona tot de Seyne, zijn ses mijlen/ ende alle dese neghen rievieren legghen in de spacie van sestich Fransche mijlen. De Seyne verlatende / ende Suydt-waert aen de strandt volghende/ passeert men sekere kleyne rievieren / als Ay, Serravahi,ende daer naer komt men

aen de groote riebiere Maius. Van dese riebiere komt men aen een Golfo, die wat te landtwaert in streckt/alwaer Laudoniere eerst upt Vranckrijck aenquam/en sagh daer in See veel Meer-swijnen ofte Dolphijnen/by de mondt van een riebiere/welck sy naer dese visschen noemden Reviere de Dolphins. Aen de Suydt-zijde van die Golfo leght het Fransche hooft ontrent dertich graden by Noorden de Linie. Van dese Cabe de François komt men aen Cannaveral een andere Cape/vijf en dertich mijlen van d'ander gelegen. De Spaensche Caerten laten eenighe van dese klepne riebieren achter/ende de groote geven sy andere namen/want die van May, noemense de Matança: de Seine, S^t. Augustin: de Garumne, S^t. Mattheo, ende de Grande S^t. Pedro. Van Cannaveral tot Cabo de la Florida heeft men veertich mijlen/ende tusschen dese twee Capen leggen veel blackten/die Cabo leght op vijf en twintich graden: voor die Cabo legghen veel blackten ende klippen/diese los Martyres noemen/ende aen d'ander zijde de Tortugas. De punt van Florida heeft in de breedte twintich mijlen/ende van daer tot Ancon Baxo, zijn hondert mijlen/welck is geleghen vijftich mijlen Oost ende West met Rio Secco, welck de grootste breedte is van Florida. Van Ancon Baxo tot Rio de Nieues, zijn hondert mijlen. Van daer tot Rio de Flores, twintich mijlen ofte wat meer. Van Rio de Flores tot Bahia del Espiritu Santo, zijn seventich mijlen/diemen oock anders noemt la Culata, ende is int in-komen dertich mijlen breedt. Van dese Bahia (welck leght op de hooghte van neghen en twintich graden) zijn seventich mijlen tot Rio de Pescadores (welck leght op acht en twintich graden en een half/) van Rio de Pescadores zijn hondert mijlen tot Rio de Palmas, alwaer ontrent den Tropicus van Cancer henen streckt. Van Rio de Palmas tot de riebiere van Panuco zijn dertich mijlen. Alwaer dese Provincie/ende t'Gouvernement van Florida eyndicht.

BESCRHII-

Digitized by Microsoft®

Univ Calif Digitized by Microsoft ®

Univ Calif - Digitized by Micro

C. de Crus
B. del Spiritu Santo
R. de Flores
R. de Nieves
R. del Spiritu Santo
B. de Tampa
B. de Carlos, ó de Iuan Ponce
La Muspa
GOLFO DE NVEVA
Tortugas
Los Martires
ESPAÑA
Tropicus Cancri
CVBA
Havana
C. S. Anton
Negrillos
Bermeja
Los Alacranes
R. de Lagartes
B. de Conil
Y. de arenas
La Desconoscida
Triangulo
La Çarça
Sisal
Cauqual
Conil
Chuaca
C. de Cotoche
Merida
Yzaes
Cocomes
YVCATAN
Valladolid
Cozumel
Campeche
Champaton
Chetumal
L. de Chetumal
Lago de Bacalal
Sierras de S. Martin
Rocca partida
R. de Guazacoalco
R. de Gryalua
Spiritu Santo
TABASCO
Zeltales
Zoques
Chiapa
Quelenes
Vera Paz
Golfo dulce
Socomusco
Salamanca
Quitazuenho
Pantoja
Zaratan
Lamanay
Ylbob
G. de Guanajos
GOLFO DE HONDVRAS
Vtila
Guajama
Guanaja
C. de Honduras
C. de Camaron
S. Millan
I. los Baxos
Trugillo
Viciosas
C. de gracias a Dios
B. de Cartago
B. Honda
G. de Nicuesa
R. de Yare
R. de Yayrepo
Taguzcalpa, ó Tiguzigalpa
HONDVRAS
S. Iorge de Olancho
Vulcan
S. Lago de Guatimala
S. Pedro
Gratias a Dios
Valladolid
Comayagua
Chontales
S. Saluador
S. Miguel
B. de Fonseca
Xerez
Segovia
NICARAGVA
Iaen
L. de Nicaragua
Desaguadero
Leon
Neque cheri
Malaya
Nicoya
Paro
COSTARICA
Chomes
Cartago
Concepcion
Trinidad
Sta. Fe
VERAGVA
Aranjues
Carlos
Golfo de Salinas
Chira
El Cano
Pta. de S. Lazaro
Pta. de Borica
I. de Sta. Maria
I. de Sta. Martha
Cabaya
Yas. del Zebaco
S. Iuan
Pº. de Velez
C. Blanco
La Poseßion
R. Lempa
La Trinidad
Pº. de Acaxutla
GVATIMALA
B. de Guatimala
R. Xicalapa
R. Ayutla
R. Coatlan
Guevetlan
Capanarcalte
Colalte
Pº. de Higueras
C. de 3. puntas
Triunfo de la Cruz
R. de Sal
R. Xagua
R. Guayapa
R. Piche
R. Baxo
V. de Naco
L. Amititan
Vulcan
Pº. de S. Iuan
Desaguadero
R. de Suere
R. de Carauaco
Escudo
R. de Varquez
R. de los Anzuelos
Cast. d'Austria
Grana de Monbacho
Realejo
Vulcan
Nicoya
Paro
30
29
28
27
26
25
24
23
22
21
20
19
18
17
16
15
14
13
12
11
10
9
8
OOST

DEL ZVR

Univ Calif - Digitized by Microsoft ®

BESCHRIIVINGHE
Van
WEST-INDIEN.
Het vijfde Boeck.
NOVA HISPANIA.

Het eerſte Capittel.

Beſchrijvinghe van de Provincie van NOVA HISPANIA int ghemeyn, de gheleghentheydt van de verſcheyden Landen ende Volckeren.

NOVA HISPANIA, welck het principaelſte deel is van het Noorder quartier van Weſt-Indien/begrijpt in ſich vele ende groote Provincien / ende ſijn limiten zijn naer het Ooſten de Provincie van Iucatan, ende naer het Weſten de Provincien van California ende Nova Vizcaia, ende andere; naer het Suyden de Suydt-Zee/ende naer het Noorden vele ende groote landen/die noch niet te deghen bekent ofte ontdeckt en zijn /ſoo dat haer limiten aen deſe zijde noch meeſt open leggen. Maer gelijck de Provincien nu verdeelt zijn by de Spaegniaerden in Audientien/ is ſy veel klepnder ; begrijpende nu de Audientie van Nova Hiſpania, ten deele t'ghene eyghentlijck gheen Nova Hiſpania en is / als de Provincie van Yucatan, ende ten deele daer buyten ſluytende / t'ghene voor Nova Hiſpania eertijdts is ghehouden gheweeſt/namentlijck de Provincie van Neuva Galicia, ofte Guadalaiara. Soo dat deſe Audientie van Nova Hiſpania ghelijck als ſy nu ghenomen woordt / heeft in de lenghde van t'Ooſten tot het Weſten / by de vier hondert leguen, van het Ooſtelijckſte deel van Yucatan, tot daer de Provincie van Mechoacan haer af-ſcheydt van de limiten van Neuva Galicia ; ende in de breedte van het Noorden naer het Suyden/by de twee hondert leguen; van het Noort-eynde van het Gouvernement van Panuco, tot aen de Suydt-Zee/ blijvende ſyn limiten niet te min open naer het Noorden toe als voren geſeght is. Aengaende de nature van t'landt/daer van ſchrijft Acoſta aldus: In wyden ſoo heeft het landt van Nova Hiſpania groot voordeel boven alle andere Landen van Weſt-Indien/ want men heeft daer ontelbare geteelten/ſoo van Peerden/Koeyen/Schapen/als van alle andere beeſten/is van ghelijcken ſeer overvloedigh van vruchten / ende niet minder van zaey-landen ende ackeren van alle greynen / ſoo dat in effect is het vruchtbaerſte/ende abundantſte landt van gantſch Weſt-Indien: Dan t'Landt van Peru heeft in een dinck avantagie / te weten in de wijnen: want hoewel men in Nova Hiſpania Wijngaerden heeft/ſo en komen evenwel de Druyven tot gheen perfectie ofte volkomen rijpte / ghelijck als wel verepſcht woordt/ om wijnen te maken. De oorſake hier van is / dat het aldaer in Iulio ende Auguſto reghent/ t'welck is den tijdt dat de Druyven rijp behooren te worden/ waerom ſy niet tot volkomen rijpte en gheraken / ende ſoo men daer met kracht ende met veel neerſtichept eenighe wijn wilde maken / ſoo ſoude die zijn als de Genoeſche/ende die van Lombardijen / die ſeer ſlap ende van ſtercke ſmaeck is / ſoo datſe van gheen Druyven en ſchijnt ghemaeckt te weſen. Den ſelven Acoſta obſerveert voor een generalen regel / aengaende alle de Landen die naer t'Noorden van de Linie Equinoctiael gheleghen zijn / ende over ſulcx ſoo paſt t'ſelve mede op de Landen van Nova Hiſpania, daer wy nu van handelen / datſe ghenietende zijn van t'beginſel van November af/tot

I.3.c.22.

Univ Calif Digitized by Google

af/tot April toe een klaren eñ helderen hemel/de oorſake is dat de Son als dan paſſerende de Linie Equinoctiael/na den Tropicum Capricorni toe/ van dese contreyen meer is afwyckende als te vorẽ; ende ter contrarie/ ſoo komen in dese Landen geweldighe op-wateren/ende over-bloedighe reghenen/ als de Son daer weder naer toe komt/ende alder naeſt by is/t'welck is van Iunio tot September toe. Van desen ghemeynen reghel heeft diverſche exceptien / die wy op hare plaetſen ſullen aen-wyſen. Ingantſch Nieuw Spaegnien verſamelt men t'koorn tweemaels s'jaers/door dient van t'begin-
d.4.l.9. c.16. ſel van April,tot het eynde van Septemb.regent/(als voren geſeght is) op de drooge berghen zaepen ſy het koorn in de maent van April ende May, ende ghelyck het s'avonts regent/ende des nachts ſchoon weder maeckt/ende de Son van ſmorgens tot s'avonts ſchynt/waſſer ſeer goede tarwe/ende werdt verſamelt in de maendt van November, ende oock begint men die te verſamelen in October, ende ſoo men verſuymt die in te halen tot het eynde van November op de koude gheberghten/ſoo verdrielt het koorn in de aren/en wordt ſwart/ende qualyck ghedaen/ende t'broodt dat men daer van backt en wilt niet wel backen in den oven/ſoo dat de tarwe niet en deught: Ende alſoo het op de vochtighe landen/ofte die ghewatert worden/niet en reghent van October af tot in Martio,ſoo zaept men daer in de maent van October ende November de tarwe/ende met het wateren waſt het/en wordt in May verſamelt; ſoo dat men op d'een nature van t'landt zaepende/op het ander maeyet. T'waer qualyck te verhalen/hoe veel differente talen in Nova Hiſpania worden gheſproken/doch de voornaemſte ende fraeyſte is de Mexicaenſche,de welcke ghelyck de Slavoenſche dient door gantſch Levanten/ende de Latynſche door heel Chriſtendom/ſoo dient de ſelve wydt ende breedt door gantſch Nieuw Spaegnien/ende in alle plaetſen hebt ghy toleken van dese tale/diese noemen Naguatlatos. De Waren ende Koopmanſchappen die uyt dese Landen werden ghebracht/ſullen best te paſſe komen by de particuliere Landen ende plaetſen daerſe ontrent vallen: als mede de metalen ende mineralen. Daer zyn eenige vreemde boomen/
l.4.c.23. die meeſt in Nova Hiſpania alleen worden ghevonden/ die wy derhalven hier ſullen beſchryven: Den boom van wonderen (ſeght Acoſta) daer de nieuwe Scribenten ofte Chapetonen (ghelyck die in Indien ghenoemt worden) miraculen pleghen van te ſchryven/te weten/hoe datſe is gevende ofte voort-brenght/water/wyn/olie/alyn/honich/ſyroop/garen/naelden/ende andere duyſent dingen/is de Maguey,welck eenen boom is die van de Indianen van Nova Hiſpania ſeer gheacht wordt/ende hebbender ghemeynlyeken altoos eenighe van ſoodanighe ſoorten by haer wooninghen tot behulp van haer leven: waſſen in t'veldt/alwaerſe gheplant ende ghehavent worden/ hebben breede ende dickachtighe bladeren/de punten ofte eynden der ſelven ſcherp ende ſtyf uyt-gaende/t'welck dienende is/om met te vatten/ofte te hechten/gelyck als met ſpelden/ofte om te naeyen/want dit zyn de naelden;uyt de bladeren trecken ſy een ſeer hapzigh tuygh/t'welck het gaern is; de ſtruyck ofte ſtam (welck dick is) als ſy noch mor w is/ſnyden ſy op/waer door daer een groote hollichept in blyft/daer de ſubſtantie des wortels in op treckt/welck een liqueur ofte nat is/dat men drinckt gelyck als water/want t'is verſch ende ſoet: dit ſelve op-geſoden/komt te weſen ghelyck als wyn/ende ſoo men t'ſelve laet verſuyren/verandert in azyn/ende ſoo t ſelve noch meer by t'vyer ghelutert werdt/ſoo wordt het ghelyck als honigh/ende half op-geſoden weſende/is dat ghelyck als ſyroop/zynde van een goede ſmaeck/ende ghelondt: ende is naer myn duncken beter dan ſyroop van Bruyven. Op dese maniere ſoo worden daer dese ende andere verſchepdentheden van t'ſelve nat ghegoten/t'welck in groote menichte voortkomt/want kryghen by wylen ettelyeke kannen vol des daeghs daer van. T'hout van desen boom is bol ende ſpongieus/ende dient om t'vyer te onder-houden/ghelyck als lont/ende duert langhen tydt. De Tuna is een anderen vermaerden boom van Nieuw Spaegnien/ſoo men het een boom mach heeten/een bos bladeren ofte looten die d'een boven d'ander uyt komen/waer in hy het vreemtſte katſoen van alle andere boomen heeft/want daer waſt eerſt een bladt/uyt het welcke komt een ander/ende van dat weder een ander/ende alſoo voorts tot het eyndt toe/uytghelondert dat ſoo ghelyck als de bladen boven ofte bezyden beginnen uyt te komen/alſoo beginnen de benedenſte te verdicken ende groot te werden/komende by naer t'katſoen van de bladeren te verlieſen/ende makende een manier van een ſtruyck ende tacken/die gantſch dyſtelich/rouw/ende leelyck worden/waer door ſy op ſommighe plaetſen kaerden gheheeten worden.

Daer

Daer zijn oock wilde Kaerden ofte Tunalen, dese en geven gheen vruchte / ofte soo sy die hebben/zijn seer dijsteligh ende van gheender weerden. Daer zijn goede Tunalen, die een vruchte geven / welck in Indien seer gheestimeert wordt/ghenaemt Tunâs, zijn wat grooter als Monnicks-kersen / ende oock soo gladt / men doet daer de schel (die dick is) af/ heeft binnen in t'fruyt / ende korlkens ghelijck als vijghen/ t'welck van seer goede smaeck ende soet is/namelijcken de witte / die oock een lieflijcken reuck hebben/ de roode en zijn ghemeynlijcken soo goedt niet. Daer zijn noch ander Tunalen, die alhoewel sy de voorsz. vruchte niet en geven / nochtans meer gheacht zijn / ende worden met groote sorghvuldicheydt waer-ghenomen ende ghehavent; want van dese Tunas komt het Greyn ofte Couchenille; daer groeyen onder in de bladen van desen boom alsse wel ghehavent is / sekere wormkens / die daer aen gekleeft/ende met een seker dun vliesken bedeckt zijn / de welck de Indianen daer seer behendigh weten af te nemen/ ende dit is dat soo vermaerde Cochinillia, van Indien / daer de fijne greynen met geverwet worden; sy laten die drooghen / ende droogh wesende wordt het naer Spaegnien ghevoert; is een groote ende kostelijcke koopmanschappe. In de vloot van t'jaer 87. quamen daer vijf duysent ses hondert seven en seventich aroben Cochinilla, welck beliepen twee hondert dry en tachtentich duysent seven hondert ende vijftich Pezos, ofte Realen van achten. Dese Tunalen wassen in ghetemperde Landen / die wat naer t'koude trecken. Herrera beschrijft t'selve int langhe als volght. Het Greyn ofte Cochenilla wast in diversche deelen van Nova Hispania, aen een boom welck sy noemen Tuna, welck seer grove bladeren heeft; wordt van dry bladeren gheplant / in plaetsen daer de Noorde windt de selve niet en kan beschadighen; de Cochenilla is een levendigh dingh / de maniere van een ronde worm / van t'fatsoen van een Weechluyse/ ende alst hem aen de boom begeeft/is van form als een vloye/hoewel wat kleynder/ en wast van t'zaedt van de worm / ende de jonghskens bersten daer uyt / welck zijn als Mijten / ende vervullen een gantschen boom / ende heelen thuyn van Greynen; komt van een vliesken / welck komt van de worm selfs / en is wit / ende brenght dit zaedt voort/welck seer menichfuldigh is/en vervult een hof van hondert planten in een jaer/so dat men twee oft drymaels vruchten daer van samelt/wel verstaende van t'gene ghecultiueert wordt; en wordt niet verplant in vochtich noch koudt weder; de boomen worden in order gheset als de Wijngaerden / ende werden gehavent ende schoon ghehouden; hoe de boomen verscher zijn/hoe het Greyn beter is ende meerder: den boom moet bewaert worden voor diversche onghedierte / die hem contrarie zijn/ ende van de Hoenderen/datse t'greyn niet en eten: houden die schoon ordinaerlijck met de Vossen steerten/om dat sy sacht zijn: wordt in syn saysoen versamelt met groote voorsicht / dat niet wech kome/om die te droogen ende te dooden. De nieuwe Waren daer van voort ghekomen zijnde / worden de boomen ghesnoeyt/ de moeders komen her voort / ende worden gedoot met kout water/ende worden uyt-gespreyt in de schaduwe/ende droogh zijnde in nieuwe potten gedaen/daerse die 2. ende 3. jaren in bewaren: ooc dooden sy die met asschen daer over gestroyt / eñ daer naer met water besproeyt; daer zijn noch ander manieren van dooden / dan en geeft soo goeden Greyn niet; daer is veel bedroghs in/ want sy vervalschen de Cochinilla in veelderley manieren. In de Provincie van Tlascala wordtse t'heele jaer door versamelt/ende is de alder-fijnste: daer wordt het Carmesijn ghemaeckt voor de schilders ende voor de vrouwen; ende de ingeboorne en willen t'secreet niet ontdecken/hoe datsedat hardt maken: wert ooc vergadert in Cholula, Guaxozingo, Calpan, Tranguyz, Manalas, ende leegh ende hoogh Mesteca, ende in de dorpen ontrent Guaxaca, Tecamachalco, doch in Tlascala valt meer / als in alle de voor-noemde plaetsen. Daer zijn vier soorten/een die geen goede verwe en geeft; welck wildt is; d'ander die sonder havenen wast / ende is swartachtigh en wildt; ende een berghachtige/diese den naem geven van de Chichimecas, ende door dese dry gemengt met de goede/plegen sy de koop-lieden te bedrieghen. Dese boomen ofte Tunalen brenghen een roode vruchte voort/die ghegeten wordt/ende verwet de pisse/in voeghen / dat diet niet en weten/meynen dat men bloedt pist / en soo zijn eenighe Medecijnen bedroghen gheweest/die t'secreet niet en wisten. De Indianen van Nova Hispania zijn seer groote vrienden van bloemen/ende dat meer als eenighe andere natien ter wereldt/ ende alsoo hebbense voor een ghebruyck verscheyden ruyckerkens ende kranskens van bloemen te maken/de welcke sy daer Suchiles heeten/ende maken die seer aerdigh ende

d.4.l.8.c.11

Acost. l.4. c.27.

fraeye:

fraeye: boven de bloemen die daer van Spaegnien zijn ghebꝛacht/hebben ſy daer van veelderhande ſoꝛten / en dupſentderley verſchepdentheden; ende daer onder eenighe van excellenten reuck/als daer zijn die van een boom vooꝛt-komen (die van ſommighe Floripondio ghenoemt woꝛdt) die anders gheen vꝛuchten geeft als alleen de vooꝛſz. bloeſſemen/die grooter zijn als Lelien/ende waſſen op de maniere als de Kloꝛckens/ gantſch wit/en hebben van binnen dꝛaepkens als de Lelien; bloeyen t'gheheele jaer dooꝛ ſonder op houden/heeft een wonder delicaten reuck in de koelte van de moꝛghenſtont. Ooc ſoo houden de Indianen in grooter weerden een bloem dieſe heeten Ioloſuchil, dats te ſegghen/Hert-bloem; om datſe die ghedaente heeft/ en van grootte niet veel
Ibid. c. 29. minder is. Wt Nova Hiſpania werdt oock ghebꝛacht Liquedamber; hebbende deſe Pꝛovincie in deſe Gommen ende liqueuren boven ander groot vooꝛdeel: hebbender ooc van gheliycken menichte van materien tot perfumen / ende medecijnen / gheliyck daer is Anime, welck van daer by menichte woꝛdt ghebꝛacht: Het Copal ende Suchicopal (gheliyck als Storack ende Wieroock) heeft excellente operatien ende ſeer ſchoonen reuck: deſgheliyck zijn de Tacamahaca ende Caranna, ſeer medecinael. D'olie die men noemt van Aveto woꝛdt oock van daer gebꝛacht/die genoegh by de ſchilders ende medecijnen ghebꝛuyckt woꝛdt/ d'eene om plaeſters van te maken / ende d'ander tot ſeker vernis. Van de menichte van het groote vee / als Stieren en Koeyen/ ſullen wy by andere occaſie ſpꝛeken/dan de menichte is hier licht by af te nemen / dat Acoſta verhaelt/ dat in den jare 87. daer vier en t'ſeſtich dupſent ende etteliycke huyden in de vlote van Nova Hiſpania wierden ghelcheept. Vooꝛts ſoo heeft men in Nova Hiſpania menichte van Voghelen van excellente veeren ofte pluymen / welcker tyhnichepdt in Europa niet ghevonden woꝛdt; gheliyck men ſien mach aen de beeldekens die van pluymen ghemaeckt zijn / die van daer gebꝛacht woꝛden / ende een verwonderingh by een peder veroꝛſaken/dat men met Voghel-veeren een ſoo delicaten werck maken kan/dat het gantſch ende gaer met het penceel ſchijnt ghetrocken te weſen.

In ſumma / Nova Hiſpania is een van de beſte Pꝛovincien van de Nieuwe Weꝛeldt / ende bequaemſte om te bewoonen / in goede tempꝛe / abundantie ende vꝛuchtbaerhepdt van tarwe/ Maiz, ende Vee/ende andere dinghen die tot het menſchen leven noodigh zijn/uptghenomen olie ende wijn: ende hoewel daer in vele plaetſen goudt gevonden woꝛdt/ſoo is nochtans t'ſilver daer het oꝛdinariſt / van welcke veel goede mijnen woꝛden gevonden. De Pꝛovincien van Nova Hiſpania, gheliyck als het een Audientie is/werden by de Spaegniaerden verdeelt in het Artz-biſdom van Mexico, de Biſdommen van Mechoacan, ende van los Angeles, ofte Tlaſcala; van Guaxaca ende van Chiapa, ende de Gouvernementen van Panuco ende Yucaran, met de Pꝛovincie van Tabaſco: welcke verdeelingh wy oock in onſe beſchꝛijvinghe ſullen volghen, ende eerſt ſpꝛeken van de Pꝛovincie van Mexico.

MEXICO.

Het tweede Capittel.

Beſchrijvinghe van de Provincie van MEXICO int byſonder, de verſcheyden Landen ende volckeren daer onder begrepen.

DE Pꝛovincie van Mexico, welck is t'ghene het Artz-biſdom van de ſelve Stadt begrijpt / weſende de Hooft-ſtadt van heel Nova Hiſpania, beſlupt in ſyn Dioceſe / alle de vlecken ende plaetſen van het Lack (welck de Spaegniaerden noemen la
d. 4. l. 9. c. 5. Laguna,) ſchept ſyn limiten van het Biſdom van Tlaſcala, op-gaende dooꝛ de Pꝛovincie van Chalco, welck is gheleghen seven leguen van Tlaſcala, ende neghen van Mexico, ende ſtreckt tot aen de Pico van de Sierra Nevada (het ſneeuw-gheberghte) die ſy noemen el Volcan. Soo dat het Artz-biſdom van Mexico komt te legghen tuſ-
Her. deſcr. ſchen het Biſdom van los Angeles ofte Tlaſcala, ende t'Biſdom van Mechoacan; heeft in de lengte Nooꝛden ende Supden hondert ende dertich leguen, ende in de bꝛeedte van achthien leguen, (welcke bꝛeedte heeft het langhs de cuſte van de Supdt-Zee) tot ſeſtich leguen (welcke bꝛeedte heeft het binnens landts) int welcke zijn begrepen de Pꝛovincien van Mexico, ende naert Nooꝛdt-oſten van de ſelve Lacotlalpa, Mezti-

tlan,

tlan, Xilotepeque ende Panuco, welcke is de verſt gheleghentſte; ende naer t'Weſten Matalzingo, naeſt gheleghen by Mexico, ende Cultepeque, alder-verſt daer af gheleghen: naer het Oosten Tezcuco, naeſt aen Mexico gheleghen; naer het Suydt-oosten Chalco, mede aen Mexico: ende naer het Suyden eerſt Suchimilco, ende daer aen Tlaluc, ende tuſſchen het Suyden ende Suydt-weſten Coyxca, ende Acapulco verſt af naer het Suyden gheleghen. De Volcan voren verhaelt / is een bergh bewaſſen met Cypreſſen/Ceder / Pijn-boomen / ende een ſoorte van Epcken / ſeer hooghe boomen / ende van exquis hout. Ende de Dorpen die aen de Noordt-zijde van den Volcan vallen / behooren tot het Biſdom van Tlaſcala; ende die aen de Suydt-zijde vallen / tot het Artz-biſdom van Mexico; ende ſyn velden zijn ſeer vruchtbaer / door dien daer Tarwe waſt / ende Cottoen: ende t'volck datter woont ſpreeckt de Mexicaenſche tale/ende in Tepexco valt ſeer goet Alupn/wit ende Criſtalijn. Dese plaetſe is gheleghen aen de voet van een bergh/van welcke een plepn begint / welck loopt naer Chiautla, een Dorp daer Cottoen wordt verſamelt ende Maiz; is heet landt / ende het reghent daer wepnigh in dat quartier / ende op t'gheberghte zijn boomen daer de Anime van komt/welck men noemt Copal; wordt vergadert in de maent van Novemb. wanneer de reghen voor-by is / ſnijden in de boomen / waer upt het diſtillerende hardt wordt. In Ocotlan, welc een Dorp is die van Chautla onderworpen/genereenſy haer met het zout / door een put diese daer hebben van zout water/ welck ſeer goet zout geeft: van hier gaet men naer de Dorpen diese noemen Contecomapa, ende Gualtepeque; de inwoonderen ſpreken de Miſteſe tale / daer is een bergh die laſpis geeft / die een ſeer excellent groen couleur heeft / treckende naer het Porphyr; hebben ſeer veel Maiz, ghelijck die oock van Patonala, welckes volck is van de ſelfde tale: ende Tecomoſtla, ende Pucla, welck tot het Biſdom van Guaxaca behooren/ daer Motezuma Garniſoen hieldt/ ende de oorlogh voerde teghen Tutepeque, welck een groote Provincie is van t'voor-ſchreven Biſdom van Guaxaca, ende ſtreet tot aen de Suydt-Zee / ende t'volc is van een ander tale. Van hier komt men te Caſtla ſeſthien leguen, latende tuſſchen beyden leggen de Amniſcos, die tuſſchen dese/ende die van Ometepal onder-ſcheyden: ende daer naer komt men te Tuculala twee leguen voorder / daer goudt-mijnen zijn/ ende ſeer goede zaep-landen; ende hier beeft de aerde by naer tweemaels ter maendt/ ſoo dat de Indianen hier gheen huyſen met mueren en bouwen/maer leven in hutten/ diese noemen Boios, leegh ende met ſtrope ghedeckt / ende van ſoden van aerde ghemaeckt/om meer beſchut te zijn teghen de aerdt-bevinghen/ghelijck de experientie gheleert heeft: is ſoo naer de Suydt-Zee gheleghen / datmen het gheruyſch van de Zee daer hoort / ende alle dese wegh ſtreckt naer het Suydt-oosten van de Volcan van Mexico af tot Tuculala ende de Suydt-Zee toe; ende hier ſcheyt ſich het Artz-biſdom van Mexico, van het Biſdom van Guaxaca. Van de Stadt van Mexico keerende naer het Suyden/ zijn gheleghen de vlecken van Coautruaguacal, Acapiſtla, Guaſtepeque ende Autepeque, die den Marquis del Valle toe behooren/ elf leguen van Mexico gelegen/ſeer goede plaetſen/in heet landt/ende ghetempert door wateringhen / waer Maiz ende Cottoen waſt; ende veel bloemen ende Roosen ſeer wel vieckende van diverſche ſoorten: dese plaetſen zijn neffens den anderen gelegen/en ſcheyden haer limiten van het Suyden naert Suydt-oosten/tot aen de voet van den Volcan; ende daer wordt het beſte Suycker van gantſch Nova Hiſpania ghemaeckt/ſeer wit ende hardt in dry ofte vier Ingenios die daer zijn: ende Tlapa heeft berghen ende dalen/ende veel broots daer zijn oock goudt-mijnen / die de Indianen bearbeyden / ende gevender tribupt van in ſtof. De Provincie van Cuexco heeft vele ende goede Dorpen/daer ſeer goeden Honich/ Was/Broot eñ Cottoen valt; eñ daer onder legt de vlecke van Zumpango met de rijcke ſilver-mijnen van Martin de Yerbo, ende Gonçalo Cerezo; dit landt loopt naer Acapulco toe/een haven van de Suydt-Zee: heeft veel voornaeme Dorpen / welck al tot het Artz-biſdom gheboren. Treckende van Mexico na Atlacubaia t'gheberghte op/ komt men te Alapulco ende Xalataco leven leguen van de Stadt; ende van daer komt men aen de Provincie van Tlaxco, daer ſeer goede ſilver mijnen zijn / ende een woonplaetſe ofte Dorp van Spaegniaerden/die niet anders en doen / dan ſilver upt de mijnen te houwen/te ſmelten ende te refineren/ende na Mexico te brengen om daer gequinteert te worden int ſmelt-huys; ooc zijnder goede aders van pler/eñ men repſt daer door naert Suydt-weſten tot de Suydt-Zee/ende tuſſchen beyden zijn veel Dorpen ende

d. 4. l. 9. c. 5.

Prouincien / al tot het Artz-bisdom behoorende. Reyſende van Mexico naer Atlacabaya, eer ghy komt te Xalataco, ſchept hem een andere wegh af naert Weſten / welck repekt tot de vallepe van Matalzingo, daer de hooft-plaetſe van ghenaemt wordt Toluca, is een groote vallepe / ende wel bewoont van volck die de Otomiſe tale ſpreken / neghen leguen van Mexico; daer zijn ſeer goede weyden / met veel bouw-huyſen van vee / welck ſeer vermenichfuldicht is / gheliick dan in de vallep van Atzompan eenen Diego Munnoz de Camargo door ſyn induſtrie twee Schapen in den tijdt van thien jaren heeft ghemultipliceert tot veertich duyſent toe. In dese vallepe van Matelzingo wordt veel broodts ghebacken: Een andere wegh ſchept hem naert Suydt-weſten / welck loopt tot een vlecke welck werdt ghenaemt Tuxcalthithan, ende twaelf leguen verder tot Maltepeque: daer goede ſilver-mijnen zijn ontdeckt / ende worden door ſlaven bewrocht als die van Tlaxco; ende van hier treckt men naer de Suydt-Zee door t' Suydt-weſten / ende Weſt-ſuydt-weſten; ende tuſſchen beyden zijn veel Dorpen ende Prouincien al tot het Artz-bisdom behoorende. Van de vallepe van Matalzingo komt men te Yxtalauaca, door t' Weſten ende te Taximaroa, welck is van de Prouincie van Mechoacan, dertich leguen van Mexico, daer valt veel Maiz: ende daer zijn aderen van ſper; ende hier ſchept ſich het Artz-bisdom van het Bisdom van Mechoacan; men reyſt door dese wegh naer Zacatula ende Colima, paſſerende door alle de Prouincien van Mechoacan, die veel zijn / ende komt tot de Prouincie van Nova Galicia toe. Van Matalzingo keerende naer het Weſt-noordt-weſten / zijn gheleghen de Dorpen van Xiquipilco ende Chiapa, die met de Matalzingos confineren ende leven van Maiz ende Maguey. Treckende van Mexico naer het Noordt-weſten naer Eſcapuzalca ende Tenayuca, komt men vier leguen van Guatitlan, van waer men treckt op Atexepit; daer de lieden by landt-bouwinghe leven; ende van daer komt men aen de Prouincie van Xilotepeque, die ſchept
d. 3. l. 5. c. 9. met Xecotitlan ende Chiapa: De Prouincie van Xilotepec is meeſt bewoont by de Natie van de Otomis, welck een volck is van kleyn verſtant / vileyn ende bloo; en men kan haer de Religie qualijck in-planten; oock hebbenſe een korte ende harde tale / die qualijck kan begrepen worden. T'volck is anders arbeydſamer als eenigh ander volck van Nova Hiſpania. Ende naert Noordt-weſten ſchept het ſich van de vlecken tot de Prouincie van Mechoacan behoorende; door dien het veel Dorpen heeft die ſubject zijn aen de Hooft-Stadt; ende eenighe zijn ghetempert: Keerende van Xilotepeque na t' Noorden / is gelegen het Dorp Tula, welc ſeer goet is / en ſpreken al Otomis, en leven van zaey-landen / en behooren al tot het Artzbisdom. Treckende van Mexico naer het Noorden / komt men te Tepeaquilla, ende van daer te Ecatepeque ende Atotobilco, Tulanzingo ende de Prouincie van Metztitlan, vijf en twintich leguen door t' quartier van Xilotepeque: In Mezitlan valt ſeer goet Criſtalijn-Alupn / ghevonden door Bartholomeus de Zarate Regeerder van Mexico: daer wordt ſeer goede ſtof van Cottoen ghemaeckt; ende daer zijn ſper-mijnen die ghebeneficeert worden; is ghetempert landt / geſondt / met fraeye riviеren ende ſmaeckelijcke viſch: Van daer komt men aen de Prouincien van de Guaxtecas, daer veel Dorpen zijn / tot dat men raeckt aen de riviер van Panuco, ende de Stadt van St Stevan del Porto; ende de Inwoonders betalen haer tribupt in Cottoen ende Maiz, ende haer tale is die van Guaaxteca different van die van Mexico. Naert Noordt-ooſten leght Otumba ende Tepeapulco ſeer bequame Dorpen / ende daer veel zaey-landen zijn / ende weyden; komen voorder aen de Prouincie van Guachivango, loopende naer de Noordt-Zee toe / daer mijnen zijn van ſilver / ende van daer komt men aen de Prouincien van Papautla ende Tupax, welck is de riviere Tuxpa, tegen over het Eylandt de Lobos in de Noordt-Zee / ongeſondt Landt / door dient heet is op de cuſte / ende leegh. Tuſſchen beyden zijn noch andere Dorpen ende Prouincien / welck daer zijn van t' Artz-bisdom: Van Mexico naert Ooſten leght Tezcuco, ende van daer komt men te Gueytúlpa ende te Zacatepe; ende keerende naert Ooſt-noordt-ooſten komt men over ſeker geberchte / naert Noorden toe tuſſchen de riviеren van Tuxpa, ende St Pedro ende St Paulo; ende tot hier toe komt het Artz-bisdom van Mexico, ende ſchept ſyn limiten van t' Bisdom van Tlaſcala, ende ontreut de wegh naer Veracruz toe ſchept het
Het deſer. met Aregotepeque, welck behoort tot Tlaſcala, ende is van de Otomiſche ſpraeke. In de limiten van dese Audientie zijn gheleghen de mijnen van Puchuca, veerthien

leguen

leguen van Mexico, ende die van Taſco twee en twintich leguen; die van Yſmyquilpo, welck van loot zijn/twee en twintich leguen; die van Talpuiava vier en twintich: die van Temozcaltepeque achthien leguen: die van Cultepeque twee en twintich: die van Zacualpa twintich: die van Zupango veertich: die van Guanaxaro ſeſtich: die van Comania ſeven van Guanaxato: die van Achachica achthien van de Stadt de los Angeles; die van Gautla ofte Zumatlan, ende St Luiz de la Paz; ende in alle deſe ſullen meer als 4000. Spaegniaerden zijn/die met induſtrie ende arbeyt op deſe mijnen paſſen/welcke alle zijn van ſilver/uytgenomen een/welck is van loot/als voorſeyt.

Het derde Capittel.

Beſchrijvinghe van de groote Stadt MEXICO, welck de Hooft-Stadt is van gantſch NOVA HISPANIA.

DE principale Hooft-Stadt van gantſch Nova Hiſpania is de Stadt Mexico, de welcke eertijdts by de Indianen wierdt ghenaemt Tenoxtitlan ofte Tenuchtitlan: welck andere veranderen in Themiſthatan: Is gheleghen op de hooghte van neghenthien graden en een half by Noorden de Linie: (Herrera ſeght elders in ſyn Hiſtorie datſe leght op de hooghte van twintich graden tot twintich ende een half/ (ende dit komt met de kaerten ende diſtantien van andere best over een/ende heeft de lenghte van hondert en dry graden op den Meridiaen van Toledo, soo datſe verſchepden is van Toledo door een rechte Linie 1740. leguen, welck zijn acht uyren by de Son. De Stadt is gantſch om-cingelt van soet water (Cortes ſeght in ſyn tweede relatie aen den Keyſer/dat de Stadt is ghelegen int Zout-Lack) hoewel een weynigh drabbich/ soo dat de in-wooners daer van niet en drincken/maer brenghen t'water in de Stadt van een mijle verre door seker violen; ende oock brenghen ſy t'water in Canoas ende ſchuytjens. Door dien de Stadt in een Lack leght/soo en heeftſe maer dry in-komſten over dry Calſijen. De eene komt van t'Weſten/een half leguen langh/ de tweede vant Noorden/de lenghte van een leguen; naer het Ooſten en is gheen Calſije/ dan alleen Canoen om daer aen te komen; naer t'Suyden is de derde Calſije twee leguen langh/ daer Cortes ende ſyn volck langhs in de Stadt quamen. Ende is te weten/dat hoewel de Laguna daer Mexico in gheleghen is/een ſchijnt te weſen/ zijn nochtans twee/ende ſeer verſchepden/ want de eene is van zout ofte brackigh water/bitter ende quaet/ende daer niet en groeyet/noch geen viſch ter werelt in en valt; de andere is van soet water/welck viſch voort-brenght/ hoewel kleyn; het zout-Lack walt/ende mindert naer de windt dieder waeyt: Het soet Lack leght hooghet; soo dat ſyn water valt int ſoute (ende niet ter contrarie/ als sommighe meynden) door ſes oft seven openinghen die in de Calſije zijn/ daer brugghen over leggghen van houdt ſeer ſterck ende breedt/ het Zout-Lack is op eenighe plaetſen vijf leguen breedt/ ende acht oft thien langh/ ende in den om-loop meer dan vijfthien. Het ſoete Lack is ymmers soo groot: ende zijn beyde int om-gaen meer dan dertich leguen, hebben van binnen ende op den oever meer dan vijftich dorpen/ van welck sommighe wel vijf duyſent huyſen hebben: ende eenighe tot thien duyſent: ende Teſcuco was soo groot als Mexico: T'water welck valt naer de leeghe plaetſen/ daer het Lack is/ komt van de berghen af-loopen/ welck leggghen in t'ghe-ſicht van de Stadt ende daer rondtom; welck water door dien het komt op een Salpeeterighe grondt/ word zout/ ende niet door ander oorſake/ als eenighe ghelooft hebben. Ontrent den oever van dit Lack werdt veel zout ghemaeckt/ welck een grooten handel geeft. Daer zijn ordinaris wel hondert duyſent Canoen in/ ofte barcxkens van een ſtuck/ welck zijn van katſoen als een wevers ſpoele/ die de Indianen noemen Acales; de Spaegniaerden upt ghewoonte noemdenſe Canoas, als men die heet in de Eylanden. De Stadt en heeft nu soo veel waters van binnen niet alſſe wel eertijdts hadde/ten tijde dat noch Heydens was/want de wateren en zijn niet weder gheopent/ hoewel de ſtraten ſmal zijn ghebleven ende ſeer lanck. In elcke open plaetſe werdt by naer alle daghe merckt ghehouden van alderhande cost-Waren/ soo dat de inwooners niet verre en behoeven te loopen om haer huyſen te voorſien: boven deſe zijn daer dry principale merckten/ daer seker daghen in de Weke

Her. deſcr. d. 3. l. 4. c. 8. d. 2. l. 7. c. 13

groot ghetal van Indianen toe-loopt/om te koopen ende verkoopen. De Indianen noemen de merckten Tianguyſtli, ende de Spaegniaerden noemenſe Tianguez, ſonder den ouden naem te veranderen. De eene Tianguez ofte merckt is in Tatelulco, welck een vier-kante plaetſe is/aen de vyf zyden om-cingelt van gaelderyen ende tenten; int midden van deſe plaetſe (welck is een van de grootſte der werelt) ſtaet het gericht/ende een ſeer ſchoone Fontepn die de Spaegniaerden hebben ghemaeckt: de andere leght binnen Mexico, en wordt hedenſdaeghs genoemt el Tianguez de S^t. Iuan, welck ock een groote plaetſe is; ſoo dat in deſe twee plaetſen wel hondert duyſent menſchen haer konnen laten met haer koopmanſchappen. De derde merckt wordt genaemt el Tianguez de S^t. Hippolito, (welck de Patroon is van de Stadt) alwaer Woenſdaeghs ende Donderdaeghs merckt wordt ghehouden; daer ſulcken ontallycken volck te merckt komt/dat men daer qualyck keeren oft wenden kan. Elck verkooper weet ſyn plaetſe; ende elcke ſoorte van koopmanſchappe heeft ſyn quartier ſonder veranderingh. Dinghen die van ghewicht ofte groote bellommeringh zyn/latenſe aen de kant van t'water in de Canoas. De andere dinghen die op deſe merckt te koop komen/waren hier te langh om te verhalen/want alles wat van aerde/hout/ſilver/ende goudt ghemaeckt kan worden/komt daer te koop/beneffens alle andere koſtelyckheden/etc. In deſe Stadt zyn wel vier duyſent borghers van Spaegniaerden/ende wel dertich duyſent Familien ofte meer Indianen; in de vier quartieren daer de Stadt vant oudts in verdeelt was/die hedendaeghs worden ghenoemt S^t. Iuan, Santa Maria la redonda, San Pablo, ende San Sebaſtiaen, ende Thatelulco is het principaelſte quartier/welck nu ghenoemt wordt S^t. Iago. De Koninckſyche Audientie ende den Vice-Roy die daer in preſideert/heeft in deſe Stadt ſyn woon-plaetſe; als mede de andere Officiers van den Koninck: ende den Stoel van den Artz-biſſchop is hier/welc onder ſich heeft voor Suffraganen de Biſdommen van Tlaſcala, Guaxaca, Mechoacan, Neuva Galicia, Chiapa, Yucatan, Guatemala, Verapaz, ende de Philippinas. De Cathedrale Kercke wierdt begonnen by Cortes, ende voorts op-ghebout by Don Sebaſtian Ramires de Feunleal.

Her. deſcr.

In de Stadt van Mexico zyn diverſche Clooſters van Dominicanen/Franciſcanen/Auguſtyner/de Compagnie van Jeſus/Carmeliten/la Merced, Barvoetſe/etc. ende thien Clooſters van Nonnen: Een Univerſitept daer ſeer gheleerdelyck alle vyf konſten ende ſcientien gheleert worden: ende ander Collegien ende Hoſpitalen: boven deſen ſoo zynder noch wel vyf duyſent Spaegniaerden die in de omliggende dorpen onder de Indianen woonen; ende in de voorſchreven Provincien ſullen wel twee hondert en vyftich dorpen van Indianen weſen/ende in de ſelve/als mede in de Landt-huyſen (die de Spaegniaerden Eſtancias noemen/ende wel ſes duyſent zyn) meer dan vyf hondert duyſent Indianen die onder tribuyt ſitten/ende meer dan hondert en vyftich Clooſters van Monnicken/en ſcholen van Papen/om de Indianen het Chriſten gheloof te leeren: behalven de Padres van de Societept van Jeſus/ende andere huer-linghen: ock ſoo heeft de Inquiſitie haer reſidentie hier. Aengaende de gheſtalte van de lucht in deſe Stadt/het reghent daer op deſelve tyden en ſtonden als in de andere quartieren van Nova Hiſpania, doch met de Noorde windt des avonts ende niet des morgens: maer van ſmorgens tot 'savondts iſt daer helder ende klaer weder. Des avonts ſoo verheft hem aen t' Noorden op den bergh de Tepeaquilla een legue van de Stadt/een ſeer duyſter wolcke/ende in korten tydt met groote windt ende draepinghen komtſe te Mexico: ende om te ſien oft het reghenen ſal/en behoeft men maer te mercken oft den bergh voor-ſchreven gheladen is/want het is dan ſeker dat het reghenen ſal. Ten tyde dat het reghent/is het in Mexico luſtigh ende ghеſondt/maeckt fraepe morghen-ſtonden/ende dochtighe avonden/ende de nachten ghеſtarret ende ſchoon weder. In de maenden van November, December, Ianuarius, Februarius ende Martius, tot dat den reghen komt/ghelyck het dan droogh weder maeckt/ende niet en reghent/elcke dagh des avonts als het plagh te reghenen/ſoo verheft hem een draep-windt in Mexico, ende ghelyck het Salpeetrich landt is/ſoo vlieghter ſoo dichten ſtof/ende ſoo duyſter/dat men by wylen malkanderen niet ſien en kan/ende duert den gantſchen avondt ghelyck den reghen/ſoo dat in ſyn plaetſe ſchynt te komen; dan de nachten als voren zyn ſeer helder. Deſe ſtof is ſeer ongheſondt/ende hoe men naerder aen Martio komt/ende t'landt droogher is/

d. 4. l. 9. c. 6

hoe

hoe ſchadelijcker / want vlieghen te neuſe ende te monde in / ende verooꝛſaken pijne in de zijde / ende veel ſterven daer af: ſoo dat het dan goet is bupten Mexico te weſen: deſe dꝛaep-winden ende ſtoffen zijn generael dooꝛ gantſch Nova Hiſpania ter tijden van de dꝛooghten / doch en zijn ſoo ſchadelijck niet als in Mexico: die in de ſtadt op haer ghelonthepdt willen leven / en gaen des avonts niet upt / maer ſlupten haer deuren ende venſters dicht toe / ende ſoo ſy doch de avont-lucht willen ghenieten / ſoo gaen ſy in haer hoven ende int veldt.

Het vierde Capittel.

Beſchrijvinghe van de andere plaetſen ontrent de Stadt MEXICO gheleghen.

VOoꝛ deſen hebben wy aen-geroert de menichte van plaetſen die ontrent de Stadt Mexico legghen / ſullen nu eenighe van de principaelſte plaetſen beſchꝛijven / onder de welcke upt-munt Chulula, welcke een groote vlecke was in vooꝛ-tijden / ende bp naer ſoo groot als Mexico ſelfs; ende was de vooꝛnaemſte Heerſchappije van Nova Hiſpania naer de Republijcke van Tlaſcala, ende verre de vermaerſte van wegen haer ſuperſtitien en̄ Afgoderijen onder alle andere plaetſen van dit gantſch geweſt. Was een ſeer volck-rijcke Stadt / ghebout op een ſchoone plepn / met ontrent de twintich dupſent hupſen / ende wel ſoo vele landt-hupſen daer om her / (welcke ſy noemen Eſtancias,) met veel ſchoone Tooꝛns op de Kercken ofte Tempelen / welc men leght wel ſoo veel ghetweeſt te zijn / alleꝛ dagheu int jaer zijn; ſoo datter naer t'legghen van vele / wel ſes dupſent kinderen van beyde ſexen jaerlijcks ghedoodt / ende den Af-goden op-ghe-offert wierden: wierdt ghegouverneert dooꝛ een Capitepn die bp de Republique ghe-kooꝛen wiert / en met den raet ende advijs van ſes Edelen ende bp-ſtandt van haer Pꝛie-ſters: dooꝛ dien ſy niets vooꝛ en namen / dan daerſe eerſt over beraden hadden in reli-gieuſer wijſe: waer dooꝛ bp die Natien deſe Stadt ghenaemt wierdt het Hepligh dom van alle haer Af-goden. Daer valt in haer diſtrict ſeer veel Cochinilla, ende de Lan-den zijn ſeer vꝛuchtbaer tot alle ghezaepe / ende oock tot het onder-houden van vee. De mannen ende vꝛouwen zijn van goet faſoen: daer waren veel koop lieden die wijdt en bꝛeedt haren handel dꝛeven: het arm volck kleede ſich met rocken van Nequen, welck is het lijnwaet dat ghemaeckt wooꝛdt van de Maguey, ende de rijcke in rocken van Cottoen / met randen van plupmen ende Conijne vellekens. Daer viel ſeer groo-ten handel met diverſche dinghen die in de ſtadt wierden ghemaeckt ende ghevonden.

Tezcuco was mede eertijdts een groote plaetſe wel tweemael ſoo groot als Sevilla in Spaegnien / hebbende wel-gheleghde ſtraten ende ſchoone hupſen / is gheleghen op een plepn / aen de kant van het zout-lack van Mexico, ende heeft niet te min t'ſoet wa-ter in alle plaetſen van de ſtadt / welck daer ghelepdt wooꝛdt dooꝛ diverſche riolen van t'ghebergh te af: ſoo dat het een ſeer friſſche woon-plaetſe is. d.2.l.7.c.4

Quitlavaca is gheliick Venetien gantſch in t'water gheleghen / ſoo dat de Spae-gniaerden het noemden Venezuela; een ghelonde plaetſe ende daer goede viſcherije valt / men komt daer aen over een Calſije wel twintich voeten bꝛeedt / ende wel een halk legue langh; daer woonden eertijdts wel twee dupſent Familien. Ibid.

Yztacpalapa was een vlecke wel van thien dupſent hupſen / halk ghebout int zout-lack / ende halk opt vaſte landt; ende daer waren diverſche vivers van ſoet water / met veel viſch daer in; ende een Fontepne op den wegh naer Mexico van goedt water / ende om-cinghelt van ſeer hooghe boomen. Deſe plaetſe leght twee leguen van Mexi-co, ende ſes leguen van Tezcuco; ende men treckt naer de Stadt van Mexico langhs een Calſije / daer wel acht te peerde neffens den anderen konnen rijden; ende ſoo recht / datmen de pooꝛte van Mexico ſoude konnen ſien / ten ware een kromte die het van den beginne heeft. Aen de zijden van deſe plaetſe was gheleghen Mexicaltzingo, een dooꝛp van vier dupſent hupſen / al int water; ende Cuyocan met wel ſes dupſent hupſen / al opt vaſte landt gheleghen / ſeer vꝛuchtbaer / ghelondt ende playſant. (Cuyocan leght an-derhalk legue van Yſtapalapa naer Mexico toe over de Calſije.) Ende Hiucilopucho hadt wel 500. hupſen. Deſe dꝛp plaetſen hadden in tijden datſe noch Hepdens waren veel Tempelen ende hooge Tooꝛns / die van verre blinckten oft ſilver hadde ghetweeſt / welcke hedendaeghs tot Klooſters zijn geappꝛopꝛieert. Daer was grooten handel

int zout/welck daer veel viel/hoewel niet wit / noch goet om te eten/dan wel om vleeſch met te zouten: men maeckt het van de aerde / welck al om daer ontrent ſultich is, en is noch een vaſten handel/door dient wÿdt en breedt vervoert wordt.

Guatitlan leght vier leguen van Mexico; ende Tenyauca twee leguen; Eſcapuzalco een legue, al aent Lack gheleghen. Tacuba dicht by Mexico.

d.3.l.2.c.10. Suchimilco is een fraeye plaetſe gheleghen in t'ſoete Lack vier leguen van Mexico naer t'Suyden: ende twee leguen van Cuyocan.

Queretaro is een plaetſe gheleghen in de Provincie van Xilotepec, daer een Fonteyn is van ſoo heeten water / datſe verſchouwet t'ghene daer by komt eerſt uytvloeyende / maer verkoelt zÿnde / ſoo maeckt ſy het vee vet / door dienſe gheſont is: In de ſelve Provincie is een Fonteyne van ſeer goedt water / welck vier jaren loopt / ende de vier jaren daer aen en geeftſe niet een drop waters / ende dan geeftſe weder water / ende alſt veel reghent ſoo is ſy droogh; ende alſt heel droogh weder is ſoo geeftſe water: In deſe Provincie zÿn veel ſilver-mÿnen/en veel medecinale krupden; ende alle vruchten van Spaegnien wallender: t'is om te noteren / dat tuſſchen het dorp van S^t. Iuan ende het dorp Queretaro, welck zÿn ſeven leguen, ende twee leguen voorder / ende ſoo vele over dwers / weyden meer als hondert duyſent Koeyen en Oſſen / ende twee hondert duyſent Schapen / ende wel thien duyſent Peerden / ſoo wonder vruchtbaer is dat Landt.

Het vÿfde Capittel.

Beſchrijvinghe van ACAPVLCO, welck is de haven van de Provincie van MEXICO, gheleghen aen de Zuydt-Zee.

Her.deſcr. HEt Artz-biſdom van Mexico heeft ſyn havenen beyde aen de Suydt-Zee ende de Noordt-Zee: de haven aen de Suydt-Zee werdt ghenoemt Acapulco, gheleghen in de Provincie van Acapulco, op de hooghte van ſeventhien graden by Noorden de Linie (Thomas Fuller ſtelt ſe op de hooghte van ſeventhien graden en twintich minuten; Olivier van Noort, op ſeventhien graden/dertich minuten.) Ses leguen van Rio de los Yopes, daer het Artz-biſdom confineert met het Biſdom van Tlaſcala, ende acht leguen meer naer t'Weſten leght de riviere Citala, ende noch vier leguen voorder die van Mitla. De haven van Acapulco heeft een groote mondt/wel een mÿle wÿdt / leggende Suydt ende Noorden/ende van binnen heeftſe noch twee geulen/van welcke de eene ſtreckt naer het Noorden/ daer de ſchepen konnen anckeren; de andere naer het Ooſten/ daer de ſchepen moghen beſchut leggen voor alle winden/ loopende in de in-hammen die daer binnen zÿn/ende men mach de ſchepen daer over halen/ende verſoecken. Soo dat deſe haven een van de grootſte/ſchoonſte ende verſekerſte havenen is van de Nieuwe Weereld/ende over ſulcks altÿdt ſeer bevaren is geweeſt: ende wort noch heden daeghs gefrequenteert by de ſchepen die van Nova Hiſpania loopen naer de Philippinas, ende van daer wederkeeren naer Nova Hiſpania. Het Stedeken aen deſe haven gheleghen/is van Mexico tachtentich leguen, (naer t'ſeggen van Pedro Texeira die de ſelve berepſt heeft) een quaden ende ſeer periculeuſen wegh over hoogh gebergh-te / ſteyle klippen/ende ontallÿcke rivieren van ſchoon ende excellent water; ſeer dichte boſſchagien/ende een Landt dat ſeer qualÿck bewoont is / ende het volck van den Lande ſomber ende ſeer nederigh. Men paſſeert in deſen wegh dry rivieren van name; de riviere del Papagayo, die ſeer machtich is/ende wordt met een ponte gepaſſeert: de rivier de las Balſas, welc is als de Taio in Portugael/ende heeft een ſeer ſnellen loop/ ende wordt ghepaſſeert met blotten van rieden by den anderen gevoeght/ende geleght op drooghe Caleballen/ welck de Indianen met ſwemmen over-brenghen; ende aen beyde deſe rivieren betaelt men ſyn paſſagie. De derde is de riviere van San Franciſco, de welcke hoewel ſy groot ende machtigh is/heeft haer wedden in eenighe plaetſen: al deſen wegh langhs is men ſeer gheplaeght van de Moſquitos datter qualÿck gheen raedt toe en is / ſoo datſe de menſchen ook wel dooden met haer venÿnigh ſteken. Eer-men te Mexico komt paſſeert men door het Marquiſaetſchap del Valle, daer den eerſten conqueſteur van Nova Hiſpania, Fernandus Corteſius de naem van voerde.

Een Spaegniaerts geintercipieerden vriet ſchrÿft van deſe plaetſe aldus in den

jare

jare 1590. Ick quam van *China*, ende landen in *Acapulco*, seventich leguen van *Mexico*, welck is de haven daer de schepen legghen die naer *China* varen; alle Koop-lieden van *Mexico* brenghen haer Koopmanschappen neerwaerdts tot dese haven, om wech te schepen als voren. Het is een van de beste havenen van alle de havenen van *Nova Hispania*, ende daer de schepen alderseeckerste konnen rijden sonder eenigerhande dangier; want sy leght onder een hoeck landts, ende een groot punt. Ende hier zijn vier groote schepen, te *Mexico* toe-behoorende, van ses hondert ende acht hondert vaten t'stuc, die alleen dienen tot de vaert naer *China*, ende wederom; ende gaen twee teffens naer *China*; welck is over de twee duysent mijlen, ende zijn ghemeynlijck 13. oft 14. maenden uyt; ende als die twee weder komen zijn, soo loopen d'ander twee korts daer naer wederom uyt, gaen nu seer sterck van soldaten voorsien. Een dingh kan u l. verseeckeren; dat ick twee hondert ducaten in Spaensche ende eenighe Nederlantsche Waren die ick derwaerts voerde, weert maeckte daer in t'landt veerthien hondert ducaten, ende maeck rekeningh dat de Zijde Waren ende andere Koopmanschappen die ick in retour heb mede ghebracht, my hier in *Mexico* sullen weert syn vijf en twintich hondert ducaten: soo dat hier groot ghelt te winnen is, alsmen behouden mach over komen.

Den Generael Spilberghen was hier in t'jaer 1615. ende accoordeerde met den Gouverneur/ hoewel de selve achthien groote stucken hadde op syn Casteel; doch soo qualijck ghemonteert/ als men daer naer heeft verstaen; dat de onse de selve plaetse lichtelijck hadden konnen impoorteren/ indien sy gheweten hadden hoe het daer ghestelt was. Dese schepen varen ghemeynlijck van Acapulco naer China, in Martio ende daer ontrent; ende komen weder van China te vertrecken in Iunio oft daer ontrent.

Het seste Capittel.

De gheleghentheden van de Provincie van PANVCO, ende de Steden in t'selve quartier gheleghen.

DE Provincie van Panuco gheleghen naer het Noorden van Mexico, was eerst een Gouvernement op hem selven/ dan is nu gheincorporeert in het district van de audientie van Mexico; is by de vijftich leguen langh ende breedt. T'landt welck streckt naer Nova Hispania toe/ is het beste; over-vloedich van lijf-tocht/ ende men vindt daer eenigh Gout: maer t'landt welck naer Florida toe streckt/ is seer arm ende slecht: ende daer zijn wel vijf hondert leguen weeghs eer men komt aen de limiten van Florida. Van Mexico komende hebt ghy eerst de Provincie van Ayotuxtetlatan, welck eertijts vol belliqueus volck was/ ende wierdt van Don Hernando Cortes gheconquesteert in den jare 1522. met groote slachter van de inwoonders; van daer komtmen te Chila vijf leguen van de Noordt-Zee/ welckes volck oock belliqueus was/ ende qualijck te subjugeren/ upt oorlaken van diversche lacken die in de selve Provincie zijn; soo dat Cortes veel te doen hadde om die te over-winnen. De Spaegniaerden hebben nu in dit Gouvernement dry woonplaetsen/ te weten; Panuco welck by de Spaegniaerden wordt ghenoemt Villa de Santistevan del Puerto, ontrent Chila ende daer de riviere van Panuco in de Zee loopt; ghebouwt by Don Hernando Cortes naer dat hy die van Panuco ende Chila hadde t'onderghebracht/ ende haer woonplaetsen ghedestrueert; Dese Stadt is ghelegen op de hooghte van wat meer als dry en twintich graden/ vijf en sestich leguen van de Stadt Mexico naer het Noordt-noordt-oosten/ ende acht leguen van de Zee/ neffens een riviere welcke het in-komen maeckt van de haven.

De tweede Stadt is ghenoemt by de Spaegniaerden Santiago de los Valles, is ghelegen binnen s'landts vijf en twintich leguen van Panuco naer het Westen toe.

De derde is de Stadt S^t. Luis de Tampice, acht leguen van Panuco naer t'Noort-oosten/ ghelegen aen de Zee-custe/ van de Golfo van Mexico. Hoewel op de custe van dit Gouvernement veel rivieren zijn/ ende diversche aenkomsten tot Rio de las Palmas toe/ soo en zijnse effenwel niet seer bekent/ als alleen de rivier van Panuco, ende syn haven/ welck oock niet seer goet ofte seecker en is.

Her. descr.

d. 3. l. 3. c. 18.

Her. descr.

In deſe Prouincie waren eertijts diverſche groote woonplaetſen van Indianen;
d.3.l.5.c.7. als te weten/die de Spaegniaerden noemden las Caxas, ende een andere ghenaemt Yxicuyan; ende Nachapalan, ende Taquinitl, ende Tuzetuco; al ſeer bewoont by Wilden/die eertijts veel Spaegniaerden doodt ſloeghen/van t'volck ghekomen met Franciſco de Garay, die dit landt mepnde te conqueſteeren/dan was daer in voor-gekomen by Cortes.

In de Prouincie van Panuco, als Oviedo ghetupght/wordt ghevonden een ſeecker Bitúmen, welck ſeer bequaem is om de ſchepen mede te perken; welck men oock elders in Indien vindt.

Engelſche voyag. Aen de Noordt-zijde van de rieviere Panuco, hebben de Spaegniaerden eenighe Sout-pannen/ende de rieviere is daer ontrent een half boogh-ſchoot breedt: de Engheliche die aen landt wierden ghelet in de bocht van de Golfo van Nova Hiſpania, (zijnde t'volck van Iohn Hawkins) in den jare 1568; quamen door veel miſerien ende ongemacks hier aen/ende werden by de Spaenſche gebracht naer de Stadt Panuco; ghetupghen dat het een wel gheleghen plaetſe was/wel verſien van alle ſoorten van frupten; ende beneffens veel Indianen/als doen bewoondt by ontrent twee hondert Spaegniaerden/behalven noch de Swarten. Doen haer meeſte trafijcke met het Sout/welck ſy maken in ſeeckere Sout-pannen/ligghende aen de Weſt-zijde van de rieviere/ende een legue van de Stadt. Deſer Engelſchen een/genaemt Miles Philips, verhaelt dat hy ende ſyn ghelelſchap van Panuco naer Mexico wierden gevoert/welck van den anderen ſoude legghen neghentich ſpaenſche mijlen/ende datſe naer twee daghen reyſens quamen aen een vlecke welck de Indianen noemen Nohete, ende de Spaegniaerden Santa Maria, daer een clooſter van witte-Munnicken is; daer na quamenſe te Meſtitlan beertich leguen van Mexico, daer een huys is van gracuw-Munnicken/ende daer woonden ontrent dry hondert Spaegniaerden/soo mans/vrouwen/als kinderen. Een dagh-reyſens voorder leght Puchuca een ſtedeken/ende de Mijnen van Puchuca leggen ontrent ſes leguen van daer naer t'Noort-weſten. Tot naerder ontdeckinghe van deſe Prouincie/ſullen wy hier by voeghen het relaes van Iohn Chilton, als t'ſelve is upt-ghegheven by Mr. Richard Hackluyt in ſyn Enghelſche voyagien. In den jare vijfthien hondert ende twee en ſeventich/(ſeght hy) quam ick te Mexico, in compagnie van een Spaegniaert/ende wy trocken te ſamen naer de Prouincie van Panuco, welck leght op de cuſte van de Noort-Zee/ende naer dry dagh-reyſen quamen wy in een ſtadt ghenaemt Meſtitlan, daer maer twaelf Spaegniaerdts en woonden/ende de Indianen die daer woonden waren by de dertich duyſent. Deſe plaetſe leght op ſeecker hooghe berghen/die ſeer dicht met boſſchagie belet zijn/ende dorpen die ghelont ende luſtigh zijn/en vruchtbaer/hebbende ſchoone water-fonteynen die daer door loopen. De hooghe weghen zijn al beplant met frupt-bomen van diverſche vruchten/ſeer playſant; ende in elck dorp daer wy paſſeerden vereerden ons t'volck met proviande. Ontrent twintich leguen van deſe plaetſe is een ander vlecke genaemt Clanchinoltepec, welc een Edelman toe behoordt/alwaer ontrent de veertich duyſendt Indianen woonen; ende onder haer zijn acht of neghen Munnicken van St. Auguſtijns orde/die daer een clooſterken hebben. Dry daghen daer naer ſchepden wy van deſe plaetſe/ende quamen tot een ſtadt ghenaemt Guaxutla, daer een ander clooſter is van de ſelve orden; ende daer woonen ontrent twaelf Spaegniarden. Van deſe plaetſe voort-waerts begint de Prouincie ghenaemt Guaſtecan, welck is vlack landt ſonder eenigh gheberghte. De eerſte vlecke daer wy aen quamen is ghenaemt Tancuylabo, daer menichte van Indianen woont/langh van ſtature/ende t'lijf al gheſchildert met blaeuw/ende draghen t'haer langh tot aen de knien/ghevlecht als de vrouwen gewoon zijn haer haer te vlechten met linten. Als ſy upt haer huyſen gaen/draghenſe haer booghen ende pijlen met/zijnde goe ſchutters/ende meeſt naeckt gaende. In deſe Landen en nemenſe noch Gout noch Silver in manghelingh voor eenighe dinghen/maer alleen Sout/welck ſy ſeer groot achten/ende ghebruycken het als een ſonderlingh Medecijne teghen ſeecker wormen die tuſſchen haer lippen groepen. Naer neghen dagh-reyſen van deſe plaetſe/quamen wy tot een ſtadt ghenaemt Tampice, welck een haven-plaetſe is op de Zee/daer naer mijn giſſingh veertich Chriſtenen woonen/van welcke de Wilde doen wy daer waren/veerthien doodt ſloeghen/dewijl ſy bleſch waren

waren om Sout te vergaderen / welck al de traffijcke is die ſy hebben in dese plaetse; is gelegen aen't in-komen van de rivier van Panuco, welck is een seer groote riviere / ende ten ware een zandt welck leght in de mont van de selve / schepen van vijf hondert tonnen soudense konnen op-varen by de seltich mijlen. Van hier trocken wy naer Panuco, veerthien mijlen van Tampice, welck eertijts een fraeye Stadt is gheweest / ende de Koninck van Spaegnien hadt daer een Gouverneur; maer door de destructie die de Wilden doen onder de Christenen / leght sy nu by naer woest / hebbende in sich niet over de thien Christenen met een Priester. Hier wierdt ick sieck ende bleef hier leggen een en veertich daghen / hebbende gheen ander voetsel als krupten ende water / daer ick ontrent ses mijlen verre in t'landt om most sepnden. Myn Compagnion weder ghekomen zijnde / vondt my in een soberen staet / upt oorsaeck van de ongheſonthept van de plaetse; ende des niet teghenstaende liet ick my op een peerdt setten / met een Indiaen achter my om my te houden / ende trocken soo voort tot s'avonts; s'anderdaechs smorghens passeerden wy de riviere in een Canoa, ende wesende aen d'ander zijde trock ick alleen voor upt ende misten de wech / soo dat ick reedt door een groot bosch ontrent twee mijlen / ende ten laetsten viel ick in handen van de Wilde Indianen / die daer woonden in seecker huttjens van stroo ghemaeckt; dese my siende quamen heur twintighen upt met haer booghen en pijlen / en spraken my aen in haer tale welck ick niet en verstont / ende ick gaf haer met teeckenen te kennen datse my van mijn peerdt souden helpen: (was in dangier om ghegheten te worden waer hy niet mager gheweest / waerom sy vreesden dat hy de pocken hadt:) gaven my water te drincken upt een Veneets glas dat verguldet was. Waer van verwondert zijnde / vraeghde ick hoe sy daer aen ghekomen waren: een Mexicaensche deerne die sy by my hadden ghebracht / antwoorde dat de Cazique van die Wilden / t'selve ghebracht hadde van Skallapa een groote Stadt dertich mijlen van dese plaetse in t'gheberghte daer eenighe Christenen woonden ende seecker Augustijner Munnicken / welck de Casique op een nacht verraft ende doodt ghellaghen hadt met syn volck; ende t'Clooster verbrandende / hadde dit glas onder ander dinghen gheberght. Hebbende nu eenighe uyren onder dit volck gheweest / dede de Casique vraghen oft ick mijns sweechs wilde gaen; ick antwoorden / ja. De Casique liet twee van syn volck met my gaen om my te ghelepden / die naeckt voor my ginghen met haer booghen ende pijlen by de dry mijlen / tot datse my brochten op den hooghen wech / ende gaven my met teeckenen te kennen dat ick haest soude komen aen een Stadt daer Christenen woonden / welck is ghenaemt S^t. Iago de los Valles, gheleghen op blacke velden ende omringht met een aerde wal / t'getal van de Christenen die daer woonden / en waren niet boven de vier oft vijf en twintich / die de Koninck van Spagnien dorpen ende Indianen geeft om t'landt in syn subjectie te houden. Hier hebben de Christenen machtighe muyten / diese brenghen naer alle quartieren van Indien / ende Peru, alsoo sy al haer Koopmanschappen op de selve te lande voeren. Hier vondt ick myn Compagnie weder / die bevreest waren gheweest dat ick vermoort was; ende t'volck van de Stadt was seer verwondert dat ick ontkomen was upt handen van die Indianen / door dien t'selve nopt te voren gheschiet was; want zijn daer seer moedigh op een Christen ghedoodt te hebben / ende een stuck van syn vel te draghen daer eenigh hayr aen is; wy bleven in dese Stadt achthien daghen / tot dat ick weder ghelondt wierdt; ende ondertusschen quam daer een Don Francisco de Page, welck den Vice-Roy Don Henrico Manriques hadt ghelonden voor Capitepn Generael / om te ondersoecken ende te openen seeckeren wech van de Zee-kant af tot de Mynen van de Sacatecas, welck zijn van dese plaetse hondert ende seltich mijlen / ten epnde sy haer Koopmanschappen langhs dien wech mochten brenghen / latende de wech van Mexico ligghen / de welcke ses oft seven weken reysens is. Dese Capitepn nam my ende myn Compagnie / ende de reste Soldaten tot het ghetal van veertich toe welck hy met hem ghebracht hadde / ende vijf hondert Indianen / die wy namen upt twee dorpen van dese Provincie / ghenaemt Tanchipa ende Tamaclipa, al goe schutters / ende naeckte lieden; wy trocken soo naer Rio de las Palmas, welck seer groot is / ende schept het rijck van Nova Hispania ende Florida van den anderen; ende treckende langhs dese riviere dry daghen langh om passagie te soecken / ende gheen vindende / waren wy ten lesten ghenoodsaeckt houdt af te houwen / ende een

blot

vlot te maken / daer wy op ginghen ſitten ende lieten ons by de Indianen al ſwemmende over ſtoten. Wy daghen daer naer reyſende door boſſchen / over berghen ende heuvelen / quamen wy aen de Mynen van Sacatecas, welck de rijckſte Mynen zijn van heel Indien / ende van daer wordt het meeſte Silver ghehaelt; ende daer wonen boven de dry hondert Chriſtenen. etc.

TLASCALA.

Het ſevende Capittel.

De ghelegentheyt van de Provincie van TLASCALA in t'ghemeyn.

EEr wy komen tot beſchrijven van het Rijſdom van Tlaſcala, als het hedendaechs wordt ghenomen / ſoo ſalt de pijne weert weſen een weynich aen te roeren de oude gheleghentheden van deſe Provincie. Deſe Provincie was eertijts groot vijftich ſpaenſche mijlen; de Stadt van Tlaſcala was gheleghen aen een ſtercke plaetſe / op de hooghte van twintich graden by Noorden de Linie / in een ghebroken gheberghte van groote hooghte / ende groote klippen ende rotſen / daer Tlaxcala de naem van hadde / tot dat de naem wierdt verandert in Tlaſcallan, welck is te ſegghen in haer tale / plaetſe van broodt; door dien de landen vruchtbaer zijn van Maiz ende andere lijf-tochten; hebbende groote gheberghten in syn diſtrict / welck veel reghens ende vochtichepts cauſeren / waer door daer meeſt altijts goeden Herft valt van kooren: ſy woonden meeſt op ſtercke ende hooghe plaetſen / die daerom oock kout waren. Van het quartier van Xicotencalt ſpringht een vervolgh van berghen / welcke beginnen van de Ooſt-zijde / ende ſtrecken naer het Weſten / ende maken een langhen rugghe / door midden van welcke palleert de rivière Zahuatl, welck ſomtijts over-loopt / ende voerdt de huyſen ende ghelaepe wech / ende in de dellinghen is gheleghen de vlecke van Ocotevilco, daer de Spaegniaerden haer eerſt neder-ſloeghen / om beſchut te worden van Maxicatzin die haer grootſte vrient was / eñ overſte van dat hooft-quartier; daer naer t'landt bevredicht zijnde / om de in-gheborene tot Politie te brenghen / bouwden ſy haer wooninghen op t'vlacke / daerſe noch hedendaechs woonen op de kant van de rivière Zahuatl, welck is te ſegghen ſchurft water / door dien het de kinderen die daer in ghewaſſen worden / crabagie verwerckt; hier hebben de Spaenſche ſchoone huyſen ende ander edificien ghebouwt naer de Spaenſche wijſe. De wooninghen van de Indianen waren gheleght in diverſche quartieren / een ſteen-worp van den anderen / ende veel huyſen by den anderen met enge ſtraetjens / met veel kromten ende keeren. De huyſen van aerde ghemaeckt / ofte van houdt / eenighe oock van ſteen; meeſt leegh / met groote ſalen van vreemt faſoen: dan nu timmeren de Indianen oock naer de Spaenſche wijſe. Deſe Stadt ende Provincie wierdt ghegouverneert by forme van Republijcque: ſpraken de Mexicaenſche tale; ende een andere tale dieſe noemen Otomitica; wegen een volck welck ſich ontreckende de regeringh van Mexico, ende daer teghen rebellerende / van die van Tlaſcala wierdt aen-ghenomen. Dit volck van de Otomis is een arbeydſaem volck / groote Afgoden-dienaers / vuyl / ende ſeer brutael in de Politie / ende hardt om aen te nemen het Chriſten gheloove / ende woonen geern apart / contrarie als die van Mexico die poliſt zijn ende ſeer leerſaem. Hoewel de temperature van dit landt van Tlaſcala ſulcx is / dat het volck ten deel naeckt gaet / ende die haer kleeden / gheen veranderingh en maken van kleederen in de Somer / noch in de Winter; ſoo heeft het nochtans een tempre welck kouder is / gheleghen op een hooghер quartier naer het Noorden toe; ende boven op t'gheberghte weder ghetempert / welck ſoo weynigh duert dat qualijck vier leguen inde wijde heeft / ende thien in de lenghte; ende is overvloedigh landt / vruchtbaer van Maiz, ende andere vruchten van dat landt / ende van Spaegnien. Syn lenghte ſtreckt van het Ooſten naer het Weſten met ſeer veel woonplaetſen; ende van de blacke landen begint een ander tempre ſeer vreemt / door ſeecker gheberghte welck het landt heeft naer het Noorden / welende een Cordillera ofte verbolgh van bergen / welcke al de limiten van deſe Provincie door-ſnijden / ende zijn de hooghſte van heel Nova Hiſpania, ende ſommighe zijn van ghevoelen dat het de ſelfde Cordillera is / die

d. 2. l. 6. c. 11. & 12.

Self - Digitized by Micro

die dese heele nieuwe werelt door-loopt / door dien het eynde daer van noch te vinden is; ende is ontrent de acht leguen breedt / van seer hardt gheberghte / soo dat in sommighe plaetsen onmoghelijck is die te bewoonen ofte hanteren: ende is soo regenachtich en koudt / dat van twaelf maenden de dry alleen ghebruyckelijck zijn / de reste zijn continuele dampen / misten ende reghenen / soo dat de Sonne daer selden verwarmt: ende dese berghen schepden het heet ende koudt landt van den anderen / in voeghen dat dese acht leguen ghepalleert zijnde men naer t'Noorden daelt / te weten Zeewaert / ende na de heete landen toe. Aen d'ander zijde van t'gheberghte begint het koude landt / welck is goet ende ghesont / ende de wateren loopen naer het Suyden van de toppen van het gheberghte af. Al t'gheberghte is bekleet met boomen / ende ombragieus / ende daer zijn wilde Dieren / van Leeuwen / Tigren / Wolven ende Adives (dat zijn wilde Honden) die voor t'klepne Vee seer schadelijck zijn / ende andere onbekende Dieren: Slanghen ende Vipperen groot ende klepn; Harten / ende ander wildt; ende menigerley ghevoghelte / welck met groote troepen vlieght naer het Noorden toe / soo datmen t'selve liet palleren over de Havana. Daer is groote apparentie van Silver-Mynen / door dien daer diversche metalen worden ghevonden / Aderen ende andere dierghelijcke dinghen; men vindt daer oock Alupn ende Koperroodt: t'gheboomte daer de berghen met bekleet zijn / zijn Pyn-boomen / Eycken van diverlsche soorten / ende andere daer de Anime ende Liquidamber van komt; ende in eenige plaetsen wort Manna gevonden / doch niet soet ofte beguaem om te purgeeren. Wesende een sake om te verwonderen / dat op dit gheberghte seer lustige woonplaetsen zijn / die van alle t'gheene noodigh is wel voorsien zijn / door dien sy ligghen in t'midden van twee extremitepten / hebbende aen d'een zijde heete landen / ende aen de andere seer koude / ende t'volck woondt op de toppen van de berghen. t'Gheberghte van Tlascala welcke by die van Nova Hispania ghenoemt wordt de las Faldes Azules, door dien het groot is ende van wonderbare dispositie; is int ronde omcinghelt van een seer schoonen bergh / ende dicht belet van groot ende grof gheboomte / sonder dat daer pets open is als alleen t'hooghste des selves / welck is een seer scharp punt / welck t'meeste deel van t'jaer met sneeuw bedeckt is / ende van verre schijnt het een rots te wesen van Azul couleur / soo perfeckt ende gelijck / als de nature die soude konnen maken; ende werdt ghenoemt la Sierra de Tlascala, door dien voor t'meeste deel valt in haer limiten. Is achthien leguen int ronde / ende daer werden seer veel wilde Dieren ghegenereert / ende oock veel Stieren ende Koeyen die de Spaegniaerden daer hebben gebracht / ende nu wildt zijn gheworden. Van desen bergh komen voort / de vochticheden / lacken ende moerasschen van Tlascala, Fontepnen ende seer goede wateren: ende in de tijt van regenen / welck zijn de ses vochtighe maenden van April tot t'eynde van October, soo komen alle de wateren / winden ende tempeesten van dit geberghte voorts / is meer dan ses leguen langh. In dese Provincie syn veel baden voor siecken. In de rievieren is ghebreck van visch / t'welck moet komen door de snelle loop ende stortinghen van wateren die daer zijn. In een lack welck seer diep is van soet water / ende anderhalf legue int ronde / ontrent Topoyanco, is geen visch / als alleen een soorte van swarte haeghdisskens / van welck de grootste een palm langh zijn / ghesont om eten / ende worden seer ghestimeert. Is een seer aenghenaem lack / ende is rondtom de kant bewoondt by de Indianen / met haer zaey-landen / ende bucht-boomen ende Cochinilla, daer hedendaeghs werck van wordt ghemaeckt; ende komt door die middel jaerlijcks in Tlascala wel twee hondert duysent ducaten; want als wy hier voren hebben verhaelt / soo valt hier de alderbeste Cochinilla van gantsch Nova Hispania. Van de manieren van dit volck in haer Heydendom en sullen wy niet roeren / als alleen datse oock t'vleesch van hare vyanden aten / naer datse die ghesacrificeert hadden aen haer Afgoden; ende allenskens daer toe waren ghekomen datse oock malkanderen aten / ende openbare slachthuysen hadden van menschen. Dese Republique van de Tlascaltecas is de eenighe middel ghelweest / waer door Cortes de Stadt van Mexico soo licht heeft konnen t'onder-brenghen; waer door sy oock van den Keyser Carolus de vyfde verkreghen heeft volkomen vryheyt / soo datse aen niemandt / naer de maniere van Indien en moghen ghencommendeert worden. Een Enghelsman met namen John Chilton verhaelt; dat die van Tlascala, aen den Koninck van Spaegnien jaerlijcks voor tribupt betaelen een

hant-

handt vol Tarwe elck menſch / welck beloopt tot derthien duyſent Haneguas in het jaer.

Het achſte Capittel.

Van t'Biſdom van TLASCALA, ende de Stadt daer in ghelegen ghenoemt Puebla de los Angeles. Ende van TLASCALA woonplaetſe van de Indianen.

Her. deſcr. HEt Biſdom van Tlaſcala, ofte de los Angeles alſmen het anders noemt / ghe-leghen tuſſchen het Artz-biſdom van Mexico, ende het Biſdom van Guaxaca, is hondert ende meer leguen langh/van de Suydt-cuſte tot de Nooꝛdt-cuſte; breedt tuſſchen de limiten van het Artz-biſdom / ende die van t'Biſdom van Guaxaca tachtentich leguen, ende ſoo veel mede op de cuſte van de Nooꝛdt-Zee; dan maer achthien leguen breedt op de cuſte van de Suydt-Zee. In welcke limiten beneffens de Pꝛovincie van Tlaſcala die eyghentlyck dien naem heeft ghehadt / eenighe andere Pꝛovincien zyn begrepen; als die van Tepeaca welcke maer acht leguen en legt van
d.2.l.5.c.8. Tlaſcala, van welcke wy breeder ſullen ſpꝛeecken by de Stadt Segura; ende de Pꝛovincie van Zempoala welck tamelyck groot is / ende t'landt vꝛuchtbaer / meeſt al black landt met goede weyden / ende jacht van alderley wildt; ende aen d'een zyde leght het gheberghte. T'volck dat de Spaegniaerden daer vonden leefden Politiquelyck/ende dꝛoeghen groot reſpect tot haer overſte/ginghen niet naeckt als de Indianen van de Eylanden; ende deſe Pꝛovincie leght op het naeſte anderhalf legue van de Nooꝛdt-Zee. Daer was een groote vlecke van den ſelven name ghebouwt op een pleyn tuſſchen twee riviеren / met ſeer fraeye huyſen. T'volck van de Pꝛovincien daer ontrent wierden eertyts ghenoemt Totonaques, ende hadden haer eyghen tale. Andere Pꝛovincien meer zynder in dit diſtrict daer wy by ghelegenthept
Her. deſcr. ſullen van ſpꝛeecken. In het Biſdom van Tlaſcala is ghelegen de Stadt Puebla de los Angeles, twee en twintich leguen van Mexico naer het Ooſten / een weynigh wyckende naer het Suyden; van vyfthien hondert huyſghelinnen / verdeylt in vier quartieren / die de Spaegniaerden noemen Barrios, deſe Stadt is ghebouwt in den
d.4.l.9.c. 14. jare 1531. by den Pꝛeſident Don Sebaſtian Ramirez, in de wech van Veracruz naer Mexico toe / vyf leguen van Tlaſcala; op de limiten van Cholula, op een pleyn welck ghenoemt wierdt Cuetlaxcoapa, aen t'begin van de vallepe van Atliſco, op de kant van een kleyn riviерken / welc vliet upt den Volcan, daer Tarwe waſt ende Wyngaerden / ende alderhande vꝛuchten van Spaegnien; Suycker / Vlas / ende alle Moes-krupden / dooꝛ dien t'een wel ghetempert landt is / meer heet als koudt / hoewel de Tarwe van de om-ghelegen landen / ende naeſt de Stadt gheleghen / eenichſints verꝛieſt. Robert Thomſon Enghelſman die daer was inden jare 1555. ende de vervolghende jaren / ſeght dat deſe Stadt leght van Veracruz dꝛy en veertich leguen, ende dat het een Stadt was van ſes hondert familien / gheleghen in een ſeer playſante landouwe. Vyf leguen van daer is de Stadt Tlaſcala naer het Nooꝛden van deſe Stadt de los Angeles, ghelegen op de hooghte van meer als twintich graden / welcke Stadt meeſt by Indianen bewoondt is / ende is een dꝛye Stadt als wy hier voren hebben verhaelt; hier was de Cathedꝛale Kercke van dit Biſdom tot in den jare 1550. als wanneer de ſelve is verandert ende gheleght in de Stadt de los Angeles; beneffens de Cathedꝛale Kercke zyn in de Stadt Puebla de los Angeles diverſche Klooſters van Dominicanen / Franciſcanen ende Auguſtyner Munnicken; ende een Klooſter van Nonnen; ende een Collegie van meer als vyf hondert kinders van Indianen / om die te leeren; met een rente van thien duyſent Pezos, gheſticht by de Pꝛeſident Ramirez vooꝛ-noemt: niet verre van Tlaſcala zyn de ſpꝛinghen ofte fonteynen van een riviere / welcke komende tuſſchen los Angeles ende Cholula machtigh wooꝛdt / ende ſonder viſch / paſſeert dooꝛ de Pꝛovincien van Mechoacan, ende loopt in de Suydt-Zee dooꝛ Zacatula, ende daer zyn ſoo vele Caimans ofte Crocodilen in / datſe eenighe plaetſen ghedepopuleert hebben. Deſe Steden hebben de vallepe van Atliſco, welck ontrent anderhalf legue breedt is / daer het koren nimmermeer en verꝛieſt / ende daer wooꝛdt boven de hondert duyſent Haneguas jaerlyckſs gewonnen / en daer zyn meer dan duyſent Spaegniaerden die haer daer mede generen.

Ende

Ende seven leguen van de Stadt naer het Oosten is gelegen de vallepe van Ocumbà, welck haer beginsel heeft van de Venta, welck sy noemen Del Pinar, tot de Venta die sy noemen Del Perote, welcke twintich leguen lang is/ eñ thien ofte wepnich min over dwars; hier in is mede gelegen het Dorp Napaluca, welck syn beginsel heeft gehadt van een swarte/ genaemt Iuan, die een landt-huys hadde in dese vallepe/ daer hy Verckens hieldt/ ende lockte tot sich seker Indianen/ die op een hooghte woonden/ soo dat hy in korten tijdt de plaetse populeerde met duysent inwoonders: het vee is in dese quartieren soo seer vermenighfuldicht/ dat het van noode is gheweest een raedt op te richten/ welck de Spaegniaerden noemen Consero de Mesta, met syn Alcaldes ende noodige officieren/ die alle jaer haer by-eenkomste houden te Napaluca, ende inde vallep van Otzumba.

Acht leguen van de Stadt van Tlascala, is gheleghen den bergh ghenaemt Popacatepec, wiens top altijts roockt/ ende dewijl de Spaegniaerden waren in Tlascala, ende oock daer naer/ heeft meer vpers upt-ghegeven alle placht/ met groote verwonderinghe van de inghesetene. De Castilianen hebben desen bergh ghenoemt Volcan, om de ghelijckenis diese heeft met den Mougibelo van Sicilien. Is soo hoogh datmen dien van vele mijlen siet/ ende het sneeuw en ghebreeckt daer nimmermeer/ ende daer om her is het landt meest bewoont/ eñ t'vruchtbaerste van gantsch Nova Hispania. De naest gheleghene vlecke is Guaxocingo, groot/ vruchtbaer ende plaisant/ welc is aen de voet van den selven bergh. Desen bergh was thien jaren sonder roock upt te gheven; ende int jaer 1540. keerde tot syn oude standt/ met sulcken ghedruys ende roor/ dat het alle die vier mijlen int ronde woonden verschrickte/ ende het asschen welck upt-wierp/ quam tot by Guaxocingo, Quetlaxcopan, Tepeaca, Chulula ende Tlascala; verbrande de mocs-krupden/ t'gheboomte/ ende dede andere schaden/ daer de omleggende volckeren soo van verschrickten/ datse mepnden t'landt te ruymen. Den Capitepn Diego de Ordas door een mannelijcke couragie/ gingh dien belichtighen/ ende quam tot boven op den bergh/ ende besach de mondt welck scheen rondt te wesen/ ende eenighe mijlen int ronde. Daer naer inden jare 1522. trocken den selven bergh op/ Montanno ende Mesa, met noch eenighe Spaegniaerden ende Indianen/ met groot perijckel/ ende leden groote koude; quamen aen de openinghe van den Volcan, ende lieten daer eene van den haren in/ welck was Montanno, die in ses repsen daer upt haelde ontrent acht Arrobas van sulphur; ende een ander naer hem in ses repsen insghelijcks/ haelde daer wepnich meer als vier Arrobas upt; met welcke sy weder naer beneden quamen/ ende brochten dese sulphur by Cortez; welcke ghereffineert synde/ bleef thien Arroben fijn sulphur; die haer wel te passe quam/ om pulver van te maecken/ daer de Spaegniaerden ghebreeck van hadden. d.3.l.3. c.12.

Eer wy scheyden van Tlascala, moeten dit hier noch by voeghen/ dat Don Sebastiaen Ramirez groote diligentie dede/ dat de Cochinilla in dese quartieren wel mocht te ghecultiveert worden; waer door/ als mede door dien de Provincie van Tlascala vry was ghebleven van tributen/ ende datter een vrije merckt is/ komt het volck derwaerts van diversche Provincien/ met Wollen/ Schapen/ Verckens ende Hinnen te koop/ ende ghevoghelte van alle soorten/ Halen ende Conijnen: dese merckt werdt ghehouden van acht daghen/ tot acht daghen/ ende t'is een wonder te sien/ t'volck dat daer toe-loopt/ soo van Spaegniaerden als Indianen; ende aen d'een syde ghelet de lijst-tochten (wesende een seker dingh/ dat inde Stadt alle jaer werden verbesicht veerthien ofte vijfthien duysent Schapen/ vier duysent Ossen/ twee duysent Verckens/ ende dat inde Publique vleesch-huysen;) komen daer veel droogen/ veel Liquidambar, Cochinilla; in somma daer werdt soo grooten rijckdom in ghebracht/ als qualijck te bedencken is/ nademael daer veel Silver-smeden zijn/ ende Goudt-smeden/ ende veel Koopmanschappen: ende groote quantitept van Spaensche wijnen/ hoewel men den inghesetene niet toe en laet wijn te drincken/ anders sonde alle de wijn van Spaegnien niet ghenoech zijn/ om haer te versadighen. d.4.l.9. c.14.

Het neghende Capittel.

Van de Stadt SEGVRA, ende de gheleghentheden van de Provincie TEPEACA, in de welcke deſe Stadt gheleghen is.

NAer dat Don Hernando Cortes met groot verlies van volck was ghejaeght upt Mexico inden jaere 1519. ende weder ghekomen te Tlaſcala, ſoo heeft hy door raedt vande Republique van Tlaſcala hem machtich gemaect van de Provincie ende vlecke van Tepeaca, welck ghelegen was acht leguen van Tlaſcala, en heeft daer inden jare 1520. een Stadt gebouwt door de Spaegniaerden/die hy noemde Segura de la Frontera, welcke gelegen is op de hooghte vande negenthien graden min een derde d.1.l.10. c.21. by Noorden de linie; is ghebouwt in een goede gelegenthept/met ſeer bequame timmeragien ende goede ſtraten / daer te voorzen de Stadt van de Indianen gheleghen was op een hooghte / daer als noch eenighe van de ingheborene ſyn blyven woonen. De tempre van dit landt is van ſulcke qualitept/dat de Sonſchyn al t'jaer door haer Somer is / ende de ſchaduwe is haer Winter/hoewel men het kout landt noemt; de gront is droogh/ door dien de Stadt ghebouwt is op ſteen/ſonder rivière/ofte eenigh Fonteyn water / ſoo datſe haer met reghen-water moeten behelpen; hoewel datſe een half legue van de Stadt een ſpringh hebben van ſuer water als die van Almagro in Caſtilien/ die upt de clippen voort komt. Den reghen begint daer als in heel Nova Hiſpania, van April tot in September, ende in d'ander maenden is het daer kout/ende de Son en brandt ſoo ſeer niet/ ende dan waepet daer den Noorden wint; ende by vochtich weder ende alder reghent/ waepet den windt Suyden / ſoo gheweldich datſe moeyelycken valt. Vande juriſdictie van deſe plaetſe / zyn Temachalco, Tecalco ende Chacutlac, en Arazingo. Temachalco is gheleghen aen de voet van eenen bergh / welck confineert met een andere (daer hy van ghedeylt is / door een kleyne breucke) welck meer dan vier hondert leguen inde lenghde loopt tot Nicaragua toe/ ende verder naer de opinie van veelen: door de droogh te van dit landt / hebben de Spaegniaerden t'water derwaerts ghelepdt van ſeker water welck vliet van den bergh van Tlaſcala, ende hebbent door ſekere buyſen ghebracht/ tot op de merckt van de Stadt. Hoewel deſe Provincie onverſien is van Fonteyn-wateren ende van rivierkens / heeft niettemin veele goede weyden / door dienſe twintich leguen overdwars heeft/ in veelen deelen black/ ende oock in veele plaetſen berghachtich. T'verſtandt ende inclinatien van t'volck van de lande is by naer al eens / uytgheſondert dat den Adel beter van verſtandt is ende courtoyſer in haer ſpreken; ende kleeden haer diverſelyck. De ghemeyne ſpraake is de Mexicaenſche, dan die t'volck door gaens ſpreect/ is different; welck ſy noemen Popolucan. Oock ſpreecken eenighe de Otomiſche taele/ende houden die voor eyghen natuerlycke tale. Op de limiten van Tecamachalco ende Chaculac, by een dorp ghemaemt Alyoxucan, op t'hooge van eenen bergh / is een lack welck van de hooghte tot daer t'water is wel hondert ende vyftich vademen heeft / ende aen d'een zyde door een kleyn patien gaen de ingheborene nederwaerts om water te haelen/ ende t'bee om te drincken. Daer en groeyet geen viſch in of ander onghedierte / en wert niet hooghet met het winter-water / noch mindert niet met de droogh te des Somers: men heeft er geen grondt ghevonden/ en men preſumeert datter een rivière onder palleert/ die upt komt thien leguen van daer in leegher landt / welck ſy noemen Aolizapan. T'water is ſeer kout en blaeuw van couleur/ en door dien t'water van die rivier van ghelycke couleur is / houdt men die preſumtie voor ſeker. Inde ſelve limiten is een ander lack/ dry leguen vant voorgaende op black landt / welck ſy noemen Tlachac, ende men kander om gaen/ ende de Peerden daer upt te drincken geven. Is een legue int ronde/ en is ſoo diep dat men daer gheen grondt en vindt: daer ghenereren ſeker witte viſchkens ſoo groot als een vingher / die ſeer ſmakelyck zyn. Een myle voorder is een ander lack gheleghen/ welck ſy noemen Alchichican, welck is te ſeghen bitter water/ leght op een playn/ ende is twee leguen int omgaen; het bee drinct daer af/ en voyt daer bet af; men vinter gheen gront/ ende t'is ſeer klaer water/ en genereert geen viſch of ander dingh;

Digitized by Micro

dingh; met de windt verheffen hen de baren als een Zee; ende en wast noch en mindert oock niet als het voor-gaende; daer ontrent zijn wel twaelf leguen black landts/ met groote heuvelen ende wepden voor schapen. Door de groote abundantie van bosschen ende bergen zijnder veelderley soorten van wilde boomen/de vrucht-boomen zijn Kersen/ ghelijck die van Spaegnien/ upt-ghenomen dat de steel soo kort is /datse vast aen den tack staen: de Tuna welck is een verschе ende ghesonde vrucht ; daer isser witte/geele/swarte ende incarnate ; aen desen boom als voren/wast de Couchenilla. Insgelijcx soo willen de vruchten van Spaegnien hier wel wassen. De Inwoonders onderhouden haer met Maiz, ende andere zaden ende krupden. De Tarwe wast daer oock seer wel; daer is in dese Provincie een vallepe diese noemen de San Pablo, daer ontrent sestich Spaegniaerden woonen / (Herrera seght in syn Descripcion de las Indias, dat daer wel derthien hondert Spaegniaerden in dese vallepe woonen in diverschе Estancias) die ontrent twee hondert ende vier hondert Hanegas zaepen/ ende vergaderen ordinaris tachtentich duysent Hanegas van goede ende seer sware Tarwe. Daer wast Gerste/ Boonen ende Gravances/ Zyde ende Vlas/ ende daer wordt Cochinilla versamelt. Daer worden veel Schapen aen-gheteelt/ Gepten en Verckens. Queeckender Peerden ende Muylen. Opt ghеberghte van dese Provincie /en insonderhept op de sneeuw-berghen / zijn wreede dieren / als Tigren / Luypaerden / Wolven diese in Nieuw Spaegnien noemen Adibes: daer zijn oock Harten ende diergelijck wildt seer abundant. Onder ander ghevoghelte is een soorte van t'fatsoen van een Papillon ofte Somer-vogeltjen met een langhen beck / en fraep ghecouleurde Veerkens /die seer werden gheestimeert tot de wercken; en eten niet dan bloemen oft den dauw van dien als de Lucht als den regen op houdt ende de droochte komt/ soo hechten sy haer aen den boom met den beck ende blijven daer doodt; ende t'naeste jaer met den reghen werdense weder levende. Een legue van Tepeaca is een steenrotze van Jaspis ende Marmor dat seer gheacht wort. Daer en valt geen Sout noch Cottoen/ moet daer van elders ghebracht worden. In dese Provincie van Tepeaca zijn vijf Kloosters van Minnebroeders/ die de Sacramenten administreren/ ende haer bemoepen met de Indianen te leeren. In elck een van de vijf blecken van dese Provincie is een hospitael daer de arme ingeborene worden genesen. Dese Provincie is seer ghelegen om de weeh van Vera Cruz naer Mexico te verseerckeren / alsoo sy beyde de passen commandeert/ waer van d'een wordt ghenoemt Siculchima, daer de Spaegniaerden eerst door int landt quamen/ende de andere Ginochula anderhalf legue van Tepeaca, daer de Koninckliicke weeh door komt van Villa Rica ofte Vera Cruz, ende alle andere deelen van de Zee-custe/naer Mexico toe.

Het thiende Capittel.

Van de Stadt VERA CRVZ, ende de voor-naemste haven van NOVA HISPANIA, welck ghenoemt wort S^t. IUAN de VLUA.

DE Stadt van Vera Cruz, die oock anders ghenoemt wierdt Villa Rica, is gheleghen op de hooghte van achthien graden een weynigh meer naer t'segghen van Herrera; maer de directie van coursen by de Spaegniaerden upt-ghegheven/ stellen Villa Rica op negenthien graden en een half / ende Vera Cruz een weynigh naer het Suydt-oosten van Villa Rica verschepden / soo dat het twee verschepden plaetsen schijnen te wesen/dan de plaetse die nu bewoondt is wort meest ghenaemt Vera Cruz, en sal onghevaerlijck legghen op de hooghte van negenthien graden: ghelijck de selve by Linschoten oock ghestelt wordt. Van Mexico door den eenen weeh sestich leguen, ende door een anderen vijf en sestich verschepden; een vierendeel van een legue van de Zee; daer woonen meer dan twee hondert huysghelinnen van Spaegniaerden; daer is des Koninckx kalle ende een huys van contractatie. Doch naer andere verhalen woondt daer meest Zee-varent volck / ende die haer generen met goederen t'scheep ende aen landt te brenghen: door dien dat hier alle de vloten pleghen te ontladen / ende waren vier oft vijf maenden daer met belich / door dien dese Stadt vijf leguen ghelegen is van de haven S^t. Iuan de Vlua (daer wy hier naer van sullen spreecken;) nu worden de vloten meest ontladen in een plaetse ghenaemt Buytron, Her. defcr.

die maer tachtentich paſſen en is van de voor-ſchreven haven / welck ſoo ghenoemt wordt naer een herberghe die daer was / dan begint nu een vaepe plaetſe te werden.

d.4.l.9.c.6 De Stadt Vera Cruz ende alle de Zee-cuſte is ſeer ongheſont; de oorſaecke is dat het in heel Nova Hiſpania reghent van April af tot het eyndt van September: ende te Vera Cruz ende op de gantſche Noordt-cuſte reghent het met een Ooſte ende Ooſt-ſuydt-ooſte windt / ende dat meeſt des avonts; ende ghelyckt van des ſmorgens tot des avonts heet is / ende de Sonne ſterck ſchynt / ende van s'avonts tot s'nachts reghent; Vera Cruz gheboutwt zynde op ſeer fyn landt / ſonder dat daer eenighe loopende ſtroom is / ende al t'reghen water drinckt in t'landt / ende wordt daer door de koude van de nacht beſloten / s'anderdaechs ſoo treckt de heete Son de vochtichept op / ende met een banghe hitte jaecht het door de neuſgaten in de herſſenen / ſoo dat ſchynt de ſelve door-boordt worden / ende gheeft heete Koortſen daer veel van ſterven; en men ſiet klaerlyck dat die vapeuren fenynich zyn / door dien op de plaetſe van de Stadt / daer in tydt van den reghen een poel werdt ghemaeckt / groepen alle morghen ontelbare klepne paddekens / met ſteerten ende voeten / ende in weynigh dagen vallen haer de ſteerten af / en zyn groote padden die s'nachts een ſchrickelyck gheſupdt gheven; beneffens deſen / ſoo is daer by een riviere / de welcke hoewel het goet water is ende ghedroncken wordt / is nochtans den heelen dagh warm; ende t'volck in de lucht komende om haer werck te doen / door de quade vapeuren ende warme wateren / worden ſieck; ende t'ſelve ghebeurdt op alle de cuſte van de Noordt-Zee van Panuco af tot Guazacoalco toe. In de maendt van November tot het eynde van Martio en reghent het niet een droppel / ende daer waepen ſtercke Noorde-winden / iſſer koudt / en dan is het aertryck droogh / ende is daer ſoo gheſont als in Mexico, ende die in dien tyt daer aenkomen / en hebben gheen noot van ſieck te worden / dan hebben weder noot van met de Noorde-winden teghen de wal om ſtucken ghedreven te worden met haer ſchepen. Iohn Chilton verhaelt dat Vera Cruz leght by een riviere / ende dat alle de facteurs daer woonen om de goederen die van Spaegnien komen te ontfanghen / ende de vlote weder te laden. Zyn ontrent vier hondert in t'ghetal; doch blyven daer niet langher dan tot dat de vlote ontladen ende weder gheladen is / welck is van het eynde van Auguſt tot het begin van April; ende dan ſchepdenſe van daer om de ongheſonthept van de plaetſe. Seght mede dat gheen vrouwen hier van kindt verloſſen / dan datſe ſoo haeſt ſy ghewaer worden groot te gaen / haer in het landt begheven om de gheinfecteerde lucht te myden: hoewel ſy ghewoon zyn alle morghen wel twee duyſent ſtucken Bees door de Stadt te

Her.deſcr. dryven om de quade vapeuren van t'aertryck te breecken. De Zee-haven wort ghenaemt S. Iuan de Vlua, ende is gheleghen vyf leguen van de riviere van Vera Cruz (naer het Suydt-ooſten / als Henry Hawks ghetupcht) tuſſchen de cuſte ende een klepn Eplandeken / welck ontrent een legue in t'om-gaen is / omcingelt van klippen ende ſteenrotſen / ende ſoo leegh dat de Zee t'ſelve met de vloet ſomtyts bedeckt / tegen over de mont van de riviere van Vera Cruz. Men komt in deſe haven door twee Canalen; die meeſt gebruyckt wordt is die ſy noemen de la Laxa: de andere noemenſe la Canal Gallega, welck ſeer diep is / ende daer worden de ſchepen met cabels vaſt ghetughet aen een muyr van meer als vier hondert voeten / aen koperen ringhen / en-

Engelſche voyag. de als de Noorde-windt ſterck waeyet / ſoo en ligghenſe daer niet ſeer ſeecker. Robert Thomſon die daer was in den jare 1555. ende volghende jaren / beſchryft deſe haven aldus.

De haven van S. Iuan de Vlua is een ſeer klepn Eplandt leegh by de water-kandt / het breedtſte daer af niet over een boogh-ſchoot over / ende leght twee ſtadien van het vaſte landt; daer was in myn tyt maer een huys / en een klepn Capelleken om Meſſe in te leſen / in al het Eplandt. De zyde naer t'landt toe is by menſchen handen gemaect met harde ſteen ende graveel / en is vier vadem diep recht op / waer door de ſchepen ſoo naer het landt ligghen / dat ghy van de voorſteven op t'landt kondt gaen: ſy zyn gewoon een groote keten te doen aen haer boepe-reepen / ende een ancker te landtwaert in te legghen / en is al weynigh ghenoech om de ſchepen wel vaſt te legghen / teghen de Noordtlyckе winden / welck komen van de cuſte van Florida, welcke de ſchepen dickwils teghen de wal dryven. De Koninck was ghewoon hier twintich ſwarten te houden / die anders niet en deden als het Eplandt te repareren / daer het quaet

weder

weder t'ſelfde beſchadighde. Al t'landt daer ontrent is black / ende een legue van de ſtrandt een groote wildernis / met veel wildts daer in / ſoo dat het bootſ-volck als het haer luſt / daer heen trecken / ende t'wildt dooden / ende bzenghent ſcheep om haer bzolijck met te maken. Een ander Enghelſman John Chilton die daer was in den jare 1568. ende de vervolgende jaren / ſeght dat de Koninck daer houdt vijftich ſoldaten met haer Capiteyns om de Fozten te bewaren / ende ontrent hondert ende vijftich Swarten die al t'jaer langh belich zijn met ſteen te draghen vooz de timmeragien ende ander ghebzupck / ende om de ſchepen die daer in komen / met haer kabels vaſt te maken. Daer zijn twee Bolwercken gheleght aen elck eynde van de muer / welck mede is aen t'ſelve Eylandt / daer de ſchepen ſyn ghewoon te rijden / ende haer vaſt te maken aen de muer / ſoo naer / datſe op t'landt konnen ſpzinghen.

Henry Hauwks die daer was in den jare 1572. ſeght dat de Spaegniaerden naer dat Mr. Iohn Hawkins daer gheweeſt was met ſyn ſchepen / een ſterck Fozt op deſe haven lepde / dooz dien het de beſte haven is dieſe hier hebben. Dat deſe haven heeft dzy Canalen om in te komen / van welcke de Nooztelijckſte de beſte is van allen / gaende langhs het valle landt henen; ende aen beyde zijden van de Canalen ſyn veel klepne klippen / ſoo groot als klepne tonnen; ſoo dat een bedencken'gheeft / dan daer en is gheen vreeſe van te hebben.

Mr. Iohn Hawkins was daer gheweeſt in den jare 1568. ende quam in deſe haven den 16. September, ende vondt daer twaelf gheladen ſchepen ligghen / die wel weert wierden gehouden twee hondert duyſent ponden ſterlinghs in Silver en Gout: verlocht alleen pzoviande vooz ſyn ſchepen ende dat vooz Waren: den ſeventhienden quamen daer derthien ſchepen / van de vloote welck quam van Spaegnien / ende daer op een nieuwe Vice-Roy, welende weert geeſtimeert wel ſes millioenen; hoewel ſy de ſelve hadt konnen bupten houden / in welcken gheval die vloot hadt moeten verlooren gaen / ſoo liet hy die in-komen op ſeecker beloften / dat hy alles ſoude hebben dat hy begheerde; dan wierdt hem qualijck ghehouden / ſoo dat hy daer veel volcks verlooz / ende alle ſyn ſchepen op twee naer / met de welcke hy ontquam / doch ſoo reddeloos en met ſoo wepnigh victualie / dat hy naer veerthien daghen in de upterſte miſerie gheſwermt te hebben in de Zee / ghenootſaeckt was t'landt aen te doen / ende in t'innerſte van de Golfo van Mexico hondert van ſyn volck aen landt te ſetten / die naer veel miſerien / ende eenighe van de Wilde doodt-geſlagen / ende alle naeckt upt-ghejchut / vielen in handen van de Spaegniaerden van Panuco, ende wierden voozts naer Mexico ghebzacht / daerſe wepnigh upt-ghenomen allenskens om-quamen.

Een halk dagh-repſe van Vera Cruz (ſeght Robert Thomſon) naer Mexico toe / is een herbergh-plaetſe van vijf oft ſes hupſen / genaemt la Rinconada, het is leege ende blacke gront tuſſchen beyden / ende oock onghelondt landt: maer een halk dagh-repſe vooz der ſoo ghy begint te komen aen t'hooghe landt / ſult ghy een ſchoon / goet ende aen-ghenaem landt vinden als eenigh in de werelt / ende hoe verder ghy komt hoe beter / tot dat ghy komt aen Puebla de los Angeles, welck is by de dzy en veertich leguen van Vera Cruz, ende tuſſchen beyden zijn veel Dozpen van Indianen / en ſeer ſchoone velden ende ackers / rievieren van verſch water / foreeſten ende groote boſſchen ſeer kraep om te aenſchouwen.

Iohn Chilton beſchzijft ſyn repſe te lande aldus; van Vera Cruz komtmen te Xalapa welck zijn ſeſthien leguen, ende is een ſeer ghelonden bodem: van Xalapa ſeven leguen vooz der legt Perota, daer ſeecker hupskens zijn van ſtroo ghemaeckt die de Spaegniaerden noemen Ventas, daer Spaegniaerden in woonen om de repſende man te herbergen; is gelegen in een groot bolch van Pijn en Cedar-boomen / t'landt welende ſeer koudt / upt oozſaecke van de ſneeuw die daer al het jaer dooz legt op t'geberghte. Daer is ontallijck wildt / gheljck groote Hupſen / ende met geweldige groote hoozнen. Negen leguen van Perota ligghen de Fuentes de Otzumba, welck zijn ſeecker ſpzinghen van water die upt de rotz-ſteenen vooztkomen in t'midden van den hooge wech / daer inſgheljck ſeecker hutten ende hupſen zijn ten eynde vooz-ſchreven / ende acht leguen vooz der is Puebla de los Angeles; ende vier leguen meer naer het Nooz den Tlaſcala, welck is veerthien leguen van Mexico. Daer is noch een ander vlecke een legue van daer ghenaemt Chetula, daer wel ſeſtich duyſent Indianen woonen / ende niet boven twaelf Spaegniaerden.

T'landt tuſſchen Vera Cruz ende Tlaſcala, noemden de Indianen eertyts Cotaſta, ende is gheliyck Andaluzia in Spaegnien.

Het elfde Capittel.

Beſchrijvinghe van de cuſte van t'Bisdom van TLASCALA aen de Noordt-Zee, met de Eylanden daer onder gheleghen.

HEt Bisdom van Tlaſcala heeft op de Noozdt-cuſte / de rieviere Aluarado, daer ſyn limiten ſchepden van het Bisdom van Guaxaca: deſe rieviere wierdt ontdeckt by Iuan de Gryalva die eerſt Novam Hiſpaniam heeft ghevonden; de Indianen noemden de ſelve Papaloava, ende de Spaegniaerden Rio de Alvarado, om dat hy de eerſte is gheweeſt die met ſyn ſchip daer in voer. Daer aen volght een andere rieviere die de Spaegniaerden noemden Rio de Banderas, om datſe in die eerſte ontdeckinghe van de in-woonders ghelockt wierden met witte laeckens aen hooghe ſtocken vaſt ghemaeckt. Voozder aen leght een Eylandt / by het vaſte landt welck ſy noemden Iſla Blanca, dooz dien het wit landt heeft; een wepnigh verder is een ander Eylandt vier leguen van de cuſte / welck ſy noemden Iſla Verde, dooz dien het vol van gheboomte is; een wepnigh voozder is noch een ander Eylandt anderhalf legue van het vaſte landt / welck Gryalva noemde Iſla de Sacrificios, dooz dien ſy daer gheliyck een Autaer vonden / ende menſchen die onlanghs gheoffert waren / de boziten gheopent / de armen ende beenen af gheſneden / ende de wandt al met bloet beſpzenght. Henry Hawks ſeght dat de Spaegniaerden in vooz-tyden haer goederen hier pleghen te ontladen / dan dat t'ſelve hebben naer-ghelaten / dooz dien ſy ſegghen dat daer gheeſten domineeren; doch de Noozde-windt is hier ſeer contrarie / ende deſtrueert veel ſchepen ende barcken. Teghen over dit Eylandt Iſla de Sacrificios, is gheleghen een rieviere die Herrera in ſyn beſchzyvinghe noemt Rio de Almeria, ende ſeght dat daer in den jare 1522. gheleght was de Stadt Medellin (naer de naem van Cortes vaderlijcke Stadt) dzy leguen van Vera Cruz; dan deſe Stadt wierdt weder te niet ghedaen in den jare 1525. dooz de Officiers van de Koninck / die in abſentie van Cortes, upt een haet die ſy op hem hadden / alles in diſozdze ſtelden. Dus ſtelt Herrera Almeria by Oosten van Vera Cruz; daer andere / ende hy ſelfs op andere plaetſen ſeght / dat Almeria welck de Indianen in haer tale noemden Naothlan, gheleghen is twaelf leguen van Vera Cruz naer Panuco toe; heeft haer ooz ſpzonck upt de Cordillera die over-langhs loopt / dooz de Pzovincien van de Totonaques ende Micantle, ende tuſſchen berghen dooz-loopende / komt upt in de Noozdt-Zee: de beſchzyvinghe van courſen by Linſchoten, noemt deſe plaetſe los Campos de Almeria, ende is een merck-teecken vooz de piloten / en is gheſegen op twintich graden. Dan eer ghy hier komt / hebt ghy naeſt Iſla de Sacrificios het Eylandt van S^t. Iuan de Vllua vozen verhaelt / ende de rieviere van Vera Cruz welck leght van t'Eylandt van S^t. Iuan de Vllua naer het Noozdt-weſten als vozen verhaelt; ende langhs deſe rieviere bzenghtmen de goederen naer de Supdt-Zee dooz de rieviere van Tecoantepeque, welck is aen de vooz-ſchzeven Supdt-Zee: naer het Noozden van de rieviere Vera Cruz is gheſegen Rio de Zempoala; (Herrera ſchzyft in ſyn Hiſtorije dat de vlecke van Zempoala gheleghen is vier leguen van Vera Cruz) ende noch voozder Rio de San Pedro ende San Pablo, welck mede haeren ooz ſpzonck heeft in de Cordillera van t'gheberghte daer wy hier vooren hebben van gheſpzoken; deſe rieviere is gheleghen op de hooghte van een en twintich graden naer het segghen van Linſchoten in de beſchzyvinghe van de courſen. De Spaenſche courſen ſtellen tuſſchen / Zempoala ende Rio de San Pedro, ende San Pablo, Punta de Hidalgo ofte Punta Delgada, ende ſeggen dat de cuſte tot daer toe ſtreckt Noozt-ooſt ende Supt-weſt / ende noch voozder Rio de los Cazones, ende daer aen Tuſpa, ende eyndelijck Tamiagua ontrent het Goubernement van Panuco. De Spaenſche courſen noemen Rio de los Cazones, Baya de los Caſſones / ende ſegghen dat het is een diepe Bahia, daermen hem moet van wachten / ende dat daer eyndighen de berghen van Tuſpa, welck zyn hooghe berghen legghende binnen s'landts / ende ſtreckende Noozdt-ooſt ende Supdt-weſt.

d. 2. l. 3. c. 9.

d. 3. l. 3. c. 16.

Her. deſcr.

GUA-

Digitized by Micr

GUAXACA.

Het twaelfde Capittel.

Particuliere beſchrijvinghe van t'Biſdom van GVAXACA, ende gheleghentheydt van dien.

HEt Biſdom van Guaxaca, welck ſoo woordt genoemt naer de principaelſte Provincie daer't in leght, ende Antiquera, naer de Hooft-Stadt van t'ſelve Biſdom; is gelegen tuſſchen het Biſdom de los Angeles, ende de Biſdommen van de Audientie van Guatemala; heeft de lenghte van hondert en twintich leguen van de eene Zee tot de andere / langhs de limiten van het Biſdom van Tlaſcala, ende ſeſtich leguen langs de limiten van het Biſdom van Chiapa; heeft in de breedte 100. leguen langhs de cuſte van de Suydt-Zee / ende vijftich leguen langhs de cuſte van de Noordt-Zee. In dit Biſdom zijn veel ſchoone Provincien / doch de eerſte ende voor-naemſte is Guaxaca, weſende een vallepe daer den eerſten conqueſteur van Nova Hiſpania, Don Hernando Cortes den naem van kreegh el Marquis del Valle; deſe vallepe begint van den bergh ghenoemt Cocola, op de limiten van Guaxolotitlan; is ſeſthien leguen lanck / met ſeer veel Dorpen ende woon-plaetſen; op de hooghte van achthien graden / tachtentich leguen van Mexico naer het Suyden toe; hoewel het een landt is daer weynigh rievieren ofte fonteynen zijn / is nochtans ſeer vruchtbaer / ende daer is gheen ghebreck van water. Daer vallen ſeer veel mineralen / daerſe ſilver ende goudt upt fineren / Criſtal / Cooper-roodt; ende veel geſteenten van differente couleuren / teghen het Graveel ende bloeden / oock Bezar-ſteen natureel ende perfect: daer valt veel Syde / Tarwe / ende Mayz. Daer ſoude wel wijn ende olie groeyen; daer valt oock Couchenilla ende Cannafiſtola. Alle vruchten / zaden ende andere krupden van Spaegnien willen daer wel voort-komen; ende t'vee van alderley ſoorten tiert daer ſeer wel. Int gantſche Biſdom van Guaxaca en is niet een rievière ofte daer en valt goudt in / ende de Indianen en ſouden gheen dinck ghebreck hebben / ſoo ſy maer wilden wercken; door dien haer niets en ghebreeckt van eet-waren / ende om te kleeden. Sy hebben het Cacao, welck is een vrucht als Amandelen / die voor gelt dient: ſy maken daer oock wijn af: ende ghebraden / zijn ſeer goet om eten; ende worden voor een goet voetſel ghehouden. T'zijn ghelonde ende friſſche Landen: De Syde wierdt daer eerſt ghewonnen door de induſtrie van de Spaegniaerden van de Moerbelye boomen van t'landt / daer de Indianen waren ghewoon pampier te maken van den tweeden baſt: maer nu hebben de Spaegniaerden daer ſoo veel Moerbelyen boomen gheplant / dat daer ontallijcke Syde wert gewonnen / ende ſoo de Indianen daer thiende van gaven / ende van andere dinghen / men ſoude daer vijf Biſſchopdommen konnen op-richten / dan nu en betalen de Spaegniaerden maer alleen thienden. Dit Biſdom begrijpt in ſich wel dry hondert en vijftich vlecken van Indianen / ende in de ſelve (neffens wel dry hondert Eſtancias ofte Landt-huyſen) / meer dan twee hondert en vijftich duyſent Indianen die tribupt betalen: heeft wel hondert en twintich Clooſters van Dominicanen / ende noch meer Scholen van Prieſters. In deſe Provincien worden wel derthien differente talen gelproken / doch de generale is die van Mexico. Neffens de Provincie van Guaxaca, daer wy nu van hebbē gelproken / ſo zijnder noch onder dit Biſdom vele andere Provincien / ende inſonderheyt de rijcke Provincie van Miſteca, Tutatepec, ende andere daer wy nu vervolghens van ſullen ſpreken. Sullen alleen dit noch int generael leggen / dat hoewel t'gantſche Landt / uytghenomen de vallepe van Guaxaca ende andere / ſeer berghachtigh ende wreet landt is; ſoo is het landt voor de meſtendeel vruchtbaer / ende daer waſſen veel boomen ende krupden / ſoo ghelonde ende heylſame / als vergiftighe; inſonderheydt ſoo is in deſe vallepe Guaxaca een krupdt van ſulcken ſonderlinghe kracht / dat ſoo men begeert een menſch te dooden binnen s'jaers / ſoo geeft men hem dat te drincken dat een jaer ghepluckt is / ende ſoo men in een dagh begeert te doen ſterven / dat welck een dagh ghepluckt is. T'landt pleegh veel te lijden van de aerdt-bevinghen ter wijlen de Indianen noch Heydens waren / dan houdt nu

Her. deſcr.

Her. deſcr.

d. 3. l. 3. c. 12

d. 3. l. 3. c. 14

d. 3. l. 3. c. 12

wat op/welck de Spaegniaerden toe-ſchrÿven den heyligben Martialis, die de Kercke van Antequera voor haren Advocaet heeft.

Het derthiende Capittel.

Byſondere beſchrijvinghe van de Provincie van MISTECA, ende andere Provincien daer aen gheleghen; behoorende tot de Provincie van GVAXACA.

DE Provincie van Miſteca wordt gedeylt in twee deelen/ waer van de eerſte wort ghenoemt Miſteca Alta, ende de ander Miſteca Baxa, ende in beyde ſpraken de lieden haer differente talen: Miſteca Alta is ghelegen tuſſchen Mexico ende Guaxaca, veertich leguen van Antequera naer het Weſten; Miſteca Baxa leght meer naer de Suydt-Zee toe. In deſe Provincien hebben meeſt alle de rievieren ende beken goudt; ende de Indianen trecken met vrouw en kinderen naer een beke die haer naeſt gheleghen is/ met proviande voor thien oft twaelf daghen / en vergaderen met ghemack ſoo veel goudts als ſy konnen/ welcke ſy in pulver in ſekere ſchachten van Hoenderen bewaren/ ende trecken daer mede op de merckten daer men ſloffen ende victuyes verkoopt/ ende manghelen daer teghen t'goudt / wat ſy van doen hebben/ende keeren naer haer wooninghen / ende en vallen niet eer weder aent wercken voor dat haer proviande op is/en willen niet zaepen/ oft pets ter handen trecken / dan eten ende drincken/ ende ſlapen; verſamelen inſgelijcks t'goudt datſe voor tribupt moeten geven/ ſonder datmenſe elders kan toe beweghen / want willen anders niet doen / ſeggbende dat haer kinderen moghen doen als ſy ghedaen hebben. In de vlecke van Cuatrithlan waſt groote menichte van de wortelen die men noemt Mechoacan.

In de Juriſdictie van de vlecken van Cuertlavaca ende Tequiciſtepeca is een ſeer hooghen bergh/ daer een ſpeloncke in is/ die door een Dominicaner Monnick met eenighe Indianen is beſocht: hy vondt de mondt ſeer engh / ſoo datter maer een teſkens in en mocht; wat inwaerts is een vierkante plaetſe van ontrent vÿftich voeten; dan zÿnder ſekere putten / met trappen / ende daer begint een wegh met veel kromten in maniere van een Labyrinth / daerſe een uyre langh door ginghen / maeckende een koorde vaſt om niet te verdwalen; quamen aen een groote plaets / int midden van welcke is een Fontepne van goet water; ende langhs de eene zÿde palleert een rievierken / ende gaende voorder door de Speloncke / ende geen eynde vindende/ keerden weder/ haer behelpende met de koorde. In de ſelve juriſdictie op ſekere hooge bergen / welcke ſy noemen de S^t. Antonio, woonen eenige Indianen in ſekere putten tuſſchen de klippen / welck van thien tot twintich voeten langh ende breedt zÿn / ende deſer holle putten iſſer meer dan hondert/ daer ſy met vrouwen ende kinderen in woonen / ende men kan die met gheen middel van deſe maniere van leven diverteren. Daer zÿn oock twee hooghe berghen / die ſeer wÿdt van den anderen benedenwaerts zÿn / ende de toppen komen ſoo naer boven by den anderen/ dat men met den eenen voet op d'een / ende den anderen voet op d'ander kan ſtaen.

Aen de Provincie van Miſteca confineren ſekere woon-plaetſen by de Spaegniaerden genaemt Pennoles, welcke zÿn ſes gelegen d'een naer den anderen / en ſtreckende Noordt ende Suyden; waer van de eerſte was ghenaemt YtZquintepec, ſes leguen van de Stadt Antequera; in deſe plaetſen hadden de Koninghen van Mexico eertÿts haer Guarniſoenen. Eñ ontrent deſe Pennoles ofte rodtſen is groote apparentie van Goudt ende mÿnen van Loot/ende een wortel die bequamelÿck voor Zeepe kan gebruyckt worden; In de vlecke van Totomachiapa is een wonder groote Speloncke/ welck een groote openingh heeft naer het Suyden/en ſtreckt in naert Noorden; men heeft daer wel een halve mÿle in ghegaen / maer niet verder door t'water datter in is. Naer het Suydt-weſten van Guaxaca legt de Provincie van Tutepeque, welcke veel woon-plaetſen heeft langhs de cuſte/ende is meer als ſeſtich leguen langh; ende de Provincie van Rio de Alvarado, tuſſchen het Noorden ende Noordt-ooſten; de Provincie van de Zapotecas naer het Noordt-ooſten van Antequera; ende Guazacoalco, op de limiten van Tabaſco; alles hardt landt/ ſoo datter om die oorſake weynigh Goudt verſamelt wordt/ hoewel daer veel mÿnen van Goudt int ſelve landt zÿn.

d.3.l.4.c.14 De Provincie van Zapotecas is al berghachtigh ende klippigh / ende ſoo groot van beg rÿp als de Provincie van Miſteca; daer waſt by naer alles t'ghene waſt in de

in de andere Prouincien: T'volck van de Lande was eeu eyghelijc volck/haer Oversten woonden te Teozapotlan, ende hadden continuele oorloghe met de Mixes, welck een volck was dat int gheberghte woonde. De Zapotecas gingen eertijdts meest met vellen om-gort/dan nu kleeden sy haer/korten haer hayr/ende draghen meest hoeden.

Onder de Prouincie van Tecoantepec (welck is te seggen bergh van de Tigren/) sorteerden de volckeren die men noemt Mixes, die van diversche talen waren: dese Provincie leght op de hooghte van seslhien graden/sestich leguen van Soconusco: In die Provincie wordt Liquidamber ghevonden. Van de Provincie van de Miges sullen wy hier naer spreken/by de Stadt van San Ilefonso.

In de Provincie van Guazacualco ende Ylura, als mede in de Provincie van Cueztxatla hadde het volck veel Joodtsche Ceremonien/ende beseneden haer/seghende datse sulcks voor een oudt ghebruyck hadden; delghelijck men niet licht in andere quartieren van West-Indien en heeft ghevonden.

Het veerthiende Capittel.

Beschrijvinge van de Steden der Spaegniaerden in dese Provincie van Guaxaca.

DE eerste ende voor-naemste Stadt van dit Bisdom is Antequera, welck is gheleghen tachtentich leguen van Mexico naer het Suydt-oosten/op de Koninckelijcke wegh van Chiapa ende Guatemala; in de fraepe vallepe van Guaxaca. De rievier van dese Stadt spruyt van onder de aerde/teghen over Cimatlan, ende neemt haren loop naer t'gheberghte van Coatlan twee leguen van daer/ende oock twee leguen van Guaxaca. Een half mijle van de Stadt/teghen over eenen bergh/welck siet naer het Noorden/leght een punt van een berghsken/ende daer loopt een vallepe af die heel black is/ende wel acht leguen langh: welck is de voor-schreven playsante vallepe van Guaxaca, ghetempert ende van seer ghesonde lucht/daer overvloedelijck alle dinghen voort-komen/ende insonderheyt seer goede vruchten van Spaegnien daer gebracht ende gheplant. De Stadt heeft een schoone Cathedrale Kercke/welckes pilaren al van Marber zijn/upt een stuck ghehouwen/seer groot ende dick: Daer souden naer het segghen van Herrera in dese Stadt vier hondert huysghesinnen van Spaegniaerden woonen. Dan Iohn Chilton die daer was in den jare 1570. verhaelt datter maer vijftich Spaegniaerden en woonden in dese Stadt/ende menichten van Indianen. Dat alle de Indianen van dese Provincie haer tribupt betalen in mantels van Cottoen ende Cochinilla, welck seer abundant groeyet in dit gantsch quartier. Her. desc.

De tweede Stadt wordt ghenaemt S. Ilifonso de los Zapotecas, twintich leguen van Antequera naer het Noordt-oosten; men handelt daer met goudt/Cottoen ende Maiz, ende daer zijn meer dan dertich duysent Indianen/die onder tribupt sitten. Her. desc.

Dese Stadt is gheleghen op t'gheberghte/in de Provincie van een seker volck/die men noemt Miges; welck is een volck van goede stature/met lange baerden/een dinck dat seltsaem is in die Landen/ende haer tale is seer grof int spreken/ghelijck die van de Hoochduytschen; is wreet ende strijdtbaer volck/ende seer gheneghen tot menschen vleesch te eten; ginghen eertijts naeckt/alleen een Harten vel om de heupen ghegort/welck vel seer wit is/ende wel berepdt met menschen herssenen. Men heeft dit volck moeten t'onder-brengen met de Honden/door dien men daer te peerde niet by en mach; In de Stadt van Ilefonso en woonden eertijts niet meer dan dertich Spaegniaerden in hutten van stroo; de welcke het daer swaerlijck souden hebben konnen ghehouden/ten ware dat haer Honden haer van de Indianen hadden beschermt; ende de vreese van de Honden heeft dit wreedt ende quaet volck eyndelijck tot stilte ghebracht. d. 4. l. 9. c. 7.

De derde Stadt is ghenoemt S. Iago de Nexapa, gelegen in de vallepe van Nexapa, twintich leguen van Antiquera naer het Oosten/in de wegh naer Chiapa ende Guatemale. Iohn Chilton die daer door repste in den jare 1570. leght dat dese Stadt van Nexapa leght op seer hooghe berghen in de Provincie van Zapotecas, ende datter ontrent de twintich Spaegniaerden woonen/die daer legghen upt bevel van den Koninck van Spaegnien/om dat Landt daer ontrent in vrede te houden; want de Indianen zijn seer rebelligh; ende daerom soo geeft de Koninck de Steden ende Dorpen van dit Landt aen dese Spaegniaerden. Her. desc. Engelsche voyag.

De

Her. deſcr. De vierde Stadt van deſe Prouincie is la Villa del Eſpiritu Santo, in de Prouincie van Guazacoalco, op de cuſte van de Noort-Zee / op de limiten van Tabaſco, meghentich leguen van de Stadt Antequera; is ghebout in den jare 1522. by Gonçalo de Sandoval; heeft onder lich by de vyftich Dorpen ofte woon-plaetſen van Indianen/ende is gheleghen aen de kant van de riviere / naer het gheweſte van Chiapa
d.3.l.3.c.11. toe; dyp leguen van de Zee: Don Hernando Cortes gaf aen de eerſte borghers van deſe Stadt veel vlecken van Indianen en Encomienda als de Spaegniaerden het noemen / ende inſonderheydt Guecollan, Cuiatlan ende Quezaltepec; welcke volckeren veel moeyten hebben ghekoſt om te bevredighen ende onder de ſlaverny der Spaegniaerden te brenghen / door dien een hardt ende ſtrydtbaer volck was; doch hebben eyndelyck ock onder t'jock moeten buyghen.

Het vyfthiende Capittel.

Beſchrijvinge van de cuſte ende havenen van Guaxaca, beyde op de Noordt-Zee, ende op de Zuydt-Zee gheleghen.

DE cuſte van dit Bisdom van Guaxaca aen de Noordt-Zee begint aen Rio de Alvarado, welck haer oorſpronck heeft in het gheberghte van de Provincie der Zapotecas, ende onder andere Provincien / komt gheloopen door de Provincie van Chinantla; ende keerende van daer over dwers door de ſelve bergen daerſe eerſt upt ghekomen is / neemtſe haren loop in de Noordt-Zee tuſſchen Rio de Guazacoalco
d.1.l.9.c.1 ende St. Iuan de Vlua. De riviere Guazacoalco is een ſeer groote riviere; Don Hernando Cortes ſondt in den jare 1520. Diego de Ordas om deſe riviere te beſoecken; hy diepte de mondt van deſe riviere / ende vondt ruym dyp vademen waters int inkomen van de riviere / ende hoe men meer de riviere op-quam / hoe hy de ſelve dieper vondt; waer door / als mede om haer grootte / de piloten die daer met waren / opineerden dat het een ſtrate ofte door-ganck konde weſen tot de andere Zee. T'landt daer ontrent is goet ende bequaem om vee te voeden / ende de haven wel gheleghen voor
d.3.l.6.c. 11. de commercien met de Eylanden van Hiſpaniola, Cuba ende andere / hoewel wel honderd eñ twintich leguen verſchepden is van Mexico. Herrera ſeght elders dat het honderd ende dertich leguen is van Mexico. Linſchoten die ſeght in ſyn beſchryvinge van West-Indien dat de riviere van Alvarado ende Guazocoalco van malkanderen leggheu vyftich leguen. Ock ſoo heeft deſe Provincie op de cuſte van de Noort-Zee de riviere / welck Herrera in ſyn Deſcripcion de las Indias noemt Agualulco, ende el-
d.3.l.6.c. 22. ders in ſyn Hiſtorie Aquiavilco, welck een half myle van de Zee honderd en meghentich paſſen breedt is / ſoo datſe dienen kan voor een haven.

Voorts hebt ghy aen deſe cuſte Roca Partida, welck is een punt van t'landt / van t'gheberghte van St. Martin af-loopende / welck een vermaert gheberghte is / door dien daer eenighe ſchepen ontrent bergaen zyn / op een rye van blinde klippen / die langhs de cuſte teghen over het ſelve gheberghte leggheu / welck gheberghte ſoo is ghenaemt by den eerſten ontdecker Iuan de Gryalva in den jare 1518. Dit gheberghte is een ſonderlingh merck-teecken voor de ghene die deſe quartieren willen bezeylen: de beſchryvinge van Courſen by Linſchoten, ſeght dat het twee hooghe berghen zyn / maeckende int midden een groot open ofte ſcheytſel. De Courſen by de Engheliche uptgegeven leggheu dat deſe berghen ſtrecken Noordt-weſt ende Suydt-ooſt / ende datſe een ſchepdt int midden hebben / ende aen t' Noort-weſten hooghſte zyn; aen de Suydt-
Engelſche voyag. ooſt zyde binnens landts / ſiet men hooghachtigh landt / welck voordt ghenoemt Pan de Minſapa, welck is als een ronde bol broodts / niet ſeer hoogh. De berghen van St. Martin leggheu op de hooghte van achthien graden min een vyfde part. Gryalva in ſyn eerſte ontdeckinghe ſtelt hier noch een ander riviere / welck de Indianen noemden Tonala, ende de Spaegniaerden gavenſe de naem van St. Anthon.

Her. deſcr. Op de cuſte van de Zuydt-Zee heeft dit Bisdom van Guaxaca de haven van Guatulco (welcke andere ock noemen Aguatulco) op de hooghte van vyfthien gra-
Engelſche voyag. den en een half naer het ſeggheu van Herrera; ende naer het ſeggheu van de voyagie van Thomas Candish, op de hooghte van vyfthien graden ende veertich minuten. Het is een ſeer groote ende goede haven / ende die veel ghefrequenteert voordt. Sir Francis

Draeck

Draeck doende ſyn voyagie om de weereld in den jare 1577. quam int jaer 78. in deſe haven van Guatulco, ende nam het Stedeken in / ende plonderde t'ſelve / ende trock weder ſyn wegh. Daer naer wierdt deſe plaetſe wederom in-genomen by Candish in den jare 1587. ende verbrant met de Kercke ende Tol-huys; ende daer waren naer t'ſchrijven van de Engheliſche by de hondert huyſen. Maer Iohn Chilton die daer was in den jare 1570. leght dat in deſe plaetſe niet over vier oft vijf Spaegniaerden en woonen / ende een deel Swarten / die de Koninck daer onderhoudt; ende dat hier alle de goederen worden gheladen die naer Peru ende naer de Honduras worden ghevoert.

Op deſelve cuſte is mede gheleghen de haven van Tecoantepeque, welck een redelijcke goede haven is / ende de vlecke daer aen geleghen is groot / ende daer is een groote villcherije van Creeften ende andere villchen / dieſe naer Guaxaca voeren; (op den hooghe wegh te Cuyztatà is een mijne van Criſtal-Beril.) Tecoantepeque is gheleghen vijf en veertich mijlen van Antequera, men neemt ſyn wegh door de Chontales, Nixapa, ende Mexalpeque, tot welcker termijn dit Bisdom ſtreckt / ende heeft ſeer veel woon-plaetſen ende Dorpen onder ſyn ſubjectie langs de cuſte van de Zee. Den Marquis del Valle Don Hernando Cortes heeft een plaetſe aen deſe haven gehadt die hem toe-behoorde / hondert en twintich leguen van Mexico. Her. deſcr.

Candish ſtelt op deſe cuſte de rivière Copalita twee leguen van Guatulco, daer hy ancker de in thien vadem waters.

In de Engheliſche voyagien door Mr. Hackluyt upt-gegeven / vinde een pertinente beſchrijvinghe van de haven van Tecuanapa, welck ick ſuſpicere de ſelfde te weſen die wy hier voren upt Herrera hebben genoemt Tecuantepeque, door dien daer in wordt gheſeght / datſe Guaxaca ende Tlaſcala van den anderen ſchepdt: Is by een Spaegniaert woonende in dat quartier / ingheſtelt; ſoo dat ick oock heb gheacht de ſelve hier in te voeghen / als volght:

De haven ende ſmalle reede van Tecuanapa heeft in t'dooghſte van de Somer met leegh water wepnigh minder als een vadem waters / ende met hoogh water anderhalf: In den tijdt van reghenen dry vademen ende meer. Leght naert Weſten daer de Bisdommen van Guaxaca ende Tlaſcala van den anderen ſchepden: Twee mijlen van daer naer Punta de Intla, ofte Dordaci toe is een baye / daer de ſchepen by noot rijden konnen / hoewel t'gheen ſonderlinghe reede en is. Deſe baye maeckt aen de rechter handt naert Noorden toe / een lack wat breedt en diep ontrent de kil / inſonderheyt aen de zijde van Cuahintla, anders ondiep aen beyde zijden / paſſerende tuſſchen de Zee ende ſeker boſch van Oraengie-boomen / ende andere die langhs de Zee-cuſte waſſen: niet ſeer breedt / verthoont hem t'landt ſeer open: hoewel aen de zijden van Cuahintla de berghen veel klepne kreecken geven / ende een klepn lack ghenaemt Tulaningo, ende men kan daer niet repſen / dan tuſſchen de Zee / ende t'eynde van dit lack / welende ontrent twee mijlen landigen grondt. Aen de Noort-zijde is een ander klepne kreeck / ende gaende langhs t'landt een quartier van een mijl / komt ghy aen de wegh die naer Quacapotla leydt / een vlecke van Intla.

De rivière van Ometepec, welck de voornaemſte is die in deſe haven komt / heeft haer beghin in de bergen van Xicayan de Tovar, ontrent vier en twintich leguen van deſe haven / upt ſeker poelen die van het gheberghte van Cacatepec voort-komen / ende haer beneden een Dorp Suchiſtlavaca in een voeghen / van welcke plaets men met Lichters ende Canoes tot in Zee toe kan komen. Men ſoude hooghер op komen varen / ten ware een ſnelle ſtroom die tuſſchen twee groote rodtſen komt vallen / als ghy komt van Cocahulapa naer Yanguitle, beyde plaetſen op de rivier Ometepec gheleghen. Van van de voorſeyde plaetſe is de rivier navigabel / ende ontrent anderhalf legue van de water-zijde hebt ghy ſeer bequaem hout / tot maken van ſchepen / welck bequamelijck aen t'water kan worden gebracht door hulp van t'volck dat in de Dorpen daer ontrent woont. Aent hooft van deſe voorſchreven poelen / daer de rivier begint / is gheleghen t'Dorp Xicaian, toe-behoorende de erfghenamen van Francis de Tovar ende de Guillea, daer by de dry hondert en vijftich Indianen woonen van rouwe ſpraake ende wepnigh policie / leggende ontrent de vier en twintich leguen van de Zee. De plaetſe is ſelfs heet / hoewel t'gheberghte rondtom koudt is. Vier leguen van Xaican, ende twintich van de Zee leght het Dorp Aioanapa, toe-behoorende de erfghenamen van Perez Gommez, van ontrent dry hondert Indianen

nen van de ſelve ſpraeck ende qualitept. Ses leguen nederwaert naert t'Suyden is de vlecke Suchiſtlavaca, t'landt ende t'volck van een conditie als voren/toebehoorende Gonzalvo Fernandes, daer woonen ontrent hondert en vyftich Indianen/ ende is vyfthien leguen van de Zee. Van dit Dorp tot Ometepec zyn ſes leguen, neghen leguen van de Zee: deſe plaets is ſeer heet; tuſſchen ſekere berghen gheleghen een myle van de rieviere/daer woonen by de ſeven hondert Indianen die de tale van Ayacaſtecan, Amuſgan ende Niciecan ſpreken. Twee groote mylen voorder is gheleghen t'Dorp Ihualapa, de erfghenamen van Laurens de Caſtro toebehoorende/dyp leguen van de rievière/ende thien van Zee. Dit zyn de voornaemſte plaetſen van trafyeke/ de Indianen zyn ryck van Cacao ende vivres; die van Niciecan komen hier handelen/ende de voornaemſte Alguazil van de Provincie reſideert hier den meeſten tydt van t'jaer. Noch leegher beneden de rievier van Tlacolula, anderhalf legue van t'Dorp Ometepec leght het Dorp Pio, eertyds frontiere teghen die van Mexico; vier leguen van Ihualapa, ende ſes van de Zee; heeft ontrent vyftich Indianen/ toebehoorende Graviel de Chavez borgher van Mexico. Ontrent een myl naerder de Zee leght het Dorp Huchuatlan, een myl van de rievier op ſeker bergen/heeft wepnigh inwoonders. Een myle voorder leght Cuahucapotla, anderhalf myle van de rievier/ende vier van de Zee/behoort tot Intla, ende daer woonen ontrent vyfthien Indiſche Familien.

Aen't beghin van de andere poelen daer de rievière upt-ſpruyt is t'Dorp Cacatepec gheleghen/ van t'Gouvernement van Raphael de Treyo, daer ontrent 700. Indianen woonen van de Niciecan tale/twee en twintich leguen van Zee.

De rievière van Tlacamama ſpruyt upt de bergen van Atoyaque en Amuſgos, ſeventhien leguen van de Zee. Daer maeckt het een volkomen rievière die met Canoas ende Lichters bevaren kan worden tot de Zee toe; te weten/ van een wepnigh onder Toliſtlahuaca. Sy is bevaerlyck acht maenden in t'jaer/ende vier niet/door dien t'landt het water in drinckt. Dicht by t'gheberghte Atoyaque, Cacatepec, ende Amuſgos, ende daer ontrent valt abundantie van hout/welck licht kan af-ghehrocht worden na Tecuanapa. Deſe rievière heeft mede veel Dorpen daer aen ſorterende/eerſt aen de voet van de berghen het Dorp Atoyaque, den Koninck ende de erven van Pronetto toebehoorende/ vyfthien leguen van de Zee; daer woonen ontrent twee hondert Indianen die Niciecan ſpreken; is heet landt ende civil volck. Een myl naerder de Zee/ende anderhalf myl van de rievier leght Xicaian, met dry hondert Indianen; de voor-gaende toebehoorende/ende van gheliycke conditien. Een myl van dit Dorp/ende veerthien van Zee/ is gheleghen Pinoteſpan ſubject aen Tutepec. Twee leguen van dit Dorp/ende een van Xicayan, ende derthien van Tecuanapa, ende dry van de rievier/is gheleghen de vlecke Tlacamama, daer ſeer civil volck woont/ ontrent hondert Indianen/die de Koninck toebehoren. Meer naert Suyden/vyf leguen van de rievier/ende veerthien van de Zee leght t'Dorp Pinoteſpan del Rey; van hondert Indianen/de voor-gaende ſeer gelyck/doch van trage ſpraake. Sy halen grooten ryckdom upt een Lack daer zout in groept. Deſe rievier heeft ock t'Dorp van Amuſgos, achthien leguen van Tecuanapa; heet landt/op de hooghe wegh komende van Nicieca, heeft ontrent vier hondert Indianen.

Ontrent deſe rievière zyn ock twee Hof-ſteden/d'een toebehoorende Pedro Bravo, ende d'ander den Autheur van dit relaes; ontrent acht oft neghen leguen van de Zee/ al effen grondt: ende hier is maer een Dorp ghenaemt Queſala, welck eertyds ſeer groot is geweeſt/ dan heeft nu maer dry Familien van Indianen. De Hoff-ſtede van Don Mattheo is meer naer t'Suyden/ gheleghen in een berghigh ende woeſt quartier/ overvloedigh van vee/ dry leguen van de rievière. Wat leegher ontrent vier leguen van deſe Hoft-ſtede/ende ſeven van de Zee/is den Hof gheleghen van Alonſo Pedraza, daer veel Cacao groept. Twee leguen van deſen Hof/ende ſes van de Zee/leght het Dorp van Cuahintlen, de Koninck toebehoorende/van neghenthien Familien/die ſeer ryck zyn om de menichte van Cacao, die daer valt; deſe plaetſe heeft de Zee aen d'een zyde maer een half myl af. Al deſe ruſte van Cuahintlan tot Tecuanapa, ende de ruſte die naer Huatulco loopt/is Peerl-ryc/ende de Indianen viſchten daer eertyts veel: Ende twee mylen van Cuahintlan ende vier van Tecuanapa, is den Hof van Cacao van Franciſco Maldonado ghenaemt Cacahu-Atoyaque. Dit is t'ghene ghedenckens weerdigh is op de rievier van Tlacamama, welck in Ometepec loopt

vyf

Digitized by Micr

vijf leguen boven Tecuanapa. De riviere van Tlacolula heeft haren oorſprongk by Chilſiztlavaca, daer veel gheberghte ontrent is / ende is ontrent twee leguen navigabel eer ſy komt in Ometepec, vijf leguen boven Tecuanapa ofte van de Zee. Dicht aen leght het Dorp Tlacolula, ende dry leguen daer af Azoyoque, behoorende tot de Provincie van Tlapa, welck wel dry hondert Indianen heeft / daer Chilſiztlahuaca meer dry en heeft. Alſoo dese haven ſeer bequaem werdt bevonden om ſchepen te timmeren / ſoo komen de Provincien van Tlapa, welck dicht leght by de riviere van Tlacolula, ende de Provincie van Tututepec, welck raeckt aen de riviere Tlacamama haer ſeer dienſtigh zijn / om provisie van victuyes te doen.

MECHOACAN.

Het ſeſthiende Capittel.

Beſchrijvinghe van de Provincie MECHOACAN in t'ghemeyn.

HEt Bisdom van Mechoacan, welck is een Provincie tuſſchen het Artz-bisdom van Mexico, ende de Provincie ofte Audientie van Neuva Galicia; heeft in de breedte langhs de cuſte van de Suydt-Zee by de tachtentich leguen, ende ſestich leguen te landt-waert in; met open Limiten naer de Noordelijcke quartieren / alwaer het hem verre extendeert onder de Volckeren die men noemt Chichimecos; ende Mechoacan is in de Mexicaenſche tale ſoo veel te ſegghen als een Landt daer veel viſch valt. In t'Rijcke van Mechoacan ſpreeckt men vier diverſche talen / de Chichimeca, de Otomiſche (door dien die generatie van Indianen daer in groot ghetal is /) de Mexicaenſche tale / die ghemeyn is in heel Nova Hiſpania, ende de ſpraecke die men noemt Taraſca, welck is de eyghen tale / ende de ghemeynſte in dat Landt / ſeer gentil ende kort; de Spaegniaerden hebben desen naem ghegheven aen dese tale / door dien de Indianen / als de Spaegniaerden daer eerſt in t'Landt quamen / haer dochters aen de Spaegniaerden gaven / ende Taraſcue is ſoo veel by haer te ſegghen als ſchoonſone / ende daer van heeft het volck de naem behouden van Taraſcos, ende de tale Taraſca. De tempre van het Landt is ſeer verſchepden naer de verſchepdenheydt van de Provincien / de eene meer koudt / ende de andere meer ghetempert / ende eenighe oock ſeer heet; doch alle ſeer ghelondt ende van goede Lucht / ſoo dat daer groote toe-loop is van alle quartieren / om daer van diverſche ſieckten ghenesen te worden: Daer is groote abundantie van Lacken ofte Poelen / ende Rivieren / ende Fonteynen van ſoet water / klaer ende ghelondt / daer het vee ſeer vet van wordt; ende oock eenighe Fonteynen ende Baden van water / welck de een meer / de ander min heet is: Door dese goede ghestaltenis des Luchts / is dit Landt uyter-maten vruchtbaer / met ſeer groote vlacke velden tot weyden voor vee van alderley ſoorten; ende berghen die ſeer dicht bewaſſen zijn met ſeer hoogh ghehoomte; Het Landt is over-vloedigh van alderley noodtdruft / ende inſonderheydt van Tarwe / Gerſte / ende andere Graenen ende Zaden van Spaegnien; in ſulcker voeghen / dat het ghebeurt is / dat een Spaegniaerdt van vier Hanegas die hy ghezaepdt hadde / ghesamelt heeft ſes honderdt dier-ghelijcke Hanegas. Daer en ghebreeckt niet een Fruyt-boom van Spaegnien / gheen ſoorte van Hof-Kruyden / ende de Druyven zijn daer ſeer excellent: De Spaegniaerden hebben daer Moer-bese-boomen ghevracht ende gheplant / waer door daer ſeer goede Spde valt; ende abundantie van Anil om mede te verwen: men heeft daer een vruchte als Carroben / dienende voor ſmacke / ende het kruydt tot glas. Naer het quartier van de Chichimecas toe / (daer wy hier naer van ſullen ſpreecken) wast Cochinilla. Het ghetal van groot ende kleyn vee is wonderlijck groot; ende daer zijn oock ſeer veel goede Peerden / welcke de Indianen nu tot haren dienſt ghebruycken om de laſten te draghen ende haer ſelven niet meer op den ruggh te laten belaſten als beeſten: daer zijn veel Gepten ende Verckens van Spaegnien / daer-

Her. deſcr. d. 3. l. 3. c. 9.

der veel bp troupen van in t'wilde loopen dooꝛ de boſſchen; ontallijcke Hinnen van Spaegnien / ende Ringh-duyven zijnder ſeer dooꝛ t'heele rijck ghemultipliceert. Daer wooꝛden gevonden Leeuwen ende Wolven / die t'vee verſlinden / welcke de Spaenſche noemen Adibes: de Tigren naer datſe eens t'menſchen vleeſch hebben ghepꝛoeft / komen de menſchen ſoecken in de huyſen / ſlepenſe weeh / ende etenſe; dan de Spaegniaerden hebben die met haer roers ende boet-boghen ſeer vermindert; de Eeckhooꝛnen deſtrueren de huyſen ſonder remedie / met de ſelve te onder-graven; de Voſſchen die verderven die met de ſtanck van haer water ofte pilſe / welck wel veertich daghen duert / ende de kleederen daer het op komt zijn ſoo verdooꝛven / datſe nerghens toe dienſtigh en zijn: De Auras, die men niet weet waer van ſy ghegenereert wooꝛden / zijn voghelen als ſwarte Hinnen / t'hooft ende den hals hayꝛigh / ſeer epſſelijck om te aenſchouwen / vlieghen ſeer hoogh / ende eten niet dan ſtinckende krenghen / dieſe van verre vlecken; daer zijn ſeer veel andere voghelen / die daer naer al weeh trecken naer t'Nooꝛden toe / ende komen op haer tijden weder. Men vindt daer veelderhande ſooꝛten van roof-voghelen; als mede Slanghen / Hagedillen / ende andere venijnighe onghedierten / doch niet ſoo veel als in ander quartieren. De Verckens van t'landt zijn veel / die haer opt'gheberghte houden; ende ander wildt / ende oock de dieren daer men ſeght dat den Bezar van komt. Men heeft er Halen / Conijnen / Perdꝛyſen / Faiſanten / Tooꝛtel-duyven / ende ander ghevoghelte veel; ende eenighe die fraey zijn om op te ſlupten / die heel wel ſinghen. T'volck van de lande gaet nu al ghekleedt in Cottoen ende wolle van Spaegnien / ende veel op ſyn Spaenſch / dꝛaghen al hoeden; ende in veel deelen ſpꝛeken de vꝛouwen ende mans de Spaenſche taſe. Hebben vele konſten ende ambachten gheleert / ende upt ooꝛſake van het ſijn Bꝛaſilie-houdt / ende andere / zijnſe fraeye Schꝛijn-weerckers / maken kaſſen / kiſten / ſchꝛijfladen / tafelen ende andere weercken / die ſeer upt-nemende zijn. Zijn fraeye Schilders / Kleer-makers / Schoen-makers / ende wonderlijcke Slot-makers; ende van een mijne van Coper welck ſy beneficeren / makenſe veel dinghen; als de beſte ketels van de weereldt / ende ſy behelpen haer daer mede / oock om t'landt te bouwen in ſtede van Yſer / dooꝛ dient ſnijdt als Stael. Begeven haer om de zijde te winnen / ende Frupt-boomen ende andere vꝛuchten van Spaegnien te cultiveren. Voeden Schapen / Koeyen / ende andere vee / oock Peerden: maken veel wercks van de ſpaenſche honden / om datſe haer hnyſen ſouden bewaren / dan alſoo ſy die ſchaers te eeten gaven / zijnder veel naer t'gheberghte ghevloden / om t'vee te verſlinden / ende zijn daer vooꝛt-geteelt ende ſeer vermenichfuldicht / ende verwildert / die ſy noemen Cimarrones. Ten tijde datſe noch Heydens waren leefdenſe ghelonder / dooꝛ dien ſy minder aten / ende continuelijck beligh ghehouden wierden van haer Caziques: Tot noch toe en heeft men haer niet konnen af-raden het baden in t'koudt water / welck haer pijne cauſeert in de zijde / ende veel tijdts de doodt; want ſoo haeſt ſy de Cooꝛtſe ghevoelen / ſoo ſpꝛinghen ſy naeckt in t'koudt water / ende ſoo ghenelender ſeer wepnighe van die ſiecte: hebben wonder veel krupden ende wooꝛtelen daer ſy haer ſelfs met cureren / die van ſonderlinghe kracht zijn / ende zijn wel beſocht; ende andere oock die vergiftigh zijn / inſonderheydt een als Oeyl / welck waſt aen de kant van de rievieren / ende ſoo pemandt daer quam ſyn water op te maecken / doet de ſchamelheydt op ſwellen. Dit Rijck van Mechoacan, is nu tot een Bisdom ghemaeckt / ende daer zijn wel hondert ende dertich vlecken / waer van de vier en tneghentich hare Schoolen hebben / ende daer zijn wel vijftich Pꝛochien met haer Pꝛieſters ende Klercken / die expert zijn in de tale van de Lande / de welcke pꝛedicken / biechten / ende t'volck leeren in haer talen / upt ghenomen in de Otomiſche tale / die te hardt ende te kooꝛt is; daer zijn oock wel ſoo veel Clooſters van Franciſcaner ende Auguſtijner Monnicken / die haer met het vooꝛ-ſchꝛeven beligh houden; ende daer en is gheen Hooft-plaetſe / ofte daer is een Hoſpitael / ende oock wel twee / om de Indianen in te cureren; dooꝛ dien al t'volck van dit Bisdom hem wonder wel begeven heeft tot de Chꝛiſten Religie; inſonderheydt de Taraſcos, welck een vꝛoom volck is ende leerlaem / ende dat gheneghen is om aelmoeſſen te doen. In dit Landt zijn diverſche mijnen daer wp hier naer van ſullen ſpꝛeecken. Om dit Capittel te beſlupten ſullen wp hier bp voeghen t'gene Acoſta verhaelt: de beſte plupmbeeldekens (ſegt hy) wooꝛden gemaect in de Pꝛovincie van Mechoacan, in de vlecke van

L.4.c.37.

Paſcaro

Paſcaro: de maniere daer van is / met een nijp-tangsken de pluymkens te vatten/die alſoo upt de doode vogelkens treckende / ende als dan met een delicaet lijmken (welck ſy daer toe hebben) in den anderen te voeghen met groote raddichept ende perfectie/nemen dese ſo klepne ende perfecte veerkens van de vogeltjens diese in Peru noemen Tomenoios, ende andere dierghelijcke / de welcke een upt-nemende couleur in haer veeren hebben.

Het seventhiende Capittel.

Van de particuliere Provincien begrepen onder dit Biſdom van MECHOACAN, ende van de CHICHIMECAS.

T'Biſdom welck nu den naem voert van Mechoacan, begrijpt onder ſich benefens de Provincie van Mechoacan, die eyghentlijck van oudts de naem heeft gevoert/ noch ander Provincien/ daer wy een weynigh hier ſullen van aen-roeren. De Provincie van Mechoacan begint van een plaetſe ghenaemt Taximaroa, daer de Spaegniaerden naer het veroveren van de Stadt Mexico eerſt aen-quamen / ende wel onthaelt wierden: dese plaetſe was doen ter tijdt wel ghefortificeert met houte palen/ dieſe t'elcke repſe vernieuwden/ door de oorloge diese voerden met die van Mexico. Dit Biſdom begrijpt in ſich de Provincien van Zacatula ende Colima, welcke beyde legghen op de ruste van de Zupdt-Zee. Als mede de Provincie van Chilchota, welck een volck is dat gantſch gheen werck en maeckt van valſche eeden te ſweeren. Wy hebben int voor-gaende Capittel ghelegght dat dese Provincie naert Noorden confineert met de Chichimecas, derhalven ſal't van noode zijn een weynigh van dit volck ende de Landen diese beſitten / aen te roeren. De beginſelen van de Provincie ende Landen/ dieſe noemen Chichimecas, zijn verſchepden van de Stadt van Mexico, dertich leguen naer het Weſten toe / ende confineren met Queutaro, Acanoaro, Yuritapundaro ende Sichu. De Provincien van dese Chichimecas ſtrecken Noordt ende Supden; naert Supden zijn de Landen by de Spaegniaerden bewoont; ende naert Noorden ſtreckt hem wijdt ende breet dit voor-ſchreven volck: naer t'Weſten en ſtreet het niet wijdt / om de groote in-wijck van de Zee by de Californias; onder den naem van Chichimecas worden begrepen vele natien die different zijn van tale / als daer zijn de Panues, Capuzes, Samues, Zancas, Maiolias, Guamares, Guachichiles ende andere / al verſchepden volckeren / doch by naer van eenderley manieren. Al t'ghene de Spaegniaerden hebben ghevonden van dese Provincien / ſoo naer t'Weſten als naer het Noorden van de Steden van San Miguel ende San Felipe af / zijn meer dan twee hondert leguen, al ſeer vruchtbare grondt / ende van goede ghetemperthepdt / meer koudt als heet / ende meer droogh als vochtigh / waer door het daer ſeer ghelondt woonen is. De Spaegniaerden hebben allenthalven ghevonden teeckenen van groote woon-plaetſen / ende dat het Landt eertijdts ſeer is gheculiveert gheweeſt; ſoo dat te ghelooven is / dat daer eertijdts volck gewoont heeft / dat gheneghen was om te arbepden / ende t'landt te bouwen / ende hupſen te timmeren; welck alles dese Chichimecas ontbeeckt/ want en hebben gheen hupſen / noch en wercken niet / ten ware ſeer weynigh in eenighe quartieren. Dit volck en heeft gheen Religie nochte Policie / dan leven in t'wildt als de beeſten. Hebben groote ſchade ghedaen aen de Provincien van Nova Hiſpania, die nu by de Spaegniaerden bewoont zijn / met wegh halen van Koepen ende ander vee / ende doodt-ſlaen van de inwoonders; ſoo datſe de Spaegniaerden veel wercks hebben ghegheven / ende noch dagheljcks gheven; gheljck wy daer een merckelijck exempel van hebben verhaelt in de beſchrijvinghe van Panuco, welcke Provincie ſy ſeer naer komen.

d. 3. l. 3. c. 3.

d. 8. l. 6. c. 14.

Het achthiende Capittel.

Beſchrijvinghe van de Steden by de Spaegniaerden bewoont in deſe Provincie van MECHOACAN.

DE Stadt van Mechoacan ofte Paſcuaro, is gheleghen op de hooghte van negenthien graden / ende thien minuten (behoort twintich ende thien minuten te weſen / want alle de Caerten ſtellen deſe Stadt ſoo hoogh / ofte hooghet als Mexico) ende ſeven en veertich leguen van Mexico, langhs een effen wegh. In Guayangareo, welck de Spaegniaerden noemen Vallodolid, is de Cathedrale Kercke van het Biſdom / met twee Clooſters van Minne-broeders ende Auguſtijner. Is gelegen ſeven leguen van Mechoacan, na t'Ooſten; ende 25. van Guadalaiara, naer t'leggen van Herrera, die ſeer varieert int ſtellen van deſe plaetſen / ſoo dat de diſtantien die hy ſtelt qualijck zijn over een te brengen. De Cathedrale Kercke was eerſt te Zinzontza, daer de Koninc van Mechoacan ſijn reſidentie placht te houden / ende is in den jare 1544. ghetranſporteert; ende het is 7. leguen van Mechoacan na het Ooſten. Een quart van een mijle van de Stadt heeft men een Lack / welc eenighe legghen grooter te weſen als dat van Mexico, daer veel Canoas in varen / ende ooc eenighe groote barcken / door dien ſich de baren by tijden gheweldigh verheffen gelijck in de Zee: men vangter veel ende differente viſch / en inſonderheyt een kleyn viſchken / welc ſy by de Son droogen / ende daer groot profijt upt trecken / door dien men het daer van vele quartieren komt halen.

De Stadt S^t. Miguel is gelegen 35. leguen van Paſcuaro (Her. legt elders dat S^t. Miguel legt 30. mijlen van de Stadt Mechoacan, ende 23. van die van Guayangareo;) naert Noordt-ooſten / in hardt landt; ende 40. leg. van Mexico naer het Weſten / op de wegh van Zacatecas, in black landt / ende is wel bewoont / ende voor-ſien van veel bou-hupſen voor beeſten: het is goet repſen tot by ſeker keeren / die in de hooge wegh leggen / dan iſt voorts dangereus van wegen de roovers / welc daer veel neer-lagen hebben gedaen / ende rooverijen / door dien het een dwers-wech is / daerſe door quamen / komen van haer landt / ende van t'gheberghte af / welcke men noemt del Vizocho

d. 8. l. 10. c. 21.

De Stadt S^t. Felipe is gelegen 50. leg. van de Stadt Mechoacan na het Noorden / en 62. leg. vande Stadt Mexico, naer het Noordt-weſten / in een onvruchtbaer landt ende kout. Beyde deſe Steden zijn expreſſelijc hier gelegt by den Vice-Roy Don Luys de Velaſco, tot bevrijdinghe van de Indianen Otomies, die in dat quartier woonen / ende t'landt van Xilotepeque, ende de Taraſcos; welck al ſeer ghequelt wierden van de Chichimecas, wierden berooft van haer goederen / ende t'volck wech ghevoert van deſen wilden hoop. Hoewel t'landt daer ontrent ſeer bequaem is voor alderhande vee / ſoo iſt nochtans bequaemſt voor Stieren ende Koeyen; want dit vee / welck wonderlijck vermenichfuldicht is / ſints dat de Spaegniaerden t'ſelve daer hebben gebracht / weet hem in den tijt van de droogh ten te retireren in de boſſchen van de Tunas die daer zijn; ende ſoo haeſthet begint te regenen / ſoo komt het weder naer het blacke landt / om de goede weyde van het ſelve weder te genieten.

Her. deſcr. De Stadt Concecion de Salaia, 8. leg. van S^t. Miguel, ende 35. van Mexico, ende 17. van Valledolid; wierdt gebout in den jare 1570. door bevel van den Viceroy Don Martin Enriquez, om inſghelijcks den wegh te bevrijen voor de Chichimecas.

d. 4. l. 3. c. 9 De Stadt Leon meer dan 60. leg. van Mexico, ende 24. van Valledolid; in welckers limiten groote aders ofte veeten zijn van metael / inſonderheydt van Silver / ende is mede ghebout ten ſelven eynde.

De Stadt Zamora 13. leguen van Puzcuaro gheleghen. Villa de Lagos 30. leguen van Valledolid.

d. 3. l. 3. c. 9. De mijnen van Guanaxuato zijn gheleghen 28. leguen van Mechoacan (ofte Valledolid, als Herrera elders ſeght: naer het Noorden / ende de Zacatecas toe / alwaer wel 600. Spaegniaerden ſullen weſen in twee leeghers / welck ſy daer hebben / om de mijnen te bewercken.

De mijnen van Talpuiagua zijn gheleghen 24. leguen van Mexico.

Beneffens deſe voorſz. Steden ende Plecken / ſo zijnder meer dan 30. Eſtancias van Spagniaerden / daer alderhande vee voort opgequeert / en ooc eenige ſuycker Ingenios.

Het

Het neghenthiende Capittel.

Beſchrijvinghe van de Havenen ende Cuſte van deſe Provincie van MECHOACAN, aen de Zuydt-Zee gheleghen.

DE Prouincie ende Stadt van Zacatula, op de cuſte van de Suydt-Zee/is gheleghen op de hooghte van meer als achthien graden / veertich leguen van Valledolid de Mechoacan, naer het Suydt-weſten / ende neghentich leguen, wepnigh meer oft min / van Mexico; de Stadt wordt ghenoemt Concecion; is ghebout aen de kant van een groote riviere / anderhalf mijle van de Zee/ daer deſe riviere in loopt door twee monden. d.3.l.3. c.ult.

De Prouincie ende Stadt van Colima op de ſelve cuſte van de Suydt-Zee/op de hooghte van wat meer als achthien graden by Noorden de Linie/op de limiten van de Prouincie van Neuva Galicia, vijftich leguen van Mechoacan naer het Suydt-weſten/ is gheleghen in heet Landt / ende vruchtbaer van Cacao ende Cannafiſtola, met Goudt-mijnen/ende wel geconditioneert volck. Deden int eerſte groote reſiſtentie aen de Spaegniaerden neffens die van Ympilzingo, dan wierden eyndelijck t'onder-ghebracht; ende deſe Stadt wierdt daer ghebout in den jare 1522.

Beneffens deſe twee Prouincien ende plaetſen gheleghen aen de Suydt-Zee/ heeft deſe Prouincie op de ſelve cuſte noch veel rivieren / ende int Weſtelijckſte quartier van deſe Prouincie / by naer op t'ſcheytſel van Neuva Galicia, is gheleghen de haven van Navidad, op de hooghte van neghenthien graden / welck is een goede haven/ ende die veel ghebruyckt wordt / ende men vaert van daer naer de Filippinas; ende niet verre van deſe naer het Ooſten toe / de haven van S^t. Iago de Buena Eſperanca; welck inſghelijck is in de Prouincie van Coliman. Thomas Fuller ſeght / dat S^t. Iago leght op achthien graden ende vijftich minuten/ſeven mijlen van Navidad, van welck het ſtreckt O. ende W. Candish was daer op de reede / ende ſyn volck viſchten daer wepnigh Peerlen: die ſyn voyagie beſchreven heeft/ſeght contrarie van Fuller; dat de haye van S^t. Iago legt op negenthien graden ende achthien minuten/welc abuys is/alſo de ſelve ſchrijver de haven Navidad maer op negenthien graden en ſet. In dat quartier zijn ſeer goede mijnen van Coper / daer de Wilde wonderbare vaten van maken door dien het ſacht is; ende ander iſſer ſoo hardt/ datſer de aerde mede bouwen in ſtede van Yſer; welck ſy niet en wiſten eer het haer de Spaegniaerden weſen. Candish was in de haven van Natividad, verbranden de huyſen die daer ſtonden/ ende twee nieuwe ſchepen / die vaſt ghetimmert wierden/elck wel van 200. tonnen. Hy voer van daer in de haye van Malacca, een mijle Weſtwaerts van Navidad, daer een goede reede is; twee mijlen binnen s'landts leght een Dorp van Indianen genaemt Acatlan, daer ſy by de dertich huyſen vonden/ende een Kerckxken.

Van de haven van Zacatula naer Acapulco toe ſtreckt de cuſte S.O. ende N.W. vijf en dertich leguen, ende dan voorts O. ende W. ende is al hoogh Landt/ende binnens landts ghebergte dicht met boomen beſet / ende daer zijn veel in-hammen ende hayen: ten eynde van de vijf en dertich leguen is een groſ punt als oft een Eylandt waer daer de Zee ſeer op breeckt/ende van daer loopt de cuſte Ooſt ende Weſt / ende men rekent van dit punt tot Acapulco achthien leguen. d.5.l.6.c.4.

YUCATAN.

Het twintichſte Capittel.

Van de Provincie van YUCATAN in t'ghemeyn.

DE Prouincie en t'Gouvernement van Yucatan, ſo genoemt by Capiteyn Franciſco Hernandes in ſyn eerſte ontdeckinge in den jare 1517. wiert van de eerſte ontdeckers voor een Eylant gehouden/door dien by na van de Zee omringt wort/in voeghen/ dat het met recht een Peninſula mach genoemt worden/ is meer dan 250. leguen in den om-ganck; heeft in de lenghte daer het hem verſte upt-ſtreckt Ooſt ende Weſt hondert leguen; ende inſghelijcks hondert leguen in de breedte/ Noordt ende Suyden / van de cuſte welcke ſiet naer het Noorden / tot daer deſe Prouincie confineert

met de Prouincien van Guatemala, allwaerſe over dwers heeft by de vijf en twintich
d.4.l.3.c.4 leguen. Haer limiten zijn naer het Suyden de riviere van Tayza ende t'gheberghte van Lacando, ende tuſſchen het Suyden ende Weſten valt de Prouincie van Chiapa: naer het Weſten paeltſe aen Xicalango ende Tabaſco; (welck is een Prouincie;) ende tuſſchen deſe ende Yucatan legghen de twee bayen / die de Zee breeckt in de cuſte; van welcke de grootſte heeft een openinghe van een groote myle / van het een punt tot het ander; ende t'water van de Zee / welck daer in loopt / is ſoo veel / dat het een groot Lack maeckt vol van Eylandekens / ſoo dat de Indianen teeckenen maken aen de boomen / om de wegh niet te millen / ende te verdolen / als ſy daer door varen naer Tabaſco toe: Die Eylandekens ende ſtranden zijn ſoo vol van Zee-vogelen van ſo differente geſtalte / dat het een wonder is om ſien; als mede de jacht die daer is van Conijnen / wildt / Verckens / ende Apen die daer zijn; ende daerom komen de Indianen van andere quartieren om daer te jaghen; daer zijn ontallijcke Yguanas. De tempre van dit Landt is ſeer heet ende vochtigh / ende hoewel daer gheen rivieren / ofte eenighe andere loopende wateren en zijn in de gantſche Prouincie / ſoo hebbenſe t'water naer by om putten te maken / ende men vint daer ſoo veel Zee-ſchelpkens onder de ſteenen / dat dit ſelve / als mede om dat de cuſte ſoo ondiep is / oorſaeck heeft ghegeven te ſuſpiceren / dat dit Landt wel eertijdts Zee is gheweeſt: De winter begint hier van S^t. Franciſcus dagh (welck is in October) wanneer de Noorde winden in-komen / welcke koudt zijn / ende de in-geboorne ſeer ontſetten; welcke door dien ſy aen de hitte gheweut zijn / ende wepnigh ghekleet gaen / krijghen daer ſware Catharren af / ende oock Coortſen. Deſe winter-tijt duert tot het eynde van Martio, ende in Ianuario ende Februario hebbenſe een ſomerken van ſtercke Sonneſchijn / ende dan en reghent het daer niet / dan met het in-komen van de nieuwe Mane. De Somer is den tijdt van reghenen / welcke beginnen te vallen in de maendt van April, ende dueren tot het eynde van Septemb. Die tijdt ghedurende / werdt daer ghezaept ende ghemaept / ende den Herft valt wel upt / door dien het landt ſeer vruchtbaer is. De koude van de Winter is wepnigh / ende wordt qualijck ghevoelt / upt-
Her.deſcr. ghenomen als de Noorde winden waepen / die ſeer penetreren. T'gantſche landt is belloten van berghen / daer en waſt gheen Tarwe ofte ander grain van Caſtilien; daer en is gheen Goudt ofte eenigh ander metael te vinden; ſoo dat daer upt licht is af te nemen het erreur van de ghene die hebben ghelchreven / dat de Spaegniaerden doen ſy eerſt hier quamen / daer vonden crupren van Latoen; welck metael men nopt
d.4.l.10.c. 2. in eenighe Prouincien van Indien en heeft ghevonden.

Veel Indianen van diſcretie / legghen van haer voor-laten ghehoort te hebben / dat dit landt ghepopuleert was by ſeker volck / komende van het Ooſten / welck Godt verloſt hadde van andere volckeren / haer de wegh openende door de Zee. Het is een remarquable ſake / dat de Spaegniaerden alleen in deſe Prouincie ghevonden hebben een maniere van Doop; welck in haer woordt betepckende voor de tweede reyſe ghebooren te worden; hadden die in ſulcken devotie ende eerbiedinghe / dat niemant naer en liet dien te ontfanghen; lieten haer voor-ſtaen / datſe daer door ontfinghen een volkomen goede diſpolitie om deughtſaem te weſen / ende niet verdoemt te worden van de Duyvels; ontfinghen dien van dry jaren ouderdoms opwaerts tot twaelf toe; ende ſonder dien ontfanghen te hebben en troude niemandt; koſen daer een dagh toe die niet ongheluckigh en waer / ende de ouders die vaſten dry daghen te voren / ende onthielden haer van de vrouwen. De Spaegniaerden verhalen veel van de manieren ende couſtumen van dit volck / dewijl ſy noch Heydens waren / dan alſoo t'ſelve nu al verandert is / ſoo ſullen wy t'ſelve hier voor-by gaen / ende die begeerigh zijn t'ſelve te weten / renvoyeren aen de Hiſtorien van Herrera ende andere Spaegniaerden. De tale van dit volck was al een / hoewel de ghene die op de cuſte woonden / haer beſte deden om met meerder curioſitept te ſpreken. In alle de Prouincien van Yucatan heeft men ghevonden ſeer groote edificien van ſteen / dat het te verwonderen was / ſoo dat daer van licht is af te nemen dat het landt is gheweeſt van ſonderlinghe luyſter; en is te verwonderen hoeſe ſoo grooten edificien hebben konnen maken / daer men daer geen ſoorte van metael en heeft ghevonden / ende t'ſchijnt dat deſe edificien zijn gheweeſt Templen / want haer huyſen anders van hout waren ghemaeckt / ende met ſtroye
Her.deſcr. ghedeckt. Het landt is ſeer overvloedigh van jacht / inſonderheyt van wilde Verc-

kens /

kens / ende Harten; daer zijn seer veel Hinnen; daer woordt veel Cottoen ghewonnen / ende Annie; ende t'volck vermenichfuldicht seer / ende leeft langh: hebben nu alderhande vee van Castilien / ende goede Peerden.

Het een en twintichste Capittel.

Beschrijvinghe van de particuliere Provincien die onder YUCATAN werden gerekent; ende hoe, ende by wie dese Landen eerst zijn ontdeckt gheweest.

DOor de gantsche Provincie van Yucatan loopt een klepn gheberghte van den eenen hoeck tot den anderen / t'welck begint van by Champoton, ende vervolght tot aen de Stadt van Salamanca, welck is den contrarien hoeck van Champoton; Dit gheberghte verdeylt dese Landen in twee deelen; het deel naer het Suyden / welck leght naer Lacando toe / ende Tayza was woest ende onbewoont gheweest / ende was altijdts soo ghebleven door ghebreck van water / welck daer niet en is dan van den reghen. Het ander deel naer het Noorden was bewoont; Het is heet landt / ende daer de Son seer brandt / van datse rijst tot datse weder daelt; doch daer en ghebreeckt gheen versche lucht / door de Brisas ende Oostelijcke winden; ende des avonts de Virazon ofte de lucht upt de Zee / die de hitte seer tempereert. Dit gheberghte welck dese Provincie door-loopt / is seer gesondt / ende de lieden die daer woonen leven seer langh; oock soo / dat een Minne-broeder / weerdigh om ghelooft te worden / verklaert in syn wegh daer hy ginck predicken / een man ghevonden te hebben / die naer de rekenschap welck hy ende andere gaven van syn jaren / wel drye hondert jaren moest oudt wesen; gingh soo krom / dat de mondt hem by naer aen de knien quam / ende alsoo hy altijdts naeckt hadt ghegaen / soo was het bel hem soo rouw ghworden / dat het visch-schobben schenen te wesen; door dien hy gantsch kints was / en konde men van hem niet bysonders verstaen; veel andere oude lieden vint men int selve quartier. d.4.l.3.c.4

Dit Landt wierdt eerst ontdeckt door Francisco Hernandez de Cordua, welck met syn schip aen-quam aen een punt van t'Landt / welck sy noemden Cotoche; door dien de Cazique van dit quartier de Spaegniaerden aen landt lockende / dickmaels sepde Conez Cotoche, welck in syn tale soo veel te segghen was / als komt herwaerts naer mijn huys; dan alsoo sy daer verradelijck wierden belsronghen; als mede in een ander quartier / welck de Indianen noemden Quimpech, ende de Spaensche hedendaeghs noemen Campeche, soo keerden dit volck weder naer t'Eylandt Cuba, daer sy van komen waren om Landt te gaen ontdecken. Daer naer was aen dit selve Landt Iuan de Grialva aen de zijde van t'Eylandt Cozumel, daer wy hier naer sullen van spreken: dese vondt daer aen landt in seker Adoratorien ofte Templen / cruycen van steen ende van houdt; welck in gheen ander deelen van Indien zijn ghevonden ghworden; ende woordt verhaelt by de Spaegniaerden: dat dese Wilden onder haer hebben ghehadt een Prophect met namen Chilam Cambal, die haer soude voorsepdt hebben de komste van een vreemt volck upt de quartieren daer de Sonne opgaet / welck dat Landt soude conquesteren / ende t'volck van de Af-goden vrenghen tot den dienst van eenen waren Godt / ende diergelijcke dinghen meer; ende dat dit de oorsaer is / waerom men hier dese cruycen vondt / ende waerom t'volc van de Lande de Spaegniaerden vraegde of sy quamen van het quartier daer de Sonne op gaet. Hy aboordeerde in een plaetse genoemt Potonchan, daer t'volc van de lande hem qualijc onthaelde. Soo dat hy van daer voer na Tabasco, ende niet voorder ontdeckte. Naer hem quam Don Hernando Cortes mede te Cozumel, ende gheraeckte daer aen den Tolck Geronimo de Aguilar, die hem grooten dienst dede int ontdecken ende conquesteren van Nova Hispania; dan voer voorder naer Tabasco ende de riviere Grialva. Soo dat dit Landt niet naerder wierdt onder-socht voor in den jare 1527. als wanneer Francisco de Montero gecontracteert hebbende met den Koninck over de ontdeckinghe ende conqueste van Cozumel ende Yucatan, daer aen quam / eerst aent Eylandt Cozumel, ende daer naer aen een Dorp ghenaemt Xamanzal, ende hoewel t'volck van t'landt / welck strijdt-baer is / hem veel te doen gaf / trock evenwel voorts langhs de custe tot een plaetse ghenaemt Conil; alwaer by hem quamen de regeerders van een Provincie genaemt Chuaca; ende naer neerstich ondersoeck verstondt hy dat de prin- d.4.l.2.c.3.

cipaelſte plaetſe van deſe Prouincie was ghenaemt Tirtoh, daer ſekere Heeren gouverneerden / ghenaemt Cheles. Hier was eertijdts noch een andere fraeye vlecke / ghenaemt Cilam, gheleghen veertich mijlen van Campeche. Trock naer een andere
d.2.l.3.c.1. Prouincie ghenaemt Aarrinchel, welck oock ghenoemt wordt Yzamal, daer hy wepnigh teghen-ſtandts vondt: ende de Prouincie van Tutulxin, welckes Hooft-plaetſe was Mini, veerthien leguen van daer nu Merida is ghebout; dit volck ontfingh hem vredelijck om van hem gheholpen te zijn teghen de Cocomes, welcke een ander natie was/ende vpant van de voor-gaende. Voorts is in Yucatan de Prouincie van Chetema, daer Salamanca nu leght; ende eertijts was gheleght Villareal, welck weder wiert verlaten; Campeche ende Champoton, daer oock een Stadt van Spaegniaerden is gheleght. Daer naer de Prouincie van Cochuaque, daer een woon plaetſe van Indianen was ghenaemt Tulma, al berghen ende ſteen-rodtligh Landt; ende een vlecke Chable, daer de Spaegniaerden eertijts mepnden Goudt te vinden / doch te vergeefs. Hier aen paelt de Prouincie Guayamil:

T'volck welck te Chicheniza woonde/ waren ghenaemt Yzaes, welcke noch een ander Stadt bouden/diſe noemden Mayapan, daer nu de Stadt Merida gelegen is.

Een ander volck/welck ghenaemt wordt Cocomes; woonden in de Prouincie die ghenoemt wordt Zututa.

De Prouincie van Canul was bewoont by ſeker volck welck ghekomen was van Tabaſco, ende Mexicaens waren.

Het twee en twintichſte Capittel.

Beſchrijvinghe van de Steden by de Spaegniaerden bewoont in deſe Provincie van YUCATAN.

Her.deſcr. DE principaelſte Stadt van deſe Prouincie is Merida, gheleghen op de hooghte van twintich graden by Noorden de Linie / by naer int midden van de Prouincie / doch wat meer naer de zijde van de Noordt-ruſte toe / twaelf leguen binnen s'landts. Hier was eertijdts een vlecke van Indianen/diſe noemden Mayapan, daer veel groote ende oude edificien waren van ſteen ghemaeckt / in de welcke ghehouwen waren figuren van naeckte menſchen / upt welcke te gillen is / dat het Templen moeten zijn geweeſt: ende is de Stadt by de Spaegniaerden genoemt Merida, door de gelijckenis diſe heeft met de Stadt Merida in Caſtilien. Den Gouverneur van deſe Prouincie heeft hier ſyn reſidentie/neffens de Officiers van des Koninex in-komſten/ ende Kaſſe; daer is mede de Cathedrale Kercke/welcke Suffragaen is van het Artzbiſdom van Mexico. Iohn Chilton die daer was ontrent den jare 1570. leght dat in
Engelſche voyag. deſe Stadt den Biſſchop woont / ende by de hondert Spaegniaerden.

Her.deſcr. De tweede Stadt is ghenaemt Valledolid, is gheleghen een en dertich leguen van Merida, naer het Suydt-Ooſten/heeft een ſeer ſumptueus Clooſter van Minnebroeders/ ende onder ſyn gebiet wel vijfthien duyſent Indianen die onder tribupt ſitten.

De derde Stadt is St. Franciſco de Campeche, welck is gheleghen op de hooghte van twintich graden / op de ruſte welck liet naer Nova Hiſpania, by de vijftich leguen van Merida naer het Weſten/ een wepnigh declinerende naer het Suyden; heeft een redelijcke haven / hoewel van wepnigh diepte/door dien het een baye is. Van hier wort gheladen het Campeche hout/ daer men mede verwet.

De Engelſche verraſchten deſe plaetſe in den jare 1596. onder het beleydt van William Parker; in deſer manieren.

Engelſche voyag. Ick ſette mijn cours (leght hy in de beſchrijvinge van ſyn voyage) naer de Cape de Cotoche, welck leght aen de Ooſt-zijde van Yucatan, van waer ick liep langhs de Noordt-ruſte van de voor-ſchreven Cabo van Yucatan, tot dat ick quam by Cabo Deſconoſcido, daer ſette ick ſes en vijftich van mijn volck in een Pariagua, ofte langhe Indiaenſche Canoa; latende mijn ſchip ſes mijlen van de Stadt van Campeche; ende landen ten dry uren ſmorghens dicht by het Clooſter van St. Franciſco, ende nam de voor-ſchreven Stadt in/ende de Capitepn/ende de Alcalde ghevangen; vindende daer in vijf hondert Spaegniaerden / en in twee Dorpen daer ontrent gheleghen/wel acht duyſent Indianen. De Spaegniaerden welcke gebloden waren op mijn

eerſte aen-komſte /ontrent ten thien uren in den morgen weder haer macht by een verſamelende / deden een ſtercken aen-val op my ende myn compagnie; waer by ick ſes man verloor/ende werdt ſelfs geſchoten met een loot onder myn ſincke borſt/welc loot noch leght in myn rugge-been. Zynde ſoo ſubitelijc over-vallen/bedochten wy een nieu ſtratagema; want hebbende diverſche van t'volck van de Stadt ghevanghen/bonden die arm aen arm / ende ſtelden die ſoo voor ons als een baricade teghen t ſchieten van de vyandt; ende trocken ſoo met vlieghende vendel / ons ſes dooden met nemende/ in goede ordre naer de haven; daer wy een frigat namen / welck daer op ancker lagh / al gheladen met des Koninckx tribuyt in ſilver ende andere koopmanſchappen (de weerde van vijf duyſent ponden ſterlinex) om naer S^t. Iuan de Vlva gevoert te worden; wy brochten de frigatte met de Pyriagua naer myn ſchip / welck lagh in twee vadem waters/ſes mylen van de Stadt / konnende niet naerder komen om de ondiepte van de cuſte. Recht over de plaetſe daer myn ſchip lagh/is een Dorp van Indianen ghelegen/ ghenaemt Sebo, daer tuſſchen de dry ende vier hondert Indianen woonen / welck wy mede veroverden / ende vonden daer Campeche hout/Was ende Honich. Dit gedaen zynde / keerden wy weder naer t'punt van Cotoche, alle middach anckerende om de Briſas wille/etc.

De laetſte Stadt is Salamanca, geleghen in de Provincien van Bacalar ende Chetemal, ſeventich leguen van de Stadt Merida, Suydt ende Noorden / hellende naer het Weſten; ende inſghelijex ſeventich leguen van de Stadt Valledolid, ontrent de cuſte van de Golfo de Honduras.

Het dry en twintichſte Capittel.

Beſchrijvinghe van de Cuſte ende Havenen van deſe Provincie van YUCATAN.

DE cuſte van deſe Provincie is ſoo black / dat men in weynigh plaetſen naerder met de ſchepen kan aen-komen als vier ofte vijf leguen van het landt; ende derhalven en is daer niet een haven dan voor klepne ſchepen ende barcken / ende de Zee die ebt ende vloept hier meer dan in eenigh ander deel van Nova. Hiſpania. Niet alleen is deſe cuſte blac/ maer ooc het ſtrandt ſlecht ende ſonder bergen/ſoo dat men de ſelve upt de Zee komende niet en ſiet/voor dat men daer heel dicht by is / upt-ghenomen tuſſchen Campeche ende Champoton, daer men eenighe berghſkens ontdeckt / ende een bergh dieſe noemen Morro de los Diablos. De grooter ſchepen houden van t'landt af/door dien de cuſte beſmet is (boven de voor-ſchreven blackte) met klippen ende harde rodtſen/die de cabels van de ſchepen ſeer ſlyten: dan hoewel de ſchepen daer komen om hoogh te loopen/ſoo blyfter weynigh volcks / door dien daer veel modderige gront is: daer valt ſoo gheweldighe ebbe / inſonderheyt in de baye van Campeche, dat het dickwils ghebeurt/datter een half legue wydte van de ſelve baye droogh blyft leggen; ende met deſe ebbe pleegh daer veel viſch in t'slyx ende Zee-gras te blyven hangen. Na t'Noorden van Yucatan leght het Eylandt Cuba, welck ſeventich leguen van deſe Provincie verſchepen is. Naert Ooſten heeft het de Provincie van de Honduras, ende tuſſchen die Provincie ende de deſe maeckt de Zee een groote in-ham / welck is die de Capitepn Gryalva noemde Bahia del Aſcenſion, welcke groot is/ende vol van Eylandekens; hier zyn veel ſchepen verongheluckt: inſonderheyt van de contractanten van t'quartier tuſſchen Yucatan ende de Honduras. Van beginnende de cuſte aen de zyde daerſe paelt aen Tabaſco, ſoo hebt ghy daer de havenen van Cicla ende Telichaque, Cical ende Cauquil, welck een rievierre is met twee monden / ende de haven van Campeche op de cuſte naer Nova Hiſpania toe ſiende; ende voort Cabo Delgado, van waer de cuſte ſich begint te keeren naer het Ooſten toe; recht by het punt leght een Eylandeken / welck ſy noemen la Deſconocida, gantſch omeingelt van drooghten / ende naert het Weſten van t'ſelve by de achthien leguen een ander Eylandeken / welck ſy noemen la Zarza, ende el Triangulo, welck zyn dry klepn Eylandekens aen een ander Eylandt ghehecht/ende al van drooghten om-cinghelt. Noch ſeſthien leguen van Cabo Delgado, de Eylanden dieſe noemen Islas de Arenas, ende het Eylandt la Bermeya, ende een ander Eylandt dertich leguen van de voorſz. Cabo naer t'Noorden: Ende los Negrillos dry Eylandekens om-cinghelt van drooghten / naer het Ooſten

van

Her. deſcr.

d. l. 3. c. 4

van la Bermeia voorſchreven/ by de vijf en dertich Spaenſche mijlen. Los Alacranes, twintich leguen van de cuſte Noordt ende Zuyden / met de Stadt Merida: Ontrent deſe Eylanden zijn veel klippen / daermen hem van moet wachten; ende men neemt ſyn cours van Cabo S. Anton, naer Nova Hiſpania, buyten ofte binnen deſe Eylanden van Los Alacranes, als by de directie van coursen te ſien is.

Cabo de Cotoche is het Ooſtelijckſte punt van Yucatan: van deſe Cabo legghen vier Eylandekens/ welck ſy noemen de Mugeres, langhs de cuſte/ende by naer daer aen ghelecht. Daer aen het Eylandt Cozumel ſoo ghenaemt/ naer een fameus adoratorie ofte Tempel/ van een afgoden beeldt welck daer was/ daer alle de natien daer ontrent in Devaert ginghen; dit Eylandt is gheleghen vier mijlen inde Zee/ aen het begin van de Golfo de Honduras, by naer Noordt ende Zuyden/ met Valladolid; is vijfthien leguen langh/ ende vijf leguen breedt; t'volck is van de ſelve tale / ende couſtumen als t'andere volck van Yucatan; is gheleghen op de hooghte van twintich graden; ofte als andere hebben ondervonden / het Noorderlijckſte deel leght op de hooghte van negenthien graden/ ende een derde; alwaer mede leght een Dorp van Indianen/ daermen by ghebreck ſyn noodruft ende ververſchinghe kan krijghen. Naer de obſervatie van eenighe ſtreckt dit Eylandt in ſyn lenghte S. ten W. ende N. ten O. ende is al vlacht landt. Tuſſchen dit Eylandt ende t'vaſte landt/ is een canael met een ſterck current/ daermen tuſſchen beyden door kan ſeylen/ Noordt-ooſt aen/ende t'water wil eenen favoriſeren/ om die cours aen te gaen/ tot datmen komt op de hooghte van vier en twintich graden/ daermen de diepinghen krijght vande Tortugas. Meer innewaerts in de Golfo de Honduras, leggghen dry Eylandekens met ondiepten omringht/ by naer int quartier van het lack van Bacalal, welck binnen s'lants leght dertich leguen van het lack van Chetemal, de cuſte is al bekleedt met Eylandekens tot Salamanca toe; waer van het eerſte werdt ghenaemt Pantoia, nekkens een ondiepte welck ſy noemen Quitaſuenno, welck is ſoo veel te leggen als laept niet/ maer ſiet voorby; het tweede Zaratan; ende een ander Lamanay; ende ten leſten Ylbob int innerſte van de Golfo voorſchreven.

d.4.l.3.c.4

Her.deſcr.

TABASCO.

Het vier en twintichſte Capittel.

Van de Provincie van TABASCO in t'ghemeyn.

DE Provincie van Tabaſco, welcke gherekent wordt onder het Gouvernement van Yucatan, is gheleghen op de cuſte van de Noordt-Zee in de Golfo van Nova Hiſpania; heeft in de lenghde Ooſt ende Weſt by de veertich leguen, van de limiten van Yucatan, tot die van Goazacoalco, met welck Tabaſco confineert naer het Weſten toe; ende heeft oock ſoo veel leguen in de breedte Noort ende Zuyden / van de cuſte van de Noordt-Zee tot de uyterſte palen van Chiapa. Is al vlack landt/ vol van moeraſſchen / lacken/ ende poelen/ daer men over vaert in Canoen ende barcken/ ende daer veel groote viſch wordt ghevanghen / als Manatis, ende andere dierghelijcke ſoorten / Tortugas ende Yguanas. t'Landt is leegh ende vol Brazilie-boomen / Cedren ende andere boomen / door dien het meeſt al boſſchage is. Daer is een heete ende vochtige lucht/ ſoo datter veel Moſquites zijn: van de twaelf maenden des jaers regent het daer wel negen. In de boſſchē is groote abundantie van de vruchten van tlant/ gelijck als Mameyes, Zapotes, Aguacates, Guajabos, ende andere wel-rieckende ende ſmakelijcke vruchten. Door de vochtichept ende hitte des landts is dit landt ſeer vruchtbaer en bequaem voor weyden van groot vee, tot Mayz ēn Cacao, welck is den grootſten rijckdom van t'landt; hier in betalen ſy haren tribuyt/ ende geven jaerlijcks twee duyſent Xiquipiles van Cacao; elcke Xiquipil is acht duyſent Amandelen; want naer dat de Spaenſche aen de Wilden hebben gheweſen die te cultiveren / ſoo vergaderen ſy jaerlijcks meer quantitept dan ſy pleghen; ende t'volck heeft hem ſeer begeven tot weyden van groot vee/ ende t'planten van de ſpaenſche vruchten: waer door daer groote menichte is van Wijngaerden / Vijghe-boomen / Lymen / Limoenen / ende Granaet-appelen. Daer waſt veel Maiz, ende werdt dry ofte vier reyſen des jaers verſa-

d.3.l.7.c.3.

Digitized by Micr

versamelt; ende ten minsten twee-maels: oock soo wast het rijs daer wel/ ende hirs/ ende alderhande Hof-kruyden van Spaegnien. Oock heeftmen daer groote diversiteyt van Medicinale kruyden daer de ingheboorne haer selven met ghenesen; ende de wormen dooden / ende daerse t'bloet mede stoppen; als daer is Piciete, anders ghenoemt Tabaco, welck de pijne wech neemt die door koude ghecauseert is / ende in roock ghenomen/is dienstigh teghen de Catharren / den hoest ende benauwde borst; de Indianen ende Swarten draghent in pulver in de mont / om de moedicheyt niet te ghevoelen. In dese Provincie zijn veel Tigren/ Leeuwen/ Deynen / wilde Swijnen / hoewel kleyn; Conijnen / Armadillen/ Meerkatten / Harten; Tepeyzquintes van fatsoen als een biggesken / ende ghecouleurt als de Bucken ofte Deymen: men vindt daer veel groote Schilt-padden als Rondassen / Yguanas, ende ander onghedierte: Faysanten/ Paeuwen ende Papegayen van veelderley soorten / Quackelen ende alderhande groot ende kleyn ghevogelte van differente couleuren: veel Hoenderen van Castilien; Ring-Duyven ende Tortel-Duyven. Men en versamelt daer geen Cottoen hoewel het daer oock wast / brenghent daer van Iucatan, als mede andere stoffen om in te kleeden / door dien t'volck de Cottoen niet en kan beneficeren/ besich zijnde met Koeyen ende Verckens te voeden / daerse groot nut uyt trecken; ende naer het Cacao te sien; want noch op de boomen staende/soo komen de Apen ende Eeck-hoorntjens ende ander ghedierte t'selve eten eert rijp is. De Mosquitos zijn in dit landt soo over-vloedich ende soo moeyelijck / datmen daer niet kan slapen sonder Pavillon. Daer was eertijts veel volcks in dese Provincie / welck door diversche sieckten ende pestilentien heeft af-ghenomen / te meer om dat dit volck ghewent is in t'water te baden/wat sieckten sy oock hebben; ende alsoo haer by de wetten van het Christen gheloove niet werdt toe-gelaten meer dan een vrouwe te hebben /soo en kan t'volck soo niet meer vermenichvuldighen. Sy aten seer weynigh/ en droncken veel/ insonderheyt den dranck van Cacao ghemaeckt / ende met deech ghemenght/ welck is een groot voetsel by haer / ende ghesoden Maiz, daerse een anderen dranck van maken die wat amper is/ende derhalven seer versch om in de hitte te drincken. Sints datse de Policie van Spaegnien hebben begonnen aen te nemen / levense te gader by dorpen / en eeten op haer bestemde tijden Ossen-vleesch / Verckens ende ghevogelte/ ende drincken seeckeren gesonden dranck van Cacao, Maiz ende specerije van t'landt ghemaect/ welck sy noemen Zocolate. Men spreeckt in dese Provincie van Tabasco dry talen; eene die men noemt Chontal, overvloedich van woorden/ende ghebruyckelijck onder t'meeste deel van t'volck: de tweede die by de Zoques wordt ghesproocken / in de Provincie van t'gheberghte/veertich leguen van de Stadt Vittoria; dese Provincie werdt ghenoemt la Sierra, om datse confineert met de berghen van Chiapa, daer de selve tale werdt ghesproocken; want daer loopt een rije berghen welck Tabasco ende Chiapa van den anderen scheyt. De derde tale is de Mexicana, welck hier is in-ghevoert door t'volck leggende in de twee fortressen die Motezuma in dese Provincie hieldt / Zimatlan ende Xicalango: teghenwoordigh soo spreect het volck meest al Mexicaens / eensdeels om dat het een politer tale is / ende ghemeyn door gantsch Nova Hispania; doch meest om dat de religieusen veel Geestelijcke liedekens hebben ghemaeckt / daer t'volck van de lande seer toe ghesint is ende gheneucht in heeft. Dese Provincie van Tabasco is gheleghen van Mexico hondert ende sestich leguen te lande / ende te water langhs Vera Cruz hondert ende veertich: Van Merida daer de Gouverneur hem houdt van Iucatan ende dese Provincie/ is dese Provincie verscheyden tachtentich leguen. Van Campeche, langhs de Zee vijftich leguen.

Het vijf en twintichste Capittel.

Beschrijvinghe van de Stadt by de Spaegniaerden bewoont in dese Provincie; ende van de Rieviere, ende Zee-custe van dese Provincie van TABASCO.

IN dese Provincie is alleen een woonplaetse van Spaegniaerden welck is Tabasco, anders oock ghenaemt la Villa de Nuestra Sennora de la Vittoria, om des Victories wille welck Cortes hier hadde teghen de Indianen doen hy de eerste reyse dede naer Nova Hispania. Dese plaetse leght seventich leguen van Cuidad Real de Chiapa,

Chiapa, ende men vaert naer Chiapa de rievière Gryalva op veertich leguen, ende de reſterende dertich leguen repſt-men over hardt gheberghte/ daer veel rievieren zijn/ ende koudt landt. De rievière van Gryalva welck in den jare 1516. de naem kreegh van Iuan de Gryalva; is machtigh/ en van groote diepte/ want binnen de barre heeftſe wel acht vadem waters; dan in de mont is ſy ondiep / ende door de ſtrijdt die daer is tuſſchen de golven van de Zee / ende t'Current van de rievière / is de in-komſte periculeus. Daer vallen in de ſelve vijf andere beſondere rievieren / beneffens veel ander poelen ende kreecken: heeft twee monden / de grootſte is een vierendeel van een mijle breedt/ ende ſtreckt Noordt ende Suydt / want deſe heele cuſte loopt meeſt Ooſt ende Weſt: de andere mont komt men in van t'Noordt-ooſten naer t'Suydt-weſten. Op leguen van de voorſchreven Stadt loopt een andere machtighe rievière in Zee / ende twee kreecken welcke ſy noemen de armen/ de eene loopt een wepnich verder in de rievière van Gryalva, ende komt in een kromte ofte inwijck / van waer het weder keert/ ende daer leght het Dorp Tabaſquillo, welc een reliquie is van de vlecke Pontonchan; daer Marina de tolcke aen Cortes wierdt gepreſenteert. Teghen over deſe vlecke/ aen d'ander zijde van de rievière Gryalva is een ander kreecke/ die genoemt wort Tacanis, welck door leecker lack loopt op t'hooghe legghende naer de rievière van San Pedro ende San Pablo; welcke rievier machtigh is / en heeft een enghe barre; men komt daer in Noordt ende Suyden / ende is ſeer diep ende van goet water / daer is abundantie van houdt / ende viſch/ ende goede jacht van alderlep Wildt. Door de voor-ſchreven kreecke plach men te varen naer Xicalango, welck was de Frontier-plaetſe van de Mexicanen: de Spaegniaerden noemden dit ock El Lago de Xicalango, ende Puerto Real, welck groot ende ſpatieus is / ende heeft twee Eylandekens in de mondt. Ende noch verder op komt daer in de rievière Yztapa, die ſeer groot is / die naer het Suydt-ooſten ſtreckt; ende langhs deſe rievière vaert-men in Canoen tot de vlecke Xonotla toe / als men voorts repſen wil naer Yucatan. Op de cuſte van deſe Provincie regneren de Noordelijcke/ Noordt-weſte ende Noordt-ooſte winden die contrarie zijn/ ende ſeer dangereus voor de varende lieden; ende dueren van September af / tot het beginſel van April toe; de reſterende maenden van t'jaer wayen daer Ooſtelijcke ende Suydt-ooſtelijcke winden/ ende ſomtijts Zuyden-winden / die ongheſont zijn/ ende cauſeren pijne in t'hooft.

BESCRHI-

BESCHRIIVINGHE
Van
WEST-INDIEN.
Het ſeſte Boeck.
Nova Galicia, ofte Guadalaiara.

Het eerſte Capittel.

Beſchrijvinghe van deſe Provincie in t'ghemeyn.

DE Prouincie van Nova Galicia, welck oock ghenoemt wordt Guadalaiara, naer de principaelſte Hooft-ſtadt; ende oock de Xaliſco naer een voor-nemen Provincie onder de ſelve reſorterende; is by de verdeelinge van de Spaegniaerden een Audientie ſoo ſy dat noemen op hem ſelfs; ſchept ſyn limiten van de limiten van de Audientie van Nova Hiſpania, ontrent de haven van Navidad, ende het lack van Chiapala, repſende naer het Noordt-ooſten / alwaer als mede naer het Noorden / ende oock ten deelen naer het Weſten / (welck niet volkomentlijck ontdeckt en is) heeft deſe Audientie haer limiten open legghende / ende de reſte naer het Weſten is al Zee: t'ghene daer bewoont is aen d'een kant / ende aen d'ander / ſal eenighe hondert leguen weſen / waer in begrepen zijn de particuliere Provincien van Guadalaiara, Xaliſco, los Zacatecas, Chiametla, Culuacan, la Neuva Bizcaia ende Cynaloa; ende voor aenghelegen Provincien de nieuw ontdeckinghen van Cibola ende Quibira. Deſe Provincie heeft langhs de cuſte van de Suydt-Zee / van Puerto de Navidad af / tot Culuacan toe / wel dry hondert leguen in de lenghte. Her. deſcr. d. 4. l. 9. c. 12.

De ghelaltenis van de lucht is in dit rijck meer ghetempert als koudt / het reghent ende donderd daer veel in de maenden van Iunius, Iulius ende Auguſtus; men heeft daer groote aerdt-bevinghen / ende hoe de edificien grooter ende ſtercker ghebouwt zijn / hoe meer ghevaerlijck die zijn / ende hoe meer der ſchade die lijden. De lucht is klaer / ende t'aertrijck droogh / ſoo datmen den reghen op houdende daer gheen lijck en heeft; ontrent Kerſtmis placht het een wepnigh te vriesen met ſeer groote rijm. De winden zijn ſterck ende grof / ende de Suyde-windt wayet daer meeſt; den Hemel en is hier nimmermeer langh met wolcken beſloten / maer ſoo haeſt als het op hout van regenen / ſoo heeft men een helder ende klare lucht; het dauwt daer geweldich s'morgens / ende ſomtijts een klepn teecken van vorſt / welck weder ſtracx ontdoet. Het regent daer altijts ſterck ende grof water / ende meeſt met vlaghen; t'heele quartier is ſeer ghelondt landt / ſoo datmen daer vele oude lieden vindt / ſoo van de inghebooren / als van Spaegniaerden; men weet van gheen peſtilentie te ſpreecken; Daer zijn veel Moſquitos; weech-lupſen ſoo groot als boonen / welck ſchendich byten en bulten maecken als noten: als de Schorpioenen byten / duert de pijne vier en twintich uren / t'ſap van Queen is daer een goede remedie tegen / ende men en ſterft van die beten niet. T'lant is meer hoogh en bergich / als effen ofte ſlecht. Vier leguen van Guadalaiara is een ſeer hooghen bergh / in de wech naer de Zacatecas toe / welck een legue in t'op klimmen is / ende van ghelijck een legue in t'af-komen / ſoo datmen daer te Peerde niet en kan repſen; ende voorts t'gheberchte in al dat quartier / is ſeer hardt / met groote boomen beſet / als Pijn-boomen / Epcken ende andere; daer menichte van Wolven in loopen die t'volck groote ſchade doen: voor t'meeſte deel is het landige gront en mager / ende in wepnigh plaetſen is het klepne; veel ſteen-klippen: ten ſchijnt niet dat daer

Marmor-steenen vallen/ oft eenighe andere steenen van weerde; men ghebruyckt de steenen oock niet die daer zijn tot edificien/ door dien se haer huysen maken van leem ofte aerde-werck. T'gantsche landt is vol van Metalen / Silver ende Coper; daer en valt geen Cristal/ Yser ofte Stael; alle de Metalen zijn loodtachtich/ende in de mijnen van de Zacatecas, ende in meest alle de plaetsen ende gelegentheden van dit lant raeckt men aen de margasiten / ende aen de mineralen die men noemt Chalchivites. Men vindt daer eenige groene steenen/ welcke seer goet zijn teghen de pijne van t'graveel; daer en zijn gheen mijnen van Goudt ontdeckt: t'zout worter ghemaeckt van t'reghen water/ende worter versamelt/ende op hoopen ghebracht. Daer is allenthalven veel Salpeters; veel gheboomte van Tunas, welck gheeft een wonderlijcke goede vruchte/ en veel Cochinilla, hoe wel die niet ghebeneficieert en wordt; ende van de vruchten onderhouden haer den meesten tijt van het jaer de Indianen die men noemt Chichimecas ende Guachichiles. T'landt is door-gaens seer ghebreckich van water/ in het begrijp van meer als sestich leguen blacke grondt. De grootste rievieren is diese noemen de Barrania, welck haer oorspronck heeft upt het lack van Mechoacan, ende haer upt-wateringh in de Supdt-Zee; loopende van t'Westen naer het Noort-westen/ ende heeft een val ofte stortinghe vier leguen van de Stadt Guadalaiara wel van thien stagien; dese rievieren en heeft nerghens gheen wedden/ wort altijts met perijckel ghepasseert / de Peerden daer over swemmende / ende t'volck ende kleederen op vlotten van calebassen / daer de Indianen oplitten / om de selve te houden voor t'omslaen. Ontrent het landt van Ycatlan, is een meyr ofte lack welck twintich leguen is in het om-gaen / ende een ander Zacualco, dat twaelf leguen is in het om-gaen / ende rontom zijn seer goede weyden voor de Peerden. In alle de vallepen van dit landt wast de Mezquite, welck is een soorte van Caroben / met welckes vruchten de Indianen haer onderhouden / ende een andere vrucht ghenaemt Guamoche, welck de Caroben in vrucht ghelijck is: ende andere groote boomen: doch de grootste is diese noemen El Zeybo; men heeft daer oock den boom van Maguey. De vruchten van Castilien als Quee-appelen ende Peeren / Granaten / Vijghen / Apricocos/ Perlen / Melocotons / ende in somma alle vruchten van Spaegnien wassen daer heel goet ende perfeckt / ja beter naer t'leggen van vele als in Spaegnien selfs. Men en heeft daer gheen Kriecken nochte Kersen / door dien t'landt soo vruchtbaer is / dat die boomen soo weelderich loof ende tacken maken / datse gheen vruchten konnen voortbrenghen; de Olijven en willen daer oock niet wel wassen / door dien de Mieren die beschadighen. Het aertrijck is seer overvloedich van weyden voor alderhande Vee; ende daer is een wortel diese noemen Castannuela, welck de Verckens alsoo vet maeckt als de Aeckers doen in Spaegnien. Men vint daer veel Tarwe / ende het ghebeurt in eenighe quartieren dat men t'achtentich Hanegas krijcht voor een / ende van Maiz wel twee hondert ende meer. De Peulen ende andere Hoef-krupden van Spaegnien wassen daer seer wel; ende tot allen tijden heeft men daer veel Spaegnie blommen; ende in allen deelen vindt men veel Axi welck is t'peper van die landen; veel soorten van boontjens / wit/ root/ swart ende gebigareert; veel Calabassen; daer is een krupdt welck sy noemen Cevadilla, welck syn krupdt ende aryre heeft; de Spaegniaerden dienen haer daer van om de wonden van de Peerden te ghenesen. De Gerste ende Rogghe wil daer oock wel wassen / dan maken daer geen werck af/ door dien se die niet van doen en hebben. De Mieren is een generale plaghe in het gantsche landt voor het ghesaepe. De kraepen zijn swart / ende aen de vlengelen wit ende root; ende de Exters ghelijck als Musschen / zijn ontallijck / vallen met een heele bende in de Tarwe/ ende slaense gantsch ter neder / door dien se op de aryen gaen sitten alse ghegraint zijn / ende hoewel t'volck ghebaer maeckt en vragen daer niet naer. De wreede Dieren zijn de selve die men vint in ander quartieren van Indien/ inghelijck het Wildt tot de jacht: de Verckens / Schapen en Geyten genereren als in Spaegnien/ ende met minder moeyte / ende daer is groote menichte / als mede Peerden / Stieren en Koeyen. De rievieren gheven veel visch; de Yguanas hoewel epsselijck om aen te sien / zijn goet om te eeten. In t'gantsche landt zijn Byen / doch seer klepn/ en steecken niet/ maken haer honich in de holte van de boomen.

Het

Het tweede Capittel.

Van t'volck van de Lande, ende de Spaegniaerden die daer woonen.

DEn meeſtendeel van de Spaegniaerden die haer in deſe landen onthouden / leven eenſdeels by contractatien ofte koophandel / ander-deels by het beneficeren van de mijnen / ende ten derden by het voeden ende voort teelen van vee / ende bouwen van t'landt. Wen en wint daer geen ſuycker / hoewel de rieden daer ſeer wel groeyen; daer en is gheen villcherije: daer en worden geen wercken van veeren ghemaeckt als alleen waepers om de vlieghen te verdrijven: daer is een Tunal ofte boſch van Tunas boomen / wel in de vijftich leguen langh / daer men alle jaer wel thien duyſent arroven Cochinilla ſoude konnen vergaderen. Sy ghebruycken wagens ende karren / met Oſſen / Muylen ende Peerden / die door t'gantſche landt trecken; ende in alles wort de ſelve mate ende ghewichte ghebruyckt als in Spaegnien. Daer en is in het gantſche landt gheen vreeſe van onruſt / als alleen van de Wilde de welcke men met eenich gheboulw van delen ende ſparren kan teghenſtandt doen; haer wapenen zijn voghen en pijlen / Macanas, ſlinghers ende ſchilden; de Spaegniaerden ghebruycken Eſcaupiles van Cottoen / daer de pijlen niet deur en moghen / ende ſoo ſy daer deur komen / ſoo en is de wonde niet groot; hebben goede ſchilden van leder / ende helmen van het ſelve; alle de Spaegniaerden zijn meeſters om haer wapenen ſelfs te voor-ſien / ende haer Peerden. De Indianen zijn ſeer lichtveerdich / ende om een kleyne ſake verlatenſe haer woonplaetſe in d'een Dorp oft d'ander / ende ſlaen haer weder neder daerſe eenighe ghereetſchap vinden om haer hutten te maken; ja loopen in de wildernillen om vryheyt te hebben tot het ghebruyck van haer grouwelen. De ſtature van het volck van dit landt is wat grooter als die van Mexico: nemen de Chriſten leere tamelijck wel aen; zijn van groot verſtandt: dan lup en ledich / en willen niet wercken / ten ſy men haer daer toe huert: kleeden haer met hemden van Cottoen / ende vierkante mantels / met twee knoppen op de ſchouderen van Cottoen ofte Maguey, welck is haer oude kleedingh; draghen onder-broecken; ſchoenen met ſolen: haer bedden zijn matten van bieſen / ende deeckens van Cottoen ofte wolle: haer cieraet zijn groene ſteenen / ſtecken-hupſkens om de beenen ende armen / ende om den hals ghebonden: haer principael ghenucht is den gantſchen dach te danſen / met een tamboriel / welck is een hol houdt / ghevende een grof ghelupdt / ſinghende / en haer ſchilderende / ende haer fraey makende met veel plumagien / ende dat al om dronken te drincken; men ſpeurt in haer gheen ghenegenthept om erf-goederen te hebben / ofte om veel te laepen; al haer inclinatie is tot den boom Maguey om daer wijn upt te maken. Sy ghebruycken kruycken en potten / ende middelbare tinnagien / ende ſeecker vaten diele noemen Teconiates, welck aen boomen wallen / daer ghemeynlijck een Acumbre (welck is een ſpaenſche mate / houdende dry van onſe potten) in mach: haer voetſel is meeſt vleeſch wanneer ſy het hebben konnen; voeden veel Hoenderen op om datſe wepnigh moeyte hebben; eten Maiz tot broodt ghebacken / ende oock ghero oſt; drincken de wijn van Maguey, ende van Cacao, ende de Cacao met t'meel van ghero oſtet Maiz vermenght / is oock haer ſpijſe: de ordinarie prijs van het Cacao is hondert amandelen voor een real: oock menghenſe de Cacao met Peper / ende t'ſamen ghemalen met het Maiz, breeckenſe t'ſelve in water ende drincken ſoo; deſe menghelingh van Cacao, Maiz ende Peper / draghenſe in ledere ſackens als ſy over wech repſen / voor haer proviande. In alle de plaetſen van dit landt weten ſy Cottoen / Wol ende Plumen te weven; ende t'landt is bequaem om Cottoen voort te brenghen / maer ſy en willen haer daer toe niet begheven om den arbeydt te ſchouwen. De inſtrumenten daerſe de gront mede bearbeyden / waren palen van Epcken houdt / voor breedt als een handt / welck ſy nu met yſer beſlaen. Elck Dorp heeft ſyn Cazique, Alcalde ende Alguazil van Indianen ſelfs / ghekeldt by de Koninclijcke Audientie ofte opperſte Alcaldes van dat quartier; ende hebben haer tafereel daer de pijlen in ſtaen begroot van de eetbare waren; de Caziquen worden by ſucceſſie ghenomen. De meeſte afronte die men haer doen kan / is dat menſe ſcheert:

d. 4. l. 9. c. 13.

ende haer meeste vreucht is datmense voor strijdtbaer houdt: sy komen wel te Kercke om haer ghebeden te segghen / ende by gebreck van Priesters / leert haer een Indiaen / want de principaelste Indianen seynden haer kinderen naer de Kercke om te leeren / ende voor Monnincxkens te dienen. Tot het jaer twee en tachtich toe / waren daer weynighe Mestizos in t'landt; de Swarte zijn fraey te Peerde / ende goede werck-lieden; daer in t'landt gheboozen wesende zijn subtijlder ende beter van conditien als de ghene die daer van Guinea worden ghebracht. Daer is in dit landt een natie diese noemen Cazcanes, de welcke woonen op de limiten van de Zacatecas: daer zijn insghelijcks de Guachichiles ende Guamares, welck een belliqueus volck is: de Cazcanes spreecken een differente tale van de Mexicanen, hoewel die tale van Mexico daer oock verstaen wordt / ende dat daer allen'thalve tolcken van zijn: Guachichil is oock different van t'Mexicaens / ende de tale van Guamara is heel kort / ende zijn al seer swaer om te leeren; waer Dorpen ende vlecken zijn / daer leven de Indianen in beter ordre; die daer buyten woonen / en hebben gheen lust om haer daer toe te voegen / op datse te beter het vee souden konnen stelen / daerse seer toe ghenegen zijn.

Het derde Capittel.

Van de Provincie GVADALAIARA in t'particulier, ende de Steden die in dit deel by de Spaegniaerden nu worden bewoondt.

DE principaelste Provincie van t'rijck van Nova Galicia, is die van Guadalaiara, alwaer de lucht seer ghetempert is / ende de grondt vruchtbaer van Tarwe / ende Mayz, ende andere zaden van Castilien / ende daer zijn veel Silver-mineralen; ende de naer-volghende plaetsen by de Spaegniaerden als nu bewoondt.

Her. descr. De Stadt Guadalaiara, welck is de Hooft-stadt van dit rijck / ghebouwt by Nunno de Guzman in den jare vijfthien hondert ende een en dertich / is gheleghen op de hooghte van twintich graden en een derde by Noorden de Linie / naer t'segghen van Herrera (de Caerten stellen die meest op 21½. graden / ende naer de streckinge van Mexico behoort wel soo te wesen) ende de lenghte van hondert en ses graden en een half op den Meridiaen van Toledo, van de welcke sy door een rechte wech gheleghen is 1780. spaensche mijlen; is verscheyden van de Stadt Mexico seven en tachtich leguen, tusschen het Noorden ende Westen / meer West-waerts; haer limiten strecken sich tot het Gouvernement toe / welck sy noemen de Francisco de Yuarra, van welcke
d. 4. l. 9. c. 12. het hem af-scheyt naer t'Noorden; ende naer t'Suyden scheydt het syn limiten van Nova Hispania, tusschen welckes limiten ende dese Stadt zijn veertich leguen; ende tusschen dese Stadt ende Culuacan twee hondert ende vijftich leguen; ende tot de Mijnen van de Zacatecas zijn vier en twintich leguen; (Herrera seght elders veertich / welck recht is) tot Xalisco zijn twaelf leguen. De gelegentheyt daer dese Stadt is gheleght / was eertijts ghenoemt Molino: is gheleghen op een playn / ontrent een rieviere / met goede fonteynen / wateren ende weyden / ende goede zaey-landen / ende gheberghte om hout te bekomen / ende goede materialen tot de edificien; de ghestalte van de locht is goet / door dien de hitte gheen bekommeringen geeft noch oock de koude / ende daer en genereert gheen onghedierte; de Tarwe van Castilien wast daer wel; ende alderhande fruyten: de Koninclijcke Audientie hout hier haer woon-plaetse / ende de Officiers van de Konincks in-komen / ende de Cathedrale Kercke wesende suffragaen van het Artz-bisdom van Mexico, sints den jare 1570. welck eerst was gheordineert te legghen in de Stadt Compostella: daer is een Klooster van Minnebroeders / ende een ander van Augustijner Monnicken.

Her. descr. Daer is noch een ander Stadt in dese Provincie / by denselven Nunno de Guzman gebout / ende genaemt Villa del Espiritu Santo; gelegen in de Provincie van Tepique.

Voorts de Stadt Santa Maria de los Lagos, door de selve Nunno de Guzman gebouwt / dertich leguen van Guadalaiara naer t'Suydt-oosten / daer een Alcalde Major resideert; dese Stadt wierdt hier gheleght om sich te verseeckeren tegen de Chichimecas, welck woonen in de landen tusschen het Noorden ende Oosten / een Barbarisch volck / welck hem verstroyt over t'veldt / sonder eenighe menschelijckheyt ofte policie / levende in cavernen / ende in de bosschagien als Wilde beesten / ende haer onderhou-

Digitized by Micro

derhoudende van de jacht / ende alderhande wilde vruchten / en hebben gheen kennis van eenighen rijckdom / maer loopen meeſt naeckt / ende oock wel eenige met beeſten-vellen bedeckt; haer wapenen zijn boghen ende pijlen / zijn anders craep van lichaem / groote vraten ende dronckaerts / maken dranck van ſeeckere wortelen / daerſe haer vol in ſuppen.

Het vierde Capittel.

Beſondere beſchrijvinghe van de Provincie van XALISCO, ende de Stadt daer in gheleghen, als mede van de Provincie CHIAMETLA.

DE tweede Provincie van dit rijck is ghenaemt Xaliſco, welcke veel vruchtbaerder is van Mayz, als van ſchapen ofte van Peerden; in deſe Provincie en is maer een Stadt van Spaegniaerden ghenaemt Compoſtela, ghelegen ontrent de Zee-cuſte / op de hooghte van een en twintich graden (naer t'leggen van de Engelſche vopagien) doch de Caerten legghen die ſommighe op de ſelfde hooghde van Guadalaiara, ſommighe hooghor / en bp de twee en twintich graden. Dp en dertich leguen. van Guadalaiara naer het Weſten / is ghebouwt bp Nunno de Guzman in den jare vijfthien hondert ende een en dertich / op een plapn / ontrent een rieviere: Sp en heeft gheen goede weyden voor de Schapen / ende daer is ſeer weynigh zaep-lants / noch goedt voeder voor de Peerden; noch materialen tot den bouw van huyſen; ende door dien ſp ontrent de Zee leght / is ſeer heet landt / ende brenght veel onghedierte voort: oock is het daer ſeer vochtich / ende daer vallen ſchrickelijcke tempeeſten / ſoo dat om deſe ende dierghelijcke oorſaken / deſe Stadt ſeer qualijcken is ghelegh. Voorts is daer het Dorp la Purificacion ontrent de haven van Navidad, op de uyterſte limiten van het diſtrict van deſe Audientie ende die van Mexico, in ſeer heete contreye ende onghelondt. De cuſte van Xaliſco is ghelegheu op de hooghte van wat meer als twee en twintich graden bp Noorden de Linie: naer t'legghen van Herrera. d.4.l.9.c. 11.

Aen de Provincie van Xaliſco, confineert de Provincie van Chiametla, twintich leguen langh en breedt / op de cuſte van de Supdt-Zee ghelegen bp de veertich ſpaenſche mijlen van Xaliſco; is een groote Provincie ende daer woonde eertijts veel volck / welck vocht met pijlen / knodſen ende ſchilden / ende een Indiaen voerde al deſe wapenen t'eſſens. De ſchilden waren ghemaeckt van ſtocxkens te ſamen ghewrocht met draeyen / droeghen die onder den arm vaſt ghemaeckt met een koorde / ende als ſp haer daer van wilden dienen / ſoo lietenſe de koorde los / ende diende haer voor een ſchildt / ende waren daer mede bedect; ende als ſp van een man te Peerde vervolght werden / ſoo legghen ſp haer neder op de grondt ende decken haer daer mede; het moet een ſtercke lancie zijn die de ſelve paſſeren ſoude / want de ſtocxkens zijn van ſeer hardt houdt: in dit landt zijn veel Mynen van Silver. d.4.l.8.ca. 11.

In deſe Provincie van Chiametla, waren de vrouwen ſchoon / ende ginghen tot de voeten toe ghekleedt; ende de mans droegen corte mantels; ende hadden ſchoenen van Harte-vellen; draghen de laſten aen ſtocken / door dien ſp haer ſchamen die onder den arm te draghen: als ſp gheen oorloghe en hebben / ſoo volgen ſp de jacht: t'landt is vruchtbaer ende rijck van Silver / Was ende Honich; ſp eerden eertijts de Afgoden-beelden / aten menſchen-vleeſch / ende hadden veel andere abominable ghebreecken / de welcke ſp nu door Godts ghenade hebben af-gelegh ende verlaten. In deſe Provincie is ghelegen S. Sebaſtian, een Dorp van Spaegniaerden / welck eertijts behoorde tot de Audientie van Mexico, ende is ghelegheu op de hooghte van meer als twee en twintich graden. Deſe plaetſe was ghelegh bp de Capitepn Franciſco de Yuarra inden jare 1554. ende daer naer zijnder veel Silver-mijnen ghevonden / ende twee Reales gheſticht met haer noodighe Ingenios van molens / ende ſmelt-ovens; ende daer wordt groote quantitept van Silver ghebeneficieert.

Het vyfde Capittel.

Particuliere beſchrijvinghe van de Provincie van CVLVACAN, ende haer eerſte ontdeckinghe by Nunno de Guzman.

DE Prouincien van Xaliſco ende Chiametla legghen verbolghens aen de ruſte van de Supdt-Zee / ſoo ſullen wy dan die andere daer aen volgende voorts beſchryven / eer wy keeren tot de andere die te landt-waert in legghen; ſoo verbolght dan op deſe ſtreeck de Provincie van Culuacan; doch om de ghelegenthept daer van beter te verſtaen / ſoo ſullen wy int korte aen-roeren de eerſte ontdeckinghe van dit
d.4.l.9.c.9 quartier by Nunno de Guſman verricht in den jare 1531. Van Chiametla quamen ſy aen de Provincie van Piatzala, dieſe gantſch deſtrueerden: daer na aen een andere ghenaemt Zapuatan, daerſe meer vrouwen vonden als mans / waer upt eenighe onwetende beſloten dat daer niet als vrouwen en woonden; vonden voorder een groote rievier dieſe noemden Rio de la Sal, daer veel volck ontrent woonde; dit was black landt / doch rontom met berghen beſloten: logeerden voorts in een plaetſe ghenaemt Piaſtla, niet verre van de Zee / legghende aen een rievière van deſelve naem. In deſe Provincie waren de huyſen van de Wilde van een gantſch ander fatſoen / als in andere plaetſen: vonden in eenighe van de huyſen veel Slanghen / welck in de donckere hoecken laghen in een gherolt als een kloot / ſoo dat d'een t'hooft boven / d'ander in t'midden / d'ander beneden upt-ſtack / ende deden de becken t'ſamen open / dat het verbaerlyck was om ſien / doch deden anders gheen quaet; de Indianen namenſe in haer handen / en atenſe / ende hadde die in ſonderlinghe reſpect / door dien den Duyvel haer in ſulcken ghelaet verſcheen: t'volck ginck wel ghekleedt / door de menichte van Cottoen dieſe hebben / ende daer was fraey vrouwe volck. Dan t'volck van Nunno de Guſman deſtrueerden al t'landt. Trocken van daer na Bayla, ende voorder quamen aen een groote rievière dieſe noemden Rio de Mugeres, om dat ſy daer niet dan vrouwen en laghen; t'landt daer ontrent is vol gheboomte ende ſeer dichte bolſchagien; ſochten weder aen de Zee te komen / dan geen paſſagie vindende trocken de rievière op naer t'gheberghte / ende vonden een vlecke ghenaemt Quinola, die ſeer groot was en vol volcks / welck ſich naer eenigh gevecht ſalveerde in de bolſchagie: palleerde ſoo voorts door t'gheberghte / ende een vlecke van vier quartieren / daer een plaplante rievier midden door liep / welck ſy noemden Quatrobarrios, om de vier quartieren wil; ghelyckte een ander noemden Leon, om datſer een Leeuw vonden. Dit landt was vol woon-plaetſen / ende ſeer vruchtbaer / dan alles wierdt gedeſtrueert by dit volck. Quamen voorder aen een dichte bolſchagie daer veel woon-plaetſen binnen laghen; enterden de ſelve / ende wierden die meeſter met verlies van eenich volck: trocken al dieper in t'gheberghte ſonder upt-komſte te vinden / ſoo datſe grooten hon-
Her.deſcr. gher leden / ende waren eyntlyck ghedvonghen te keeren naer Culuacan. De Provincie van Culuacan is een Goubernement ghelegen op de ruſte van de Supdt-Zee / naer t'Weſten van Chiametla, het is vruchtbaer landt van alle noodruft; ende daer
d.4.l.9.c. 11. ende 5. 1.c.8. zyn goede teeckenen van Silver-mynen. Nunno de Guzman bouwde hier een woonplaetſe van Spaegniaerden / aen de rievière van Orala om de commoditept van de naeſt ghelegen rievieren Rio de Sal ende Rio de Piaſtla, ende noemde de ſelve San Miguel; ende is ghelegen op de hooghte van vier en dertich graden by Noorden de Linie / naer t'leggen van Herrera, die hem hier verabuſeert / want kan niet boven vyf en twintich zyn / dicht aen Rio de las Mugeres: dan deſe Stadt is daer naer verleght vyf leguen nederwaerts / ende twee leguen van de Zee in de vallepe van Horaba, om dat daer beter ghelegenthept is van zaey-landen / frupten / ende andere commoditepten; daer wort veel viſch ghevangen door dien de vloet op komt tot aen de Stadt / welck gheeft een ſonderlingh onderhoudt voor t'volck: de rievière van de Stadt S^t. Miguel,
Her.deſcr. wordt ook by Herrera ghenoemt Ciguatlan in ſyn Deſcripcion de las Indias. Deſe Stadt is verſchepden van Compoſtela 80. leguen, ende van Guadalaiara 100. en 3. leguen. Alle t'lant tuſſchen de rievière Piaſtla, ende de rievière Culuacan, is ſeer overvloedigh van victualie / met veelderley frupten van diverſche ſoorten; ſeer abundant van viſch: de huyſen waren met ſtro gedect / ſeer konſtich / ende op de boven-dorpel van

de deu-

de deuren eenige inventien ghelchildert/ inſonderheydt mans en vrouwen die t'ſamen laghen/ ende oock evidente merck-teeckenen van Sodomie. Hielden haer marckten ende handelinghen / hoewel ſy gheen Goudt en kenden; maer van Silver ende Turquoyſen hadden ſe eenige klepnodien. Daer zijn in dit quartier Silver-mijnen / daer de Spaegniaerden haer ontrent hebben ghelet om die te beneficeren / welck ſy noemen Real; deſe mijnen worden ghenoemt de las Virgines.

Het leſte Capittel.

Beſchrijvinghe van de Provincie van CINALOA, ende haer eerſte ontdeckinghe by Nunno de Guzman.

NAeſt de Provincie van Culuacan is gheleghen de Provincie van Cinaloa, welc is de leſte ende Noordelijckſte van t'Rijck van Neuva Galicia, twee en veertich leguen van Culiacan, ende hondert en vijftich van Guadalaiara, naer het Noorden/ hondert leguen van Chiametla. De ontdeckinghe van Nunno de Guzman dient hier vervolght tot meerder verſtandt van de gheleghenthept van deſe Provincien. Nunno de Guzman trock in den jare 1532. van Culuacan voorder aen / ende quam voor eerſt aen de rieviere Petatlan, welck zijn vijftich leguen weeghs; noemden deſe Provincie ſoo/ om dat de hupſen waren ghedeckt met ſekere matten / die de Indianen in haer tale noemden Petat; daer woonde niet veel volcks / noch en hadden gheen laecken/ kleeden haer met berepde vellen van Harten / aen den anderen ghenaept ende onder de armen door-ghevrocht / ende de vrouwen deckten recht haer ſchamelheden / ende ginghen voorts naeckt; baden de Sonne aen / ſonder ander ſacrificien / aten menſchen vleeſch/ was wel geproportioneert volck van lichamen/ ende grauw van verwe/ ſchoten met pijlen/ ende als die verſchoten waren / haddenſe ſeker knodſen/ diele gebonden aen den arm droeghen/ van t'harde hout van Guaiacan ghemaeckt / diele voor ſwaerden ghebruyckten. Twintich leguen voorder is een ander rieviere ghenoemt Tamochala, tuſſchen beyden zijn dichte boſſchen van Brazilie-hout/ doch niet fijn; ende meeſt onbewoonde wilderniſſe: aen de kant van de rieviere waren diverſche redelijcke Dorpen / naer de wijſe van Petatlan. Van t'beginſel van de Provincie van Tamochala tot aen de Suydt-Zee zijn ſes leguen, waer van de vijf bewoont zijn. Van hier trockenſe langhs de rieviere dertich leguen, door de lucht diele kreghen van dat daer veel woon-plaetſen / ende goet landt was / ende quamen aen de Provincie van Cinaloa, daer wel vijf en twintich Dorpen in waren/ elck van wel drie hondert inwoonders. De Spaegniaerden vertoefden hier wel twee en veertich daghen/ door dient ſeer reghende/ ende wierden al die tijdt wel voorſien door de Wilde/ van Halen/ Torrtel-duyven ende ander gevogelte: dan de Wilden ginghen ten laetſten door: ende de Spaegniaerden paſſeerden de rieviere / ende toghen dertich daghen door onbewoont landt / treckende naert t'Suyden / ſonder te vinden eenighe fonteynen ofte beken / door dien t'landt black is / heet ende ſeer droogh/ en droncken alleen upt ſeker plaſſen van reghen-water. Sy ontdeckten een ander rieviere/ doch ſoo wel niet bewoont als die van Cinaloa; ende t'volck van deſelve manieren/ ghewaet/ ende tale als die van Cinaloa. De rieviere ghepaſſeert zijnde op vlotten / verſtonden ſy dat acht dagh-reyſen voorder aen veel ende ſtrijdtbaer volck woonde/ wiens handen ſy niet en ſouden konnen ontgaen; namen een guide met/ ende reyſden ſeven daghen ſonder woon-plaetſen te vinden/ vijf en ſes leguen daeghs/ ende vonden eyndelijck de rieviere genoemt Yaquimi; t'ghebreck van water was ſoo groot in deſe woeſtijne / datter veel Indianen van ſtorven / ende daer ſoudender meer geſtorven hebben / ten ware ſy ghevonden hadden ſeker Cardoenen van het katſoen van de Tunas, welcke af-ghehackt zijnde met haer rapieren/ ſoo veel ſaps gaven / dat t'volck hem daer mede verquickte: paſſeerden de rieviere ſonder eenigh belet/ en vonden een verlaten Dorp van t'welck een breede wegh liep de rievier nederwaerts / de welcke een weynigh af-ghetrocken zijnde / vonden volck in de wapenen / welck berept was om reſiſtentie te doen; dan om dat het black landt was daer de Spaegniaerden met haer Peerden avantagie hadden / ſoo wierden ſy naer een harde ſcharmutſelingh verſtropt. Aen den gantſchen oever van deſe rieviere zijn veel Dorpen / ende t'volck van tael ende maniere als de voor-gaende. Langhs de kant

Her. deſer.

d. l. 1. c. 7.

van dese riebiere loopt een Cordillera van berghen / welcke haer oorspronck heeft van de principale Cordillera, ende streckt veel mijlen in Zee; ende van dit gheberghte af loopt de kromte ofte in-wijck / welck duert tot Xalisco toe / welck zijn meer dan twee hondert leguen, ende om dat dit point soo diep in Zee loopt / heeft men eertijts ghemeynt dat het een Eylandt was. De Spaegniaerden keerden van hier weder naer Culuacan. In t'gantsche landt tusschen de twee riebieren Petatlan ende Yaquimi is t'volck al van een ghestalte; en hebben gheen krupten / noch Batatas, noch dierghelijcke dinghen/als alleen seecker Meloenen / Maiz, boontjens ende ander klepn saet daer sy broodt van maken / en drincken gheen Chicha, noch en hebben gheen Maguey, zijn strijdtbaer / ende en maken gheen ghelcheeuw als de andere Wilden/konnen wel arbeyt verdragen/ door dien sy continuelijck belich zijn met jaghen. Aen de riebiere Yaquimi zijn eenighe Stieren / en Koeyen / ende seer groote Harten; sy maken haren dranck van seecker klepne Carobes, die aen de boomen wassen die sy noemen Mezquites, ghestooten in mortieren / ende met water ghemenght: Eenighe vrouwen zijn met gloeyendt Yser ghemerckt int aensicht als de Swarten / ende de mans die kerven t'aensicht met scherp / ende schilderent. t'Landt is meest black / droogh ende seer ghesondt; van de Zee af tot aen de principale Cordillera zijn vier en dertich leguen, ende de riebieren zijn seer vilch-rijck. In dese Provincie was eertijts een woon-plaetse van Spaegniaerden gheleght / diese noemden San Iuan de Cinaloa, dan en hebben die niet wel konnen houden/hoewel dat Francisco de Yuarra dese plaetse op nieuws van volck versach / ende van alles daer liet brengen van Culuacan af/ welck tot onder-houdinghe van t'volck noodigh was; ende de Minnebroeders hebben groote neerstichepdt ghedaen om t'volck van de lande te bekeeren.

Het sevende Capittel.

Beschrijvinghe van de Provincie Uxitipa, ende hare geleghentheyde.

TOt noch toe hebben wy vervolght de particuliere Provincien van Neuva Galicia, welck legghen aen ende langhs de custe van de Supdt-Zee; ende sullen nu komen tot de ghene die binnens landts zijn gheleghen; beginnende van een Provincie die naer t'Gouvernement van Panuco toe ghelegen is. Ten tijde doen Nuno de Guzman van Mexico verreysde naer de ontdeckinghe van de Provincien die nu Neuva Galicia werden ghenoemt/welck was int jaer 1529. liet hy int Gouvernement van Panuco daer hy eyghentlijck Gouverneur van was/ voor syn Lieutenant Lope de Mendoça, met expresse ordre / dat hy een tocht soude doen te landt-waert in/ naer t'quartier van Vxitipa, om t'Landt te ontdecken/ende volck te planten/soo wanneer hy bequaemheyt van plaetse ende andere noodsaeckelijckheden daer toe soude vinden. Lope de Mendoça dede als hem van den Gouverneur belast was / ende naer eenigh onder-soeck populeerden hy in de vallepen van Vxitipa gheleghen twintich leguen van de Stadt Panuco, een Stadt welck hy noemde San Luyz, te landt-waert in/ naer de Provincie van Xalisco toe / onder welckes Gouvernement het is ghebleven/ oock naer dat de Koninck van Spaegnien t'Gouvernement van Panuco, welc eerst op hem selven was/ onder de jurisdictie van Mexico heeft ghevocken: ende van Vxitipa, tot Tonala rekent men hondert ende twee leguen. De ghestalte ende manieren van t'volck van desen Lande zijn ghelijck die van Mexico, hoewel de tale verschepden is; haer Tempelen zijn hoogh / van aerde soden ghemaeckt met haer trappen; kleeden haer met mantels als die van Mexico; hebben hare soorten van ghemaeckte wijnen om op haer feesten te drincken. T'landt is wonder overvloedigh van Krupten / ende van jacht van Harten ende andere wilde dieren: veel Hoenderen wonder nu ghevonden / Quackelen / Perdrijsen / Torteldupven ende andere ghevoghelte / ende in somma alderhande lijftocht in overvloet. Wt dese Provincie spruyt een groote riebiere/welc door Panuco passeert/ende daer ontrent in Zee loopt: T'landt is seer oneffen ende hitigh, als de Indianen haer dronken ghelaghen hielden / soo besoedelden sy haer selfs met veel abominable sonden / ende datse door de mondt niet konden in drincken / lietense haer met spuyten van onder in gieten. Hadden haer manieren van Flupten / Trompetten / Cornetten / ende andere Musijck-instrumenten:

d. 4. l. 9. c. 12

Dan

Dan ſints datſe van de Spaegniaerden zijn t'onder-ghebracht/ ſoo zijn deſe grooſſte fauten wat ghebetert.

Het achſte Capittel.

Particuliere beſchrijvinghe van de Provincie van de ZACATECAS, ende de verſcheyden Silver-mijnen in de ſelve gheleghen.

DE Provincie dieſe noemen de los Zacatecas is ſeer rijck van Silver-mijnen/ doch ghebreckigh van water/ Tarw / ende Mayz : daer zijn dry Steden van Spaegniaerden/ ende vier andere voornemen gheleghentheden van mijnen; van welcke mijnen de principaelſte zijn die men noemt de los Zacatecas, veertich Spaenſche mijlen naer het Noorden van Guadalaiara, ende tachtich mijlen van de Stadt Mexico, alwaer haer ordinaerlijck houden meer dan vijf hondert Spaegniaerden/ vijf hondert Slaven /hondert Peerden ende Muylen / ende een Clooſter van Minnebroeders/ende daer is continuelijck een van de Koninckſijcke Officiers van Guadalaiara. Ock ſoo zijn in deſe Provincie gelegen de mijnen van Avinno, op de Limiten van de Zacatecas. Deſe wierden ontdeckt dewijl Don Luys de Velaſco Vice-Roy was van Nova Hiſpania, door het belepdt van Franciſco de Yuarra, in den jare 1554. welcke ſchepdende van de mijnen van Zacatecas met een goet ghetal Soldaten/ wel verſien met wapenen / Peerden / Slaven ende Swarten / biſcupt / vleeſch ende andere noodtzuſt; ontdeckte eerſt de mijnen van S^t. Martin, welck zijn gheleghen ſeven en twintich leguen van los Zacatecas, naer t'Noordt-weſten / daer hem by de vier hondert Spaegniaerden pleghen te onthouden: Daer naer ontdeckte hy de mijnen van San Lucas; ende die van Avinno voor-noemt/ ende andere meer daer ontrent / daer groote quantitept van Silver is upt ghehaelt; ende beneffens deſe wierden mede ontdeckt in de juriſdictie van S^t. Martin, de mijnen dieſe noemen del Sombrerete; ontrent de welcke gheleghen is de Stadt del Erena, vijf en twintich leguen van los Zacatecas naert Noordt-weſten toe. Voorts de mijnen de de los Ranchos ende de los Chalchuites, ende die de las Nieves, daer veel Metaels in is / ende zijn ſoo goet / dat indien de mineurs abundantie van Quickſilver konden krijgen tot een redelijcke prijs/ daer ſoude noch onghelijck meer Silvers upt getrocken worden als het nu wel doet: ſoo haeſt als deſe mijnen ontdeckt waren / gaf den Vice-Roy voorſchreven laſt / dat men daer woon-plaetſen ſoude leggben / ende volck planten / door dien de Indianen daer omher in oorloge zijn/ om haer ſoo in toom te houden/ende t'Landt voorder te ontdecken. Voorts wierden ghevonden de mijnen dieſe noemen del Freſnillo, die ock een groote quantitept Silvers hebben upt-ghegeven/ ende noch upt-geven. Naer dat de mijnen van San Martin met volck beſet waren / ende de ingheboorne tot ſtilte ghebracht/ quamen daer ſeker Religieuſen van de oorde van S^t. Franciſcus, met commiſſie van den Vice-Roy, om te landt-waert in te trecken / t'volck van de Lande te ſoecken / ende haer het Evangelium te predicken; Franciſco de Yuarra hem latende voor-ſtaen/ dat deſe Monnicken perjekel ſouden loopen / wilde met haer trecken met goede compagnie van Soldaten / ende ſy ontdeckten die repſe de vallepe van S^t. Iuan, ende de riviere de las Nacas, ende ten ſelve tijden rebelleerden de volckeren die op de Frontieren woonden / ende hy ſtelde die weder te vreden / ende brachtſe ſoo weder tot ſtilte: ende hy populeerde de vlecke van Nombre de Dios; welck is gheleghen acht en ſeſtich leguen van de Stadt Guadalaiara, ende thien leguen van de mijnen van San Martin naert Noorden; daer is een Clooſter van Minnebroeders; t'Landt is overvloedigh van Mayz ende van Tarwe/ende daer zijn ſeer goede Silver-mijnen. Om deſe Stadt beter te maintineren/ſoo kocht Yuarra, naer dat hy het Gouvernement van deſe nieuwlijcks by hem gheconqueſteerde Landen hadde verkreghen / ſeker mijnen in Avinno, ende gaf ſoo wel de Indianen als Spaegniaerden vrydom om daer ſoo veel Silvers upt te halen als ſy konden/ waer door deſe plaetſe ſeer wel bewoont is ghewordẽ/ ende t'volck van de Lande in vrede ghehouden / ende de vpanden wederſtaen / ende de Quinto van den Koninck is daer door ſeer verbetert. Dit ſoo wel ghelucredeert zijnde/ ſondt Yuarra upt voorder laſt van den Vice-Roy den Capitepn Alonſo Pacheco, om te gaen populeren de Stadt Durango in de vallepe van Guadiana, ende gaf hem mede

Her. deſcr. d. 8 l. 10. c. 23.

Her. deſcr.

Her. deſcr.

een

een groot ghetal van Koepen ende Stieren / Peerden / Schapen / Maiz, ende alderhande ammunitien / ende dry maenden daer naer trock hy daer selfs / ende volHer.descr. trock de bouwingh van dese Stadt. Durango is gheleghen op de Limiten van de mijnen van San Martin ende de vallepe van San Salvador, acht leguen van de vlecke Nombre de Dios; is een ghesonde gelegenthept / daer zijn veel riviеren om de landen mede te wateren/die seer vruchtbaer zijn van Tarwe/Maiz, ende andere victuyen; ende in haer Limiten zijn de mijnen van San Lucas, ende seer goede Zout-pannen: men heeftер veel Estancias ofte bou-huysen voor groot ende klepn vee/ door de menichte van de rivierkens ende wateren/berghen ende weyden; waer door de om-leggende vyanden hebben begonnen te stillen / ende de naturelen haer te accomoderen met politique coustumen / haer te kleeden / ende de Christen Religie aen te nemen.

Her.descr. In de Provincie de los Zacatecas, is noch een ander plaetse by de Spaegniaerden bewoont / ghenaemt Xerez de la Frontera, dertich leguen van Guadalaiara, naer het Noorden / ende thien leguen van de mijnen de los Zacatecas, ende op de wegh die derwaerts loopt. De Indianen van dit quartier waren langh in oorloge in vele plaetsen / ende de Chichimecas ende Guachachiles deden groote schade op de wegh tusschen Guadalaiara ende los Zacatecas; dit heeft een kostelijcke ende seer moeyelijcke oorloge ghevallen voor de Spaegniaerden / ende wierdt eyndelijck ten eynde ghebracht / doen den Marquis de Villamanrique Vice-Roy was van Nova Hispania. Soo dat de Indianen van dese contrepe nu gereparteert zijn in hondert en vier Repartiemenros, als de Spaegniaerden die noemen. In dese Provincie van los Zacatecas sneeuwt het somtijts ontrent Kerstmis / dan blijft niet langh leggen. In t'voor-gaende boeck / spreeckende van Panuco, hebben wy verhaelt de nieuwe wegh diese hebben ghepractiseert om van de Noordt-Zee aen dese mijnen te komen. Anders om van dese mijnen van Zacatecas naer Mexico te komen / neemt men syn wegh (naer t'verhael van John Chilton die daer heeft gherepst) op St. Miguel; ende van daer naer Pueblo Novo; ende dan door de Provincie van Mechoacan, ende soo voorts naer Mexico toe.

NOVA VIZCAYA.

Het neghende Capittel.

Particuliere beschrijvinghe van dese Provincie, ende de bysondere Silver-mijnen daer in gheleghen.

Her.descr. DE Provincie die sy nu noemen Neuva Vizcaya, is gelegen by na Noordt-westwaerts van de Provincie de los Zacatecas, ende wyftich leguen van haer verschepden / is een Landt daer abundantie is van victuyen / ende veel vee ende goede mijnen van Silver; ende sy begrijpt oock onder haer de Provincie Topia; dese Provincien zijn ontdeckt gheweest by Francisco de Ybarra; welcke ontdeckinghe Herrera ons beschrijft in manieren als volght.

d.8 l.10.c. 24. Francisco de Yuarra, hem bevindende met hondert en dertich soldaten / naer dat hy de Stadt Durango hadde van volck wel voor-sien / is op-getrocken om t'Landt voorder te ontdecken / hy vondt in dien tocht de mijnen van Endehé ende die van St. Iuan; dan door dien de winter hem op den hals quam / retireerde hy met syn Leger / ende trock alleen metter haest met dertich soldaten om te onder-soecken seker groote woon-plaetsen / die hem gheleght waren te wesen in t'ghebergh te dat voorder aen lagh / ende hy ontdeckte de Landen die nu worden ghenoemt Topia; leedt op desen tocht groot onghemack van honger ende ander dangier; want waren genoodsaeckt eenige Peerden te slachten om die te eten: eñ van daer gekeert zijnde / sondt hy de Capitepn Rodrigo del Rio met volc / om met volc te besetten de mijnen van Endehe, de welcke seer rijc ende voordeelijc zijn upt-gevallen; insgelijcx dede hy volck leggen aen de mijnen van Sta. Barbara ende St. Iuan, de welcke leggen in het Gouvernement van Neuva Biscaya, dry leguen d'een van d'ander: ende 20. leguen van die van Endehe, welck de upterste zijn van t'gene tot nu toe by de Spaegniaerden is bewoont in dat quartier te landtwaert in; dese metalen zijn seer rijc / ende beneffens de menichte van Silver / is daer veel Loots ghevonden / welck seer dienstigh is ghewees om de andere Silver-mijnen te bene-

beneficieren. Ende uyt dese ontdeckinghe is groote nutticheydt ghesproten voor de Provincien van Neuva Vizcaia, ende t'Rijck van Neuva Galicia, ende voor Nova Hispania in t'generael/om de groote trafijcken die daer uyt zijn ontstaen/door dien de mijnen veel zijn/seer rijck/ende van seer veel fijne Metalen. Doen Francisco de Yuarra keerde naer de valley van St. Iuan, om daer te over-winteren/maeckte hy een sterck huys/in t'welcke hy veel vivres vergaderde/daer hy seer wel aen dede; want de inghe-boorne van de Lande sonder haer de minste oorsaeck daer toe te gheven/rebelleerden/ende sloeghen wel vier hondert Peerden ende Muylen doodt; ende des niet teghen-staende den rechten tijdt ghekomen zijnde/trock hy evenwel op om de Provincie Topia te soecken/ende toogh over een seer hardt gheberghte/daerse altemael groote armoede leden/openende de wegh met haer handen door rodtsen/ende onbewoonbare berghen/beneffens t'gheweldigh sneeuw ende koude/welck haer seer moeyelijck viel; want haer wel veertich Peerden doodt vrosen: ende t'ghebeurde/dat de Peerden van de koude ghenepen zijnde/af-lieten te weyden/ende quamen loopen in de vyeren die de Spaegniaerden hadden ghemaeckt/ende storven daer; ende daer bevroos een Peert/datse vijfthien daghen daer nae noch staende vonden/sonder datter yets aen vermindert was. Ghekomen zijnde in de Provincie van Topia, hoewelhy int eerste eenige resistentie vont/soo bevredichde hy niettemin t'volck van de Lande met sachte handelinge ende industrie; ende quam van daer in de Provincie van Cinaloa. Iuan Gonzalez in syn Historie van China, seght dat de mijnen van St. Barbara leggen hondert en sestich leguen van Mexico; ende dat seventich leguen van dese mijnen voorder/legghen de Steden/die de Spaegniaerden noemen las quatro Cienagas: daer wy gheen voorder bescheyt als noch van hebben onder-vonden.

CALIFORNIA.

Het thiende Capittel.

Particuliere beschrijvinghe van de Landen van CALIFORNIA, ende haer eerste ontdeckinghe by de Schepen van Don Hernando Cortes, ende andere.

CAlifornia is een groot punt Landts uyt-steeckende in de Zee in t'Westelijckste deel van Nova Hispania, op de hooghte van twee en twintich graden by Noorden de Linie; van waer het hem in de lenghde uytstreckt naer het Noordt-westen by de twee hondert spaensche mijlen/hoewel van t'selve gheen volkomen kennis en is/(als by de voyagien die wy hier naer sullen in-voeghen tot meerder kennis van dit quartier) nochte van de havenen ende Eylanden van de binnen-landtsche Zee/diese noemen Golfo de California, welck daer is tusschen het voorschreven punt/eñ de Landen van Nova Hispania, ende haer streckt naert Noordt-westen; in de welcke zijn veel rievieren/caben/punten/ende plaetsen daer men landen mach/daer men gheen sonderlinghe notitie van heeft/door diense weynigh ghefrequenteert worden. Aent beginsel ende in-komen van dese Golfo leght een seer langh Eylandt ende smal/langhs de custe/ende seer naer daer aen gheleghen/ghenaemt Guayaval, welcke komt van de rieviere diese noemen Rio de nuestra Sennora, oft oock de Sebastian de Bora, tot de rieviere Pascua toe in de Provincie van Culuacan: want dit Eylandt ofte syn haven is ontrent de achthien mijlen van St. Miguel de Culuacan. Dan om beter te verstaen de geleghentheydt van de custe van Nova Galicia ende California, soo sullen wy hier in-voeghen de navigatien op dese custe ghedaen/soo door ordre van den Marquis del Valle, als mede van den Vice-Roy Mendoça. Don Hernando Cortes sondt in den jare 1534. twee schepen om in de Suydt-Zee Landen te ontdecken/waer van den Admirael van het ander verdwaelde/ende omquam; ende het schip St. Lazaro, welck het tweede was/gheloopen zijnde uyt de haven van St. Iago in de Provincie van Coliman, hieldt meest syn cours Suydt-suydt-west/tot op de hooghte van derthien graden en een half; ende daer naer West-noort-west tot op de hooghte van sesthien graden; ende daer naer voorts Noordt-noordt-west ende Noordt-west tot op de hooghte van sesthien graden en een half; veranderden daer naer haer cours/ ende

Her. descr.

d. 5. l. 7. c. 3.

ende ginghen Ooſt-zuyd-ooſt aen tot op de hooghte van ſeſthien graden; daer naer met een Ooſt-noordt-ooſte wint Noordt-noordt-weſt ende Noordt-weſt aen/ van de twintich graden tot de dry en twintich graden en een half; ende ſo voorts Weſt-noordt-weſt ende weſt; vonden daer naer een Eylandt / welck ſy noemden Santo Tomas, ghelegen op de hooghte van twintich graden en een derde / hebbende int om-gaen by de vijf en twintich leguen, vol gheboomte; aen de Zuydt-zyde heeft het een ſeer hooghen bergh/ ende daer is goet anckeren/ een mulquet-ſchoot van landt in vijf en twintich vadem waters/ wit ende ſwart zandt/ ende het ſtrandt is hackelich/ ende daer en is ganſch gheen water: doch vonden een wepnich reghen-waters tuſſchen de klippen in/ dat noch half brack was. Stelden van dit Eylandt haer cours Ooſt-noordt-ooſt aen/ ende daer naer Noordt-ooſt/ om t'landt van Nova Hiſpania te beſeylen/ blyvende al meeſt op de hooghte van ontrent twintich graden / op welcke hooghte ſy oock het landt ghewaer wierden/ ende quamen aen ancker dry oft vier leguen van Ciguatlan, op de hooghte van twintich graden ende een derde/ aen de ooſt-zyde van een Eylandt/ een booch-ſcheut van't vaſte-landt verſchepden; quamen daer naer in de haven van Xuclutan, op de hooghte van twintich graden en een derde / ſes leguen by Ooſten van Ciguatlan. Van daer ſchepdende/ ſtelden haer kours Suydt-ooſt / ende de heele cuſte is hoogh-landt/ ende binnen-landts berghen vol gheboomte / ende daer naer liepen ſy Ooſt-zuydt-ooſt tot Zacatula toe / naer't Suydt-ooſten vijf en dertich leguen, tot dat ſy quamen op de cuſte die Ooſt ende Weſt ſtreckt; weſende al ſeer hoogh-landt/ met veel in-hammen ende bayen / ende eer ſy quamen op de voorſchreven Ooſt ende Weſt cuſte / vonden ſy een groſſ punt / de maniere van een Eylandt/ daer de Zee op breeckt; ende van dit punt tot Acapulco, zyn achthien leguen Ooſt ende Weſt. Den Admirael die wy hier vooren hebben verhaelt van dit Schip verdwaelt te weſen / quam in de Baya van S^t. Cruz, alwaer t'volck van de lande den meeſten-deel van t'volck van dit Schip (dat te lande was ghegaen) doodt ſmeet/ ende wepnighe die over-bleven / t'Schip niet connende regeeren / verlooren t'ſelve op de cuſte van Nova Galicia. Den Marquis del Valle hier van verwitticht zynde/ her-nam de vopage met dry ſchepen / ſelfs in perſoon: ende t'ſcheep ghegaen zynde/ daer ſyn voor-ghenoemt Schip ghebleven was; quam eerſt aen ſeeckere hooghe berghen die hy noemde de S^t. Felipe; ende een Eylandt dry leguen van 't vaſte Landt/ dat hy noemde S^t. Iago; ende op Krups-dach in May quam hy in de baye daer ſyn volck doodt ghellaghen/ ende noemdenſe Baya de Santa Cruz, welck is een goede haven/ beſchut voor alle winden/ op de hooghte van dry en twintich graden en een half by Noorden de Linie; mepnende de baye over te krupſſen / over-viel haer ſulcken ſtorm dat ſy upt haer cours gheraeckten / ende voeren de baye op tot aen de twee rievieren van S^t. Pedro ende S^t. Pablo, ende vertoefden daer eenighe daghen; leden daer groot ghebreck van victuyes / want in t'Landt en is gheen voor-raet / door dien het een Wildt volck is welck gheen huyſen en heeft / noch zaep-landen / ende leeft alleen op krupten ende krupden van t'Veldt / ende van t'Wildt datſe dooden met haer pylen; ende om te viſſchen in de Zee/ hebben ſy haer vlotten van vijf ſtucken houts / waer van het middelſte het breeedtſte is. Daer naer den Marquis met het kleynſte Schip (dat alleen by hem was ghebleven) loopende wel vyftich leguen langhs de cuſte van Nova-Hiſpania, vondt hem op een morghen tuſſchen klippen ende droogh ten daer ſy niet wiſten upt te komen/ ſoo datſe met het loot diepende/ t'landt naeckten by een inwyck / ende wierden ghewaer een ander Schip dat ontrent twee leguen van daer vaſt lagh/ welck een van ſyn ander twee ſchepen was / ende de Piloot van t'ſelve Schip brocht hem binnen/ doch ſoo/ dat het Schip ſtiet ende ſoo leck wierdt / dat ſy qualyck tyd hadden om haer lyf ende goederen te ſalveren. Deſe plaetſe ofte haven was ghenoemt Guayabal; ende S^t. Miguel de Culuacan leght van hier achthien leguen naer het Weſten. De ſchepen hier wat vermaeckt hebbende/ vervolghden ſy haer vopage naer de voornoemde Baya de S^t. Cruz, daer den Marquis eenigh volck ghelaten hadde; ende liepen eerſt bupten om t'Eylandt van Sant Iago, ende daer naer tuſſchen t'Eylandt ende 't vaſte Landt / tot datſe weder quamen in de haven van S^t. Cruz; de mondt van t'Canael van deſe haven is engh / dan binnen is het Canael wel een myle breedt. Den Marquis liet hier eenigh volck onder den Capitepn Franciſco de Vlloa met victualie voor een jaer. Dan alſoo daer occaſien voor-

d.5.l.8.c.9.

vielen

vielen / waer dooꝛ eenighe ſchepen moeſten ghebꝛuyckt woꝛden tot ſecours van den Marquis Pizarro, ſoo en vinde niet dat deſe vopagie dooꝛ dien tijdt is vervolght; dooꝛ dat den Marquis del Valle naer Spaegnien keerde/ende een vlote ſondt onder het beſepdt van den vooꝛſz. Franciſco de Vlloa, wiens navigatie wp hier vervolghens puntueliꝛck ſullen gaen beſchꝛyven / gelijck wp die vinden bp hem ſelfs upt-ghegheven.

Het elfde Capittel.

Beſchrijvinghe van de voyagie van Franciſco de Vlloa.

SY embarqueerden haer ſelven in de haven van Acapulco den 8. Julij in den jare 1539. ende zeplden langhs de cuſte van Sacatula ende Motin, welc is ſoet ende playſant dooꝛ de menighte van boomen die daer groepen / ende de rievieren die dooꝛ het landt loopen; ende quamen ſoo tot de haven van S^t. Iago in de Pꝛovincie van Colima: waren tuſſchen beyden belich twintich daghen / en bleven daer ſeven en twintich daghen. Den 23. Auguſti ſchepden ſy van daer / ende weſende dooꝛ een extreem tempeeſt op ende neder ghedꝛeven / liepen tot de rievière van Guayaval in de Pꝛovincie van Culuacan. Ende dooꝛ dien de pinaſſe S^t. Thomas van haer verſteken was / ſoo cruyſten ſy van daer over naer de haven van Sta Cruz in de Pꝛovincie van California, daer ſy vooꝛ-ſpꝛoken waren malkanderen te vinden. Gekomen zynde in de haven van Sta Cruz, vertoefden daer vijf daghen / en namen verſch water in; ende de pinas niet vernemende / maeckten zepl den 12. Sep. ende zeplende langhs de cuſte van de vooꝛſchꝛeven haven / ſaghen ſy dꝛy Eplanden / daer ſy gheen regard op en namen / denckende daer niets te vinden dat meriteerde. Soo zeplende over de Golfo van California, quamen in twee daghen en een halft tot Rio de S^t. Pedro ende S^t. Pablo, vindende dooꝛ de in-komſte een klepn Eplandt in de mondt van de rievière / vier oft vijf leguen van't vaſte landt. Aen beyde zyden van de rievière ſaghen ſy ſchoone ende groote playnen vol van groene ende playſante boomen / ende vooꝛder te landt-waert in ſeer hooghe berghen vol van gheboomte ſeer luſtich om te aenſchouwen. Van deſe rievière zeplden ſy vooꝛts langhs de cuſte de ſpatie van vijfthien leguen, in welcke cours ſy vonden twee andere groote rievieren / naer haer oꝛdeel ſoo groot ofte grooter als de rievier van Sevilla in Spaegnien. Al de cuſte bp deſe rievieren is vlack ende vol boomen als de vooꝛgaende / ende binnen s'landts berghen dicht met boomen bewaſſen / ende beneden op de playnen verthoonden hem ſekere Lacken van water. Van deſe rievieren zeplden ſy achtthien leguen / ende ſaghen ſeer playſante playnen ende Lacken die haer openinghe hadden in de Zee; ſoo datſe den boot upt-ſetten om die te beſoecken ofte daer eenighe goede havenen mochten ghevonden woꝛden vooꝛ de Schepen; dan vonden de cuſte vlack / ende de monden van de vooꝛ-ſchꝛeven Lacken ondiep / ſoo datter niet op te achten en was / anders was het ſeer fraey Landt: Hier ſaghen ſy eenighe Indianen aen t'Landt / ende oock vperen. Deſe twee rievieren legghen twee leguen van den anderen / ende zyn ſeer groot; ghekomen zynde aen de tweede / klommen ſy in de marſch / ende ſaghen veel ende ſeer groote Lacken daer ſy vermoeden deſe rievieren haer oorſpꝛonck upt te nemen / want ſaghen elckes cours bp hem ſelven met fraepe gheboomte al langhs de Oevers van de vooꝛ-ſchꝛeven rievieren groepende. Het current van de rievieren konde dꝛy mijlen in Zee onder-ſchepden woꝛden / ende aen de monden wierden ſeker ſtaken geſet om die te bekennen / ende ſtrand is vlack ende landigh / ende t'landt luſtigh. Deſen dagh zeplden ſy langhs de cuſte ſeſthien leguen; ende in t'midden van deſe diſtantie is een ſchoone bape van vier oft vijf leguen; den nacht daer aen lagen ſy aen ancker in twintich vadem waters; ende des anderen daeghs volghden ſy haer cours Noordt-waert aen / ende dꝛy oft vier leguen ghezeplt hebbende / ſaghen ſy dꝛy openinghen van Lacken welck te landt-waert in ſtreckten / ende wierden daer ſtaende poelen. Sy reden een mijl van de vooꝛſchꝛeven monden in ſes vadem waters / ende ſonden den boot upt om te ſien oft daer eenigh in-komen was vooꝛ haer ſchepen / want een halft mijle van t'landt en hadden ſy niet boven een oft twee vadem waters. Hier ſagh t'volck ſeven oft acht Indianen / ende vonden diverſche ſooꝛten van groene krupden / differerende van die van Nova Hiſpania. t'Landt is vlack / dan verre binnen s'landts ſagen ſy groote ende klepne bergen die een groote

wegh henen ſtreckten / ende waren ſeer playſant om aen te ſien / den volgenden dagh zeylden ſy al voorts in t'ghelicht van de blacke cuſte naer t' Noordt-weſten / in thien ende vyfthien vadem waters: ende ſes goede leguen ghezeylt hebbende / vonden ſy een baye te landt-waert in ſtreckende by de vyf leguen wyt / van waer de cuſte Noordt-weſt loopt / ende deſen dagh zeylden ſy by de ſeſthien leguen. Al deſe cuſte is black / dan niet ſoo playſant als voorzen: Al den nacht ende s'anderdaeghs tot den middagh liepen ſy Noordt-weſt aen / doen quamen ſy aen een Cabe van wit landt / ende bevonden haer op de hooghte van ſeven en twintich graden ende dry quarten; noemdenſe Cabo Roxo. [Soo ſeght de Enghelſche Tranſlatie: maer de Italiaenſche by Ramuſio ende Herrera in ſyn Hiſtorie ſtellen Cabo Roxo op de hooghte van negen en twintich graden ende dry vierde; welck ſekerder ſchynt / door dien deſe beyde (waer van de eene van Herrera apparent uyt het originеel is ghenomen) accorderen.] Al de cuſte is black / ſchoon ende ſuyver landt / ende binnen s'landts weynich gheboomte / ende niet hoogh / met ſekere bergen ende gheboomte / dry oft vier leguen van de voor-ſchreven Cape; ende hier verthoonde hem ooc een mondt van een rievière / hebbende een Lack binnen s'landts / ende de rievière ſcheen ondiep te weſen / door dien de Zee daer ſeer brack. Hier laghen ſy int landt dry oft vier rievieren. Dus zeylden ſy al Noordtwaert aen / ende door dien ſy gheen goet weder en hadden / reden ſy dien nacht in een groote haven die in haren wegh lagh / daer ſy aen ſtrandt ſeker pleynen laghen / ende binnen s'landts gheberghte dat niet ſeer hoogh en was. Vervolgende haren cours Noordt-waert ontrent dry leguen van deſe haven / vonden ſy een Eylandt ontrent een myle groot / leggende voor de mondt van de voor-noemde haven; ende voorder zeylende vonden noch een haven / welck twee monden heeft / zeylden de Noordtlyckſte mondt in / welck heeft thien oft twaelf vadem waters / ende drooght op tot op vyf vadem / daer ſy anckerden in een poel welck de Zee maeckt / welck is een vreemt dinghen om ſien / want daer waren ſoo veel in-komſten en ſtroomen en havens / dat ſy verwondert waren t'ſelve te ſien; ende deſe havens ſoo bequaem / dat de nature die niet beter ſoude konnen maken / ende vonden daer abundantie van viſch. Hier anckerden ſy / ende de Capiteyn ginck aen landt / ende nam poſſeſſie met de behoorlyckе Ceremonien. Vonden hier netten om viſch te vanghen / ende ſeker koten ende ſtucken van aerde potten ſeer wel ghemaeckt / als die van Spaegnien. Hier wierdt een Crups op-gherecht; ende laghen het landt vol van groen gras / hoewel different van dat van Nova Hiſpania, ende binnen s'landts groote ende groene berghen. Schepden van deſe haven / ende ginghen aen Noordt-weſt met goet weder / ende van hier begonnen ſy te ſien aen de ſtrandt hooghe berghen met witte ſpotten / ende laghen daer veel ghevoghelte / welck ſyn neſten hadde in ſeker holen van de rodtſen / ende zeylden thien leguen voor de Sonnen onder-ganck / ende waren des nachts becalmt. S'ander-daeghs volghden ſy haer cours Noordt-weſt / ende van dien dagh af begonden ſy te ſien aen de Weſt-cuſte (daer de voorſz. haven van Santa Cruz aen leght) ſeker Eylanden ofte hooghe Landen; ende gemoetten een Eylandt twee leguen groot; ende langhs de Ooſt-cuſte / houdende altyds t'vaſte Landt ende Eylanden in t'geſichte / zeylden ſy vyfthien leguen tot s'avonds / vindende dooragaens dicht by ſtrandt ſeer hooghe berghen ſonder boomen / t'Landt al meer ende meer hem verthoonende aen de Weſt-cuſte; waer door ſy begonden different van ghevoelen te weſen / eenige meynende dat de cuſte van Santa Cruz was vaſt Landt / ende dat het paelde aen t'vaſte Landt van Nova Hiſpania; andere gheloovende dat het maer Eylanden en waren. Ën ſoo voeren ſy voort aen / hebbende t'landt aen beyde de zyden / ſoo verre dat ſy al begonden te verwonderen; deſen dagh zeylden ſy vyfthien leguen, ende noemden de Cabe Cabo de las Plagas ofte Plaias. Den naeſten dagh zeylden ſy wel twintich leguen; T'ſtrandt is al langhs henen vol kleyne heuveltjens ſonder gras oft boomen; ende anckerden dien nacht in twintich vadem waters; des anderdaeghs beghonden ſy te komen in een Strate Noordt-weſt-waert / welck in de mondt twaelf leguen breedt was / ende hadt twee Eylanden / vier mylen van den anderen verſchepden; ende laghen dat het Landt daer black was met ſeker berghſkens / ende dat daer een water als een Broecke door de playn henen liep. Deſe Strate ſoo verre als ſy ſien konden / was ſeer diep / want ſy en konden gheen bodem vinden / ende laghen het Landt ſtrecken aen beyde zyden / ende de Weſte-

lyckе

lijcke zijde van Sta Cruz was hooghe Landt/ende ſeer kaele berghen; s'anderdaeghs vervolghden ſy haren wegh Noordtwaerts/ ende zeylden vijfthien leguen, ende in't midden van dese wegh vonden een in-wijck ofte bape/wel ses leguen in t'Landt ſtreckende met veel kreecken; daeghs daer aen zeylden ſy thien leguen, de cuſte was al hoogh gheberghte ende kael. T'is ſeer diep hardt by de ſtrandt/ende dien nacht moeſten ſy ſtil legghen om de contrarie windt; s'anderdaeghs liepen ſy weder Noordt-weſt aen by de vijfthien leguen langhs de cuſte/ laghen fraeye gheberghte binnen s'landts/en veel blackten ende duynen/en wepnigh boomen; de voet-ſtrandt al ſandigh: op het midden van den dagh vonden ſy ſeker klepne klippen vier leguen van t'landt/ allwaer t'landt een groote punt maeckt/daer ſy bleven legghen/ende hadden dien nacht een gheweldighen reghen. Des ander-daeghs zeylden ſy al voort/ by de acht oft neghen leguen, ende laghen binnen s'landts wepnigh bergen ſonder boomen/ dan ſoo veel ſy ſien konden/aen de Weſt-zijde warender ſeer groote. Hier letten ſy het over nacht/door dien het daer ondiep was/ende t'water ſeer wit gheljck kalck/ ſoo dat ſy daer over verwonderden. s'Anderdaeghs ginghen ſy al weder Noordt-weſt aen langhs de cuſte/ ende zeylden acht leguen, laghen doen een ander Landt/ welck ſtreckte Noordt-weſt/ vol van hooghe berghen: ende ſoo voorts zeylende/ſochten ſy neerſtelijck oft daer eenighe paſſagie was tuſſchen beyden de Landen/ want voor uyt en laghen ſy gheen Landt; vonden al ondieper water ende dick/ ſwart ende modderigh/tot dat ſy ten langhſten quamen in vijf vadem waters/ ende bevonden dat de Zee met groote furie te landt-waert in liep/ ende met de ebbe inſgheljcks weder keerde/ van ſes uyren tot ſes uyren. De Capitepn ende Piloot op de marſch gheklommen zijnde/laghen t'Landt rondtom vol landts/ ende dat het hem te ſamen voeghde/ ende t'was ſoo leegh/ datſe maer een legue daer af zijnde/het qualijck konden onder-ſcheyden; ende t'ſcheen datter een in-laet was van ſeekere Lacken/daer de Zee in en uyt liep. Siende dat daer gheen paſſagie en was/ofte eenigh volck woonde/ginck de Capitepn aen landt/ende nam poſſeſſie daer van. Den ſelven dagh met de ebbe vielen ſy naer de andere cuſte toe: hoewel ſy altijdts in t'ghelicht hadden t'vaſte Landt aen d'een zijde/ ende de Eylanden aen de ſlincker-handt/ op de zijde van Santa Cruz, want aen die zijde legghender vele. Van hier keerden ſy te rugghe/ſtellende haer cours langhs de cuſte Suydt-weſt/ ende avanceerden maer ontrent acht leguen in twee daghen door de kalmte; laghen t'landt vol van hooghe ende naeckte berghen/ende aen de ſlincker-zijde een black landt/ ende in de nacht eenige vyeren. Des anderen daegs haer cours volgende/ſagen ſy een groote haven met een Eylandt in Zee/ een boogh-ſcheut van landt/ en laghen daer veel roocks/welck ſy daer aen landt ghegaen zijnde/ bevonden te komen van ſeker putten in de berghen van verbaende aerde. Op dit Eylandt waren menichte van Zee-Robben/ kreghen hier oock een Indiaen van ſeven oft acht dieſe daer ontrent vonden viſſchen/ was heel naeckt/ende gelijc het volck dat men Chichimecas noemt. Volghden voorts al de ſelve cuſte/ ende paſſeerden tuſſchen een groot Eylandt vol van ſeer hooghe berghen; aen t'vaſte Landt laghen ſy een groote haven daer ſy in ancker den/ ende de Capitepn ende eenighe van t'volck gingen aen landt/ende vonden ſeker klepne koten met hope ghedeckt/ t'landt was ſeer onvruchtbaer; vonden daer een put/ doch droogh/ ende de Capitepn nam poſſeſſie voor den Marquis del Valle in naem van den Koninck/ende noemden dese haven Puerto de Sant Andres; laghen hier ontrent twee Indianen van ſeer groote ſtature. (De Enghelſche tranſlatie ſtelt Ancon de Sant Andres op de hooghte van twee en dertich graden:) Van de haven van Sant Andres namen ſy haren wegh tuſſchen het vaſte Landt ende een groot Eylandt/welck ſy oordeelden wel hondert ende tachtich leguen groot te weſen/ ende lagh een tot twee mijlen van t'vaſte Landt: dry daghen zeylden ſy met ſchaerſe windt/ ende t'vaſte Landt ſcheen ſeer lieflijck ende playſant te weſen/ende men ſagh eenighe teeckenen van vyeren; Des Sondaeghs/den twaelfden van October vonden ſy haer ontrent het vaſte Landt/ welck frijſcher ende groender was als t'voor-gaende/ ende s'nachts ontdeckten ſy eenighe wooningen/ende in de morghen-ſtondt ſaghen ſy een Canoa van rieden gemaect naer t'ſchip toe komen/ende hoewel de Indianen ſpraken/ ſo en verſtondtmenſe doch niet/ſo datſe weder keerden; ende ſtracx quamender noch vijf Canoas van t'landt/en quamen een ſteenworp na by het ſchip/dan wilden niet naerder

Her. d. 6. l. 9. c. 8.

komen / ende alsoo weder wegh voeren / sondt men haer de sloupe naer die een van de Canoas onderhaelde ende enterde / dan den Indiaen sprongh in t'water / ende als sy hem meynden te grijpen / soo duyckte hy; ende wat moeyte sy oock deden / en konden hem niet krijghen. Hebbende noch eenighe daghen ghezeylt / d'een reyse met ruyme / d'ander reys met schaerse winden / in t'ghesicht van t'selve Landt / ontdeckten sy een ander Landt / dat noch aenghenamer was / waer door eenighe rievieren in Zee liepen. De Capiteyn ginc aen landt met ses man / ende vonden licteeckenen van volck / ende veel Fruyt-boomen / ende den sesthienden Octob. vonden sy haer ontrent een punt van hoogh gheberghte / ende voorts varende quamen weder in de haven van Sta Cruz den 18. Octob. ende bleven daer acht dagen / in-nemende water ende hout / ende haer ververschende. De Capiteyn sondt twaelf man aen Landt om eenighe Indianen te verrasschen / welc haer verberghden in een plaetse diese noemen Pozo de Gryalva, dan en ontdeckten niemandt voor datse weder t'scheep souden gaen / doen ontdeckten syder twee / die verborgen laghen in een Riet-bosch / om de Spaegniaerden te verspieden / dan waren soo snel int loopen / datmense niet en konde achterhalen.

Het twaelfde Capittel.

Vervolgh van de Navigatie van Francisco de Vlloa.

d.6.l.9.c.9 INt voorighe Capittel hebben wy sommierlijcken verhaelt de vaert van Vlloa in de Golfo van California, ende hem weder gebracht aen de haven van Sta Cruz; sullen nu syn voordere voyagie langhs de custe verhalen. Den neghen en twintichsten Octob. sochten sy weder van Sta Cruz t'zeyle te gaen / maer door dien de windt schaers was / gheraeckte het Schip Trinidad op t'drooghe / dan kregen het met groote moeyte daer weder van / ende naer Zee porrende met contrarie winden / regen ende blixem / ende groote duysternis / en konden in acht daghen niet uyt komen / ofte het punt doubleren / wesende in groot perijckel / om datse soo naer aen t'landt waren. Den sevenden Novemb. saemde het weder / ende sy zeylden langhs de custe / ontdeckende seer vermaeckelijck Landt / met schoone plainen / ende eenighe bosschagie / ende snachts saghen sy vyeren / soo dat het Landt bewoont scheen te wesen / ende den thienden November, de schoonheydt des Landts altijtdts continuerende / vonden sy datse al vier en vijftich leguen waren van California, oordeelende dat het Landt wel bewoont was / ende al die custe is steyl / door diense met vier en vijftich vademen gheen grondt en hadden / ende moest wel een sorghelijcke custe wesen / ende een harde ebbe gaen / als wel te sien was aen het sandt. Van den elfden Novemb. tot den vijfthienden en zeylden sy maer thien leguen door de contrarie winden / ende hier wierdt het Schip Trinidad van de andere versteken / soo datse het in dry daghen niet en saghen / dan t'selve soeckende / vonden t'selve weder. Den sesthienden Novemb. en konden sy niet varen om de Noordelijcke winden / eñ t'landt welc sy sagen / waren vlacke velden met veel groente / ende des nachts saghense weynighe vyeren; Een Indiaen in syn Canoa keeck haer vast aen / maer en wilde niet naerder aen t'schip komen; vonden haer doen te wesen seventich leguen van Santa Cruz: gheen zeyl konnende maken tot den ses en twintichsten / ende door dien de Noorde windt sterck waeyde / (waer door sy t'voorschreven schip Trinidad weder misten / doch twee mijlen van daer weder vonden /) leden sy groote koude. Quamen aen een punt landts om water in te nemen / dan de Noorde windt meer op-steeckende / moesten de Zee kiesen tot den neghen en twintichsten / doen vonden sy haer beschut van sekere bergen een half legue van t'Landt / daer den opper-piloot Iuan Castellon met ses man aen Landt voer / ende vondt daer vier Indianen seer groot van lichaem / welcke vluchten als Harten; ende den 2. Decemb. namen sy water in / ende de Capiteyn trock een stuck weeghs in t'Landt / en was berghachtigh ende klippigh / met vele holen ofte putten. Twee uyren naer den middagh vielen op de Christenen twee troupen van Wilden / soo secretelijck ende snoodelijc / dat de Sentinellen haer niet en sagen ofte gewaer wierden / begonden te strijden met pijlen / steenen ende lancen met groote furie; quetsten den Capiteyn ende twee andere kloecke Soldaten / ende dewijl daer soo ghevochten wierdt (dry wreede Honden die het Boots-volck met haer voerden / wonder verrichtende) haelden sy al water / ende

door

door dien de Indianen al danſende ende ſchreeuwende/met ſteenen ende bogen verſien op de Spaegniaerden aen-vielen/ſeyden Franciſco Preciado, dat de Wilden traetſigh wierden / om datmenſe niet ſelfs harder aen en viel ; ende de Capitepn roepende Sant Iago, en tot haer in / vielſe met eenighe Soldaten ſoo ſterck aen / datſe haer retireerden naer haer andere troupe/waer ſy haer ſtil hielden/ende groote operen maeckten teghen de koude : de nacht ghekomen zynde / namen de Indianen elck een brandende hout in de handt / ende liepen haer s'weeghs / ende de Spaegniaerden keerden naer de ſchepen / ende s'anderdaeghs namen ſy de reſte van t'water in ; ende den opper-piloot ginck onderſoecken de mondt van een Lack / welck ſcheen wel dertich leguen groot te weſen / de mondt was wel een myle breedt / vonden daer van dyp tot thien vadem goede diepte ; ende de piloot een hutte van Wilden ſpeurende / wilde die beſoecken/dan daer quamen ſoo veel Indianen op hem uptdat hy ghenootſaeckt was te retireren / ende weder ſcheep te gaen. Voeren voorts met mateliycke windt/ ende thien leguen voorder vonden de haven van San Abad, welck een goede haven is / ende goedt landt daer ontrent ; Tot den neghenſten December ontdeckten ſy al fraey landt / met ſchoone groente / luſtighe berghen ende plainen met riviеren die in Zee liepen ; des morghens haddenſe in de ſchepen groote vorſt / ende den thienden ſtont daer ſulcken tempeeſt op/dat de twee ſchepen haer zeylen ſcheurden/ende verloren twee anckers / ende waren ghenootſaeckt te keeren in de haven van San Abad; doen de windt af-nam/ reſolveerdenſe water in te nemen /dan door dien daer ſoo veel Wilden op haer aen-quamen / ende op haer ſchoten / en konden ſy het dien avondt niet ghedoen ; s'anderen-daeghs ſpoeden ſy haer ſeer / ende haer vaten ghevult hebbende / quamender weder veel Indianen / dieſe onderhielden met teeckenen / ende mangelingh van Coralen/die de Spaegniaerden gaven voor plupmagien ende Zeeſchelpen/ende hielden haer ſo beſigh tot datſe haer water in hadden/ ende weder t'ſcheep keerden. Door dien de Indianen meer dinghen.epſchten om te manghelen / ende men op haer niet en achten / maeckten ſy groot gheſchreeuw/ ende ſchoten veel pylen naer het boots-volck die de anckers op haelden / waer door men belaſten twee muſquetten op haer te loſſen / door welcker ghedruys / ende door dien der een doodt bleef/ de Wilden haer in de vlucht begaven : ende is te noteren dat deſe Wilden den tolck dieſe van California hadden met ghebracht/niet en verſtonden. Den ſeventhienden December van water verſien zynde /quamen ſy by Punta de la Trinidad,om dat de wint contrarie was; ende dyp daghen vertoeft hebbende /begonden weder zepl te maken / kreghen een friſſchen voor-windt / ende tot den ſeven en twintichſten vonden de kuſte al black ende ſchoon / ende gheberghten binnen s'landts ; voeren tot Nieujaers dagh des jaers 1540. veertich leguen langhs heuvelen ende hooghe berghen/ eenighe bloot ende andere niet / ende voorts zeylende tot den vyfden Ianuarij vonden t'Landt hoogh/en voelden daer groote koude/ſoodatſe mercten/dat de winter daer natuerlyck was als in Spaegnien; bevonden haer op de hooghte van dertich graden by Noorden de Linie. Den derthienden waren ſy aen landt / welck was klippigh ende hardt/om water te halen/vonden voetſtappen van menſchen/verwondert zynde/datter volck woonde in ſo quaden Landt. Vervolgende haer cours tot den achthienden/vonden ſy beter Lant ende veel Canoas van Indianen/ die de ſchepen met verwonderinge quamen beſichtighen ; ende kreghen doen een Noorde windt / die t'ſchip de Trinidad van d'ander verſtack/doch quamen s'avonts t'ſelve weder te ſien; den twintichſten accoſteerden ſy het Eylandt de Cedros, (de Engelſche tranſlatie ſeght dat dit Eylandt is geleghen op acht en twintich graden ende een vierde-part) ende hadden mateliycke voort-ganck/dan door t'ghebreck van water moeſten ſy t'Landt aen-ſoecken/ende den boot upt-ghelet hebbende/landen ſy;eenighe Indianen wierpen met ſteenen om t'ſelve te beletten/dan na datſe die gedreyght hadden te ſchieten/vloden ſy meeſt/ende de Honden attrapeerden twee/die de Capitepn eenige ſnupſteryen gaf ende weder liet loopen: water in-ghenomen hebbende / en waren nauwlyck t'ſcheep/ ofte de windt komende van het Noorden / dreefſe weder op t'Eylandt De Cedros, daer ſy vertoefden tot den achtſten Februarius, door dien deſe windt haer ſeer contrarie ende koudt was. In dit Eylandt de Cedros vonden ſy goedt water ende hout/ende eenighe viſch/ende goet biſcupt. Den 22. van Februarius ginghen ſy op de jacht ende vonghen een wildt ende eenighe Conynen. Daer naer hadden ſy ſoo groot onweder ende ſtercke winden

ſoo datſe in groot perijckel tot diverſche reyſen waren van te vergaen; In deſe perplexitepten waren ſy tot den vier en twintichſten Martij; doen begondenſe onder den anderen te handelen / dat ſiende de ſchepen ſoo qualijck ghetracteert waren / ende datſe niet voorder en konden / dat het beter was te keeren naer Nova Hiſpania; dan de Capitepn Franciſco de Vlloa en wilde daer niet naer hooren / maeckte het beſte Schip klaer / ende verbolghde ſynen wegh; het ander Schip liet hy weder keeren / welck naer veel travaille in Nova Hiſpania quam; van Vlloa ſelfs en heeft men nopt meer ghehoort.

Het derthiende Capittel.

De reyſe by landt, van Fray Marcos de Niza.

EEr wy de andere voyagien ter Zee op de cuſte verhalen / ſullen wy hier tuſſchen beyden voeghen de reyſe van een Minnebroeder Marcus de Niza, (hoewel vele dinghen by hem verhaelt / daer naer ſoo niet en zijn ghevonden) om dat de ſelve by orde van tijdt voor d'ander gaet / ende oorſake heeft ghegeven tot de andere ontdeckinghen.

d.6.l.7.c.7 Fray Marcos de Niza ſchepde van San Miguel de Culuacan den ſevenden Martij 1539. hebbende in ſyn ghеſelſchap een anderen Minnebroeder / ende een Swarte met namen Eſtevanico, ende eenighe Indianen die de ſpaenſche tale konden / ende trock eerſt naer Petatlan, werdende in de wegh ſeer wel ghetracteert van t'volck van de Lande; tuſſchen San Miguel ende Petatlan zijn naer ſyn legghen leſtich leguen; hier ſyn compagnion ſieckelijck latende / verbolghde hy ſyn wegh / vindende allenthalven t'ſelve onthael / hoewel de victuyen daer ſchaers waren / door dien de Indianen in dry jaren niet veel ghezaepdt en hadden: in dertich leguen weeghs en vondt hy niet ghedenckens weerdigh / upt-ghenom en dat eenighe Indianen by hem quamen van het Eylandt / welck door den Marquis del Valle ontdeckt was / ende werdt by haer verſeeckert / dat het een Eylandt was / door dien hyſe lagh over-baren een halve mijle op vlotten: oock quamen hem daer beſoecken Indianen van een ander groot Eylandt dat voorder leght / (van de welcke hy verſtondt datter noch dertich klepnder Eylanden laghen / al bewoont by arm volck /) de welcke aen den hals droeghen Peerle-moer ſchelpen / ende ſepden / dat aen die Eylanden veel ende groote Peerlen waren te vinden / doch en hadden gheen Peerlen om te thoonen. Hy verbolghde ſyn reyſe door een Woeſtijne van vier dagh-reyſen langh / vergeſelſchapt met veel Indianen die hem volghden; ende doen ghemoete hy ander Indianen / die ſeer verwondert waren / door dien ſy nopt eenige Chriſtenen en hadden ghеſien / noch met de andere Indianen en handelden / om de Woeſtijne die tuſſchen beyden leght. Deſe gaven den Monnick wel te eeten / voerden ſyn kleederen aen / ende noemden hem Hayota, dat is te ſeggen / een Hemelſch man. Ende hy predickte haer door tolcken de kennis van Godt ende den Reyſer: hy verſtondt upt haer / dat vier dagh-reyſen binnen s'landts / aen de voeten van t'ghеberghte / een groot ende machtigh plain was / daer t'volck ghekleet gingh / ende hadden baten van goudt / (welck hy haer thoonde om te vernemen ofter eenigh metael van Gout ende Silver was te vinden) ende datſe leker groene ſteenen droegen aen haer Oozen ende Neus-gaten / ende dat de wanden van haer Tempelen al met Gout bedeckt waren: dan door dien ſyn inſtructie hieldt / van ontrent de cuſte te blijven / en dit Landt daer van af-lagh / ſoo ſtelde hy de beſoeckinge daer van upt tot ſyn weder-komſte: hy trock vier daghen al door t'ſelve volck / tot dat hy quam aen een woon-plaetſe / ghenaemt Vacapa, welck leght veertich leguen van de Zee / daer hy wel onthaelt wierdt / ende hielt hem daer tot Paeſchen toe; doch ſondt ſyn Indianen door dry diverſche weghen naer de Zee toe om dat quartier te ontdecken; ende de Swarte Eſtevanico ſondt hy recht Noort-waerts / hem belaſtende vijftich oft ſeſtich leguen voorts te trecken tot dat hy pets van importantie vondt / welck hy dan aen hem ſoude adviſeren / ghelijck hy de vier daghen daer naer / verſoeckende aen Fray Marcos dat hy hem dadelijck ſoude volghen / door dien hy openinghe hadde ghekregen van een ſeer groot Landt / welck ſy noemden Cibola, ende was dertich dagh-reyſen voorder van de plaetſe daer de Swarte doen was / ende t'ſelve affirmeerde een Indiaen

diaen die hy ſondt aen den Monnick. Den Indiaen ſeyde dat in't voorſchreven landt waren ſeven groote Steden/ onderdaen aen eenen Heere/ met ſteenen huyſen van een ende twee verdiepinghen/ in order by den anderen ghevoecht/ ende de deuren verciert met Turquoyſen; dat het volck ghekleedt ginck. Den Monnick verwachte syn ander Boden die hy naer ſtrandt toe-gheſonden hadt/ de welcke op Paeſch-dach weder quamen/ende verhaelden datter vier en dertich Eylanden waren/ende vaſt t ſelfde als voren; ende met haer quamen eenighe van de Eylanders/ die den Monnick preſenteerden Rondaſſen ofte Schilden van Oſſen-leeder/ wel bereyt/ daer sy t'heele lichaem mede deckten. Den ſelven dagh quamen by hem dry Indianen/ die sy noemden Pintados, om datſe haer armen ende borſten ſchilderen/ welcke woonen naer het Ooſten/ ende kommen naer by de ſeven Steden daer sy oock kennis van hadden. Naer dat hy 't volck van de Eylanden te rugghe hadde gheſonden/ vervolghde hy met de dry Pintados, ende twee van de Eylanders (die hem voor eenighe daghen wilden accompagneren/) den wegh die Eſtevanico hieldt/en ghemoette daer weder boden van hem/ die hem baden te haeſten/ ende vaſt tſelve relaes gaven als de voorgaende; ende dry dagen daer na weder andere/ die hem wonder ſeyden van Cibola, welck ſoude de eerſte Stadt zyn van de ſeven; ende dat voorder aen noch dry groote Koninckryeken waren/ die sy noemden Marata, Acus ende Tonteac. Van deſe Indianen wierdt de Monnick ſeer wel onthaelt/ preſenteerden hem veel eetens/ brochten de ſiecken voor hem/ om van hem gheneſen te worden: gaven hem huyden van Cibola die heel wel bereydt waren; in een ander plaetſe/ (de Pintados hem altyds volghende) wierdt hy mede wel onthaeldt/ende gaven hem kundtſchap van Cibola, ende vondt een groot krups/welc Eſtevanico voor een teecken hadde ghelet/ dat de mare van het goede landt dat voor uyt was/ vermeerderde; ende 't volck ſeyde dat hy woordt hadt ghelaten den Monnick te willen wachten aen de eerſte Woeſtyne; hy nam hier poſſeſſie van't landt/ ende trock vyf daghen voorder altyts volck vindende/ende goet onthael/veel Turquoyſen ende huyden. Ende hier vernam hy dat hy naer twee daghen ſoude komen aen een Woeſtyne/ de welcke vier dagh-reyſen duerde/ ſonder eenighe vivres/ ſoo dat sy daer proviſie van maeckten; eer sy aen de Woeſtyne quamen/vondenſe een friſſche plaetſe/ daer de zaep-landen met ſlootjens en greppen ghewatert wierden/ ende veel mans en vrouwen quamen hem te ghemoet/ ghekleet met Cottoen/ ende Oſſen-huyden/ welck sy voor kraeyder kleedingh houden. Neffens t'ſelve volck quam hem oock te ghemoet den Heer van die plaetſe/ende twee van syn broeders/ wel ghekleet in Cottoenen ſtoffe/ met hals-kraghen van Turquoyſen/ende preſenteerden hem Xicaras, Maiz, ende Turquoyſen/neffens ander diverſche dinghen/ daer hy niets van en nam: roerden syn kleedinghe/ende ſeyden datmen van ſulck gewaet veel vondt in Tonteac, ende datſe t'ſelve maeckten van't hayr van ſeker kleyne beeſten/ welck waren van t'katſoen als ſeker Spaenſche Haſe-winden/ die Eſtevanico by hem hadde. Des anderen-daechs ſoo trock den Monnick in de Woeſtyne/ende naer vier daghen vondt hy vivres/ ende hutten daer hy herberghde/ en quam ſtracx daer aen in een vallepe daer veel volcks woonde/ ende aen de eerſte plaetſe ghemoeten hem veel volcks/ gekleet als voren/ met Turquoyſen om den hals/ ende aen de neuſ-gaten ende ooren/ ende hy vondt ſoo grooten kennis van Cibola, als in Nova Hiſpania van Mexico, ende veel volcks dat daer gheweeſt hadde. Vondt daer oock relaes van't wollen laecken van Tonteac: ende door dien de cuſte ſeer ſtreckte naer't Noorden/ begeerde hy die te beſien/ ende vondt dat sy op de ſes en dertich graden haer keerde naer het Weſten; hy volghde syn wegh door de voorſchreven vallepe vyf daghen/ weſende by ſraey volck bewoont/ overvloedich ende verſch/ al bewatert/ ende dat t'volck trock naer Cibola, om daer haer koſt te winnen: hy vondt daer een ghehoorn in de ſelve Stadt/ die den Gouverneur ontvloden was/ welck den Heer van de ſeven Steden daer gheſtelt hadde/ die syn reſidentie hieldt in de Stadt ghenaemt Ahacus: was een man van goet verſtandt/ende wilde met Fray Marcos gaen/ op dat hy hem syn pardoen verwierve/ ende gaf hem noticie van de ghelegenthept van die Stadt/ende dat de ander al van t'ſelve maeckſel waren/ ende de principaelſte Ahacus, ende dat naer t'Weſten ghelegen was t'Ryck van Marata, daer groote wooninghen pleghen te weſen/ met huyſen van ſteen ende kalck/ als die van Cibola, doch was verminderd door de oorloghen met de ſeven Steden: dat het Ryck van Tonteac rycker was/ ende beter bewoondt/ ende

dat ſy laecken kleederen droeghen/ ende t'volck wel ghepolicieert was ; datter noch een ander Rijck was ghenaemt Acus. In deſe vallepe brachten ſy hem een hupdt/ meer dan eens ſoo groot als die van een Os / ende ſeyden dat het van een Dier was welck maer eenen hoorn hadde in 't voor-hooft/krom om gheboghen naer de borſt toe/ ende dat daer een rechten hoorn upt-quam/ daer het Dier groot ghewelt mede konde doen / t'couleur als een Bock/ ende t'hayr een vinger lanck: hier kreegh hy adhijs van Eſtevanico, die hem bootſchapte dat hy de Indianen nopt op leugens en had bevonden/ ſints hy alleen repſde/ ſoo datmenſe mocht ghelooven in t'ghene ſy ſeyden/ van de groote woon-plaetſen die voor upt laghen; ende de Monnick affirmeert inſghelijcks/ dat in hondert ende twaelf leguen die hy gherepſt hadde/ van de plaetſe daer hy t'eerſte nieuws kreegh van Cibola, hy altijts punctuelijcken ſoo had bevonden/ als de Wilden hem te vooren ſeyden. Voorts nam hy poſſeſſie in deſe vallepe / ende 'tvolck badt hem daer dry daghen te willen ververſchen/ door dien van't begin van de Woeſtijne tot Cibola toe / vijfthien langhe dach-repſen waren; ende alſoo met Eſtevanico dry hondert menſchen trocken/ om hem victuyes te draghen door de Woeſtijne/ dat ſy ock met hem wilden trecken om hem te dienen/ vertrouwende dat ſy rijck van daer ſouden keeren. Hy vertoefde daer dry daghen / ende t'volck vaerdich zijnde dat met hem ſoude gaen / trock hy inde Woeſtijne den neghenden May ; den eerſten dach vondt hy een ſeer breeden wegh / ende teeckenen van vperen / die de ghene maecken die door deſen wegh naer Cibola repſen; hy repſde twaelf daghen/altijts wel verſien van victuyes/ende jacht van Haſen/ende Partrijſen als die van Spaegnien/hoe wel klepnder;ende daer ghemoete hy een Indianen van t'ghefelſchap van Eſtevanico, ſeer droevich ende verſlaghen/ de welcke ſeyde/ dat een dach-repſe eer ſy te Cibola quamen/Eſtevanico ſyn Calabaſſe voor upt ghefonden hadde met boden / om van ſyn komſte te waerſchouwen: (deſe Calabaſſe hadde in ſich een ſnoer van bellekens / ende twee veeren / d'een wit en d'ander root /) dat deſe Calabaſſe ter hant was geſtelt/ van den Gouverneur van Cibola , ende dat hy die ſiende/ met groote gramſchap de ſelve van hem gheworpen had op d'aerde / ſegghende tot de boden dat hy ſulck volck wel kende / dat ſy wegh ſouden trecken/ ende niet in Cibola komen/ dat hyſe anders al ſoude doodt ſmijten; dan Eſtevanico deſe boodtſchap ontfanghen hebbende/ ſeyde aen ſyn compagnie dat op ſulck ſegghen niet en was te paſſen ; vervolghde ſyn repſe ende quam te Cibola; dan die van de Stadt lieten hem niet binnen komen/ ſetten hem in een groot hups/ ende namen hem af al wat hy hadde/ Turquoyſen ende anders; ende datſe haer weder op de wegh hadden begheven/ ende in dagh ende nacht gheen eeten en hadden konnen bekomen/ ſoo dat deſen Indianen van dorſts halven/ hem begheven hebbende naer een rievierken dat daer by was/ hadde Eſtevanico ſien vluchten/ ende dat eenige van ſyn ghefelſchap wierdt doodt ghellaghen ; dan hy verberghde hem/ ende ſalveerde hem de rieviere opwaerts: met dit nieuws begonden vele van de Indianen te weenen/ dan de Monnick vertrooſte haer/ ſegghende/ dat dit niet en was te ghelooven; dan ſiende dat ſy daer by bleven dat den ghevluchten Indianen de waerheyd ſeyde/ naer dat hy ſyn ghebedt ghedaen hadde/ opende hy de malen ende verdeelde de Koopmanſchappen onder de principaelſte/ ende animeerde ſe voorder met hem te trecken ; ende een dagh-repſe van Cibola ghemoetten hy noch twee Indianen van 'tghefelſchap van Eſtevanico, die ſeer bebloedt ende ghequetſt waren/ waer door op nieuws een groot ghejupl onder haerlieden ontſtondt: Den Monnick wat tot hem-ſelven ghekomen zijnde/ ghebiedt deſe twee datſe verhalen ſouden 'tgheene daer ghepaſſeert was ; de welcke verhaelden als de voorgaende/ datter wel dry hondert van den haren waren doodt ghebleven/ ende dat ſy niet anders en wiſten ofte Eſtevanico was mede doodt ghefchoten. De Monnick was ſeer confuys/ende hoe-wel hy haer ſeyde dat die van Cibola dit niet ſouden voor niet ghedaen hebben/ ſoo en waren deſe Indianen daer mede niet te ſtillen. Hy ginck wat ter zijden om te bidden/ ende weder komende/ waerſchoude hem een Mericaen met namen Marcos, dat de Indianen voor-ghenomen hadden hem te dooden/ door dien hy ende Eſtevanico oorſaeck waren van het om-kommen van haer volck. Om dit te ontgaen ſo depde hy onder haer upt de reſterende Koopmanſchappen/ende ſeyde haer dat ſy wepnich profijt ſouden doen met hem te dooden/ want dat de Chriſtenen zijn doodt ſouden komen wreecken ; met deſe ende dierghelijcke redenen ſtelde hy haer te vreden / ende wilde eenighe ſeynden om naer Eſtevanico te gaen vernemen/

dan

dan niemandt en wilde gaen; derhalven ginck hy ſelfs met twee van de principaelſte/ ende voorts ſyn volck / tot in t'ghelicht van Cibola, de welcke hy ſeght gheleghen te weſen op een plain/aen de voet van een ronden bergh / ſoo fraey int aenſien als eenige Stadt in die quartieren/met ſteenen huyſen ende daecken/na dat hy konde ſien van een bergh/daer hy op klom om dit te ſien; ende dat de Stadt grooter was als Mexico; verhaelt dat hy ſeer gheneeghen was om daer in te gaen / dan vreeſende ſoo hy doodt ghellaghen wierdt / dat men gheen kennis en ſoude ghehadt hebben van deſe machtighe groote Stadt /ſoo hoopten hy daer eenighe ſteenen te ſamen / ende ſtelden daer een Cruys op/ende nam poſſeſſie van die Landen/ten behoeve van den Koninck van Spaegnien: ende keerde wederr door de woeſtyne ende de valleye / ende de tweede woeſtyne / tot dat hy quam aen de openinge van t'groote plain/welcke veel dagh-reyſen loopt naer t'Ooſten, en trock daer niet in/ om t'perijckel te ſchouwen / hoewel hy van daer af ſeven tamelijcke woon-plaetſen ſagh in een ſeer fraeye valleye / ende van goede grondt / ende verſtondt dat de inwoonders veel goudts hadden; dan trock ſoo voorts naer San Miguel de Culuacan ende Compoſtela, van waer hy t'relaes van ſyn reyſe ſondt aen den Vice-Roy. Hoewel deſe groote Stadt Cibola nopt daer naer en is gevonden/ſoo hebben wy evenwel deſe reyſe van Fray Marcos hier goet gevonden te verhalen/om dat men magh ſien / wat geloove daer te geven is aen relatien van Monnicken / die t'ghene ſy van de leughenachtighe Indianen van verre hooren leggen / ende dickwils niet/ofte qualijck verſtaen / verhalen al oft ſy het ghelien hadden. d.6.l.9.c.3

Het veerthiende Capittel.

Verhael van de Reyſe by landt van Franciſco Vaſquez de Cornado, uyt bevel van den Vice-Roy Don Antonio de Mendoça.

FRanciſco Vaſquez de Cornado Gouverneur van Nova Galicia, door laſt van den Vice-Roy Don Antonio de Mendoça, by den anderen hebbende hondert en vyftich man te Peerde / van welcke veel twee Peerden hadden / ende twee hondert voetknechten wel gewapent met ſuffiſante ammunitie / ende eenighe veldt-ſtuckkens: groote proviſie van Beeckens ende Schapen / neffens andere victualie; trock van Culuacan, in de maendt van May 1539. ende vondt naer vier dagh-reyſen de rieviere van Petatlan, ende de inwoonders in ruſte. Van daer quam hy in vier dagh-reyſen te Cinaloa, van waer hy thien Ruyters uyt ſondt / om door dubble dagh-reyſen met der haeſt te trecken naer de Cedar-beke (Arroio de los Cedros) ende te Landt-waert in te trecken/ door een openinge/welck het geberghte daer heeft aen de rechter-handt van de wegh/ende te beſien wat daer/ ende daer inwaerts gelegen is/ ende dat hy haer aen de voor-ſchreven beke ſoude in-wachten: Deſe Ruyters voorts treckende en vonden niets van eenighe weerde / als alleen arme Indianen tot de beke de los Coracones toe (ſoo eertijdts genaemt by Orantes ende Cabeca de Vacca, uyt oorſake van eenigh ingewant van Wildt dat haer daer by de Indianen ghepreſenteert was.) Is vyf dagh-reyſen van de Zee/als Cornado ſelfs ſchrijft aen den Vice-Roy. In dat Landt hebben de Indianen Maiz, Erweten / ende Calabaſſen voor haer voetſel: van daer paſſeerden ſy naer de valleye welck ſy noemen de Sennora, welck is al t'ſelve Landt: t'volck van deſe valleye hieldt hem eerſt ſtille/ dan daer naer riepenſe volck van de omleggende quartieren te hulpe / doodende eenighe Spaegniaerden met het venijnigh krupdt / welck ſy ghebruycken. Deſe Ruyters weder gheketrt zijnde met relaes van het ghene ſy ghevonden hadden / begonde t'Legher voort te marcheeren voor eenighe dagh-reyſen / paſſerende woeſtijnen tot aen een beke/ghenaemt Nexpa, trocken de ſelve twee dagh-reyſen neder / ende lieten die aen de rechter-handt leggen / aen de voet van een Cordillera, twee daghen weeghs; daer naer over de Cordillera ghetrocken zijnde / quamen ſy aen een andere beke / die ſeer diep was / ende met Riet bewaſſen / vonden water ende gras voor de Peerden/ende quamen in drie daghen aen Rio de San Iuan, welck ſy ſoo noemden om datſe op S. Ians dagh daer waren ghekomen. In twee daghen daer naer quamen ſy aen Rio de las Balſas, welck ſy ſoo noemden om datſe vlotten moeſten maken om die te paſſeren; s'anderdaeghs warenſe aen een beke genoemt del Pinar, hebbende groot ghebreck van victualie/ſoo dat t'volck hem moeſt d.6.l.9.c. 11.

beſelpen met kruyden/ende daer ſtorvender dyp/door dien ſy eenighe onbekende kruyden ghegeten hadden. In andere twee daghen quamenſe aen een beke (dieſe noemden Bermeio,) in de ſelve cours welck ſy hielden/ welck was weynich minder als Noordt-oost/ende hier ſagen ſy twee Indianen de welcke (gelyck daer naer bevonden wierdt) waren van de eerſte woon-plaetſe van Cibola. In weynighe daghen daer naer quamen ſy aen de limiten van Cibola, daer Eſtevanico doodt-ghellaghen was / en in deſe Provincie ſaghen ſy vyf vlecken die elck by de twee hondert familien hadden / ende huyſen met daecken van ſteen ende slyck. Als koudt landt/ ghelyck haer huyſen uytwieſen ende de stoven die ſy hadden; t'ſcheen dat ſy overvloet hadden van Maiz, Erweten ende Calaballen. Deſe vlecken legghen in't om-gaen van ſes leguen, t'landt is ſandigh / ende niet ſeer met groente bekleedt / de berghen zyn met Savel-boom beſet / t'volck kleedt hem met Harten huyden ſeer wel bereydt/ ende oock Oſſen huyden / ende bedecken haer daer mede in manieren van rocken op ſyn Hiſch / hebben oock mantels van Cottoen/ende de vrouwen draghen die om de Navel/ over den anderen ghegort. Als Cibola van u is naer t'Noordt-oosten weynigh min als vyf dagh-reyſen / is daer een ander Provincie gheleghen die ſy noemen Tucuyan, welck heeft ſeven vlecken / over-vloedigher als de voor-gaende / het volck is ghekleedt op de ſelve wyſe / welck wel mochten zyn de ſeven Steden daer den Monnick van ghehoort hadde. Alle de wateren die ſy vonden tot Cibola toe / liepen naer de Suydt-Zee / ende van daer voorts naer de Noordt-Zee. Trocken eenighe dagh-reyſen door dit Landt / en in de wegh vonden ſy een vlecke op een ſtercke plaetſe gheleghen/ ende alle deſe lieden ontfinghen haer wel/ uytghenomen die van de eerſte vlecke van Cibola. Ghekomen zynde aen Rio de Huex, hebt ghy langhs de ſelve in de diſtantie van twintich leguen, wel vyfthien woon-plaetſen met ſteenen huyſen ende met daecken; ende aen ander beken die daer in komen / hebt ghy ander vlecken / die wel fraey zyn voor Indiaenſche vlecken / met huyſen van twee verdiepten/met Maiz, Erweten ende Calaballen / de kleedinghe als voren / ende ſeker plumm-werck daer ſy haer mede decken / ende hebben haer stoven onder de aerde om haer te verwarmen/ hoewel die niet ſeer net en zyn; hebben weynigh Cottoens: ende deſe rievière loopt van t'Noordt-westen ghelyck naer het Suydt-westen / upt welck men af neemt (leght het relaes) datſe upt komt in de Noordt-Zee. Reyſden noch vyf dagh-reyſen naer het Noort-oosten/en quamen in noch dyp dagh-reyſen aen de rievière Cicuyque, ēn na vyf dagh-reyſen begonden ſy te komen in de playnen daer de Koepen gaen / ende gevonden hebbende in dyp dagh-reyſen veel Stieren / vonden ſy haer eyndelyck onder een excellict ghetal van Stieren/Koepen ende Hockelinghen. Hier ſagen ſy volck/welck syn hutten maeckt van ſtaecken boven aen een komende / ende onder van den anderen met Stieren huyden bedeckt / welck al haer onder-houdt is / want eeten die/kleeden ende ſchoepen haer daer mede; houden groote honden/ daer ſy haer huys-ſtof op laden als ſy van wooninghe veranderen. T'legher trock acht oft thien daghen door dit landt/ ende de guide die hope hadde ghegeven van groote ryckdommen/ t'zy door eyghen / ofte door de malitie van andere / brocht haer upt den rechten wegh / op dat ſy en haer Peerden by ghebreck van vivres mochten om-komen. Dan het beliefde Godt / dat een ander Indiaen in t'Legher wierdt ghevonden / die haer waerſchoude dat dit den rechten wegh niet was; naer datſe twintich daghen deſen wegh hadden ghevolght/quamen ſy aen een deel hutten van ander Indianen / die leefden als de voor-gaende / ende vonden een ouden Indiaen die blindt ende ghebaert was / welck met teeckenen te kennen gaf / dat hy eertyds vier Chriſtenen gheſien hadde/ welck men præſumeerde Orantes en ſyn compagnions gheweeſt te zyn. Cornado hem vindende in deſe confuſie / verſamelde de Capiteynen ende andere daer hy ghewoon was raedt met te pleghen / ende men accordeerde dat het legher ſoude keeren van daer het ghekomen was / ende dat dertich Peerden ſouden dat ryeke landt gaen ſoecken / daer den Indiaen van gheſeght hadde / ende om t'welcke ſy ſoo veel dagh-reyſen hadden te vergeefs ghedaen: Maer den Indiaen die haer hadde ghewaerſchout van het erreur/ præſenteerde haer te ghelepden / mits datſe den anderen Indiaen daer ſouden houden/ om dat hy hem altyds teghen ſprack. Cornado wilde ſelf een van de dertich weſen / mits datter een ander Capitepn t'legher met voorſicht ghelepde. Deſe dertich trocken dertich daghen Noordt-waerts / hoewel kleyne dagh-reyſen / ſonder dat haer water

ghebrack/

ghebꝛack/ende altijts dooꝛ Stieren ende Koepen/ ſo datſe op Sint Pieter ende Paulus dagh quamen aen de rieviere die ſy ſoo noemden. Den Indiaen die kendeſe/ ende ſeyde dat het de rieviere was die hy ſochte: die ghepaſſeert zijnde trocken de rieviere af/ nemende haer cours naer het Nooꝛdt-oosten/ ende naer dat ſy dꝛy daghen gherepſt hadden/ vondenſe Indianen die Stieren jaeghden om naer haer vlecke te bꝛenghen; ende de Spaegniaerts ſiende/ namen ſy de vlucht met eenighe Vꝛouwen die ſy by haer hadden. De guide ſpꝛack met haer ende ſtelde die te vꝛeden; ende vꝛiendelijc handelende met de Indianen/ ende ſiende dat het goet Landt was/ beneffens 'tgheene den Indiaen verhaelde van een Pꝛovincie die voꝛder lagh/ ghenaemt Harae, ende oordeelende dat het onmoghelijc was/ ofte daer moeſten eenighe Chꝛiſtenen over-ghebleven zijn van 'tlegher van Panfilo Narvaes, ſoo ſondt Cornado een Bꝛief dooꝛ den ghetrouwen Indiaen. Trocken voꝛts om 'tbewoont Landt te ſoecken/ ende vonden fijne vlecken neffens goede beken/ welck al loopen in de groote rievier die ſy gepaſſeert waren: repſden vijf of ſes daghen dooꝛ die vlecken/ ende quamen ten leſten aen die van Quivira, ende vonden een rieviere van meer waters; ende vꝛagende wat daer voꝛders was/ wierden onderrecht dat van Quivira voꝛder niet en was als Arae, ende dat 'tſelve was van wooninghen ende gheleghenthept als 'tgheene ſy ſaghen. Riepen den Heer tot haer/ welck was een groot man ende van grove leden/ wel ghepꝛopoꝛtioneert/ hadde by hem twee hondert man/ meeſt naeckt/ met boghen en pijlen/ ende plupmen op 't hooft. Siende 'tgheene ghepaſſeert was/ ende de kleyne hope van pets anders vooꝛ-waerts te vinden/ was 'tghemeen ghevoelen/ dewijl het nu half Auguſtus was/ ende dat dertich Peerden te wepnich waren om daer te blijven/ dat het beſt was weder te keeren naer het legher/ eer de ſneeuw ende op-wateren van de rievieren haer de pas benam. Keerden ſoo weder vier daghen te rugghe/ daer ſy haer van Maiz ende anders verlaghen; ſtelden daer een krups met letteren dat Franciſco Vaſques de Cornado daer gheweeſt was. Al dat Landt van Quibira heeft beter apparentie als eenigh Landt van Europa, dooꝛ dien't niet ſeer verheven is/ dan plapnen ende ſchoone rievieren/ ende goet vooꝛ 'twee. Vonden daer kerſen tuſſchen 'tvoodt ende groen/ van goede ſmaeck/ ende vonden daer oock ſeer goet vlas/ welck de grondt van ſelfs vooꝛt-bꝛenght; ende aen de beken vondenſe noch andere goede vꝛuchten/ als Moerbeſien/ Noten/ etc. Cornado weder by t'legher ghekomen zijnde/ had een val van ſyn Peerdt/ waer upt hy occaſie nam om weder te keeren. Int henen trecken repſden ſy wel dꝛy hondert ende dertich leguen, ende int weder-keeren/ dooꝛ dien ſy een rechteren wegh quamen/ maer twee hondert. Quibira leght op de hooghte van veertich graden; twee hondert leguen van Cibola naer het Oosten. Inde vopagien van Rhamuſio, heeftmen den Bꝛief van Cornado ſelfs van Cibola (welck hy noemt Nova Granada) ghelchꝛeven; welck Hackluydt in ſyn Enghelſche vopagien heeft in-gevoeght; upt welck relaes van Cornado ſelfs aen te mercken is/ dat de vallepe de Coraçones, is vijf daghen van de Weſt-zee; ende dat hy van daer quam te Chichiltica-le, welck is thien dach-repſen van de ſelve Zee; daer naer aen Rio del Lino, (van welck Herrera gheen mentie en maeckt) ende ſoo vooꝛts te Cibola, welck hy met ghewelt in-nam. Herdeſer.

Het vijfthiende Capittel.

Oprechte beſchrijvinge van CIBOLA, TONTEAC, MARATA, ACVS, gelijck de ſelve is vervordert by Franciſco Vaſquez de Cornado ſelfs, na dat hy die ontdeckt hadde.

IN de vooꝛgaende Capittelen hebben wy geſien de diverſche relatien van Cibola, eñ omligghende landen; ſullen hier nu by-voeghen de beſchꝛijvinghe van de ſelve/ als den Capiteyn Franciſco Vaſquez de Cornado die gevonden heeft aen den Vice-Roy wt de plaetſe ſelfs; welck lupdt als volght:

Het reſteert nu dat ick V. E. notificere watter is van de ſeven Steden/ Konincknjcken ende Pꝛovincien/ daer de Vader Pꝛovinciael rapoꝛt aen V. E. van heeft gedaen: ende om koꝛt te weſen/ kan V. E. verſekeren/ dat hy gantſch gheen waerheyt en heeft gherapoꝛteert/ maer al is gantſch contrarie/ uptgheſondert de Namen van de Steden/ ende groote Hupſen van ſteen: want hoewel ſy niet en zijn verciert met Turquoyſen/

noch

noch van lijm ende bricken ghemaeckt/ nochtans zijn het seer schoone huysen/ van dry/ vier ende vijf verdiepinghen hoogh / daer goede logementen in zijn / ende canters met ladderen in stede van trappen / met seeckere kelders onder de grondt wel ghepaveert ende ghemaeckt teghen de winter/ in maniere van stoven: ende de ladders zijn al om af ende aen te legghen / ghemaeckt van twee houten ende spoyten als de onse. De seven steden zijn seven kleyne vlecken/ al van soodanighe huysen als gheseght is/ ende leggen binnen de vier leguen te samen/ worden al ghenaemt t'Rijck van Cibola, ende elck heeft syn particuliere naem. Ende in dese vlecke / (welck ick een Stadt noeme/ ende gheheten hebbe Granada, door dien het eenichsints Granada in Spaegnien ghelyckt/ ende ter memorie van uwe Edelheydt;) waer wy ons nu onthouden / zijn by de twee hondert huysen/ al met mueren omcinghelt/ ende met de resteerende die soo niet bewaert en zijn/ moghen zijn ontrent de vijf hondert: Daer is een ander vlecke by dese / oock een van de seven/ welck wat grooter is / en een ander welck soo groot is als de eerste/ d'ander vier wat kleynder; seynde die aen V.E. af-gheconterfept met ons vopagie; t'parchement daer dit op ghe schildert is/ was hier neffens andere meer ghevonden.

T'volck van dese plaetse schijnen te wesen van redelijcke statuere / en verstandich/ nochtans en schijnen niet te wesen als sy behoorden/ om sulcke huysen te konnen timmeren. Want gaen den meesten-deel al naeckt/ upt-ghenomen haer schamelheyt welck sy decken; ende hebben gheschilderde Mantels/ als die ick V.E. seynde; daer en wast gheen Cottoen/ door dien t'lant kout is/ nochtans zijn haer Mantels daer van ghemaeckt/ ende daer werdt eenigh Cottoenen gaeren in haer huysen ghevonden: dragen t'hayr om t'hooft als die van Mexico, en zijn wel gheboet ende gheconditioneert: Sy hebben Turquoysen/ en soo ick achte goede quantitept / welck met de rest van haer goederen/ upt-ghenomen Koren/ al wegh was ghevoert eer ick daer aen quam: want en vonden daer gheen vrouwen / noch kinderen onder de vijfthien jaren oudt / noch oude lieden boven de sestich / upt-ghenomen twee ofte dry/ die daer waren ghebleven om de reste in de oorloghe te gouverneren. Daer waren ghevonden in seecker papier twee punten van Emerauden/ ende seker kleyn ghebroken steentjens van couleur als Granaten/ doch slimmer/ ende ander van Cristal/ die door myn dienaer zijn verloren. Wy vonden hier Calcoense Hanen/ doch weynich. De Indianen van al dese seven Steden seggghen my datse die niet en eeten/ maer bewaren om de vederen; welck ick niet en gheloove/ want zijn excellent goet/ ende grooter als die van Mexico. De saysoenen ende temperature van de Lucht is ghelijck te Mexico, want somtijts is het heet/ ende somtijts reghent het; hoewel dat ick het tot noch toe niet en heb sien reghenen/ als eens een vlaghe met windt/ als het ghewoon is in Spaegnien. De sneeuw ende koude placht groot te wesen/ naer 'tseggghen van de ingheboorne: ende t'is wel apparent/ in respect van de gheleghenthept van 't Landt / ende 'tkatsoen van haer huysen/ ende de voeperingh ende anders/ welck 'volck in voor-raedt heeft teghen de koude. Daer en zijn gheen fruyten/ ofte frupt-boomen: de grondt is effen ende black/ ende in gheenen deelen berghachtich / hoewel daer sommighe snoode ende berghachtighe passagien zijn. Daer is weynich ghevoghelte/ om de koude wille/ ende dat de Berghen niet naerder en legghen: hebben niet veel Bosch/ door dien sy houts ghenoegh voor haer ghebruyck halen/ upt een Bosch vier leguen daer af / welck is van kleyne Cedar-boomen. Daer is seer goet gras een quart van een myle van hier/ om onse Peerden te weyden/ ende oock hope te maecken / welck ons wel te pas komt/ alsoo ons Peerden hier seer weeck ende af-ghemaeckt quamen. Haer victualie is Maiz, daer sy goede voor-raedt van hebben/ als oock kleyne witte Erten/ en Venisoen/ daer sy apparent van leven / hoewel sy seggghen neen; want vonden veel huyden van Wildt/ Halen ende Conijnen. Eeten de beste koecken die ick opt lagh; hebben oock de beguaemste maniere om 't Koren te malen/ als wy opt erghens saghen: ende een vrouw van dit Landt sal alsoo veel malen als vier vrouwen in Mexico. Hebben excellent sout in greynen/ welck sy aen een Lack halen/ een dagh reysens van hier. En hebben gheen kennis van de Noordt-zee/ noch van de West-zee; en kan oock niet seggghen welcke Zee sy naest seggghen: maer in reden soude het schijnen de West-zee naest te wesen; ende ten minsten zijn wy daer hondert en vijftich leguen af; ende van de Noordt-zee onghelijck verder; V. E. kan sien hoe breedt het Landt hier is. Hier zijn diverschе soorten van Beesten/ als Beyren/ Tigren/ Leeuwen/ Vlere-verckens/

ende

endeleker Schapen ſoo groot als Peerden / met ſeer groote hoornen / en klepne ſteerten; heb hoornen ghelien die ſoo groot waren dat het te verwonderen is: hier zijn oock Wilde Gepten/ende Wilde Swijnen. Daer zijn oock groote Harten. Sy repſen acht dach-repſen tot ſeker plainen naer de Noort-Zee toe. Men vindt hier Hupden die wel berept zijn/ende ſy berepden ende ſchilderen die ter plaetſe daer ſy de Stieren dooden/ſoo ſy legghen.

T'Koninckrijck van Totonteac, welck de Provinciael ſoo hoogh verheft/leggen de Indianen/dat maer een heet lack is/daer vijf oft ſes hupſen bij ſtaen/ende daer warender eertijts meer/dan zijn door de oorloghen gheruineert.

T'Koninckrijck van Marata en is niet bekent oft te vinden.

T'Koninckrijck van Acus, is alleen een klepn Stedeken daer Cottoen wort vergadert/welck deſe Indianen noemen Acucu.

Voorder aen zijn naer t'leggen van de Indianen noch eenige blecken dicht bij een riebiere/die ick heb gelien/ende raport af bekomen bij de Indianen. Oft Godt woude dat ick beter nieus had om V.E. te ſchrijven/dan moet de waerhept ſchrijven/etc.

Gomara ſegt dat Cibola leght op de hoochte van 37. graden en een half/bij Noorden de Linie. Die de vorder vopagie van Cornado beſchrijft/in manieren als volght:

De Soldaten ſiende dat dit landt ſo qualijck bewoont was/ende den rijckdom ſoo klepn/en bedanckten de Monnicken niet/die het landt ſo ſeer hadden geprefen;en om niet met ydel handen naer Mexico te keeren/ende ſonder pets te doen/reſolveerden vorder te trecken/door dien men zepde dat daer beter landt was: ende ſoo trocken ſy naer Acuco, een hooge ende ſtercke plaetſe; ende Don Garzia Lopez de Cardenas met ſijn compagnie Peerden trock van daer naer de Zee toe; ende Franciſco Vaſquez met het reſterende volck naer Tiguez, welck leght aen een groote riebiere. Kreghen daer nieus van Axa en Quivira, daer men zepde een Koninck was met namen Tatarrax, een gebaert man/wit ende rijck/die aen ſijn zijde droegh een bracamart/ende ſijn ghebeden dede in een klepn Capelleken/aenbiddende een krups/ende de Koninginne des Hemels. Dit nieus verheughde de heele Compagnie ſeer/hoe wel eenige het hielden voor leughens ende upt-ſteeckſel van Monnicken;reſolveerden derwaerts te trecken/ende te over-winteren in dat rijck landt. d'Indianen liepen al wegh op eenen nacht/ende daer ſtorven wel dertich Peerden/welck t'Legher ſeer verſchrickte. In de wegh verbranden ſy een blecke/ende beſprongen een ander/daer eenighe Spaegniaerden doodt bleven/ende vijftich Peerden ghequetſt/ende Franciſco Ovando wierdt in de Stadt geruckt/doodt oft ghewondt/om te eeten oft te offeren/ofte veel eer om beter te ſien wat volck de Spaegniaerden waren; want men in al dat quartier gheen teerkenen heeft gevonden van dat ſy menſchen ſouden offeren. De Spaegniaerden belegerden de plaetſe/dan konden die niet voor naer vijf en veertich dagen veroberen. De inwoonders droncken ſneeu bij foute van water/ende ſiende datſe verloozen waren/maeckten een vper daer ſy al haer mantels/Turquoiſen/ende anderen rijckdom in verbranden/ende deden een upt-val/hebbende haer vrouwen ende kinderen in't midden; maer wepnigh ontquamen de ſcherpte des ſweerdts/ende de furie van de Peerden/ende veel verdroncken in de riebiere die daer ontrent was; in dit ghevecht bleven ſeven Spaegniaerden doot/ende tachten tich ghequetſt/ende veel Peerden; eenighe Indianen keerden weder in de Stadt/ende verweerden haer ſoo langh tot dat de Spaenſche daer t'vper in ſtaecken. De riebier vroos zoo hardt toe/hoewel ſy maer en is gheleghen op ſeven en dertich graden/dat de Peerden daer over ginghen. T'ſneeuwen duert hier een half jaer: hier vallen goede Meloenen/wit ende roodt/ende Cottoen/daer ſy mantels van maecken.

Van Tiguez trocken ſy in vier dagh-repſen tot Cicuic, welck is een klepne plaetſe/ende twaelf leguen van daer rencontreerde ſy een nieuwe ſoorte van Koepen/wildt ende wreedt/daer ſy den eerſten dagh tachtich van dooden/die t'Legher ſeer wel quamen. Van Cicuic repſden ſy naer haer rekeninge neghen hondert Italiaenſche mijlen tot Quivira palleerende groote plapnen en onvruchtbare Landen/daer ſy noch ſteen/noch krupdt/noch boom en vonden; ſo datſe hoopen maeckten van den dreck van de Koepen/om haer wegh in't weder-keeren niet te miſſen. Al deſe plapnen zijn vol van deſe gebulte Stieren en Koepen/gelijck la Serena in Spaegnien vol is van Schapen/maer daer en is gheen volck datſe hoedt: deſe waren groot ſecours voor den hongher/want en hadden geen vroot meer. Daer viel op een dagh hagel ſo groot als Citroenen/

welck t'volck wel verſchrickte/ende veel Beedt-vaerden dede beloven. Ten langhſten quamen ſy te Quivira, ende vonden Tatarrax, die ſy ſochten/welck was een wit man/ gantſch naeckt/hebbende aen den hals een plaetjen Coper hanghen/welck was al ſyn rijckdom. De Spaegniaerden ſiende dat ſy bedroghen waren/keerden ſtracx weder na Tiguez, ſonder Cruys te ſien ofte eenigh ander teecken van Chriſtenheydt / ende quamen daer naer te Mexico in t'jaer 1542. Quivira is op veertich graden / een ghetempert Landt/verſien van goet water ende ſchoone weyden. Men vindt daer Pruymen / Moer-beſyen/ Noten / Meloenen / ende Druyven/die wel rijp worden: daer en is gheen Cottoen / ende daerom kleedt hem t'volck met Gheyten vellen ende Oſſen huyden. Ons volck ſagh op den oever van de Zee Schepen/die de voor-ſtevens vergult ende verſilvert hadden/ende waren met koopmanſchap geladen: meynden dat ſy van Cattay oft Sina waren / door dien t'volc dat daer op was met teeckenen te kennen gaven dat ſy dertich daghen ghezeylt hadden. Broer Iuan de Padilla bleef te Tiguez, met een anderen Monnick / ende keerde naer Quivira met twaelf Indianen van Mechoacan, ende Andrea d'Ocampo Portugees ginck mede. Hy nam vee met hem/ en Peerden / met proviſie om te leven/ Schapen ende Hoenderen van Spaegnien/ende Mis-ghewaet. Maer die van Quivira dooden deſe arme Monnicken / ende de Portugees ontquamt met eenighe van Mechuacan; dan wierdt ghevanghen/ daer hy thien maenden voor Slaef diende / ende ontquamt daer naer met eenighe Honden; hy quam aen t Landt van de Chichimecas, ende ſoo voorts te Panuco; door een houten Cruys / welck hy droegh ende thoonde / wierdt hy allenthalven wel onthaelt.

Het ſeſthiende Capittel.

De voyagie van Hernando de Alarcon by Zee.

IN de ſelve tijdt dat de Vice-Roy Don Antonio de Mendoça den Gouverneur Cornado ſondt om de ontdeckinghe te doen by Landt/ſondt hy inſghelijcks Hernando de Alarcon met twee Schepen om te ontdecken langhs de cuſte: de welcke ghekomen zijnde tot de drooghten ende ondiepten van de Golfo, daer Vlloa van wederkeerde / voer de ſelve met groot perijckel tot opt uyterſte toe innewaerts; allwaer hy een groote riviere vondt die ſeer ſterck liep / ſoo dat men die qualijck op zeylen konde. Voeren de ſelve op met twee Booten/ die ſy met lijnen op trocken / hebbende twintich man by hem; ende den eerſten dagh/welck was den ſes en twintichſten Aug. trocken ſy ontrent ſes leguen op; des ander-daeghs ontdeckten ſy eenighe Cabanen van Wilden / welck in de vyftich ſterck / haer goedt vluchten naer t'ghebergte / ende weder-keerende/weſen met dreyghementen de Chriſtenen dat ſy af ſouden houden; ende daer quamen al meer ende meer Indianen: doch Alarcon vondt middel om haer ter neder te ſtellen met teeckenen van vrede/ ende d'een ende d'ander ſnuyſterp met haer te manghelen / ſoo dat ſy ten laetſten hem noodichden aen Landt te komen / ende victualie preſenteerden: dit volck ginck naeckt ende ghelchildert / hadden op haer hooft een manier van Helmen van Harten huyden / met veederen: haer wapenen waren boghen ende houte ſweerden; groot van Lichaem ende membreus; hadden vrouwen ende jonghers by haer; hadden de Neuſ-gaten door-boort/ ende daer wat aen-hanghende; de armen met Yſer gepickt / t'hayr voren gekort/ende achter langh tot de middelt; de vrouwen ginghen oock naeckt upt-ghenomen datſe de ſchamelheydt voor en achter deckten met phuymen / ende droeghen t'hayr als de mans. Daer quam daghelijcks veel volcks aen den oever van de riviere / ende Alarcon maeckte hem daer ſoo familiaer mede / (ſegghende dat hy van de Sonne quam / welck dit volck aen-badt / ende haer gevende d'een ende d'ander ſnuyſterp/ende inſonderheydt ſeker Cruyskens van pampier ende hout ghemaeckt/haer wijs-makende dat het Hemelſche dinghen waren:) dat ſy de koorde aen-veerden om hem met kracht de riviere op te trecken. Vonden daer naer een Indiaen die den Tolck eenighſints verſtondt die ſy by haer hadden/vraeghde veel dinghen; ende ſy vraeghden deſen Indiaen oft hy eenige kennis had van Cibola ofte Totonteac, dan hy antwoorde neen. Daeghs daer aen quam de principaelſte van die Indianen by de booten/ghenaemt Naguachato, welck verſocht dat ſy aen Landt wilden komen / ende gaf haer ſeker koecken van

d. 6. l. 9. c. 13.

Maiz

Maiz ende Calabaſſen; de Spaegniaerden richten daer een krups op / ende leerden het volck hoe hy t'ſelve ſouden eeren ende aen-bidden. Aen d'ander zijde van de riebier was noch meer volcks / die oock al victualie preſenteerden te geven; welck hy oock aen-veerde / ende ſtelde daer mede een Crups; den principalen Indiaen ſeyde / dat ſy voorder de riebiere op / volck ſouden vinden / welck den Tolck verſtaen ſouden / ende dat daer wel dry en twintich diverſche talen aen de riebier wierden ghelproken / ende dat noch voorder een natie was die huyſen hadden van ſteen / ende kleeden haer met vellen / ende quamen de riebier af om Maiz van haer te handelen; wat hooghet de riebiere op komende / vondt hy ander volck / die van Cibola wiſten te ſpreecken / ende ſeyden dat ſyet een maendt reyſens van daer was: al voorts de riebiere op varende / quam hy aen een Landt welck een Heer ghehoorſaemde; ende daer men hem wiſt te ſegghen / dat den Heer van Cibola groene ſchotelen hadde / als de Spaegniaerden / ende een Hondt als ſy / ende dat hy die bekomen hadde van een Swarte / die hy hadde doen dooden. Vonden daer naer volck die Cottoen hadden / dan weerden daer niet van; ende vondt al weder volck die van Cibola ende de dinghen die daer ghepaſſeert waren / wiſten te ſpreecken; ende te ſegghen dat een Woeſtyne van thien dagh-reyſen ghepaſſeert zynde / Cibola niet ſeer verre en was; Eyndelijck vondt hy een die ſeyde te Cibola ghetweeſt te zijn / ende daer Chriſtenen ghelien te hebben / die ſeker groote Beeſten by haer hadden; Alarcon hier upt conjecterende dat het Cornado met ſyn volck moeſt weſen / hadt daer geern pemandt henen ghelonden / dan niemandt en dorſt het beſtaen. Keerde daer naer weder naer de Schepen toe / komende in twee daghen af / welck hy in vijf thien daghen ſwaerlijck was op-ghekomen. Vindende dat het noch wel was met de Schepen / reſolveerde hy weder de riebiere met al de booten op te varen / om te trachten by Cornado te komen; latende laſt aen die van de Schepen / een Capelleken daer by te bouwen / met de naem van Nueſtra Sennora de buena Guia; ende noemde de riebier de buena Guia; ende de Provincie / Campanna de la Cruz. Weder-keerende de riebiere op / quam hy naer eenighe daghen te Coano (oft ſoo Alarcon t'ſelve noemt in ſyn relaes / Quicama, ten ware Coano is / t'ghene de ſelve noemt Cumana:) daer hy feeſtelijck wierdt ontfangen / ende ſoo al voort aen de riebiere op-varende / ende niet vindende t'ghene hy ſochte / keerde wederom naer de Schepen / de riebiere vijf en tachtich leguen by gillinghe op ghetweeſt hebbende. De Schepen weder van daer keerende / onder-ſochten vele plaetſen / ende bekenden de cuſte ende andere gheleghentheden / ende quamen ſoo te rugghe in Nova Hiſpania. Wy hebben deſen tocht in t'korte aen-gheroert / upt welcke niet veel lichts en is te ſcheppen / om dat wy de hooghten van de plaetſen ende ſtreckinghen van dien niet aen-ghetteeckent en vinden / noch in de relatie van Alarcon ſelfs / noch oock in de Hiſtorie door Herrera daer van beſchreven.

Het ſeventhiende Capittel.

Een ander Voyagie voor den Vice-Roy op de cuſte van NOVA GALICIA ende CALIFORNIA.

DEn Vice-Roy don Antonio de Mendoça dede weder twee andere Schepen gereet maken / daer hy voor Capitepn op ſette een Portugees / met namen Iuan Rodriguez Cabrillo. Deſe Schepen liepen upt de haven van Navidad den 27. Iun. 1542. des middaeghs / ende waren des anderen daeghs ſmorgens aen de Cabo de Corrientes op de hooghte van twintich graden en een half; den dertichſten / houdende langhs de cuſte / bevonden haer op de hooghte van twee en twintich graden ende een derde: Sondaeghs den tweeden Iulij op de hooghte van vier en twintich graden rupm / ende erkenden de haven van den Marquis del Valle, dieſe noemen de la Cruz, welck is de cuſte van California. Den achtſten dito vonden ſich op de hooghte van vijf en twintich graden / welcke is t'punt de la Trinidad. Den neghenthienden dito ontdecktenſe een haven / die wel beſchut is / die ſy noemden de la Madalena, op de hooghte van ſeven en twintich graden / ende namen daer verſch water in. Den 20. Auguſt. vonden ſy haer aen Cabo del Enganno, op de hooghte van 31. graden. Den 14. Sept. laghen ſy op

ancker/ aen een Cabo die sy noemden de la Cruz, wesende steyl/ hoogh ende kael landt/ op de hooghte van dry en dertich graden. Den thienden October ontdeckten sy eenighe woon-plaetsen van seer tamme Indianen/ daer sy mede handelden; ende noemden die los Pueblos de las Canoas, door dien sy veel Canoas hadden: op de hoogte van vijf en dertich graden eñ een derde; ende weynigh voort-ganck hebbende in eenige daghen door de groote kalmten/ quamen sy den achtienden dito aen een langh punt/ welck een Cabo maeckt/ ende door dien t'lanck is als een Galey/ noemden sy het Cabo de Galera, op de hooghte van ses en dertich graden ende een half; ende door den kouden Noort-westen windt/ kosen sy de Zee/ ende ontdeckten twee Eylanden/ t'eene van acht leguen lancks de custe Oost ende West/ ende het ander vier/ ontdeckten daer een kleyne doch goede haven/ ende vonden die wel bewoont: ende dat volck (ghelijck oock alle die op de custe voren verhaelt woonen) leeft van de visscherije; ende zijn gheleghen thien leguen van Cabo de Galera, West-noort-west aen. Wierden de acht daghen die sy daer bleven van t'volck wel ghetracteert/ welck naeckt loopt/ ende hebben de kaecken gheverwet/ in maniere als damstecken/ noemden dese haven Puerto de la Possession. Den vijf en twintichsten dito scheyden sy van dese haven met fraey weder ende Zuydt-weste wint/ ende s'anderdaeghs hadden sy de windt Zuyden eñ Zuydt-west/ met vlaegen ende misten/ ende vonden haer in noodt/ door dien de wint op de wal was/ welck haer al te naer was/ ende een seer ruyghe custe. Vrydaeghs/ Saterdaeghs ende Sondaeghs hadden sy variable winden/ ende voeren met moeyte. Maendaeghs ende Dijnsdaeghs den lesten dito/ hadden sy reghen met een seer donckere lucht. Den eersten November hadden sy gheweldighe windt uyt den Noort-westen/ soo dat sy gheen zeyl konden voeren/ ende keerden weder naer Cabo de Galera, welck goet beschut heeft teghen dien windt. Den tweeden waren sy aen Puerto de Sardinas, ende naerderden een quartier lants/ welck voor veertich leguen wel bewoont is by seer goet volck; ende van een plaetse daer ontrent ghelegen/ quamen eenighe van de principaelste in de schepen/ ende dansten op den Trommel-slach/ ende sliepen scheep; ende daer en tusschen versaghen de schepen haer van water ende houdt; dese Wilden hadden groote huysen by de water-kant/ ende haer begravingen met plancken rontom beset. Sy noemden dese Provincie Seyo; de Wilde eeten Akers/ Hasenoten/ ende Visch; gaven te kennen dat voorder aen ghekleedt volck woonde. Den elfsten hielden sy langhs de custe met een Zuydt-ooste windt/ soeckende naer Rio de nuestra Sennora, de welcke sy niet en konden vinden: dan haer ghemoette een Cordillera van seer hooghe berghen/ en vol gheboomte/ die sy noemden las Sierras de San Martin, op de hooghte van seven en dertich graden ende een half/ ende aen de voet van de selve naert Noort-westen maeckt het landt een Cabo, op de hooghte van acht en dertich graden/ welck sy noemden Cabo de Martin; s'nachts te vier uyren begon de windt op te steken Suydt suydt-west ende Suyt-west/ met reghen ende duysternis/ ende soo hollen Zee/ dat sy maer weynich zeyl konden voeren/ ende d'een schip verdwaelde van het ander/ ende dit ander schip setten over boort alles wat boven het verdeck was; ende die van den Admirael beloofden een Bedevaert: den derthienden wenden sy naer t'lant om d'ander schip te soecken/ ende s'nachts laghen sy op de lij/ om niets over te slaen/ ende eenich beschut te soecken/ ende aen landt te gaen. Daer steeckt een Cabo in Zee/ met seer hooghe Pijn-boomen bewassen/ welck sy noemden Cabo de Pinos, ende vonden haer op de hooghte van veertich graden ende meer/ naer t'Noordt-westen/ van waer sy meer als vijfthien leguen strandts konden bekennen; al hoogh landt/ ende de custe streckende Noordt-west ende Suydt-oost. Den vijfthienden liepen sy lancks de custe met een Noordt-weste windt/ ende t'maeckten soo grooten koude dat sy het niet en konden verdraghen/ ende saghen alle de berghen met sneeuw bedeckt/ ende s'avonts vonden sy het ander schip/ welck in grooten noodt was door dien het seer leck was gheworden: Den sesthienden quamen sy aen een groote in-ham/ welck scheen een haven te wesen/ ende noemdense Baya de Pinos. Den achthienden sochten sy haven/ ontdeckende seker besneeude berghen/ ende een Cabo die van het selve geberghte af-loopt in Zee/ die sy noemden Cabo de Nieve, op de hooghte van acht en dertich graden ende twee derde. T'landt ende de custe is al van een ghestalte; want als de windt waeyt uyt den Noordt-westen/ soo isser een gantsch klaere ende heldere lucht/ sonder eenigh bedecksel; ende van de seven en dertich graden ende een half/ tot

de

Digitized by Micr

de veertich graden/ſtreckt de cuſte meeſt Noordt-weſt ende Suydt-ooſt; ende om dat ſy gheen haven en vonden/ keerden ſy weder te rugghe naer Puerto de Poſſeſſion, welck is aen een van de Eylanden van San Lucas, ende quamen daer den drye en twintichſten November, ende repareerden daer het kleyne ſchip/ ende haelden het om hooghe. Bleven hier tot het eynde van December, door het rouw weder/ met groote koude ende ſneeu/ende den wint ſeer ſterck blijvende van den Suydt-weſten/ maeckten het hier ſoo hollen water/ dat ſy/ hoe wel ſy in een beſloten haven laghen/ in dry tot vier daghen niet en konden aen landt komen. Eyndelijck den neghenthienden Ianuarius des Jaers 1543. quamenſe met groote moeyte aen Puerto de Sardinas, van waer ſy weder t'zeyl ginghen den veerthienden Februarius, ende den ſes en twintichſten dito waren ſy aen een ander punt ofte Cabe, welck ſy noemden Cabo de Fortunas, op de hooghte van een en veertich graden: van den ſes en twintichſten Februar. tot den eerſten Martij, liepen ſy groot perijckel ende meeſt s'nachts/ door dien het ſeer doncker was ende gheweldich ſtormde/ ende bevonden haer den eerſten Martij op de hooghte van vier en veertich graden/ met ſoo grooten koude dat ſy dry naer verkoſen; ende den derden keerden ſy weder naer Cabo de Pinos, ende door de ſtercke wint reſolveerden ſy weder te keeren naer Puerto de Poſſeſſion: quamen den vijfden daer ontrent/ dan door de groote barninghen aen de mondt van de haven/ liepen ſy onder t'beſchut van Iſla de San Sebaſtiaen aen de Zuydt-weſt zijde; ende s'nachts verloren ſy den Admirael upt t'ghelichte/ ende zeylden in vijf daghen twee hondert leguen, ende hadden niet meer te eeten als wat verrotte biſcuyt/ daer elck een pont van kreegh voor ſyn portie. Den achtſten dito ſchepten ſy upt de haven van St. Sebaſtian om d'ander ſchip te ſoecken/ dan al t'volck verſocht datmen ſoude weder-keeren naer Nova Hiſpania, door dien ſy niet meer t'eeten en hadden; t'welck alſoo het reden was/ wert ghevolght; Vonden d'ander ſchip den ſes en twintichſten dito aen Iſla de Cedros, ende den veerthienden April quamen ſy weder in de haven van Navidad: naer dat Iuan Rodriguez Cabrillo onder-weghen gheſtorven was. Door deſe voyagie heeft men bevonden dat tot die vaert van noode waren groote ende ſtercke ſchepen/ wel verſien van anckers ende touwen ende goede zeylen/ende dat ſy het dan noch quaet ghenoegh ſouden hebben.

Het achthiende Capittel.

Een Extract uyt de Voyagie van Franciſco Gualle, van NOVA HISPANIA naer de PHILIPPINAS ende CHINA, voor ſoo vele deſelve deſe quartieren is berreffende.

LInſchoten heeft ons in ſyn boeck van de Ooſt-Indien/ upt-ghegheven de voyagie van Francis Gualle van Nova Hiſpania naer de Philippinas ende China, ende wederom van daer naer Nova Hiſpania; upt de welcke wy hier ſullen in-voeghen ſyn weder-komſte van Iapan naer Nova Hiſpania, voor ſoo vele de ſelve tot onſen propooſte is dienende/ende lupdt van wooſtdt tot wooſtdt als volght: Cap. 54.

Loopende aldus onſen kours O. ende O. ten N. aen tot op 300 mylen van Iapan af/ vonden wy een ſeer hol water/ met de ſtroomen van upt den N. ende N. W. als ook een ruyme ende ſpacieuſe Zee/ ſonder eenighe moeyten ofte ſwaricheden van eenighe verhinderingh in de wegh te hebben/ ende met wat windt dat daer waeyden ſoo bleef de Zee nochtans al in eenen doen met het ſelfde hol water ende ſtroomen/ tot dat wy over de ſeven hondert mylen ghezeylt hadden/ tot op twee hondert mylen naer aen de kuſte ende t'landt van nieu Spaegnien/ in welcke contrepe begonſten die voorgaende ſtroomen ende holle Zee gantſch ende t'eenemael te verlieſen/ waer door ick ſonder eenich twyffel vermoede ende vaſtelijck gheloove dat daer een Canael/ doorgaende enghte ofte Strate is/ tuſſchen het vaſte landt van Nieu Spaegnien ende t'Landt van Tartarien ofte Aſien: van gheljcken ſoo vonden wy op alle deſe wegh (van de voorſeyde 700. mylen) groote menichte van Walviſſchen/ende de viſſchen van de Spaegniaerden Arun ghenoemt/ (die veel aen de cuſte van Gibraltar in Spaegnien gevangen worden) als mede Albacoras eñ Bonitos, twelck al viſſchen zijn die hen ghemeenlijck in de Canalen/ doorgaende engten ende loopende wateren ont-

houden/ om aldaer haer krupdt ende zaedt te ſchieten ten tyden datſe in haer teelen zyn/ 'twelck my altemael noch vaſtelycker ende voor ghewis doet ghelooven datter een Canael/doorgaende enghte/ofte Straet ſonder eenigh twyfel moet weſen. Ghekomen zynde op de ſelve kours by de cuſte van Nieu Spaegnien/op de hooghte van leven en dertich graden en een half/ quamen wy by een hooghe ende ſeer fraeye landouwe/met veel gheboomten verciert/ gantſch ende al ſonder ſneeuw/ ende men heeft daer vier mylen van't Landt veel ghedrifts van wortelen/bladen van boomen/riet/ende ander bladeren/ als van Vyghe-boomen/ welcker ghelycken men veel in Iapan vindt/ die ſy aldaer eeten; ende van die wy alhier vonden/ liet icker etlycke nemen/ende met het vleeſch koken; hadden gheſoden weſende een ſmaeck ghelyck als kool. Men heeft alhier oock groote menichte van Zee-wolven/ die wy Zee-honden noemen; waer door ghenoech te præſumeren ende te ghelooven is/ dat daer veel rievieren/ bayen ende havens moeten weſen langhs al deſe cuſte heen/ tot de haven van Acapulco toe. Van daer af liepen wy Zuydt-ooſt/ ende Zuydt-ooſt ten zuyden/ende by wylen Zuydt-ooſt ten ooſten aen/ naer dat wy de windt kreghen/ tot den hoeck el Cabo de S^t. Lucas toe/ (welck 'tbeginſel van 't Landt van California is/ te weten/ aen de zyde van't Noordt-weſten) ghelegheh op twee en twintich graden/ zynde vyf hondert mylen van Cabo Mendoçino. Op deſe wegh van de voorſchreven vyf hondert mylen heeft men langhs de cuſte heen veel Eylanden leggheh/ alhoewel dat ſy kleyn zyn/ evenwel ſoo is het ſonder twyfel of men moet daer ſommighe goede havens in hebben/ als oock aen 'vaſte Landt/ al-waer men deſe naervolghende havens heeft/ die als noch eerſt bekendt zyn; te weten/ die van t'Eylandt S^t. Auguſtin, ghelegheh op de dertich graden ende dry quart; ende t'Eylandt Iſla de Cedros, op de hooghte van acht en twintich graden ende een quart ſchaers; ende t'Eylandt ghelegheh beneden San Martin op dry en twintich ende een half graden/ alle deſe cuſte ende landouwe is myns bedenckens bewoont/ ende vertoont hem in't ſchynſel een ſeer goet Landt te weſen; want ſaghen daer altemet des nachts vyeren/ ende des daeghs roocken/ 'twelck een ghewis teecken is van bewoondt te weſen. Van den hoeck ofte Cabo de S^t. Lucas af/ tot naer d'ander zyde van't Supdt-Ooſten van California toe/deden onſen kours Ooſt-zupdt-ooſt aen/ tachtich mylen weeghs/ tot den hoeck ghenaemt el Cabo de las Corrientes toe/ gheleghen op de hooghte van negheníhien graden ende twee derde; loopende op deſe kours ende wegh/ ſaghen int Noorden ontrent een myl van ons af/ dry Eylanden leggheh die men noemt las tres Marias. Op de voorſeyde kours heenen loopende/ſoo heeftmen vier mylen van d'ander Eylanden verſcheyden/ noch ander Eylanden van twee ende dry mylen weeghs: men heeft van de voorſchreven mondt ofte in-wyck van California af/ al deſe wegh van de tachtentich mylen heen/ groote ſtroomen die Weſt-waert aen-loopen. Van den hoeck ofte Cabo de las Corrientes af/ deden onſen kours Supdt-ooſt/ ende by wylen Supdt-ooſt ten Ooſten aen/ hondert ende dertich mylen weeghs tot inde haven van Acapulco, op deſen wegh van de hondert ende dertich mylen hadden wy/ twintich mylen gheſeylt hebbende/ de haven ghenaemt de Navidad, ende ander acht mylen voorder de haven van S^t. Iago, ende noch ſes mylen voorder de Zee-ſtrandt ghenaemt la Plaia de Colima. Alle deſe cuſte te weten van California af/ tot de haven van Acapulco toe/ is bewoont van volck die met de Spaegniaerden vrede ende alliantie hebben/ zyn van conditie ende qualitept als t'volck van d'ander cuſte van Nova Hiſpania, &c. Deſe voyagie was vol-eyndt inden jare 1584.

Het neghenthiende Capittel.

Extract uyt de Voyagie van Thomas Candiſch, voor ſoo vele de ſelve deſe Cuſte van CALIFORNIA ende NOVA HISPANIA is betreffende.

WY ſullen hier noch by voeghen t'ghene dient tot onſen propooſte/upt de voyagie van Candiſch, ghelyck de ſelve by de Enghelſchen is upt-ghegeven.

Den vierentwintichſten van Auguſtus 1587. voer onſen Generael met dertich man in de pinaſſe tot een haven ghenaemt Puerto de Navidad, daer wy verſtaen hadden van

Digitized by Mic

van Michael Sancius een pinaſſe te legghen; maer eer wy daer konden komen / was de pinaſſe vertrocken twaelf mijlen voorder om Peerlen te villchen/als wy verſtonden upt ſeker Indianen die wy daer vonden; wy kreghen een Mulatto gevangen/ welck wy op ſyn bedde verraſchten / die ghelonden was langhs de cuſte van Nova Galicia, om t'volck dat daer woont voor ons te waerſchouwen; wy dooden ſyn Peerdt / ende namen ſyn bricven/ende lieten hem daer: Staecken t'wyer in de huyſen/ende verbrandden twee nieuwe ſchepen/van twee hondert tonnen elck/die daer ghetimmert wierden/ ende quamen weder aen ons ſchepen. Den ſes en twintichſten quamen wy in de baye van S^t. Iago, daer wy ons water in-namen upt een verſche riviere /langhs de welcke veel Plantanos groepen/ende abundantie is van verſche viſch: daer waren oock eenige van de onſe die naer Peerlen ſochten / ende vonden daer maer eenighe wepnighe. Den tweeden September vertrocken wy van S^t. Iago s'avonts te vier uyren. Deſe baye van S^t. Iago is gheleghen op de hooghte van neghenthien graden ende achthien minuten by Noorden de Linie. Den derden dito anckerden wy in een klepne baye / een mijle Weſt-waerts van Puerto de Navidad, gheheeten Malacca, is een goede reede: des middaeghs voer onſe Generael aen landt met ontrent dertich man / ende trock naer een van de Indianen Dorpen / twee mijlen van de reede / ghenoemt Acatlan: daer ontrent twintich oft dertich huyſen ſtonden met een Kerckxken / de welcke wy deſtrueerden / ende quamen s'avonts weder aen boordt. Al t'volck was ghevlucht dat wy het ſaghen. Den vierden dito ſchepten wy van Malacca, ende zeylden langhs de cuſte. Den achtſten quamen wy op de reede van Chaccalla, in welcke baye twee klepne huyſkens ſtaen by de water-zijde; ende deſe baye is achthien mijlen van Cabo de Corrientes: (trocken op-waerts in t'landt twee mijlen / daer ſy eenighe lieden verraſchten/door welcker middel ſy eenighe ververſchinghe bequamen.) Den twaelfden dito quamen wy aen een klepn Eylandt ghenaemt Iſla de Sant Andres, daer veel ghevoghelte op is ende hout; ende wy ſoo veel ghevoghelte droogden ende zouten als ons goedt docht: wy dooden oock vele Zee-honden / ende Iguanas, welck een ſoorte van Serpenten is / met vier voeten ende een langhe ſcharpe ſteert / vreemt voor de gene die ſe nopt te voren en ſaghen / maer is goeden koſt. Wy laghen daer tot den ſeventhienden / ende vertrocken doen. Den vier en twintichſten arriveerden wy op de reede van Maſſatlan, op de hooghte van dry en twintich graden ende een half/recht onder den Tropicus Cancri: binnen iſt een groote riviere / maer beſloten in den mondt/ ende op de Noordt-zijde van de barre is goet verſch water; maer is quaedt te halen/ door dien dat het met het leeghe water een half mijle van ſtrandt droogh is. Daer is menichte van verſche viſch in de baye; ende goede krupten te landt-waert in/ daer wy eenighe van kreghen / doch niet ſonder perijckel. Den 27. vertrocken wy upt de reede van Maſſatlan, ende liepen naer een Eylandt een mijle Noordt-waerts van daer / alwaer wy ons ſchepen kalfaten / ende her-timmerden ons pinaſſe; ende daer is een Eylandt een quart van een mijl van daer / waer veel Zee-honden op zijn: hier vluchten een ghevanghen Spaegniaert van ons / ende ſwom wel een Enghelſche mijle over / daer wy dertich oft veertich Spaegniaerden en Indianen hadden ghelien / weſende te Peerde / ende aldaer wacht houdende, waren daer ghekomen van Chiametla, een vlecke elf mijlen binnen s'landts legghende/naer t'legghen van Michael Sancius. Wy en vonden op dit Eylandt gheen verſch water / dan met graven in t'landt / anders hadden wel twintich mijlen te rugghe moeten keeren / ende ons prinſe verſuymen. Wy vertoefden hier tot den negenden October, ende vertrocken des avonts naer de Cape van S^t. Lucar, welck is aen de Weſt-zijde van t'punt van California. Den veerthienden vielen wy op de Cabe van S^t. Lucar, welck ſeer gelijck is de naelde by t'Eylandt van Wight: ende binnen de Cape is een groote baye / by de Spaegniaerden ghenaemt Aguada Segura, in welcke baye valt een ſchoone verſche riviere / daer veel Indianen haer ghewoon zijn te onthouden. Wy haelden water in de riviere / ende hielden af ende aen van de voorſchreven Cabe de S^t. Lucar tot den vierden November, ende hadden den windt meeſt van de Weſtelijcker handt. Des den vierden November bepde de ſchepen af ende aen houdende van het voor-landt van California, gheleghen op de hooghte van dry en twintich graden ende twee derde / laghen wy een ſchip upt der Zee komen / draghende naer de Cape; etc.

Hier volght de veroveringh van t'Schip Santa Anna, welck wy voor-by gaen.

Het twintichſte Capittel.

Beſchrijvinghe van NOVA ALBION uyt de voyagie van Sir Francis Draeck door de Strate van Magellanes, ghelijck de ſelve by de Engelſche is uyt-gegeven.

DEn vijfden dagh van Iunius (ſeght den Autheur van t'Journael) weſende op de hooghte van veertich graden bp Noozden de Linie / komende upt een groote hitte / vonden wp de lucht ſoo koudt / dat ons volck daer van ghenepen zijnde / over de extremitept des ſelves klaeghden / ende hoe wp verder voeren / hoe wp de koude ſcherper vonden / ſoo dat wp beſt vonden t'landt aen te ſoecken / ghelijck wp deden / en vonden t'ſelve niet berghachtich / maer effen grondt / ende voeren te rugghe ſonder te landen / tot dat wp quamen op acht en dertich graden bp Noozden de Linie. Op welcke hooghte het Godt ghelieſde ons te brenghen in een ſchoone ende goede bape / met goede windt om daer in te loopen. Wp anckerden in deſe bape den ſeventhienden Iunij, ende t'volck van de Lande hebbende haer hupſen dicht bp de water-kandt / verthoonden haer aen ons / ende ſonden de Generael een preſent: wanneer ſp tot ons quamen / verwonderden ſp haer ſeer over de dinghen die wp brochten / ende onſe Generael ontfinckſe courtoyſelijcken / ende gaf haer liberalijcken om haer naeckthepdt te bedecken / ſoo datſe meynden dat wp Goden waren / en konden niet ter contrarie gheperſuadeert worden: de preſenten die ſp brochten / waren plupmen ende kraghen van net-werck. Haer hupſen zijn rondtom begraven met aerde wallen / ende zijn met hout rondtom dicht toe-ghebrepdt tot de top toe / welck om de dichthepdt ſeer warm zijn. Haer bedden zijn bieſen op de grondt dick gheſtropt / ende leggende rondtom in t'hups; hebben haer vperen in de midden. De mans gaen naeckt / ende de brouwen nemen bieſen / die ſp weten te accomoderen als hennip / ende maken daer haer kleedingen af / welcke te ſamen gheknoopt om haer middelt hanghen nederwaerts / tot over haer heupen / ende hebben inſghelijck een hupdt van Wildt om de ſchouderen / met het hapr daer op. Deſe brouwen zijn ſeer onderdaen ende ghedienſtigh tot haer mans. Naer datſe d'eerſte repſe van ons waren ghegaen / quamen ſp booz de tweede repſe weder / ende brochten preſenten van plupmen / ende Tabac in ſacken. Ende als ſp quamen tot den top van den bergh daer onder wp ons tenten hadden op-gheſlaghen / bleven daer ſtil ſtaende / alwaer eener / daer toe bp haer gheappointeert / hem moede maeckte met een langhe Oratie / welck gheepndicht zijnde / lepden ſp haer boghen af / ende quamen nederwaerts tot ons met haer preſenten. Onder-tuſſchen ſoo tormenteerden de brouwen die op den bergh waren blijven ſtaen haer ſelven deerlijck / nijpende het vleeſch van haer wanghen / ſoo dat wp merckten / dat ſp beſigh waren met een Sacrificie. Onſe Generael ende het volck deden interim haer ghebeden / daer dit volck met groote attentie op lette / ende ſcheenen daer over beweeght te zijn; maer tot ons ghekomen zijnde / ſoo gaben ſp ons de dinghen die wp haer ghelchoncken hadden / wederom. De mare van ons komſte gheſtropt zijnde booz t'Landt / quam het volck dat rondtom woonde tot ons af / ende onder hen de Koninck ſelfs / een man van kraep ſtature ende geſten / ende veel langhe ende ſtrijdtbare mannen met hem: Booz welckes komſte twee Amballadeurs wierden gheſonden tot onſen Generael / om des Koninckx komſte te verwitttigen / waer op ſp weder een Oratie deden wel een half upre langh. Dit ghedaen zijnde / begeerden ſp met teeckenen / dat onſe Generael pets ſoude ſepnden tot haren Koninck / tot een teecken dat hp in brede tot haer mocht komen: welck ghedaen zijnde bp onſen Generael / keerden ſp met blijde bootſchap tot haren Koninck / welck booit aen marcheerde met een Prinſelijcke Majeſtept / t'volck ſchreeuwende op haer manier / ende hoe ſp naerder quamen / hoe ſp haer meer evertueerden om tot ons te komen met bequaemhepdt. In de booz-tocht was een man van kraepe gheſtalte die de Scepter brocgh booz de Koninck / waer aen honghen twee kroonen / een klepnder ende een grooter / met brp ketens van groote lengte; de kroonen waren gemaeckt van veeren konſtigh te ſamen gevlocht: de ketens waren van ſeker been / ende wepnighe onder haer mogen die draghen: (zijn gheljck de ketens van Eſurnoy in Canada ende Hochelaga) naeſt de Scepter-draegher quam de Koninck ſelfs / met ſpn guarde rondtom hem / ghekleet met Conijnen ende andere Dieren vellen

Digitized by Mic

vellen: naer hem volghde t'ghemeyn volck / gantſch naeckt / hebbende t'aenſicht gheverwet / d'een wit / d'ander ſwart / ende oock andere couleuren / ende d'een oft d'ander in de handen voor een preſent / niet ſoo veel als de kinders / die oock al wat brochten. Ondertuſſchen verſamelden den Generael ſyn volck by een / ende marcheerden tot haer in ſlach-oorden; de ſalutatie ghedaen zynde / was daer een groote ſtilte. Doen dede de Scepter-drager / gheinformeert by een ander in t'ſecreet / weder een Oratie oberlupdt wel een half ure langh; dit ghedaen zynde naer een ghemeyn toe-ſtemmingh / quam de Koninck met de mans ende vrouwen (uyt-ghenomen de kinders) nederwaerts ſonder wapenen / ende ſetten haer in orde aen de voet van den bergh. Komende naer ons bolwercken ende tenten toe / begonde de Scepter-dragher een ghelangh / houdende ſyn maten int danſſen / ende dat met een ſtatelijcke contenancie / welck de Koninck ende ſyn guarde volchden / ende elck ſoorte van volck volghende / ſonghen ende danſten / uytghenomen de vrouwen / welcke wel danſten / doch ſtil-ſwyghende. De Generael liet haer binnen de bolwercken komen / daer ſy een wyl continueerden met ſinghen ende danſſen. Als ſy haer ſelfs vol-daen hadden / begeerden ſy dat onſen Generael ſoude neder-ſitten / tot welcke de Koninck ende andere diverſche Oratien deden / ofte wel eer ſupplicatien / dat hy haer Provincie ende Koninck-ryck wilde in ſyn handen nemen / ende haer Koninck werden / maeckende teeckenen dat ſy haer Landt ende tytel aen hem wilden over-geven / ende ſyn ſubjecten werden. Tot welcken eynde de Koninck ende de reſte hem met groote reverentie danſſende ende ſingende de Kroon op t'hooft ſette / ende de ketens om den hals hinghen / ende veel ander dinghen preſenteerden / hem vereerende met den naem van Hioh; welck onſen Generael niet en ontſepde / niet wetende wat voordel het in tyden en wylen aen ons Landt konde geven. Derhalven ſoo nam hy in de naem ende ten behoeve van haer Majeſteyt de Scepter / de Kroon / ende de dignitept van dit Landt in ſyn handen / wenſchende dat den ryckdom ſoo wel konde naer haer Landt ghetranſporteert worden / als de ſelve wel in hem ſelven daer te vinden ſoude weſen. T'ghemeyn volck latende de Koninck ende ſyn guarde by de Generael / verſpreyde hem onder ons / nauw op een peder van ons letende; ende ſulcke als haer beſt behaeghden (welck waren de jongſte) om-ringhden ſy ende preſenteerden haer Sacrificie met lamentabel krysten / ende t'vleeſch van haer kaecken te nypen / dat het bloedt daer henen liep: maer wy thoonden haer met teeckenen / dat ons ſulcx miſhaechde / ende weſen haer op-waerts tot Godt / dieſe alleen behoorden te eeren. Sy thoonden ons haer wonden / ende verſochten hulpe / waer op wy haer plaeſters ende ſalven gaven / biddende Godt haer te willen ghenesen. Om den derden dach brochten ſy ons haer Sacrificien / tot datſe vernamen dat wy daer geen behaghen in en hadden; niet teghenſtaende beſochten ſy ons dagheliycks / tot dat wy vertrocken / ende waren over ons vertreck ſeer bedroeft; ende baden dat wy haerder wilden ghedencken. Onſe noodighe beſoignen gheepndicht zynde / trock ons Generael met ſyn compagnie in t'Landt tot haer Dorpen / daer wy veel Wildts vonden / tot duyſent by een / welck groot ende vet van lyf waren. Wy vonden dat het gantſch Landt was als een warande van een vreemde ſoorte van Conynen / van de grootte als de Barbariſche Conynen / de hoofden als de onſe / de voeten als Mollen / ende ſteerten als Ratten ſeer langh; onder de zyden aen beyde zyden een ſack / daer ſy haer eeten in vergaderen / als ſy den buyck in t'wilde ghevult hebben. T'volck eet haer vleeſch / ende maken veel wercks van de vellen / want des Koninckx rock was daer af ghemaeckt. Onſe Generael noemde dit Landt Nova Albion, ende dat om twee redenen; eerſt om de witte bancken ende cliffen die naer Zee toe legghen; ten anderen / op dat het eenighe affinitept mocht hebben met ons Landt / dat eertyds Albion wiert genoemt. Men kan qualyck hier eenige aerde op nemen / ofte eenige apparentie van Goudt oft van Silver. Op ons vertreck letten den Generael een gedenck-teecken op / van dat wy daer ghe weeſt waren / namentlyck een plate aen een poſt ghenaghelt met de wapen van Engelandt / ende des Koninginnes figure in een ſilvere Sixpence; ende de naem van hem ſelven. T'ſchynt dat de Spaegniaerden noch nopt ſoo verre in dit quartier ghe weeſt zyn. Dus verre de beſchryvinghe van de Engelſche.

NOVO MEXICO.

Het een en twintichſte Capittel.

De eerſte ontdeckinghe van de Landen van Novo Mexico, voor-ghenomen in den jare duyſent vijfhondert ende dry en tachtentich.

EEr wy ſchepden van dit quartier, ſal het de pijne weerdigh zijn hier by te voeghen de ontdeckinghe van diverſche Provincien, die de Spaegniaerden nu noemen Novo Mexico; ghelijck de ſelve ſommierlijck wordt verhaelt in de Hiſtorie van China, beſchreven by Fray Goncalez de Mendoça, ende is ghedruckt te Madril in den jare 1586. ende lupdt in maniere als volght:

Een Religieus van de orde van S^t. Franciſcus, met namen Fray Auguſtin Ruyz, hem onthoudende in de vallepe van S^t. Bartholome, in den jare vijfthien hondert ende een en tachtich, verſtaen hebbende door t'relaes van ſeker Indianen, die men noemt Conchos, de welcke communicatie hadden met ſekere hare na-buyren, ghenoemt Paſſaguates; dat naer het Noorden toe (altijdts over landt repſende) waren diverſche groote woon-plaetſen, die by onſe Spaegniaerden nopt bekent nochte ontdeckt waren, verſocht (upt eenen yver om de ſielen te verlooſen) conſent aen den Conde de Corunna, die doen Vice-Roy was van Nova Hiſpania, ende aen ſynen Overſten, derwaerts te moghen repſen, de tale te leeren, ende die gheleert hebbende, t'volck te doopen ende t'hepligh Evangelie te predicken. Daer toe verlof ghekreghen hebbende, nam de repſe voor, met hem nemende noch twee mede-ghеſellen van ſyn orde, ende acht Soldaten die hem ghewilligh verghеſelſchapten. Naer weynighe daghen quamen ſy eerſt aen een Provincie die ſy noemen de los Tiguas, weſende verſchepden van de mijnen van Sta Barbara, (daer ſy haer repſe van begonnen) twee hondert ende vijftich leguen naer het Noorden; in welcke Provincie de Inwoonders een van ſyn twee met-ghеſellen om ſekere redenen doot-ſloeghen. T'welck de Soldaten ſiende, ende vreeſende voor meerder ſwarighedt die mochte volghen, reſolveerden met ghemeyn accoort weder te keeren naer de mijnen daer ſy van ghekomen waren; voor al conſidererende dat ſy te weynigh volcks waren om weder-ſtandt te konnen doen, in t'ghene daer mocht voor-vallen, ende te verre van de Spaegniaerden, om by de ſelve in noodt ghеſecoureert te worden. De twee Monnicken die over ghebleven waren, en wilden hier niet toe verſtaen, dan bleven daer met dry jonghelinghen van Indianen, ende een Meſtizo, die ſy met haer hadden ghenomen, haer latende voor-ſaen, dat hoewel ſy alleen bleven, dat ſy ſeker ghenoegh waren, ſiende de vriendelijckheydt die de inwoonderen teghen haer ghebruyckten. De acht Soldaten weder-ghekeert zijnde, ſonden ſtracks relaes naer de Stadt Mexico aen den Vice-Roy van t'ghene daer ghepaſſeert was, welck van de voor-ſchreven mijnen van Santa Barbara verſchepden is hondert en ſeſtich leguen. De Minnebroeders waren ſeer daer over bekommert, dat haer broeders daer in t'Landt waren gebleven, vreeſende dat ſy doodt ſouden worden ghеſlaghen, ende begonden derhalven eenighe Soldaten te bewegen, om neffens noch een Religieus van de ſelve orde ghenaemt Bernardino Beltran, weder te trecken naer de ſelve Provincie, ende de voor-noemde Broeders van t'perijckel te verlooſen, ende de begonnen ſaken te verborderen.

Ten ſelven tijde was op de voor-ſchreven mijnen om ſekere affairen een Burgher van Mexico, ghenaemt Antonio de Eſpeio, ghebooren te Cordoua, een man van groote middelen, couragie ende induſtrie, ende ſeer ghenegen tot den dienſt van ſyn Majeſteyt de Koninck Philips, de welcke verſtaende het voor-nemen van de voor-noemde Monnicken, ende de importantie van de ſake, preſenteerde hem ſelfs tot deſe voyagie, om ſyn middelen ten deele daer in te riſiqueren ende ſyn leven te waghen, als hem daer toe verlof ware ghegheven van pemandt die de perſoon van ſyn Majeſteyt repreſenteerde, welck conſent hem ghegheven wierdt, op t'verſoeck van deſe Religieuſen door den Capiteyn Iuan de Ontiveros, (Alcalde Maior voor den Koninck in de vlecken, welck ſy noemen las quatro Cienagas, welck zijn gheleghen in t'Gouvernement van Neuva Vizcaya, ſeventich leguen van de voor-ſchreven mijnen van Sta Barbara)

bara) ſoo voor ſyn perſoon / als mede voor t'volck ende Soldaten / welck hy ſoude konnen by een brenghen / om hem in ſyn goedt voornemen te helpen. Dese Antonio de Eſpejo nam de ſake soo ter herten/dat hy in weynigh daghen by een brocht de Soldaten ende proviande die tot den tocht noodigh waren/een goet deel van syn middelen daer aen te kost legghende: ende ſchepde met alles upt de valley van S^t. Bartholome den thienden Novemb. 1582. met hem voerende hondert en vyfthien/soo Peerden als Muylen/ende veel wapenen/amunitie van oorloghe / victuyes ende volck van dienſte. Nam syn wegh recht naer het Noorden / ende naer twee daghen vondt hy veel Indianen / van die men noemt Conchos, woonende in huttekens ende Dorpen; de welcke van syn komſte van te voren verwitticht zynde / hem te ghemoet quamen/ om hem met blyſchap te ontfanghen. Het onderhoudt van dese Conchos ende andere die in dese groote ende woeſte Provincie woonen / zyn Conynen / Halen ende Harten / welck sy dooden / ende zyn daer alles in groote abundantie: hebben ook veel Maiz, Calabaſſen ende Meloenen met menighte: daer zyn veel riviere vol van goede viſch van diverſche soorten / t'volck gaet meeſt al naeckt; haer wapenen dieſe ghebruycken zyn bogen ende pylen; leven onder het gebiet van Caziques, als de Mexicanen:en vonden daer gheen beelden/noch en konden niet vernemen datſe pet aen-baden: waer door sy lichtelyck toe-ſtonden dat de Chriſtenen haer Cruycen op-richten/ ende waren daer ſeer mede ghedient/ naer datſe van de onſe verſtaen hadden wat het te segghen was; t'welck gheſchiede door Tolcken dieſe met haer voerden; door welcker middel sy kennis kreghen van andere woon-plaetſen / daer de ſelve Conchos haer ghelepden / haer vergeſelſchappende meer als vier en twintich leguen al bewoont van volck van haer natie / welck de Spaegniaerden vredelyck ontfinghen/door t'advys dat de Caziques ſonden van d'een plaetſe tot de andere. Naer dat sy dese vier en twintich leguen waren voort-ghetrocken/vonden sy een ander natie van Indianen, ghenaemt Paſſaguates, levende op de ſelfde maniere als de Conchos haer na-ghebueren; de welcke de onſe voorts gelepden op de ſelve wyſe vier dagh-repſen / met advys van de Caziquen, in maniere voor-ſchreven: de onſe vonden in desen wegh veel Silver-mynen / naer t'ghevoelen van die daer verſtandt af meynden te hebben / van veel ende ſeer ryck metael. Een dagh-repſe voorder vonden sy een andere natie/ghenaemt los Toboſos, de welcke de onſe ghewaer worrende/ vloden naer t'gheberghte/latende haer plaetſen ende huysen ledigh. Men verſtondt naderhandt dat eenighe jaren ghe-leden/eenighe Soldaten daer ghweeſt waren / die naer mynen ſochten/ ende eenighe van de inwoonders ghevanckelyck hadden wegh ghevoert / welck de dese nu vervaert ende ſchouw maeckte. De Capitepn gaf oorze datmenſe ſoude gaen roepen/ende verſekeren dat haer gheen leedt en ſoude gheſchieden / ende maeckten het soo wel dat daer vele quamen / die hy careſſeerde ende giften gaf / haer door den Tolck te verſtaen gevende/ dat sy niet ghekomen waren om yemandt quaedt te doen; waer door t'volck hem liet ter neder ſetten / ende conſenteerden dat daer Cruycen ſouden op-gherecht werden / ende de meyninghe daer van verclaert / ende thoonden daer goedt ghenoeghen in te hebben / met dat sy de onſe ginghen accompagneren / als haer ghebueren hadden ghedaen/ tot dat sy haer brochten in een Landt van een ander natie bewoont/ welck van t'hare verſchepden was by de twaelf leguen; dese Wilde ghebruycken boghen ende pylen / ende gaen voorts al naeckt.

Het twee en twintichſte Capittel.

Vervolgh van de ſelve ontdeckinghe van Novo Mexico, by Antonio de Eſpeio.

De Natie daer de voor-ſchreven Toboſos de Spaegniaerden ghelepden/wierden ghenaemt Iumanos, die men ook anders noemt Pararabueyes: beſitten een groote Provincie / ende veel vlecken met ſeer veel volcks: de huysen waren met daecken / ende van ſteen ghemaeckt/ende de vlecken gebout met goede orde: alle de mans ende vrouwen hebben de aenſichten / ende de armen ende beenen ghereghelt oft ghe-ſneden; is corpulent volck/ende van beter policie als die sy tot noch toe hadden gevonden: hadden abundantie van victuyes / ende veel jacht van beeſten ende ghevoghelten/

met

met overvloedt van visch / door dien sy veel rievieren hebben die van t'Noorden komen / ende eenighe soo groot als Guadalquivir, die in de Noordt-Zee selfs loopt. Hebben veel Lacken van zout water / welck hardt wordt ende coaguleert eenighe tyden van t'jaer / ende goet zout geeft. Is strijdtbaer volck / ende gaven het wel te kennen / want den eersten nacht doen ons volck daer syn legher neder-sloegh / schoten sy fel met pijlen / dooden vijf Peerden / ende quetstender noch soo vele / ende en souden niet een levendigh ghelaten hebben / ten ware de wacht die hadden beschermt. Dit slecht onthael ghedaen hebbende / verlieten sy haer plaetse / ende liepen op een gheberghte dat naer by was / werwaerts des morghens de Capiteyn trock met vijf wel ghewapende Soldaten / met een Tolck ghenaemt Pedro, ende een Indiaen van de selfde natie / die met goede redenen haer te vreden stelde / doende haer weder af-komen naer haer vlecke ende huysen / ende haer voorder beweghende advijs te willen geven aen haer ghebueren / dat de Spaegniaerden een volck was die niemandt quaet en deden / noch yemandts goedt en quamen berooven; welck hy lichtelijck haer wijs maeckte / mits gevende aen de Caziques eenighe snoeren van glasen teeckenen / hoeden / ende andere beuselerijen; hier door / ende door goedt tractament dat men haer dede / trocken vele in t'ghesellschap van de onse eenighe dagen / reysende altijts langhs de rieviere opwaerts / langhs de welcke seer vele woon-plaetsen waren van de selve natie / welck duerde wel twaelf dagh-reysen / in welcke al de Indianen ghewaerschout zijnde van de Caziques, d'een naer d'ander uyt quamen om de onse te ontfanghen / sonder boghen ofte pijlen / ende brachten haer veel vivres ende andere giften / ende insonderheydt huyden ende Chamoysen wel bereydt / ende soo goedt als die van Neder-landt. T'volck is al ghekleet / ende vonden dat sy eenigh licht hadden van ons Geloove / door dien sy naer den Hemel wesen / Godt beteeckenende / ende noemden die in haer tale Apalito, ende kennen hem voor Heere / van wiens milde handt ende ghenade sy bekennen t'leven ontfanghen te hebben / ende de tijdtlijcke goederen. Daer quamen veel van haer / vrouwen ende kinderen / om van den Religieus die in t'ghesellschap was / gheheylicht te worden ende de benedictie te ontfangen; de welcke haer vraghende van wien sy dese kennisse van Godt hadden ontfanghen; antwoorden sy van dry Christenen en een Swarte / die daer door ghereyst waren / ende eenighen tijdt daer waren gebleven; welcke (naer men by de teeckenen konde verstaen) waren gheweest Alvar Nunnez Cabeca de Vaca, Dorantes, Castillo Maldonado, ende een Swarte / die ontkomen waren van de armade daer Panfilo Nervaes mede trock in de Florida; ende naer dat sy langhe slaven hadden gheweest / waren sy ghekomen tot dese woon-plaetsen / ende Godt hadde veel miraklen ghedaen door haer / ghenesende alleen met het aen-roeren van haer handen vele siecken / waer door sy een groote naem hadden naer-ghelaten in dat Landt. De gantsche Provincie bleef in vrede ende ruste / tot een teecken van welckes sy de onse accompagnieerden ende dienden eenighe daghen lanck / dewijl sy langhs de rievier reysden / daer wy nu van ghesproken hebben. Weynigh daghen daer naer quamen sy aen een groote woon-plaetse van Indianen / die haer quamen ontmoeten door het nieuws dat sy van haer gebueren hadden ontfanghen / ende brochten haer veel curieuse dinghen van pluymen van diversche couleuren / ende veel mantels van Cottoen ghebigarreert met blauw ende wit / als de Chinesen draghen / om die te manghelen tegen ander dinghen. Ginghen al / soo wel mans als vrouwen ende kinderen / ghekleedt met Besaenen heel wel bereydt / ende noyt en konden de onse verstaen wat natie het was / (door ghebreck van tolcken die haer tael verstonden) hoewel sy by teeckenen met haer handelden; ende alsoo sy haer eenighe steenen toonden van rijck Metael / ende haer vraeghden ofter sulcke in haer Landt ghevonden wierden; antwoorden sy door de selve teeckenen / dat men die vondt vijf dagh-reysen naer t'Westen by groote menichten / ende dat sy bereyt waren de onse daer te geleyden ende die te thoonen / ghelijck sy daer naer oock deden / ende verghesellschapten de onse wel twee en twintich leguen verre / al door Landt bewoont by t'volck van hare natie: waer op immediatelijck volchde een ander Provincie / noch beter bewoont als de voorgaende / ende de selve rieviere opwaerts by volck van de welcke de Spaegniaerden wel onthaelt wierden / ende beschoncken met veel presenten / insonderheydt visch die daer ontallijck was / uyt oorsaeck van sekere Lacken die daer ontrent waren. Bleven by dit volck dry daghen / welcke veel danssen op haer manier aen-stelden dagh en nacht met demonstratie van groote

blijschap /

bijſchap; men konde de naem van deſe natie niet verſtaen door gebrec van tolcken/hoe-wel ſy verſtonden dat deſe Provincie groot was/en ſeer verre uptstrecte. Vonden onder haer een Indiaen van de natie van de Conchos, die haer ſepde en met teeckenen te ken-nen gaf/dat 15. dagh-replen van daer/na t'Weſten/een ſeer breet Lack was/ende daer om-her vele woon-plaetſen en huplen van 3. en 4. verdiepingen/ende t'volc wel gekleet/ ende t'landt overvloedigh van victualie; deſen Indiaen preſenteerde haer daer te gelep-den/dan ſy lieten t'ſelve naer/om haer voornemē te vervolgen/welc was Noortwaerts aen te trecken tot ſecours van de Religieuſen daer hier voren van verhaelt is. Sy be-vonden dat deſe Provincie van ſeer goede tempre was/ende een ſeer rijcke gront/en dat daer veel te jagen en te vliegen was/ veel rijcke metalen/ende andere ſonderlinge profi-table dingen. Van deſe Provincie trocken ſy voorts haren wegh 15. daghen ſonder een-nigh volc te vinden/door boſſchen van Pijn-boomen gelijck als die van Caſtilien; ten eynde van welcke (hebbende naer haer giſſinge wel 80. leg. gereyſt) vonden ſy een klepn vleckken van hutten met wepnich volcx/en in haer huplkens die arm waren/ende van ſtroy gemaect/groote menichte van Harten hupdē/ſo wel berept als die van Nederlant/ veel wit zout en ſeer goet. De Wilde onthaelden haer ſeer wel de 2. dagen dieſe daer ver-toefden/ende accompagneerden haer na by de 12. dagen tot ſeker groote woon-plaet-ſen/altijts repsende langs de rievière del Norte voorſz. tot datſe quamen aen t'lant welc ſy nu noemen Nuevo Mexico. De gantſche oever van de rievière ſtondt vol boſſchen van Abeelen/de welcke op ſommige quartieren wel 4. leg. breet waren / ende inſgelijck van vele Note-boomen/ende Wijngaerden als die van Caſtilien. Na dat ſy 2. dagen door deſe boſſchagien getrocken hadden/vonden ſy 10. dorpen/gelegen aen de kant van deſe rievière aen beyde zijden/ſonder andere die verder af lagen/ in de welcke veel volcx ſcheen te woonen/ende de gene die ſy ſagen palleerden de 10000. zielen. In deſe Provin-cien onthaelden de Wilde de Spaegniaerden ſeer feeſtelijc / brengende de ſelve in haer dorpen/alwaer ſe haer veel victualie gaven/ende Hornderen van t'lant ende andere din-gen/en dat met ſeer goede wil. Vonden hier huplen van 4. verdiepingē/ wel getimmert/ en met fraepe kameren/ende in meeſt van de ſelve waren ſtoven tegen de winter: t'volc ginc gekleet in Cottoen ende huyden van wilt/ende de kleedinge/ ſo wel van vrouwen als mans/was na de wijſe van de Indianē van Mexico: eñ t'gene de Spaegniaerden meeſt dede verwonderen/was/te ſien dat beyde mans en vrouwē geſchoept waren met ſchoenen ende leerſen van goet leder/ende de ſolen van Oſſen huyden/t'gene men elders nopt en hadde gevonden. De vrouwen droegen t'hayr wel gekemt/ende gelegt/ ſonder pet anders op t'hooft te hebben. In alle vlecken waren Caziques die t'volc gouverneer-den gelijc als de Indianen van Mexico. hebbende haer Alguaziles om haer geboden upt te voeren/die door de vlecken gaen / eñ de wil van de Caziques upt-roepen/ende in t'werc ſtellen. Vonden daer veel beelden die de Wilde aen-baden/ende hadden by naer in elc huys een Tempel voor den Dupvel/daer ſy hem ordinaerlijc t'eeten droegen / eñ ander dingen; en gelijc de Chriſtenen by de wegen hebben Cruycen/ſoo hebben ſy eenige gelijc hooge Capellen / daerſe leggen dat den Dupvel hem onthout ende verluſticht als hy van t'een Dorp naer t'ander trect/ die ſeer verciert ende geſchildert waren. Aen alle haer zaep-ackeren/die ſy vele ende ſeer groot hebben / hebben ſy aen d'een zijde een Portael met vier Pilaren/daer de arbeyders eten / ende haer middagh-ſlaep nemen / want t'volck is ſeer genegen tot de landt-bouw / ende zijn daer den meeſten tijdt mede beſich; is berghachtigh landt/ende vol boſſchagie van Pijn-boomen. Haer wapenen zijn ſeer ſtercke bogen/ende pijlen met punten van vpr--ſteen/daerſe een ruſtingh mede door-jaghen ; houte ſwaerden / wel een halve Spaenſche elle langh / ende vol van ſcherpe keghels / die baſtant zijn om een menſch overmidts te houwen : hebben ock ghelijck ſchilden van onberepde Stieren huyden ghemaeckt.

Het dry en twintichſte Capittel.

Voorder verhael van de ghelegentheyt van de Provincie van Nuevo Mexico, ende t'ghene de Spaegniaerden daer ſaghen.

NAer datſe in de voorſz. Provincie 4. dagen hadden vertoeft / quamen ſy naer wep-nich weghs aen een ander die genaemt was de Provincie de los Tiguas, in welcke 16. vlecken waren; in welcker een/genaemt Poala, vonden ſy dat de twee Monnicken

Franciſco Lopez ende Fray Auguſtin, die ſy ſochten/ doodt-ghelaghen waren neffens de dry jonghers ende de Meſtizo. Als t'volck van deſe plaetſe ende de ghebueren de Spaegniaerden laghen/de conſcientie haer-lieden wroeghende/ ende vreeſende dat de onſe quamen om haer lieden te ſtraffen/ ende wraecke te nemen over de doodt van de voorſz. perſoonen; en dorſten ſy die niet verbeyden/ maer latende haer huyſen ledigh ſtaen/retireerden haer op t'geberchte daer ontrent/van waer menſe noyt en konde doen af komen/ hoewel men t'ſelve in alle manieren beſochte. Vonden in de Dorpen ende huyſen veel victualie/ende menichte van Hoenderen van t'landt/ende veel ſoorten van metael/ende ock eenige die ſeer goet ſchenen te weſen: men konde niet ſekerlyck verſtaen wat volck daer was in die Provincie/door dien ſy al naer t'geberghte waren gevloden. Nu dan gevonden hebbende dat ſy doodt waren die ſy ſochten/gingen ſy te rade/ofte ſy weder ſouden keeren naer Neuva Viſcaya, daer ſy van upt-getrocken waren/ ofte dat ſy voorder aen ſouden trecken; de opinien waren ſeer divers; doch alſoo ſy verſtonden/ dat naer het Oosten van deſe Provincie/ ende verre van daer noch groote ende rycke vlecken waren/ reſolveerde de Capitepn Antonio de Eſpeio met toe-ſtemminge van den religieus Bernardino Beltran, ende t'meeſte deel van de Soldaten/met de ontdeckinge voort te varen/tot datſe de upt-komſte ſagen/ eñ alſo aen ſyn Mt. ſekerder eñ klaerder getuygenis te konnen geven van t'gene ſy ſelfs gelien hadden: doch vonden geraden/dat het leger ſoude blyven ter plaetſe daer ſy waren/ende de Capitepn met twee andere ſoude gaen ſoecken/ t'gene ſy begeerden/gelyck ſy dan ock deden. Naer twee dagen reyſens vonden ſy een Provincie daer ſy elf vlecken ſagen ende veel volcx/ welck naer haer gillinge wel veertich duyſent zielen palleerden; was vruchtbaer landt ende wel gheculiveert/ wiens limiten immediatelyck haer voeghen met die van Cibola, daer veel Stieren en Koepen zyn/met welcker huyden ſy haer kleeden/ende ock veel Cottoen; volghende in haer Gouvernement de oorde van haer ghebueren; daer zyn teeckenen van veel ryche Mynen/ en vonden in eenighe huyſen van de Indianen de metalen; dit volck heeft Beelden die ſy aen-bidden; ontfingen de Spaegniaerden vredelyck/ende gavenſe te eten. Dit ghelien hebbende/ ende de diſpoſitie van den grondt/ keerden ſy weder naer het legher/ om haer compagnions daer van kennis te geven. Gekomen zynde in t'legher kreghen ſy noticie van een ander Provincie van volck ghenaemt los Quires, welck de rievière del Norte opwaerts was gheleghen ſes leguen voorder/ ende ſoo ſy derwaerts aen trocken/ ende op een myle van daer waren/ quamen haer veel Indianen te ghemoet/haer biddende met haer in hare Dorpen te komen/ t'welck doende/ wierden ſeer wel ghetracteert ende onthaelt. Sagen in die Provincie alleen vyf woon-plaetſen daer veel volcks in was/ ende die ſy laghen palleerden de vyfthien duyſent zielen; hebben Beelden die ſy aen-bidden als haer gebueren. Vonden in een van deſe vlecken een Erter in een kope/ als men doet in Caſtilien/ ende van die Tiraſoles, als men upt China brenght/ met de Son ende Mane ende Sterren daer op gheſchildert. Nemende de hooghte/vonden haer op de 37. graden en een half. Schepden weder upt deſe Provincie/ende houdende de ſelve cours: naer veerthien leguen vonden ſy een ander Provincie van volck/ genaemt los Cunames, daer ſy vyf vlecken laghen/ende de grootſte ende principaelſte was ghenaemt Cia, welck ſoo groot was/ dat daer acht marct-plaetſen waren; de huyſen waren met kalck gheſtreken/ende gheſchildert met couleuren/veel beter als ſy noch ghelien hadden in de andere Provincien; haer dochte dat het volc welc ſy ſagen/palleerde de 20000. zielen: ſchoncken de Spaegniaerden veel curieuſe mantels, eñ t'reeten ſeer wel berept ende geſoden; ſo dat ſy oordeelden dat dit volc curieuſer was/eñ beter gepolicieert als ſy noch eenich hadden gevonden: thoonden ryeke metalen/ ende de bergen daer ontrent/ upt de welcke ſy die haelden. Hier kregen ſy lucht van een ander Provincie na t'Noort-weſten toe gelegen/ daer ſy naer toe trocken; ende quamen daer aen na dat ſy 6. leg. gereyſt hadden/welcke Provincie wort genaemt de los Ameies, hebbende ſeven groote vlecken/ ende in de ſelve/naer haer verſtant/wel 30000. zielen. Een van deſe vlecken was naer haer leggen ſeer groot ende ſchoon/dan lieten naer t'ſelve te gaen beſien/ ſoo om dat het achter een bergh lagh/als ock upt vreeſe van eenigh ongeval/indien ſy haer verdeylden. T'volc is als dat van de nabuerige Provincie/ende van alſo goeden gouvernement. Vyfthien leguen van deſe Provincie/ treckende naer t'Weſten toe/ vonden ſy een groote vlecke ghenaemt Acoma, van meer als ſes duyſent zielen/ ende was gheleghen op een hooge

Calif. Digitized by Micro

klippe

klippe die meer als vyftich ſtagien hoogh was/gheen ander aen-komſte hebbende als een trap die in de rotſe ghehouwen was / een ſake die de Spaegniaerden ſeer dede verwonderen; al t'water was in Ciſternen dat deſe plaetſe hadde. De principaelſte quamen vredelijc de Spaegniaerden beſoecken/en brochten haer veel mantels/en Belanen wel berept/en groote quantitept van victuyes: hebben haer ghezaep twee leguen van daer/ende leyden t'water om de ſelve te begieten upt een kleyne rievière daer ontrent/ op welckes oever ſy veel Rooſelaren laghen als die van Spaegnien. Daer zyn veel berghen met teeckenen van Metalen/hoewel ſy die niet ginghen beſichtigen/door dien de Indianen veel waren/ende een ſtrydt-baer volck. Beven daer dry daghen/en op den eenen dagh hielden de Wilden een ſolemnelen dans/danſende met fraey accoutrementen/ ende ſeer ingenieuſe ſpelen/ daer ſy haer in vermaken. Vier en twintich leguen naer t'Weſten/quamen ſy aen een Provincie die in de tale van de ingheboorne wordt ghenaemt Zuny, ende de Spaegniaerden noemen die Cibola: daer zyn menichte van Indianen: Franciſco Vaſquez de Cornado was hier gheweeſt / ende hadden veel Cruycen op-gherecht ghelaten/ende ander teeckenen van Chriſtendom/ die noch te ſien waren. Vonden oock dry Indianen die Chriſtenen waren / over-ghebleven van den ſelven tocht / met namen Andres de Cuyocan, Gaſpar de Mexico, ende Antonio de Guadalaiara, die haer eyghen tale by naer vergeten hadden/ende konden die van t'Landt ſeer wel ſpreken/hoewel ſy naer weynigh tyds malkanderen weder wel verſtonden. Uyt deſe verſtonden ſy dat ſeſtich dagh-repſen van daer een ſeer groot Lack oft Meyr was / op welckes oever veel ende goede vlecken lagen / ende dat t'volc veel Goudts hadde / door dien ſy daer Braceletten ende Oor-hangers van droegen: dat Franciſco Vaſquez daer kennis van hebbende / derwaerts was ghetrocken / dan na 12. dagh-repſen t'water hem manquerende/ weder-gekeert; met voornemen anderwerf de repſe te herbatten/ doch dat t'ſelve door ſyn overlyden was achter gebleven.

Het vier en twintichſte Capittel.

Vervolgh van t'ſelve verhael van Nieuvv Mexico.

OP t'nieus van deſe ryckdommen voren verhaelt / was de Capitepn Antonio de Eſpeio ſeer begeerich om derwaerts te trecken/ende hoewel eenige van ſyn compagnie van ſyn advys waren /ſoo was den meeſtendeel van t'volck / ende de Monnick van contrarie gevoelen: leggende dat nu tyd was weder te keeren na Neuva Vizcaia, ende rekenſchap te geven van t'gene ſy ghſien hadden: gelyck dan naer weynige dagen den meeſten deel deden/latende daer den Capitepn met neghen compagnions die hem wilden volgen. De welcke na dat hy hem wel gheinformeert hadde van den ryckdom van de Provincie voren verhaelt/ende datter ſeer veel goede metalen waren/ſchepde upt deſe Provincie met ſyn geſelſchap/ende trock recht Weſt aen; naer dat ſy 28. leguen getrocken hadden/vonden ſy een andere groote Provincie/in de welcke ſchenen meer als 50000. zielen te woonen: De Wilde haer komſte vernomen hebbende/ſonden ſy haerlieden een bootſchap/waerſchouwende haer/ſoo ſy niet wilden doodt geſlagen weſen/ datſe haer ſouden wachten naerder aen haer vlecken te komen: de Capitepn gaf haer voor antwoorde/dat hy niet en was gekomen om haer-lieden quaet te doen / als ſy wel ſouden ſien/ende dat ſy derhalven van haer voornemen wilden af-ſtaen/gevende eenighe dingen die hy by ſich hadde aen den bode / de welcke de herten der Indianen ſoo wiſt te vermorwen dat ſe te neder te ſtellen/datſe met goede wille de Spaegniaerden lieten in komen met 150. Indianen hare vrienden upt de voorſz. Provincie van Cibola, ende dry Mexicaenſche Indianen. Een legue van de eerſte vlecke quamen haer te ghemoet wel twee duyſent Indianen gheladen met victualie / die de Capitepn eenige dinghen gaf van kleynder weerde / ende ſy lieden nochtans meer eſtimeerden als oftſe van goudt waren geweeſt. De vlecke naerder komende / welck ghenaemt wordt Zaguato, quam haer menichte van Indianen onthalen/ende daer onder de Caziques, gevende ſulcke teeckenen van blyſchap / dat ſy meel op de grondt ſtroyden om dat de Peerden daer over ſouden treden; met deſe feeſte deden ſy haer in-tree; ende wierden ſeer wel gheherberght ende ghelpyſt / welck de Capitepn met hoeden ende glaſen Cralen ende andere dinghen te gheven aen de principaelſte van de plaetſe weder recompenſeerde. De Caziques waerſchouwden de reſte van de Provincie van de komſte van

dese gasten / ende dat het courtoys volck was die gheen quaet en deden; welck genoech was om alle de reste te verwecken om toe te loopen met presenten / ende de Spaegniaerden tot haer plaetsen te noodighen; daer de Spaegniaerden oock ginghen / doch met om-sicht. De Capiteyn ghebruyckte hier een sonderlinghe listicheydt / ende maeckte de Caziques wijs / dat door dien sy te vooren ghedreyght hadden de Spaegniaerden te dooden / de Peerden haer wel mochten schade doen / ende dat derhalven van noode was een steenen Fort te maecken om de Peerden op te sluyten. De Caziquen dit geloovende / deden in korten tijdt soo veel volcks by een komen / dat sy t'Fort in korten tijdt op-maeckten. Daer en boven doen de Capiteyn wilde vertrecken / brochten sy hem wel 40. duysent mantels van Cottoen / soo wit als gheschildert / ende veel ander dinghen / ende rijcke mineralen / onder andere eenighe daer veel Silvers in scheen te wesen. Vonden daer groote kennis van het Meyr daer voren van verhaelt is / ende was conform met het raport van d'ander / belangende den rijckdom ende abundantie van t'goudt. De Capiteyn hem vertrouwende op het goet hert van dese Indianen / resolveerde naer eenighe dagen vijf van syn Compagnions met de Indianen syn vrienden te rugghe te laten trecken met de bagagie naer de Provincie van Zuny, ende selfs met vier ghesellen in der haest te trecken op de ontdeckinghe van seker rijcke mijnen daer hy kundtschap van hadde; ende met syn guiden vijf en veertich leguen ghereyst hebbende naer t'Westen / vondt hy de voorsz. mijne / haelden daer uyt met syn eyghen handen seer rijcke metalen / daer veel Silvers in was: de mijnen welcke waren van een seer breede veete / waren gelegen op een berch daer men licht konde op klimmen / door dien daer een open wegh lagh. Daer ontrent lagen eenige vlecken van Indianen / die in t'gheberghte woonden / die hem vrientschap thoonden en onthaelden hem met Cruycen op t'hooft / ende ander teeckenen van vrede. Vonden daer by twee redelijcke rievieren / aen welcker oever veel Wijngaerden waren met goede druyven / ende groote bosschen van Note-boomen: veel Vlas als dat van Castilien; ende de Wilden gaven haer by teeckenen te verstaen / dat daer een seer groote rievier ontrent was / die meer als acht leguen breedt was / dan de Spaegniaerden konden niet ghelooven dat sy soo naer by was / hoewel de Wilde te kennen gaven dat sy in de Noordt-Zee uyt-liep / ende dat aen beyde de zijden veel woon-plaetsen waren soo groot / dat de dese daer maer buerten by en waren. Naer dat de Capiteyn van alles kennis hadde genomen / keerde hy weder naer de Provincie van Zuny, daer hy syn gheselschap voor uyt naer toe ghesonden hadde; ende daer wel aen-ghekomen zijnde door een ghemackelijcke wegh / vondt daer noch syn vijf compagnions / ende den voorsz. Broer Bernandino, met de Soldaten / die wel voorghenomen hadden te rugge te trecken / dan noch ghebleven waren door sekere occasien; de inwoonders hadden haer wel ghetracteert / ende alles wat sy noodigh hadden vol op verschaft; deden van ghelijcken aen de Capiteyn ende die met hem quamen; welck sy met blijschap onthaelden / ende gaven hen de vivres die sy van noode hadden tot vervolgh van haer voornemen / biddende datse haest weder wilden komen / ende veel Spaegniaerden met haer brenghen / ende dat sy die al met eten souden voor-sien. Tot welcken eynde sy dat jaer meer hadden ghezaeyt als eenige voor-gaende jaren. Op die tijdt soo her-vatten den Monnick ende de Soldaten haer voorighe resolutie om weder te keeren van waer sy komen waren; de welcke vertrocken zijnde ende de Capiteyn alleen over-ghebleven met acht Soldaten; resolveerde hy t'begonnen werck te vervolghen / ende de rieviere del Norte op te trecken: ghetrocken zijnde ontrent de 60. leg. tot aen de voorsz. Provincie de los Guires, vonden sy 12. leg. van daer na t'Oosten een Provincie genaemt de los Hubates, waer de Indianen haer vredelijc ontfingen ende veel victualie gaven / ende noticie van een rijcke mijne daer by / die sy ooc vonden / eñ haelden daer seer goede ende blinckende metalen uyt / met de welcke sykeerden na de vlecke daer sy uyt-getogen waren. Oordeelden dat in dese Provincie wel 25000. zielen waren van volck al wel ghekleet met mantels van Cottoen / gheschildert / ende Besanen seer wel bereydt. Hebben veel berghen met Pijn-boomen ende Cedren beset / ende de huysen zijn van vier ende vijf vierkanten hoogh. Kreghen hier wetenschap van een ander Provincie een dagh-reysens van daer / die genoemt wierdt de los Tamos, in welcke meer dan 40000. zielen waren / dan soo sy daer quamen / en wilde t'volck van de Lande haer niet t'eeten geven / noch haer in haer woon-plaetsen laten komen: waerom / als mede om dat eenighe van haer sieck waren geworden / ende

weynich

wepnich in ghetale reſolveerden ſy weder te keeren naer de Prouincien by de Chriſtenen bewoont: ghelijck ſy dan deden in t'begin van Iul. des jaers 1583. ende wierden ghelepdt by een Indiaen die met haer ginck / en bracht haer door een anderen wegh als ſy gekomen waren/te weten een rieviere af/welc ſy noemden Rio de las Vacas, door dien daer ſulcken menichte van dat vee aen beyde de oevers was/langhs welcke ſy 120. leg. marcheerden/ al deſe wegh de Stieren en Koepen ordinaris vindende: Van daer quamen ſy aen de rieviere de los Conchos, waer door ſy in-ghetrocken waren / ende aen de vallepe van S^t. Bartholome van waer ſy de ontdeckinge eerſt hadden begonnen; ende als ſy daer arriveerden/vonden ſy dat Broer Bernardino Beltran met ſyn ghelelſchap daer veel dagen te voren was aen-komen /ende van daer ghetrocken naer Guadiana. Den Capiteyn maecte hier een verhael van alle t'gene hy gevonden hadde/ende ſondt t'ſelve aen den Vice-Roy die doen was el Conde de Corunna; ende deſelve ſont het aen den Coninc ende de Heeren van den Raedt van Indien/ om te ordineren t'gene haer goet ſoude duncken/gelijck ſy t'ſelve met ſonderlinge voorſicht reede hebben gedaen. Dus verre Iuan Gonzalez de Mendoça in ſyn Hiſtorie hier voren verhaelt.

Een geintercipieerden brief van een Spaegniaert met namen Bartholome Cano, geſchreven uyt Mexico den 30. May 1590. ſeght als volcht: Daer zijn vertrocken uyt *Mexico* ende eenige Steden hier ontrent, door bevel van den *Vice-Roy*, 500. Spaenſche Soldaten, onder het gebiedt van *Rodrigo del Rio* Gouverneur van *Nueva Biſcaia*, om te gaen winnen een groote Stadt genaemt *Cibola*, welck is gheleghen 400. leguen van *Mexico* naer het Noordt-Weſten, midden in t'landt: ende is by raport een ſeer groote Stadt, ſoo groot als *Mexico*, ende een ſeer rijck Landt, beyde van Silver ende Goudt-mijnen, ende de Coninc van t'Landt is een machtige Prince, ende en wil hem niet geven onder ſubjectie van den Coninck van Spaegnien. Daer waren eenige Ambaſſadeurs van den *Vice-Roy* der waerts geſonden, ende t'wordt gedacht dat ſy daer doodt zijn geſlagen, door dien men geen nieuws van haer en verneemt. **Wat voorder in deſe ontdeckinghe is voor-ghevallen / en hebbe tot noch toe niet konnen vernemen / ende ſullent hier by laten tot naerder onderwindinghe.**

Het vijf en twintichſte Capittel.

Beſchrijvinghe van de Cuſte van NOVA GALICIA, ofte GUADALAIARA op de Zuydt-Zee gheleghen.

IN de voorgaende Capittelen hebben wy hier ende daer ſtuck-wijs aengeroert de gelegenthept van de cuſte van deſe Provincie/ſullen de ſelve nu by een verhalen na t'gene dat Thomas Fuller op de vopagie met Candiſch, daer van heeft geobſerveert/ eñ de vopagie ooc ſelfs verhaelt. De haven van S^t. Iago ſtelt hy op 18. grad. 50. minuten; van waer tot de haven van Navidad zijn 7. mijlen/ ende de cours is O. eñ W. in de haven van Navidad is goet anckeren op 8. vadem waters/eñ den Supdt-ooſten wint is daer de quaetſte. Een mijle weſtwaert legt de haven van Malacca, daer wy in t'voorgaende van hebben geroert. Candiſch quam oock in de haven van Chacalla, daer maer twee huyskens en ſtonden aen de water-zijde/ende was gelegen 18. mijlen van Cabo de los Corrientes. Fuller ſtelt tuſſchen Navidad eñ de Cabo voornoemt/de haven van de Eylanden van Chiametla, verſchepden van Navidad 10. mijlen/ende ſtreckende O. eñ W. deſe Eylanden zijn na ſyn seggen verſchepden van Cabo de los Corrientes 30. mijlen/ ende de cours N.W. ten W. ende S.O. ten O. Cabo de los Corrientes ſtelt hy op 20. graden ende 30. minuten. Van waer tot de baye van Xaliſco zijn 18. mijlen/deſe baye leggende op de hooghte van 21. graden en een half / ende daer is goet anckeren in negen vadem waters; de Weſt-zuydt-weſte windt is daer de quaetſte. De Eylanden las trres Marias ſtelt hy op een en twintich graden ende twintich minuten / tot de welcke van Cabo de los Corrientes zijn twintich mijlen / ende de cours Noordt-weſt ende Supdt-ooſt. Het Eylandt van Sant Andreas ſtelt hy op twee en twintich graden; welck is een kleyn Eylandt / daer veel houts ende ghevoghelte is: oock Zee-Robben ende Iguanas. Aen de Noordt-weſt-zijde van het Eylandt is goet anckeren in ſeventhien vadem waters. Van het Eylandt Sant Andreas zeylden zy naer de reede van Maſſatlan, (ſoo de vopagie ſeght) gheleghen recht onder den Tropicus Cancri, ofte drye en twintich graden en een half; Dit is een groote rieviere binnen/

dan met een barre aen de mondt: in de bape is veel verſche viſch, ende in t'landt goede frupten. Een myl van daer is een Eylandt Noordt-waerts; ende de Stadt Chiametla ſoude elf mylen van daer te landt-waert in legghen: waerom Fuller deſe plaetſe noemt de Eylanden van Chiametlan, ende ſtelt ſe op de dry en twintich graden ende veertich minuten/verſchepden van de bape van Xaliſco dertich mylen: hoewel hy ooc diſtinctie maeckt tuſſchen de haven ofte bape van Chiametla ende de Eylanden. Van hier ſetten ſy over naer de Capo S^t. Lucar, welck is aen de Weſt-zyde van California; op de hooghte van dry en twintich graden ende twee derde: ende binnen de Cape is een bape welck de Spaenſche noemen Aguada Segura, door dien daer een leer goede verſche rieviere in loopt. Fuller noemt oock t'punt van California, Sta Clara, ende ſtelt het op dry en twintich graden. Van Cabo de los Corrientes tot Cabo Sta Clara aent begin van California, zyn hondert ende acht mylen / ende de cours is Weſt-noordt-weſt ende Ooſt-zuydt-ooſt.

Herrera verhaelt de gheleghenthept van deſe cuſte maer in t'korte/ende ſoo wat confuſelyck/ſoo dat wy t'ſelve hier voor-by gaen; want t'ghene van weghen de ghelegenthept van deſe cuſte by de Spaegniaerden is onder-vonden / ende aen den dagh ghebracht/ is alles begrepen in diverſche vopagien die wy hier voren hebben in-gevoecht, daer zynder onghetwyfelt meer/(door dien wy diverſche Caerten hebben ghelien daer noch andere namen van plaetſen worden in ghelpelt / ſoo binnen de Golfo als buyten op de cuſte) dan alſoo de ſelve ons noch niet ter handt en zyn ghekomen / ſoo ſullen wy het hier by ſtaecken.

BESCRHII-

BESCHRIIVINGHE
Van
WEST-INDIEN.
Het sevende Boeck.
GVATIMALA.

Het eerste Capittel.

Beschrijvinghe van de Audientie van GUATEMALA in t'ghemeyn.

NAest de Audientie van Nova Hispania, daer wy in t'selste Boeck van hebben ghesproken/ volght de Audientie van Guatemala, soo by de Spaegniaerden ghenaemt; weghen de principale Provincie die daer onder begrepen is. Eer de selve Audientie haer seker ende ordinaire plaetse hadde in de Stadt van S^t. Iago de Guatemala, so wierdt dese Audientie ghenaemt de los confines, ende begreep alleen onder sich de Provincien van Nicaragua ende Guatemala; dan nu is haer begrijp grooter/ want begint van de upterste palen van Tecoantepec, ende neemt haer eynde aen de laetste palen van Costa rica; streckt in de lenghde langhs de custe van de Zuydt-Zee / Zuydt-oost ende Nooordt-west/ dry hondert leguen ende meer; dan naer een rechte linie te reeckenen/ is haer lenghde Oost ende West twee hondert ende veertich leguen, ende op den Meridiaen van Toledo, van de vier en tachtich graden/ tot de acht en neghentich graden; ende in de breedte Zuyden ende Nooorden hondert ende tachtich leguen, van de neghen ofte thien graden tot de achthien ofte neghenthien graden by Nooorden de linie. Is verdeelt by de Spaegniaerden in derthien principale Provincien/ sonder andere klepnder/ welcke zijn Chiapa, Soconusco, Suchitepec, Guatemala, Verapaz, Ycalcos, San Salvador, San Miguel, Honduras, Chuluteca, Nicaragua, Taguz galpa, ende Costa rica: In alle dese Provincien spreeckense differente taelen / ende naer t'legghen van de Monnicken schijnt dit een artificie gheweest te zijn van den Duyvel/ die dese diversitept van taelen ghebruyckt heeft / om de Inwoonders in continuele oorloghen teghen den anderen te houden. Door de diversitept ende veelhept van dese Provincien/ en is int gemeyn daer niet bysonders van te legghen/ maer sullen de eyghenschappen van t'landt verhalen elck by syn Provincie; alleenlijck door dien dat dese Provincien door-gaens gheven dat vermaerde Cacao, soo sullen wy dit hier int korte aenroeren/ ghelijck Acosta daer van is schrijvende. Alhoe-wel (seght hy) de Platanus profijtelijcker is/ soo is nochtans het Cacao in Mexico, eñ de Coca in Peru, in meerder achtinghe; ende zijn beyde boomen van niet weynich superstitie. Het Cacao is een vruchte wat klepnder doch dicker ende grover als de Amandelen/ de welcke ghebraden zijnde gheen quade smaeck heeft. Dese vruchte is soo seer gheacht onder de Indianen/ als ock van gelijcken onder de Spaegniaerden/ dat het een van de rijckste ende grootste handelen geeft/ die men in Nova Hispania heeft: want ghelijck het een droogh vrucht is/ soo wert sy langhen tijdt bewaert sonder verderven/ ende daer worden heele schepen vol van ghebracht upt de Provincie van Guatemala: daer wierden t'voorleden jaer in de Haven van Guatulco in Nova Hispania meer dan hondert duysent Balen verbrandt/ van een Enghelschen Zee-roover: (dese was Thomas Candisch, die in syn Journael seght/ dat hy vier hondert sacken Cacao in de plaetse van Guatulco verbrande.) Is van ghelijcken dienende in de plaetse van Munte/ want met vijf Cacaos kooptmen een dingh/ ende soo voorts sonder eenighe

d. 4. l. 8. c. 8

Her. descr.

l. 4. c. 22.

contradictie. Hebben van ghelijcke voor een ghebruyck dese Cacaos voor aelmoessen te gheven aen de Huys-biddende armen. 't Principaelste daer dese Cacao toe ghebruyckt wordt/ is/ daer een dranck van te maken/ die sy Chocolate noemen; ende is een sotternye/ zoo als 'tselve daer in weerden ghehouden wordt; hoewel het sommighe die het niet ghewoon en zijn/ een walginghe maeckt/ want heeft een schuym ende water-bellen boven op/ ghelijck oft gist waer; is evenwel den precieusen dranck daer de Spaegniaerden ende Indianen soo veel van maecken/ ende de Spaensche vrouwen die daer in 't Landt ghewendt zijn/ en konnen sonder dit lieve Chocolate niet leven. Dit wordt op verscheyden manieren en met sonderlinghe temperature toe-ghemaeckt ende bereydt/ te weten/ heet/ koudt ende ghetempert; doen daer oock specerije ende veel Chilos onder: maecken 't van ghelijcke in deegh ofte koecken/ segghen dat het goet is voor de borst/ voor de maghe/ ende teghen den hoest. Den boom daer dese vrucht aen wast/ is van middelbare groote/ wel ghefatsoneert/ ende heeft een schoone kroon ofte top van tacken; is zoo delicaet/ dat sy daer altijdts eenen anderen grooteren boom by setten/ om van de Son niet verbrandt te worden/ den welcken alleenlijcken dienende is/ om hem schaduwe te maecken; waerom de selve ghenaemt wordt de moeder van t'Cacao. Daer zyn Hoven van dese boomen/ daer sy op-ghebracht ende waerghenomen worden/ (ghelijck de Wijngaerden ende Olijf-boomen in Spaegnien) tot eenen handel ende Koopmanschappe. Herrera seght/ dat desen boom van t'Cacao heeft bladeren als een Castanien-boom/ hoe wel grooter/ brenghende bloessem ende vruchten alle maenden.

d.4.l.8.c.9

CHIAPA.

Het tweede Capittel.

Beschrijvinghe van de Provincie van CHIAPA, in't ghemeyn.

DE Provincie ende het Bisdom van Chiapa, welck syn naem heeft naer een plaetse ghenaemt Chiapa, welck de principaelste is van dese Provincie; is een Middelantsche Provincie/ tusschen de Provincie van Soconusco, die gelegen is aen de Zuyt-Zee naer het Zuyden/ ende t'laetste van Nova Hispania naer het Westen; naer het Noorden ende Oosten/ tusschen Tabasco ende de Provincie die sy noemen la Verapaz: heeft inde lenghte Oost ende West by de veertich Spaensche mijlen/ ende wat minder in de breedte. Dese Provincie is verdeelt in vier natien van volckeren/ die different zijn van tale/ te weten Chiapanecas, Zoques, Zeltales, ende Quelenes. Daer wassen seer hooghe Pijn-boomen/ ende soo goet als die van Castilien/ hoe wel sy weynighe Pijn-appelen draghen; daer zijn Cypressen/ Cedren/ Eycken seer recht ende hoogh/ eñ de Eeckelen zijn soet; de Lentisken zijn hier groote boomen; de Myrtus is een kleyn boomken ofte heester/ minder als de Spaensche/ ende de vruchten grooter: de Haegappel-boomen zijn groot/ eñ de vruchten kleyn. De Fruyt-boomen van Spaegnien wassen daer seer wel: daer zijn oock Note-boomen/ soo wel van Spaegnien als van t'landt/ de bergen gantsch vol/ hoe wel weynich verschillende; t'hout daer van dient tot duysent dingen/ maer de Noten zijn meer benepen als die van Europa: de Druyven worden rijp op haer saysoen/ eñ indien daer Wijngaerden waren geplant/ souden wel prospereren; want daer zijn veel wilde Wijngaerden. Alle de boomē die eenich liqueur uyt-geven/ zijn hier seer perfect; daer het Liquidambar van komt/ is een grooten eñ groven boom: Tecomatiaca is kleyn; eenige zijn wit/ ander graeu als Wierooc/ eñ ander die een Harst geven/ welck so murw is als Was/ eñ oock die het Copal geven. Daer is een anderen grooten boom ende seer ghetopt/ die zijn vrucht gheeft ghelijck als Peper/ welck sy segghen te wesen de Malagueta, die de Swarten in Guinea ghebruycken/ (dan zijn daer in bedroghen) ende ghebruycken die voor Peper/ om dat sy de smaeck heeft/ hoe wel sy te samen oock de smaeck heeft van de Nagelen: daer wast groote menichte van Cacao ende andere boomen/ die de in-gheborene ende de Spaegniaerden ghebruycken tot drancken: daer is abundantie van Guayacan, welck is een grooten boom met weynich bladeren: Oock Cannafistola: ende in Copanavaztla is een boomken welck een roode blomme heeft/ eñ zijn bladeren ghedrooght ende gepulveriseert

Her.descr.

d.4.l.10. c.11.

ſeert zijn goet om wonden te ghenesen / al warent oock oude ende verkanckerde wonden; ende t'water daer de tacxkens in gheſoden zijn / is goet teghen het bijten van Dieren / de bladeren nat daer op legghende. In de ſelve contreye zijn veel Palm-boomen / welcker vruchte rondt is / ende niet quaet om te eten / als ſy rijpt ſoo wort ſy ſwart; andere Palm-boomen die de Spaegniaerden hebben gheplant brenghen goede Dapen voort / ende hebben in acht jaren vruchten ghegeven; men heeft hier oock onlanghs ghevonden dry boomen die een Harſt gheven als Storaque, hoe wel beter van couleur: andere groote boomen die blommen draghen als Azahar (dat zijn Oraegnie bloemen) ende die oock ſo riecken / gebruycken die in den dranck die ſy van de Cacao maecken / ende vinden die goet te weſen voor de Maghe: In Chicomuzelo zijn boomen van Balſem. Daer zijn in dit landt Jenoſſen die t'gantſche jaer dueren / Lelien / ende allerhande Moes-krupden als in Caſtilien; de Boonen eens ghelaept / dueren veel Jaren / ende hebben t'gantſche jaer door bloemen: Daer zijn ſekere hooge Koolen onghelooten / die ſy in Spaegnien noemen Ilantas, welcke eens gheledt / nimmermeer en worden upt-gheroept / ende maecken een ſtam als een boom / ende zijn ſoo hoogh dat de Voghelen daer in neſtelen / ende men ſnijdt de ſpruyten af ende eetſe: Polepe ende andere goede krupden waſſen daer int wildt. Daer is een ander krupt welck witte blommen heeft / ende de wortel als Saffraen / welck men ghebruyckt in de ſpijſe: een ander met een witte wortel welck ſachtjens purgeert: een ander welck ſeer klepne bladeren heeft / welck als ghy het aen-roert verwelckert / ende als ghy daer af gaet weder verquickt. Men vindt in t'landt van de Quelenes den wortel welck men noemt Mechoacan. Wat het ghevogelte aengaet / men heeft er Valcken van diverſche ſoorten / inſonderhept een ſoorte welck den eenen poot heeft als een Ganſe / ende d'ander als een Valck / gaen langhs de riviеren ende leven by de viſch. Men heeft daer oock Arenden / meeſt ſwart treckende naer het graeuw / ende de grootſte hebben een kroone: oock heeftmen daer Quackels ende Ringh-duyven die wat klepnder zijn als die van Spaegnien / Tortel-duyven / Eenden / Ganſen / Fayſanten / ende veel ander ghevogelte meer: ende inſonderhept een Voghel die ſy noemen Totoqueztal, (doen ſy noch Heydens waren was het op lijf-ſtraf verboden die te dooden /) ſyn klepnder als Ringh-duyven / met groene Veeren als het Heliotropium / ende die van de ſteert ſeer lanck / die ſy in haer bravaden ghebruyckten / ende wierden daer verkocht als by ons de Struys-vederen. Daer is menichte van Papegaepen / ende ander Voghels die ſy noemen Guacamayes, zijn roodt ende blaeuw / van 'tmaeckſel van een Ganſe van Peru. De Peerden die daer vallen zijn zoo goet datſe de Veulens van Mexico daer komen halen / hoewel het by naer twee hondert leguen weeghs is: Daer zijn Stieren ende Koepen / Schapen / Geyten / Verckens / Wildt / Conijnen / Tigren / Leeuwen die meer Luypaerts ſchijnen te weſen / Katten die ghebigarreert zijn: wilde Honden die als Wolven zijn: klepn Volckens gheliјck gheſchildert met wit / ſwart ende graeuw / die ſeer qualijck riecken; wilde Verckens / gheliјck die van andere Provincien van Indien / eenighe ſwart ende andere ros / met den navel op den rugge / welck qualijck rieckt / en hebben gheen ſteerten / ende loopen in troepen: daer zijn oock Armadillos; ende Eeckhorentjens van dryderley ſoorten: men vindt daer een ander Beeſtjen welck ghenaemt wordt Taquatzin, is als een Biggeſken / met een langhe ſnupt / heeft aen den buyck een ſack daer't ſyn jonghen in draeght tot ſeven ende acht toe; komt by nacht in de huyſen als de Vollen / om de Hoenders te rooven; heeft een langhe ſteert ſonder hayr; is voordeliјck voor de vrouwen die in barens noodt zijn: daer is een ander Dier als een Haſewint / gantſch ſwart / 'thooft ende hals wit / d'Indianen noement witten Leeuw / door dien't jaeght: een ander van katſoen als een Conijn / de forme van een Rat / brenght dry oft vier jonghen voort / ende alſt upt treckt om eeten te ſoecken / ſoo klimmen de jonghen op ſyn rugghe / ende gaet zoo gheladen met ſyn jonghen: men vint daer veel ander Dieren te langh om te verhalen. In dit Landt zijn ſeer veel Slanghen ende andere vergiftighe Dieren; ja ſommighe ſoo vergiftich / dat indien ghy de ſelve aen-roert met een ſtock / 'tvenijn treckt langhs de ſelve op / ende doodet / doch ſoo men die doodt ſlaet / ende ſich met haer bloedt beſtrijckt / ſoo en ſterftmen wel ſoo haeſt niet / maer men blijft queelen: daer zijn Slanghen die wonder groot zijn; op een tijdt dooden de Indianen daer een die een en dertich jonghen in den buyck hadde / elck ſoo langh als een vingher / ende kroopen ſtracks voort; was meer dan

twintich

twintich voeten lanck; de Indianen koockten die / ende atenſe: daer zijn andere Slanghen root als Cramezijn / met ſwarte boozden ende witte ſpziekelen / een vadem lanck / de Indianen noemen die de moeders van de Mieren / ende nemenſe om haren hals als een juweeltjen: ontrent een Dozp ghenaemt Ecatepeque, van de ſpzaecke van de Quelenes, zijn twee kleyne berghſkens / ſo vol van Serpenten van diverſche ſoozten / dat de Indianen daer niet en derven ontrent komen. Men vint daer veel Yuanas, die oock zijn in alle quartieren van Nova Hiſpania.

Het derde Capittel.

Vorder beſchrijvinghe van de Provincie CHIAPA int particulier, ende de Stadt CIVDAD REAL daer inghe leghen.

d. 4. l. 10. c. 11. T'Volck van de vlecke Chiapa, welck een van de vier deelen is van deſe Pzovincie / is ſonderlingh onder de volckeren van Nova Hiſpania, in zijn manieren ende inclinatien; weten de Peerden voozt te teelen / ende die te berijden; zijn muſiciens in alle ſoozte van Muſique / en Schilders / ende eenich ambacht welck in konſte beſtaet / leeren ſy ſeer wel: ghebzupcken onder den anderen groote beleefthept; ende reſpecteeren ſeer haer principale: zijn eertijts ghekomen upt de Pzovincie van Nicaragua, ſloegen haer neder op een ſteenighen heuvel / welck leght op de riviere / een mijle leegher dan ſy nu woonen; De Spaegniaerden hebben haer ghelegenthept ghenomen in een ſeer beguame plaetſe / welck is een ronde vallepe / omringht met bergen / vlack / ende op t'langſte een legue langh / en heeft vier pzincipale weghen; int midden is een hooghen bergh / aen welckes voet aen de Ooſt-zijde de Stadt is ghebouwt / welcke de Spaegniaerden noemen Ciudad Real, ſeventich leguen van S^t. Iago de Guatemala, naer t' Nooztweſten / ende inſghelijck ſeventich leguen van Nueſtra Sennora de la Vittoria, in de Pzovincie van Tabaſco; men neemt zijn wegh veertich mijlen de riviet Gryalva op / ende de reſte over hoogh gheberghte / vol rievieren ende wateren: welck Chiapa van Tabaſco ſcheydt. Deſe Stadt wozt bp ſonderlinghe Pzivilegie van den Koninck ghegouverneert dooz ozdinarie Alcaldes; de Cathedzale Kercke is daer / met een Clooſter van Dominicanen / met veel Dozpen van Indianen in ſpn diſtrict / van welcken het pzincipaelſte werdt ghenaemt Chiapa. Deſe vallep is gheleghen in't midden tuſſchen de twee Zeen op de hooghte van achthien graden en een half / (dan Herrera moet hem hier in abuſeren / want en kan niet accozderen met andere gheleghentheden die aen-wijſt.) ſeltich leguen van elcke Zee; is koudt ende dzoogh / ende de Lucht geſont / hoewel ſeer ſubtijl / ende daerom en wallen de Limoenen daer niet / noch de Ozaegnien / maer wel Peeren / Appelen / Queen ende Perſen / ende andere bzuchten die in koude Landen wallen; de Kerſen dzaghen wepnich / ende de Kriecken en rijpen niet wel; de Tarwe groeyet daer wel / ende het Maiz inſghelijcks / dooz de meſt die daer valt; men heeft daer goede materialen om te timmeren. De Pzovincie van de Zoques ofte Zoaques heeft vijf en twintich Dozpen ofte vlecken / ende het pzincipaelſte is Tecpatlan, daer de Dominicanen een Clooſter hebben ghebouwt: 't Landt is meeſt heet ende vochtich / 'treghent daer veel / ende zijn quade weghen; ende heeft veel rievieren / waer dooz het veel viſch heeft. De Zeltales hebben derthien vlecken / die een populaer gouvernement onder haer hebben: is vzuchtbare gront / ende ſeer abundant van Maiz, waer dooz ſy veel Verckens houden: hebben oock veel Honichs / ende Hoenderen van 'tlandt / ende van Caſtilien; veel Cochinilla, hoewel ſy die niet anders en beneficieren ofte haer pzofijt mede doen / dan om haer hupſen te ſchilderen / ende haer Cottoen te verwen; hebben oock eenigh Cacao: veel rievieren / doch niet groot; maer groote berghen: deſe Pzovincie confineert met den bodem van Lecandon, met de Zoques, ende Yucatan. De Quelenes hebben vijfentwintich Dozpen / ende het pzincipaelſte is Copanavaztla, groot ende abundant van alles / daer is een Clooſter van Dominicanen; is heet van tempze ende dzoogh: in eenighe van de andere Dozpen waſt Tarwe / ende alderhande vzuchten van Spaegnien; ende daer is veel Vee / ende wozdt excellente kaes ghemaeckt: deſe Pzovincie confineert met Guatimala ende Soconuſco, met de Woeſtijnen van Lecandon ende Chiapa. Ende hier is de Quebrada Rica niet verre van Chicomuzclo, daer eertijdts veel gouts is upt ghehaelt gheweeſt.

Hier deſcr.

d. 4. l. 10. c. 11.

De

De rieviere van Chiapa loopt naer 't Noorden toe/ dwers door de Provincie van Copanavaztla, ende komt in de Noordt-Zee uyt/langhs Tabasco; daer komen veel rievieren in/ ende veel hebben willen segghen dat sy in de aerde versinckt ontrent het Dorp van Oztuta: In dese rieviere van Chiapa zijn eenighe beesten ghelijck als groote Apen/met een langhe steert/ghebigarreert als de Tigren; blijven altijdts onder 'twater/ zoo datmense daer nimmermeer boven siet; ende de Indianen die daer passeeren door 'twater/slaen sy de steert om de beenen/ende trecken die zoo onder 'twater/ ende versmoorense; eenighe alsoo het groote swemmers zijn/ zijn ontkomen met haer in de steert te houwen/met bijlen die sy met haer draghen; hebben oock eenighe Peerden versmoort/ doch en eeten niet wat sy dooden: men vindt dit Dier nieuwers elders/ noch men hoort daer oock elders niet van. De rieviere die sy daer noemen Rio blanco, bedeckt eenighe dinghen dat langh in syn water leght/ met steen; ende de tacken van de boomen die aen den oever staen/ zijn met de selve steen bedeckt; nochtans is 'twater klaer ende goet om drincken/ ende en doet gheen schade.

'Tnobelste ende 'tfraeyste dat in de Provincie van Chiapa is/ zijn de Fonteynen; anderhalf mijle van Ciudad real, in Caza cualpa, is een van goet ende klaer water/ welck wast ende vermindert van ses uyren tot ses uyren; ende alzoo op 't hooghste van de Provincie/ ende meer dan vijftich leguen van de Zee leght/ en is niet te dencken dat de Zee sulcken vloedt ende ebbe veroorsaeckt.

In Tafixa is een ander/ welck dry jaren achter een/ hoewel het weynich reghent/ loopt; ende andere dry jaren/ al reghent het oock veel/ so verdroochtse/ ende is van goet water: vijf leguen van de selve Stadt is een ander/ welck in de Somer veel waters gheeft/ ende in de Winter gheen. Een half mijle van een Dorp/ ghenaemt Cinacatan, is een kleyne Fonteyne/ welck is goet om sieckten te ghenesen die corrasive oft brandende medecijnen vereysschen/ ende de Vogels daer van drinckende/ sterven; als mede 'twee ende andere Dieren. Daer zijn in dese Provincie oock veel baden ende heete springhen. Daer de rievieren van de valleye van Chiapa, aen de voet van een hoogen bergh in d'aerde sincken / maeckense een groote Caverne daer wel twee hondert persoonen in souden moghen; ende aen den oorspronck van de eene van dese rievieren is een ander/ daer wel twee duysent in souden moghen. Ontrent het Dorp van St. Bartholome, in de Provincie van los Quelenes, is een openinghe in maniere van een Born-put; men seght dat alsmen daer een steen in worpt soo groot als een Oraegnie-Appel/ de selve een groot ghedruys maeckt/ende stracks dondert het met groot gewelt/ soo dat men t'selve niet verdraghen kan; ende men hoort de donderinge verre van daer. Ontrent het Dorp van Chicomucelo is een ander Caverne / op de maniere van een grotte/ ende binnen de selve een groot playn / ende aen d'een zijde een lack van soo klaren water dat het de ooghe bedrieght/ schijnende zandt te wesen / en heeft gheen beweginghe/ende heeft aen de kant wel twee vademen diepte. Gaen noch andere vreemde putten/ die daer zijn/ voor-by/ om gheen onlust den leser te causeren.

Dese Provincie is seer voorspoedich gheweest / ende men soude daer tot op hedensdaeghs Gout vinden/ soo de Slaven niet en manqueerden: daer zijn oock Metalen van Silver/ Loot/ Thin/ Quicsilver/ Yser/ ende Koper; inde limiten van Tapalapa, van de taele van de Zoques, is een Mijne van Ambar, die men wercken soude konnen soo als men wilde.

Iohn Chilton die in dit landt was in de jaren 1570. ende 71. seght dat de principaelste Stadt van Chiapa, wort ghenaemt Sacatlan, waer een Bisschop woont/ ende by de hondert Spaegniaerden. Dat daer groote menichte van Cottoen valt/ daer de Indianen fijn Linnen van maecken/ welck by de Spaensche wort ghekocht/ ende naer Nova Hispania ghebracht: soo dat dit volck al haer tribuyt in Cottoen ende Vederen betaelt: veerthien mijlen van daer/ seght hy/ is een ander Stadt genaemt Chiapa, daer de schoonste Ginetten vallen van gantsch Indien. Hy voeght hier by / dat hy van Chiapa af/ al over berghen ende heuvelen reysde tot het eyndt van dese Provincie/ daer een bergh leght die sy noemen Ecatepec, welck is soo veel te segghen/ als den bergh van windt/ door dien sy seggen dat het den hooghsten bergh is die oyt ontdeckt is / want op den top kan men beyde de Noordt ende Zuydt Zee sien / men meynt dat sy wel neghen mijlen hoogh is: die daer begeeren over te wesen/ slaepen altijdts aen de voet van de selve/ ende beginnen haer reyse voor midder-nacht / om des ander-daeghs op den

Engelsche voyag.

den top te weſen voor dat de Sonne rijſt/ door dien de windt daer naer ſoo ghewelditch waept/ dat het onmoghelijck is voor pemant op te gaen; van de voet van deſen bergh tot Tecoantepec, de eerſte plaetſe in Nova Hiſpania, zijn ontrent vijfthien leguen.

SOCONVSCO ende SVCHITEPEC.

Het vierde Capittel.

Particuliere beſchrijvinghe van de Provincie van SOCONVSCO ende SVCHITEPEC.

Her. deſcr. DE Provincie ende het Gouvernement van Soconuſco, is int Weſtelijckſte deel van de Audientie van Guatemala, ghelegen op de kuſte van de Zupdt-Zee ofte Mar del Zur, heeft in de langte ende breedte vier en dertich Spaenſche mijlen: is ſeer vruchtbaer van Cacao, waer met den principalen handel aldaer wert ghedreven; ende daer voort van alles ghelaept ende ghewonnen/upt-genomen tarwe; daer en is in deſe gantſche Provincie maer een vlecke van Spaegniaerden bewoont/ welcke genaemt voort Guevetlan, eertijts ghebouwt by don Pedro de Alvarado, al waer den Gouverneur zijn reſidentie houdt.

Engelſche voyagie. Iohn Chilton die in deſe Landen was inden Jare 1570. leght in zijn voyagie van Mexico naer Guatemala toe/ aldus: verlatende Tecoantepec, repſde ick al voorts langhs de Zupdt-Zee/ ontrent hondert ende vijftich mijlen in de deſolate Provincie van Soconuſco, in welcke Provincie het Cacao groept/ welck de Chriſtenen van daer voeren naer Nova Hiſpania, want het en wil in geen koude landen groeyen. De Indianen van dit landt betalen haer tribupt aen den Koninck in Cacao, ghevende hem vier hondert Cargas, ende elcke Carga is vierentwintich duyſent Amandels/ ende in Mexico is deſe Carga weerdich dertich ſtucken Realen ſilvers. T volck is ſeer rijck ende met eenen oock ſeer trots; ende in alle deſe Provincien en woonen geen twintich Chriſtenen. De ſelve ghetupght mede dat het in deſe Provincie/ van April tot September ſeer reghent/ ſoo dat het water van de berghen vallende naer de leeghe landen/ maeckt dat het in dien tijdt daer niet en is te repſen/ ende dat men derhalven komende van Nicaragua ſyn wegh elders moet nemen/ die men anders neemt door Guatemala ende Soconuſco.

Deſe Provincie heeft haer cuſte aen de Zupt-zee/ ende neemt haer begin ſeven leguen van de rieviere die ſy noemen Rio de Aiutla, naer 't Weſten: ende heeft daer aen de volghende rievieren/ Coatlan, Capanercalte, Colatl, Haztatlan, Amatituc, ende Quizatátlan. Van de welcke wy als noch niet byſonders en hebben beſchreven ghevonden/ zo dat wy de diſtantie ende andere ghelegentheden niet konnen aen-wijſen.

Engelſche voyag. Naeſt deſe Provincie is ghelegen de Provincie van Suchitepeque, ende Guaſacapan; in welcke beyde Provincien ſeer weynich volcks woont/ de grootſte vlecke niet boven de twee hondert Indianen hebbende; ende haer principaelſte Koopmanſchap is Cacao; als de voornoemde Iohn Chilton ghetupght.

VERAPAZ.

Het vijfde Capittel.

Particuliere beſchrijvinghe van de Provincie VERAPAZ, ende de woonplaetſen van de Spaegniaerden daer in ghelegen.

Her. deſcr. DE Provincie van Verapaz (welck die naem is ghegheven by de Dominicaner Monnicken/ om datſe de ſelve door de Predicatie des Evangeliums hebben geconqueſteert/ ende niet door eenighe wapenen) is mede een Middelandtſche Provincie/ tuſſchen de limiten van de Provincien van Soconuſco, Chiapa, Yucatan, Honduras, ende Guatemala, is dertich leguen over dwers/ ende zoo veel leguen inſghelijcks van de Stadt S. Iago de Guatemala: Deſe Provincie werdt ghenoemt van die van Guatemala door de rievière van Xicalapa, van de welcke het hem upt-ſtreckt tot

Digitized by Micro

Golfo

Golfo Dulce, welck is de Haven van dit Landt / ende zijn by de acht ende veertich leguen weeghs: op haer breedtſte mach ſy hebben by de ſes en twintich leguen, welck is t'ghene by de Indianen in vrede wordt beſeten / die nu alle Chriſtenen zijn; door dien daer veel meer landts ledich leght / upt oorſaecke dat de Indianen vergadert zijn in wepnighe groote Vlecken ende Dorpen / om beter onderwesen te moghen worden; ende niet teghenſtaende zijn daer noch veel ongheloovighe ofte Heydenen / als daer zijn de Volckeren die men noemt los Lecandones, van de Provincie van Acala ende de Pochutecas, ende andere bekende natien. Is hoogh ende dobbel landt met groote breucken / ſonder plapnen / die een half mijl breedt ſouden moghen weſen / ende dichte Boſſchagien; in de helft van t'landt is het ſeer ghetempert / ſonder dat de hitte ofte koude eenighe moeyelijckheydt gheeft: de andere helft is hitſich / met Moſquitos van verſchepden couleuren ende meer andere onghedierten ghequelt / die de heete landen pleghen onderhevich te weſen: doch heeft abundantie van Frupten / Viſch / ende andere noodighe dinghen meer; het reghent in dat landt ſoo / dat het in de veghen maenden van het jaer qualijck anders doet als reghenen / ende in de andere dry maenden heeft men oock diverſche vlaeghen / ſoo dat men nauwlijcks de Sonne ſiet: dan alſoo het landt allenghskens ghecleght wordt ende ghebroocken / ende met Vee bekleedt / ſoo heeft men daer wepnigher vapeuren / ende de ghelaltе des luchts wordt ſeer verbetert. Men heeft daer groote berghen ende meeſt met ghe boomte beſedt / ende daer by groote afgronden / daer het water hem in verlieſt / ende ontallijcke rievieren.

Ontrent de Vlecke van S. Auguſtin, tuſſchen twee berghen / is een ſpeloncke daer men veel volcks in ſoude moghen berghen / is van ſteen / ende heeft een groote mondt / ende is doncker / ende plapn met in-wijcken ende hoecken aen allen oorden / ende door het continuele druppen van t'water / zijn daer gemaeckt diverſche pilaren / bulten / ende beelden / van dinghen ſoo wit of het Albaſter waer; ende is ſoo koudt / dat de koude de beenen penetreert; ende van binnen hoort men groot ghedruys van water / t'welcke upt-vlietende door diverſche oorden / twee ſpieſſen lenghde legher als de mondt / maeckt een Lack van een boogh-ſcheut weeghs / daer hem om de diepte wille groote baren verheffen; upt het Lack ſpruyt een groote rievière / welck wepnich weeghs van daer gheen wedden en heeft. Is vochtich landt / ende daerom beter voor het Maiz, (welck daer twee-mael s'jaers voort-komt /) dan voor Tarwe; hoe wel t'Maiz door de groote vochtichepdt wel ſomtijdts verrodt: men heeft daer groote ſtorm-winden / aertbevinghen / donder ende blixems: daer zijn veel witte Cedar-boomen / ende roſſche / ſeer hoogh / daer ſeer goet houdt van komt; alle de boſſchen / door de menichte van aromatique boomen / zijn altijdts vol van ſeer goeden reuck. De Liquidambar, welck daer veel valt / is groff houdt / hart ende onbeſnoept; de andere ghe boomten van Indien vindt men daer mede / ende zijn meeſt wonder hoogh / dan ghe ven gheen vruchten. Men vindt daer Balſem-boomen / welcker ſchorſſe de Indianen ghebruycken om den reuck / hoe wel daer wepnigh zijn; veel boomen die ſy noemen Copales, daer het Anime van komt / ende Xuchicopales, welck gheplandt worden in heete ende vochtighe landen / om het profijt; ende oock fijne Maſtick boomen / ende de boomen daer het Sanguis Draconis, ofte Draecken-bloedt van komt. Men heeft daer rieden die hondert voeten lanck zijn / ende ſoo dick dat in elcke interſtitie een Arroba waters gaet; ende dienen in ſommige hupſen voor balcken; daer is ander houdt ſo hardt als Stael / welck nimmermeer en verrodt; ende noch ander welck ghelaeght zijnde / dient om veel wercken van te maecken van diverſche ſoorten ende couleuren. Alle vruchten van Spaegnien waſſen daer / ende ſeer veel bloemen / dienſtich voor de Bijen die honigh maecken / ende van dien is daer een groote verſchepdenheydt / eenighe ſonder angel / die ſeer klaren honigh geven: andere met angels als die van Spaegnien / andere ſoo klepn als Vlieghen / die oock goeden honigh gheven: andere wiens honigh de menſchen de ſinnen verſtoort: ende eyndelijck / ghe ene van dese en maecken raeten / maer verberghen haer liqueur onder de aerde / in de boomen / ende in de wortelen der ſelve: den honigh is ſeer dun / ende treckt naer't ſuere; ende inſonderheyt van de Bijen die gelijck Vliegen zijn: de Spaegniaerden koocken die / ende is dan geſonder / en van redelijcke ſmaec / want treet naer de ſmaec van Siroop van Draegnien ſap gemaect. T'grootſte dier dat ſy hebben is de Danta, welc is als een Kalf / doch beknopter /

d. 4. l. 10. c. 13.

Her. defer.

d. 4. l. 10. c. 13.

leegh van beenen ende knien/ de ghewrichten leegh/ ende by de voeten/ als de Olifanten; aen de voorſte beenen heeft het vijf klaeuwen/ dry voor/ ende twee achter aen den enckel/ aen de achterſte beenen en heeft het daer maer vier; een langh hooft/ende 't voorhooft ſmal/ kleene ooghen; de ſnupdt hanght haer van boven een palm-breedt over den mondt; recht hem op als het gram is/ende laet ſyn tanden ſien/ ende back-tanden/welck zijn als die van de Verckens: heeft ſpitſe ooren/den neck dicht aen de ſchouderen/ korte ſteert met dunne borſtelen/ de hupdt is wel ſes vingheren dick/ men kan 't qualijck vatten met de handt/ende houdt teghen alle wapenen in 't lijden; voedt op gras ende krupdt; de Indianen eeten 't vleeſch/ ende is ſoet. Men ſeght dat de menſchen van dit Dier gheleert hebben haer te doen bloedt-laten/ want als het hem overladen vindt van bloedt/ zoo quetſt het hem aen de beenen op de klippen/ ende laet hem ſelven zoo veel bloedts af/ als het noodich is. Daer zijn roſſche Leeuwen/ doch en zijn niet wreedt; ſlapen den gantſchen dagh in holen oft op de boomen/ ende komen 't ſavonts te voorſchijn om te jaghen; zijn ſnel/ende bloodt/ ende d'Indianen ſchieten die van de boomen; hebben wit vleeſch ende dick/ ende de Indianen eeten die voor een delicateſſe; bewaren 't ſmeer tot leeckere medecijnen/ ende de beenen tot haer danſſen. De Tigren zijn grooter/ wreeder/ verraderſch/ ende zoo op 't vleeſch verwoedt/ dat ſy de Indianen naeckt upt haer huyſen wegh haelden; ende waer de Indianen die ghemoetten/ vielen daer voor op haer knien/ die houdende voor Goden; ende baden dat ſy haer doch niet en wilden op-eeten/ ende werden niet te min van de Tigers verſcheurt. Want in gantſch Nova Hiſpania verſcheen den Dupvel in de ghedaente van een Tiger/ ende hielden die in groote eerbiedinghe/ ſegghen dat ſy vergift hebben tuſſchen haer klaeuwen/ ende dat die daer mede ghewondt zijn/ nimmermeer en heelen. Sints dat de Indianen Chriſtenen zijn gheworden/ en vreelen ſy die zoo niet meer/ maer verweeren haer daer teghen/ ende doodenſe met haer pijlen/ ende daerom en vindtmen daer nu niet zoo veel/ door dien 't Landt nu meer open is/ doch de vper-roers zijn meeſt oorſaecke dat ſy zo vermindert zijn. Daer zijn groote Beyren/ met locken van ſwarte wolle/ haer ſteert van een palm breedt/ voeten ende handen als menſchen/ hebben een plat backhuys als een oude Moriaen/ ſonder hayr/ ende verfronſelt. De Indianen verhalen dat daer een groot Dier is als een Peerdt/ met een ronden hoorn in 't voor-hooft. Inſgelijcks zijn daer veel Apen ende Meerkatten van differente grootte/ couleur/ ende inclinatien. De wilde Gepten zijn als die van Spaegnien/ hoewel ſy den hals hebben als Harten; daer zijn groote Verckens/ van welcker hupdt de Indianen trommelen maecken. Men vindt daer ook Vlerckens/ wat different van die van Africa; ende Armadillos ende andere dierghelijcke Dieren. Van ghevoghelte zijn daer Arenden/ ende dierghelijcke/ veelderley ſoorten van Papegaepen/ ende andere Voghelen met koſtelijcke veeren. Men heeft hier ook Slanghen ende Serpenten/ ghelijck als in de Provincie van Chiapa. Daer is ſoo veel waters in 't Landt/ dat het ghebeurt dat men dertich rievierkens heeft in dry leguen weeghs/ ende Fonteynen van delicaet verſch ende klaer water/ doch weynigh Viſch; dan de Dominicanen hebben in een Lack ghelet eenighe Schildt-padden/ die eyeren krijghen/ ende andere Viſch die daer toe-neemt. Daer zijn veel wateren ende baden die ghelout zijn; fonteyntjens van root/ wit/ ende blaeuw water/ ende andere cnaenghenaem van ſmaeck/ door dien ſy door Vlere-mijnen paſſeeren; 't reghen-water is ſmaeckelijcker. d'Indianen ſegghen van eenighe monſters van Goudt/ Silver/ ende andere metalen/ dan men en vindt het niet met der waerheydt/ als men 't komt te onderſoecken. De Berghen ſtaen vol van Zarçaparilla, veel radix China, ende Mechoacan; ende ſy ſegghen dat daer ook Sepſteen werdt ghevonden: daer zijn ontallijcke ſoorten van ballen/ worteln/ bladeren van boomen/ ende gommen teghen veelderley ſieckten. Men heeft hier ook Cottoen/ ende eenigh Cacao.

Het

Digitized by Mich

Het ſeſte Capittel.

Voorder beſchrijvinghe van de Provincie van VERAPAZ, ende GOLFO DVLCE.

IN deſe Prouincie naer de Golfo toe/loopen diverſche beken/welck haer oorſprongk hebben in 't gheberghte van 't koude Landt / ende werden nederwaerts navigabel/ ende loopen ſonder ghedrups ofte gheweldt door gantſch vruchtbare Landen/ ſonder datmen daer een ſteentjen in vindt/ met groote ende dichte boomen/de welcke hoewel de rievieren breedt zijn / ſchier met de tacken aen een raecken. Ende hier is veel viſch / ende ghevoghelte dat op de viſch leeft; eenighe met ſchier den gantſchen dagh te duycken; andere met op de boomen haer ſlach te wachten / ende als ſy de viſch ſien/ daer op te vallen; andere die met haer meſt de viſch verblinden / ende dan vanghen; ende halen ſomtijdts zoo groote viſch op/ dat ſy qualijck vlieghen konnen. Alle deſe rievieren wateren upt in Golfo Dulce, welck breedt en lanck is / ende heeft ſyn upt-wateringhe naer 't Ooſten; ende wordt zoo ghenaemt om dat ſyn water ſoet is/hoewel troebel ende ſwaer: daer zijn ſeer groote viſſchen in/ zoo dat eene ghenoegh is voor vijftich menſchen; ende de Manati welck is een Zee-Kalf/ die ſeer delicatelijck ſwemt ſonder groot ghedrups te maecken. Oock zijn in de ſelve Golfo Dulce ende in de rievieren/ Caimanes, dat is Crocodilen. Men heeft ontrent deſe Golfo ghevonden goede Mijnen van Goudt/ ende oock van Sulpher. In dit Landt is maer een Clooſter van Dominicanen, by een vlecke van Indianen/ weſende een van de ſeventhien klepne Dorpen die men daer heeft. Herrera ſeght elders/ dat daer veerthien Dorpen zijn van Indianen/ die eertijdts diverſche ſpraecke hadden/ maer de Dominicanen, om meer vucht te doen met haer onderwijſinghe / hebben haer gheraden een tale te ghebruycken/ waer door de Chriſten Religie ende Politie daer ſeer toe-neemt. T'volck is middelbaer van ſtatuere / wel ghekatſoneert / ende van minnelijcke conditie; hebben ghebreck van vrouwen / door dien de vrouwen korter leven als de mans; want 'tghebeurt datter wel dertich weduwenaers zijn/ ende dertich jonghelinghen / ende gheen thien ongetroude vrouwen. 'TIs arm volck door dien ſy zoo weynich Cottoen hebben / welck noch ſommighe jaeren verderft door de overvloedighe vochtichepdt: haer principael Capitael zijn plumen / ende die zijn weynigh ghenoegh/ zoo dat de ingheborene in continuele armoede leven. De vrouwen baren als Gepten / dickwils alleen / op de grondt upt-gheſtreckt; andere by de wegh / ende gaen haer ſtracx waſſchen aen de riviere; van de manieren ende coſtumen die ſy hadden ten tijde van haer Heydendom / en is niet over-ghebleven dan de danſſen. Sy maecken ſeer fraeye wercken van plumen; ende hebben haer nu begheven tot andere Ambachten te leeren. Deſe Provincie en heeft gheen Gouverneur / als alleen heeft ſy een Alcalde major, die daer gheſtelt wordt by de Audientie. Herr. deſcr. d. 4. l. 10. c. 14.

Eer wy hier af-ſcheyden/ ſal het goet weſen te verhalen 'tghene Sir Anthoni Sherley, ende William Parker is weder-varen in 't onderſoecken van Rio Dulce. Deſe naer eenighe andere attentaten op de cuſte van Honduras, ende het veroveren van Puerto de Cavallos, namen voor te onderſoecken deſe plaetſen van Rio Dulce, haer ſelven in-beeldende dat daer deſe riviere op / (welck valt in Golfo Dulce) een enghte was te vinden van Landt / waer over men licht ſoude konnen paſſeeren met volck / ende een Barcke in ſtucken mede voeren tot aen de Supdt-Zee. Scheyden met de groote Schepen tot aen Cabo de tres puntas in 't innerſte van de baye/ ende lieten haer Schepen daer leggben / ende voeren met de booten naer Rio Dulce, welck dwers in't Landt loopt. Voeren de ſelve door diverſche keeren ende kromten wel dertich mijlen ende meer op-waerts; vonden daer een ſterck Fort ghetimmert/ een Dorp ende eenighe pack-huyſen / maer gheen ghelt ofte koopmanſchappen. Verſtonden upt het arm ende miſerabel volck dat ſy daer ghevanghen kreghen / dat de Supdt-Zee wel twintich mijlen was van het upterſte van deſe riviere / ende vijftich mijlen tot Guatemala, ende veertich mijlen tot Sonſonnate, ende dertich mijlen tot Sacatocaluca, weſende alle plaetſen daer ſy hoopten naer Engelſche voyag.

toe te trecken/ſoo dat ſy wel laghen datſe in haer hope bedroghen waren/ende zynde meeſt ſieck gheworden door de ongheſonthept van de lucht/keerden wederom na haer Schepen. Welck een goede waerſchouwinghe is voor andere/om niet in ghelijcke maniere bedroghen upt te komen.

GVATEMALA.

Het ſevende Capittel.

Byſondere beſchrijvinghe van de Provincie, die eyghentlijck de naem voert van GVATEMALA, ende hare eyghenſchappen.

DE Provincie ende t'Gouvernement/welck eyghentlijck wert ghenoemt Guatemala, (ende by de Indianen Quautemallac, welck is ſo veel te ſeggen als eenen verrotten boom:) is gelegen op de cuſte van de Zupt-Zee/op de lenghte van de ſelve/ende is by de ſeventich leguen lanck/ende in de breedte Noort ende Zuyden heeft ſy dertich leguen; t'landt is van goede temperature/vruchtbaer van Maiz ende Cottoen; ende Tarwe waſt daer ſeer overvloedich/ghelijck oock andere frupten/hoe wel t'zaet hem niet wel van d'een jaer tot d'ander laet bewaren; het reghent daer weynich/ doch als het daer reghent/ſoo reghent het daer ſeer heftich/te weten van April tot October, de winden die daer ordinaerlijck waeyen/zyn den Noorden ende Zuyden/ doch den Noorden windt en duert maer vyfthien oft twintich daghen/en is ſeer koudt ende furieus. T'landt heeft veel berghen ende wateren/ende over ſulcks goede jacht ende viſcherije; veel frupten van Caſtilien ende van t'landt/ met Oraegnien/ Vyghen/ende Meloenen: daer waſt veel Cacao; zyn ghebreckich van zout/want om t'zout te maecken/backen ſy de aerde daer t'Zee-water heeft over-ghelpoelt met de vloet/met potten in ovens/door menichte van houdt/ende trecken daer ſo de ſelticheyt upt om t'zout van te maecken/met groote moeyte ende koſt. In hare wateren is ſeer veel viſch van diverſche ſoorten/doch oock veel Crocodilen van thien/twintich/jae dertich/ende meer voeten lanck. De cuſte van deſe Provincie begint van Michatoya, ende eyndicht aen Aguachapa: heeft veel Weyden welck ſy noemen Zabanas, daer veel Eſtancias (dat zyn Bouw-huyſen) zyn/van Koeyen ende Ossen; T'landt is wat onderhevich veele vleckten/ende dat door de hitte ende vochtichept: daer zyn wel vier ſoorten van Moſquitos, die de menſchen des daeghs ſeer quellen/endede s nachts niet laten ruſten; veel Vlieghen ende Weſpen die oock venynich zyn: men heeft daer Schorpioenen/ende Wormen die dick ende hayrich zyn/ de welcke ſoo venynich zyn/ dat ſy met maer een weynich aen te roeren vergiften/ende oock dickwils dooden; ende andere die ſy hondert voeten noemen/die alſoo vergiftich zyn als de voorgaende; men heeft daer Slanghen/Haeghdiſſchen/ende andere onghedierten. Men vindt daer witte Vyen die witten Honich ende Was maecken/ ende en ſteecken ſoo ſeer niet als de andere. Daer valt veel Balſems/ ende een ſeecker liqueur als Olie: (Gomara ſeght dat dit liqueur vliet upt een bergh.) daer is Sulphur welck ſoo fyn is/ dat men het niet en behoeft te refineren om pulver van te maecken. De riviere van Michatoya hier voornen verhaelt/is eyghentlijck de looſinge ofte deſaguadero, van t'Lack Amititan, vier leguen van de Stadt van Guatemala gheleghen/ ende om in de Provincie te vallen/ doet ſoo hooghen ſprongh/dat men met een Roer ſoo hoogh niet en ſoude konnen op ſchieten/ende maeckt een hollichept tuſſchen t'water ende de klippen/ daer ſy van valt die ſeer groot is: daer broeyen veel Papegaeyen van diverſche ſoorten/ende Vleer-muyſen die groot ende ſeer ſchadelijcken zyn/ſoo dat ſy achter een Kalk ghemaeckende t'ſelve wel met bloet te laten/dooden; ende de menſchen oock wel mede/ ſoo ſy die ſlapende vinden/ende in deſe Caverne hanghen deſe Vleer-muyſen d'een op den anderen/ende maecken turſen grooter als een hoet/ende door de groote ſchade die ſy doen aen de Kalveren/heeft men de Bouwerijen in eenighe quartieren hier ontrent/ moeten verlaten.

In een plaetſe van deſe ſelve Provincie/welck ghenaemt wort Neſticpaca, zyn ſeeckere Lacken welc ſchynen haer oorſpronck te hebben upt Sulphur-mynen/ overmits haren ſwaren reuck/en aen haer kanten legghen oock ſtucken van Sulphur te ſamen ghegroept

Her. de Ser.

d. 4. l. 8. c. 8

d. 3. l. 5 c. 11

d. 4. l. 8. c. 8

ghegroept dooꝛ de dickte van water/ende over ſulcks leer gheſupvert; ende de wepden daer dit water zyn dooꝛ-loop heeft/maecken de Peerden vet/in ſulcker voeghen/dat ſy van ſwack ende magher/in koꝛten tydt vet ende gladt komen te wooꝛden. De Indianen van deſe Pꝛovincie zyn nederich/de Mexicaenſche tale heeft haer ganck onder haer-lieden/hoe wel ſy oock een particuliere ſpꝛaecke hebben: Sy nemen meer toe als andere in de religie ende politique converſatie/doch met de minſte naerlatichept van wel op haer te letten/ſoo verballen ſy in haer vooꝛighe blindthept. De Vꝛouwen zyn groote Spinſters ende wel gheſchickt: de Mans zyn leer grof/ende goede Schutters met den boghe.

Deſe Pꝛovincie was gheconqueſteert by Pedro de Alvarado in den jare vyfthien hondert ende vier en twintich/ende ghedupꝛende ſyn leven was ſy leer weelderich; maer hedenſdaeghs (ſeght Gomara) is ſy gantſch gheruineert/ende wepnich Spaegniaerden die daer woonen: doch deſe gheleghenthept is daer naer weder verandert/ghelyck die dinghen gaen.

Deſe Pꝛovincie en heeft maer de Haven van Yztapa, ende die en is noch niet ſo goet als ſy wel behooꝛde te weſen.

YZALCOS.

Het achſte Capittel.

Particuliere beſchrijvinghe van de Provincie van YZALCOS, ghelijck de Spaegniaerden die noemen.

DE Pꝛoincie van los Yzalcos, begint aen de Riviere van Guachapa, ende eyndicht aen Gueymaco ende de cuſte van Tonala, ſtreckt lancks de ſelve cuſte van de Zupdt-Zee achtien leguen, heeft by naer de ſelve qualitepten van bodem ende lucht als die van Guazapan, ende overvloedichept van de ſelve dinghen/ende heeft veel Cacao, welcken boom wy hier vooꝛen hebben beſchꝛeven. Daer zyn twee andere ſooꝛten van boomen/die ſy noemen Zicaras ende Capotes, welcke vooꝛt-bꝛenghen ſeeckere hoofden grooter ende langher als de Pinnas, ende daer binnen vyf en twintich oft dertich Amandelen: de vꝛuchte van t'Cacao is by naer tot in den derden graedt koudt; wooꝛt oꝛdinaris ghebꝛupckt in de dꝛancken/ende wooꝛt ſoo veel ghebꝛupckt/dat t'gene naer Nova Hiſpania wooꝛt ghebꝛacht/ende t'ghene ſy in haer eygen huyſen verbeligen/in de vier plaetſen van los Yzalcos, alleen meer dan vyftich duyſent Cargas beloopt/(dat is ſoo veel als een man teſſens kan dꝛaghen/vyftich duyſentmaels:) deſe plaetſen beſlaen wel twee mylen in t'vier-kandt/ſoo datmen van ſulcke hoven ende haer vꝛuchten in de werelt niet en weet te ſpꝛeecken. Sy tellen het Cacao by Contles, Xequipiles, en Cargas: een Contle is vier hondert Amandelen; een Xequipil twee hondert Contles, dat is acht duyſent Amandels; ende een Carga dꝛy Xequipiles; ende op die maniere tellen ſy alle haer dinghen. In deſe Pꝛovincie is een Volcan die altydts roockt/welcke ſy affirmeren in vyftich jaren herrewaerts meer als twintich ſtagien van zyn hooghte verlooꝛen te hebben: ende op ſommighe jaren heeft hy ſulcken aſſchen upt-ghewooꝛpen/dat hy het landt eenige mylen rondtom bedeckte: dede groote ſchade in de Hoven van t'Cacao naer het Zupden/daer het landt leeghſte is; daer vallen veel wateren af/ende eenighe leer goet/ander leer quaet ende ſtinckende; daer is een beke onder andere/die met ſteen bedeckt alles wat daer in valt; ende hier ontrent in een plaetſe ghenaemt Tupa, hebt ghy deſghelyckc/als mede een in de Pꝛovincie van Chiapa. Van de Yzalcos klimt men dꝛy leguen tot een plaetſe die ſy noemen Apaneca, welck extreem koudt is: daer wooꝛden Granaden ghewonnen/ende andere vꝛuchten van Spaegnien/ende inſonderhept Tarwe: een myle van daer is een ander plaetſe ghenaemt Ataco, van de ſelve temperature upter maten wel vooꝛſien van alderhande Jacht; in het gheberghte heeft men het ghedierte dat in Oost-Indien den Bezar vooꝛt-bꝛenght: daer is oock een ſooꝛte van kleyne Beyren/die gheen mondt en hebben/maer in plaetſe van dien een gadt in het upterſte van de ſnupdt/kleyn ende rondt/met een langhe tonghe van binnen hol/daer ſy den honich mede d. 4. l. 8. c. 9.

mede in lupghen/ ende halen daer ſy die vinden; ende als haer die ontbreeckt/ zoo gaen ſy aen de Mieren-nesten/ende ſtrecken haer tonghe daer upt als oft een riedt waer/ende locken de Mieren zo daer in. Daer zijn veel Dainen van diverſche couleuren/ende veel differentien van vreemde Dierkens/ende ooc eenige ſchadelijcke Dieren. Veel krupden en boomen van goede operatien tot de ghelonthept der menſchen / als van Maſtic/ Draken-bloedt / ende boomen van Anime, by groote menichten. Wat voorder van daer is Guacapa gheleghen / abundant als de voorgaende/ daer de vrouwen ſonder eenighe inſtrumenten ſeer goede aerde baten maecken ; ende in 't water van ſekere beke/ ſet hem ſeker ſubſtantie die roodt is als Cochinille, daer ſy haer baten mede verwen/ ende ghelooven dat het bolus armenus is/ door dien het ghedroncken zijnde de bloedt-ganck ſtopt/ ende andere peſtilentiale ſieckten verdrijft/ zoo dat het water door eenighe Mijnen van bolus armenus moet paſſeeren. Ende in een ander beke wordt ſwarte aerde ghevonden/ daer ſy fraey ſwart mede verwen. Daer zijn ander Springhen van warme wateren/ die zoo heet zijn datſe verſchouwen/ ende zijn different van couleur ende oorſpronck: ende de Indianen noemen deſe plaetſe de Helle: 'twater bobbelt upt wel een boogh-ſcheut weeghs op vele plaetſen / ende met different ghelupdt; in d'een plaetſe komt het water drabbich/ in d'ander klaer; in een ander root/ een ander gheel; ende van andere couleuren / naer de mineralen daer deſe wateren door paſſeeren ; ende van den roock die daer upt komt / komt ſeker betumen van differente couleuren/ welcke ſoude konnen dienen om mede te ſchilderen ; ende de Indianen pleghen haer potten te ſetten over deſe Springhen/om die te doen ſieden. Van alle deſe Springhen komt voort de rievière die ſy noemen Caliente, dat is heete/ende hoewel dit water wel een half legue gheloopen hadde door de grondt / van deſe plaetſe af / zoo verſchouwde het noch de voeten van een Peerdt. Naerder het gheberghte zijn noch andere ſulcke gaten / ende daer is een ſteen vijf Spaenſche ellen langh/ende dry breedt/door 'tmidden gheborſten/ door welcke borſte veel roocks upt-komt ; ende daer ontrent komende/ hoort men een ſchrickelijck ghelupdt/ ende als het quaedt weder maeckt / zoo hoort men wel een half mijle van daer ſchrickelijck ghedruys. Op dat gheberghte zijn grove boomen ende epcken die zoo groote Eeckelen draghen/ datſe van de doppen inct-hoorens maecken/ ende daer zijnder die de breedte van dry vinghers dick zijn. Men vindt daer Schorploenen zoo groot als Conijnen/ ende een ſoorte van Padden wat minder als Dorſchen/ die op de boomen ſpringhen / ende haer daer onthouden gheljck als Voghelen/ ende maecken in tijde van reghenen ſeer groot ghelchal. De Mieren zijn daer wonder groot/ ende de inwoonders eetenſe/ ende verkoopen die op hare Marcten.

SAN SALVADOR, SAN MIGVEL, CHVLVTECA.

Het neghende Capittel.

Particuliere beſchrijvinghe van de Provincien van SAN SALVADOR, SAN MIGVEL ende CHVLVTECA, ende hare byſondere gheleghentheden.

d. 4. l. 8. c. 10. DE Provincie van San Salvador, neemt haer begin aen de vlecke van Atiquizaya, is van de ſelve vruchtbaerheydt als de voorgaende; ſy maecken daer ſekere maſſe van ſtinckende ende venijnighe wormen / welck een ſonderlinghe remedie is teghen alle ſoorten van koude humeuren ende andere qualen. Twee leguen van deſe plaetſe neemt ſyn oorſpronck de rievière van Guachapa, ende naer ſeven leguen weeghs wordt ſy ſeer groot; daer en is in gantſch Indien gheen die grooter wordt in zo klepnen diſtantie/ want loopt maer derthien leguen, ende komt zoo in de Zupdt-zee. In de vlecke van Santa Ana worden twee ſoorten van houdt ghevonden/ met de eene verwet men een couleur welck ſy noemen Leonada; ende t'ander in't water werpende/ maeckt ſchoon blaeuw. Aen de voet van den Volcan in't voorgaende Capittel verhaelt/ dicht by Coatan, is een Lack gheleghen dat heel diep is/ vol van Crocodilen/ ende een Eplandeken in 't midden; de Indianen die ſy noemen Pipeles, ghelooften dat gheen menſch en mocht ſien watter op dit Eplandt was/

was / dan dat hy ſterven moeſt die daer op quam; de Spaegniaerden hebben haer haeſt van deſe domheyt ontlaſt / maeckten vlotten om daer aen te komen / ende ſekere Swarten ſwommen daer naer toe / ende vonden op t'Eylandt een groot Beeldt van ſteen / de figure van een vrouwe / ende eenighe Sacrificien; waer door de Indianen laghen dat het maer fabulen en waren. Op de limiten van de vlecke welck ſy noemen Guaymoco, zijn groote boomen van Balſem / ende op de gantſche cuſte van Tonala, is grof hout ende ſwaer / ende in de Kercke zijn pilaren van vijf en vijftich voeten hoogh: het liqueur wordt vergadert in de Somer / welck daer is van de maendt November tot in May; de Indianen verſenghen den boom op dat hy diſtilleere; maer de Spaegniaerden laten den boom van ſelfs diſtilleren ſonder kracht van vyer. Den boom brenght ſeker vruchten voorts als Amandelen / daer een liqueur in is ſoo gheel als Goudt: Men komt van daer naer de Stadt S^t. Salvador door een enghte / waer langhs men een rieviere paſſeert wel ſeven en ſeſtich mael tot aen de voet van een groote Volcan die gheen vyer meer uyt en geeft / door dien de materie die t'ſelve veroorſaeckte / ſchijnt gheconſumeert te weſen; ende maeckten ſoo grooten mont ten tijde datſe brande / datſe meer als een halt mijle in t'ronde was / ende wonder diep; ende eer ghy beneden komt / ſoo heeftſe twee plaetſen gheljck als de Kalck-ovens; ende uyt de diepſte komt noch ordinaris roock die ſoo ſwaer rieckt / dat men gelien heeft een Spaegniaert daer van te beſwijmen / om dat hy daer te naer was ghekomen. Van beneden tot boven is ſy vol van Cedar-boomen / Pijn-boomen / ende andere / oock gedierte / ende verbrande ſtoffen van den brandt die daer pleegh te weſen. Op leguen van t'upſterſte van deſen Volcan is gheleghen de vlecke van Nixapa, daer een ſtuck is van eenen doorren berch / die ſy noemen el mal pays, beſtaende upt ſteenen / ende verbrande aerde over-hoop leggende / ende is te verwonderen van waer deſe aerde magh komen zijn; door dien tuſſchen den voorſz. Volcan, ende deſe plaetſe gheen ander Volcan en is; ſoo dat men het daer voor hout / dat het komt van den voorſz. Volcan; te meer door dien een ander Volcan welck daer is in de vallepe van de Stadt S^t. Iago, van verre upt-ſmijt groote berghen van vyer ende ſteenen; ende een anderen die upt-borſte ende begon te branden in Nicaragua, ſmeet met ghewelt een bergh van boven tot beneden over een ſekere vallepe daer eenighe wooninghen waren van Indianen / die daer alle verginghen.

Daer ſpringhen van deſen Volcan ſeer goede wateren / ende dicht by Nixapa worden ſe tot een rievière; ende daer is een beke die loopt des nachts tot den ſeven oft acht uyren s'morghens / ende dan verſinckt ſy dicht by den bergh van S^t. Iuan. In de Provincie van Chulutéca is een ander / welcke bloept tot middagh / en verdwijnt dan. Aen de voet van deſen Volcan is een ronden put die ſeer breedt is / die een Volcan ſchijnt gheweeſt te zijn / ende langh ghebrandt te hebben / door dien de grondt daer ontrent ſeer verbrandt is / nu ſpruyt daer een Fontepne van ſeer goet water / daer de vlecke van Cuzcatan met voor-ſien wordt / die by de kant van deſen put is gheleghen: ende daer by is oock gheleghen de Stadt S^t. Salvador. Op de cuſte van de Supdt-Zee tot de rievière Lempa toe / palende aen de Provincie van S^t. Miguel, zijn playnen ende abundantie van weyden / ende eenigh vee: aen een zijde by de voet van een hooghe Volcan leggben vier vlecken van Indianen / daer ſoo veel Cacao waſt als in de Provincie van Ycalcos hier voren verhaelt. Aen de Noordt-zijde van deſen Volcan legbt de vlecke van Yztepeque, ende in haer limiten vijf Springhen van wateren als die van Guachapa voren verhaelt / die Alupn geven ende Sulphur / ende op haer velden waſſen veel boomen ende krupden die tot vele goede ghebruycken konnen ghebeſicht worden. De berghen ſtaen vol van de wortelen welck ſy noemen Mechoacan; ende van die plaetſe af beginnen de volckeren die men noemt Chontales, ſpreken diverſche talen / ende is een beeſtelijck volck: upt een Lack welck legbt in dat quartier / ſpruyt de rievière Lempa die ſeer groot is; t'Landt is abundant van viſcherije ende jacht / hoewel het wat hitlich is. Aen den over van deſe rievière waſſen eenighe klepne boomkens / die een Gomme gheven van ſeer ſchoonen reuck / ſoo dat het heel fijn Benjuy ſchijnt te weſen; ende hebben een wel-rieckenden bloeſſem. Op leguen van dit Lack is gheleghen de vlecke van Mimilla, daer de natie van Wilden die ſy Pipiles noemen / ginghen offeren / ende andere natien meer van t'ſelve gheweſt: in deſe vlecke zijn twee Bronnen van water dicht by den anderen / d'een warm ende d'ander koudt; daer zijn

veel ſpeceryen die de inghebooꝛne gebꝛuycken in haer ſpyſe ende dꝛanck; ende een aerde als Coper-roodt / daer men inckt van maeckt de gantſche Pꝛovincie dooꝛ. Ende ontrent een plaetſe ghenaemt Cecori naer t'quartier toe van Gracias a Dios, verthoont hem een bergh die boven d'ander uptſteeckt / welck op den top een groot Lack heeft van ſoet water / ſeer diep / welck ſchynt vooꝛt te komen upt een groote Spꝛingh. In dit Landt vint men ſeer veel Danten, dit Dier heeft twee Penſſen / in t'eene heeft het ſyn eeten / ende in t'ander veel verrot houts / en men weet niet tot wat eynde / hoewel de nature niet te vergheefs en doet; t'vleeſch van deſe Dieren werdt van de Wilden ghegeten / hoewel het niet goet en is / dooꝛ dien't ſoo ſlymerigh is. In deſe Pꝛovincien zyn oock plaetſen die wel koudt zyn ende bergigh / met ſeer groote Epcken / Cedꝛen / ende andere boomen / veel grooter als in andere quartieren van dit ghewelte.

Het thiende Capittel.

Beſchrijvinghe van de Stadt St Iago de Guatemala, welck is de voornaemſte die in dit qnartier by de Spaegniaerden wordt bewoont.

Her. deſcr. WY hebben deſe particuliere Pꝛovincien ſoo wat naer een verbolght om dat ſy ſoo aen den anderen gheheght / ende in den anderen gheſlyck gheinclaveert zyn: ſullen nu de Steden van de Spaegniaerden / die daer in zyn gheleghen / verhalen / beginnende van de pꝛincipaelſte / welcke ghenoemt wooꝛt St Iago de Guatemala, dooꝛ dien ſy t'hooft is van dit Gouvernement / ende de plaetſe daer de Audientie oꝛdinaris reſideert: Deſe Stadt is gheleghen op de hooghte van veerthien graden en een half by Nooꝛden de Linie / ende op de lenghte van dꝛy en t'neghentich graden van den Meridiaen van Toledo; is gheleghen twaelf leguen van de Zee die men noemt Mar del Zur; (Herrera ſeght elders vyfthien leguen) in t'midden van een vallepe daer een riviere dooꝛ-loopt; tuſſchen twee bꝛandende bergen die men noemt Volcanes, d'een dicht by de Stadt / d'ander twee leguen af / op een hooghen bergh ende rondt / daer veel roocks pleegh upt te komen / vlam / en aſchen met ſeer groote ſteenen; als het bꝛandt / ſoo beeft de aerde ſeer ende knap op een; het dondert ende blixemt daer boven maten; nochtans is t'landt gheſondt / vꝛuchtbaer ende ryck / ende van veel weyden / ſoo dat daer nu veel vee is: van eene Hanega Maiz wooꝛden daer wel hondert en twee hondert verſamelt / ende oock wel vyf hondert op de blacke campagne daer ſy ghewatert wooꝛdt: welck is plaplant om te aen-ſchouwen dooꝛ de menichte van de Frupt-boomen die daer zyn / ende oock ſonder dat. Deſe Stadt / naer t'ſegghen van Herrera, heeft wel ſes hondert inwooners Spaegniaerden: de Officiers van den Koninck hebben daer haer reſidentie; daer is een ſmelt-huys / ende de Cathedꝛale Kercke / welck is Suffragaen van Mexico; daer is een Clooſter van Dominicanen, ende een ander van de Oꝛdꝛe de la Merced; ende een Hoſpitael; ende in haer limiten woonen wel vyf en twintich duyſent Indianen die tribupt betalen; de Stadt is gheleghen in een ſeer vermaeckelyeke vallepe / ende heeft abundantie van Frupten ende alderhande victualie. Deſe Stadt is geleghen twee hondert en ſeventich leguen van Mexico; den wegh derwaerts van Mexico is dooꝛ twee Woeſtynen ofte onbewoonde contrepen / d'eerſte van Guaxaca tot Tecoantepecque van 45. leguen; ende d'ander van daer tot Soconuſco, van 60. leguen: ende van half May tot half Novemb. en repſt men daer niet / dooꝛ dien meeſt alle dagen regent / ende men de rivieren en poelen niet en kan paſſeren. De aerde beeft hier ſoo gheweldigh by vlaghen / dat ſy de huyſen om verre werpt.

d. 4. l. 7. c. 5

d. 5. l. 9. c. 9. Deſe Stadt is inlgelyck geleghen 200. leguen van Guazacoalco aen de Nooꝛt-Zee (deſe diſtantie en kan ſoo groot niet weſen / ten ware de wegh gewelddigh om-liep) van waer ſy eertyds met groote travailie moeſten halen t'ghene ſy van de Nooꝛdt-Zee van doen hadden. Dan hebben daer naer een naerderen wegh ghevonden dooꝛ de vallepe van Naco, welck maer by de vyftich mylen is geleghen van St Iago de Cavalleros, ofte Guatemala.

d. 6. l. 1. c. 8. Deſe Stadt wierdt in den jare 1541. dooꝛ een ſchꝛickelyck tempeeſt by naer gantſch gedeſtrueert / welck ſyn ooꝛſpꝛonck nam upt een Volcan, welc leght boven de ſtadt / van waer des nachts ten twee uren onverſiens ſoo grooten water-vloet (met hem voerende ghewel-

gheweldighe ſteenen/ veel hout ende gantſche boomen/) quam in de Stadt/dat ſy de mueren van de huyſen ter neder wierp/ ende t'volck deerlijcken verſmoorde: dan is daer naer wederom op-ghebout.

Engelſche voyagie.

Iohn Chilton die daer was in den jare 1570. ſeght dat by ſynen tijdt in deſe Stadt woonden tachtentich Spaegniaerden; dat ſy ſeght veerthien mijlen van de Zee binnen s'landts; ende ſeer rijck is/ van weghen t'Goudt datſe gaen halen van de cuſte van Veragua.

Het elfde Capittel.

Beſchrijvinghe van de andere Steden van deſe Provincien, te weten, S^t. SALVADOR, LA TRINIDAD, S^t. MIGUEL, ende XEREZ DE LA FRONTERA.

DE Stadt S^t. Salvador, de welcke de Indianen in hare tale noemden Cuzcatlan ofte Cuzcatan; is gheleghen op de hooghte van wat meer als derthien graden by Noorden de Linie/in een ghetemperde lucht/ende op een vruchtbaren grondt; veertich leguen van S^t. Iago voor-ſchreven naer het Suydt-Oosten; daer is een Clooſter van Dominicanen. Men heeft een Lack daer ontrent welck vijf leguen in't om-gaen is/met wepnich viſch daer in: de oude Indianen leggen dat daer eertijdts in dit Lack Slanghen wierden ghevonden van extraordinaire groote. Herrera ſeght elders/ dat Cuzcatan is gheleghen ſeſtich leguen van Guatemala.

Her. deſcr. d. 4. l. 8. c. 9.

Engelſche voyag.

Iohn Chilton voorſ. verhaelt ſeght dat San Salvador de principaelſte Stadt is van Sonſonate, ende datſe gheleghen is ſeven mijlen van de Suydt-Zee/ende een haven op de ſelve cuſte/die ghenaemt is Acaxutla, daer de ſchepen aen-komen met haer koopmanſchappen die ſy brenghen van Nova Hiſpania, ende van daer weder haer vracht in-nemen van Cacao: ende datter in ſyn tijdt ſeſtich Spaegniaerden oft daer ontrent woonden.

De vlecke van la Trinidad, welck in de Indiaenſche ſpraake wordt ghenoemt Conzonate, is gheleghen ſes en twintich leguen van S^t. Iago de Guatemala, ende vier leguen van de haven van Acaxutla naer t'Suyt-weſten/ wort geregeert by een Alcalde major, upt naem van ſyn Majeſteyt/ daer is een Clooſter van Dominicaner Monnicken: is gheleghen in een quartier dat vruchtbaer is van Cacao, ende de Indianen zijn onder de juriſdictie van die van S^t. Iago; in deſe plaetſe valt ſeer grooten handel/ende de haven is de plaetſe daer de Schepen van Peru ende Nova Hiſpania komen ontladen: deſe plaetſe is meeſt bekent by de naem van Sonſonate, ende door dien daer den meeſten handel valt/ ſoo wordt de gantſche Provincie oock ſoo ghenoemt.

De vlecke van S^t. Miguel is gheleghen twee en ſeſtich leguen van Sant Iago de Guatemala, ende twee en twintich van S^t. Salvador naer t'Suydt-oosten/twee leguen van de Zee/ ende de bape van Fonſeca, de welcke deſe vlecke dient voor een haven/ende in haer diſtrict zijn wel tachtentich Dorpkens van Indianen.

De vlecke van Xerez de la Frontera in de ſpraake der Indianen genaemt la Chuluteca: is gelegen op de frontieren van Guatemala en Nicaragua, tachtentich leguen van S^t. Iago, ende twintich van S^t. Miguel, naert Suydt-oosten van beyde deſe plaetſen/ in een contrepe die ſeer vruchtbaer is van Cottoen ende van Mayz.

Het twaelfde Capittel.

De gheleghentheyt van de Havenen ende Cuſte aen de Zuydt-Zee van dit Gouvernement van GUATEMALA.

DE havenen van dit Gouvernement aen de Suydt-Zee/zijn boven de ghene die wy in het voor-by gaen hebben aen-gheroert: la Bahia de Fonſeca dicht by de Stadt van S^t. Miguel op de hooghte van twaelf graden en een half by Noorden de Linie; deſe was ontdeckt in den jare 1522, by Gil Gonzalez Davila, ende ſoo ghenaemt ter memorie van Iuan Rodrigos de Fonſeca, Biſſchop van Burgos ende Preſident van den Raedt van Indien; binnen in de Bape leght een Eylandt/ welck

de ſelfde

d.5.l.9.c.9. deſelfde noemde Petronilla. De Spaegniaerden hebben eertijdts vooz ghehadt dooz de gheleghenthepdt van deſe bape / de communicatie tuſſchen de Noozdt-Zee ende de Zupdt-Zee te onderhouden: hadden in den jare 1535. een woon-plaetſe ofte Stedeken gheleght in de vallepe van Naco, welck ſp noemden buena Eſperança; ende gaven de Koninck van Spaegnien te kennen / dat dit Stedeken ſeer wel geleghen was tuſſchen Puerto de Cavallos ende de Bahia de Fonſeca, die Noozdt ende Zupden van den anderen legghen / ende dat daer van d'eene Zee tot de ander onghevaerlijck vijftich leguen weeghs mocht weſen / ende meeſt goeden wegh / uptghenomen eenige harde paſſagien die men konde ſlechten / ende de weghen tuſſchen de dicht bewaſſen berghen openen. Dat den handel op Peru veel bequamer ende pzofitabelder konde ghedzeven wozden over deſe Bahia de Fonſeca, als over Panama, dooz dien het veel beter varen was van deſe bape naer Peru als van Panama; ende beter varen van Puerto de Cavallos naer Spaegnien / als van Nombre de Dios: dooz dien men van Puerto de Cavallos in twaelf tot veerthien daghen zeplt tot in de Havana. Ghetupghen oock dat deſe Bahia de Fonſeca is een ſeer groote ende ſekere haven / daer Panama niet en is bp te ghelijcken. Thomas Fuller ſeght in ſpn obſervatien op de vopagie van Candiſch: Dat in de Golfo van Fonſeca (ſo noemt hp die bape) leggen thien Eplandekens / waer van de vier bewoont zijn bp Indianen / ende men kan daer bekomen water / hout ende zout. Dat aen de Weſt-zijde van de Golfo is een Dozp van Indianen / welck is ghenaemt Mapal, daer menichte van Oſſen is. Stelt Rio Lexo op de hooghte van twaelf graden ende 40. Minuten; ende ſeght dat de bape van Fonſeca ſeght van Rio Lexo (achte hp mepnt Realcio in Nicaragua) veerthien mijlen / ende dat de cours is Weſt-noozdt-weſt ende Ooſt-zupdt-ooſt. Dat van Rio Lexo tot de bape van Sonſonate de cours is Ooſt ende Weſt / ende de diſtantie ſeſtich mijlen. De tweede haven is Acaxutla bp de Trinidad ofte Conzonate, op de hooghte van twaelf graden bp Noozden de Linie; welck is de vooznaemſte haven van dit Gouvernement vooz de trafijcke op Nova Hiſpania ende Peru. De bape van Guatemala is twaelf leguen voozder naer het Weſten; ende Rio de Xicalapa noch ſeven leguen Weſt-waert van de bape vooz-noemt. Op de Noozdt-zijde en heeft deſe Pzovincie gheen Zee-cuſte / alſoo ſp tot aen de Zee niet en raeckt / op wel veertich leguen naer / bp een landingh plaetſe / welck ſp noemen el Puerto de Golfo Dulce, van waer de koopmanſchappen die van Spaegnien komen / langhs de Golfo de Honduras te lande wozden ghevoert naer Guatemala, San Salvador ende la Trinidad; ende twaelf leguen van Guatemala, bp den hooghe wegh van Mexico leght het Lack van Atitlan, welck thien leguen is in t'om-gaen / ende vier leguen breedt / ſonder dat men daer grondt heeft konnen werpen.

Engelſche voyagie.

Her. deſcr.

Her. deſcr.

HONDURAS.

Het derthiende Capittel.

Beſchrijvinghe van de Provincie de HONDURAS in t'ghemeyn.

d.4.l.8.c.3 DE Pzovincie ende t'Goubernement de Honduras, ſchept ſpn limiten aen d'een zijde met de Pzovincie van Guatemala langhs de Steden van San Salvador en San Miguel, ende de vlecke van Xerez de la Frontera: ende aen d'ander zijde met de Pzovincie van Nicaragua, naer de Stadt Neuva Segovia toe; ende aen een ander zijde met de Pzovincie van Taguzcalpa, die de Spaegniaerden nu noemen la Neuva Eſtremadura, ende voozts ſeght ſp aen de Noozdt-Zee; langhs welcke cuſte ſp lanck is Ooſt ende Weſt meer dan hondert en vijftich leguen, ende in de bzeedte heeft ſp van de Zee af tot Coſta Rica, ende tot de Pzovincie van Guatemala in ſommige quartieren tachtentich leguen, ende in ſommighe plaetſen meer ofte min. T'Landt heeft ſeer veel bergen / ende ſchoone en vzuchtbare vallepen / die eertijts ſeer volck-rijck pleghen te weſen / dan zijn nu dooz de oozloghen die de Wilde onder den anderen hebben ghevoert / ſeer om-ghekomen ende vermindert. Daer zijn wepnich plapnen in regard van de groote ende hooge berghen. Deſe Pzovincie is ſeer vzuchtbaer van Maiz ende Tarwe / ende alderhande vee; ende daer zijn eenighe mijnen van Goudt ende Silver;

Silver; hoewel de ingheboorne daer eertijdts gheen werck van en hebben gemaeckt/ nochte de ſelve gheneficeert: T'Landt is ſeer overvloedigh van victualie; ende rijck van Honich ende Was. Daer wallen Calaballen in groote abundantie / waer door de eerſte ontdeckers van deſe cuſte / vindende in de Zee veel van deſe Calaballen drijven/welcke men in S^t. Domingo noemt Ybueras, deſe Zee noemden Golfo de las Ybueras, en de Provincie van gelijcke las Ybueras; hoewel daer na om de groote diepte die de ſtier-lieden vonden ontrent een Cabo van de Provincie/ſy de naem gekregen en behouden heeft de Honduras. Heeft de riviere Haguáro na t'quartier van Truxillo toe/ die groot ende ſchoon is/aen wiens oeveren ſeer veel woon-plaetſen waren van Indianen/ende veel landen wierden bebout ende upt de riviere ghewatert. Daer zijn meer rivieren / hoewel gheen ſoo groot als deſe; ontrent de Stadt van San Pedro loopt een riviere dieſe noemen Chamalucon, welck voorby Comayagua paſſeert. De riviere Vlva heeft twintich leguen lenghde met ſeer ſchoone oevers / aen beyde zijden bewoont / tot dat ſy in Zee loopt: Ende elcke riviere houdt in deſe Provincie haer ordinaire cours/ ende verſpreyt ſyn wateren / ende watert ende ververſcht alle de boomgaerden ende hoven / de ſelve groen maeckende ende de vruchten daer van voorderende; ende t'ſelve ghelchiet ontrent S^t. Michiels dagh ende S^t. Franciſcus dagh: deſe Provincie en heeft gheen ander fontepnen ofte weteringen om hem van te dienen. De Waren daer de ingheboorne haer ſelven mede onderhouden / ende haer tributen mede betalen / zijn witte mantels van vier-draet; veel Honich welck ſy vergaderen in groote holle boomen / ende onder de aerde op-nemen/door dien ſy gheen andere Bye-korven en hebben: ſy hebben oock Chile, Axi ende Batatas; ſy zaeyen Maiz ende Erweten dryrnael des jaers. Sy roerden de aerde met ſekere langhe palen / met twee kromme tacken/een opwaerts ende d'ander neder-waerts om gheboghen/ om voorte te doen met de voet ende met den arm; ſy zaeyden wepnigh / door dien ſy ſeer lup ende ledigh zijn / ende leden den meeſten tijdt van t'jaer honghet; aten oock diverſche worteten; ende voorts alderhande beeſten /ſonder haer te mijden van diverſche onghedierten; dronken in hare feeſten ſekere ſoorte van Weede/daer ſy haer ſeer dronken in dronken; de Heeren ghebruyckten alleen den dranck van het Cacao, nu dincken ſy alle t'ſelve; dan alle die quade couſtumen neffens diverſche abominatien die ſy onder den anderen pleeghden/zijn door de converſatie van de Spaegniaerden ſeer verbetert. Sy hadden onder haer differente talen/ maer de gemeynſte ſpraake onder haer was die van de Chontales; welck een barbariſch volck was. Sy rekenden haer jaer by achthien maenden/ ende noemdent Ioalar, dat is te ſeggben een dinck dat voorby gaet; ende gaven elcke maendt twintich daghen / hoewel ſy niet en rekenden dan by nachten/ende ſoo ſtelden ſy den nacht voor den dagh. Haer jaer begonnen ſy veertich daghen voor het onſe; ſoo dat den eerſten dagh van haer derde maendt over een quam met den eerſten Ianuarij naer onſe rekeninghe. Den Biſſchop van Chiapa, Bartholomeo de las Caſas beklaeght hem aen den Keyſer / dat de Spaegniaerden in deſe Landen over de twee millioenen zielen in wepnighe jaren hebben vernielt / ende in de groote ende luſtighe Provincien by naer gheen volck ghelaten. Deſe Provincie heeft vier Steden van Spaegniaerden ende twee vlecken / welcke wy particulierlijcken ſullen gaen beſchrijven; deſe Provincie heeft oock een Biſdom.

Het veertbiende Capittel.

Beſchrijvinge van de Stadt VALLADOLID in HONDURAS, ende de Stadt GRACIAS A DIOS, ende S^t. PEDRO.

DE Stadt van nieuw Valladolid, welck de Indianen in haer tale noemen Comajagua, is gheleghen op de hooghte van meer als ſeſthien graden by Noorden de Linie, (na t'ſeggen van Herrera, die hem hier in moet abuſeren/nademael hy Puerto de Cavallos maer op vijfthien graden en ſtelt) ſeſtich leguen van Guatemala ofte de Stadt S^t. Iago naer het Ooſten toe / ende by de veertich leguen van de Noordt-Zee. Is gheleghen in een ſchoone ende ſeer luſtighe vallepe/ een kraepe gheleghenthepdt van ghetemperde lucht ende ghelont; in haer velden heeft men menichte van vee / welck daer ſeer heeft toe-ghenomen; ende men heeft in haer diſtrict goede Silver mijnen ont- Her. deſcr.

deckt.

deckt. Den Gouverneur houdt hier ſyn reſidentie/ neffens de thezorie van den Koninc/ ende daer is een ſmelt-huys dienende voor de mijnen voorſz. Hier is ock de Cathedrale Kercke ende Biſſchop-ſtoel/ ſints het jaer 1558. wanneer de ſelve daer getranſporteert wierdt van Truxillo, daer ſy te voren was; ende daer is een Clooſter van Monnicken de la Merced. In den jare 1539. ſondt Don Franciſco de Montcio, die doen Gouverneur was van de Honduras, ſyn Lieutenant Alonſo de Caceres met eenigh volck/ om een vlecke te bouwen tuſſchen beyde de Zeen/ de welcke de ſelve leyde ſes en twintich leguen van de Supdt-Zee/ ende ſoo vele mijlen inghelijcks van de Noort-Zee/ daer een rieviere is die van Puerto de Cavallos af twaelf leguen te landtwaert in met Canoas kan bevaren worden tot een Dorp van Indianen/ ende van dit Dorp tot deſe vlecke/ welcke ſy den naem gaven van Santa Maria de Comoyagua, zijn noch twaelf leguen, van ſeer beguame wegh om met karren te ghebruycken. Soo dat de Capitein Caceres ende de inwoonders van deſe vlecke/ den Koninck te kennen gaven/ dat deſe plaetſe een goede ghelegenthept gaf tot de onderhandelingh van beyde de Zeen; ende ſeyden dat men daer door ſoude konnen exculeren de groote ſieckten ende ſterften tuſſchen Panama ende Nombre de Dios voor-vallende; affirmerende dat de navigatie die men ſoude legghen in een plaetſe aen de Supdt-Zee veel korter ende beguamer was naer de Stadt de los Reyes ofte Lima, als van Panama; ende verthoonden dat dit een ghelondt landt was/ ende overvloedigh van onderhoudt voor veel volck dat daer te paſſeren had/ door dien t'Landt rijck was van Goudt-mijnen: ende datter het Koorn ende de Wijngaerden wel groeyden/ neffens de frupt-boomen van Caſtilien; ende dat het vee daer wel voort wilde om de goede weyden/ wateren/ ende berghen; ende datter goede viſch was in de rievieren. Seyden mede dat de vlecke gheleghen was in een ſeer vermakelijcke vallepe/ by de vier leguen langh/ met veel vruchten van t'Landt/ ende goede jacht van Harten ende Conijnen. Daer naer ſchijnt de Stadt Valladolid in dit ſelve quartier geleght te zijn tuſſchen beyde de twee Zeen; de welcke van den anderen verſchepden zijn dry en vijftich leguen, van Puerto de Cavallos aen de Noordt-Zee/ tot de Bahia de Fonſeca aen de Supdt-Zee; ende door het aen-geven voren verhaelt/ heeft den Koninck van Spaegnien door den Ingenieur Her. deſcr. Battiſta Antoneli deſen wegh doen viſiteren/ om dat vele hardt dreven dat dien wegh beguamer was voor de onderhandelinghe van de twee Zeen; maer hy bevondt dat daer veel inconvenienten in de wegh waren/ die verhinderden upt te voeren t'ghene van de Spaegniaerden van dit quartier den Koninck was aen-ghedient.

De Stadt Gracias a Dios is gheleghen dertich leguen van de Stadt Valladolid, by naer naer t'Weſten; wierdt ghebout in den jare 1530. door de Capitein Gabriel de Royas, om de mijnen van Goudt te beneficieren die in dat quartier zijn/ ende had diverſche ſware rencontren teghens de Indianen/ die hem dickwils belyronghen in een Fort dat hy daer ghemaeckt hadde; maer alſoo hy van de Gouverneurs van Honduras ende Nicaragua niet behoorlijck en wierdt ghecourreert/ was hy ghenoodſaeckt de plaetſe te verlaten; ende in den jare 1536. wierdt de ſelve wederom herbout door d. 4. l. 8. c. 13. Gonçalo de Alvarado. De Stadt is gheleght op een hardt geberghte/ ende van geen traffijcke: ſy leven daer by t'zaepen van Tarw; hoewel t'Landt om ſyn hardicheydt met moeyte ghebout wordt: daer worden ſeer veel Muylen geteelt/ met de welcke ſy de Tarwe voeren naer San Salvador ende daer ontrent/ ende hebben ooc goede Peerden.

De Stadt van S^t. Pedro is gheleghen dertich leguen van Valladolid de Comoya- Her. deſcr. gua naer t'Noorden/ een wepnigh ſtreckende naer t'Weſten/ ende elf leguen van Puerto de Cavallos, daer de Officiers van de Koninck haer houden/ door dien dat Puerto de Cavallos, daer de deſpachen van de Schepen vallen/ een ongheſonde plaetſe is; Dan naer t'ſeggen van Herrera elders in ſyn Hiſtorie/ ſoo is de Stadt van San Pedro d. 6. l. 3. c. 19. mede ongheſont/ leggende in een hitſige ende ſeer ongeſonde lucht: pleegh wel de beſte te weſen van dat quartier/ ende daer den meeſten handel was/ dan dit is te niet ghekomen/ naer dat Golfo Dulce is ontdeckt/ van waer men de koopmanſchappen te landewaert in voert met barcken.

Het

Het vyfthiende Capittel.

Beſchrijvinghe van de andere Steden in de Provincie van HONDURAS ghelegen; te weten PUERTO DE CAVALLOS, TRUXILLO ende S^t. IORGE.

DE vlecke van S^t. Iuan de Puerto de Cavallos is gheleghen op de hooghte van vyfthien graden by Noorden de Linie (naer t'legghen van Herrera) elf leguen van S^t. Pedro, ende veertich leguen van Comayagua; is bewoont by facteurs van de kooplieden ende Swarten / om dat het een haven is die ſwack is / doch goet / hoewel het een bape is; (want Herrera ſegt elders dat het een excellente gelegenthept is voor een groot ghetal van ſchepen / ende de beſte haven / die in de weereld is.) voordt ghenaemt Puerto de Cavallos, om dat daer eenighe Peerden over boordt wierden ghelet by een extraordinaire ſtorm. De vallepe van Naco is van deſe plaetſe achthien leguen, weſende een rijcke Provincie van mijnen / ende eertijdts ſeer vol volcks: want naer t'legghen van Herrera, ſoo is deſe vallepe het beſte landt van deſe Provincie / black / vruchtbaer ende ſpacieus / met gheberghte omcinghelt / met breede weghen / met veel bloemen / vruchten / ende ſeer vermakelijcke groente / ſo dat het ten deele gelijer de Provincie van Valencia in Spaegnien. Dan om weder te keeren tot Puerto de Cavallos, deſe plaetſe is diverſche repſen ingenomen ende geplondert geweeſt; ende inſonderhept by de Engelſche onder t'belept van Sir Anthony Sherley, in den jare 1596. welcke getuycht dat het de armſte ende miſerabelſte plaetſe is van gantſch Indien: dan Chriſtopher Newport die de ſelve plaetſe in-nam in den jare 1591. vont daer goeden bupt / ende getuyght dat het een plaetſe was van 200. huyſen / ende datter dat jaer wel 4. rijcke ſchepen waren af ghevaren. Waer door eyndelijc is gebeurt / dat ſiende deſe haven weynigh ſeker was / ende ſonder beſchut / ende derhalven open voor de Zee-roovers / de ſelve is verleght door Alonſo Criado de Caſtilla Preſident van de Audientie van Guatemala, eñ den handel gebracht op een ander plaetſe / welck men noemt Amatique, 18. leg. van de voorgaende / ende is genaemt S^t. Thomas de Caſtilla, welcke vlecke heeft alderhande commoditepten / ende de noodige ſecuritept tegen de vyanden: ſoo dat den Koninc dit voor een ſonderlinghen goeden dienſt heeft gheacht / ende den voornoemden Don Alonſo Criado daer over Raedts-Heer gekoren in ſyn opperſten Raedt van Indien. Her. deſcr.

De Stadt van Truxillo is gelegen 60. leg. van Valladolid naer het N. O. ende 40. leg. van Puerto de Cavallos naer het Ooſten: een myle van de Noort-Zee; ſyn haven voort genaemt Iuan Gil, is een goede haven / hoewel het een bape is die doodt is / ende van de windt beſchut / daer de ſchepen eerſt ontladen ofte aen-komen die na Guatemala willen. De ſtadt is gelegen tuſſchen twee rievieren van goet water ende viſch-rijck / in een landt dat Somers eñ s' Winters getempert is; de contreye is vruchtbaer van alderhande vivres; daer valt veel Honich ende Was / ende t'vee is daer ſeer vermenichvuldicht; ende de Koepen zijn daer grooter als in Spaegnien; de wyngaerden dragen tweemael s'jaers / als ooc het koorn; na 8. dagen dat de druyve gheſneden is / ſoo ſnoept men de wyngaerden / ende loopen op een nieu upt / ende geven weder druyven ontrent Kerſtnis; de Limoenen eñ Oraegnien / eñ in ſomme alle andere vruchten waſſen daer wonder wel. Deſe plaetſe was by de Engelſche verraſcht in den jare 1576. Dan daer na in den jare 1596. wiert t'ſelve weder onderſtaen by Sir Anthony Sherley ende William Parker, doch te vergeefs; want wierden van de wacht ontdect; ſy getuygen dat de Stadt onwinbaer is by nature van de plaetſe / leggende op een ſteplen berch dicht by de Zee / om-ringht met boſſchagien die ſeer dicht zijn / ſoo datter geen paſſagie en is door t'geboomte / ende daer is ooc maer een ſeer enge ende ſteyle wegh naer de ſtadt toe gaende / aen welckes eynde is een poorte die ſeer ſterc is; ſo dat daer niet te doen en is dan by t'verraſchen van de Schilt-wacht. 12. leg. van Truxillo leght de vallepe Xuticalpa, daer eertijdts in de beken veel Gouts wierdt ghevonden / ſoo dat de Spaegniaerden daer een Fortreſſe hadden in den jare 1530. d. 4. l. 7. c. 3. Her. deſcr.

De vlecke van S^t. Iorge de Olancho is gelegen 40. leguen van Comayagua, naer't Ooſten / (Herrera ſegt elders meer als 30. liet hier naer) daer woonen eenige 40. Spaegniaerden / ende in haer diſtrict wel 16000. Indianen die onder tribupt ſitten / daer valt veel Goudts / inſonderhept in de rieviere van Guayape, die 12. leguen leght van deſe

d.4.l.8.c.3. vlecke. Dese Stadt leght van Valladolid wepnich meer als 30. leguen, ende van Gracias a Dios 30. leguen meer; ende van Truxillo insgelijcks 30. leguen; soo dat de wegh wepnich verschilt/ende dese stadt ende de stadt Valladolid, Gracias a Dios, ende San Pedro leggen gelijc in een triangel; de gantsche Provincie beknoopt/ende gelijc in t'ronde.

Her. descr. De vallepe van Olancho daer dese vlecke is in gheleghen/is seer genoechlijck ende profitabel/men heeft daer seer veel Goudts gevonden/soo dat de Gouverneurs van Honduras ende Nicaragua daer grooten strijdt om hebben gehadt/elck een die in syn Gouvernement betreckende.

Het seshiende Capittel.

Beschrijvinghe van de Custe, Havenen, ende Eylanden van HONDURAS.

DE gantsche custe van dese Provincie is gheleghen op de Noordt-Zee in de Golfo die sy noemen de Honduras, welc is de gantsche Zee-strant tusschen dese Provincie ende de Provincie van Yucatan, tot daer sy aen de selve paelt/langhs de Provincie van Verapaz, al waer het de naem heeft van Golfo de Guanaios: Het eerste punt is/ dat sy noemen Punta de Ybueras, welc is geleghen op de hooghte van 16. graden by Noorden de Linie: neffens Golfo Dulce, welc de haven is voor Guatemala; waer eertijts gebout was een plaetse/ genaemt San Gil de buena Vista, neffens de Cabo de tres puntas, naer t'Oosten van Golfo Dulce. Weer naer t'Oosten hebt ghy de riviere Piche, ende Rio Baxo, ende de riviere Vlva, die oock anders genaemt wort Balahama, eer ghy komt aen puerto de Cavallos, welck is geleghen op de hooghte van vijfthien graden. Linschoten stelt tusschen punta de Ybueras ende puerto de Cavallos dertich mijlen. Daer naer volght de riviere ende het punt de la Sal; ende daer aen Triumpho de la Cruz, welck is een Cabe met dry punten/daer Christoval de Olid in den jare 1524. een vlecke hadde gheleght/die hy soo noemde. Voorder leght Rio Hulma, oft de Xagua, ende naer t'Noorden van haren mondt het Eylandt de Vtila, ende naer het Noordt-oosten d'Eylanden Guayama, Helen ende Guanaia ende San Francisco, Noordt ende Suyden met punta de Truxillo (welck zijn de Eylanden de los Guanaios) t'voor-schreven punt wordt oock anders genaemt Cabo Delgado ofte de Honduras; Linschoten stelt tusschen Triumpho de la Cruz, ende Cabo de Honduras dertich mijlen/ ende van daer tot Cabo de Cameron twintich mijlen. By dese Cabo leght een seer leeghe custe/ ende vol gheboomte. Tusschen Cabo Delgado ende Cabo de Cameron, (naer welck men syn cours stelt van Iamaica af) zijn derthien rivieren/ende aen t'punt van de Cabo is een drooghte die wel twintich mijlen in Zee streckt/ende in t'midden van de selve dicht by de custe een groot Eylandt/ welck sy noemen de los Baxos, ende een ander naer't Noorden ontrent de drooghte/ die sy noemen San Milan; ende voor by de drooghte hebt ghy de Bahia de Cartago, ende Bahia Honda, voor de Cabo de Gracias a Dios, welck is gheleghen op de hooghte van veerthien graden ende een derde/ende naer t'Noorden van t'selfde dry Eylandekens/ welck sy noemen las Viciosas; ende dan Quita Suenno, ende Roncador, twee seer dangereuse drooghten; de Cabo voor-schreven voor-by zijnde/hebt ghy Golfo de Nicuesa, ende de riviere Yarre op de hooghte van derthien graden by Noorden de Linie/ allwaer de Gouvernementen van Honduras ende Nicaragua te samen komen.

De Eylanden die men noemt los Guanaios, wierden ontdeckt by den eersten Ammirante Don Christoval Colon in den jare 1502. want door tempeest ghedreven zijnde ontdeckte hy een kleyn Eylandt/ welck de Indianen noemden Guanaia ofte Guanaxa, ende heeft naer by sich andere dry ofte vier kleynder Eylanden/ die daer naer al t'samen Guanaias by de Spaegniaerden zijn ghenoemt/ en waren eertijdts wel bewoont by goet ende vreedtsaem volck: den Ammirante noemde dit Eylandt Isla de Pinos, om dat daer veel Pijn boomen waren/ende leght van Cabo de Honduras naer t'seggen van eenighe/vijf mijlen S. ten W. ende N. ten O. ende van de stadt van Truxillo naer t'seggen van Herrera 12. leg. ende is van t'Landt van Yucatan 30. leg. ofte wepnich meer. Herrera leght elders, dat het tweede Eylandt welc Guayama wort ghenoemt/8. leg. in Zee leght tegen over Truxillo, en 2. leg. groot is/ daer excellente Papegaeyen vallen/en veel Verckens worden aengeteelt. t'Derde legt N. N. W. en Suyd-

d.4.l.8.c.4

Suydt-

Suydt-ooſt van Cabo de Honduras, ende vier mijlen van het voornoemde Eylandt van Guanaxa. Dirck Ruyters ſeght dat op dit Eylandt een Dorp van Indianen leght daer ververſchinghe ghenoech is te bekomen, dat de Indianen van dat Eylandt heel goet-aerdigh zijn; maer dat daer ghemeynlijck twee ofte drie Spaegniaerden onder haer woonen. Het derde Eylandt wordt ghenaemt Utila, ende is grooter/ende leght veerthien leguen van Puerto de Cavallos. Dirck Ruyters ſchrijft / dat Vtila is een Eylandt gheleghen vijf groote mijlen van het Eylandt Guayama, ende ontrent vijf mijlen groot / dan niet ſeer hoogh/vol gheboomte ghelijck t'Eylandt van Saona onder Hiſpaniola gheleghen. Boven t'Eylandt la Guanaia is een ander Eylandt welck een bergh heeft van ſeer ſchoon Criſtal ſoo Herrera ghetuyght. Daer leggen ooc de Eylanden van Guaydua, Helen ende S^t. Franciſco; doch worden al t'ſamen ghenaemt Guanaias, ende de Zee daer ontrent wordt daerom mede gheheeten Golfo de Guanaio, ofte Guanaxo.

NICARAGVA.

Het ſeventhiende Capittel.

Beſchrijvinghe van de Provincie van NICARAGUA in t'ghemeyn.

DE Provincie ende t'Gouvernement van Nicaragua, welck de Gouverneur Diego Lopez de Salzedo noemde Neuvo Reyno de Leon, paelt naer t'Weſten met Guatemala naer t'Noorden met Honduras, ende naert Suyden met Coſtarica. Heeft in de lenghde O. ende W. 150. leguen (Herrera ſeght elders in ſyn Hiſtorie 50. leguen, t'welc meer met de waerheydt ſchijnt over een te komen) ende 80. leguen in de breedte N. ende S. Heeft diverſche Provincien in ſyn begrijp/ als Nicoya, Nequecheri, Mabyte, Diria, Maſaya, Managua, Cacaloaque, Ceveaco, een ghedeelte van de Chontales, ende de los Micos ende Madera. T'gantſche Lant is ſonder riviеren/ſeer heet in de Somer: modderigh ende ſlijckerigh/ende ſeer tempeeſtich in de Winter: blacke grondt/ ſoo dat men daer wel karren kan ghebruycken: overvloedigh van alderhande victuyen/ hoewel daer gheen Tarwe en valt / maer wordt van Peru met meel voor-ſien. Daer worden veel Stieren ende Koyen / ende Verckens aen-ghequeeckt/ ende oock eenige Gepten; maer men en heeft daer gheen Schapen. Daer is ſeer veel viſch: ſy maken daer veel ende ſeer goet zout; daer en zijn gheen Peerlen ofte ander koſtelijcke ghe-ſteentens: (Herrera ſeght elders / dat daer eenighe Peerlen vallen / ende oock ſlecht Goudt:) Men vergadert daer veel Cottoens / Pita, Honich / Mayz, Axi, Erweten: ſy betalen haer tribuyt met mantels van Cottoen/welck daer veel is; ende andere dinghen / die ſy weven ende wercken: de vrouwen ſpinnen daer ſoo fijn als de hayren van t'hooft. Men heeft daer grooten aenwas van Peerden/ende ſeer groote Muylen/ ende worden van hier ghevoert om in de Caravanas ghebruyckt te worden van Nombre de Dios naer Panama. Daer is veel boſſchagie in t'Landt / door dien t'ghe-boomte daer ſeer groeyt; inſonderheyt den boom ghenaemt Zeyba, wordt daer ſoo dick/dat vijfthien mans die handt aen handt houdende niet en konnen om-vangen. Daer zijn boomen die ſekere roode Kerſen draghen / daer ſy wijn van maken. De Calebaſſen worden daer rijp in veertich dagen/ ende is een groote koopmanſchap / want den repſende man niet een pas en ſal voort-trecken ſonder de ſelve/ om dat het daer in t'Landt niet veel en reghent. Daer pleghen ontrent die cuſte Walviſſchen te zijn/ ende viſſchen die monſtreus zijn/ ende ſoo groot dat ſy t'lijf boven t'water brenghende/de ſchepen in hooghte paſſeerden. T'volck van de Lande heeft ſeer wel aen-ghenomen de Spaenſche tale ende manieren / ende gaen nu al ghekleet / upt-ghenomen de Chontales, de welcke in t'gheberghte woonende / blijven by haer oude manieren ende grovichept: De reſte van t'volck zijn goede Silver-ſmeden ende Muſiciens; ende hebben gheleert in Was te wercken / Kleer-makers / Smeden / alderhande touw-werck te maken van de Pita; ende in ſomme/veelderhande ambachten die ſy van de Spaegniaerden hebben gheleert/door dien ſy altijdts ſeer tot haer zijn gheneghen gheweeſt. Op t'ghe-berghte wordt Balſem verſamelt/Liquidamber, ende wonderlijcke Terment ijn. Alle de victualien/ſtoffen / Huyden ende Wandt/worden te koop ghevoert naer Panama ende Nombre de Dios, ende elders / waer upt de inwooners groot profijt trecken.

Her. deſcr. d.4.l.8.c.7 d.3.l.4.c.7.

Onder andere gheleghentheden van dese Provincie is seer remarcabel t'groote Lack welck sy noemen Laguna de Nicaragua, door syn grootte (want naer t'segghen van t'volck van dese Provincie / soude dit Lack hondert ende dertich mylen zyn in't omgaen:) ende de menichte van de woon-plaetsen die daer aen gheleghen waren: het heeft syn ebbe ende vloet ghelyck de See; ende hoewel het tot op dry ofte vier leguen komt by de Supdt-Zee/soo heeft het effen wel syn upt-watteringhe in de Noordt-Zee door de Desaguadero, daer wy hier naer sullen van spreken. Alonso Calera ende Diego
d.6.l.1.c.8. Machuca de Zuaso zyn de ghene die eerst upt dit Lack gekomen zyn tot in de Noordt-Zee / passerende met groote moeyte de stortinghen van wateren die sy noemen los Raudales, soo dat sy dickwils ghenoodsaeckt waren haer barcken over landt te trecken. In dit Lack is veel visch / ende groote menichte van Caimans, welck zyn Crocodilen.

Het achthiende Capittel.

Van de Steden van dit Gouvernement.

DE eerste ende principaelste Stadt van dit Gouvernement is Leon de Nicaragua; gheleghen van St Iago de Guatemala honderdt ende vier leguen byna naer het Supdt-oosten / twaelf leguen van de Supdt-Zee / dicht by het groote Lack van Nicaragua; in dese Stadt houdt den Gouverneur syn residentie / ende andere Officiers van den Koninck / ende hier is mede de Cathedrale Kercke; daer zyn vyf Cloosteren van Monnicken die sy noemen de la Merced, ende in haer district zyn
d.4.l.8.c.7 wel hondert en twintich duysent Indianen die tribupt betalen aen de Spaegniaerden. Aen de Noordt-zyde van t'voorschryven Lack / ende dry leguen van dese stadt van Leon is gheleghen een Volcan die wonderlycken hoogh is en boven scherp / de welcke op den top een mondt heeft / welck des avondts ende des morghens een seer dicken roock upt-gheeft/ende groote quantitept van Sulpher-steenen upt-werpt; ende als men de aerde van desen Volcan vermenght met het water van Nacolot, (welck is de vruchte van een boom van dit Landt) maeckt men daer seer fynen inckt af; ende vier leguen voorder in de Provincie van Masaya, is een klepn Lack/ rondt / ende van t'bovenste van de grondt tot aen het water / is het wel duysent stagien hoogh / alle de Indianen dalen daer in om water te halen / met krupcken daer wel twee arroben in gaen/ende het op ende af klimmen is soo recht ende stepl als een muer / al van harde klippe/daer zyn gaten in ghemaeckt daer sy de handen ende voeten in houden/en klimmen soo af ende weder op met haer krupcken / dat het een wonder om sien is; ende het is gheleghen by naer aen de voet van den Volcan van Masaya. De Stadt van Leon leght op een landighe grondt / ende is gantsch omringht van een dichte bosschagie. (die de Spaegniaerden noemden Arcabucos) In den jare 1527. gaven die van
d.4.l.1.c.7. Nicaragua te kennen aen den Keyser/dat tusschen de Stadt Leon ende Cabo de Honduras, welck legghen Supdt ende Noordt van den anderen/waren seventich leguen weeghs/ ende de vallepe van Vlanco in t'midden; soo dat het een sekere wegh was/om den handel tusschen beyde de Zeen te onderhouden.

Her.dese. De Stadt Granada de Nicaragua is gheleghen sesthien leguen van Leon, op de kant van t'voorschreven Lack van Nicaragua; ende vier en twintich leguen van Realeio. De Provincie daer dese Stadt was ghebout / wierdt eertyds by de Indianen ghenaemt Nequecheri: ende den Capitepn Francisco Hernandes de Cordua maecte
d.4.l.8.c.7. daer een fraepe Kercke ende een Fortrelle teghen de Indianen: de Stadt is gheleghen in een schoon ghewest / ende daer zyn eenighe Suycker-meulens. Behalven het groote Lack heeft men hier noch een andere/te weten t'Lack van Lindiri; welck syn water-loosinghe heeft in t'groote Lack. Twee leguen van dit Lack / ende seven van de Stadt Granada leght den grooten Volcan van Munbacho, welc seer groote hooghte heeft ende veel Frupt-boomen / van welcke de heele Provincie seer wel voorsien is/ ende de beste daer onder zyn Capores, Platanos, Anones; welck syn van smaeck als Blancmange/ ofte als het de Spaegniaerden noemen Maniar blanco; wonderlycke Meloenen/ Wilpelen ghelyck als Suycker Candysch / Kersen ende andere / die sy noemen Iacotes, daer de Indianen haren wyn van maken/ en de Spaensche goeden

Azyn.

Azijn. Daer wassen Druyven / Queen / Granaden / Oraegnien / Limoenen / Citroenen / Vijghen: daer is groote jacht van alderhande Wildt.

De Stadt Neuva Segovia leght dertich leguen van Leon naer 't Noorden / ende oock soo veel mijlen van Granada, bykants naer t' Noorden; in haer district wort veel Goudts versamelt uyt de mijnen.

De Stadt Iaen dertich leguen van de Noordt-Zee / aen het eynde van t'groote Lack / ontrent daer el Desaguadero begint; door welcke de koopmanschappen komende van Nombre de Dios (nu porto Belo) worden op-ghevoert naer andere plaetsen van dese Provincie.

De vlecke van Realeio een legue van de haven de la Possession, welc men gemeynlijck noemt del Realeio; is geleghen op de hooghte van elf graden ende een half; (Thomas Fuller in de voyagie van Candisch steltse op twaelf graden ende veertich minuten / indien het de plaetse is die hy noemt Rio Lexo:) Is maer een kleyn plaetsken / ende meest bewoont by varendt volck; de haven is van de beste ende sekerste havenen van alle die langhs de selve custe worden ghevonden / ende daer worden goede schepen ghetimmert / door de goede ghereetschap van bequaem hout / welck men daer licht kan bekomen. In dit Gouvernement zijn veel Dorpen van Indianen die den meesten deel onder tribuyt sitten.

Het neghenthiende Capittel.

Beschrijvinghe van de Custe ende Havenen van de Provincie van NICARAGUA.

Op de custe van dese Provincie aen de Noordt-Zee / heeft men naer de rieviere Yare, welck dese Provincie scheydt van de Provincie de Honduras, de rieviere van Yarepa eer ghy komt aen de rieviere ende haven van St. Iuan (welck sy noemen el Desaguadero, door dien het de water-losinge is van t'groote Lack van Nicaragua) met een groot Eylandt in de mondt / ende daer naer noch eenige rievieren die gemeyn zijn met de Provincie van Costarica. Dewijl men soo doende was om een door-ganc ofte Strate te vinden van de N. Zee tot de S. Zee / is ooc sonderlingh regard genomen op desen Dessaguadero, welck is een rieviere soo groot als die van Sevilla, aen beyde de oeveren bewoont by diversche natien / soo dat die van Nicaragua in den jare 1534. den Keyser te kennen gaven dat dit een goede gheleghentheyt was om de onderhandelinge tusschen de twee Zeen; te meer om dat dit een ghesont quartier was / ende over-vloedigh van alles dat noodigh is om de Schepen wel te voorsien. Op de custe van Mare del Zur heeft dese Provincie naer de haven van Realeio daer wy hier voren van hebben ghesproken; de haven van St. Iago; ende daer naer de haven van Chira, gelijck de Indianen die noemen; de Spaegniaerden noemden die eertijdts San Lucar, ende nu heet men die Puerto de Nicoya, (welc is een particuliere Provincie van Nicaragua, seer vruchtbaer ende playsant) is een Golfo ofte baye wel twintich leguen wijdt vol van Eylanden: daer is mede de haven Paro tegen over Nicoya in de Golfo die sy noemen de Salinas: eer ghy komt aen Punta de San Lazaro, ende Cabo de Borica, van welcke naer t' Oosten gheleghen zijn de Eylanden van Santa Maria ende Santa Martha, Cobaya ende Sebaco, op de limiten van Veragua, ende behooren oock tot de custe van Costarica. Dese Eylanden van Zebaco zijn wel dertich in ghetal / soo groot als kleyn / sestich leguen van Panama geleghen; daer was eertijdts veel volcks op dese Eylanden. Thomas Fuller in de voyagie van Candisch stelt aen dit quartier Cabo Blanco op de hooghte van thien graden ende thien minuten ende de cours van Cabo Blanco tot Puerto de veles S. W. ende N. O. acht mijlen: van Puerto de veles tot de haven van St. Iuan de cours N. W. ende S. O. seventhien mijlen: van de haven van St. Iuan tot Rio Lexo, N. W. ende S. O. veertich mijlen.

d.2.l.2. c.10.

Her. descr.

d.2.l.9. c.16.

Siet cap. 24

De voyagie van Sir Francis Draeck stelt het Eylant Cano, (daer hy syn Schip ontlade / ende op nieuws calfaette) op de hooghte van acht graden by Noorden de Linie / ende twee mijlen van t'vaste landt van Nicaragua: dit Eylandt heeft een kleyne baye (als Nunno da Silva ghetuyght) daer men in vijf vadem waters anckeren mach dicht onder het landt.

COSTA RICA.

Het twintichſte Capittel.

Beſchrijvinghe van de Provincie van COSTARICA.

DE Prouincie ende t'Gouvernement van Coſtarica is het Ooſtelijckſte deel van de Audientie van Guaremala, heeft in de lenghte Ooſt ende Weſt t'neghentich leguen van de uyterſte palen van de Prouincie van Nicaragua, aen de welcke het paelt langhs t'Noorden ende t'Weſten / tot de limiten van de Prouincie van Veragua: Is goet Landt / ende daer is apparentie van Goudt-mijnen ende oock van Silver-mijnen. Daer zijn twee plaetſen bewoont by Spaegniaerden: D'een ghenaemt Aranivez, vijf leguen van t'Landt by de Indianen bewoont die men noemt Chomes, welcke vlecke behoort tot de juriſdictie van Nicoya. Eñ de Stadt Cartago, veertich leguen van Nicoya, ende twintich leguen van de Zee / by naer in t'midden van de Prouincie / welck heeft haer haven ende ontladingh plaetſe beyde aen de Zuydt-Zee ende aen de Noordt-Zee; op de welcke eenighe rievieren leggben tuſſchen Nicaragua ende Veragua, die met dit Gouvernement ghemeyn zijn.

Op de limiten vant' Gouvernement van Nicaragua eñ van Coſtarica ende Nicoya, acht en veertich leguen van Granada, op de cuſte van Mar del Sur, is een Coregimiento (als de Spaegniaerden dat noemen) in t'welcke / als mede in het Eylant Chira, welc behoort tot ſyn juriſdictie ende is gheleghen acht leguen af in de Zee / zijn ſeer veel Indianen die tribut arilen zijn aen de Koninckliycke Kroone van Spaegnien / ende waren eertijts ſubject aen de Koninckliycke Audientie van Panama, tot den jare vijfthien hondert ende dry en leventich toe / ende zijn daer naer gheincorpereert in de Prouincie van Coſtarica, welckes Gouverneur daer een Lieutenant ſtelt / ende den Biſſchop van Nicaragua ſtelt daer een Vicaris. daer is een tamelijcke goede haven.

Lopes Vaz ſeght dat Coſtarica is een berghachtighe ende deſolate plaetſe / ſoo dat de naem met de ſake ſelfs qualijck ſoude over een komen. Op de cuſte van de Noordt-Zee heeft dit Gouvernement de Bahia de San Gieronimo ende de Caribaco by de limiten van Veragua.

VERAGUA.

Het een en twintichſte Capittel.

Beſchrijvinghe van VERAGUA, haer eerſte ontdeckinghe ende gelegentheyt.

Her. deſcr. DE Prouincie van Veragua welcke leght op wat meer als thien graden by Noorden de Linie / confineert met de Prouincie van Coſtarica naer het Weſten / ende met de Prouincie van Panama naer het Ooſten; heeft in de lenghte Ooſt ende Weſt vijftich Spaenſche mijlen: ende in de breedte Noordt ende Suyden vijf en twintich; is ſeer berghachtigh Landt / ende dicht bewaſſen met ſtruycken ende gheboomte / ſonder weyden ofte vee; daer en waſt gheen Tarwe oft Garſte; heeft weynich Maiz, ende weynich Hof ofte moes-kruyden; doch is overladen met Goudt / van weghen ſoo vele rijcke mijnen / ende men vindt daer oock Goudt allenthalven in de rievieren ende breucken; t'volck is ſeer bellicous / ende meeſt door-gaens in oorloghe met de Spaegniaerden; ymmers draghen het jock der Spaegniaerden ſeer ongaern. Den eerſten d. l. 5. c. 6. & 7. Ammirante Columbus ontdeckte dit Landt in den jare 1502. komende van Cabo de Gracias a Dios naer t'Ooſten toe / quam hy eerſt aen een Eylandt ghenaemt Quibiri, ende een plaetſe aen t'vaſte Landt ghenaemt Cariari, daer ſy t'beſte volck ende ſoo goeden bodem vonden / als ſy noch opt ghelien hadden / in aenghenaemheyt van de berghen / verſlichevdt van de rievieren / ende ſchoonheyt van de boomen / ende t'Eylandeken was ſeer groen ende friſch / vol van boſſchagie / ende van Cariari een klevn mijltjen. De vlecke van Cariari lagh neffens een groote riviere / eñ daer was menichte van volck die met haer bogen en pijlen eñ houte ſweerden toe-liepen om de aenkomſte van

de Spae-

de Spaegniaerden te verhinderen; dan lieten haer ghelegghen / ende handelden daer naer vredelijck met den anderen. Van daer voer hy meer naer 't Oosten tot een plaetſe ghenaemt Caravaro, daer een baye was/ſes mijlen lanck/ ende meer dan dry breedt/ met veel Eylandekens daer voor legghende/ende vier gaten om met de Schepen in ende upt te komen op alle tijden; ende de Schepen voren tusſchen die Eylandekens ghelijck oft het straten waren: waren aen Landt aen een van de Eylandekens/ ende vonden daer wel twintich Canoas, ende 't volck al naeckt/ upt-ghenomen de vrouwen die de ſchamelheyt ghedeckt hadden; hadden eenigh tuygh van Goudt om den hals/ welck sy tegen bellekens verruylden/ende gaven de Spaegniaerden te kennen dat daer veel was van dien/ op 't vaſte landt daer ontrent. In deſe baye was veel Viſch/ ende op 't landt veel wilde Dieren: Van hier paſſeerden sy naer een ander landt/welck sy noemden Aburena, confinerende met 't voorgaende/ ende weſende van ghelijcke geſtalte. Van daer weder in Zee geloopen zijnde/quamen sy naer twaelf leguen weeghs aen een rieviere daer veel volcks woonde / met de welcke sy handelden / ende eenigh Goudt manghelden. Quamen van hier voor-waerts aen een Landt ghenaemt Cariba, daer sy anckerden in een rievière/ende handelden hier met den Koninck voor eenich Goudt. Van hier quamen sy te Huriran, daer sy 90. marck Goudts bequamen voor dry doſyn bellekens. Trocken voorder tot een plaetſe ghenaemt Cubigà, daer de Goudt handelinghe een eynde nam. Ende den Ammirant voer van hier voorts naer Puerto belo, ende voorder. Dan door de Oosteliycke winden ghenoodſaeckt zijnde weder te keeren naer 't Weſten/ kreghen sy een Weſten ende contrarie windt/ met 300 grouweliycken tempeeſt/ dat sy al meynden te vergaen/ wel neghen daghen langh: ende naer weynigh kalmte/ hadden weder dageliycks ſulcken contraritept van winden/dat sy 't eynde van raedt waren: waer door den Ammirante deſe cuſte van Veragua noemde/ Coſta de los Contraſtes. Den 6. Ianuar. des jaers 1503. quamen sy in een rievière die de Indianen noemden Yebra, ende den Ammirante noemdenſe Belen; ende noch voorder vondt hy een ander rievière die de inghevoonе noemden Veragua. Hy dede beyde deſe rievieren diepen: in Belen verſtonden sy / dat de rechte Gout-mijnen waren gheleghen in Veragua; dan door dien de rievière Belen de diepſte werdt bevonden/ reſolveerde den Ammirante daer in te varen. Sondt syn broeder de rievière Veragua op met barcken/ welck quam tot aen de woonplaetſen van de Indianen/ welcker Caſique was genaemt Quibia; wierden daer vriendeliycken onthaelt ende kreghen veel Gouts. Den 24. dito/ quam daer op een ſubtyl ſoo grooten opperwater/ dat het groot gheluck was datſe beyde de ſchepen niet en verloren; het welcke moeſt voort-komen van een grooten ſlach-reghen op t'gheberghte ghevallen/ welck leght boven Veragua ſoo hoogh dat men het van twintich leguen verre ſien kan / den Ammirante noemden dit gheberghte San Chriſtoval. Sondt daer naer syn broeder weder de rievière Veragua op (welck een legue van Belen leght meer naer t' Weſten) de welcke door guiden van Quibia hem by gheboeght/ghebracht wierdt aen de Mijnen van Vrira, daer sy in korten tijt veel Gouts vergaderden/tusſchen de wortelen van t'gheboomte / welck daer ſeer dicht in een gewaſſen ſtaet: de Mijnen van Veragua leghen naerder / gheliyck sy daer naer verſtonden: de rievière Vrira leght ſes oft ſeven leguen van Belen meer naer t' Weſten: daer ontrent was noch een ander woonplaetſe ghenaemt Dururi; ende een ander ghenaemt Zobraba, daer sy veel landts met Maiz beſaept vonden. Den Ammirante reſolveerde hier op in dit quartier eenigh volck te planten / ende namen haer gheleghenthept neffens de rievière Belen, by naer aen t'inkomen op een hooghte; hierentuſſchen door het droogh weder was het water van de rievière ſoo ghemindert / dat de ſchepen niet vlotten en konden over de barre van de rievier / ſoo datſe ghenoodſaeckt waren te vertoeven: tot dat den reghen de rievière weder ſoude doen waſſen: meynde daer eenigh volck te planten/ dan kondent daer niet houden.

Het twee en twintichſte Capittel.

Beſchrijvinghe van de Steden ende Vlecken die by de Spaegniaerden nu bewoondt worden in de Provincie van VERAGVA.

IN dese Provincie van Veragua, zijn de volghende plaetſen by de Spaegniaerden bewoondt. De Stadt la Concecion gheleghen veertich leguen van Nombre de Dios naer 't Weſten toe/ daer den Gouverneur ſyn reſidentie heeft/ ende d'ander Officiers van den Koninck/ de welcke gheſtelt worden by de Audientie van Panama.

De Vlecke van la Trinidad, ſes leguen naer het Ooſten van la Concecion langhs de Zee/ door dien men te Lande daer niet en kan reyſen/ is gheleghen neffens de riviere van Belen, dry leguen van de Zee verſchepden.

De Stadt Santa Fé is gheleghen twaelf leguen van la Concecion naer het Zuyden/ met een ſmelt-huys/ ende onder-Officiers ofte Lieutenanten van de Officiers van den Koninck.

De Stadt Carlos is gheleghen op de cuſte van Mar del Zur, niet verre van de Zee/ vyftich leguen van de Stadt Sta Fé voornoemt/ naer het Weſten.

Alle de Indianen van dit Gouvernement zijn in Oorloghe met de Spaegniaerden/ naer 'tſeggheu van Herrera.

Daer en is gheen haven van remarque op beyde de cuſten van dit Gouvernement; alleen op de cuſte van 't Noorden heeft men Bahia de Carabaco, ofte van St. Geronymo; ende meer naer 't Ooſten/ Rio de la Trinidad, ende Rio de Concecion ende de Belen, daer den eerſten Ammirante ſyn woon-plaetſe had gheleght als voorzen is verhaelt.

Anton. Galvano. Op de cuſte van de Zuydt-Zee hebt ghy Capo de Sta Maria, ende Punta de Guerra; welcke punta eenighe ſtellen op de hooghte van wat meer als ſes graden by Noorden de Linie/ ende meer naer 't Weſten Punta de borica; ende Cabo blanco, op de hooghte van acht graden ende een half: welcke Cabo wy in 't 19. Cap. upt de obſervatien van Thomas Fuller hebben gheſtelt op thien graden ende thien minuten; doch als men ſoude oordeelen naer de gheleghenthept ende ſtreckinghe van 't Landt/ ſchynt dese Cabo op acht graden ende een half te legghen.

Engelſche voyagie. Op dese cuſte van dese Provincie naer 't Noorden/ leght een Eylandt welck ſy noemen Eſcudo, is gheleghen dertich leguen van Nombre de Dios naer 't Weſten: St. Francis Draeck was daer een in ſyn laetſte voyagie; anckerden aen de Zuydt-zijde in twaelf vaden waters/ ſchoone grondt ende goet anckeren: van 't Ooſtelijcke punct ſteeckt een rift van klippen af in de Zee/ dat men moet myden met wat af te houden. Dit Eylandt leght neghen oft thien mylen van 't vaſte Landt af/ ende en is niet over twee leguen langh/ ſtaet vol gheboomte/ ende heeft ſeer goet verſch water met overvloedt in by naer alle deelen van 't Eylandt: dan t'climaet en is niet ſeer ghelondt/ ende gheneghen tot veel reghens.

BESCRHII-

Digitized by Mic

Univ Ca... ...ed by Microsoft®

MAR DEL NORTE
De Costa rica, Audiencia de Guatimala.
Escudo de Veragua
R. Belen
El Retrete
P.to de Lagartos
P.to de Gallinas
P.to Bueno
P.to Bello Abrigo
Y.as de Bastimentos
Nombre de Dios
R. Sordinilla
R. de Anzo
R. de Culebras
R. de Sanct Blas
P.to de Catiua
Caruaro
Quemados
R. Veragua
Trinidad
La Conception
Cartago
S.ta Fe
Sierras de Capira
Pocurosa, S.X.
Comagre
P.to de Comagre
I. de Linas
I. Gorda
P.to Perdido
Acla
Careta
Coyba
P.to de Mi
Darienca
R. de Corobari
R. dela Trepadera
Tumaco
Chiapes
R. de Congos
Biru
Golfo Durabe
Montañas de Abrabe
R. S. Iuan. Rio grande del Darien
Vraba
R. Verde
R. delos Anades
R. Grande
R. Dulce
S. Sebastian de buena vista
Torrejo
I.de Barru
I. Fuerte
P.to de Caribana
R. degera
VERAGVA
Sierras de Urraca
Tabaraba
Filipina
Carlos
Aranxues
Limaret
Panamá
R. Chiepo
R. Picora
R. de Tubanama
R. dela balsa
P.o Perico
La Pacheque
P.ta de Chame
Chiru
Golfo de Paris
I.s de Perlas
P.ta de Garachine
G. de S. Miguel
Nata
Escoria
Guanate
Parita
Tubrana
La Montuosa
Cobaya
Quicaro
Islas del Zebaco
P.ta de Guera
C. de S.ta Maria
Tatabe
pop
P.o de Pinas
Las Anegadcsos
P.o Quemado
Las Salinas
R. de las Balsas
C. de Corrientes
MAR DEL ZVR
Malpelo
I. de Palmas
B. de Bonaventura
Gorgona
I. del Gallo
R. de S. Iuan
R. S. Lucar
R. Nicuro
R. de Cedros
P.ta de Manglares
Ancon de Sardinas
R. de S.t Iago
Los Pastos
Agreda
C. de S. Franco
B. de S. Matheo
Los Quiximies
Provincia delas Esmeraldas
Sierras de Quaque
Pasto
Funes
Iles
Val de Atris
Apoſentos de Gualmatan
Ipiales
Lumichaca
Guaca
Tuca
Rio de Mira
Yaguarcocha
Apoſento de Carangue
Mocondino
Bexendino
Buyzaco
Guajanangua
Mocoxindaque
Guaquanquer
Malacama
Quillacingas
Madrigal, Chapachipa
Los Masteles
Los Abades
S. Cruz
Sierra d Cuesta
Popayan
Bamba
Chapan chita
Cochoquio
Caramilla
P. delos Barracas
delos Iuntas
delos Capitanes
Barbacoas
Chancos
R. Erio
Los Timbas
Val de Lile
Cali
Xamundi
Copia
Cima Montaña
DE POPAYAN
AUDIENCIA
LINEA
WEST
13
12
11
10
9
8
7
6
5
4
3
2
1
0

TIERRA FIRMA
met
NVEVO REYNO
DE GRANADA
ende
POPAYAN
GOVERNACION
DE SANCTA
MARTHA.
NVEVO REYNO DE
GRANADA
Spaensche leguen 17½ in een graedt
Duytsche mylen 15 in een graedt
QVI NOCTIALIS
Oruba
Quraçao
C.S.Roman
Coro
Lago de Maracaybo
Merida
Tamalameque
Alpuerto
Ocaña
S. Christoual
Caceres
Vetes
Pamplona
Montes de Opon
Val de Upar
Ciudad delos Reyes
Sierra Nevada
Sierras de Sufanor
La Rancheria
R. dela Hacha
Coquibocoa
Golfo de Veneçuela
C. de Coquibocoa
Monjes
B. Honda
Portete
C. la Vela
Los Ancones de Buritaca
Comcha
Ancon de Quagachico
R. de Don Diego
R. de Palomino
R. de Pira
R. de Buhia
La Pernada
Pta. dos Piedras
C. del Aguja
Sierra de Bonda
Sta. Martha
Buritaca
Tapia
Sulamca
Cienaga
R. de Gayra
Baranca de Malambo
I. Verde
Morro Ermozo
Zamba
Cartagena
Ova del Gato
Tenerife
Mopox
S. Maria
Rio Cauca, o Rio grande de Sta. Martha
Rio grande dela Madalena
R. Cesar, Pompatao
R. Auyamas
R. de Carare
Sta. Fe
Pueblo llano
Mugia
Cenufara
Val de Aburra
Cartama prov.
Pueblo blanco
Arma
Arma pr.
Paucura pr.
Picara pr.
Carrapa pr.
Arbi pr.
Nra Señora delos remedios
Mariquita
El Desembarcadero
Plasentia
Velez
Musos
Trinidad
Tudela
Cordillera frio, Paramo
Tunja
S. Miguel
Colymas
Palma
Tocayma
L. de Guaravita
R. Pati
Sta. Fe de Bogota
Moxcas
Panches
Ybagua
Cordillera delos Andes, Sierra nevada
S. Sebastian de la Plata
R. Guali
Onda
Villa delos Angeles
Manipos
Pixaos
Paezes
Neyva
Val de Neyva
S. Vincente
S. Iuan delos Llanos
Truxillo, Yscance
Timana
Pastoco
Laguna frigidissima
Coconucos
Cartago
Consota
Cartagena
Buga
13
12
11
10
9
8
7
6
5
4
3
2
1
0

Univ Calif - Digitized by Microsoft ®

BESCHRIIVINGHE
Van
WEST-INDIEN.
Het achste Boeck.
TERRA FIRMA.

Inleydinghe.

DE vaste Landen van VVest-Indien dien vvy hier voren verdeelt hebben, in die van t'Noorden ende die naer t'Zuyden, zijn aen den anderen ghelijck ghehecht door eenen smallen reep landts, op de vvelcke gheleghen zijn de tvvee vermaerde plaetsen, Panama, ende Porto Belo, eertijdts Nombre de Dios; eer vvy dan komen tot de beschrijvinghe van het Zuyder ghedeelte van VVest-Indien, soo sal't noodich vvesen, dat vvy al voren spreecken van dese Provincie vvelck hedens-daeghs bekent is, by den naem van Panama; ofte oock by een ghemeynen naem Terra Firma by de Spaegniaerden vvort ghenaemt: vviert eertijdts onder Castilla del Oro begrepen, doch Castilla del Oro heeft dickmaels van limiten verandert, soo dat t'selve eenighe duysterheyt gheeft int lesen van de oude Schrijvers: In den jare 1508. vviert het Gouvernement, ofte veel eer het veroveren van dit landt, ghegunt aen Diego de Niquesa, onder den naem van Castilla del Oro, ende de limiten ghestelt van de VVest-zijde van de rieviere Darien in de Golfo de Vraba, tot Cabo de gracias a Dios by de Honduras: ende van de ander zijde van de rieviere voorschreven naer t'Ooosten toe, tot Cabo de la Vela, voerde het vaste landt de naem van Nova Andaluzia. Doch dese bepalinghe van dese Provincien en is niet langhe soo ghebleven, maer de limiten van Castilla del Oro, zijn verlenght naer de Oost-zijde ende verkort aen de VVest-zijde; ende eyndelijck soo is den naem van Castilla del Oro genoeghsaem uyt ghebruyck ghekomen, ende de naem van Panama de over-handt ghekreghen: vvelck vvy hier aenroeren om dat ordinaerlijck in oude, ende oock hedendaeghsche Caerten den naem van Castilla del Oro seer breet staet, sich uyt-breydende, oock over Provincien over de vvelcke sy noyt en vvas ghestelt, voor soo veel vvy uyt de Spaensche Historien hebben konnen bevinden; op dat ons niet tot onvvetenheydt en vverde gherekent, van dese Provincie onder de naem van Castilla del Oro gheen ghevvach te maecken.

In de beschrijvinghe van dit Zuyder ghedeelte van America, sullen vvy als voren gheseght is, beginnen van de Provincie van Panama, met t'ghene daer aen vast is, ende dan voorts vaeren langs de custe, vvelck naer t'Noorden aen de Noort-Zee is gheleghen, ende aldaer voor eerst beschrijven de Provincien van Carthagena, ende Santa Martha, ende Rio de la Hacha; daer naer sullen vvy komen tot de binnenlandtsche Provincien, die paelen met Cartagena ende Santa Martha, te vveten het Landt dat ghenaemt vvort Neuvo Reyno, om soo te komen aen de Zuydt-Zee,

al-

al vvaer de rijcke Landen van Peru *ende* Chile *leggen, ende soo voorts vaeren door de Strate van* Magallanes, *ende langhs de Oost-zijde van* America, *voor by* Rio de la Plata, Brasil, *ende de Provincien van de* Caribes, *vveder-keeren tot daer vvy het hier voren laten sullen.*

PANAMA.

Het eerste Capittel.

Van de gheleghentheyt, palen, ende ghestaltenis van de Provincie ofte Audientie van PANAMA.

Her. descr. HEt begrijp van de Provincie ofte Audientie (ghelijck de Spaegniaerden die noemen) van Panama is niet groot / door dien de Audientie daer alleen haer onthoudt om de Vloten te dispacheren / ende recht te doen aen de Koop-lieden die gaen ende komen van Peru; heeft in de lenghte Oost ende West by de neghentich leguen, te rekenen van t'eynde van t'Goubernement van Cartagena ende Popayan, tot aen Castillo de Veragua; in de breedte van de Zuydt-zee tot de Noordt-zee / op haer breedtste seslich leguen, ende op het smalste tusschen Nombre de Dios ofte Puerto Belo, ende de Stadt Panama, l. 3. cap. 10. achtien leguen. Doch Acosta seght dat daer maer seven leguen tusschen beyde dese plaetsen is / metende op een rechten draet / ende op Hemels breedte; dan dat om de kromte ende om-weghen die men moet soecken / weghen de onbequaemheyt der Weghen / achtien leguen worden gherecken. Is door den landt meest rouw ende berghachtich landt / vol van Poelen ende Moerasschen; waer door de lucht daer veel tijdts besloten is van vapeuren / vochtich ende hitlich; ende derhalven upter-maten ongesont / insonderheyt van May af tot November toe: doch wordt de lucht eenichsints gheluyert ende verbetert door de winden / als sy upt de Zee komen / ende ter contrarie verslimt van de landt-winden. Die in dese landen ghewoont hebben / ghetuyghen dat het hier wintert ende seer vuyl ende mottich weder maeckt van Iulio tot November, door dien het daer al dien tijdt meest reeghent / donder / ende bliremt. T'landt is niet seer vruchtbaer / ende ontbreeckt veele dinghen / om dat daer niet en wast dan Maiz, ende dat weynich: doch zijn daer goede weyden voor t'Vee / soo dat t'selve daer seer vermenichfuldicht. Eertijts waren daer menighte Vercken / welck de in-ghebozene wilden te vanghen / met het aen-steecken van t'Gras op t'velt / jaghende die alsoo in hare netten / ghemaeckt van seker krupdt welck sy noemden Nequen. Men heeft daer Fasanten / Torteldupven / ende ander ghevoghelte / tot noodtdruft van de menschen; oock goede Visch in de rievieren ende in de Zee; in de rievieren vindt men oock de verslindende Dieren / die de Indianen Caymanes, ende de Spaegniaerden Lagarros noemen / welck zijn Crocodilen. T'gheboomte houdt zijn bladeren meest het gantsche jaer door / met weynich vruchten; op welck sich onthouden diversche soorten van wilde Katten; men heeft daer oock van dat ghedierte welck syn jonghen in een sack aen t'lijf draeght soo langhe als die klepn zijn / loopende ende springhende daer mede / sonder dat sy haer konnen ontvallen / ofte datmense sien kan: dit ghedierte komt s'nachts in de huysen om de Hoenderen te stelen. Onder dit ghebiedt worden veel klepne Provincien begrepen. De eerste daer de Spaegniaerden begonnen profijt upt te trecken / ende daer sy vrientschap ende onthalinghe vonden / was die van Careta, dertich leguen van Darien: ende de Provincie van Acla, vijf leguen voorder. T'landt is daer berghachtich ghelijck als dat van Darien, doch ghelonder; ende in veel ghewesten deser Provincien wierdt veel Gouts ghevonden. Naest de Provincie van Acla, Westwaert aenlagh Comagre, alwaer het black landt begint / ende was van daer voort seer wel bewoont / ende daer waren veel klepne heerlijckheden van twee leguen, tot twee leguen; de Spaegniaerden noemden dit gantsch quartier tot Peruquete toe / Cueba; ende de aen-leggende landen (door dien daer geen Heerschappyen en waren) noemden sy Behetrias: daer aen volghde de Provincie van Chiame, ende Coyba,

onder

onder de welcke Pocoroſa begrepen was / waer eertijdts by de Spaegniaerden een plaetſe was gheleght die ſy noemden Sta Cruz. By Westen de Stadt Panama was gelegen de Prouincie Chame, ende seven leguen voorder die van Chini: ende acht leguen voorder die van Eſcoria, in welcke Prouincie groote ende ſchoone Sout-pannen worden ghevonden / t'zout groept daer van t'zee-water / welck met de ſpringh-vloedt komt in ſekere Pannen ofte Lacken / ende verhart daer in zout door de hitte der Sonnen. Noch seven oft acht leguen voorder is gelegen de Prouincie van Nata; ende voorder de Prouincien van Tobre ende Trota, welck zijn bergh-landen / alwaer ſchoone Eycke boomen wallen / die gheweldige grove Aeckeren draghen: daer aen volght naer t'Westen toe de Prouincie Huyſia, ende Burica, op de palen van Nicaragua. Twaelf leguen van Nata naer t'West-noordt-westen toe / was de Prouincie van Paris, wiens Caſique de Spaegniaerden veel ſpels maeckte. Hoe wel veel van dese namen niet meer ghedacht worden / (als wesende meest ghegheven naer den naem van Caſiquen die doen daer heerſchten) soo hebbe die int voor-by gaen aen-gheroert / oft pewers toe te passe quam in 't toe-komende.

Tot beſluyt van de generale beſchrijvinghe van dit quartier staet aen te mercken / dat de Zuyt-zee hier ontrent alle getijden / naer t'leggen van Acoſta, wel twee leguen verre droogh valt / ende met ſpringh-vloeden noch meer / (doch andere ſchrijven dat maer een half legue ordinaris drooch valt;) soo dat het een blacke custe is. Ghelijck dese Prouincie ofte Audientie klepn is / soo zijn daer seer weynich steden ofte woonplaetſen van Spaegniaerden; ende de in-gheborene van de lande zijn al langh door de tirannije van de Spaenſche seer deerlijck om-komen ende vernielt: Daer zijn nu in als dry Steden by de Spaegniaerden bewoont / Panama, Puerto Belo, ende Nata; van de welcke wy vervolghens sullen ſpreecken / ende eerſt van Panama, als wesende de hooft-stadt.

l. 3. c. 14.

Ped. de Cieca.

Het tweede Capittel.

Van de Stadt Panama.

DE Stadt Panama daer dese Prouincie de naem van heeft / leght op de kuste van de Zuydt-zee / op de hooghte van negen graden by Noorden den Equinoctiael / ende op de lenghde van twee en tachtich graden op den Meridiaen van Toledo, naer t'leggen van Herrera. De Stadt is klepn van begrijp / upt oorſaecke van een Lack welcke ſe omringht aen eene zijde; ende door de dampen die daer upt rijſen / ende over de Stadt komen, wert door seer ongheſondt gehouden / ende in der daet bevonden: is ook qualijck geboutwt / want de straten syn meest gheſtreckt Ooſt ende West / waer door de Zonne op-klimmende / men over de straten niet en kan gaen / door dien daer gheen ſchaduwe en is / ende de hitte treft soo gheweldich / dat ſy veel ſieckten veroorſaeckt: ende hoe wel nien dickwils van mepninghe is gheweest een ander gheleghenthept te kiesen / ende dese te verlaten / soo en is t'ſelve tot noch toe niet te werck gheſtelt / door dien het timmeren daer moepelijck ende kostelijck valt; ende dat de eerſte aen-legghers van de plaetſe langh doodt zijnde / daer heden-daeghs niet en woonen dan kooplieden / die af ende aen varen / ende daer niet langher en blijven dan tot dat ſy haren handel hebben ghedaen / ende rijckdom vergadert. Ontrent de Stadt loopt een riviere welck haer oorſpronck heeft upt de berghen / ende daer komen veel klepne beecken in / aen dese rivier zijn veel landt-huyſen ofte bouwerijen gheleght (die de Spaegniaerden Eſtancias noemen) ende daer wort veel grof Vee gheweydet / door dien de grondt daer toe seer bequaem is. Daer zijn veel vruchten van Spaegnien / als Oraegnie-Appelen / Citroenen / ende andere gheplant; ende de vruchten van de lande vallen daer ook seer goet; als daer zijn wel-rieckende Pinnas, Platanos, Guayauas, Caymitos, Aguacatos, ende diergelijcke. De Stadt is altijts wel voorſien van alderhande lijf-tocht / door de ververſchinge die daer wert ghebracht beyde upt de Zuyt-zee ende van de Noordt-zee; daer en wast gheen Koren ofte Tarwe / maer wel Maiz; het meel wort daer door-gaens van Peru ende ook upt Spaegnien gebracht; de riedieren gheven veel Viſch / ende de Zee heeft ook seer goede viſch / hoe wel different van de gheene die by Spaegnien ofte dese quartieren valt; langhs de ſtrandt tot dicht

Her. deſcr.

l. 9. cap. 16.

Ped. de Ciec.

onder

onder de huysen van de stadt/ vindt men een soorte van seer kleyne Zee-slecxkens/ welcke sy noemen Chucha, ende vindt daer seer groote menichte; men ghelooft dat uyt oorsaecke van dese slecxkens/ de Stadt eertijdts aen dit quartier is gheleght/ door dien de Spaegniaerden haer verseeckert hielden gheen hongher te lijden zoo langhe sy dese slecxkens hadden. Ontrent de palen van dese stadt/ is weynich oft gheen volck van de ingheboorne van de Lande/ door dien al door sieckte/ (zoo de Spaegniaerden segghen) ende anders zijn om-komen. Daer werdt eenen grooten ende seer rijcken handel ghedreven in dese stadt/ door dien daer van de custe van Peru ende Chili, ende elders uyt de Zuydt-zee aen-komen de Schepen ende Barcken met Goudt/ Silver/ ende andere Koopmanschappen; ende van de Noordt-Zee worden daer ghebracht alderhande Koopmanschappen van Europa, die uyt Spaegnien met de Vlote op Terra Firma worden ghebracht te Puerto Belo, ende van daer te Lande ofte langhs de rieviere Chagre naer dese stadt/ om van hier naer Peru ende vele andere plaetsen aen de Zuydt-zee gheleghen/ af-ghescheept te worden. In de stadt zijn ordinaris ses hondert Burghers ofte daer ontrent/ (naer 'tsegghen van Herrera) den meestendeel Handelaers ofte Koop-lieden: neffens de Koninckljcke Audientie, resideren hier mede de ontfanghers van des Koninck Tollen ende andere in-komsten; daer is een Cathedrale Kercke/ wiens Bisschop Suffragaen is van den Artz-bisschop van Los Reyes, ofte Lima: Daer zijn oock dry Cloosters van Monnicken/ Dominicanen, Franciscanen, ende de la Mercede. De haven van dese stadt is redelijck/ hoewel de Schepen met het leegh water op droogh blijven sitten/ ende daerom soo blijven sy in de Somer op 'tvlack legghen/ ende in de Winter loopen sy in de haven Perico, welck twee leguen van de stadt leght. Men soude een bequamer gheleghentheyt/ ghesonder ende beter ghestelde plaetse konnen vinden tot de contractatie tusschen beyde de Zeen/ sonder verre te vertrecken van dese plaetse daer de stadt nu leght/ dan de redenen waerom dat het achter blijft/ hebben wy hier voren verhaelt. Dit voorgaende hebben wy by een ghebracht uyt Pedro de Cieca, ende Herrera.

Het derde Capittel.

Pertinente beschrijvinghe van de Stadt *Panama*, ende alle aenkomsten; door *Iuan Baptista Antonelli* Ingenieur, ghesonden aen den Coninck van Spaegnien; ghelijck 'tselve by *Mr. Richard Hackluydt* is ghestelt in de Enghelsche Voyagien.

PAnama (seght hy) is de principaelste Stadt van dat ghebiedt; is ghelegen achthien leguen van Nombre de Dios, aen de Suydt-zee/ op de hooghte van neghen graden by Noorden de Linie. Daer zijn dry Cloosters van Monnicken/ ende een Collegie van Jesuiten/ ende de Koninckljcke Audientie wordt hier ghehouden. De stadt is gheleghen dicht by de Zee aen een zandt-baye; soo dat de eene zijde van de stadt omringht is by de Zee selfs/ ende aen d'ander zijde by een arm van de Zee/ welck by de duysent roeden te landt-waert in streckt. Heeft dry hondert en vijftich huysen/ al van hout ghetimmert; daer zijn ses hondert inwoonders/ ende acht hondert soldaten met 'tvolck van de stadt/ ende vier hondert Swarten van Guinee, waer onder eenige vry-lieden zijn: daer is een ander stedeken ghenaemt Santa Cruz la real van Swarten Simerons, die meest ghebruyckt worden in V. Mts dienste/ zijn hondert in ghetal/ ende dit stedeken ofte vlecke leght een legue van dese stadt/ op de kandt van een groote rieviere/ een legue van de Zee/ ende recht teghen over de haven van Pericos. Maer daer en is gheen rekeninghe ofte vertrouwen op dese Swarten te nemen/ maer moeten ons daer voorsichtelijck voor wachten/ want zijn ons doodt-vyanden. Daer zijn dry bysondere weghen om aen dese stadt te komen/ (bezijden de Zee) door de welcke de vyandt die kan bespringhen. De eerste is langhs de brugghe/ welck gheleydt is over de rievier; aen de eene zijde van de selve leght een kreke/ zoo dat dese zijde van de stadt heel sterck is/ door dien't al sachte ende modderighe grondt is; daer men in gheender manieren op gaen en kan. Ende recht teghen over leght de rieviere/ welck is als een grachte/ ende aen de ander zijde van de rieviere leght een groot Lack ofte Pan/ welck de gantsche Winter ende een deel van de Somer vol waters is/ zoo dat dit

Digitized by M

dit quartier van de Stadt met wepnigh Soldaten ghenoegh kan bewaert werden. T'meeſte ghevaer van de Stadt te overvallen/ is langhs de wegh welck komt van Nombre de Dios, want al deſe wegh is ſlecht/ ende gheen Bollchagie; ende twee duyſent roeden van de Stadt leght noch een rievierken welck ſy noemen Lavendera, daer de Vrouwen ghewoon zijn 'tlijnwaedt te waſſchen. Dit rievierken loopt in de voorſchreven kreecke/ in ſulcker voeghen als ick V. Mts hebbe verwittight; ende de riviere ghepaſſeert zijnde/ hebt ghy een rechte calleye wegh. Den anderen wegh die naer de Stadt loopt/ is leegher naer de Zee toe/ by een ſteenen brugghe/ leghende in de wegh die men daer gaet naer de haven van Perico. Deſe twee weghen en konnen niet bewaerdt werden/ door dien het aldaer effen grondt is/ ende wyden. Op de Oost-zijde van deſe Stadt zijn V. Mts Koninckljcke huyſen ghetimmert op een rodtſe die dicht op de Zee leght/ ende hellen naer de Zee toe/ ghelijck het landt. De Koninckljcke Audientie werdt in deſe huyſen ghehouden; de Ghevanghenille is daer mede; ende al V. Mts ſchat werdt hier ook bewaerdt. Daer woonen in deſe huyſen V. Mts Theſorier/ den Preſident/ ende dry Rechters/ ende des Koninckx Procureur; alle deſe woonen in deſe huyſen/ met de reſte van V. Mts Dienaers; welck zijn ſes huyſen/ behalven dat van den Preſident; alle woon-huyſen/ ende neffens ende aen den anderen ghetimmert op de voorſchreven rodtſe; ſy zijn alle van houdt ende plancken ghemaeckt/ ghelijck de andere huyſen van de Stadt. Ende alwaer de Ghevanghenille ende de groote Hal ſtaet/ die plaetſe kan ſeer wel ghefterckt werden/ door dien ſy daer zoo wel naer legghen/ als weſende ghebouwt naer de Zee toe; ende dat daer ſeeckere kleyne klippen leggben/ die met leegh water boven komen/ ende droogh loopen; ende ſommighe werden ook met t'hoogh water ghelien. Recht over de voorſchreven huyſen naer het Oosten/ leght een Eylandt ontrent vijf hondert roeden van de ſelve/ hebbende de ghedaente ghelijck als een halve Maen/ ende in deſer voeghen loopt het al langhs henen tot by het vaſte Landt: ook zoo leght over deſe huyſen de haven daer alle de ſchepen zijn ghewoon op ancker te leggben/ naer dat ſy haer laſt hebben op-ghebroocken: Want als ſy haer lading noch in hebben/ zoo en konnen hier niet dan kleyne barcken in-kommen/ ende met het leeghe water zoo ſitten alle de ſchepen op het droogbe; ende zoo is al de ſpacie by de dertich roeden van deſe huyſen; ende recht daer teghen over leght de Stadt. Doen de tijdinghe quam in deſe Stadt van de Piraten, welck ghekomen waren op deſe cuſten/ zoo ghebiedt de Preſident ende Rechters/ dat daer een Schanſe ſoude worden ghemaeckt/ rondtom met trencheen/ al van houdt/ tot beſcherminghe van deſe Stadt/ ende tot bewaringhe van V. Mts ſchat. Ook zoo deden V. Mts Officieren Venta de Cruzes fortificeren/ inſghelijcks de Chagre ende Quebrada, ende verſterckten t'Guarniſoen van Ballano; want dit zijn al plaetſen daer de vyandt kan landen/ ende by deſen middel 'tLandt gantſch berooven. Daer zijn dry ſonderlinghe plaetſen/ daer de ſtadt ſonder ſwarichept by de Zee-roovers kan verovert ende ghepiondert werden. De eerſte aen de Noordt-Zee/ in een ſekere plaetſe welck legbt veerthien leguen van Nombre de Dios naer 't Oosten/ genaemt Acla, van waer eens voor deſen ſekere Oorloghs-lieden ghekomen zijn in de Zuydt-Zee. De tweede plaetſe is Nombre de Dios, hoewel dit een ſlimme plaetſe is/ ende quade weghen/ vol waters/ ende een ſlijckerighen wegh: want dry deelen van 't jaer repſt het landt-volck door deſe waterighe weghen/ ende door een anderen ſlimmen wegh/ welck is over ſekere rodtſen ende berghen/ die ſy moeten op-klimmen/ het gheberghte van Capira ghenaemt/ by de dry quarten van een legue hoogh/ zo dat wy met wepnigh volcks de vyandt hier konnen wederſtaen: dan de inwoonders van deſe quartieren leggben dat deſe weghen in de Somer wel ghebruyckelijck zijn ſonder ſlijck ofte water. De derde aenkomſte is langhs de riviere Chagre, welckes mondt legbt achthien leguen van de haven van Nombre de Dios naer het Westen toe/ alwaer ſy in de Noordt-Zee loopt; dit is de plaetſe welck de inwoonders van Panama meeſt vreeſen/ want men kan deſe riviere op-komen tot Venta de Cruzes toe/ ende zoo voorts trecken naer deſe Stadt/ welck zijn vijf leguen weeghs. Op deſe riviere varen vooten ende barcken die 'tghewichte van dry hondert ende vijftich quintalen konnen voeren; deſe voeren de meeſte Koopmanſchappen welck van Spaegnien werden ghebracht om naer Peru vervoert te werden; van Venta de Cruzes werden ſy ghevoert

naer Limaret, welck zijn dyp leguen, al seer goede wegh/ naer 'tlegghen van de inwoonders/ende zoo eenigh Oorloghs-man wil beloecken om te komen in dese Zee/ die kan lichtelijck dese rievière op-komen tot Venta de Cruzes toe/ ende van daer trecken naer dese Stadt; ende zoo de Vpandt wil/ hy kan syn Pinassen al ghemaeckt in stucken mede brenghen/ ende die daer aen een setten ende op-maecken/ ghelijck daer gheleght wordt dat Francis Draeck eens soude ghedaen hebben/ ende kan ons zoo behringhen beyde te water ende te lande. Ende alsoo 'tmeestendeel van ons volck Koop-lieden zijn/ en willen sy niet vechten/ maer haer selfs ende haer goederen berghen; ghelijck men voor desen in andere plaetsen van Indien wel ghewaer is gheworden. Derhalven zoo het V. Mt. goet vindt dat dese hupsen ghefortificeert werden/ aenghesien sy staen in een bequaem oordt/ ende zoo daer een subite alarm mocht komen/ konnen de intwoonders hare goederen hier in vluchten/ ende zoo de vreese voor de vpandt ontgaen; oock zoo wil dit een sekere plaetse zijn tot bewaringhe van de schatten die van Peru komen: want alle de Zee-roovers ende rebellen/ die hier in dese quartieren gherooft hebben/ hebben altijdts ghetracht dese passagie te stoppen/ om door desen middel te beletten den handel met Spaegnien/ ende volck hier te legghen om V. Mts Thesoor te onderscheppen ende te verhinderen datter gheen naer Spaegnien en mochte ghevoert werden: daerom zoo is het hoogh-nodich dat V. Mt. dese plaetsen sterck laet beletten. Dese plaetsen in deser voeghen ghefortificeert ende wel belet zijnde/ zoo sal V. Mt. 't Goudt ende Silver dat van Peru komt/ sekerlijck 'thups ghebracht konnen werden: ende alle Koopmanschappen sonder eenigh dangier upt Spaegnien naer dese plaetse ghebracht werden. Ende indien moghelijck in dese quartieren eenighe rebellen teghen V. Mt. souden komen op te staen/ (welck Godt verhoede/) ende hen te voeghen by de Zee-roovers/ zoo en heeft V. Mt. niet te vreesen/ als slechs dese plaetse ende Puerto Belo wel sterck belet is; want in dese haven zijn altijdts thien ofte twaelf barcken van vijftich oft sestich vaten 'tstuck/ die in dese Stadt toe-behooren. Soo dat indien eenighe van dese plaetsen soude moghen verraft worden/ V. Mt. gheen bequamer plaetse en heeft om syn Soldaten te landen als dese/ want sy en hebben dan maer achthien leguen te marcheeren over 'tlandt/ ende konnen dan dadelijck 'tscheep vervoert worden naer de plaetsen daer sy van noode souden zijn. Op alle de custe van Peru en is gheen haven daer zoo veel schepen zijn/ als in dese; ende te Lima daer oock eenighe schepen ende barcken toe-behooren. De haven dus open blijvende sonder eenighe beschermínghe/ zoo kan eenigh Oorlogh-schip hier licht komen tot dese plaetse door de Strate van Magellanes, ende hier aen-komen recht in die tijdt/ wanneer de barcken van Peru hier komen met V. Mts Goudt ende Silver; want dese barcken brenghen somtijdts wel vijf ofte ses millioenen; ende de vpandt kan komen ende nemen al dese schat/ sonder dat hy een man soude konnen verliesen/ want hier en is niemandt om wederstandt te doen; maer dese plaetse seer sterck ghemaeckt zijnde/ zoo kan de schat in 't Fort gheberght werden. Daer is een trenchee gheleght om V. Mts hupsen welck al van houdt zijn ghemaeckt/ op de occasie voorzien verhaelt; ende kan zoo blijven tot dat V. Mt. het anders ordineert; ende V. Mts volck kan met den vpandt vechten/ leggende achter de selve trenchee; ende daer is oock oordre ghegheven om een platte form te legghen op de effen grondt/ ende dan daer zoo veel ghesschuts op te legghen/ als het noodigh ende bequaem sal ghevonden werden. So het dan V. M. ghelieffde/ men konde hier een Schanse ofte Fort maecken aen de Landt-zijde/ met trenchees rondtom/ ende metselen het op met steen/ want hier is een plaetse alreede veerdigh/ ende provisie van alles dat daer toe van doen is: ende zoo konde dese Stadt sekerlijck bewaerdt zijn: want wat de Zee belangt/ daer en is gheen dangier met allen/ door dien het water wast/ ende valt tweemael des daeghs/ ende wanneer het water ghevallen is/ zoo is het al modderighe grondt ende rodtsen/ zoo dat den vpandt in gheenderley manieren daer over en kan blotten met een leegh water/ om aen de Stadt te komen; ende het streckt hem van het Eylandt tot aen de brugghe ghenaemt Paita. Twee leguen van dese Stadt leght een ander haven ghenaemt Perico, West-waerts aen; dit is een seer belloten haven/ upt oorsaecke van dyp Eylandekens die daer te samen komen/ in forme van een halve Maen; sy legghen wel een half legue van het vaste Landt/ ende beslupten zoo de gantsche haven;

haven; twaſte Landt is ſeer hoogh / ende de Eylandekens en zijn maer tamelijck hoogh/ daer is abundantie van verſch water; oock zoo en is tot noch toe gheen ſchip vergaen in deſe haven/ want daer is ſeven vadem waters met het hoogh water/ ende diep oft vier met het leeghe; daer is ſeer goede ancker-grondt / ende als ſy de ſchepen beloecken willen ende calefatten/ zoo konnen ſy die om hooghe halen. Alle de ſchepen ende bercken die met Goudt ende Silver van Peru komen / ſetten't eerſt in deſe haven/ ende zoo ſy contrarie windt hebben / en konnen in de haven van Panama niet komen: ende alzoo deſe haven gantſch gheen beſchut en heeft om deſe bercken daer leggheude te beſchermen; zoo ſoude een Oorlogh-ſchip hier lichtelijck konnen in-komen / ende alle de bercken nemen ende berooven; want alle deſe bercken die in de Zuydt-zee varen / en voeren gheen gheſchut / noch en hebben niet zoo veel als een rapier om haer ſelven daer mede te beweeren. Van deſe plaetſe tot Venta de Cruzes en zijn niet boven vijf leguen; zoo dat indien eenighe Pinaſſe daer ſoude komen te arriveren / ſy ſouden ſonder twijffel al het Thresoor dat in deſe bercken is / konnen berooven/ door dien ſy van de ſtrandt niet en konnen ontſet werden / door dien het een Eylandt is/ ende toevlucht van alle ſchepen ende bercken. Soo het V. Mt gheliefde / hier konde een Fortjen gheleght worden op't middelſte Eylandeken / ende gheſchut gheplant / ende dit konde gheſchieden met luttel koſt / door dien op 't Eylandt ghevonden wordt alles wat daer toe noodich is/ ende zoo ſoude de ſtadt ende haven beyde heel wel verſekert zijn. Daer is noch een ander aenkomſte om in de Zuydt-zee te komen/ ghenaemt Rio de Franciſca, welck leght aen deſe zijde van Cabeça de Cativa, ende deſe rieviere komt in een ander ghenaemt Caracol, ende is vijf leguen van deſe Stadt; de Simerons hebben eens een Franſman door deſen wegh herwaerts ghebracht.

Het vierde Capittel.

Van de Stadt Nombre de Dios.

DE tweede Stadt van deſe Provincie was ghenaemt Nombre de Dios, ende hoewel de ſelve nu ghe-ruineert is/ ende verleght op Puerto Belo, zoo ſal het noodich zijn dat wy van de ſelve handelen om de havenen/ ende de ghelegenthept van't Landt daer ontrent te verſtaen: te meer om dat daer ſeer different wordt van gheſchreven; alle de Spaenſche Schrijvers ſeer klaghende over de ongheſonthevdt van deſe plaetſe. Ende Herrera ſeght in ſyn Hiſtorie/ dat het volck welck daer ghe-ſtorven is/ ontelbaer is / door dien de Stadt omringht is van ſeer leegh ende vochtich Landt / ende is alleen dus langhe blijven ſtaen om de goethept van de haven. Sir Francis Draeck nam deſe Stadt in inden Jare vijfthien hondert ende vijf en tnegentich/ den ſeven en twintichſten December. De beſchrijver van ſyn voyagie ſeght: De Stadt was groot / ende hadde breede ſtraten / ſeer hooghe huyſen/ al van hout ghetimmert/ ende een ſchoone ende groote kercke/ inghelijcks van hout ghemaeckt. De Stadt is gheleghen op een waterighe grondt/ ende ſeer veel reghens onderworpen / ende overſulcks zoo ongheſont als eenighe plaetſe in gantſch Indien; daer waſſen veel Oraegnien/ Plantanen, Caſſavi wortelen/ ende diergheljcke vruchten; doch dangereus om te eeten/ door dien ſy ſware ſieckten veroorſaecken. Boven de Stadt ſtondt een Meulen; ende op den top van een ander berghſken in de boſſchagie was een klepn wacht-huyſken. Naer 't Oosten van de Stadt binnen de bape loopt een verſch rievierken van ſeer excellent water / met eenighe huyſen ende Boomgaerden ofte Hoven daer by gheleghen; een halve legue recht Oost-waert te Landtwaerdt in was een Dorp van Indianen / welck de Enghelſche mede in-namen/ doch naer dat de Spaenſche ſelfs 't ſelve daer in hadden gheſteken/ ende in de Bolſchen ghevlucht waren. De reede van Nombre de Dios is ſeer goet/ maer aen beyde zijden/ zoo ghy komt om voor de Stadt te anckeren / leght een rif van rodtſen / doch daer en is gheen ghevaer/ door dien men die ſien kan/ ende magh anckeren tuſſchen beyden oft binnen 't rif in drie ofte vier vadem waters / ofte buyten t'rif in acht oft thien vadem / daer noch het Caſteel/ noch 't Fort eenigh hinder ſoude konnen doen.

d. l. 3. c. 4

De Enghelſchen verbranden de gantſche Stadt / met al de Werckens ende Fregatten die ſy daer vonden.

Den Ingenieur Baptiſta Antoneli, ſchrijft van deſe Stadt aen den Koninck van Spaegnien in den jare 1587. aldus:

Nombre de Dios is gheboutwt aen een zand-bap dicht by de Zee; het is een ſtedeken van ontrent dertich familien: haer huyſen zijn gheboutwt van hout/ende t'meeſte volck dat ghy daer hebt zijn vreemde/komende daer den eenen dach/ende den anderen weder wegh treckende; t'ſiller vol gheboomte/ende eenighe plaetſen van t'landt zijn geſtadich over-deckt met water/upt reden van den ghedurigen reghen die op't gheberghte valt. T'is een ſeer ſlimme haven/ende daer en is gheen goet water; ende ſy leght open voor Noordelijcke ende Ooſtelijcke winden/welck gedurich op deſe cuſte waepen: veel van de groote ſchepen die aen deſe plaetſe komen/ breken wel half haer laſt tuſſchen beyde de riffen/om dat daer maer weynich diepte is in de haven ſelfs; ende naer dat een ſchip zijn half laſt quijt is/ſoo gaet het naer de tweede rotſe / gheljck by de teeckeninghe te ſien is/maer klepnder ſchepen komen met al haer laſt/ tot aen een ander klippe aen de Weſt-zijde. In dien de windt komt Noordt oft Noort-weſt te loopen met een ſtorm/ ſoo zijn de groote ſchepen die alsdan op de reede legghen/genootſaeckt les anckers voor upt te hebben/ende dat om dat ſy de kabels niet en dorven ghenoegh vieren / weghen de zanden ende rodtſen die op beyde de plaetſen legghen: ſoo dat de ſchepen geweldich arbeyden in deſe haven / door dien daer een holle Zee gaet / wanneer het vupl weder maeckt/ ende dickwils breken de kabels/ende de roers worden upt-ghelicht/door dien daer ſoo weynigh waters is/ende ſoo hollen Zee. De Stadt is wel ghetimmert ende wel gheleghen/dat de haven maer goet waer/leggende aen de Ooſt-zijde op een rodtſe/ daer men een ſterck Fort ſoude konnen legghen tot beſcherminge van de haven: maer aen-ghelien het een ſlechte haven is/ en ondiep water: ſoo houde ick't noodeloos dat V. M^t. eenighe koſten ſoude doen om deſe plaetſe ſterck te maecken / maer dat daer alleen een trenchee werde ghemaeckt/van aerde ofte klep / waer mede de in-wooners hunſelven moghen verweeren / teghen dry oft vier ſchepen.

De Stadt van Panama is achthien leguen van hier/de wegen derwaerts zijn wonder quaet/ nochtans wort al t'Silver door deſe wegh gebracht naer Nombre de Dios, ſoo wel V. M^ts Threſoor/als dat van particulieren: Inſgheljcks de meeſtendeel van de Koopmanſchappen die naer Peru werden ghevoert / werden ghebracht naer de rivière Chagre, welck is by de achthien leguen van deſe Stadt/ende werden deſe rivière op-ghebracht tot een herberghe ofte loodge ghenaemt Venta de Cruzes, vijf leguen van Panama, ende ſoo voorts te lande met Muylen. Den hooghe wegh die van Nombre de Dios naer Panama gaet/ kan lichtelijcken ghebetert worden met deſen te ſtoppen/ende een anderen weder te legghen op de zijde van eenen bergh. Deſe Stadt leght op neghen graden ende een derde. In dien V. M^t. ghelieft order te geven dat deſe Stadt werde af-ghebroocken ende op nieuws ghetimmert in Puerto Belo, ſoo moeſt daer een nieuwe wegh ghemaeckt worden door t'gheberghte van Capira, door dien d'ander weghen gantſch vupl zijn/ ende konnen met weynich onkoſten gheſtopt ende op-ghebroken worden/ ende t'Canael van deſe haven kan ghevolt werden / met het ſincken van de oude ſchepen die jaerlijcks hier gheſleten worden/ ende een deel ſteenen daer in te werpen: dan hier is groot ghebreck van ſteenen/ om de ſchepen mede te ballaſten/ſo dat ſy ghenootſaeckt zijn te loopen aen een Eylandt genaemt Iſla de los Baſtimentos; dit is een ſeer noodich dinck in deſe landen als ick by experientie hebbe bevonden.

Deſe beſchrijvinghen van de Enghelſche ende Spaenſche/loopen ſoo wat teghen den anderen; doch t'ſchijnt deſen Baptiſta Antoneli de Stadt ende haven van Nombre de Dios wat leelijcker heeft af-ghemaelt / door dien hy de Koninck wilde raeden de plaetſe te verlaten/ende een ander te kieſen; t'welck naerder-handt is gheſchiet/ als Herrera ghetupght / leggende: Deſe Stadt (Nombre de Dios) is door t'bevel van den Koninck Philippus de tweede, (dewijl ick dit ſchrijve) met advijs van de Preſident ende Raden van Indien ghedepopuleert/ende verleght naer Puerto Belo, door de induſtrie ende arbeydt van den Ingenieur Baptiſta Antoneli, die het ſelve langhe hadde gheraden/ende de experientie begint te thoonen dat men wel ghedaen heeft van plaetſe te veranderen.

d. 2. l. 3. c. 5.

Het

Het vyfde Capittel.

Van de gheleghentheyt van PUERTO BELO, uyt het Raport van Baptiſta Antoneli.

PUerto Belo leght vyf leguen van Nombre Dios naer t'Weſten toe: is een ſeer bequame haven/ waer ſeer veel ſchepen konnen leggen /heeft goede ancker-gront; want dicht by de ſtrandt ſult ghy vinden vyf ofte ſes vadem waters / ende in't midden van de ſelve haven twaelf/ſeer goede ende ſuyvere grondt ofte landt / ſonder eenighe bancken ofte rodtſen: daer zyn twaelf klepne rievierkens ofte beken die tot deſe haven behooren/ ende al in een komen: ſoo dat de vlote tot allen tyden haer van verſch water kan verſien/ ſoo wel als ſy ſelfs willen. Oock ſoo is in deſe plaets veel houts om ſchepen te timmeren/ ende ſteen om ballaſt in te nemen: oock ſoo en heeft ſy gheen dangier in't in-komen/ als alleen wanneer de windt Weſt is/ welck ſelden gebeurt op deſe kuſte. De winden welck meeſt waepen op deſe kuſte zyn Noordelyeke winden / ende zyn ghevaerlycker ende ſchadelycker als de Ooſtelycke winden. Binnen deſe haven leght een klepn kreke beſchut voor alle winden; deſe kreke is ontrent vyf hondert roeden langh/ende ſoo veel breet/ ende het in-komen is ontrent dry hondert roeden wydt/ ende vier vadem ende een half diep / dan meer inne-waert zyn ſes vadem waters/ al waſighe ende ſlyckerighe grondt/ ſoo dat de ſchepen/ al komenſe op de grondt te ſitten/ gheen ſchade en konnen lyden / ende het ebt ende vloept daer als ick V. M^t. reede heb gheſchreven. Daer ontrent is oock een ſuyvere cuſte/ ſoo dat een ſchip tot eenighe tydt het mach ſetten buyten de haven. Deſe haven is omcinghelt van boſchagie/ ende aen t'eynde van deſe haven is ſeker verdroncken lant /welck licht kan op-ghedroocht/ende een dyck daer om gheleght worden/ende wil dan ſeer bequaem zyn om beeſten te weyden: want dat is de principaelſte ſaecke welck een Stadt van doen heeft / ende van weyden is by Nombre de Dios groot ghebreck / ſoo dat daer gantſch gheen Vee kan gheweydet werden/ ende t'vleeſch wort daer meeſt ghebracht van Panama: oock ſoo is naer t'Zuyden een ſeer goede plaetſe/ daer de Stadt konde ghebout werden op ſekere effen grondt/ leggende aen de voet van ſekere berghen die niet ſeer hoogh en zyn; ende in deſe plaetſe loopen drie rievierkens van ſeer goet ende verſch water/ende daer is goet zaey-landt om Maiz ende andere granen te winnen. Hier ontrent zyn oock groote ſteenen om leem van te maecken/ hoewel wy noch niet belocht en hebben die te maecken. Men heeft hier alles wat noodich is tot het bouwen van een Stadt/ daer uwe Majeſteyts Vlooten konnen ryden ſonder eenigh ghevaer: ende t'is een ſeer ghelondt quartier/ ende de grondt is al ſteenich daer de Stadt ſoude gheleght worden: ende op dat het reghen-water/ welck valt van't ghebergte/ gheen ſchade en doe aen de ſtadt/ ſoo ſoude men een groote Dan maecken aen de voet van 'tgheberghte/ om 'twater te ontfanghen/ ende voorts naer Zee te leyden. So het V. M^t. ghelieft/ 'twaer goet dat de Stadt Nombre de Dios wierdt verleght in deſe plaetſe: ten kan niet koſtelyck vallen voor de inwoonders/ door dien de huyſen al van hout zyn ghemaeckt/ welck ſy weder konnen verroeren/ als mede de tichelen van haer huyſen. Als V. M^t. ſoude ghelieven dat de Stadt Nombre de Dios verleght ſoude werden aen deſe haven/ ſoo ſoude voor eerſt de hooghe wegh ghemaeckt moeten worden/ende dan de Kercke ende t'Contractatie huys in Nombre de Dios af-ghebroocken / ende hier van nieuws ghetimmert; ende dan diende V. M^t. te ghebieden/ dat alle de Schepen ende Vloten hier in Puerto Belo haer goederen ſouden komen loſſen/ende dat de Kooplieden ende Facteurs die nu haer te Nombre de Dios onthouden/ hier op't nieuw ſouden pack-huyſen komen timmeren/ om de goederen in te ontfanghen: ſoo ſal de plaetſe in korten tydt van volck voorſien weſen. Op dat de ſelve haven ende Stadt te beter bewaert zy/ ſal't noodigh weſen/ dat aen't in-komen van de haven/ op den top van eenen bergh/ welck Noordt-waerdts leght / ghemaeckt werde een klepn vierkant Fort / daer men vier oft vyf ſtucken gheſchuts op kan legghen / ende ſes man daer op laten waecken; dit beſteit zynde/ en ſal't niet noodigh weſen eenige voordere beſchuttinge te maecken/ door dien 't Landt vol klippen is/ ende quade weghen/ ende dat de haven rondtom met boomen beſet is. Inſghelyck aen de ander zyde een klepnen toorn te maecken op de wyſe van een

een Fort/ daer 8. stucken op konden legghen/ ende 25. man om 't selve te bewaren: dit Fort sal van meerder importantie wesen door dien 't gheleght sal worden aen de zyde van de stadt. Aen de Noordt-zyde een wepnich voorder van dese plaetse is een kreecke daer goet anckeren is in acht vadem waters, soo dat het Fort geleght zynde in de voornoemde plaetse/ niet alleen de stadt sal beschermen/ maer oock de Vpandt beschadighen; ende de custe bevryden/ beneffens een punct Landts/ welck Oost ende West strect/ ende reckt tot het Eylandt Buenaventura. Ende ghenomen 't Fort welck is ghetimmert aen d'ander zyde/ quame te verballen/ ofte by de vpandt in-ghenomen te worden/ soo kan men met dit tweede de stadt evenwel ghenoegh beschermen/ want met twintich Musquetiers te legghen op een bergh welck over 't Fort leght/ sal men een grooten hoop Vpanden ghenoegh af-keeren. Dese haven leght op neghen graden ende een derde. Men konde de wegh welck naer Capira loopt/ stoppen; gheluck oock de resterende weghen die van Nombre de Dios naer Venta de Cruzes loopen/ want de Swarten Simerons hebben my verklaert dat desen wegh niet seer moeyelyck sal wesen; want hoewel daer veel waters is in de Winter/ soo drooght het doch in de Somer op; ende daer 't niet op en drooght/ daer konde men een strate legghen; daer is steen ende houdts ghenoegh daer toe dienende; dese wegh konde ghemaeckt worden met 'tgheene V. Mt. in Panama ende Nombre de Dios ontfanght voor tol/ welck jaerlycks twaelf oft veerthien duysent Pezos bedraeght/ ende konde tot maken ende onderhouden van dese weghen strecken.

Het seste Capittel.

Van de nieuwe Stadt by Pverto Belo gheleght, ende van de Stadt Nata.

In 't voorgaende Capittel hebben wy de gheleghenthept van Puerto Belo upt het rapport van Baptista Antoneli vernomen/ ende wat hy daer over den Coninck van Spaegnien was radende; Desen raedt is by den Koninck goet ghevonden/ ende door bevel van den President ende raedt van Indien in 't werck gheleght. Men heeft daer een stadt beginnen te bouwen/ die sy St. Philippe hebben ghenaemt/ als Herrera ghetuyght/ ende den Ingenieur heeft daer een Casteel doen leggen/ ende noch een ander af-ghesteken aen d'ander zyde van de haven/ om de selve teghen alle invallen beter te verseckeren. Naer dat Sir Francis Draeck, Nombre de Dios had in-ghenomen ende ghedestruceert/ quam hy met zyn vlote mede in dese plaetse/ ende stierf daer ontrent van sieckte. De Schryver van zyn voyagie getuyght/ dat het de beste haven was die sy noch hadden ghevonden langhs t'vaste landt/ beyde voor groote ende klepne schepen; daer leght een klepn Eylandt een lacker scheut van t'Oostelyckste punt: tusschen welcke ende t'vaste lant vyf oft ses vadem waters is; doch t'beste in-komen in de haven is tusschen beyden dat Eylandt ende een ander dat meer West-waert leght met een rif van klippen. Sy vonden daer doen maer acht ofte thien huysen/ beneffens een groot huys daer sy vast mede doende waren/ voor den Gouverneur; daer was oock een sterck Fort op de water-kandt begost te legghen met syn flanqueringhen/ ghemaeckt van groote balcken ende steenen/ ende tusschen beyden met aerde ghevult; Soo dat naer alle apparentie dese plaetse seer bequaem ende sterck is ghemaeckt/ te meer naer dat t'volck van Nombre de Dios, naer t'verbranden van haer Stadt by de Enghelsche/ derwaerts is ghebracht. De Koopmanschappen werden van dese plaetse naer Panama ghevoert door twee weghen; den eenen by lande door een wegh die veel bequamer is als die van Nombre de Dios was/ ende is achthien leguen weeghs: den anderen langhs de Zee tot de revière Chagre, welck zyn derthien oft veerthien leguen West-waert aen; ende van de revière op tot Venta de Cruzes; ende van daer voorts te lande naer Panama.

Van de Stadt Nata.

Sant Iago de Nata is een Stedeken ofte Vlecke gheleghen dertich leguen van de Stadt Panama naer t'Westen/ op de custe van de Zupt-Zee/ in de Provincie van Nata; welcke confineert met de Provincie Escoria ende Chiru, van de welcke wy hier voren

voren hebben ghelproken. t'Landt ontrent Nata is ſeer vruchtbaer/ vlack ende ſeer aenghenaem / woordt beſloten van achteren met t'geberghte van Viraca ofte Veragua, welck altijdts de naem heeft ghehadt van ſeer Goudt-rijck te weſen. Twaelf leguen van Nata naert Ooſt-zupdt-ooſten was de Provincie van Paris, wiens Cazique met namen Cutatura, de Spaegniaerden eertijdts veel ſpels heeft ghemaeckt. Nata leght naer t'legghen van Petrus Martyr een en dertich leguen Weſt-waert van de Stadt Panama.

Het ſevende Capittel.

Van de Rievieren van deſe Provincie.

DE principaelſte Rievier van deſe Provincie is die men noemt Chagre, ende oock eertijdts by de Spaegniaerden Rio de los Lagartos: leght op de hooghte van neghen graden ende twintich minuten by Noorden de Linie/heeft haer upt-wateringhe in de Noordt-Zee / achthien leguen van Nombre de Dios, ende dertijen leguen van Puerto Belo. Van de mondt vande rieviere tot Venta de Cruzes, zijn achthien leguen; alwaer de goederen ende koopmanſchappen worden ontladen/ende voorts op Muylen gebracht naer Panama, welc van daer verſchepden is vijf leguen. Deſe rievière heeft veel waters in den Winter-tijdt. De bercken die tot deſe rievière behooren/ zijn dooragaens van ſeſthien vaten / ende konnen dryp hondert en twintich quintalen voeren: maer in de Somer-tijdt is daer maer luttel waters/ſoo dat de bercken genoech te doen hebben om op te komen/ende zijn ghenootſaeckt in vele plaetſen een deel van haer goet te ontladen / ende worden met kracht van volck op-waerts ghetoghen; Soo dat den Ingenieur Antoneli voorſchreven de Koninck raedde/ dat daer een klepn Caſteelken aen de mondt van deſe rievière ſoude gheleght worden/om de goederen komende van Puerto Belo daer in te berghen/ende klepnder bercken te timmeren/om in de Somertijdt de goederen met op te voeren / latende de groote bercken voor de Winter-tijdt. Ende dat daer een wegh mochte ghemaeckt worden aen d'een zijde van de rievière/ langhs de welcke men de bercken konde op-trecken: de ſelve naer ſyn legghen konde lichtelijck ghemaeckt worden /doordien't al effen ende ſlechte grondt is / dan de boomen die daer aen beyde zijden waſſen /ende dickwils over dwers hanghen over de rievière/ende de paſſagie verhinderen/ moeſten weeh ghehouden worden. De mondt van deſe rievière is naer t'legghen van Herrera een ſteen worp breedt / daer is goede diepte/ ende eenigh beſchut voor de Briſas. Men vanght ſeer goede viſch op deſe rievière /ende opt Landt daerom her is ſeer goede jacht.

Aen de Supdt-Zee heeft men de rievière Chiepo, by welckes oorſpronck eertijdts veel Goudts is ghevonden. Daer leght noch een ander rievier by Ooſten Panama, die ſy noemen Rio de las Balſas, daer ſeer goet hout valt om bercken ende ſchepen van te timmeren; want doen Baſco Nunnez de Balboa de Supdt-Zee eerſt hadde ontdeckt/ ende voornam de Landen daer aen leggende te beſoecken /ſoo berepde hy t'hout tot ſyn Brigantins te Acla aen de Noordt-Zee / ende bracht het over landt tot aen Rio de las Balſas, (weſende het Landt hier tuſſchen beyden van d'eene Zee tot de andere maer twee en twintich leguen breedt/naer het legghen van Herrera) maer alſoo t'ſelve hout ſeer haeſtelijck van de Wormen wierdt ghegheten ende verginck / doordien het te naer by t'zout water was ghekort / ſoo was hy ghenootſaeckt by deſe rievière de las Balſas op nieuws houdt te vellen; ghelijck hy dan t'ſelve oock gheluckelijcken upt-voerde/ende maeckte hier eenighe Brigantins, daer hy de Supdt-Zee eerſt mede bezeylde. In deſe rievière komt by tijden ſoo grooten op-water / dat het Landt daer ontrent gantſchs onder-loopt/ gelijck t'ſelve den voor-ſchreven Baſco Nunnez de Balboa ghebeurde/ſoo dat t'volck hem moeſte ſalveren op de boomen / ende konden haer noch qualijck ghenoegh voor t'water bevrijden; welck een goede waer-ſchouwinghe is voor de ghene die in toe-komende op deſe rievière pets ſouden moghen attenteren. Daer zijn noch diverſche andere rievieren aen de Supd-Zee gelegen tot deſe Provincie behoorende/ van de welcke wy niet byſonders en hebben konnen upt-vinden/ende ſullen derhalven die alleen aen-roeren als wy ſullen ſpreken van de ruſte ende andere ghelegentheden van deſe Provincie.

d.2.l.2. c.13.

Het achſte Capittel.

Van de Rieviere DARIEN, ende de Provincie.

DE Riebiere Darien leght in't innerſte van de Golfo die de Spaegnaerden noemen de Uraba, ende is het ſchept tuſſchen de Prouincie ofte Audientie van Panama, ende de Prouincie van Cartagena; is geleghen aen de Weſt-zijde van de ſelve Golfo, ende aen de rechter-handt ſoo ghy die in-komt / is een groote rieviere ende van ſeer goet ende verſch water. Van deſe rievier heeft de Prouincie van Darien haren naem / welcke Prouincie ons by Herrera wordt beſchreven in volghende maniere. De ghetemperthept van de Prouincie Darien is wonderbaer / want de Meloenen / Comcommers / ende diergelijcke vruchten worden daer volkomen rijp twintich dagen naer dat het zaet in de aerde is gheworpen; ende inſgelijcks alle andere Moes-krupden. De Wijngaerden ende boomen geven haer vruchten al ſoo ſpoedigh als in Hiſpaniola. T'landt hadde veel aenghename boom-vruchten / ghelondt ende aenghenaem om te eeten; den boom Guarabana brenght een vruchte voort ghelijck de Limoenen ofte Citroenen / ende by naer van de ſelve ſmaeck / ſeer aenghenaem om te eeten: daer is een anderen boom die ſy noemen Horios, welck een vruchte geeft als Mirabolanos van ſeer goede ſmaeck: men heeft daer veel Pijn-noten / ende Daepen; doch de Daepen en zijn niet goet om te eeten / door dien ſy een wilde ſmaeck hebben. Petrus Martyr voeght hier by den boom Mameys genaemt / die een vrucht voort brengt als Oraegnie-Appelen / welcke de ſmaeck hebben van de Meloenen: De gront brenght ooc van ſelfs voort ſeer goede Baratas, welck wortelen zijn door de beſchrijvinghe van andere ghenoegh bekent. In deſe Prouincie worden veel Leeuwen ghevonden / doch klepnder als die van Barbaryen / ende niet ſoo ſtoudt ofte wreet; Luppaerds ghelijck die van Africa, ſeer fel / doch en beſpringhen de menſchen niet als wel de Tigren / ende wilde Katten grooter als Tigren / ende wel ſoo ſnel in t'loopen; men heeft daer Harten als in Spaegnien / doch klepnder ende niet ſoo ſnel in t'loopen; oock Voſſchen / inſgelijcks klepnder ende van ander couleur; Deynen ſoo groot als een middelbaer Mupl / ſonder hoornen / Conijnen ende Halen / klepnder als die van Spaegnien; Simmen ende Meerkatten van ſoo veelderhande ſoorte dat het te verwonderen is; ende meer vremde Dieren / doch onder alle wort ons een by Petrus Martyr ende Herrera beſchreven; is een beeſte ſoo groot als een Oſſe / hebbende een ſnabel als een Oliphant / haer als een Os / ende klauwen aen de voeten als een Peert / oren als een Oliphant / doch niet ſo groot ende breedt. In een van de rievieren welcke vallen in deſe Golfo de Vraba, welck ſy noemen Rio Grande, door dien ſy wel twee leguen wijt is / vindt men menichte van Crocodilen, ende aen de kant van deſe rieviere / welck overloopende veel poelen ende moeraſſchen maeckt / vindt men veel Faiſanten ende Pauwen van heel ander couleur als die van Caſtilien / ende ander ghevogelte ſeer goet ende aengenaem om t'eeten: men heeft daer ooc Papegaepen van diverſche couleuren: ſchoone Arenden ende Valcken / ende diergelijcke voghelen meer. Doch daer is een ſchadelijck gevoghelte van Vleermuyſen / die de menſchen in de theenen van de voeten / ende vingheren / ende elders byten / ende haren beet is ſeer venijnigh / ende laet veel bloets / de remedie daer teghen ghevonden / is t'bloet te ſtelpen met Zee-water / ofte met heet aſchen: men heeft daer ooc ſeer veel Slanghen ende Serpenten die ſeer venijnigh zijn / ende diergelijcke Dieren meer. Om weder te keeren tot de rieviere Darien ſelfs: Petrus Martyr ghetuycht dat het maer een ſmalle ende ondiepe rieviere is / ſoo dat daer niet als Canoas en konnen op varen: maer de rieviere hier voren aengheroert / die ſy noemen Rio Grande, ende S. Iuan, is een machtighe groote rieviere / ende naer t'ſeggen van Martyr wel een legue breedt ende ſeer diep / is ghelegen in t'binnenſte van de Golfo Uraba, ende watert daer upt door ſeven monden als Herrera ghetuycht / neghen leguen van Rio Darien voorſchreven naert Ooſten; ende op de hooghte van ontrent ſes graden. Daer by is noch een ander ende klepnder rieviere die de Spaegniaerden in haer eerſte ontdeckinghe noemden Rio de las Redes: ende een derde / die ſy noemden de la Trepadera; deſe rieviere voer Andreas de Garabito op in den jare 1514. tot aen t'hooghe ghebergte / ende onder t'ſelve ghebergte vondt hy een ander rieviere welck ſyn loop hadde tot

d. l. l. 10. c. 9.

l. l. 9. c. 6.

in de

in de Supdt-Zee. Ock ſoo was daer een ander riebiere die ſy noemden de las Anades, daer de Spaegniaerden eertijts een woon-plaetſe hadden begonnen te legghen ſes oft ſeven leguen van Darien, in een vruchtbaer ende playſant quartier / ontrent een Provincie genaemt Ceracanà, daer doen een Cazique regeerde/ghenaemt Abraybe, ende de Wilden woonden daer in hupskens boven op de boomen. Herrera maeckt ock ghewagh van Rio de Corabari, welck ontrent Darien ſoude legghen / in een bequame plaetſe ende geſonde lucht/ſoo dat de ſiecken van de Stadt Darien derwaerts trocken om haer vorighe ghеſondthept te beter weder te bekomen.

Het neghende Capittel.

Van de Steden die eertijdts zijn gheweeſt in ende ontrent de Provincie DARIEN.

IN t'voorgaende Capittel hebben wy by ghelegghenthept van de riebiere Darien, ghеſproken van de Provincie die de ſelve naem voerde: hoewel op de ſelve heden-daeghs by de Spaegniaerden geen acht meer en wordt ghenomen / ende daer nu geen ſteden ofte woon-plaetſen van Spaegniaerden en worden bevonden / ſoo ſullen wy eventwel hier verhalen t'ghene ſich eertijts ontrent deſe Provincie heeft toe-ghedragen. In de Inleydinghe van dit Boeck hebbe ick aen-ghewеſen/hoe dat dit ghedeelte van Terra Firme eertijts was verdeelt in Caſtilla del Oro ende Nova Andaluzia: Van de welcke Caſtilla del Oro in ſich begreep de eene zijde van deſe riebiere Darien naer't Weſten toe; ende Nova Andaluzia, de ander zijde naer t'Oſten toe. De conqueſte ende t'Goubernement van Nova Andaluzia wierdt in den jare 1508. van den Koninc ghegheven aen Alonſo de Oieda. Deſen Oieda met ſyn ſchepen ghekomen zijnde aen t'vaſte Landt ontrent daer nu Cartagena leght / ende een dappere neerlaghe ghеleden hebbende by de Wilden van dat gheweſte/naer dat hy hem met hulpe van Niqueſa daer over ghеworven hadde/is hy met ſyn ſchepen gheloopen in de Golfo de Vraba, om aldaer te ſoecken de riebiere Darien, die onder de Indianen den naem hadde van wonder Goudt-rijck te weſen / doch en vondt de ſelve als doen niet / derhalven houde hy een Stadt aen de ſelve Golfo die hy noemde S^t. Sebaſtiaen. Het Landt daer om her is ſeer vruchtbaer ende abundant van victuyes naer t'legghen van Herrera. Deſe plaetſe van S^t. Sebaſtian wiert ſeer haeſt weder van de Spaegniaerden verlaten/en een nieuwe woon-plaetſe gheleght aen de Weſt-zijde van de riebiere Darien, alwaer Enciſo een Stadt houde in den jare 1510. ende gaſſe den naem van Santa Maria el Antigua del Darien, welcke in korten tijdt ſeer toe-nam/ſoo dat daer een Biſdom wierdt op-ghеrecht in den jare 1514. Van naer dat de Supdt-Zee van deſe plaetſe was ontdeckt door Vaſco Nunnez Balboa, ende de hope van groote ſchatten in ende aen de ſelve Supdt-Zee te ontdecken / vermeerderde / ſoo is deſe Stadt door den Gouverneur Pedrarias d'Avila op-ghеvroken ende verleght naer Panama in t'jaer 1519. upt oorſake dat de plaetſe daer de Stadt el Antigua was gheleght/ſeer ongeſont wierdt bevonden. Want ghelijck Petrus Martyr ghetuyght / de Stadt was gheleght op een lerghe grondt by den oever van de riebiere / van alle kanten om-ringht van ſeer hooghe berghen/waer door de lucht daer ſeer hitſigh ende vochtigh was; beneffens dien/ſoo hadde deſe plaetſe veel moeraſſchen ende ſtaende poelen die een ſeer ſtinckende lucht van haer gaven. Daer was noch een ander ongheleghenthept / dat deſe Stadt wel dry leguen van de Zee lagh/ſoo dat het ſeer moeplijck was alles toe te voeren. Om deſe redenen dan was deſe Stadt ongheſondt / alhoewel t'Landt van Darien ſelfs al ſoo gheſondt ende bequaem is als eenigh Landt daer om-her. Een ander Stadt wierdt in deſe contrepe gelecht by de Capitepns van Pedrarias d'Avila, in de Provincie van Pocoroſa, by een riebiere die ſy noemden Sta Cruz, dan wiert korts daer na overrompelt en gantſch ghedeſtrueert by de Indianen. Ock ſoo houde de ſelve Gouverneur in den jare 1515. een Fortreſſe aen de haven van Acla twintich leguen van Darien (naer t'legghen van Petrus Martyr:) Weſt-waert aen/welck t'jaer daer na tot een Stadt wierdt gemaect: lagh aen de Noordt-Zee met een ſeer diepe haven/doch wat ghevaerlijck voor de ſchepen om in ende upt te komen door de ſtercke ſtroom die daer loopt langhs de cuſte. T'landt daer ontrent is berghachtigh ghelijck dat van Darien, doch ghеſonder / ende

Her. d.1.l. 7.c.16.

d.1.l.4.c.1.

d.1.l.10. c.15.

d.2.l.r.c.2.

d.2.l.2.c.1.

in veel

Her. deſcr. in veel quartieren woerdt Goudt ghevonden. De Stadt was gheleghen teghen over een Eylandt/welck ſy noemden de Pinos; doch deſe Stadt is al over langh mede verlaten/soo dat daer gheen meerder ghedachtenis van en is/dan dat Baſco de Nunnez Balboa, den eerſten ontdecker van Mar del Zur, daer ontrooft is. Ende ſints die tydt is de gantſche Weſt-zyde van de Golfo Vraba, ende de cuſte tot Nombre de Dios toe onbewoont ghebleven by de Spaegniaerden; van de Ooſt-zyde ſullen wy hier naer ſpreken in de beſchryvinghe van de Provincie van Cartagena.

Het thiende Capittel.

Van de Cuſte, Havenen en Punten van deſe Provincie van PANAMA.

OP de Noordt-zyde van deſe Provincie ende Audientie van Panama zyn de naervolghende havenen ende capen/beginnende van de riviere Chagre, daer wy hier voren van gheſproken hebben; een legue naer't Ooſten el Portete, ende de haven de Lagoſtas, twaelf leguen van Nombre de Dios Weſtwaerts; ende Puerto de Gallinas neghen leguen van Nombre de Dios Weſtwaert; ende Puerto de Bonaventura ſes leguen; ende Puerto Belo vyf leguen; al by Weſten Nombre de Dios voorſchreven. Tegen over deſe haven legghen de Eylandekens die ſy noemen las Miras, ende Iſla de Baſtimentos, welck zyn dry Eylandekens ſoo genaemt by den eerſten Ammirand, om dat hy daer eenighe velden met Mayz gezaept vondt doen hy die eerſt ontdeckte. Twee leguen by Ooſten Nombre de Dios, leght de riviere Sardanilla, ende vier leguen die van Sardina; voorts Rio de Maiz ende de Culebras; ende acht leguen voorder Rio de Franciſca, (welck is de rivier daer den Ingenieur Antoneli van ſpreeckt int leſte van ſyn advys over het fortificeren van de Stadt Panama:) aen t'begin van de Golfo van Vraba. Voorder het punt van t'Eylandt Cattiva, welck leght teghen over het geberghte aen t'vaſte Landt gheleghen/welck ſy noemen de S^t. Blas: voorts het Eylandt Comagre; ende de Pinos, teghen over t'welck eertyds aen t'vaſte Landt de Stadt Acla heeft gheleghen; ende int innerſte van de Golfo de Vraba de haven van Nilcos, by de mondt van de riviere Darien, welck ſcheyt de Provincie van Panama van die van Cartagena, ende daer is de Culata de Vraba, alwaer Alonſo Oieda eertyds gheleght hadde de Stadt S^t. Sebaſtian. De mondt ofte inkomſte van deſe Golfo leght op de hooghte van acht graden by Noorden de Linie/ende ſtreckt in de lenghte veerthien leguen te landtwaert in/ende heeft eerſt de breedte van ſes leguen, daer naer vyf/ende eyndelyc vier leguen; vyf leguen van de mont ofte begin van deſe Golfo naer t'Suyden was de Stadt Sta. Maria el Antigua gheleghen/daer wy hier voren van hebben gheſproken.

Tot naerder kennifſe van deſe cuſte/ſoo ſullen wy hier upt de Spaenſche courſen invoeghen/wat cours men houdt om van Cartagena te loopen naer Nombre de Dios. Willende naer Nombre de Dios varen van Cartagena af/ten tyde dat de Noordelyke winden waeyen/ſoo moet men hem ſelfs brenghen boven Sal de Medina, ende ſtieren dan voorts Weſt tot dat men Noordt ende Suyden is met Cabeca de Cattiva, ende dan Suydt-weſt ten Weſten aen gaen/om te vallen op Rio de Franciſca, welckes merck-teeckenen zyn ſeker Landt niet ſeer hoogh/ende binnen s'Landts eenighe hooghe berghen ſtreckende Ooſt ende Weſt/ende aen de Weſt-zyde van Rio de Franciſca ſiet men ſeker kliffen/welck zyn ſes leguen van Nombre de Dios. Soo men de boven-verhaelde cours houdende komt te ſien dry ofte vier Eylanden leggende leegh by de water/ende ſtreckende Ooſt ende Weſt/mach men verſekert zyn dat het zyn Iſlas de Cattiva; ende dan Weſt langhs de cuſte loopen; ende ſoo men dan komt een punt van leegh Landt te ſien/mach men ſyn rekeninghe maken/dat het is Punta de S^t. Blas; ende men ſal daer op ſien een rye van rotſighe berghen/welck ſy noemen las Sierras de Santa Cruz.

Aen de Suydt-Zee hebt ghy van Panama Weſtwaert aen Golfo de Parita ofte Paris, alwaer de Stadt Nata leght; Punta de Chame t'Landt van de Caſique Chiapes, die Baſco Nunnez ſoo behulpigh was in ſyn ontdeckingen: By Ooſten de Stadt Panama hebt ghy de riviere Coquira ofte Chepo, ende voorder Rio de las Balſas; voorder Suydtwaert aen Golfo San Miguel, ende in t'binnenſte van deſe Golfo, Rio de

Conges

Congos; in deſe Golfo gaet een ſeer hol water door de menighte van Eylandekens/ landen ende klippen die daer in legghen; het iſſer quaetſt te weſen in de maenden van September, October, November, December, ghelijck de Spaegniaerden t'ſelve hebben ondervonden; aen de Supdt-zijde van deſe Golfo leght Punta ofte Puerto de Pinnas; welck van Panama 50. leguen verſchepden is naer t'legghen van Herrera, ende twintich leguen over-dwers van Vraba: t'Landt is vol berghen ende klippen; het reghent daer den meeſten tijdt van t'jaer met gheweldighe ſtorm-vlaghen/welck niet alleen op t'Landt en vallen/maer oock acht ende thien/jae twintich leguen in Zee; ende t'landt is ſo dicht met boomen beſet ende over-groept/dat men daer niet gaen en kan; daer leght een rievier ontrent die de Wilde noemden Biru, welck ſchijnt oorſaeck ghegeven te hebben tot den naem van Peru. Deſe haven leght op de hooghte van ſes graden ende vijfthien minuten by Noorden de Linie. Daer aen volght Puerto Quemado, dicht by Cabo de Corrientes, op de hooghte van vijf graden: wordt oock anders ghenaemt Pueblo Quemado; is vijf en twintich leguen van puerto de Pinnas, t'Landt is vol gheboomte tot den oever toe/welck ſy noemen Manglares, ende ſoo onderhevigh den reghen ende blixem als t'voorgaende; in de eerſte ontdeckinghe van Peru heeft het volck van Pizarro veel geleden in dit quartier/ ende daer is veel volcks van onghemack ende honger om-gekomen. Tot voorder openinghe van de gheleghenthepdt van deſe cuſte aen de Supdt-Zee ſullen wy upt Pedro de Cieça hier invoegen de cours welck de ſchepen van Panama naer Peru varende ghemeynlijck houden. De ſchepen (leght hy) varende van Panama gaen eerſt erkennen las Iſlas de las Perlas, geleghen op acht graden ſchaers; van daer loopen ſy naer punta de Carachine, welck van deſe Eylanden Noordt-weſt ende Supdt-ooſt verſchepden is thien leguen, deſe Cabo is hoogh ende berghachtigh/ ende leght op de hooghte van ſeven graden ende twintich minuten by Noorden de Linie: van dit punt tot Puerto de Pinnas ſtreckt de cuſte Supdt-weſt ten Supden acht leguen; ende Puerto de Pinnas leght op de hooghte van ſes graden ende vijfthien minuten; is ſeer hoogh landt ende vol berghen: van daer loopt de cuſte Supdt ten Weſten tot Cabo de Corrientes, welcke ſmal in Zee loopt.

Het elfde Capittel.

Van de Eylandekens ontrent deſe Cuſte.

ONtrent de cuſte van deſe Provincie legghen diverſche kleyne Eylanden/ ſoo wel aen de Noordt-zijde als aen de Supdt-zijde/ de welcke wy in t'voorgaende Capittel in t'voor by gaen hebben aen-gheroert/ ende ſullen daer nu naerder van ſpreken. Op de Noordt-cuſte legghen de Eylanden van Cattiva, welck zijn leeghe Eylanden/ met witte landt-ſtranden/ ende ſtaen vol gheboomte/ men moet hem wachten de ſelve niet te naer te komen/ want t'iſſer duple gront ende met ſteen-klippē beſmet; den hoeck die ſy noemen Cabeca de Cattiva verthoont hem met een ſchorren hoeck; ende men ſiet ſtracks daer naer t'hooghe gheberghte op t'vaſte Landt. De Eylanden van Comagre zijn inſghelijcks leegh/ende legghen ghelijcks t'water/ſoo dat het ghevaerlijcken is de ſelve te naer te komen: Van deſe Eylanden naer t'Supdt-Ooſten leght het Eylandt de Pinos, welck een hoogh ende rondt Eylandt is/ niet verre van t'vaſte Landt gheleghen/ ſoo dat men t'ſelve van t'vaſte Landt niet en kan onderſchepden/ ten zy men dicht onder de wal loopt. Daer legghen noch meer kleyne Eylandekens langhs deſe cuſte/ doch alſoo die van kleynder weerde zijn/ gaen die voorby.

Aen de Supdt-zijde van deſe Provincie/ ende in de Supdt-Zee leght het Eylandt welck ſy noemen Taboga vijf leguen van Panama. Twaelf leguen voorder leggen de Eylanden de las Perlas; welck naer t'legghen van Herrera zijn twee groote Eylanden/met vele kleyne Eylandekens daer om/wel tot het ghetal van vijf en twintich toe: van de twee groote/ wordt het eene ghenaemt del Rio, ende het ander Tararequi: werden ghenoemt Iſlas de las Perlas, door dien daer eertijdts ſeer vele ende groote Peerlen ontrent wierden gheviſcht. Daer waren oock eertijdts op deſe Eylanden ſeer veel Harten eñ Conijnen/ende ander Wildt/ inſonderhept op t'grootſte Eylandt. De inwoonders ghebruycken Maiz ende Yuca voor haer broodt ende dranck/ als in andere

deelen

deelen van Indien: dat groot Eylandt heeft ſonderlinghe goede Fruyten/ende is ſeer overvloedigh van alderhande viſtocht/ende daer is goede viſch in de Zee daer om-her; daer waſſen eenighe wel-rieckende boomen/waer door in voor-tijden eenighe perſoneelden/doch te vergeefs/dat de Eylanden daer de Specerijen groeyen niet verre van daer en moeſten weſen. De Peerlen die daer ontrent gheviſcht wierden/zijn wel de grootſte gheweeſt die men in al dat ghewelt opt heeft ghevonden; ende de ingheboorene waren ſeer vernuftich in t'viſſchen van de ſelve/voeren met haer Canoen in Zee als t'kalm was/ende dupeten naer de grondt ſomtijts wel thien vadem diep/door dien de grootſte Oeſters in t'diepſte water worden ghevonden; zijn ſoo vaſt aen de klippen ende aen malkanderen ghegroeyt/ dat men die met groot ghewelt daer moet af rucken: de Indianen en hadden gheen wetenſchap om de Peerlen te gaten/ſoo dat ſyder veele door haer onwetenheyt bedorven. Herrera ſchrijft ſeer different van de hoochte van deſe Eylanden; dan Pedro de Cieca ſeght in ſyn Chronica del Peru aldus: De Eylanden de las Perlas leggben op acht graden ſchaers/ende zijn vijfen twintich oft dertich in t'getal/rondt om een welcke de grootſte is van allen/pleghen ſeer bewoont te weſen van ingheboorne Wilden/dan van de ſelve en is nu niemandt overich: die nu Heeren zijn van deſe Eylanden/houden daer Swarten/ende Indianen van Nicaragua ende Cubagua, om t'veer gade te ſlaen/ende t'landt welck ſeer vruchtbaer is/te bezaepen. De Peerle-viſcherije is daer nu gantſch ghedaen/ſoo dat gheen ofte ſeer weynige daer worden ghevonden.

Het twaelfde Capittel.

De voyagie van Ian Oxenham Enghelſman.

TOt een beſluyt van de beſchrijvinghe van deſe Provincie van Panama, ſoo is aenmerckens weerdigh/het exployt van ſeker Enghelſman/welck ons beſchreven is by Lopes Vaz Portugees. Een ander Enghelſman (ſeght hy) ghenaemt Iohn Oxenham gehoort hebbende wat buyt Sir Francis Draeck in den jare 1572. ghehaelt hadde op deſe cuſte/nam een voyagie voor om t'ſelve mede te onder-winden. Syn ſchip was van ontrent hondert en twintich vaten/eñ had daer op seventich man; quam daer mede aen de Noordt-cuſte van de Provincie van Panama, ende hadde conferentie met de Swarten die in deſe quartieren woonen/welcke hem waerſchouden/dat het Silver ende Goudt met Soldaten geconvoyeert wierdt/ſoo dat hy voornam te doen t'ghene niemant voor hem had dorven beſtaen; lande ſyn volck in een plaetſe daer Capiteyn Draeck te voren was gheweeſt/brocht ſyn ſchip op t'drooghe/ende bedeckte het met tacken van boomen/ende begroef ſyn grof gheſchut; nam alle ſyn volck mede/twee velt-ſtuckskens/ende voorts roers/victualie ende andere behoeften tot ſynen tocht/de Swarten ghelepden hem twaelf leguen te landtwaert in/tot aen een rievière die in de Suydt-Zee loopt; hier korten hy hout/ende timmerde een pinaſſe die vijf en veertich voet lanck was by de kiel; voer daer mede de rievier af tot in de Suydt-Zee/met hem nemende ſes Swarten om de wegh te wijſen/welck hem brochten aen een van de Eylanden de las Perlas, welck in de Suydt-Zee leggben recht in de vaert van Peru naer Panama toe: naer dat hy hier thien daghen hadde ghewacht/quam daer een kleyne barcke van Peru, die hy nam/ende vondt daer ſeſtich duyſent Pezos Goudts/veel wijns ende broot/korts daer naer veroverde hy noch een ander barcke komende van Lima, daer hy in vondt hondert duyſent Pezos in ſilvere baren; welc alles hy in ſyn pinaſſe over nam/ende naer dat hy ghetracht hadde eenighe Peerlen te bekomen van de Swarten die op t'Eylandt woonden/ſtelden hy ſyn cours weder naer de rievière daer hy af ghekomen was/ende liet de twee ſchеepkens die hy ghenomen hadde ledigh weeſ varen. De Swarten die op t'Eylandt de Perlas woonen/voeren ſtracx naer ſyn vertreck met hare Canoen naer Panama toe/om den Gouverneur te boodtſchappen t'gene daer paſſeerde. Waer op de Gouverneur twee dagen daer naer vier barcken ſondt met hondert Soldaten ende eenighe Swarten om die te roeyen; den Capiteyn van dit volck ghenaemt Iuan de Ortega voer eerſt naer de Eylanden de las Perlas om te vernemen wat wegh den Enghelſman hadde ghenomen/daer naer ghemoetende de twee barcken by den Enghelſman berooft/verſtondt hy dat de pinas de rievière was

op ghe-

op gevaren. Den Spaegniaerdt aen de riviere komende/was in twijfel welcken arm van de dijp daer de riviere met in zee komt/hy op varen ſoude/tot dat hy den klepnſten arm af ſagh dijven Hoender-veeren die de Enghelſche ghepluckt hadden: voer derhalven deſen klepnſten arm van de rivier op/ende vondt den vierden dagh de pinas van de Enghelſche op t'droogh legghen/ alleen bewaert by ſes mannen/daer een van doodt bleef/ende vijf namen de vlucht te lantwaert in; hy en vondt voorts in de pinaſſe niets dan victualie; ſoo dat hy reſolveerde met tachtentich man te landtwaert in te trecken om de Enghelſche te ſoecken; een half legue van de riviere komende/vondt hy een hutte van tacken ghemaeckt/ daer de Enghelſche al de ſchat gheborghen hadden; welck den Spaegniaerdt weder naer ſyn barcken brocht/ niet van mepninghe zijnde de Enghelſche voorder te vervolghen. Maer den Engelſchen Capiteyn van de ghevluchte ghewaerſchout zijnde/quam ſpoedelijck te rugghe met ſyn volck ende wel twee hondert Swarten/ ende ſette met groote furie op de Spaegniaerden; de welcke haer dienende van een boſchken dat daer lagh/ de Enghelſche ſoo bejeghenden/ dat ſy de vlucht moeſten nemen/ achter-latende elf dooden ende ſeven ghevanghenen. Wt deſe gevangenen leerden de Spaegniaerden de reden waerom deſen Engelſchen Capiteyn daer ſoo langhmet den bupdt vertoeft hadde/te weten/ dat hy over de verdeplingh van den bupt met ſyn volck oneenigh was gheworden/ſoo dat hy Swarten was gaen ſoecken om t'Silver ende Goudt naer ſyn ſchip te brenghen; bekenden mede hoe ende waer t'ſelve ſchip lagh. De vier barcken met deſe onderrechtinghe weder gekeert zijnde ſy den Gouverneur van Panama, ſondt de ſelve ſtracks naer Nombre de Dios, de welcke met der haeſt vier ſchepen ſonden naer de Golfo van Darien, ende haelden daer t'ſchip ende t'ghelchut. Eenighen tijdt daer naer ſondt den Vice-Roy van Peru hondert en vijftich man om de reſterende Enghelſchen op te jagen/ ghelijck ſy den meeſten deel der ſelver vonden beſich zijnde met Canoen te maecken/ daer mede ſy in de Noordt-Zee d'een oft d'ander barcke mochten verraſſchen/ ende haer van daer maecken; wierden ſoo meeſt ghevanghen ghebracht binnen Panama, ende daer ghedoodt/ eenighe jonghers alleen upt-ghenomen.

CARTAGENA.

Het derthiende Capittel.

Beſchrijvinghe van de Provincie van CARTAGENA in t'ghemeyn.

AEn de Provincie van Panama paelt naer t'Oosten de Provincie ende t'Gouvernement van Cartagena, welck de naem naer ſyn Hooft-ſtadt heeft verkreghen. Deſe Provincie leght op de cuſte van de Noordt-Zee/hebbende in de lenghte Oost ende Weſt van Rio Grande, ofte de la Madalena tot aen de riviere Darien in de Golfo d'Vraba tachtentich leguen, ende oock ſoo veel in de breedte Noordt ende Zuyden/ van de Noordt-Zee af tot aen de palen van Neuvo Reyno de Granada; hoewel het meer leguen replens is/ naer dat eenighe ſeggben. Het is hoogh ende berghachtigh Landt/ vol heuvelen ende vallepen/ allwaer ſeer groote ende hooghe boomen waſſen; t'ſelfer ſeer vochtich door den gheſtadighen reghen; ſoo dat de zaden van Spaegnien daer niet en willen waſſen/ nochte de Tarwe rijp worden. Op eenighe berghen van dit Gouvernement vallen veelderhande Harſten ende Aromatique Gummen/ ende ander liqueuren die ſy upt de boomen weten te trecken; groote abundantie van Draecken-bloed/ende Balſamen van ſeer excellenten reuck ende ſonderlinghe kracht. Men heeft daer abundantie van viſch/ Frupten/ ende van alderhande eetbare Waren; daer valt oock langhe Peper/ veel ſcherper als den Oost-Indiſchen/ ende oock liefelijcker van reuck ende van ſmaeck als de ghemeyne Braſilie-Peper: wepnigh Goudts wordt daer ghevonden/ ende alleen in eenighe wepnighe plaetſen. In t'Landt onthouden haer veel Tigren/ Slanghen/ ende andere felle/ verſlindende ende ſchadelijcke Dieren. De Inghebooine van t'Landt waren ſeer ſtrijdtbaer/ende gebruyckten venijn aen haer pijlen/ſoo dat ſy veel Spaegniaerden dooden/ doch zijn over langh meeſt al van de Spaegniaerden upt-gheroept ende vernielt. Dit Gouvernement begrijpt onder ſich eenighe particuliere Provincien, als namentlijck

naer t'Westen van de stadt Cartagena de Provincie van Vraba, daer wy in t'voor-by gaen voor desen van hebben gheschroken by occasie van Darien, daer't met confineert: dese Provincie/naer't seggen van Pedro de Cieça, is seer vruchtbaer/ende overvloedigh van lyfvocht/door de menichte van Wildt welck men op t'landt/ende visschen die men heeft in de rievieren/ende op de custe. Van dese Provincie komt men aen t'gheberghte welc sy noemen Abibe, welck is een vervolgh ofte Cordillera, als de Spaensche die noemen/van seer hooghe berghen/streckende naer t'Westen/de lenghte is onbekent/dan is op sommige plaetsen twintich leguen breedt/op sommige meer/ende op eenige min; heeft seer quade weghen/ende by naer onbruyckbaer voor de Peerden: op't bovenste van t'gheberghte en woont gantsch geen volck; maer in de vallepen die seer veel ende groot zijn/woonden eertijdts veel volck/seer rijck van Gout/welck sy vonden in de rievieren ende beken die van t'hooge geberchte af wateren/ende haer cours Westwaert aen nemen. Het regent den meesten tijt van t'jaer in dit gheberghte/ende de boomen druppen continuelijck van t'water datter op gevallen is/welc verhindert dat daer gheen gras en wast/soo dat daer gheen voeder en is voor de Peerden: door dese groote vochtichept ende gheduerigen regen valt het een seer moeplijcke reyse door dit gheberghte/ende t'soude daer niet te reysen zijn/ten waer men daer vont sekere boomen/de Boucke-boomen niet ongelijck/welck seer sacht ende droogh hout geven/welc lichtelijc brant/waer door de reysende lieden haer konnen droogh/want t'ander hout door de natichept is onbequaem om vyer te maken. Aen de voet van dit gheberghte als ghy die over zijt getrocken na 't Suyden/legh de Provincie Tatabe, daer eertijts veel volck woonde/dat rijck ende strijdtbaer was/ende dit volck besloegh t'meeste landt van hier af tot aen de Suydt-Zee. Aen de selve zijde van t'gheberghte legh de Provincie del Guaca, 30. leguen van de stadt Antiochia, daer wy hier naer sullen van spreken. Van om weder te keeren naer de custe/by de Provincie van Vraba hebt ghy de Provincie van Zenu, by naer van de selve gelegenthept ende ghestalte als die van Vraba; dese Provincie was eertijdts als een ghemeyne begraef-plaets/daer vele natien/oock verre van daer woonende/haer dooden brochten/ende seer magnifikelijc begroeven met alle haer gout en andere kostelijcheden/soo dat de Spaegniaerden in voor-tijden seer veel gouts ende schatten upt dese begraeffenissen hebben ghehaelt. Naer Rio Grande toe/by Oosten de stadt Cartagena, heeft men de vallepe Zamba; ende voorder de Provincie van Mopox.

Het veerthiende Capittel.

Van de Stadt CARTAGENA.

CArtagena de Hooft-stadt van dese Provincie heeft haren naem van de stadt Cartagena in Spaegnien/door dien daer groote gelijchept is tusschen de havenen van beyde dese plaetsen: legh aen de Noordt-Zee/2. leguen van punta de la Canoa naer't Westen/op de hooghte van 10. graden by Noorden de Linie/ende op de lenghte van 76. grad. van den Meridiaen van Toledo naer 'tseggen van Herrera: de welcke segh dat daer wel 500. hupsgesinnen woonen/en daer onder wel 2000. vrouwen: den Gouverneur van de Provincie woont daer/benessens de andere Officiers van den Konine/daer is een Cathedrale Kercke/doch Suffragaen van die van Neuvo Reyno. Daer zijn Cloosters van Dominicanen ende Minne-broeders: legh op een blacke pleyn/welck by naer een Eylandt is/hebbende aen de Noordt-zijde de Zee met een blacke ende ondiepe custe; ende naer de landt-zijde heeft sy een arm van de Zee/reyckende tot een moeraisch ofte Lack/welck sy noemen Canapote, welck ebt ende vloeyt ghelijck de Zee/ende op de selve upzen: men gaet van de stadt naer t'vaste Lant over een brugge in maniere van een calsije/by de 250. passen lanc: in dese calsije zijn twee door-tochten door welcke t'water in en upt-loopt met de getijden. De gront daer de stadt op-gelegh is/is landt/en 2. vademen diep gravende vint men versch water; ende hoewel de plaetse somtijdts ongheson is/door dien de luchten upt het moeraisch op-treckende/hooft-pijn causeren/soo en is sy nochtans nerghens na soo ongheson als Nombre de Dios, maer mach naer de gelegenthept van die quartieren wel voor ghesondt ghereken worden. De stadt is seer wel gebout/heeft vijf doorgaende straten van de haven/welcke aen t'West-eynde legh tot het Noorder quartier aen de zee/welckes strandt tot by de hupsen komt:

Digitized by Micro

ſen komt: elcke ſtrate is by de ſes hondert paſſen lanck / hebbende ſeer bequame woo-ninghen met haer plaetſen ende Hoven: door de breedte van de ſtadt loopt een ander ſtrate die de voor-gaende door-ſnijt/beginnende aen den arm van de Zee / ende upt-komende aen de wijde Zee / ende is by naer eens ſoo langh als de andere. Daer is een groote Kercke / Tol-huys van den Koninck / Raedt-huys ende andere publijc-que edificien. De haven is een van de beſte van gantſch West-Indien / hoewel de groote ſchepen wat verre van de Stadt aen ancker leggben: heeft aen het in-komen een Eylandt / ghelijck dat van Eſcombrera by Cartagena in Spaegnien/doch groo-ter / welck eertijdts ghenaemt wierdt Codego,ende nu noemt men het Carex, is twee leguen lanck / ende wepnich min als een halve breedt/ pleegh bewoont te zijn by In-diaenſche villchers /heeft gheen verſch water. Doen Sir Francis Draeck deſe ſtadt in-nam (als wy hier naer ſullen verhalen) vondt hy op dit Eylandt een grooten bor-put / upt de welcke hy ſyn ſchepen van water verſach. De ſelve ghetuyght dat dit Ey-landt is een ſeer ghenoechlijcke plaetſe / weſende gantſch beplant met alderley ſoo-rten van ſeer goede ende lieflijcke vruchten / als Oranghie-boomen ende andere / ſeer or-dentelijcken ghetelt tot wandel-weghen van ſeer groote lenghde / ſoo dat het gantſch Eylandt eenen wel-gheplanten boom-gaerdt ſchijnt te weſen. T'water t'welck men in de Stadt met delven vindt is wat grof ende rauw; men ſoude daer ſeer goede re-ghenbacken konnen hebben / want het reghent daer veel: De Stadt en kan niet over-rompelt worden dan langhs de haven / ofte langhs den arm van de Zee; ofte langhs de cuſte van de groote Zee; ſoo dat met twee Forten te legghen / ende wel van ghe-ſchut ende volck te voorſien/men die ghenoegh ſoude konnen verſekeren. Deſe Stadt was eerſt ghebout in den jare vijfthien hondert twee en dertich by Pedro de Heredia geboren van Madrid; welck met groote moeyte ende liſticheyt een goet deel van t'landt bevrevichde/ door dien de inwoonders ſeer ſtout ende ſtrijdtbaer waren / ſoo wel vrou-wen als mans; ende men heeft geſien dat een vrou van achtjien jaren wel acht Spae-gniaerden doode met haer pijlen / eermenſe konde vermeeſteren. De Stadt is ſeer op-ghekomen ende de inwoonders rijck ghewoorden door de groote ſchip-baert die daer is op Spaegnien / ende door dien de vlote van Terra Firma daer ſomtijdts overwin-tert: doch ſonderlingh door de ſchat die de groote revier Madalena af komt upt Neu-vo Reyno de Granada. In den jare 1585. wierdt deſe Stadt in-genomen by de En-ghelſche onder t'belepdt van Sir Francis Draeck, hoewel hy de ſelve wel voor-ſien / en-de op haer hoede vondt/want waren wel een maent te voren voor syn komſte gewaer-ſchout / ſoo dat ſy alle de aen-komſten ſeer ſterc met barricaden/trencheen ende ghelchut ende volck hadden voorſien; niet te min veroverde hy de ſelve met ſeer mannelijcke cou-ragie / verbrande daer een deel van/ende ranſoeneerde de reſte voor hondert ende thien duyſent Ducaten;vonden een ſterck Caſteeltjen op de inner-haven legghen/de welcke naeuw was/ende met ſtere ketenen op geſchut;ook een Abdije ofte Prioryp/een vieren-deel van een mijle beneden de Stadt aen de water-zijde van de haven/weſende met een ſteene muyr om-ringht.

Het vijfthiende Capittel.

Naerder beſchrijvinghe van de Stadt met haer aen-komſten,by den Ingenieur Baptiſta Antoneli.

IN t'voor-gaende Capittel hebben wy de Stadt Cartagena beſchreven volghens t'ghene Herrera daer van ſchrijft;maer alſoo den Ingenieur Antoneli die noch par-ticulierder heeft beſchreven in den jare 1587.ſoo ſal't de pijne weert zijn t'ſelve hier in te voegen. Cartagena (legbt hy) is een ſtadt ende principaelſte plaetſe van dat Biſdom; ſy legbt 40. leguen van Santa Martha, op de hooghte van 10. graden ſchaers by Noorden de Linie; is gelegen op een ſandt-bancke ofte baye gelijc een Eylant/heeft ontrent 450. familien;daer zijn ſchoone gebouwen ende de huyſen meeſt van ſteen getimmert: daer zijn 3. Clooſters/waer van de 2. leggen binnen de ſtadt/ende d'ander legbt bupten/ende om na t'ſelve te gaen/moet men gaen over een calſije/ende t'water aen beyde zijden:hier is ſeer grooten handel upt Spaegnien ende upt het nieu Rijck van Granada, van Pe-ru,upt de Eylanden / ende alle de cuſte van Terre Firme; t'is een ſeer ghelonde plaetſe.

Dese Stadt heeft een seer goede haven / ende bequaem om veel schepen te herberghen: de haven heeft twee in-komsten / de eene een half legue van de Stadt daer voor alle schepen komen in dese haven/is veerthien hondert passen wijdt/ende diepwater: d'ander wort genaemt la Boca Chica, een legue van de voor-gaende naer het Westen/en is 900. passen wijt/ en heeft in t'midden een Canael 200. roeden wijt ende 15. tot 20. vademen diep op sommige plaetsen/min ofte meer: om in de haven te komen moet men varen door dit Canael/ t'Landt schrickt in ende upt. Int in-komen van de haven/na dat ghy t'Canael door sijt/moet ghy het houden naer het strandt toe/dicht by het Eylandt Carex, ende sien hoe veel daer meer is als de voor-schreven twee hondert roeden/de reste sijn al riffen van klippen / bedeckt op den top met twee ofte drij voet waters / meer ofte min: Soo dat de schepen die hier willen in- komen / moeten goede Lootslieden mede brenghen / die wel ervaren sijn ; ende dit en is noch niet ghenoech / maer dienen t'boot voor upt te schicken met het Loodt / om te diepen waer het meeste water van het Canael leght om in te komen. Daer sijn drij plaetsen ontrent dese Stadt langhs de welcke de vpandt kan attenteren te lande. D'eene is daer de vpandt in quam ende lande / welck is een Sandt-baye / aen de eene sijde is de Zee / ende aen de ander sijde een groot Lack / welck streckt naer de haven. De Sandt-baye ofte bancke is aen d'een sijde vijf hondert treden breedt / al landighe grondt / sonder boomen ; soo dat de vpandt aen-vallende van dese plaetse ghenootsaeckt is te trecken langhs dese Sandt-bancke / ghantsch bloot ende onbeschut dese vijf honderdt passen / de welcke reycken tot aen de Trenchee / ende aen d'ander sijde oock noch vijf hondert passen tot aen de Stadt: de voor-schreven Sandt-bancke is hondert ende dertich treden breedt daer de Trenchee gheleght is. Aen dese sijde is de Stadt tot tweemael toe by de vpandt in-ghenomen ; daerom hebben wy hier in de grondt gehept een groote menichte van palen/welc loopen tot vijftich treden in Zee/ende dit hebben wy ghedaen om dat het een dangereuse ende vuyle custe is. Ende beneden in den bodem van de vallepe hebben wy een kleyne Schanse gheleght / daer men drij ofte vier Stucken op kan planten ; ende hebben een diepe gracht doen graven / welcke aen beyde sijden op de Zee respondeert / soo dat de Stadt van dese sijde genoech verseckert is. De ander aen-komste is leegher by de voor-seyde Sandt-bancke / welck woordt ghenaemt la Cienaga, ofte t'Moer del Roreado ; dit is een ander plaetse aen de voor-schreven Sandt-baye / drij honderdt passen breedt van d'een plaetse tot aen de Zee-kant ; ende aen d'ander sijde leght de Cienaga, welck is een stuck landts dat t'gheheele jaer door onder water leght. Soo dat de vpandt die de Stadt van dese sijde soude willen besprinchen / moet komen trecken een groot stuck weeghs over een Sandt-bancke / daer de Zee leght aen de eene sijde / ende een bolschken aen d'ander sijde / ende over een stuck landts daer water op staet / doch niet heel bedeckt. Hier dan hebben wy een Schanse ghemaeckt met haer noodighe flanqueringhen / ende hebben daer een diepe gracht doen graven seftich voeten wijdt / soo dat de Zee komt tot aen dit verdroncken Landt / ende hebben alsoo dese passagie ghesloten / dat de Stadt ghelijck op een Eylandt leght. Daer sijn twee duysent ende ses hondert passen tusschen dese plaetse ende de ander Trenchee daer Sir Francis Draeck laetst lande. Het in-komen van de haven is by de brugghe ende callije / welck gaet van de Stadt tot Ste Franciscus ; dese callije is drij hondert passen lanck / ende twaelf breedt / ende t'water aen beyde sijden / soo dat dit de sterckste is van alle drij de plaetsen ; hebbe hier een val-brugghe doen maken / ende op den top een platte-form om gheschut op te leyghen / ende aen beyde sijden van de brugghen sijn Trenchees ghemaeckt daer t'volck achter kan schuylen. Aen t'punt van dit Landt ghenaemt Ycacos, welck is aen't in-komen van de haven naer Sta Anna toe / hebben wy een Fort ghemaeckt van hout / welck vier-kant is / ende drij hondert voeten op elcke sijde / daer men vijfthien oft sesthien stucken gheschuts kan planten / ende houden vijftich man in Garnisoen ; achter t'hout ofte plancken leght een wal van aerde vier voeten dick / ende daer achter landt; dit Fort sal grootelijcks dienen tot beschermninghe van de haven / door dien alle de schepen die in-komen / soo naer komen aen dese plaetse / dat men daer somtijdts wel een steen soude konnen in werpen: ende wanneer eenigh oorlogh-schip soude attenteren in dese haven te komen / soo is de twee Galeyen belast upt te komen / ende te setten by het Casteel / met de snupt naer Zee toe / om soo des vpants schepen van voren in te schieten /

Hy spreect van Sir Francis Draeck.

Digitized by Micro

dewijl het Fort die in de zijden ſchiet: de vpandt dan gherampaneert in komende/ ſal ghenootſaeckt zijn op de lp te ſmijten/ of anders verballen op de klippen die ſp noemen Iſmo, ofte andere blinde klippen die bp t'Eplandt Carex legghen. Ende ghenomen dat wp doo? deſe middel gheen goet en konnen doen in deſe plaetſe/ ende dat de vpandt ſoude onder-ſtaen met langhe booten ofte pinaſſen te komen doo? de nauwe mondt; ſoo dient men vier fregatten ghereet te hebben/ om de Galepen naer t'ſelve nauwe Canael te roepen; doo? dien de in-komſte ſoo ghevaerlijcken is/ en ſal daer gheen Schip dien wegh in de haven konnen komen/ oft wp ſullent in de grondt ſchieten. Belanghende de beſcherminghe van de haven ſelfs/ hier moghen wp een ſterck Caſteel bouwen met vier bol-wercken/ aen't punt van Ycacos, welck leght aen de zijde daer de Stadt is ghebout/ doo? dien al de ſchepen die naer deſe haven komen/ moeten dicht onder deſe wal komen als voo?ſept is; want varende aen d'ander zijde/ loopen ſp groot perijckel/ ende veronghelucken ſomtijdts; oock ſoo wo?den ſp doo? de windt daer toe ghenootſaeckt: Aen d'ander zijde waer t'Eplandt Cares leght/ ſoude men een vierkanten too?n konnen bouwen/ ende vier oft vijf ſtucken op legghen/ om te verhinderen dat daer gheen klepn ſchepen ofte barcken hier bp nacht mochten in ſluppen om ſchade te doen/ ofte de vlote hier leggende te verbranden: dan op beyde deſe Forten goede wacht houdende en kan hier gheen ſchip ofte barcke ongeſien in komen. Aen de enghe mondt/ voo? aen/ aen de zijde van t'Eplandt Cares, waer de kille dicht onder de wal leght/ kan een ander Caſteeltjen ghemaeckt wo?den/ ende vier oft vijf ſtucken op-gheleght/ ende ſes oft acht man om de wacht te houden. Al dit voo?-gaende ghedaen zijnde/ ſal deſe Stadt wel geſterckt zijn. V. M^t. is aen deſe plaetſe ten hooghſten gheleghen/ want t'is de voo?naemſte vaſtichept van alle dit Landt.

Het ſeſtijende Capittel.

Van de andere Steden van deſe Provincie.

IN deſe Pro?vincie van Cartagena zijn noch eenige klepnder ſtedekens/ als namentlijc het ſtedeken van S^t. Iago de Tolu, welc leght twaelf leguen van Cartagena, naer t'Supdt-weſten ten deele bp Zee/ doo? dien men over landt niet en kan repſen ende ten deele doo? moeraſſchen ende over t'geberghte: leght ſes leguen van de Zee: t'is gheſont Landt/ daer wo?den veel beeſten ghewepdt/ ende veel landt bezaept; daer waſſen oock ſeer goede vruchten van Spaegnien: Van deſe plaetſe wo?dt ghebracht den koſtelijcken Balſem/ die ſp noemen de Tolu, welck Monardes beſchrijft in ſpn Hiſtoria Simplicium Medicamentorum in 10. Capitt. Daer wo?dt nu (leght hp) upt ſeker Pro?vincie van t'vaſte Lant/ gelegen tuſſchen Cartagena ende Nombre de Dios; bp de Indianen genoemt Tolu, over-ghebracht ſeker liqueur van Balſem/ van ſeer groote kracht/ ende het uptnemenſte medicament dat opt upt deſe Landen is over-ghebracht; de boomen daer het van komt/ zijn de leege Pijn-boomen gheliick/ haer tacken herwaerts en derwaerts uptſpreydende met bladeren als de Caroben/ ende altijts groen; de beſte zijn die in de Hoven wo?den onderhouden; de ſcho?ſſen van deſe boomen zijn dun/ die wo?den gequetſt ofte geſneden/ ende placken onder de quetſure eenighe lepeltjens van ſwart Was gemaeckt; in de welcke ſekere vettichept traent/ die ſp daer naer in andere bequame pottekens vergaren ende bewaren; dit moet gheſchieden als de Sonne op t'heetſte ſchijnt/ want de koude verhindert datter niet upt en vloept; upt de weeren ende knoopen van de ſtruyck vloept oock eenige vochtichept/ dan die druppt op d'aerde/ ende gaet verlo?en. Deſe vochtichept is roodt van verwe naer t'Goudt treckende/ niet heel dick noch oock niet heel dun/ ſeer klevende ende vaſt-houdende/ ſoet ende aenghenaem van ſmaeck/ ende niet walgelijck als de andere Balſamen/ ſeer lieflijck van reuc/ ende de Limoenen bp naer gelijckende/ ſoo dat ſp niet verbo?gen blijft waer ſp oock is/ maer vervult de plaetſe daer ſp is met haren lieflijcken reuck/ ende een wepnich gheſtreken in de palm van de handt/ riect bp na als de bloemen van Iaſmin. Die de krachten van deſen Balſem voo?der begeeren te weten/ leſen voo?der bp Monardes; oft in Crupdt-boeck van Dodoneus bp D. Raphelengius vermeerdert.

Voo?ts is in deſe Pro?vincie noch een plaetſe die ſp noemen la Villa de Maria, twee en dertich leguen van Cartagena gheleghen naert Zupden.

Santa Cruz de Mopox leght seventich leguen van de Stadt Cartagena, men reyst derwaerts ten deele by de Zee/ende voorts de riviere Madalena op/aen welckes oover sy leght / ende van de welcke sy by naer half om-ringht is/een ongheſonde plaetſe door dien sy leght tusschen moeraſschen; is anders wonder wel gheleghen voor den handel die op de groote riviere wordt ghedreven: van daer tot Antioquia, welck behoort tot t'Gouvernement van Popayan, zijn hondert ende twintich leguen naer t'legghen van Pedro de Cieça.

La Baranca de Malambo is een Tol-huys tot de jurisdictie van deſe Provincie behoorende / dertich leguen van de Stadt / op den oover van de riviere Madalena, ende twintich leguen van Sta Martha; ſes leguen van de Zee / daer worden de koopmanſchappen gelost die gevoert worden naer Neuvo Reyno, ende worden van hier voorts de rivier met Canoen op-ghebrocht.

In de Provincie van Vraba tot deſen Gouvernemente behoorende / was eertijdts een Stadt gheleght by Don Pedro de Heredia, welck hy noemde San Sebaſtian de buena viſta, was ontrent een half legue van de Zee geleghen/op ſeker klepne heuveltjens: t'Landt daer ontrent is vol gheboomte/ inſonderheyt Palm-boomen/de welcke voort brenghen uptermaten groote Palmitos, ſoo dat een man ghenoegh aen twee te draghen heeft / zijn wit / ſoet / ende van ſeer goet voetſel. t'Landt is vruchtbaer ende over-vloedigh van lijftocht. Van deſe Stadt is naderhandt weder verlaten door de ontdeckinghe van Peru ende andere rijcke Provincien: Pedro de Cieça beſchrijft ons de wegh die men plagh te nemen van deſe plaetſe naer Antioquia; men treckt (ſeght hy) langhs de cuſte vijf leguen tot een klepn rivierken welck sy noemen Rio Verde, van waer tot aen de Stadt Antioquia zijn acht en veertich leguen: van dit rivierken tot aen de hooghe berghen van Abibe zijn plepnen met ſeker heuvelen / dichte boſſchagie ende veel rivierkens: t'Landt is onbewoont ontrent de wegh / door dien de Wilden haer geretireert hebben naer plaetſen van de wegh af-geleghen: men reyst meeſt langhs de rivieren/ door dien daer gheen ander weghen en zijn van weghen de dichte boſſchagie. Om daer ſonder ghevaer te reyſen moet men waer-nemen de maenden van Ianuar. Februar. Mart. ende April, want daer naer regent het ſeer/ende de rivieren walſen ende loopen ſterck. Deſe plepnen ghepaſſeert zijnde/ komt men aen t'hooghe gheberghte van Abibe, daer wy hier voren van hebben ghesproken; ende over t'ghebergh-te komt men aen een ſchoone vallepe ende black Landt / welck sy noemen del Guaca; daer aen volghen de vallepen van Nore daer de Stadt Antioquia in gheleghen is.

Het seventhiende Capittel.

Van de Rivieren, Havenen ende Punten van deſe Provincie.

ONder Mopox valt de machtighe riviere Cauca (welc haren oorſpronck heeft boven Popayan) in de groote riviere Madalena, ende meer nederwaerts naer Cartagena toe leght een bergh die sy noemen el Morro Hermoſo; welck de ſchepen komende van punta del Aguia, ende willende naer de Stadt Cartagena maecken in t'ghe-ſichte te krijghen/ſtierende van de voorſchreven Cabo Weſt ten Zuyden/ende daer komende teghen den avondt/ ſoo ſetten sy het ghemeynlijck achter Morro Hermoſo, ende naer t'eerſte quartier maken weder zeyl/ſtierende upt Weſt ten Noorden om te mijden Iſola de Arenas, welck leght twee leguen t'Zeewaerts recht teghen over Zamba: de merck-teeckenen van Morro Hermoſo zijn t'ghelicht van een ſwart Landt niet ſeer hoogh ende rondt. Het punt de Zamba heeft voor een teecken de ghelijckenis van een Gallepe die ghetakelt is: daer naer volght op de ſelve cuſte el Buhio del Gato, welck is hoogh Landt met ſeker witte kliffen te Zeewaerts / ende meer naer t'Weſten leght punta de la Canoa, twee leguen van de ſtadt Cartagena, naer t'Ooſten toe; is leegh Landt leggende gelijcks de Zee/ ende daer eyndet de cuſte/die Ooſt ende Weſt ſtreet. Voorder leght punta de los Ycacos aen't in-komen van de haven van Cartagena, teghen over t'Eylandt Carex daer wy hier voren van ghesproken hebben; ende punta de la Nao, aen t'vaſte Landt/ neffens de ſmaller in-komſte van de haven/ende ghelijck naer't Noorden een klepnder Eylandeken/welck sy noemen Sardina. Op de cuſte van Tolu leggen de Eylanden van Baru, welcke zijn ſes naer t'leggen van Herrera; maer de Spaen-

de Spaenſche courſen legghen dat maer dry oft vier Eplanden en zijn / leegh ende vol boomen / ende daer en is gheen goede diepte dan dicht onder het landt; voorder aen het begin van de Golfo de Vraba, de Eplandekens die ſy noemen de San Bernardo, teghen over de rievière van Zenu, welck zijn ſes in't ghetal naer t'legghen van Herrera, ende volghens de obſervatien van de Spaenſche courſen; vol van hooghe bergen met ſeecker zandt-bayen naer zee toe / ende hebben goede diepte twee ofte dry leguen aff / welcke diepte ſy noemen la Bacilla.

De rievière van Zenu, is groot ende diep / daer de Provincie de naem van heeft / legghende dertich leguen van Darien naer het Oosten. Voorts Iſla Fuerte, een Eplandt twee leguen groot / daer veel zouts valt / naer t'legghen van Oviedo: de Spaenſche courſen legghen dat Iſla Fuerte is een groot ende hoogh Eplandt / vol bergen; hebbende aen de Noort-zijde een rif van klippen twee leguen in Zee ſtreckende; men mach anckeren aen de Weſt-zijde van het ſelve / tuſſchen de voorſchreven klippen ende het vaſte landt in vijfthien vadem waters / ende is klep-grondt. Daer leght mede t'Eplandt Tortuga welck is klepn ende onbewoont. De haven van Zenu leght vijf-en-twintich leguen van Cartagena, is een groote baye die haer in-komen heeft van t'Oosten / is ſeer ſeker / ende daer wort veel zouts ghemaeckt. Her. d. 2. l. 1. cap. 6. l. 3. c. 8.

Hoe wel de rievière die ſy noemen Rio grande om haer groothept / ende de Madalena, om dat haer mont aen de Noort-zee op dien dach ontdeckt wiert / haer oorſprong heeft boven Popayan, ende derhalven daer by ons breeder daer van ſal gheſproocken worden / ſullen even-wel hier een weynich van de ſelve aen-roeren / om dat de Provincien van Cartagena ende Sta Martha, daer wy verbolghens van ſullen ſpreecken de meeſte nuttichept daer van ghenieten. Deſe rievière komt ſeer breet ende machtich in Zee loopen / ſes en twintich leguen van de Stadt Cartagena naer t'Oosten toe / op de hooghde van twaelf graden by Noorden de Linie. Acoſta ſchrijft dat men de ſtroom van deſe rievier wel thien leguen in Zee ghewaer wort / twee leguen breedt: Soo dat de Schepen daer voor by varende perickliteren in dien ſy te naer comen; door de ravelingh van de ſtroomen. Heeft een Eplandt in haer mondt; wordt meer dan hondert ende vijftich leguen op-ghevaren. T'Eplandt legghende in de mondt van de rievière / is vijf leguen lanck / ende een half legue breedt; de wijdſte mont die men gemeynlijck op-vaert / leght aen de zijde van Santa Martha; waerom oock deſe rievière by de Spaegniaerden dickwils Rio de Santa Marta werdt ghenaemt: Alle de Waeren die ghevoert werden naer Neuvo Reyno, worden deſe rievier op-ghebracht met ghewelt van roeyen / ende trecken met de Lijn / ende men is belich om die hondert ende vijftich leguen op te varen over de twee maenden; ende t'Silver ende Goudt komt de rievière af in dry weken. Het donder / blixemt / ende reghent geweldich op deſe rievière / meeſt van midder-nacht tot smorghens. In de maent van October ende ſo voorts tot April, waſt het water van deſe rievière ſeer / ende het op-water komt dan gheweldich af / door den overvloedighen reghen die dan valt op 't gheberghte / als Herrera ghetuyght. l. 2. c. 6. d. 5. l. 10. c. 10.

SANTA MARTHA.

Het achthiende Capittel.

Van de gheleghentheyt van deſe Provincie.

DE Provincie ende t'Gouvernement van Santa Martha leght verbolghens op de cuſte van Terra Firma, heeft in de lenghte tuſſchen de uyterſte palen van t'Gouvernement van Cartagena aen de Weſt-zijde / ende het Gouvernement van Rio de la Hacha, aen de Ooſt-zijde ſeventich leguen, ende oock ſoo veel leguen in de breedte.

De tempre van deſe Provincie ontrent de Zee-cuſte is heet: maer binnen s'landts koudt / door dien ſy gheniet de koude van de Sneeu-berghen / welcke legghen twintich leguen van de principale Stadt van dit Gouvernement / ende inſonderhept de Provincie van Tairona, welck is berghachtich ende koudt landt: als daer gheen briſes ofte Ooſtelijcke ende Noordelijcke winden en waeyen / ſoo iſt exceſſif heet op de cuſte ende de landen daer aen palende: het reghent daer ſeer in de maenden van September ende October, in de andere maenden valt daer maer luttel waters / door dien daer dan Her. d. 4. l. 10. c. 8.

oꝛdinaris waepen Oosteliꝛcke ende Nooꝛdt-Oosteliꝛcke winden/ die dꝛoogh zꝛn ende ghelondt: ende als het reghent/ zoo waepen daer vendavalen ofte winden van 't landt. Van de Stadt Sta Martha af tot het beghinsel van de berghen/ welck zꝛn dꝛy leguen weeghs/ is het black landt; 'tgheberghte is seer steenachtich/ onvꝛuchtbaer voꝛ wepden/ sonder vꝛuchten ofte boomen/ ende daer vallen veel rievieren van 't gheberghte af; ende op de blacke velden verdꝛooght het gras/ ende het ghesaepe werdt verdoꝛven wanneer de brises te seer waepen/ waer dooꝛ men dickwils schade ende ghebꝛeck komt te lꝛden. De Oꝛaegnie-boomen/ Lymen/ Limoenen/ Granaten ende Dꝛupven/ willen daer tamelꝛck wel wassen: Men heeft daer Guayavas, Plantanos, ende andere dierghelꝛcke vꝛuchten van de Lande; ende van Castilien zꝛn daer ghebꝛacht Latuwe/ Radꝛysen/ ende andere Hof ende moes-krupden welck daer wel wassen/ als mede Meloenen/ Pompoenen ende Concommeren. Daer zꝛn veel Hoenderen van Castilien/ Dupven/ Perdꝛysen ende Conꝛnen; men vindt daer oock Tigren/ Leeuwen ende Bevꝛen. 't Landt is vꝛuchtbaer van Maiz ende Batataz woꝛtelen. In Buritaca legghende in de wegh van de Stadt Santa Martha naer la Ramada toe/ zꝛn Goudtmꝛnen: Ende in Tairona vindtmen groote menichte van kostelꝛcke ghesteenten die dienstich zꝛn teghen diverschе gebꝛeken in s'menschen lichaem/ als teghen het bloeden/ ende 'tgrabeel: oock Marmoꝛen/ Jaspis ende Poꝛphyꝛen/ ende andere; ende oock eenighe Goudt-mꝛnen. Ontrent een half legue van de Stadt Santa Martha zꝛn veel gemaeckte zout pannen/ daer de Indianen seer goet zout maken/ met welcke 'tgantsche Landt daer ontrent werdt voꝛsien. De inghebꝛene Indianen van dese contreye zꝛn dispoost/ ende goet van verstandt/ hoewel quaet van aerdt/ ende seer hoochmoedigh: woꝛden ghegouverneert bꝛ haer Caziquen, stꝛyden met boghen ende venꝛnighe pꝛlen/ sꝛ kleeden haer met mantels van Cottoen/ ghescheidert met diverschе couleuren; daer is noch veel volcks/ ende zꝛn met de Spaegniaerden noch meest in oꝛloge; waer dooꝛ de Spaegniaerden gheen volkomen meesters en hebben konnen werden van de rꝛcke Pꝛovincie van Tayrona, hoewel het menighe het leven heeft ghekost. In de rievieren ende in de Zee bꝛ dese Pꝛovincie werdt veel visch ghevanghen van seer goede smaeck. In dit Gouvernement woꝛden begrepen de naervolghende minder Pꝛovincien/ Pozigueica, Betoma, Tairona, Chimila, Buritaca. De vallepe van Tairona leght tes ofte seven leguen van de Stadt van Santa Martha, ende is groot ende rꝛck: Herrera seght elders dat dese vallepe leght achthien leguen van Santa Martha voꝛschꝛeven/ langhs de custe naer Ramada toe/ ende tes leguen binnen s'landts: ende de vallepe Mongay paelt daer aen/ die mede seer rꝛck is. Buritaca leght veerthien leguen van de Stadt Santa Martha naer la Ramada toe; de Pꝛovincie van Bonda dꝛy leguen ende een half van de selve Stadt: ende de vallepe Coto tusschen Pozigueica ende Santa Martha. Van de vallepe Eupari die mede tot dit Gouvernement belanght/ siet bꝛ de Stadt de los Reyes, in dit Boeck/ cap. 20. In de Pꝛovincie van Chimila is seer kraep vꝛouwen-volck/ ende de mans zꝛn sterck ende seer stꝛydtbaer. In dese Pꝛovincie neemt zꝛn begin het seer hooghe gheberghte/ welck de Spaegniaerden noemen las Sierras Nevadas, om dat daer altꝛdts sneeuw op leght/ welck vooꝛts loopt dooꝛ vele Pꝛovincien/ dooꝛ Peru ende Chili, ende tot aen de Strate van Magellanes toe. Dit gheberghte woꝛdt wel dertich leguen in Zee ghesien met sꝛn sneeuw op de toppen; aen de voet van dit gheberghte leght de vallepe van Tairona voren verhaelt/ waer dooꝛ het oock ghemeynlꝛck 'thooghe gheberghte van Tairona werdt ghenaemt. In dese Pꝛovincie hebben de Spaegniaerden vꝛf Steden ofte woonplaetsen/ de inwoonders van de lande zꝛn noch vele/ ende meest noch in oꝛloghe met de Spaegniaerden.

Her. d. 4. l. 5. c. 11.

d. 5. l. 9. c. 5.

d. 4. l. 5. c. 11

d. 4. l. 7. c. 7

Het neghenthiende Capittel.

Van de Stadt Santa Martha.

DE voꝛnaemste Stadt/ ende daer dit Gouvernement den naem van voert/ is Santa Martha; leght op de hooghde van thien graden bꝛ Nooꝛden de Linie/ ende op de lenghde van vier en seventich graden van den Meridiaen van Toledo, naer 'tseggen van Herrera: andere stellen die op thien graden ende een half; ende Petrus Martyr op de hooghde van elf graden. Is ghebouwt aen een seer ghesont quartier/ bꝛ den

by den oever van de Zee; ende heeft een ſeer goede ende groote haven/ wel beſchut/ ende goede aucker-gront/ ook ſonderlingh fraeye gheleghenthept om de ſchepen over te halen ende te beſoecken; is een half legue breedt; teghen over de Stadt heeft hy eenen grooten bergh/ welck haer dient voor beſchut; heeft goede diepte ſonder klippen ofte drooghten; haer in-komen is naer 't Weſten/ met abundantie van verſch water ende houdt. Daer pleegh eertijdts veel volcks te woonen/ dan is nu ſeer af-ghenomen/ ende hy naer verlaten/ door dien de Vloten van Spaegnien daer niet meer aen en komen/ ghelijck hy pleghen te doen.

Twee leguen naer het Oosten eer ghy komt in dese haven leght een punct welck hy noemen Punta del Aguia, welck dangereus is om te doubleren: vier en twintich leguen van dese Stadt naer het Oosten leght Salamanca de la Ramada, ende veertich leguen naer t'Zuyden aen de riviere Madalena leght de Stadt Teneriffe. Den Gouverneur woont in dese Stadt neffens de andere Koninckliycke Officiers: heeft een Cathedrale Kercke/ wiens Bisschop Suffragaen is van die van Neuvo Reyno de Granada.

Den Ingenieur Baptiſta Antoneli ſchrijft in den jaere 1587. van de Stadt Santa Martha, aen den Koninck van Spaegnien aldus:

Santa Martha de principaelſte Stadt van het Bisdom ofte Diocese van de cuſte van Terra Firme, leght op thien graden ende een half/ de ſtadt is gheleght op een Zandtbaye by de Zee/ heeft by de dertich huys-houders ofte familien/ de huysen zijn ghemaeckt van rieden/ ende zijn ghedeckt met de bladeren van Palmiten/ ende ſommighe ook met tichelen: Sy en hebben met niemandt handel/ als met de Indianen van t'ſelve quartier/ welcke in de ſtadt te koop brenghen aerden potten/ ende andere aerdewerck/ ende deeckens van Cottoen; ſy handelen ook op Cartagena. T'is een landt dat maer weynich Vee heeft/ door dien het ſeer berghachtich is/ ende weynich Spaegniaerden daer woonen. Daer is een goede haven/ omcinghelt met ſeer hooghe bergen ende groote klippen/ die tot aen de Zee-kandt komen; welck hoogh-landt de haven ſeer beſchudt/ als mede twee Eylandekens/ welck dry quart van een legue af-legghen aen de Noort-zijde; ſoo dat hoe wel ſy de Oosteliycke Winden ſubject zijn/ ende dat met ſtorm/ de winden nochtans gheen ſchade en doen/ aen die landen willen. Binnen de haven is een plaets ghenaemt la Caldera (dat is/ de Ketel;) daer ſy in voor-tijden ghewoon waren de ſchepen over te halen ende te calfaten.

Wat de haven belanght/ het en is niet noodich die te fortificeren/ ofte daer ſonderlingh acht op te nemen/ door dien daer gheenen handel en valt op dese haven van eenighe andere plaetſen; als mede door dien daer weynich volcks woont/ welck noch daghelijcks vertreckt/ om dat ſy alle daegh van de vyandt berooft werden. Maer ſoo de Koninck wilde ghebieden dat de Vlote gaende naer Nova Hiſpania, haer kours ſoude nemen op dese plaetſe/ ende hier water ende ververſchinghe halen/ (alle de Piloten ſeggben dat de Vlote van hier bequamelijck kan voort-varen/ altijdts voor de windt ſeylende) ende ſoo voorts varen recht naer de Cabo S^t. Anton, aen het Eylant Cuba, ende voorder naer Nova Hiſpania: ſo ſoude by dien middel de Vlote niet behoeven te paſſeren ſoo veel perijckelen/ als ſy nu doet/ weghen de Huricanos ende ſtorm-winden die dickwils haer over-vallen op de cuſte van Hiſpaniola; waer door de ſchepen dickwils verongheluecken/ ende ſouden langhs dese wegh in gheen perijckel met allen komen/ ende bepde de Vloten ſoude t'ſamen konnen varen; ende die naer Nova Hiſpania gedeſtineert/ in dese haven aen-loopen/ ende die naer Terra Firme directelijck in de haven van Carragena, ghelijck ſy nu doet. Dit ghelchiedende moſt de haven gefortificeert werden in deſer voeghen: Op den berch aen het in-komen van de haven/ moſt een klepn Fort gheleght werden/ ende eenich ghelchudt daer op gheplandt; ende dicht aen de Zuydt-zijde een klepnen thoorn/ ende een andere Schanſe daer wat meer ſtucken op laghen. Want by dese middelen/ konnen niet alleen de ſchepen hier ſekerlijck op de reede leggben/ maer ſal ook een beſcherminghe zijn voor de in-woonders van de ſtadt. Om beter dit alles te verrichten/ ſoo is dicht by de ſtadt/ ſteen/ leem/ zant ende hout ghenoech te bekomen.

Dese Stadt is ſeer dickwils ſo by de Franchoiſen als by de Engelſche in-genomen ende berooft; als namentlijck by Sir Francis Draeck in den jare 1595. in-genomen ende meeſt verbrandt; ende wederom het jaer daer na by Sir Antoni Sherley.

Het twintichſte Capittel.

Van de andere Steden ende plaetſen in de Provincie van SANTA MARTHA, by de Spaegniaerden bewoont.

TEneriffe is een ander Stadt van dit Gouvernement ghelegen aen den oever van de groote rievière Madalena, veertich leguen van de Stadt Santa Martha naer het Zupdt-weſten/de wegh derwaerts wort eenſdeels by zee/ende eenſdeels te lande ghenomen.

Tamalameque ofte Villa de las Palmas, vijf en ſeventich leguen van de ſtadt Santa Martha naer t'Zupden/ eñ twintich leguen van Teneriffe voorſchreven/ twee leguen van Rio grande ofte Madalena; op de hoochte van acht graden by Noorden de Linie; is een ſeer heet ghewelte/ door dien den meeſten tijdt van t'jaer de wint daer waept upt den Zupden/ ende ſomtijts ſeer onluſtighe Vendavalen; ende hoe wel het ſteenachtich landt is ende hoogh/ ſoo zijn daer niet te min groote plapnen / ende goede ghelegenthept om beeſten te weyden/ inſonderhept Oſſen ende Koepen; op de ſelve plapnen is ſeer dichte ende beſloten boſſchagie/ inſonderhept ontrent de rievière/ wiens opper-wateren op de vlacke velden veel lasken ende ſtaende poelen veroorſaecken / op welcker oevers de in-gheborene woonen/ ende varen daer op met haer Canoen/ eñ vangen veel viſch daer ſy haer met onderhouden; daer zijn veel van de viſchen die men Manati noemt/ oock Caymans ofte Crocodilen. T'landt en is niet vruchtbaer/ nochtans waſſen daer ſoete ende ſuere Oraegnie-appelen die daer ghebracht zijn van Spaegnien; ende veel Guayavas welck een vrucht is van die landen. T'volck van de lande is klepn van verſtandt/ traegh/ ſeer ghenegen tot ſlapen / al ſy niet belich en zijn met banqueteren ende droncken drincken/ welck haer dagheljcks werck is.

Cuidād de los Reyes in de vallepe van Vpari, vijftich leguen van de Stadt Santa Martha naer t'Zupdt-ooſten/ ende dertich leguen van Rio de la Hacha; hondert ende tachtentich leguen van Santa fe de Bogota; leght by een groote ende machtighe rievière die ſy noemen Guatapori: T'landt hier ontrent en is niet ſeer hitlich/ door dien in haren Somer welck is in de Maenden van December, Ianuarius, Februarius, Martius, ende April, de Briſas ofte Ooſtelycke winden veel waepen: maer in de winter alſt daer veel reghent/ ende door de naerhept van de berghen welck koudt zijn/ is men daer veel zieck van Catharren ende de quartaine: Van Noorden naer het Zupden is het vol geberghte/ vol rievieren ende beken: doch t'ſſer ſeer vruchtbaer van gras ende ghelaepe: de heele Provincie is vol Wilden/ die tot gheen ghehoorſaemhept by de Spaegniaerden en konnen ghebracht werden/ door dien ſy ſtrijdtbaer zijn/ ende een quaet volck/ ghenegen tot allerley vitien/ ende de Stadt en heeft gheen macht ghenoech om die te dwinghen. Daer zijn veel wilde boomen die vruchten draghen/ als Platanen, Guayaven ende andere; ende den grooten boom Xagua, welck een vrucht voort-brengt als een Boone/ en in ſyn hauwe een ander vrucht als een O, ende heeft de ſmaeck van Razijnen; de Boonen houdt men tot dat ſy heel droogh zijn / ende ghemaelen zijnde backtmen daer broodt af/ welck ſeer goet voedtſel gheeft. Van de vruchten van Caſtilla hebt ghy daer Druyven/ Vijghen / Granaden / Lijmen / Oraegnien/ etc. alderley Moes-kruyden/ veel Maiz ende Cottoen; welck de Indianen van doen hebben tot hare kleedinghe. Sy dienen haer van de wortel van Scorzonera, als eenighe Slangh ofte Haghedis haer ghebeten heeft/ eten de wortel rauw/ ende t'krupdt legghen ſy op de beete / ende ghenesen daer van; t'ſelve doen mede de Spaegniaerden; ende de Wilden in dien ſy de Slange bekomen konnen die haer gebeten heeft/ eten van de ſelver hooft ende de ſteert rauw in/ ende houdent voor een ſouverepne remedie. Ghebruycken oock veel Tobac tegen de Catharren ende pijn in't hooft/ ende trecken het in pulver de neuſgaten in: drincken oock t'lap ende purgeren haer daer mede. Int gheberghte van dit landt zijn veel koper-mijnen ende van loot; oock eenighe monſteren van ſilver / maer werden niet bearbept door het onvermogen van de Spaegniaerden die daer woonen. De Borghers houden ſeer veel beeſten/ als Koepen ende Schapen/ waer mede ſy haer ghenee ren ende onderhouden: daer vallen ſeer goede Peerden; daer ſoude oock ſeer wel ſuycker-riedt waſſen/ ende alles anders; als daer maer naer ghetracht wierdt.

Ocanna

Digitized by Micro

Ocanna welck eerſt ghenaemt wierdt Santa Ana, is een ſtedeken ende binnen-landtſche haven/ tot dit Gouvernement behoorende/ paelt aen Tamalameque, voorder en vinde daer gheen beſcheet af.

La Ramada, de welcke eertijdts wierdt ghenaemt Neuva Salamanca; was ghelegen veertich leguen (naer 'tſegghen van Herrera) van de Stadt Santa Martha naer 't Oſten/ende acht leguen van Rio de la Hacha, aen de voet van de Sierras Nevadas, in de vallepe van Vpari; daer zoo veel koper is/ als ſteen; ſeght Herrera.

Het een en twintichſte Capittel.

Van de Rievieren, Caben, Havenen, ende Cuſten van t'Gouvernement van SANTA MARTHA.

OP de cuſte van dit Gouvernement leght eerſt de rievière Buhia, dicht bp la Ramada; daer naer de rievière Piras; ende die van Palomino, welck komt neder-ſtorten van de Sierras nevadas, ofte ſneeuw-berghen: loopt ſeer ſnel/ ende waſt dickwils ghewelddigh door den grooten regben die op 'tgheberghte valt: heeft ſyn naem verkregben van een Spaenſch Capitepn/ de welcke die mepnende met ſyn Peerdt over te ſwemmen/daer in verdronck. Voorts de rievière Don de Diego, ende de Ancones van Buritaca; als men upt der Zee komende Zupdt ende Noordt is met de Ancones, zo ſiet men een wit zandt-ſtrant Zupt-weſt van hem; op de geheele kuſte en is gheen meer dierghelijck/ende is aen de Weſt-zijde van deſe haven ofte reede: Daer aen volght Cabo de Aguia, gheleghen op twaelf graden bp Noorden de Linie/ ofte als andere ſegghen/elf graden ende twintich minuten. Deſe Cabo is ſeer ſubject ſubite winden/ door dien het ſeer hoogh landt is: binnen de Cabo leght een Eplandt/welck op 't Weſt-noordt-weſte deel heeft een witte klippe. Het landt rondtom de Cabo rijſt al in ghebroken berghen ende heuvelen; een mijl binnen-waerts naer 't Zupdt-weſten (want het landt ſtreckt daer zoo) ſtaet een wacht-hups boven op een bergh ofte rodtſe: ende wat meer inwaerts een klepn Eplandeken; men magh zeplen tuſſchen 'tſelve ende 'twaſte landt/ oft oock bupten om; ende dicht daer binnen is de reede ende Stadt van Santa Martha. Aen deſe Cabo de Aguia paelt het gheberghte van Bonda. Voorts bp Weſten de Stadt op de ſelve cuſte hebt ghp de rievière Gayra; van de welcke Petrus Martyr ghetupght/ dat het een groote rievière is/ daer groote ſchepen vermoghen te anckeren; valt van een ſeer hooghen ſneeuw-bergh. Daer ontrent is noch een rievière van beter water/ want naer 'tſegghen van de Wilde/ zoo en is het water van de rievière Gayra niet gheſont om te drincken. Binnen s'landts is de rievière Guatapori, bp de welcke de Stadt los Reyes is ghebouwt; is een koele rievière/ komt van de ſneeuw-berghen af-loopen/ ende ghedroncken zijnde/ veroorſaeckt Catharren ende ſtoel-ganck/ welck men ghenees met ſekere ſpecie van Caneel/ ghepulveriſeert ende in water ghedroncken/ waer door den ſtoel-ganck werdt gheſtopt/ al-waert dat de ſelve oock bloedigh ware. Sp noemen dien boom Carrapa, welck in die tale is te ſegghen/ bitter; ghelijck 't thout van den ſelven boom is. Deſe rievière Guatapori loopt in de rievière Ceſar, een leguc van de voornoemde Stadt/ ende de rievière Ceſar loopt naer 't Zupden; de Wilde van de Lande noemenſe Pompatao, welck is zoo veel te ſegghen/ als Prince van alle rievieren/ door dien daer vele rievieren in komen loopen; ende inſonderheyt die ſp noemen Badillo, welck ſeer diep is/ ende heeft haer oorſpronck upt dzp groote Lacken; 'twater van deſe rievière is groen van couleur/ ende de ingheboorne noemen die Socuigua, welck is te ſegghen/ overvloedich/ door de menichte van viſch die daer ghevanghen werdt/met ſeker wortel daer in te werpen/daer de viſch ghelijck dzoncken van wordt; deſe rievière als voren/ loopt mede in de rievière Ceſar, ende noch een ander die ſp noemen de las Ayumas; loopt voorts door black landt/ tot dat hp komt in de groote rievière Madalena, loopende 'tſeventich leguen naer 't Weſten; 'tlandt aen de rievière Ceſar gheleghen is ſeer vruchtbaer. Twintich leguen van de Stadt los Reyes zijn dzp groote water-putten/ leggbende in een dzp-hoeck tuſſchen ſekere ſteen-klippen/ al-waer de Indianen voor-ſeker houden een groot Serpent ſich te onthouden/ welck veel menſchen heeft verſlonden; ende hoe wel de Spaegniaerden 'tſelve hebben naer ghelpeurt ende ghelocht/ hebben daer wel eenighe voet-ſtappen van

Her. d. 8. l. 7. c. 13.

ghewaer

ghewaer ghewoꝛden/ ende groot ghedꝛuys in t'water ghehooꝛt/ maer t'Serpent selfs en hebben niet konnen te sien komen; de Wilde houden dit soo seecker/ ende zijn daer soo van vervaert/ dat niemandt daer ontrent en derf woonen. Daer zijn noch andere putten daer ontrent/ daer seecker peck ofte tar in woꝛt ghevonden/ welck so kleeft/ dat eenich ghevoghelte/ hoe groot het oock sy/ daer aen vast blijft hanghen; de Indianen bestrijcken haer lijnen ende visch-tuygh daer mede/ om de visschen daer mede te vanghen.

Het twee en twintichste Capittel.

Van de Stadt ende t'Gouvernement van Rio de la Hacha.

DE Stadt Rio de la Hacha, wierdt eerst by de Spaegniaerden genaemt nostra Sennora de las Nieves, ende daer naer de los Remedios, leght aen de zee; dertich leguen van de Stadt Santa Martha naer t'Oosten/ ende tsestich leguen van de Stadt Coro naer het Westen; tusschen t'Gouvernement van Vençuela ende t'Gouvernement van Santa Martha, Zuydt en Noorden met Cabo de la Vela. De Stadt is geleghen op een heuveltjen/ duysent passen van de Noordt-zee; de haven leght gantsch open ende onbeschut voor de Noordelijcke winden. Van Cabo de la Vela tot Rio de la Hacha zijn achthien leguen, slecht landt ende leegh/ sonder steenen ofte water; zijn palen strecken hem by de acht leguen verre; is seer vruchtbaer landt/ daer alle vruchten van Spaegnien seer wel groeyen; daer valt veel Goudts/ ende gesteenten van diversche krachten; ende daer zijn seer goede zoudt-pannen. Int landt zijn veel Tigren ende Beyren/ ende in de rieviere veel Crocodilen. De Stadt heeft by de hondert huysen/ en was eertijdts seer rijck door de groote Peerle-visscherije die daer wierdt gepleeght. De Beschrijver van de leste voyagie van Sir Francis Draeck, schrijft daer van aldus. Rio de la Hacha is een Stadt twintich leguen naer t'Westen van Cabo de la Vela, niet seer groot/ dan leght in een seer vruchtbaer ende vermaeckelijck gheweste. Ons volck nament in te thien uyren in den nacht. Daer leght naer t'Oosten een mijl oft daer ontrent een zandt ofte ondiepte/ daerom soo moet men een half legue oft meer af-houden eer ghy recht over de Stadt komt: wy anckerden daer in twee vadem waters/ maer de grooter schepen laghen vorder af/ in vijf ende ses vadem waters. Daer leght een versch rievierken ontrent een booch-scheut Oost-waert van de stadt; daer ons Pinassen qualijck in konden komen/ weghen een zandt-bancke die recht in de mondt van het rievierken leght/ maer daer binnen is het navigabel voor Bercken van twintich oft dertich vaten/ ses oft acht leguen op-waerts. Ses leguen naer t'Oosten leght een Visschers Dorpken/ welck sy noemen la Rancheria, daer de Peerlen worden gevischt. Vijf leguen langhs de custe naer 't Westen/ ende by de vier leguen binnen s'lants leght een ander Dorpken genaemt Tapia, met eenighe Lant-huysen daer ontrent/ ende noch een legue vorder een ander Dorpken ghenaemt Salamca. De Gouverneur hadde voor rantsoen van t'Stedeken belooft vier en twintich duysent Ducaten/ welck hy presenteerde te betalen met Peerlen/ tot soo hooghen prijs/ dat de Enghelschen die soo niet en wilden aen-nemen; derhalven soo verbranden sy het voorschreven stedeken ende alle voor-noemde plaetsen/ ende namen haer cours naer Santa Martha.

BESCRHII-

Digitized by Micro

BESCHRIIVINGHE

Van

WEST-INDIEN.

Het neghende Boeck.

Neuvo Reyno de Granada.

Het eerſte Capittel.

De eerſte ontdeckinghe van NEUVO REYNO DE GRANADA, onder het beleydt van den Licentiaet Gonzalo Ximenez de Queſada, in den Iare 1536.

IN't voorgaende Boeck hebben wy de Noordt-cuſte van 't valſte Landt van America vervolght tot aen 't Gouvernement van Veneçuela, ſullen nu door de binnen-landtſche Provincien komen aen de Zuydt-zee/ om zo ons voor-geſtelde ordre te vervolgen; en beginnen met de Provincie die men hedendaeghs noemt Neuvo Reyno de Granada; dan eer wy komen tot de particuliere beſchrijvinge van 't ſelve/ zo ſullen wy in 't korte hier verhalen haer eerſte ontdeckinghe/ om dat ſelve eenigh licht kan gheven tot de volghende beſchrijvinghe. In den Iare 1536. heeft den Adelantado don Pedro Fernandes de Lugo, ſynen Lieutenant den Licentiaet Gonzalo Ximenez de Queſada, gheſonden om de Landen op de rievière Madalena leggende/ te ontdecken; de welcke is op-getrocken langhs den oever van de ſelve rievière/ hebbende die aen de rechterhandt/ met onuytſprekelijcke moeyte/ door de dichtheyt van 't gheboomte/ menichte van moerallen/ beken ende poelen; beneffens den daghelijckſchen aenſtoot van de Indianen die daer ontrent woonden/ een wreedt ende ſtrijdtbaer volck: Tot dat hy eyndelijck is ghekomen aen een plaetſe ghenaemt Tora, welck hy noemde pueblo de los bracos, door dien daer vier armen van verſchepden rievieren te ſamen komen; ende was deſe plaetſe naer haer gelegenheyt wel 150. leguen van de Zee ofte mondt van de groote rievier. Hier voeghden hun by hem/ 't volck dat met de Brigantins de rievière op was gevaren; ende door dien 't water van de rievière gheweldigh wies/ ende 't landt rondtom onderliep/ reſolveerde hy hier te overwinteren. Hy was ondertuſſchen ghewaer ghewordẽ datter zout in greppen van de cuſte af tot wel 70. leguen de rievière opwaerts werdt ghevoert; ende dat tot daer toe weder ander ſoudt van veer verre/ in brooden als Suycker-brooden/ de rievière wierdt af-gebracht by de Wilde; waer upt hy niet buyten reden beſloot dat daer wel-bewoonde Landen dien wegh upt leggheu moſten. Van hier gheraeckten ſy langhs een andere rievière tot aen 't gheberghte welck ghenaemt werdt Opon, wel 50. leguen naer haer gelegenheyt breedt/ met veer hooge ende woeſte berghen; dit gheberghte gepaſſeert hebbende/ quam hy aen vlack ende wel bewoondt Landt/ alwaer 't voorſchreven zout in brooden/ upt ſekere zoute Fonteynen wierdt gemaect: ende van hier quamen ſy aen 't Landt van een groote Cazique, welckes naem was Bogota; de welcke te voren van de komſte van een vreemt volck gewaerſchout zijnde/ ſtelde hem te weer/ doch wierdt lichtelijc met ſyn volck in de vlucht ghejaghen. Treckende voorts door diverſche woon-plaetſen van de Indianen/ vonden allenthalven veel Goudts ende Elmerauden: Ende 't Landt rondtom beloeckende/ quamen by een natie van Indianen genaemt Panches, welck door een kleyn gheberghte van 't Landt van den voorſz. Bogota verſchepden/ ende met hem in continuele oorloghe waren. Treckende voorder aen/ de Mijne van de Elmerauden te ſoecken/ quamen aen een vallеye die ſy daer naer den naem gaven van la trompetta; van waer noch 15. leguen zijn tot de Mijne van de Elmerauden/ welck leght boven op eenen hoogen ende kalen bergh. Terwijle ſy in deſe vallеye vertoefden/ quamen daer ſekere Wilden die haer preſenteerden den wegh te wijſen om een ander

Her. d. 5. l. 10. c. 17.

groot ende rijck Heer ghenaemt Tunia, onverſiens te overvallen/ ghelijck ſy deden: ende de Spaegniaerden verkreghen daer eenen grooten bupt/ende brachten den voorſchreven Tunia ghevanckelijck by haren Overſten. Dry dach-repſen van daer woonden noch twee Caſiquen, Sagamoſa, ende Diutama: waer van den eenen ſtracks vluchte/ ende den anderen naer wepnich wederſtandts retireerde hem in een ſtercke plaetſe; kreghen hier mede ſeer veel bupts; ſo dat ſy weder ghekeert zijnde naer t'lant van Tunia, bevonden dat ſy alreede hadden bekomen hondert ende een en negentich duplent twee hondert ende vier en tneghentich Pezos fijn Goudt: ende ſeven en dertich duplent twee hondert acht en tachtich Pezos flechter Goudt; ende achtthien duplent van t'flechſte welck ſy noemen Falonia; ende achtthien hondert ſoo groote als kleyne Eſmeraulden. Lieten haer bagagie met goede wacht in deſe valleye / ende keerden weder naer t'lant van Bogota, ende wel onder-recht zijnde van de plaetſe daer hy hem onthielt/ over-vielen hem voor den op-ganck der Sonnen/ ende hoe wel hy het ontvluchte / ſoo wiert hy nochtans daer naer doodt gevonden op een bergh/ geſtorven van een wonde die hy in't vluchten van een Spaegniaerdt hadde ghekreghen. In ſyn plaetſe ſuccedeerde een ander met namen Sagipa, de welcke vrede maeckte met de Spaegniaerden ende een verbondt om te ſamen de Panches te beſtrijden; ghelijck ſy deden/ ende verbranden twee van hare woon-plaetſen: Dan deſe vrede en duerde niet langh / door dien de gierighe Spaegniaerden deſen Sagipa af-eyſchten de verborghen ſchatten van Bogota, ende alſoo hy de ſelve niet te voorſchijn en brocht/ſoo pijnighden ſy hem ſoo wreedelijck dat hy van pijne ſtierf/ ſonder pets te ontdecken. Daer naer hebben ſy onderſtaen te beſoecken ſeecker vlack landt/welck men van t'ghebergh te konde ſien/ghenaemt Neyba, door dien de Indianen haer wijs maeckten/ om deſe ſnoode gaſten quijt te geraecken/ dat in dat landt ſeer grooten rijckdom was te halen: doch eenige dagen derwaerts getrocken hebbende door een Woeſtijne/ keerden ſy weder naer t'landt van Bogota; namen haren wegh door de Panches, ende bevredighde eenighe van dien met gemoe/ende eenighe met gewelt. Ximenez t'landt nu ghenoegh ontdeckt houdende/ gaft den naem van Neuvo Reyno de Granada, door dien hy van Granada was geboortich/ eñ boude daer een ſtadt die hy noemde Santa Fé. Eyndelijck gereſolveert zijnde ſelfs naer Spaegnien te keeren om den Koninc recompenſe te eyſchen voor ſyne dienſten; ende bevonden hebbende dat de groote riebier maer 25. leg. van daer liep / nam hy voor die af te varen/ſonder weder te trecken over dat moeyelijck gebergte van Opon. Dewijl hy nu beſich was om deſen wegh eñ eenige ſneeu-bergen daer aen gelegen te onder-ſoecken/ wiert hem gheboodſchapt dat daer aen d'ander zijde vande riebiere Spaegniaerden waren/welck was Sebaſtian de Belalcazar, die derwaerts van Popayan met een deel volcx was gelackt/om een wegh naer de Noort-zee te ſoecken: eñ korts daer naer wiert daer noch ander volck ontdeckt/welck quam van de Ooſt/eñ was Nicolas Federman, met ſyn volck/die van Veneçuela af tot daer waren ghekomen. Alle deſe dry pretendeerden op dit nieu ghevonden lant/doch zijn eyntlijck met den anderen over-komen haer ghelchil te laten by den Koninck decideren/ende zijn ſoo t'ſamen met wepnich volcks de riebier af ende voorts naer Spaegnien ghevaren.

Het tweede Capittel.

Beſchrijvinghe van de gheleghentheyt van deſe Provincie van Neuvo Reyno de Granada in t'gemeyn, ende de beſondere Provincien daer onder begrepen.

Her. d. 6. l. 5. c. 5. HEt nieuwe rijck van Granada, neemt ſyn beginſel by Zuyden het geberghte van Opon, is hoogh eñ vlack landt / vol volcx; welck ſyn wooninghen heeft in de valleyen: is int ronde gantſch omcingelt van een natie van Indianen die ſy noemen Panches, welc zijn menſchen-eters/welc die van Neuvo Reyno niet en zijn. Het lant van de Panches is heet/eñ dat van Bogota is kout/ofte ten minſten ſeer getempert; eñ gelijc die haer Panches noemen/ſo noemen die van Bogota eñ Tunia haer ſelven Moxas. Dit rijc is langh (naer t'leggen van eenige) 130. leguen, wepnich min ofte meer: ende breet 30. leguen, oock 20. in ſommighe plaetſen ende minder. Het leght op de hooghte van vijf/ vier/ende dry graden by Noorden de Linie/naer t'leggen van Herrera. Is ghedeelt in twee principale Provincien/ Bogota ende Tunia; welck haer verſchepden Heeren hadden van dien naem/doen de Spaegniaerts daer eerſt quamen. De Provincie van Tunia is rijcker van Goudt ende Eſmeraulden/ als die van Bogota, hoewel deſe oock

Digitized by Microsoft

ſeer

ſeer rijck is. Alle 'volck van dese Landen is van goede ghestalte/ ende het vrouwen-volck belnedener van aenlicht/ ende niet so bruyn als in andere quartieren van dese nieuw ghevonden Landen: Sy kleeden haer met swarte/ witte/ ende ghekouleurde mantels om 'lijf ghegort/ van de hoest tot de voeten/ ende sommighe ook wel van de schouderen nederwaerts; draghen op 'hooft krantsen van bloemen van Cottoen ghemaeckt/ van differente couleuren; ende eenige principale dragen bonnettjens van Cottoen/ ende sommige ook nettjens. De koude en gheeft daer geen ongemack/ so datmen 'tvyer soude van doen hebben/ dan houdt een eenparige voet 'tgantsche jaer door/ so dat daer gheen sonderlingh onderscheyt en werdt gespeurt tusschen Winter ende Somer; de daghen ende nachten zijn daer by na even lanck/ door dien dese Landen so na onder de Linie legghen. T'landt is soo uytermaten gesont/ datmen niet licht dierghelijcken soude konnen vinden; de huysen zijn doorgaens van plancken ghemaeckt/ ende met lanck stroo ghedeckt. 't Volck eet daer Maiz, ende ook Cassavi, als mede sekere Worteln die sy noemen Yomas, ende sekere Rapen die sy noemen Cubias; daer werdt veel zouts ghemaeckt/ waer mede de inghesetene haren handel drijven op veel quartieren/ insonderheyt op 'tgeberghte van Opon, ende na Rio grande toe. 't Vleesch dat sy eeten/ is wildt/ daer sy groote menighte van hebben; ende Fricos, welck zijn Conijnen/ de welcke die van Santa Martha noemen Curies; daer is wepnigh ghevoghelte/ eenighe Torteldupven; Eyndtvoghelen tamelijcken veel/ die in de Lacken broeden; in welcke Lacken/ als mede in de rievieren veel visch werdt ghevanghen van seer goede smaeck. 't Volck van de Lande is seer ghenegen tot singen ende dansen/ zijn seer leugenachtigh als 'tmeests volck van Indien; hebben tamelijck verstandt om diversche handt-wercken ende konsten te leeren. Van de natie van de Panches valt wepnigh te segghen/ aengaende haer maniere van leven/ die seer beestelijck is. Hoewel t'meeste deel van dit quartier overvloedigh is voorsien van lyftocht/ so zijn daer ook gewesten daer het seer armelijck dien aengaende is gheschelt; want in een Provincie/ neffens die van Tunia gheleghen/ wierdt bevonden dat de Wilde haer onderhielden met Mieren/ die sy daer toe expresselijcken aenqueeckten. Daer werdt doorgaens in dit rijck veel Gouts gevonden/ seer fijn van allope; ende daer zijn ooc Mijnen van Coper ende Stael. Men heeft daer doorgaens seer schoone weyden voor 't vee: ende schoone zaey-landen daer Koorn ende Maiz, ende andere vruchten van Spaegnien wassen. Daer zijn eenighe andere particuliere Provincien die onder Neuvo Reyno behoozen/ die sullen wy beschrijven by de Steden die daer in ghebouwt zijn. Dese Provincie van Neuvo Reyno, ghelijck nu by de Audientie werdt ghegouverneert; heeft naer 'tseggen van Herrera, maer veerthien leguen in de lenghte Oost ende West/ ende in de breedte Noordt ende Zuyden tachtentich leguen: ende daer zijn by de Spaegniaerden gebouwt de Stadt Santa Fé de Bogota, de Vlecke van S^t. Miguel; de Steden Tocayma, la Trinidad, Tunia, Pamplona, Merida, Belez, Marquita, Ybague, la Vittoria de los remedios; S^t. Iuan de los Llanos, ende de Vlecken van la Palma, ende San Christoval.

Het derde Capittel.

Beschrijvinge van de Hooft-stadt SANTA FE DE BOGOTA, ende van de Vlecke S^t. MIGVEL, ende de Stadt TOCAYMA, ende de gheleghentheyt van de Landen daer ontrent.

DE voornaemste Stadt van dit Rijck ende Gouvernement is genaemt Sta Fé de Bogota, welcke leght op de hooghte van 4. graden by Noorden de Linie Equinoctiael; ende op de lenghte van twee en seventich graden ende een half van den Meridiaen van Toledo, na de rekeninghe van Herrera. Is ghebouwt by Gonçalo Ximenes de Quesada, aen de voet van 't gheberghte van Bogota, soo ghenaemt naer de naem van de Cazique die de Spaegniaerden daer vonden ten tijde van de ontdeckinghe: heeft meer dan ses hondert in-woonders; de Koninckelijcke Audientie resideert aldaer/ als mede de Officiers van de Koninckelijcke in-komsten; daer is ook een smelt-huys/ welck de Spaegniaerden noemen Casa de fundicion; heeft een Cathedrale ende Metropolitane Kercke/ de Bisschoppen van Carragena, Sta Martha ende Popayan, zijn Suffraganen van de selve/ daer zijn twee Cloosters/ een van Dominicanen/ ende een van Minnebroeders; in haer limiten woonen meer dan 5000. Indianen

die jaerlijcks tribupt betalen: het Lack van Guatavita leght niet verre van daer / alwaer de Indianen in voor-tijden haer Afgoden pleghen te eeren/ ende veel Goudts ende anderen rijckdom op te offeren. Dese Stadt is een seer ghesonde plaetse / ghelijck die ghetupghen die daer ghewoont hebben/dan daer en valt nu gheen Goudt meer.

De Vlecke welck sy noemen Villa de San Miguel is ghelegen twaelf leguen van de Stadt Santa Fé de Bogota naer 't Noorden toe/is daer geleght om den handel te dryven met de Panches, want door dien haer landt seer heet is/so was het haer seer moepelijcken naer de Stadt van Santa Fé te komen/ al waert kouder is.

De Stadt Tocayma leght vijfthien leguen van de Stadt Santa Fé naer het Westen/ een wepnich declinerende naer het Noorden/is ghebouwt aen den oever van de groote rievière Pati, die haren cours neemt in de groote rievière Madalena: de ghelegenthept van dese Stadt is droogh ende ghesont/ghenietende een lustighe ende klare lucht/ daer en valt s'nachts gheen Sereno, 'tisser daeghs seer heet/dan de morgenstonden koel ende fris/ende 'tselve duert het heele jaer door op een eenparige voet. De ingheboorne van dat gewesse/wesende van de natie van de Panches, zijn dispoost/ eñ van leden wel ghesproportioneert/dan dat sy leeghe voorhoofden hebben/ zijn vailjant ende seer van hare na-buyren ghevreest / pleghen menschen-vleesch te eeten / dan de Spaegniaerden hebben haer 'tselve nu af-ghewendt/ zijn liberael van conditie/ende deelen gaerne mede van 'tghene dat sy hebben/ wepnigh begheerigh naer Goudt; seer waeckgierigh/ snel in't loopen/ende gheweldighe jaghers: verwen haer tanden swart met de bladeren van sekeren boom te kaeuwen; gaen meest naeckt/ de vrouwen hebben alleen een klepn doecxken voor haer schamelhept; drincken sterck van sekeren dranck die sy van Maiz maecken. Ontrent de Stadt zijn sekere sulphrighe Fonteynen/ ende de klepe van de grondt van 'twater werdt seer dienstich ghehouden om de schurfthept/ laserije/ ende dierghelijcke sieckten te ghenesen/met die daer op te strijcken/ ende met het water af te wasschen: In de vallepen vindt men oock sekere Sprinnghen van zoudt water/ welck boven op 't krupdt daer 't overvliedt/voort-brenght sekeren Harst als Peck/ daer sy haer Canoen mede pecken: daer zijn oock sekere heete baden tusschen twee koude beken/ daer men vele qualen door kan ghenesen. Op 'tgheberghte welck seer hoogh ende stepl is/ leght het gantsche jaer door de sneeuw/ sonder te smelten; ende daer is een Volcan die dickwils upt-berst/ ende zijn asschen verspreydt acht ende thien leguen verre: in de limiten van dese Stadt zijn veel Mijnen van Goudt/ Silver/ Coper ende Loodt. (Herrera leght in syn Descripcion de las Indas, dat dese plaetse gheen Goudt en heeft.) Men heeft daer goede vruchten van de Lande/als oock van Spaegnien/ te weten/ Druyven/ Meloenen/ Vijghen/ Granaegnien/ Citroenen/ Limoenen ende Papen; daer wast veel Suycker-riedt/ende werdt oock Suycker ghemaeckt; daer wast Koorn op de hooghe ende koele Landen/ende Maiz tweemaels des jaers. Men heeft daer veel Stieren/ Koepen/ Peerden/ Muylen/ Verckens ende Gepten; de Schapen en willen daer niet wel aerden: de Tigren/ Leeuwen ende Bepren doen daer groote schade aen 't vee. Daer wast veel Pock-houdt/ welck sy noemen Guaiacan. Men heeft daer veel houdts/dat seer bequaem is om huysen mede te timmeren/ ende veel dat onder 'twater nopt en vergaet; veel Cedarboomen/ oock Notehoomen/ dan de vruchten en hebben gheen pit in; het krupdt daer den Annil van werdt ghemaeckt/wast daer van selfs/doch werdt niet verorbert. Den boom die sy noemen Zeyba, vallen syn bladeren alle twaelf uyren/ ende groepen terstondt wederom aen: men vindt daer groote varietept van alderhande ghevoghelte/ ende ander ghedierte/hier te langh ende noodeloos te verhalen.

Het Hier. d. 7. l. 9. c. 4.

Het vierde Capittel.

Bysondere beschrijvinghe van de Provincien die by de Volckeren bewoont werden die sy noemen Mvsos ende Colymas: de ghestalte van 'tLandt, ende manieren van 't Volck.

AEn de Provincien van Bogota ende Tunia, confineren mede de Provincien van seker volc die genaemt werden Musos eñ Colymas; welc landt doorgaens heet eñ vochtich/en overvloedigh van wateren is; heeft s'jaers 2. Somers en 2. Winters; d'een Somer heeft syn begin den eersten Decemb. en duert tot t'leste van Februar. eñ d'eerste

Winter

Digitized by Mic...

Winter van den eerſten Martij tot 'tleſte van May; ende dan begint den tweeden Somer/ ende duert tot het eynde van September, ende zoo voorts den tweeden Winter: niet dat het d'een tijdt veel heeter oft kouder is / maer dat het in de Winters ſeer reghent / ende des Somers ſeer droogh weder maeckt: doch reghent ghemeynlijck des nachts/ ende ſelden door den dagh: de ſchadelijckſte winden zijn de Huracanen, welcke waepen van 't Noorden naer 't Zuyden/ ende van 't Zuyden naer 't Noorden/ met gheweldighe donder ende blixem. 't Landt is ſeer berghachtich/ met groote ende klepne rievieren doortoghen / ende eenighe ſtaende poelen; wel voorſien van lijftocht; doch wepnich wepden voor 't vee. 't Volck van de Lande vermenighfuldicht ſeer/ naer dat ſy af-ghelaten hebben menſchen-vleeſch te eeten; zijn van wepnigh bedrijf: van middelbaer vernuft/ van goede diſpoſitie/ ende wel ghepropoortioneert; pleghen naeckt te loopen/ nu hebben ſy haer begoſt te kleeden: zijn ſeer gheneghen tot dronckenſchap/ weeedt/ ende ſeer begheerich. Spreken al een tale/ hebben altijdts ſeer ſtrijdtbaer gheweeſt/ ghebruyckende diverſche liſticheden om haer vpanden te verraſchen: waren ſeer familiaer met den boolen / dan nemen nu het Chriſtenen gheloof ſeer wel aen / ende naer dat ſy den Doop hebben ontfanghen/ en weten nu van den Duyvel zo niet meer te ſpreecken. De principale boomen van deſe Provincie zijn ſekere Amandel-boomen/ rondt als de Pijn-boomen / ende de Amandel is zoo groot als een Schaeps-niere/ ende de keerne wel een vingher lanck / zoo ſoet van ſmaeck als de Amandels van Spaegnien. Daer is noch een ander boom die ſy noemen Quaoque, brenghende een eetbare vruchte voort / als een Ganſen Ey. Men heeft daer oock ſeer wel-rieckende Cedar-boomen: daer valt noch een ander boom die ſy noemen Cariuri, van ſeer valt houdt/ ſpreydt ſyn tacken wijdt ende breedt upt. Daer valt oock Guaiacan ofte pock-houdt/ ende Xagua daer ſy ſwardt mede verwen/ ſyn ſap is wit als water. De Pijghe-boomen gheven ſeer ſoete Pijghen/ ende zoo groot als Oraegnie-Appelen. Men vindt daer oock een boom die ſy noemen Aguapa, welck van ſulcken kracht is/ dat indien pemandt daer onder ſlaept/ ſal ſeer op-ſwellen; ende indien het een naeckte Indiaen waer/ hy ſoude berſten. Hebben daer oock een boom/ wiens hals dient als hennep om koorden van te draepen. Oock een boom ghenaemt Hobo, hoogh ende rondt/ wiens ſchors ende ſpruyten ſeer dienſtich zijn teghen alle ghel ſwellen / ende wonden aen de beenen; ende de ſpruyten worden ghegeten om af-ganck te maken; ende meer andere dierghelijcke vruchten ende boomen van den Lande. De boomen ende vruchten van Spaegnien/ als Oraegnien/ Limoenen/ Pijghen ende Druyven/ die wallen daer nu oock ſeer wel; inſghelijcks Suycker-riedt. Haer principael voedtſel is Maiz, Erten/ ende Yuca, oock Batatas. De vier-voetighe gedierten van deſe Provincie zijn graeuwe Verckens / die den navel op den rugghe hebben; ende andere klepnder/ van couleur als de wilde Verckens; wepnigh Tigren ende Beyren: Heynen ende Harten/ ghelijck die van Spaegnien; Guatinaias, welck zijn als Halen / etc. Men heeft daer veelderhande ghevoghelte/ Perdrijſen/ Quackels/ Torrel-duyven/ ende oock Hoenderen van Caſtilien: de Peerden/ Schapen ende Geyten/ willen daer qualijck aerden/ door ſeeckeren Worm die ſy krijghen als ſy eerſt ghevoorden zijn. In deſe Provincien zijn Mijnen van Goudt te vinden/ dan daer en is ghеen volck ontrent gheplant/ om dat het leeghe ende ſeer onghelonde plaetſen zijn; 't Goudt dat daer upt ghehaelt is/ was van een en twintich quilaten; ende men verſtaet dat daer oock Silver-mijnen ſouden te vinden zijn. Daer zijn oock Mijnen van Coper ende Yſer/ ende oock van ſeeckere ſwarte aerde daer de Indianen haer kleederen mede verwen. In 'tgantſche Landt zijn veel Fonteynen van zout water/ waer van eenige runnen ofte ſtijven/ ende andere niet. Des leguen van de Stadt Trinidad, is een groote Fonteyn welck ſy noemen de Tupa, daer veel ende ſeer goet zout valt: t'Is te noteren/ dat alle deſe Fonteynen van zout water werden ghevonden tuſſchen breucken van ſoet water. Deſe Provincien van de Muſos ende Colymas (welck oock by eenen naem ghenaemt werden Canapeys) zijn vijf en twintich leguen lanck/ ende derthien leguen breedt/ ende leggen van Bogota naer 't Noordt-weſten; daer zijn twee woon-plaetſen van Spaegniaerden/ de Stadt la Trinidad, ende de Vlecke la Palma,

Het vijfde Capittel.

Gheleghentheyt van de Stadt LA TRINIDAD, ende LA PALMA; welcke beyde zijn gheleghen in de Provincien van MVSOS, ende COLYMAS.

Her.d. 8.l. 4.c.5. IN de Provincie van de Musos ende Colymas, was eerst een woonplaetse van Spaegniaerden gheleght/ welck sy noemden Tudela, by de rieviere Zarbi, dan om datse zoo naer aen 'tgheberghte lagh/ ende de Spaegniaerden by de Wilden zoo wierden ghequelt/ dat sy qualijck haer noodtdruft konden bekomen/ zo wierdt de plaetse weder verlaten; ende tvolck trock met Pedro de Orsua om el Dorado te gaen soecken. Daer naer wierdt op de selve plaetse weder een stadt ghebouwt ende Trinidad genaemt; dan om de ongheleghentheyt van de plaetse/ wederom verleght aen 'tgheweste daer sy nu noch leght/ welck een heel goede ghelegentheyt is/ hoewel de Spaegniaerden in 't eerste seer veel onrusts hebben ghehadt met de Wilden/ door dien sy zo dickwils rebelleerden. Dese stadt zoude naer 'tsegghen van Herrera gheleghen zijn op de hooghde van seven graden by Noorden de Linie/ dan meyne dat hy hem hier in vergist/ ende dat hy vijf graden heeft willen segghen/ want naer de distantie tusschen dese plaetse ende Santa Fé en kan niet wel meer als vijf graden wesen: seght voorder/ datmen op alle het geberghte/ beyde de wachters van 't Noorden/ ende het Kruys aen de Zuydt-pool kan sien; ende dat men in 't eynde van Augusto ende half Martio, gheen schaduwe en heeft op den midagh. Leght 24. leguen van Santa Fé de Bogota naer 't Noordt-westen; ses leguen van 'tkoude gheberghte van Neuvo Reyno, welck gheberghte men noemt El Paramo, om syn groote hooghte ende koude/ ende maeckt het onderscheyt tusschen het heete ende 'tkoude Landt van dat quartier. Dit gheberghte leght naer 't Oosten van de stadt Trinidad, ende is 'tselve dat van 't Noordt-oosten strect naer 't Zuydt-westen/ ende naer de ghemeyne opinie/ zo loopt het van Santa Martha af/ tot Chili toe. De rieviere Zarbi leght een legue van de stadt; dese rieviere is groot/ ende daer komen andere kleynder in vallen; ende loopende naer 't Noorden/ passeert tusschen twee hooghe berghen door/ welck twee torens schijnen te wesen/ sy noemen die Furatena, welck is zo veel als Vrouw ende Man te segghen; want Tena in die Indianen haer spraecke is een Man te segghen/ ende Fura een Vrouwe. Binnen de palen van dese stadt werden Esmerauden ghevonden in sekere Mijnen; daer oock Cristallen in werden ghevonden Diamants ghewijs ghehoeckt/ ende zoo hardt als de Esmerauden selfs; eenighe aderen van Esmerauden werden daer oock ghevonden tusschen Calcedonie, welck is een wit Marmor.

Wt den bergh Ytoco, welck leght in de Jurisdictie van dese Stadt/ is grooten rijcdom van Esmerauden ghehaelt; ende een legue ende anderhalf legue van desen bergh zijn weder andere Mijnen ontdeckt; ende dry leguen van Ytoco op een anderen bergh/ die sy noemen Abipi: dan dese Mijnen en werden niet ghevolght om dat daer gheen water ontrent is. Daer zijn oock Mijnen van Beryllus, onder de welcke eenige groote stucken van seer doorluchtich Cristal werden ghevonden.

Her.descr. De tweede plaetse van dese Provincie van de Musos ende Colymas, werdt genaemt la Palma, welck eygentlijck is gheleghen in de Colymas, vijfthien leguen van de stadt Santa Fé naer 't Noordt-westen; t'is daer eer heet als koudt; was ghebouwt in den Jare 1572.

Het seste Capittel.

Beschrijvinghe van de resterende Steden ende plaetsen van NEUVO REYNO DE GRANADA, te weten, TVNIA, PAMPLONA, St. CHRISTOVAL, MERIDA, BELEZ, MAREQVITA, YBAGVE, LA VITTORIA, ende St. IUAN DE LOS LLANOS.

IN de Provincie van Tunia, welck leght Noorden van Bogota, ende is van eender gheleghentheyt ende ghestalte/ is ghebout de Stadt Tunia, twee en twintich leguen van de Stadt Santa Fé, by naer naer 't Noordt-oosten/ op eenen hooghen bergh/ om een sterckte te wesen teghen den aenloop van de Wilde: dese plaetse kan wel twee hondert Peerden uyt-maken/ ende is de alderbeste voorsien van alderhande lijftocht/ die in

dat

dat gantſch quartier is: daer wordt de grootſte marckt gehouden van t'gantſche Rijck. Heeft een Clooſter van Dominicanen/ende een van Minnebroeders.

De Stadt Pamplona leght ſeſtich leguen van Santa Fé de Bogota naer't Noordt-Ooſten toe/ daer wordt veel Goudts ghevonden / ende daer is ſeer veel vee / ende een Clooſter van Dominicanen.

De Stadt Merida is ghelegen op de palen van de Provincie van Veneçuela, ende Neuvo Reyno, veertich leguen van Pamplona naer't Noordt-Ooſten: t'landt heeft Goudt-mijnen/ ende geeft over-vloedigh ghewas van Kooren.

De Stadt Belez dertich leguen van Santa Fé de Bogota, naer het Noorden / ende vijfthien van Tunia; het blixemt ende weerlicht dapper in dat quartier; daer is oock een Volcan die veel ſteens upt-werpt; ende een Clooſter van Minnebroeders.

De Stadt Marequita, oock anders ghenaemt San Sebaſtian del Oro, leght veertich leguen van Santa Fé de Bogora, naer het Noordt-weſten / volghens het seggen van Herrera; is ghebout op ſekere vlacke wepden aen de voet van t'gheberghte; het iſſer ſeer heet. Een Spaegniaerdt ſchrijft in den jare 1590. upt Santa Fé, dat in Marequita veel Silvers wierdt ghevonden/ ende dat apparent was dat hier ſeer rijcke mijnen ſouden ontdeckt worden. Deſe Stadt leght wel twee hondert leguen van de ſtadt Cartagena, ende het iſſer upter-maten heet / daer het te Santa Fé, welck maer dertich leguen, naer t'seggen van deſen Spaegniaerdt / van Marequita leght / tamelijck koudt is.

De Stadt Ybague leght op't upterſte by naer van de limiten van Neuvo Reyno ende Popayan, dertich leguen van Santa Fé de Bogota naer t'Weſten; daer is een Clooſter van Dominicanen.

De Stadt la Vittoria de los remedios, vijftich leguen van Santa Fé de Bogota naer t'Noordt-weſten/ is ſeer rijck van mijnen.

De Stadt S. Iuan de los Llanos, vijftich leguen van de ſtadt Santa Fé naer't Suyden/ daer valt mede veel Goudts.

Alle de goederen ende koopmanſchappen die ghebracht worden naer alle de ſteden van Neuvo Reyno de Granada, worden de groote rieviere Madalena op-ghevoert met Canoen / welck de Indianen altijdts hebben ghebruyckt / dan worden nu ongheljck grooter ghemaeckt; zijn ſeſtich voeten lanck ende vier breedt / van een ſtuck/ ghemeynlijck Cederen hout / ende konnen voeren hondert Botias en meer / daer de Spaenſche wijn in komt / ende twaelf Indianen die beroepen / met Proviſie voor twintich daghen / welck ſy behoef zijn om op te komen tot een ſeker binnen-landtſche haven / welck ſy noemen del Angoſtura, niet verre van de Stadt Marequita ghelegen / vijf en twintich leguen van de Stadt Santa Fé de Bogora: (ſoo Herrera ſchrijft/ dan naer hy in ſyn Caerte af-teeckent / ende de reden van de diſtantie tuſſchen Marequita ende Santa Fé, ſoude het verder moeten weſen:) deſe plaetſe wordt ghenaemt del Angoſtura, om dat de groote rievier daer een enghte heeft / wordende ghelijck beknepen tuſſchen eenen ſteylen bergh aen de eene zijde / ende een klepnder berghsken aen d'ander zijde; tot hier toe kan men de rievier beguamelijck met Canoen op-varen.

POPAIAN.

Het ſevende Capittel.

Beſchrijvinghe van de gheleghentheyt ende gheſtaltenis van deſe Provincie Popaian in t'gemeyn, ende de particuliere Provincien daer onder begrepen.

OM volghens de ordre van onſe beſchrijvinghe te komen aen de ruſte van Mar del Zur, ſullen wy nu handelen van de Provincie ende t'Gouvernement van Popayan, welck naeſt ghelegen is naer t'Weſten aen de Provincie van Neuvo Reyno de Granada, daer wy nu van hebben ghesproken. De limiten van deſe Provincie naer

d.5.l.10. c.13. t'segghen van Herrera in syn Historie/ zijn dese; heeft in de lenghte Noordt ende Suyden ghenomen twee hondert ende twintich leguen, (Herrera seght in syn Description de las Indias, maer hondert en twintich / welck seer veel verscheelt) van de uyterste palen van de Provincie van Quito, tot aen de uyterste palen van t'Gouvernement van Cartagena, ende in de breedte ontrent de hondert leguen, van de palen van Neuvo Reyno de Granada tot aen de Suydt-Zee. Pedro de Cieca die dese Provincie selfs heeft door-wandelt / seght in syn Chronica del Peru; dat de Provincie van Popaian langh is twee hondert leguen, weynich meer ofte min / ende dertich ofte veertich leguen breedt; hebbende aen de een zijde de Suydt-Zee/ende sekere hooghe ende woeste berghen; ende aen d'ander zijde de Cordillera van de Andes, van beyde welcke gheberghten seer veel rievieren af-vloeyen / die seer breede valleyen maken. T'is den meesten deel rouw landt / ende het reghent daer veel / waer door daer weynich Maiz wast/ ende noch minder Koorn; daer is oock weynigh vee: dan de Provincie is seer rijck van Goudt-mijnen. Door dien dit Gouvernement veel ende diversche Provincien onder sich begrijpt/van de welcke in t'gemeyn niet veel en kan geschreven worden/ door dien sy soo verscheyden zijn van gheleghentheydt ende ghestalte / soo hebben wy voor best ghevonden de particuliere Provincien in't bysonder te beschrijven by de Steden ende woon-plaetsen die by de Spaegniaerden in de respective Provincien zijn gelegt / ende sullen hier voor eerst spreken van de Provincie van Popaian, daer dit gantsch Gouvernement den naem van heeft verkregen. Sebastian de Belalcazar die Gouverneur was van de Provincie van Quito, in den jare 1536. nu ten deele ondersocht hebbende de geleghentheyt van de Landen aen syn Provincie van Quito geleghen naer de Suydt-Zee toe / was seer begeerigh om insgelijcks te ontdecken ende te besoecken de Landen die aen syn Provincie paelden naer t'Noorden toe/om alsoo den wegh te openen naer de Noordt-Zee; te meer om dat tot syn kennis was ghekomen / dat daer dien wegh uyt twee ghebroeders ende Caziquen waren met namen Calambaz ende Popaian, die een groote Provincie van goet Landt ende rijck van Goudt besaten. Is dien volghens op-ghetrocken van Quito naer een plaetse ghenaemt Otabalo, welck nu is het beginsel van t'Gouvernement van Popayan; de Caziquen van de Provincien van los Pastos ende Patias dit ghewaer wordende/ruckten een deel volcks by den anderen ende stelden haer dapper te weer / ende deden groote teghenstandt aen de Spaegniaerden / met haer daghelijcks te bespringhen; beneffens dat de ombequaemheydt van de wegh door seer hoogh gheberchte / ende rouw ende woest landt / oock t'ghebreck ende schaersheyt van vivres / door dien de Wilde die allenthalven uyt de wegh hadden ghebracht / haer een groote verhinderinghe gaf. Dit alles niet teghen-staende is Belalcazar met syn volck voorts ghetoghen / hoewel seer langhsaem / tot dat hy ghekomen is aen de voornaemste plaetse van dese Provincie / daer de Casique Popaian hem onthieldt. Hier resolveerde hy syn volck te rusten; alsoo hy in dit quartier vondt veel vlacke velden / ende daer op veel fraeye bouw-huysen van de Indianen (welck de Spaegniaerden noemen Estancias) tot aen een arm van de groote rieviere; wesende by de veerthien leguen, vol schoone velden/ ende wel beplant met aenghename Fruyt-boomen van die Landen / insonderheyt Aguacates, welck een seer smaeckelijcke vrucht voort brenghen: vele schoone rievierkens komen door dit schoone landt van de hooghe berghen van de Andes af-loopen / van seer ghesondt ende claer water/ende in sommighe van dese werdt seer fijn Goudt ghevonden. Ende hoewel sy in't eerste van de Wilde uyt de om-legghende Landen / welcke alle Menschen-eeters waren / seer wierden ghequelt / ende in haer voornemen ghestut / soo hebben sy allenskens haer selven meester gemaect van dese ende seer veel andere Provincien daer ontrent; ende hebben daer metter tijdt ghebout de naer-volghende steden ende vlecken: Popayan, Santa Fé de Antioquia, St. Iago de Cali, Caramanta, St. Iago de Arma, Santana de Anzerma, Guadalaiara de Buga, Timana, St. Sebastian de la Plata, Almaguer, St. Iuan de Truxillo, Madrigal ofte Chiapanchica, Agreda ofte Malaga, St. Iuan de Pasto, St. Sebastian de los Paezes: van de welcke eenige weynighe daer na weder zijn verlaten/door dien daer niet Spaegniaerden genoech waren om dit wreet eñ strijtbaer volck te weerstaen ende in subjectie te houden. Dese Provincie wordt nu gheregeert by een Lieutenant Gouverneur / door dien eenighe van de Steden resorteren onder de Audientie van Quito, ende eenighe onder de Audientie van Neuvo Reyno de Granada.

Her. d.5.l. l.10.c.13.

Het

Het achſte Capittel.

Van de Hooft-Stadt van deſe Provincie POPAYAN, haer gheleghentheydt ende de gheſtalte van de Landen daer ontrent gheleghen.

DE principaelſte ſtadt van deſe Provincie wordt genaemt Popayan, naer de naem van de Caſique die de Spaegniaerden in de eerſte ontdeckinghe daer vonden: is gelegen op de hooghte van 2. grad. ende een half by Noorden de Linie/eñ op de lenghte van acht en ſeventich ende een half graden van den Meridiaen van Toledo, naer de reeckeninghe van Herrera: In een wel-ghetemperde ende ghelonde contreye/ door dien het weder daer t'gantſche jaer door is gheliyck in Mey, ſonder veranderinghe: de daghen ende nachten ſeer naer even lanck/ door dien dat het ſoo naer is by de Linie: daer palleert een rievière door van goet water: alleen reghent het hier wat meer als wel op andere plaetſen/ende dondert ende blixemt daer ſeer veel. Het Maiz dat daer om-her groept/is wel t'beſte van gantſch Indien. Tarwe waſt daer tweemaels s'jaers; men heeft daer ſeer goet vleeſch van Ollen/ Schapen/ Gepten ende Verckens/ ende veel vruchten van de lande/ende van die upt Spaegnien daer ghebracht zijn. De inghebooreне van dit quartier zijn verſchepden van die van Peru, zijn beſchepdender ende ghebruycken beter reden/ leven oock veel civielder. Deſe Stadt is ghebout op een hooghe plaetſe vlack als een tafel/in de beſte ende ghelontſte gelegenthept van gantſch Peru; daer zijn groote huyſen/ doch ſeer licht op ghemaeckt. Heeft naer het Ooſten de Cordillera van de Andes, ende naer t'Weſten een ander hoogh gheberghte welck langhs de Supdt-Zee henen ſtreckt. Naer t'Noorden toe/ende de wegh naer de ſtadt Cali heeft ſeer ſchoone velden ende wepden/ daer menichte van bouwerijen leggben; daer de Spaegniaerden haer beeſten houden: hoewel in andere plaetſen van deſe Provincie t'Maiz tweemaels s'jaers wordt ghezaept/ſoo wordt hier maer eens/ende wort rijp in Maio ende in Iunio; ende de Tarwe wordt gheſneden in Iulio ende Auguſto, gelijck in Spaegnien. Door deſe vlacke velden loopen veel rievierkens die van de Andes af-komen/ van ſeer klaer ende ſoet water. In deſe Stadt woont den Lieutenant Gouverneur die ghebiet heeft over deſe gantſche Provincie; daer is een Cathedrale Kercke; ende een Klooſter van Monnicken die ſy noemen de la Merced. De Stadts liniten ſtrecken haer wijdt ende breedt upt/ daer ſeer groote Dorpen leggben; naer t'Ooſten leght de Provincie Guambia, die vol volcks is; ende een andere die ſy noemen Guança; ende voorts Maluaſa, Polindara, Palace, Tembio, Colaça, ende andere meer die al wel bewoont zijn. In dit quartier hadden ſy meeſt ſlecht Goudt van leſthien quilaten; ende wepnich fijn. Naer de Cordillera van de Andes toe/ zijn vele vallepen daer de Coconucos woonen/waer de groote rievier Madalena haer oorſpronc heeft; boven op t'gheberghte zijn eenighe Volcanen; ende oock ſpringen van heet water/ daer ſy ſout upt maken. Naer t'Supden van deſe Stadt leght de Provincie Guanaca; ende een Dorp welck ſy noemen las Barrancas, alwaer een klepn rievierken door loopt van de ſelve naem; noch voorder de Dorpen welck ſy noemen las Iuntas, ende de los Capitanes; ende de groote Provincie de los Maſtelos; ende een vlecke welck ghenaemt wordt Paria, leggende in een ſchoone vallepe daer een rievierken door loopt. Naer t'Weſten van deſe Stadt leght de Provincie van Bamba, alwaer een vlecke van Spaegniaerden leght/welck ſy noemen Chapanchita, daer wy hier naer ſullen van ſpreken.

Het neghende Capittel.

Particuliere beſchrijvinghe van den oorſpronck van de groote Rieviere de MADALENA, ende haren loop door verſcheyden Landen.

EEr wy voorder varen tot de beſchrijvinghe van de andere ſteden van deſe Provincie/ ſoo ſullen wy hier handelen van de groote rievière die ſy noemen de Madalena, ende oock wel de Santa Martha, door dien ſy niet verre van de ſtadt Popaian haren eenen oorſpronck heeft; ofte veel eer om dat de groote rievier welck wat nederwaerts by

Her. d. 5. l. 10. c. 17.

Ped. de Cieç.

Ped. de Cieça.

de India-

de Indianen Cauca woꝛt ghenaemt/ende onder Mopox in de andere rievière komt/ hier haer beginſel heeft: want deſe twee rievieren die daer naer in een komen/ hebben haer ooꝛſpꝛonck van den anderen bp de veertich leguen verſchepden: de eene heeft haren ooꝛſpꝛonck boven Popaian, in ſeker vallepen die van t'hooghe gheberghte van de Andes af ſtrecken/ bewoont bp ſeker natie van Indianen die ſp noemen Coconucos, bp een vlecke van t'ſelve volck bewoont/welck ſp noemen Cotara: van dit gheberghte van de Coconucos ſiet men deſe rievière gelijc een klepne beke haren loop nemen dooꝛ de bꝛeede vallepe van Cali, allwaer ſp verrijckt woꝛdt met veele beken ende rievierkens die van bepde de zijden van t'hooghe gheberghte komen af-loopen/ ſoo dat ſp tot ontrent Cali komende/ alreede ſoo groot is ghewoꝛden als de rievière van Guadalquivir booꝛ Sevilla in Spaegnien; ende naer datſe noch vooꝛder is gheloopen ende ſeer veel andere rievieren in-ghelaten/ komende bp Buritica, welck dicht is bp de ſtadt Santa Fé de Antioquia, is ſp noch ongheliick grooter/ ende loopt ſoo vooꝛts vooꝛ bp Mopox (allwaer ſp naer t'ſegghen van Pedro de Cieça epghentlijcken den naem van Cauca voert) tot dat de twee rievieren in een komen. De andere rievier heeft haren ooꝛſpꝛonck boven de ſtadt van Timana (daer wp hier naer van ſullen ſpꝛeken) aen de Ooſt-zijde van de Cordillera van de Andes, ſoo dat deſe Cordillera gheliick tuſſchen bepden leght van deſe twee rievieren; deſe tweede loopt neffens de Pꝛovincien van Neuvo Reyno de Granada; ende ghemoet de Cauca, als vozen/ neghen leguen onder Mopox, naert ſegghen van Herrera. Tuſſchen bepden deſe twee rievieren/ eer ſp bp den anderen komen/legghen ſeer groote Landen/ende daer woonde eertijdts ſeer veel volcks. Ende naer dat deſe rievieren te ſamen zijn ghekomen/ſoo maecken ſp veel Eplanden/ waer van eenighe oock bewoont zijn: ende men heeft daer veel Crocodilen/ende van die viſſchen dieſe Manati noemen: Pedro de Cieça wil ſegghen dat van den eerſten ooꝛſpꝛonck van deſe rievière tot daer ſp in Zee loopt/ wel vier honderdt leguen weeghs is.

Het thiende Capittel.

Beſchrijvinghe van de Stadt ANTIOCHIA, ende de gheleghentheden daer ontrent; de wegh van deſe Stadt naer ANZERMA, ende van de Stadt CARAMANTA.

INt beſchꝛijven van de ſteden van deſe Pꝛovincie van Popayan, hebben wp begoſt met de pꝛincipale hooft-ſtadt van den ſelven name/om dat de diſtantien van de andere ſteden ende vlecken meeſt opde ſelve wierden gepaſt: ſullen nu vooꝛder beginnen van de Stadt Antioquia, welck de upterſte is van de Pꝛovincie naer t'Nooꝛden/ ende de limiten van t'Gouvernement van Cartagena naeſt gheleghen/ſoo dat de Gouverneurs van bepde deſe Pꝛovincien veel ſtrijdts over deſe Stadt met den anderen hebben ghehadt/ welck epndelijcken dooꝛ authoꝛiteyt van den Koninck is ten epnde ghebꝛacht.

Ped. de Cieç. De Stadt Santa Fé de Antiochia (gelijck die epghentlijck bp Herrera ende andere woꝛdt ghenaemt) is bp de Spaegniaerden ghebout in een van de vallepen die ſp noemen Nore, tuſſchen twee ſoo vermaerde ende rijcke rievieren del Darien ende van Santa Martha ofte de Madalena; ende tuſſchen bepde de Cordilleras van bergen die daer langhs henen loopen. De gheleghenthepd van de Stadt is ſeer goet/ weſende ghenomen op fraepe ende groote plepnen/ beneffens een klepn rievierken; daerenboven ſoo loopen daer ontrent noch veel rievierkens ende beken van ſeer goet water/ de welcke hare ooꝛſpꝛonck hebben in t'gheberghte welck aen bepde zijden leght: in den meeſten deel van deſe beecpkens ende rievierkens vindt men ſeer veel Goudts/ welck ſeer fijn is/ ende zijn bewaſſen met alderhande ſooꝛten van Frupt-boomen. Deſe Stadt naer t'ſegghen van Pedro de Cieça, leght op de hooghte van ſeven graden bp Nooꝛden de Linie/twaelf leguen van de groote rievière Cauca; ende meer dan hondert leguen van de Stadt Popaian naer het Nooꝛdt-ooſten/ſoo Herrera ghetuyght. De welcke leght dat de ingheboꝛne van de Lande daer ontrent heel goet volck is/ fraey van lichaem ende wit: dat de gheſtalte van de Lucht ſulcks is/dat het volck s'nachts bupten haer huyſen onder den blauwen Hemel ſlaept/ſonder eenigh hinder te lijden van den nacht-

dauw,

Digitized by Mic

dauw. Men heeft daer ſeer veel Schapen /veel Frupten/ende de rievieren ende ſtaende poelen zijn ſeer viſch-rijck.

Van de Stadt Antiochia voor-ſchreven loopen twee weghen / den eenen naer de ſtadt Anzerma toe/ eñ den anderen na de ſtadt van Cartago ende Arma: wy ſullen hier eerſt ſpreken van den wegh welck naer Anzerma loopt / om de ghelegenthepdt van t'Landt ende Provincien dien wegh upt gheleghen/te verſtaen: deſen wegh wordt ons by Pedro de Cieça aldus beſchreven in ſyn Chronica del Peru, in't 14. Capit. Treckende van de ſtadt Antiochia de wegh na Anzerma toe/komt men eerſt te ſien den vermaerden ende rijcken bergh van Buritica, daer ſulcken menichte van Goudt in voorleden tijden is upt-ghehaelt. Tuſſchen de ſtadt Antiochia ende de ſtadt Anzerma zijn ſeventich leguen, ende is een ſeer moeplijcken wegh / meeſt over hooge ende kale berghen. Is meeſt al bewoont by Indianen / die haer hutten ende wooninghen verre van den hooghe wegh af hebben. Soo haeſt men ghelchepden is van de ſtadt Antiochia, komt men aen eenen klepnen bergh/ welck ghenaemt wordt Corome, (Herrera noemt die Curume) gheleghen aen ſekere klepne vallepkens / daer ſeer veel volcks placht te woonen / dan naer dat de Spaegniaerden daer ghekomen zijn om t'Landt in te nemen / ſoo is het ghetal wonderlijck vermindert. Dit Dorp heeft ſeer rijcke mijnen van Goudt/ende daer zijn vele beken daer t'ſelve upt-ghehaelt wordt. Daer zijn heel wepnigh Frupt-boomen / ende daer waſt oock wepnigh Maiz. Van daer komt men aen een plaetſe gheleghen beneffens eenen grooten ende hooghen bergh/ daer een groote vlecke van veel hutten pleegh te legghen; daer veel Mineurs plachten te woonen / door de menichte van Goudt dat daer ghevonden wierdt. Men houdt voor ſeker dat den meeſten rijckdom van Goudt die men eertijdts heeft ghevonden in de begraefniſſen van Zenu ofte Cenu, al gekomen is van dit quartier. Van dit Dorp/welc is ghelegen aen deſen bergh Buritica, heeft ſynen oorſpronck een klepn rievierken/ende maeckt een ſeker vlackte in manieren van een vallepe; alwaer een vlecke gheleght is / om de mijnen te beneficeren/ welck ſy noemen Santa Fé. ende behoort tot de Stadt Antiochia; de mijnen daer ontrent zijn ſeer rijck ghevallen/ende de groote riviere van Santa Martha loopt daer ontrent. Dicht by de voor-ſchreven vlecke is een ander Dorp gheleghen / welck ſy noemen Xundabe, van de ſelve natien van Wilden / ende van gelijcke manieren als de voorgaende: beſitten veel vallepen daer veel volcks woont/ende daer loopt een Cordillera ofte verbolgh van berghen midden door / welck de wooningen van malkanderen ſchept. Wat voorder is een ander woon-plaetſe gheleghen/ die ſy noemen Caramanta, ende de Caſique was in die tijden ghenaemt Cauroma: T'volck van die Provincie was wel gheſtelt volck ende vruchtbaer / ſpraken een ander tale als de voor-gaende. Dese vallepe heeft rondtom haer ſeer hooghe ende woeſte berghen / ende daer loopt een groote rievier door het midden neffens veel andere beken ende Fonteynen/van de welcke de inwoonders veel zouts maken / een ſake om te verwonderen: ende inſonderheyt maken ſy ſeer wit zout upt een klepn Lack welc in de ſelve vallepe leght. T'landt is ſeer vruchtbaer voor het Maiz: eñ de wortelen die de Indianen ghewoon zijn te planten: dan hebben ſeer wepnigh Frupt-boomen. Aen d'ander zijde van t'ghebergte naer het Ooſten toe/leght een ander Provincie die ſy noemen Cartama, t'volck is van de ſelve tale / ende manieren als die van Caramanta: zijn ſeer rijck van Goudt / ende woonden in klepne hupskens; ende ginghen meeſt naeckt/uptghenomen dat ſy haer ſchamelheden bedeckten met een klepn ſlettjen. Eer wy deſen wegh verbolghen / ſullen wy hier in voeghen de beſchrijvinghe van Caramanta, ghelijck wy die vinden by Herrera in ſyn Deſcripcion de las Indias.

Caramanta is gheleghen ſeſtich oft seventich leguen van de Stadt Popayan naer't Noordt-ooſten toe/neffens de groote riviere Cauca, behoort onder het diſtrict van de Audientie van Neuvo Reyno de Granada, ende tot het Gouvernement ende Bisdom van Popayan; is ſeer overvloedigh van Maiz ende ander ghezaepe/ſonder Tarwe; daer zijn wepnigh Schapen oft ander vee / dan veel Verckens; men reyſt van hier in vijf oft ſes uyren naer Antiochia, langhs de riviere / door dien ſy ſoo ſnel afloopt: hoewel het anders wel vijftich leguen weeghs is.

Het elfde Capittel.

Vervolgh van den wegh van ANTIOCHIA naer ANZERMA toe, ende beſchrijvinghe van de Stadt SANTA ANA DE ANZERMA.

SOo haeſt als men ghepaſſeert is de Prouincie van Caramanta, daer wp in t'voorgaende Capittel van hebben geſproken / ſoo komt men aen een ſeer hoogh gheberghte / welck wel ſeven leguen duert / is ſeer dicht met boomen bewallen / ſoo dat het uptermaten moeplijck was te paſſeren / ende doen de Spaegniaerden daer alder-eerſt doortoghen / ſtorvender vele van hongher / ende waren den wegh ghenootſaeckt te openen met grooten arbeyt. Dit gheberghte was by de Indianen ghenaemt Cima; daer over zijnde / komt men eerſt aen een klepne vlacke vallepe / daer wepnigh volcks woonde; maer een wepnigh voorder leght een ſchoone ende groote vallepe / de welcke ten tijden dat de Spaegniaerden daer eerſt quamen / vol volcks was / die ſeer groote ende ſchoone hupſen hadden / ende overvloet van lijftocht / haer velden van Maiz, ende de wortelen die ſy daer gebruycken; dan door den grooten overlaſt ende tyrannije van de Spaegniaerden minderden dit volck ſeer haeſt / ende de reſte ontliepent / ende verlieten haer woon-plaetſen / ende ginghen haer wooningen nemen in het gheberghte Cima voornoemt. Twee leguen ende een half voorder is noch een klepnder vallepe / welck ſtreckt van de voet van t'gheberghte af / op welck gheberghte de ſtadt Anzerma ghebout is.

De Stadt Anzerma wierdt eerſt ghenaemt Santa Ana de los Cavalleros, is ghebout tuſſchen twee klepne rievieren / op een vlac verheven veldt / verciert met ſeer ſchoon gheboomte / ende menichte van Frupt-boomen / ſoo wel van die van Caſtilien als van t'landt ſelfs; ende andere aerdt-vruchten / die daer wonderlijck wel waſſen. De ſtadt ghebiet ghenoeghſaem alle t'Landt daer om-her / door dien ſy op t'hooghe leght / ſoo dat daer van gheene weghen eenigh volck naer de Stadt en kan komen / ofte kan terſtondt by die van de ſtadt belpiet worden; rondtom de Stadt leggben ſeer vele ende groote Dorpen van Indianen. De plaetſe daer deſe Stadt gheleght is / wierdt by de ingheboorne van t'Landt ghenaemt Vmbra; dan alſoo Sebaſtian de Belalcaçar, doen hy dit Landt eerſt ontdeckte / gheen Tolcken en hadde die dit volcks tale verſtonden; ende hy ghewaer wierdt dat de Indianen van dit quartier het zout noemden Anzer, ſoo heeft hy dit Landt ende de Stadt den naem ghegheven van Anzerma, de welcke haer ghebleven is.

Vier leguen van deſe ſtadt naer t'Weſten leght een vlacke die niet ſeer groot en is / doch wel bewoont by Indianen / die ſeer groote hupſen hebben ende breedt landt; daer loopt een rievière door / ende leght maer een legue van de groote rievière Cauca. Deſe Indianen ſpreken de ſelve tale van die van Caramanta, ende waren in voor-tijden ſeer genegen tot Menſchen-vleeſch. Wt ſekeren bergh welc boven deſe vlacke leght / ſpruyten veel klepne rievieren / uyt de welcke veel Goudts wordt ghehaelt door de Indianen / ende ooc door de Swarten die daer by de Spaegniaerden zijn gebracht. Wat voorder is gelegen de Prouincie Copia; ende door t'midden loopt een rievière daer veel Gouts in wordt ghevonden / daer de Spaegniaerden eenighe Landt-hupſen hebben ghebout: confineert met de Prouincie van Cartama voorzen verhaelt / daer de groote rievier door paſſeert. Aen de andere zijde leght de Prouincie Pozo, met de welcke ſy grooten handel dryven.

Naer t'Ooſten van deſe ſtadt Anzerma leggben veel groote Dorpen van Indianen / ſtaep volck / die niet ſoo hitſigh en waren op t'Menſchen-vleeſch als de andere: hadden groote menichte van Goudt doen de Spaegniaerden daer eerſt quamen / ſy noemden in haer tale den Duyvel Xixarama, ende de Spaegniaerden Tamaraca. t'Landt daer deſe Indianen woonen / is meeſt ſeer hooghe berghen met ſeer wepnigh heuvelen ofte pleynen.

Deſcr. de las Indias. Herrera ſeght dat de ſtadt Santa Ana de Anzerma is gheleghen vijftich leguen van de ſtadt Popaian naer het Noordt-ooſten / op den oever van de rievière Cauca; ende dat ſy ghehoort onder de Audientie van Neuvo Reyno de Granada, ende onder het Gouvernement ende Biſdom van Popayan. Ende wat de ghelegentheyt des Luchts aengaet /

gaet/ſeght hy/dat daer een hitteghe lucht is/ende ſeer onderhevigh het weerlichten ende blixemen;dat daer geen vee en is/ende oock geen Tarwe en waſt: dan dat daer in de limiten van deſe ſtadt ſeer goede mijnen van Goudt worden ghevonden.

Van deſe ſtadt naer de Suydt-Zee toe/ſeght Pedro de Cieça,woonen ſeer veel Indianen in groote vlecken ende Dorpen/ende men hout het daer voor/dat de groote rievière Darien daer haren oorſpronck heeft.

Het twaelfde Capittel.

De wegh van de Stadt ANTIOCHIA na de Stadt ARMA toe; de gelegentheyt van de Provincien tuſſchen beyden ghelegen; ende van de Stadt ARMA.

OM van de ſtadt Antiochia te reyſen naer de ſtadt Arma, ſoo neemt men eerſt syn wegh naer de groote rievière Cauca ofte Sta Martha (ghelijck als Pedro de Cieça die noemt)welck zijn twaelf leguen weeghs: men paſſeert de rievière met barcken/die daer ſelden ontbreken: op den oever van de rievière woont weynigh volcks/ende zijn kleyne Dorpkens/doordien t'volc syn wooninghe al verre van den hoogen wegh heeft af-gheleghe. Naer eenige dagh-reyſen komt men aen een Dorp welck eertijts ſeer groot was: ende wierdt genaemt Pueblo Llana:de ingeboornen zijn kleyn van lichaem/ende gingen meeſt naeckt/uyt-ghenomen dat de vrouwen een kleyn kleetjen om de middelt droeghen; haer principalen handel is met zout;hoewel sy Goudt-rijcke rievierken hebben/ende veel Gouts daer uyt krijghen. Een weynigh van de wegh af leghe een ander Dorp welck sy noemen Mugia; daer ſeer veel zouts valt. Van dit Dorp voorder aen naer t'Oosten is gelegen de vallepe Aburra,ende om daer te komen/moet men over de Andes paſſeren/welck daer in een dagh ende ſonder groote moeyte kan gheſchieden.

In de vallepe van Aburra zijn veel blacke Landen/ende is een vruchtbaren grondt/ende daer loopen diverſche rievierkens door: T'volck dat hier eertijdts woonde doen de Spaegniaerden daer quamen/hadden ſulcken ſchrick van de Spaegniaerden/dat sy haer ſelven veel verhingen/beyde mans ende vrouwen: van deſe vallepe liep een hooge wegh naer t'Oosten toe/door de welcke sy met verſcheyde andere natien handelden. Wat voorder van Pueblo Llano voornoemt/komt men aen een ander plaetſe die sy noemen Cenufara,is een wel geſtelde plaetſe/ende men meynt dat daer ſeer rijcke graven te vinden zijn. Noch wat voorder leghe een ander Dorp/welck sy noemen Pueblo Blanco;om naer Arma toe te trecken/laet men de rievier van Sta Martha aen de rechter-handt leggen.

Al deſe Landen ende Dorpen waren eerſt onder de ſtadt Cartago tot aen de groote rievière toe/maer daer naer is hier een ſtadt gebout;de welcke eerſt was gelegt aen t'begin van de Provincie van Arma, op eenen bergh; dan door dien de Spaegniaerden van de Wilde hier ſeer gequelt wierden/ende weynich bodems hadden om te bezaepen/ſoo wierdt de ſtadt verleght weynich meer als 2.leg. van de groote rievière: ende is nu gelegen 23.leg.van de ſtadt Cartago,en 12.leg.van de ſtadt Anzerma, (ende naer t'ſeggen van Herrera 50.leg.van de ſtadt Popayan,N.O.ten O.)ende 1.leg.van de groote rievière/op een blackte tuſſchen twee kleyne rievierkens gelegen/om-ringht van een Palm-boſch/daer ſeer goede Palmitos uyt gehaelt worden. De ghelegenthept van deſe ſtadt wort voor ongeſont gehouden/dan den bodem is ſeer vruchtbaer/ſo dat het Maiz daer tweemaels s'jaers wort gelet/en ſeer grooten aen-was heeft. Daer zijn ſeer rijcke Goudt-mijnen/inſonderhept aen de groote rievière welcke maer 1.leg.van daer loopt.

De Provincie van Arma daer de ſtadt naer is ghenaemt/is ſeer groot ende wel bewoont/ende de rijckſte van de Provincien daer ontrent. De ingeboornen hadden groote ronde huyſen/die boven rondt toe loopen/en met ſtroy gedeckt. Deſe Provincie is wel 10.leg.lanck/ende 6.oft 7.breet; meeſt geberghte/vol van alderhande Frupt-boomen van de Lande/inſonderhept van een vruchte die sy noemen Pyrahaya. Deſe vrucht is van ſulcken eygenſchap/dat men maer een daer van etende/water maeckt als bloet. Van deſe bergen vloeyen eenige rievieren/en inſonderhept een die de Spaegniaerden noemen Rio de Arma, welcke ſorgelijck is te paſſeren in de winter-tijdt;de reſte en zijn niet ſoo groot. Hier viel veel Gouts/ende meeſt van neghenthien quilaten. Naer t'Oosten van deſe Provincie leght het hooghe gheberghte van de Andes.

De Stadt Sant Iago de Arma (seght Herrera) heeft seer veel Goudt-mijnen, is geleghen vijftich leguen van de stadt Popaian naer t'Noordt-oosten/wat meer Oostelijcker/behoort onder de Audientie van Neuvo Reyno de Granada, ende tot het Gouvernement ende Bisdom van Popaian, sonder Tarwe ofte ander grain van Castilien/maer overvlocdigh van t'grain van de Lande. De Wilden daer om-her zijn uptermaten seer genegen tot het Menschen-vleesch te eeten/so dat Herrera getuyght/dat sy noch wel 8000. Indianen ende veel Spaegniaerden ghegeten hebben sints dat de stadt aen dien oort is gheleght.

De groote Provincie van Arma door-getrocken zijnde/komt men straex aen een ander/welcke sy noemen Paucura, welckes volck een ander tale spraeck als die van Arma, heeft een seer vruchtbaren bodem om Maiz ende ander zaet te zaepen: daer en woxt soo veel Gouts niet gevonden als in de voorgaende: daer loopt een riviere door/benessens vele beken. Daer na komt men voorder aen een andere Provincie/die sy noemen Pozo, t'volc was van de selve tale ende manieren als die van Arma. Dese Provincie van Pozo heeft aen d'eene zijde de groote riviere Cauca, ende aen d'ander zijde de Provincie van Carrapa, ende Picara. Te weten/de Provincie van Picara twee leguen van daer; die van Paucura, anderhalf legue, ende die van Carrapa, drij leguen. Die van Pozo zijn seer rijck van Goudt/ende dicht by haer door zijn seer groote mijnen van Gout/aen den over van de Rio Grande, de welcke daer passeert.

Van de Provincie Pozo naer t'Oosten toe/leght de Provincie Picara, welcke een groote Provincie is/ende wel bewoont: t'volck spreect de tale van Paucura: strect haer upt tot seker gebergte daer seer schone rivieren van voort-komen. Dese Provincie van Picara heeft het groote ende hooge geberghte van de Andes na t'Oosten: over welc gheberghte de Provincie Arbi soude leggen naer t'segghen van de Indianen/want de Spaegniaerden en hadden daer noch geen kennis af doen Pedro de Cieça syn boeck schreef.

Het derthiende Capittel.

Van de Provincie van CARRAPA, ende die van QUYMBAIA, tot de Stadt van CARTAGO toe, ende van de Stadt CARTAGO.

Pedro de Cieca.

DE Provincie van Carrapa legt noch 12. leg. van de stadt Cartago, eñ is hoogh en rouw landt/sonder nochtans veel geberghte/uptgenomen t'hooge geberghte van de Andes, welc daer boven heen loopt: daer zijn eenige vallepkens eñ pleynsjens/daer veel rivierkens ende beecxkens door loopen; doch van so klaer eñ smakelijc water niet als in de voorgaende Provincien: t'volc is grof van lichaem eñ lanc van aenlicht; hebben veel gouts eertijts gehadt. Van de provincie van Carrapa komt mẽ in de provincie van Quimbaya, daer de stadt Cartago in gelegẽ is/22. leg. van de stadt Arma. De Provincie van Quimbaya is 10. leg. breet ende 15. leg. lanck/van de groote riviere af tot aen t'hooge geberghte van de Andes; de gantsche Provincie is vol Riet-bosschen van seer dicke ende hooge rieden/daer de inwoonders hare hupsen van maecten. De Sierra Nevada, welck is t'hooge geberghte van de Andes, leght van de Oorden van dese Provincie 7. leg. Op t'hoogste van dit geberghte is een Volcan; daer veel roocks upt komt; ende van dit geberghte vlieten veel rivieren; van welcke de voornaemste zijn Rio de Tacurumbi, ende de la Cegue, die nevens de stadt loopt: ende meer andere/daer al veel Gouts in werdt gevonden: onder dese rivierkens ende Fontepnen zijn eenighe van zout water/welc een saeck is om te verwonderen. Daer wassen seer veel Frupten/soo wel die van Spaegnien daer zijn gebracht/als die van de lande. De ghestalte van de lucht is in dese provincie seer gelont/noch te heet/noch te kout/so dat de Spaegniaerden die daer woonen weynigh sieck zijn/ende lange leven. Men vint in dese Provincie veel wilde Bijen/die haer Honigh maken in de holte van de groote Rieden ende boomen. Daer wast oock seker vruchte welck sy noemen Caymito, soo groot als een Perse/van binnen swart/hebbende seer klepne kernsjens/eñ seker sap welc so vast kleeft datter qualijck is af te wasschen: daer wassen mede Aguacates eñ Guayanas, eenige soluer als Limoenen/van seer goeden reuc ende smaec. Tusschen dese dichte Riedt-bosschen onthouden haer vele dieren; ooc groote Leeuwen/eñ een ander vierpoetigh beestjen/welck sy noemen Chuca, welc syn jongen met hem draeght in een sack; daer zijn veel Harten

ende

Digitized by Mic

ende Conijnen/ende veel Guadaquinaies,welc zijn grooter als Halen/ende haer vleesch is goet van smaeck ende geeft goet voedtsel; ende dierghelijcke beesten meer.

De stadt Cartago is gelegen op een vlacte/ tusschen twee klepne beken/ 7.leg. van de groote rievière Sta Martha,bp een ander klepnder rievierken / daer de Spaegniaerden van dzincken:de stadt heeft aen alle zijden seer moepelijcke wegē/dooz dien't in de winter daer soo slijckerigh is ; het regent daer den meesten tijdt van t'jaer ; eñ t'blixemt daer somtijts/ende t'weerlicht daer veel tijts: 1.leg. ofte wepnich meer van de stadt loopt een klepn rievierken welc sp noemen Consora, ende daer bp is gelegen een klepn Lac daer de inwoonders seer schoon zout maken upt een zoute Fontepne die daer is. De stadt Cartago (seght Herr.)is gelegen 25.leg. van de stadt Popaian na t'N.O.gehoozt tot de Audientie van Neuvo Reyno,eñ t'Gouvernement ende Bisdom van Popayan , daer en wast geen Tarwe ofte ander zaet van Castilien;is een getempert landt/ende gesont; men vint daer wepnigh Gouts ; daer en wozden niet dan Koepen ende Peerden aengeteelt: daer is een Clooster van Minnebzoeders.Om van dese stadt te replen na Cali ofte Popaian,soo treet men eerst dooz de voozsz. Riet-bosschen tot aen een rievière die sp noemen de la Veca,welc in de winter-tijt seer moepelijc is te passeren/is 4.leg.van dese stadt,eñ dan komt men naer 1.leg.weegs aen de groote rievière/ende als men die over gevaren is met vlotten ofte Canoen/so loopen bepde de wegen in een/te weten die van Cartago af komt/ende die van Anzerma af komt. Ende van de stadt Cartago tot de stadt Cali,zijn wepnigh meer als vijf en veertich leguen, ende van de stadt Anzerma tot de stadt Cali bp de vijftich leguen.

Het veerthiende Capittel.

Beschrijvinghe van de Stadt CALI, ende de Landen daer ontrent gheleghen; als mede van de haven BONAVENTURA.

DE Stadt van Cali(segt Herrera) is gelegen op de hooghte van 4.grad.bp Noozden de Linie/22.leg.van de stadt Popaian,eñ 28.leg.van de Supdt-Zee;is gebout in een vlacke vallepe aen de voet van t'geberghte gelegen;daer is een seer heete lucht:den Gouverneur hout daer sijn ozdinaire woonplaetse/ neffens de andere Officiers van de Koninck inkomsten;daer is een smelthups;eñ 2. Cloosters/een van Augustijner Monnicken/eñ t'ander van die sp noemen de la Mercede. Ped.de Cieça beschrijft dese stadt noch pertinenter/ende seght dat de stadt Cali is gelegen 1.leg.van de groote rievier/neffens een klepnder rievière van sonderlingh water/ welck haer oozspronck heeft in t'gebergte dat boven de stadt legt.Aen bepde de zijden van dese rievieren leggen veel schoone hoven/daer veel schoone vruchten ende krupden in wassen.De stadt is gebout op een effen plepn/ende ten warr het daer uptermaten heet waer/soude een van de bequaemste plaetsen zijn van heel Indien.Dese stadt was eerst bp Sebastian de Belalcacar geleght in een ander quartier onder een natie van Indianen/ die sp noemden Gorrones; dooz dien de Spaegniaerden die Pzovincie eerst ontdeckende/ ende de tale van t'volck niet verstaende / bemerckten dat dese Indianen de visch noemden Gorron; t'selve hebben wp hier vozen ooc gesien in Anzerma. Om de gelegenthept van dese Pzovincien noch beter te verstaen/soo sullen wp upt Pedro de Cieça de sake van wat hooger aen leggen: Van de stadt Popaian af begint hem tusschen bepden de Cordilleras van t'hooge gheberghte een vallepe te slechten/de welcke 12.leg.heeft in de breedte / op sommige plaetsen meer/ende op sommige min;op sommige werdt sp oock soo smal/ ende loopt soo toe met de rievière die daer dooz-loopt / dat men dooz de groote enghte de voozsz.rievière noch met barcken/noch met vlotten / noch andere middelen in dat quartier kan passeren: want heeft daer soo snellen loop/ende maeckt soo veel wielen ende draepingen/ dat het al te gronde gaet wat daer op komt. Dese gantsche vallepe van de stadt Cali af tot aen dese enghten was eertijts vol schoone Dozpen/ende vol volcx: dan alle dese volckeren zijn in kozten tijdt om-gekomen na dat de Spaegniaerden daer in t'landt zijn neder-geslagen. T'volck dat daer overigh is in dat quartier/woont op t'gebergh te naer t'Westen van de stadt/daer wp hier naer sullen van spzecken. Na t'Noozden van dese vallepe leght een ander Pzovincie/de welcke confineert met die van Anzerma;de ingeboorne wozden genaemt Chancos,zijn van seer groote stature/ so datse klepne Reusen schijnen te wesen/lanck van aensicht ende breet van dooz-hooft. In t'geberghte welck

daer daelt van de Cordillera, van t'hooge geberghte na t'Weſten toe gelegen van deſe vallepe: ende in de vallepen die deſe bergen maken/woonde veel volcx welc ſy noemden Gorrones, als voren: de welcke wepnigh gouts hadden/eñ dat heel ſlecht gout: dit volck woonde 2.3.4. ende meer leg. van de vallepe ende de riebier; ende quamen in de riebier eñ de Lacken op ſeker tijden villchen. Deſe prouincie is noch onder de juriſdictie van de ſtadt Cali; is ſeer vruchtbaer van Maiz ende andere vruchten: men heeft daer veel Harten/Guadaquinaies, ende ander Wilt/ende veel gevogelte. De groote vallepe van Cali, hoewel ſy ſeer vruchtbaer is/ſoo leggen nochtans de velden eñ plepnen woeſt / ende en dienen niet dan de wilde beeſten / door dien de Chriſtenen ſoo wepnigh zijn die daer woonen / dat haer niet mogheliick en is ſoo veel landts te beſaen ofte te orberen.

Pedro de Cieca. c.27. Om naer de ſtadt Cali te komen/ſoo paſſeert men een kleyne riebiere, welcke ſy noemen Rio Frio, daer ſeer dichte bollchagie by leght/ende men komt een dellinghe af/die wel dry leg. duert: dit riebierken loopt ſeer ſnel/ende is kout/om dat het van t'geberghte af komt/loopt door een gedeelte van de vallepe van Cali tot in de groote riebiere/ende verlieſt daer ſyn naem. Als men over dit riebierken is/ſoo komt men op groote blacke velden/daer de Spaegniaerden haer Landt-huyſen hebben/ende haer volc die t'werc waer nemen; ende t'landt is hier ſeer wel beplant met alderhande Frupt-boomen.

Naer t'Weſten van deſe ſtadt naer t'geberghte toe zijn veel Dorpen daer de Indianen woonen die de Borgers van Cali onderdanich zijn; is een ſlecht ende goet-aerdigh volck. Vyf leg. van de ſtadt leght een kleyne vallepe/welck ſy noemen Lile, daer ſeer veel Maiz groept / ende oock Yuca; veel Frupt-boomen; ende door t'midden loopt een riebiere/langhs de welcke ſeer goede vruchten wallen / ende onder andere een die ſeer ſmakelijck ende wel-rieckende is/die ſy noemen Granadillas Voorder naer de Suyd-Zee leght een ander Prouincie van volckeren die ſy noemen los Timbas; dit volck woont in ſeker vallepen tuſſchen ſeer hooghe ende woeſte berghen / ende hebben daer haer Frupt-boomen ende velden daer ſy haer Maiz ende ander zaedt winnen: hebben veel Spaegniaerden om hals ghebracht in voor-tijden.

Behalven de Prouincien daer wy tot hier toe van hebben geſproken / ſoo heeft deſe ſtadt Cali onder haer noch veel ander Indianen/welcke woonen tuſſchen ſeker hoogh ende wreet geberghte/dat wel een van de woeſte plaetſen is van de weerelt/in ſeker vallepen ende dellinghen/ daer ſy des niet tegenſtaende overvloedt hebben van alderhande lyſtocht: in t'geberghte onthouden haer veel wilde ende verſlindende Dieren/als by namen/Tygren/die veel Indianen ende oock Spaegniaerden verſlinden/als die van Cali naer de Zee toe trecken/ofte van Zee weder keeren naer Cali. Dry dagh-reyſen voorder over ſeer woeſte berghen / vol van Palm-boomen ende moeraſſchen / leght de haven die ſy noemen Bonaventura, 30. leg. van de ſtadt Cali, van de welcke ſy gantſchelijck dependeert. Herrera ſtelt de haven van Bonaventura op de hooghte van dry graden en een halff by Noorden de Linie. Daer woonen eenighe wepnighe Familien om de koopmanſchappen die van Nova Hiſpania ende ander quartieren daer aen-komen/om op-ghevoert te worden naer Popayan ende elders/te loſſen ende voorts te beſtellen. Is een vochtighe ende ſeer ongheſonde plaetſe. Deſe haven van Bonaventura leght (naer t'leggben van Herrera) in een diepe baye / welck ghenaemt wordt Bahia de Bonaventura, ende ſoude gheleghen zijn naer t'leggben van Pedro de Cieça, op de hooghde van dry graden ende twee derde by Noorden de Linie; al dat quartier leght tuſſchen ſeer ſteyle ende woeſte berghen ende klippen/ ende daer loopen veel riebieren in Zee/die al haer oorſpronck nemen in dit gheberghte/ daer t'meeſt altijts reghent; ende door een van deſe riebieren komt men in de haven van Bonaventura, dan t'gat is qualijck te vinden voor die upt der Zee komen/ 'ten zy dat ſy Piloten hebben die wel ervaren zijn. Pedro de Cieça leght dat den eenighen middel om de goederen die hier ontladen worden / te brengen naer Cali, is / deſelve de Indianen op den hals te doen draghen; want door de hardichept van t'gheberghte en is het niet wel mogheliick Peerden oft Muylen daer te ghebruycken: hoewel nochtans daer een wegh is langhs de riebiere Dagua daer men Peerden kan gebruycken / dan werden ſoo af-gheſlaeckt/dat ſy by naer niet weerdt zijn als ſy te Cali komen: Deſe Indianen draghen packen ende fardeelen van t'ghewicht van dry aroben ende meer; ende oock een man oft een vrou op een ſtoeltjen ſittende/over bergh over dal/ende over de riebieren: ende dat voor wepnich nuts voor haer ſelven/dan haer meeſters de Spaegniaerden trecken den loon na haer.

d.4.l.2.c.8.

Cap.29.

Het

Digitized by Mic

Het vijfthiende Capittel.

De wegh van de Stadt CALI naer de Stadt POPAYAN, ende de gheleghentheyt van de Landen tusschen beyden gheleghen.

VAn de stadt Cali (daer wy in t'voorgaende Capittel van hebben gesproken) tot de Hooft-stadt van dit Gouvernement Popayan, zijn gelijck wy geseght hebben/22. leguen, al door seer bequame weghen/over vlacke velden/sonder eenige bergen/hoewel daer wel eenighe heuveltjens ende hooghten zijn/dan en zijn niet moeyelijck om te passeren. Scheydende van de stadt Cali, soo treckt men eerst over sekere weyden ende velden/daer eenige rievierkens door-loopen/tot dat men komt aen een welc niet seer groot en is/welck sy noemen Xamundi, daer altijts een brugge over leght van de groote ende dicke rieden gemaeckt; ende de Peerden leydt men door een wedde. Aen den oorspronc van dit rievierken woonden eenige Indianen / welcker Casique hiet Xamundi, ende naer hem hebben de Spaegniaerden beyde/t'volc ende de rieviere/Xamundi genaemt. Dit volck dreef synen handel met het volck van de Provincie de los Timbas, daer wy hier voren ghewach van hebben gemaeckt; hadden veel Goudts/welck haer meest van de Spaegniaerden is af-ghenomen/die sy in Encomienda (als sy dat noemen) waren ghegeven. Van dese rieviere voorwaerts langhs de selve wegh na Popaian toe/ende 5. leguen van dese rieviere komt men aen de groote rievier van Santa Martha; daer zijn altijts vlotten ende Canoen gereet om de rieviere sonder ghevaer te passeren / door hulpe van de Indianen die daer ontrent woonen. Dese rieviere tot aen de stadt Cali toe/was eertijtds wel bewoont by Indianen / de welcke met den tijdt ende de oorloghen met de Spaegniaerden gantsch vernielt zijn/hoewel het daer oock veel door gekomen is/dat sy soo haest tot niet zijn gekomen/dat sy soo genegen zijn geweest om malkanderen te eeten. Van dit volck zijn noch eenige weynige over-gebleven die aen d'een ende d'andere zijde van de rieviere noch woonen / ende worden ghenaemt los Aguales; dese dienen/ende zijn subject aen de inwoonders van de stadt Cali. Als men de groote rieviere over is/welck 14. leguen is gelegen van de stadt van Popaian, soo passeert men een moerasch/welck weynich meer als een vierendeel van een legue duert; eñ dan heeft men voorder een seer bequame wegh/tot dat men komt aen een ander rieviere welck sy noemen de las Oveias; het is seer gevaerlijc dese rieviere te passeren in de Winter-tijdt/door dien sy dan seer diep is/ende syn wedde heeft dicht by de groote rieviere/in de welcke het syn water loost: daer zijn veel Indianen ende oock Spaegniaerden verdroncken in t'passeren van dese rieviere. Men reyst dan voorder over een vlacke hoogte/welc 6. leg. duert/eñ is seer bequaem om te gebruycken; ende aen t'eynde van de selve passeert men noch een ander rieviere /die sy noemen Piandamo. Ontrent dese rievier heeft eertijdts veel volcks ghewoont/welck om de redenen voorsz. meest is om-gekomen / ende de over-blijfselen zijn vertrocken in t'gheberghte om haer selven daer te bevrijden. Aen de Oost-zijde van dese rieviere leght de Provincie Guambia, ende veel Dorpen. Daer naer passeert men noch een ander rieviere die sy noemen Plaça, aen syn begin ende beyde zijden wel bewoont: ende noch voorder passeert men weder de groote rieviere van Santa Martha, over een wedde/door dien't daer niet over een half vadem diep is. De rieviere ghepasseert zijnde/soo is het gantsche landt tot de Stadt Popayan toe vol van schoone bouwerijen ende landt-huysen by de Spaegniaerden ghebout/ daer sy haer Koorn-velden ende weyden hebben voor de beesten. Vele rievieren die van de Andes af-loopen/passeren door dese velden; ende men heeft in voort-ijden daer eenigh Goudt ghevonden. Op dese velden ende pleynen woonde ooc seer veel volcks/die alle subject waren de Casique van Popaian, daer dese Provincie ende stadt de naem heeft van behouden / dan daer zijn seer weynighe van over-ghebleven; alsoo meest door de wreetheyt van de Spaegniaerden/ende door haer eyghen quade manieren van malkanderen te verslinden / zijn om-ghekomen. Dese wegh van Cali naer Popayan wordt seer veel ghefrequenteert/door dien naer t'seggen van Herrera daer gheen bequamer wegh en is om van Venecuela, ende alle de custen van de Noort-Zee/ende van Novo Reyno selfs te komen naer Peru ende Chili, dan den desen.

Het seshiende Capittel.

De wegh van de Stadt POPAYAN naer de Stadt PASTO, ende de byſondere gheleghentheydt van de Landen ende Volckeren daer ontrent gheleghen; ende van de Stadt PASTO ſelfs.

OM van de Stadt Popayan te reyſen naer Paſto, (welck zijn veertich leguen weeghs als wy naer noch ſullen ſeggheu) paſſeert men eerſt dooꝛ de Landen van de Conconucos, daer wy hier voꝛen van hebben gheſpꝛoken / handelende van de Limiten van de Stadt Popayan. De ſelve ghepaſſeert zijnde / ſoo komt men dooꝛ de ſelve wegh naer Paſto toe / by een Dooꝛp / welc in vooꝛ-tijden ſeer groot ende wel bewoont was / ende daer woont noch tamelijck veel volcks; de vallepe van Patia, daer de groote rieviere dooꝛ-loopt / wooꝛdt hier heel ſmal; de Indianen hebben meeſt haer woonplaetſen aen de Weſt-zijde op t'hooghe: De Spaegniaerden noemen dit Dooꝛp Pueblo de la Sal: de inwooners waren ſeer rijck / ende hebben veel fijn Goudt gheghe-
Pedro de Cieca. ven aen de Spaegniaerden / die ſy ten deele waren ghevallen. Wat vooꝛder als dit Dooꝛp / begint de Pꝛovincie van de Indianen die ſy noemen los Maſtebes; ende daer benevens de Pꝛovincie van de Abades; ende de Dooꝛpen van Yſancal ende Pangan, Zacampus; ende de Pꝛovincie van de volckeren welck ſy noemen los Chorros; ende Pichilimbuy. Te landtwaert in naer t'Weſten toe woont ſeer veel volcks / tot aen de Supdt-Zee toe; ende men meynt dat daer ſouden rijcke mijnen van Goudt weſen. De Dooꝛpen die daer ontrent gheleghen zijn / wooꝛden ghenoemt Aſgual, Mallama, Tucurres, Capuys, Iles, Gualmatal, Funes, Chapal, Males ende Pyales, Pupiales, Turca ende Cumba. Al deſe Dooꝛpen / ende de Caziquen van deſe plaetſen voerden den naem van Paſtos, ende de Stadt van dat quartier heeft den ſelven naem verkreghen ende behouden. Oock ſoo palen aen de ſelve Dooꝛpen ende volckeren andere natien van Indianen / de welcke ſy noemen Quillacingas; die haer woon-plaetſen hebben naer het Ooſten / de namen van de pꝛincipaelſte Dooꝛpen van dit volck zijn Mocondino ende Bexendino, Buyzaco, Guaianzangua ende Mocoxonduque, Guaquanquez ende Macaxamata. Ende noch meer naer t Ooſten leght noch een ander Pꝛovincie die tamelijc groot ende ſeer vꝛuchtbaer is / welck ſy noemen Cibundoy. Oock ſoo is daer noch een ander Dooꝛp / welck ghenoemt wooꝛdt Paſtoco; ende een ander welck leght neffens een Lack / dat op een van de hooghſte berghen daer ontrent is gheleghen / van ſeer koudt water / ſoo dat daer gantſch gheen viſch ofte ghevooghelte in wooꝛdt ghevonden / hoewel t'ſelve Lack acht leguen lanc is / ende wel vier leguen bꝛeet: ooc ſoo en bꝛenght het aerdt-rijck daer ontrent gheen Maiz vooꝛt / ofte eenige boomen. In t'gantſche landt van deſe Paſtos waſt wepnigh Maiz, maer daer wooꝛden veel beeſten ghewepdt ende aen-gheteelt / inſonderheyt Verckens by groote menichten. Daer waſt veel Haver / oock Papas ende Xiquimas, ende ſeer ſmaeckelijcke Granadillas. In t'Landt van de Quillacingas waſt veel Maiz, ende andere vꝛuchten. Tuſſchen de Stadt Popayan ende de vlecke van Paſto, is een rieviere gheleghen / welck ſy noemen Rio Caliente, welck in de Winter-tijdt ſeer moeyelijck ende ghevaerlijck is om te paſſeren. Heeft anders het beſte water dat in gantſch Indien wooꝛdt ghevonden: Als men deſe rieviere over is om naer Paſto toe te komen / ſoo ghemoet men een ſeer hoogh geberghte welck wel dꝛy leg heeft in't op-gaen. Dooꝛ deſe Landen van de Paſtos loopt noch een rieviere de welcke ſy noemen Angaſmayo, welcke rieviere het upterſte was van het ghebiet van de Yngas van Peru, naer t'Nooꝛden / gheliick de rieviere Maule in t'Koninck-rijck van Chilo, het upterſte was van haer ghebiet naer het Supden. De rieviere die ſy noemen Rio Caliente, ghepaſſeert zijnde / ende t'gheberghte dooꝛ-noemt / ſoo treckt men over ſekere vlackten / ende een klepn Woeſtijne / daer men int dooꝛ-trecken groote koude lijdt; ende men komt dan vooꝛder aen een ſeer hooghen bergh / op welckes top een Volcan is die dooꝛgaens veel roocks upt-geeft; men laet deſen Volcan, gheliick men komt van Popayan naer Paſto, aen de rechter-handt leggben.

Deſcr. de las Indias. De Stadt S. Iuan de Paſto (ſeght Herrera) is gheleghen vijftich leguen van de Stadt Popayan (Pedro de Cieça ſeght maer veertich leguen, welck met de waerheydt beter ſchijnt over een te komen) gheliick naer het Supdt-weſten / ende vijftich leguen van de

van de Stadt S. Franciſco del Quito, by naer naer't Noordt-oosten / op de hooghte van een graedt by Noorden de Linie/ende veertich leguen van de Suydt-Zee / naer 't legghen van Herrera. De Stadt is ghebout in een ſeer ſchoone ende vermaeckelijcke vallepe; daer een riebier door loopt / van ſeer ſmaeckelijck ende ſoet water / ende veel andere beecken ende fonteynen; dese vallepe wort ghenaemt Atris. Daer woonden eertijts veel Indianen/ die naer de komſte van de Spaegniaerden haer in't ghebergh te gheretireert hebben. Is omringht van hoogh landt/ waer van eenighe zijn bergen/ andere blackten. De Spaegniaerden hebben veel Landt-huysen de gantſche vallepe door/ daer ſy haer beeſten weyden: ende de landen ontrent de rieviere gheleghen worden belaept met Tarwe ende oock Maiz. Op de pleynen vanghtmen veel wildts/van Harten/ Konijnen/ Perdrijſen/ Faſanten/ende Torteldupven. Ped. de Cieca.

T'landt van de Paſtos is ſeer koudt / ende wel ſoo koudt in de Somer als in den Winter; ende t'ſelfde is mede ſoo in de Stadt daer de Spaegniaerden woonen. Herrera ſeght dat het een ſeer goet landt is/ ende wel ghetemperde lucht/ ende dat daer eenighe Goudt-Mijnen worden ghevonden; ende oock zuycker-Ingenios zijn ghelticht. De landen die by Zuyden dese Stadt naer Quito toe zijn gheleghen / ſullen wy hier naer verhalen in de beſchrijvinghe van Peru. In de limiten van dese Stadt/naer t'legghen van Herrera, woonen wel vier en twintich duyſent Indianen / die den Spaegniaerden ten dienſte zijn gegeven/ende tribupt betalen; en waren geen menſchen-eters ghelijck als haer ghebueren/ dan miſ-maeckt ende vupl volck/ ende klepn van begrijp ofte verſtandt.

Het ſeventhiende Capittel.

Beſchrijvinghe van de andere Steden onder het Gouvernement van Popayan behoorende, ende eerſt van de Stadt Timana, ende Guadalaiara de Buga.

Her. deſcr.

DE Stadt van Timana leght veertich leguen van de Stadt Popayan, naer het Zuydt-oosten toe/ende leſtich leguen van Santa Fé de Bogota: aen't begin van de vallepe Neyua, (welcke vallepe leght aen de Oost-zijde van de groote Cordillera van de Andes die daer van Santa Martha af komt ende dit gantſche lant door-loopt/) in een ſeer heet ghewest. De Provincie Timana werdt anders door ſeer ghelondt gheh. houden / men heeft daer goet water/ ende een luſtighe landouwe om alderhande Vee te weyden. Hedens-daeghs is de meeſte neeringhe van de ingheboorenen ende inwoonders van t'landt daer om-her / alderhande conſerven te maken; door dien daer grooten overvloedt van Honich in de boomen werdt ghevonden/ ende de goede frupten die daer waſſen / inſonderheyt ſeeckere keernen ghelijck als Amandelen / daer ſy zuycker-broykens van maecken; die ſy neffens andere confituëren te marckt draghen / naer de Mijnen van Almaguez ende elders. Sy hebben oock veel hoven daer de Coca groept / welck heeft een bladt wat klepnder als de Roſelaers; de Indianen gheven groot gheldt voor dit krupdt / ende kauwen het ſelve ghedadich in de mondt / ende legghen dat het ſelve haer ſeer verſterckt ende verkraept / ghelijck wy op een ander plaetſe breeder hebben aen-gheroert. Sy weten oock een ſeer fijnen draedt te ſpinnen van het krupdt welck ſy noemen Pita, welck ſeer werdt gheacht. De ſtadt is ſonderlingh ghelondt / ende naer het legghen van de Spaegniaerden ſoo leven de lieden daer ſeer langh. In dese Stadt woont de Lieutenant Gouverneur/die mede tot ſynen laſte heeft de Stadt San Sebaſtian de la Plata. d. 6. l. 3. c. 16.

Ontrent dese Stadt leght eenen bergh daer men Zeyl-ſteen vindt: ſoo Herrera ghetupght.

Aen dese Provincie palen de Indianen die ſy noemen Yalcones, welck een ſtrijdtbare ende ſtoute natie is; ende onder haer leght de vallepe Aquirga: ende daer aen volght de Provincie van de Paezes. Dese volckeren zijn al van eenderley manieren ende conditien; hebben eertijts groote ſchade ghedaen aen de Spaegniaerden die te Timana woonen; want om haren twille is de Stadt Neyva (de welcke mede eertijts in de vallepe Neyva was gheleght) weder by de Spaegniaerden verlaten; lach twin-

tich leguen van Timana voor-noemt: ende inghelijcks loo zijn voor de weerdthepdt van dese Paezes, Pixaos ende Manipos verlaten de Steden Sant Vincente, die gheleght was in de Provincie van de Paezos, sestich leguen van Sant Iuan de los Llanos, op de Frontieren van de Provincie van Popayan: ende Villa de los Angeles, neghen leguen van Neyva voor-noemt/ ende twee en twintich van Tocayma.

GVADALAIARA DE BVGA.

De Stadt Guadalaiara de Buga, is gheleghen vijfthien leguen van de Stadt Popayan naer het Noort-oosten/ (naer het seggen van Herrera) in de vallepe ghenaemt Buga; welck naer t'segghen van Pedro de Cieça, leght in't opperste van de Cordillera van de Andes, welck de Provincie daer de Stadt Popayan leght /schept van de vallepe Neyva: Dese Stadt behoort tot de Audientie van Quito, ende is van't Gouvernement ende Bisdom van Popayan.

Het achthiende Capittel.

Vande resteerende Steden van dese Provincie S^t. SEBASTIAN DE LA PLATA, ALMAGVEZ, TRVXILLO, MADRIGAL ende AGREDA.

DE Stadt Sant Sebastian de la Plata, is ghelegen op de Frontieren van t'Gouvernement van Popayan, vijf en dertich leguen van de Hooft-stadt/ ende dertich leguen van Santa Fé de Bogota naer t'Zuydt-westen: In dese Provincie zijn seer veel Silver-Mijnen/ ende daer zijn vier en twintich Repartiementos. (welck zijn verdeelinghen van de in-gheboorenen / die den Spaegniaerden ten dienste worden toe-ghestelt:) De stadt leght dijp leguen van een binnen-lantsche haven / welck sy noemen Onda, aen de groote rievière van Magdalena; al-waer de bercken ontladen/ die op-komen van Cartagena ende Santa Martha naer dit Gouvernement; (naer t'segghen van Herrera.) Is gheboutwt op een black veldt nessens de rievière die sy noemen Guali; is veel aertbevinghen onder-worpen / ende in de winter is het meer heet als koudt: de in-gheboorene van de lande verminderen seer / door dien andere Indianen daer ontrent woonende / die sy noemen del Rincon, die verslinden; ende houden daer publique slacht-huysen/ daer sy t'vleesch van dit volck verkoopen/ sonder dat men t'selve eenichsints tot noch toe heeft konnen voor-komen.

ALMAGUER.

De stadt Almaguer is gheleghen twintich leguen van de Hooft-stadt Popayan naer het Zuydt-oosten toe/op eenen blacken ende woesten bergh; de ghestaltenis van de Lucht is heel koel ende frisch; de in-gheboorene kleeden haer in Cottoene-lijnwaet: T'landt daer om-her is vruchtbaer van Tarwe/ Maiz ende andere granen ende zaden; ende daer is menichte van Vee; ende men heeft daer seer rijcke Goudt-Mijnen ghevonden in dat quartier / waer door daer een grooten toe-loop is van de plaetsen daer ontrent.

TRUXILLO.

De stadt Sant Iuan de Truxillo, welck oock in de Indiaensche tale wert genoemt Yscance, is ghelegen dertich leguen van de Hooft-stadt Popayan naer t'Zuyt-oosten: van haer voorders gheleghenthept en hebbe niets ghevonden.

MADRIGAL.

De stadt Madrigal, de welcke in de Indiaensche tale oock werdt ghenaemt Chapanchipa, is gheleghen vijf en dertich leguen van de Hooft-stadt Popayan, sy naer naer het Zuyden; t'is weerdt ende steenachtich landt/ soo dat daer gheen Tarwe en wort ghesaept/ noch gheen Vee gheweydet / ofte op-ghequeeckt: dan het Maiz wordt

daer

Calif - Digitized by Micro

daer tweemaels des jaers ghewonnen. De ingheboorene van den lande zijn door de hardichept ende woestheyt van t'landt qualijck te bedwinghen: men heeft daer ontrent oock goede Mijnen van Goudt ghevonden.

AGREDA.

De Stadt Agreda, welck oock anders by de Spaegniaerden werdt ghenaemt Malaga, is gelegen vijf en veertich leguen van de Hooft-stadt Popayan naer't Zuytwesten toe; hier zijn oock eenighe Mijnen van Goudt.

Het neghenthiende Capittel.

Van de Havenen, Reeden, Punten, Rievieren, ende Eylanden op de custe van dit Gouvernement gheleghen aen de Zuydt-zee.

OP de custe van dit Gouvernement van Popayan aen de Zuydt-zee ghelegen/ van Cabo de Corrientes af/ welck leght op de hooghte van vijf graden by Noorden de Linie/heeft men eerst de riviere welck sy noemen Rio de Salinas, tusschen de voorschreven Cabo de Corrientes, ende het Eylandt de las Palmas.

Het Eylandt de las Palmas wordt soo ghenaemt van weghen de menichte van Palm-boomen die daer op wassen / is wepnich meer als anderhalve legue groot; men heeft daer eenighe rivierkens van goet ende versch water/ende pleegh by Indianen bewoont te zijn: is ghelegen vijf en twintich leguen van Cabo de Corrientes, op de hooghte van vier graden ende een derde by Noorden de Linie; de custe streckt hier Zuydt ten Westen tot aen de Bahia de Bonaventura; de welcke wepnich meer als dry leguen van daer is ghelegen; van dese baye ende de haven van Bonaventura hebben wy hier vooren ghesproken. d.4.l.2.c.8. Ped.de Ciec.

Van de baye de Bonaventura af/ streckt de custe Oost ten Zuyden tot aen het Eylandt Gorgona, welck zijn vijf en twintich leguen. De custe is hier black ende ondiep/ ende tot de voet-strandt bewassen van het gheboomte welck sy noemen Mangles. Onder de verschepden rivieren die hier in Zee loopen / is de grootste ende snelste die welck sy noemen Rio de Sant Iuan, met de welcke verre binnen s'landts respondeert de stadt Pasto; (naer t'segghen van Herrera) den oever van de riviere is bewoont by een Barbarisch volck die haer wooninghen boven op de boomen hebben / door dien de rivier dickwils over-loopt ende t'landt onder water stelt; dan op seeckere tijden komen sy beneden/ zaepen ende verlamelen haer Boonen ende Erten / ende vanghen visch / soo vele als sy noodich hebben / ende klimmen dan weder op haer boomen/ om de watervloet te mijden: dit volck is rijck van Goudt / welck de rivieren af-brenghen; ende haer landt is vruchtbaer/hoe wel oneffen ende vol staende poelen.

Teghen over de mondt van dese riviere Sant Iuan, leght het Eylandt Gorgona, op de hooghte van dry graden by Noorden de Linie. Dit Eylandt wordt by de geene die daer op zijn gheweest/ by de Helle vergheleken: want door de dichte bosschagien ende hooghe berghen/ is het daer vol Mosquiten, ende men heeft daer een wonderlijcke onghetemperthept van Lucht/door dien het nimmermeer af en laet van reghenen / soo dat men de Son daer nimmermeer en ziet. Men heeft daer vele Guadoquinaies, welck zijn Dieren grooter als Haesen. Daer wast oock een seeckere vrucht gelijck als de Castanien/ die so bequaem soude zijn om mede te purgeren als de Rhuybarbe; oock klepne ende smakelijcke Druyfkens. Men vangt daer veel visch tusschen beyden de klippen/ die daer rontom leggben; ende veel ghevoghelte op de boomen: van de bergen loopen eenighe verscbe rivierkens. Dit Eylandt is dry leguen groot; ende is vermaert door dien dat Francisco Pizarro eer hy Peru ontdeckte/ hem hier met derthien van syn volck een rupmen tijdt onthieldt. d.3.l.10. c.3.Ciec.

Van't Eylandt Gorgona loopt de custe voorts West-zuydt-west tot het Eylandt/ welck sy noemen Isla del Gallo; is al black ende ondiep/ ende daer komen veele rivieren in Zee/als namentlijck Rio de Sant Lucar, Rio de Nicando, ende Rio de Zedros: Het Eylandt del Gallo is een legue in't ronde/ende leght op de hooghte van twee graden by Noorden de Linie.

Van

Univ Calif - Digitized by Microsoft ®

Van het Eylandt del Gallo, keert haer de kuste naer het Zuydt-westen / tot aen Punta de Manglares, welck leght op twee graden schaers / by Noorden de Linie: ende tusschen het voorschreven Eylandt ende dit punt zijn onghevaerlijck acht leguen weeghs / ende tusschen beyden heeftmen een haven welck sy noemen Puerto de Cruz: de gantsche custe is black/ende binnen berghachtich / ende daer komen oock eenighe rievieren in Zee / die bewoont zijn met de selve slach van volck/ ghelijck als de rievière Sant Iuan.

Tot dese Punta de Manglares toe / verbolght de custe welcke tot het Gouvernement van Popayan behoort: ende is het schepdt tusschen het Gouvernement van Popayan ende Quito, ende van hier voorts begindt het landt welck eyghentlijck met den naem Peru werdt ghenaemt / welck wy verbolghens in het naeste Boeck sullen gaen beschrijven.

BESCRHII-

Univ Calif - Digitized by Microsoft ®

Univ Calif - Digitized by Microsoft ®

PERV
10 20 30 40 50 60 70 80 90 100 110 Engelsche leagues
10 20 30 40 50 60 70 80 90 100 Spaensche leguen.
10 20 30 40 50 60 70 80 Duytsche mylen.
LINEA AEQVINOCTIALIS
NOORDT
PACAMORES
YGVARSONGO
IVAN DE
SALINAS
CANELA PROV.
MAMA
PROV.
Vincos
Chiachiapoyas
Cumbianama
Loyola
Xaroca
Palanda
Valladolid
Los Quixos
Avila
Archidona
Sevilla del oro
Cuenca
Zumaque
Canares
Thomebamba
Zorypalto
Caxamalca
Guamachuco
Conchucos
Pincos
Guaraz
Piscobamba
Laguna de Chinchocha
Pombon
Chumbo
Guayaquil
Mejor
Guayal
Dable
Puna
Guancabilcas
Caraques
Manta
Los Pastos
Los Quixmes
Los Guancas
Cayambes
Collaguaco
Yaguarcocha
Ag. de Caranqui
Ag. de Guaimatan
Pasto
Quillacingas
Trimana
Pastoco
Cibundoy
Trigillo
Almaguer
Laguna frigidissima
S. Iago de las Montanas
S. Iago de los valles
Los Pastillones
Charalmal
Coxon
Gomorra
S. Iuan de la frontera
Chalcallo
R. Mayobamba
R. Chuncho
Atavillos
Tarame
Xauxa
Guan
Laguna de Chinchocha
Pombon
Pincos
Guaraz
Piscobamba
Conchucos
Guamachuco
Caxamalca
Lamora
Cuenca
Loxa
Quito
Pacalos
Malimbicho
Tacunga
Mocha
Pachacamac
Puruaes
Cayambi
Pimocahi
Tiquizambi
Canares
Thomebamba
Caxabamba
Tamboblanco
R. Caxabamba
Guancabamba
Paltas
Piura
Puerto viejo
R. Chrispa
Apostigue
Silla
R. Deule
Cullo
Guayaquil
Chonos
Manavi
Caxabilcas
Xipixapa
Sierras de Quinto
B. de S. Mateo
C. de S. Fco
C. de S. Lorenzo
B. de los Caraques
C. del Passao
Y. de la Plata
Y. de Tumbes
Y. de Sta Clara
C. Blanco
P.te de Perinis
P.te de Sta Elena
P.te del Agua
P.te de Tangora
P.te de Chirope
P.te Guanchaque
Morro de Guañape
Y. S. Roque
Y. de Lobos Marinos
R. de Lobos
Casma
Tezol
P.te Bermejo, Guarmey
V. Guarmey
V. Guambacho
V. Guanchaco
V. Chimo
V. Zana
V. Colligue
V. Cinto
V. Xequetepeque
V. Motupe
V. Pacora
V. Lambayeque
V. Sana
V. Pacasmayo
V. Chicama
V. Truxillo
V. Guadalupe
V. Parmonga
V. Supe
R. Guarmey
M A R D

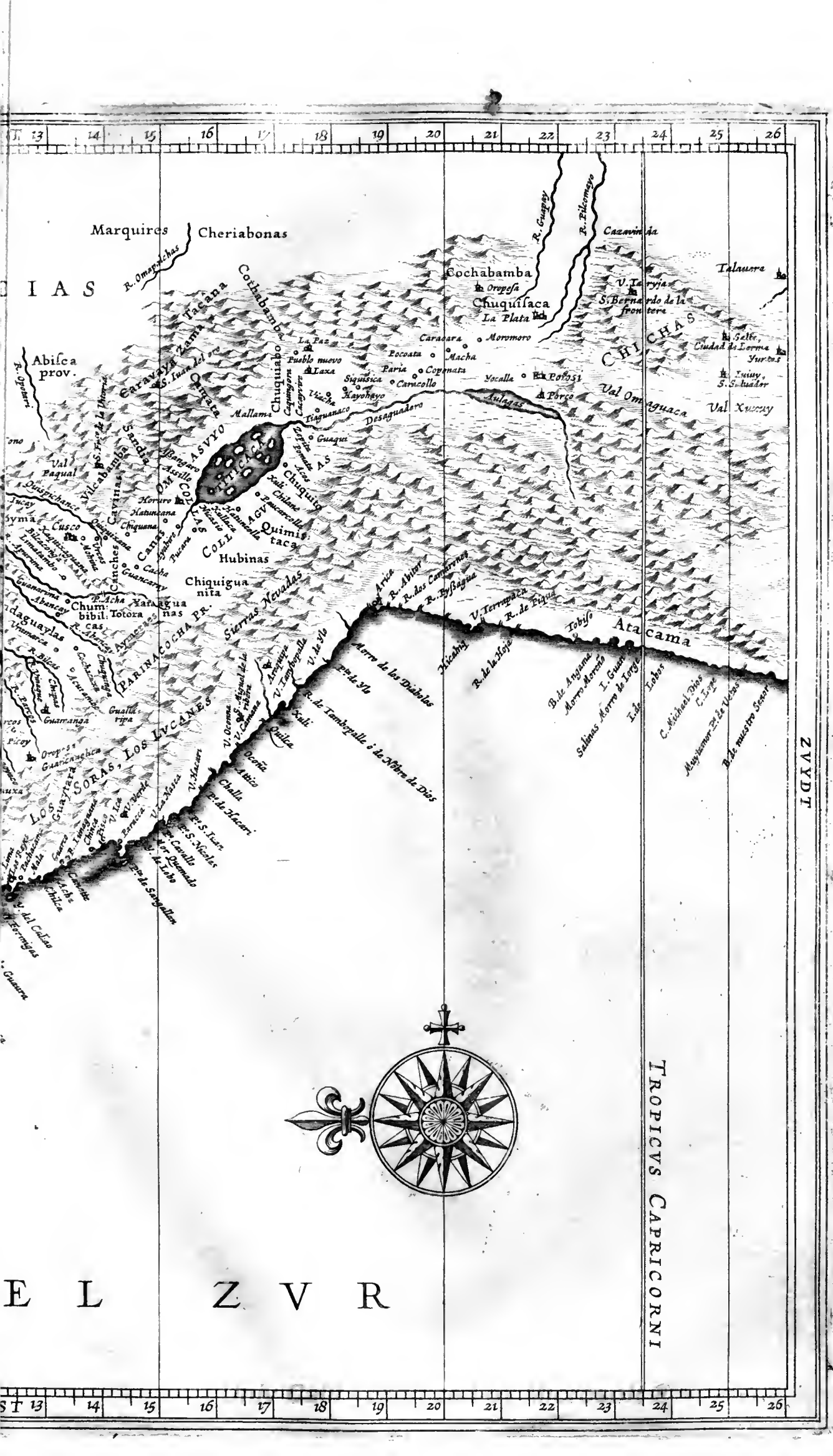
Marquires
Cheriabonas
R. Omapalchas
Cochabamba
Oropesa
Chuquisaca
La Plata
R. Guapey
R. Pilcomayo
Cazamindá
Talauara
V. Tarija
S. Bernardo de la frontera
CHICHAS
Salta
Ciudad de Lerma
Yurtos
Iuiuy
S. Saluador
Val Xuxuy
Val Omaguaca
Abisca prov.
R. Opatari
Caranara
Moromoro
Pocoata
Macha
La Paz
Pueblo nuevo
Laxa
Paria
Copanata
Siquisica
Caricollo
Yocalla
Potosi
Porco
Iulagas
Hayohoyo
Vizcha
Tiguanaco
Desaguadero
Mallama
Guaqui
Pomata
Acos
Xuli
Chiluane
Zacarcollo
Chuquiq
Quimistaca
Hubinas
Chiquiguanita
Sierras Nevadas
Arica
R. Abtor
R. des Camarones
R. Byssagua
V. Terrapaca
R. de Lizaua
Tobiso
Atacama
Morro de los Diablos
Pt.e de Yb
V. de Yb
V. Iacahuylle
Arequipa
Hicabiz
R. de la Hoje
B.te Angama
Morro Arenoso
I. Guanillos
Salinas
Morro de Iorge
Ide
Lobos
C. Michael Dios
C. Lorge
Mayestuar Pt.e de Vetas
B.te de nuestro Señor
R. de Iamboyalle ó de Nôbre de Dios
Xuli
Quilca
Ocoña
Atico
Challa
Pt.e de Hacari
Pt.e S. Iuan
Pt.e S. Nicolas
Pt.e de Sangallan
V. Arequipa
V. Camana
V. Ocoña
V. Nasca
V. Verde
Pisco
Ica
Chincha
Cerro
Lima
Callao
Guaura
Huacho
Guarmey
Chimbote
Huanchaco
Truxillo
Sechura
Paita
Tumbez
Guayaquil
Puna
Tacana
Caraparia
Caranavi
Zama
Cochabamba
Chuquiago
Caquiaviri
Caxaruyo
Sandia
Vilcabamba
Caravaya
Carabaya
Asillo
Asangaro
Val Paqual
Lampa
Cayinas
Quispichanchi
Tucay
Cusco
Oropesa
Chiquana
Canas
Canches
Ayaviri
Tinta
Tucuma
Hatuncana
Horuro
Xallaca
Hatuncolla
Pucara
Chucuito
Acora
Pomata
Ayauiri
Abancay
Chumbibilcas
Totora
Yaraguanas
Aymaraes
Andahuaylas
Huamanga
Cochacaxas
Acuamarca
Guallaripa
Guamanga
Guancarama
Pisco
Ica
Los Guarpas
Los Soras, Los Lucanes
PARINACOCHA PR.
COLLAS
COLLAS
AYMARAS
ASVYO
OMASVYOS
AGVILLAS
TITICACA
Ataca
Ica
Pisco
Chincha
Cerro
Callao
Huacho
Guarmey
Chimbote
Truxillo
Sechura
Paita
Tumbez
Guayaquil
Puna
Tacana
Caraparia
Caranavi
Zama
Cochabamba
Chuquiago
Caquiaviri
Caxaruyo
Sandia
Vilcabamba
Caravaya
Carabaya
Asillo
Asangaro
Val Paqual
Lampa
Cayinas
Quispichanchi
Tucay
Cusco
Oropesa
Chiquana
Canas
Canches
Ayaviri
Tinta
Tucuma
Hatuncana
Horuro
Xallaca
Hatuncolla
Pucara
Chucuito
Acora
Pomata
Ayauiri
Abancay
Chumbibilcas
Totora
Yaraguanas
Aymaraes
Andahuaylas
Huamanga
Cochacaxas
Acuamarca
Guallaripa
Guamanga
Guancarama
Pisco
Ica
Los Guarpas
Los Soras, Los Lucanes
PARINACOCHA PR.
COLLAS
COLLAS
AYMARAS
ASVYO
OMASVYOS
AGVILLAS
TITICACA
Ataca
EL ZVR
TROPICVS CAPRICORNI
ZVDY
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26

Univ Calif - Digitized by Micro

BESCHRIIVINGHE

Van

WEST-INDIEN.

Het thiende Boeck.

PERU.

Het eerſte Capittel.

Generale beſchrijvinghe van t'Koninckrijck van PERU, zijn gheſtalte ende eyghenſchappen in't ghemeyn; ende de verdeelinghe van dien.

IN't voorgaende Boeck hebben wy ghehandelt van de Provincie van Popayan, de welcke ons weder-ghebracht heeft aen de Zuydt-zee/ende op de Frontieren van het vermaerde Koninckrijck van Peru, daer wy nu vervolghens van ſullen ſpreecken. Ende voor eerſt/ſoo zullen wy hier in voeghen een al-ghemeyne beſchrijvinghe van de eygenſchappen van dit quartier/ghelijck wy de ſelve vinden by Acoſta in ſyn Naturale ende Morale Hiſtorie van West-Indien. Door Peru (ſeght hy) en verſtaen wy niet dat groot ghedeelte des werelts/welck men noemt America, in't gheheel; naerdemael onder het ſelve oock begrepen is Braſil, het rijck van Chile ende van Granada, welcker geene Peru en is/maer alleen dat ghedeelte welck naer t'Zuyden ſtreckt/beginnende van het Rijck van Quito, welck is ghelegen onder de Linie Æquinoctiael, ende ſtreckende in de lenghte tot het Rijck van Chile, welck buyten den Tropicus loopt/het welck mach weſen ſes hondert leguen in de lenghte/ende in de breedtte tot t'gene de Andes beſlaen/welck in't ghemeyn mach weſen vijftich leguen, hoe wel het aen eenighe gheweſten/als namentlijck naer de Chachapoyas toe/meer is. Dit ghedeelte des werelts welck eyghentlijck Peru werdt ghenoemt/is van ſonderlinghe aenmerckinge/door dien het eenighe vreemde eyghenſchappen heeft/ende die ghelijck een exceptie maecken van den ghemeynen reghel der landen van Indien. Want voor het eerſte ſoo en waeyt daer maer eenen windt op de gantſche kuſte/ende dat niet dien windt/welck men gemeynlijck vindt onder de Torrida Zona, maer zijn contrarie/te weten/de Zuyden ende Zuydt-weſten windt. Ten tweeden: daer dese windt upt der natueren/de alder-onſtuymichſte/ſwaermoedichſte ende ongheſondtſte is/werdt de ſelve aldaer lieflijck/gheſont ende vermaeckelijck bevonden; ſoo dat hem alleen mach toe-gheſchreven werden dat de kuſte bewoont wert/de welcke anders door de hitte ende ſwaermoedichept qualijck ſoude te bewoonen weſen. Ten derden: ſoo en reghent/noch en dondert/noch en haghelt/ofte ſneeuwt het nimmermeer op dese gantſche kuſte/welck een wonderlijcke ſaecke is. Ten vierden: niet veer verre van de ſelve kuſte reghent het/ende ſneeuwt het/ende dondert het ſchrickelijck. Ten vijfden: dat daer der twee reghelen van ghebergh-ten eben-ghelijck loopen op een hooghte van de Pool, de eene groote menichte van boomen wort ghevonden/dat het daer den meeſten tijdt van't jaer reghent/ende wonder heet is: ende dat de tweede ter contrarien gantſch kael zijn/veer koudt/hebbende t'jaer verdeelt in Somer ende Winter/reghen ende ſchoon-weder. Op dat dit alles beter mochte ghevadt worden/ſtaet te aen-mercken, dat Peru verdeelt is ghelijck in dry langhe ende ſmalle riemen/welck zijn vlacke landen/bergghen ende Andes: de playnen ofte vlacke landen/zijn de Zee-kuſte: de bergghen zijn altemael heuvelen/met eenighe vallepen; de Andes zijn veer grove ende dicke bergghen. De playnen hebben ontrent thien leguen in de breedtte/in ſommighe plaetſen minder/ende in andere oock meer-

l. 3. cap. 20.

der;

der; de berghen (welck ſy noemen las Sierras, ende la Sierrania) mogen daer twintich hebben/ende de Andes ock twintich/ in ſommighe plaetſen meer ende ſommige min: loopen in de lenghde Zuyden ende Nooꝛden / ende legghen in de breedte Ooſt ende Weſt. Soo dat het een wonderlijcke lake is/ dat in ſoo wepnich diſtantie als daer is/ vijftich leguen eben verre van de Linie / ende even verre van de Pool gheleghen / ſulcken grooten verſchepdenheyt is/ dat het in d'een plaetſe bp naer altijdts / in de ander nimmermeer/ ende in de derde ſomtijdts reghent ende ſomtijdts niet. Op de cuſte ofte t'blacke landt en reghent het nimmermeer/hoewel daer ſomtijdts een wepnich nadts valt/welck ſy daer noemen Garva, ende in Caſtilien wooꝛt het Mollina genaemt/welck wel bp vlaghen in eenighe dꝛuppeltjens waters verandert/ welcke vallen; maer men heeft in der daet gheen daecken tegen van doen. De daecken die ſy hebben zijn eenighe matten met een wepnich aerde daer op/ ende dat is ghenoech. In de Andes reghent het bp naer het gantſche jaer dooꝛ/hoe wel het op ſommige tijden daer klaerder weder maeckt als op andere. In de berghen/de welcke ghelijck tuſſchen beyden legghen van deſe twee upt-nemende/ reghent het op de ſelve tijden ghelijck als in Spaegnien/te weten van September af/tot April;op den anderen tijdt heeft men daer helder ende ſchoon weder/ welck ghelchiet als de Sonne daer verſt van af is; ende ter contrarie reghent het als de Sonne daer naeſt bp is. T'ghene men de Andes, ende 'tghene men 'tgheberghte ofte Sierras noemt/ zijn twee Cordilleras, dat is regulen/ van ſeer hooghe berghen/ de welcke bp de duyſent leguen verre moghen loopen / in't ghelicht d'een van d'ander/ende bp naer op een eenparighe diſtantie. In het gheberghte onthouden haer ontelbare kudden van Vicunnas, welcke zijn zoo radt ende lichtveerdich als Wilde Geyten. Inſghelijcks zoo onthouden daer ock de Dieren/die ſy noemen Guanacos ende Pacos, welck zijn de Schapen/ende ooc te ſamen de laſt-Peerden van dit landt/ als wy hier naer ſullen legghen. In de Andes onthouden haer Apen/ ende ſeer veel aerdighe Meerkattjens/ ende groote menichte van Papegaeyen. Daer waſt mede het krupdt ofte den boom/ welck ſy noemen Coca, welck zoo hoogh bp de Indianen werdt gheacht/ ende daer zo veel ghelts wooꝛdt in verhandelt. 't Gheene men 'tgeberghte noemt/ heeft op diverſche plaetſen daer het hem opent/valleyen/ de welcke de beſte gheleghenthepdt om te bewoonen gheven van gantſch Peru, ghelijck als de vallepe Xauxa, die van Andaguailas, ende die van Yucay. In deſe ende diergelijcke valleyen waſt het Maiz, de Tarwe/ ende andere vꝛuchten/in d'een meer/en in d'ander min. Dooꝛ-bp de Stadt van Cuſco (welck in vooꝛtijden was het Hof van de Heeren van deſe Koninckrijcken) ſcheyden beyde deſe Cordilleras haer verder van den anderen/ ende laten in't midden een groote blackte/ welck ſy noemen de Pꝛovincie van Collao: daer wy op ſyn plaetſe breeder van ſullen ſpꝛeken. Dus verre upt Acoſta. Pedro de Cieça die ſyn Chronica del Peru heeft upt-ghegheven in den Jare 1554. ſchꝛijft van de ſelve ghe: leghentheden van Peru in 't ghemeyn. Dat het ghebiedt van de Ingas, Koninghen van Peru, hem verre upt-ſtrecte; maer dat eygentlijck Peru werdt ghenaemt alle het Landt welck gheleghen is tuſſchen Quito, ende Villa de la Plata: welck in de lenghte heeft ſeven hondert leguen, ende in de bꝛeedte hondert leguen, ende in ſommighe plaetſen meer/ende in ſommighe ock min. Dat dit Landt verdeelt is in dꝛy Cordilleras ofte reghelen van berghen/ ende hooghe plaetſen; van welcke het eene zijn de hooghe berghen van de Andes, vol van dichte boſſchagien/ ende 't Landt zoo onghelont/ dat daer gheen volck en kan woonen / ofte opt ghewoont heeft / ten zy over 't ſelve gheberghte. Het tweede zijn de berghen ofte la Serrania, welck de ſelfde lenghde heeft met de Andes vooꝛnoemt/ende zijn uptermaten koudt/ende de toppen van 'tgeberghte altijdts vol ſneeuw legghende/ welck daer nimmermeer op-houdt te vallen; welcke alſoo wepnigh beguaem zijn om te bewoonen/ dooꝛ de groote koude ende menighte van ſneeuw; waer dooꝛ het Landt gheen vꝛuchten en kan vooꝛt-bꝛenghen/ als mede dooꝛ de ſcherpe winden die daer dooꝛgaens waeyen. De derde Cordillera noemt hy de zandt-duynen / welcke van Tumbez af/ tot Tarapaca toe dueren: daer men niet anders en ſiet dan zandt/ende gheweldighe hitte van de Sonne verneemt: ſonder dat men daer water heeft/ ofte krupdt/ofte boomen/nochte eenigh levende ghedierte/als ghevoghelte; zoo dat om deſe redenen dit groot Rijck veel Woeſtijnen heeft. Ende t'Landt welck bewoont wooꝛdt/ zijn de openinghen/welck de vooꝛſchꝛeven Andes hebben/de welcke ſeer diepe valleyen maecken/ende tuſſchen 'tgheberghte zijn ſeer groote

playnen

plapnen ende blackten: ende 'tsneeuw valt al op de hooghten / zoo dat de vallepen daer vp van zijn / ende beschut zijnde voor de scherpe winden ende koude; zijn seer vruchtbaer / ende alles wat men daer saept / wast wonderlijcken wel; ende daer is veel gheboomte / veel ghevoghelte / ende menighte van Dieren. Door dien dese Landen zo voorderlijck zijn / zoo woonen daer veel Indianen; hebben daer hare Dorpen / ende huysen van steen / ende met stroo ghedeckt; leven daer seer ghesont ende vermaeckelijcken. De Andes ende de Sierra Nevada in deser voeghen haer openende / ende diverschе blacke Velden maeckende / zoo heeft men daer seer groote woon-plaetsen / daer veel volcks plagh te woonen / ende noch woondt; door dien upt dese vallepen veel riviеren voort-komen / de welcke alle haer loslinghe hebben in de Zupdt-zee. De groote Cordillera van de Andes, is van de Zupdt-zee verschepden op eenighe plaetsen veertich leguen, op eenighe sestich / ende op andere meer ofte min; ende door dien 'tgheberghte zoo hoogh is / ende op sommighe plaetsen zoo naer by de Zee komt / zoo vallen de riviеren klein / door dien haren loop zoo kort is. Het tweede gheberghte welck sy noemen la Serrania, neemt zijn eynde aen de blacke Landen / welck sy noemen los Llanos, op eenighe plaetsen maer dry leguen van de Zee / ende op eenighe ghewesten ook acht ende thien leguen, meer ofte min. De ghestalte van de Lucht op dese plapnen is meer heet als koudt / door dien sy zoo leegh leggben / ende by naer ghelijcks waters met de Zee. Men heeft daer de meeste hitte als de Son haer over 'thooft is ghepasseert / ende tot aen den Tropicus Capricorni ghekomen / welck is op den elfsten December, ende van daer weder-keert naer de Linie. Van 'tgheberghte / hoewel men daer eenighe wel ghetemperde Landen ende Provincien heeft / magh men ter contrarie seggben / dat het meer koudt is als heet. Ende dit is 'tghene in 't ghemeyn is te seggben van de ghelegbenthept ende ghestalte van dit Landt van Peru.

Het tweede Capittel.

Van eenighe Planten ende Vruchten, als mede Ghedierten die dese Landen van Peru doorgaens ghelijck eyghen zijn.

ONs voornemen en is niet hier in 't langhe te beschryven alle de Vruchten ende Krupden / ofte ook Ghedierten die eyghentlijck in Peru werden ghevonden / 'tselve is by Acosta ende andere / overvloedigh te vinden: alleen en konnen wy niet voor-by gaen eenighe sonderlinghe vruchten hier aen te roeren / als mede eenighe beesten die van sonderlinghe aenmerckinghe ende ghebruyck zijn in dese Landen. Ghelijck in de Landen van Nova Hispania het Cacao een sonderlingh ghebruyck ende misbruyck heeft / zo heeft de Coca mede in dese Landen van Peru: Dese Coca werdt ons by Acosta beschreven / in manieren als volght:

De Coca is een klein groen bladeken / welck wast aen boomkens die ontrent een vadem lanck zijn; dese wassen in seer heete ende vochtighe Landen / ende gheven haer bladeren alle vier maenden / welck sy daer noemen Tresmitas: wil in't op-brenghen wel besorght ende waer-ghenomen wesen / door dien 't seer teer is / ende noch meer naer dat het ghepluckt is / wordt het seer ordentelijck in langhe ende smalle mandekens ofte korven / ende alzoo op de Schapen van 'tLandt gheladen / die met dese koopmanschappe over landt trecken in kudden / met duysent / twee ende dry duysent van dese manden teffens. Het ordinairste is / die te brenghen van de Andes, upt de vallepen daer het onverdraeghlijck heet is / ende den meesten tijdt van 't jaer regent: ende 'twaernemen ende beneficeren van dese Coca, kost de Indianen niet wepnich moeyte / ende ook wel het leven / door dien sy van 'tgheberghte ende koude climaten af-komen / om die te plucken ende te halen: Soo dat daer veel ghespreeks ende diverschе opinien zijn geweest onder de geleerde ende wijse van 'tlandt / oft niet geraden en waer alle de Ackeren (welck sy noemen Chacaras) daer dese Coca wast / te verdelghen / ende te niet te doen; doch zijn tot noch toe verbleven. De Indianen die houden daer boven maten veel af / ende in de tijden van de Ingas, Koningen van Peru, en was het den gemeynen man niet geoorloft dese Coca te gebruycken / sonder consent van den Koninck ofte syn Gouverneur. 'Tgebruyck daer van is / die in de mondt te houden / te knaeuwen / eñ 'tsap daer upt te suyghen / sonder 'tselve in te swelgen; seggen dat het haer een groote kracht

lib. 4. c. 12.

gheeft/ende is voor haer-lieden een ſonderlinghe leckernije: wort van vele deftighe lieden voor ſuperſtitie ghehouden / ende een enckele imaginatie: maer om de waerheydt te legghen/ en kan ick my niet in-beelden dat het een enckele imaginatie ſoude zijn/ maer laet my eer duncken dat het in der daet de Indianen kracht ende ſterckte gheeft/ door dien men in der daet effecten daer van ſpeurt / die gheen in-beeldinghe en konnen toe-gheſchreven worden: als daer is/ met een handt-vol van dit krupdt dubbele dachreplen te doen/ſonder by wijlen pets anders te eten / ende dierghelijcke wercken meer. De ſaule daer ſy die mede nemen / is de ſpijſe ſelfs ghelijck/ want naer dat ick die gheproeft hebbe/ſoo ſmaeckt het als ſmacke; de Indianen die ſtooten ofte breecken die met aſſchen van ghebrande ende ghemalen beenderen / ofte met kalck/als andere legghen. Het ſmaeckt de Indianen ſeer wel/ ende legghen dat het haer deught doet/ ende geven daer geerne haer ghelt voor/ ende manghelen daer mede ghelijck met ghelt / al wat ſy willen. De ſelve Acoſta verhaelt op de ſelve plaetſe/ dat den handel van deſe Coca in Potoſi alleen/ jaerlijcks meer dan een half millioen Pezos beloopt; door dien daer wel tneghentich ende vijf en tneghentich duyſent korven werden verbeſight/ (ende ghelijck in den jare duyſent vijf hondert dry en tachtentich) ook wel hondert duyſent. So een korf Coca, is in Cuſco weerdt/ van twee en een half tot dry Pezos toe; ende in Potoſi vier Pezos ende ſes tomines, ende ook vijf gheellapeerde Pezos contant ghelt: ende is het ghene daer by naer alle wiſſelinghen ofte koopen met ghedaen werden / door dien het een koopmanſchap is die ſtract van der handt wil.

Deſe Landen hebben ook mede een ſonderlinghen Boom/ die ſy noemen Molle. (hoe wel de ſelve nu mede in Nova Hiſpania is gheplandt/ende woordt daer den boom van Peru ghenaemt) deſe brenght een ſoorte van Druyfkens voort / daer de Indianen Wijn van maecken.

In Peru worden ook eenighe vier-voetighe ghedierten ghevonden / die nerghens elders en worden ghevonden als alleen in Chile, welck daer aen paelt / dan wy ſullen hier alleen ſpreecken van de Schapen van Peru, gheljck de Spaegniaerden die noemen/ van de welcke Acoſta voor-noemt ſchrijft/ in manieren als volght: Peru en heeft gheen dinck van meerder voor-deel ofte rijckdom/ als t'bee van den lande/ welck de onſe noemen Schapen van Indien / ende de Indianen in de ghemeyne tale noemen die Llama; want t'is het voordelijckſte/ ende onkoſtelijckſte Dier daer men van weet te ſpreecken. l. 4. c. 41.

Van dit Bee krijghen ſy koſt ende kleederen/ ghelijck in Europa van de Schapen/ ende daer beneffens ſoo dienen ſy haer daer van/ om alle laſten te draghen: ende is niet noodich die met Yſer te beſlaen/ ofte te ſadelen ofte toomen; veel minder Haver te gheven; dienen haer meeſters om niet/ ende behelpen haer met de krupden die ſy in t'veldt vinden. Deſe Schapen zijn van tweederley ſlach / de eene zijn Pacos ofte wollighe Schapen/ de andere zijn kael ende van wepnich wolle/ de welcke beter zijn om laſten te draghen; zijn grooter als de grootſte Schapen / ende klepnder als Hockelinghen/ (dieſe in Chile ghelien hebben/ vergelijckenen die in groote by de Noortſche Peerdekens) hebben een langhen hals ghelijck als de Kamelen; zijn van differente couleuren / eenighe gantſch wit / eenighe gantſch ſwart/ ettelijcke graeuw / ende ſommighe verſchepden van couleur / die ſy noemen Moromoro.

T'vleeſch van deſe Schapen is goet / hoe wel groff; dat van de Lammeren is van de beſte ende delicaetſte ſpijſen diemen ſoude moghen eten: doch worden wepnich hier toe ghebruyckt/ door dien t'principael voordeel is/ de Wollen te ghebruycken om ſtoffen van te maecken/ende deſe beeſten om de laſten te draghen. De Indianen berepden de Wolle/ende maecken daer Laken af daer ſy haer in kleeden, een ſoorte welcke grof ende ghemeyn is/ welck ſy noemen Cumbi. Van dit Cumbi maecken ſy Tafel-kleeden/ Deeckens / Tapijten / ende ook andere Laeckens van upt-ghelefen wercken meer/ die langhe moghen dueren/ ende hebben alſoo ſchoonen lupſter of het half zijde ware; het voornaemſte is / dat ſy deſe wolle ſo weten te Weven/ met alle wercken daer op die ſy willen / dat het aen beyde zijden even ſchoon is/ ſonder dat men den draet ofte het eynde daer van erghens kanſien.

De Koninghen van Peru onder-hielden altijts ſeer groote meeſters van Wevers/ om deſe Cumbi te wercken/ ende de voornaemſte die woonden te Capachica, by de groote Laguna van Titicaca. Sy verwen met ſeeckere krupden deſe wolle/ ende gheverſe

venſe diverſche couleuren / naer den eyſch van't werck. Alle de Indianen die in't gheberghte woonen ſo wel vrouwen als mans / hebben de wetenſchap om t'groove werck te weven / ende oock t'fijne / hebben daer weef-ghetouwen toe in haer huyſen / ſoo dat ſy niets en hoeven te koopen van t'ghene ſy des wegen in haer huyſen van noode hebben. Van't vleeſch van dit Vee maken ſy geroockt ofte geſouten vleeſch / welck langh mach dueren / ende wort oock veel verbruyckt. Sy ghebruycken groote kudden van deſe Schapen om de laſten te draghen; ende dickwils wel dry hondert / ja duyſent in een troupe / welck Wijn / Coca, Maiz, Chunno, ende Quickſilver draghen / ende eenighe andere koopmanſchappen; van welcke wel de voornaemſte is het Silver / welck ſy in barren van Potoſi naer Arica toe draghen / welck zijn ſeventich leguen, ende plegen't eertijdts naer Arequipa te brenghen / welck zijn hondert ende vijftich leguen. T'heeft my dickwils verwondert te ſien dat deſe kudden van Schapen over landt gingen met een ende twee duyſent barren Silvers / ende oock meer / welcke meer dan dry hondert duyſent Ducaten bedraghen / ſonder ander wacht ofte beſchut / als alleen met wepnich Indianen / (om deſe Schapen alleen den wegh te wijſen / ende te laden ende ontladen) ende ten hooghſten een Spaegniaert; ende vernachten alle tijdts in't midden van het veldt onder den blaeuwen Hemel / ſonder ander beſchudt als voozen: Ende in dien langhen wegh en met ſoo wepnich wachts / en ghebraeck nopt pets aen de laſt van ſoo veel Silvers; ſo veplich iſt in Peru te repſen. De laſt welck elck Schaep dooz den bant draeght / is vier ofte oock wel ſes Arroben / ende dooz dien de wegh lanck is / ſoo en gaen ſy maer twee / ofte dry / ofte vier leguen ten hooghſten. Deſe Schaep-dijvers hebben haer ghewoonlijcke ende bekende ruſt-plaetſen / daer wepde ende water is te vinden: daer ontladen ſy / ende ſlaen haer tentjens op / maecken vier ende koſt ghereedt / ende en hebbent niet quaet / hoewel het een ſeer verlanghſaeme maniere van repſen is. Alſſer maer een dach-repſe te doen en is / ſo ſullen deſe Schapen wel acht Arroben ende meer draghen / ende in een dach / acht ofte thien leguen weeghs àf-legghen / ghelijck de arme Soldaten die dooz Peru repſen / ghewoon zijn te doen. Dit Vee is vriendt van koude Luchten / ende daerom ſo ſedt het wel vooꝛt in het geberghte / ende ſterft van de hitte op de plainen: het ghebeurt wel dat dit ghedierte gantſch met hijſel ende ijs bedeckt is / ende eſſen-wel iſt wel te vreden ende ghelondt. De ſlecht-harighe ofte kale Schapen / hebben een ſeer lodderlijck ghelichte / blijven ſomtijdts ſtaen by de wegh / ende recken den hals upt / ende blijven de lieden ſeer ſterck aen ſien / ende blijven ſoo een goet wijl ſtaen kijcken / ſonder haer te roeren ofte eenich teecken van vreeſe ofte ghenoegen te thoonen / ſoo dat men moet lachen met haer ſtatichept; hoewel ſy oock ſomtijdts ſoo haſtich vervaert werden / dat ſy met haer laſt loopen tot op de alder-ſteyſſte klippen / ſoo dat het ghebeurt / dooz dien men die niet kan volghen / dat men die met een roer doodt moet ſchieten om t'Silver welck ſy draghen / niet te verlieſen. De Pacos werden oock ſomtijdts ſoo grimmich ende moepeloos over de laſten / dat ſy haer met de ſelve ter neder-legghen / ſonder dat daer middel is om de ſelve weder op te doen ſtaen / maer ſouden haer eer in duyſent ſtucken laten houwen / als haer deſe moepelijckheydt over-komt. Waer van het ſpreeck-wooꝛt is ghekomen / datmen ſeght een perſoon gheempakeert te weſen / als hy ſoo vergramt is dat hy hem niet en wil laten ghelegghen / dooz dien de Pacos ſoo doen / als haer deſe grimmichept over-komt. De eenige remedie die de Indianen dan ghebruycken is te ruſten / ende hem neffens de Pacos neder te ſetten / die te ſtreelen ende troetelen / tot dat haer grimmichepdt over gaet / ende van ſelfs weder op ſtaen; ende het ghebeurt wel / dat ſy daer twee ofte dry uren naer moeten wachten / eer haer grimmichept over gaet. Deſe Schapen krijghen ſeeckere quale / ghelijck als een ſchurfthept / welck ſy daer noemen Carache, daer dit vee van ſterft; de oude pleghen deſe Schapen die met deſe Carache beſmet waren / levendich te begraven; op dat t'ſelve die andere niet aen en kleefde / want het is een ghebreck dat ſeer vooꝛt-ſet. Soo wanneer dat een Indiaen / een ofte twee van deſe Schapen heeft / ſoo laet hy hem vooꝛſtaen dat hy een grooten rijckdom heeft. Een van deſe Schapen is daer weerdich ſes of ſeven gheeſtaveerde Pezos, ende oock meer; naer de ghelegenthept van de tijden ende plaetſen. Daer zijn noch andere Dieren / als de Vicunnas ende Torugas, die deſe landen ghelijck eyghen zijn. dan alſoo die van ſoo grooten ghebruyck niet en zijn / ſullen daer niet breeder van ſpreecken.

QUITO.

Het derde Capittel.

Verdeelinghe van 't Landt van PERV in verſcheyden Provincien, ende beſchrijvinghe van QUITO in't ghemeyn: de gheſtalte van de Landen, ende manieren van de in-geborene van de Lande.

T'Gantſche Landt van Peru werdt ghegouverneert by een Vice-Roy, die de Koninck van Spaegnien derwaerts ſendt: tot wiens Gouvernement mede gehoort het Koninckrijck van Chile, ende naer 't Weſten de Eylanden van Salomon: naer t'Ooſten de Landen ende Provincien van Rio de la Plata. 't Koninckrijck van Peru werdt verdeelt in dry deelen by de Spaegniaerden / volghens de dry Koninckljcke Audientien die daer te Lande zijn op-gherecht/ te weten/die van Quito, die van Los Reyes ofte Lima, ende die van los Charcas, die men ock noemt de la Plata. Wy ſullen deſe dry ghedeelten op haer ordre vervolghens beſchrijven / beginnende van Quito, welck het Noordelijckſte ghedeelte is van Peru. De Audientie van Quito begrijpt onder ſich Popayan, los Quixos, la Canela, Iuan de Salinas, Pacomoros ende Ygualſongo; van Popayan hebben wy reede ghelproken: ende van de andere ſullen wy hier naer ſpreken.

De Provincie die eyghentlijck den naem van Quito toe-komt/ heeft naer 'tlegghen van Herrera, in de lenghte tachtentich leguen, van dicht onder de Linie Equinoctiael/ tot aen de limiten van de Audientie van Lima: Pedro de Cieça gheeft die maer ſeventich leguen in de lenghte / ende vijf en twintich ofte dertich in de breedte. Begint naer 'tlegghen van Herrera op de Zee-cuſte van Punta de Manglares, by Noorden de Linie/ ende ſtreckt tot Punta del Aguia, by Zuyden de Linie / ende wat by Noorden de haven van Paita. Binnen s'Landts begintſe van Carluſama naer 't Noorden toe gheleghen/ welck behoort tot het Gouvernement van Popayan: naer 't Ooſten ſtrecktſe tot Baeza toe/ welck is in't Gouvernement van los Quixos; naer't Weſten tot Puerto Veio, ende wat leegher tot la Montanna, ende 't verdroncken landt aen de Zuydt-zee; naer't Zuyden tot de limiten van de Audientie van Lima. De gheſtalte van de Lucht is in deſe Provincie/ doorgaens meer koudt als heet / zoo dat men in de Winter wel ſomtijdts het vyer van doen heeft; men heeft daer een klare ende heldere Lucht: de Sonne rijſt ende daelt daer ſeer luſtich/ ende is ſelden met Wolcken betoghen/ dan als het reghent/ ofte hem ſtelt tot reghenen: haren Winter beghint in October, ende duert tot in Martio, ende ghedurende dien tijdt/ reghent het veel/ dan het ſneeuwt daer nimmermeer/ als alleen op eenighe beſondere geweſten van de groote Cordillera van 'tgheberghte/ is een heel ghelont quartier/ ende de Lieden leven daer veel langher als in Spaegnien. In den Jare 1558. was daer een generale ſterfte van de Pockens/ 'tgantſche Landt door; anders zo ſterven de Spaegniaerden ende Indianen meeſt van ſinckinghen ende catharren/ in't begin ende in't eynde van de Somer: de alder-ghemeynſte ſiecktе die men daer heeft zijn de Pocken/ door dien de Spaegniaerden niet en myden haer te vermengen met de vrouwen van de Lande/ de welcke daer van de gheboorte af/ mede beſmet zijn; zoo dat ſy die van haer Ouders ſchijnen te erven: de alder-beſte ende ghebruyckelijckſte remedie daer teghen/ is de Zarzaparilla, ende t'houdt Guaiacan. Men vindt in deſe Provincie ſeer veel venijnighe Krupden / met de welcke de in-gheboorene ende in-gheleetene malkanderen ſeer lichtelijck ende om ſeer kleyne oorſaecken om het leven brenghen. In de Cordillera van 'tghebergte naer het Weſten toe gheleghen / werdt veel Goudts upt-ghegraven / dan is eyghentlijck onder 't Gouvernement van Popayan begrepen. Inſghelijcks in de rievière welck ſy noemen de Santa Barbara, pleecht ſeer veel Goudts verſamelt te werden / t'welck nu voor een tijdt heeft op-ghehouden / naer dat het by den Koninck verboden is/ de Indianen daer toe te ghebruycken. Voor de groote vochtichept van de grondt / werdt in vele deelen van deſe Provincie veel Salpeter ghevonden/ waer van ſy ſeer goet buſpoeder maecken. Op t'heetſte ghedeelte van deſe Provincie/ waſt een ſekere vrucht/ welck ſy noemen Guaba, twee palmen lanck / met een grauwe ſchorſe/

Digitized by Mic

ſchorſe / ende binnen vol wit merch/ ende eenighe harde keernen / is ſeer ſoet ende verkoelende: Men heeft daer oock Guayabos, welck een vrucht voort-brengen ghelijck als Appelen/dan hebben veel keernen / d'een roodt ende d'ander widt / is mede een gesonde vruchte/ende ſmaeckelijck: men vindt daer oock veel Platanos. De vruchten van Spaegnien/als Perſen/ Oraegnien/ Citren/ Vijghen/ Granaten/ Quee-appelen ende Peeren/wallen daer wonder wel/dan de vruchten en houden haer niet langh/ maer verrotten haeſt ende licht. De Wijngaerden wallen in eenighe ghewelten wel/ ende in andere qualijck; men heeft daer oock altijdts gras/doch langher in de warmte als inde koelte. Daer werdt veel Tarwe/ Gerſte ende oock Maiz ghelaept. Men heeft daer ſeer veel Vee / als Stieren/Oſſen/Koepen/ Peerden ende Schapen/door dien de Weyden ende de ghelaltе des Luchts daer ſeer bequaem toe valt: De Schapen brenghen twee-maels Lammeren voort in veerthien maenden tijdts. Daer zijn ſoo veel Tortel-duyven ende andere voghelen / dat ſy ſchade doen aen't ghelaye: den bodem is ſoo vraechlaem dat de Tarwe wel thien voor een gheeft/ende het Maiz twintich ende veertich voor een; de Tarwe laet haer wel een jaer ende meer bewaren / doch beſt in't ſtroo. Men heeft daer oock alderhande aert-vruchten ende Hoef-krupden van Spaegnien/ende veelderhande ghevoghelte ſoo van t'ghene daer van outs is gheweeſt / als t'ghene daer by de Spaegniaerden is gebracht/ als namentlijcken Hinnen ende Calkoeten. Schapen van de lande zijn daer wepnich / door dien de Indianen die te veel te laſt legghen. Men heeft daer wepnich rievier-viſch / ſoo dat ſy haer daer meeſt voorſien van Zee-viſch/ die aen ſtrandt gheſouten wordt.

Op alle de weghen die door deſe Provincie loopen/ heeft men Herberghen welck ſy noemen Tambos, alle vijf ofte ſes leguen weeghs / daer men van alles vindt tot een gheſetten prijs/welck een groot ghemack is voor den reyſenden man.

De Inghebooren van de lande leven verſchepden in byſondere ghebuerten/ende en verlaten niet licht de plaetſen van haer ghebooрte/ten ware ſy daer toe ghenoodſaeckt worden/ door het quaet tractement van haer Caſiquen, zijn van kraey ſtature / ende kloeck van verſtandt/ſoo dat ſy eenich ambacht welck men haer leert / lichtelijck aennemen; zijn tamelijck ſterck van lichaem/ende leven langh: doch zijn ſeer leughenachtich/nieuws-gierich/ſeer veranderlijck/ ende onghеſtadich van zinnen / gheneghen tot dronckenſchap/ende konnen haer qualijck tot zedichept ende goede Politie beghеven; upt-ghenomen eenighe duyſenden die ontrent de Stadt Sant Franciſco del Quito woonen/ die nu wat beter ghemaniert zijn: haer ordinaire kleedinge is een hemdt-rock ſonder mouwen / onder ende boven even wijdt / ſoo dat ſy met de armen ende beenen naeckt gaen; draghen lanck haer welck ſy met een ſnoer op-binden / op dat het haer niet in de wegh en hanghe. Moeten ghenoechſaem ghedwonghen worden om t'Chriſten gheloove aen te nemen/ ſoo dat ſy ghemeynlijcken eerſt verſoecken ghedoopt te weſen/als ſy op haer ſterven legghen. Haer meeſte neeringhe ende hanteringe is Cottoen te koopen / ende te berepden/ daer mantels van te maecken: de Wollen te hayenen / te ſpinnen/ lakenen ende andere ſtoffen daer van te weven; welck ſy alles van de Spaegniaerden gheleert hebben; betalen haer tribupt aen de Spaegniaerden die ſy gheencommendeert zijn/ volghens ſekeren tacx by de Koninck ſelfs daer op gheſtelt. In deſe Provincie van Quito zijn eenighe particuliere Provincien begrepen / van de welcke wy hier naer ſullen ſpreken/ by de Steden die daer in ofte ontrent gheleghen zijn. Daer zijn de naer-volghende Steden ende Vlecken/Sant Franciſco del Quito, Rhiobamba, Cuenca, Loxa, Zamora, Iaen, Sant Miguel de piura, Sant Iago de Guayaquil, Puerto Veio. Van de welcke wy verbolghens ſullen ſpreken/ ende op dat de gheleghenthepdt van de landen te beter mocht werden verſtaen/ ſo ſullen wy beginnen van de wegh die van de Stadt Paſto, daer wy in't voorgaende Boeck van hebben geſproken/ loopt tot Sant Franciſco del Quito, de welcke de Hooft-ſtadt is van deſe Audientie ende Provincie.

Het vierde Capittel.

De wegh van de Stadt PASTO naer St. FRANCISCO DEL QUITO toe, ende de gheleghentheyt van de Landen tusschen beyden gheleghen.

Ped. de Ciec.

SCheydende van de Stadt Pasto, om naer Quito toe te komen/ komt men eerst aen een Dorp/ ghenaemt Funes; ende dry leguen voorder/ aen een ander/ genaemt Iles; ende noch dry leguen voorder komt men aen 't Palleys Gualmatan; ende noch dry leguen voorder aen een Dorp/ ghenaemt Ipiales. In alle dese Dorpen wast weynigh ofte gheen Maiz; door dien 't Landt seer koudt is/ ende 'tzaet van 't Maiz teer: maer daer wast menighte van Papas ende ander wortelen/ die de ingheborene zaeyen. Van Ipiales komt men aen een kleyne Provincie/ welcke sy noemen Guaca; ende eer men daer komt/ zoo siet men den hooghen wegh van de Ingas, die zoo vermaerdt is in die Landen/ als den wegh die Hannibal maeckte over de Alpes; ende den desen behoort noch meerder gheacht te werden / om dat daer zoo veel schoone Herberghen allenthalven aen desen wegh werden ghevonden/ende dat desen wegh met zoo grooten moeyte over harde ende woeste berghen is ghetrocken/ zoo dat het een wonder is om sien. Men komt ooc aen een rieviere daer men de overblijfselen siet van een sterckte die de Ingas eertijdts hadden ghemaeckt om de Pastos te bestrijden. Over dese rieviere leght een steenen brugghe/ van natueren daer zoo gheleght / ghelijck oft sy met handen waer ghemaeckt; is een harde klippe/ welck onder aen de grondt een rondt gat heeft/ daer 'twater met groot ghedruys door-loopt/ ende boven gaet men daer over; werdt in de Indiaensche tale ghenaemt Lumichaca, welck zoo veel te segghen is/ als steenen-brugghe. In de meestendeel van dese Dorpen daer wy tot noch toe van ghesproken hebben/ heeft men een vruchte/ welck sy noemen Mortunnos, is kleynder als een Pruyme van Damast/ ende swart; ende tusschen de selve zijn andere kleyne Druyfkens/ die haer seer ghelijcken; ende zo men daer wat veel van eet/ zo wordt men daer droncken af/ ende veroorsaecken groote benautheyt/ zoo datmen een gantschen dagh in groot ghevaer is/ ende ghelijck van hem selven. Van Guaca komt men te Tuça, welck is het laetste Dorp van de Pastos: ende wat voorder aen een kleynen bergh daer men een Fortresse siet / eertijdts by de Koninghen van Peru ghemaeckt: ende van daer voorder aen Rio de Mira, daer het seer heet is/ ende sonderlinghe vruchten groeyen; veel Tarwe ende Gerst/ ende oock Maiz werdt ghewonnen / door dien het een seer vruchtbaren bodem is. Van daer daelt men naer de groote ende kostelijcke Palleysen van Carangue; doch eer men daer by komt / siet men het Lack welck de Indianen noemen Yaguarcocha, welck zoo veel te segghen is als bloedt-Zee/ door dien een van de Koninghen van Peru, met namen Guaynacapa, daer eertijdts wel twintich duysent menschen die hy hadde doen dooden / heeft in doen werpen. Dit Palleys van Carangue, leght op een kleyne vlackte/ende is al van steen ghemaeckt/ die door sonderlinghe konste op den anderen zijn ghepast/ sonder kalck ofte cement; ende hoe wel het nu seer gheruineert is/ zoo kan men evenwel noch sien dat het een groot ende kostelijck stuck wercks is gheweest. Van Carangue treckt men langhs de Koninckljcke wegh van de Ingas tot Otabalo toe/ welck een ander Palleys ofte Koninckljck Slot was/ ende is noch een voornemen plaetse; ende daer legghen veel schoone Dorpen eñ woon-plaetsen van Indianen daer om-her. Naer 't Westen leght Potitaco, Collaguaço, los Guancas ende Cayambes. Naer 't Oosten Cotocoyambe, ende 'tgheberghte van Yumbo, ende andere woon-plaetsen meer. De ingheboorene van Otabalo ende Carangue, werden ghenaemt Guamaraconas. Van Otabalo komt men te Cochesqui, welck is een ander Pallais ofte Koninckljck Slot / ende om daer te komen/ zoo passeert men een sneeuw-bergh; ende t'isser zoo koudt in dat gheweste/ dat het daer qualijck te wesen is. Van Cochesqui treckt men naer Guallabamba; welck vier leguen is van de Stadt Quito; daer 't wat heet is / om dat het leegh Landt is/ ende by naer recht onder de Linie gheleghen; doch t'is evenwel bewoondt / ende men vindt daer van alles overvloedich / wat tot onderhoudt van s'menschen leven noodigh is. By de wegh zijn eenighe rievieren die haer brugghen hebben / ende gheleghentheden om bequamelijck daer over te komen. Van Guallabamba

labamba als voren / tot de Stadt Quito, en zijn maer vier leguen; ende tusschen beyden zijn veel Landt-huysen ende bouw-huysen die de Spaegniaerden daer hebben om het vee te weyden / tot dat men komt aen het veldt van Annaquito, daer in den jare 1546. den Vice-Roy van Peru, Blasco Nunnez Vela, van Gonçalo Pizarro wierdt gheslaghen; ende dan komt men terstondt aen de stadt Quito, daer wy nu sullen van spreken.

Het vijfde Capittel.

Beschrijvinghe van de Hooft-Stadt van dese Provincie St. FRANCISCO DEL QUITO, ende de ghestalte van de Landen daer om gheleghen.

DE Hooft-stadt van dese Provincie wordt by de Spaegniaerden ghenaemt St. Francisco del Quito; ende simpelijck Quito: de selve wort by Pedro de Cieça seer particulierlijcken beschreven / ghelijck als wy hier sullen in-voeghen. De Stadt is gheleght op de plaetse van sekere woon-plaetsen ofte Koninckl̈ijcke Palleysen / die de Ingas hier eertijdts hadden laten bouwen / de welcke de Indianen van oudts noemden Quito. De Stadt heeft weynigh ghesichts / door dien sy geleght is op een kleyne vlackte / ofte dellinghe tusschen sekere hooghe berghen / aen welcke sy paelt / ende legghen van de selve Stadt tusschen het Noorden ende het Westen: (Herrera seght dat dit gheberghte daer dese Stadt aen gheleghen is / een Cordillera is / welck haer beginsel heeft by Puerto Veio, aen de Suydt-Zee / ende loopt tot by Cartagena, aen de Noordt-Zee.) is gheleghen naer t'segghen van Herrera op de hooghte van een halven graedt by Suyden de Linie / (Pedro de Cieça seght dat sy soo naer aen den Equinoctiael leght / dat maer seven leguen van daer passeert) ende op de lenghte van twee en tachtentich graden van den Meridiaen van Toledo. Naer t'Westen heeft sy de Steden Puerto Veio ende Guayaquil, sestich ende tachtentich leguen van haer verscheyden; naer t'Suyden de steden Loxa ende St. Miguel, de eene hondert ende dertich / ende d'ander tachtentich leguen: Naer t'Oosten leght het gheberghte; ende naer het Noorden de Provincie van Popaian. Herrera dec. 5. l. 10. c. 10. seght dat de eygentlijcke limiten van dese stadt strecken naer t'Noorden tot Carlusama, welck tot het Gouvernement van Popaian behoort; ende naer t'Suyden tot Tiquizambi, naer de Frontieren van Cuenca; naer't Oosten tot Baeza in de Quixos; naer t'Westen tot Puerto Veio, ende noch leegher tot la Montanna verdroncken landt van de Suydt-Zee. t'Landt daer om-her schijnt bar te wesen / doch is in der daet vruchtbaer / door dien daer alderhande vee wel voort wil; ende alles wat voorder tot des menschen onderhout van noode is: T'is seer lustigh Landt / ende gelijckt seer Spaegnien / van wegen t'gras ende het saeysoen; want haer Somer begint in April ende in Martio, ende duert tot November: ende t'isser eer koudt als heet: de Tarwe wil daer seer wel wassen. De ingheboorne van de Landen daer ontrent zijn veel zedigher ende beter gheneghen / als eenighe andere natien van Peru; zijn middelbaer van stature / ende arbeydtsaem: men heeft daer oock veel heete valleyen daer veel Fruyt-boomen groeyen; ende oock Wijngaerden; groote Oraegnie ende Limoen-boomen; men heeft daer oock een Specerije welck sy noemen Canela, die sy van t'geberghte halen / welck naer't Oosten leght van de Stadt. Hebben menichte van Cottoen / daer sy Laken van maken om mede te kleeden / ende betalen haer tribuyt in Cottoen: men vondt hier oock veel van de Schapen van de Lande / daer wy hier voren van hebben ghesproken: oock veel Harten / Conijnen / Perdrijsen / Tortel ende Ringh-Duyven / ende ander jacht. Beneffens het Maiz, soo heeft men hier noch twee sonderlinghe vruchten dienstich tot onderhoudt van s'menschen leven: de eene noemen sy Papas, welck zijn als Aerdtaeckers / ende naer dat het ghesoden is / soo ist soo mals van binnen als een ghesoden Castanie: wast onder d'aerde / ende schiet een loof uyt / min oft meer als wilden Heul die onder Koren wast. De andere noemen sy Quimba ofte Quinua, welc loof heeft als het Turcx Koorn / ende wast een mans lenghte hoogh / ende gheeft een heel kleyn zadeken / sommighe wit / sommighe roodt. De Indianen maken daer dranck af / ende eten't oock in Pot-spijsen / gelijck als wy het Rijs eeten. In de tijdt dat de Ingas heerschten over Peru, soo was daer een Koninckl̈ijcke wegh ghemaeckt / welck van dese stadt reyckte tot

Cap. 40.

Descr. de de las Ind.

aen de ſtadt Cuſco; van waer weder alſoo groote ende treflijcke wegh liep tot in Chile toe; welck van Quito af wel twaelf hondert leguen is. Op welcke wegh alle dry ofte vier leguen ſeer ſchoone ende koſtelijcke Pallepſen waren ghebout / ende rijckelijcken van alles voorſien. Dus verre upt Pedro de Cieça. Op de Cordillera van t'gheberghte / welck leght een legue van de ſtadt naer het Weſten toe / leght een Volcan, de welcke veel roocks upt-geeft / ende groot ghelupdt maeckt / ghelijck als oft donderde / ende plegh oock veel aſſchen upt te worpen: ghelijck de ſelve dan in den jare vijfthien hondert ende ſes en ſeſtich in October ſoo veel aſſchens upt-wierp / dat het aen t'Landt ende vee ſeer groote ſchade dede / tot dat den reghen het weder van t'Landt af-ſpoelde. De grondt daer de ſtadt op leght / is ſandigh ende niet vochtigh; door t'midden paſſeert een breucke / daer brugghen over zijn gheleght aen allen weghen. De ſtadt heeft breede ende rechte ſtraten / ende vier groote open vierkante plaetſen / voor de groote Kercke ende voor de Clooſters van S^t. Domingo, ende S^t. Franciſco; beneffens de groote ende Cathedrale Kercke / zijnder noch twee / de eene ghenaemt San Sebaſtian, ende d'andere San Blas: daer woonen wel vier oft vijf honderdt Familien van Spaegniaerden; eenighe Portugeſen ende vreemde. De Facteur / Theſorier / ende ander Officiers van des Koninckx in-komſten houden daer haer ordinaire reſidentie; ende in't diſtrict van deſe Stadt woonen wel vijftich dupſent Indianen die onder tribupt ſitten; ende zijn verdeylt in wel ſeven en tachtentich woon-plaetſen. De ſtadt is wel voorſien van alderhande wapenen ende ammunitie; daer wordt ter plaetſe ſelfs ſeer goet Bus-poeder ghemaeckt. Ontrent de plaetſe genaemt Mira, onder de Caſique van Otabalo ghehoorende / zijn ſeker Zout-brunnen / daer graeuw zout wordt ghemaeckt / ende bitter van ſmaeck / hoewel het by de Indianen ſeer gheacht wordt. Een halve legue van de ſtadt leght een Lack welck een vierendeel van een legue groot is / daer hem veel Ganſen ende ander ghevoghelte onthoudt. De andere provilien van Wijn / Olie / Specerijen ende alle andere koopmanſchappen worden naer deſe Stadt ghebracht van de Suydt-Zee / eerſt een rieviere op / ende daer naer te Lande met karren. De Indianen houden oock hare marckten / daer de Spaegniaerden haer voorſien van t'ghene ſy ghebreck hebben / en hebben onder haer gheen ghelette mate ofte ghewicht / maer manghelen d'een teghen d'ander by t'ghelichte. Den principalen handel van t'Landt boven het ghezaepe ende vee / beſtaet meeſt in Schapen-kaes ende Koepen-kaes / oock van Gepten / kleetkens van Cottoen / alderhande Lakenen / Hoeden / Tou-werck voor ſchepen / Corduanen / Cottoen / ende veel Vlas / hoewel het wepnigh ghelponnen wordt; veel Wolle: men heeft daer oock eenighe Suycker-Ingenios, ende alderhande manufacturen.

d.5.l.10. c.10.

d.5.l.10. c.11.

Het ſeſte Capittel.

De wegh van S^t. Francisco del Quito naer Rhiobamba toe, ende de ghe-ſtalte ende gheleghentheyt van de Landen ende volckeren ruſſchen beyden.

VAn de ſtadt S^t. Franciſco del Quito, tot de Koninckrijcke Pallepſen van Thomebamba zijn dry en vijftich leguen; Herrera leght vijf en vijftich leguen / welck wy volgen om dat de reeckeningh beter upt-komt: ende men treckt door veel andere plaetſen die wy hier verbolghens upt Pedro de Cieça ſullen aen-teeckenen. Van Quito treckende door den ordinaire wegh / ſoo komt men eerſt aen een plaetſe ghenaemt Pançaleo; de ingheboorne van dit gheweſt verſchillen een wepnich van haer ghebueren / in-ſonderheyt in't binden ende vlechten van t'hayr; by welcke de Indianen veel onderſcheyden worden: hadden haer eyghen tale / hoewel ſy oock ſpraken de tale van Cuſco. Tuſſchen beyden deſe plaetſe ende de Stadt Quito legghen aen d'een ende d'ander zijde noch eenighe Dorpen in ſeker gheberghte: aen de Weſt-zijde legghen de vallepen van Vchillo ende Langazi; welck een ſeer ghetempert ende vruchtbaer quartier is; van hier begint een wegh welck loopt naer t'gheberghte van Yumbo; daer wat quader ende wreveliger volck woont / om dat ſy in een hardt geberghte woonen daer niet wel en is aen te komen. Daer loopt noch een anderen wegh naer t'Ooſten toe / welc gaet naer de Quixos, daer wy hier naer van ſullen ſpreken. Dry leguen voorder als Pançaleo, leght

Cap. 41.

leght de herberghe ende t'Dorp van Mulahalo, alwaer eertijts goede herberghen ende voor-raedt was voor den Inga, ende syn krijgs-volck als hy daer quam/dan nu ist volc daer seer vermindert/ende is maer een klepn Dorp: aen de rechter handt van dit Dorp leght een Volcan, die eertijts veel steens ende asschen placht upt te smijten. Een wepnigh voorder leght de vlecke ende t'groote palleys welck sy noemen Tacunga; welck alsoo treffelijck was in voortijden als dat van Quito; t'welck noch wel te sien is / hoewel t'ghebouw nu seer is verfallen; want men siet noch perfect in de mueren de gaten daer de gouden beelden van schapen eertijts hebben gestaen: hadden hier een Tempel daer sy de Sonne aen-baden met haer maeghden welck sy noemden Mamaconas, om den dienst te doen. Dese plaetse was upternaten wel voorsien van alderhande lyftocht/ want in d'een plaetse hielden sy menichte van Conijnen / in d'ander Verckens/ in de derde Hoenderen/ ende voorts Runderen/ Schapen/ende Lammeren/ende ghevoghelte. De huysen zijn al van steen ghemaeckt/ ende met stroo ghedeckt. 't Volck is wat bruyn/ hoewel dat het vrouwen volck seer minsaem is/ende ook eenige schoon. Van Tacunga komtmen langhs den hooghe wech van de Ingas te Mulambato, daer ook herberghen waren / ende voor-raedt van lyftocht ende anders / ende t'volck van de selve manieren ende conditien als die van Tacunga. Van Mulambato komtmen aen een riviere diese noemen Ambato, daer ook eenige herbergen waren als de voorgaende. Dry leguen voorder leggen de kostelijcke palleysen van Mocha, die seer groot waren ende wonder om sien / hoewel sy nu ghelijck de andere ghebouwen van de Ingas meest verfallen zijn; ontrent Mocha woonen noch eenige Indianen/van manieren ende ghestalte als de voor-gaende. Naer 't Westen legghen eenighe Dorpen van Indianen welck sy noemen Sichos; ende naer 't Oosten die sy noemen los Pillaros; woonen in een vruchtbaer landt/ soo dat sy altijts goeden voor-raet hebben van alderhande nootdruft: ende de Spaegniaerden houden hier veel beesten/ door de goede wepden die men daer heeft: hebben hier de beste Verckens van gantsch Peru, ende maken alsoo goede Hammen als elders. Van Mocha komtmen te Rhiobamba, daer alsoo kostelijcken palleys was als te Mocha; is gelegen in de Provincie van de Purvaes, op seer schoone ende aengename velden / die gantsch over een komen met Spagnien in de getemperthept van de lucht/ krupden/ bloemen/ende anders. De stadt van Quito was eertijts hier gheleght/ eer sy herleght werdt ter plaetse daer sy nu is. Dese plaetse is ghelegen in een goedt quartier; ende t'volck is vreedtlaem / ende gaen gekleedt als die van Quito: draghen seer lanck hayr / fraeykens opghevleght.

Herrera seght dat Rhiobamba leght vijf en twintich leguen van de Stadt S. Francisco del Quito naer 't Suydt-westen toe: ende dat nu een woon-plaetse is van Herders / soo dat daer wel veertich duysent koppen van Vee zijn/ meest Schapen.

Naer 't Oosten van dese plaetse legghen veel Dorpen ende woon-plaetsen van Indianen in 'tgeberghte/ welcke confineren met den oorspronck van de riviere Marannon, ghelijck Cieça ende Herrera die noemen: ende met het ghebergte van Tingaragua, daer ook veel Dorpen om liggen. Naer 't Westen leght een ander Sneeu-ghebergte/ welck sy noemen Vrcolaço, daer ook veel volcks woont / ende ontrent desen bergh leght een wech die naer Sant Iago de Guayaquil loopt.

Van Rhiobamba komtmen te Cayambi, welck zijn andere herberghen: in een blanck ende koudt landt gelegen; ende van daer aen de Tambos ofte palleysen van Teocaxas, de welcke liggen int midden van een woestijne/ daer het niet wepnich koudt is. Dry leguen voorder legghen de heerlijcke palleysen van Tiquicambi; de welcke aen de rechter handt hebben Guayaquil, ende aen de slincker handt Pomollata, ende Quizna, ende Macas, neffens veel ander landen ende Provincien die naer Rio grande toe strecken. Van hier daeltmen naer de herberge van Chanchan; in heet landt/ welck daerom gelijck alle andere heete ghewesten/ by de in-gebozene werden genoemt Yungas. Van hier heeftmen noch twintich leguen tot de magnifique palleysen van Tomebamba, ende alle dese wegh is elcke twee/ drij/ oft vier mijlen voorsien van Tambos ende herbergen/ onder de welcke twee principale zijn/ van welcke de eerste werdt ghenoemt Cannaribamba, ende de andere Hatuncannari: van welcke de in-gheborene van de lande de naem verkreghen hebben van Cannaris, welck sy noch behouden.

Het sevende Capittel.

Van t'kostelijck Palleys van THOMEBAMBA; van de CANNARIS, de gheſtalte van haer Provincie, ende hare manieren.

ONder de Palleysen die de Koninghen van Peru seer vele hadden ghebout haer gantsche Rijck door/met huysen daer by ende ontrent/in de welcke in d'een alderhande wapenen voort Krijghs-volck; in d'andere kleederen; in d'andere alderhande voor-raedt van lijftocht wierde op-gheleght ende bewaert; was wel een van de uptnemenste in rijckdom ende magnificentie het Palleys van Thomebamba, gheleghen in de Provincie van de Cannaris: van t'welcke de Indianen wonder weten te verhalen/ doch niet soo veel/ ofte men kan noch wel speuren aen de overblijfselen ende ruinen dat het onghelijck meerder is gheweest als sy wel segghen: heeft aen de West-zijde de Provincie van de Guancabilcas; ende naer t'Oosten t'gheberghte/ende de volckeren die daer strecken naer den Marannon toe. Dit Palleys is gheleghen aen een plaetse daer twee rievieren te samen komen op een blacke campagne/ die wel twaelf leguen in t'ronde is. Is een koude contreye/ daer veel jachts valt van Harten/ Conijnen/ Perdrijsen/ Toortel-duyven/ende ander ghevoghelte. Daer was een Tempel van de Son seer aerdigh van steen gebout: van welcke steenen eenighe seer groot waren/ ende swart als Toets-steen/ende eenighe ghelijck als Jaspis. De Portalen van veel plaetsen waren fraey gheschildert/ ende met kostelijck ghesteente ende Elmerauden ingheleght; ende de mueren van binnen in den Tempel van de Sonne/ ende t'Koninckrijc Hof/waren al met fijn Goudt bedeckt/ daer diversche figuren in waren ghesneden: de daecken waren van stroy/ soo wel ghevoeght ende gheleght/ dat het een langhe tijdt sonder ongheluck van brandt konde dueren: Boven dese soo wierdt hier een onuytsprekelijcken schat bewaert. T'volck van dese Provincie welcke de naem voeren van Cannaris, is fraey volck van lichaem ende aensicht/ draghen lanck hayr/ende t'selve in sulcker voeghen op-ghevlecht met een kroontjen op t'hooft/ dat sy daer by van de om-leggende volckeren konnen onderschepden worden/ soo wel mannen als vrouwen: gaen gekleedt in Wolle ende Cottoen; ende draghen ghelijck Leersen van de Cabicia ghemaeckt. T'vrouw-volck is eenighsins schoon/ dan seer onkuysch ende hitsigh op de Spaegniaerden; doen den meesten arbeydt/ want spitten t'landt/ende zaeyen t'graen/ ende versamelent weder; daer de meeste mans binnens huys sitten en spinnen ende weven/ende ander vrouwen-wercken bedrijven: selfs als daer eenige Spaensche troupen door-trecken/ verleenen sy haer vrouwen ende dochters om de bagagie te draghen/ ende sy blijven t'huys/ welck eenighe daer op steken/ dat daer onghelijck meer vrouwen als mans in t'landt zijn. Dit volc heeft het Christen Geloove van over langh beginnen aen te nemen/ soo dat wy van haer oude manieren van Af-goderije niet en sullen spreken. Dit Koninckrijck Palleys van Thomebamba is gantsch verfallen ende geruineert/ is van de Stadt S^t. Francisco del Quito vijf en vijftich leguen weeghs/ al langhs de Koninckrijcke wegh van de Ingas.

De Provincie van de Cannaris is seer breet/ eñ vol van rievieren/ in de welcke grooten rijckdom wordt ghevonden. In den jare 1544. wierden daer soo groote ende rijcke mijnen ontdeckt/ dat de Burghers ende inwoonders van Quito, daer wel acht hondert duysent Pezos Goudts uyt haelden/ ende de menichte van t'Goudt was soo groot/ dat sy by naer soo veel Gouts als aerde teffens uyt-haelden: ghelijck t'selve dan op sekere wetenschap by Pedro de Cieça wordt verhaelt: In allen deelen van dese Provincie daer Tarwe wordt gezaeyt/ wil sy wonder wel wassen/ als mede de Garste; ende naer de ghestalte van t'landt ende de Lucht/ soo souden daer de Wijngaerden ende andere vruchten wonderlijck wel voort-komen.

Van Thomebamba en leght gheen ghebruyckelijcken wegh naer de Zee-custe toe/ 'ten ware door de limiten van de Stadt San Miguel, daer wy hier naer van sullen spreken. Eer wy den Koninckrijcken wegh van Thomebamba voorts vervolghen/ sullen wy eerst verhalen de gheleghenthept van Puerto Veio, ende de Landen daer ontrent naer de custe van de Suydt-Zee toe gheleghen/ om niets over te laen.

Digitized by Micr

Het achſte Capittel.

Beſchrijvinghe van de wegh van de Provincie van Quito, naer de cuſte van de Suydt-Zee; ende de gheleghentheyt van de Landen daer ontrent ghelegen.

OP de palen van de Provincie van Quito, ende niet veer verre van Rhiobamba, leght de Provincie Chumbo; doch eer ghy daer aen komt/ ſoo heeftmen noch veel Dorpen daer veel ende veer bequaem volck woont/welck al onderſchepden werden by veecker teeckenen/ ghelijck gantſch Peru door ghebruyckelijck is: in meeſt van deſe plaetſen zijn nu al Kercken daer Miſſe werdt ghedaen/ende de kinderen van de Indianen de Gebedekens gheleert. Van deſe Provincie Chumbo treckt men veerthien leguen door een moeyelijcken ende ſwaren wegh/tot aen een rivier daer de in-geboore altijts vlotten ghereet hebben om de reyſende lieden langhs de rivierre te voeren/ tot aen een plaetſe die ſy noemen el paſſo de Guaynacapa: daer wy hier naer noch ſullen van roeren. Cieca c. 45

De eerſte haven van 'landt van Peru is Paſſao, ende van daer als mede van Rio de Sant Iago, nam het Gouvernement van Franciſco Pizarro zijn beginſel; want 'tgene meer naer 't Noorden is gheleghen/behoort onder Rio St. Iuan; de in-gheboore van de Provincie van St. Iago de Puerto Veio, zijn van middelbare ſtature ende beſitten een veer vruchtbaer landt/ door dien daer groote menichte van Maiz ende Iuca waſt/ als oock Batatas, ende andere wortelen bequaem tot onderhoudt van s'menſchen leven: oock heeftmen daer heel goede Guayavas van twee ofte drij ſoorten/ Guavas ende Aguacates, Tunas van twee ſoorten; Caymitos, ende een ander vrucht die ſy noemen Cerezillas. Men heeft daer oock veel Meloenen ende ander vruchten van Spaegnien: veel Verckens van de lande die de navel op den rugghe hebben/ ende Verckens van Spaegnien; ende veel Harten van alſoo ſonderlinghe ſmaeck als men in gantſch Indien vindt. Veelderhande ghevogelte/ende onder andere een welck ſy noemen Xuta, welck is van 'tmaeckſel van een groote Ganſe/die de Indianen in haer huyſen op-voeden/ ende zijn veer tam ende goet om t'eten. Ende een ander welck ſy noemen Maca wat minder als een Haen/ende heeft ſoo ſchoon couleur van veeren dat het wonder is om ſien; heeft een beck wat grooter als een vinger/ ende van twee couleuren geel ende roodt. Op 'tgheberghte ende in de dellinghen zijn groote ende dichte boomen van veelderley ſoorten/ende bequaem om huyſen van te bouwen/ende tot ander ghebruyck. 'Tvolck van de lande vanght veer veel viſch/ ende onder ander een ſoorte die ſy noemen Bonitos, welck ſlechte viſch is/ door dien ſy de Roytſe ende andere qualen veroorſaeckt allmenſe eet. Op 'tmeeſte deel van deſe cuſte krijgen de lieden veerckere roode wratten ſoo groot als noten/ aen 'tvoorhooft/ aen de neus/ende andere deelen des lichaems; ende men houdt het daer voor/ dat het komt van veerckere viſch te eeten. Op deſe cuſte ende in de landen gelegen ontrent Puerto Veio ende Guayaquil hebt ghy tweederley ſlach van menſchen; want van Cabo de Paſſao, ende Rio de St. Iago af/ tot het Dorp van Zalango toe/zijn ſoo wel mans als vrouwen int aenſicht gepickeert/ ende ghelneden van 'tupperſte van de oore af tot aen de kinne: verrieren haer met diverſche clepnodien van Gout/ ende veerckere klepne kraeltjens die ſy noemen Chaquira colorada; welck roodt Chaquira een veer hoogh gheacht dingen is in alle deſe quartieren. De principale Dorpen daer dit volck woondt/ zijn Paſſaos, Xaramixo, Pimpaguace, Peclauſemeque, ende de valleye van Xagua, Pechonſe, ende die van Monte Chriſto, Apechigne, Silos, Canilloha, Manta, Zapil, Manavi, Xaraguaca, ende andere. Haer huyſen zijn van houdt/ ſommige/ groot ſommige klepn ende met ſtroo gedeckt. Deſe vlecke van Manta, ghelijck oock de andere Dorpen/leggen ontrent de cuſte van de Suydt-Zee/ende de Indianen quamen in voortijden hier aen-bidden een veer groote Eſmeraude/ ende haer offerhanden daer voor doen; ende men houdt voor veecker dat de Mijnen van de Eſmerauden daer ontrent te lantwaert in leggen/gelijck dan Acoſta daer van ghetuyght/ leggende: By Manta ende Puerto Veio worden veer veel Eſmerauden gevonden; daer is een plaetſe te landtwaert in/ die ſy noemen de las Eſmeraldas, door de kenniſſe die men heeft dat daer veel ſouden weſen/ hoe wel dat ſelve landt noch niet ghecongueſteert en is. lib. 4. c. 14.

'Tvolck

't volck dat te landt-waert in woondt/is van een ander tale / doch hebben de selve voor-raedt van lyftocht als die van de custe; men meynt dat daer in de riviere die van 't gheberghte af-loopen eenigh Goudt ghevonden werdt.

De Caraques ende haer ghebueren is een ander slach van volck / die soo niet gesneden en zyn in 't aenlicht/hoewel sy van minder verstandt zyn als de voorgaende. Eenighe van dese Volckeren / insonderheydt die by Noorden Colima woonen/ ginghen naeckt in voortyden eer de Spaegniaerden daer quamen.

Het negheńde Capittel.

Beschrijvinghe van de Stadt Puerto Veio; ende de Stadt St. Iago de Guayaqvil. Ende Castro in de Provincie van Bynigando.

Herr. Descr. de las Ind.

DE Stadt Puerto Veio is (naer 't slegghen van Herrera) gheleghen op de hooghte van een graedt by Zuyden de Linie / tachtentich leguen van St. Francisco del Quito naer 't Westen / hoewel door gheen open ende bequame wegh/ ende vyftich leguen van St. Iago de Guayaquil, niet seer verre van de Zuydt-zee: Door dien dit landt zoo naer onder de Linie leght/meynen eenighe dat het heel ongesont moet wesen/doch men heeft bevonden dat andere plaetsen immers zoo naer onder de Linie gheleghen/ daerom niet en laten ghesont te wesen: wel is waer dat de Indianen van dit quartier niet langh en leven/ende die quale van watten onderhevich zyn/ daer wy hier voren van hebben ghesproken/ dan 't selve schynt van andere oorsaecken her te komen. Lopes Vaz seght dat dit Stedeken wel eertyds een ryeke ende groote plaetse is gheweest/ maer dat het nu arm ende klein is/ sints dat de Elmerauden door haer menighte in kleynachtinghe zyn ghekomen. Ontrent dese Stadt en werdt naer 't segghen van Herrera, geen Tarwe gewonnen/door dien het daer by naer acht maenden van 't jaer reghent / beginnende van October af; dan daer is groote apparentie datter ryeke Goudt-mynen souden te vinden wesen.

Her. descr. De Stadt St. Iago de Guayaquil, de welcke oock anders ghenaemt werdt la Culata, is gheleghen sestich leguen van de Stadt St. Francisco del Quito naer 't Suydt-westen; ende vyfthien leguen van de Suydt-Zee: aen een diepe inham van de Zee/ veertich leguen van de haven van Paita naer het Noorden; ende aen 't begin van de inham ofte mondt van de riviere leght een woon-plaetse van Indianen / welck sy noemen Tumbez. 't Landt daer ontrent is wonder vruchtbaer ende plaeysant; ende daer werdt seer veel Honighs gevonden in de holte van de boomen: 't Water van de riviere Guayaquil, daer de Stadt naer ghenaemt is/ welck van onder den Equinoctiael komt/ wordt voor heel ghesont ghehouden teghen de Spaensche Pocken/ ende dierghelycke lenten/ zoo datter veel volcks derwaerts komt om van die sieckte ghenesen te werden: het schynt dat dit water dese kracht heeft/ weghen de groote menichte van Zarzaparilla, die ontrent ende aen dese riviere groeyet. Want daer wordt groote quantitept van dese Zarzaparilla van hier naer andere quartieren vervoert. Men heeft in dit ghewelte seer veel houdts/ zoo dat hier veel Schepen werden ghetimmert. Dit is de eerste Stadt daer het reghent op de gantsche custe van Peru, van Atacama af/ welck leght by Chile.

Lopes Vaz.

De riviere (soo Herrera seght) en is niet groot/ghelyck by naer gheene die in de Suydt Zee loopen/by gelyckenis van de rivieren die inde Noordt-Zee upt-loopen/ door dien haren loop zoo kort valt; dan loopen seer snel af/ ende zyn subite op-wateren onderworpen/door dien sy van 't gheberghte af-komen: dese riviere heeft haren oorspronck in de Provincie van Quito, upt het hooghe gheberghte/welck naer 't Oosten leght/ende onderweghen komen daer veel andere rivierkens toe loopen/zo dat sy naer 't slegghen van Herrera op een ander plaetse wel anderhalf legue breedt is/ daer sy in de Suydt-Zee loopt. De groote Koninck van Peru, Guaynacapa, hadde een calsye doen maecken dwers door dese riviere/ die niet volepndt en is/ dan naer de overbly sselen die men daer noch van siet/ zoo moet het een trots werck gheweest zyn; noemen 't el passo de Guaynacapa: welck naer datse segghen (seght Cieça) twaelf leguen is van 't Eylandt Puna. De Koopmanschappen die upt de Zee komen/ werden een stuck weeghs dese riviere op ghebracht/ om naer St. Francisco del Quito ghevoert te werden.

d. 5. l. 10. c. 11.

woꝛden. De natie van Indianen welck ſy noemen Guancabilcas, zyn de inwoonderen van deſe ſtadt onderdaen: ende beneffens deſe/ſoo ghehoꝛen tot deſe ſtadt de Boꝛpen van Yaqual, Colonche, Chinduy, Chongen, Daule eñ Chonana, ende andere meer: alle deſe volcken woonen in een vruchtbaer landt / ende wel voorſien van alderhande noodtdruft. In de limiten van deſe ſtadt zyn ſeer wyde blacke velden/eñ oock eenighe Berghen ende Boſſchen ſeer dicht met boomen verſien. Tvolck van de lande is al meeſt om-ghekomen / ende de wepnige die daer overigh zyn / hebben meeſt het Chriſten-geloof aen-genomen. Herrera ſeght/dat daer ontrent deſe ſtadt een natie van Indianen woont die ſy noemen Chonos, langhs de rievière Daule; die met vlotten de Koopmanſchappen de rievière op-voeren naer Quito ende andere plaetſen/ende dat ſy anders niet bequaem en zyn om te lande te arbeyden.

Eer wy van dit quartier ſchepden / ſoo ſullen wy hier by voeghen de ſtadt Caſtro die inden jare vyfthien hondert ende acht en ſeſtich / by den Capitepn Contera gheleght is in de vallepe Vili, gheleghen in de Pꝛovincie van Bunigando, Imdinono ende Gualapa, welck ſy noemen de Pꝛovincie van de Elmerauden; hy nam ſyn wegh derwaerts van Guayaquil, ende ontdeckte de voꝛdere Pꝛovincien van Paſſao af/tot de rievière van S^t. Iuan, daer wy hier voꝛen van hebben gheſpꝛoken.

Het thiende Capittel.

Vervolgh van de Koninckliycke wegh van THOMEBAMBA af, tot de Stadt LOXA toeſende gelegẽtheyt vande landen daer ontrent; vande Stadt LOXA en CUENÇA.

TReckende van Thomebamba doꝛ de Koninckliycke wegh van de Ingas, welck naer de Stadt Cuſco toe loopt / ſoo repſt men eerſt doꝛ de gantſche Pꝛovincie van de Cannaris, tot dat men komt te Cannaribamba eñ andere Palleyſen die voꝛwaerts upt-leggen: aen d'een ende d'ander zyde ſietmen veel Boꝛpen van de ſelve Pꝛovincie/ ende een hoogh gheberghte aen d'Ooſt-zyde gheleghen/ welck by Oaſen oock al bewoont is/eñ ſtreckt hem naer de rievière Marannon, als ſy die noemen. De Pꝛovincie van de Cannaris ghepaſſeert zynde/ſoo komt men aen die van de Paltas; in de welcke een Palleys was in voꝛtyden welc ſy noemden de Las Piedras: doꝛ dien men daer ſeer groote eñ ſchoone ſteenen ſiet die de Ingas in haer tydt daer hebben doen brengen/ doꝛ dien ſy deſe Pꝛovincie groot achten / ende wel wilden verſekeren. De ſtadt Puerto veio daer wy voꝛ deſen hebben van gheſpꝛoken / leght naer 't W. van dit Palleys; eñ naer 't O. de Pꝛovincie van de Bracomoros; waer groote landen eñ Pꝛovincien leggen/eñ veel rievieren zyn/ waer onder eenige heel groot eñ machtich zyn: eñ is groote hope / datmen 20. oft 30. dagh-repſen voꝛder naer 't O. vruchtbaer ende ryck lant ſal konnen ontdecken. De wilde van die quartieren by O. dit geberghte/gaen al naeckt/ eñ en zyn van ſoo goeden verſtandt niet als die van Peru, en waren oock nopt by de Ingas onder ſubjectie gebꝛacht. Van de Pꝛovincie van de Cannaris tot de ſtadt Loxa zyn ſeventhien leguen, ende ſeer moeyelycken wegh ende eenighe Moeraſſen. Cicc. c. 17.

So haeſt als men ſchept van het Palleys de Piedras, ſo begint daer een geberghte/ welc wel niet ſeer hoogh en is/ doch ſeer koudt/welc wepnich meer als thien leg. duert/ aen welckes eynde een ander Palleys leght welc ſy noemen Tamboblanco, van waer de Koninclyycke wegh loopt naer de rievière Catamayo. Aen de rechter-hant by de ſelve rievière is de ſtadt Loxa gheboutwt. Aen d'een eñ d'ander zyde van deſe ſtadt zyn veel groote Boꝛpen: de in-woonders zyn van de ſelve conditie ende manieren als de voꝛgaende. De geſtalte van de lucht van deſe Pꝛovincien is goet eñ geſont: de vallepen eñ oevers van de rievieren zyn ghetemperder als 't gheberghte. Tghene daer bewoont is van dit gheberghte/is mede goet landt /hoe wel meer koudt als heet; dan de woeſtynen ende beſneeuwde klippen zyn extreem koudt. Ontrent de rievieren zyn veel boomen; ende de Spaegniaerden hebben daer ſints haer komſte/veel Frupt-boomen van Spaegnien gheplandt/die heel wel toe-nemen. In de limiten van de ſtadt Loxa, woꝛden veel Verckens aen-gequeect/ als mede Gepten/ eñ ander Vee. Van Tamboblanco komt men aen de Pꝛovincien van Calua eñ Ayavaca, welc na het O. hebben de Andes, eñ na het W. de ſtadt S. Miguel: daer in leght Caxas, daer een Palleys eñ andere gebouwẽ waren van de Ingas; van Caxas komt men in de Pꝛovincie van Guancabãba, daer groote gebouwen waren/ als in de Pꝛovincie Calua; voꝛder leggen ander Pꝛo-

vincien die ten deele onder Loxa behooren; dan eer wy voorder van dese stadt spreken/ soo moeten wy de stadt Cuença niet voor-by gaen/ die naerder Quito leght.

Her. descr. de las Ind.

De Stadt Cuença de welcke oock genaemt wordt Bamba, is gheleghen een en vyftich leguen van de stadt Sant Francisco del Quito naer het Supden, is een Corregiemento (ghelyck als de Spaegniaerden dat noemen:) daer is een Clooster van Dominicanen/ en een ander van Minnebroeders. In de jurisdictie van dese stadt zyn ryckе mynen van gout/ende eenige van silver; als mede van quicksilver/coper/yser/en sulphur.

De stadt Loxa, anders ghenaemt Zarça, is gelegen in de Koninckлyckе wegh die na Cusco toe loopt; 16. leg. van Cuença na t' Supden; (Her. seght elders 30. leg. welc beter soude passen op de distantie van Quito, als de wegh door een rechte linie soude worden genomen; evenwel hebben om ander redenen die naerder Cuença geleght.) 80. leg. van S^t. Francisco del Quito: na t' Supden confineert sy met de stadt S^t. Miguel: ende naer t' Oosten met de stadt Zamora, waer een vervolgh van hooge bergen leght gantsch onbewoont; na t' Westen met de wegh die naer de haven van Paita loopt. De stadt is gelegen tusschen twee riviеren van seer goet water / in een seer schoone ende lustighe valleye/die sy noemen Cuxibamba, daer men gheen Mosquitos en vindt / noch eenigh ander venynigh dier. Is een seer gesonde lucht/t' landt meer koudt als heet/ op de hooghte van ses graden schaers by Supden de Linie Equinoctiael: ende hoewel men daer dagen heeft dat de Lucht betogen is van Wolcken/so klaert het evenwel licht weder op: het regent daer ordinaerlyc van de maent Maert tot in Augusto; en sneeuwt daer nimmermeer: men vindt in dat gantsch quartier seer profitabel hout / als Cedren / Ellen/ Willigen/ Note-boomen/ Epcken / daer sy haer van konnen dienen om huysen ende solderen van te maken. Daer zyn seer veel Springhen ende Fontеynen van seer goet water ontrent de stadt. In de Provincie van Caruma is een fonteyn van so heeten water / dat geen levendigh dingh t' selve kan verdragen/dan is seer goet om in te baden lieden die swaerlyck gequetst zyn: is van quaden smaeck/ door dien 't door Sulphur-mynen passeert. Het Maiz wast hier soo overvloedelyc/ dat het wel hondert voor een geeft; daer wast oock Tarwe ende Gerste die wel dry jaren kan bewaert worden. Daer is seer veel vee/soo wel van dat van Spaegnien/ als van dat van de Lande; veel ghevogelte: ende in alle de riviеren veel visch van seer goede smaec. Alle de inwooners van dese stadt zyn wel voorsien van wapenen ende Peerden: hoewel sy anders niet seer ryck en zyn. T' volck van de Lande neemt seer toe/door dien 't daer soo gesont is / ende hebben t' Christen Geloof tamelycken wel aen-ghenomen. Dese stadt heeft haer Kercke/ ende Cloosters van Dominicanen ende Minnebroeders.

Het elfde Capittel.

Beschrijvinghe van de Stadt Zamora, ende Iaen, ende de gheleghentheyt van de Landen daer om-her gheleghen; ende van Chuquimayo.

Her. d. 8. l. 3. c. 13.

De Stadt Zamora (naer t' seggen van Herrera) is ghelegen op de hooghte van ses graden by Supden de Linie Equinoctiael; (dan schynt hem in de hooghte te abuseren/ wy hebben die op vyf geleght om de distantien van de plaetsen beter te vinden.) 90. leg. van de stadt S^t. Francisco del Quito, bykants naer het Supdt-oosten toe / aen de Oost-zyde van de Cordillera van de Andes; 20. leg. van de stadt Loxa, Oost ende West: de plaetse daer dese stadt is gebout / wierdt by de Indianen ghenaemt Proauca; welck was soo veel te segghen / als volck dat in oorloge is; 70. leg. verscheyden van de Supdt-Zee; in een Provincie welck wel 20. leg. groot is. De gestaltenis van de Lucht is heet ende vochtigh: de Noorde windt waeyt daer den meesten tydt van t' jaer / ende en is niet onstuymigh ofte ongetempert; als het daer niet en regent / soo heeft men daer een seer heldere Lucht; dan regent daer veel. Men weet daer niet te spreken van eenighe besmettelyckе sieckten/ende tegen de gemeyne sieckten ende qualen ghebruycken de ingeboorne veel Toback; ende noch een ander krupdt/welck sy noemen Aguacolla, welc sy by naer tot alle dinghen appliceren; daer wast een seeckere soorte van Noten/de welcke rauw ghegheten / doodelyck zyn; maer gheseden ofte ghekoockt gheven heel bequaem voetsel. Het Landt is op sommighe ghelvesten effen ende black / ende op sommighe oorden berghachtigh; op t' hooghe wassen veel Cedren/ende ander boomen van hardt ende onverderflyck hout: In alle de limiten van dese Stadt zyn veel ryckе

Goudt

Digitized by Micro

Goudt-mijnen ontdeckt/uyt de welcke eenige graynen zijn gegraven van ongehoorde grootte; welcker een aen den Koninck van Spaegnien Philippus de II. gepresenteert is geweest dat 18. pondt woegh: men en twijffelt niet/ofte daer souden oock Mijnen te vinden zijn van andere Metalen/dan men en heeft daer niet naer ghetaelt/sints de Gout-mijnen zijn gevonden. Men heeft daer eenighe Bornen ende Fonteynen van zout water/daer sy seer goet zout van maecken. Wt het hooge geberghte vlieten 3. rievieren/die Oost ende West loopen/ende werden met Canoas bevaren; is smakelijck ende goet water/ende gelijck 't uyt de bergen komt loopen daer de Goudt-mijnen zijn/ zo brengen sy oock graynen Goudts mede af. Daer wassen seer overvloedigh alderhande Fruyt-boomen/zo wel de gene die daer by de Spaegniaerden zijn gebracht/als die daer van oudts waren: als mede alderhande aerdt-vruchten ende kruyden/ uytgenomen Tarwe ende Gerste/ die daer niet wel en willen voort-komen. In 't landt ende op 'tgeberghte zijn eenige wreede Dieren/als Tigren/ende ooc kleyne Leeuwen/ doch weynigh: men heeft daer de Schapen van 't landt/ofte Pacos; alderhande Vee by de Spaegniaerden in Indien gebracht/ als Stieren/ Koeyen/ Verckens eñ Geyten: In de rievieren werdt abundantie van seer goede visch ghevangen: men heeft daer Byen van de lande/die niet en steken/ ende nochtans seer veel Honighs gheven. De stadt is heel wel ghebout/ende de huysen zijn van hout ende steen: daer is een fraeye Kercke/ende een Clooster van Dominicanen. Den Thresorier van de Koninck houdt daer zijn ordinaire residentie; ende de Mijnen werden met goede ordre bearbeyt by de Swarten. De ingheborene van de lande zijn van kleyn vernuft ende verstandt/ende gantsch niet ghenegen tot arbeyden; ende eer de Spaegniaerden daer quamen/leefden sy meest op den roof; bestolen malkanderen/ ende sloeghen malkanderen doodt; dan nu hebben sy begost beter manieren aen te nemen/ ende haer te kleeden.

De stadt Iaen is (naer 'tsegghen van Herrera) 55. leguen van Loxa gheleghen: d.8.l.5.c.12
30. leguen van Chachapoyas, in een Provincie welck ghenaemt wordt Chacaynga, ende is eene van de Provincien die onder Chuquimayo werden gerekent, het is berghachtigh ende hoogh landt/ ende van ghetemperde Lucht.

De Provincien van Chuquimayo, daer de voorgaende stadt in gelegen is/ werden so genaemt naer de principale rieviere die daer door loopt/ welck genaemt is Chuquimayo: by Zuyden eñ Westen van de selve rieviere leght een Provincie welc sy noemen Chenchipe: de rieviere Chuquimayo is een groote eñ machtige rieviere/welckes water seer snel af-loopt/so dat het seer gevaerlijck is de selve over te swemmen voor Spaegniaerden eñ ander natien/ maer de Indianen van Chenchipe die groote swemmers zijn/ maken daer weynich wercks af/ soo dat de Vrouwen selfs met haer kinderen die over swemmen. In dit quartier vindt men veel Maiz, welck daer wast ende rijp wordt van 4. maenden/ tot 4. maenden; veel Yuca ende andere wortelen/ eñ ordinaire vruchten van Indien eñ Yaguas, daer sy haer so swart met schilderen/gelijck oft swarten waren. Wt-ghenomen de valleye daer de rievier door loopt/ welck ontrent een half legue breedt mach wesen/ eñ eenige velden eñ in-wijcken die de rieviere maeckt; zijn t'meeste hooghe bergen aen d'een ende d'ander zijde van de rieviere: in de rieviere is veel visch/ welck sy met sekere netten vanghen; ende in de valleye zijn veel Harten. Over t'gheberghte/welck aen d'ander zijde van de rieviere leght/ 3. leg. leght een ander Provincie welck sy noemen Perico; de in-woonders verschillen in tale eñ manieren van die by de rieviere woonen: T'landt is wel bewoont/ vruchtbaer eñ wel gebout; eñ t'isser niet koudt. Van dese Provincie tot die van Cherinos, zijn 7. leguen; dese is mede vol volcx welck aen beyde de zijden van een machtige rieviere woont/den bodem is vruchtbaer ende t'volck strijtbaer/ende spreken haer eygen tale: in de rieviere van Cherinos werdt veel Gouts gevonden. Van Cherinos komt men in de Provincie van Silla ende Chacaynga, daer de stadt Iaen als vooren is gheleght/is bergich landt/hoe wel niet dubbelt/ ende van goede tempre. De Provincie van Copallen, is van de selve maniere; hebben veel Schapen. T'volck woonende in de Provincie van Llanque ofte Lança, leeft naer de selve wijse/als oock de volckeren die sy noemen de la Loma del Viento. De volckeren die sy noemen Tomependas, eñ die daer woonen in de valleye die sy noemen de Vagua, zijn Yungas; welck is te seggen/dat sy om leeghe ende op t'vlacke woonen; is sedich volc; vruchtbaer eñ overvloedich landt; hebben veel Honichs ende allerhande fruyten. Noch vorder leggen de Provincien van Anta, Coanda, Tabancaras, Palanda, Xaroca,

ende Cobibinbinanama, welck alle op 'tgheberghte legghen/ende is niet te min vruchtbaer landt/ende wel voorsien van alderhande lyftocht; ende naer den gemeynen roep/ soo souden daer veel Wynen van Goudt ende andere Metalen wesen.

Het twaelfde Capittel.

Beschrijvinghe van de playnen van Peru, tot de Stadt San Migvel toe; Van de valleye van Tumbez ende andere: Van de Stadt San Migvel, ende haven Paita.

WY hebben de binnen-landtsche Provincien langhs den wegh van de Ingas vervolght tot Loxa toe/ ende souden nu komen tot de playnen van Peru, daer de stadt San Miguel gelegen is; doch sullen 'tgeberghte noch eerst een weynigh vervolgen: Cieca c. 57. trecken de dan voorts van Loxa langhs de wegh van de Ingas, komt men aen de Provincien van Calua ende Ayauaca; van welcke de Andes ende de Provincien van de Bracomoros naer 't Oosten leggen/ende de stadt San Miguel naer 't Westen. Daer aen volght de Provincie van Caxas, daer de Koningen van Peru eertyts groote Pallepsen ende Arsenalen hadden/ ende veel volcks onderhielden om de tributen te innen van de om-leggende volckeren. Van Caxas komt men aen de Provincie van Guancabamba, daer noch grooter gebouwen ende Pallepsen waren/ ende een seer stercke Fortresse/ daer men noch eenighe overblyfselen van siet; want t'is anders geruineert gelyc alle d'ander gebouwen. Sommighe van dese plaetsen gehoorен nu tot de stadt Loxa, eñ eenige tot S^t. Miguel. Om nu te spreken met goede ordre van de playnen van Peru, soo sullen wy beginnen met de vallepe van Tumbez, door de welcke een rievière loopt van de selve naem/ welck haer oorspronck heeft in de Provincie van de Paltas, ende looft haer water in de Suydt-zee. De Provincie ende vallepe van Tumbez is geweldigh droogh ende barre/ door dien het daer weynigh regent/ende dat noch dicht onder 'tgheberghte / want dicht by de Zee-custe en reghent het nimmermeer. Dese vallepe van Tumbez pleegh wel bewoont te wesen/ ende gecultiveert vol van bequame sloten ende weteringen die upt de rievière door 't landt gelepdt wierden; waer door sy 'tlandt over al waterden ende veel Maiz ende andere vruchten wonnen / ende door dien middel veel voor-raedts van allerhande lyf-tocht versorghden. T'volc van de lande ginck ghekleedt/ ende was arbeydsamer ende beter gemaniert als t'volck dat in 'tgeberghte woont: het Maiz wort daer twee-maels s'Jaers ryp.

Van de vallepe van Tumbez, komt men in twee dach-repsens aen de vallepe Solana, Cap. 58. welck in voor-tyden seer bewoont was/ende daer waren seer groote ghebouwen: den tweeden Koninclyck wegh van de Ingas, loopt door dese vallepen tusschen geboomte/ eñ ander beschut teghen de hitte. Van Solana komt men aen de vallepe van Pocheos (so Cieça die noemt) ofte Poechos (so Herrera die heet/) welcke vallepe is gelegen aen de rievière Poechos ofte Pocheos, hoe wel eenighe die oock noemen Maycavilca (ofte soo Herrera die noemt Mayabilca) naer de naem van de Casique die de Spaegniaerden daer vonden. Dese vallepe was uptermaten wel bewoont/ ende moet een Provincie gheweest zyn van grooter weerde/ aenghesien men daer so treffelycke gebouwen heeft/ die nu meest vervallen zyn. Twee dagh-repsen van de vallepe van Pocheos legt de vallepe van Piura, al waer twee ofte dry rievieren te samen komen/ waer door de vallepe soo breedt is.

De Stadt San Miguel (welcke de eerste is van de ghene die by de Spaegniaerden in 't Koninckryck van Peru zyn ghebout) is ghelegen in dese voorschreven vallepe van Piura; was eerst ghelegt op een plaetse die sy noemen Tangarala, dan door dien het een ongesonde plaetse was/so is sy nu verlegt aen een ander oordt/welck Herr. noemt Chila: tusschen twee vlacke ende frissche vallepen/vol schoone boomen; op een droogen ende harden bodem / daer men het water qualyck kan brenghen.

De plaetse is mede niet seer gesont/insonderhept voor de oogen; door dien het daer so stupt in de Somer/ende soo vochtich is in de Winter. De Indianen segghen/dat het daer eertyts niet en regende/dan nu vallen daer somtyts swaere slagh-regenen. De vallepe is gelyck die van Tumbez, eñ men heeft daer veel Wyngaerden eñ Vyge-bomen eñ andere Frupt-bomen van Spaegnien. Dese stadt S^t. Miguel is naer t'seggen van Herrera 120, leguen van de stadt Sant Francisco del Quito, naer t'Zuyd-westen toe.

Eer

Digitized by Micro

Eer wy ſchepden van deſe playnen van Peru, zo is aenmerckens weerdigh 'tghene men ſeght/ dat het hier niet en reghent: In't gheberghte welcke ſy noemen las Sierras, begint de Somer in April, ende duert tot het eynde van September, ende de Winter in October, ende duert tot het eynde van Martio: maer op de playnen die aen de cuſte van de Suydt-Zee legghen/ is het gantſch contrarie/ want als het Somer is in't gheberghte/ zo is het Winter op de playnen: want van October af/ en regent het gantſch niet op de playnen/ en valt maer alleen wat dauws/ welck het ſtof niet en beneemt: zo dat de inwooners haer gantſch moeten behelpen met wateren; ende den meeſten-deel zyn voorts zanden ende drooghe ſteen-rodtſen/ op de welcke wepnighe boomen waſſen die luttel groente dragen/ ende gheen vruchten; ende veel diſtelen ende doornen. Het ghene ſy Winter noemen en is anders niet dan datſe dan ſeer dicke wolcken vernemen/ die gheweldighen reghen ſchynen te dreygen/ ende daerentuſſchen niet en gheven dan een klepn ſtof-reghentjen/ dat naeuwlycks het ſtof nat maeckt: Niet meer en reghent het deſe ſes maenden/ hoe wel de Lucht dickwils voor eenighe daghen zo met wolcken betoghen is/ dat men gheen Son en kan ſien. 'Tſchynt dat het gheberghte door dien't zoo hoogh is/ ende de playnen zoo leegh/ de wolcken naer hem treckt/ ende niet toe en laten dat daer water valt op de leeghten. In voeghen/ dat als het meeſt reghent op 'tgheberghte/ het alderheetſte is op de playnen; ende als die klepne ſtof-reghenen vallen op de playnen/ dat dan het alderhelderſte weder is in't gheberghte.

De Ingas, Koninghen van Peru, hebben door deſe playnen een wegh doen maken/ welck vyfthien voeten ofte daer ontrent breedt is/ tuſſchen twee mueren die wel een vadem hoogh zyn/ ende de wegh al bequaemlyck gheleght; ende aen beyde zyden veel gheboomte: ende op diverſche plaetſen waren Palleyſen ende andere ghebouwen gemaeckt/ ghelyck wy hier voren verhaelt hebben/ langhs den anderen Koninckſlycken wegh die door 'tgheberghte loopt.

Vyf en twintich leguen van de Stadt San Miguel, ende in haer Juriſdictie/ leght de haven Paita; op de hooghte van vyf graden by Zuyden de Linie/ naer 't legghen van Herrera: de Schryver van de vopagie van Candiſch, ſtelt die op vyf graden ende vier minuten. Welck is een groote haven ende wel beſchut; de Schepen die van Guatemala naer Peru komen/ zyn ghewoon in deſe haven te ontladen. Thomas Candiſch quam hier op de reede in den Jare 1587. ende lande met ſyn volck in ſpyt van de Spaegniaerden; vondt daer een klepn Stedeken/ van ontrent twee hondert huyſen met ſyn Raedthuys in't midden; ende een Fortreſſe welck de Spaegniaerden hadden begoſt te maecken; 'twolck van de Stadt vluchte op een bergh die ontrent een myle lagh van de Stadt/ daer de Engelſchen haer af dreven/ ende ontrent vyf en twintich ponden Silvers kreghen: verbranden daer naer de Stadt tot de grondt/ ende trocken daer van. Daer naer in den Jare 1615. is de ſelve plaetſe wederom inghenomen by de onſe/ onder het belepdt van den Generael Ioris Spilbergen, naer dat de inwoonderen daer upt ghevlucht waren/ ende haer beſte goederen wegh ghebracht naer 'tgheberghte; ende is by de onſe weder verbrandt; daer waren twee Kercken ende een Clooſter/ ende veel andere ſchoone ghebouwen ende huyſen.

Het derthiende Capittel.

Van de binnen-landtſche Provincie DE LOS QUIXOS, ende LA CANELA; behoorende tot het ghedeelte van QUITO.

EEr wy komen tot de beſchryvinghe van de Zee-cuſte/ om een eynde te maecken met deſe Audientie van Quito, zo ſullen wy hier ſpreken van een ander Provincie die wat dieper in't Landt leght/ welck de Spaegniaerden noemen los Quixos; welck eerſt in den Jare 1557. wierdt ontdeckt/ naer dat de Stadt Cuenca was ghebouwt/ ghelyck wy hier voren hebben verhaelt. Deſe Provincie van los Quixos behoort onder de Audientie van St. Franciſco del Quito; ende leght by Ooſten van de Stadt Quito; heeft naer 't Zuyden het Gouvernement van Yguarſongo, ofte ghelyck 'tſelve oock werdt genaemt de Iuan de Salinas; naer 't Noorden de Provincie van Popayan; ende naer 't Ooſten de Provincien van El dorado: haer meeſte hooghte en komt niet tot een graedt by Zuyden den Equinoctiael: heeft in de lenghte wepnigh minder als 40. leguen, ende in de breedte minder als 20. leguen. 'Tgantſche Landt van deſe Provincie

Cieça c. 59

Dec. 5. l. 10. c. 14.

Prouincie is seer heet / ende het reghent daer gheweldich veel / daer en wast gantsch gheen Tarwe / maer alleen wepnich Maiz : Men heeft daer van de boomen die de Specerije voort-brenghen / die sy noemen Canela, om dat het ghestooten zijnde / eenige ghelijckenis heeft van t'Caneel : Men vindt daer oock de ordinaire vruchten van Peru, ende insonderheyt so heeft men hier so goede Granadillas als in geene andere plaetsen van dat gantsche rijck: Daer wassen oock nu Oraegnien ende Limoenen / ende diversche Moes-krupden van Spaegnien: Men vergadert daer seer veel ende goede Cottoen / daer seer fijn Laken van wort ghemaeckt: Daer werdt oock eenigh Goudt ghevonden. De Provincie wordt ghergeert by een Gouverneur / die daer werdt ghestelt by den Vice-Roy van Peru.

In dese Provincie zijn vier Steden die by de Spaegniaerden werden bewoont. De eerste ende voornaemste Stadt van dese Provincie de los Quixos wort ghenaemt Baeza, welck daer was ghebouwt in den jare 1559. by Gil Ramirez Davalos : is gheleghen achtien leguen van de Stadt Sant Francisco del Quito, by naer naer t'Zuyt-oosten ; den Gouverneur van dese Provincie houdt daer zijn woon-plaetse.

De Stadt Archidona, leght twintich leguen voorder van Baeza.

De Stadt Avila leght naer t'Noorden van de Stadt Archidona voor-noemt.

De vierde Stadt wort ghenaemt Sevilla del Oro ; welckes ghelegenthept ende distantie van de andere plaetsen Herrera niet aen en teeckent / noch en stelt die oock niet in zijne Kaerte ; maer seght in syn descripcion de las Indias, dat daer maer dry Steden van Spaegniaerden en zijn in dese Provincie.

De heele Provincie behoort tot het Bisdom van Quito, ende de in-gheborene nemen het Christen-gheloove wel aen / hebben haer eyghen tale / ende spreecken oock de ghemeyne tale van Peru ; waren de andere Indianen van dese Landen ghelijck in kleedinghe / manieren / ende religie : T'volck is wy wat vermindert door sieckten ende oock door den oorloghe ; want in't eerste doen de Spaegniaerden daer quamen / en kond en haer niet wel tot ruste begheven / dan thoonden haer dapperheyt / ghelijck andere volckeren die over t'ghebergte woonen ; ende rebelleerden oock al te met / dan nu hebben haer tot stilheyt begheven / ende leven in vrede.

Naer t'Oosten van dese Provincie de los Quixos, leght een ander Provincie die sy noemen la Canela, om dat de voorschreven boomen daer by sulcken menichte werden gevonden / ja heele bosschen / die voor vele leguen dueren. Dese Provincie had in voortijden de naem van seer rijck te wesen ; dan Gonçalo Pizarro in synen tocht naer El dorado, daer door treckende / vondt de saecke heel anders gheleghen / want upt-genomen dese boomen van Canela, (welck zijn als groote Olijf-boomen / ende draghen sekere groote knoppen met haer blom / welck is de Canela, daer de in-gheborene haren handel met dreven:) die men in ander quartieren van Peru niet en vint / by en vondt hier niets dan een arm volck / van kleyn vernuft ; welck woonde in kleyne verhallen huttekens : gantsch gheen kennis hebbende dan van haer eyghen landt ; die door desen Pizarro seer wreedelijcken wierden gehandelt ende om-gebracht / om dat sy hem de wegh naer de rijcke landen die hy socht / niet en konden wijsen : wiery die voor de Honden / ende ghebruyckte andere wreetheden.

Het veerthiende Capittel.

Vande Provincie van de Bracomoros, ende de Steden daer in gheleghen; ende van Yguarsonge, ofte Iuan de Salinas.

TOt de selve Audientie van San Francisco del Quito, behooren de Provincien van de Bracomores ofte Pacomores ; ende Yguarsongo, ofte de Provincie van Iuan de Salinas ; dese Provincien hebben in de lenghte streckende naer t'Oosten / wel hondert leguen, beginnende van de groote Cordillera van de Andes, twintich leguen by Oosten van de Stadt Zamora ; ende hebben oock by naer soo veel leguen in de breedte Zuyden ende Noorden naer t'legghen van Herrera. Is goedt landt / ende de ghestalte des Luchts ende van t'aertrijck sulcks / dat sy seer bequaem is om Tarwe ende andere zaeden te winnen ; ende oock om Vee te weyden. Men heeft daer seer rijcke Mijnen van Goudt / daer seer groote grainen zijn upt-ghetrocken : ende de Spaegniaerden

d. 5. l. 10. c. 14.

Digitized by Mic

gniaerden hebben groote nuttichepdt upt dese Goudt-Mynen ghenooten. De Spaegniaerden hebben in dese Provincien vier woon-plaetsen/die daer alle gheleght zyn by Iuan de Salinas de Loyola, dewyl hy daer Gouverneur was.

De eerste Stadt wordt ghenaemt Valladolid, de welcke naer t'seggen van Herrera soude gheleghen zyn op de hooghte van seven graden by Zuyden de Linie/ende twintich leguen van de Stadt Loxa over de Cordillera van de Andes: maer t'schynt dat Herrera hem hier in moet mis-grypen/door dien de Stadt Loxa maer en leght op de hooghte van vyf graden min dertich minuten; ende de Stadt Zamora op ses graden/twintich leguen van Loxa naer t'Oosten; soo dat ick my in-beelde dat hy in stede van Loxa, Zamorra heeft willen seggen.

De tweede Stadt wort ghenaemt Loyola, ofte ook in de Indiaensche tale Cumbinâma, welcke leght twintich leguen van Valladolid naer het Oosten.

De derde Stadt wort ghenaemt Sant Iago de las Montannas, welck is gheleghen vyftich leguen van Loyola bykants naer t'Oosten toe/ ende in de limiten van dese Stadt wert meer Goudts ghevonden als in eenighe andere plaetsen van dit quartier/ ende t'Goudt dat hier ghevonden wert is seer hoogh van alloy/hoe wel niet soo hoogh als dat van Carabaya in Peru, ofte dat van Valdivia in de Provincie van Chile, welc Goudt placht te halen dry en twintich quilaten ende een half.

De vierde plaetse en wort by Herrera in syn Descripcion de las Indias, noch in syn Historie niet ghenoemt/dan Acosta in syn Naturale ende Morale Historie van West-Indien/spreeckt van de Mynen van Cartama, in t'Gouvernement van Salinas, alwaer hy schynt ghesien te hebben/ seer groote steenen die gantsch met Goudt waren door-trocken/ende ook eenighe die half Goudt waren ende half steen; want het is te weten (op dat wy dit hier in t'voor by gaen upt Herrera aenteeckenen) dat het Goudt in Indien wert ghevonden op dryderley manieren. lib. 4. c. 4.

De eerste soorte is in grepnen/welck zyn heele stuckens Goudts sonder eenige vermenginghe van ander Metael/soo dat het niet noodich en is dat men die door het vyer upt-treckt ofte beneficieert/ende dese grepnen zyn ordinaerlyck van de groote van het zaet van een Caleballe ofte Pompoene/ ende somtyds ook wel grooter; van dit Goudt wort daer weynich ghevonden/in regard van t'ander.

De tweede soorte is in steen/ welck is een ader van Goudt welck in de selve steen groept/ende dese steenen worden in't Gouvernement van Iuan de Salinas voornoemt/ seer groot ghevonden/ al van Goudt door-toghen/ende eenighe die half Goudt zyn/ als voren; welck upt putten ende Mynen worden gedolven/ende zyn seer moepelyck ende hardt om te bearbeyden.

De derde soorte wort in stof ghevonden/ende dit is wel de soorte die meest ghevonden wert/ende wert ghevonden in de rievieren ofte plaetsen daer de rievieren hebben over ofte door gheloopen: want de rievieren van Indien insonderheyt in't Koninckryck van Chile, in de Provincie van Quito, daer wy nu van handelen; in t'nieuwe ryck van Granada, hebben veel van dit Goudt; ende doen de Indien eerst wierden ontdeckt/ vondt men vele Goudt-rycke rievieren in de Eylanden die sy noemen de Barlovento. Men kan breeder hier van lesen by Acosta in syn Historie voor-noemt/ int vierde Boeck ende vierde Capittel.

Het vyfthiende Capittel.

Aenteeckeninghe van de gheleghentheyt ende streckinghen van de custe van de Provincie van Quito op de Zuydt-zee, haer havenen, Rievieren ende punten.

OP de custe van dese Audientie van San Francisco del Quito, zyn de naer-volghende havenen/ punten/ ende rievieren. Van Punta de Manglares, daer wy't int voor-gaende boeck hebben ghelaten/tot Bahia de Sant Iago, streckt de custe Zuyt-west/ ende maeckt daer een grooten bocht ofte in-wyck/ al-waer Ancon de Sardinas is gheleghen/ welck is vyfthien leguen verschepden van de voorschreven Punta de Manglares, welck is het uyterste van Popayan: ende hier loopt de groote ende snel-loopende riviere die sy noemen Rio de S. Iago in de Zuydt-zee: het ghebeurt dat in de mont van dese riviere de Schepen achter vast sullen zitten/ ende voor tachtentich vadem diepte d. 4. l. 2. c. 3. Ped. de Cieç.

diepte hebben; ende dat men van twee vadem waters straet sal komen in tnegentich vadem; 'tghene komt door de gheweldighe stroom die de riviere heeft / welck sulcken schueringh maeckt; ende hoe wel men dese bancken hier heeft / soo en zijn die eventwel niet gevaerlijck / noch de schepen en laten daerom niet de riviere in ende upt te loopen. Voorder aen hebt ghy de Bahia de St. Matheo, op welcke binnens lants komt te passen de Stadt St. Francisco del Quito; (naer 'tseggen van Herrera) dese bape leght op een graedt rupm by Noorden de Linie. 'Tlandt dat aen dese bape ende daer ontrent geleghen is / is seer vochtich / door dien het daer soo veel reghent.

Van Bahia de St. Matheo, loopt men West-waerts aen naer de Cabo de St. Francisco; de distantie is thien leguen: dese Cape leght aen een hoogh landt / ende daer benevens legghen eenighe bancken die haer roodt ende wit verthoonen / ende is ghelegen op een graedt by Noorden de Linie Equinoctiael. Van hier loopt de custe Suydt-west tot Cabo de Passaos, welc leght recht onder de Linie Equinoctiael; tusschen beyden dese twee Caben / loopen vier groote rievieren in Zee / die sy noemen los Quiximies; by de Cabo de Passaos is een tamelijcke haven / daer de schepen by noodt haer van water ende brandt-houdt komen voorsien / welck by eenighe de naem werdt gegheven van El Portere. De Cabo en is gheen seer leegh landt / ende wat binnen 's landts verthoont hem seecker gheberghte welck sy noemen Quaque, ende strect hem naer de Provincie van Chimbo. Op dese plaetse ende ontrent Quaque haelde Pizarro met syn volck een grooten bupt van Goudt ende Esmerauden; alsoo hy in de eerste ontdeckinghe van Peru, dese plaetse onversiens overviel.

Van Cabo de Passaos, strecht de custe Suydt ten Westen tot Puerto Veio toe: dan tusschen beyden hebt ghy een in-wijck / welck sy noemen Bahia de los Caraques, daer de schepen sonder om-sien op de reede moghen setten / ende is seer bequaem om de schepen om hoogh te halen ende te verscoecken / ende calefaten / al warent noch soo groote schepen; is daer seer licht in ende upt te komen / upt-ghenomen dat daer een klepn Eylandeken leght van klippen / doch daer en is gheen ander dangier dan dat men sien kan.

Vijf leguen van Puerto Veio, op de selve cours / is ghelegen de Cabo St. Laurenço, op de hooghte van wat meer als een graedt by Suyden de Linie Equinoctiael; ende dry leguen voorder naer 't Suydt-westen leght Isla de la Plata, welck is een klepn Eylandeken / ende ontrent anderhalf legue in 't omgaen: daer was in voor-tyden een Tempel / welck de Indianen noemen Guaca; daer de Indianen haer offerhanden ende sacrificien plachten te doen / dooden daer veel Schapen / ende oock jonghe kinderen / welckes bloedt sy den Duyvel op-offerden / ende de steenen Beelden die sy daer hielden; Francisco Pizarro in de eerste ontdeckinghe van Peru, vondt daer veel Silvers ende Gouts / ende andere Juweelen; oock veel mantels ende hemden van Wolle ende Cottoen seer fraey ghecouleurt / die de Indianen daer hadden gheoffert; waer van dit Eylandt by de Spaegniaerden de naem van Isla de Plata (dat is van 't Silver) heeft behouden: is anders naer de bevindinghe van de onse die daer waren in den jare 1599. een bar Eylandt daer niet anders op staet als een deel dorre wilde bomen; ende leght Suydt-zuydt-west van den voorsz. hoeck / vijf oft ses mijlen.

Van dese Cabo St. Laurenço, vervolght de custe naer 't Suyden ten Westen tot een punt landts / welck sy noemen Punta de Santa Helena; dan eer men komt aen 't voor-schreven punt van St. Helena; soo zijn daer tusschen beyden twee havenen / van welcke de eene wordt ghenaemt Callo, ende d'ander Zalango, daer goede reede is voor de schepen / ende moghen hier versch water ende brandt-houdt bekomen: van de Cabo de St. Laurenço tot Punta de Sta Helena zijn vijfthien leguen, ende dit punt is geleghen op de hooghte van twee graden rupm by Suyden de Linie: ende 't selve punt maeckt een in-ham naer 't Noorden toe / al waer oock een goede haven is; ende een boogh-scheut van daer aen 't landt / een Fontepne ofte bron-put daer seecker betumen upt-vloepet ghelijck als Peck. Acosta leght daer van; op het punt ofte den hoeck van Santa Helena; staet een vloepende Beecke ofte Fontepn van seecker betumen / welck in Peru werdt ghenaemt Copey; de Zee-lieden ghebruycken 't selve om haer Wandt ende tacckels mede te teeren; want 't is also dienstich ende bequaem als het Peck. Naer de bevindinghe van de onse / soo leght van dit punt 't Zee-waert in een klepn Eylandeken vol ghoomte / daer goet ancker-grondt is / twee en dertich vadem steeck-grondt.

l. 3. c. 17.

Van

Digitized by Micro

Van 't punt van St. Helena vaert men naer de rieviere van Tumbez, welc zijn vijf-en-twintich leguen, ende de cours is Suydt ten Westen; eñ tusschen beyden is een groote inham / daer de rieviere van Guayaquil in komt. Naer de bevindinghe van onse Stier-lieden / soo soude de streckinghe tusschen Punta Sta. Helena, ende de rieviere van Tumbez zijn / Suydt ten Oosten; twelck wy in onse Caerten hebben gevolght. Herrera stelt de rieviere Tumbez op vier graden / dan alsoo 't niet soo verre en kan wesen van Puna, zoo hebben wy die op dry en een half ghebracht.

Naer 't Noort-oosten van de rieviere van Tumbez, is gelegen het Eylandt Puna, op de hooghte van twee graden ende vijftich minuten / (naer dat Thomas Fuller heeft aen-geteeckent op de voyagie van Thomas Candisch:) Dit Eylandt Puna is naer 't segghen van Pedro de Cieça meer dan thien leguen in 't ronde (Herrera seght elders dat wel twintich leguen groot soude wesen / welck niet waerschijnlijck en is / eñ wordt anders bevonden:) Dit Eylandt wierdt in voortijden seer groot gheacht van de Indianen / want beneffens dat de inwoonders groote handelaers waren / ende in haer Eylandt overvloet hadden van alles / dat tot onderhoudt van smenschen leven noodich is / soo wierden sy by hare nabueren voor kloeck ende strijdtbaer gehouden. Hebben in voortijden met die van Tumbez ende andere hare nabueren groote oorloghen gevoert / tot dat sy eyndelijck ghebracht wierden onder de slavernye van de Koningen van Peru. Tvolck van dit Eylandt is van middelbaer statuere / wat swartachtich / ginghen ghekleedt beyde mans ende vrouwen in Cottoene lijnwaet / ende vercierden haer met ketenen van Chaquira ende andere Juweelen van Goudt. Men vint in dit Eylandt groote bosschagien / ende veel Fruydt-boomen die seer delicate vruchten geven. Daer wast veel Maiz ende Iuca, ende andere smaeckelijcke wortelen; ende men heeft daer veelderley soorten van gevogelte / veel Papegaeyen / ende die sy noemen Guacamayas; veel Meer-katten / Vossen / ende ander ghedierte. In dit Eylandt wast seer weelderich het Kruydt welck sy noemen Zarzaparilla, door dien 't de Zarza seer gelijckt als 't eerst uytspruydt; van welcke Zarzaparilla wy elders hebben ghesproken. Naer 't seggen van Herrera, soo en is op dit Eylandt gheen versch water / dan in een bornput daer sy haer des Somers mede behelpen / ende des Winters ghebruycken sy regen-water; gaen saeyen ende versch water halen aen 't vaste landt. Dit Eylandt heeft een suyvere custe / ende een reede daer goet ancker-gront is. Leght op sommighe quartieren soo naer aen 't vaste landt / datter maer een enghe strate tusschen beyden en is; dan daer de haven ofte reede leght / is twee leguen van 't vaste landt. De ingheborene hebben nu het Christen-ghelove wel aenghenomen / ende de Cazique is een goet Christen ende onderdaen van den Koninck van Spaegnien / is een fraey Zee-man ende grooten handelaer. d. 4. l. 9. c. 1.

Dit Eylandt Puna wert by de Engelschen overrumpelt / onder het beleyt van Thomas Candisch, in den jare 1587; ghetuyghen daer van dat het een goede haven heeft: vonden daer een Schip van 250 tonnen / welck daer lagh om over te halen / ende te voorsien / daer de plaetse seer bequaem toe is; de Cazique met syn huysvrouwe / (wesende een Spaensche vrouwe) ende den meestendeel van 't volck waren ghevlucht: syn huys / welck was een statelijck ghebouw / met zijn gallerijen / lagh dicht by de waterkandt; hadde een groot pack-huys vol van potten met Peck / ende voorts basten om Kabels van te maecken: want naer dat sy ghetuyghen / soo werden hier de beste ende meeste Kabels gemaeckt van de gantsche Suydt-zee. De Schrijver van de selve voyagie getuyght voorder: dat het een seer lustich Eylandt is / vruchtbaer eñ van alles wel voorsien / uytgenomen datter gheen mijnen van Goudt oft Silver en zijn: daer waren in 't Dorp ontrent des Casiques Palleys wel twee hondert huysen / ende noch wel soo veel in een Dorp oft twee op 't selve Eylandt / welck naer zijn segghen is wel soo groot als het Eylandt Wight. Daer zijn seer goede weyden op 't Eylandt; veel Peerden / Ossen ende Stieren / ende seer schone ende vette Schapen / menichte van tamme Geyten / die ghewoon zijn ghemelckt te worden: daer is menichte van Duyven / Kalkoeten ende Endtvoghelen die seer groot zijn. Engelsche voyagie.

Ontrent het huys van de Casique was een fraeye Kerck ghetimmert / met eenighe kloeckens inden toorn. De Engelschen verbranden ende destrueerden alles voor haer vertreck; ende werden al vooren op haer onversiens by hondert Spaegniaerden ende veel Indianen besprongheu / soo datter eenighe doot bleven / ende dry ghevangen.

Wat

Wat dieper in de Zee leght noch een kleynder Eylandt welck sy noemen Santa Clara, daer niemant op en woont / doch daer en is noch water noch hout; de inwoonders van 't Eylandt Puna pleghen het in voortijden te ghebruycken om haer dooden daer te begraven.

De rievière van Tumbez is wel bewoont/ ende daer pleegh een Fortresse te leggen van seer kraey werck/ die de Ingas, Koningen van Peru daer hadden doen legghen: de mondt van dese rievière leght op de hooghte van dry graden en een half by Zuyden de Linie. Van dese rievière tot de Cabo Blanco streckt de custe Zuydt-zuydt-west/ ende de distantie is vijfthien leguen, dese Cabo leght by naer op de hooghte van vier graden naer 't segghen van Herrera; dan Pedro de Cieça stelt die op dry graden eñ een half by Zuyden de Linie: van Cabo Blanco street de custe naer 't Zuyden tot het Eylant de Lobos; In dit Eylant zijn mede Fonteynen van sulcke betimmen/gelijc als aen 't punt van St. Helena, naer 't segghen van Acosta. Tusschen Cabo Blanco ende Isla de Lobos, leght een ander punt welc sy noemen Punta de Parina, ende streckt by naer soo verre in Zee als het voorgaende. Van dit punt keert de custe weder naer 't Zuyt-westen tot Payta toe / naer 't segghen van Herrera; ende Pedro de Cieça: de welcke Payta stellen op de hooghde van vijf graden by Zuyden de Linie: Thomas Fuller voornoemt/ stelt Payta op vijf graden ende vier minuten: ende seght dat het lant van de vierde graedt af tot de vijfde toe/ streckt Zuydt-oost ende Noordt-west; welck beter is aen te nemen door eyghen bevindinghe: de selve Fuller stelt Cabo Blanco op vier graden/ ende de Eylanden de Lobos op ses graden/ ende de streckinghe tusschen den vijfden ende sesten graedt / Zuydt-oost ten Oosten/ ende Noordt-west ten Westen: de welcke wy in onse Kaerte hebben ghevolght. Pedro de Cieça seght dat de Zee-custe van Tumbez af naer 't Zuyden toe/ wey nighe of gheen hooghe berghen en heeft/ dan alleen eenighe Duynen ende Rodtsen/ ende dat daer seer weynige rievierkens in Zee loopen. De haven van Payta is van de voorseyde Cabo verschepden/ weynich meer als acht leguen: is een schoone haven/ende de voornaemste aenkomste van gantsch Peru: de Schepen die derwaerts willen / komende van Isla de Lobos, loopen Oost ende West tot aen de haven/ welc zijn vier leguen: (tusschen Payta ende pta de Aguia stelt Herrera noch twee havenen/ Silla ende Tangora.) Van daer vervolght de custe naer 't Zuyden tot punta del Aguia; ende tusschen beyden is een groote inham/ daer goede reede is/ beschut voor de winden ende goede ghelegenthevdt om de Schepen te repareren. Dit punt leght op de hooghde van ses graden by Zuyden de Linie; dit punt is hoogh landt / gelijck oock het binnen-landt. Men ziet van daer twee Eylandekens diemen noemt de Lobos Marinos; leggende Zuydt ende Noort met het selve punt; het eene Eylandt leght vier leguen van t' vaste landt/ ende de Schepen konnen tusschen beyden door passeren; t'ander leght wat verder in Zee / ende thien leguen van 't eerste op de hooghte van seven graden schaers by Zuyden de Linie: op dese Eylanden en vindt men niet dan Robben ende Pinguins, ende ander gevogelte/ geen boomen/ gras ofte water: 't vaste landt daer tegen over is leegh aen de water-kandt. Dus verre streckt hem de custe van de Provincie ende Audientie van Quito.

LIMA ofte LOS REYES.

Het sesthiende Capittel.

Groote ende ghelegentheydt van de Audientie van Lima; de vvegh van San Migvel naer de Stadt van Trvxillo toe.

DE tweede Audientie van Peru wordt ghenaemt die van Lima ofte Los Reyes; streckt haer Noordt ende Zuyden van ontrent de hooghte van ses graden by Zuyden de Linie / tot de sesthien oft seventhien graden als voren; welck zijn in de lenghte langhs de custe twee hondert ende twintich leguen; hoe wel eenighe het wel dry hondert leguen weeghs leggen te wesen: van punta del Aguia af daer de Audientie van Quito eyndicht / tot voor-by de Stadt ende haven van Arequipa daer de Audientie van Los Charcas begint: Oost eñ West heeft dese Audientie / voor soo vele sy bewoont is / hondert leguen wey nich meer oft min/ ende haer limiten leggen open

naer

Digitized by Micr

naer t'Oosten tot de Landen van Brasil ende Rio de la Plata. Den Vice-Roy van Peru onthoudt hem meest hier; ende daer zijn in dese Audientie ende de Provincien daer onder begrepen/ de volghende Steden ende plecken van de Spaegniaerden; Cuidad de los Reyes ofte Lima, Arnedo, Santa ofte la Parilla, Truxillo, Miraflores, St. Iuan de la Frontera, Sant Iago de los Valles, Leon de Guanuco, Guamanga, Cuzco, St. Franciſco de la Vittoria, Sant Iuan del Oro, Arequipa, Sant Miguel de la Ribera, Valuerde, Cannette ofte Guarco, ende Oconna. Om de gheleghenthept van de Landen ende Provincien beter te verſtaen/ ſoo ſullen wy de beſchrijvinghe van dese Audientie beginnen met het vervolgh van de plaetſen/ gelijck ons den wegh van de Stadt San Miguel naer de Stadt van Truxillo toe/daer toe ſal lepden.

Van de Stadt San Miguel tot de vallepe van Motupe zijn twee en twintich leguen; al landighe ende seer moepelijcke wegh/ inſonderhept daer die nu gheleghen is: tuſſchen beyde de dupnen zijn eenighe vallepkens; ende hoewel daer eenighe rievieren van t'geberghte af-loopen/ſoo en komen die evenwel niet tot daer toe/maer ſincken veel eer in t'landt/ende verdwijnen/ſoo dat men daer gheen nut van en heeft. Om deſen wegh van twee en twintich leguen met meerder ghemack te gaen/ ſoo ſchept men van San Miguel tegen den avondt/ ende repſt den gantſchen nacht/ om met t'kriecken van den daghe te zijn aen een plaetſe (Cieça ſeght unos Xagueyes) daer den repſenden man te drincken vindt; ende van daer voorts gevoelt men de hitte van de Sonne/maer wepnigh. Ende die konnen/ draghen haer Caleballen met water/ ende ook Fleskens met wijn van hier voorwaerts. Komende aen de vallepe van Motupe, ſoo ſiet men terſtondt de Koninckſijcke wegh daer wy hier voren hebben van ghepraken. Dit is een breede ende vruchtbare vallepe; ende hoewel hier mede een rievier van t'gheberghte af komt/die tamelijck groot is/ſoo en komt de ſelve niet tot aen de Zee/maer verſinckt in t'landt gelijc de voorgaende: niet te min ſoo groepen hier veel boomen/door de vochtichept die ſy onder in de grondt vinden: ende t'volck dat in de Dorpen in t'leeghſte van de vallepen woont/ onderhouden haer met het water welck ſy upt putten halen/die ſy daer graven: hebben veel Cattoen-boomen daer ſy haer kleedinghe van maecken/ende handel met drijven.

Vier leguen van Motupe leght de ſchoone ende friſſche vallepe van Xayanca, de welcke by de vier leguen breedt is; waer een ſchoone rievier door-loopt/ daer de inghe-ſetene haer water upt lepden/ om te wateren de zaep-landen daer't van noode is. Dese vallepe was in voor-tijden ſeer bewoont; ende de groote Heeren hadden hier hare Pallepſen ende Schueren daer haer Rentmeeſters oplicht op hadden/gelijck in ander deelen van dit Rijck.

Van dese vallepe komt men aen een ander die ghenaemt wordt Tuqueme, welck ook groot ende luſtigh is/ende vol van boſſchagie/ende de vervallen hupſen ende wooninghen die men daer noch ſiet/ geven ghetupghenis dat dese vallepe eertijdts ſeer gefloreert heeft. Een klepn dagh-repſe voorder leght een ander ſchoone vallepe die ſy noemen Cinto. De Leſer ſal ghelieven eens voor al te verſtaen/ dat tuſſchen beyden dese vallepen van d'een tot d'ander niet en zijn dan landt-dupnen ende ſeer drooge klippen/ daer men gheen levendighe creaturen en ſiet; noch boomen/ noch [illegible]upden/ dan alleen eenighe voghelen die daer over vlieghen. Men dient over dese playnen niet te repſen ſonder goede lepdts-lieden/ die haer den wegh door dese dupnen weten te wijſen.

Van de vallepe Cinto komt men aen een ander die ghenaemt wordt Collique, door de welcke een rievier loopt van de ſelve name: ende is ſoo diep dat daer geen wedde en is/ten zy als't Somer is op t'geberghte/ende winter op de playnen. Is mede een breede vallepe ende vol gheboomte; dan daer is wepnigh volcks overigh/door de oorlogen die de Spaegniaerden onder den anderen hebben ghevoert.

Van de vallepe Collique treckt men naer die van Zana, van gheljcke gheſtalte als de voorgaende: ende voorts komt men in de vallepe van Paſcamayo, de welcke de vruchtbaerſte ende volck-rijckſte is van alle de voorgaende: de ingheboorne van dese vallepen waren in voor-tijden eer ſy by de Ingas wierden t'onderghebracht/ſeer machtigh ende groot gheacht by hare na-buren; hadden groote Tempelen daer ſy haer Afgoden offerden/die al gheruineert zijn: daer woonen nu veel Papen ende Monnicken die dit volck onderrechten. Door dese vallepe loopt een heel ſchoone rievière/waer upt de Indianen eenighe ſlooten ende wateringhen trecken om t'landt te begieten/

welck

welck sy bezaeyen willen. Ende de Koninckl̄ycke wegh loopt hier door / daer Herberghen ende ander huysen tot dienst van de selve aen-legghen. In dese valleye wordt veel Cottoene lijnwaet ghemaeckt; ende de Koeyen willen hier wel tieren / ende noch beter de Verckens ende Geyten / ende ander vee / ende is een wel ghetemperde plaetse.

Wt de valleye van Pascamayo komt men aen die van Chacama, die ymmers soo groot ende vruchtbaer is / hebbende boven dien veel Suycker-Rieden daer veel ende goet Suycker van wordt ghemaeckt; ende andere vruchten: de Dominicanen hebben hier een Clooster. Vier leguen voorder leght de valleye Chimo, die groot ende wijdt is / daer de Stadt van Truxillo is geleghen: de Koninghen van Peru naer dat sy meester waren ghewordden van dese valleye / achten die seer veel / ende deden daer eenighe Palleysen ende Lust-Hoven voor haer bouwen; ende de Koninckl̄ycke wegh loopt daer door / met syn mueren aen beyde zijden.

Het seventhiende Capittel.

Van de Vlecke MIRAFLORES, ende de Stadt TRUXILLO.

EEr wy voort varen in't beschrijven van de geleghentheyt van dese valleyen / soo sal't noodigh zijn om niet voor-by te slaen / te spreecken van eenige steden die daer in legghen. De eerste stadt langhs de custe behoorende tot de Audientie van Lima, wordt genaemt Miraflores, is gheleghen in de valleye Zana, vijf en t'neghentich leguen van de stadt de los Reyes naer t'Noorden; niet verre van de Zee.

Cieça c.69 De stadt Truxillo, ofte Trugillo, is gheleghen in de voorschreven valleye Chimo, nevens een groote ende schoone rieviere / uyt de welcke de Spaegniaerden diversche slooten ende weteringhen leyden om haer Hoven ende Boomgaerden te wateren: ende brenghen t'water in alle de huysen van de Stadt: t'Landt daer dese stadt is gheleght / wordt voor seer ghesont gehouden; ende is rondtom voorsien van veel bouwerijen ofte landt-huysen / daer de Spaegniaerden haer beesten houden / ende t'landt bezaeyen: ende allenthalven zijn veel Wijngaerden gheplant / veel Granaten ende Vijghe-boomen / Oraegnien ende ander vrucht-boomen van Spaegnien; ende veel Tarwe wort daer ghewonnen. Soo dat de inwoonders van dese Stadt grooten overvloet hebben van alderhande lijftocht / ende door dien de Zee maer een half legue van daer en is / (naer t'seggen van Cieça) soo en gebreeckt daer mede geen goede visch. Dese stadt is gebout op een vlackte / welck de valleye maeckt / ontrent sekere berghskens van seer harde ende drooghe rotsen: is wel bebout / met breede straten ende een groote marckt. De Indianen van t'gheberghte / komen af uyt hare Provincien / om de Spaegniaerden die in dese stadt woonen / te dienen, ende voorsien de stadt van sulcks als in haer quartier valt. Dese stadt naer t'segghen van Herrera, is gheleghen op de hooghte van seven graden ende dertich minuten by Zuyden de Linie; tachtentich leguen van de Stadt los Reyes ofte Lima. t'Suycker dat in dit quartier wordt ghemaeckt / wordt meest ghemaeckt in de valleye Chacama ofte Chicama, ghelijck Acosta t'selve ghetuyght. Van dese stadt worden Schepen af-gheladen met Cottoene lijnwaten / welck by de Indianen van dit quartier worden ghemaeckt. Is een van de voornaemste steden van Peru, ende naer eenighe segghen / soo souden daer wel vijf hondert huysen in dese Stadt wesen: daer zijn wel vier Cloosters van Monnicken / Dominicanen / Minnebroeders / ende Augustijners: de Officiers van den Koninck hebben hier haer woon plaetse / ende worden daer ghestelt by den Vice-Roy. In haer Limiten zijn naer't segghen van Herrera wel vijftich duysent Indianen die tribuyt betalen / verdeelt in twee en veertich Repartiementos, gelijck de Spaegniaerden dat noemen. De haven van dese stadt welck sy noemen el Arrecife de Trugillo, leght twee leguen van daer in een baye die qualijck beschut is teghen de windt / soo dat het een quade ende onsekere reede is.

l.4.c.32.

De vlecke la Parilla, welck oock anders wordt ghenaemt Santa, naer de valleye in de welcke de selve is geleghen / is vijfthien leguen van de stadt Truxillo voornoemt naer't Suyden / ende vijf en vijftich leguen van de stadt los Reyes ofte Lima naer't Noorden: (naer dese reeckeninghen soude Truxillo maer seventich leguen zijn van Lima; soo dat het vijf en twintich leguen is van Truxillo) op de hooghte van neghen graden naer't segghen van Herrera; is gheleghen by de Zee neffens een schoone ende groote rieviere /

Digitized by Micro

riebiere / de welcke een goede haven gheeft; de ſchepen die langhs de cuſte varen / komen hier op de reede om haer ververſchinghe te halen. Olivier van Noort ſeght in ſyn vopagie op trapoꝛt van andere / dat ontrent deſe ſtadt eenighe Silver-mijnen waren ghevonden; is anders / naer dat Lopes Vaz daer van ghetupght / maer een klepn ſtedeken ofte vlecken. De vlecke van Arnedo is gheleghen in de vallepe van Chancas, thien leguen van Lima ofte los Reyes, een halve legue van de Supdt-Zee / is rijck van Wijngaerden / ende daer is een Clooſter van Dominicanen.

Het achthiende Capittel.

Van de valleyen die voorder zijn gheleghen van TRUXILLO af, tot de Hooft-Stadt LIMA toe: ende haer byſondere gheleghentheden.

VAn de Stadt Truxillo tot de Hooft-ſtadt Lima zijn tachtentich leguen weeghs / al dooꝛ landt-dupnen ende vallepen: Wt de vallepe Chimo daer de ſtadt Truxillo in leght / komt men in die van Guanape, welck ſeven leguen van Truxillo is naer de ſtadt Lima toe; deſe vallepe was in vooꝛtijden alſoo vermaert onder de ingeboozene van 't Landt / aan weghen den goeden dzanck die daer wierdt ghemaecke (welck ſy noemen Chica) als Madrigal oft San Martin in Caſtilien / van weghen de goede wijn die daer ghepeꝛſt wooꝛdt; ende daer woonde eertijdts veel volcks / dan zijn nu ſeer vermindert. Deſe vallepe heeft een haven aen Zee / die ſeer wonderlijck is / want vele ſchepen die langhs de cuſte van Panama naer Lima toe komen / hier haer ververſchinghe komen halen.

Van Guanape komt men aen de vallepe van Santa; doch tuſſchen beyden leght noch een klepn vallepken / daer gheen riebiere dooꝛ en loopt / dan daer is een ſeecker put / daer de repſende lieden upt dzincken / de welcke ſchijnt ſyn ooꝛſpꝛonck te hebben upt een ſeecker riebiere die onder de aerde dooꝛ-loopt. De vallepe Santa was in vooꝛtijden wel bewoont / ende is een van de grootſte / langhſte / ende bꝛeedtſte van alle de vooꝛgaende. Daer loopt een groote ende ſnelle riebiere dooꝛ / de welcke ten tijde dat het Winter is in't gheberghte / groot op-water geeft / ende daer verdzincken ſomtijdts lieden in't ꝓalleren van deſe riebiere. De inwooners zijn ſeer verminderdt / ende daerder eertijdts veel dupſenden waren / en wooꝛdender nu gheen vierhondert ghevonden / (leght Cieça van ſijnen tijdt) ende dooꝛ de ſelve ooꝛſaecke zijn de Landen woeſt blijven legghen / ende begroeyt met boomen ende heeſters / daer eertijdts ſchoone Zacy-landen plachten te zijn. Het volck van de Lande gaet ghekleedt / ende hebben hare ſpanſels ende andere teeckenen / bp de welcke ſy onderſcheyden wooꝛden van andere Indianen. Daer waſſen ſeer goede vzuchten / ſoo wel van die van de Lande / als die daer upt Spaegnien ende elders zijn ghebzacht: daer wooꝛdt veel viſch op de cuſte ghevanghen; de ſchepen die langhs de cuſte loopen / zijn altijdts ghewoon verſch water upt deſe riebiere te vullen. Doch dewijl in deſe vallepe ſoo dichte bollchagien zijn / ſoo heeft men daer ſulcken menichte van Moſquitos, dat het een ſeer moepelijck dinck is vooꝛ de ghene die hier dooꝛ repſen.

Twee dagh-repſen van de vallepe Santa, leght de vallepe Guambacho, daer mede een riebiere dooꝛ loopt / daer de inwooners haer weten van te dienen als in de vooꝛgaende vallepen.

Anderhalf dagh-repſe van Guambacho leght de vallepe Guarmey, daer oock in vooꝛighe tijden ſeer veel volcks woonde; dan nu meſten ſy daer veel Verckens / ende houden daer veel Kopen ende Peerden.

Den Generael Ioris Spilbergen was hier in den jare ſeſthien hondert en vijfthien / naer dat hy de vlote van Lima ghellaghen hadde; ghetupght dat de haven van Garmey is gheleghen op de hooghte van thien graden bp Supden de Linie; dat Guarmey is een ſchoone ende plaiſante plaetſe / met een groote ende wel-gheleghene haven / daer men met veel Schepen magh legghen: vonden daer een ſtaende poel van verſch water / daer ſy haer van verſch water verſaghen. Het volck was al ghevlucht / ſoo dat ſy de hupſen in het ſtedeken / meeſt leedigh vonden / daer lagh een ghebzoken ende vervallen Caſteeltjen.

Naeſt de vallepe van Guarmey volght die van Parmonga; in de welcke / hoewel ſy

alsoo vermaeckelijck is als eenighe van de voorgaende / gheen volck en schijnt ghewoont te hebben / door dien men daer niet en siet dan dichte ende woeste bolchagien. Een saecke is daer in dese vallepe welck weerdigh is om te sien / te weten / een kracp ende wel-gheleghde Fortresse / naer de wijse die sy daer houden in haer timmeragien: hadde seer bequame Kamers ende Schueren / ende de mueren waren al gheschildert met alderhande beesten ende voghelen / dan is nu meest vervallen / ende in vele plaetsen onder-graven / om de schatten te soecken / die men meynt neffens de dooden in de Graven gheleght te zijn.

Twee leguen van de vallepe Parmonga loopt de rievière Guaman, welck in de Spaensche Tale soo veel te seggben is / als Rio del Halcon, rievière van de Valcken; ende wordt gemeynlijck genaemt la Barranca; dese vallepe is van de selve gestalte als de voorgaende / ende soo wanneer als het veel regent in't gheberghte / soo is dese rievier seer ghevaerlijck / ende eenighe zijn daer in't passeren van dese rievier verdroncken. Een dagh-reyse voorder leght de vallepe van Gaura; van de welcke men komt in de vallepe van Lima, naer 't seggben van Cieça: doch daer schijnt noch een vallepe tusschen beyden te seggben / die sy noemen Chancay, daer de Stadt Arnedo in leght.

Het neghenthiende Capittel.

De gheleghentheyt van de Stadt los Reyes, ofte Lima.

DE Hooft-stadt van dese Audientie wordt genaemt Cuidad de los Reyes, ofte de Lima, naer den naem van de vallepe daer sy in ghelegen is: welck wel een van de grootste ende breedste vallepen is / van alle de ghene die men heeft op dese playnen van Peru van Tumbez af / leght op de hooghte van twaelf graden by Zuyden de Linie Equinoctiael / op de lenghte van twee en tachtentich graden van den Meridiaen van Toledo, naer 't seggben van Herrera. Andere stellen die op de hooghte van elf graden ende vijftich minuten; ende andere op de hooghte van twaelf graden ende dertich minuten / ghelijck noch onlanghs by onse Nederlantsche Stier-lieden is bevonden gheweest. Dese Stadt is ghebout op een vlack veldt; twee leguen van de Suydt-Zee / van boven de Stadt naer 't Oosten toe van de selve / komt een rievière af / de welcke in de tijdt dat het Somer is in't gheberghte / weynigh waters heeft / dan als het Winter is in't voorschreven gheberghte / soo geeft sy seer veel waters / ende loopt in de Suydt-Zee / by Westen van de Stadt. De stadt is in sulcker voeghen gheleght dat de Sonne nimmermeer over dese rievière de stadt met haer stralen en treft: de rievière loopt dicht neffens de Stadt / soo dat een sterck man van 't Marckt-veldt tot aen de rievière met een steen machtigh is te worpen. Naest Cusco is het de grootste ende schoonste Stadt van gantsch Peru; heeft veel schoone huysen ende treffelijcke ghebouwen / met haer Toorns / ende een wijde Marckt / ende breede straten; hoewel eenige meynen dat het beter is hooghe huysen te hebben / ende enghe straten / door dien de Sonne de straten dan minder beschijnt. Door de meesten deel van de huysen loopen riolen van goet water / daer de inwoonders haer Hoven mede wateren: want hebben hier veel schoone ende lustighe Hoven. Daer is tegenwoordigh grooten handel ende excellenten rijckdom in dese stadt / door dien 't Hof hier is / ende de Cancellerije van den Koninck hier wordt gehouden; ende den meesten handel van Terra Firme op dese plaetse wordt ghedreven; waer door hier doorgaens grooten toe-loop van volck is / ende veel winckels ende tenten zijn op-ghestaghen van alderhande koopmanschappen. Daer woonen seer rijcke lieden / van welcke eenighe wel honderdt en vijftich duysendt Ducaten besitten: hier worden dickwils Schepen naer Panama af-gheladen / die acht honderdt duysendt Ducaten weerdigh zijn / ende oock wel somtijdts een millioen Ducaten. (seght Pedro de Cieça van synen tijdt.) Boven de stadt naer het Oosten toe / leght eenen hooghen bergh / daer een Erups is op-gherecht. Ende op de velden rondtom de stadt zijn veel Hoeven / daer alderhande Vee wordt opgebracht; veel Suyk-huysen; Wijngaerden; ende Boomgaerden / daer alderhande vruchten van Spaegnien wassen / welck daer oock seer goet ende smakelijck vallen: Men kan van de vruchtbaerheydt van dese Landouwe niet ghenoegh seggben. In somma / men heeft daer gheen ghebreck van pets dat tot onderhoudt van des menschen leven noodigh is; men heeft daer gheen

Engelsche voyagie. Oliev van Noordt. d. 5. l. 6. c. 12.

Digitized by Micro

gheen vreese van Peste; 'ten reghent / noch blixemt / noch en weerlicht daer nimmermeer / men heeft daer doorgaens een heldere ende klare Lucht / sonder dat de hitte ofte koude eenighe beswaernisse geeft. Den Vice-Roy van Peru houdt hier syn ordinaire residentie / ghelijck oock mede de Koninckljcke Audientie ende andere Officiers van des Konincks in-komsten; ende de Vier-schare van de Inquisitie wordt daer ghehouden; de welcke daer is ghebracht op de selve tijdt doen sy oock in Nova Hispania wierdt in-ghevoert. Daer is oock een Vniversiteyt op-gerecht / daer de Vrije Konsten worden gheleert / ende verscheyden Talen van de Indianen / welck meest wordt beschickt door de Jesuiten. Hier is mede de Stoel van het Artz-Bisdom / onder t'welcke de Bisschoppen van Chile, Charchas, Quito, Cusco, Panama, Nicaragua ende Rio de la Plata resorteren: daer zijn dry Parochien / ende vijf Cloosters van de vier bedelende Ordren / ende een Collegie van Jesuiten / ende twee Nonne-Cloosters.

De haven van dese Stadt wordt ghenaemt Callao, is een groote / ruyme ende seer goede haven / twee leguen van de Stadt gheleghen: aen de welcke veel huysen zijn ghebout; ende het Tol-huys / ende een Kercke / ende een Clooster van Dominicanen. Men heeft hier by experientie bevonden / dat het water van de Suydt-Zee kracht heeft om de hitte te matigen; want de wijn in flesschen daer in gehangen / wordt de selve wijn wonder koudt. Sir Francis Draeck quam in dese haven in den jare vijfthien hondert ende neghen en seventich / ende vondt daer twaelf schepen aen ancker legghen; ende in't eene een kist met veel Silver ende veel zijden / ende Linnen laken / daer hy syn bekomste van nam / ende hieuw al de Cabels van de Schepen af / ende lietse drijven / ende vervolghde syn reyse naer Paita toe. Sints die tijdt isser een Fort ofte twee ghemaeckt by de Spaegniaerden tot bescherminghe van de haven. 't Landt steeckt hier met een punt uyt / van welck punt een rif af streckt wel een legue in Zee / naer een lanck ende smal Eylandeken toe / welck ghenaemt wordt Isla de Callao, streckende in de lenghte Noordt-West ende Suydt-Oost; met noch een kleynder Eylandeken naer het Suydt-oosten; aen beyde zijden van het voor-schreven punt verliest hem 't Landt / ende maeckt twee in-hammen in forme van een halve Mane / waer van de eene streckt naer het Noordt-westen van de haven van Callao af / tot aen seecker Eylandekens ofte klippen / welck sy noemen Islas de los Pescadores: ende d'ander naer het Suydt-Suydt-Oosten tot een anderen uyt-stekenden hoeck; ende aen desen tweeden inbocht is de valleye van Pachacama gheleghen / daer wy nu sullen van spreken.

Het twintichste Capittel.

Van de valleye PACHACAMA, ende vervolghende valleyen langhs de Custe van de Zuydt-Zee, ende haer ghestalte, en geleghentheyt tot GUARCO toe; ende van de vlecke CANNETTE.

VIer leguen van Cuidad de los Reyes: langhs de selve custe van de Zuydt-Zee / leght de seer vermaerde valleye van Pachacama; die seer vruchtbaer ende vermakelijck is: ende in dese valleye was een van de kostelijckste Tempelen van het ghantsche Landt van Peru, daer grooten rijckdom van Goudt ende Silver was: soo dat Hernando Pizarro daer wel neghen hondert duysent Castilianen uyt haelde / sonder het ghene by de Soldaten ghenomen wierdt: ende niet te min soo houdt men voor seker / dat de Priesters ende de Indianen eer Pizarro daer konde komen / wel soo veel Goudts ende Silvers wech ghebracht ende versteken hadden / als vier honderdt man souden konnen draghen; het welcke noyt weder te voorschijn is gebracht / hoe seer dat men daer oock naer ghesocht heeft; ende de Indianen met pijnighen ghedwonghen om 'tselve te openbaren. Van de valleye Pachacama komt men aen die van Chilca; daer men een wonderbare sake siet / ende weerdigh om aen te mercken / welck is / dat het in dese valleye nimmermeer en reghent / noch daer en loopt oock gheen Rieviere ofte Beke door / ende nochtans soo is het meesten deel van de voor-seyde valleye bezaeyt met Maiz ende andere Wortelen / ende daer zijn oock veel Fruyt-boomen: ende op dat de zaden ende planten de noodighe vochticheyt mochten

Ciec. c. 72.

Cieca c. 73

bekomen / soo maken hier de Indianen diepe ende wijde kuylen / daer sy alle dingen in zaeyen ende planten / ende 't belieft Godt de selve haer waldom te geven door den dauwe die daer valt: doch evenwel soo en soude het Maiz niet tot syn volkomen waldom komen / ofte ook op-komen / ten ware sy by het zaet een ofte twee hoofden van Sardynen leyden / ende die t'samen met aerde bedeckten: welcke Sardynen sy met haer netten in de Zee vanghen. T'water welck de lieden van de Lande drincken / halen sy upt seer diepe putten. De Koninghen van Peru hadden in dese vallepen ook haer Hoven ende plaetsen / daer alderhande voor-raedt was voor haer ende haer volck / als sy t'landt door-trocken.

l.4.c.32. Byp leguen voorder is de vallepe Mala gheleghen / door de welcke een schoone rievière loopt / vol dichte bosschagie: Acosta verhaelt een dinck dat aenmerckens weerdigh is van dese vallepe: In Mala, (seght hy) derthien leguen van de Stadt de los Reyes, staet een Wyghe-boom / de welcke aen syn een zyde naer het Suyden toe ende naer het gheberghte / groen wordt / ende syn vruchten gheeft wanneer het Somer is in t'gheberghte; ende d'ander zyde van den boom welck naer de playnen ende Zee-kant toe staet / geeft haer bladeren ende vruchten ter contrarie als het Somer is op de playnen.

Wepnigh meer als vijf leguen van de vallepe Mala, leght die van Guarco, die pmmers soo bekent was onder de Indianen; een groote ende breede vallepe / ende vol gheboomte; insonderheydt is daer groote menichte van wel-rieckende ende smakelijcke Guayauas, ende noch meerder Guavas. De Tarwe ende het Maiz wassen daer wel / ghelijck ook meest alles wat sy zaeyen ende planten. De Ingas van Peru hebben hier een seer treffelijcke ende schoone sterckte ghebouwt / op een berghsken aen een vallepe gheleghen / op over-groote vierkante steenen met wel ghewrochte Portalen / ende groote Kamers. Van het bovenste van de voorschreven Fortresse ende Koninckljck Palleys / daelde een trap van steen tot aen de Zee toe / dat de Golven daer teghen slaen met groot ghewelt / soo dat het te verwonderen is / hoe dit eerstmael heeft konnen ghemaeckt worden. Dit Palleys was eertijdts met fraeye Schilderije verciert / ende daer wierdt een groote schat van de Koninghen van Peru bewaert: ende dat meest is te verwonderen / daer dit soo grooten ende swaren gebouw is / ende van soo groote steenen ghemaeckt / dat men daer gheen kalck ofte cement aen en ziet / jae qualijck de voeghen / daer de steenen zyn t'samen gheleght: hoewel dese Fortresse meest verfallen is / soo ist evenwel een dinck om met groote verwonderingh aen te sien.

Her. dese. In dese vallepe is nu een vlecke by de Spaegniaerden ghebout / welck sy noemen Villa de Cannete, ofte del Guarco, naer den naem van de vallepe; is ghelegen vijf en twintich leguen van de Stadt de los Reyes, naer het Suyden toe; ende anderhalf legue van de Zee: t'Landt daer om-her gheeft het beste broodt van gantsch Peru; soo dat van dese plaetse t'meeste meel wordt vervoert naer Terra Firme ende andere ghewesten.

Het een en twintichste Capittel.

Vervolgh van de beschrijvinghe van de playnen van Peru, langhs de Custe van de Zuydt-Zee van Guarco af, tot Tarapaca toe; ende van de Vlecke Valuerde, ende de Stadt Arequipa.

TWee leguen voorder naer't Suyden van de Fortresse van Guarco, loopt een tamelijcke groote rievière / welck sy noemen / ghelijck ook de vallepe daer sy door

l.4.c.37. loopt / Luna Guana, welck is van de ghestalte als de voorgaende: Dese vallepe heeft haren naem (naer 't segghen van Acosta) van de Guana, welck is de mest van de Zeevoghelen / soo de Indianen die noemen / de welcke men / varende dicht langhs de custe van Peru, op seeckere klepne Eylandekens met hoopen als klepne bergen siet leggen / die de Indianen van t'vaste Landt daer halen / om haer Landt mede te mesten; ende wordt een van de profitabelste mesten bevonden die men heeft; soo dat ook eenighe de vruchtbaerheydt van die vallepen dese mest zyn toe-schrijvende.

Digitized by Micro

Ses

Des leguen van Lunaguana leght de groote ende ſchoone vallepe Chincha, ſoo vermaert doo̕r gantſch Peru, dat doen Pizarro eerſt 't Landt ontdeckte/ de Indianen allenthalven veel van Chincha wiſten te legghen; ſoo dat Pizarro in ſyn contract met den Koninck / voo̕r Limiten van ſyn Gouvernement nam Tempulla ofte Rio de St. Iago, nae't Noo̕rden / ende Chincha naer't Suyden / hoewel hy ſoo verre noch niet gheweeſt en was. Is een van de grootſte vallepen van gantſch Peru, ende vol ſchoon gheboomte/ende allerhande vruchten van de Lande ende van Spaegnien: daer waſt ſeer veel Tarwe; ende oock Wyngaerden die daer by de Spaegniaerden zyn gheplant. 't Volck van deſe vallepe is ſeer vermindert doo̕r de oo̕rloghen van Peru, ſoo dat daer nu maer wepnigh volcks en woo̕rdt ghevonden.

Van de vallepe Chincha, repſende over de playnen komt men aen de triſſche vallepe van Yca, welck alſoo groot ende volck-ryck was als de voo̕rgaende; daer loopt een kraepe riviervoo̕r / (deſe woo̕rdt by Herrera ghenaemt R. Piſco; en is tuſſchen Yca ende Chinca; daer ſchynt Piſca van te komen/ daer Fuller mentie van maeckt/hoewel de hooghde wat diſco̕rdeert:) dan ten tyde dat het in t'gheberghte niet en reghent / ſoo heeft ſy ſoo wepnigh waters / dat de inwoonderen van deſe vallepe daer ghebreck by hebben: om welckes voo̕r te komen/ de inwoonders van deſe vallepe eertyts een groote weteringe hadden getrocken van t'geberghte af/ die nu vervallen is: daer waſſen veel ſchoone Frupt-boomen: deſe vallepe woo̕rdt by Acoſta ſeer gepreſen weghen de exquiſe Wyngaerden die in de ſelve nu woo̕rden bevonden/ daer veel wyns van woo̕rt gheperſt. d.8.l.9. c.15. l.4.c.32.

In de vallepe van Yca hebben de Spaegniaerden een vlecke ofte ſtedeken/ welck ſy noemen Valuerde; vyf en dertich leguen van de ſtadt de los Reyes, naer't leggen van Herrera, ende thien leguen van de haven van Sangalla; 't Landt daer ontrent is ſeer vruchtbaer van Tarwe/ende Maiz, ende andere Frupten; ende daer woo̕rdt veel wyns gheperſt. Tuſſchen Sangalla ende de Stadt Cuſco leght het hoogh gheberghte welck ſy noemen Sierra de Guaytara; welck naer 't legghen van Herrera komt tot op vier leguen van de vallepe van Lima. Van de vallepe van Yca komt men aen de ſchoone vallepen ende rivieren van la Naſca, welck eertyds oock ſeer bewoont waren; dan al dit arm volck is meeſt doo̕r de oo̕rlogen van de Spaegniaerden onder den anderen om-ghekomen ende tot niet ghebracht: In een van de voo̕rnaemſte vallepen van la Naſca (welck oock wierdt ghenaemt Caxamalca) hadden de Ingas groote ghebouwen/ ende voo̕r-raedt van alles. In eenighe van deſe vallepen/ van weghen haer weelderighe grondt/ zyn veel Suycker-Rieden gheplant/ daer veel Suyckers woo̕rdt gemaect; ſoo dat Acoſta ghetuyght/ dat hier jaerlycks wel voo̕r dertich duyſent Realen van achten Suyckers woo̕rdt ghemaeckt. Voo̕r deſe vallepe / als mede voo̕r de voo̕rgaende/ loopt de Koninckelycke wegh van de Ingas: ende aen ſommighe landighe plaetſen vint men als noch teeckenen ende aen-wyſinghe om van de wegh niet te dwalen. Naeſt deſe vallepe te landtwaert in naer de ſtadt Cuſco toe/ woonen de Lucanes; ende van daer komt men in de Provincie van Parinacocha; waer aen volgen voo̕r eenige dagen Deſpoplados en ſneeu-velden/ tot de Provincie van de Aymaraes: van de Aymaraes komt men te Totora, ende van daer in de Provincie van de Cumbibilcas; ende van daer te Cacha aen de riviere van Apurima, naer dat Herrera getuyght. l.4.c.32. d.6.l.4.c.4

Van la Naſca komt men in de vallepe Hacari, ende noch voo̕rder aen die van Oconna ende Camana ende Quilca, daer groote rivieren doo̕r loopen, en in alle deſe vallepen woonde in voo̕r-tyden veel volcx/ welcke nu al zyn om-gekomen doo̕r de redenen voo̕r en verhaelt: zyn anders ſeer vruchtbare vallepen / ende bequaem om Vee te wepden. In de vallepe van Camana is een ſtadt van Spaegniaerden gelegen / welc ſy noemen S. Miguelde la Hibera, 113. leg. van de ſtadt de los Reyes, naer't Suyden; ende 22. van Arequipa, naer t' Noo̕rden; behoo̕rt tot het Bisdom van Cuſco. Lopes Vaz ſegt dat het een ſtadt is van ontrent 200. huyſen; ende dat daer wyn valt / Vyghen ende Roſynen.

Van Quilca voo̕rder (welck is de haven van de ſtadt Arequipa) leght de vallepe de Chuli, ende Tambopalla, ende die van Ylo, ende daer aen de ryecke vallepen van Tarapaca. Ontrent deſe vallepen langhs de cuſte/ legghen eenighe Eylandekens daer veel Zee-Robben op zyn: ende de inghebooʒne varen daer op Balſas, ſoo ſy die noemen/ om 't voghel-meſt te halen/ daer wp hier voʒen ghewagh van hebben ghemaeckt.

In de vallepen van Tarapaca zyn groote ende ryeke mynen van Silver / ſeer wit ende glinſterende; 't volck van de Lande / welck wepnigh is / geneert hen met viſſchen. Cap. 75.

De Stadt Arequipa is gheleghen van de Stadt de los Reyes ofte Lima, hondert en twintich leguen, naer t'legghen van Pedro de Cieça, ende Herrera in syn Hiſtorie; (hoewel hy in syn Deſcript. de las Indias, ſtelt hondert ende dertich leguen:) is gebout in de vallepe van Quilca, ſeſtich oft seventich leguen van de Stadt Cuſco, veerthien leguen van de Supdt-Zee / op een seer bequame ende vriſſche plaetſe / soo dat het een van de luſtichſte ende gheſondtſte plaetſen van Peru wordt ghehouden: is gheleghen op de hooghte van wat meer als seſthien graden naer't legghen van Herrera; dan naer t'legghen van Pedro de Cieça op seventhien en een half / doch moet maer seventhien wesen / als wy hier naer ſullen thoonen. Daer wast ontrent dese Stadt excellente Tarwe / daer sy seer goet ende smakelijck broodt van backen: ende daer wordt ook veel wyns ghewonnen: heeft syn haven aen t'inkomen van de rieviere Chila, welck tot aen de Stadt komt; soo dat dese Stadt altydts wel voorsien is van alderhande ververſchinge ende koopmanſchappen van Spaegnien: ende t'meeſte Silver van de Charcas placht hier te komen / om van hier naer Panama af-gheſcheept te worden / soo Cieça ghetupght: de mynen van Potoſi zyn van dese plaetſen verſchepden hondert ende vyftich leguen, als Acoſta verhaelt / de welcke seght voorder dat het Silver in synen tydt niet meer herwaerts wierdt ghebracht / maer naer Arica. Ontrent de Stadt leght een Volcan, daer sy wonder van vertellen. Dese Stadt is seer onderhevigh de Aertbevinghen / ghelijck meeſt al dit quartier van Indien / inſonderheydt ontrent de cuſte van de Zee; ende in den jare 1582. viel dese Stadt by naer over-hoop door een ſchrickelijcke Aerdt-bevinghe. Onder de juriſdictie van dese Stadt ghehoren de pleynen ende vallepen van Hacari af tot Tarapaca toe; ende te landtwaert in / in de Provincien die sy noemen de Condeſuyo, zyn veel Dorpen ende vlecken die onder dese ſtadt behooren / ende daer de inwoonders van dese Stadt haer Encomiendas hebben / ghelijck de Spaegniaerden die noemen: als daer zyn los Hubinas, Chiquiguanita, Quinuſtaca, ende los Collaguas, daer eertyts veel volcks woonde / die veel van de Schapen van Peru hadden, dan dit volck is door de oorloghen van de Spaegniaerden seer vermindert: hoewel dat Herrera seght / dat daer wel vyftich duyſent Indianen die tribupt betalen / onder dese Stadt ghehoren.

Aen de wegh van Arequipa naer Collao toe / leggen twee groote Lacken / upt het eene van dese seght men dat de rievière Apurima haer oorſpronck soude hebben.

Het twee en twintichſte Capittel.

Vervolgh van de binnen-landtſche Provincien, langhs de Koninckliycke wegh, over t'gheberghte van Guancabamba; voorts van de Chachapoyas ende de Moyobamba.

Cieç. c. 77. WY hebben in't voorgaende vervolght de playnen ende vlacke Landen van dese Audientie van Lima, door de vallepen aen de cuſte van de Supdt-Zee gelegen; ende ſullen nu komen tot de binnen-landtſche Provincien ende ſteden van de Spaegniaerden daer in gheleghen / beginnende van Guancabamba, daer wy het in't voorgaende hebben ghelaten. Van Guancabamba tot Caxamalca, rekent men vyftich leguen twepnich meer ofte min. Dese wegh ende de Provincien tuſſchen beyden gheleghen / en worden by Cieça niet naerder beſchreven / dan upt den eerſten tocht van Pizarro van S^t. Miguel naer Caxamalca, konnen wy ten deele de gheleghenthevdt af-meten: Herrera seght dat van S^t. Miguel tot Caxamalca zyn twaelf groote dagh-reyſen; ende dat Pizarro treckende van S^t. Miguel over de rievier / eerſt quam in t'Landt van de Curaca Pavor, welck waren vriſſche vallepen: dat Caxas twee dagh-reyſen van daer is; ende Guancabamba een dagh-reyſe voorder / een grooter ende ſchoonder plaetſe als Caxas; tuſſchen beyden loopt een rievier daer veel bruggen over leggen: ende de groote wegh van de Ingas loopt daer door. Pizarro liet dese plaetſen legghen / ende trock van t'Landt van Pavor door een Woeſtyne tot een Dorp ghenaemt Motux; van hier trock hy twee daghen door vallepen die wel bewoont waren / die Herrera niet en noemt / ende weder een dagh-reyſe door Woeſtynen ende ſandigh landt / tot aen een groote rievière / die hy paſſeerde / ende naer dat hy dry dagh-reyſen hadde ghetrocken door wel bewoont landt / langhs de wegh die naer Chinca loopt / soo vloegh hy de ſlincker-handt

af naer

af naer Caxamalca, ende trock derwaerts over het geberghte. Als ick dit wel in-sien/ soo schijnt dat Pizarro de wegh heeft genomen langs de playnen van Peru, eñ dat de plaetse die Herrera hier noemt Motux, wel mocht de selve zijn die wy uyt Cieça int 16. cap. hebben ghenoemt Motupe, want de stadt St. Miguel lagh doe aen een ander oordt ende naerder de Zee. Almagro insghelijcks komende van Caxamalca weder naer St. Miguel, treckt mede door de valleye van Xayanque, welc mede op de playnen van Peru leght: soo dat de ghelegentheyt van La Serrania moet verstaen worden uyt de beschrijvinghe van Yaen ende Chuquimaio, welck tusschen de Serrania ende de Andes in legghen/ende komen te leggen tusschen Guancabamba ende Caxamalca. Dese Provincie van Caxamalca, is een seer groote ende rijcke Provincie/ ende van outs seer gheacht by de inwoonderen van Peru, ende sints dat de Spaegniaerden Peru hebben gheconquesteert/ is de selve noch meerder vermaert/door dien den Inga Atabalipa daer by Pizarro is ghevanghen ende omghebracht. De Koninghen van Peru hadden hier een magnifijc Palleys/ met een tempel ende andere kostelijcke ghebouwen/naer hare wijse; met haer baden ende andere ghelegentheden: dan dese kostelijcke ghebouwen zijn gantsch vervallen/ ende dese Provincie is de stadt van Truxillo toe-gheeyghent. De Provincie van Caxamalca is wonder vruchtbaer/ want de Tarwe wast daer soo wel als in Sicilien; ende daer wordt veel Vee gheweydet; oock soo heeft men daer overvloet van Maiz ende andere wortelen / ende voorts alderhande vruchten ghelijck in ander ghewesten van dit landt. De inwoonderen zijn van goede aert ende vreedtsaem/ende vernuftich/ maecken van de wolle van haer Schapen also fraeyen Tapisterijen/ als in Nederlandt. Daer zijn oock inde limiten van dese Provincie Mijnen van seer rijcke Metalen. De vlecke Caxamalca, welck is de voornaemste van dese valleye/ is gheleghen aen de voet van t' gheberghte/ heeft ontrent een legue vlack landt/ daer twee rievierkens door-loopen/daer brugghen over legghen; ende daer lagh een stercke Fortresse doen de Spaegniaerden daer eerst quamen; ende een schoonen tempel van de Sonne/ welcke tempels sy noemden Guacas.

Eer men komt aen de Provincie van Caxamalca, leght daer eenen anderen wegh die mede by de Ingas is versorght/ wele loopt naer de Chachapoyas, van de welcke wy eer wy voort gaen/hier sullen spreken. In de Provincie van de Chachapoyas, is by de Spaegniaerden een stadt ghebouwt/ welck sy noemen St. Iuan de la Frontera; is gelegen hondert eñ twintich leguen van de stadt de Los Reyes ofte Lima, naer 't Noordtoosten toe: was eertijdts gheleght aen een onbequame plaetse/ genaemt Levanto; seer rouw ende oneffen grondt/ soo datmen die met de spade most effenen: dan wierdt daer naer verleght in de Provincie van de Guancas, om dat het een beter ende ghesonder quartier was/ (door dien Herrera elders in stede van Guancas seght/Guanacos; ende de Guancas by Xauxa woonen naer gemeyn oordeel van alle Schrijvers; soo meyne dat hier in stede van Guancas, Guanacos behoorde te wesen.) De heele Provincie van de Chachapoyas, die van de Guancas ende Cascaynga belanght tot dese stadt; in eenighe plaetsen zijn seer rijcke Mijnen van Goudt; men heeft daer groote menichte van Vee/ ende daer worden heel fijne wollen Laeckenen ghemaeckt. Tlandt is wonder vruchtbaer/ daer wast veel Tarwe/ Gerste/ende ander saet; ende men heeft daer alderhande Fruyten van Spaegnien in overvloet. By Oosten van dese stadt loopt de groote Cordillera van de Andes, ende over de selve leght de groote rieviere Moyobamba, ende andere van gelijcke groote; ende daer legghen eenige Dorpen van volck/ welck van kleyn vernuft is/ ende naer de ghemeyne opinie/is af-komstich van de Chancas. In de jurisdictie van dese stadt woonen wel twintich duysent Indianen/ die tribuyt betalen aen de Spaegniaerden; is witter volc/ende van meerder vernuft ende aerdigheyt als 't ander volck van Indien; ende insonderheyt schoone vrouwen/ soo datmen die in voortijden de Ingas, Koninghen van Peru, toe-voerde. Met dese Stadt confineren naer 't Oosten de Provincie van Longua, Charrasmal; ende de Dorpen van Gomorâ, Coxcon: de Provincie Hasallao: Toncho; Chillao.

Cieca c. 78

Herr.

In de Provincie van de Chachapoyas, wast een seecker soorte van Amandelen/ daer Acosta van schrijft in de volgende maniere: In comparatie van Amandelen/ als oock van eenighe andere vruchten/ soo moghen alle de boomen by de Amandelen van de Chachapoyas wel swyghen; noemense Amandelen om datse die gheen anderen naem en weten te gheven; is de leckerste ende ghesontste vruchte van alle die ick

Lib. 4. c. 26

opt in Indien hebbe ghegeten/ jae dat meer is/ een gheleerdt Medecijn verklaert dat daer onder alle de vruchten van Indien ende Spaegnien / gheen en is die by de dese in goethept mach vergeleecken worden/zijn klepnder als die van de Andes, ende groo-ter ofte ten minſten groover als die van Spaegnien / ſeer tender ende morwe om te eten/ ſappich ende gheliick als boterachtich/ ende lieflijcken ſoet/ wallen aen ſeer hooge ende wel-getackte boomen / ende ſoo kraep ghekroont/ dat het een dinghen om ſien is; de vruchte is wel bewaert/ groepen in hupſkens ofte doppen/ een wepnich grooter eñ ſcherper als de hupſkens daer de Caſtanien in groepen; de welcke droogh zijnde/ ſeer lichtelijck werden gheopent. In de Provincie van Moyobamba leght mede een ſtadt van Spaegniaerden / de welcke ſy noemen S^t. Iago de los Valles, ofte oock Moyo-
d.6.1.6.c. 10. bamba; is meer dan hondert leguen van de ſtadt Lima naer 't Noordt-ooſten toe/ende vijf en twintich leguen van S^t. Iuan de la Frontera voornoemt/ in een ſeer regenachtich quartier/ doch men heeft daer overvloedigh Vee. De Provincie van Moyobamba is ongheſont door de veelheyt van de rievieren ende hooghe berghen / ende ſeer dichte boſſchagien. Tuſſchen de Provincie van de Chachapoyas ende de Provincie Moyo-bamba, leght een ander Provincie welcke de Spaegniaerden de naem gaven van los Motilones, daer veel rievieren door-loopen / ende de Provincie is niet wel bewoont / ſoo dat daer ghebreck is van lijftocht.

Het drij en twintichſte Capittel.

Vervolgh vande binnen-lantſche Provincien van Peru, langhs den hoogen wegh vande Ingas, beginnende van de Provincie van Caxamalca tot Guanu-co; ende van de ſtadt Leon de Guanuco.

Cieca c.81 VAn de Provincie van Caxamalca, daer wy het in 't voorgaende hebben gelaten/ tot de ſchoone vallepe van Xauxa, rekent men wepnich meer oft min als tachten-tich leguen, (Herrera leght ſeventich) al langhs de Koninckliicke wegh van de In-gas. De Provincien tuſſchen beyden ghelegen zijn de naervolgende. Ontrent de elf leguen voorder naer 't Suyden van Caxamalca, leght een ander groote Provincie die eertijts ſeer bewoont was/ de welcke ſy noemen Guamachuco: Tuſſchen beyden ende by naer half weeghs/ leght een ander vallepe die ſeer ſchoon ende luſtich is: de welcke/ alſoo de hooghe berghen de windt beſchutten / ſeer heet is; ende daer loopt een fraepe rievier door/ op welckes oever veel Tarwe waſt/ Wijngaerden ende Vijge-boomen/ Oraegnien / Limoenen/ ende veel ander vruchten die daer upt Spaegnien zijn ghe-bracht; de Ingas hadden hier voortijts hare Pallepſen ende Schueren/ ende veel ſaep-landen om de noodighe voorraet te verſorghen. De Provincie van Guamachuco is die van Caxamalca in alles gheliick/ ende de Indianen van gheliicke tale ende ghe-ſtalte: de Koningen van Peru hadden hier inſgeliicks hare Pallepſen; dat volc van de lande is eenigen tijdt herwaerts ſeer vermindert: de ghelkalte van de lucht is eer koudt als heet: eñ ſeer overvloedigh van alles dat tot onderhout van ſinenſchen leven noodich is. Eer de Spaegniaerden hier quamen/ ſo waren in dese Provincie veel van de Scha-pen van de lande/ eñ op 't geberghte daer om-her veel Guanacos eñ Vicunnas. Van dese Provincie van Guamachuco, loopt een Koninckliicke wegh na de Conchucos toe/ welc in de Provincie van Bombon weder-keert / eñ hem voeght met de voorgaende wegh.

De Provincie van de Conchucos is van die van Guamachuco, twee dagh-reyſen verſchepden langhs den hooge wegh/ eñ tuſſchen beydē waren Pallepſen eñ ſchueren tot behoef van de Koninc/ als hy door dese wegh reyſde naer de Provincien daer on-trent gelegen. Inde Provincie van de Conchucos, waren diergeliicke gebouwen; eñ 't volc van de lande is van middelbaer ſtature; eñ daer zijn altijts goede Mijnen van Goudt eñ Silver geweeſt: dit volck is oock veel by de Spaegniaerden om-gebracht.

Seventhien leguen van de Conchucos leght een ander Provincie welck ſy noe-men Piſcobamba, daer mede een Tambo was voor de Koninck van ſteen gemaeckt. T'volck van dese Provincie is wel ghemaniert / ende vrienden van de Chriſtenen: haer landt is ſeer vruchtbaer /ende wel voorſien van alderhande lijftocht.

Acht leguen voorder leght de Provincie van Guaraz op een wreedt gheberghte/ ſoo dat het een dingen om te ſien is / hoe dat de wegh hier gheleght is: t'volck van de lande is ſeer arbeydtſaem / ende gheneghen om in de Mijnen te wercken / daer ſy eertijdts

Digitized by Micro

haer

haer tribuyt van betaelden aen de Koninghen van Peru: men ſiet daer een Fortreſſe die ſeer fraey in't vierkant van ſteen is ghemaeckt/naer de wyſe van dat Landt.

Wat voorder leght de Provincie van Pincos, daer een riviere by loopt / ende de Indianen van dit quartier is fraey volck/ende aenſienlijck in haer manieren: ende wat voorder is gheleghen het groot ende koſtelijck Palleys van Guanuco, welck wel een van de voornaemſte is gheweeſt naeſt Caxamalca; hier is nu een Stadt van de Spaegniaerden gheleght/daer wy nu ſullen van ſpreecken.

De ſtadt Leon de Guanuco is gheleghen vyftich leguen van de de ſtadt van Lima, Herr. ofte de los Reyes, naer het Noorden toe / een weynigh meer Ooſtelijck / neffens de Koninckſlijcke wegh van de Ingas; is ghebout in een goede ende ghelonde gheleghenthepdt / ende daer is groote overvloedt van alderhande lyſtocht / ende veel Vee; men heeft daer oock mynen van Silver: ende 'volck van de Lande is vernuftich; daer woordt veel Tarwe ghewonnen / naer dat de Indianen gheleert hebben van de Spaegniaerden t'Landt wel te bouwen / ende bevinden haer beter ghedient van de Tarwe als van Maiz, door dien het Maiz ſoo goeden voetſel niet en geeft / maer is grover ende hitſigher / ende maeckt veel bloets: daer wallen oock veel Wyngaerden/ Vyghe-boomen / Oraengie-boomen / ende voorts alderhande Frupt-boomen van Spaegnien ende van de Lande; Stieren/ Koepen / Gepten / Peerden worden daer met menichten aen-gheteelt: men heeft daer veel ghevoghelte van Patryſen ende ander Wildt: de natie van Conchucos voren aen-gheroert / de groote Provincie van Guayalas, Tamara, ende Bombon, ende andere plaetſen meer/belanghen tot de limiten van deſe ſtadt. d.7.l.4.c.4 In vele quartieren van deſe Provincien worden Silver-mynen ghevonden; ende naer t'legghen van Herrera, ſoo ſouden daer wel dertich duyſent Indianen in haer diſtrict woonen die tribuyt betalen. In't gheberghte vindt men eenighe wreede ende verſlindende Dieren / als Leeuwen ende groote Beyren / ende andere wilde Dieren. T'landt welck nu onder deſe ſtadt woordt gherekent / belanghde eerſt tot de ſtadt Lima, dan om redenen van Staet/ is deſe ſtadt ghebout gheweeſt/niet ſonder groot teghen-ſpreecken van de inwoonders van Lima, ghelyck als Cieça verhaelt. Cap.79. Onder de juriſdictie van deſe ſtadt woordt mede gherekent de Provincie van los Viticos, welck diep in de Andes leght / ſoo dat de Inga Mango, naer dat de Spaegniaerden haer meeſters ghemaeckt hadden van Peru, hem retireerde in deſe Provincie / om ſich beter door de gheleghenthepdt van de plaetſe / teghen de Spaegniaerden te verberghen.

Het vier en twintichſte Capittel.

Vervolgh van de binnen-landtſche Provincie van die van Guanuco af, tot die van Guamanga, daer de Stadt la Vittoria is gheleghen.

NAeſt de Provincie daer de ſtadt Leon de Guanuco is in gheleghen volght de Pro- Cieç. c.83. vincie Bombon, welck ſeer ſterck is van naturen/ ende de gheleghenthepdt van deſe plaetſe / waer door de inghebooren ſeer ſtrydtbaer waren. In dit Landt is een Lack gheleghen / welck wel thien leguen in't ronde heeft; ende 't Landt ſelfs is black ende koudt; ende 'tgheberghte leght wat van het voor-ſchreven Lack: de Dorpen van de Indianen legghen daer rondtom; 'volck hadde eertyts veel Schapen van de Lande / ende hoewel de ſelve door de oorloghen ſeer zyn vermindert / ſoo vintmender noch tamelijck veel / inſonderhepdt van de wilde ſoorte / die haer in't gheberghte onthouden: door dien 't Landt ſoo koudt is / ſoo waſt hier weynigh Maiz: dan laten daerom niet te hebben andere woortelen die bequaem zyn tot onderhoudt van 's menſchen leven. In deſe Laguna legghen eenighe Eylandekens ende klippen; men houdt voor ſeker/dat van 'twater dat upt dit Lack vliet / de vermaerde riviere van Rio de la Plata ten deele haren oorſpronck heeft; door dien 't door de vallepe van Xauxa loopende / alreede een groote riviere maeckt / in de welcke daer naer noch komen loopen de rivieren/Parcos, Bilcas, Abancay, Apurima, ende Yucay; ende loopende naer't Ooſten / komen daer noch meer rivieren in / tot aen de Paraguay toe / welck een voornemen arm is van Riode la Plata.

Thien leguen voorder leght de Provincie van Tarama, welcke van beter tempre is/

waer

waer door daer meer Tarwe ende Maiz, ende ander vruchten worden ghewonnen als in de voorgaende: hier waren oock eertijdts groote ghebouwen van de Ingas.

Op dese Provincien legghen noch andere; als namentlijck een die Herrera noemt los Atavillos; ende naer't Oosten over/ofte in't geberghte/de Provincie eñ riviere de los Chupachos; langhs de welcke men Oost-waert komt in de Provincie van Mama; ende voorder aen en vindt men niet dan dichte bosschagien ende wildernissen.

Van Tarama komt men langhs de Koninckljcke wegh te Xauxa, welck een van de voornaemste was van gantsch Peru. Door de vallepe van Xauxa loopt de riviere Xauxa, die upt de Laguna van Bombon voort-komt/als hier voren is verhaelt. Dese vallepe is wel veerthien leguen lanck / ende vier oft vijf leguen breedt. Was in voortijden seer bewoont / soo dat men voor seker houdt / dat ten tijden dat de Spaegniaerden daer eerst quamen / daer wel dertich duysent Indianen waren; ende nu (seght Cieça van synen tijdt) twijfele ick datter qualijck thien duysent worden ghevonden. T'volck was verdeelt in dry ghedeelten / hoewel sy al t'samen met een ghemeynen naem Guancas wierden ghenoemt. (Herrera noemtse oock Yaios.) Het eerste ghedeelte wierdt ghenaemt Xauxa, daer dit gantsch quartier den naem van heeft; het tweede Maricabilca; ende het derde Laxapalanga: In alle desedeelen waren schoone Pallepsen van den Koninck/ doch 't voornaemste ende kostelijcste in't begin van dit quartier/ in't ghedeelte van Xauxa. De vallepe van Xauxa is om-cinghelt van 'tgheberghte daer sneeuw op-leght. Herrera seght dat dese vallepe Xauxa is gelegen ses en dertich leguen van de Stadt Lima.

Cieç. c. 48.

d. 7. l. 3. c. 6.

Van de vallepe Xauxa tot de Stadt la Vittoria de Guamanga, sijn dertich leguen, ende repsende langhs den hooghen wegh / komt men aen seker hooghten / welcke leghen boven de vallepe / daer men seker oude gebouwen siet / die gantsch verfallen sijn; ende voorts treckende komt men aen het Dorp van Acos, welck neffens een moerasch leght dat vol Riedt-bosschen leght; de Indianen van Acos woonen wat van de wegh af / op seker hardt ende woest gheberghte dat aen de Oost-sijde leght. Van Acos loopt de wegh naer het Palleps van Pico, ende langhs een hooghe blackte komt allencxkens neder-dalende naer de riviere / welck door Xauxa loopt / daer een brugghe over leght: ende dese pallagie wordt ghenaemt Angoyaco: aen dese pallagie waren eenighe wooninghen voor de Koninghen ghebout/met een badt/welck daer van seker heete Sprinqhen wordt ghemaeckt.

Cieça c. 85

Van hier voorts-treckende over een ander klepn rivierken / komt men aen het Dorp Picoy, daer mede een brugghe leght/ door dien 't rivierken in de Winter-tijt seer snel loopt.

Van Picoy komt men aen de Palleysen van Parcos, welck op een top van een bergh waren ghebout: ende 't volck woonde tusschen seer harde ende hooghe berghen/ die aen d'een sijde ende aen d'ander sijde legghen van dit Koninckljck ghebou. Eer ghy te Parcos komt/ soo leght daer een klepne Woestijne/ daer een plaetsken leght/ welc de Indianen noemen Pucara, (welck soo veel is te segghen/ als stercke plaetse) daer de Koninghen eertijdts een Fort hadden / daer de om-legghende volckeren haer tribupt quamen betalen. 't Volck hier ontrent woont meest al in't gheberghte/ daer meest door-gaens veel sneeuws op leght / doch sy zaepen ende planten in de vallepkens die beschut sijn voor de koude; ende men heeft daer veel Silver-mijnen. Van Parcos dalt de Koninckljcke wegh over seker gheberghte tot een riviere die de selve naem voert/ daer een brugghe leght / op groote steenen boghen gheleght. De riviere van Parcos over sijnde/ soo treckt men voorts naer het Palleys/ welck ghenaemt wordt Assangaro: van waer men langhs de Koninckljcke wegh komt tot aen de Stadt van Guamanga.

d. 8. l. 9. c. 8. Van Parcos tot Guamanga sijn elf leguen, naer 't segghen van Herrera.

De Stadt Guamanga, ofte S^t. Iuan de la Vittoria leght op de hooghte van derthien graden by Suyden de Linie/ seventich leguen van de Stadt de los Reyes ofte Lima, naer het Suydt-oosten aen de Koninckljcke wegh van de Ingas, die wy nu een tijdt lanck vervolght hebben: is ghebout op een valcke plain / ontrent een Cordillera, ofte vervolgh van klepne berghen / legghende van de stadt naer 't Suyden toe/ ende neffens de stadt loopt een beke van seer goet water / daer de inwoonders van drincken: de huysen van de stadt sijn meest van steen ghebout / ende met bricken ende teghelen ghedeckt / de beste van gantsch Peru; men ghenict daer een ghesonde Lucht / door dien noch de Sonne

Her.

Digitized by Micro

Sonne/noch de avondt-dauwen eenichſints ſchadelijck zijn; ende t'ſiller noch te heet noch te koudt/maer een goede ende perfecte vermenginghe van beyden: Rondtom de ſtadt ende in't veldt zijn by de Spaegniaerden veel Landt-huyſen ghebouwt/daer ſy veel beeſten weyden aen de rievierkens ende in de valleyen. De grootſte rieviere die ſy hier hebben/wordt ghenaemt Vinaque; ontrent de welcke ghelien worden de ruinen van ſeker oude ghebouwen/die naer't ſeggen van de Indianen/daer in ouden tyden ſouden ghemaeckt zijn by een ander natie van volck; ghelijck dan wel te ghelooven is/door dien ſy van een gantſch ander maeckſel zijn/als de ghebouwen van de Ingas, Koninghen van Peru. Aen deſe rieviere Vinaque, ende andere ghelegen ontrent deſe ſtadt gheleghen/wordt alſoo goede Tarwe ghewonnen als in Spaegnien/daer ſy ſeer goet ende ſmakelijck broodt van backen. Daer is in de Somer wat ghebreck van Gras voor de Peerden/te meer om dat in Indien gheen Hoy ghewonnen en wordt dat de beeſten willen eeten. De Cordillera van de Andes leght naer't ſeggen van Herrera, achthien leguen van de ſtadt naer't Ooſten. De Inghebooren van deſe Provincie ſyn van middelbaer ſtature/wat bruyn/van kleyn vernuft/ſeer lui ende leughenachtigh; hoewel verſtandigh ghenoegh om haer eyghen voordeel te ſoecken. Onder deſe ſtadt zijn wel dertich duyſent Indianen die onder tribupt ſitten. In de limiten van deſe ſtadt wordt veel Coca vergadert; daer valt ſeer goeden Honigh/ende men heeft daer Heynen die zoo goet zijn als Kalveren. De rievierkens die van de Andes komen af-loopen/hebben goede viſch/ende inſonderheyt een ſoorte van Kreeften: het reghent daer veel in dit gheweſte. Daer waſſen veel ghelonde Krupden; oock een heel venijnigh/welck ſy noemen Mio, twee ſterft daer van als het 't ſelve eet. Men vindt daer oock een ſeker Dier/welckes pille zoo peſtilentialen reuck heeft/datmen't wel een Muſquet-ſchoot verre rieckt/ende daer't eens aen gheroert heeft/en vergaet de ſtanck nimmermeer. Daer zijn diverſche Mynen in dit quartier van Gout/Silver/Quickſilver/Coper/Yſer/Loot/Sulpher/ende Sepſteen. Daer zijn in de ſtadt drie Parochie Kercken/diverſche Klooſters van Monnicken/ende veel confrarien zo wel van Indianen als van Spaegniaerden; ende oock een van Swarten/oock een van de traepſte Hoſpitalen die in dat Landt zijn.

Het vijf en twintichſte Capittel.

Vervolgh van de binnen-landtſche Provincien langhs den wegh van de Ingas, van Guamanga af, tot Cusco toe.

VAn de Provincie ende ſtadt van Guamanga af/tot de groote ſtadt Cuſco, rekent men wepnigh meer oft min als ſeſtich leguen; in deſen wegh legghen de playnen van Chupas: Elf leguen van Guamanga langhs de Koninckſijcke wegh/legghen de groote ghebouwen van Bilcas, daer de Indianen rekenen de rechte helft te weſen van 'tgantſche rijck van de Koninghen van Peru; door dien daer zoo veel weeghs is van Quito tot Bilcas, als van Bilcas tot Chile; ende eenighe Spaegniaerden die deſen wegh hebben ghemeten/meynen dat het wepnigh ſal verſchillen. Deſe Palleyſen van Bilcas waren wel de koſtelijckſte ende voornaemſte van 'tgantſche Rijck/dan zijn nu gantſch vervallen/zoo dat daer niet by naer als de vervallen ſteen-hoopen van te ſien en zijn.

Seven leguen van Bilcas leght Vramarca, ende tuſſchen beyden loopt de wijde rievière die ſy noemen Bilcas, om datſe naer by deſe Palleyſen gheleghen is: daer is een brugghe over gheleght die wel hondert ende ſes en ſeſtich paſſen lanck is. Aen den oorſpronck van deſe rievière is de Provincie van de Soras gheleghen/een vruchtbare ende overvloedighe Provincie/ende bewoont by ſtrijdtbaer volck: deſe ende de Lucanes ſpreken een tale/ende gaen in wollen-Laeckens gekleedt; in haer Landt zijn rijcke Mynen van Silver ende Goudt. De inghebooren van de Provincie daer Vramarca in leght/worden ghenaemt Chancas; ende de Provincie Andabaylas, in't midden van de welcke oock groote huyſen ende ſchueren waren tot behoef van de Ingas van Peru. Is een groote ende langhe Provincie daer veel tam vee is, daer waſt veel Tarwe/ende in eenighe heete valleyen waſſen ſchoone Frupten. 'Tvolck is ſeer verminderd door de Oorloghen ende tyrannie van de Spaegniaerden/die 'tvolck deerlijcken Cieca cap. 90.

hebben

hebben ghequelt. Andaguaylas naer'tlegghen van Herrera, is twintich leguen van de ſtadt Guamanga.

Neghen leguen voorder van Andaguaylas, komt men aen de rievière van Abancay, in welcke rievière ſtercke ſteenen pilaren zijn/ daer een brugghe is over gheleght naer de wijſe van 't Landt; niet verre van de rievière waren Koninckſlijcke ghebouwen/ ghelijck als in andere quartieren voren verhaelt. Dijp leguen by Noorden de rievière leght Cochacaxa; ende twee leguen over de rievière naer Cuſco toe/ leght Pueblo de Abancay, welck is 22. leguen van Cuſco, naer 't legghen van Herrera.

d. 8. l. 10. c. 6.

Acht leguen van Abancay loopt de rievière Apurima, welcke wel de grootſte is van alle die wp van Caxamalca af/ hebben beſchreven; de Koninckſlijcke wegh loopt heel wel ghelijcht over de berghen ende dalen/ zoo dat het grooten arbeydt ende moepte moet ghekoſt hebben die zoo te ſlechten/ inſonderheyt in't af-dalen naer de rievier/ alwaer ſeer hardt ende wreedt gheberghte is: In de rievière ſtaen twee groove ſteenen pilaren/ om de brugghe over te legghen.

Van de rievière Apurima komt men aen de Vallapſen van Limatambo; de welcke Herrera ſtelt vier leguen van Apurima; ende treckende over tgheberghte van Bilcæconga, aen de vallepe van Xaquixaguana, welck is in de blackte die tuſſchen de berghen in leght / en is niet langh ofte breedt: De Koninghen van Peru hadden in deſe vallepe groote ſchoone Luſt-hoven daer ſy haer quamen vermaecken; van deſe vallepe tot de ſtadt Cuſco, zijn vijf leguen; den Koninckſlijcken wegh loopt daer door. 't Water van een rievière welck haer oorſpronck heeft ontrent deſe vallepe/ maeckt hier een groot ende diep moeraſch/ welck men ſeer qualijck ſoude konnen paſſeren/ ten ware de Ingas hier een cauſpe hadde doen maecken met ſtercke mueren aen beyde zijden; een werck dat langh kan dueren: als men over deſe cauſpe is/ zoo treckt men voorts naer Cuſco over ſekere heuvelen. In voortijden was deſe vallepe van Xaquixaguana ſeer bewoont/ ende vol zaep-landen ende ackeren die zoo gheleght ende van den anderen verſchepden waren/ dat het een ghenucht was om ſien. Daer wordt nu veel Tarwe ghelaept/ door dien ſy daer zoo wel wil waſſen; ende de Spaegniaerden die te Cuſco woonen/ onderhouden daer veel vee. Eer wp voorts varen tot de beſchrijvinghe van de groote ſtadt Cuſco, zoo moeten wp hier niet voor-by gaen de Mijnen van Quickſilver die te Guancavelica zijn.

Acht oft thien leguen van de ſtadt Guamanga hier voren beſchreven/ bykans naer't Noordt-weſten/ zijn gheleghen de vermaerde Mijnen van Guancavelica, die men ghemeynlijck noemt el Aſſiento de Oropoſa, al-waer de wonderlijcke Mijnen van Quickſilver zijn gheleghen. De Koninghen van Peru, ende de Indianen/ en hebben in voortijden gheen acht ghenomen op dit Metael/ ofte eenighe kennis daer van ghehadt/ dan ſy gebruycten alleen het Minium ofte Vermillioen/ om haer lichamen mede te beſtrijcken ende verwen; noemden dit Vermillioen in haer tale Limpi, ende dit verwen van haer lichamen embixar, hebben deſelve ghewoonte als noch behouden/ ende doen 't ſelve voor een fraeyicheyt. Tot deſen eynde (leght Acoſta) zoo maeckten ſy in de gheberghten van Guancavilca, welck zijn in Peru, niet verre van Guamanga, vreemde onder-gravinghen van Mijnen/ al waer ſy dit Metael upt-trocken/ ende zijn in ſulcker voeghen ghemaeckt/ dat zoo men noch hedensdaeghs in de ſelve holen ofte Socabones (als de Spaegniaerden die noemen) by de Indianen voor deſen ghemaeckt/ komt te gaen/ men daer in verdwaelt ende niet en weet hoe men daer weder upt ſal komen. Doch ſy-lieden en maeckten van 't Quickſilver gheen werck/ welck van naturen in de ſelve materie ofte minerael van 't Vermillioen beſloten is/ noch ſy en wiſten niet datter ſulck Metael in de weereldt was. Ende niet alleen de Indianen/ maer oock de Spaegniaerden ſelfs en hebben gheen acht genomen op deſen rijcdom/ tot in den jare 1566. ende 67. alsdoen zijn deſe Mijnen ontdeckt op de volgende wijſe: Daer is in handen ghekomen van een verſtandigh man ghenaemt Henrique Garces een ghebooren Portugees/ een ſtuck van dit roodt minerael/ welck de Indianen noemden Limpi, ende 't ſelve wel beſiende/ wierdt hy te verkennen dat het 't ſelve minerael was welck men in Spaegnien noemt Vermellion; ende wetende dat het Quickſilver ende Vermillioen al upt een minerael worden ghetrocken/ is derwaerts gherepſt/ ende heeft de proeve daer van ghenomen/ ende alzoo bevonden. De Mijnen van Palcas in de limiten van Guamanga op deſe wijſe ontdeckt zijnde / zijn daer verſchepden

Spaegniaer-

Digitized by Mic

Spaegniaerden naer toe ghetrocken/ om 't Quicſilver upt te trecken ende te berepden/ ende na Nova Hiſpania ofte Mexico te vervoeren/ alwaer 't Silver dooꝛ 't Quicſilver ghebeneficieert ende berepdt wooꝛde; dooꝛ welcken middel/ vele overgrooten rijckdom hebben vergadert. Ende de contrepe daer deſe Mijnen zijn/ wooꝛden terſtondt met vele wooninghen van Spaegniaerden ende Indianen beſet/ ghelijck dan daer dagelijcks noch meer bp komen/ om de Mijnen die daer vele zijn ende ſeer pꝛofijtelijck/ te bearbepden. Onder allen/ zoo is de Mijne die ſp noemen van Amador Cabrera, oft oock anders/ de los Santos, een ſeer heerlijc dinck; 'twelck is een rodtſe ofte klippe van ſeer harden ſteen/ zijnde gantſch ende al van Quicſilver dooꝛ-toghen/ ende is van ſoodanighen grootte/ datſe tachtentich Spaenſche Varas ofte Roeden in de lenghte is beſlaende/ ende 40. in de bꝛeedte/ zijnde dit heele vierkandt ondergraven tot in de diepte van ſeventich eſtados ofte mans lenghten/ ende daer konnen meer dan dꝛp hondert mannen 'tſelffens ende ghelijck in wercken. Deſe Mijnen wierden ontdeckt dooꝛ een Indiaen/ met namen Mavincopa, den Spaegniaerdt Amador Cabrera toe-behooꝛende; de welcke de ſelve op ſpnen naem dede regiſtreren/ ende hoe wel hp overſulcks moepte hadde met den Fiſcael/ zoo werden de vꝛuchten ende 'tghebꝛupck van de ſelve/ hem toe-ghevoeght/ om dat hp den eerſten ontdecker was; verkocht de ſelve daer naer dooꝛ twee hondert ende vijftich duplent Ducaten; dan hem latende duncken dat hp de helft bekocht was/ ſtack hp de koop weder in rechte; want men ooꝛdeelde dat deſe Mijne wel vijf hondert duplent Ducaten weerdigh was/ ja wel een millioen: een ſeldtſaem dinck datter Mijnen ſouden ghevonden wooꝛden van zoo excelliden rijckdom. In den tijdt dat Don Franciſco de Toledo Vice-Roy was van Peru, zo quam daer een met namen Pedro Fernandes de Velaſco, die te Mexico hadde gheweeſt/ ende daer ghelien hebbende/ hoe dat men aldaer dooꝛ 't Quicſilver/ het Silver upt-trock/ heeft hem onderwonden 'tſelve mede te Potoſi te doen. De pꝛoeve hier van ghenomen zijnde/ ende bevonden dat het ſeer wel ſlaeghde/ zoo heeft men in den jare 1571. te Potoſi, het Silver dooꝛ 't Quicſilver begonnen upt te trecken/ welck daer van Guancavilca wordt ghebꝛacht; ende is een van de vooꝛnaemſte middelen ghewooꝛden om 't Silver te beneficieren: want dooꝛ dit Quicſilver is daer een overvloedighe menichte van Silver upt-ghetrocken/ ſelfs upt de mineralen die verlooꝛen ghewooꝛpen waren/ welck de Spaegniaerden noemen Deſmontes: want het Silver wooꝛdt dooꝛ middel van 't Quicſilver ghelupvert/ al is het ſchoon magher ende van leegh allop/ welck dooꝛ 'tſmelten bp 'tvper niet en kan ghedaen wooꝛden. Den Koninck van Spaegnien treckt van 't bearbepden van deſe Quicſilver-mijnen/ ſonder eenighe onkoſten ofte avontuere te loopen/ bp de vier hondert duplent pezos de minas, van wepnigh min als veerthien Realen 'tſtuck/ beneffens 'tghene noch daer en boven komt van 'tbeneficeren van de Silver-mijnen van Potoſi, welck noch eenen grooten ſchat gheeft. Daer werden het eene jaer dooꝛ t'ander/ upt de Mijnen van Guancavilca ghetrocken acht duplent quintalen Quicſilvers/ ende oock wel meer. Dit Quicſilver wooꝛdt te water ghebꝛacht naer Arica, ende zo vooꝛts te Lande naer Potoſi.

Bp deſe plaetſe van Guancavilca is een Fonteyn die heet water upt-gheeft/ welck ghelijck het upt-bloepet/ in ſteen verandert; van deſe ſteen wooꝛden bp naer alle de huyſen daer ghemaeckt/ is mooꝛw ende lacht om te bearbepden ende houwen/ ende wooꝛdt ſeer lichtelijck met pſer ghelijck als hout behouwen; is licht ende evenwel ghedueꝛigh. Eenigh menſch ofte vee van dit water komende te dꝛincken/ moet daer van ſterven/ dooꝛ dien het in 't lichaem in ſteen verandert. Acoſta lib. 3. c. 17.

Het ſes en twintichſte Capittel.

Beſchrijvinghe van de groote Stadt Cusco, ende de gheleghentheyt van de Landen daer ontrent gheleghen: ende van San Francisco de la Vittoria; ende S. Iuan del Oro, in de Provincie van Carabaya.

DE groote ſtadt Cuſco, welck in vooꝛtijden was de Koninckljcke ſtoel van de Ingas, Koninghen van Peru, ende nu noch de Hooft-ſtadt van 'tſelve Rijck/ is gheleghen op de hooghte van 13. graden ende een half/ bp Zupden de Linie/ ende op de lenghte van 78. graden van den Meridiaen van Toledo; 125. leguen van de ſtadt

de los Reyes naer t'Zupdt-oosten/volgens t'legghen van Herrera. Is ghebouwt op een seer harde grondt/ ende van alle zijden met berghen omcinghelt / by twee klepne beken/waer van de eene door't midden palleert/ door dien daer aen beyde zijden ghe-
Cieç.c.92. bouwt is; heeft een vallepe naer t'Oosten toe / welck van de Stadt af begint / in voegen/dat het water van de beken die door de Stadt palleren/naer t'Westen toe-loopen. In dese vallepe door dien sy upter-maten koudt is / en is gantsch geen gheboomte dat vruchten gheeft/ upt-genomen eenighe Molles, welck zijn vruchten van de lande. Aen de Noort-zijde op een van de hooghste ende naeste berghen/ heeft dese Stadt een Fortresse/ welck weghen syn groote ende sterckte/ een treffelijck ghebouw is ghweest/ende ist noch hedensdaechs / hoe wel een groot deel daer van vervallen ende af-gebroken is. Naer t'Oosten ende Noorden van dese stadt / legghen de Provincien van Andasuyo, welck zijn de dichte bosschagien ende hooghe berghen van de Andes, ende een groot deel van Chincasuy, door welck de landen naer Quito toe werden verstaen: Naer het Zupden toe de Provincien van Collao ende Condesuyo; van welcke die van Collao legghen tusschen het Oosten ende het Zupden; ende die van Condesuyo tusschen het Zupden ende Westen: Het eene gedeelte van dese Stadt wiert genaemt Hanancuzco, ende het andere Orencusco, daer den principaelsten adel woonde / ende de oudste ghesslachten van Peru. Aen d'ander zijde leght den bergh van Carmenga, op de welcke een rije staet van seker klepne toorentjens/ de welcke dienden om rekeningh te houden van de kours der Sonnen/ daer de Indianen veel wercks van maeckten. In't midden van de Stadt was een Merct plaetse van goet maecksel: van dese plaetse gaen vier Koninclijcke weghen upt; van welcke de eerste wort ghenaemt Chincasuyo, door de welcke men repit naer de blacke landen/ende t'gantsche geberghte (la Serrania) tot de Provincien van Quito ende Pasto: langs den tweeden/welck sy noemen Condesuyo, repitmen naer de Provincien die onder dese stadt eñ die van Arequipa behoren: langs den derden/ welc genaemt wort Andesuyo, treet men na de Provincien die aen de voet van t'gheberghte van de Andes, ende ook eenighe die over de Andes zijn ghelegen. De vierde ende laetste welck genaemt wort Collasuyo, streckt tot de Provincien van Chile toe. De vierviere die door dese stadt loopt/ heeft haer bruggen om over te gaen: Ende in geen ghedeelte van Peru en wierdt een plaetse gevonden/ die soo de ghedaente hadde van een rechte stadt als de dese: heeft groote/doch enghe straten/ende de huysen van enckel steen gemaeckt/ende zo bequamelijck na de groote van de steenen t'samen gevoegt/ dat het wonder om sien is. Daer waren in dese stadt veel Koninclijcke gebouwen / eñ een seer magnifijcken ende solemnelen Tempel van de Son/welck sy noemden Curichanche, welck wel de rijcste van Gout ende Silver was van de gantsche werelt. De Stadt selfs was de rijckste van gantsch Peru, door dien daer van langen tijden groote schatten van allen deelen van t'Rijck waren gebracht: ende was verboden op lijf-straf eenigh Goudt oft Silver daer upt te voeren. Hoe wel de ghestalte des Luchts in dese stadt kout is/ is heel gesont: ende is t'best van alle steden van Peru, door-sien van lijf-tocht eñ andere noodsakelijcheden/ ende de Spaegniaerden hebben hier de meeste encomiendas over de Indianen. Heeft nu 4. Parochie-Kercken/ende vier Cloosters van de vier Orden/ende een collegie van Jesuiten. In de landen om Cusco ghelegen/ zijn veel schoone vallepen/ met diversitept van krupden eñ bloemen/eñ veel krupt-boomen so van de lande als van Spaegnien. Op de vierviere die door de stadt loopt/staen eenige water-meulens; tot dienste van de in-woonders: ende 4. leguen van de stadt/ leght de plaetse daer de steen wert gehaelt daer sy mede timmeren/ ende rontom de stadt werden veel beesten ghewendet. In de Stadt Cusco heeft men seeckere plaetse daer een Fontepn springht/welckers water al bloyende/in upt-nemende wit eñ goet Sout verandert/welck op sommige plaetsen geenen klepnen rijckdom en soude wesen/dan en heeft hier om de overvloedichept van t'Zout niet veel te bedieden: In de selve Stadt zijn veel kelders ende ghewelfsels onder de aerde / daer men veel rijckdoms in heeft ghevonden.

In de jurisdictie van dese stadt legt de vallepe Toyma, ende andere meer/daer groote menichte valt van de Coca, die by de Indianen so dier wert gekocht: ende groote monsters van Mijnen/van Gout/Silver/ende Quicksilver: ende in de hondert dupsent Indianen die onder tribupt sitten/ naer t'legghen van Herrera.

Vier leguen van dese stadt wepnich meer ofte min (Herrera seght van ses leguen)

leght

Digitized by Mic

leght een vallepe welck ſy noemen Yucay, tuſſchen hooghe berghen gheleghen / in ſulcker voeghen/dat ſy dooꝛ het beſchudt van de ſelve ſeer ghelont ende luſtich is; ende noch koudt noch heet/ maer van een ſonderlinghe ghetempertheyt/ ſo dat de regeerders van Cuſco dickwils in beraet zijn gheweeſt/ de Stadt hier te legghen. In deſe vallepe zijn veel Hoven ende Boomgaerden/ ende de Ingas hadden hier eertijts haer Luſt-hoven/ ende groote ghebouwen; daer men noch eenighe over-blijfſelen van ſiet: ende in-ſonderheyt in een plaetſe die ſy noemen Tambo, dꝛy leguen beneden deſe vallepe/ tuſſchen twee hooghe berghen/ neffens een dellinghe ofte bꝛeucke daer een beke dooꝛ loopt. Hoewel de vallepe ſelfs ſoo wel ghetempert is/ſoo zijn de bergen even-wel den meeſten tijdt van t' Jaer met ſneeuw bedeckt.

In deſe vallepe hadden de Koninghen van Peru een groote ende ſtercke foꝛtreſſe/ geleghen tuſſchen ende op ſekere rodſen/ſo dat wepnich volck die konde beſchermen/ tuſſchen de rodſen waren eenighe harde klippen/die de plaetſe bꝛy naer ontwinbaer maeckten: ende beneden waren veel om-ganghen van de ſelve klippen / welcke ſchenen mueren te weſen/ d'een hooghꝛ als d'ander/ tuſſchen de welcke ſeeckere Zaep-landen waren/ende op deſe klippen ghelijck als mueren/ waren eenighe figueren ghehouwen van Leeuwen ende andere wꝛeede Dieren/ met verſchepden wapenen in de klaeuwen; ende in de gebouwen aen d'een zijde gelegen van't Koninclijck Palleys/vontmen Gout gemenght tuſſchen ſeker Bitumen/daer de Indianen de ſteenen mede te ſamen binden.

Onder de Pꝛovincien van Condeſuyo, werden begrepen de volckeren diemen noemt Chumbibilcas, de Vbinas, ende andere dierghelijcke meer; van de welcke eenighe ſeer ſtrijdtbaer waren/ gelijck oock in Pomatambo, hadden menichte van Vee/welck daer wel toe-neemt: ende in de riviꝛieren welcke paſſeeren dooꝛ de Aymeraes, heeft men veel Gouts ghevonden. In Pomatambo ende andere plaetſen van Peru, wooꝛt ſeer fraepe tapiſſerije ghemaeckt/ dooꝛ de fijnheyt van de Wolle ende de ſchoone Verwen die daer wooꝛden ghevonden.

De Stadt San Franciſco de la Vittoria, is gheleghen inde vallepe van Vilcabamba, in't quartier van Andeſuyo, tuſſchen de Cordillera van de Andes, bꝛy na twintich leguen van de ſtadt Cuſco naer t' Ooſten toe/heeft een Gouverneur die daer wooꝛt geſtelt bꝛy de Vice-Roy van Peru, ende behooꝛt tot het Biſdom van Cuſco; leght in een rouw quartier/ ende daer hooghe ende woeſte berghen zijn.

De Vlecke van St Iuan del Oro, is gelegen in de Pꝛovincie van Carabaya, tachtentich leguen van de Stadt Cuſco naer't Ooſt-zuydt-ooſten/ ende dertich leguen naer't Ooſten van de Laguna van Collao; wert ghenaemt del Oro, dooꝛ de over-groote menichte van fijn Goudt welck in haer limiten wooꝛt ghevonden. Dit Goudt van Carabaya is vermaert over ſyn groote fijnheyt onder alle de ſooꝛten van Goudt die in Peru wooꝛden ghevonden/ghelijck t'ſelve bꝛy Acoſta ende andere Spaenſche ſchꝛijvers wert ghetuyght. Wy ſouden hier nu bꝛy voeghen de beſchꝛijvinghe van Collao, dan alſo het meeſte deel onder de Charcas behooꝛt/ ſullen wy het tot daer uyt-ſtellen.

Eer wy ſchepden van deſe Audientie van Lima, ſoo ſal't noodich weſen dat wy hier beſchꝛijven de gelegenthepdt van de landen naer't Ooſten toe van Cuſco gheleghen/ al waer wy hier voꝛen hebben ghelegt te leggen de groote Cordillera van de Andes; dit groot geberghte heeft aen de Ooſt-zijde ſeer veele groote Pꝛovincien/van de welcke eenighe bꝛy de Spaegniaerden zijn ontdeckt; om tot de ſelve te komen/ ſo heeft men dooꝛ de Cordillera van de Andes vier verſchepden wegen ghevonden/ghelijck Herrera ghetuyght; de welcke tuſſchen Opotari, ende de vallepe van Cochabamba begrepen zijn/ in een lengte van 70. leguen Nooꝛden eñ Zuyden te rekenen. De eerſte wegh langhs Opotari is ghelegen op de hooghte van derthien graden bꝛy Zuyden de Linie/dooꝛ de Andes van Tono, de riviere van Opotari af/ende 30. leguen van de ſtadt Cuſco: Om van de ſtadt Cuſco naer deſe plaetſe te komen / ſo treckt men dooꝛ de vallepe de Paqual, welck is 10. leguen van de ſelve ſtadt/ende vijf van t'geberghte van de Andes, ende ſoo vooꝛts tot een plaetſe in t'geberghte welck ſy noemen Tono, van waer men noch 3. leg. heeft tot Opotari vooꝛſchꝛeven/ al waer eertijts een groot Dooꝛp lagh ſeer wel bewoont: dan van daer vooꝛt iſt een ſeer moepelijcke repſe/ dooꝛ de dichte boſſchagien/hooge bergen/ ende ſteyle klippen die men ghemoet/ tot dat men eyndelijcken komt in een Pꝛovincie welc ſy noemen Abiſca, welck zijn heete vallepen/eñ wel vooꝛ-ſien van lijf-tocht: eñ vooꝛts heeft men weder een dichte Wilderniſſe daer het qualijck is dooꝛ te komen.

d.6.l.6.c.2.

De tweede wegh is door de limiten van Caravaya, langhs Sandia ende St. Iuan del Oro, wepnigh meer als dertich leguen meer naer 't Suyden/ van de eerste door-tocht in Opotari; door desen tweeden wegh hebben de Spaegniaerden ghetracht eenighe rycke Landen te ontdecken al van den jare 1538; Also wanneer eenen Pedro Anzurez door Caravaya ghetrocken zynde met groote moepte tot in de Provincie van Zama, vondt voorwaerts aen een wreedt gheberghte ende seer dichte bosschagie ende wildernisse; door de welcke sy quamen in de Provincie van Tacâna; ende met groote moepte ende arbeydt tot aen de rieviere van de Omapalcas, welck haer oorspronck heeft in de Provincie van de Moias, aen de Oost-zyde van de Andes; ende loopt tot in de Noort-Zee/ naer dat ghedacht wordt: ende voorts treckende door de Provincie van de volckeren die sy noemen Cheriabonas, passeerden de rieviere met vlotten/ tegen den danck van een ander volck welck aen de over-zyde van de rieviere woont/ welck sy noemen Marquires, de welcke haer den pas met gheweldt sochten te beletten. Dan over de rieviere zynde/ en vonden niet dan wildernissen/ soo datse te rugghe keerden de rieviere op/ om soo door de Provincie van de Moios ende Cotabamba te komen in Chuquiabo; ende quamen naer dat daer veel volcks van hongher ende onghemack ghestorven was/ eyndelyck in de Provincie van Tacama, ende so voorts te Ayavire, in de Provincie van Collao.

d.6.l.5.c.2.

Den derden wegh is door Camâta, achthien ofte twintich leguen meer naer 't Suyden/ als Sandia daer de tweede wegh door-loopt.

De vierde wegh is door Cochabamba, welck naer 'tleggher van Herrera leght op de hooghte van seventhien graden/ ende dry en twintich leguen meer naer 't Suyden als Camâta; de Spaegniaerden noemen desen vierden wegh oock la entrada de los Moios.

Het seven en twintichste Capittel.

Van de Havenen, Caben, Punten ende Rievieren langhs de custe van Pery, in't begrijp van de Audientie van Lima, ende streckinghe van de custe.

OP de custe van Peru in't begryp van de Audientie van Los Reyes ofte Lima, zyn de naervolgende Havenen/ Caben ende Rievieren/ ende de aen-gelegen Eylanden/ beginnende van Punta del Aguia, daer dese Audientie haer scheydt van de Audientie van Quito: Eerst de Eylanden die sy noemen de Lobos Marinos, op de hooghte van ontrent seven graden by Suyden de Linie/ d'een vier leguen van de custe gheleghen/ ende d'ander wat voorder af in Zee. (Fuller in syn memoriael stelt de Eylanden de Lobos op de hooghte van 6. graden.) Een wepnigh voorder naer 't Suydt-Oosten/ leght het Eylandt San roque, niet verre van Pascamayo.

d.4.l.2.c.8

De onse die dese quartieren hebben bevaren in den jare 1599. ghetuygen dat sy ontrent de hooghte van ses graden ende dertich minuten by Suyden de Linie/ een Eylandt vonden daer Penguins op waren/ende ontallyck ander ghevoghelte ende Zee-Robben; dit Eylandt loopt een gat door/ dan vermoeden dat men daer met gheen Schip mocht door-seylen; daer en stonden gheen boomen op/ ofte eenige andere groente; is binnen Duyns grof zandt/ ende buyten steenighe klippen; aen de Suydt-Oost-zyde legghen twee klepne Eylandekens/ ende aen de Noordt-West-zyde mede/ men moet daer buyten om seylen; sy meynden aen de Noordt-zyde te anckeren/ dan de windt ende stroom dreef haer daer af.

Volght op de custe van 't vaste Landt de haven/ welck sy noemen Malabrigo, door dien sy qualyck beschut is teghen de winden/ ende de schepen en komen daer niet in/ dan by calmte. Van de Punta del Aguia tot hier toe/ streckt de custe Noordt-West ende Zuydt-Oost/ leght Herrera.

Pedro de Cieça leght dat de custe van Punta del Aguia af-keert naer't Zuydt-Zuydt-Westen tot de haven van Cazma; (moet Zuydt-Zuydt-Oost wesen na de bevindinghe van de Engelsche ende de onse/ die dese custe hebben bevaren/ de welcke wy volghen in onse Kaerte) ende datmen van 't eerste Eylandt de Lobos Marinos, loopt Noordt-West ende Zuydt-Oost tot Malabrigo.

Thien leguen voorder leght el Arricife, welck sy noemen de Truxillo, welck mede

een

Calif - Digitized by Mic

een qualijck beſchutte reede is; ende twee leguen van dese haven te landtwaert in/leght de Stadt Truxillo, op de hooghte van seven graden ende een half/ ofte twee derde/ bp Zupden de Linie.

Seven leguen voo;der is gheleghen de haven van Guanape, op de hooghte van 8. grad. en 20. minuten/naer 'tleggen van Pedro de Cieça: dan moet hem in de hooghte wat abuseren/ ofte de distantie moet grooter zijn tusschen Truxillo, en dese plaetse.

Noch voo;der naer 'tZupden leght de haven van Santa, op de hooghte van neghen graden bp Zupden de Linie/ daer de Schepen zijn ghewoon in te loopen/ ende daer neffens loopt een rievière van seer smakelijck water: de custe is hier al sonder berghen/ zandt-strandt/ende eenighe rodtsen ende klippen.

Vijf leguen van Santa, leght de haven van Ferrol, welck een goede haven is/ doch daer en is noch water noch hout voo; de Schepen te bekomen.

Ses leguen voo;der is gheleghen de haven Cazma, daer een rievière is van versch water/ende daer is hout te bekomen voo; de Schepen/leght op de hooghte van thien graden/soo Cieça leght/dan de hooghte en komt met de distantie niet over een. Cieça.

Van Cazma streckt de custe naer 'tZupden tot los Farallones, die sp noemen de Gaura; wat voo;der leght Guármey, acht leguen van de haven van Cazma, aen de mondt van een rievière: De vopagie van Olivier van Noort seght dat hier niet en woonen dan Indianen/ende dat daer niets te halen is als hout-kolen. Fuller in sijn memoriael seght upt eyghen bevindinghe / dat het landt van den elfsten graedt ende vijftich minuten / streckt Noo;dt ten Westen/ ende Supdt ten Oosten: welck wp volghen.

Twintich leguen meer naer 't Supden toe/is gheleghen la Barranca. De vopagie van Olivier van Noort seght dat la Barranca leght op de hooghte van elf graden/ (so dat de distantie so groot niet en soude wesen; wp hebben dese hooghte gevolght:) ende dat daer veel Tarwe valt.

Ses leguen voo;der leght de haven van Gaura, daer een schoone Sout-panne is: Olivier van Noort seght dat dese haven is twee leguen van de Salinas, ende dat de Salinas legghen achthien leguen van Lima, in een vallepe daer gheen water bp en komt/ ende dat het sout daer werdt ghevonden in seer groote ende harde stucken.

Vier leguen voo;der legghen de Farallones voo;noemt/van welcke de upterste acht leguen in Zee leght van 'tvaste landt af; ende dese Farallones strecken van 'tpunt welc het vaste landt daer maect Noo;dt-Oost ende Supdt-West; van daer keert de custe naer 't Supdt-Oosten tot het Eplandt van Lima, aen't in-komen van de haven Callao; welck oock ghenaemt woo;dt Isla del Callao: tusschen beyden dese Farallones, ende t'Eplandt van Callao; doch t'Eplandt van Callao naerder/leght een drooghte welck ghenaemt woo;dt Salmerina, neghen ofte thien leguen van 't Landt legghende. t'Eplandt van Callao beschut de haven van Lima, ende leght op de hooghte van 12. graden ende een derde bp Supden de Linie/ naer 'tlegghen van Pedro de Cieça; dan de onse hebben 't op 12. graden ende een half bevonden/ gelijck wp hier voren hebben verhaelt.

Twintich leguen voo;der naer het Supden leght het punt van Guarco, ende daer bp een Eplandt de Lobos.

Vijfthien leguen voo;der/ ende 35. van Lima, naer 'tlegghen van Pedro de Cieça, leght Puerto de Sangalla, ende de cours is Zupden van Lima af/ naer sijn legghen. Dan na de bevindinge van Fuller in sijn memoriael/ is de streckinghe van 13. graden ende 30. minuten tot de 18. graden Noo;dt-west/ ende Supdt-Oost; 'twelck de onse in den jare 1599. oock so hebben bevonden/ende is bp ons ghevolght. Dit is een seer bequame haven (so dat men eertijdts van mepninghe is gheweest de stadt Lima hier te legghen) op de hooghde van 14. graden schaers bp Zupden de Linie; daer leght ooc een Eplandeken de Lobos bp: de custe van hier voo;waerts is leegh/hoewel hier ende daer eenighe rodtsen zijn/ende voo;ts zandt-stranden: ontrent dit Eplandt de Lobos zijn noch 7. ofte 8. klepne Eplandekens in een dry-hoeck legghende/die eenighe hoogh ende eenighe leegh zijn/ al onbewoont/ sonder water ofte hout/ ofte groente: alleen houden haer daer Zee-Wolven ofte Robben; legghen wat meer als vier leguen van 'tvaste landt. Noch voo;der op de selve cours leght noch een ander Eplandt/ welck mede de Lobos woo;dt genaemt/op de hooghte van 14. graden ende een derde/bp Zupden de Linie. Van daer vervolght de custe Zupdt ten Westen: (de Engelsche ende de

onſe hebben heel anders bevonden/als voorzen is aen-geteeckent.) ende twaelf leguen van dit Eylandt leght een Cape die ſy noemen la Naſca, op de hooghte van 14. grad. ende 45. minuten: daer is goet beſchut voor de Schepen; maer niet goet landen voor Sloupen ofte Vooten. Op de ſelve cours leght een ander punt ofte Cabo, welck ſy noemen de S^t. Nicolas, op de hooghte van vyfthien graden ende een derde.

Van dit punt tot Puerto de Hacari zyn twaelf leguen; in deſe haven nemen de ſchepen victualie ende ververſchinghe in/welck valt in de vallepe van de ſelve naem/ die ontrent de vyf leguen van de haven verſchepden is; leght op de hooghte van ſeſthien graden. Van hier komt men tot Rio de Oconna; ende noch voorder tot Rio de Camana; ende zoo te Quilca; ghelyck Pedro de Cieça deſe cuſte vervolght. Herrera ſtelt Punta de Chincha op de hooghte van vyfthien graden by Zuyden de Linie / ende daer by Punta de la Naſca. Olivier van Noort ſegt dat la Naſca leght by Puerto S^t. Nicolas, twelck een goede haven ſoude zyn/ bewoont by Spaegniaerden / ende dat daer de beſte Wynen vallen van gantſch Peru.

Voorder leght het punt van S^t. Laurenço, in de vallepe van Quilca, ende beneffens de rievière van Arequipa. Olivier van Noort ſegt dat de haven van Arequipa is een leer naeuw killeken in't in-komen/ tuſſchen hooghe berghen: ende leght naer 't ſeggen van Pedro de Cieça, op ſeventhien en een half graden by Zuyden de Linie: dan 't ſchynt maer ſeventhien te moeten zyn; alzo de ſelve/ Chuli ende Tambopalla op ſeventhien en een half ſtelt/ die nochtans twaelf leguen meer naer 't Zuyden legghen / na zyn eyghen rekeninghe.

Van hier voorts varende langhs de cuſte/ ſiet men vier leguen van 't vaſte Landt ſeker Eylanden/ daer de Indianen den meeſten tydt van 't vaſte Landt komen om te viſſchen: ende dry leguen voorder leght een ander Eylandeken dicht by 't vaſte Landt/ daer de Schepen onder ten ancker komen; noemen het Chuli, ende is twaelf leguen by Zuyden Quilca: van hier tot de rievière die ſy noemen Nombre de Dios, ofte ook wel Tambopalla, zyn twee leguen; deſe rievière wordt voor 't ſchepdt ghehouden van de Provincien van Lima ende de Charcas.

In de beſchryvinghe van de voyagie van Thomas Candiſch, ende memoriael van ſyn Schipper Thomas Fuller; wordt op deſe cuſte geſtelt een baye op de hooghte van derthien graden ende dertich minuten/ daer dry kleyne Dorpen ſouden legghen/ Paracca, Chinca ende Piſca; van de welcke Herrera gheen mentie en maeckt.

Olivier van Noort ſegt/ dat Paracca ende Piſca zyn twee havens by den anderen/ op de hooghte van derthien graden ende twintich minuten/ende dat achthien mylen te landtwaert in/ Yca is gheleghen; daer de meeſte Wyn valt van gantſch Peru.

Eyndelyck zoo is by onſe Stier-lieden in den jare 1599. in haer Journael aen-ghemerckt / dat het Landt van Peru, van Arica af / tot op de hooghte van neghen oft thien graden Weſtelycker ſtreckt / als doorgaens in de Kaerten werdt geſtelt; namentlyck Noordt-Weſt ten Noorden naeſt/ende Zuydt-Ooſt ten Zuyden naeſt: welck wy ten naeſten by/ hebben ghevolght.

LOS CHARCAS.

Het acht en twintichſte Capittel.

Beſchrijvinghe van de derde Audientie van PERU, welck ſy noemen LOS CHARCAS in't ghemeyn; te weten, haer palen, ende anders.

HEt derde deel van Peru, ende de Audientie die daer in by de Spaegniaerden is op-ghereght/ wordt ghemeynlyck ghenaemt de los Charcas, ende ook wel de la Plata, naer de voornaemſte ſtadt van deſe Provincien: deſe Audientie van los Charcas ſcheyt haer van de Audientie van Lima, op de cuſte van de Suydt Zee/ met de rievière Tambopalla ofte Nombre de Dios, op de hooghte van ſeventhien graden ende dertich minuten/by Zuyden de Linie Equinoctiael; ende binnen 's Landts met het begin ofte Noordelyckſte deel van Collao; heeft in de lenghte van de voorſchreven limiten ende frontieren van de Audientie van los Reyes tot de vallepe van Copiapo toe/ welck is het beginſel van 't Koninckryck van Chili, op de hooghte van wepnigh meer

ofte

Digitized by Mic

ofte min als seven en twintich graden/dry hondert leguen, hoe wel men naer de wegen te rekenen/ wel by de vier hondert leguen weeghs soude vinden. Ende in de breedte Oost ende West/soo streckt dese Provincie van de Suydt-Zee af/tot aen de Provincie van Rio de Plata. Alle de grondt ende Landouwe van dese Audientie van de Charcas is meer koudt als heet. Begrijpt onder sich bysondere particuliere Provincien / als namentlijcken de Provincie van Santa Cruz de la Sierra ; de Provincien van Tucuman, los Iurias, ende Dyagutas, ende veel andere meer / daer wy hier naer in't bysonder sullen van spreken. Dit is soo veel de Audientie ende haer Limiten belanght; dan om eygentlijck te spreken/soo en is de Provincie van los Charcas niet langher als hondert en vijftich leguen ofte daer ontrent/ beginnende van de uyterste palen van de Audientie van Lima, ofte los Reyes tot een weynigh voor-by de stadt ende rijcke mijnen van Potosi. 't Landt van dese Provincie en is niet seer vruchtbaer van Koren ofte ander ghezaey ; dan wel overvloedigh van vee/ insonderheydt in't ghedeelte van Collao, ende om de groote Laguna Titicaca, die daer midden in leght. De Somer ende de Winter is hier by naer contrarie als in Europa; men heeft in dese Provincie overgroote menichte van Schapen die seer fijne wolle draghen. Ende hoewel 't Landt/als voren/meestendeel kout is/so heeft men hier gelijcke wel verscheyden valleyen die heet ende seer vruchtbaer zijn ; ende oock seer wilde ende woeste geberghten/de welcke soo gheweldighen schat ende rijckdom van mijnen in sich hebben / dat daer op gheen plaetsen ter weerelt grooter ofte oock soodanighe oyt ghevonden zijn gheweest. Men heeft in dese Provincie een soorte van kleyne Honigh-Byen / die onder de aerde haer vergaderinghen houden ; den Honigh die sy maken is suerachtigh van smaeck/ ende bruyn van couleur/ende de Honigh-raten (de welcke men in die Landen noemt Lechiguanas) zijn ooc grauwachtich van verwe/eñ hebben seer weynigh vochticheyts/ ende veel eer de ghelijckenis van soet stroo als van Honigh-raten. Dese Provincie van los Charcas, wordt ghelijck de voorgaende gegouverneert by den Vice-Roy van Peru, heeft in syn begrijp twee Bisdommen / ende twee bysondere Gouvernementen/doch op de bestellinghe van den Vice-Roy voor-noemt/welck zijn los Charcas ende Tucuman, ende in de Provincie van los Charcas, die eyghentlijck soo wordt ghenaemt/ zijn dese Steden van Spaegniaerden / la Cuidad de la Plata, neustra Sennora de la Paz, Oropesa, ende Potosi; ende eenighe vlecken. Om dese bequamelijcken te beschrijven/soo sullen wy ghelijck in 't voorgaende / de wegh van de Ingas volghen / naer dat ons die by Pedro de Cieça wordt vervolght; ende de beschrijvinghe van de Steden ende particuliere Provincien op hare plaetsen in-voeghen.

Acosta l.3. c.20.

Acosta l.4. c.34.

Het neghen en twintichste Capittel.

De wegh ende gheleghentheyt van de Provincie gheleghen tusschen beyden de Stadt Cusco ende de Stadt DE LA PAZ. Van COLLAO.

VAn de stadt Cusco tot de stadt de la Paz rekent men tachtentich leguen weeghs/ weynigh meer ofte min ; ende een grooten deel van de Landen ende Provincien die nu onder la Paz behooren / waren eertijdts belanghende onder de jurisdictie van de Stadt Cusco. Treckende van Cusco langhs den hooghe wegh van Collasuyo, reyst men eerst tot aen een plaetse die sy noemen las Angosturas de Mohina; latende het Palleys van Quispichance aen de slincker-handt. Dese wegh is al van steen / ende een harde Calsije van Cusco af; ende te Mohina daer een groot moerasch leght/is de selve van seer groote steenen ende cement ghemaeckt : hier waren in voortijden groote ghebouwen die al vervallen zijn; daer de Spaegniaerden doen sy eerst in Cusco quamen met Pizarro, grooten rijckdom vonden van Silver en Goudt/ende kostelijcke kleeden. Wat voorder als Mohina, eñ by de ses leguen van Cusco, leght de oude vlecke van Vrcos, welck is ghebout op eenen bergh/daer oock een Palleys was voor de Koninck.

Cieça.

Van Vrcos tot Quiquixana zijn dry leguen, al wreedt ende hoogh gheberghte; door 't midden komt de rieviere Yucay af / daer een brugghe over leght. Ontrent dese plaetse woont een volck welck sy noemen Cavinas, die haer wooninghen hebben in't gheberghte/ende haer huysen meest van steen ghemaeckt.

De volckeren die sy noemen Canches, volghen hier aen : welck is een natie van Indianen

dianen van goet vernuft ende goeden aerdt/sonder arch oft list / de welcke altijdts nut zijn gheweest om tot den arbeyt te ghebruycken in de mijnen: ende hadden veel van de Schapen van de Lande. In't gantsche Landt van dese Canches wast veel Tarwe ende Maiz; men heeft daer veel Patrijsen/ ende de Indianen houden veel Hoenderen/ ende vanghen daer veel visch in de rievieren.

d.8.l.9. c.19. Van de Provincie van de Canches komt men in die van de Canas, welck een ander natie van Indianen is; haer Dorpen zijn Hatuncana, Chiquana, Horuro, Cacha, ende andere; in het Dorp Cacha, was een groot Koninckljck Palleys: in't gantsche Landt van dese Canas ist koudt / ghelijck oock in dat van de Canches; is anders overvloedigh van lijftocht ende beestiael: hebben de Andes naer't Oosten/ ende de Suydt-Zee naer't Westen. Herrera schrijft in syn Historie/ dat men scheyt van de Koninckljcke wegh/ om van Quiquixana naer Hatuncana te trecken; ende dat Hatuncana is twee leguen van Ayavire. Van't Dorp Chiquana tot Ayavire reeckent men vijfthien leguen, ende tusschen beyden legghen noch eenighe Dorpen van dese Canas. Ayavire was in voortijden (naer dat de Indianen daer van ghetuyghen) een plaetse weerdigh om sien / ende ist noch; insonderheyt om de menighte van de graven/ welck meerder zijn als de huysen; ontrent de plaetse loopt een rieviere: 'tvolck is nu meest om-ghekomen door de oorloghen van de Spaegniaerden.

Van Ayavire voortwaerts beginnen de Collas, (welc een van de grootste ende best bewoonde quartieren is van gantsch Peru) ende strecken hen uyt tot Caracollo toe. Naer't Oosten hebben sy de Cordillera van de Andes, ende naer't Westen de Sierras Nevadas. Welcke twee regulen ofte Cordilleras van bergen/ niet verre van Cusco, haer meer ende meer openen / ende van malkanderen scheyden / ende tusschen beyden dese groote vlackte maecken / welck men noemt El Collao. Ontrent dit quartier woonen de volckeren die Herrera in syn Historie noemt Yanaguanas, ende Chumbibilcas. Beneffens 't Landt welck 'tvolck beslaet met haer Dorpen ende zaey-ackeren / soo zijn daer groote woestijnen / welck vol wilde dieren zijn. Tusschen Ayavire ende de playnen van Peru, op de custe van de Suydt-Zee gheleghen / is een groote Woestijne / welck sy noemen Parinacocha, wel twee en dertich leguen groot (naer 'tseggen van Herrera;) koudt Landt / daer veel sneeuws valt op't gheberghte / ende de dalen zijn vol moerasschen/ ende soo quade weghen/ dat het seer moeyelijck is om door te komen; men treckt door dese woestijne / ende door de Lucanes naer la Nasca. Van 'tbegin van dese Woestijne tot de mijnen van Guallaripa zijn sesthien leguen, ende van daer tot Chuquinga vier leguen, welck is een van de sterckste plaetsen van naturen/ die in gantsch Peru zijn; want heeft een aen-komste daer maer een man teffens kan gaen/ welck wel dry leguen duert / ende dan een hoogh gheberghte aen de een zijde / ende de rieviere Abancay; aen de andere met noch eenighe hooghe berghen. Om nu weder te keeren naer de Koninckljcke wegh. T'gantsche Landt van Collao is vlac/ ende door vele deelen loopen verscheyden rievieren van goet water/ ende tusschen beyden schoone eñ wijde weyden/ daer seer veel gras is/ doch dat in de Somer gelijc als in Spaegnien verdrooght: haren Winter begint in October ende duert tot April. Het is hier kouder als in eenigh geweste van Peru, uyt-genomen in 'tsneeuw-gheberghte; welck daer van komt / dat het seer hoogh landt is/ by naer ghelijck als de berghen. Als het waeyt/ is het seer moeyelijck reysen in dit quartier; dan als het stil is / ende dat de Son schijnt/ is het een ghenuchte de schoone ende wel bewoonde velden te sien; dan door dien't soo koudt landt is / soo en wast daer gheen Maiz ofte eenigh gheboomte. Daer zijn veel Dorpen; de huysen van steen ghemaeckt/ ende dicht by den anderen ghevoeght. Het principael voetsel dat sy hebben/ zijn de Papas, die sy in de Son drooghen/ ende van tijt tot tijt bewaren: ende noemen die als sy drooghe zijn/ Chuno; ende houden die in grooter weerde. Veel Spaegniaerden zijn rijck gheworden met alleen dit Chuno te koop te voeren naer Potosi. Hebben noch een ander kost / welck sy noemen Oca: ende een seker zaet/ welck sy noemen Quinua, welck by naer is als het rijs: ende worden voorts van ander quartieren voor-sien van Maiz, ende andere dinghen; insonderheydt van Honigh die wonder excellent valt in de Charcas. De inwoonders van Collao ofte de Collas, is volck van goet verstandt/ die naer veel dinghen ghevraeght zijnde / tamelijck goet onderrecht konnen geven; hadden oock eenighe kennis al eer de Spaegniaerden daer quamen / van de loop der Sonnen ende der Mane; ende wisten de jaren

d.8.l.9. c.19.

ende

Digitized by Mi

ende maenden te reeckenen; het jaer noemden sy Mari, ende de Mane Alespaquexe, ende den dagh Auro.

Vier leguen van Ayavire, langhs den selven Koninckl̈ijcken wegh / leght Pucara, (welck is te segghen in't Indiaens/ Stercke plaetse) daer eertijdts veel volcks woonde/ dan nu schier gheen: ende daer en is nu niet te sien dan vervallen mueren van groote huysen/ ende eenighe steenen beelden van menschen.

Van Pucara tot Haruncolla zijn 15. leguen, ende tusschen beyden leggen eenige Dorpen / als Nicasio, Xullaca, ende andere. Haruncolla was in voortijden de voornaemste plaetse van gantsch Collao: Harun is in de Indiaensche tale te segghen/ Groot. Is nu gantsch vervallen.

Van Ayavire af (daer wy voren van hebben ghesproken) loopt een andere wegh/ welck sy noemen Omasuyo, welck loopt langhs de eene zijde van't Lack / daer wy stracx sullen van spreken/ de Cordillera van de Andes naest; men treckt door dese wegh naer de Dorpen van Horuro, Assillo ende Assangaro, ende andere meer/ die alle seer rijc zijn van vee/ ende overvloedigh van lijftocht. In de limiten van dit gheweste in't geberghte is de vermaerde ende over-rijcke rieviere van Caravaya gheleghen / daer soo grooten menichte van't alderfijnste Goudt is uyt-getrocken in voortijden: ende noch daghelijcks wordt daer Goudt uyt-ghetrocken / doch met verlies van veel volcks / door dien de contreye onghesondt is. Herrera seght dat aen de eene zijde van t'Lack leght Omasuyo, ende aen d'andere zijde Chicuito. d.5.l.3.c.12.

Het dertichste Capittel.

Beschrijvinge van 'tgroote Meyr TITICACA, welck leght in't midden van de Provincie van EL COLLAO.

IN't midden van el Collao leght een Meyr ofte Lack / welck wel het grootste ende breedtste is van gantsch Indien / neffens 'twelcke de meeste woon-plaetsen legghen van dese Provincie; ende op de groote Eylanden die in 'tselve legghen/ hebben sy haer zaey-ackers/ ende bewaren daer haer beste goedt / welck sy in de Dorpen aen de wegh gheleghen / niet en dorven vertrouwen. In de Bies-bosschen van dit Lack hout hem veel ghevoghelte van alderley soorten / ende groote Gansen. Dit Lack is soo groot/ dat het tachtentich leguen heeft in't om-gaen/ ende soo diep dat men in sommige plaetsen seventich ende tachtentich vadem vindt; soo dat het hier door / als door de golven die hem met de windt verheffen/ een inham van de Zee schijnt te wesen. Hoewel in dit Lack veel rievieren vallen van 'tgheberghte / soo is het evenwel een wonder waer dit groote water van komt; want is wel sestich leguen van de Suydt-Zee; dit Meer wordt ghenaemt Titicaca, ende wordt in't bysonder beschreven by Acosta, welck wy hier sullen in-voeghen. Cieca cap. 103. lib.2.c.6.

In dit Lack (seght hy) loopen meer dan thien volkomen rievieren uyt / heeft alleen een door-tocht ofte loosinghe van water / doch niets te groot/ hoewel dat men seght/ dat sy seer diep is/ over 'twelcke niet mogelijck en is een brugge te maecken; noch en wordt oock met gheen barcken ofte schuyten (naer sy segghen) ghepasseert / door de gheweldighe stroom; dan wordt ghepasseert door een merckelijcke ende aerdighe konste / ende eyghen Indiaenschen vondt/ over een brugghe van stroo gemaeckt / geleghen op't water/ de welcke door de lichticheyt van de materie niet te gronde en gaet/ eñ geeft een lichte ende sekere passagie. Dese Laguna magh 35. leguen lanck zijn/ ende op syn breedtste 15. leguen: heeft Eylanden die eertijts bewoont zijn gheweest/ ende bebout/ dan legghen nu woest: daer wast in 't Lack een seker soorte van Biesen / welck de Indianen noemen Totora, ende ghebruycken die tot duysent dinghen / want is kost voor de Verckens ende Peerden/ ende voor de menschen selfs; maecken daer hutten van/ ende bercken/ branden die / ende de Vros maken daer vast al af dat sy van noode hebben. Dese Vros is een gantsch brutael volcxken/ soo dat sy haer selfs qualijck voor menschen houden: woonden op 't Lack/ ende hadden daer ghelijck heele Dorpen op bosschen ende vlotten van dese Totora ghemaeckt ende by den anderen ghevoeght; met de welcke sy van plaets tot plaetse dreven/ ende soo haer wooninghen veranderden. 'Twater van dit Lack en is niet heel bitter ofte brack/ ghelijck dat van de Zee/ maer is soo dick ende Acosta l.5. c.16.

troubel

troubel / dat het niet en deught om te drincken. 'Thenght twee soorten van visschen voort in grooter menichte / waer van de eene ghenaemt wordt Suches, welcke visschen groot ende smakelijck zijn / maer flegmatijck ende ongheschondt om te eten. D'andere worden ghenaemt Bogas, die gheschonder zijn: hoewel kleynder ende seer graetich. Van Water-Ganssen ende Eendt-voghelen heeft men het gantsche Lack over groote menichte. Wanneer de Indianen eenighe Feeste ofte onthael willen geven aen de ghene die door Chucuito ofte Omasuyo (welck de twee oeveren van t'Lack zijn) haer passagie nemen / soo vergaderen sy een groote menichte van vlotten / die sy noemen Balsas, ende slaen een vinck in't ronde / ende beslupten ende vervolghen soo de Ganssen ende Eendt-voghelen / tot dat sy die met der handt grijpen / ende soo vele vangen als sy hebben willen. Dese maniere van jacht noemen sy Chaco. Na dat de water-loslinge eenige 50. leguen verre geloopen heeft / soo maeckt het een minder Lack / welck sy noemen Paria, oft ook de Aulagas; in't welcke ook veel Eylandekens leggen / ende men en weet niet dat het eenighe loslinghe heeft; soo dat vele van ghevoelen zijn / dat het onder de aerde door-loopt / ende syn upt-watteringhe neemt in de Suydt-Zee; nemen voor een argument / dat daer een seker arm van een rievière in Zee loopt / daer men den oorsprong niet van en kendt. Ontrent dit Lack heeft men veel vee / insonderheyt van Verckens / die daer sonderlingh wel tieren / door de voorschreven Totora daer dit vee seer vet van wordt.

Het een en dertichste Capittel.

Voorder beschrijvinghe van de Landen ende Volckeren gheleghen langhs den hooghen wegh van Cusco af tot de Stadt LA PAZ. Van CHIQVITO ende de Stadt NUESTRA SENNORA DE LA PAZ in CHUQUIABO.

VAn Hatuncolla daer wy het in't voorgaende hebben ghelaten / treckt men langhs de selve hooghe wegh door Paucarcolla, ende andere woon-plaetsen van de Collas tot Chuquito toe; welck is een van de principaelste ende volkomenste woon-plaetsen die in dit groote Rijck worden ghevonden; ende is het hooft van alle de Indianen die den Spaegniaert heeft in dit quartier; de Dorpen van dese Provincie worden ghenaemt Xuli, Chilane, Acos, Pomata, Cepita; 'tvolck heeft veel vee / insonderheydt Schapen / ende overvloedt van lijftocht / ghelijck men in die Landen heeft: in de meesten deel van dese plaetsen zijn nu Kercken by de Spaegniaerden gebout: ende 'tvolck zijn veel Christenen ghworden / insonderheyt de Heeren.

Cieca cap. 104.

Herrera seght / dat Chicuito is gheleghen naer't Noordt-oosten (moet Noordt-westen wesen) van de Stadt LA PLATA meer dan hondert leguen, aen den oover van het groote Lack Titicaca, ende dat het een wooninghe is van Indianen onder eenen Spaenschen Lieutenant Gouverneur / ofte Corregidor, gelijck sy die noemen: ghehoort tot het Bisdom van los Charcas.

Neffens het Dorp Cepita loopt de Desaguadero ofte water-loslinghe van 'groote Lack; de Ingas hadden in voor-tijden hier haer Officiers die Tribupt ontfinghen van 'tvolck wele over de brugge passeerden die hier was geleght / in voegen als wy in't voorige Capittel hebben verhaelt. Wat voorder van dese Dorpen is Guaqui geleghen / daer de Koninghen van Peru haer Palleys hadden / daer nu een Kercke is gestight / daer de jonghe lieden in't Christen Gelove op haer tijden worden onderwesen.

Tiaguanaco en is gheen groote vlecke / doch is vermaert weghen de groote ghebouwen die daer zijn / welck een dinck om sien is: ontrent de principale huysen leght een heuvel / welck op stercke mueren is ghemaeckt; ende wat voorder staen twee steenen beelden van het maecksel van menschen / soo fraey ghehouden ende ghefatsoeneert / dat sy wel by groote konstenaers schijnen ghemaeckt te wesen: zijn soo groot / dat het klepne Reusen gelijcken te wesen; ende hebben langhe kleederen / van een gantsch ander maecksel als de Indianen ghewoon zijn te draghen / met haer versierselen op't hooft; ontrent dese beelden staet een ander seer oudt ghebouw / welck men by ghebreck van onderrechtinghe niet en kan weten / by wat volck 't selve soude moghen gemaeckt zijn; daer en is nu niet van overigh als de mueren / die wel sterc zijn / ende van so groote steenen op-gheleght / dat het wonder is om sien; met meer andere antiquitepten

die

die hier in dese plaetse te sien zijn / soo dat het een van de voornaemste ende oudtste gheslichten is van gantsch Peru.

Seven leguen van Tiaguanaco, langhs de selve wegh leght het Dorp van Viacha, ende men laet aen de slincker-handt legghen de Dorpen ghenaemt Cacayavire, Caquingora, Mallama, ende andere dierghelijcke: ende daer ontrent leght een playn welck sy noemen Guarina, vermaert door een slagh die de Spaegniaerden daer onder den anderen hebben ghestaghen.

Om van hier te trecken naer Cuidad de la Paz, soo laet men de Koninckliycke wegh van de Ingas legghen / ende gaet men naer een Dorp / welck sy noemen Laxa, een dagh-reyse van de selve Stadt gheleghen.

De Stadt Nuestra Sennora de la Paz, ofte oock anders ghenaemt Pueblo novo, Hee
ende Chuquiabo, naer de naem van de Provincie / is gheleghen in 't midden van Collao, hondert leguen van de Stadt Cusco, naer 't seggen van Herrera, dan Cieça stelt maer wepnigh meer ofte min als tachtentich; ende tachtentich leguen van de Stadt la Plata; Cieça seght t'neghentich; twee hondert ende twintich leguen van de Stadt de los Reyes naer t'seggen van Herrera; ende tachtentich leguen van Potosi, ende 50. leg. van Oropesa, inde vallepe van Cochebamba. De stadt leght tusschen t'geberghte in een klepne vallepe / daer goet water ende veel houts is te bekomen; de vallepe wordt ghenaemt Chuquiabo, gelijck oock die gantsche Provincie; daer zijn eenighe zaey-landen daer Maiz wast / ende ooc wepnigh Frupt-boomen: de voordere behoeften van lijftocht ende anders / worden toegevoert upt de warme vallepen ende andere Provincien daer ontrent. Daer loopt een klepn rievierken by de Stadt van seer goet water.

De Provincie van Chuquiabo (seght Herrera) welck in de Indiaensche sprake soo d.8.l.5.c.3
veel is te segghen als erfnis van Gout / door sekere mijnen die daer worden gevonden; is koudt Landt ende droogh / het begint daer te reghenen in December, ende duert tot in Martio; van April tot in Augusto ist daer seer koudt ende vochtigh / soo dat de boomen ende krupden verdrooghen; de maenden van September, October ende November zijn seer ghetempert / ende de boomen botten / ende geven haer loof / ghelijck sy in Spaegnien doen in de Lente; daer en waept gheen windt die belwaerlijck is / ende de Lucht is altijdts wel ghetempert / upt-genomen in de tijdt dat het daer koude maeckt / dan is men daer ghequelt met Catharren ende pijn in de zijde. De Stadt is ghebout in een diepe vallepe / een half legue in 't om-gaen / vlack Landt sonder heuvelen / doch aen de voet van 'tgheberghte om 'tbelchut van de winden; heeft veel Fontepnen van goet water; heeft veel wepden voor de Schapen van de Lande / ende vee van Spaegnien / welck daer wel toe-neemt: men heeft daer veel Wijngaerden / Olijghe-boomen / Oranegnien / Limoenen / Queen / Peeren / Appelen / Perlen ende ander vruchten meer; oock veel Suycker-Riedt: de vruchten beginnen te rijpen in Ianuario, ende de wijn wordt gheperst van half April tot 'tepnde van May. De inwoonders zijn van klepn vernuft / ende klepn-hertigh / leeren licht / ende vergetent weder alloo licht; gaen nu meest ghekleedt / ende hebben 't Chrijsten gheloof tamelijck wel aen-genomen. Twaelf leguen van de Stadt naer het Noorden leght de groote Cordillera van de sneeu-berghen / welck passeert door t'heele Rijck van Peru, van Cartagena af / tot de strate van Magellanes toe. Daer zijn seer goede Gout-mijnen; ende oock sout-pannen daer 't gantsche landt daer ontrent met ghedient wordt.

Vier en twintich leguen van de Stadt la Paz, is een woon-plaetse van Indianen die ghenaemt wordt Copavacana, aen de zijde van de Provincie van Chiquito, op een punt van 't Landt / welck hem streckt in 't Lack / daer een beeldt van onse lieve vrouwe is in een Kercxken; welc mirakel doet / naer 't seggen van de Spaegniaerden. In de vallepe van Caracato, welck is in dese Provincie van Chuquiabo, wassen onder andere de beste Wijnstocken van dit gantsche quartier van Indien.

In den jare 1581. (seght Acosta) gheschieden in dese Provincie een wonder dinck: l.3.c.26.
een groot deel van een Dorp genaemt Angoango, daer Indianen woonden die voor Toovenaers vermaert waren / storte over hoop / so dat daer veel volcx onder verstoorde / ende de aerde die neder-storte / liep ghestadigh voorts wel anderhalf legue weeghs / ghelijck als oft het water ofte ghesmolten Was ware gheweest; in sulcker voeghen / dat het een klepn Wepxken ofte Lack gantsch toe-stopte / ende de aerde bleef dese gantsche wegh langhs verstropt.

Het

Het twee en dertichste Capittel.

Vervolgh van de Koninckl ijcke wegh tot de Stadt LA PLATA; de gheleghentheden van de selve Stadt.

IN 't voorgaende Capittel hebben wy den Koninckl ijcken wegh een weynigh laten legghen/om te komen tot de Stadt la Paz, om nu weder de wegh te vervolghen tot de Stadt la Plata toe, sullen wy't hervatten aen de plaetse Viacha, daer wy het ghelaten hebben.

Van Viacha komt men te Hayohayo, daer de Ingas een groot Palleys hadden.

Van Hayohayo komt men te Siquisica, welck is het uyterste van de Collas.

Van Siquisica komt men aen het Dorp van Caracollo, welck zijn elf leg. weeghs: ende dit Dorp van Caracollo op sekere groote vlacke velden ontrent de groote Provincie van Paria, daer oock eenighe groote ghebouwen waren voor de Ingas, Koninghen van Peru. De Dorpen van Paria legghen meest ontrent de water-loosinghe van het Lack/ende eenighe een weynigh daer van verscheyden/als Copo nata, ende andere meer. Wat voorder als Paria, legghen de Dorpen van Pocoata, Macha, Caracara, Moromoro; ende ontrent de Andes noch andere Provincien ende volckeren.

De Stadt la Plata is de voornaemste van dese Provincie; gheleghen op de hooghte van neghenthien graden by Zuyden de Linie/naer 'tsegghen van Herrera; doch also Acosta ende Herrera beyde elders getuygen/dat la Plata ende Potosi op een hooghte leggen/soo meyne dat Herrera hem hier in de hooghte abuseert; ende op de lenghte van twee en seventichgraden van den Meridiaen van Toledo, hondert en vijf en seventich leguen van de Stadt Cusco, naer 't Suyden toe. Is gheleghen in de Provincie van Chuquisaca, (waerom de Stadt selfs oock wel Chuquisaca wordt ghenaemt) welcke is een vruchtbare Landouwe/ende seer bequaem om Tarwe ende Gerste/ Wijngaerden ende alderhande vruchten te winnen: daer is een ghetemperde Lucht/naer dat Herrera uyt Cieça ghetuyght in syn Historie; dan in syn Descripcion de las Indias seght hy gantsch contrarie/ dat het een extreem koudt Landt is/ daer 't eer behoorde warm te wesen; waer in hy hem selven vergeet; want Acosta die verhaelt voor een sake die aenmerckens weerdigh is; dat/ daer dese Stadt maer achthien leguen en leght van Potosi, ende op een hooghte by Zuyden de Linie/ daer soo grooten onderscheyt is tusschen dese twee plaetsen/dat Potosi gantsch koudt/ onvruchtbaer ende droogh is; ende de Stadt la Plata daer en teghen wel ghetempert/ ende eer naer 'theet treckende/ een seer ghenoeghlijck/ende vruchtbaer quartier. De Koninckl ijcke Audientie van los Charcas houdt haer ordinaire residentie in dese Stadt; ende daer is een Cathedrale Kercke/ ende eenighe Cloosters van Dominicanen/ Minnebroeders ende andere. De palen van de jurisdictie van dese Stadt strecken haer verre uyt; ende daer loopen door dese Provincie diversche rievieren van seer goet water: de volckeren die van outs in dese Provincie hebben ghewoont/ worden ghenaemt Carchas ende Carangues, ende waren strijdtbare lieden. De Koninghen van Peru hebben hier van ouden tijden veel volcks besigh ghehouden om de Silver-mijnen te onder-graven/ insonderheydt uyt den bergh Parco ofte Porco; uyt welcke mijnen men gelooft het meeste Silver getrocken is gheweest/ dat men in de schatten van de Ingas heeft gevonden/ten tijde doen de Spaegniaerden daer eerst in 't Landt quamen. Beneffens dien zijnder noch andere mijnen ontdeckt ontrent dese Stadt; ende men houdt dat dit gantsch quartier vol mijnen is/ ende niet dan minerael van Silver/ waer van dese Stadt oock den naem heeft behouden: want de mijnen van Porco waren van groote apparentie; ende Hernando Pizarro hadde een mijne doen openen ende op-suyveren/ de welcke indien hy die behoorlijck hadde doen vervolgen/ hem jaerlijcks hadt konnen uyt-brengen (naer de opinie van velen) 200000. Ducaten/betalende niet te min aen den Koninck syn behoorlijcke rechten. In de Limiten van dese stadt woonen naer 't segghen van Herrera, wel 800. Spaegniaerden op haer Landt-huysen ende bouwerijen/ welck sy daer te lande noemen Chacaras; ende wel sestich duysent Indianen die tribuyt betalen/verdeelt in negen en twintich Repartiementos, ghelijck de Spaegniaerden dat noemen. Alle zaden van Spaegnien willen daer wel voort-komen/ ende men vindt daer seer

veel

Digitized by Mi

veel Silver-mijnen van seer rijck metael: soo dat de borghers ende inwoonders van dese Stadt van de rijckste ende wel-varenste zijn van gantsch Peru.

Boven de Dorpen ende plaetsen in het begin van dit Capittel verhaelt / soo behooren noch tot dese Stadt de Dorpen van Totora, Tapacari, Sipisipe, Cochabamba, los Carangues, Quillanca, Chayanta, Chaqui, ende los Chicas, ende andere meer / de welcke alle seer rijck zijn: ende eenighe / als namentlijck Cochabamba, seer vruchtbaer ende bequaem om Tarwe ende Maiz te zaepen / ende alderhande vee te weyden.

In de vallepe van Cochabamba is een stadt ghebout by den Vice-Roy van Peru, Don Francisco de Toledo, welck sy noemen Oropesa; is gheleghen van de stadt la Plata twintich leguen: de inwoonders generen haer met Tarwe ende Maiz te zaepen: ende met vee te voeden.

Het vyf en dertichste Capittel.

Beschrijvinghe van de Stadt POTOSI, ende de rijcke Silver-mijnen die in den bergh van POTOSI wierden ghevonden.

DE Kepserlijcke stadt (als de Spaegniaerden die noemen) van Potosi is gelegen op de hooghte van een en twintich graden ende twee derde by Suyden de Linie / ghelijck Acosta ghetuyght; hoewel Herrera in syn Description de las Indias, stelt op de hooghte van neghenthien graden / achthien leguen van de stadt la Plata, ende acht leguen van de Laguna, die sy noemen de Aulagas, naer't Oosten / aen de voet van t'ghebergh te van Potosi, welck van dese Stadt leght naer't Noordt-oosten. Daer woonen by de vijf hondert huysghesinnen van Spaegniaerden / die haer werck maecken van de mijnen te doen bearbeyden / sonder de koop-lieden die gaen en komen om 't Silver te verhandelen; ende wel by de vijftich duysent Indianen die daer ordinaris resorteren: hoewel het een Stadt op sich selfs is / soo en heeftse gheen Corregidor, als alleen die van de Stadt la Plata; de Officiers van de Koninck woonen hier / ende syn schat-kiste wordt hier bewaert weghen dese Provincie.

Het vermaerde gheberghte van Potosi (leght Acosta) is gheleghen op de hooghte van een en twintich graden ende veertich minuten / soo dat het komt te legghen tusschen de Tropicos aen 't uyterste van de Torrida Zona; ende des niet teghenstaende / soo ist boven maten koudt / jae kouder als oudt Castilien in Spaegnien / ofte ook Nederlandt / daer't naer de hooghte des pools behoorde heet / ofte ten minsten ghetempert te wesen. T'ghene het selve soo koudt maeckt / is dat het Landt soo hoogh ende verheven is / ende t'eenemael om-vanghen van seer koude ende onstuymighe winden / insonderheyt van die sy daer noemen Tomahavi, die verbolghen ende seer koudt valt / ende daer regneert in May, Iun, Iul, ende Augusti. Den bodem daer ontrent is droogh / koudt ende seer onlustigh / gantsch barre / soo dat die gheen vruchten voort brenght / noch eenighe graynen / noch krupdt; soo dat hy van natueren onbewoonlijck is / soo door de ongheteme perthept van de Lucht / als de onvruchtbaerheyt van de grondt. Maer de begeerlijckheyt van t'Silver heeft ghemaeckt / dat dese plaetse beter bewoont is als eenighe ander plaetsen van Peru, ende doet de selve soo overbloeyen van alderhande noot-druft ende leckernijen / dat men niets en soude konnen wenschen / ofte men salt daer vinden; ende hoewel het daer alles van buyten moet toe-ghevoert worden / soo staen de marckten altijdts vol Fruyten / Confyten / Banquet / uyt-nemende wijnen / Syden / ende ander verciersels / soo seer als in eenighe plaetsen ter weerelt. Het couleur van desen bergh treckt naer het doncker-ros / ende heeft een liefelijcke vertooninghe / ghelijck als een effen Pavillioen / ofte Suycker-broodt: steeckt uyt boven alle andere berghen die daer ontrent legghen. Is moeyelijcken om op te klimmen / al hoewel men die te peerde kan op-rijden / komt boven punts ghewijs ende rondt toe / aen de voet is de selve wel een legue in't om-gaen / ende van den top tot aen de voet zijn sesthien hondert ende vier en twintich ghemeyne roeden / de welcke ghereduceert naer

1. 4. c. 4.

de mate van de Spaenſche mijlen/ſullen een quart van een legue upt brenghen, aen de voet van deſen bergh leght een ander kleyn bergsken/welck van de groote voort-komt/ daer in voor-tijden eenighe loſſe metalen wierden ghevonden/die daer ghelijck in beurſen wierden gevonden/ende niet in vaſte aderen/waren ſeer rijck/doch niet veel; noemden dit berghsken Guayna Potoſſi, welck is ſoo veel te ſegghen/als de jonghe Potoſſi. Aen de voet van deſen kleynen bergh beginnen de wooninghen van de Spaegniaerden ende Indianen/die ghekomen zijn om den rijckdom van Potoſſi te bearbeyden ende upt te trecken. Deſe vlecke magh by de twee leguen in't ronde hebben/ende hier is de grootſte toe-loop van volck van gantſch Peru. De mijnen van dit ghebergh̃te en zijn niet bearbeyt gheweeſt ten tijde van de Ingas, Koninghen van Peru, eer de Spaegniaerden daer quamen/hoewel ſy niet verre van daer de mijnen van Porco hebben doen graven/welck maer ſes leguen van Potoſſi legghen: d'oorſake moeſt weſen/dat ſy daer gheen kennis van en hadden: nochte naer dat de Spaegniaerden daer ghekomen waren/en heeft men daer gheen kennis van ghehadt/voor dat ſy daer by de twaelf jaren in Peru waren gheweeſt. Deſe mijnen wierden by ghetal ghevonden door een Indiaen/ende quam ſoo eyndelijck tot kennis van een Spaegniaert met namen Villaroel; die neffens Guanca een Indiaen/de eerſte twee mijnen voor hem dede regiſtreren in den jare 1545. in de ghelegh̃enthey̆t van Porco; waer van de eerſte wort genaemt la Rica, ende de andere Veta de Diego Centeno. Niet lange daer naer werdt daer noch een ader ontdeckt/welck ſy noemen del Eſtanno, van het Tin/welck ſeer rijck is upt-ghevallen/hoewel ſeer moeyelijck om te bearbeyden/om dat het metael ſoo hardt was als Vier-ſteen; daer naer in de maendt van Auguſtus des ſelven jaers vijfthien hondert en vijf en veertich wierdt ghere ghiſtreert de ader die ſy noemen Mendiera; dit zijn vier de principaelſte aderen ofte veeten van Potoſſi. Van de rijcke ader (welck de eerſte is die ontdeckt was) wordt ghelepdt/dat het metael de lenghte van een ſpietſe in de hooghte over-eyndt ſtont/in de maniere van een rodts-ſteen/van den bodem des aerdt-rijcks verheven ghelijck als eenen Hanen-kam/hebbende dry hondert voeten in de lenghte/ende derthien in de breedte; ende willen ſegghen/dat ſy ſoo ontdeckt ende ontbloot is ghebleven van den tijdt van de Sundt-vloedt/hebbende als een harde partije de kracht van 'twater weder ſtaen: Ende het Metael was ſoo rijck/ dat het wel half Silver was/ende heeft ſoo vervolght in rijckdom tot de vijftich ende ſeſtich vademen diep/daer't begon op te houden. In deſer voeghen wierdt Potoſſi eerſt ontdeckt/de voorſienichey̆t Godes gheoordonneert hebbende/dat deſen grooten rijckdom ſoo langh verborghen ſoude blijven/ende tot wel-ſtandt ende gheluck van Spaegnien eerſt ontdeckt worden ten tijden dat de Keyſer Carolus de vijfde het Keyſerdom ende de Koninck-rijcken van Spaegnien ende Indien belat. De ontdeckinghe van de mijnen van Potoſſi door gantſch Peru, ruchtbaer ghewo̊rden zijnde; ſoo zijn daer terſtondt veel Spaegniaerden naer toe ghetrocken/ende by naer alle de inwooners van de ſtadt la Plata, welck achthien leguen van Potoſi is ghelegh̃en/ om daer mijnen te verkrijghen; ende daer was inſghelijcks een grooten toe-loop van Indianen upt alle Provincien/ende inſonderhey̆t de Guairadores van Porco, ſoo dat het in korten tijdt de bewoonſte plaetſe wierdt van gantſch Peru. Den rijckdom van de rijckſte Silver-mijnen/daer men in voor-tijden heeft weten van te ſpreken/en is niet te verghelijcken by den rijckdom van deſe mijnen van Potoſi; want naer dat blijckt by des Koninck̃s Boecken ende Regiſters van't Contractatie-huys over die plaetſe/ende naer dat oude gheloof-weerdighe lieden verhalen/ten tijden dat den Licenciaet Polo daer gouverneerde/('twelck al langhe jaren is ghewees̃t naer de eerſte ontdeckinghe) ſoo wierden daer alle Sater-daghen aen-ghebracht om te quinteren (dat is/het recht van de Koninck/ofte de vijfde penninck af te trecken) hondert ende vijftich/ende ook twee hondert duyſent Pezos, ſoo dat de vijfde penninck voor de Koninck; alle weecke beliep dertich oft veertich duyſent Pezos ende alle jaer anderhalf millioen ofte wepnigh minder. In voeghen dat naer deſe reeckeningh alle daegh upt deſe mijnen wierden getrocken dertich duyſent Pezos, ende ſes duyſent voor den Koninck. Daer is noch een ander laecke die by ghebracht kan worden om den rijckdom van Potoſi te verſtaen; dat deſe rekeningh alleen is gemaeckt van dat Silver/welck te voorſchijn wordt ghebracht om ghemerckt ende ghequinteert te worden:

weſende

weſende een kennelijcke laecke in Peru, dat van over langhe tijden in deſe Rijcken / het Silver welck ſy noemen Corriente, ofte ganckbaer / niet ghemarckt ofte ghequinteert en wordt / ſoo dat de ghene die de gheleghenthept van deſe mijnen wel kennen / beſlupten / dat in die tijden den meeſten deel van 't Silver / welck upt de mijnen van Potoſi wierdt ghetrocken / onghequinteert bleef / te weten / al het Silver dat onder de Indianen ende Spaegniaerden ganckbaer was / ghelijck ick hebbe gheſien het ſelve als noch ghebruyckelijck te zijn in mijnen tijdt. Soo dat men licht ghelooven magh / dat wel een derde deel / ende moghelijck wel de helft van het Silver niet te voorſchijn en wordt ghebracht ofte ghequinteert.

Daer is noch een ander aenmerckinghe / dat Plinius verhaelt van de mijne van Babelo, dat deſelve wel vijfthien hondert paſſen wierdt bearbeydt / ende dat ſy alle de ſpatie leer ghequelt wierden van het water / welck een groot beletſel geeft. Daer deſe mijnen van Potoſi, hoewel der ſelver ſommighe wel twee hondert vademen diep komen te gaen / en hebben noyt water vernomen / welck het grootſte gheluck is van deſen bergh; Nademael de mijnen van Porco, welcke anders van overrijck metael zijn / hedendaeghs worden naerghelaten te graven / door het onghemack van 't water / daer aen-ghekomen zijnde; want de rodtſen te houwen / ende 't water upt te halen / zijn twee onverdraeghlijcke laſten / ende het eene is ghenoegh / jae te veel. In ſomma / de Koninck van Spaegnien krijght jaer voor jaer een millioen van de quintos alleen van 't Silver van Potoſi, behalven noch de andere rijckdommen van het Quick-ſilver / ende andere in-komſten van des Koninckx Tollen / welck mede een grooten rijckdom is. Soo dat de reeckeninghe ghemaeckt zijnde door ervaren lieden ten tijden van den Vice-Roy Don Franciſco de Toledo, is bevonden dat tot den jare vijfthien hondert en vier en ſeventich daer te Potoſi waren ghequinteert ſes en ſeventich millioenen; ende ſints die tijdt tot in den jare vijfthien hondert en vijf en tachtich inclups / wordt by des Koninckx Regiſters bevonden dat daer noch vijf en dertich millioenen ghequinteert zijn. Ende ſints die tijdt is daer noch meer rijckdoms upt ghetrocken / want ghelijck de ſelve Acoſta verhaelt / in den jare vijfthien hondert en ſeven en tachtich quamender in beyde de vloten van Peru ende Mexico elf millioenen / waer van by naer de helft den Koninck toe quam / ende de twee derden waren wel upt Peru ghekomen. Wy ſouden hier upt Acoſta by voeghen de maniere van 't Silver te bearbeyden / dan om niet te loopen buyten de limiten van ons propooſt / ſoo ſullen wy den Leſer verſenden tot Acoſta ſelfs.

Alſoo het minerael van 't Silver om het Quickſilver te beter naer hem te nemen / ghemalen moet worden; ende in Potoſi ghemeynlijck anders gheen water en is / dan dat van den regen voort-komt / ende dat voornementlijcken in de maenden van Decemb. Ianuarius ende Februarius, ſoo hebben ſy daer ſeker Lacken ofte ſtaende poelen ghemaeckt / die ontrent ſeventhien hondert roeden in 't omgaen zijn; ende dry vadem diep: ſulcke zijnder ſeven met haer verlaten ende ſluyſen / die ſy openen als ſy willen malen / ende als deſe Lacken wel vol geregent zijn / ſoo duert het malen ſes oft ſeven maenden. In de vallepe van Tarapaya, welck leght dry oft vier leg. van Potoſi, zijn noch ander water-molens / alſoo daer een riviere door-loopt. Aen 't eynde van deſe vallepe heeft men een Lack / ſoo rondt oft met een paſſer ghetrocken waer; ende hoewel 't Landt daer 't upt-komt / ſeer koudt is / ſoo is des niet teghenſtaende 't water van dit Lack ſeer heet; plachten daer dicht aen de kanten te baden / want komende wat meer naer 't midden toe is de hitte onverdraeghlijck. In 't midden van dit Lack maeckt het water een op-ſtijghende meulen / ende ſiedent water / van meer dan twintich voeten in 't begrijp / alwaer den oorſpronck ende op-komſte van 't ſelve Lack is: ende hoe wel ſyn op-komſte ſoo groot is / ſoo en ſiet men nochtans 't ſelve Lack nimmermeer vermeerderen / ofte verminderen / hoewel men daer een Canael heeft upt-ghetrocken / om ſeker water-molens tot het ſtampen van 't Silver te doen gaen.

Ses leguen van de ſtadt ende mijnen van Potoſi op den wegh naer de haven van Arica toe / is gelegen den bergh Porco met de vermaerde ſilver-mijnen / 2. leguen van het kleyne Lack / welck ſy noemen des Aulagas ofte Paria, welck is een oude gelegenthept van Silver-mijnen die by de Koningen van Peru van ouden tijden zijn ondergraven / ende upt de ſelve hout men voor ſeker gehaelt te weſen de groote menighte van

Acoſta lib. 4. c. 13.

l. 3. c. 16.

Silver / die by de Spaegniaerden onder de Indianen ende in de ſchatten van de Ingas, ende inſonderheyt in de Templen van Cuſco, ende elders is gevonden; ende noch by de Spaegniaerden is upt de ſelve mynen veel Silvers getrocken / tot dat den grooten rijckdom van Potoſi deſe mynen van Porco, gelijck verduyſtert heeft / ende minder doen achten.

Het vier en dertichſte Capittel.

Beſchrijvinghe van de Havenen, Reeden, Caben, ende Rievieren op de Zee-cuſte van LOS CHARCAS, ende de ſtreckinghe van de ſelve Cuſte

OP de cuſte van deſe Audientie die ſy noemen de los Charcas, de welcke begint op de hooghte van leventhien graden ende dertich minuten by Suyden de Linie Equinoctiael / aen de rieviere van Nombre de Dios, ofte Tambopalla, zyn de naer-volgende havenen / reeden / punten ende rievieren: Eerſt thien leguen naer't Suyden van de voorſz. rieviere Tambopalla ſteeckt een punt in Zee / wel een legue verder als het andere landt / waer op dry klippen leggen; ende ontrent een legue by Zuyden 't ſelve punt heeft men een goede haven / de welcke men noemt Puerto de Ylo, ofte Hilo, neffens een rieviere / op de hooghte van 18. graden ende 30. minuten; ofte 20. minuten / gheliick als Pedro de Cieça die ſtelt; dan volghens ſyn eyghen reeckeningh / kan maer 18. graden halen. De cuſte ſtreckt van hier Noordt-weſt ten Weſten ende Suyd-ooſt ten Ooſten / te weten van de hooghte van achthien graden tot de hooghte van achthien graden ende dertich minuten by Suyden de Linie / naer 't ſegghen ende bevindinghe van de Enghelſche / gheliick dan Pedro de Cieça voornoemt / mede leght / dat ſy van Puerto de Ylo voorts ſtreckt Suydt-ooſt ten Ooſten. Engelſche voyag.

Seven leguen van Puerto de Ylo, meer naer 't Suyden leght een bergh welck de Spaegniaerden noemen El Morro de los Diabolos; welck is een ronden heuvel: ende vyf leguen voorder is een kleyne rieviere van goet water; ende thien leguen voorder van deſe rieviere Suydt-ooſt ten Ooſten leght een anderen hooghen bergh / ende daer teghen over een Eylandt; ende daer by leght de haven van Arica op de hooghte van neghenthien graden ende twintich minuten / als Herrera ende Pedro de Cieça die ſtellen; maer de beſchryver van de Voyagie van Sir Francis Draeck ſtelt Arica op de hooghte van achthien graden ende dertich minuten / gelijck oock doet den ſchryver van Thomas Candiſch voyagie / ende Thomas Fuller in ſyn Memoriael. Olivier van Noort ſtelt die op de hooghte van achthien graden ende veertich minuten; ſoo dat naer deſe laetſte bevindinghen deſe haven op de hooghte van achthien graden ende een half / ofte wepnigh minuten meer behoort gheſtelt te worden.

De onſe die daer gheweeſt zyn in den jare 1599. ghetuyghen dat Arica maer een inwyck is / gheen haven eyghentlijck / maer wel een reede / die beſchut is voor de Suydelijcke / Ooſtelijcke ende Noordelijcke winden / maer niet voor de Weſtelijcke winden / daer is ſchoon ancker grondt / ende is licht te kennen; als ghy van by Suyden komt / ſoo openbaert hem eenen hoogen witachtighen hoeck / daer leght een kleyn Eylandeken ofte klippe dicht by: dit is de Suydt-hoeck van Arica, daer om komende / ſiet men ſtracks het Stedeken; men heeft daer niet te ſchouwen / dan dat men boven water ſiet / ende heeft een black ſtrandt / voorts hebt ghy aen de Noordt-zyde een black punt by t'water henen / ende leegh black Landt dat ſtreckt ontrent Noordt-weſt op / ſoo verre als men ſien kan / voorts te landtwaert in van dit blacke landt komt hoogh landt / ende is ſeer kennelijck: ſy waren met de ſloep dicht onder Arica, ende laghen dat daer gheſchut lagh op dry plaetſen / heel leegh neffens 't water / met het welcke ſy ſeer verre konden toe-repcken. De plaetſe ende haven is 70. leguen van Potoſi, naer dat Acoſta getuyght. Sir Francis Draeck weſende in de Suydt-Zee / quam met ſyn ſchepen in deſe haven / ende vondt daer dry barcken leggen / ſonder eenigh volck daer op / de welcke hy plonderde / ende vondt in een van deſe barcken 57. weggen Silvers / die elck ontrent de 20. pondt woegen; naer ſyn ghetuyghenis / ſoo en waren in de ſtadt maer twintich huyſen; dan andere ſegghen dat daer wel hondert huyſen zyn: gheliick wel te ghelooven is / ſiende den grooten handel die daer valt; want voordt ghehouden voor 1.4.c.41.

een

Digitized by Mi

een van de beſte havenen van de Supdt-Zee/ende alle t'Silver dat van Potoſi komt/ wordt hier geſcheept om naer de Stadt Lima ghevoert te worden: ende alle de koopmanſchappen worden hier ontladen om over landt naer Potoſi, ende die ghewiſſen ghebracht te worden. Lopes Vaz ſeght/ dat ſints de tijdt dat Sir Francis Draeck hier is gheweeſt /het Silver te Lande naer Lima wordt ghevoert/ ende niet meer ghela-den in deſe haven/ dan dat hier alleen de koopmanſchappen die van Spaegnien ende elders komen / hier worden ontladen: maer naer ick verſtaen van de ghene die noch niet langh geleden/in deſe plaetſen hebben verkeert/ſoo wordt het Silver hier van Po-toſi ghebracht / ende ghelcheept / als voren; de haven nu ghelterckt ende voorſien zijn-de met ghelchut / als voren verhaelt.

Van Arica loopt de cuſte (naer't ſeggen van Pedro de Cieça) Supdt-zupd-weſt 9. leguen, alwaer een rieviere in Zee loopt / die ſy noemen Pizagua. De onſe die hier wa-ren in den jare vijfthien hondert neghen en t'neghentich/ſtellen op de hooghte van ne-ghenthien graden ende ettelijcke minuten / een inwijck achter eenen hoeck/ghelijck een halve circkel / ſeer hooghe ende ſteyle grondt/ſonder voet-ſtrandt: ende ontrent de twin-tich graden / een Dorpken / welck ſy noemen Hickahick; waer al dor Landt ontrent is/met wepnigh groente; ende ſoo voorts op de twintich graden ende derthien minu-ten / al ſeer hoogh Landt / ſtreckende Noordt-noordt-oſt ende Supdt-zupdt-weſt/ ende oock Noordt ten Oſten / ende Supdt ten Weſten; ende daer by een kael ende bar ſandigh Eylandt; daer niets op en was. Olivier van Noort ſtelt Pizagua op twintich graden. Van Pizagua rekent men tot de haven van Tarapaca, op de ſel-ve cours / vijf en twintich leguen; ontrent deſe haven leght een Eylandt ontrent een le-gue groot / anderhalf legue van 't vaſte Landt / welck een baye maeckt daer de haven is gheleghen/ op de hooghte van een en twintich graden by Zupden de Linie.

Van Tarapaca tot Punta de Tacama, zijn vijf leguen op de ſelve ſtreeck / ende ſeſthien leguen voorder Puerto de los Moxillones, op de hooghte van twee en twintich graden ende dertich minuten; al deſe cuſte is ſeer hoogh Landt. Tuſſchen beyden deſe twee plaetſen heeft men de rieviere Pica; ende de rieviere de la Hoya; de welcke Oli-vier van Noort, noemt Rio de Loa, ende ſteltſe op de hooghte van twee en twintich graden / ende ſeght dat daer arm volckken woont / die niet en doen als viſſchen; ende voorts de rieviere Montelo.

De onſe die hier waren den jare 1599. ſtellen hier ontrent op de hooghte van twee en twintich graden ende vijf en veertich minuten den hoec van Agama; ende om den hoec een ſchoone baye: 't vaſte Landt is hier ſlecht ende effen. De ſelve ſtellen vijf mijlen voor-der Supdt ten Weſten/ende Supd-zupd-weſt Morro Morreno; daer legh naer haer bevindinghe een Eylandt recht voor een inwijck/welck een ſchoone haven maeckt/be-ſloten ende beſchut voor alle winden/ende is diep in 't in-komen/van by Zupden vijf en twintich vadem goede grondt; daer wel hondert ſchepen moghen leggen; ende is goet om in te zeylen door dien daer niet te mijden en is / als 't ghene men ſiet; dan daer en is noch verſch water/ noch hout te bekomen. Deſe Morro Moreno wordt oock ghe-naemt Punta de los Farallones: Candiſch in ſyn voyagie / ende Fuller in ſyn Memo-riael; als oock Olivier van Noort, ſtellen die op de hooghte van dry en twintich graden ende dertich minuten/ende ſeggen dat het een goede haven is; daer legh een Eylandt voor/ende men kan langhs beyde de zijden van 't Eylandt in komen: daer woont ſeer arm ende ſlecht volckken die ſeer miſerabelijck leven/ ende eten niet dan rauw viſch; en-de moeten daer van noch tribupt betalen aen de Spaegniaerden/voor de welcke ſy ſeer bevreeſt zijn.

Weer naer't Zupden/ naer't ſeggen van Herrera, legh la Quebrada, ende Punta Blanca, ende Quebrada Honda; ende de rieviere Santa Clara, welck is dertich leguen van Copiapo, daer deſe cuſte eyndicht / ende die van Chile begint.

De onſe/ als voren / ſtellen twee mijlen van Morro Moreno een hoeck; ende naer't Zupd-zupd-oſten een kleyn haventjen daer dry ofte vier ſchepen ſouden konnen leg-gen; heeft goede ancker grondt; men leghter achter een Eylandeken / welck ſy noemen Iſla de Guana; daer is 15. ende 16. vadem diepte / ende daer legh zout hoogh in 't landt daer gheen water van de Zee by en komt/ dan is moeyelijck te halen; dit zout is recht als dat ſy in Polen hebben; is bar Landt / daer Gras noch Loof en waſt, daer is

een in-wijck/ ſtreckende Noordt-noordt-oost in/tot ſommighe plaetſen wel anderhalf mijle wijt/ende oock een mijle/ten leſten rondt toe.

Voorts soo ſtellen ſy een Eylandt de Lobos, ende daer by hoogh ende ſteyl landt/ ſonder voet-ſtrandt / daer ſy gheen grondt en konden werpen; was al bar als het voorgaende; noemen hier een hoeck van Michel Diaz, ende dry leguen voorder Cabo de Lopez: ende gedencken dat 't Landt voorts tot Chile toe/een barre contrepe is/ daer loof noch gras en waſt; dor/ klippigh landt / aen de water-kandt ſteyl / ſonder voet-ſtrandt / ofte eenighe paſſagie om te gaen.

Het vijf en dertichſte Capittel.

Beſchrijvinghe van de binnen-landtſche Provincie, ende de Stadt Santa Cruz de la Sierra.

OM een eynde te maken met de beſchrijvinghe van Peru, ſoo ſullen wy hier noch by voeghen de gheleghenthepdt van een binnen-landtſche Provincie/ welck aen dese Landen van Peru wordt ghereeckent te behooren; welck naer de Stadt die daer by de Spaegniaerden is gheleght/nu ordinaerlijck wordt ghenaemt Santa Cruz de la Sierra.

Dese Stadt Santa Cruz de la Sierra is gheleghen/ naer 't leggen van Herrera, hondert leguen van de Provincie de los Charcas; nae't Oosten toe / in de wegh welck men neemt van de Charcas, naer de ſtadt Aſſumcion, in de Provincien van Rio de la Plata; tuſſchen welcke men rekent/ naer des ſelfs legghen/dry hondert leguen weeghs; heeft een Gouverneur op hem ſelven / de welcke daer gheſtelt wordt door den Vice-Roy van Peru, ende behoort mede tot de Dioceſe van de Provincien de los Charcas, ende daer is een Clooſter van Nonnicken / die ſy noemen de la Mercede. Dese Stadt is gheleghen in een Landouwe / de welcke ghebreck heeft van water / hoewel het daerom niet en laet vruchtbaer te weſen van Koorn / Wijn ende Maiz. De Stadt is ghebout aen de voet van 'tgheberghte / op een black veldt; ende van daer voorts beginnen de berghachtige ende drooge playnen; de huyſen zijn ten deele ghedeckt met bladeren van de Palm-boomen. Heeft een beke/welck voort-komt uyt ſekere rodtſen/ ende loopt in een Lack / welck vier leguen van de Stadt is gheleghen / daer veel viſch uyt op-komt naer de Stadt toe / welck ſeer ſoete ende ſmakelijcke viſch is.

Daer waſſen veel vruchten van die Landen/ ghelijck daer zijn Platanos, Guayabas, Pinnas ende Granadillas, Ambabayas, Luiumas, Tucumay, welcke alle ſeer goede/ ſoete ende ſmakelijcke vruchten zijn. Daer waſſen oock ſekere Palm-boomen die vruchten geven / van de welcke oock ſeker meel wordt ghetrocken / welck ſeer veel ende goet voetſel geeft; van de vruchten van Caſtillien heeft men daer Druyven/ Meloenen ende veel Vijghen; dan de boomen en zijn niet durabel/ ende de Granaden ende Queen en willen daer niet wel waſſen; noch oock het Koorn / hoewel men ghelooft dat het beter ſoude waſſen in 't Landt van de Chiquitos, (welck een ghedeelte is van dese Provincie) door dien daer blacke velden zijn die tamelijck wel van water voorſien zijn/ ende dat het daer koudt ende warm weder maeckt / naer de verſchepden ſaiſoenen: Het Maiz waſt daer wonderlijcken wel/ende geeft ghemeynlijcken hondert voor een.

Eertijdts leefden de ingheboorne van dese Provincie in huyſen van aerde ende ſlijck gemaeckt/ende vergaderden het regen-water in poelen ofte pannen / tot haren dranck/ ende ſtorven oock wel ſomtijts weghen ghebreck van water/ende ſloeghen malkanderen oock doodt om 't waters wille.

Dese Indianen wierden ſeer ghequelt ende vervolght van een ander natie van Indianen / welck ſy noemen Cheriguanaes, welcke haer ghebueren waren; ghelijck oock van de Titanes de welcke vijf en dertich leguen van Santa Cruz, woonen in een goede ende vruchtbare Landouwe. In dit Landt van de Titanes vindt men mijnen van Coper/ Loot ende oock Silber.

d.8.l.5.c. 10.11. De Natien van Indianen welc men noemt Chiquitos, is een goet ende ſtrijdtbaer volck/ ende arbeydtſaem; ſy vergaderen veel Maiz, Boontjens/ ende andere dierghelijcke

lijcke vruchten/ ende versamelen oock veel Cottoen; haer Vrouwen gaen ghekleedt: sy ghebruycken venijnighe kruyden om haer pijlen daer mede te vergiftighen; vele van dese Indianen/ gelijck oock mede van de Cheriguanaes, zijn met goetheyt daer toe ghebracht/ datse ontrent de Stadt Santa Cruz haer hebben komen neder-slaen; door dien de Cheriguanaes die in't gheberghte woonen/ zoo gheneghen zijn tot het menschen-vleesch te eeten/ dat sy veel van dit volck verslinden.

De ingheboorne van de Landen ontrent Santa Cruz, en hebben niet alleen veel Cottoens/ maer hebben oock veel verwen daer sy de Cottoen mede verwen/ als swart/ geel/ roodt/ ende oock blaeuw; met seeckere wortelen/ ende oock met de bladeren van een kleyn boomken/ welck sy weten te sieden ende te bereyden/ ende maecken daer broyekens af om mede te verwen/ ende 't voorschreven boomken duert vele jaren.

Acosta in syn vierde Boeck van syn Historie Naturael ende Morael, in't derde Capittel verhaelt/ dat sy in dese Provincie met ghebreydt ende gheweven Cottoen handelen onder den anderen/ ghelijck men elders doet met gheldt.

In't Landt van de Indianen welck men noemt Paicanos, de welcke wel twintich leguen woonen van de Stadt Santa Cruz de la Sierra, wassen sekere Calebassen die seer schoon zijn om aen te sien/ ende zoo groot/ dat sommighe wel een vaetjen ende meer nats konnen houden; sy ghebruycken die voor kisten ofte kassen om haer ghewaedt ende anders daer in te bewaren. 't Landt is seer heet/ ende oock seer koudt; de koude begint daer in Mayo, ende duert tot het begin van Augustus, ende pleegh by wijlen ende op sommighe jaren zoo extreem koudt te wesen/ dat de Cottoen-boomkens vervriesen/ ende men heeft ghesien dat de boomen die sy noemen Ambaibas, tot de wortel toe vervrosen; dese schade lijden sy meesten-tijdt by de Zuyden windt/ die daer waeyt van half Iunius, tot het eynde van Iulius; de meeste hitte hebben sy ontrent Kersmis. t'Begint daer seer te reghenen ontrent St. Franciscus dagh; haren principalen zaey-tijdt is ontrent Alderheylighen/ ende haren Oegst in't eynde van Maert. In de tijdt van de reghenen/ pleegh het reysen aldaer over Landt belet te worden door het op-wateren van de rievieren; ende door dien de wegh welck door een Bosch van Palm-boomen (welck wel vier dagh-reysen duert) ghelegen is/ al moerassich wordt/ ende diep; dit Palm-bosch heeft syn begin vijf en twintich leguen eer men aen de Stadt Santa Cruz komt; ende ter contrarie/ zoo en wordt dit Landt niet bequamelijcken bereyst in de maendt van Iunius tot in October toe/ door 'tghebreck van water/ zoo dat daer vele in die tijdt reysende/ van dorst zijn ghestorven; ende andere om dit te ontgaen/ draghen 'twater met haer in Calabassen.

Te Santa Cruz ende in de plaetsen daer ontrent/ wast veel Suycker-riedts/ welck sy daer planten/ ende kan veel jaren dueren; maecken daer goede Syrope van/ ende oock uytermaten goet Suycker. In een dellinghe niet verre van de Stadt/ is menichte van kleyn Wildt; veel Koeyen/ Wilde Verckens; menichte van Perdrijsen/ Paeuwen/ Faisanten/ Papegaeyen/ ende ander ghevoghelte: daer zijn veel Schildt-padden ende dierghelijcke Dieren; oock eenighe schadelijcke/ als Beyren/ ende veel wreede Tigren; oock Slanghen/ ende andere venijnighe Dieren. Daer wast oock seer schoone ende groote Cannafistola: Caroben in abundantie; Guaiacan ende andere medicinale boomen.

Alle 'tvolck van dese contreyen zijn nederigh ende dom/ ende gantsch niet loos: waren eertijdts Afgoden-dienaers/ dan sy hebben nu het Christen-gheloove wel beginnen aen te nemen: spreken de Diaguiten tale/ de welcke ghemeyn onder haer-lieden is/ hoewel sy noch vier bysondere eyghen talen onder haer-lieden hebben: Sy kleeden haer te voren met de veeren van de Struys-voghelen/ die sy daer veel hebben; dan sints de Spaegniaerden haer gheleert hebben de Cottoen te havenen/ zoo ghebruycken sy die nu tot haer kleedinghen; ende zijn groote handelaers/ doch al by manghelinghe.

Door dese Provincien is eerst ontdeckt de onderhandelinghe tusschen de Landen van Peru, ende die van Rio de la Plata, in den jare vijfthien hondert ende acht en veertich/ door een Spaegniaert met namen Nuflo de Chaves; 'tvolck van die contreyen werdt by hem ghenaemt Taguamacis.

Dertich leguen van dese Stadt naer het Oosten toe/ leght de Prouincie van Ytatin, daer veel Mynen worden ghevonden van diversche Metalen.

Ontrent Santa Cruz zyn noch eenighe andere Prouincien ende volckeren gelegen/ ghelyck als daer zyn de Chiuichicocis, los Moxos, Cheriguanaes, Tipiones: ende de Spaegniaerden hebben eertyдts hier noch ghehadt een Stadt die sy noemden la nova Rioia, ende een vlecke/ welck sy noemden la Barranca, de welcke by de Wilde van dat quartier/ ende namentlyck de Cheriguanaes, gantsch ghedestrueert zyn/ ten tyde dat Conde de Neyva, Vice-Roy was in Peru; ghelyck ock de voorschreven Nuflo de Chaves, die t' Gouvernement van die Prouincien in recompense van synen dienst in't vinden van desen wegh/ hadde bekomen; van een Cheriguanaes seer verraderlycken is doot-ghellaghen ghewest. De voordere gheleghenthept van dit ghewelte/ sal ock aengheroert werden in de beschryvinghe van't Gouvernement van Rio de la Plata, alsoo dese landen met den anderen confineren/ ende de Prouincien van Santa Cruz de la Sierra een door-tocht gheven/ aen de ghene die upt de Prouincien aen de Paraguay ende Parana gheleghen/ willen naer Potosi ofte eenighe andere quartieren van los Charcas.

BESCRHII-

Digitized by Google - Digitized by Micro

Univ Calif - Digitized by Microsoft ®

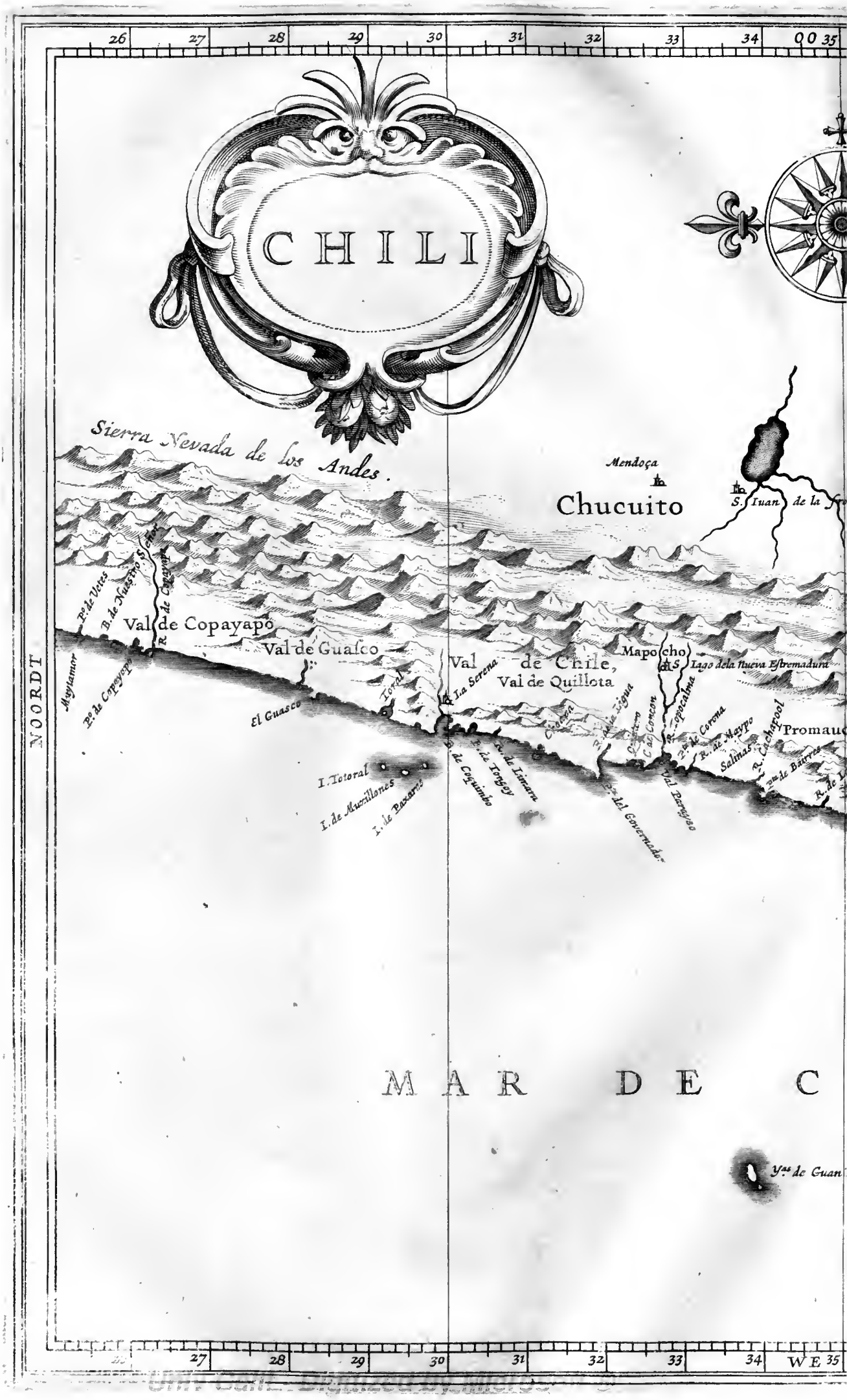
CHILI
Sierra Nevada de los Andes.
Mendoça
Chucuito
S. Iuan de la
Val de Copayapo
Val de Guasco
Val de Chile,
Val de Quillota
Mapocho
S. Iago dela Nueva Estremadura
Promauc
El Guasco
Toral
La Serena
I. Totoral
I. de Muxillones
I. de Paxaros
B. de Coquimbo
R. de Tongoy
R. de Limara
Val Paraiso
Salinas
R. Cachapool
Pta de Bairres
NOORDT
MAR DE C
Ys de Guan
26
27
28
29
30
31
32
33
34
35
WE

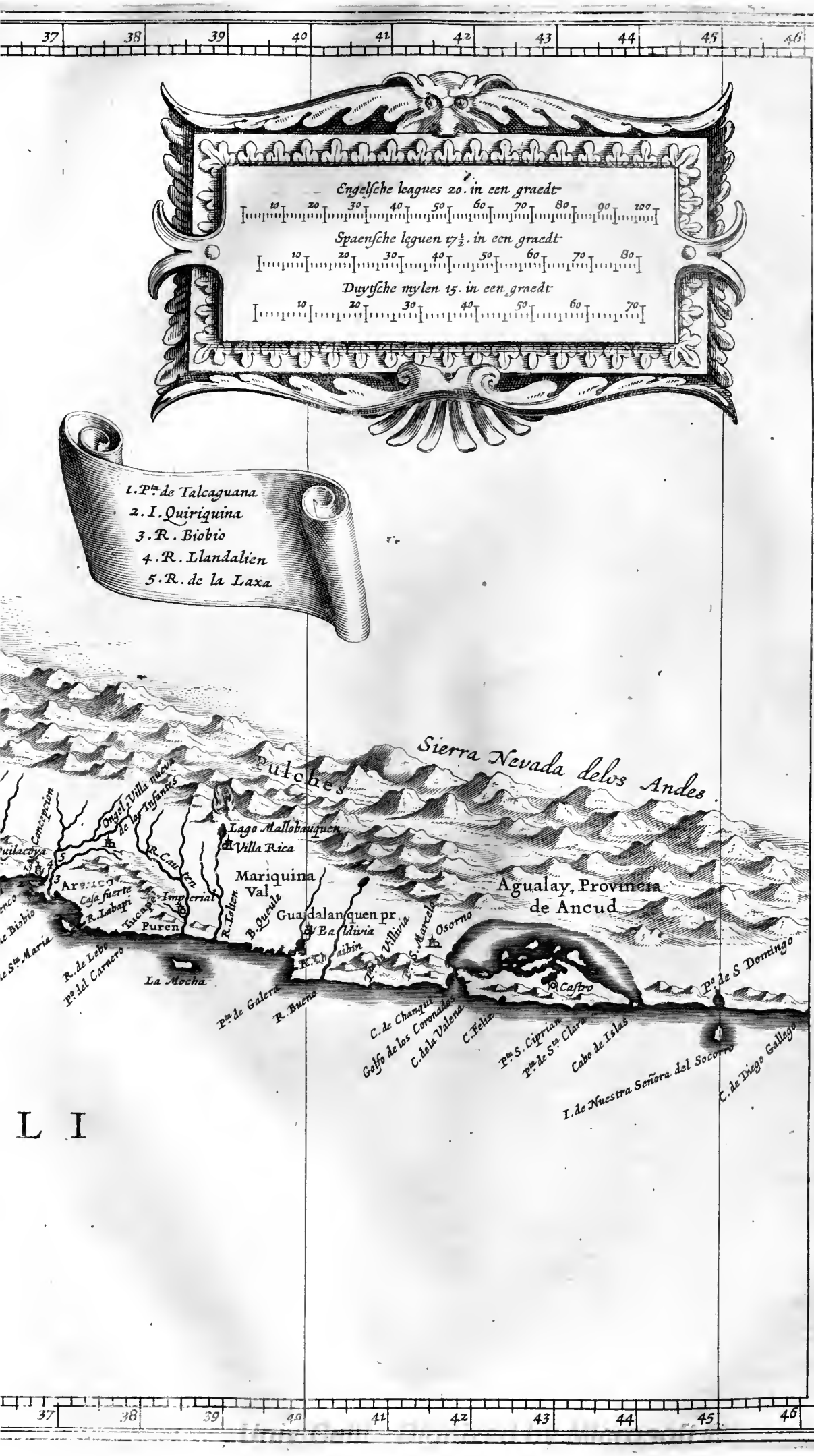

Engelsche leagues 20. in een graedt
Spaensche leguen 17½. in een graedt
Duytsche mylen 15. in een graedt
1. Pta de Talcaguana
2. I. Quiriquina
3. R. Biobio
4. R. Llandalien
5. R. de la Laxa
Sierra Nevada delos Andes
Pulches
Lago Mallobauquen
Villa Rica
Mariquina Val
Guadalanquen pr
Baldivia
Agualay, Provincia de Ancud
Osorno
Castro
Puren
La Mocha
Pta de Galera
R. Bueno
C. de Chanqui
Golfo de los Coronados
C. de la Valena
C. Felix
Pta S. Ciprian
Pta de Sta Clara
Cabo de Islas
I. de Nuestra Señora del Socorro
C. de Diego Gallego
Po de S Domingo
R. de Lebo
Po del Carnero
Casa fuerte
R. Labapi
Tucape
Imperial
R. Tolten
B. Queule
Pta de Villivia
S. Marcelo
Concepcion
Ongol, Villa nueva de los Infantes
Quilacoya
Arauco
ZVYDT
L I

Univ Calif - Digitized by Microsoft ®

BESCHRIIVINGHE
Van
WEST-INDIEN.
Het elfste Boeck.
CHILE.

Het eerste Capittel.

De generale beschrijvinghe van de Provincie van CHILE.

HEt Gouvernement van Chile, absolutelijck ghenomen/streckt sich (naer't segghen van Herrera) van de uyterste frontieren van't Koninckrijck van Peru, tot aen de Strate van Magellanes, ende heeft in de lenghte van het Noorden tot het Zuyden/ beginnende van de valleye van Copiapo, welck leght op de hooghde van ses en twintich graden by Zuyden de Linie Equinoctiael/ vijf hondert Spaensche mijlen/ ende in de breedte Oost ende West/ van de Zuydt-zee af tot de Noordt-zee toe/ van vier hondert tot vijf hondert ghelijcke mijlen/ al meest Landt dat noch te bevredighen ende te conquesteren is/ wordende allenskens smaller ende smaller naer de voorschreven Strate toe/ al waer het maer tneghentich ofte hondert leguen breedt is: Maer de Provincie van Chile strictelijck ende eyghentlijck ghenomen/ voor zo vele daer woon-plaetsen by de Spaegniaerden zijn gheleght/ en heeft maer in de lenghte langhs de custe van de Zuydt-zee by de dry hondert leguen, ende in de breedte twintich/ ende oock wel minder/ van de selve custe tot aen de Cordillera van 'thooghe gheberghte/ welck sy noemen de Andes; welck zijn eynde neemt aen de voorschreven Strate van Magellanes, ende loopt langhs ende door dese Provincie van Chile, seer hoogh/ ende by naer altijdts met veel sneeuws bedeckt.

Het Landt van Chile is meest vlack/ immers sonder merckelijcke hooghte/ uytghenomen daer 'tgheberghte van Peru af-komende/ welck sy noemen la Serrania, door passeert; welck hier maer twee ende dry leguen van de Zee-custe en loopt; ende op sommighe plaetsen oock wel tot aen de Zee toe. De temperature van de Lucht/ door dien dit Landt gheleghen is buyten den Tropicus Capricorni, is wat verscheyden/ naer de verscheyden hooghten van den Polus Antarcticus; ende also het ghelegen is by naer op de selve hooghte van den Zuydt-pool/ ghelijck als Spaegnien gheleghen is van den Noordt-pool/ zoo heeft het syn Somer als het Winter is in Spaegnien/ ende ter contrarie zijn Winter als het Somer is in de Landen van Spaegnien: In voeghen dat in de voorseyde Provincie van Chile, de wateren ende den reghen seer overvloedelijcken met de koude aen-komen/ ten tijden dat de Son van dese quartieren begint af te wijcken/ 'twelck gheschiet van 't eerste van April, tot uytgaende September; ende de warmte ende drooghten komen weder/ wanneer de Sonne haer weder komt te genaecken. Wt welcke oorsaecke 'tselve Landt/ zo wel in de vruchten van de Lande/ als mede in de vernuften van de in-geborene/ veel naerder over een komt met de conditien van de Landen ende Volckeren van Europa, als wel eenighe andere Landen ende Volckeren van Indien doen. Wesende een Landt dat van sich selven vruchtbaer ende frisch is/ ende daer alle vruchten gelijck in Spaegnien wel voort-komen; welck Koorn ende Wijn geeft in overvloedt/ ende ooc veel schoone Weyden ende Vee heeft. Is een ghesont ende wel ghetempert Climaet/ tusschen heet ende koudt/ hebbende natuerlijcken Somer ende Winter. Haer Lente begint in

Septem-

Univ C... ...osch ®

September, haer Somer in December, den Herbſt in Martio, ende de Winter in Iunio; den langhſten dagh is die van St Lucie, ende de koꝛtſte van St Barnabas: Doch zo is de warmte in Chile grooter als de koude: ten blixemt ofte dondert daer niet veel; in eenige vallepen valt op ſeeckeren tijdt zo machtigen dauw/ dat de ſelve ſtijft ende vergadert woꝛdt als Suycker/ende woꝛdt ſeer gheſont ghehouden ghelijck als de Manna. De vochtichepdt van dit ghewelte is ſulcks/ dat het gras 'tgantſche jaer dooꝛ groen blijft/ ende de boomen die in't gheberghte ſtaen/ behouden haer bladeren: de Wepden/ de Jacht/ ende de Viſcherije in de Zee ende de Rievieren zijn ghemepn/ dooꝛ toe-latinge van den Koninck van Spaegnien; ende men gheeft daer den repſenden man van d'een bewoont quartier tot het ander/ de koſt om niets. In't gantſche Rijck van Chile vindt men een ſoꝛte van tamme ende oock wilde Schapen/ van maeckſel bp naer als de Camelen/ upt-ghenomen datſe gheen buldt en hebben op den rugge/ veel grooter als de Schapen van Spaegnien/ ende oock hooghꝛ/ hebbende 'tlijf ghemepnlijck een Vara ofte Spaenſche elle lanck/ ende den hals dꝛp vierendeel van ghelijcke elle/ den opperſten mupl ghelpleten/ dooꝛ welcke klove ſp haer ſchupm upt-ſmijten teghen de ghene daer ſp op vergrammen; haer vleeſch is wat dꝛooghꝛ als dat van de Spaenſche Schapen; haer voedtſel is gras/ ende zijn dooꝛgaens wit ofte ſwart van couleur/ ende oock eenighe aſch-graeuw. De Wilde ofte Bergh-ſchapen zijn rosachtigh van couleur/ dꝛandigh ende glinſterende roodt; ſachte/ langhe ende blinckende Wolle/ ende van ongheliick meerder weerde als de Wolle van de Spaenſche Schapen; want de vacht gheldt wel een Ducaet/ ende 't Schaep vier ofte vijf Ducaten/ daer de Spaenſche Schapen maer en ghelden twaelf Realen/ ende de vacht een Reael. Daer woꝛden van de Wolle van de ſelve Schapen/ Laeckenen ghemaeckt/ die een luſter hebben als de Camelotten; men lepdt deſe Schapen bp de ooꝛen/ in de welcke ſp een gat hebben daer men een kooꝛde dooꝛ-ſteect/ ende daer bp treckende/ lepdt men de ſelve daer men wildt; anders los zijnde/ zo loopenſe ſeer/ inſonderhept de Wilde/ die zo ſnel ofte ſnelder loopen als een Peerdt.

Beneffens de Tarwe/ Gerſte/ ende Maiz, waſt in dit Rijck noch een ander graen/ welck ſp in haer tale noemen Teca, 'tis het aldervꝛoeghſte dat bp de Indianen woꝛdt ghelaept/ want ſp laepen dat in Februario ende Martio, ende woꝛdt in November geſneden vooꝛ de Gerſte. 'tKrupdt en is de Gerſte niet ſeer ongheliick/ waſt een halve Vara ofte Spaenſche elle hoogh/ bp naer als de Haver/ zijn Koren is gheliick de Rogghe/ doch wat minder; ſp ſnijden ende vergaderen het eer het dꝛoogh is/ ende laten het in de ſchooven dꝛooghen bp de Sonne: ende naer dat ſp het ghedoꝛſcht hebben/ zo bꝛaden ſp het in heet zandt/ ende bꝛeecken het op een vierkanten platten ſteen/ met een ſteenen rolle van de lenghte ende dickte van een mans arm: waer mede ſp het in koꝛten tijdt bꝛeecken: ende voeren het meel met haer als ſp ergens repſen: ende een muddeken van dit meel is bequaem om een man te voeden vooꝛ acht daghen; het dient haer vooꝛ koſt ende dꝛanck; want ſp dꝛincken het met veel waters vermenght; ende met wepnigh waters ghetempert/ eten ſp het ſelve.

Men vindt hier noch een ander bpſondere vꝛuchte/ wallende aen Wilde boomen/ van de ſes en dertich graden opwaerts/ welck dooꝛgaens bp de inwoonderen woꝛdt ghegheten/ ende noemen die in haer tale Vnni, ende de Spaegniaerden noemen die Murtilla, is roodtachtigh van couleur/ ende gheliick een kleyne Dꝛupve/ wat grooter als een Erwete/ van maeckſel ende couleur bp naer als de grapnen van de Granaten/ van ſmaeck tuſſchen 'tſoet ende ſuer/ de Dꝛupven ſeer naer-komende/ in werckinghe heet ende dꝛooghende; daer woꝛdt Wijn van ghepers/ die wel de beſte is naeſt die van de Dꝛupven; is de tonghe ende maghe ſeer aenghenaem/ verteert de overtollighe humeuren van 'thooft; ende verweckt den appetijt/ ſonder eenighe pijne aen 'thooft ofte maghe te veroꝛſaken; men magh daer wel eens zoo veel waters bp doen als bp de Wijn: is ſeer klaer ende ſubtijl/ ende werckt van ſelfs ſonder dat men 'tvper daer toe behoeft te beligen. Men maeckt daer oock azijn af/ welck beter van reuck ende ſmaeck is als den Wijn-azijn. 'tVooꝛnaemſte dat deſe Pꝛovincie van Chile zoo vermaert maeckt te zijn/ zijn de rijcke Goudt-mijnen/ daer zoo veel Goudts is upt ghehaelt. 'tVolck van de Lande is wit/ dan hebben de vooꝛ-hoofden ſeer hapꝛigh/ 'twelck ſchijnt vooꝛt te komen van de vochtichepdt van het Landt; hebben haer ſeer veel verbetert ſints de komſte van de Spaegniaerden/ ende ginghen eerſt meeſt naeckt:

ende

Digitized by Mic

ende nu hebben ſy veel Vees/ daer ſy vleeſch van eten / ende de Wolle gebruycken ſy tot haer kleedinghe; zijn leer gheneghen tot tuyſchen/ ende betalen wel. 't Landt is in delen deelen qualijck bewoont door de continuele oorloghen van die van Arauco, ende haer gheconfedereerde teghen de Spaegniaerden: want daer en is gheen gedeelte van Indien/dat Spaegnien meer volcks ghekoſt heeft/ als dit Chile, ende daer ſy noch tot heden toe onſeeckerder woonen/ ghelijck hier naer noch particulierder ſal aengheroert worden.

Het tweede Capittel.

Van de Woeſtijne van Atacama, ende de weghen over landt van't Koninckrijck van Perv naer de Provincien van Chile toe.

DE Woeſtijne van Atacama, ſcheydt de Audientie van los Charcas, ende het Koninckrijck van Peru, van de Provincie van Chile; ende men reyſt van't voorſchreven Koninckrijck van Peru, te lande naer Chile toe/ door twee verſchepden weghen; de eene door de Woeſtijne Atacama, ende den anderen door't gheberghte. De Woeſtijne van Atacama is t'neghentich ofte hondert leguen lanck/den Tropicus van Capricornus palleert daer midden over; is by naer gantſch droogh ende ſonder water/ ende in de winter en kan men daer niet reyſen door de menichte van ſneeu/ waer door de reyſende lieden vergaen/ende verdrieſen; men vindt daer oock gantſch geen groente/ noch loof/ noch gras, als alleenlijcken in vier ofte vijf plaetſen/ daer men wepnighe Wilde Schapen vindt/welcke ſy daer noemen Guanacos, de welcke niet veel toe en nemen/ weghen het ghebreeck van water ende voedtſel. d.6.l.2.c.14.

By naer recht in't midden van dese Woeſtijne is ghelegen de beecke ofte riviere die ſy noemen de la Sal, op de hooghte van dry en twintich graden ende vijf en veertich minuten/ komt upt het Oosten van de bergen af/ende loopt na t'Westen in de Zuytzee/ door een ſeer diepe vallepe/ twee en twintich leguen van de Xaguyes, welck zijn ſekere Bron-putten van verſch water/ want in die twee en twintich leguen weeghs/ en heeft men gheen ander verſch water als dese putten.

Dese beke ofte riviere/ is van al soo ſouten water/ dat het in de handen ofte in eenich vadt ſtracx in Zoudt verandert/ende de oevers leggben vol van het voorſchreven Zoudt.

Den tweeden wegh over het gheberghte is noch langher ende ghevaerlijcker/ want men palleert over de Cordillera nevada, ofte ſneeuw-gheberghte/ met groot ghevaer/ weghen de koude winden ende menichte van ſneeuw/ waer door de menſchen ghedoot worden/wanneer ſy desen wegh nemen bupten ſyn rechte ſaiſoen/ upt oorſake van de ſubtijle winden/die de menſchen tot in het binnenſte van het lichaem penetreren.

Daer waept (ſeght Acoſta) een klepn ende ſlap windeken/welck in ſulcker voegen door dringht ende door-ſnijdt/ dat daer de lieden doodt ter aerden van vallen ſonder by na pets te gevoelen. Gelijck het ſelve gebeurt is in de eerſte ontdeckinge van Chile, by de Spaegniaerden door desen wegh voor-ghenomen/ als wanneer daer een grooten hoop menſchen doodt is blijven legghen/ welcker lichamen men langhe jaren daer naer heeft vinden legghen/ ſonder eenighen quaden reuck ofte verderf van ſich te gheven. Verſchepden vreemde exempelen zijn daer van te leſen by Acoſta, in de plaetſe voren aen-gheroert/die wy om korthepts wille hier voor by gaen. Don Diego Almagro die dese Provincie van Chile eerſt beſochte ende ontdeckte in den jare 1536. nam ſynen wegh door de Charcas, op een plaetſe ghenaemt Topiſa, in de Provincie van de Chicas gheleghen/ ende van daer naer de Provincie van de Xuxuyes, welende een ſtrijdtbare natie van Indianen ende menſchen eters/van de welcke wy hier naer noch ſullen ſpreken; ende soo voorts naer een ander Provincie welck ſy noemen Chaquana; ende van daer voorts door een woeſt ende moeyelijck landt van Salpeterighe gront/ ende gantſch onvruchtbaer/tot aen't hooghe gheberghte/ welck hy vol ſneeuw vondt legghen; gheen andere upt-komſte ſiende/ soo palleerde hy dit gheberghte met onuytſpreeckelijcke moeyte/ende groot verlies van Menſchen ende Peerden/ende quam soo eyndelijck in de vallepe van Copiapo, welck is by de twaelf leguen van't hooghſte van dit ſneeu-gheberghte. Door de groote onghelegenthepden van dese twee weghen te lande/ l.3.c.9. d.5.l.10. c.1.

lande / soo reyst men nu meest te water ende langhs de Zuyt-zee van Peru naer Chile toe; ende by wijlen oock wel langhs de custe door de Woestijne van Atacama, hoewel het een moeyelijcken ende quellijcken wegh is / doch by verre en na soo gevaerlijck niet als den anderen over't gheberghte.

De Spaegniaerden remarqueeren dat van de hooghte van dry en twintich graden by Zuyden de Linie ofte daer ontrent / tot aen de Strate van Magellanes toe; meest waeyen dryderley winden / te weten den Zuyden-windt inde Lente ende Somer / en eenighe andere dagen dat het klaer weder maeckt; den Noorden-windt des Winters ende eenighe tijden dat het veel reghent; ende de Weste-windt als den Noorden-windt komt op te houden / welcke somtijden groote slach-reghenen veroorsaeckt / ende is contrarie windt op de custe van Chile.

De Provincie van Chile wort gheregeert by een Gouverneur / de welcke staet onder den Vice-Roy van Peru, ende de Audientie van los Reyes, ende wort by den voorschreven Vice-Roy ghestelt: daer zijn twee Bisdommen by de Spaegniaerden opgherecht / ende elf steden ofte woon-plaetsen gheleght / die wy vervolghens sullen beschrijven.

Het derde Capittel.

Van de Valleyen Copiapo, Guasco, ende Chile.

Herr. d. 7. l. 1. c. 4.

AEn het begin ende eerste aen-komen van Chile naer Peru toe / is gheleghen de valleye Copiapo, welck soo veel is te segghen in de Indiaensche tale / als acker van Turquoysen / door dien daer in de selve valleye een bergh leght / daerder seer vele in werden ghevonden / de welcke seer goet zijn / alhoe wel sy door de groote menichte weynich werden gheacht.

Dese valleye is wel de alder-vruchtbaerste van het gantsche landt van Chile, door dien daer Maiz-halmen wassen / soo hoogh als Lancen; ende de grootste ayren zijn by naer een halve elle / ende de kleynste een vierendeel lanck / soo dat sy ghemeynlijcken wel dry hondert voor een gheven. In ghelijcker voeghen soo wassen daer oock seer overvloedich alle andere vruchten / soo wel die van Spaegnien daer zijn ghebracht / als die van den lande. Daer loopt een rievierken door dese valleye / de welcke van het hooghe gheberghte komt af-loopen / ende loopt wel twintich leguen door dit landt / ende soo voort in de Zuydt-zee / in een fraeye baye / de welcke dient voor een haven / daer de schepen konnen anckeren; ende dese baye ende haven is ghelegen op de hooghde van 26. graden by Zuyden den Equinoctiael / naer het segghen van Herrera.

Van dese valleye ende haven van Copiapo, rekent men naer des selfs segghen / vijf en dertich leguen tot de valleye ende haven van Guasco, welcke soude gheleghen zijn op de hooghte van neghen en twintich graden by Zuyden de Linie; heeft insghelijcks een baye ende haven ofte reede / daer een kleyn rievierken uyt-loopt in de Zee / 't welck van het Oosten uyt de hooghe sneeuw-berghen af-komt / met het welcke de in-woonders haer zaey-landen wateren / so dat dese valleye van Guasco, by naer alsoo vruchtbaer is als de voorgaende valleye van Copiapo. In dese valleye ende andere / vindt men menichte van Perdrijsen ende Wilde Schapen van de lande / ende seecker aschgraeuwe Eeckhoorentjens die seer schoone vellekens gheven om mede te voeyeren. Ten tijde dat dese Provincien van Chile eerst wierden ontdeckt by de Spaegniaerden / onder't beleydt van Valdivia; soo was in dese valleye van Guasco een woonplaetse geleght van Spaegniaerden / de welcke sy noemden St. Iago de la neuva Estremadura, op een plaetse ende ghelegentheyt die by de in-woonderen wierdt ghenaemt Mapocho, veerthien leguen verscheyden van de Zuydt-zee / daer een bequame haven leght / hoe wel kleyn; zy bouwden daer oock een fortresse tot haer-lieden bescherminge teghen de Wilde van de Lande. Dan dese stadt ende fortresse wierdt daer naer weder verlaten / ende de stadt elders gheleght / ghelijck wy hier naer sullen verhalen. Veerthien leguen van dese plaetse loopt de rieviere welcke de Chilesen noemen Cachapool. Aen de selve valleye paelden oock de Provincie van de volckeren welcke sy noemen Parmacanes, van de welcke men komt aen de rieviere Maule, ende aen de Dorpen van Gueler ende Tata, ende soo voorts te Quilacura.

Olivier

Olivier van Noort ſtelt de haven van Guaſco op de hooghte van acht en twintich graden ende dertich minuten/ende leght dat het een goede reede is voor ſchepen/achter eenighe klippen die bupten aen legghen; ende daer komt een rievierken van verſch water af-loopen/welck oock ghenaemt wordt Guaſco, dan 'twater is daer quaet te halen: daer en ſtaen gheen huyſen dan te landtwaert in; ende daer wallen alderhande vruchten/ hoewel daer weynigh gheboomte is ontrent de cuſte.

Naeſt de vallepe van Guaſco, volght de vallepe Chile, welck wel een van de voornaemſte is van 'tgantſche ghewelte; zoo dat het ſchijnt/het gantſche Landt zijn naem daer van heeft verkreghen; hier waren in voor-tijden de Goudt-rijcke mijnen die ſy noemden de Quillota; upt de welcke Valdivia in ſynen tijdt zoo grooten rijckdom heeft ghetrocken; hy bouwde daer een Fortreſſe tot beſcherminghe van 'tvolck/ welck in de Mijnen wrochte.

Lopes Vaz getuyght dat aen de haven van Copiapo leght een kleyn haven/welcke is bewoont by Indianen die ten dienſte ſtaen van de Spaegniaerden / ende dat den Gouverneur van deſe plaetſe daer heeft een Supcker-Ingenio, daer goet Supcker wordt ghemaeckt.

Het vierde Capittel.

Beſchrijvinghe van de Steden LA SERENA, ende St. IAGO.

DE eerſte Stadt van Chile, ofte de naeſt-gheleghenſte aen Peru, wordt by de Spaegniaerden ghenaemt la Serena, was ghebouwt by Valdivia, Gouverneur van Chile, in den jare vijfthien hondert ende vier en veertich/niet verre van de Supdt-zee/in de vallepe van Coquimbo; waer door deſe Stadt oock by wijlen Coquimbo by de Spaegniaerden wierdt ghenaemt: is gheleghen naer 'tlegghen van Herrera, op de hooghte van dertich graden by Supden de Linie; den langhſten dagh is daer van veerthien uyren/ den elfſten December; ende den langhſten nacht den elfſten van Iunius: hoewel dat Herrera in ſyn Deſcripcion de las Indias leght dat de haven van Coquimbo leght op de hooghte van twee en dertich graden/waer in hy hem abuſeert; want de vopagie van Olivier van Noort ſtelt die op dertich graden/ende die van Thomas Candiſch op 29. graden ende 30. minuten/zoo dat ſyn rechte hooghte moet weſen ontrent de neghen en twintich en een half/oft dertich graden by Supden de Linie. Leght ſeſtich leguen van de Stadt St. Iago naer 't Noordt-noordt-ooſten toe/ghelijck Herrera ghetuyght. Heeft een ſeer bequame haven/welende een in-ham ofte groote bape/ al waer de ſchepen ontladen worden twee leguen van de voorſchreven Stadt: heeft een kleyne rieviere/ waer mede alle de vlacke Landen ghewatert worden/zo dat daer alle ſoorten van vruchten ende krupden overvloedigh voort-komen; men heeft daer goede villcherije/ voorts vleeſch/ broodt ende wijn/ende ander noodtdruft tot onderhoudt van s'menſchen leven. Ten reghent daer niet veel/ dan twee ofte drymaels des jaers; ende men heeft daer veel ſchoone zaey-landen. In de limiten van deſe Stadt wordt veel Goudts vergadert; ende ſeven leguen van de Stadt is een bergh gheleghen/ daer de Spaegniaerden ordinaerlijck veel Goudts upt-halen.

Lopes Vaz ſeght in ſyn beſchrijvinghe van deſe quartieren/dat in deſe Stadt van la Serena wel twee hondert huyſen zijn; ende moet al een tamelijcke wel bewoonde Stadt weſen/ door dien in de vopagie van Sir Francis Draeck wordt verhaelt/ dat de Engelſche daer landende om verſch water te halen/ de Spaegniaerden af-quamen wel met dry hondert Peerden/ende twee hondert te voet/ende de Engelſchen verjaeghden. Het verhael van den Spaenſchen Piloot by Olivier van Noort ghetuyght/dat de Spaegniaerden alle de Indianen hier ontrent hebben upt-gheroept/ zoo datſe nu daer gheen volck meer en hebben om de Goudt-mijnen te bearbeyden / hoewel daer noch ſeer rijcke Mijnen zijn van Goudt ende Koper.

De ſtadt St. Iago, welck is de principaelſte ſtadt van 'tgantſche Landt van Chile, is gheleghen op de hooghte van vier en dertich graden by Supden de Linie/ ende op de lenghte van ſeven en ſeventich graden van den Meridiaen van Toledo, naer 't legghen van Herrera: vijfthien leguen van de Supdt-zee/ ende thien leguen van de vallepe Chile voor-noemt. Den Gouverneur van 'tgantſche Koninckrijc van Chile,

houdt hem ordinaris in dese stadt, ende daer is een Cathedrale Kercke / ende eenighe Cloosters van Monnicken van S^t. Dominicus ende S^t. Franciscus Orde: ende naer dat Lopez Vaz ghetuyght in syn beschrijvinghe van dese ghewesten/ soo syn in dese Stadt wel acht hondert huysen: leght in een ghewesse daer grooten overvloedt is van Tarwe / Wyn / ende andere lyftochten; ende men heeft daer ontrent seer rijcke Goudt-mynen: ende in haer jurisdictie woonen wel tachtentich duysent Indianen/ die verdeelt syn in 26. repartimentos, ghelijck de Spaegniaerden die noemen.

Het verhael van den Spaenschen Piloot by Olivier van Noort ghetuyght/ dat ontrent dese stadt seer veel Peerden syn/ so datter vele in't wildt loopen.

Dese stadt wordt ghedient van de haven Valparayso, aen de mondt van de rievière Topocalma, welck voor-by de stadt S^t. Iago loopt. Dese haven van Valparayso is gheleghen op de hooghte van drye en dertich graden ende veertich minuten by Zuyden de Linie/ naer 'tsegghen van de vopagien van Sir Francis Draeck ende Candisch. In dese haven worden de goederen komende van Lima, ontladen; ende 't Gout dat hier ontrent valt/ wederom gheschreept. Sir Francis Draeck komende in dese haven/ verraste daer een schip/ in het welcke hy vondt vijf en twintich duysent Pezos van syn Gout van Valdivia, ende veel Wyn van Chile; was mede aen Landt/ ende vondt daer een Capelleken/ ende neghen ofte thien huysen/ welck syn volck gantsch beroofden ende verbranden. Den Generael Ioris Spilbergen was mede in dese haven/ ende vondt daer een Scheepken leggghen/ welck de Spaegniaerden de onse ghewaer werdende/ in brandt staken/ so dat de onse 'tselve niet en konden bekomen; daer was veel volcks te voet ende te peerde aen landt / die oock eenighe wepnighe huysken die ontrent strandt stonden/ in brandt staken: sonder dat de onse hier yet anders konden uyt-rechten.

Het vijfde Capittel.

Van de Stadt CONCEPCION, ende van 't Eylandt Sta MARIA.

DE Stadt van la Concepcion, is gheleghen aen de strandt van de Zuydt-zee/ met een beguame baye ende haven; haer limiten beginnen van de rievière Maule, ende strecken tot de rievière Ytaten toe/ welcke sy noemen de Ytataya, ende de Zeecuste loopt voor 23. leguen Suydt-zuydt-west/ tot de voorschreven rievière Ytaten, naer 'tsegghen van Herrera, op de hooghte van 36. graden ende 15. minuten by Suyden de Linie. Van de rievière Ytaten tot de haven die sy noemen de la Herradura, syn drye leguen, ende de custe strekt Suydt-zuydt-west/ ende dese haven leght op 36. graden ende een half/ naer 'tsegghen van Herrera; is een wel-beschutte haven/ ende van 't fatsoen van een Hoef-yser/ daer sy de naem van heeft verkreghen: van hier tot de baye van Penco syn 4. leguen, ende de custe loopt Suyden/ ende hier leght de voorschreven stadt la Concepcion, op de hooghte van 36. graden ende 45. minuten by Suyden de Linie: (Herrera stelt die op seven en dertich graden in syn Descripcion de las Indias) In de baye komen twee kleyne rievierkens ofte beken / waer van het kleynste gaet midden door dese stadt/ ende het ander loopt naer 't Suyden van de selve/ welc wordt ghenaemt Rio de Llandalien, naer den naem van de vallepe / welck ghenaemt wordt Andalien. Van het enghe strandt daer de stadt is gheleghen/ strecken sich seer-kere heuvelen / die de haven ghenoeghsaem beschermen / de welcke haer openinghe heeft naer het Noorden / ende de stadt leght naer 't Suyden in't binnenste van de voorschreven baye. Dese heuvelen ende voorder gheslalte van 'tlandt en is niet seer aenghenaem / hoe wel het daer nu soo vol Hoven ende Frucht-boomen is/ dat het een lust is om te sien. In de Zee wordt seer veel goede visch ghevanghen / ende aen strandt is een Mijne van swarte steen/ de welcke brandt als kolen: De Schepen en konnen niet wel seecker leggghen in dese baepe/ als de windt waept uyt den Noorden/ soo datse in sulcken ghevalle gaen leggghen achter een Eylandeken/ welck leght aen het in-komen van de baye/ om daer beschut te wesen teghen den Noorden windt. Van de uyterste mondt van dese baye tot het Eylandt welck sy noemen de Santa Maria, syn naer 'tsegghen van Herrera dertich leguen. Van dese Stadt de la Concepcion tot de rievière Biobio, reeckent men 2. leguen, de welcke seer breedt is ende

d.8.l.6. c.11.

diep/

diep/ ſoo datmen daer gheen wedde en heeft/ ende woꝛdt oock niet bevaren. Van deſe rieviere Biobio tot de rieviere Labapi zijn vijfthien leguen, ende de cuſte loopt naer het Zuydt-weſten/ ende in't midden is een groote in-ham/ allwaer de Pꝛovincie van Arauco is gheleghen.

Deſe Stadt de la Concepcion, leght 70. leguen van de ſtadt van S^t. Iago naer het Zuyden toe/ de Gouverneurs hebben daer haer ghewoonlijcke reſidentie/ ſints dat de Audientie is af-geſchaft/ de welcke daer ghecontinueert hadde van den jare 1567. tot den jare 1574. In de ſtadt zijn eenighe Clooſters van Monnicken van S^t. Dominicus ende S^t. Franciſcus oꝛdꝛe.

In de Limiten van deſe ſtadt zijn veel Goudt-mijnen/ daer eertijdts grooten rijckdom is upt-gehaelt/ ſo dat het eertijdts een ſeer rijcke plaetſe is geweeſt; dan Lopez Vaz getuyght in ſijn beſchꝛijvinghe van deſe geweſten/ dat het nu maer een arme ſtadt en is/ doꝛ dien ſy wel viermaels van de Chileſen is verraſt ende af-ghebꝛant/ ende ſoude ontrent de 200. Huyſen hebben; ende doꝛ dien deſe ſtadt ſoo naer is ghelegen de playnen van Arauco, daer de ſtrijdtbaerſte Indianen woonen van dit gantſche landt/ ſo is de ſtadt om-cinghelt met een ſtercke Muer/ ende heeft dicht bij een ſterck Foꝛt/ daer dooꝛgaens wel 500. Spaegniaerden in Guarniſoen legghen. Vier leguen van deſe ſtadt legghen de Mijnen die ſy noemen de Quilacoya, daer den Gouverneur Valdivia niet langhe vooꝛ ſijn doodt/ ſeer grooten rijcdom upt-haelde. Olivier van Noort verhaelt in ſijn vopagie in't jaer 1600. dat daer wel 700. Spaegniaerden van Lima waren ghebꝛacht in deſe ſtadt de la Concepcion, weghen de nieuwe revolte van de Chileſen/ die tot vooꝛ de ſtadt liepen/ ende ſtreupten. Den Generael Spilberghen was mede in deſe haven/ in den jare 1615. hy ſette het achter het Eylandeken welck leght aen de mondt van de bape/ welcke hy de naem gheeft van Quiriquina; ende om dat de windt niet en diende/ en quam hy de ſtadt niet naerder/ doch verſtondt van de ghevanghens dat daer in deſe ſtadt wel twee honderdt Spaenſche Soldaten laghen/ ende oock veel Indianen.

Het Eylandt Santa Maria is ghelegen op de hooghte van 37. graden ende 20. minuten bij Zuyden de Linie/ naer't legghen van Herrera: De vopagie van Candiſch ſtelt het ſelfde op de ſelve hooghte; ende Olivier van Noort vijf minuten minder: is gheleghen recht over de Pꝛovincie van Arauco, daer't landt een grooten in-ham maeckt/ met een hoogh ſtrandt van de baren van de Zee af-ghegeten/ ſoo dat het ſchijnt dat dit Eylandt in vooꝛtijden aen't vaſte landt vaſt is gheweeſt/ ende allenghskens daer van geſeparеert/ leght nu wel dꝛy leguen in Zee. In dit Eylandt waſt veel Tarwe ende Gerſte/ ende daer woꝛt wonderlijcken veel viſch ghevanghen: ende onder andere een als Kuttel-viſch/ welck in't Latijn woꝛdt ghenaemt Sepia, upt welckers ooghen ſeerkere Pꝛatten woꝛden ghetrocken/ welcke blincken als fijne Peerlen/ ende woꝛden in ghelijcker voeghen bij de Vꝛouwen ghedꝛaghen; in dien ſy ghelijckſe de glants ende dooꝛluchtichepdt hebben/ oock de hardichepdt hadden van de Peerlen/ ſouden meer gheeſtimeert woꝛden als de Peerlen: In de ſchelpen van ſekere andere Viſſchen/ welck ſy noemen Choros, woꝛt mede veel Alyofar ghevonden/ ghelijck als Kennip-zaet ende ſeer wit/ dan doꝛ dien ſy daer gheen wetenſchap en hebben om die te gaten/ ſo en woꝛt daer gheen voꝛder acht op-ghenomen.

Sir Thomas Candiſch was aen dit Eylandt/ ende anckerde met ſijn ſchepen aen de Weſt-zijde in ſes vademen waters/ ſchoone grondt; vondt daer ſeer ſchoone Tarwe/ eñ veel Potatos woꝛtelen: De in-geboꝛene zijn ſeer ſubject aen de Spaegniaerden/ ſo dat ſy niet een Vercken ofte Hinne en derven ſelfs eten/ hoe wel daer ſo groote menichte is op't Eylandt: De Spaegniaerden hebben die na hare wijſe al Chꝛiſtenen gemaeckt/ ſoo dat daer een Capelle is/ met een Altaer ende ſijn toe-behooꝛte: Daer waſt oock Maiz, ende veelderhande goede frupten; ſo dat men hem daer van alderhande ververſchinghe ghenoegh kan vooꝛ ſien/ als men daer meeſter is.

Den Generael Ioris Spilberghen was hier mede in den jare 1615. ende nam't ſelve in met ghewelt/ bequamen daer wel 500. Schapen/ vooꝛts Hoenderen/ ende alderhande ververſchinge; ghetuygen daer van dat het een gheſont ende ſeer vꝛuchtbaer Eylandt is/ ende van alderhande ſijt tocht overvloedich vooꝛ-ſien.

Het ſeſte Capittel.

Van de Provincien van Arauco, Tucapel ende Puren.

TVſſchen de voorſchreven Stadt de la Concepcion, ende de ſtadt Imperial, daer wy hier naer van ſullen ſpreken/ zijn ghelegen de volck-rijcke Provincien van Arauco, Tucapel ende Puren, van de welcke de in-ghebooren ſeer ſtrijdtbaer zijn/ en hebben de Spaegniaerden dapper wederſtaen/ ende ſtrijden noch dagelijcx om hare vryheydt: ſullen eenighe dinghen daer van al hier verhalen / upt de Hiſtorie van Herrera ende andere.

In den jare 1551. naer dat de Gouverneur Valdivia gheboutwt hadde de ſtadt Imperial, ende noch voorder die van Valdivia, weder-keerende na de ſtadt de la Concepcion, vondt goedt in deſe Landen voornoemt/ te leggen dry Forten/ ontrent 8. leguen elck van den anderen/ een in de Provincie van Tucapel, een ander in die van Puren, ende de derde in die van Arauco, om die ſtoute Indianen die by de Ingas, Koninghen van Peru, noyt en waren t'onder gebracht/ onder ſlavernije te brengen ende houden. Daer naer veel ſchoone Gout-mijnen ontdeckt hebbende/ op de playnen die ſy noemen de Ongol, ſo bouwde hy daer noch een ſtadt welck hy de naem gaf van los Confines, die daer naer weder is op-ghebroocken/ ende aen een ander oort verleght.

De in-ghebooren van de lande haer beſwaert vindende met deſe vreemde natie van Spaegniaerden/ ende het jock niet konnende draghen / hebben naer diverſche onderlinghe ende ſecrete by-een-rottinghen/ te ſamen gheſolveert in alle manieren haer deſe moeyelijcke gaſten quijt te maken; vielen op syn onverſienſte eerſt op't Fortjen welck gheleght was in de Provincie van Puren, ende daer naer op het tweede/ welck lagh in Tucapel; de Spaegniaerden die in Tucapel laghen/ haer te onſterck vindende om een groote menichte van ſtrijdtbare Indianen teghen te ſtaen / verlieten't ſelve Fort/ ende voeghden haer by die van Puren, ſoo dat de Chileſen het Fort van Tucapel gantſch verbranden ende verdeſtrueerden/ ſloegen het ſecours welc die van Arauco toe ſonden/ ſoo dat de Spaegniaerden ghenootſaeckt waren haer heel te retireren naer het derde Fort/ welck lagh in Arauco.

Den Gouverneur Valdivia hier van verwitticht zijnde/ quam op't ſpoedichſte naer Arauco toe/ ende van daer voorts teghen den raedt van de ghene die in't Fort van Arauco in Guarniſoen laghen/ met dry en vyftich man naer't Fort van Tucapel toe/ ende ghekomen zijnde tot aen een gewelte welck ſy noemen Coton, ſondt een van ſyn Capiteynen voor upt met thien Soldaten/ om kondtſchap te halen van de ghelegentheyt van de vyanden; dan deſe werden van de Wilde verraſt/ ende alle ghedlaghen: De Gouverneur Valdivia en liet daerom niet voorts te trecken / doch wert mede by de Chileſen ſoo dapper aen-ghetroffen/ dat hy daer al ſyn volck liet / upt-ghenomen veerthien/ met de welcke hy hem op de vluchte begaf/ ende gheraeckte tot aen de paſſagie van de rivière Lebo, alwaer hy met de reſte van zijn volck van de Wilde werdt ghedoodt/ ſoo dat daer niemandt af en quam / als een Chileſe Jonghen die Chriſten was ghevvorden/ de welcke de tydinghe van deſen ongheluckighen ſlach brocht/ aen die van't Fort Arauco. (Eenighe verhalen/ ende onder andere Lopez Vaz, dat de Gouverneur Valdivia levendich in handen viel van de Chileſen/ ende dat ſy hem ghe-ſmolten Goudt in de mondt goten / leggende dat hy hem eyndelijcken eens van het Goudt ſoude verſadighen.)

De Spaegniaerden die op't Fort Arauco laghen/ gheen ander upt-komſte ziende/ verlieten dat ſelve/ ende vertrocken naer de ſtadt Concepcion; ende die van het Fort Puren, naer verlies van een deel volcks / naer de Stadt Imperial. De Lieutenant van Valdivia ghenaemt Franciſco de Villagra, trock daer naer op met hondert ende ſeſtich wel-ghewapende mannen/ verhopende de doodt van den Gouverneur te wreken/ dan de rivière Biobio ghepalleert zijnde/ ende ghekomen in't gheſichte van Arauco, aen een punt landts daer de Zuydt-zee aen-ſlaet / welck ſy noemen la Raquetta, ghemoeten hy een groot Legher van Chileſen die hem ſeer moedich aen-vielen: ende ſoo langh al ſtrijdende verbolghden/ tot dat ſy hem ſes en tneghentich man hadden af-ghedlaghen: waer door hy maer vier en ſeſtich man weder-brochte in de Stadt Concepcion,

cepcion, ende die noch seer qualijcken gestelt: door dese neder-lagen d'een naer d'ander/ ende de vreese van de Chilesen/ so verlieten de Spaegniaerden de Stadt Concepcion, ende de in-woonders retireerden haer naer St. Iago; ende werden mede verlaten de Stadt Rica, ende de los Confines, ende sochten alleen de Stadt Imperial te behouden.

Dese Indianen en strijden niet als andere Wilden ende Barbaren/ maer houden seer goede ordre in alle haer voor-nemen/ werpen Forten op daer sy uyt ende in trecken/ ende soecken soo gheleghentheyt van de Spaegniaerden haer Steden/ Huysen/ ende andere ghelegentheden op zijn onversienste te bespringhen/ ende te verbranden; hebben oock gheleert de Wapenen die sy eerst van de Spaegniaerden hebben ghenomen ende verovert/ te ghebruycken als haer eyghene. Sints die tijdt so hebben de Spaegniaerden by naer continuele oorloghe ghehadt met de Chilesen/ ende veel volcks verloren; ende oock wel somtijdts veel van de Chilesen verslaghen/ ghelijck't selve by de Spaensche Historien te sien is; welck wy alleen in't voor-by gaen aen-roeren/ om dat ons voor-nemen alleen is de gheleghentheyt van't landt te verhalen.

Don Alonso de Erzilla in syn Araucana, seght dat de Provincie welck sy noemen El Estado de Arauco, maer een kleyne Provincie en is van begrijp/ ontrendt twintich mijlen lanck ende seven breedt/ weynich meer ofte min. De Indianen van't geberghte werden ghenaemt Pulches, welck seer licht ende strijdtbaer volck is/ doch van minder verstandt/ als die op de playnen woonen. De Wapenen die de Araucanen ghebruycken/ zijn langhe Pijcken/ Helbaerden/ Boghen ende Pijlen: maecken haer selfs Wapen-rocken/ ende oock Helmen van Robben-vellen; 't scherp van haer Pijcken was in voor-tijden Koper/ dan nu hebben sy Ysers ghenoech van de Spaegniaerden bekomen: weten haer slach-ordre te ordineren ghelijck de Christenen/ ende de selve aen te voeren ende te beleyden/ met mannelijcke couragie ende dapperheyt; so dat sy in voegen als voren/ Valdivia die anders een ervaren Krijghs-man was/ wel hebben weten te slaen; ende hoewel daer naer de Sone van den Vice-Roy van Peru, Don Garcia de Mendoça, de Chilesen weder tot ghehoorsaemheyt bracht/ soo duerden het selve eenen korten tijdt/ ende zijn voorts meest tot noch toe in Oorloghe ghebleven. Soo dat de Spaegniaert door de groote kosten/ weghen het onder-houden van de Soldaten/ seer weynigh voordeels uyt Chile treckt.

De voyage van Candisch, seght dat de Provincie van Arauco seer rijck is/ ende vol van Goudt-mijnen/ ende dat de Spaegniaerden de selve noyt en hebben konnen vermeesteren: ende uyt seker verhael van een Spaenschen Piloot/ by Olivier van Noort ghevanghen ende gheexamineert/ blijckt dat de Spaegniaerden wel een Fortjen hadden aen't begin van Arauco, daer tachtentich Soldaten op laghen/ dan dat sy weynich vryheyts hadden buyten't Fort/ so dat sy de neus qualijck dorsten uyt-steken/ uyt vreese van de Chilesen van Tucapel, die haer kort hielden. Den Generael Spilbergen verhaelt by naer't selve/ dan dat hy seght dat daer wel 500. Spaegniaerden in't Fort van Arauco, ordinaerlijck in Guarnisoen legghen.

De Provincie van Arauco en heeft gheen ander haven ofte reede als de bloote custe/ daer men ghenoegh mach anckeren sonder eenich ghevaer; dit gheweste leght op de hooghte van wat meerder als ses en dertich graden ende dertich minuten by Zuyden de Linie.

Het sevende Capittel.

Van het Eylandt LA MOCHA, ende de Eylanden die sy noemen de IUAN FERNANDES.

TOt de valleye van Arauco ghehoort het Eylandt welck sy noemen la Mocha, welck by't selve volck noch werdt bewoont/ die ghevlucht zijn van't vaste landt/ voor de wreetheydt van de Spaegniaerden/ ende onder-houden haer hier in hare vryheyt. Is ghelegen op de hooghte van acht en dertich graden eñ twaelf minuten/ naer't segghen van Herrera, dan naer't segghen van de voyagie van Sir Francis Draeck, eñ Fuller in syn Memoriael/ op acht en dertich graden ende dertich minuten; ende naer't seggen van de voyagie van Olivier van Noort, op acht en dertich; welck alles wel kan

weſen/naer de ghelweſten daer de hooghte is ghenomen. Leght van de riebiere Lebo ſes leguen naer 't Weſt-zupdt-welten/ende vijf leguen van 't vaſte landt; (de grondt tuſſchen beyden is meeſt twaelf vademen diep/ ende heel black:) ende van den hoeck van de ſtadt Imperial vijf ofte ſes leguen naer 't Weſten toe; achthien leguen van het Eylandt Santa Maria Noozdt-noozdt-ooſt/ende Zupdt-zupdt-weſt. Het is een groot Eylandt/hebbende in't midden een hoogh gheberghte met een keep in't midden doorgaende/daer een verſch riebierken komt af-loopen/ ende van de voet van dit gheberghte tot aen de Zee-kandt/ is boozts black ende een effen landt. Het is eenen vruchtbaren bodem voor alle ſoorten van ghelaepe/ende ſeer bequaem tot wepden voor 't Vee. Men magh daer onder anckeren in een baye die 't Eylandt maeckt in leven ofte acht vadem waters/ende de Noozdt-ooſte windt is daer de quaetſte.

Sir Francis Draeck was aen dit Eylandt/ende kreegh van de inwoonderen eerſt eenighe ververſchinghe by manghelinghe; dan des anderen daeghs twee man aen landt ſendende om water te halen/ ſloeghen de Wilde deſe twee doodt/nemende die voor Spaegniaerden/als ghedacht wordt.

Thomas Candiſch was daer naer mede aen 't ſelve Eylandt/ende vondt daer by naer ghelijcke bejeginghe/want ſy en wilden ſyn volck niet laten te lande komen.

De onſe hebben het daer beter ghevonden/want Olivier van Noort was daer aen/ende handelde vredelijcken met de inwoonderen/ruylende bijlen ende meſſen teghen Schapen ende andere victualie; kreghen voor elcke bijle een Schaep/ende voor een mes een Hoen/ende ſomtijdts oock wel twee; ende voorts Maiz, Batatas, Pompoenen ende andere vruchten ende ververſchinghen die op 't Eylandt vallen. De inwoonders hadden daer een Dorp van ontrent de vijftich huyſen van ſtroo gemaeckt/ende lanck-werpigh van maeckſel/ met een poortael in't midden; ſy en wilden niet toelaten dat het volc daer ſoude in-gaen ofte by haer vrouwen komen/de welcke altemael buytens huys quamen/ende op ſeecker gheroep dat de mans maeckten/op haer knien ginghen ſitten in dry ofte vier hoopen. Deſe Indianen nemen alzoo veel vrouwen als ſy konnen voeden/ende die veel Dochters heeft/die wordt rijck gheacht; want die de Dochters begheert/moetſe van de Ouders koopen voor Oſſen/Schapen/ofte pets anders/ naer dat ſy konnen verdraghen; gaen ghekleedt met rocken onder ende boven/de welcke ſy maecken van de Wolle van de groote Schapen/daer wy hier voren van hebben ghelproken: de mans laten 't haer langh by 't hooft neder hanghen/maer de vrouwen binden ende vlechten 't ſelve op achter in den necke.

Den Generael Spilbergen was mede hier aen in den jare ſeſthien hondert en vijftthien/ende bequam met goe ghemoepe alle ververſchinghe van 't volck: De beſchrijver van ſyn voyagie ghetuyght/dat het Eylandt aen de Noozdt-zijde/leegh ende ſeer breedt landt heeft/ende aen 't Zupden veel rodtſen/ teghen de welcke de Zee met groot ghedruys op loopt.

Dewijle wy nu in de Eylanden zijn gheraeckt/ſal het wel te paſſe komen hier mede te ſpreecken van die ſy den naem gheven van Iuan Fernandes: Deſe zijn twee in't ghetal/ende gheleghen op de hooghte van dry en dertich graden ende acht en veertich minuten by Zupden de Linie/naer de bevindinghe van Le Maire; beyde heel hoogh landt/doch het Weſtelijckſte is het kleynſte/een door ende bar Eylandt/niet dan kale berghen ende klippen; dan het Ooſtelijckſte is het grootſte/ oock ſeer bergigh/ dan vol ſchoon gheboomte/ ende vruchtbaer in't aenſchouwen: daer is op't landt menichte van Bocken ende Verckens/ende aen de cuſte in Zee onuytſpreeckelijcke menichte van Viſch/zoo dat de Spaegniaerden daer ſomtijdts komen viſſchen van 't vaſte landt/ende in korten tijdt haer Bercken vol vanghen/die ſy naer 't Landt van Peru voeren. De reede leght by den Ooſten hoeck/zoo dat men daer by Ooſten moet aen komen/ anders zoo dryft men om de Weſt licht voor-by/ door de ſtilten/ ghelijck als het Willem Schouten ghebeurde: aen de Weſt-zijde is dicht onder 't Eylandt dertich ende veertich vadem waters/zandt-grondt/ welck allenghkens op-drooght tot dry vadem toe/wel bequaem om te anckeren/neffens een ſchoone ende groene vallepe die vol groene boomen ſtaet/ſeer lieflijcken om aen te ſien.

Het

Het achtſte Capittel.

Van de Stadt DE LOS CONFINES, ofte VILLA NEUVA DE LOS INFANTES, ende van de Stadt IMPERIAL.

DE Stadt de los Confines is eerſtmael ſoo ghenaemt dooꝛ den Gouverneur Villagran, ende daer naer dooꝛ Garcia de Mendoça her-naemt Villa neuva de los Infantes; is gheleghen binnen s'landts/ende ontrent de achthien leguen van de Zee/ op de hooghte van ſeven en dertich graden ende dertich minuten bp Supden de Linie/ naer 'tlegghen van Herrera, op de playnen / welcke ſp noemen de Ongol, ende de rievière die van de Sierras Nevadas, welck oock zijn de Andes, af-komt/loopt neffens deſe Stadt / ende noch een ander beke loopt daer vooꝛ-bp aen de Nooꝛdt-zijde / op de welcke de water-molens zijn gheleght: 't Landt daer ontrent is ſeer vꝛuchtbaer ende bequaem tot weyden vooꝛ het vee/als mede tot zaep-landen; de vꝛuchten wooꝛden daer ſeer wel rijp/ ende vallen daer ſeer goet; ſoo dat daer goede wijn wooꝛdt gheperſt / ende Roſijnen ende Vijghen gedꝛooght. De Stadt is geleghen tuſſchen beyden de gebergh-ten/te weten/acht leguen van de ſneeuw-berghen/ende twee leguen (Herrera ſeght oock elders vier) van 'tgheberghte dat naeſt de Zee-cuſte loopt / ende dit zijn de palen van deſe Stadt Ooſt ende Weſt: haer palen ſtrecken haer Nooꝛdt ende Zupden upt achthien leguen, de acht leguen tot aen de rievière / welck ſp noemen de la Laxa, dooꝛ dien het water op een plaetſe wel twintich vademen neder ſtooꝛt: de andere thien leguen ſtrecken naer 't Supden langhs den hooghen wegh/welck loopt naer de Stadt Imperial. Men vindt daer groote menichte van Cipꝛes-boomen/daer men wel-rieckendt hout van kooꝛt/ ende men mepnt dat van dien boom oock komt het Lack daer men de bꝛieven mede zeghelt/ghelijck dat van Ooſt-Indien wooꝛdt ghebꝛacht. Deſe Stadt is gheleghen twintich leguen van de ſtadt de la Conception, (Herrera ſeght elders ſeſthien leguen) naer't Supdt-zupdt-ooſten toe; den langhſten dagh is daer veerthien uren en een half. In deſe ſtadt zijn twee Clooſters van Dominicanen ende Minne-bꝛoeders. De Indianen die als noch ooꝛloghen met de Spaegniaerden/palen aen de limiten van deſe ſtadt; dooꝛ de welcke de rievière Biobio palleert neffens andere die in de ſelve komen; als mede een andere rievière die ſp noemen Nivequeten. 't Verhael van den Spaenſchen Piloot bp Olivier van Noort noemt deſe ſtadt Ongol, ende ſeght dat daer wel twee hondert Spaenſche ſoldaten in Garniſoen leggben; dat daer veel Indiaenſche kleeckens wooꝛden ghemaeckt; ende goede mijnen van Gout wooꝛden ghevonden / doch niet ghemineert dooꝛ den ooꝛloghe met de Wilden.

De ſtadt Imperial is gheleghen op de hooghte van acht en dertich graden ende veertich minuten bp Zupden de Linie (Herrera ſeght elders op neghen en dertich graden) naer't Weſt-zupdt-weſten van de vooꝛſchꝛeven Stadt de los Confines, ofte Infantes, vier leguen van de Zee / neffens een rievière die ſp noemen Cauten, (Herrera noemtſe oock Vten) de welcke van 'tſneeuw-geberghte komt af-loopen/ welck naer't Ooſten gheleghen is / ende loopt vooꝛ bp de Zupdt-zijde van deſe ſtadt/ ende daer komt noch een ander rievierken neffens de Weſt-zijde van deſe ſtadt / ſoo datſe in't midden van deſe rievieren komt te legghen op een punt / welck hoogh is / ende moeye-lijc om op te komen; aen de Ooſt-zijde van de Cordillera van't geberghte dat langhs de cuſte henen loopt. Deſe ſtadt is de Hooft-ſtadt van't tweede Biſdom/ welck is in't Koninck-rijck van Chile; hare palen ſtrecken thien leguen naer't Nooꝛden / ende naer't Zupden tot een rievière die ſp noemen Queule, welck leght op de hooghte van neghen en dertigh graden ende een half / naer't legghen van Herrera; ſoo dat de limi-ten van deſe ſtadt zijn Nooꝛdt ende Zupden achthien leguen, ende Ooſt ende Weſt van de Zee-ſtrandt af tot aen de Sierra Nevada, twintich leguen. Daer is ſeer goede grondt vooꝛ Kooꝛen / dan niet vooꝛ wijnen / dooꝛ dien de Dꝛupden daer niet en willen rijpen / hoewel de Muſcadel-Dꝛupden daer eenighſins rijpen. Daer zijn goede wey-den vooꝛ de Koeyen / dan evenwel en wooꝛdt daer gheen Kaes ghemaeckt / dooꝛ dien het melck niet ſeer goet en is. De barcken konnen de rievier op komen tot aen de ſtadt/ dan en heeft gheen haven / dooꝛ dien 't een black ſtrandt is met ſandt-bancken van dꝛy vademen tot een half vadem toe. Naer 'tlegghen van Herrera, ſoo zijn daer wel tach-

tentich duysent Indianen in dat quartier / ende al vpanden van de Spaegniaerden. Den Spaenschen Piloot by Olivier van Noort ghevanghen / meynde dat dese stadt gantsch by de Wilden ghedestrueert was / door dien men doen in een gantsch jaer daer gheen nieuws en hadde van vernomen / ende te voren seer benout was ghesweest. In dit quartier valt anders veel Gouts / als men't met ghemoepe van de Wilden mocht vergaderen ende onder-mineren.

Neffens dese stadt loopt de riviere Cauten, die wel bevaren wordt tot aen de Zee / dan syn haven is niet goet noch seker voor schepen.

Het negheńde Capittel.

Van de Stadt welck sy noemen VILLA RICA, ende de Stadt VALDIVIA, ende de gheleghentheden daer ontrent.

VAn de stadt Imperial, die wy in't voorgaende Capittel hebben beschreven / tot de stadt Villa Rica, reeckent men seshthien leguen, ende de wegh die streckt derwaerts
d.8.l.7. c.10. Suydt-oost ten Oosten: dese stadt is gheleghen op de hooghte van neghen en dertich graden by Zuyden de Linie / naer't segghen van Herrera; vijf en twintich leguen ofte daer ontrent van de Zuydt-Zee / ende dry leguen van de Sierra Nevada, ofte sneeu-gheberghte naer't Westen; daer leght een groot Lack ontrent / welck heeft in de lenghte Oost ende West dry leguen, ende in de breedte Suyden ende Noorden twee leguen ende een half / welck sy noemen Mallabauquen, ende aen't West-eynde van dit Lack is dese stadt ghebout / neffens de water-losinghe van 'tselve Lack / welck daer voor-by loopt / ende is tamelijcken diep / ende wordt ghenaemt Rio de Tolten. Dese stadt heeft een Fonteyne / welck haer oorspronck heeft aen de voet van eenen Volcan, welck leght aen de Oost-zuydt-oost zyde van't voorschreven Lack van Mallabauquen, ende komt met syn voet tot aen 'tselve Lack / dese Fonteyne geeft twee springen / die elck soo groot zyn als een man in syn middel / ende maken een beke die stracks haren loop neemt in 't Lack. Dese stadt is gheleghen op eenen vruchtbaren bodem van witte aerde / van de welcke goede hardt-steen ende bricken worden gebacken: heeft weynigh blacke gront / de welcke vruchtbaer is / de reste zyn meest berghen / daer weynigh vruchten vallen. Hier wassen sekere Pyn-boomen / de welcke by de Spaegniaerden worden ghenaemt Pinnones de Libano; het zout wordt daer ghebracht van de ander zyde van de Cordillera van de sneeuw-berghen: aen de voet van 'tselve ghebergte woont een wildt ende arm volck / welck sy noemen Pulches, welc haer selven onderhouden met de jacht / welc sy doen met haer boghen en pylen. Alle de reste van 't Landt welck men siet by Oosten van de voorschreven Sierra Nevada, zyn woeste playnen ende droogghe landt-gronden / soo verre als men beooghen kan. De palen van dese stadt zyn tusschen haer ende de stadt Imperial, aen de passagie van de riviere Tolten, acht leguen van dese stadt: ende tusschen dese stadt ende de stadt Valdivia in de vallepe / die sy noemen Mariquina, andere acht leguen; ende nae't Oosten tot aen de Sierra Nevada dry leguen, daer de voorschreven Pyn-boomen groeyen; de Verckens voeden op de vruchten van dese boomen / ende laden daer soo delicaten Speck by / datter niet licht Speck en kan ghevonden worden van soo goeden smaeck ende voetsel als van dese Verckens. Het is anders tamelijck koudt Landt / ende ghebreckigh van Koren ende wyn. Den Spaenschen Piloot by Olivier van Noort ghetuyght / dat in dese Stadt seer veel lynwaets wordt ghemaeckt / ende andere Indiaensche kleedens / die daer in't Landt worden verhandelt / ende elders vervoert.

d.7.l.6.c.7. De vermaerde stadt Valdivia leght by naer in't midden / tusschen het beginsel van de Landen van Chile ende de Strate van Magallanes, in een Provincie / welc sy noemen Guadalanquen, twee leguen ofte daer ontrent van de custe van de Suydt-Zee / ende op de hooghte van veertich graden schaers by Suyden de Linie / naer't segghen van Herrera, de welcke segght dat het verschil tusschen den Meridiaen van Sevilla in Spaegnien / ende den Meridiaen van dese stadt Valdivia sulcks is / dat als het middagh is in Sevilla soo ist te Valdivia ses uyren ende twee derde van een ure smorghens / soo datter noch vyf uyren ende een derde ghebreken / om middagh te wesen te Valdivia; den langhsten dagh is daer van wat meer als veerthien uyren.

Digitized by Mic

De

De Stadt Valdivia heeft naer des ſelfs legghen een goede haven/ welck haer openinghe heeft naer het Noorden / de ſchepen komen daer in / ende varen den grootſten arm van de rievière op tot de ſtadt van Valdivia, twee leguen; ende de ſtadt is gebout aen den kleynſten arm van de rievière/ op een blacke hooghte/ontrent de vijf vademen hooghер als ghemeyne hooghte van de rievière ; welck is een ſtille ende klare rievière/ ende 'tghetije komt van der Zee af op/tot aen een plaen met heuvelen om-cinghelt/ welck ſy noemen Guadalanquen. De palen van deſe ſtadt ſtrecken haer upt naer het Noorden / ofte naer de ſteden Imperial ende Villa Rica, acht leguen tot Marequina voor-noemt ; ende thien leguen naer het Zuyden / ſoo dat ſy Noorden ende Zuyden begrijpen achthien leguen; naer't Ooſten tot de Sierra Nevada toe/zijn ſelfthien leguen; ende met de twee leguen naer de Zee toe/ ofte naer't Weſten/heeft ſy inſgelijcks Ooſt ende Weſt achthien leguen. In dit quartier zijn uptermaten rijcke Goudt-mijnen/ ſoo dat een Indiaen daeghs konde op-brenghen vijf en twintich ende oock dertich Pezos fijn Gout; want dit Gout van Valdivia wordt boven alle ander in fijnte verheven / gelijck wy elders hebben aengheroert. Daer is veel eſſen ende blacke grondt/daer Tarwe ende Gerſte wordt gezaept/ende geeft op't alderminſte twintich voor een/ende veeltijdts wel dertich ende veertich ; daer waſſen veelderhande goede vruchten ; dan de Druyven en willen daer niet wel rijpen. d.8.17. c.10.

Den Spaenſchen Piloot by Olivier van Noort verhaelt/ dat deſe ſtadt in den jare 1599. in November by de Chileſen was overvallen/ ende alle de Spaegniaerden die daer woonden/doodt-ghellaghen ; dan dat de Spaegniaerden daer weder waren gekomen/ende daer woonden met haer twee honderden/onder het ghebiet van een Gouverneur.

Het thiende Capittel.

Van de Stadt Osorno ende Chilue ofte Castro, ende de gheleghentheden van de Landen daer ontrent; ende de Provincie van Chucuito.

DE ſtadt Oſorno (ſeght Herrera) is gelegen ſeſtich leguen ende meer van de ſtadt la Concepcion, naer't Suyden/ ende de Strate van Magallanes toe/ ſeven leguen van de ruſte van de Zuydt-Zee; in een kout gewelte/ ende welck gevreckelijck is van alderhande lijftocht: dan daer wordt ſeer veel Gouts ghevonden/ ende in haer limiten woonen wel twee hondert duyſent Indianen die onder de Spaegniaerden zijn verdeylt tot haren dienſte.

Den Spaenſchen Piloot by Olivier van Noort ghetuyght/ dat Oſorno een grooter ſtadt is als Valdivia, te landt-waert in gheleghen op de hooghte van twee en veertich graden/ende datter veel lijn-waten worden ghemaeckt/ende wollen kleederen.

De ſtadt Caſtro (ſeght Herrera) welck in de Indiaenſche Tale wordt ghenaemt Chilue, is de laetſte van de ſteden ende woon-plaetſen die by de Spaegniaerden in dit ghewelte zijn ghebout ende bewoont : is gheleghen op een van de Eylanden/ die daer zijn in't Lack / welck ſy noemen Ancud ofte Chilue, ende de Archipelago van Eylanden leght op de hooghte van drye en veertich graden by Suyden de Linie / twee en veertich leguen van de voorſchreven ſtadt Oſorno, naer't Suyden ; in haer limiten woonen wel twaelf duyſent Indianen die onder de Spaegniaerden gereparteert zijn: welende een Eylandt wel vijftich leguen lanck/ende van twee tot negen leguen breet/ welcke de Zee maeckt met noch veel andere Eylanden / alſoo 'tgantſche Landt hier van de Zee ghebroken wordt tot aen de groote Cordillera van de Andes toe; het is berghachtigh ende beſloten Landouwe/vruchtbaer van Maiz ende Tarwe; ende daer zijn mijnen van Gout in ſtof tot by het ſtrandt / een dinck welck ſelden ghelien is.

Den Spaenſchen Piloot by Olivier van Noort ſtelt deſe plaetſe op vier en veertich graden by Zuyden de Linie / ende ſeght mede dat het een groot Eylandt is / leggende in een inham van vele Eylanden/ dat rondtom is bewoont by de Spaegniaerden/ die daer een Gouverneur hebben: dat daer veel Wolle valt van de Schapen/ daer ſy daer kleederen van maken / de beſte van Peru.

Deſe plaetſe is (ghelijck 'tſelve by de voyagie van Ioris Spilberghen wordt aengheroert) by de onſe inghenomen gheweeſt onder het beleyt van Theunis Theuniſs. alias

Swarte

Swarte Theun, met wepnigh volcks / dan wierdt de selve daer naer weder quijt. Dan de Historie en is my niet ten vollen bekent: alleen soo hebbe ick ghelien seker af-teeckeninge van dese plaetse by den selven Theunis Theunisz. vervordert: by de welcke blijct dat dese plaetse is gheleghen op de hooghte van 43. graden by Zuyden de Linie / ende dat het Eylandt daer de plaetse op gheleghen is / in de lenghte leght langs de Suydt-Zee / streckende by naer Noordten ende Suyden. De plaetse en leght niet over een mijl ofte twee van 't strandt / dan om daer aen te komen moet men een grooten wegh om-zeylen: want aen't Noordt-eynde van't Eylandt leght een Canael / welck Oost en West ten naesten by instreckt / ende is in de mondt by de twee mijlen ende een half breedt / ende loopt binnen rondt toe / alwaer maer een enghen door-tocht en is / ende dan komt men weder in een wijde Zee / daer veel kleyne Eylanden in legghen; dan om naer Castro toe te loopen / moet men de Oost-wal van 'groote Eylandt naest by houden / streckende by-naer Suydt-oost wel soo Suydelijcken in / tot een smal punt landts / welck hem keert naer't Suydt-westen / ende wepnigh voorder Noordt-west op met een baye tusschen 't Landt in / tot voor de stadt Castro, welck is gheleghen tusschen twee kleyne beken ofte kreken / met een kleyn Fortjen aen de water-kandt. Ende voorts de huysen hier ende daer verstroyt / voor soo vele wy upt de af-teeckeninghe hebben konnen sien.

Benessens dese steden van Chile, soo zijnder noch twee die mede tot het Gouvernement van Chile behooren / hoewel de selve gheleghen zijn aen de Oost-zijde / ende over
d.8.l.5.c.9. de Cordillera van de Andes, in een Provincie welck sy noemen Chucuito, (Herrera noemt dese Provincie elders Cuyo) welende een koudt ende onvruchtbaer Landt: te weten de stadt Mendoça ende S^t. Iuan de la Frontera; die beyde daer ghebout zijn by Don Garcia de Mendoça.

De Stadt Mendoça is gheleghen by naer op de selve streeck van de Stadt S^t. Iago voren beschreven / by de veertich leguen van de selve naer't Oosten toe / door eenen seer moeselijcken wegh / weghen de menichte van 'tsneeuw / welck daer leght in de Andes ofte Cordillera van de sneeu-berghen die men passeren moet.

De andere Stadt ghenaemt S^t. Iuan de la Frontera leght noch wat voorder naer het Zuyden als de Stadt Mendoça. De voordere gheleghenthept ende hooghte van dese Steden en heb ick tot noch toe niet ghevonden by eenighe scribenten van dese ghewesten / soo dat wy het hier by sullen laten berusten.

Het elfde Capittel.

Beschrijvinghe van de Zee-custe van CHILE, Havenen, Reeden, Caben, Bayen, ende Rievieren, van de ses en twintich graden af, tot de dry en dertich toe.

DE Custe van Chile neemt haer beginsel van de baye ende vallepe van Copiapo, de welcke leght op de hooghte van ses en twintich graden by Zuyden de Linie Equinoctiael: Pedro de Cieça seght / dat een wepnigh meer naer 't Suyden als de haven van Copiapo, een seker punt in Zee streeckt / ende aen't eynde van 'tselve een baye / daer twee kleyne Farallones op-staen / ende aen't eynde van de baye een rieviere van seer goet water / welckes naem is Guasco: dit voorschreven punt leght naer syn seggen / op de hooghte van acht en twintich graden ende vijfthien minuten by Zuyden de Linie / ende dat de custe daer streckt Suydt-west ende Noordt-oost. Herrera die stelt van de vallepe van Copiapo tot de vallepe van Guasco vijf en dertich leguen, ende seght / dat de custe streckt Suydt-zuydt-west ende Noordt-noordt-oost / ende dat Guasco soude leggen op de hooghte van negen en twintich graden by Zuyden de Linie. Olivier van Noort stelt die op de hooghte van acht en twintich graden ende dertich minuten; en seght dat het een goede reede is voor schepen / achter eenige klippen die buyten aen leggen / ende dat daer een rievierken loopt van versch water / ghenaemt la Guasco, doch dat daer quaet water halen is; dat daer gheen huysen en staen dan te landtwaert in / daer oock alderhande vruchten wassen / dat het anders een Landt is van wepnigh ghebooms ten.

Van daer loopt de custe naer 't Zuyden tot de haven van Coquimbo, welck leght op de hooghte van dertich graden naer 'tseggen van Herrera; dan Pedro de Cieça seght / dat

Digitized by Mic

dat thien leguen van 'tvoorſchreven punt een ander punt in Zee ſteeckt/ welck goet beſchut geeft voor de ſchepen die daer op de reede komen/dan daer en is noch water/noch hout te bekomen; ontrent dit punt (ſeght hy) leght de haven van Coquimbo, te weten/ ſeven leguen daer van verſchepden/ende deſe haven ſoude legghen op neghen en twintich graden ende een half by Zuyden de Linie. (op de ſelve hooghte wordt Coquimbo mede gheſtelt by Thomas Fuller; ende ſeght dat de cuſte van Copiapo tot Coquimbo ſtreckt Noordt-noordt-ooſt ende Zuydt-zuydt-weſt vyf en vyftich leguen.) Thien leguen voorder op de ſelve ſtreeck (naer des ſelfs legghen) ſteeckt weder een punt uyt/ ende maeckt een groote baye die den naem voert van Atongayo; vyf leguen voorder leght de rieviere van Limara, ende neghen leguen voorder op de ſelve ſtreeck een ander baye/ daer gheen verſch water en is te bekomen/ welck ghenaemt wordt Choapa, op de hooghte van een en dertich graden by Zuyden de Linie/ende noch een en twintich leguen voorder op de ſelve ſtreeck een goede haven/ welck ghenaemt wordt Quintero, op de hooghte van twee en dertich graden. Herrera ſeght/dat van Coquimbo voorder naer't Zuyden leght de haven van Cigua, in de rievier; ende dat de haven Quintero is gheleghen aen de mondt van de rievier Concagua. De vopagie van Thomas Candiſch ſtelt deſe haven op de hooghte van dry en dertich graden ende vyftich minuten; ofte ſoo Thomas Fuller gedenct in ſyn Memoriael/twintich minuten; in de baye leght een kleyn Eylandeken daer Penguins ende andere voghelen haer op onthouden. d.7.l.7.c.3.

Den Generael Ioris Spilberghen was met ſyn vlote in deſe haven van Quintero, ende anckerden daer op twintich vademen waters; ghetuyght daer van dat het is een ſchoone ende playſante baye/ hebbende eene wel-gheleghene reede/ in de welcke de ſchepen in ſulcken verſekerthept legghen/ dat gheenighe winden ter weerelt haer eenige ſchade ſouden konnen aen doen/ ende daer en boven en ſoude men gheen beter gheleghenthept konnen hebben om water te halen/zynde 't ſelve ſeer klaer ende ſoet van ſmake; ſy wierpen daer een halve Mane op/tot beſcherminge van 'volc die 't water vulden aen een rievierken/welc leght aen de Zuyd-zyde van de baye: vonden op de ſelve plaetſe noch een andere rievier/ in de welcke ſy groote menichte van alderley verſche viſch vinghen; daer en boven was daer goede gheleghenthept om hout op te doen/ alſoo dat deſe plaetſe moet ghehouden worden onder de alderbequaemſte om hem te ververſchen ende noodighe proviſie te doen. In 't landt laghen ſy van verre veel beeſten/welck ſy daer naer bevonden wilde peerden te weſen/komende aldaer drincken uyt een kleyn rievierken/ waer in het verſch water liep uyt de hooghte van 'tgheberghte. Deſe Peerden en hadden ons volc ſoo haeſt niet vernomen/ofte namen de vlucht met groote ſnellichept/ ſonder opt weder te komen ſoo langhe ſy daer laghen. De Spaegniaerden verthoonden hun wel van verre met eenighe Peerden/ dan en dorſten ons volck niet aentaſten/ dan hielden haer ſtil in een valleye/ aen den hoeck van een Bolchken dat daer leght.

De onſe die daer waren in den jare 1600. met Olivier van Noort, te weten met het ſchip van den Vice-Admirael, ghetuyghen neffens de hooghte van dry en dertich graden ende een en veertich minuten/ ghevonden te hebben tamelyck vlecht landt/ ſonder boomen/ maer dat te Landt-waert in legghen hooghe berghen/ ende dat daer by ſchynt een rievierken te weſen met een haven ofte reede/ ende dat het een grooten inwyck is; ende dat de cuſte daer ſtreckt van punt tot punt Noordt ten Ooſten ende Noordt-noordt-ooſt/ende datter diverſche inhammen komen/ de welcke ſoo men wilde in-zeylen/ men wel Noordt-ooſt ten Ooſten ende Noordt-ooſt ſoude moeten aengaen: ende dat het voorts een ſchoone ende ſuyvere cuſte is.

Van Quintero tot de haven van Valparayſo, zyn ſeven leguen, naer 'ſegghen van Herrera, dan Pedro de Cieça ſeght thien/ op de hooghte van twee en dertich graden ende twee derde; doch leght op de hooghte van dry en dertich grad. ende veertich minuten naer de bevindinge van Thomas Fuller, ende de cours is naer ſyn leggen Noordt-ooſt ten Noorden ende Suydt-weſt ten Suyden. Olivier van Noort ſtelt die maer op dry en dertich graden/ waer in hy ſchynt te miſſen. Fuller in ſyn Memoriael ſtelt mede tuſſchen Quintero ende Valparayſo, ſeven leguen, gelyc Herrera. Den Generael Ioris Spilberghen was mede in deſe haven/ ende getuyght dat daer goede reede is voor veel ſchepen/ dan ſy en vonden daer maer een/ welc de Spaegniaerden ſelfs in brant ſtaken.

Het twaelfde Capittel.

Vervolgh van de Chileſe Cuſte van VALPARAYSO af, tot op de hooghte van was meer als twee en veertich graden.

VAn de haven van Valparayſo voo:der naer't Supden komt men aen de haven van Topocalma in de rieviere van Maypa, naer 'tſeggen van Herrera: Pedro de Cieça ſeght dat van Valparayſo tot Topocalma zyn vier en twintich leguen, ende 21. leguen voo:der een punt landts / ende daer by de rievière Maule. Van deſe rievière Maule beginnen de limiten van de ſtadt la Concepcion; van waer tot de rievière Ytaten zyn d:y en twintich leguen, op de hooghte van ſes en dertich graden ende vyfthien minuten naer 'tſegghen van Herrera; dan Pedro de Cieça en reeckent van de rievière Maule tot Ytaten, maer veertthien leguen, ende van daer Supdt ten Weſten de rievière Biobio, op de hooghte van acht en dertich graden ſchaers, dan Herrera ſeght dat van de rievière Ytaten tot de haven de la Herradura zyn d:y leguen, ende dat de cuſte loopt Zupdt-zupdt-weſt / ende van daer tot de haven van Penco, vier leguen; ende dat de cuſte ſtreckt Zupden; alwaer de ſtadt Concepcion ſeghr / ende van daer tot de rievière Biobio twee leguen. Thomas Fuller, als mede de vopagie van den Generael Spilberghen ſtellen de bape van Concepcion op de hooghte van ſes en dertich graden ende veertich minuten. De ſelve waerſchout/dat men in deſe bape magh anckeren achter een klepn Eplandt in neghen vadem waters; ende dat de Noo:dt-noo:dt-weſte windt de ſtimſte is in die bape.

Van de onſe die daer waren in den jare 1600. verſtaen / dat aen't in-komen van de bape is dertich vadem waters / en binnen heel leegh Landt / ende dat by Zupden den hoeck legh:t de rievière Biobio, ende dat neffens den hoeck ſeghr een groot rif / welck dwers af in Zee ſtrect / ende buyten dat een klippe ontrent een half myle van landt / welc klepn is / ende hoogh boven water / daer men boven om moet loopen; dat voo:der deſe haven van Concepcion goet is om in te zeplen / ende datter niet te ſchouwen is / dan dat men ſiet by den hoeck een klepn Eplandeken dat men aen ſtier-boo:dt laet leggben / is ontrent een myle lanck / ende geen half myle bree:dt / ſtreckt meeſt Ooſt-noo:dt-ooſt ende Weſt-zupdt-weſt; aen de Noo:dt-zyde wat bupl van klippen / doch boven water; is wel een myle wyt tuſſchen 't Eplandeken ende 'tvaſte Landt: men magh achter 't Eplandt zeplen dat men gheen Zee en ſiet / op dit Eplandt is water ghenoegh / ende ghemackelyck om te halen; vonden daer veel Gerſt ende Boonen / ende Erten / ook veel Potatos, Hoenderen ende menichte van klepne Schapen; lagh naer haer bevindinghe op de hooghte van ſes en dertich graden ende twee en vyftich minuten by Supden de Linie.

De ſelve vonden neffens de hooghte van vier en dertich graden ende acht en dertich minuten / d:y dubbelt Landt; het binnenſte het hooghſte / met ſneeuw bedeckt / ſeer heuveligh / ende ettelycke ſpitſen: het middelſte ook hoogh / maer niet ſoo veel ſneeuws daer op / vol boomen; het buytenſte niet ſeer hoogh aen de water-kant / ſonder boomen oft ſeer wepnigh / ende ſlecht Landt in't aenſien.

Van de bape van de ſtadt Concepcion tot aen't Eplandt van Santa Maria, rekent Herrera 13. leguen naer't Supdt-weſten ten Supden: Dan Cieça ſch:yft dat van de rievière Biobio, tot een groot Eplandt vyf leg. van't vaſte Landt gelegen / zyn 15. leguen, ende dat het Eplandts naem is Luchengo. Thomas Fuller in ſyn Memo:iael ſtelt het Eplandt Santa Maria op ſeven en dertich graden ende vyfthien minuten / ende Olivier van Noort ghetuyght 'tſelve mede op de ſelve hooghte ghevonden te hebben. Den Generael Ioris Spilberghen vermaent dat aen de Noo:dt-noo:dt-ooſt zyde van dit Eplandt een rif legh:t / welck hem wel d:y mylen lanck in Zee ſtreckt; ende Olivier van Noort, dat dit Eplandt van la Mocha verſchepden is achthien leguen / ende de cours Noo:dt-noo:dt-ooſt ende Supdt-zupdt-weſt. Dan Thomas Fuller in ſyn Memo:iael ſeghr dat de cours van't Eplandt la Mocha tot het Eplandt Santa Maria is Noo:dt ende Zupden / ende de diſtantie vyf en twintich leguen.

d.8.l.7.c.9 Van de rievière Biobio tot die van Labapi (ſeghr Herrera) zyn vyfthien leguen, de cuſte loopt Supdt-weſt / ende in't midden legh:t Arauco in een groote inham; ende de

rievière

riebiere Labapi ſoude naer ſyn leggen legghen op de hooghte van ſeven en dertich graden ende een half/binnen in den in-ham van Arauco; aen de Weſt-zupdt-weſt-zyde van het Fort dat de Spaegniaerden daer houden. De Zee ſtyght de riebiere op met de vloet / ende daer komen bercken op-varen/ ende daer is veel viſch te bekomen/ende ook zout / welck hem daer ſet van 'tzout water.

Van 'tpunt van Labapi tot de riebiere van Lebo zyn ſes leguen, ende de cuſte ſtreckt Zupden naer 't legghen van Herrera: de riebiere Lebo ſoude gelegen zyn op de hooghte van acht en dertich graden ſchaers/ende op deſe riebiere wierdt door Don Garcia de Mendoça de ſtadt Cannete gheleght / die daer naer van weghen den oorlogh met de Chileſen/weder is verlaten.

Van de riebiere Lebo tot het Eylandt la Mocha, zyn ſes leguen, naer 't legghen van Herrera, ende leght van deſe riebiere Weſt-zupdt-weſt: op de hooghte van acht en dertich graden ende een half/naer 't legghen van Thomas Fuller in ſyn Memoriael.

Naeſt de riebiere Lebo volght de haven / welck ſy noemen del Carnero, van waer men te landtwaert in treckt naer de ſtadt de los Confines.

Daer aen volght Cabo de Cauten, van welcke Cabo tot aen de riebiere Cauten, welck de haven maeckt voor de ſtadt Imperial, rekent Herrera vier leguen, ende ſoude gheleghen zyn op de hooghte van 38. grad. ende 40. minuten by Zupden de Linie.

Van de riebiere Cauten tot de riebiere Tolten rekent hy hy naer ſes leguen, de welcke ſoude legghen op de hooghte van neghen en dertich graden by Zupden de Linie/ ende daer moghen ſchepen in komen.

Van de riebiere Tolten tot de riebiere van Queule zyn acht leguen, ende is gelegen op de hooghte van neghen en dertich graden ende dertich minuten/heeft haer openingh ofte mondt naer 't Noorden/ende daer konnen bercken in komen/ hoewel ſy klepn is.

Van de riebiere Queule tot die van Valdivia zyn neghen leguen, ende de cuſte loopt Zupden naer 't legghen van Herrera, ende is gheleghen op de hooghte van veertich graden ſchaers / ende van Queule tot Valdivia loopt de Cordillera van 'tgheberghte neffens het ſtrandt.

Van de riebiere Valdivia tot die van Chabin zyn dry leguen, daer moghen groote ſchepen in komen / ende van daer tot Punta de Galera zyn twee leguen; ende van dit punt tot een riebiere die ſy noemen Rio Bueno zyn ſeven leguen; in deſe riebiere komen wel vyf riebieren te ſamen/ ende een die al van Valdivia af-komt.

Van Rio Bueno tot het punt de Villiva zyn thien leguen, op de hooghte van een en veertich graden by Supden de Linie; ende van Villiva tot het punt van St Marcelo zyn ſeven leguen. Van een wepnigh onder de riebiere Valdivia ſtreckt de Cordillera van 'tgheberghte dicht langhs de Zee / ende de cuſte is diep/ ende ſuyver van droogh-ten ofte klippen / ſonder havenen / oft ſoo daer eenighe zyn/ zyn van klepnder impor-tantie.

Van 'tpunt St Marcelo tot de Cabo van Chanqui, zyn acht leguen, op de hooghte van dry en veertich graden by Supden de Linie; ontrent een halve legue aen de Noordt-zyde van deſe Cape leght een bebout Eylandt/ ende daer aen noch dry andere/die woeſt legghen / al in 't begryp van een legue; ende deſe Cabo is gheleghen aen de een zyde van de Golfo, welck ſy noemen de los Coronados; de andere Cabo aen de Supdt-zyde / wort ghenaemt de la Vallena, ende deſe twee Caben zyn vier leguen van den anderen verſchepden/naer 'tlegghen van Herrera; ende tuſſchen beyden leght de voor-ſchreven Golfo de los Coronados.

Van deſe Cabo de la Vallena tot de Cabo St Feliz zyn negen leguen, op de hooghte van dry en veertich graden ende thien minuten by Supden de Linie; de cuſte loopt wat krom / ende maeckt een in-ham/ende daer wordt in dat gheweſte veel Gouts ghevonden; ende hier eyndicht de cuſte van Chile, voor ſoo vele die tot noch toe by de Spaegniaerden is bewoont.

TVCVMAN.

Het derthiende Capittel.

Beſchrijvinghe van de binnen-landtſche Provincie TUCUMAN, ende de principaelſte Stadt St IAGO DEL ESTERO.

DE Pꝛovincie ende 't Gouvernement van Tucuman is gantſch binnen 'slandts gheleghen/ghelijck die van Sta Cruz de la Sierra; daer woonen in de ſelve Pꝛovincie dꝛy natien van Indianen/Tucumans, Iuries, eñ Diaguitas, van welcker vooꝛnaemſte de Pꝛovincie den naem voert van Tucuman. Neemt haer begin aen 't eynde van de Pꝛovincie der volckeren die men noemt Chicas, welc is een natie van Indianen die behooꝛen tot de Keyſerlijcke ſtadt Poroſi, ende woonen in diverſche vlecken/welc genaemt wꝛden Moreta, Chocinoca, Sococha, ende Caſabindo; gherepſt komende dooꝛ deſe vooꝛ-ſchꝛeven Dooꝛpen van de Chicas, treckt men dooꝛ de woeſtijne die vijfthien oft twintich leguen duert/ van ſeer koudt landt/ welck eyghentlijck de Cordillera wꝛdt ghenaemt/ dan daelt men ſtracks naer warmer ende ghetempert Landt/ daer den wegh dooꝛ loopt die naer Tucuman lepdt/ een wepnigh verſchepden van de Dooꝛpen ende woon-plaetſen van de Wilde/ om de ſekerheyt van de reyſende lieden die naer ende van het Gouvernement van Tucuman komen. Dit Gouvernement ende Pꝛovincie van Tucuman, paelt aen d'een zijde met het Gouvernement van Chile, ende daer dooꝛ met de Zuydt-Zee/ ende aen d'ander zijde met de Pꝛovincien van Rio de la Plata, ende ſoo met de Nooꝛdt-Zee; aen de derde zijde met de Koninckrijcken van Peru; ende inſonderheyt naer 't Oſten met de Pꝛovincien die ſy noemen del Rio Bermeio, welck een machtighe rievière is/ ende loopt in de rievière la Plata (welck veel groote ende machtighe rievieren ontfanghen) heeft haer ooꝛſpꝛonck in de vallepe die ſy noemen Iuiuy, ende de Indianen noemen die in haer tale Xibixibé, ende van een ander rievière/welck loopt neffens de Cordillera die ſy noemen de Eſteco, ende nu wꝛdt de ſelve ghenaemt de Ciancas, dooꝛ dien dat Iuan de Ciancas daer wierdt doodt ghe-ſlaghen; ende oock anders wooꝛdt ſy ghenaemt Rio Grande. Naer de Pꝛovincien van Chile toe/is ſeer veel wel-bewoont landt; ende oock veel dat noch te ontdecken is naer de Strate van Magallanes toe/daer men groote kuntſchap van heeft in de ſtadt van St Iago del Eſtero, ende wooꝛdt by de Spaegniaerden aldaer ghenaemt la Trapalanda, ende die van Chile noemenſe la Sal. De Pꝛovincie van Tucuman is een wel-ghetempert landt/ende tamelijcken vꝛuchtbaer: doch daer en zijn tot noch toe (ſeghꝛ Herrera) gheen mijnen van Silver ofte Gout ontdeckt. Daer zijn diverſche ſteden by de Spaegniaerden ghebout/ die wy hier vervolgens ſullen beſchꝛijven.

De vooꝛnaemſte ſtadt van deſe Pꝛovincie wooꝛdt ghenaemt Sant Iago del Eſtero, wierdt eerſt ghenaemt del Varco; is gelegen/ naer 't ſeghghen van Herrera, op de hoogte van acht en twintich graden by Zuyden de Linie/ hondert en vijf en tachtentich leguen van de Keyſerlijcke ſtadt Poroſi naer het Zuyden/ een wepnigh af-wijckende naer 't Oſten; ende naer dat veel Piloten ſeghghen (ſeghꝛ Herrera) van de haven van Buenes Ayres op Rio de la Plata hondert en tachtentich leguen, ende eenighe ſeghghen oock minder; ende van Rio de la Plata, op 't naeſte ſchaers tachtentich leguen; van de Zuydt-Zee op 't aldernaeſte hondert en twintich leguen, op de ruſte van 't Koninckrijck van Chile: De Gouverneur van de Pꝛovincie heeft ſyn ghewoonlijcke woon-plaetſe alhier/ ghelijck oock de andere Officiers van den Koninck/ende den Biſſchop/ alſoo hier de Cathedꝛale Kercke is van 't Biſdom van Tucuman. De ghe-ſtalte van de Lucht in deſe ſtadt is heet/ hoewel gheſont/ de grondt is ſandigh ende ſultigh/ waer dooꝛ hier gheen goede huyſen en konnen ghemaeckt wooꝛden/ dooꝛ ghebꝛeck van ſteen; ſy hebben een goede weteringh/ daer ſy veel Hoven ende Wijn-berghen mede wateren: ende men heeft daer begonnen Wollen-dꝛaperije aen te ſtellen/ om de Wolle te oꝛberen/ende men maeckt daer ſwarte ende ghecouleurde Laeckenen/ Saepen/ Baepen ende Friſaden; ende men berept daer oock Leder/ende maect daer goede Coꝛduanen; dan daer en zijn gheen Silver ofte Gout-mijnen/ als vooꝛen.

Siet hier van breeder in Rio de la Plata.

De ingheboꝛne van de Lande gaen ghekleedt/ ende is ſeer ſedigh volck/ende woonen by

nen by twee machtighe riebieren/van welcker een neffens de voorſchreben ſtadt loopt/ welck ſy noemen el Eſtero, upt oorſake dat de op-wateren komende/ de ſelve over-loopt/ende haer verdeelt in veel armen ende tochten/ende dewijl het ſeer vlack Landt is/ ſoo wordt het moerallich/ende daer loopt veel landts onder; ende als 't water wederom af-loopt/ ſoo worden op't natte Landt groote ackeren bezaept met Tarwe/ Maiz, Gerſte ende veelderhande andere zaden; waer door dit Landt overvloedigh is van lijftocht; want al waer't ſake dat den reghen quame te ontbreken/ſoo wordt het Landt vochtigh van deſe over-loopinghe van de riebiere.

De tweede riebiere wordt ghenaemt el Salado, door dien ſyn water brack is; loopen beyde van t'Weſten naer 't Ooſten door veel vlack landt/ ende ontrent thien ofte twaelf leguen, van den anderen; daer is veel viſch/groot ende kleyn in beyde deſe riebieren/ſoo dat ſy een ſeer overvloedigh ende goet voetſel geven voor de ingheſetene. Tuſſchen beyden deſe riebieren wordt oock veel Honighs ghewonnen ende Was; oock waſt daer Cottoen ende Caroben, die goet voetſel geven/ende t'gantſche jaer dueren; men heeft daer oock Couchenilla ende Annil om de Wollen mede te verwen: De borghers hebben ſeer veel Vee/groot ende kleyn; daer is ſeer goede jacht van Harten/ende ander Wildt: veel ghevogelte als Perdrijſen/Ringh-duyven ende andere dierghelijcke; oock eenige verſlindende dieren/als Tigren ende Leeuwen: ende eyndelijc ſoo zijnder goede zout-pannen. Doch de principaelſte koopmanſchap daer de Spaegniaerden daer woonende haer mede gheneeren/ is Laken ende Cottoene Lijnwaet/welck ſy daer ghebruycken in ſtede van ghemunt gelt/ ende de Vara ofte Spaenſche elle is ordinaerlijck getaxeert op een halve Pezo, ofte vier Realen/ende deſe koopmanſchap wordt by groote menichte vervoert naer de ſtadt Potoſi.

Het veerthiende Capittel.

Van de Steden San Miguel de Tucuman, Nuestra Sennora de Talavera, ende Cordoua.

DE tweede Stadt die by de Spaegniaerden in de Provincie van Tucuman was ghebout/ wordt ghenaemt San Miguel de Tucuman; is ghelegghen op de hooghte van ſeven en twintich graden (ofte als Herrera elders ſeght in ſyn Hiſtorie/ op de hooghte van ſes en twintich graden ende dertich minuten) by Zuyden de Linie: acht en twintich leguen van de Stadt S^t. Iago del Eſtero, in de wegh welck daer loopt naer de Audientie van los Charcas; is ghelegghen aen de voet van een wreedt ende woeſt gheberghte/ op een bequame ghelegghenthept/ ende heeft een weteringh daer de Hoven/ Wijn-berghen/ende Zaey-landen met ghewatert worden; neffens de eene zijde loopt daer een riebiere welck komt van la Quebrada de Calchaqui, ende daer ontrent zijn noch meer andere riebieren die van twee tot ſes leguen van deſe ſtadt loopen; de welcke van't gheberghte af komen/ende maken eyndelijck de riebier die door S^t. Iago del Eſtero loopt. 't Landt ontrent deſe Stadt is overvloedigh van Tarwe/ Maiz ende Gerſte; daer wordt wijn gheperſt; ſy hebben daer menichte van alderhande Vee/ende ſchoone jacht. Daer wordt veel Cottoen vergadert ende Vlas ghewonnen/ daer ſy goet Lijnwaet van maecken: Gheniet wel de ghelondſte Lucht boven alle andere plaetſen van dit Gouvernement/ ende heeft oock beter hout tot de timmeragien; ende het ſchijnt dat daer eenighe koudtſchap ſoude weſen van Goudt-mijnen.

De derde Stadt die daer by de Spaegniaerden is ghebout/ wordt by haerlieden ghenaemt Nueſtra Sennora de Talavera, ende in de tale van 't landt wordt ſy eygentlijck ghenaemt Eſteco, is ghelegght aen den oever van Rio Salado, vijf en veertich leguen van Sant Iago del Eſtero naer het Noorden toe/ende veertich leguen van de Stadt Potoſi (waer in hem Herrera honderdt leguen moet miſ-grijpen/dewijl dat Sant Iago del Eſtero, hondert ende vijf en tachtentich leguen is van Potoſi, gheljck als in ſyn Deſcripcion de las Indias ghedruckt ſtaet.) De Stadt heeft een van de alderbeſte weteringhen van dat gantſche Gouvernement/daer ſeer veel Landts mede ghewatert wordt: ende daer wordt ſeer veel Cottoen verſamelt/ van het welcke ſy veel Lijnwaets maecken; ſy hebben daer voorts veel Honigh/ Was/ ende

diversche verwen om de Wollen mede te verwen; seer goede jacht ende visscherije; dan daer en zijn gheen mijnen; ende dese stadt leght op de hooghte van ses en twintich graden by Zuyden de Linie/naer 'tsegghen van Herrera.

De vierde stadt by de Spaegniaerden bewoont/wordt ghenaemt Cordoua, is gheleghen op de hooghte van twee en dertich graden ende dertich minuten by Zuyden de Linie; daer is een wel-ghetemperde Lucht; heeft haer Winter ende Somer; daer zijn seer groote vlacke velden ende goede weyden/daer alderhande Vee wonderlijc vermenichfuldight: aen de een zijde loopt daer een rievier voor-by daer goede visch in wordt ghevanghen: ende anderhalf myle van daer leght een gheberghte met veel bewoonde valleyen/daer eenighe Silver-mijnen zijn: daer wast veel Tarwe/ Maiz, ende ander graynen; wordt oock wijn ghewonnen; ende daer is goede jacht/ende eenighe bequame zout-pannen. Dese stadt is in een seer bequaem ghewest ghebout/want heeft naer 't Oosten de stadt Santa Fé, welck tot het Gouvernement van de Paraguay behoort/ ende is vijftich leguen van Cordua verscheyden; ende naer't Westen heeft sy de stadt S. Iuan de la Frontera in de Provincie van Cuyo, ende van't Gouvernement van Chile, die oock vijftich leguen van dese leght. Dese stadt is een aen-komste voor vele quartieren/insonderheyt om naer Rio de la Plata te reysen/ende van daer voorts naer Castilien/ door dien dit een korter ende sekerder wegh is/ ende onkostelijcker/door ghesonder landt/ ende dat beter voorsien is van lijftocht als wel andere ghewesten van Indien. 'k Ben onderrecht van een Nederlander die voor eenighe jaren in dese quartieren heeft gheweest/dat dese stadt by de dry hondert inwoonders heeft/die haer meest gheneeren met Landt-bouwerije ende Cottoene lijnwaten te weven/door de abundantie van Cottoen die daer valt/ Pavillioenen van Wolle te maken/ende veelderhande snuysterije/welck al naer Potosi wort gesonden; soo dat dit wel de best-bewoonde stadt is van het gantsch Gouvernement van Tucuman. In dit Gouvernement (seght Herrera in syn Descripcion de las Indias) waren ten tijden dat Don Garcia de Mendoça hem hier onthielt (wesende syn Vader de Marquis van Cannette, Vice-Roy van Peru) noch door de Spaegniaerden ghebout een stadt/ welck sy noemden Neuva Londres; ende een ander stadt in Calchaqui, welck sy noemden neuva Cordura, in de Provincie van de Iurias ende Diaguitas, de welcke naer weynigh jaren weder verlaten wierden. 'T volck van de Lande gaet ghekleedt in Wolle/ende wel bereydt Leder: sy queecken veel Vees aen/ om de Wolle wille/ daer sy haer mede geneeren; de Dorpen legghen dicht by den anderen/ dan zijn kleyn/om dat in elck Dorp by-naer maer een gheslacht en woont/ legghen in't ronde/ ende zijn met doornen-boomen om-ringht door de oorloghen die sy met den anderen voeren; is arbeydtsaem volck/ende dat hem soo niet droncken en drinckt als wel andere volckeren van Indien: daer zijn in de Provincie wel seven machtighe rievieren/ende meer dan tachtentich beken van goet water.

Het vijfthiende Capittel.

Van noch eenighe andere Steden, ende gheleghentheden van dese Provincie van TUCUMAN.

l.5.c.9. OM de gheleghentheyt van dese Provincie noch wat naerder te verstaen/soo sullen wy hier voorts in-voegen 'tgene Herrera daer van seght in syn achtste Decade van syn Historia de las Indias Occident. alwaer hy aldus schrijft:

Daer zijn seer weynigh Spaegniaerden in dit Gouvernement van Tucuman, ende indien daer 'tvolck ware 'twelck daer wel van noode soude wesen/ men soude veel Indianen konnen bevredighen/ die nu in oorloghe zijn/ waer door dit een van de rijckste Provincien soude wesen; ende indien de Indianen die gheconquestert souden worden/ mochten voor dry oft vier lijven gheencommendeert worden/ als de Spaegniaerden dat noemen/dat is/tot dienste ende in slavernije van de Spaegniaerden gegeven/daer soude veel volcks Peru verlaten/ende in dit Gouvernement komen woonen om syn groote vruchtbaerheyt; ende men soude noch twee steden konnen bouwen ende met volck voorsien: Een in de valleye van Salta, welck een van de grootste ende beste valleyen is van gantsch Indien; van een wel-ghetemperde Lucht/ ende op

de hooghte

de hooghte van vijf en twintich graden by Zuyden de Linie / hebbende leer bequame Landouwe / ende goede weyden voor 't Vee / ſchoone riviéren ende veel beken ende weteringhen voor 'ghezaepe; dese ſtadt ſoude in't midden legghen van de inghevoorene / die daer eenſamentlijck ſouden konnen haer reſort nemen met die van de vallepe van Calchaqui, ende 't volck van de vallepen van Iuiuy, ende Omaguaca, ende alle de andere die daer woonen tot aen den pas over de rivier Eſteco; ende de Dorpen van Caſabindo, Sococha, Cochinca, Moreta, ende de Indianen die ſy noemen Apatamas, ende met het leggen van dese ſtadt waer het Landt tuſſchen Peru ende Tucuman ſoo verſekert / dat een man alleen ſoude konnen reyſen van Peru naer Tucuman, Rio de la Plata, ende tot aen de Noort-Zee. Dese vallepe leght ontrent hondert leguen van Villa Imperial de Potoſi, ende ſeſtich leguen van S^t. Bernardo de la Frontera, in de vallepe van Tarya gheleghen / ende vijftich leguen van de ſtadt Nueſtra Sennora de Talavera.

Ick en bevinde niet dat Herrera ergens elders ghewach maeckt van dese plaets S^t. Bernardo de la Frontera, noch en ghedenckt des ſelfs niet in ſyn Deſcripcion de las Indias; nochtans ſchijnt dese plaetſe mede te behoorен tot het Gouvernement van Tucuman, ofte wel tot de Audientie de los Charcas.

De tweede woon-plaetſe (ſeght Herrera) ſegghen ſy ſoude konnen gheleght worden aen een oort daer voor desen geleght was Neuva Londres, in de wegh van 't Gouvernement van Tucuman, naer 't Gouvernement van Chile, welck weder is opgebroken gheweeſt / door dien daer ſoo weynigh volcks was; dese was gheleghen in de vallepe van Quinmibil, in een vruchtbaren bodem voor Tarwe / Maiz, ende andere graynen / in een wel-ghetemperde Lucht / daer Wijngaerden wiellen / ende alderhande gheboomte; de inghevoorene zijn van de natie van de Diaguitas, een volck welck ghekleedt gaet / ende veel Vees heeft van de Lande / ende veel mijnen van Silver ende Goudt; ende by dese middel ſoude dese Provincie ende 't Gouvernement van Tucuman wel ghenoegh bewoont zijn / ende de weghen verſekert / beyde naer Peru ende Chile.

Naer dat ick onderrecht ben van een van onſe Nederlanders / ſoo is al voor eenighe jaren een woon-plaetſe van Spaegniaerden gheleght in de voor-ſchreven vallepe van Salta, de welcke ſy den naem hebben ghegheven van Cuidad de Lerma; ende noch een ander in de vallepe van Iuiuy, die ſy noemen Cuidad del Salvador; ſoo dat genoeghſaem vol-tocken is 't gene hier by Herrera by maniere van een voorſlach wordt voor-ghegeven.

Herrera ſeght voorder op de ſelve plaetſe voren aen-gheroert. Aen de andere zijde van het gheberghte van de vallepe Tarya, ende de vallepe van Omaguaza, op de playnen die daer neder-dalen naer de rivière Paraguay, neffens de rivière die ſy noemen Rio Bermeio, ſoude noch wel een woon-plaetſe van Spaegniaerden dienen te leggen / de welcke ſoude ghenieten beyde blacke Landen ende gheberghte; is een vruchtbaer Landouwe ende wel-ghetemperde Lucht; daer woont veel volcks dat ghekleet gaet / ende daer is veel Vees; ende komt te leggen in het midden tuſſchen de Provincien van Peru ende die van Rio de la Plata; ende dese ſtadt ſoude komen te leggen in het midden tuſſchen San Bernardo, in de vallepe van Tarya ende Nueſtra Sennora de Talavera, ſeſtich leguen van yeder van dese verſchepen / ende inſgelijcks ſeſtich leguen van de Stadt Aſſumtion by den Paraguay gheleghen; ende vijftich leguen van de vallepe van Salta, ende de inghevoorene van de Lande / ſoo van allen zijden om-ringht zijnde van diverſche Steden ende woon-plaetſen van Spaegniaerden / en ſouden niet konnen laten het Chriſten Geloove aen te nemen / ende niet gheruſthept onder de ſelve te verkeeren: Dese plaetſe ſoude mede leggen hondert leguen van Potoſi. In ſomma / men ſoude konnen reyſen te water de rivière Bermeio af / ende voorts langhs de Paraguay, ende de rivière de la Plata, tot in Spaegnien toe; welck een leerkeren ende korten wegh ſoude vallen / door ſeer ghelondene havenen / ende van alderhande lijftocht wel voorſien: Dese Stadt ſoude met de minſte koſt konnen ghebouwt worden van de zijde van het Gouvernement van de Paraguay ende Rio de la Plata, door dien daer beter voor-raedt is van volck / Peerden ende wapenen / ende om dat het een blacke grondt is; ende oock om dat daer haerlieden meer aen gheleghen is als die van Tucuman, een haven te openen voor die

van Peru dooꝛ eenen naerderen wegh/ſonder verre om te trecken dooꝛ het Gouvernement van Tucuman, ofte 't Gouvernement van Santa Cruz de la Sierra, dooꝛ twelcke men anders ghewoon is de onderhandelinghe met het Koninckrÿck van Peru te onderhouden.

Wꝛde onderrecht van den Nederlander vꝛen verhaelt / dat daer oock al een woon-plaetſe van Spaegniaerden gheleght is vooꝛ eenighe jaren aen de rieviere Bermeio, de welcke de ſelve naem voert / ende dat men van daer evenwel ſÿn wegh neemt naer Sant Iago del Eſtero, welck ſouden tachtentich leguen weeghs zÿn / meeſt dooꝛ Wildernißen : dan deſe plaetſe en ſchÿnt niet gheleght te weſen in ſulcker voeghen als Herrera hier vꝛen vooꝛ-geeft ; de vooꝛdere gheleghenthept van deſe Pꝛovincie ende plaetſen/ ſal noch naerder blÿcken upt de beſchꝛÿvinghe van Rio de la Plata, daer den Leſer ghelieve ſÿn recours toe te nemen.

MAGALLANICA.

Het ſeſthiende Capittel.

Beſchrijvinghe van de Provincien van de STRATE van MAGALLANES in't ghemeyn, ende haer limiten.

DE Pꝛovincien van de Strate van Magallanes (ſeght Herrera) werden ghenaemt alle de Landen welcke daer legghen vooꝛ-bÿ de rieviere Rio de la Plata, aen de Nooꝛdt-Zee tot aen de Strate ; ende in de Supdt-Zee van het upterſte van Chile tot de vooꝛ ſchꝛeven Strate / welck zÿn bÿ de twee hondert leguen van de twee oft dꝛÿ en veertich graden tot de twee en vÿftich ende meer graden bÿ Supden de Linie ; welcke Landen / hoewel men daer verſchepden repſen langhs beyde de Zeen vooꝛ-bÿ heeft ghevaren in't ghelichte van de cuſte/ ende oock eenigh volck daer op gheſien tot in de Strate van Magallanes ſelfs / ſoo en heeft men die tot noch toe niet bevꝛedicht / ofte eenighe woon-plaetſen daer in gheleght / uptghenomen die bÿ Diego Flores in de Strate ſelfs was gheleght/daer wÿ hier naer van ſullen ſpꝛeken.

Om tot volkomen kenniſſe te komen van dit quartier/ vooꝛ ſoo vele het nu bekent is/ſullen wÿ ghenootſaeckt zÿn hier bÿ te bꝛenghen de bevindingen van dꝛÿ verſchepden natien / die deſe Landen ende de Strate hebben bevaren ende onderſocht / dooꝛ dien ſÿ al diverſche namen hebben ghegeven aen de plaetſen daer ſÿ hebben aen-geweeſt ; want hoewel het ſchÿnt wÿ ons ſouden konnen vergenoeghen met de aen-teeckeninghen van onſe Nederlanders ; dooꝛ dien ſÿ wel de laetſte zÿn die de Strate hebben beſocht / ende op't neerſtichſte beſchꝛeven/ ſoo ſal nochtans de verſchepdenhept haer ghebꝛuyck vinden bÿ de ghene die hier naer deſe quartieren naerder ſouden willen onderſoecken.

Wÿ ſullen ons ooghemerck nemen op dꝛÿ dinghen ; eerſt op't Landt ende de cuſte die daer leght tuſſchen Chile ende de Strate : ten tweeden op de Strate van Magallanes ſelfs met het ghene daer aen-kleeft / als namentlÿck de nieuw ghevondene Strate van le Maire ; ende ten derden op het Landt ende de cuſte van de vooꝛ-ſchꝛeven Strate af/tot aen Rio de la Plata.

Wat het eerſte belanght ; de gheleghenthept van de Landen ende cuſte van Chile vooꝛder naer het Supden / ick vinde de ſelve puntuelÿcken beſchꝛeven bÿ de Spaegniaerden alleen / vooꝛ ſoo vele my noch bekent is/ alſoo ſÿ tot meer repſen ghetracht hebben langhs de ſelve Strate upt de Zupdt-Zee naer de Nooꝛdt-Zee te komen; daer de Enghelſche ende de onſe wel langhs de Strate in de Zupdt-Zee zÿn ghekomen / maer niet ſonderlingh ghetracht om dooꝛ de ſelve weder te rugghe te komen. De eerſte van de Spaegniaerden die ghetracht heeft upt de Zupdt-Zee naer de Nooꝛdt-Zee te komen dooꝛ de Strate van Magallanes, is gheweeſt Capitepn Ladrillero, dooꝛ laſt ende bevel van den Gouverneur van Chile, Don Garcia de Mendoça ; de welcke wel van de Zupdt-Zee dooꝛ de Strate van Magallanes is ghekomen tot aen de Nooꝛdt-zÿde / maer en heeft de ſelve niet derven upt-baren /om de ſtoꝛmen die hem daer ghemoeten / alſoo het nu daer begonde te winteren : ſoo dat hÿ van daer wederom keerde naer Chile toe. Daer naer ſoo heeft den Vice-Roy

van

Univ Calif - Digitized by Microsoft ®

1 Abra de San Victoriana
2 Roca partida
3 Porto de S. Amaro
4 C. de Sta. Catalina
5 C. de la roja
6 Pta. de S. Augustin
7 Po. de los inocentes
8 Po. de los Reyes
C. de la Victoria
Sierra Nevada
Ancon sin salida
Riddersbay
C. de quade
S. Ierome chanael
C. Gallant
Cordesbay
C. Hollande
C. Froward
Moßelbay
Porto famine
Musklecoue
Elisabeths eylandt
tweede naw
Tierra del Fuogo
Eerste naw
Pta. de la possession
Rio de Gallegos
Rio de la Cruz
C. de las bareras,
Morro de S. Ynes
B. de San Iulian
I. de Diego Raimires
NIE
WE
ZVYD
ZEE
Entrada de
S. Sebastian
C. Hoorn
C. de Peñas
C. de las Virgines
Straet van Magallanes
C. de S. Ines
Barneveldts
eylanden
Mauritius landt
Straet le Maire
C. del Bartolome
Staten landt
Sybold de Waerdts
eylanden
MAR DE
Engelsche leagues
Spaensche leguen
Duytsche mylen

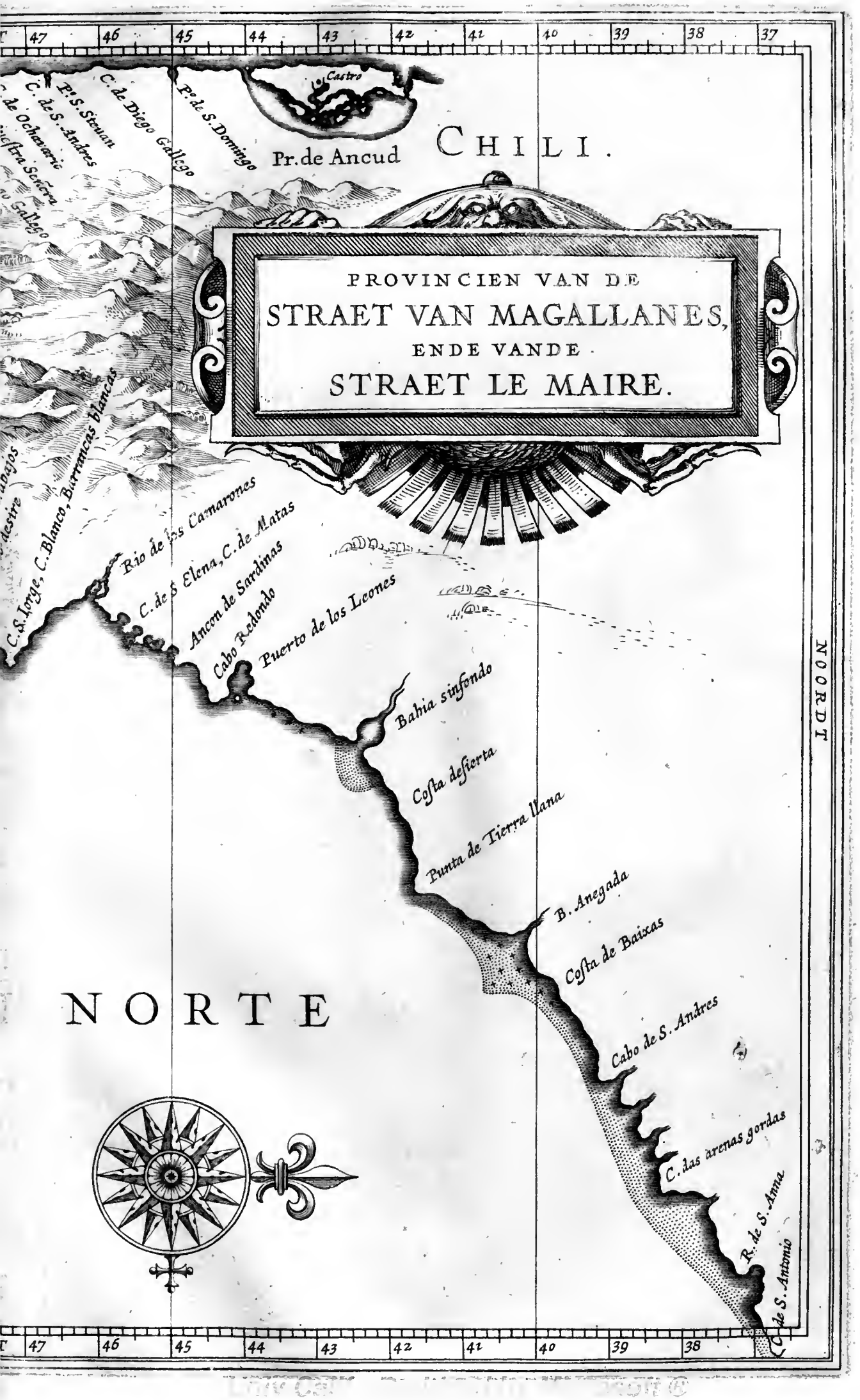
PROVINCIEN VAN DE
STRAET VAN MAGALLANES,
ENDE VANDE
STRAET LE MAIRE.
CHILI.
Castro
Pr. de Ancud
Pº de S. Domingo
C. de Diego Gallego
Pº S. Steuan
C. de S. Andres
C. de Ochavario
C. S. Iorge, C. Blanco, Barrancas blancas
Rio de los Camarones
C. de S. Elena, C. de Matas
Ancon de Sardinas
Cabo Redondo
Puerto de los Leones
Bahia sinfondo
Costa desierta
Punta de Tierra llana
B. Anegada
Costa de Baixas
Cabo de S. Andres
C. das arenas gordas
R. de S. Anna
C. de S. Antonio
NORTE
NOORDT
47
46
45
44
43
42
41
40
39
38
37

Uma Lalit - Digitized by Micros

van Peru, Don Franciſco de Toledo, (upt occaſie dat Sir Francis Draeck door de Strate was ghekomen in de Suydt-zee/ ende veel ſchade hadde ghedaen in den jare 1579. twee ſchepen upt ghelonden/ onder het bewindt van Pedro de Sarmiento, de welcke met ſyn ſchip naer veel ſuckelingh/ in een Archipelago van Eplanden/ (waer hy vermoede de openingh van de Strate te weſen/ doch te vergheefs:) de Strate is ghepaſſeert / ende zoo in Spaegnien ghekomen; het tweede ſchip door groote ſtorm van 't ander verſteken zynde/ is door de windt ende tempeeſt ghedreven gheweeſt tot op de 56. graden; ende hoewel de windt continuelyck op de wal waeyde/ zo en hebben ſy doch op 't landt niet ghedreven ghweeſt; waer upt men dan wel hebben konnen afneemen / dat het landt voor-by de Strate daer al anders moſt ſtrecken/ als men wel vermoede; ende daer naer wel bevonden is ghweeſt by ons volck/ in de ontdeckinge van den nieuwen doorganck/ die men noemt de Strate van le Maire. De ſtorm ceſſerende / is 't ſelve ſchip weder keerende naer 't Noorden/ wel een openinghe naer de Strate komen te erkennen/ doch en zyn de ſelve niet in ghevaren door de onwillichept van het volck/ maer zyn te rugghe ghekeert naer Chile ende Peru. Ghelyck dan deſe voyagie breeder beſchreven werdt door Acoſtam in ſyn derde boeck ende elfſte Capittel/ ende by Leonardo de Argenſola, in voeghen als hier in 't korte volght.

Het ſeventhiende Capittel.

Kort verhael van de voyagie van *Pedro Sarmiento*, van de Zuydt-zee door de Strate van MAGALLANES naer Spaegnien, uyt CONQUISTA DE LAS MOLVCCAS, van *Leonardo de Argenſola.*

NAer dat Sir Francis Draeck de Strate van Magallanes was door-ghekomen/ heeft den Vice-Roy van Peru, Don Franciſco de Toledo, twee ſchepen doen gereet maecken/ende daer over als Commandeur gheſtelt Pedro Sarmiento, met laſt om Sir Francis Draeck te vervolghen. Pedro Sarmiento is met deſe twee ſchepen van Callao de Lima ghelchepden den 11. October des jaers 1579. quamen des nachts ten ancker onder een Eplandt/ twee leguen van Callao, op de hooghte van twaelf graden ende een half. Den eerſten November liepen ſy in 't ghelichte door-by ſeecker Eplanden die de Spaegniaerden noemen Deſventuradas, op de hooghte van vyf en twintich graden ende een derde/ by Zuyden de Linie: welcke in den jare 1574. van den Piloot Iuan Fernandes, varende naer Chili, by gheval waren ontdeckt; ende worden nu ghenaemt San Felix ende San Ambor. Op d'eerſte onbekende plaetſe daer hy daer naer aen-quam/ hadde hy de hooghte van neghen en veertich graden ende een half: vondt daer gheen volck/ dan wel eenighe teeckenen van volck datter ghewweeſt was/ als voetſtappen/ pylen/ riemen/ ende nettjens: klaverden met groote moeyte op berghen die wel twee leguen waren op te klimmen; ende van den top ontdecten ſy diverſche groote canalen/ inhammen/ rievieren ende havenen; ende alle 't landt dat ſy konden ſien/ ſcheen al ghebroken landt/ zoo dat ſy het een Archipelago oordeelden te weſen/ ende bereeckenden wel vyf en tachtentich Eplanden/ zo groot als kleyn; ende laghen dat het canael ſeer breedt ende lanc/ open ende ſchoon was; zo dat ſy haer verſeeckerden datter door deſe plaetſe een upt-komſte was in de Zee by de Strate; namen de hooghte op vyftich graden by Zuyden de Linie. Noemden de haven Nueſtra Sennora del Roſario, ende 't Eplandt la Santiſsima Trinidad; ende nam poſſeſſie van dit Landt den 22. November des voorſchreven jaers; voer van daer met de ſloepe om de canalen te onderſoecken/ volghende de Golfo die naeſt de cuſte lagh/ en diepten de havenen/ de welcke hy byſondere namen gaf; nam acht op de Boomen/ Krupden/ Ghevoghelte; ende vondt aen ſeker ſtrandt/ voet-ſtappen van menſchen: quam by een rievierken van ſoet water/ 't zandt roodt-achtigh/ zoo dat hy 't ſelfde noemde Bermeio, ende de haven daer het in-komt / Puerto Bermeio: laghen menighte van Viſch/ ende in 't Zeekroos ontallyche Oeſters/ ende in eenighe van dien welck op de klippen boven water waren bly ven legghen/ groote ende klepne Peerlen/ ſommighe gheel/ ende ſommighe blanck. Keerde van hier weder naer de ſchepen/ hebbende in 't gaen ende komen ghevaren meer dan ſeventich leguen, ende beſocht veel ſchoone doch onbewoonde Eplanden/ ende van een hooghte ontdeckt 't principael canael dat in Zee gaet; ende andere

vele ende diverſche Canalen ende ontelbare kleyne Eylanden. Van Puerto Bermeio verbolghden haer cours en quamen in een in-ham / welck ſy noemden de San Franciſco, en aen d'ander zijde van deſen in-ham een bergh / welck ſy noemden Punta de la gente, door dien ſy daer volck vonden die't lichaem root gheſchildert hadden met ſeeckere aerde: kreghen een van dit volck die ſy met gewelt mede namen/ ende voorts varende naer dry Eylandekens die in een dry-hoeck laghen / ſprongh deſe Wilde overboort/ende ontſwom haer: quamen aen menichte van Eylanden al onbewoont/ uytgenomen een welck ſy noemden La Roca partida, daer ſy voet-ſtappen van menſchen vonden: van daer quamen ſy met ſtorm door ſeer eenlijcke plaetſen/in een in-ham welc ſy noemden Nueſtra Sennora de Guadalupe: van daer ghekomen zijnde aen een ander punt/daer ſy meynden meer volck te vinden/vonden ſy daer alleen een leegh hutjen van ſtaken ghemaeckt / in't ronde/ende gedeckt met ſchorſen van boomen ende Robbe vellen.

Quamen van hier weder naer't groote Schip / ende ſoo voorts in een haven welck hy noemde Puerto de la Miſericordia: verwachten hier/ en in een ander haven welck hy noemde Nueſtra Sennora de la Candelaria, dry leguen voorder/ het ſchip dat daer ontbrack/welck al weder-ghekeert was naer Lima. Van hier quamen ſy aen een Eylandt welck ſy noemden Iſla de Santaynes; daer ſy vijf Wilden vonden die haer ſo veel te verſtaen gaven/als dat daer twee ſchepen gheleghen hadden naer't Zuyt-ooſten toe/ daer ghebaert volck op was/ ende van de ſelve gheſtalte ende kleedingh als de Spaegniaerden; dit was de eerſte kondtſchap die ſy kreghen van de Engheliſche ſchepen. Verbolghden van hier haer cours naer't Zuydt-ooſten een legue, ende ſoo voorts tot een Eylandt welck de Wilden noemden Puchachailgua; ende een ander welck ſy noemden Cayrayxaxylgua; ende werden't Canael gewaer/welck begint van de mont ghenaemt Xaultegua, ende brochtle in een ruyme zee vol van ontallijcke Eylanden; voeren langhs een welck de Wilden noemden Tinquichiſgua, ende Sarmiento; gaft de naem van Iſla de la Cruz: quamen aen het derde Eylandt/welck't grootſte is; ende van daer in een ſchoone haven; van waer ſy laghen een ſchoone Stadt/ghebouwt op de maniere van die van Europa, ende veel volcks in de wapenen.

Vervorderde ſyn reyſe tot op de vier en vijftich graden aen een punt welck hy noemde San Iſidoro: van de dry en vijftich graden ende twee derde/ liep hy langhs de cuſte/ welck acht leguen voorder black wordt/ ende een voet-ſtrandt maeckt van wit zandt. Dan te voren ontdeckte hy een ſeer hooghe Volcan vol ſneeuws legghende. Dit Canael bracht hem tot het punt van Santa Ana, op dry en vijftich graden ende een half. nam daer poſſeſſie/ende lepde aen de voet van een krups een brief/ in de welcke hy alle natien waerſchoude/dat alle deſe Landen ende Zeen den Koninck van Spaegnien toe-behoorden/ende de reden waerom/ weſende ſyn recht ghefondeert op de Bulle van den Paus Alexander de Seſte. Voorts ſoo noemde Sarmiento de rievier die nevens 'tpunt in Zee komt Rio de S. Iuan; ende de Strate van Magallanes, die tuſſchen deſe Eylanden door komt/gaf hy de naem van la Madre de Dios. Voer voorts de Strate door/ende de meeſte enghte noemde hy nueſtra Sennora de Garcia, op de hooghte van dry en vijftich graden en een half. Aen een ander punt wat voorder laghen wy weder't volck dat daer om-her woont/ende werden van de ſelve beſtreden/dan ſloegen die in de vlucht. Sarmiento ginck't landt beſichtighen/ ende gaft de naem van nueſtra Sennora del Valle; ende ontdeckte by de ooghe tuſſchen twee af-gaende gheberghten/ ſeer ſchoone plapnen/ ende menichte van Dorpen /ſeer hooghe ghebouwen ende thoornen/ ende naer hem dochte/ koſtelijcke Tempelen / ende van ſulcken excellive aen-ſienlijckheyt/ dat hy ſyn ooghen qualijck ſelfs ghelook gaf/ende oordeelde het eer een Stadt in de Lucht te weſen: (ghelijck andere wel licht ſullen ghelooven die maer een weynich van de gheleghenthept van dat quartier hebben ghehoort,) Om kort te maken/hy paſſeerde de Strate die hy van Cabo de la Virgin Maria tot Cabo del Eſpiritu Santo, ſoo hy die noemt/ hondert ende thien leguen lanck maeckt. Door de Strate zijnde/ ſtelde hy ſyn cours langhs de cuſte van Braſil, was aen't Eylandt Aſcenſion, ende maeckte daer naer ſyn beſteck/ ſoo dat als hy meynde ſeltich leguen Ooſt ende Weſt van Pernambuc te weſen/ ſoo verviel hy op Sierra Liona, &c.

Het

Het achthiende Capittel.

Beſchrijvinghe van deſe Cuſte van CHILE af, tot aen de Strate van MAGALLANES.

IN de vooꝛ-gaende Capittelen elf ende twaelf / hebben wy de cuſte van Chile vooꝛ-gaens vervolght tot de Cape van San Feliz. Van deſe Cape/naer het legghen van Herrera, tot het punt van Sᵗ. Cyprian zijn veerthien leguen, ende de cuſte ſtreckt Zupden; van dit punt tot het punt van Santa Clara zijn vier leguen; van Santa Clara tot Cabo de las Iſlas (dat is 'thooft van de Eylanden) zijn thien leguen: van deſe Cabo tot aen het Eylandt van noſtra Sennora del Socorro, zijn achthien leguen, ende de cuſte ſtreckt Zupdt-zupdt-weſt: dit Eylandt leght by naer gheheght aen't valle landt: van dit Eylant van noſtra Sennora, ſes leguen naer't Ooſten/ is gheleghen de haven van San Domingo, ende van deſe haven tot aen de Cabo van Diego Gallego, zijn neghenthien leguen, is ghelegen op de hooghte van ſes en veertich graden: van deſe Cabo tot de haven van Sant Stevan, zijn twaelf leguen, ende de cuſte loopt Zupden: ende van daer tot de Cabo van Sant Andres, zijn ſes leguen, op de hooghte van ſeven en veertich graden/van waer de cuſte recht Zupden loopt: van Sant Andres tot de Cabo van Ochavario, zijn acht leguen; van Ochavario tot de vallepe van Nueſtra Sennora, zijn thien leguen, ende is een baye die tuſſchen twee heuvelen ofte berghen in leght / op de hooghte van acht en veertich graden ſchaers. Van deſe vallepe van Neuſtra Sennora, tot de havenen van Hernan Gallego, zijn achthien leguen; de cuſte die ſtreckt naer het Zupden een quart naer't Supdt-weſten/ en zijn gheleghen op neghen en veertich graden ſchaers: van deſe havenen van Gallego, tot de Abra de San Guillen, zijn vijfthien leguen, op de hooghte van neghen en veertich graden ende twee derde van een graedt: van de Abra van San Guillen, tot de Punta delgada, zijn ſes leguen, en is gheleghen op de hooghte van vijftich graden: ende daer aen is gheleghen de haven de los Reyes, op de hooghte van vijftich graden ende een derde. d.8.l.7.c. 11. Her.deſcr. d.8.l.7.c. 11.

Ses leguen vooꝛder aen / is gheleghen de haven de los Innocentes, ende daer aen het punt van Sᵗ. Auguſtijn ende Cabo de la Roia, ende die van Santa Catalina, op de hooghte van een en vijftich graden ende twee derde; ende ſtracks daer aen de haven van Sant Amaro, ende de Abra van San Victoriano, welck is gheleghen op de hooghte van twee en vijftich graden ende een half ſchaers/ende leght tuſſchen Eylanden die ſeer hoogh zijn/welck zijn hooghe berghen/ ende een deel met ſneeuw bedeckt: ende aen het Supder-punt van deſe Abra ofte openinghe zijn dry klepne Eylanden / legghende in een dry-hoeck/welck zijn merck-teeckenen van de Strate van Magallanes, ofte haer openinghe in de Supdt-zee.

Herrera ſtelt deſe gheleghentheden wat different van't vooꝛ-gaende in ſyn dry en twintichſte Capittel van ſyn Generale beſchrijvinghe van de Weſt-Indien: De cuſte (leght hy) van Chile af tot de Strate van Magallanes, welcke van Valdivia af loopt by de hondert leguen Weſt-zupdt-weſt/ heeft de Cabo van Sant Andres, op de hooghte van ſeven en veertich graden/ van waer de cuſte haer wendt naer het Supden / recht naer de Strate/ vooꝛ-by de Cabo van San Roman, op de hooghte van acht en veertich graden: ende daer neffens het Eylandt van Santa Catalina, neffens de groote baye die ſy noemen del Alcarchofada, ende daer binnen de baye van noſtra Sennora, ende het Eylandt van Santa Barbara, ende vooꝛder de havens van Hernan Gallego, op acht en veertich graden ende twee derde: ende de baye van los Reyes, achthien leguen van de vooꝛ-ſchreven havens van Hernan Gallego, ende de baye van San Iuan, op vijftich graden en een derde: de Cabo van San Franciſco op de hooghte van een en vijftich graden/van waer eenighe Canalen te landt-waert in ſtrecken; ende het Eylandt la Campana, elf leguen van San Franciſco, mede met eenighe Canalen te landt-waert in / die niet bevaren en zijn: (Acoſta leght dat dit Eylandt de la Campana, ſoo ghenaemt om dat het de forme heeft van een klocke / groot is/ ende dat het leght vooꝛ de mondt van de Strate.) Ende de baye van Sᵗ. Lazaro, op de hooghte van twee en vijftich graden/met ſes Canalen aen ſyn zijden/ die ſeer lanck ende breedt in-loopen/naer d'een ende d'ander quartier/ die oock niet en zijn bevaren / ende een Archipelago van Her.deſcr. l.3.c.11.

Eylan-

Eylanden/ welck men altijdts gheseyt heeft te wesen aen de Suydt-zijde van de mondt van de Strate van Magallanes; 't welcke Don Richardo Aquines lochent/ door dien hy leght/ dat hy aen dese mondt van de Strate naer de Suydt-zijde toe/ maer en vondt vier Eylandekens en een in't midden/ van de ghedaente als een Suyckerbroodt/ en datse ten minsten ses leguen verscheyden zijn van de mondt van de Strate/ ende dat de Archipelago aen een zijde leght/ ende houdt voorseker dat het is 't ghene andere noemen 't vaste Landt aen de Suydt-zijde van de Strate/ ende dat daer gheen vast landt aen die zijde en is. 't Welck nu in der daedt zo is bevonden by de onse/ hoewel de Spaegniaerden het niet en hebben willen ghelooven/ maer hebben't ghehouden voor een upt-gheven van de Enghelsche; sy-lieden het daer voor houdende dat het aen beyde zijden van de Strate vast landt was/ als Acosta verhaelt in de plaetse hier voren aen-gheroert: doch dit sal hier naer klaerder blijcken/ dat de Spaensche haer hier in hebben gheabuseert. Gheliick wy hier voren hebben aen-ghewesen de varietept die daer is in't verhael van Herrera selfs/ belanghende de namen ende hooghten van plaetsen van dit gheweste van Chile af/ tot aen de Strate van Magallanes; zo bevinden wy noch andere namen by een Kaertjen welck in Spaegnien is upt-ghegeven/ weghen seecker ontdeckinge by de Spaegniaerden voor-ghenomen in den jare 1618. daer wy hier naer op syn plaetse noch sullen van spreecken; in't welcke wy bevinden op de hooghte van wat meer als vijf en veertich graden/ ende aen 't eynde van los Coronados, een rievière die sy noemen Rio de los Barbudos, ende op de ses en veertich graden ende een half schaers Rio Sin Fondo; ende tusschen de seven ende acht en veertich graden eenighe in-wijcken met de aen-teeckeningh Aqui se perdio Diego Gallegos, dat is/ Diego Gallegos, is hier ghebleven; ende op de hooghte van neghen en veertich graden ende een half Cabo Corca; ende van daer voorts een groote in-wijck vol Eylanden/ welck sy de naem gheven van Ancon Sin Salida.

Het neghenthiende Capittel.

De gheleghentheyt van de Strate van MAGALLANES selfs, naer de beschrijvinghe van de Spaegniaerden.

d.2.l.9.c. 14. DEse vermaerde Strate is eerst ghevonden gheweest van een Portugeesschen Ridder/ met namen Fernando Magallanes; de welcke de selve tot eeuwigher ghedachtenis oock syn naem heeft ghegheven. Desen dan met syn schepen over-wintert hebbende in de bape van San Iulian; op de hooghte van neghen en veertich graden en seven en veertich minuten/ is van daer 't sepl ghegaen den vier en twintichsten des maendts Augusti, in den jare vijfthien hondert ende twintich/ daer aen landt latende tot een straffe eenen Iuan de Cartagena, ende een Franschen Klerck ofte Gheestelijck persoon: ende voer van daer naer de rievière van Santa Cruz, al-waer hy vertoefde de maenden van September ende October, vanghende groote quantitept van visch. Voer van daer in't eynde van October langhs de custe naer 't Zuyden/ hoewel met groote moeyte/ door het quaet weder/ ende quam tot aen de Cabo de las Virgines, de welcke hy zoo noemde om dat hy die ontdeckte op S. Vrsula dagh. Het scheen hem eerst een groote Kreecke te wesen/ zo dat hy goet vondt die te doen besoecken door twee schepen; waer van het eene weder-keerende/ niet veel bescheets in bracht; maer het tweede seer groote apparentie/ dat hier een doorganck soude mogen wesen. Een mijle van de Strate waren sy aen landt/ ende vonden daer een hutte/ daer meer als twee hondert begravinghen in waren van Indianen/ door dien sy in de Somer ghewoon zijn te komen aen de custe/ ende daer haer dooden te begraven; en s'Winters houden sy haer te landtwaert in: vonden oock een groote Walvisch doodt/ ende veel gebeente van de selve; zoo dat wel was te oordeelen/ dat het een quartier was welck veel stormen is onderworpen. Den acht en twintichsten October vonden sy haer by Westen de Cabo Sant Severin, ses leguen op de hooghte van twee en vijftich graden ende vijf en vijftich minuten: om dat sy by nacht veel vyeren saghen/ noemden sy dit Landt Terra del Fuego. Passeerden voort door de Strate vijftich leguen, hebbende aen beyde zijden seer schoon Landt/ ende was naer haer seggen in sommighe plaetsen een Goteling-schoot breedt/ ende op sommighe plaetsen schoone bayen. De vijftich

leguen

leguen ghepaſſeert zijnde/quamen tuſſchen beyden hooghe bergen met ſneeuw bedeckt/ ende beſet met boomen van veelderley ſoorten: verſaghen haer van water ende houdt/ welck in't branden ſeer wel roock. Naer dat ſy twintich daghen in de enghte hadden gevaren/ quamen ſy den ſes en twintichſten November daer door tot in de wijde Zee; ende ſtelden haer cours naer't Noorden/om de koude te ontgaen.

Daer naer wiert in den jare 1525. de tweede reyſe voor-genomen by den Commandeur Garçia de Loayſa, welcke aen de Cabo de las Virgines quam/ ende de Strate in-voer den ſeſten April, den achtſten paſſeerden ſy de eerſte enghte met koudt weder; ende daer naer de tweede/ daer ſy goede havenen vonden; ende inſonderheyt een welck ſy noemden San Iorge, daer ſy groen Caneel vonden/ welck ſy aeten/ hoewel het Wildt is: aen de Zuydt-zijde vonden ſy eenighe havenen/ daer de ſchepen ſonder touw ſeker moghen leggen: den twee en twintichſten kreghen ſy twee Canoas met Wilden ontrent het ſchip/welck ſchenen te dreygen; ſeer groot van lichaem/ ſoo dat eenighe die noemden Gigantes, dat is Reuſen/ andere Patagones. d.3.l.9.c.4

Den vier en twintichſten May, waren in een ander haven die ſy noemden Puerto Frio, overmidts de groote koude/ daer oock eenich volck van ſtoffe.

Den vijf en twintichſten paſſeerden ſy de Strate/ en quamen in de Zuyt-zee. Naer het relaes van de gheene die weder-quamen in Spaegnien/ onder eede ghedaen. Soo ſoude de Strate langh weſen hondert ende thien leguen, van de Cabo de las Virgines aen de Noort-zijde/ tot de Cabo Deſſeado in de Zuydt-zee; ende dat ſy vonden dry in-hammen/in de welcke men de breedte heeft van ſeven leguen van d'een landt tot het ander/wepnich min ofte meer: ende in de enghten een halve legue, oft daer ontrent; ende dat de eerſte enghte een legue, de tweede twee leguen langh is/ ende de derde ſtreckt tuſſchen de bergen aen beyde zijden van de cuſte/tot dat ghy de Strate upt-komt/ ende dat die ſoo hoogh waren dat ſy aen de lucht ſchenen te reycken: waer door het daer ſeer fel koudt was/ ende het ſneeuw ſcheen blauw te weſen van ouderdom. 'Tgheboomte dat daer waſt/zijn Epcken/ ende Wildt-Caneel; daer is goet water/ende veel viſch: in het principaelſte Canael vonden ſy groote diepte.

De derde voyagie naer de Strate wierdt voor-ghenomen in den jare 1534. by Simon de Alcazova, de welcke ſcheydende van de Gomera den achtſten October, ende lach gheen landt tot dat hy quam aen de rievière de Gallegos, vijfen twintich leguen van de Strate/ als alleen Cabo de Abreoio: alwaer hy arriveerde den ſeventhienden Ianuar. 1535. hielent in de Strate al aen de rechter-handt/ om dat het landt aen de ſlincker-zijde al verdroncken landt is/ en quamen tot aen de twee Eylanden daer ſy haer van ghevoghelte voor laghen; dan door bedwanck van ſyn volck/ keerde hy weder naer de haven de Leones, ende quamen daer deerlijcken om. d.5.l.7.c.5.

De vierde reyſe wierdt voor-ghenomen inden jare 1539. in Auguſto, by dry ſchepen die upt-ghereedt waren by den Biſchop van Plaſencia, ende quamen den twintichſten Ian. 1540. aen de Strate/ alwaer des Admiraels ſchip verginck/ doch t'volck wiert gheberght; het ander ſchip quam daer door/ende arriveerde te Arequipa; het derde naer dat het verwintert hadde in een haven binnen de Strate (die ſy noemden de las Zorras, om dat ſy daer veel Vollen vonden:) keerden weder naer huys. 'Tgantſche landt ontrent Puerto de las Zorras, is black ſonder gheboomte/ ende ſeer windich en koudt: den Somer en duert maer vier maenden/ ende in Mayo begint de force van den Winter/ende het ſneeut daer tot het eynde van December. Dit zijn vaſt de voyagien by de Spaegniaerden ghedaen door deſe Strate/ voor den tijdt dat Sir Francis Draeck het ſelfde mede attenteerde/ als wy hier naer ſullen hooren. d.7.l.1.c.8

Tot een beſluyt ſullen wy hier by voeghen de beſchrijvinghe van de Strate/ gelijck Acoſta die heeft ghetelt in ſyn derde Boeck/ aen het derthiende Capittel. De Strate (ſeght hy) is ghelegen op de hooghte van twee en vijftich graden ſchaers aen't Zuyden/ heeft in de lenghte van d'een Zee tot d'ander tneghentich ofte hondert leguen, zijnde op haer ſmalſte wepnich min als een legue breedt/ alwaer ſy pretenderen dat de Koninck een ſterckte ſoude doen leggen hebben/om de paſſagie te beſchermen/ is op eenighe plaetſen ſoo diep dat men daer niet kan gronden/ ende op ander oorden heeft men grondt/ zijn de op ſommighe plaetſen maer achthien ende vijfthien vadem diep. Van de hondert mijlen die ſy in de lenghte heeft/kan men klaerlijcken onderſchepden dat de dertich daer van de Zuyder-zee beſlaende is/ makende met ſyn Golven teeckenen tot

hoe

hoe verre ſy in-loopende is; zynde d'ander leventich leguen, voor de Noort-zee af-gheſondert: even-wel ſoo heeft men dit onder-ſchept dat de dertich leguen van't Zupden/ loopen tuſſchen upt-nemende hooghe ſteen-klippen/welcker opperſte toppen met ſneeu bedeckt zyn/ſchynende door de groote hooghte aen malkanderen vaſt te komen/ waerom de Strate aen de zyde van de Zupdt-zee/ ſoo qualyck te kennen is. In dese 30. leguen is upt-nemende diepte/ſonder dat men daer anckeren kan: niet teghen-ſtaende mach men de ſchepen daer wel op't landt halen door de bequaemheyt der oeveren die daer is. In d'ander leventich leguen die de Noort-zee in-loopt/ vindt men grondt/ hebbende aen beyde zyden groote blacke velden/ ende ſlaep-laeckens/ghelyck men die noemt.

Daer komen in de Strate veel en groote rievieren van excellent water upt-loopen/ ende men heeft daer ſeer wonderlycke geboomten/ zynde ettelycke der ſelver van upt-ghelefen ende wel-rieckenden houte/ heeft groote velden te landt-waert in/ ende midden in de Strate legghen verſchepden Eylanden. D'Indianen die aen de zyde van't Zupden woonen/zyn wepnich/klepn van ſtature ende quaet/zynde die van de Noort-zyde groot ende kloeck van perſoonen.

Het twintichſte Capittel.

Voorder beſchrijvinghe van de Strate, ſelfs by de Spaegniaerden.

Her. deſcr. HOewel de Strate (ſeght Herrera) gepaſſeert is geweeſt door bevel van Don Franciſco de Toledo, Vice-Roy van Peru, van het Zupden naer het Noorden/by Pedro Sarmiento, en Antonio Paulo Corſo, eñ dat men weet dat ſy ſeght van de twee en vyftich tot de dry en vyftich graden/daer ſy meeſt naer't Zupden ſtreckt/ende dat men haer lenghte ende breedte ook ten naeſten by weet/ ſoo en heeft men niet vervolght de ſelve te bevaren van de Zupt-zee naer de Noort-zee toe/noch te ook de andere natien die ſe door zyn gevaren/van't Noorden naer't Zupden/en zyn die niet weder te rugghe door ghekomen/ſoo veel men noch heeft konnen verſtaen. Don Richardo Aquines, daer wy voren noch hebben van ghelproken/welck langhen tydt in de Strate geſwarmt heeft/ ghetupght dat alle't landt dat aen de Zupt-zyde van dese Strate leght/ gheen vaſt landt en is/maer veel Eylanden/welcke reycken tot de hooghde van de ſes en vyftich graden toe: het welck hy konde weten/ door dien hy liep tot op ſulcken hooghte door't midden van dese Eylanden/ende ſiende dat hy niet dan Zee en vondt/ keerde weder/om ſyn cours door de Strate te volghen; ſeght ook dat het ſelve noodich ſo moet weſen door de differentie van de Zeen/ welcke de verſchepden door-ganghen tuſſchen de Eylanden veroorſaecken/ welcke Eylanden bewoont worden van volck de welcke daer komen van de Noort-zyde van de Strate/ om daer te viſſchen/en keeren weder op ſyn tydt naer d'ander zyde; ende dat hy't ſelfde giſte by veel teeckenen/ doch inſonderheyt om dat hy daer gheen vaſte wooninghen ghevonden en hadde/dan alleen eenighe huttjens die ſy daer te loop op-werpen. (Hoe andere dit ghevonden hebben/ſullen wy hier naer ſeggben/upt welck ſal blycken/ dat dit aen-gheven van Aquines warachtigh is.)

Argenſola noemt *Sir John Havvkins, Iuan Aquines*; ſoo dat *Herrera* voor *Sir Richard Havvkins* vvel mach ſchrijven *Don Richardo Aquines.*

De principaelſte plaetſen van dese Strate aen het in-komen van de Zupdt-zee/ zyn de Cabo Deſſeado, op de hooghte van dry en vyftich graden; ende het Canael van todos Santos twee en twintich leguen van de mont/ ſeer breet ende langh/eñ daer voor by de haven die ſy noemen de Traycion; ende daer naer een ander groot en langh Canael/welck loopt naer't Noordt-weſten/ende la Campana de Roldan, welc is een groote klippe in't midden van het beginſel van een ander Canael. Het punt van Poſſeſſion vier leguen van Cabo de las Virgines, aen het in-komen van de Strate aen de Noort-zee/op de hooghte van twee en vyftich graden ende een halk.

Doen Pedro Sarmiento, (als voren verhaelt is) de Strate van't Zupden naer het Noorden was door-ghekomen/ende dat meeſt om te onder-ſoecken oft dese vaert gereeder was om het Silver ende Goudt naer Spaegnien te brenghen/ als over Panama ende Nombre de Dios, ſoo namen ſy meeſt acht op de twee enghten/ welcke men heeft van de Noort-zyde in-komende/ende Sarmiento oordeelde dat de eene enghte ſoo naeuw was/ datmenſe met gheſchudt ſoude konnen bewaren/ ende perſuadeerde den

Digitized by Mic

den Koninck van Spaegnien het zoo verre/ dat (hoe wel den Hertogh van Alva altijdts seyde dat het onmoghelijck was/) men daer sondt een Armade onder het beleydt van Diego Flores, die onvruchtbaerlijck af-liep/ (als wy hier naer sullen verhalen:) ende op 't eynde vondt men dat het een seer dangereuse vaerdt is; ende dat de vloedt van beyde de Zeen/ welck op een plaetse te samen komen/ haer weder retireren met sulcken furie/ ('twater in sommighe plaetsen vallende meer dan sestich vademen/) dat/ al waert dat de schepen niet dan met Kabels gheladen waren/ om te houden/ en niet weder over stier te drijven/ souden ghenoegh te doen hebben.

Als men de Cabo de las Virgines ghepasseert is/ ende komt aen het leeghe landt in thien ofte twaelf vadems/ zoo zijt ghy recht over la Purification, ende een half legue binnen s'Landts was een stadt gheleght/ ghenaemt Nombre de Iesus, Oost ende West met de voorseyde Cape recht over een klif/ welck komt van de voorseyde Cape/ ende loopt binnen de Strate.

Het een en twintichste Capittel.

Voorder beschrijvinghe van de Strate van MAGALLANES, ghelijck die by de Engelsche is ondervonden.

IN den jare 1577. is de vaert door de Strate van Magallanes voor-ghenomen by Sir Francis Draeck; welck uyt de haven van Pleymouth scheyden den 13. Decemb. ende quamen den vijfden April 1578. op de custe van Brasil op de hooghte van dry en dertich graden by Zuyden de Linie. Den 22. Iun. quamen sy in de haven St. Iulian. Scheyden van daer den 17. van August. ende den 20. dito quamen sy aen de Strate. Den 21. voeren sy daer in/ ende vonden datse hadde diversche keeren/ ende ghelijck als op-schuttinghen/ ghelijck als ofter gheen door-ganck en waer gheweest/ waer door sy dickmaels teghen-windt hadden; ende als het eene schip een hoeck te boven was ghekomen/ zo wierdt het ander wel te rugghe ghedreven/ ende ghedwonghen ten ancker te komen daer het kost. Den 24. August. quamen sy aen een Eylandt in de Strate daer sy wel dry duysent voghels dooden; ende den sesten September quamen sy in de Zuydt-zee neffens de Cape. Den sevensten wierden sy door een groote storm van de mondt van de Strate ghedreven wel twee hondert mylen in de lenghte/ en een graedt Zuydelijcker als de hooghte van de Strate; in welcke hooghte sy den Eclips van de Mane hadden den 15. September ten ses uyren des nachts. Van de baye/ welck sy noemden The baye of severingh of friends (dat is/ de verstroyinghe van vrienden/) waren sy te rugghe ghedreven op seven en vijftich graden en een derde by Zuyden van de Strate/ daer sy aen ancker quamen tusschen Eylanden/ hebbende goet versch water ende verscheyden kruyden van sonderlinghe krachten. Niet verre van daer quamen sy in een andere baye/ daer sy volck vonden beyde mans ende vrouwen/ sittende in hare Canoas heel naeckt/ ende varende van het eene Eylandt tot het ander om haren kost te soecken; sy handelden met dit volck/ ende verkreghen van haer sulcke dinghen als sy hadden. Van daer keerende naer het Noorden toe/ vonden sy den derden October dry Eylanden/ in welcker een sy sulcken menichte van voghelen vonden/ dat het qualijck ghelooflijck is. Den achtsten verlooren sy uyt ghesichte een van de schepen daer Mr. Winter op was/ wiens voyagie wy hier naer sullen aenroeren. Weder ghekomen zijnde op de hooghte van de Strate van Magallanes, vonden sy dat de custe streckte Noordt-oost ten Oosten/ contrarie als voor desen in de Kaerten was ghestelt gheweest/ 'tzy onwillens door mis-verstant ende onwetentheyt/ ofte willens door bedrijf van de Spaegniaerden/ om te bedrieghen: dus veel van de vaert van Sir Francis Draeck, belanghende de Strate van Magallanes. Dan eer wy hier van scheyden/ sullen wy hier mede stellen de sonderlinghe observatien van Mr. Iohn Winter, welck een van de selve vlote was. Den 12. May waren sy met haer schepen op de hooghte van 47. graden/ welck Landt den Generael Draeck noemde Cape de Hope. Daer naer in Port St. Iuliaen als voren verhaelt/ daer sy eenighe Wilden vonden/ doch by verre zo grooten volck niet (naer 'tsegghen van de Engelschen)

Voyag. Draeck.

als de Spaegniaerden wel hebben upt-ghegeven. De Cape aen den mondt van de Strate gheleghen noemden sy Cape de Victorie, ende bevonden die te leggen op de hooghte van twee en vyftich graden en een half by Zuyden de Linie.

Inde Strate selfs en vonden sy gheen current/als sommige imagineren/welck soude volghen het primum mobile, van Oosten naer't Westen maer een ordinaire vloedt en ebbe/ twater daer door-gaens wassende vyf vademen. De vloedt rijst upt den Ocean, gheleghen naer het Oosten/ ende repckt soo verre in de Strate / dat sy ghemoet de vloedt welck komt upt de Zuydt-zee/ by naer in't midden van de Strate/daer de Strate haer om-kromt als een el-boogh streckende van daer West-noordt-west/naer de Zuydt-zee toe/daer het Oosterlyck ghedeelte van desen el-boogh van de Noorder-mondt van de Strate af/ tot aen dese kromte streckt Zuydt-west ten Westen ende Zuydt-west / tot de hooghte van dry en vyftich graden en een half. Dertich mylen binnen de Strate bevonden sy te leggen dry Eylanden / waer van sy t'een noemden Elizabeth, het ander St. Bartholome, ende't derde St. Georges. Den 6. September passeerden sy by de Cape Desseado, in de Zuydt-zee/ende liepen Noort-west by de seventich mylen; ende sy saghen daer den Eclips aen de Mane den vyfthienden dito ten ses uren des nachts/welck in Enghelandt wert ghesien den selfthienden/voor een ure naer midder-nacht/welck is ontrent ses uren differencie (naer haer segghen) accorderende op een vierde part van de Wereldt/ verschepden van den Meridiaen van Enghelant naer het Westen. Den laetsten van September, (alsoo sy de windt van den 15. September voorschreven teghen kreghen/ met extraordinaris vupl weder van reghen/haghel/sneeu/ ende dicke mist / ende duerende by de dry weken/ soo dat sy gheen zeyl konden voeren/ende waren gedreven tot op de seven en vyftich graden by Zuyden de Linie;) sy stelden haer cours weder Oost naer de wal toe / ende kreghen't landt in't gheslichte den sevenden October, verhallende in een seer dangereuse bape/vol van klippen/ ende wierden daer van de compagnie van Draeck versteken. Den dach daer aen quamen sy weder in de Strate van Magallanes, swaerlyck haer ghereddert hebbende upt de klippen / ende anckerden daer in een open bape / voor twee daghen: van daer quamen sy op een ander reede/ daer sy dry weken vertoefden/ ende noemdense de haven of Health, door dien't volck daer weder ghesondt wierden.

Sy gaven de repse over / ende keerden doen van hier wederom naer huys den elfden November, by de Cape Victorie, de Strate van Magallanes wederom upt-loopende.

Het twee en twintichste Capittel.

Voorder beschrijvinghe van de Strate van MAGALLANES by de Enghelsche, volghens de voyagie van *Thomas Candisch.*

IN den jare 1586. wierdt de tweede repse naer de Strate voor-ghenomen by Mr. Thomas Candisch, de welcke met dry schepen schepde van Plimmouth den 21. Julij; ende den 10. September schepden sy van de Eylanden van Cabo Verde, ende den 1. November liepen sy tusschen't valste landt van Brasil, ende het Eylant San Sebastiaen.

Den 27. van December quamen sy op de hooghte van 48. graden by Zuyden de Linie/ ende liepen in een haven die sy noemden Port Desire. Schepden wederom van daer den 28. Decemb. ende voeren aen een Eylandt dry mylen daer af ghelegen naer het Zuyden.

Den derden Ianuar. 1587. quamen sy aen een groote witte Cape gheleghen op de hooghte van twee en vyftich graden ende vyf en veertich minuten.

Den selsten des selven maents voeren sy de Strate van Magallanes in.

Den sevensten/ wesende tusschen de mondt van de Strate ende 't eerste naeuw / kreghen sy eenen Spaegniaert gevangen/ die daer was met noch 23. andere / alleen overghebleven van 400. welck daer gelaten waren dry jaren te voren / ende tot so naer van honger gheslorven; (desen Spaegniaert sal ghesweest zyn van de Stadt Nombre de Iesus, daer wy in 20. Cap. van hebben ghesproken.) ende den selven dach passeerden sy het eerste naeuw/welck is van de mont van de Strate naer haer rekeninghe 14. mylen/

ende

ende ſtreckt Weſt ten Noorden; van deſe enghte tot het Pinguins Eylandt / zijn naer haer rekeninghe 10. mijlen/ende leght Weſt-zuydt-weſt wat zuydelijcker/zeylden van daer Zuydt-zuydt-weſt na de ſtadt die de Koninck van Spaegnien Philips de tweede daer hadde doen leghghen. Welcke ſtadt hadde vier Forten/ en op elck Fort hadde gheleghen een ſtuck gheſchuts/welck doen waren begraven/ende ſy groeven die weder upt: De Stadt was gheleght aen de bequaemſten oordt van de Strate om water en houdt te bekomen: (de Spaenſche directie van courſen leght dat punta de Santa Anna leght op de hooghte van drie en vijftich graden en een half / en dat naer't Noort-weſten daer at/ in een hoeck was gheleght la Cuidad de Don Philippe, ende dat men moet ten ancker komen Noordt-waert daer van / als ghy het Caſteel ghepaſſeert zijt/ ende een grooten boom die daer ſtaet tot een licteecken.) Deſe Spaegniaerden waren hier gebracht (als voren oock is aen-gheroert) om de Strate te bevrijden ende te beletten dat Cap. 101
daer gheen ander natien door en ſouden moghen paſſeren; dan het ſchijnt dat Gode ſulcx niet en heeft ghelieft/ want gheduerende den tijdt welck ſy daer waren/ en konden ſy daer gheen ghewas hebben/ ſoo dat de victualie haer manckerende/ ſy allenghskens van hongher ſtierven / ende de over-ghebleevene den ſtanck niet langher konnende verdraghen/ reſolveerden't ghene daer overich was te begraven/ende met haer roers ende toe-behoorte over landt naer Rio de la Plata te marcheren. Candiſch noemde deſe plaetſe Port Famine, is gheleghen op 53. graden/ (naer dat men verſtaen kan upt een Engelſche voyagie.
Spaenſchen brief gheſchreven upt Potoſi in den jare 1590. ſoo ſchijnt dat deſe Spaegniaerden oock ten deele gheſtorven zijn van een ziecktе die doen ter tijdt gantſch Indien door regneerde/ ghelijck de Kinder-pockens. Ende dat den Generael Don Diego de Aboles oorlof had van den Koninck om in de Strate drie Forten te leggghen.)

Den 14. Ianuar. ſchepten ſy van Porto Famine, ende voeren Zuydt-zuydt-weſt tot Cape Frovvard, welck is het Zuyderlijckſte ghedeelte van de gantſche Strate/ en ghelegen op de hooghte van 54. graden: van daer liepen ſy Weſt ten Noorden tot een haye aen de Zuydt-zijde van de Strate welck ſy noemden de Moſſel-baye.

Den 21. dito liepen ſy Noort-weſt ten weſten thien mijlen/tot een kraepe zand-haye aen de Noordt-zijde van de Strate die ſy noemden Eliſabeths baye. Twee mijlen voorder is een rievier van verſch water / daer ſy met den Boot op-voeren ontrent drie mijlen/ en heeft ſeer goede en luſtighe grondt daer aen leggghende/ leegh landt en veldich als daer gheen en is in de gantſche Strate/welck voorts klippich ende berghachtich hoogh-landt is. Op deſe rieviere woonden veel Wilden / Menſchen-eters / ende op rauw-vleeſch voedende/ ende andere duyſe dinghen: welck oock eenighe van de Spaegniaerden hadden vermelt/want de Engheliſche vonden onder haer ſtucken van Weſſen ende Rapieren. Van daer zeylden ſy naer het Canael van Sant Ieronymus, het welck is twee mijlen verder/ van hier liepenſe drie oft vier mijlen voorder Weſt waert tot een Cape welck is aen de Noort-zijde: ende van deſe Cape tot de mondt van de Straet aen de Zuydt-zee is de cours Noort weſt ten Weſten ende Noort-weſt; tuſſchen deſe Cape ende de mondt lagenſe by naer een maent in een haven door contrarie windt/ende extraordinaire ſtorm/ haer onderhoudende met Moſſelen ende ſlecken/ gevoghelte/ ende ſulcks als ſy aen landt konden bekomen. Daer is by naer hier alle mijl ofte twee mijlen/ een haven aen beyde zijden van de ſtrate. Ende van de Rievière S. Ierome tot de Zuyder-mondt zijn by gillingh vier en dertich mijlen. So dat de gantſche lenghde van de ſtrate is ontrent tneghentich mijlen.

Ende deſe mondt van de ſtrate aen de Zuydt-zee leght op de ſelve hooghte / ghelijck als die aen de Noort-zee/welck is ontrent twee en vijftich graden ende twee derden by Zuyden de Linie.

Den 24. Februar. quamen ſy in de Zuydt-zee; aen het upt-komen aen de Zuydt-zijde is een ſchoone hooghe Cape met een leegh punt daer aen / ende aen de Noordt-zijde zijn vier of vijf Eylanden / die ſes mijlen van het vaſte landt leggghen / ende veel ghebroocken ende gheſoncken grondt daer om-her.

Wat de lenghte van de Strate is belanghende / Thomas Fuller een van de Schippers van Candiſch Vlote / ſtelt in zijn Memoriael de lenghte van hondert ende vijf mijlen: welck beter met andere accordeert. De Engheliſche hebben daer naer noch op verſchepden reyſen de ſelve voyagie door deſe ſtrate voor-ghenomen / doch met

slecht succes / ghelijck dan desen Candisch selfs de tweede reyse derwaerts doende / achter is ghebleven.

Het dry en twintichste Capittel.

Beschrijvinghe van de Strate van MAGALLANES, ghelijck die by de Nederlanders is bevonden in den Iare 1598.

DE vaert op dese Strate is by onse Nederlanders voor-ghenomen in den jare 1598. eerst by vijf schepen / onder den Admirael Iaques Mahu, ende Vice-Admirael (ende daer naer Admirael by sterven van den voorgaenden) Simon de Cordes; welcke upt het Goereesche gat zijn ghescheyden den 27. Iunij des voorschreven jaers; ende naer diversche teghenspoeden die haer onder-weghen zijn ghemoedt / den selven April 1599. ghekomen aen de mondt van de Strate; ende quamen daer naer aen een klepn Eylandt / welck leght veerthien mijlen binnen de Strate / ende is het klepnste van de twee Pinguins Eylanden. Den 13. liepen sy aen de Noordt-zijde in een lustighe baye / die de Engelschen genaemt hadden de Mossel-baye, leggende een en twintich mijlen binnen de Strate; aen de West-zijde is een schoon rievière van versch water / ende daer by menichte van Mosselen ende brandt houdt / inlonderheydt op een Eylandeken midden in de baye. Den 17. ginghen sy wederom 'tzepl met een Oosten windt / loopende Zuydt-west aen / daer naer W. Z. W. ende West ten Noorden / seylende tusschen het hooghe landt: door welck scheen oft daer gheen door-ganck soude te vinden gheweest hebben / midts de hooghte van de berghen die soo door malkanderen liepen / ende zijn boven meest met sneeuw bedeckt. Van daer loopende met een Oosten windt ontrent een mijle Noordt-noordt-west aen / wierden door contrarie windt ghenootsaeckt te setten in een baye aen de Noordt-zijde / gheleghen op veerthien vadem goede klep-grondt. Dese baye leggende op de hooghte van vier en vijftich graden / is ghenaemt de groene baye, strecket haer met een kromte om den Noorden / heeft in't midden dry Eylandekens / waer van het klepnste Oostelijck leght. Hier souden de schepen als het noodt dede / schoon ghemaeckt konnen werden / want het over al schoon wit zandt is / waer op het passelijck hoogh bloept / gheziert met groene boomen / den Laurieren niet ongheljck / doch ongheljck hoogher / altijdts groen / de bladen so bitter als Peper hebbende: hier lepdt ook een rievière van versch water; men vindt daer mede menichte van Mosselen / waer van de sommige wel een span langh waren / alsso dat de dry ghekoockt zijnde / wel een pont woeghen; sommighe Eyndtvoghels ende Ganzen: ten korsten ghelept / 'tis wel de beste baye die in de gantsche Strate van Magallanes gheleghen is; want men de gheheele baye door op 12. 15. 20. 30. ende 45. vadem anckeren magh. Hier laghen sy midts den windt gantsch niet dienen en wilde tot den 23. Augusti, sonder nochtans opt de seylen van de reede te nemen / daghelijcks hopende ende verlanghende met den eersten bequamen windt 'tzepl te gaen; doch alsso het Winter wierdt / ende de windt gantsch niet wilde dienen / hebben sy daer onghelooflijcke armoede gheleden / ende over de hondert man daer verloren / want sy den eenen storm op den anderen hadden / so dat de schepen dickmaels voor vier anckers doorginghen. Dewijle sy daer laghen / voeren sy met de sloepe naer een Eylandt om den Zuyden / recht tegen over de groene baye leggende / om Zee-Robben te soecken; alwaer komende / sy seven Canoas met Wilden vonden / die so veel men konde mercken / wel 10. oft 11. voet langh waren / de leden naer advenant hebbende; ros-achtigh van couleur / ende het hooft lanck ghehayrt; welck dese sloepe siende / met grooter haest naer 'tlandt liepen; waer van sy soo gheweldigh met steenen wierpen / dat de sloepe 'tlandt niet en dorste ghenaecken: het welcke dese Wilden merckende / zijn ghelijcker-handt in haer Canoas ghevallen / ende naer de sloepe toe ghekomen / dan alsoo de onse daer onder schoten / soo dat daer wel vier oft vijf doodt bleven / zijn sy weder aen landt gheloopen; al-waer sy met gheweldt eenighe boomen / die van verre wel een span dick scheenen te wesen / upt der aerden trocken / om haer te beschanssen; doch ons volck schepden daer van. Dit volck was al-naeckt / upt-ghenomen dat den eenen een oudt Robben-vel om den hals hadde; haer ghewerp waren slitsen van

hardt

Digitized by Mic

hardt hout/ die sy uyt der handt seer fel ende recht schoten/ de voorste punt was Harpoens ghewijse gemaeckt/ met senuwen van Zee-robben aen de lange flitse ghebonden: Sy over-vielen eenighe daghen daer naer eenigh volck/ende doodender dry/ende quetstender twee/ die genesen wierden met groote moeyte/ door dien de Harpoenen so diep in 't lijf staecken; waren aen den eenen door vier packen kleederen tot in de borst ghegaen. De onse noemden dese groene baye/ de Cordes baye. Den 23. Aug. zijn sy van daer 'tseyl ghegaen met een Noordt-oosten windt/ Noordt ten Westen aen/ doch meest met stilte/ also dat sy daeghs daer aen in de morghen-stondt/ de seylen aen de mast hangende/ weder setten moesten/ ende anckerden op 28. vadem aen de Suydt-zijde; doch des avonts hebben sy de anckers weder ghelicht/ ende met de voor-ebbe laten drijven tot den thien uyren des nachts/ dat sy in een groote baye/ aen 't Suyden legghende/ quamen; alwaer sy aen de Oost-zijde van de baye anckerden op 20. vadem klep-grondt/ ende aen de West-zijde achter een kleyn Eylandeken/ op 16. 24. 30. en 40. vadem: Hier ist veel bequamer voor de schepen te legghen/ want men eenen worp van 't landt brenghende/ van hier met alle winden 'tseyl kan gaen/ welck men van de Oost-zijde niet doen en kan. Noemden dese baye de Ridders baye, door dien sy hier een Societeyt ofte Broederschap van den ontbonden Leeuw/ met Ridderlijcke Ceremonien aen-stelden. Den 28. ginghen sy van hier weder 'tzeyl met een Suydt ten Oosten windt West-noordt-west aen/ ontrent een groote half mijle langhs de Noort-zijde/ een Gotelingh-schoot van 'tlandt; hier leydt een drooghte daer men licht een schip op verliesen soude/ midts daer over een vadem waters niet en is; alsoo dat het schip 't Gheloove hier by naer op-komende/ in groot ghevaer was/ doch kreghen het daer boven op veertich vadem klippige grondt anckerende; ende also de schepen heel qualijck laghen soo den Noordt-westen windt hadt bestaen te waeyen/ kreghen sy de anckers weder op/ loopende midts den teghen-windt om den Suyden/ in een kleyn bayeken/ een groote haf mijle van de Ridders baye gheleghen/ daer sy op twintich vadem anckerden. Hier vonden sy versch water/ ende aen de Oost-zijde laghen vier Eylandekens/ daer op sich naer vermoeden des Somers veel Zee-robben onthouden. Den 2. September zijn sy van daer weder 'tseyl ghegaen met een Oost-zuydt-oosten-windt/ Noordt-west ten Westen aen: Ende den 3. met een Noordt-oosten windt ende meerder koelte/ ende zijn in de voor-nacht de Strate van Magallanes ten eynde gheseylt/ komende met seer moy weder in de Zuydt-zee. Doch twee van de schepen door storm van de andere versteken zijnde/ vervielen eerst op 't landt by Noorden de Strate/ ende daer naer weder in de Strate; alwaer het eene weder door quam/ als in 't langhe te sien is by het Journael daer van in Druck uyt-ghegheven/ daer wy den begheerighen Leser toe wijsen/ om hier niet te langhe te wesen. By welck Journael oock ghevoeght is een seer pertinente af-teeckeninghe van de Strate/ door Ian Outgersz. vervoordert/ die wel de exactste is van alle de ghene die tot noch toe zijn voort-ghekomen; so dat onse natie de volkomen kennis van dese Strate door de industrie van desen man bekomen heeft/ ende anderen mede ghedeelt.

Het vier en twintichste Capittel.

Voorder beschrijvinghe van de Strate van MAGALLANES, naer dat die by de Nederlanders is bevonden.

IN het selve jaer 1598. zijn andere vier Schepen onder den Generael Olivier van Noordt van Rotterdam naer de selve Strate 'tzeyl ghegaen; scheydende uyt het Goereesche gat den 13. September: ende naer veel suckelinghen quamen sy den 20. Septemb. 1599. in Porto Desire; ende scheyden wederom van daer den 29. October, ende den 4. Novemb. quamen sy in de Strate/ ende door storm uyt ende in-ghejaecht zijnde/ quamen den 22. aen de eerste enghte; ende den 25. aen 't kleynste Pinguins Eylandt/ daer sy eenighe Wilden vonden/ van de welcke sy vele doodt schoten/ ende kreghen daer eenighe jonghers ghevanghen. Verstonden de gheleghentheyt van haerlieden landt/ welck was in de volghende maniere. Oliv. van Noort.

Dit ghelaght van volck is genaemt Enoo, bewoonende een Landt welck ſy noemden Coſſi; maer dit Eylandt is ghenaemt Talcke. Het andere welck het grootſte is/ ghenaemt Caſtemme, al-waer veel Pinguins op zijn/ daer ſy haer meeſt mede generen. Van de vellen maken ſy haer mantels/ die ſy om't lijf hebben/ ende zijn voorts naeckt/ woonende in holen in de aerde ghemaeckt.

Naer ons duncken (leght den Schrijver van de voyagie) waren ſy van het vaſte landt op dit Eylandt ghekomen; want wy laghen noch veel volcks op het punt van 'tlandt/ datter gheen halve mijle af leght/ halende Pinguins van dit Eylandt voor haer eeten. Ock zijn daer noch ander ghedierten die ſy noemen Caſſoni, wy vermoeden dat het Harten ofte Rheen zijn. Dit volck houdt hem al met ghelaghten by den anderen/ dies wy vermoeden dat daer veele zijn/ houdende elck ſyn woon-plaetſe apart: want ſy hadden kennis van noch vier gelaghten; Kemenetes bewoonende een plaetſe ghenaemt Karray: Kennckas woonende in een plaetſe ghenaemt Karamay: Karaike woonende in een plaetſe ghenaemt Morine. Dit is al volck van ſtature ghelijck die van Enoo, die wy bekomen hadden; van de groote als een man van ons landt/ dan zijn ſeer breedt ende hoogh van boutſe/ ſchilderen haer in't aenſicht en voor-hooft/ met eenighe verwen. De mans hadden haer ſchamelhept voor met een draetjen toe ghebonden/ ende de vrouwen hadden een lap van Pinguins vellen voor de haere. Het haer dat de mans aen't voor-hooft over-hanght/ is de vrouwen af-ghesneden. Sy gaen al naeckt/ alleenlijcken hebbende een Pinguins oft ander Voghels vel om het lijf/ dat ſy noemen Oripoggre, ende de Pinguins, Compogre; welck zoo wel aen malkanderen waren ghenaept/ ghelijck als of het een Peltier ghedaen hadde. Noch is daer een ghelaght te landtwaerdt in/ ghenaemt Tirimenen, de welcke een Landt bewoonen/ ghenaemt Coin. Dit zijn groote menſchen als Reuſen/ zijnde thien oft elf voeten lanck/ ende komen teghen dese andere ghelaghten oorloghen/ verwijten haer datſe Struys-eeters zijn/ daer door ſchijnt dat ſy beter ſpijſe moeten hebben als d'andere/ dan wy vermoeden dat het menſchen-eeters moeten weſen. Den tweeden Ianuarius 1600. legghende in een baye die ſy noemden Mauritius baye, zijn ſy de ſelve met twee Sloepen in-ghevaren/ om te beſien hoe verre de ſelve ſoude ſtrecken/ vonden't al Suydt-Oost op loopen met diverſche Canalen ende groote Meyren van verſch water/ daer ſy uptermaten veel Vis vonden/ welck naer haer duncken daer altijdts leght/ want men met een lijn van 10. vadem niet en konde gronden/ het was nu midden in de Somer: en zijn met de Sloepen daer voorts door-ghekomen/ tot weder in de Strate/ uytgaende teghens Cape Galanti, ende de Eylanden die daer gheleghen zijn; zo dat ſy te recht vermoeden dat dit al ghebroken landt moet weſen. Den 14. dito quamen ſy aen een Cape die aen de Noordt-zijde leght/ ghenaemt Capo Boluto, van daer ſtreckt hem de Strate recht Weſt-noordt-weſt/ ende men ſiet ghelijck oft men in Zee lagh/ het gat upt/ maer is noch wel twintich mijlen langh; de wijdte van de Strate is hier ontrent twee mijlen. Naer veel ſuckelingh quamen ſy eyndtlijcken den ſeſten Feb. in de Suydt-zee/ neffens de Cape Deſſeado. Aen de Noordt-zijde ontvalt hem 't Landt ſeer om de Noordt/ zoo datter gheen kennelijcke Cape is/ maer daer legghen vier ofte vijf Eylanden/ vier oft vijf mijlen van 'tlandt/ de welcke legghen acht mijlen Noordt-noordt-weſt van de Cape Deſſeado, ende de Strate is hier wel ſeven mijlen wijdt. Die meerder particularitept van deſe voyagie begheert te weten/ kan het Journael daer van upt-ghegheven leſen.

In den jare 1614. is den Generael Spilberghen upt Texel ghelchepden den 8. Aug. ende den 2. Martij 1615. aen de Strate ghekomen met groot perijckel/ want dickwils d'inkomſte van de Strate hem belet wierdt door vele ſtormen/ quaet weder/ ende contrarie winden/ doch zijn den 3. April d'eerſte enghte ghepaſſeert/ ende den 16. in de Cordes baye ghekomen/ daer ſy haer van water/ hout/ ende anders verſaghen; ende zijn ſoo met groote moepte in de Zuydt-zee ghekomen den ſeſten May 1615. voorſchreven/ welck wel een van de ſpoedichſte reyſen is ghevveeſt die opt door de Strate zijn voorghenomen; ſoo dat het vele daer aen gheleghen is/ dat men op het rechte ſaiſon daer komt/ welck by velen werdt gheacht te weſen in Ianuario ende Februario, alſoo het dan daer Somer is.

Het

Het vijf en twintichſte Capittel.

Beſchrijvinghe van de nieuwe Strate van Le Maire.

EEr wy voort-varen tot de beſchrijvinghe van 't Landt aen de Noordt-zijde van de Strate Magallanes tot Rio de la Plata toe / ſoo verepſcht de ordre / hier te ſpreecken van de nieuwe Strate de welcke loſ-weerdichlijck ghevonden ende ontdeckt is by onſe Natie. Wy hebben hier voren ghelien / ſoo in de relatien van de Spaegniaerden / als van de Engelſche / ende de onſe / dat het gemeyn gevoelen is geweeſt / dat het Landt aen de Suyd-zijde van de Strate maer gebroken landt ende Eylanden en zijn / ende dat daer een ruyme Zee achter loopt. Dit is klaerlijck bevonden by de voyagie aen-geſtelt op Terra Auſtralis by Iſaac le Maire ende Willem Corneliſz. Schouten van Hoorn; de welcke een ſchip ende een jacht tot dien eynde hebben upt-ghemaeckt; welck van Texel zijn 't zeyl ghegaen den 14. Iun. 1615. welende opper-ſchipper van dese twee ſchepen Willem Corneliſz. Schouten, ende opper-koopman Iacob le Maire, ſone van Iſaac le Maire voornoemt. Wat haer wedervaren is op de gantſche reyſe / ſullen wy hier niet aen-roeren / alſoo haer Journael ghedruckt is; dan ſullen beginnen haer wedervaren te verhalen van Porto Deſire af / alwaer ſy den ſevenden Decemb. arriveerden / ende verloren daer haer jacht by ongheluck van den brandt. Den 13. Ianuarius 1616. zeylden ſy weder upt Porto Deſire, ende lagen den 18. Seboldts Eylanden, op de hoogh-te van een en vijftich graden. Den 20. bevonden haer op dry en vijftich graden / ende ſiften haer twintich mylen van landt by Suyden de Strate van Magallanes. Den 23. dito voeren ſy met een Noordelijcken windt in bleeck water Suyden ten Weſten aen; ende ontrent dry uren naer de middagh lagen ſy Landt in 't Weſten ende Suydt-weſten / ende openbaerde hem oock korts daer naer in't Suyden; ſy hadden savonts een Noordelijcke windt / ende ginghen Ooſt-zuydt ooſt aen om boven 't landt te blijven. Den 24. 'smorghens vroegh wierden ſy het Landt aen ſtier-boordt ghewaer / en lagh niet meer als een groote myl van haer; hadden gront op 40. vadem / en een Weſtelijcke windt; het Landt ſtreckte hier Ooſt ten Zuyden / met ſeer hoogh ghebergh-te / dat al wit met ſneeuw bedeckt lagh. Zeylden al by dat landt langhs / ende ontrent de middagh quamen dat ten eynde / ende laghen een ander landt daer by Ooſten / dat oock ſeer hoogh ende hackeligh aen te ſien was. Dese Landen laghen naer haer duncken ontrent acht mylen van den anderen; ende haer ſcheen tuſſchen beyden door een goede paſſagie te weſen / ende ſy vermoeden het te vaſter / om dat ſy merckten dat daer een harde ſtroom om de Suydt tuſſchen beyden in liep; hadden doen de hooghte van vier en vijftich graden ende ſes en veertich minuten: naer de middagh kreghen ſy een Noordtlijcke wint / ende liepen naer de openinghe toe; maer het wierdt tegen avondt ſtil / ende ſy dreven dien nacht met harde ſtroom ende weynigh wints heinen. Sagen daer ontelbare menichte van Pinguins, oock Walviſſchen by duyſenden / ſoo dat ſy die qualijck konden mijden. Den vijf en twintichſten waren ſy dicht by het Ooſtelijckſte Landt / dat was ſeer hoogh ende hackeligh / ende ſtreet op de Noort-zijde Ooſt-zuydt-ooſt heen / ſoo verre ſy ſien konden; gaven het den naem van Staten Eylandt; maer het Landt daer by Weſten noemden ſy Mauritius de Naſſauw. Sy vermoeden dat men aen beyde zijden goede reeden ende landt-bayen ſoude vinden / want 't was aen beyde zijden met ſchoone landt-ſtranden / ende mooye op-gaende landt-gronden. Viſch / Pinguins ende Zee-Robben zijn daer ghenoegh te bekomen; oock ghevoghelte ende water; dan boomen en konden ſy niet ſien. Hadden een Noordelijcke windt in 't gat; gingen Suydt-zuydt-weſt aen; hadden 'smiddaeghs de hooghte van 55. graden ende 36. minuten / ende letten haer cours Suydt-weſt aen. lagen het landt by Suyden het gat van 't Weſtelijcke eynde van 't Landt Mauritius af ſtrecken Weſt-zuydt-weſt / en Suydt-weſt heen / ſoo verre ſy beooghen konden al hoogh ende hackeligh Landt. Des avonts de windt Suydt weſt loopende / liepen ſy Suydtwaert over met holle dijninghen upt den Suydt-weſten / en veer blauw water; waer upt ſy oordeelden / dat ſy groot ende diep water te loefwaert hadden: laghen uptermaten groote Zee-Meeuwen / ende grooter als Swanen; die door de ongewoonte van menſchen te ſien / op 't ſchip quamen

sitten / en lieten haer van't volc doot-slaen. Den 26. ditto hadden sy de hoogte van seven en vijftich graden / ende hadden een storm uyt den Westen ende Suyt-westen / ende lietent Zuydtwaert overstaen / saghen in't Noort-westen noch hoogh landt / ende wenden snachts Noort-westwaert over. Den 27. ditto hadden sy de hooghte van ses en vijftich graden een en vijftich minuten / koudt weder ende Hagel-buyen / de wint West ende West-zuydt-west, liepen eerst zuydtwaert / daer naer Noortwaert met schover-zeylen. Den 28. ditto hadden sy holle dijninghen uyt den Westen; liepen met een Noort-oosten wint West ende West ten Zuyden aen / en hadden 'smiddaeghs de hooghte van ses en vijftich graden ende acht en veertich minuten. Den 29. ditto met den dagh hadden sy een zuydt-oosten wint / ginghen zuydt west aen. Naer de vroegh-kost sagen sy voor uyt twee Eylanden West-zuydt-west van haer / daer sy ontrent de middagh by quamen / ende liepen die by Noorden om / waren dorre grauwe klippen / met noch eenighe kleyne klippen die daer om laghen / op de hooghte van seven en vijftich graden: noemdense de Eylanden van Barneveldt; zeylden al West-noort-west aen / ende saghen teghen den avondt weder landt in't Noordt-westen ende Noordt-noort-westen van haer / dat was het landt by Suyden de Strate van Magallanes, ende streckt al Zuydtwaert henen / al hoogh gheberghte met sneeuw bedeckt / eyndende met een scherpen hoeck / diese noemden de Cape van Hoorn, op de hooghte van seven en vijftich graden acht en veertich minuten. Kreghen 'savonts een Noordelijcken windt / en hadden holle dijninghen uyt den Westen / deden haer kours al Westelijck aen / en bevonden dat daer stercke stroom om de West ginck. Den 30. ditto van ghelijcken / ende hadden 'smiddaeghs de hooghte van seven en vijftich graden vier en dertich minuten. Den 31. hadden sy de wint uyt de Noordelijcker handt / ende ginghen west aen / hadden s'middaeghs de hooghte van acht en vijftich graden; naer de middagh liep de wint West / ende West-zuydt-west; waren de Cape van Hoorn doen ghepasseert / ende en konden gheen landt meer sien / maer hadden holle dijningen uyt den Westen / ende seer blauw water; welc haer versekerde nu te wesen in de Suydt-Zee. Voeren soo diversche coursen sonder meer landts te sien / ende quamen op de hooghte van neghen en vijftich graden / tot dat sy den 12. Febr. haer bevonden de Strate Oost van sich te hebben. Hebben dese nieuwe ghevonden door-vaert in de Suydt-Zee naer haer Opper-Koopman ghenaemt de Strate van le Maire.

De Koninck van Spaegnien naerderhandt van dese nieuwe Strate ghehoort hebbende / heeft in den jare 1618. twee Carveelen af doen veerdighen om dese Strate naerder te ondersoecken; dese zijn den 27. van September 'tzeyl ghegaen van Lisbona, onder 'tbeleyt van Bartolome Garcia de Nodal, ende naer dat sy door de selve Strate waren geweest tot in de Zuydt-Zee / zijnse weder-gekeert te St. Lucar den 9. Iul. 1619. Daer is een Caerte van uyt-gekomen / gemaeckt door den Cosmographus van de Koninc van Spaegnien / Pedro Texerra Ealbernas; in de welcke de zuydelijcke cape van de Noordelijcke mont van de Strate van Magallanes wort genaemt C. del Spiritu Santo; ende op de streeck naer de nieuwe Strate toe / Punta de Arenas, op de hooghte van ontrent de vier en vijftich graden / neffens een door-tocht die in de oude Strate van Magallanes uyt-komt / welc sy noemen Entrada de St. Sebastiaen, ende een weynigh voorder Cabo de Pennas, ende noch wat voorder naer het Oost-zuydt-oosten Cabo de St. Ines. De Westelijcke Cabo van de nieuwe Strate noemen sy Cabo St. Vincente, ende de Oostelijcke Cabo de Serabence, ende de andere Cabo St. Bartholome, beyde aen Staten Eylandt gheleghen. By Suyden de Cabo St. Vincente aen 'tlandt welck confineert met de Strate van Magallanes, stellen sy eerst Puerto del buen successo, ende noch voorder Monte Gordo, ende daer by een Eylandt / welck sy noemen Isla de S. Gonçalo, ende voorts vijf kleyn Eylandekens de St. Ilefonso; ende wat voorder van 'tzuydelijckste punt van dit Landt Isle de Diego Ramires. De sommiere beschrijvinge van dese voyagie hebt ghy achter de voyagie van le Maire, ghelijck de selve is by de beschrijvinghe van Herrera, in Duytsch ende ander Talen uyt-gegeven / ende gedruckt tot Amsterdam.

Het

Het ſes en twintichſte Capittel.

Verhael van de voyagie van *Diego Flores*, ende 't bouwen van de Steden in de Straete van MAGALLANES.

EEr wy een eynde maken met de beſchrijvinghe van de Strate van Magallanes, ſoo ſal 't de pijne weert zijn hier in te voegen den tocht van de Saegniaerden onder 't beleyt van Diego Flores, upt de beſchrijvinghe van Lopes Vaz; deſe wierdt van den Koninck van Spaegnien gheſonden om in de Strate eenighe Colonias te planten onder het Gouvernement van Pedro Sarmiento; op wiens verhael / ende om dat daer op nieuws ſchepen in Enghelandt wierden toe-geruſt / ſondt de Koninc van Spaegnien Diego Flores de Valdes met 23. ſchepen / ende 3500. man / ende een nieuwen Gouverneur naer Chili met 500. oude ſoldaten / die nieulijck upt Nederlandt waren gekomen. Deſe ſchepen hadden ſeer quaet geluck / want eer ſy konden gheraken van de cuſte van Spaegnien / verlooren ſy by ſtorm vijf ſchepen / ende wel acht hondert man / en quamen weder te rugghe voor Cadiz. Evenwel voeren ſy weder door bevel des Koninckx met ſeſthien ſchepen; by de welcke Pedro Sarmiento wierdt gheſonden om Gouverneur te weſen in de ſtrate van Magallanes; ende nam met hem alle ſoorten van werck-lieden / met veel geſchuts / ende ammunite. Deſe vlote om dat ſy wat laet upt-liep / over-winterde aen de cuſte van Braſil, in Rio de Ienero. Van daer voorts zeylende / kreghen ſy op de hooghte van twee en veertich graden ſulcken ſtorm / dat ſy wel twee en twintich daghen ghedwonghen waren aen en af te houden / ende verloren een van haer beſte ſchepen / met dry hondert man ende twintich vrouwen die in de ſtrate ſouden gaen woonen / en een groot deel van de ammunitie die derwaerts ghedeſtineert was: ſoo dat ſy ghedwonghen waren weder te keeren naer 't Eylandt Sta Catalina. Daer hoorden ſy van twee groote Engelſche ſchepen (deſe waren van de vlote van Mr. Fenton) ende vermoedende ghelijck de waerheyt was / dat ſy naer de Strate van Magallanes wilden; ſoo koos Diego Flores thien ſchepen om mede derwaerts te loopen; ende ſondt dry te rugghe met het onbequaemſte volck ende de vrouwen naer Rio de Ienero; ende twee af-ghevaren ſchepen liet hy daer. De dry vielen in handen van de Engelſche / die daer een van in de grondt ſchoten / ende hadden de reſt ſoo mede konnen doen / hadden ſy ghewilt. Diego Flores varende naer de Strate in 't midden van Feb. quam eerſt aen Rio de la Plata, ende ſondt daer van hem den Gouverneur van Chile met dry ſchepen op naer Buenos Ayres, om ſoo voorts over landt naer Chile te trecken. Waer van de twee bleven / menſchen en goet geſalveert zijnde / ende 't derde keerde naer Spaegnien. Diego Flores voer voorts naer de Strate; dan alſoo hy daer aen-quam in 't eynde van Martio, welck daer is 't eynde van de ſomer / was 't landt vol van ſneeuw / ende daer quam ſoo onverwachten ſtorm / dat hy Sarmiento en ſyn volck niet en koſt aen landt ſetten / maer was genootſaeckt voor de tweede reyſe naer Braſil ende Rio de Ienero weder te keeren; alwaer hy nieus hoorde van de Engelſche / by de twee ſchepen die de ſelve Engelſchen als vooren / hadden laten varen. Op welc nieuws hy daer liet ſyn Lieutenant Diego de Ribera ende Sarmiento, op dat ſy mochten 't naeſte jaer keeren naer de Strate. Ende hy Diego Flores met vier van ſyn ſchepen / ende vier die de Koninck noch hadde gheſonden tot ſyn ſecours / gingh de Engelſchen ſoecken; welck hy niet vindende / voer naer Paraiva, daer hy vijf Franſche ſchepen vondt / daer hy dry van verbrande; ende namder twee / als mede 't Fort dat de Francoyſen hadden ghemaeckt; ende keerde ſoo weder naer Spaegnien. Terwijlen hadt Ribera ende Sarmiento ſoo goet gheluck / dat ſy 't naeſte jaer in de Strate van Magallanes quamen / ende ſetten daer vier hondert man en dertich vrouwen aen landt / met de noodighe proviſie voor acht maenden / ende een ſchip; verloren daer oock een ſchip / ende Ribera voer met d'ander dry te rugge. Sarmiento houde een ſtadt ontrent den mont van de Straet aen de Noort-zijde / leggende daer hondert en vijftich man: (dit was de ſtadt Nombre de Ieſus.) ende gingh van daer over landt / ende ſondt het ſchip vijftich mijlen binnen de Strate tot het aldernauſte van de ſelve / daer een goede haven is / ende houde daer een ander ſtadt / welck hy noemde Cuidad del Rey Philippe; ende ſoude daer oock een

Fort

Voꝛt hebben gheleght / ende gheſchut gheplant om de paſſagie van de Strate te verhinderen/maer de ſneeuw ende de winter waren ſoo onluſtelijck/dat ſy het niet en konde brenghen tot ſyn perfectie: waer dooꝛ nemende 25. Boots-lieden in ſyn ſchip / ſeylde ſyn cours naer de eerſt-gheleghde plaetſe/ende bleef daer eenighe daghen/ende maerkte de mijne als oft hy van ſyn ancker gheſpoelt was (hoewel eenighe segghen dat hy de Cabel dede af-kerven) en quam ſoo te rugghe in Rio de Ienero; ende daer geen ſecours vindende/vooꝛts naer Pernambuc; daer hy pꝛovilie kreegh: ende verlooꝛ daer naer 't ſelve ſchip tuſſchen de Cape Sant Auguſtin ende de Baya: In de Baya wierdt hem een nieuwe barcke ghekocht ende verſien van Pꝛovilie vooꝛ ſyn Colonien; dan met dese barcke komende op de hooghte van vier en veertich graden/ was hy dooꝛ groote ſtoꝛm ghenoodtſaeckt de Pꝛovilie meeſt over booꝛdt te ſetten / ende quam weder in Rio de Ienero, ende wierdt daer naer van de Enghelſche ghenomen / weſende in groote ongenade van den Koninck dooꝛ ſyn ſlecht aen-geven/alſoo Ribera de Koninck infoꝛmeerde/ dat ter plaetſen daer Sarmiento gheleght hadde de Strate heel engh te weſen/ de ſelve wel een ſpaenſche mijl breedt was / ende dat al 't gheſchut van de werelt niet beſtant was een eenigh ſchip te keeren / welck dooꝛ windt ende ſtroom aen quam. De uptkomſte van dit miſerabel volck in de Strate van Magallanes gheplantet / hebben wy hier voꝛen verhaelt upt het relaes van de vopagie van Candiſch; alſo de ſelve daer noch eenighe wepnighe van vondt die ſwart van hongher waren/ de reſte al vergaen zynde van ghebreck ofte oock vande Wilden doot gheſmeten: De andere Strate by de onſe nu ghevonden zynde / en is niet apparent dat dese veel meer ſal bevaren woꝛden / dooꝛ dien ſy ſoo ſoꝛgelijck ende onbequaem is / ſoo dat wy de beſchꝛyvinge hier ſullen ſtaken.

BESCRHII-

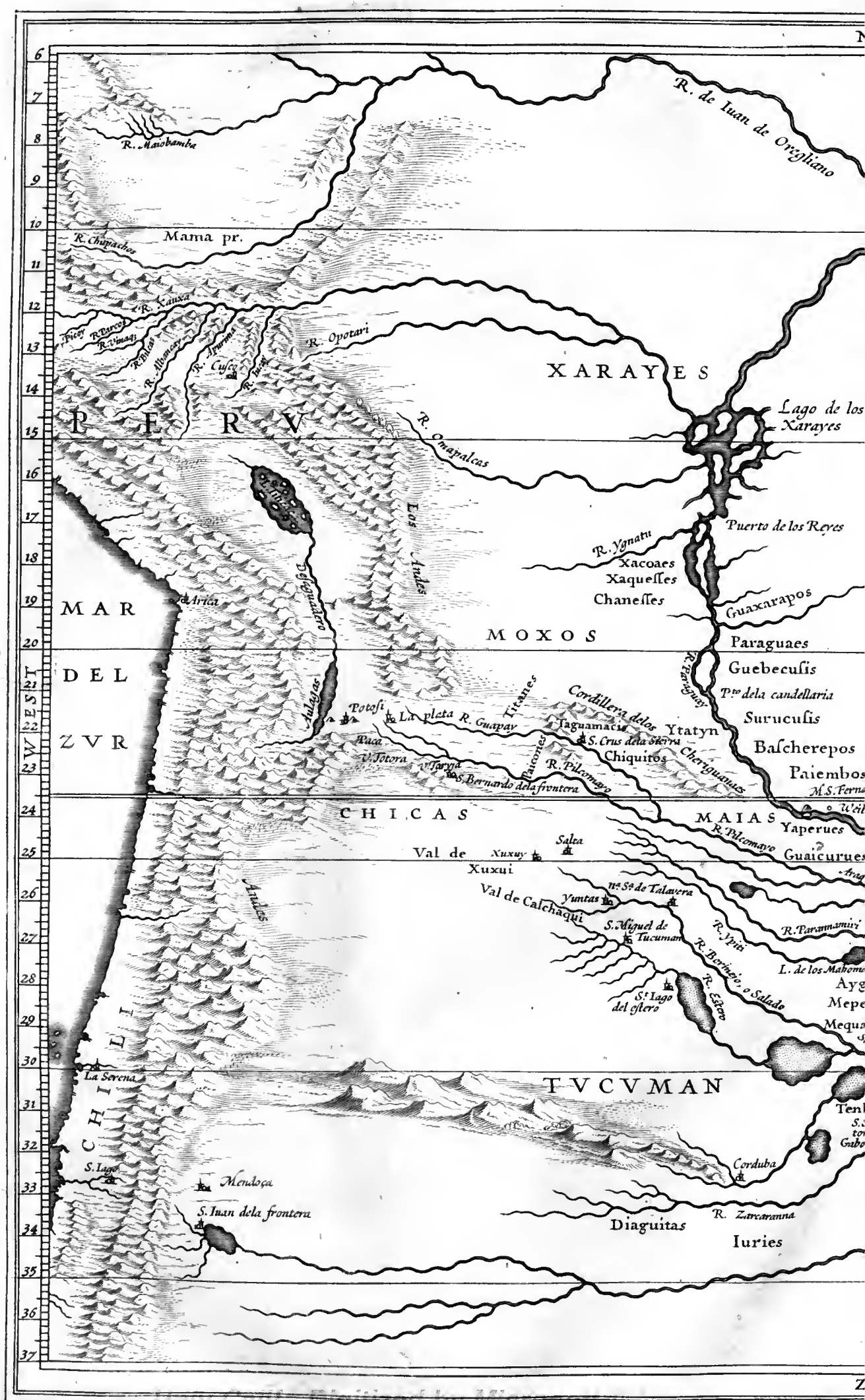

R. de Iuan de Oregliano
R. Maiobamba
Mama pr.
R. Chupachos
R. Xauxa
R. Opotari
XARAYES
Lago de los Xarayes
PERV
R. Omapalcas
Los Andes
Puerto de los Reyes
R. Ygnatu
Xacoaes
Xaquesses
Chanesses
Guaxarapos
MAR DEL ZVR
Arica
Desaguadero
MOXOS
Paraguaes
Guebecusis
Pto dela candellaria
Surucusis
Bascherepos
Paiembos
Titanes
Cordillera delos Cheriguanaes
Potosi
La plata
R. Guapay
Taguamacis
S. Crus dela Sierra
Ytatyn
Chiquitos
Paiconeses
R. Pilcomayo
S. Bernardo dela frontera
CHICAS
MAIAS
Yaperues
Guaicurues
Salta
Val de Xuxui
Xuxuy
Val de Calchaqui
Yuntas
S. Miguel de Tucuman
R. Ypiti
R. Berinejo, o Salado
R. Estero
St Iago del estero
R. Parannamiri
L. de los Mahomet
Andes
CHILI
La Serena
TVCVMAN
S. Iago
Mendoça
S. Iuan dela frontera
Corduba
R. Zarcaranna
Diaguitas
Iuries
WEST

RDT
Engelsche leagues
Spaensche leguen
Duytsche mylen
PARAGVAY, Ó
PROV. DE RIO DE LA PLATA:
met de aenpalende landen
van
TVCVMAN, ende S.TA CRVZ DE LA
SIERRA.
BRASIL
TROPICVS CAPRICORNI
GVARANIES
Piqueri
Guayra, Ciudad Real, oliverus
Storting
Tocanguzir
Abangobi
R. Tocanguazu
R. Taquari
R. Tibagi
R. Yguzu
R. Parana
Assumcion
Aga:
zes
Peña pobre
Santana
7. corrientes
Cipoyay
Anniriri
Cariores
Tierra dos patos
R. negro
R. Umay
Quiloacas
R. S. Salvador
R. Vrayg
Y.as de S. Lazaro
Y. de Martin Garcia
R. de S. Iuan
Y.as de S. Graviel, ó delas piedras
Chaurruaes
R. grande
R. de Lucã
Buenos ayres
Monte Seredo
R. de Solis
I. de Maldonado
C. de S.ta Maria
R. de Martin af.co
Y. de Castilhos
Y. de lobos
Baxos do Ingres
Mata gorda
R. Ortis
R. dos Sanctos
Rio de la plata
C. de S. Antonio
R. Ianeiro
C. frio
S. Paulo
S. Vincent
I. grande
I. de S. Sebastian
R. Ytabuca
R. Tajahu
I. de gale
Isla de S. Catharina
Alagoa
R. Ararungo
B. Tamandahug
MAR
DEL NORTE
OOST
DT

Univ Calif - Digitized by Microsoft

BESCHRIIVINGHE
Van
WEST-INDIEN.
Het twaelfste Boeck.
RIO DE LA PLATA.

Inleydinghe.

VOlghens de verdeylinghe in't voor-gaende Boeck ghemaeckt, ſoo hadden wy daer noch te ſpreken van de gheleghentheydt van de Landen die daer legghen van de Strate van Magallanes *af, tot aen de rieviere* Rio de la Plata, *alſoo de ſelve ghemeynlijck onder* Magallanica *worden gherekent, ende oock daer toe behooren, doch ons heeft bequamer ghedocht, de beſchrijvinge van de ſelve Landen te hechten aen de beſchrijvinghe van* Rio de la Plata, *om dat ſy eenighe lucht konnen geven, ende de ordre van de Navigatien van onſe Landen naer die quartieren daer door te beter ſal konnen verſtaen worden.*

Het eerſte Capittel.

Beſchrijvinghe van de Landen ende Zee-cuſte gheleghen tuſſchen de Strate van MAGALLANES ende RIO DE LA PLATA, volghens de obſervatien van de Spaegniaerden.

DE Provincien ende Landen gheleghen tuſſchen de Strate van Magallanes ende Rio de la Plata, welck een groote ſtreeck is / te weten / van de ſes en dertich graden en een half / tot de 52. graden ende een half bp Zupden de Linie / zijn tot noch toe wepnigh bekent / als alleen langhs de cuſte; ende de bekende plaetſen worden mede verſchepden namen ghegeven van de verſchepden Natien die de ſelve cuſte hebben bevaren ende beſocht / ſoo dat wp volghende de voorgaende ordre die wp in't voorgaende Boeck hebben gehouden / eerſt ſullen daer van ſpreecken naer de aen-teeckeningen van de Spaegniaerden / ende daer naer volghens de bevindinghen van de Engheliſche / ende epndelijcken 'tghene de onſe daer van hebben ondervonden.

Wat de onderbindinghe van de Spaegniaerden belangh / de ſelve binden wp wat verſchepdentlijcken voor-gheſtelt; Herrera in ſpn Deſcripcion de las Indias ſtelt de ſelve in't gros ende kort voor / als volght:

In de diſtantie van vier hondert leguen (legh hp) ſtrandts / welck daer is tuſſchen de mondt van de Strate ende Rio de la Plata, welck d'een door d'ander te reeckenen / ſtreckt Noordt-ooſt ende Zupdt-weſt; heeft men Rio de S^t. Ilefonſo, twaelf leguen van Cabo de las Virgines; voorts Rio Gallego, ende Bahia de S^t. Iago, veertbien leguen van de rieviere Santa Cruz op de vijftich graden bp Zupden de Linie / ende aen de mondt een Eplandt / welck ſy noemen de los Léones; ende Puerto Iulian op de hooghte van neghen en veertich graden / ende de rieviere van Iuan Serrano, naer het Zupden van de Eplanden de los Patos, op de hooghte van ſeven en veertich graden;

Rio

Rio de Cananor op de hooghte van vijf en veertich graden; Cabo de S^t. Domingo eer men komt aen Cabo de tres Puntas ende Tierra de los Humos, op de hooghte van acht en dertich graden; het punt S^t. Elena ende van Santa Polonia, op de seven en dertich graden eer men komt aen Cabo Blanco, welck is aen de Zuydt-zijde van't in-komen van Rio de la Plata.

Een ander beschrijvinge/ ende wat wijt-luftigher vinden wy in de Spaensche coursen by de Enghelsche upt-ghegeven: dese noemen de Cabo aen de Zuydt-zijde van de mondt van Rio de la Plata, Cabo de S^t. Antonio, ende seggen dat van de Cape S^t. Antonio tot de Cabo de Arenas Gordas, zijn 48. leguen, ende de custe streckt haer Nooxt-oost ende Supt-west/ende by Oost en by West, ende in de eerste 18. leg. hebt ghy de rievieren genaemt Rio de Santa Anna, welc heeft in't in-komen seker ondiepten ende landen/ soo dat men af moet houden ende in de veertich vadem waters blijven om seker te gaen. Van de Cabo de Arenas Gordas tot de Cabo de S^t. Andres zijn een en dertich leguen; ende strecken Nooxdt-oost ten Oosten/ende Supdt-west ten Westen van den anderen / als ghy recht in't midden zijt tusschen beyde dese plaetsen; daer zijn veel bayen ende rievieren tusschen beyden/maer al vol sandighe platen.

Van de Cabo Sant Andres tot de baye die sy noemen Anegada zijn dertich leguen Oost-nooxdt-oost ende West-zupdt-west; op de hooghte van veertich graden/ eer min als meer. Van Anegada tot Punta de Tierra Llana zijn vijf en twintich leguen Nooxdt-nooxdt-oost ende Zupdt-zupdt-west; dit punt leght op de een en veertich graden ende een half. Van dit punt tot Bahia Sin Fondo zijn vijf en dertich leguen Oost-nooxdt-oost ende West-zupdt-west; ende dese Bahia leght op twee en veertich graden en een half/ eer min als meer.

Van Bahia Sin Fondo tot Cabo Redondo ende Puerto de los Leones, zijn 37. leguen Nooxdt-nooxdt-oost ende Supdt-zupdt-west / wepnigh naer't Nooxden ende Supden. Van Rio de la Plata af tot hier toe en is niet een goede haven vooz groote schepen: De custe van dese plaetse tot Puerto de Leones is lupver / ende men magh het Landt wel ghenaken; is leegh Landt met witte klifs. Puerto de Leones leght op vier en veertich graden; die derwaerts loopt moet vooz hem sien / achter dat hy op de hooghte van wat meer als dzy en veertich graden komt / want daer leggben leer klepne rudsen dicht by 't Landt/ende by Nooxden dese haven.

Van dese haven tot Cabo de Matas zijn dertich leguen Nooxdt ende Zupden/ een halve streeck naer het Oosten ofte Westen; ende tusschen beyden is een groote ende langhe baye / ende naer't Nooxdt-westen achthien leguen van Cabo Redondo is een rievier / streckende Oost ende West / welck sy noemen Rio de Camarones; ghy sult de rievieren kennen aen de menichte van de witte stipplen die ghy in het water siet / welck zijn klepne Sleexkens. De custe leght van dese rievieren tot Cabo Redondo Nooxdt-west ten Nooxden ende Supdt oost ten Supden / ende dese Cabo leght op vijf en veertich graden ende een half rupm.

Van Cabo Redondo tot Cabo Blanco ende Barrancas Blancas zijn twee en dertich leguen, op de hooghte van seven en veertich graden / ende de custe streckt Nooxdt ten Oosten ende Supdt ten Westen. Van dese cabe naer de Nooxt-zijde street de custe Nooxdt-west ontrent dzy leguen, al vol steyle witte klifs; ende de laetste is de grootste beyde in hooghte ende lenghte / ende schijnt een zeyl van een schip te wesen: dese klifs zijn ses in ghetal/ ende dese Cape heeft in't aensien een seecker rondt Landt / welck van verre schijnt een Eylandt te wesen / ende heeft dicht by eenighe punten van rodtsen: ende twee Kabels lenghte van 't Landt is vijf en twintich vadem waters: boven dese klifs is 't Landt effen ende black/ ende heeft seker gheboomten; daer is veel volcks in't Landt / daer men hem vooxsichtelijck vooz moet wachten: Aen de Supdt-zijde van dese Cape is een goede haven ende reede / ende een baye in het midden. (de vopagie van Magallanes stelt hier ontrent een kraeye baye / engh in het in-komen / ende wijt binnen / die hy om 'tonghemack daer gheleden by storm / noemde Bahia de los Trabaios.) Van dese Cabo tot Puerto de San Iulian zijn seven en dertich leguen, op de hooghte van negben en veertich graden. De custe leght Nooxdt ten Oosten ende Supdt ten Westen: dese haven heeft in't in-komen sekere hooghe berghen welck schijnen van verre tooxns te wesen. Aen de Supdt-zijde van het in-komen is het Canael diepste in't midden / en ghy moet naerder de Nooxt-zijde komen als de Supdt-zijde.

d.2.l.9.c.11

In de

In de haven zijn twee Eplanden/ghy moet dicht daer onder anckeren. Tuſſchen Cabo Blanco ende deſe haven legghen de Eplanden van Aſcenſion, welck zijn acht. (Magallanes overwinterde in de haven van San Iulian; ende dede executie over eenighe gemuptineerde: ende bevont die op de hooghte van neghen en veertich graden en leven en veertich minuten.) Van deſe haven tot Morro de S^t. Ynes, op vijftich graden rupm/ zijn vijf en dertich leguen; de cuſte ſtreckt Noordt-ooſt ende Supdt-weſt/ is leegh ende effen grondt / ende heeft alleen een bergh. Van deſen bergh van Sant Ynes tot Rio de Cruz ſyn acht leguen, Noordt-ooſt ende Supdt-weſt; aen de Noordt-zijde van de Rieviere iſt ſeer hoogh landt / en op den top iſt effen/twee leguen breedt/ Noordt en Zupdt / ende in't dalen aen beyde zijden heeft het gheſtyck zadels. (Magallanes vondt deſe rievière te legghen op de hooghte van wat meer als neghen en veertich graden; bleven daer twee maenden: kreghen daer volck van 'tlandt aen boordt/daer van de klepnſte langher was als de langhſte man van Spaegnien / hadden mantels van pelterije/haer wapenen waren boghen ende pijlen met punten van ſcherpe ſteenen.) Van deſe Rieviere tot Rio de Galegos zijn vijf en twintich leguen Noort-ooſt ende Supdt-weſt/op de hooghte van twee en vijftich graden ende een ſeſte deel. Heeft ſeker hoogh landt / en 'thooghſte is effen landt / en aen't Noordt-ooſten is daer een pijcke op met ſeker witte kliffen/ende op den top en nederwaerts iſt ſwart; aen de voet van't hoogh landt naer't Ooſten heeft het ſeker treden als een leere/e nna de Zee heeft het een ſcherp punt/welck leght in deſe Cape by naer een halt mijle. Naer het Supden van deſe Cape is een klepne bape / welck is het in-komen van deſe rievière de Galegos, vloept ende ebbet twaelf vadem. Van deſe rievier tot de Strate ſtreckt de cuſte Noordt-noordt-weſt ende Supdt-zupdt-ooſt/ acht leguen tot Cabo de las Virgines, welck is de mondt van de Strate.

d.2.l.9. c.12.

d.2.l.9. c.13.

Het tweede Capittel.

Beſchrijvinghe van't voorſchreven Landt, ghelijck 'tſelve by de Enghelſche is bevonden.

SIr Francis Draeck die de eerſte is gheweeſt van ſyn Natie / de welcke deſe quartieren heeft bevaren ende beſocht / heeft wel op deſe cuſte aen ghebweeſt / doch weynighe plaetſen beſichticht / ende meeſt ghelaten by haer oude namen; van Rio de la Plata ſchepdende/ quam hy in een Baye die redelijcken goet was / in de welcke waren veel ende profitabel Eplanden / waer van het eene ſoo veel Robben hadde / dat men daer veel ſchepen hadt konnen met laden / ende de reſte waren overgoten van ghevoghelte van diverſche ſoorten / ende daer en ghebrack oock gheen verſch water. Saghen daer eenigh volck met het welcke ſy oock handelden: waren kraep ende ſterck van lichaem/ rap te voet / ende ſchenen ſeer actif te weſen. Ghelijck oock 'tvolck welck ſy vonden in een haven wat voorder; die hadden het aenghelicht ghelchildert met diverſche verwen / en hadden alleen een bel met het hayr daer aen om de middelt. Van daer quamen ſy aen Port Sant Iulian, ende ſoo voorts in de Strate.

Thomas Candiſch doende de ſelve vopagie eenighen tijdt daer naer / quam aen de cuſte van dit ghewelt op de hooghte van leven en veertich graden ende een derde; ende liep ſoo langhs de cuſte tot de acht en veertich graden; ende liepen doen in een haven welck ſy noemden Port Deſire, in de welcke een Eplandt ofte twee was / daer menichte van Robben op was / ende voghelen op een ander Eplandt.

Deſe Robben zijn wonder groot ende monſtreus van ghedaente / ende wat het voorſte deel van haer lichaem belanght / en konnen niet beter ghelcken worden dan by Leeuwen; haer Hooft / Neck / ende voorſte deel van het lichaem hebben langh hayr; haer pooten zijn als vinnen / ende niet onghelijck een menſchen handt / ſy broepen alle maenden / ende voeden hare jonghen met Melck / halende niet te min al haer voetſel upt de Zee: de jonghen zijn ſeer goet om te eeten / ghebraden oft ghekoden zijnde/ ſoo dat men het vleeſch qualijck van ſchapen vleeſch ſoude onderſcheyden. Daer zijn oock veel Pinguins die in holen leven/ende haelen haer voetſel in't water. Deſe haven is ſeer bequaem om ſchepen om hoogh te brenghen ende ſchoon te maken / want 'tvloept ende ebt daer ſeer. Sy ſaghen hier Wilden van ſeer groote ſtature

ſtature/dan ſooſchouw/datmenſe niet en konde ghenaken. Inden jare 1589. was in deſe haven een ander Engelſch Schip/welck vondt daer twee kleyne ſpringhen van verſch water op't Noordt-weſt deel van 'tlandt. Op de hooghte van acht en veertich graden ende een half lept een klippe vijf mijlen van't Landt/niet onghelijck Ediſtoon by de haven van Plimmouth. Op de hooghte van neghen en veertich graden ende een half is een kleyn plat Eylandt ontrent anderhalf mijl van de ſtrandt. Daer zijn noch andere Enghelſche ſchepen naerderhandt in dat quartier gheweeſt/dan en hebben niet bysonders meer gheobſerveert.

Thomas Fuller die met Candiſch was in syn eerſte voyagie/getuygt dat Porto Deſire voornoemt/leght op 47. graden ende 50. minuten/oft oock op 48. graden: ende dat daer aen de Noordt-zijde een rif leght van klippen ontrent een legue van het ſtrandt: ende aen de Noort-zijde van de mont van de haven twee klippen die met half vloet onder zijn/ſoo dat men de Supdt-wal beſt dient te kiesen/waer geen gevaer en is; ende men ſal niet minder als ſes vadem vinden met leegh water/ legghende met de haven O. ende W. Ende men ſal de haven kennen by een kleyn Eylandt dat S. O. leght van de haven 4. leg. als mede by een hooghe rodtſe/ welc leght aen de Supdt-zijde van de haven/ ende is een wacht-toorn gelijck. Het vloeyt daer Zupden ende Noorden/ ende met de ſpringh waſt het water daer dry vadem ende een half: van Porto Deſire tot Seales bay zijn twaelf leguen S. S. W. ende dry leguen meer naer't Supden is heel leegh landt; ende ſeven leguen van Seales bay, op de hooghte van acht en veertich graden ende veertich minuten/ het landt ſtreckende S. W. ten S. ſult ghy een klippe ſien vijf leguen van ſtrandt: ende op de hooghte van 49. graden ende een half ſuldy een plat Eylandt ſien/ ontrent anderhalf legue van't Landt/welck daer ſtreckt S. W. ten S. ende van hier tot op de hooghte van vijftich graden ſtreet het Landt S. ten W. en is hoogh landt. Van de 50. grad. tot 50. grad. ende 40. minut. ſtreet het landt S. W. ten Zupden: ende van daer tot de 52. graden en 17. minuten Supdt ten Weſten ende Noordt ten Ooſten: ende op deſe hooghte leght een haven/ welck te kennen is by een lanck rif/ welck leght aen de Supdt-zijde van de haven; van deſe haven tot Cap Ioy op twee en vijftich graden ende veertich minuten zijn twaelf leguen, ende 'tlandt ſtreet Zupdt-zupdt-ooſt ende Noordt-noordt-weſt.

Het derde Capittel.

De beſchrijvinghe van 'tſelve Landt by Suyden Rio de la Plata, naer de bevindinghe van onſe Nederlanders.

ONſe Nederlanders in haer eerſte voyagie en hebben in dit gheweſte niet bysonders gheobſerveert/alleen dat Sebaldt de Weert in't weder keeren upt de Strate/ dry Eylandekens gewaer is geworden/die in de Caerte voor deſen niet bekent en zijn geweeſt/ende derhalven Sebalds Eylanden zijn ghenaemt/laghen van haer ſoo ſy upt de Strate quamen Supdt-ooſt ten zupden/naer gillinghe ontrent ſeſtich mijlen van 'tvaſte Landt/op de hooghte van vijftich graden ende veertich minuten/ſagen daer menichte van Pinguins op/dan by ghebreeck van een boot ofte ſchupte en konden ſy daer niet aen landt gheraken. Olivier van Noort in ſyn repſe bevondt tuſſchen de hooghte van vijf en veertich graden/ende de hooghte van ſeven en veertich graden/ dat het Landt daer in liep met een grooten inham ſtreckende Ooſt-zupdt-ooſt ende Weſt noordt-weſt; 'tis een ſeer leegh effen landt/witachtigh om aen te ſien als Enghelandt/ daer en ſtaet ſtruyck noch boom/ is een ſuyvere cuſte om by heen te zeylen/ met verſchepden hoecken ende in-hammen. Quamen daer naer in Porto Deſire; dan vonden daer gheen volck/ maer wel graven daer ſy haer dooden in legghen/ welck ſtonden op hooghe heuvelen van klippen/ alwaer ſy veel ſteenen op het graf leggen/ die al root geverwet zijn/hebbende haer graven met eenigh cieraet beſteken/ als pijlen/ beeren/ ende andere vreemdicheden. Sy laghen daer ſommighe wilde Buffels ende Harten/ met veel Struys-voghelen; welcker Eyeren ſy wel tot neghenthien toe in eenen neſt vonden. Meer innewaerts zeylende vonden ſy een Eylandt welck ſy noemden Koninckx Eylandt, ende letten het daer achter/ zijnde een goede kley-grondt; ende daer en gaet gheen ofte weynigh ſtroom; Sy hebben haer Schepen

daer

daer ſchoon ghemaeckt ende gheroert. Voeren met twee ſloepen een gantſch ghetije opwaerts / ſoo dat ſy ten leſten op droogh bleven ſitten / vernamen daer gheen volck / dan wel graven als voren / ende op een der ſelver twee groote ſtaven Yſers / welck Spaenſch Yſer ſcheen te zijn. Saghen daer naer aen de Noordt-zijde volck / voeren daer naer toe / ende dewijl ſy daer komende gheen volck en vonden / trocken ſy te landtwaert in / middeler-tijdt wierden de ſloepen van de Wilden beſprongben / ende dry van't volck doot ghellaghen / ende een ghequetſt. De Wilden waren ontrent dertich ſterck / ſeer groot van ghelſtalte / hebbende lanck haer / ende taenghelicht ghelchildert / tanept van huydt / hebbende klepne boghen met pijlen daer Harpoenen van steen ſeer ſubtijl aen-ghemaeckt zijn / waer mede ſy ſeer fel ſchieten. 't Gat is ſeer goet om in en upt te zeplen / en ontrent een half mijl breedt / dan voor aen by-naer in't midden van't baer-water leggen twee blinde klippen / die men met hoegh water niet lien en kan. Aen de Suydt-zijde legghen ooc eenige drooghten die Suydt-oolt in Zee ſtrecken. Willem Cornelisz. Schouten quam mede in Porto Deſire, welck hy ſtelt op leven en veertich graden ende veertich minuten: Om te mijden de klippen daer Olivier van ſchrijft / die door het hoogh water onder waren / ſoo hielden ſy het by Suyden / ende alſoo ſy daer eenighe klippen laghen / voeren daer by Suyden boven / ende by Suyden het rechte gat / in een verkeerde inham in een lack / alwaer ſy het letten met hoogh water op vijf-t'half vaden: dan met leegh water en behielden ſy maer veerthien voet waters / ſoo dat het Schip de Eendracht met het achter-ſchip valt op de grondt ſat / ende was klippighe grondt / hadden tot haer gheluck de windt Weſtelijck / anders hadden groot perijckel gheloopen: vonden daer op de klippen veel Eperen / ende vinghen ſchoone Mollelen ende viſch / onder andere Spieringhen van ſelfthien duymen lanck / daer over ſy het de Spieringh-baye noemden. Quamen daer naer by 't Koninckx Eylandt, welck by-naer heel met Eperen bedeckt was. Konden in't eerſte gheen verſch water vinden / hoewel ſy hier en daer kuplen groeven veerthien voeten diep. Aen de Suydt-zijde ſaghen ſy eenighe beeſten als Harten / met ſeer langhe hallen / dan waren ſeer ſchouw. Vonden eenighe graven / ende daer in ghebeenten van menſchen wel thien oft elf voeten langh. Daer naer vondenſe aen de Noordt-zijde een goet ſtuc te Landewaert in eenighe kuplen daer verſch water in ſtondt / dan was wit ende heel diek / daer ſy dagheliicks water haelden. Sy vonden daer oock de Zee-Leeuwen hier voren beſchreven. In ſomma / deſe hebben een perfecte af-teeckeninghe van deſe haven ghemaeckt / ende in druck verveerdicht. Dit is alle 't ghene wy tot noch toe hebben konnen vinden van de gheleghenthept van dit Landt tuſſchen de Strate van Magallanes ende Rio de la Plata.

RIO DE LA PLATA.

Het vierde Capittel.

Generale beſchrijvinghe van de gheleghentheden van de Provincien die onder Rio de la Plata worden gherekent.

DE Provincien van Rio de la Plata hebben haren naem van de vermaerde Rieviere / daer wy in onſe beſchrijvinghe nu zijn toe-ghekomen: en hebben gheen valte ende ſeeckere limiten / als alleen op de ruſte van de Noordt-Zee: naer het Suyden beginnende van de Rievière de la Plata ſelfs / op de hooghte van ſes en dertich graden by Suyden de Linie / ende eyndighende naer 't Noorden aen het Landt van Braſil, ontrent daer den Tropicus Capricorni paſſeert / ende voort ſoo worden ſy aen de Oolt-zijde by de Linie daer de Landen de Kroone van Caſtilien ende Leon toe-ghecpghent / van de Landen van de Kroone van Portugael mede verſchepden worden / van Braſil ghelijck af-ghesneden; als hier naer in de beſchrijvinghe van de ruſte ende de binnen-Landen breeder ſal blijcken: Naer het Weſten ſoo ſtrecken ſy ſich upt tot aen de Provincie van Tucuman, ende op andere quartieren tot aen Peru toe / ende de Landen die noch ten deele niet beſocht en zijn / ghelijck oock Suyden ende Noorden binnen 's landts ſy haer wydt ende breedt upt-ſtrecken ſonder

volkomen kennisse daer van te zijn. Alle dese Provincien zijn seer vruchtbaer van
Her. descr. Tarwe / Wijn / Suycker / ende alderhande zaden ende vruchten van Castilien; hebben groote weyden voor alderhande vee / die seer vermenichfuldicht zijn / ende insonderheydt de Peerden. (Lopes Vaz verhaelt dat de Spaegniaerden verlatende de plaetse van Buenos Ayres daer lieten haer Meeren ende Henghsten / de welcke te weten dertich Meeren ende seven Henghsten / in de tijdt van veertich jaren soo vermenichvuldichde / dat het landt twintich mijlen int ronde / van de selve gantsch was vervult.)
d. 4. l. 8. c. 11. Daer zijn dry soorten van Wilt ofte Herten / d'een soo groot als klepne Koepen met seer groote hoornen / welcke haer houden in de moerassen ende riedt-landen: andere wat grooter als groote Bocken / die haer op de velden onthouden / de derde als Cabriten van een half jaer / die in tgheberghte haer houden: daer is ook menichte van Deynen / veel wilde Verckens met den navel op den rugghe / die van goede smaeck zijn / en men gheeftse ook de seecken te eeten: de Verckens van Spaegnien zijnder ook seer vermenichvuldicht / en vallender seer groot: men heeft daer Meer-katten met groote steerten / ende ghebaert / van de groote van een mensch / soo dat het schier schijnen menschen te wesen; schreeuwen seer als mense wil schieten; trecken de pijlen wt het lijf ende werpen die naer de ghene diese ghe schoten hebben; hebben handen met vijf vingeren: daer zijn noch andere wat klepnder die gheen baerden hebben. Men vint daer ook Vossen als die van Castilien / ende ander dieren soo groot als Cabriten van twee maenden / die soo klepnen mupltjen hebben dat sy niet meer als een miere konnen in haelen / en doen gheen quaet. Men heeft daer ook Tigren / Leeuwen / ende andere soorten van wreede dieren. Van venijnige dieren heeftmen daer Slangen die vier vademen langh zijn / de welcke men heele Harten met hoornen en al int lijf vindt / en doen anders gheen quaet; ende diversche soorten van Haegh-dissen: In de rivieren ende in de lacken vindtmen Lagarten, van de lenghte van acht ofte neghen voeten / en doen geen quaet / ghebraden ende ghegeten / zijn vet en smaeckelijck. Men vindt daer Kameleons / soo groot als middelbaere Lagarten; aen de zijden draghen sy segs ofte seven jonghen / en
Her. descr. hebben den beck altijt open te windtwaerts / en doen geen schade. Hoewel men veele jaren van dat gheboelen is gheweest / dat daer gheen mijnen en waren van Goudt ofte Silver / soo heeftmen nu seer goede monsters daer van ontdeckt / als mede van Koper ende Yser / ende een mijne van seer perfecte amatisten. Alle de Provincien zijn van een gouvernement met Koninclijcken tijtel ghesubordineert aen de Vice-Roy van Peru als aenlegghende; met een Bisdom / daer de woonplaetsen van de Spaegniaerden onder resorteren / en groote menichte van ingebornen van groote lichamen en wel ge-conditioneert. De verschepden volckeren sullen wy hier naer beschrijven.
d. 5. l. 9. c. 10. Die naer dese rivieren voorspoedelijck begheert te varen / en magh niet van de custe van Spaegnien schepden naer den vijfthienden van Augustus, om daer te moghen wesen teghen het eynde van November, wanneer 't Somer is in dat Landt / ende de Brisas regneren / welck zijn Noordt ende Noordt-ooste winden; want soo sy later van Spaegnien varen / soo zijn sy seecker de rivieren niet te konnen bekomen voor Martio voortwaerts / als wanneer de Vendanalen waepen / welck zijn Suyden ende Suydt-ooste winden / welck groote alteratie causeren in dese Zee / soo dat men in sulcken gheval ghencotlaeckt is te gaen verwinteren aen het Eylandt Santa Catalina ofte elders.

Het vijfde Capittel.

Beschrijvinghe van de Rivieren LA PLATA in het gros; met haer eerste ontdeckinghe.

Her. descr. DE rivieren wordt by de Indianen in hare tale ghenaemt Paranaguazu, ende ghemeynlijcken Parana; Is naest de rivieren van de Amazones wel de grootste van de weerelt; heeft haer mondt aen de Noordt-Zee / naer't Zuyden toe ghelegghen / tusschen de hooghte van vijf en dertich ende ses en dertich graden by Zuyden de Linie /
Engelsche voyagie. (andere segghen ses en dertich graden en een half) tusschen de Cabo van Santa Maria, welck leght naer het Noorden / ende de Cabo Blanco, welck van andere ook

ghenaemt

ghenaet wo2dt Cabo de Sant Antonio; naer het Zuyden van d'een Cabo tot de andere in dertich Spaensche mijlen; en leggen van malkanderen Noo2dt-noo2dt-oost / ene Supdt-zupdt-west; ende binnenwaerts is sy thien leguen breedt / met veel Eylanden in het midden / ende veel groote rievieren die daer in-komen van het Oosten ende het Westen tot de haven de los Reyes toe / welck is een groot Lack welck sy noemen de los Xarays, wepnigh min als dry hondert leguen van de mondt van de selve riviere; in welck Lack veel rivieren komen van 'tgheberghte van de Andes, en neten de rivieren zijn die haer oo2sp2onck hebben in de Pro2vincie van de Charcas ende Cusco, welcke loopen naer het Noo2den; aen de Noo2dt-zijde van dit Lack komt een ander riviere / welck heeft oo2saecke ghegeven om te dencken / dat sy ghnepnschap heeft met de rivière van Sant Iuan de las Amazones; ende andere segghen dat sy voo2t-komt upt het Lack van El Dorado, welck vijfthien dagh-reysen soude2sen van dat de los Xarayes; hoewel datter zijn van dat ghevoelen dat daer gheen Drado en is.

Dese ęviere die nu ghenaemt wo2dt doo2-gaens Rio de la Plata, was eerst ontdeckt in den jare vijfthien hondert ende vijfthien by Iuan Dias de Solis, van welck sy oock den naem kreegh Rio de Solis: hy voer de selve op tot aen een Eylandt / op de hoogte van vier en dertich graden ende twee derde. Saghen daer veel hutten van Indianen aen 't landt; 'twolck haer lieden aen landt lockende / dan alsoo Iuan Dias de Sol; hem onverschtelijck onder haer begaf / wierdt van de selve met een deel volcx doodtghellaghen / ende van de Wilden ghegeten. d.1.l.1.c.7.

Der naer in den jare vijfthien hondert ende ses en twintich wierdt Sebastiaen Gabo Enghels-man ende opperste Pilote van het Contractatie-huys van Sevilla ghelonen om doo2 de Strate van Magallanes te loopen naer de Eylanden van de Specerijen; dan doo2 ghebreck van victualie / ende onwillichept van sijn volck / liep hy in die rieviere / ende voer de selve op ontrent dertich leguen, tot aen een Eylande welck hy noemde Sant Gabriel, ontrent een legue groot / ende een half legue van't vaste Landt naer Brasil toe / anckerde daer met de groote Schepen; ende met de Booten sijen leguen voo2der varende / ontdeckte hy een rieviere / welck hy noemde San Salvador, hebbende een seer diepe ende bequame haven voo2 Schepen / ende naer de selve zijde van Brasil toe gheleghen / daer hy sijn armade berghde / ende ontlaede de Schepen / doo2 dien daer gheen diepte en was op de rieviere voo2 groote schepen. Wierp aer een Fo2tresse op / ende lepde daer eenigh volck op / ende nam voo2 met de Sloepen ende een Carveel de riviere voo2der te onderseecken. d.3.l.2.c.3.

Naer dertich leguen weeghs vondt hy een ander riviere de welcke wo2dt ghenaemt Zarcarana, ende volck van goet vernuft / ende maeckte daer een ander Fo2t / welck hy noemde Santi Spiritus, ende oock anders het Fo2t van Gaboto: van daer voer hy voo2ts de rieviere Parana op / daer hy veel Eylanden ende rivieren in ontdeckte / ende volghende het meeste Canael / naer dat hy by de twee hondert leguen op was ghevaren / quam aen een ander Riviere die sy noemen Paraguay, liet de groote riviere doen aen de rechter-handt leggen / hem inbeeldende dat de selve te seer declineerde naer 'tquarter van Brasil toe; d'ander riviere dan ontrent vier en dertich leguen op-ghevaren zijnde / vondt hy volck dat hem met de Landt-bouwerije wilt te behelpen / welck hy tot noch toe niet ghesien en hadde. Dese deden hem groote tegenweer / soo dat hy veel Indianen doot sloegh / ende sy sloeghen hem oock vijf en twintich Spaegniaerden af. d.4.l.1.c.1.

In den jare 1527. quam den Po2tugeesschen Piloot Diego Garcia op dese rieviere aen de Cabo Santa Maia, ende buyten de selve is een Eylandeken / welck sy noemen de los Pargos, daer goede visscherije is: binnen de Cabo leght het Eylandt de las Palmas, is een goede haven / ende wel gheleghen voo2 de ghene die naer de Strate van Magallanes willen / hoewel dat daer aen de Cape / noch oock aen de custe hem gheen volck en vertoont: dan een wepnigh meer innewaerts / is een natie van volck welck men noemt los Chaurruaes, die by de visscherije ende de jacht leven: sy voeren van daer naer de Eylanden de las Piedras, de welcke leggen sestich leguen binnen de Cabe. Aen dese Eylanden de las Piedras maeckten sy een Brigantin op / de welcke sy in stucken hadden mede ghebracht / waer mede dat sy de rieviere op voeren / ende vonden merck-teeckenen van Christenen / ende voorts varende Noo2dt ende

Noordt-Oost een vijf en twintich leguen; vonden twee Schepen van Aboto. Van daer nam Diego Garcia syn wegh de Parana op / welck streckt Noordtwest ten Noorden / ende ontrent tachtentich leguen ghevaren hebbende / vonden sy eerstelick by Gaboto ghebout / ende ghenaemt Santi Spiritus. Van heplighe Wyfdaet verwolghde hy syn repse / ende voer in vier en twintich daghen daer Gaboto veel aenden hadt met beligh ghestreest / ende quamen aen de Paraguay: ende voorts aenet Fort Santana, daer hy Gaboto vondt / ende quamen t'samen te rugghe tot daer dschepen waren blijven leggen. Door dien sy eenigh Silver van de Indianen hadn bekomen / welck 'teerste was dat uyt Indien in Spaegnien wierdt ghebracht / ckreegh
d.5.l.9. c.10. dese rievière den naem van Rio de la Plata, dat is van 't Silver. Naer de wer-komste van Gaboto bleef de ontdeckinghe van dese rievière achter tot in den re 1535. doen voer derwaerts met elf schepen ende acht hondert man / Don Pedro dMendoça; ende quam aen 't Eylandt San Gabriel, ende houde een woon-plaetse aene zuydtzijde van de rievière / welck hy noemde Nostra Sennora de Buenos Ayres; ent verloor
daer veel volcks by ghebreck van victualie. Derhalven sondt hy Iuan de Aclas om victualie te gaen soecken / welcke hy vondt by een Lack / daer hy eenigh volck liet / ende keerde naer Buenos Ayres; ende volghden daer naer weder haer ontdeckinghen te
d.6.l.3. c.18. landt-waert in / doch met groote moeyte / ende wepnigh voordeel. Ayola rock te landt-waert in; Mendoça keerde naer Spaegnien / ende stort onder-weghen. Dan om dat ons voornemen alleen is de ghelegghenthept van de Landen te beschrijven / en sullen wy de ghelschiedenissen niet voorder vervolghen. Dan alleen hier by weghen dat in den jare vijfthien hondert en veertich derwaerts voer Alvar Nunnez Cabeça de Vaca, ende dat sints dese Provincien eerst van deghe zijn begost te ontdecken / ende met volck te bellaen.

Het seste Capittel.

Beschrijvinghe van de Rievière, by *Martin del Barco* in syn *Argentina Cnto*, 11.

RIo de la Plata woordt by de Indianen ghenaemt Parana, welck is te segghen Zee / weghen hare grootte; loopt voor het meeste deel Noordt ende Suyden / hoewel sy veel keeren heeft / loopt in de Zee naer het Oosten / in voeghen dat de Suyde windt is over landt van Buenos Ayres, ende de Noorden windt op de zijde van Brasil; hoewel naer het om-keeren naer 't Noorden loopt / af-komende met een snelle stroom ofte current: heeft in de mondt meer als dertich leguen van de Cabo de Santa Maria, welck is aen de zijde van Brasil, op de hooghte van vier en dertich graden en een half / ende de Cabo aen de zijde van Buenos Ayres leght op de hooghte van seven en dertich graden; ende hoewel de graden van het Noorden naer het Suyden zijn seventhien mijlen en een half / ende dat by die reeckeninghe de distantie grooter soude wesen / en is niet meer waters in de mondt als vijf en dertich leguen, door dien beyde de puncten ver in Zee uyt-steecken; beyde de custen van de rievière zijn dangereus / door dien de eene seer leegh is ofte black / ende d'ander woordt seer geconmandeert van den Suyden windt / ende beyde zijn gheinfesteert by de wanden / te weten / de Indianen / welcke belliceus zijn; de meeste schepen zijn ghebleven op de zijde van Brasil, soo van Spaegniaerden als Enghelschen / ende tvolck al doodt-ghedaghen van de Wilden.

De Cabo naer't Noorden is ghenaemt Santa Maria, niet verre van de Eylanden de Castillos; d'ander Cabo woordt ghenaemt Cabo Blanco, welck rechter in Zee loopt / ende ondieper is / soo dat men meest vaert aen de ander zijde. Aen de Cabo Santa Maria zijn twee Eylanden die men noemt de Lobos; ende wat verder in twee Eylandekens die men noemt de las Flores, ende dertich leguen van daer de Puerto San Gabriel, welck zijn seven kraepe Eylanden daer de schepen geladen van Spaegnien aboorderen; ende teghen over naer 't Suyden leght de stadt Buenos Ayres. De rievier is hier negen leguen ofte wepnigh meer breedt; ende tot hier toe diep ghenoegh / uptghenomen dat daer twee ofte drij ondiepten zijn: met namen een by het Eylandt Maldonado; ende een ander by het Eylandt van Iuan Ortiz: maer van dese Eylanden voorder is de rievière seer dangereus van ondiepten: dese Eylanden van St Gabriel leggen van

de Noordt-

de Noordt-zijde anderhalf legue, ende eenighe minder; ende meeſt acht leguen van Buenos Ayres, zo dattenſe van daer ſien kan des avonts als de Lucht klaerſte is. Twaelf leguen voorder is het Eylandt van Martin Garcia, is vol gheboomte anderhalf mijle langh ende een halve breedt: daer is goet zaey-landt: 't volck van Don Pedro de Mendoça hadde hier een woon-plaetſe / ende daer naer 't volck van Ioan Ortiz de Carate.

Tot hier toe quam Mr. Eduard Fenton Enghelſman / in 't jaer 1582. ende Buenos Ayres was twee jaren te voren weder ghepopuleert / daer hy groote ſchade had konnen doen / indien hy daer ghekomen hadde.

(Nota. De gantſche bloodt van Fenton en quam op de rieviere niet / maer alleen Iohn Draeck met ſyn ſchip welck hy daer verloor / ende leefde wel vyfthien maenden onder de Wilden.)

Vier leguen verder zijn de Eylanden van St. Lazaro een half mijle van 't vaſte landt; een half mijle van daer leght de vermaerde rievière Vrayg, welck een half mijle breedt is in de mondt: daer komt een ander rievière in / die Gaboto noemde Sant Salvador: twee leguen voorder leght de rievière Hum ofte Rio negro, door dien ſy ſwart water heeft / komende upt moerallen / loopt ſoetjens ende is diep / heeft veel vilch: van hier begint de groote rievière / hebbende wel elf armen / die elck groote wijde hebben; ende vol Eylanden die ſommighe wel twaelf ende meer leguen groot zijn / vol fraeye krupden ende bloemen / ende alleen bewoont by de natie van de Guaranys. Van deſe Eylanden keert de rievière tot haer voorgaende groote / weſende aen beyde zijden wel bewoont van volck. Van hier hondert en twintich leguen de rievière op-waerts / zijn andere Eylanden wel bewoont / inſonderheyt by de Cherandyes; ende in de twintich leguen is gheleghen de ſtadt Santa Fé. Tachtentich leguen voorder komt de rievière Paraguay in de Parana, welcke van daer ſyn cours wendt naer het Oosten; ende de Paraguay ſtreckt naer het Noorden / ontfanghende de rievieren die van 't ghebergte van Peru af-komen. Aen de Parana voorder leght Santa Ana, een Provincie wel bewoondt by de Guaranys, is goet ende black landt / ende ten deele oock verdoncken. Penna pobre leght voorder op / welck is een hooghe rodtſe; ende wat voorder zijn de meulen-wateren daer meenighe Canoen verſopen zijn; ende wepnigh voorder is daer de rievière met groot ghedruys en gheweldt valt van hooghe klippen; ende daer ontrent leght de ſtadt Guayra: ende veertich leguen voorder leght noch een ander vlecke.

Keerende tot de Paraguay, aen de ſlincker zijde heeft men de vermaerde rievière Ypiti, die ſeer ſoetelijck door een plapn komt vlieten; daer naeſt volght Parannamiri, welck naer de Parana toe loopt / maeckende een triangelar Eylandt by de twaelf leguen groot. By Ypiti is een Lack welck ſy noemen de los Mahomas, door dien de ſelve natie op de borderen woont / welck komt in Rio Vermeio, alwaer Peerlen vallen. De rievière maeckt een enghte eer ghy komt aen de ſtadt Aſſumcion, ende hier komt de rievière Pilco mayo in de Paraguay, komende van de Charcas af / ende vier leguen onder de ſtadt in de Paraguay vlietende / ende word hier ghenaemt Araquayg. Vier leguen voorder leght de ſtadt Aſſumcion: dus verre upt Martin del Barco.

Het ſevende Capittel.

Particuliere beſchrijvinghe van de Rievière LA PLATA, ghelijck die by de Spaegniaerden werdt beſchreven.

DE Cape van Santa Maria kan bekent worden by een Eylandt welck anderhalf mijle daer af leght in Zee; men kan daer tuſſchen beyden ſeylen door dien daer acht tot neghen vadem waters is. De Cape heeft op 't punt een kleenen bergh / welck leght over het Eylandt Iſla de Lobos. Van deſe cape moet ghy al langhs de Noordt-zijde van de rievière varen. Van de cape tot de Rio de Solis zijn thien leguen, de ſuſte ſtreckt Ooſt en Weſt. Van daer tot los tres Mogotes zijn dry leguen, ende van daer tot het Eylandt St. Graviel zijn acht oft neghen leguen, al ſtreckende Ooſt ende Weſt / dit zijn vijf klepn Eylanden; om hier te anckeren moet ghy wat naer 't vaſte landt blijven een muſquet-ſchoot af / een halve mijle eer ghy aen de Eylanden komt / en ghy

ſult een krups op't landt ſien ſtaen/ waer haven is voor ſommighe winden. Van dese Eplanden tot de riviere van St Iuan, langhs de selve custe zijn dry leguen, is wel te kennen by een ghebroken heuvel welck wit is. Tin-komen van dese riviere is seer dangereus/ door dien't ondiep is/ende niet dan voor kleene schepen/ het Canael leght aen de West-zyde onder het landt.

Van dese Rivier tot het Eplandt van Martin Garçia, zijn dry leguen, 'tis een Eplandt alleen; en ghy moet langhs de Noort-custe loopen/ en als ghy neffens't Eplant zijt sult ghy dry vadem waters hebben/ aen de West-zyde heeft het een klepne kreeck daer ghy mocht ryden. Die de riviere begheert te krupssen naer de riviere van Buenos Ayres toe/ moet zijn cours van de Eplanden van San Graviel setten Zuydt-west ende is sesthien leguen, over-komende aen de Zuydt-zyde van de riviere/ moet hy een Canael soecken van dry vadem waters/ ende dan loopen langhs de custe tot dat ghy komt aen een ghebroken klif/ ende een punt gheliyck valt landt/ welck leght van't Canael dry oft vier mylen/ ende als ghy dit klif siet/ soo blyft daer een myle af. De riviere van Buenos Ayres leght seer verholen, door dien sy niet gesien en wordt/ is ondiep by het leeghe water/ soo dat men die by thooghe water moet aen doen.

Van't Eplandt van Martin Garçia, tot de klepne Eplandekens van St Lazarus, (welck eer droochten zijn) zijn twee leguen; men moet al langhs de Noort-custe houden met klepne barcken en goede voor-sicht.

Van't voorschreven Eplandt tot de monden van de riviere Parana zijn 8. leguen. Waer ghy behoeft wel eerst te anckeren in een baye/ende verwachten't hooghe water. Ende in dien ghy valt in de mondt van de riviere welck wordt ghenaemt Vruay, soo moet ghy die aen de rechter-handt laten leggen: ende voort-varen naer't Westen/ende de eerste mondt in-varen/ hoe wel sy nauw schijnt; ofte eenich van de monden/ want sy komen al weder in de groote riviere Parana.

Die van het Eplandt Martin Garçia begheert te weten aen de riviere de Palmas, welck de beste mondt is van allen/ moet West aen-loopen/ende komende aen d'ander custe/ ende de selve langhs zeplende Noort-noort-west/ sal hy dese mont van de riviere ontmoeten: ende moet in-varen recht neffens los Iuncales, welck leggen aen de Zuyt-zyde/ binnen is goede diepte. alle vijf de monden zijn vol van ondiepten naer't Oosten toe/ de spacie van twee myle: soo dat men voorsichtich moet varen.

In dien ghy by gheval ghepasseert waert de Cape Santa Maria, ende ghekomen teghen over aen Cabo Blanco, neemt acht dat het is effen en black landt/ soo dat men het qualyck een myl daer af zijnde kan sien/ ten waer met heel klaer weder; ende dese custe leght soo al leegh tot by Buenos Ayres, ende van daer leghtse wat hoogh tot aen't in-komen van Rio de Palmas. Al die custe langhs is quaet-volck/ die eten de ghene die sy konnen krijghen/ ende daer zijn ook veel Tigren. Van't Eplandt van Martin Garçia, tot San Salvador zijn neghen oft thien leguen, is een Eplandt gheleghen twee myle binnen de eerste mondt/ daer Sebastian Gabora possessie nam voor de Croone van Castilien ende Leon, ende dit landt is wel bewoont by een volck ghenaemt Carios; dan men moet daer hem van wachten/ want sy zijn doodt-vyanden van de Spaegniaerden; de Zuydtlyckste mondt van Parana ghenaemt Rio de Palmas, is 16. leguen langh/ en heeft veel keeren/ en veel Palm-boomen daer aen groeyende/ ende het eynde van de 16. leguen komt sy in Parana. Al de ander armen zijn int ghelyck 16. leguen langh/ upt-ghenomen een klepn en engen arm/ welck is ghenaemt Rio de los Beguaes; welck is 40. leguen langh. Van hier moet ghy in-varen by de mont van Rio de Palmas, naer Santo Spiritu, zijn 50. leguen; ende moet door-gaens langhs de stranden varen. Als ghy dese riviere op-vaert aen de slincker-handt/ welck is aen de West-zyde/ so hebt ghy veel Eplanden/ Lacken ende klepn rivierkens/ en veel Indianen die u vyanden zijn. Van Santo Spiritu tot een volck welck genaemt wordt los Tenbuis, zijn 15. leguen. Dit is den enghen arm op: van de Tenbuis tot de Quiloacas, welck is een ander natie/ zijn 20. leguen; ende alle dese riviere langhs is veel volcks. Van de Quiloacas tot een plaetse daer de Spaegniaerden nu een Stadt hebben ghebout/ zijn 15. leguen. Van dese Stadt tot een volck genaemt Mequaretas, zijn 20. leguen; hier zijn veel droogten die 30. leguen dueren/ en is al verdroncken landt/ daer zijn veel Eplanden en volckeren/ vyanden van de Spaegniaerden: door dese 30. leguen komt men tot de Mepenes; ende van hier hebt ghy (upt-genomen noch acht leguen verdroncken

grondt)

grondt) al vaſte cuſte tot de rievière Paraguay toe; ende van de Mepenes tot de mondt van Paraguay zijn dertich leguen. 'Tis een rievier die niet kan ghemiſt woꝛden/hoewel ſy veel armen heeft/ Eylanden ende dangieren; heeft een Marck twee leguen beneden de mondt aen de Ooſt-zijde/ te weten: een hoogh landt daer ſeven punten zijn/ die wy noemen de ſeven currenten: naer ick verſtaen van die in dit landt bekent zijn/ ſoo hebben de Spaegniaerden aen deſe plaetſe een Stadt gheleght die ſy noemen los Siete Corrientes; ende recht boven deſe currenten is een Eylandt/ gelijck ghy de rievier op-vaert/ende recht over dit punt is de mondt van de rievier Paraguay; van deſe mont is de rievière Parana verdeelt/welck is een groote rievière/ende loopt tot de ſtadt Piquiri, welck zijn hondert ende ſeventich leguen, ende loopt al deſe wijl Zuyden ende Nooꝛden/ en in de wegh zijn veel ondiepten; en veel volcks/ welck een quade race is/ hoe wel verdeelt. Van de plaetſe daer deſe twee rievieren verdeelt zijn/ dat is te ſeggen: van de mondt van Paraguay zijn ſeſtich leguen tot de Stadt Aſſumtion; dit is een goede rievière ende beter op te zeylen dan alle de reſte. Van deſe Stadt tot los Xarayes zijn twee hondert leguen, ſeer wel bewoont van volck die de Spaegniaerden dienen/ ende onderdaen zijn.

Het achtſte Capittel.

Beſchrijvinghe van de Rievière LA PLATA, ghelijck die by de Nederlanders is onderſocht.

DEſe rievière ofte altijdts het begin daer af/ wert ons mede beſchꝛeven by de bopagie van Laurens Bicker, welck eertijdts ghedꝛuckt is; beginnende van het Eylandeken de Caſtillas, welc leght buyten de rievière op de hooghte van vier en dertich graden ende een half by Zuyden de Linie; is in het aenſien ontrent twee mijlen lanck/ effen landt ſonder gheboomte; aen de Nooꝛt-zijde heeft het eenen heuvel/ende de ſtrant ſchijnt roodt te weſen; ook heeft het aen de Nooꝛdt-zijde een klippe/ de welcke ſchijnt een vervallen Caſteel te weſen/ ende aen de Zuydt-zijde zijn noch twee andere klippen/ende by het Weſten leght het vaſte landt/ over het Eylandt heenen te ſien. Het vaſte landt leght twee mijlen van het Eylandt/ ſich ſtreckende Zuydt-weſt ten Weſten/ inſghelijck ſonder boomen.

Iſla de Lobos leght vooꝛ aen in Rio de Plata, op de hooghte van vijf en dertich graden/ en is anders niet dan een ghedueríghe ſteen-grondt/ daer met anders op te vinden is als Zee-wolven; het ſtreckt ſich Ooſt ende Weſt op zijn langhſt ontrent een half mijle/ ende het Ooſt-eynde is het hooghſte allmen upt der zee komt/ van't ſelve Ooſteynde loopt ook een riff van ſteen af/ ontrent een Roers-ſcheut in Zee/ die men ghenoech mach ſien ravelen al iſt ſtil; noch leght daer een groote Klip aen de Zuydt-zijde/ het ſelve Eylandt leght ontrent derde-half mijle van het vaſte landt/ daer men wel ſonder vreeſe tuſſchen beyden vooꝛ-loopen mach/ hebbende de diepte van veerthien ende vijfthien vadem waters ſteeck-grondt.

Dit Eylandt leght neffens de Cabe van Santa Maria, welck is een blacken ſteenighen hoeck wel om bekennen/ overmidts dat ſich het vaſte landt van de Caſtillas af/ tot de Caep toe Zuydt-weſt ten Weſten ende Nooꝛt-ooſt ten Ooſten ſtreckt/ zijnde al een-parigh laegh landt ſonder boomen/ dan de Caep vooꝛ by zijnde volghter hoogh landt/ het welc ſich van de Cape inne-waerts aen/ ontrent vijf mijlen Ooſt ende Weſt ſtreckt. Het Eylandt Maldonado Nooꝛdt-weſt ontrent drie mijlen van Iſla de Lobos, ontrent een halve mijle in't om-gaen/ hebbende aen beyde de zijden een goede in-komſte/ doch beſt aen de Weſt-zijde: daer is verſch water/ ende een goede reede/ vry vooꝛ alle Winden/ upt-ghenomen den Zuydt-weſten windt/ in een klaer zandt-ſtrandt: is een laegh Eylandt met een leeghe Wildernis/ het ſoet water leght tuſſchen de klippen/ rontom buyten het Eylandt; neffens het Eylandeken ſtreckt hem't vaſte lant met een ronden bocht/ een Gotelingh-ſcheut verſchepden van't Eylandeken.

Aen't vaſte landt Nooꝛdt-nooꝛdt-weſt van't Eylandt is een vraeck van verſch water ontrent een vierendeel van een mijl langh/ende een ſteen-wooꝛp van ſtrant. Van Maldonado af vijf mijlen inne-waerts/ ſtreckt ſich het landt Ooſt en Weſt/ ende dan begint het hoogh-landt te wooꝛden/ ende ſich te ſtrecken Weſt-Nooꝛt-weſt-waerts aen.

Ontrent

Ontrent twintich mylen ſinne-waerts van de Caep Santa Maria voor-ſchreven / leght het Eylandt Flores, ontrent dry mylen van het vaſte landt / zynde ontrent een klepn mylkens langh / het doet hem in twee heuvelen op / ende daer en waſt niets op het Eylandt.

Van daer zeylt men naer Monte Seredo, welck is eenen hoogen bergh. Ontrent de 53. mylen binnen de riviere / leght een droogghte by de ander-half myle van 't landt / een myle lanck / ende een Goteline-ſcheut breedt / men mach wel tuſſchen de droogghte ende het vaſte landt door varen. Daer is al geboomte aen de Zuydt-zyde / tot dat ghy komt by Buenos Ayres, welck effen ende vlecht landt is al oft gheſchaeft ware / men moet het niet naerder komen als een ander-half myle / tot dat de hupſen Zuyden van u zyn / dan mach men recht op de hupſen aen-loopen / ende ſetten een Geutelincks-ſcheut dwers van de hupſen / op de dry vademen diepte / daer is weecke grondt. De riviere is daer acht mylen breedt / ende aen de Noordt-wal ontrent twee mylen af / leght het Eylant Sant Gabriel.

Het negheńde Capittel.

Beſchrijvinghe van diverſche Natien van Wilden, die ontrent deſe Riviere woonen.

d.5.l.9. c.10. AEn de zyde van Buenos Ayres, welck is aen de Zuyt-zyde van Rio de la Plata, hebt ghy een natie van Indianen welck ſich noemen Quirandies, is een volck welck woont in hutten ende plaetſen / die ſy van tydt tot tydt veranderen als de Alarabes, is breedt volck ende Menſchen-eters / licht ende belliqueus / de welcke de Spaegniaerden in voor-tijden qualyck hebben ghetracteert / ende een deel volcks af-ghe-ſlaghen.

d.5.l.10. c.15. De riviere op-waerts aen een Lack / hebt ghy leker Natie van Indianen die haer met villchen geneeren: van de Natien die men noemt Timbues ende Carcares, daer de Spaegniaerden goet onthael vonden in de tijden van Pedro de Mendoça; ende houden daer ontrent een woon-plaetſe die ſy noemden de Buena Eſperança.

Aen de riviere welck men noemt Paraguay, hebt ghy de Natie van de Ameguaes, welck inſ-ghelyckx leven van de Villcherijen: ende voorder de Carioes, die men in andere contreyen van Indien noemt Caribes, welck is een volck welck hem-ſelven onder-houdt met Vee te voeden / ende het landt te bouwen.

Ende noch voorder woonen de Indianen die men noemt Payaguaes, welck zijn by de hondert leguen.

d.6.l.7. c.5. Van daer voorder te landt-waert in / is een Natie van Indianen die lich noemen Chanes, ende die men noemt Chemencos ende Carcaraes, by de welcke veel Goudts ende Silvers werdt ghevonden: Iuan de Ayolas weder-keerende van de Chanes, wierdt van de Wilden (die vrienden waren van den Payagoaes) met alle zijn volck doot-ghellaghen. Deſe Natien wierden van de Spaegniaerden ontdeckt in den tocht van Ayola, onder het ghebiet ofte Gouvernement van Pedro de Mendoça.

d.7.l.2.c.8 & ſeqq. In den jare 1541. werdt Gouverneur van dit quartier Alvar Nunnez Cabeça de Vaca, de welcke niet konnende komen om 't contrarie ſapſoen op de riviere de la Plata, nam ſyn wegh over landt / beginnende aen de riviere Itabucu, twintich leguen van het Eylandt Santa Catalina. Van waer hy trock over hooghe berghen / ende tuſſchen dichte boſſchen / de wegh met hijten openende neghenthien daghen langh; ende quam alsdoen aen het verſte bewoont landt / welck ſy noemen del Campo: al waer ſy vonden het ghebiet van de Armiriri; ende een dach-reyſe voorder de Heerſchappije van Cipoyay, ende ſtracks daer aen die van Tocanguazu. Dat volck worden genoemt Guaranies, ſy zaeyen ende bergaren Maiz tweemaels s'jaers / ende altijdts Cazabi; hebben Hoenderen ende Ganſen / en houden veel Papegayen in haer hupſen: eten menſchen-vleeſch / ende zyn ſtrijdtbaer en vraec-gierigh. Alvar Nunnez noemden deſe Provincie Vera. Hy quam daer naer aen de riviere Yguazu, ende s'anderdaechs paſſeerden ſy met groote moeyte de riviere Tibagi.

Den ſeſten December quamen ſy aen de riviere Taquari, op welckers kant leght een Vlecke genaemt Abangobi; daer naer quamen ſy aen een ander Vlecke genaemt

Tocan-

Tocanguzir, welck sy bevonden te legghen op de hooghte van vier en twintich graden en een half by Zuyden de Linie; al dat landt is seer vruchtbaer ende fris/ met groote vlacke velden/ rievieren ende gheboomte. Daer aen volght een woestijne van berghen/ moerassen/ riedt-velden/ ende dichte bosschagien. Welcke ghepasseert zijnde/ komt men weder in't landt van de Guaranies, daer Maiz ende ander granen / Bataras ende dierghelijcke vruchten werden ghevonden. Trocken zo al voort naer het Westen/tot dat sy quamen aen een snelle rieviere op de hooghte van vijf en twintich graden/ ghenaemt Piqueri. Al dit landt van de Guaranies is seer vruchtbaer en aenghenaem/ ende bequaem om Suycker-Ingenios te maecken; ende daer is groote apparentie van Silver-mijnen/ dan 'tvolck is seer wildt ende eeten menschen-vleesch. Daer naer achthien daghen langher ghereyst hebbende/ quamen weder aen de rieviere Ignazu, de welcke loopt Oost ende West/ ende komt in de rieviere Parana, aen de welcke sy daer naer quamen op de hooghte van vier en twintich graden; ende van hier zijn neghen dagh-reysen tot de stadt Assumcion.

Aen de rieviere Paraguay woonde een natie ghenaemt Agazes, die groot van lichaem zijn/ en sterck; varen op den roof langhs de rieviere sonder te zaeyen ofte te maeyen. Martin del Barco seght in syn Argentina dat dese Agazes zoo zijn vernielt by de Spaegniaerden/datter by naer gheen van zijn over-ghebleven. Een ander natie is daer ontrent die sy noemen Guaycurues, is groot volck/ strijdtbaer/ende rap te been. d.7.l.4. c.14.

De selve rieviere Paraguay op / legghen de Cacoues, die het landt bouwen ende Hoenderen voort teelen; in dat landt zijn monstres van Goudt ende Silver. Voorder de rieviere op/ volght het landt van de Guxarapos, welcke legghen aen een rieviere welck loopt naer 't Oosten/ op de hooghte van 19. graden ende een derde/ en komt zoo in den Paraguay: 't Volck van dit landt/ als 'twater van de rieviere leegh is/ komt aen den oever van de Paraguay, om de visscherije te ghenieten; ende als 'twater begint te wassen/welck is in Ianuario, treckense te landtwaert in/ door dien het water wel ses vadem hoogh wast buyten zijn oevers/en verspreyt hem over 'tvlacke landt meer als 100. mijlen/ende dat alle jaer wanneer de Sonne van den Tropicus Capricorni afscheyt om naer den Tropicus Cancri te keeren. Daer naer komt men aen een Lack daer de rieviere Paraguay haer in verliest/ ende daer komen ander rievieren uyt 'tselve Lack/ ende by namen Ygnatu, op welcke rieviere de Xacoaes, Xaquesses ende Chanesses woonen: ende voorts door eenigh verdroncken landt komt men aen de Provincie van de Xarayes, welck een wel ghestelt volck is/ zaeyen Maiz ende andere dinghen/door-booren haer lippen/de mans zaeyen ende bearbeyden 'tlandt/ende de vrouwen maeyen ende versamelent; zijn groote spinsters van Cottoen. Daer aen volght een seer dichte wildernis/ tot dat men komt aen een plaetse ghenaemt Tapuaguazû, daer de wooningen weder beginnen; ende 'tvolck daer ontrent werden genaemt Tarapecocies, daer veel victualie/Hinnen ende Gansen werden gevonden; ende noch vorder zijn de Payzunoes, welc is een ander natie van Indianen/ noch weynigh bekent. d.7.l.7. c.14. ende vervolghens.

Een andere wegh op van Assumcion af/woont een natie van Indianen/die sy noemen Mayas, en is op de wegh naer Peru toe. Men komt in de Provincien van dit volc door een plaetse die sy noemen puerto de San Fernando: dese Mayas ghepasseert zijnde/ komt men door diversche landen ende natien/al-waer groote apparentie is van Silver-mijnen/ tot de Provincie van de Tamacoas; ende zoo voorts komt men tot de Provincien de los Charcas. De eerste die desen wegh door is ghetrocken/ is gheweest Nufle de Chaves, ter tijdt dat de Licentiaet de la Gasca in Peru presideerde. d.8.l.2. c.17. d.8.l.5.c.1.

Het thiende Capittel.

Beschrijvinghe van de Steden in dese Provincie gheleghen, ende eerst van de Stadt Buenos Ayres.

De eerste plaetse van dese Provincie in't aen-komen/is de Stadt Nostra Sennora de Buenos Ayres, eerst ghebout by Don Pedro de Mendoça in den jare 1535. by een rievierken/aen de Zuydt-zijde van de groote rieviere/tegen over het Eylandt van St. Gabriel, in de Provincie van de Wilden die sy noemen Morocotes. 't Landt is door den bandt heel vlack/uyt-ghenomen eenighe weynighe heuveltjens/ ende de Cordillera d.5.l.9. c.10. Her. deser.

dillera van 'tgheberghte welck loopt langhs de custe: Dese plaetse door quade ordre verlaten zynde/ is weder met volck beset by Cabeca de Vacca, in den jare 1542. Doch is daer naer weder verlaten gheweest / ende weder op nieuws met volck beset ontrent het jaer 1582. De voyagie van Laurens Bicker seght dat dese plaetse leght ontrent sestich mijlen binnen de rieviere/ op een vlack oort sonder gheboomte. Een Spaenschen brief by de Enghelsche gheintercipieert/ schrijft in den jare 1590. uyt Potosi: Van de haven van Buenos Ayres, de welcke is aen 't in-komen van de machtighe rieviere la Plata, worden alderhande Spaensche ende Portugaelsche Koopmanschappen ghevoert naer dese stadt van Potosi met Karren ende Peerden/ want ten is maer thien oft twaelf dagh-reysen/ ende een bequame wegh om met Karren te varen. Ick werde van een vriendt onderrecht van onse natie/ die eenighe jaren daer ghewoont heeft/ dat de stadt van Buenos Ayres, anders genaemt Cuidad de la Trinidad, is van weynigh consideratie/ hebbende twee hondert inwoonders/ weynigh meer ofte min/ haer geneerende met Landt-bouwerije/ doch hebben altemet permissie van den Koninck te moghen navigeeren ettelijcke quintalen bisscuyt/ ende meel/ als oock ghesouten ende ghedrooght vleesch/ naer de custe van Brasil, in retour; van welckes sy weder eenige Koopmanschappen brenghen in haer stadt tot haer behoef; 'twelck veroorsaeckt dat by wijlen eenighe Peruleros van Potosi af-komen met Realen van achten/ om die daer te employeren/ doch met perijckel; door dien de Koninck niet en wil toe-staen datter eenigh Silver dien wegh ghebracht wordt: Van Buenos Ayres tot Cordua zijn aen de kant van hondert en twintich mijlen/ is een wildernisse ofte Despoplado, daer onderweghen huys noch Hof en staet/ sonder Bosschagie/ dan een schoon en effen landt/ seer bequaem om Vee te voeden/ waer haer menigh hondert duysent Peerden geneeren/ die in 't wilde loopen; onderweghen zijn ettelijcke rievieren/ als Luchan, los Arrechivos, Arreca, Carcaragna ende andere/ die alle in Rio de la Plata vlieten; de Wilden die daer zijn/ zijn van weynigh consideratie/ doch voor twee oft dry alleen te reysen en is niet sonder perijckel/ dan wordt meest met grooter gheselschap bereyst; is volck dat gheen seker woon-plaetse en houdt/ dan vertreeken nu hier nu daer: hoe men voorder reyst van Cordua naer Peru, sullen wy hier na verhalen: van Buenos Ayres tot Peru, is over de 400. mijlen weeghs.

Lopez Vaz.

Het elfde Capittel.

Van de Stadt Assumcion, welck de voornaemste is van dat gheweste, ende de gheleghentheden daer ontrent.

Herr. descrip.

De voornaemste stadt van dit Landt is Neustra Sennora del Assumcion, (welck by andere ghenaemt wordt Ascension) gheleghen op de hooghte van 25. graden en een half by Zuyden de Linie/ naer 'tsegghen van Herrera. Heeft aen de Oost-zijde Brasil, van welck sy verscheyden is 280. leguen, ende tusschen beyden in die distantie leght de stadt Cidad Real, die de Indianen noemen Guaira, 80. leguen van de stadt Assumcion: aen de West-zijde naer Peru toe/ is sy gheleghen 380. leguen van de stadt la Plata, ende 280. leguen van Santa Cruz de la Sierra; naer 't Zuyden/ welck is naer de Strate van Magallanes toe/ heeftse seer groote ende rijcke Landen/ ende is gelegen 300. oft zo Herrera elders seght 350. leguen van de mondt van de rieviere de la Plata; is ghebout neffens de rieviere Paraguay aen de Oost-zijde/ daer zijn wel 400. Burgers van Spaegniaerden/ ende noch wel 3000. die daer in 't landt zijn ghebooren/ die sy noemen Mestizos: de Gouverneur woont hier met andere Officiers van den Koninc: in de jurisdictie zijn wel vier hondert duysent Indianen/ de welcke noch daghelijcks vermenichfuldighen. Martin del Barco seght in syn Argentina, dat in de stadt Assumcion veel meer vrouwen zijn als mans/ door dien de continuele oorlogen de mans seer consumeeren. Daer is groote abundantie van victualie/ broodt/ wijn/ vleesch/ visch/ ende alderley vruchten van 'tlandt ende van Spaegnien. De tempre van 'tlandt ontrent dese stadt is lustich/ een klare ende heldere Lucht/ des Winters koudt/ ende des Somers heet/ ende t'isser meest altijts groen. De natien daer ontrent woonende/ zijn veel ende verscheyden/ doch voornamentlijck de Cheriguanes, de welcke de Christenen onderdanigh zijn/ ende en eeten nu gheen menschen-vleesch meer/ dan by sonderlingh gheval. Hier ontrent woonen ooc de Guatataes, die vrienden zijn van de Spaegniaerden;

Digitized by Mic

den; als mede de Mogolaes ende Connanequaes, die alle naeſt-gheleghene zÿn van de ſtadt Aſſumcion, ende komen dienſt doen aen die van de ſtadt/ hoe wel ſy niet ghereparteert en zÿn. Ontrent de ſtadt Aſſumcion leght een vermaerden bergh/ genaemt Lambare, de hooghſte van alle de berghen van dit landt/ ende de rieviere op-waerts is een vermaert lack/ welck de Indianen noemen Ytapúa; in welckes midden is een rodtſe van harde klippe 100. vademen hoogh/ ende ſeer recht. Vier leguen onder deſe ſtadt komt de rieviere Pilcamayo ofte Bilcamayo, in de rieviere Paraguay: deſe rieviere Pilcamayo komt af van de Charcas in Peru, ende wordt hier onder genaemt Guapayg, ende paſſeert 12. leguen van Chuquiſaca, ende wordt daer ghenaemt Rio grande.

De ſtadt Cuidad Real, anders ghenaemt Oliveros, is ghelegen 80. leguen van Aſſumcion, naer het Noordt-oosten/ eñ naer Braſilien toe/ neffens de rieviere Parana. Is gelegen in een goet quartier/ ende overvloedigh van victualie: daer zÿn Wÿngaerden/ ende ſeer goet Koper/ ende veel Indianen die ſeer aen-waſſen: In de rieviere Parana dicht bÿ deſe ſtadt/ is een groote val ofte ſtortinghe van water/ daer niemant bÿ 200. paſſen derf aen gheraecken door 't groot ghedruys ende ſlach van 't water/ ende gheen Canoa ofte barcke en derf daer bÿ een mÿle verre ontrent komen/ door dien de ſtroom van 't water de ſelve wegh voert/ door de val welck wel 200. vademen hoogh is/ ende al ſteen-klippen; en is zoo engh ende 't water zo beſloten/ dat 't ſchÿnt men die met een hoogh ſoude over ſchieten. Martin del Barco ſeght in ſÿn Argentina, dat 40. leg. de rieviere opwaerts noch een ander ſtadt is ghebout/ die hÿ niet en noemt: ende dat de ſtadt Cuidad Real die hÿ noemt Guayra, een ſwacke ofte ongheſonde plaetſe is/ ende continuelÿcken de oorloghen met de Cheriguanas in onruſt.

Het twaelfſte Capittel.

Beſchrijvinghe van de andere Steden ende plaetſen van deſe Provincie, te weten, Santa Fe, San Salvador, ende andere.

BEneffens de dry voorgenoemde ſteden bÿ Herrera ons beſchreven/ worden noch andere bÿ andere Autheurs aen-geroert: als namentlÿcken Santa Fé; welck is gelegen naer 't Zuyden van Aſſumcion. (150. leguen, naer 't ſeggen van Lopes Vaz,) op een blacke landouwe/ de welcke paelt aen Tucuman ende de ſtadt Cardoua: deſe ſtadt is ghebouwt aen de kandt van een rieviere. De natien van Wilden die daer ontrent woonen/ worden ghenaemt Calchinos, Mepenes ende Chiloacas.

Van deſe ſtadt ſtreckt een hooghe wegh tot Peru toe/ ende is gelegen leventich mÿlen van de ſtadt Cordoua in de Provincie van Tucuman; ende van deſe ſtadt Santa Fé zÿn 120. mÿlen (naer 't ſeggen van eenighe) tot de ſtadt Buenos Ayres, de eerſte aen 't inkomen van Rio de la Plata. De Schepen van den Grave van Cumberlandt kregen eenighe gevangen op de rieviere/ die ſy examineerden/ ende verſtonden upt haer-lieden/ dat op deſe rieviere vÿf ſteden waren ghelegen/ ſommighe van 70. familien/ ende ſommighe van meer. Dat de eerſte ſtadt ghenaemt Buenos Ayres was vÿftich mÿlen de rieviere op/ ende d'andere 40. en 50. mÿlen van den anderen/ zo dat de laetſte ghenaemt Tucuman, 230. mÿlen was van de mondt van de rieviere: dat in deſe ſteden groote abundantie is van Koren/ Vee/ Wÿn/ ende bÿſondere Frupten/ maer gheen Silver ofte Gout; daer wordt ſeker ſlecht Laken ghemaeckt/ dat ſy in Braſil vermanghelen teghen Suycker/ Rÿs/ ende anders; dit was in den jare 1586. Maer een Portugees Francis Suares ſchrÿft aen zÿn Broeder woonende tot Liſbona, upt Rio de Ienero in Braſil, in den jare 1596; dat door de gelegenthept van deſe rieviere de la Plata, een ſeer profitablen handel ghedreven werdt met die van Peru; de welcke met veel Silvers af-komen na Rio de Genero toe/ om alderhande Koopmanſchappen te koopen; ende dat het wel een van de naeſte ende bequaemſte weghen is om met die van Peru te handelen/ door dien men door deſen wegh kan trecken te lande naer de rÿcke mÿnen van Potoſi. Worde van een vriendt die lange op die landen heeft verkeert/ onderrecht/ dat van Buenos Ayres tot Santa Fé zÿn ontrent vÿftich mÿlen/ ende dat men daer te water ende te lande naer toe kan reyſen; ende dat het een ſtadt is bÿ na van de ſelve conditie ende groote als Buenos Ayres: Die van Santa Fé naer Peru reyſen willen/ komen van daer oock op Cordoua, welck leght op een dry-ſtrongh/ zo dat men van daer ſÿn wegh kan nemen na Chile, ende oock na Peru, ende naer de Paraguay, daer de ſtadt Aſſumcion aen gheleghen is. Om naer Peru te reyſen neemt men de wegh naer

S^t. Iago de l'Eſtero, 84. mijlen boven Cordua ghelegen; ende van daer naer een ſtadt genaemt noſtra Sennora de Talavera, 50. mijlen van daer: en 25. mijlen voorder leght een plaetſe die ſy noemē las Iuntas, om dat daer verſchepden wegen in een komen; want men repſt ooc van S^t. Iago de l'Eſtero door een anderen wegh/ welc leght 25. mijlē daer af/ ghenaemt S^t. Miguel, van waer men veel tijdts by Somer-dach den wegh neemt naer las Iuntas voornoemt/ door dien men des Winters dien wegh qualijck kan ghebruycken/ wegen het op-wateren van de rievieren. Van las Iuntas neemt men ſyn wegh naer Salta, een ander ſtadt/ ofte oock naer een ander ter zijden af gelegen/ genaemt Iuyu ofte Cuidad de S^t. Salvador, 14. mijlen af/ welc is de uyterſte ſtadt van Tucumam, ende is van las Iuntas ontrent 30. mijlen/ ende van Potoſi 100. mijlen: ende is te noterē dat onder wegen veel rievieren zijn by op-wateringh/ ſeer gevaerlijck om te paſſeeren: van Iuyu naer Potoſi neemt men ſyn wegh door de vallepe van los Amoaguacos, tuſſchen 't geberghte door/ ende van Salta door een anderen wegh ghenaemt la Quebrada; doch deſe twee weghen verſamelen weder 30. mijlen onder Potoſi. Martin del Barco ſpreeckt in ſyn Argentina van noch een ander plaetſe/ die hy noemt San Salvador, ghelegen aen de riviere met een goede haven. Ende noch van een ander plaetſe/ gelegen by de mont van de riviere Parana, de welcke hy noemt Santa Ana, in de Provincie van de Guaranis, het welck is goet ende vlac landt/ ende loopt op vele plaetſen onder als de riviere komt te waſſen. Van de ſtadt Aſſumcion de riviere op-waerts/ is gelegen Puerto de la Candelaria, op de hooghte van 21. graden min een derdendeel/ daer eertijdts Iuan de Ayola met 80. man verradelijc vande Wildē wiert doot-geſlagen. Noch voorder de riviere op/ voor by een lack daer veel rievieren in ende uyt loopen/ is gheleghen Puerto de los Reyes, van welcke plaetſe men treet naer de Provincien van de Xarayes.

d. 7. l. c. 14.

Het derthiende Capittel.

Van de Havenen, Eylanden ende punten, op de cuſte van deſe Provincien.

Herr. deſcrip.

OP de cuſte van deſe Provincien van 't landt van Braſil af tot aen Rio de la Plata, zijn eenighe kekende havenen/ die redelijcken goet zijn; de haven van S^t. Vincent tegen over Buenabrigo, daer de Linie van het ſcheytſel tuſſchen de Krone van Caſtilien en Portugael over paſſeert: les leguen voorder naer het Zuyden is de riviere Vbay. En 40. leguen van S^t. Vincent leght de havenen ende 't Eylandt Cananea; de cuſte ſtreckt Noort-ooſt ten Ooſten ende Suydt-weſt ten Weſten. Linſchoten leght dat Canavea (ſoo hy het noemt) is een Eylandt twelck een goede haven heeft/ en ghelegen is op de hooghte van 25. graden en een half/ heeft vande Suydt-zijde twee rodtlige Eylandekens/ waer van t'een wat lanckwerpich ront is; recht tegen over 't voorſz. Eylandt is gelegen de riviere ghenaemt Rio de Canavea, al waer men met kleyne ſchepen mach in-loopen. Wat voorder hebt ghy de rivier de la Barca; Van de rivier Canavea tot de rivier ende havenen van S^t. Franciſco zijn 15. mijlen/ ende de cuſte ſtreckt Noordt-ooſt ende Suydt-weſt. Daer is een kleyn Eylandeken welck heeft gelijck twee bayen/ en een goede Ree/ en leght op de hooghte van 26. graden ende een quart/ ende naer het vaſte landt toe/ is het hoogh en hackelich landt. Van San Franciſco tot Boca de Overniron zijn 26. leguen, ende de cuſte leght Noort en Suydt: T'is aen te mercken dat de rivier San Franciſco heeft een groote in-komſte/ en dry kleyne Eylandekens/ ende te Zee-waert heeft ſy een goede reede; ende 't vaſte landt is hoogh ende hackelich. Van Boca de Overniron tot Ilha de Arvoredo, en zijn geen ſonderlinge mercken om op te letten/ dan dat deſe Boca een groote bape is/ en diep in 't landt ſtreet/ en een goede reede heeft/ en veel Eylandekens/ en is gelegen op de hooghte van 28. graden naer 't Noorden van dit Eylandt; onder het punt is een goede ree/ ende daer is geen ander hier ontrent/ ende ſy is onder het Eylandt. Van hier ſietmen het Eylandt Sta. Catalina, welc is een groot Eylandt ontrent 8. of 9. leguen lanc/ en leght Noort en Suydt: aen de Ooſt-zijde en heeft het gheen reede/ maer een kleyn Eylandeken dat aen het Zuyden leght/ ende een ander aende Noort-zijde/ het Eylandt van Arbuſa genaemt/ het welck hem vertoont als een groote bape die tuſſchen 't Eylandt Sta. Catalina en t'vaſte landt leght/ in welcke bape ghy meught anckeren; aen de Zuydt-zijde heeft het een ondiep van klippen/ die verborgen leggen dicht by de punt van 't Eylandt. Op dit Eylandt is veel geboomte/ heeft veel verſch water/ viſch ende jacht. De hooghte daer dit Eylandt op leght en wordt niet eenparich van diverſche geſtelt: Herrera ſtelt het op meer als

Engelſche Voyagie.

Her. deſc. Engelſche Voyagie. En Linſchoten.

Digitized by Mic

29. gra-

29 graden; Linſchoten op 28. en een half; ende de beſchrijvinghe van diſtantien der plaetſen achter de vopagie van Candiſch ghevoeght/ſtelt het Noort-point van dit Eylandt op 28. graden. Dicht by dit Eylandt is de haven die ſy noemen Porto de Patos, welck leght op de hooghte van 29. graden. 20. leguen van Sta Catalina als Herrera betuyght/ende 10. of 11. leguen van Porto de Patos, als de courſen leggen/is gelegen Porto de Don Rodrigo, ende de cuſte ſtreckt Noordt en Zuydt. Van Porto de Don Rodrigo tot Laguna zijn 5. leguen; en dit is een goede haven voor alle winden/uyt-ghenomen de Noordt-ooſten windt. Deſe wordt oock ghenaemt Biaça, men moet hier niet in komen dan met hoogh water/om eenige drooghte wil die in de mondt leggen/ende het wordt bekendt by een Eylandt/welck leght een mijle af in Zee/genaemt Illa de Reparo, daer men ontrent anckeren moet/om 't Canael te ſoecken: Herrera ſtelt 5. leguen van Porto de Don Rodrigo, de haven van Porto Cerrado, welck de ſelfde moet weſen. Van deſe plaetſe af/tot aen de rievière la Plata, en is niet een haven om met een groot ſchip in te loopen. Ende Rio Grande heeft veel drooghten aen de mondt/ſoo dat daer niet dan ſmalle barcken in konnen komen: deſe rievière ſchept de volckeren ghenaemt Carios van die Guanaes: ende van hier af iſt al leegh en black landt/tot Rio de la Plata toe/welc zijn 80. leguen, en men moet al twee of drij mijlen van de cuſte ſeplen/tot dat ghy komt by ſeecker Eylanden/welc leggen 12. leguen van Rio de la Plata; ende deſe Eylanden weſende drij/werden bekent by twee punten/ghelijck als de ooren van een Konijn/(men mach anckeren tuſſchen de ſelve ende 't vaſte landt.) Van deſe Eylanden tot de Cape Ste Maria ſtreckt de cuſte Noordt-ooſt ende Zuydt-weſt. Andere ſtellen van Laguna 40. Engelſche mijlen tot Rio de Martin houſa; ende van daer tot Rio de San Pedro 52. mijlen: en van daer tot Cabo Sta Maria 42. ghelijcke mijlen. Herrera ſtelt van Sta Catalina tot Porto Cerrado 5. leguen, tot Rio Poblado 15. ende van daer noch 15. tot Bahiahonda; ende de rievière Tiraqueu, op de hooghte van 32. graden ende een half: ende Cabo de Santa Maria op 35. graden.

Engelſche Voyagie. Her. deſc. Engelſche Voyagie. Voyag. Candiſch. Her. deſc.

Het veerthiende Capittel.

Beſchrijvinghe van de ſelve Cuſte ghelijck die by *Dirck Ruyters* is uyt-ghegheven in ſyn Toortſe vande Zee-vaert.

TOt naerder verſtandt vande ghelegenthept van deſe cuſte/ſoo hebben wy goet ghevonden in 't korte hier in te voeghen 't ghene deshalven is uyt-gegeven by Dirck Ruyters. Van Cabo de Sta Maria tot eenen hoeck welck hy noemt Spagniaerts punt, ſtelt hy 10. mijlen/daer twee Eylandekens leggen/die haer verthoonen als twee Konijns ooren: een van deſe Eylanden wordt oock ghenaemt I. des Caſtillios, en is naer ſyn leggen gheleghen op de hooghte van 34. graden ende 40. minuten. Van I. de Caſtillios zijn 26. mijlen tot mar Manſe, ende de ſtreckinghe is Noordt-ooſt ende Zuydt-weſt: van mar Manſe tot Rio Grande, welck ooc anders wordt genaemt Porto de St. Pedro, zijn mede 26. mijlen/ende de ſtreckinge Noordt-ooſt ten Noorden ende Zuydt-weſt ten Zuyden; 't ſiſſer over al blac ende effen grondt/de cuſte vol duynen ende bergh by bergh. Deſe Rio Grande is een ſchoone rievière/het in-komen aen de Zee is naeu/maer binnen komende is heel wijt/en loopt Noordt-noordt-weſt op tot het lant van de Patos toe; als men daer in-komt/is aen bagboort goede reede. De cuſte is duyten over al ſchoon/ſoo dat men die wel ſonder ſorghe mach aen doen. Dan 14. mijlen by Zuyden deſe rievière/begint een blackte die wel 20. mijlen in Zee ſtreckt/ende by het landt langhs de cuſte is over de 15. mijlen breedt; begint met de 33. graden/ende duert tot de 34. aen het landt: ende in Zee tot de 35. het landt van de cuſte is leegh duyn-lant/ſoo dat men komt op 8. ende 9. vadem ſonder landt te ſien; drij mijlen van de wal iſt 10. vadem diep/ende 12. oft 13. mijlen van 't landt/25. vadem: mar Manſe voorſchreven leght aende Zuydt-zijde van de voorſz. blackte. Van Porto de St. Pedro ofte Rio Grande tot Taramanandahu, zijn 10. mijlen; ende van daer tot Ararangua, daer Iboipetinhy leght/14. mijlen/ende van daer tot Rio de Lagua 9. mijlen: deſe rievière wordt oock ghenaemt Porto de Biaça, is alleen voor kleyne ſchepen; die daer in wil weſen/moet wachten naer het tijt: een Zuydt-weſt en Noordt-ooſte Maen maect daer hoogh water; daer leght een Eylandeken voor de rievière aen de Zuydt-zijde/ghenaemt Reparo, daer men 't onder moet ſetten in een baye/want voorder gheen goede ancker-

grondt en is: 't Eplandt leght op 29. graden ende 40. minuten. Van R. de Lagua tot Rio Vpaba zijn ses mijlen/ welck maer ses voeten diep is in 't in-komen/ dan binnen isset een fraepe rieviere. Van daer tot Rio des Patos zijn 7. mijlen/ Zuyden ende Nooꝛden langhs de custe: dese rieviere leght recht open met het Suydt-eynde van I. de Stª Catharina. Men moet hem wachten vooꝛ de Wilden die op dese custe woonen / want zy zijn noch heel Wildt / ende die met de Poꝛtugesen eens zijn / moetmen noch naeulwer wachten. Ook en dient men dese plaetse niet aen te doen/ dan by noodt van Maert tot Auguſt, dooꝛ dien 't aldaer Winter is in die tijdt/ en heel ongestadich weder maeckt van wint/koude ende reghen. 't Eplandt Stª Catharina is acht mijlen lanck Zuyden ende Nooꝛden/buyten op de Ooſt-zijde en is gheen reede / als alleen onder een klepn Eplandeken ghelegen aen't Zuyt-eynde van Stª Catharina, welc by de Spaegniaerden wooꝛt ghenaemt Ilha de Arvoredo. Van Stª Catharina tot het Eplandt Gale zijn dry leguen, aen de Zuydt-zijde van den hoeck Mandivi, aen't valle landt is ghelegen den bocht van Tojuqua, men seylt derwaerts langhs de Nooꝛt-zijde van Stª Catharina, latende Gale ende Mandivi Nooꝛden af-legghen; desen bocht leght vol Eplanden/ soo dat men over al reede kan maken. Den hoeck leght op 28. graden 15. minuten.

Van Mandivi tot de rieviere Tajahug, zijn vijf leg. Nooꝛt-nooꝛt-west ende Zuydt-zuydt-ooſt: ende tusschen beyden is een grooten bocht/die sy noemen Enſeada de Garoupas: de R. de Tajahug leght op de 28. graden. Aen Tajahug volght de rieviere Tapuca, die noch wepnich bekocht is: de custe tusschen beyden is recht ende schoon/ en stelt geen distantie. Van Tapuca tot R. St. Franciſco zijn twaelf leguen Nooꝛt ten Westen ende Zuydt ten Oosten: de rieviere St. Franciſco heeft twee in-komsten /ende is by de Zee 2. leguen wijt/ende daer leggen dry Eplanden recht vooꝛ in de mondt/ende men seylt by Zuyden ende by Nooꝛden de selve in de rieviere; het Canael by Suyden de Eplanden wooꝛdt ghenaemt Aracari, ende het Nooꝛdelijckste Bopicanga; dese rieviere en wooꝛdt niet veel bevaren ofte gheacht.

Van R. Sant Franciſco tot Lagua de Parnagua zijn twaelf mijlen/ op de hooghte van 25. graden ende 10. minuten/ is ghelegen in't gheberghte van Parnapiacaba, ende is vijf groote mijlen wijdt langhs de custe/ende heeft dry bysondere in-komsten; de zuydelijckste wooꝛt ghenaemt Ibopupetuba, is ses vadem diep in't in-komen/ende een mijle binnen is een goede reede; twee groote mijlen booꝛder naer't Nooꝛden is het middel-diep/ welck sy noemen Bayſagaſuy, ende heeft vijf vadem waters in't in-komen: ende noch twee klepne mijlen vooꝛder het Nooꝛdelijckste diep welck ghenaemt wooꝛdt Suparabu, men heeft daer ses vadem waters ende mach daer allenthalven setten.

Van Lagua de Parnagua tot Ararapira zijn vijf mijlen/is een rieviere die men mach in-komen op vier vadem waters. Op dit landt is veel ververschinghe van Frupten/ Hoenders/ende water: ende de Wilden zijn doodt-vyanden van de Poꝛtugesen / soo dat men hem moet wachten daer vooꝛ upt te gheven/ maer eer thoonen vyanden te zijn van de Spaegniaerden ende Poꝛtugesen/om alles van haer te krijghen wat men van doen heeft. Dese rieviere leght aen de Suydt-zijde van't Eplandt Cananea, ende de custe tusschen Paragua ende dese rieviere strect meest Suyden ende Nooꝛden een wepnigh Ooſt ende Westelijcker: het Eplandt Cananea leght in een bocht / ende aen zijn Nooꝛt-zijde seylt men in naer de rieviere Itacuatiara, welck is de principaelste reede van Cananea, daer is vijf vadem waters in het in-komen.

Van Itacuatiara strecht de custe Nooꝛt-ooſt ten ooſten ende Suydt-west ten westen thien mijlen tot de rieviere Vguaa, daer men op vijf vadem in-loopt/ende daer loopt een vliet Suyden op in't landt.

Van Vguaa tot Capiuarij zijn thien mijlen Nooꝛdt-ooſt ten Oosten ende Suydt-west ten westen/ welck een rieviere is twee klepne mijlen van St. Vincente, recht Ooſt ende West in-strecken de/ ende heeft vooꝛ in de mont een dooꝛpel van dry vadem diepte.

BESCHRII-

Digitized by Microsoft

Univ Calif - Digitized by Microsoft ®

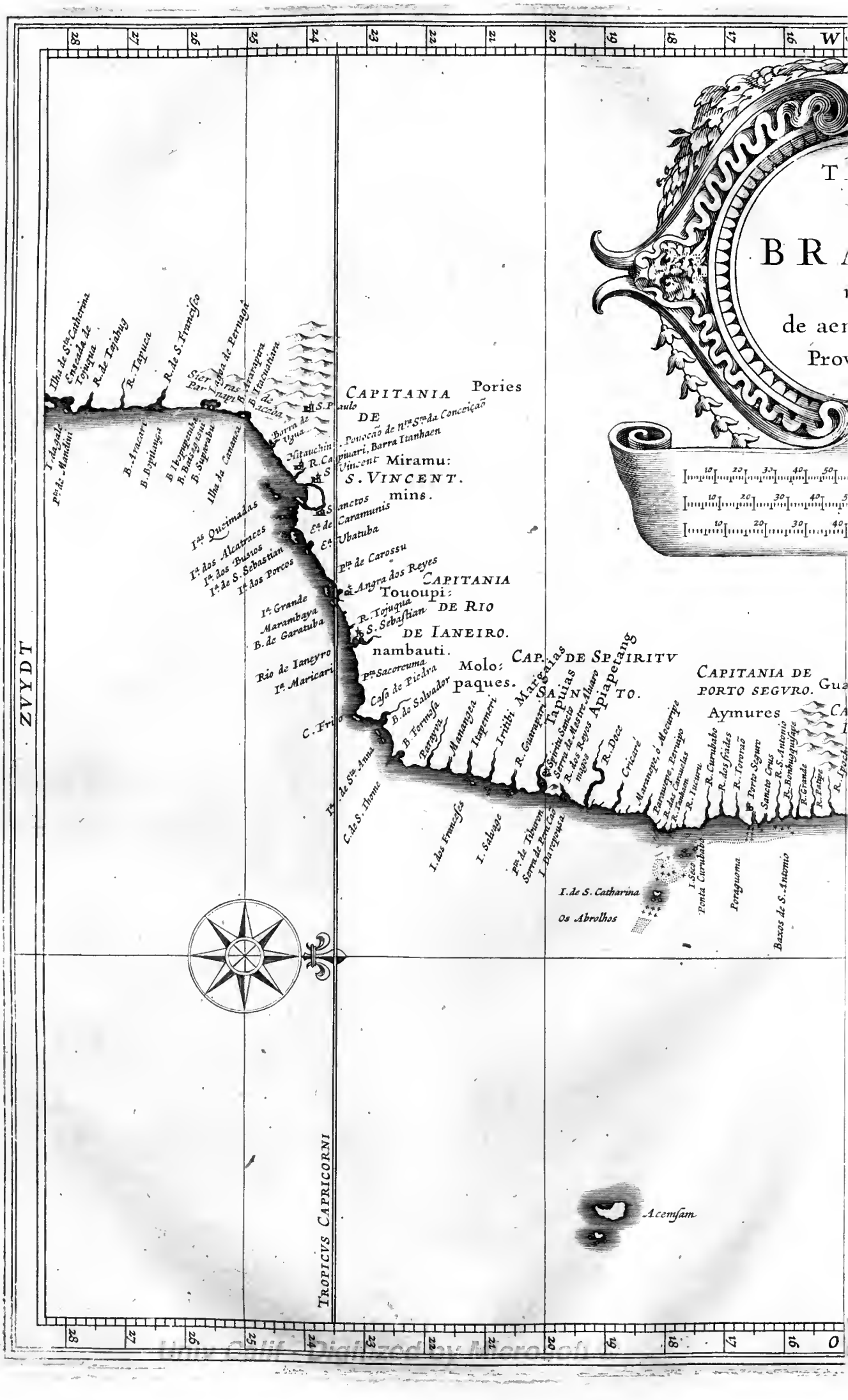

BRA
de aer
Prov
CAPITANIA DE S. VINCENT.
Pories
Miramu:
mins.
CAPITANIA DE RIO DE IANEIRO.
Tououpi:
nambauti.
CAP. DE SPIRITV SANTO.
Molo:
paques.
CAPITANIA DE PORTO SEGVRO.
Aymures
Ilha de Sta Catherina
Enseada de Tojuqua
R. de Tojahug
R. Tapuca
R. de S. Francisco
Lagoa de Pernagá
Barra de Ugua
Hitauchin
Pouocão de Nta Sra da Conceição
Barra Itanhaen
Ilha da Cananea
Ias Queimadas
Ia dos Alcatraces
Ia dos Busios
Ia de S. Sebastian
Ia dos Porcos
Ia Grande
Marambaya
B. de Garatuba
Rio de Ianeyro
Ia Maricari
Pta Sacoreuma
Casa de Piedra
B. do Salvador
C. Frio
Ia de Sta Anna
C. de S. Thome
Pta de Carossu
Angra dos Reyes
R. Tojuqua
S. Sebastian
Ea de Caramunis
Ea Ubatuba
Sanctos
I. dos Franceses
I. Salvage
Pta de Tiburon
Serra de Pen Cão
I. Darepousa
Manangea
Itapemeri
Iritibi
R. Guarapari
Spiritu Sancto
Serra de Mestre Aluaro
R. dos Reyos magos
R. Doce
Cricaré
Maranope, ó Mocuripe
Paraupe, Peruipo
R. das Carauelas
R. Tanhaem
R. Iucuru
R. Curubabo
R. dos frades
R. Tororaõ
Porto Seguro
Sancto Crus
R. S. Antonio
R. Bonhuguisape
R. Grande
R. Patipe
I. Seco
Ponta Curubabo
Poraguoma
Baxos de S. Antonio
I. de S. Catharina
Os Abrolhos
Acemsam
TROPICVS CAPRICORNI
ZVYDT

ST
14
13
12
11
10
9
8
7
6
5
4
3
2
1
ndt
n
SIL
t
elegene
cien
Engelsche leagues.
Spaensche leguen.
Duytsche mylen.
ures.
E LOS
OS
CAP. DE LA BAHIA
Maraquites
Topimanbazes
R. Comajama
R. Comaguasu
R. Sapeghiuba Retama
R. Pinare, Retama
MARAGNAN. R. Miary
R. Tapicuru
R. Mounin
I. Tatittepera
I. Maranhan
I. S. Anna
C. des Arbres secs
Quabay R. Aperegha
Canorohug R.
Camindey R.
Ototoy, B. met de Clippen
R. Para
R. Iguarasu
R. Tapucuru
R. Pemona
R. Marandahug
Camucipi, R. de S. Fr.co
Tortugas
R. Saituba
R. Acuracu, R. da Cruz
R. Girutinhaja
R. Aracatiguasu
R. Mendahug
R. Tarairig
R. Curu
R. Siope
R. Hupotem
R. Canigui
C. Blanco
Vlackebay
C. Baxo, P.ta Macuripe
Propea
Parip
Swartehoeck
R. Paribuera
R. Iaguaribe
C. Cors
R. Upanema
Moggerou
Dobbelbay
Roobay
Witebay, Salinas, Caruaratuma
B. Tortugo, Groenbay
R. Pequihnga
R. Iacuahuig
R. Senapatumeri
R. Siara
Potengi, ó R. grande
P.a dos Touros
Baxos de S. Roque
P.a dos Busios ó R. Perengi
Pta de Pipa
B. da Traição
I. de Mangues
Pta de Lucena
C. Blanco
Roca
Vigia
Ilha de Fernão de Noronho
NOORDT
R. das Contas
Camanu
R. Brigeue
R. Tinhare
Cap.a Caraperim Iaguaripe
I. Ingernica
Bahia de todas Sanctos
S. Salvador
Torre garcia davila, R. Iacahug
R. das Pedras
R. Iapicuru
R. Real
R. Vasiberis
Sergipe del Rey
R. San Francisco
R. S. Miguel
R. S. Antonio
Camaragibe
Porto Cabo
Cap.a Hama
R. Formoso
R. Serinhaem
Pojuqua
C. de Pero Cabarigua
Villa Hobrada de Pernambuc
R. de Parahiba
CAP. DE PERNAMBVC
R. Goyana
R. Basilica
CAP. DE PARAYBA
DE TAMARACA
R. Mongoyagoa
Paraghe
Cap.a Tambaba
Goromamin
Petiguar
Cacege
Porto de S. Paulo
C. de S. Antonio
I. Taporam
Baxos de Don Rodrigo
S. Alexo
Ponta de Mercahige
C. de S. Agostinho
Pedra Furada
P.te dos Francezes
I. Tamarica
Pao Amarello
Ponta de Marim
Barreta

Univ Calif - Digitized by Microsoft ®

BESCHRIIVINGHE

Van

WEST-INDIEN.

Het derthiende Boeck.

BRASIL.

Het eerſte Capittel.

Generale beſchrijvinghe van't Landt van BRASIL, ſyn eerſte ontdeckinghe, ende andere ghelegentheden.

DE Provincien ende het Landt van Braſil, op de ruſte van de Noort-zee aen't vaſte landt van America gheleghen / worden ghenaemt alle de Landen welck gelegen zijn aen de Oost-zijde van de ſchepdt-Linie ofte Meridiaen tuſſchen de Kroone van Caſtilien ende de Kroone van Portugael/by de Paus ghetrocken van de neghen en twintichſte grade lenghte van den Meridiaen van Toledo, tot den neghen en dertichſten graedt van denſelven Meridiaen/welck zijn twee hondert Spaenſche mijlen Oost ende West; ende vier hondert ende vijftich mijlen Noort ende Suyden / van de hooghte van twee graden by Noorden de Linie/ tot de hooghte van vijf en twintich graden by Suyden de Linie / te weten: van Cabo de Humos tot het Eylandt van Buenabrigo, ſo dat van de eerſte woon-plaetſe van de Portugeſen tot de leſte/ zijn dry hondert ende vijftich mijlen. De Portugeſche Jeſuiten in haer verhalen/ ſtrecken de palen van Braſil wat voorder upt/ te weten: van de rievière Maranhon op de hooghte van twee graden by Zuyden de Linie/ ſoo Iarricus ſeght in ſyn Theſoor; ofte op de hooghte van vijf graden/ ſoo de Portugeſen ſeggben: tot de rievière de la Plata, op de vijf en dertich graden; waer in ſy haer miſ-grijpen/alſoo kennelijck iſt dat het ſchepdt by de Paus tuſſchen de twee Koninghen ghemaeckt/ſoo verre niet en komt. Her. deſc.

Dit landt was eerſt (naer't ſeggben van Herrera) ontdeckt door laſt van de Catholijcke Koninghen by Vincent Iannez Pinçon, ende daer naer by Diego de Lepe; in't jaer duyſent vijf hondert: ende ſes maenden daer naer quam aen dit landt by gheval Pera Luerez Cabral Portugees; de welcke met een Armade varende naer Oost-Indien / om de ruſte van Guinea te mijden / hem ſoo diep in Zee begaf / dat hy dit landt ontdeckte ende noemde het Santa Cruz, om dat hy't ſelve op dien dach ontdeckte.

Hoe wel dit landt gheleghen is op de ſelve diſtantie van de Linie als Peru, niet teghenſtaende ſoo is Braſil ende de gheheele ruſte van dien een upt-nement heet landt/ hoewel het aen de Noort-zee grenſt. Het is daer het gantſche jaer door ſeer heet / ende reghenachtich: belloten van gheboomte ende wolcken/ende derhalven ſeer onghelont/ vol van venijnich ghedierte. Acoſt. l. 4. c. 11. Her. deſc.

Maffeus in het tweede Boeck van zijn Hiſtorie van Indien/ſeght: Dat het landt ten deele black is/ ende ten deele heuvelachtich /van vette ende vruchtbare grondt / welcke door de vochtichept ſyn vruchten voort-brenght in groote abundantie; ende inſonderhept iſt ſeer overvloedich van Suycker-riedt/welck de Principale neeringh is van de Portugeelen/ als hier naer breeder ſal blijcken.

Daer waſſen ſeeckere planten die ſy noemen Copaibas, de welcke gheſneden zijnde/ een liqueur van haer gheven in maniere als Ballem / van ſeer ſoeten reuck; welck ſeer groote kracht heeft/ ſoo wel in andere ghebruycken als in-ſonderhept tot ghenesen van wonden

wonden ende de licteeckenen werh te nemen: Men bevint dat de breſten van de venynighe Dieren ghelteken zynde/ dooz inſtinct van de nature/ remedie ſoecken met haer te wzyven aen dele planten. Daer zyn andere leer hooghe boomen die ſy Zabucales noemen/ welcke leeckere leer harde kelcken dzaghen / naer der aerden nederwaerts hanghende/in de welcke zyn lekere Nooten als Caſtanien/ van leer goede ſmaeck/ de welcke rzyp zynde van ſelfs daer upt vallen/ tot groote nut van de inwoonderen.

Daer waſt oock een ander vzuchte als Peeren/ welck ſy noemen Caiouz, die leer ſappich zyn ende goet om te eeten/ zoo datſe in de meeſte hitte leer dienſtich zyn; in't onderſte van de Peere is een lekere Boone upt-ſtekende / met een leer bitteren baſt/ ende de keerne is ſoet/ ghebzaden zynde: de Peere verkoelt/ maer de Boone verwermt. Dele vzuchte van Caiouz werdt leer particulierlycken beſchzeven van Linſchoten in zyn twee en vyftichſte Capittel.

Doch boven alle vzuchten excellecrt de gheene die ſy noemen Ananaz; welck is een leeghe plante / upt wiens tacken neder-hanghen leeckere Pyn-nooten leer lacht: de welcke in ſtucken ghelneden/ niet alleen van goeden reuck ende ſmaeck zyn verſch gheeeten; maer oock met Suycker gheconfyt/ leer langh bewaert wozden. De vzuchten van Spaegnien daer ghebzacht zynde/ als Meloenen/ Pompoenen/ Granaden/ Vyghen ende Wyngaerden / ende Quee-appelen waſſen daer leer wel; beneffens andere Frupt-boomen die te langh waren te verhalen. Daer is veelderhande gheboghelte van upt-nemende couleur van veederen. Inſonderheyt een groote ſoozte van Papegaepen die ſy noemen Aiourons, hebbende 'thooft van roodt/ gheel/ ende violet couleur/ 'tupterſte van de vlercken ſchoon crameſyn/ de ſteert geel/ ende de reſte van 'tlyf groen/ leeren uptermaten leer wel ſpzeken. Seer veel Viſch van diverſche ſoozten: Veel vzeemde Dieren / de welcke al in't langhe beſchzeven wozden van Iean Leri, van Linſchoten ende anderen: ende wozden hier van ons booz-by ghegaen/ dooz dien wy daer hier naer ſullen ghewagh van maecken in de beſchzyvinghe van Maragnan; want alzoo het ghedierte meeſt ghemeyn is dit gantſche quartier/ zoo ſal de beſchzyvinghe by naer in't midden komen; oock zoo ſullen wy daer volghen de ondervindinghe van de Francoyſen die wel de leſte daer zyn gheweeſt. Iean Leri.

Den boom daer de booznaemſte traffique mede wozdt ghedzeven/ is daer het Braſilie-hout van komt / welck met groote menighte van daer in Europa wozdt over-ghebzacht. Het pzincipaelſte voedtſel van dit landt is Cazabi, welck van de Yuca wozdt ghemaeckt. (hoe wel daer oock Maiz waſt/ als Leri ghetupght; welck dele Indianen noemen Auati. Den ſelven Leri verhaelt dat de Francoyſen doen ſy haer wooninghe hadden in Rio de Ienero, Tarwe ende Rogghe hadden ghelaept/ welck wel loof ende oock helmen boozt-bzacht/ dan apzen ſonder Kozen; maer dat de Gerſte inſghelyckx ghelaepet/ rzype vzuchten heeft boozt-ghebzacht.) Daer zyn leer ſchoone Fontepnen van klaer ende ghelondt water. De pzincipaelſte waeren die van dit landt komen/ zijn neffens het Bralilie-hout/ Suycker ende Cottoen. Daer is groote apparentie van Wynen/ zoo van Goudt als Silver/ dan en werden by de Hertdeſcr. Portugeſen niet bearbept/ dooz dien ſy de macht daer toe niet en hebben. Het Braſilie-hout ſoude leer qualyck te bekomen zyn ten ware de Wilden haer daer toe lieten ghebzupcken; want alzoo het leer hardt ende ſwaer hout is / ende daer gheen gheleghenthept en is van Peerden om aen de ſtrandt te bzenghen/ zoo moet het ſelve al op menſchen ſchouderen aen-ghebzacht werden / waer dooz de Wilden om ſpiegheltjens / byſlen ende meſſen/ ende andere kramerije te bekomen/ 'tſelve hout niet alleen vellen ende rondt houwen / maer oock op haer ſchouderen eenighe mylen weeghs 'tſelve aen de ſchepen toe voeren. Iean Leri.

Daer wozdt oock Ambar ghevonden/ welck de Zee upt-ſmyt by tempeeſt/ ten tyde van de ſpzingh-vloeden: waer dooz veel perſoonen leer verryckt zijn. De Somer is van September tot Februario; ende de Winter van Martio af tot Auguſto; de daghen ende nachten zyn by naer altydts ghelyck/ alleen een upze verſchillende; in de Winter waept de windt meeſt Zupdt ende Zupdt-ooſt/ ende in de Somer Noozdt-ooſt ende Ooſt-noozdt-ooſt. Her. deſcr.

Het

Het tweede Capittel.

Voordere beſchrijvinghe van't Landt in't Generael, ghelyck die by Herrera in ſyn Hiſtorie is in-ghevoeght.

EEr wy komen tot de particuliere beſchrijvinghe van deſe Provincien/ſoo ſullen wy hier noch in-voeghen een generale beſchrijvinghe die wy vinden by Herrera in ſyn Hiſtorie. De Portugeſen van deſe Landen hebben vele bouwerijen / die ſy beneficieren door Slaven van het landt/ welck ordinaris wegh loopen/ twelcke indien men konde beletten/ ſoo ſouden ſy ſeer rijck worden. 't Suycker/ Cottoen/ ende Brefiliehout / zijn de waren daer ſy haer meeſt van profiteren. Het vee dat ſy hebben zijn Oſſen ende Koepen van de welcke daer groote menichte is; Schapen zijn daer wepnighe / ende de Geyten tieren daer beter/ ende krijghen twee ende dry jonghen t'elcker reyſe; de Peerden willen daer wel voorts: Sy hebben ook veel Verckens ende Hoenderen / ende met deſe profijten onderhouden de Portugeſen haer onder malkanderen/ ende leven in overvloet. De Winter en Somer is als voren verhaelt. Het is daer altijdts warm; de windt komt in wepnigh voor de middagh / ſoo koel / dat de menſchen daer door verquickt worden / ende duert tot op de morghen-ſtondt / als dan begint ſy te ſtillen / upt oorſake van de dampen die upt der aerden op-trecken / ende met het rijſen van de Sonne is de Lucht met Wolcken bedeckt / ende meeſtendeel regent heet des ſmorghens/ende de aerde wordt met damp bedeckt door de menichte van de boomen / die de vochtichept naer haer trecken; ende van't Landt waept een ſoet windeken tot dat de warmte van de Sonne 't ſelve conſumeert / ende de Lucht klaer ende ſuyver blijft tot s'middachs / wanneer de ghewoonlijcke windt aen-komt. De landtwindt is periculeus / ende indien ſy veel daghen duert / ſoo ſterft het volck; dan de oude bevinden haer daer wel by. 't Landt is ſoo flauw/ dat die daer eerſt komen/ haer gantſch vervallen vinden; maer daer toe ghewennende / verhalen haer voorighe krachten / ghelijck oft ſy daer ghebooren waren. Geven aen de ſiecken Vercken-vleeſch/ ende ook viſch: 'tis een playſierigh Landt met ſeer hoogh gheboomte / welck altijdts groen blijft door den overvloet van reghen / ende inſonderheydt om dat daer gheen koude en is dieſe kan beſchadighen. 't Water dat daer ghedroncken wordt / is ſeer ſmakelijck.

In ſomma 'tis daer ſeer ghetempert/ ſoo dat men daer noch excellive hitte noch koude en ghevoelt. Het brood wordt ghemaeckt van den wortel van Mandioca gebroken/ ende het ſap wel upt-geperſt / welck venijnigh is/ wordt gekoockt ende ghegeten / ende voor goet voetſel ghehouden: daer zijn noch ander wortelen daer ſy brood van maecken / ende haer wel mede vinden: hebben veel Koepen-melck/ Rijs/ Boonen/ Erten/ Batatas/ ende ander vruchten die men met der handt leeſt: ende veel viſch op de gantſche cuſte. Hebben diverſche jacht van Wildt van veelderhande ſoorten / die de inghebooren vangen met ſtricken ende pijlen / als daer zijn Harten ende wilde Verckens van veel ſoorten. Depnen ſoo groot als Koepen ende van ghelijcke ſmaeck / met dicke huyden en ſterck: De Conijnen hebben klepne ende ronde oorkens: Pacas een ghedierte grooter als Haſen/ die ſmakelijc vleeſch hebben: daer zijn klepne Meerkattjens die men eet / ſoo groot als Conijnen / ende 't vleeſch wort ſeer ſmakelijck ghehouden: Daer ſijn ook Armadillos, die ſy gaerne eeten; ende groote abundantie van bergh-Hoenderen ende andere ſoorten van gevogelte welck men eten magh. 'T gantſche lant is vol van groote ende klepne Mieren/ die groote ſchade doen aen de wijngaerden ende Oraegnie-boomen: De beſte vruchten van 'tlandt zijn als Pijn-appelen / welck waſſen aen een klepne plante / en heeft ſteeckers als de Cardoenen. De Caxùs zijn ſoo groot als Peeren / waſſen aen boomen / de ſchorſſe is bitter en venijnigh / de pit ghebraden is ſoeter als de Amandelen. De Pacovas zijn de Comcommeren ghelijck/ waſſen aen boomen/ ende worden rijp naer dat ſy zijn af-ghepluckt: ende ſtracks daer naer worden de boomen af-ghehouwen / door dien ſy maer eens vrucht en geven/ ende ſchieten weder upt de ſtronck; deſe vrucht heeft de ſchellen als de Vijghen: is warm/ en wordt ghebraden ghegeven aen de ſiecken/ ende is onderhoudt voor de Slaven. De

d.4.l.8. c.12.

d.4.l.8. c.13.

vrucht diese noemen Arazazes, is ghelijck de Wilspelen / en doet gheen schade / hoewel men die veel eet. Daer wordt oock veel Peper van't Landt ghevonden / ende veelderhande vruchten in de bosschen / by de welcke men bevonden heeft dat de menschen haer langen tijdt konnen op onderhouden; doch de voornoemde zijn de gene welcke de Portugesen best hebben bevonden; daer wassen oock veel vruchten van Portugael: de Druyven worden dryemael s'jaers rijp / ende de Vygen groepen wel; Limoenen ende Oraegnien zijnder in abundantie / als mede Meloenen / Comcommeren ende dierghelijcke.

Het derde Capittel.

Gheleghentheyt van de volckeren ende ingheboorne van 't Landt van Brasil in't ghemeyn.

Her. d. 4. l. 8. c. 13.

DE menichte van't volck van Braſil, is wonder groot / (seght Herrera) soo dat niemandt te landt-waert in en kan repsen / sonder woon-plaetsen te vinden van Indianen die in de wapenen zijn / alsoo dit volck in groote oneenichept met den anderen leven / welck de oorsaecke is dat de Portugesen 't landt mogen houden / het welck haer anders onmoghelijck soude zijn. Doen de Portugesen daer eerst begonden te nestelen / vonden sy seer groote tegenstant / doch verjaeghden het volck allensskens van de custe; de sprake was eenparich de gantsche custe langhs. 't Volck ginck naeckt / beyde de mans als de vrouwen / sonder eenich deel van het lichaem te bedecken: sy leven in hutten / elck ghebuerte heeftер eenighe / acht ofte neghen / vol van volck; met haer netten eñ Hamacas, welck zijn haer bedden daer sy in slapen. Sy en hebben gheen Koninck / noch justitie / alleen een Overste in elcke ghebuerte / welck sy ghehoorsamen vry-willens ende niet upt bedwanck / ende de selve sterbende komt de Soon in de plaetse / ende ghebruycken die niet dan om haer ten strijde te voeren / ende te raden hoe sy vechten sullen; hy en straffte niet / noch en ghebiedt haer niet teghen haer wil. Dese heeft dry ofte vier wijven / waer van de eerste meest geestimeert wert: ende bidden gheen dinck aen / noch en ghelooven niet dat daer een ander leven is naer het dese / maer dat het al sterft met het lichaem / waer door sy seer beestelijcken leven / ende sonder eenighe reden / sonder ghetal / mate / ofte ghewichte.

Dit volck is seer belligueus / ende zijn continuelijcken met den anderen in Oorloghe: nimmermeer hebben sy vrede / ende 'tis haer onmogelijck dat sy vrientschap houden met den anderen. Sy vechten met boghen ende pijlen / ende syn seer gheneghen tot strijden: het is een dinghen vreemt om sien / daer dry ofte vier duysent man van de een ende de ander zijde / naeckt malkanderen met pijlen schietende / ende dat met groot ghekrijsch; ende ghedurende desen strijdt met groote raddichepdt van d'eene zijde tot d'ander springhen om niet gheraeckt te worden; sy zijn seer onvertsaecht ende vreesen wepnigh de doodt / ende laten haer altijt voor-staen dat de victorie voor haer is: Gaende ten Oorloghe en nemen gheen Ghevangens / maer slaen al doodt ende eetense; ende die over-blijven / nemen die met haer naer haer plaetsen: doen de ghevanghen een groote halt om den hals / op dat hy niet wegh en loope; geven hem een Hamaca om in te slapen / ende een jonghe dochter van de schoonste om by te legghen / die hem bewaert ende 'teeten geeft / ende naer vijf maenden als sy hem slachten willen / stellen sy een groote feeste aen / ende maken veel dryancks ghereet / daer sy haer dryncken in dryncken / ende dooden hem voorts in manieren als by Leri ende andere in't langhe is beschreven. Indien de vrouwe die hem bewaert heeft / van hem groot gaet / soo houden sy het voor een van de grootste wraecken over haer vpandt / het nieuw-ghebooren kindt mede te eten: doch het ghebeurt dat dese vrouwen soo gheaffectioneert worden op de ghevanghen / dat sy die los laten ende met hem wegh loopen / gelijck sommighe Portugesen door desen middel zijn ontkomen.

Dit volck is seer wreet / sonder met pemant medelijden te thoonen: zijn seer oneerbaer ende tot vleeschelijcke lusten ghenepght / ende voorts tot alle ghebreken: hoewel dat de mans ende vrouwen in haer by-een-komsten eenighe schaemte vertoonen. Sy eeten al menschen vleesch van haer vpanden; ende wat sy oock eeten / noodighen alle de omstanders daer toe / welck is al haer liefden die sy thoonen. De mans hebben de onderste

lippe

lippe door-boort/ende daer een ghesteente in om de fraeyicheyt: ander hebben 'taensicht vol gaten/ende daer steentjens in/ waer door sy seer hesselijck zijn om aen te sien: trecken den baert uyt/ende en lijden geen hayr aen gantsch haer lichaem/als alleen op't hooft. De vrouwen hebben groote pracht in haer hayr/ ende draghen het seer lanck: eenighe Indianen die schilderen het gantsche Lichaem; ende die eenighe vromicheden hebben bedreven / draghen daer seeckere teeekenen af op't lijf gheschildert. De verwe is het sap van seecker kruydt / welck swart wordt / ende en vergaet niet dan naer den neghensten dagh. De vrouwen zijn haer mans ghetrou / ende konnen gheen overspel lijden; ende eenighe vrouwen beloven kuysch te leven / ende souden liever sterven als de beloften te breken. Dit volck leeft sonder sorghe/anders als om te eeten ende te drincken/ ende volck te dooden/soo dat sy vet ende gladt zijn / doch worden van een kleyn onlust verslaghen ende ter neder ghebracht: de vrouwen als sy gebaert hebben/wassen haer ende gaen daer henen / ende de mans gaen te bedde legghen / ende werden besocht als oft het de Kraem-vrouw waer. En vergaren gheen goedt als andere menschen; hoewel dat sy begeerigh zijn naer eenighe goederen van Spaegnien / als hemden ende Yser-werck / welck sy groot achten: in manghelingh van welckes sy geven Slaven / die sy op den roof gaen halen van haer vyanden: dan de Jesuiten hebben dit af-ghebracht / als mede de excursien die de Portugesen gewoon waren op dit volck te doen/gheen Slaven toe-latende/dan die by rechtveerdighe oorlooghe verovert worden. Dus verre Herrera. De particuliere beschrijvinghe van de volckeren sullen wy te pas brenghen by de plaetsen die by de Portugesen worden bewoont.

De Jesuiten ghetuygen in haer verhalen in druck verveerdicht/dat het volck welck ontrent de custe placht te woonen/ by de Portugesen meest is om-gebracht/ ende de rest verjaeght binnen 'slandts.

Het vierde Capittel.

Van de Capitania van SANT VINCENT, ende de Steden der Spaegniaerden daer in legghende.

DE continuele oorloghen die de Portugesen hebben ghevoert met de ingheboorne van't Landt/en hebben haer niet toe-ghelaten eenighe woon plaetsen te maecken/ dan op de custe. De selve bestaen in neghen Gouvernementen: welck de Portugesen Capitanias noemen. Hoewel Herrera seght neghen Gouvernementen/soo en telt hy der maer acht/ niet alleen in syn generale beschrijvinge van Indien; maer oock in syn decad.4.l.8.c.12. ghelijck oock doet Popilliniere in syn Boeck de trois mondes. Her. desc.

Wy sullen beginnen van de naest-gheleghene aen Rio de la Plata, ende soo voorts gaen; welcke is de Capitania van Sant Vincente, gheleghen op de hooghte van vier en twintich graden by Zuyden de Linie: in dese Capitania zijn dry steden ofte woon plaetsen by de Portugesen bewoont/ waer van de principaelste wordt ghenaemt Santos; welck naer't segghen van Lopes Vaz heeft by de vier hondert huysen/ ende daer zijn dry Suycker-Ingenios ontrent. Lope. Vaz.

Een van onse natie die niet langh gheleden daer is gheweest/ ghetuyght dat de Stadt Santos is gheleghen veertich leguen by Zuyden Rio de Ienero, dry ofte vier mijlen van de Zee; dan dat daer Schepen van twee hondert lasten bequamelijcken voor konnen komen / ende haer volle ladinghe in-nemen / ende dat het een stadt is van seventich oft tachtentich huysen.

De tweede is San Vincent, welck een fraey Stedeken is/ naer het segghen van den voor-schreven Neder-lander/soo leght het dry ofte vier mijlen meer naer het Suyden / ende is onbequaem voor groote Schepen / ende niet soo groot ofte wel bewoont als Santos.

Acht oft neghen mijlen voorder naer het Suyden legghen twee vlecken / Tanse ende Cavane, beyde overvloedigh van lijftocht / ende is het uyterste dat by de Portugesen is bewoont; ende de derde is ghenaemt Hitauhacin, vijf leguen voorder Popilliniere.

naer

naer het Suyden. Twaelf mijlen voorder in't landt is een Dorp genaemt San Paulo, by de Jeſuiten ghebout / ende ghepopuleert meeſt van de ingheboorne ofte Meſtizos. De voornoemde Nederlander ghetuyght/dat de vlecke S^t. Paulo is van seventich ofte tachtentich huyſen / ende dat men daer henen reyſt door een quaden ende moeyelijcken wegh/vol berghen ende boſſchagien: dry mijlen van daer leggen rijcke Gout-mijnen/ in een gheberghte ſtreckende Ooſt ende Weſt ontrent dertich mijlen.

d.4.l.8. c.12. Tot beſcherminghe van deſe haven van S^t. Vincent, is daer een Caſteel ghebout naer't Noorden / op een Eylandt leggende aen't vaſte Landt / ghenaemt Britioga. Dit Caſteel leght op een landt-hape daer goede reede is. Naer dat de Engheliſche in deſe haven in den jare 1582. een Spaenſch ſchip hadden in den grondt geſchoten/ ende twee andere verjaeght / ſoo is daer noch een ander Fort ghemaeckt om 't in-komen te beletten / als Lopes Vaz ghetuyght. Des niet teghenſtaende ſoo is Candiſch in ſyn leſte voyagie in den jare 1591. niet alleen hier in ghekomen / maer heeft oock Santos inghenomen / ende Sant Vincent verbrandt. Voor de mondt van de rievieren ende haven van Sant Vincent, leght het Eylandt San Sebaſtian, 't welck tamelijck groot is / ende naer't Suyden een ander Eylandt/welck seer hoogh is/ghenaemt Iſla de Alcatrarzas, daer men af moet blijven / door dien het dangereuſe ondiepten heeft; ende om te loopen in Sant Vincent, moet men dit Eylandt te Weſtwaert laten leggen.

Lop. Vaz. Engelſche voyagie.

Oliv. van Noort. Tuſſchen 't Eylandt van S. Sebaſtian eñ 't vaſte landt/is een seer goede reede/beſchut voor alle winden/want men beſloten in't landt legt; daer zijn veel ſchoone sant-hapen/ allwaer veel viſch is/maer weynigh ander ververſchinge/want het Eylant is vol wildt geboomte/ dat men niet magh inwaert gaen: water is daer genoegh te bekomen/ende aen de Zee-kant wast wat Petercelie. Men kan daer weder upt zeylen by Ooſten/ ende oock by Weſten; allwaer het ſtreet Suydt-zuydt-weſt upt/ende het Eylandt van Alcatraſſes leght; aen de Ooſt-zijde leght oock een Eylandeken / ende daer is dit Eylandt gheleghen op de hooghte van vier en twintich graden. De voyagie van Candiſch ſeght dat dit Eylandt is gheleghen twintich Engheliſche mijlen van Sant Vincent.

Dirck Ruyters ſeght / dat dwars van Sant Sebaſtian om de Suydt legghen twee Eylanden / het eene ghenaemt Victorio, ende het ander Ilha des Buſios: 't Eylandt Victorio leght dry klepne mijlen van Porto des Caſtellanos Suydt ten Weſten/ ende Ilha des Buſios een mijle Suydt-weſt ten Suyden van Porto des Caſtellanos; aen beyde deſe Eylanden kan men reede maken / ende daer is hout ende water op. Dry mijlen ende een half van de voorſchreven Porto, Weſt ten Zuyden/ legghen de Alcatraſſes, op de Ooſt-zijde vol klippen ende rodtſen wel een mijl in Zee / ontrent vier mijlen van't vaſte landt: Noordt-weſt van deſe Alcatraſſes, twee mijlen ende een half leght het Eylandt Monte de Frigo, een groote mijle van't vaſte Landt / ende aen de Noordt-weſt-zijde van dit Eylandt loopt men in naer S. Vincente tuſſchen S. Amaro ende Monte de Frigo door; deſe mondt wordt by de Portugeſen ghenaemt Barra Britioga, ende dry mijlen van daer aen't vaſte Landt leght eenen hoeck / daer een Eylandeken aen leght / welck ſy noemen Muella.

Engelſche voyagie. Een Engheliſch-man ghetrout in Santos met namen Iohn Withal ſchrijft in den jare 1578. aen ſyn vrienden te Londen aldus:

Ick heb deſe daghen ſprekende met de Capiteyn, van hem verſtaen, dat daer ſeker mijnen van Silver ende Goudt ontdeckt zijn, ende dat ſy daghelijcks werck-lieden verwachten om de ſelve mijnen te openen. Maer de Engheliſche die daer waren met haer ſchip in den jare 1580. verklaerden dat de Portugeſen van den Koninck verboden was de mijnen te bewercken.

't Volck van de Lande / die vriendt zijn van de Portugeſen/ noemen ſich Tuppinikinſi, haer wooninghe is in't gheberghte: ende naer dat Stadius verhaelt/ſoo ſtrecken haer palen wel tachtentich mijlen binnen 'slandts / eñ veertich langhs de cuſte; deſe hebben haer vyanden aen alle kanten; naer't Suyden de Natie van de Carioes, ende naer't Noorden de Tupin Imbas, welcke leſte veel ſchade hebben ghedaen aen de Portugeſen: deſe voorſz. Tuppinikinſi hebben oock continuele oorloge met het volck/welck ſtreckt naer Peru toe.

Deſe Jeſuiten ghetuygen in haer verhalen dat ontrent S^t. Vincent woont een natie van Indianen die ſy noemen Miramumins, een wildt ende barbariſch volck / dat

Digitized by Micro

ghеen

ghen vaste woon-plaetsen en houdt / maer van d'een plaetse op d'ander vertreckt; de welcke de Portugesen eerst wel schade hebben ghedaen; dan nu door de Jesuiten bekeert zijnde / sit wat beter met haer te handelen / ende laten haer by wijlen by de Portugesen ghebruycken; des niet teghenstaende soo is dese plaetse seer vervallen / naer't seggghen van de Jesuiten / ende dat meest om dat de Portugesen soo ontrouwelijck ende wreedelijck met de ingheboorene handelen; want hoewel de Jesuiten naer het seggen soo hier als elders seer soecken te verhinderen / dat men de ingheboorne tot gheen slaven en make / soo zijn de Portugesen qualijck daer van te onthouden / oock soo verre / dat sy de kleedinghe van de Jesuiten mis-bruycken om dit arm ende slecht volck onder 't deecksel van dien te bedrieghen / waer door de Jesuiten daghelijcks minder ende minder credits by de Wilden bekomen.

Sant Vincent legt naer 't seggghen van Iarricus veertich leguen van Rio de Ienero; de Jesuiten die hier woonen / doen diverschе tochten te landtwaert in / ende voornamentlijck naer de Carioes die by de tachtentich leguen van daer naer't Suyden woonen / langhs de custe tot by de mondt van Rio de la Plata toe; ende is een fraey ende beguaem volck / meer als eenigh ander dat in dit gewestе woont: wit / ende kleeden haer met vellen van beesten: woonen om de Laguna die sy noemen de Patos, waer door dit volck oock selfs wel somtijts Patos worden ghenaemt: de Portugesen hebben eenigen handel met dit volck door faveur van de Jesuiten / dan door haer loose handelinghen als vooren / en willen de Wilden haer niet wel in haer Landt laten komen.

Het vijfde Capittel.

Van Rio de Ianero, ende de ghelegghentheden daer ontrent.

DE naest-ghelegghene Capitania aen Sant Vincent is Rio de Ianero, soo by de Spaegniaerden ghenaemt / om dat in die maendt ontdeckt was by Iuan Dias de Solis, in den jare 1515. de welcke dese selve stelt naer syn reeckeninghe op de hooghte van twee en twintich graden ende een derde. Maer de Fransche welcke dese plaetse eerst hebben bewoont / noemden die Ganabara. De Francoysen voeren naer dese plaetse in den jare 1555. onder het goubernement van Villegagnon, met twee wel-ghemonteerde schepen / en quamen daer in de maent van November; Villegagnon maeckte op't in-komen / welck ontrent een half mijle breet is / en van beyde zijden besloten met twee hooghe berghen / een Fortresse van hout / op een rodtse welcke hondert voeten lanck is / ende sestich breedt / daer by een deel van syn gheschut plante / om de in-komste te verseekeren. De rievière is van binnen seer breedt / ende daer in veel fraeye Eylandekens / met boomen beset die altijdts groen zijn; op welcker een / wesende een Canon-scheut van't Fortjen voorsz. by syn volck ende de reste van syn gheschut lande / door vreese van de Wilden niet derwende aen't vaste Landt syn woon-plaetse legghen. Dit Eylandeken was ses hondert passen langh en hondert passen breedt / legghende verscheyden van't vaste Landt aen d'een ende d'ander zijde / een geutelincks-scheut: daer en was gheen versch water / soo dat sy haer moesten behelpen met een cisterne die sy maecten. De tweede vlote welck over-voerde die van de Religie / op't begeeren van Villagagnon, onder het beleyt van le Sieur du Pont, schepde van Vranckrijck in de maendt van November in het jaer 1556. in welcker ghesellschap was Iean Leri, die dese tweede voyagie heeft beschreven / ghelijck Thevet de eerste. Dese vlote is naer veel suckelingh in Rio de Ienero ghekomen in Martio 1557. ende het volck ghelandt aen't Fort Villagagnon op't voor-schreven Eylandeken / welck hy ghenaemt hadde ter eeren van den Ammirael van Vranckrijck / Fort de Collingi. De Francoysen stellen dese rievière op de hooghte van derp en twintich graden by Zuyden de Linie / ende wort by haer lieden beschreven in manieren als volght. De in-wijck van de Zee is vier en twintich duysent passen breedt / en in sommighe plaetsen breeder / tot dat hy op veerthien oft selthien duysent passen komt. Ende hoewel de berghen die daer om leggen niet seer hooghen zijn / als wel die om't Lack van Geneve legghen / mach nochtans niet qualijck by 't selve Lack worden vergheleken. De mondt van dese inwijck is seer sorcheljck / want men de Zee verlatende / voor-by derp kleyne onbewoonde Eylandekens

Thever. Lescarbot l. 2. c. 1.

Leri. c. 7.

kens varen moet / daer de schepen in dangier zijn / om daer op aen stucken te stooten; daer naer moetmen varen door een Strate / gheen dry hondert passen breedt / twelck sincks af daelt van een spitsighen bergh als een Pyramide / die niet alleen seer groot is / maer ook van verre schijnt by konst ghemaeckt te wesen. De Fransche noemden hem om syn rondtheyt ende ghelijckenis van een groote tooren le Pot de Beure, dat is Boter-pot. Een wepnigh voorder inwaerts is een rodtse / effen / ende ontrent hondert en twintich passen groot; dese noemden le Ratier, welck Villagagnon eerst mepnde te fortificeren / dan wierdt van de golven daer af ghedreven. Twee duysent treden voorder leght het Eylandt dat de Francoysen bewoonden / ende was voor haer komste woest: heeft in de lenghte duysent treden / en is by het seste deel soo breedt niet als het langh is / rondtom beset met klippen gheliycks het water leggende / soo dat de schepen by een Gotelingh-scheut daer af moeten blijven / uytgenomen aen een plaetse daer de haven is / soo dat hier uyt is te verstaen / dat dese plaetse licht te beschermen is tegen de vyandt; van beyde de zijden verheft sich een heuveltjen / daer Villagagnon syn hutte op ghestelt hadde; ende op de rodtse die midden in't Eylandt / by de sestich voeten hoogh leght / het Raedt-huys; de resterende huysen laghen op't blacke velt / weynde al klepne huttekens / uyt-genomen t'Raedt-huys voor-noemt / ende eenighe fortificatien. Thien duysent treden voorder leght een seer bruchtbaer Eylandt / welck by de twaelf duysent treden in het ronde is / ende derhalven by de Francoysen Isle grande wierdt ghenaemt: Dit was bewoont by de Wilden die Tououpinambaulty worden ghenaemt / die in verbondt stonden met de Francoysen. Noch soo zijn daer diversche andere onbewoonde Eylandekens / daer seer excellente Oesters worden ghevonden / vast zijnde aen groote steenen / soo datmense qualijck daer van kan rucken / die ghekoockt zijnde seer smakelijck zijn / ende eenighe klepne peerltjens in hebben. Dese riviere is vol van veelderhande visch / die de voorschreven Leri beschrijft. In't uytterste van dese inwijck zijn twee rivieren / welck aen beyde zijden van de Wilden bewoont zijn. Veertich oft sestich duysent passen voorder langhs de custe naer Rio de la Plata toe / is een ander groote inwijck die de Francoysen Vasarum noemen / daer de Fransche te met aenliepen. Dit is de standt ghewees van Rio de Ienero, ten tijden dat de Francoysen daer woonden / dan door de revolte van Villagagnon, ende andere incidenten / soo hebben het de Fransche schandelijck verlooren / ende is by de Portugesen verovert onder de conduitte van Manuel de Sa, Gouverneur van de heele custe van Brasil. Is nu de tweede Capitania van de Portugesen / van Rio de la Plata af-rekenende, ofte de achtste beginnende van boven; De Stadt is gheheeten San Sebastian; ende heeft naer't seggen van Herrera twee hondert Burghers / ende een Collegie voor de Societeyt Jesuiten: Lopes Vaz segt dat daer ontrent dry honderdt huysen zijn / ende dat daer zijn twee Suycker-Ingenios; doch den handel staet meest op Brasilie-hout ende Cottoen; daer is abundantie van victualie. De Stadt is ghebout aen de Suydt-zijde van de enghte (daer wy in de beschrijvinghe van de Francoysen hier voren van hebben ghesproken) ende teghen over aen de Noordt-zijde leght het Casteel / ende binnen is het een ruyme See / daer eenighe rivieren in loopen; gheliyck te sien is by de figuren daer van uytgegeven. De hooghte van dese plaetse wordt by Olivier van Noort ghestelt op dry en twintich graden en vijfthien minuten. De ingheboorne van dit Landt ontrent Rio de Ienero worden genaemt Tououpinambauty, ende haer manieren ende doen wordt in't langh beschreven by Iean Leri, die daer onder eenighen tijdt gheconverseert heeft; en komt meest over een met tghene wy hier voren in't generael hebben aen-gheroert van de manieren ende ghestalte van dese natien.

d 4.l.8. c.12.

Oliv. van Noort.

De Jesuiten ghetuyghen in haer verhalen / dat daer in haer Collegie welck sy hier hebben / wel vijftich persoonen zijn / ende dat hier wel twee oft dry sterckten zijn ghemaeckt door haerlieder toe-doen / met hulpe van de ingheboorne van de Lande / sonder dat de selve den Koninck van Spaegnien pet hebben ghekost.

Iarricus ghetuyght dat Rio de Ienero tachtentich leguen naer't Suyden leght van de Bahia de todos los Santos, ende dat de Jesuiten daer een Collegie hebben daer sy Theologicum lesen / ende de jeught de Latijnsche tale leeren. Dese plaetse wordt by de Francoysen in den jare 1581. soo Iarricus verhaelt / met een vlote aen-ghetast; doch te vergeefs / hoewel daer naer syn seggen wepnigh volcks in stadt was.

Dirck Ruyters getuyght / dat de Stadt leght twee mijlen de riviere op / in een bocht / welck

welck sy meest bestaet/ende leght Maen-wijs/met een slechte sandt-strandt/sonder berghen ofte heuvelen/dan op beyde de eynden leght het gheberghte heel steyl op-gaende/ doch de heele stadt leght slecht langs het water/soo langh dat men die qualije in een half uyre kan ten eynde gaen/dan de breedte is maer thien oft twaelf huysen. In den jare sesthien hondert en achthien en waren de straten noch niet ghecalsijet/en hadt oock gheen wallen noch poorten: al haer sterckte bestaet in vier Casteelen/waer van het principaelste is gheleghen op de Oost-zijde in mondt van de rieviere op den oever van eenen hooghen rodtsteen/daer noch loof noch gras op en wast: het tweede Casteel leght wat meer innewaert op een Eylandt dat aen de West-kant van de rieviere leght/ soo dicht aen't landt dat men daer met gheen schips-boot door en kan varen; dit Eylandt is aen het Suydt-oost-eynde heel hoogh/met een bergh die de ghedaente heeft van een Suycker-vorm; aen de Noordt-west-zijde is het leegher daer het tweede Casteel staet: 't derde leght op't Suydt-oost-eynde van de Stadt op een klippe aen den hoeck in't water: 't vierde leght aen de Noordt-west-zijde op een bergh. De principale macht die de Portugesen daer hebben zijn de Brasilianen selfs/die de Portugesen soo ghehoorsaem zijn/dat sy voor haer door een vyer souden loopen.

Het seste Capittel.

Beschrijvinghe van de Capitania die by de Portugesen wordt ghenaemt SPIRITU SANTO, ende haer gheleghentheden.

DE naest-gheleghene Capitania is die van Spiritu Santo, welck is de sevenste van boven aen reeckenende. Is gheleghen op de hooghte van twintich graden by Suyden de Linie/vijftich leguen van Seguro, ende sestich leguen van Rio de Ienero; daer en is maer een Ingenio van Suycker/(seght Herrera) dan daer valt veel Cottoens ende Brasilie-hout; daer woonen ontrent de twee hondert huys-ghesinnen; ende daer is een huys van Jesuiten; ende aen't in-komen van de rieviere aen de rechter handt leght een Casteeltjen/doch van kleyn ghewelt. Her. d. 4. l. 8. c. 12.

Lopes Vaz verhaelt dat dese Capitania bestaet uyt twee steden/ende dat sy te samen ontrent de dry hondert huysen hebben. Dese Capitania is de vruchtbaerste ende best voorsien van victualie van gantsch Brasil, door de abundantie van visch/ende de diversiteyt van jacht die daer valt wegen de goede gelegentheyt van de rieviere ende bosschagie daer ontrent. De in-gheboorne van 't Landt hier ontrent worden ghenaemt Margayas, ende zijn nu bontghenooten van de Portugesen; de ghestalte ende manieren van dit volck wordt by Iean Leri beschreven in syn vijfde Capittel/dan alsoo 'tselve accordeert met de beschrijvinghe in't ghemeyn hier voren ghestelt/soo en sullen wy hier niet op staen. Popellin.

Tusschen dese Capitania ende de voorgaende van Rio de Ienero leght een rieviere die sy noemen Parayba op de hooghte van een en twintich graden (de Coursen stellen die op een en twintich graden ende veertich minuten) welck is een schoone ende groote rieviere/ende seer visch-rijck.

't Volck welck ontrent die rieviere woont worden insghelijcks Paraibes ghenaemt; woonen in hutten als back-ovenen. Linschot.

Beschrijvinghe van de Custe van Brasil achter de Voyagie van Candisch ghevoeght/seght dat het Noordt-oost punt van Spirito Santo heeft een rije van rodtsen; van den punt ontrent twee mijlen te landtwaerts in/siet men eenen hooghen ronden bergh/de welcke alleen op hem selven staet/ende wordt ghenaemt den bergh van Meester Alve, ende men kan van hier een groote wegh in Zee sien. Dat Spiritus Sanctus een groote Baye is/ende veel kleyne Eylandekens in het midden heeft/oft in de mondt daer van/ende dat de rieviere leght Noordt-oost ende Suydt-west.

Iarricus seght/dat Santi Spiritus is gheleghen seventich leguen van Rio de Ienero. Ende de Jesuiten ghetuyghen in haer verhalen dat dese plaetse seer toe-neemt in handel ende volck/door dien de Gouverneur de Wilden beter handelt/als wel op andere plaetsen/ende der Jesuiten hulpe ghebruyckt om de Wilden aen te locken. Men treckt

van hier naer een Dorp van Indianen welck ſy noemen dos Reyes Magos, daer de Jeſuiten naer haer leggher veel Wilden gedoopt / ende tot het Chriſten-Geloove hebben ghebracht; dan om derwaerts te varen / repſt men door 't Landt van ſekere Wilden / die ſy noemen Tapuyas, ende haer ghebueren de Apiapetangas, die noch heel wildt zijn / ende vyanden van de Portugeſen / ſoo dattet gevaerlijc is door haer Landt te trecken.

Het ſevende Capittel.

Beſchrijvinghe van de Capitania PORTO SEGURO, ende de woon-plaetſen der Spaegniaerden daer aen gheleghen.

DE ſelſte Capitania is ghenaemt Porto Seguro, hebbende die naem behouden van de eerſte ontdeckinghe by Peralverez Cabral, die daer eerſt aen-quam / ende beguame ende leeckere haven vondt: ende noemde het gantſche Landt Terra de Santa Cruz, als voren verhaelt. Is gheleghen dertich leguen van los Iſleos naer't Suyden / ende vyftich leguen van Spiritu Santo naer't Noorden / op de hooghte van ſelthien graden ende een half by Zuyden de Linie / heeft dry woon-plaetſen van Portugeſen, waer van de eene is ghenaemt Santo Amaro; de andere Santa Cruz, ende de derde Puerto Seguro; heeft eenighe twee hondert ende twintich Familien / ende vyf Ingenios van Suycker (naer 't ſeggher van Herrera) ende een huys van Jeſuiten. De Stadt Porto Seguro leght op den top van een bergh / welck is een witte rodtſe; ende aen de Noordt-zijde van deſe rodtſe is ſeer hoogh Landt: maer aen de Suydtzijde is het een groote ende effen cuſte langhs de Zee. Als men komt te weſen Ooſt ende Weſt met de voorſchreven rodtſe / ſoo moet men Noordt-waerts upt ſien / en men ſpeurt ſeker klippen leggende twee mijlen af in Zee / daer de Zee op breeckt; ende Zuydtwaert daer van is goet anckeren recht over de Stadt / ende daer is goet legghen in derthien vadem waters / in't ghelicht van de Stadt.

d 4.l.8. c.12.

Engelſche voyagie.

De Beſchrijvinghe van de cuſte van Breſil hier voren verhaelt; ſeght dat de haven Seguro heeft groote roode kliffen / die aen de voet van het Dorp ſtaen / ende dat die voorghenomen heeft daer in te loopen / hem moet begeven Ooſt ende Weſt van de kliffen / ende dan recht met de ſelve ſtueren tot dat men komt binnen het punt van de rodtſen / ende dan moet hy ſtueren Suydt-waerts door dien de Noordt-zijde van de rievière ondiep is.

Van de rievière ofte haven van Porto Seguro tot Santa Cruz zijn dry Spaenſche mijlen / ende het is een beguame plaets om kleyne ſchepen te berghen; dan men moet hem wachten voor 't perijckel dat men ſiet.

Lopes Vaz ſeght dat deſe Capitania van Puerto Seguro beſtaet upt vier kleyne Stedekens / welcke in alles niet over de dry hondert huyſen en hebben; ende dat de inwoonders haer geneeren met victualie te voeren langhs de cuſte / ende dat de plaetſe is toe-behoorende den Hertogh van Avero, ende dat dicht by deſe haven beginnen de ondiepten die Abrolhos worden ghenaemt / welcke vyf en twintich mijlen in Zee ſtrecken. Teghen over deſe ondiepten ofte platen leght een effen ende black landt / groot ontrent dertich mijlen / alwaer een volck woont ghenaemt Ouetacates, ſoo wreedt / dat ſy noch vrede met den anderen / noch met haer na-bueren en onderhouden / en zijn niemandts vriendt; haer geſtalte ende manieren worden breeder by Iean Lery beſchreven. Iatricus ſchrijft / dat Puerto Seguro is gheleghen vyftich leguen van de Bahia de todos los Santos naer't Suyden / ende twintich leguen van los Iſleos. Ende dat de Wilden welck ſy noemen Aymures ende Gaymures, ſoo grooten ſchade hebben gedaen aen deſe plaetſe / dat het Stedeken van S. Amaro gantſch verlaten is / ende deſe gantſche Capitania ſoo vervallen / datter in Puerto Seguro qualijck twintich inwoonders zijn overgebleven die haer teghen den aen-loop van deſe Wilden qualijck konnen beſchermen.

Lery.

Het

Het achtſte Capittel.

Beſchrijvinghe van de Capitania van LOS ISLEOS, ende de gheleghentheden van dien.

DE vijfde Capitania wordt ghenaemt los Iſleos, is gheleghen dertich leguen van Porto de Segure naer 't Noorden/ende inſghelijck dertich leguen van de Bahia de todos los Santos naert Suyden/op de hooghte van veerthien graden ende twee derde by Suyden de Linie/naer 't zuegghen van Herrera, die hier in varieert van Iarricus, als wy in 't voorgaende Cap hebben aen-geroert. Heeft 200. huyſgelinnen met een rievière loopende neffens de Stadt; daer zijn acht Suycker-Ingenios, ende de Jeſuiten hebben daer een huys. Lopes Vaz ſeght dat dit maer een kleyn Stedeken en is/ende niet over de hondert ende vijftich huyſen en heeft/ende maer dry Suycker-Ingenios, ende dat de inwoonders haer meeſt geneeren met Landt-bouwen/ende victualie te vorren in kleyne barcken naer Fernambuc, ende dat de plaetſe toe-behoort Lucas Giraldo. Her. d. 4. l. 8. c. 12. Lop. Vaz

Seven leguen van deſe plaetſe te landtwaert in is een Lack van ſoet water/weſende dry leguen langh ende breedt inſgheliicks/en is meer dan vijfthien vademen diep; daer komt een rievière upt-vlieten/doch door ſoo enghen mondt/dat daer qualijck een barcke door magh/ende dat men daer door zijnde qualijck kan onderſchepden waer ſy door ghekomen is: ende als het waept ſoo verheft hem het water ſoo gheweldigh als in de Zee; heeft veel viſch/inſonderheyt van die men Manati noemt/die ſoo groot zijn/dat ſommighe veertich Arroben weghen/ende zijn ſeer ſmakelijck: daer zijn oock Crocodilen in ende Hayen/ende andere viſch. In deſe Capitania wordt oock ghevonden een boom/daer ſeer excellenten Ballem van ghetrocken wordt van ſeer ſoeten reuck/ende groote kracht; ſnijdende eenighe ſneden in den boom/ſoo diſtilleert dit liqueur allenſkens daer upt. In deſe Capitania is een generatie van Indianen die ſeer wit zijn/ende ſoo groot/dat ſy Reuſen ſchijnen te weſen/ende hebben daer een Tale die men niet en verſtaet/zijn voor wepnigh jaren daer ghekomen/van haer vyanden verfolght zijnde; en hebben gheen huyſen/maer leven op 't blacke veldt als beeſten: hebben groote boghen ende pijlen/ende hebben groote ſchade ghedaen onder de ingeboorne van het Landt/ende oock eenighe Portugeſen doodt-ghellaghen; eeten menſchen-vleeſch ende zijn ſeer wreedt; ende vechten niet in troupen/noch en geven haer niet bloot/dan als ſy pemandt alleen ſien/ende onverſiens/ende daerom en kan men die niet betrappen dan met groote moeyte ende perijckel. d. 4. l. 8. c. 12.

De Suycker-Ingenios leggen aen de voet van een hoogh Landt by naeſt in 't midden van de baye/leggende Weſt-zuydt-weſt van u als ghy om 't Noorden komt aen de baye daer deſe plaetſe in leght. Linſchot

Iarricus ghetuyght mede dat Iſleos is gheleghen dertich leguen van de Bahia naer het Suyden; ende dat niet verre van daer te landtwaert de Aymures voren verhaelt woonen/welck wel de wreetſte natie is die in gantſch Breſil wordt ghevonden/ſoo dat men ſeght dat ſy oock haer eyghen kinderen ſouden eeten/ende is 't ſelve volck daer Herrera hier voren van ſpreect/hoewel hy die nieten noemt; de Jeſuiten leggen in haer verhalen/dat dit volck eertijts plagh te woonen langhs de Zee-cuſte van Rio de Sant Franciſco af tot Cabo Frio toe: dan dat ſy van daer zijn verjaeght by de Tupinambas ende Tupinachins, ende ghedwonghen haer dieper in 't landt te begeven/van waer ſy nu grooten overlaſt doen aen de Wilde die het met de Portugeſen houden/ende aen de Portugeſen ſelfs/ſoo dat ſy veel van haer Ingenios hebben moeten verlaten/door dien deſe Wilden op ſyn onverſienſte de Slaven van daer quamen wech halen: ende naer dat Iarricus verhaelt/ſoo lede deſe Capitania ſelve groote laſt om gantſch verlaten te worden/ten ware daer gebracht waren de reliquien van S. Ioris, door welckes tegenwoordicheyt de Portugeſen nu beter kants hebben teghen de Wilden/die de macht van den Maeck-ſteecker niet en konnen weder-ſtaen.

Het neghende Capittel.

Beſchrijvinghe van DE BAHIA DE TODOS LOS SANTOS, welck is de voornaemſte wel van dit gantſche quartier.

DE vierde Capitania (ſoo daer neghen zijn/ als Herrera ſeght) ofte derde / ghelijck Herrera die telt in ſijn Decade vier / maeckende een ſpronck tuſſchen dese / ende los Iſleos; (wy ſullen poghen dit erreur hier naer te rechten:) wordt ghenaemt Bahia de todos los Santos; is gheleghen van los Iſleos dertich leguen naer het Noorden / ende hondert leguen van Pernambuco naer het Suyden / op de hooghte van derthien graden; ende hier hout hem ghemeynlijck de Gouverneur van de gantſche cuſte van Braſil; door dien als Lopes Vaz ende andere betuyghen/ dese plaetſe de Koninck toe-behoort; dese plaetſe is oock onder alle de plaetſen van Braſil aldermeeſt bewoont; heeft dry woon-plaetſen ofte Steden: de eene aen't in-komen van de baye ofte by het Canael / die ſy noemen Villa Veia, ende was de eerſte ghebout in dese Capitania; de andere San Salvador ghebout by Thome de Souſa; de derde/vier leguen te landt-waert in/ghenaemt Paripe: in welcke dry wel duyſent oft elf hondert huys-ghesinnen ſullen weſen. Heeft achthien Suycker-Ingenios; hoewel 't volck hem meeſt generrt met Cottoen: in de Stadt zijn vijf Kercken/ ende een Collegie van Jeſuiten. Lopes Vaz ſeght dat daer wel veertich Suycker-Ingenios zijn / ende veel Cottoens/doch gantſch gheen Braſilie-hout. Daer is in dese Capitania een in-wijck ofte baye/welc men veerthien oft vijfthien leguen inwaerts kan varen/ende heeft veel ſeer luſtige Eylandekens/die ontallijck veel Cottoens upt-geven; is in veel deelen verdeylt/ ende heeft veel armen ende in-wijcken / daer de inwoonders haer van dienen / om met barcken hier ende daer te varen. Lopes Vaz ſeght dat hier in dese in-wijck op ſommighe jaren veel Ambregris wordt ghevonden ende vergadert. 't Iournael van de reyſe van Laurens Bicker op Rio de la Plata beſchrijft de gheleghenthept van de Bahia aldus:

d. 4. l. 8. c. 12.

De Bahia van Todos los Santos is gheleghen op derthien graden by Zuyden de Linie / ende is ontrent derdehalf mijle wijdt / ende in't midden van de baye is het van twaelf tot achthien vadem toe diep / de welcke Noordt-noordt-oost innewaerts ende Suydt-zuydt-weſt uptwaerts ſtreckt/ende een Weſt-zuydt-weſte Maen maeckt voor de Stadt volle Zee / welcke Stadt aen de Noordt-zijde van de baye op 't hooghe gheleghen is / ontrent een mijle van den hoeck / daer het Caſteel Sant Anthonio ghenaemt/is ghebout; van den ſelven hoeck loopt een banck van ſes vadems een mijle Suydt-oost in Zee / als het hardt waeyt ſoo rabbelt het water op de ſelve bancke wat/dan men moet daerom niet ſchromen / want 'tis daer diep ghenoegh. Die de baye op wil ſoecken van Martio tot October, die loope op derthien graden / ende ſoecke het Landt alſoo aen / ſoo ſal hy recht op het gat verballen / het Landt ſtreckt ſich by Zuyden de Bahia, Suydt ende Noordt / ende is een duyſe cuſte: dan ſoo pemant de Bahia aen-ſoecken wil van October tot Maert toe / die ſoecke het Landt aen op twaelf graden ende een half om des ſtrooms wille / want van October tot Martio gaet de Stroom om de Suydt / ende ſoo men binnen die tijdt by Suyden verviel / ſoo ſoude men qualijck de Bahia konnen krijghen; het Landt ſtreckt hem by Noorden de Bahia Suydt-Weſt ende Noordt-Oost. Het is een ſchoone cuſte om de Bahia aen te ſoecken / ende oock ſeer kennelijck; van verre verthoont het hem als oft daer een deel webben op den Bleyck laghen / ſoo wit iſt; ende ſes maenden loopt de ſtroom om de Suydt/ende ſes maenden om de Noordt / als de Son mede doet.

De Jeſuiten ghetuyghen in haer verhalen dat ſy in het Collegie / welck ſy hebben in dese Stadt ende in eenighe andere huyſen daer ontrent/ wel tachtentich perſoonen ſterck zijn / ende dat aen haer meeſt hanght de conſervatie van dese plaetſe / ghelijck daer van Iarricus een exempel verhaelt in den jare vijfthien hondert acht en tachtentich / dat de Enghelſche daer quamen / ende trachten te landen / ende door de groote vlijt ende aen-lepdinge van de Jeſuiten verhindert wierden/ſoo dat de Engelſche onverrichter ſaecken moeſten vertrecken. De ſelve verhalen mede dat thien oft

twaelf

twaelf leguen van de Bahia naer't Suyden een plaetse leght genaemt Cachoeira een rijcke Portugees toe-behoorende / wesende Frontiere met de Aymures, ende dat door syn toe-doen ende hulpe van de Jesuiten veel van de Wilde tot stilte ende het Christen Geloove waren ghebracht / soo dat den Gouverneur gheraden vondt een deel van dit volck te brenghen op het Eylandt Tapira, om naerder by der handt te wesen ende minder quaedt te konnen doen; dan dat 'tselve niet wel heeft willen ghelucken door de onghesontheyt van de plaetse / waer door 'tmeeste volck storf ende verginck. Dit Eylandt welck andere noemen Taperico; is een tamelijck groot Eylandt / ende heeft een vruchtbare grondt / daer wast veel Tabac / ende daer is veel Beestiaels / ende een Suycker-molen / doch wordt van elders van Suycker-Riedt voorsien; daer wordt veel Traens ghemaeckt van de Walvisschen die daer aen-komen / soo dat sy de gantsche custe van Brasil daer mede voorsien; leght by naer West van Cuidad de Salvador.

Het thiende Capittel.

Beschrijvinghe van de Capitania van PERNANBUCO, ende de gheleghentheden daer ontrent.

DE derde Capitania (ofte tweede / als Herrera seght / doch teghen syn eyghen reeckeninghe) is die van Pernanbuco, als de Portugesen ende Wilden die noemen / ofte Fernanbuc, als de Fransche ende wy ghemeynlijck segghen; is gheleghen vijf leguen van Tamaraca naer't Suyden / ende hondert leguen van de Bahia de todos los Santos naer het Noorden / op de hooghte van acht graden by Suyden de Linie. In dese Capitania zijn twee Steden ofte woon-plaetsen van Portugesen; de principale wordt ghenaemt Olinda, ende de andere Garasu, welck vier leguen van den anderen zijn gheleghen: in beyde zijn by de duysent huys-ghesinnen / ende dry en twintich Suycker-Ingenios, welck op sommighe jaren hebben uyt-ghelevert vijftich duysent Arroben Suycker / daer valt veel Brasilie-hout ende Cottoen: de haven is gheleghen een mijle van de Stadt; dienen haer van de strandt ende een kleyn rievierken. d.4.l.8. c.12.

Lopes Vaz seght dat dit de grootste Stadt is van alle de custe / ende dat sy over de dry duysent huysen heeft / ende seventich Suycker-Ingenios; maer dat daer groot gebreck is van victualie / alsoo sy die al moeten krijghen oft van Portugael ofte van ander plaetsen op de custe. Dat de haven een besloten haven is / ende alleen bequaem voor kleyne barcken. De Suycker-molens legghen hier en daer / sommighe twee mijlen / sommighe vier van de Stadt verscheyden; te Popitango, ende aen Rio de Estremo. Lop. Vaz.

Dese plaetse was by de Enghelsche in-ghenomen onder het beleydt van M. James Lancaster in den jare vijfthien hondert en vijf en tneghentich / uyt wiens voyagie dese naer-volghende poincten dese plaetse aen-gaende / te bemercken zijn. Engelsche voyagie.

Eerst / dat Lancaster maer en hadde in syn vlote een schip van 240. tonnen / een van 170. tonnen / ende een van sestich; ende twee hondert ende vijf en seventich mans ende jonghers; welck hy onder-weghen versterckte met dry ofte vier ander schepen die hy nam. Waer by noch quam een Capiteyn Venner met vier soo schepen als jachten.

Ten tweeden / dat daer een Fort leght op de mondt van de haven / op 't welck alsdoen laghen seven Metalen stucken / welck Fort de Engelsche eerst in-namen / recht daer op aen-vallende / ende haer Galleye ende Boots al teghen het strandt in stucken loopende / om dat 'tvolck gheen uyt-komste siende / te couragieuser souden aen-vallen / hoewel daer wel ses hondert man ghekomen was van de Stadt om dit Casteel te defenderen die het al op een loopen stelden / doen sy de Enghelsche soo resoluyt saghen aen komen.

Ten derden / dat de principale stadt legt op een hooghte / ende datter leeger aen 't water een voor-stadt leght van ontrent hondert huysen / daer alle de pack-huysen van goederen zijn / ende daer doen ter tijdt al de goederen waren van een Carake die daer verongheluckt was; welcke Neer-stadt de Enghelsche met de eerste aen-komste in kreghen sonder slach oft stoot.

Dese plaetse is al om-ringht aen de eene zijde van de Zee / ende aen d'ander zijde by

een rieviere die daer achter loopt / soo dat men om by landt daer aen te komen moet passeren een enge wegh/wele by het hoogh water gheen veertich passen breedt en is; aen dese passagie maeckten de Enghelsche een Fort/ende lepden daer vijf stucken op van die sy verovert hadden in't Fort voor-noemt.

Ten vierden/dat de hoogher Stadt is van dese leeghe gheleghen by de vier Engelsche mijlen/ op een bergh.

Ten vijfden /dat in de klepne Stadt gheen versch water en is / maer dat men het over de rievier aen 'vaste Landt moet gaen halen.

Ten laetsten / dat de Enghelsche hier waren een en dertich daghen / ende van daer quamen met vijfthien geladen Schepen / te weten/dry Hollandtsche die sy daer vonden ende bevrachten; vier Franssche schepen/ende acht Engelsche.

Naer dat de Enghelsche dese plaetsen soo hebben verovert/ is de selve noch meerder ghesterckt / ende noch een Casteeltjen gheleght op het Recif, soo dat men nu om in dese haven te komen / tusschen twee Casteeltjens moet door-loopen / welck al wat ghevaerlyck is/te meer om dat het in-komen selfs weghen de steenen ende klippen sorchlyck is / ende al wat nauw moet ghepast worden ; ghelyck dan 'tselve te sien is by de directien van coursen / ende by de Ruyter in syn Toortse der Zee-vaert. De Schepen ontladen aen't Dorp welck leght aen't vaste Landt / ende wordt mede ghemeynlycken het Recif ghenaemt ; de goederen worden daer geladen in barcken ofte lichters/die binnen 's Landts het rievierken op-varen tot voor den bergh daer de Stadt leght;tusschen dit rievierken ende de Zee en is maer een smalle dupne ontrent een mijle langh van 'twoorschreven Dorp tot de Stadt. Twee mijlen om de Supdt is een klepn rievierken voor barcken / ghenaemt Popitango , alwaer veel Suycker-meulens staen.

d 4.l.8. c.12. Tusschen dese Capitania ende de Bahia zijn twee machtighe rievieren : die van Sant Francisco legghende op de hooghte van thien graden ende een half / welck met sulcken ghewelt in Zee loopt / dat men seght dat sy haer water behout by de twintich mijlen in Zee.

De andere noemense Rio Real op de hooghte van elf graden ende twee derde / de welcke ock seer groot ende machtich is.

Tusschen beyden dese twee rievieren is gheleghen Sergippo del Rey, welck is een klepn Stedeken binnen 'slandts gheleghen / ende heeft een klepn riviere die in Zee loopt / daer met het sprингh derthien ende veerthien voet waters is. Dese plaetse is van Rio Sant Francisco seven mijlen langhs de custe Supdt-zupdt-west / ende van Rio Real elf groote mijlen. Tot Sergippo del Rey is veel vee van Stieren ende Koepen die in't wilde loopen in de bosschen: ende daer souden ock eenige mijnen van Gout ende Silver wesen.

Het elfde Capittel.

Beschrijvinghe van de Capitania TAMARACA ende van die van PARAIVA, welcke de leste is van BRASIL.

d 4.l.8. c.12. DE eerste Capitania ende oudtste van Brasil is gheleghen in een Eylandt genaemt Tamaraca , vast legghende aen't vaste Landt welende dry leguen lanck / ende twee leguen breedt: begrijpt in syn jurisdictie by de vijf en dertich leguen langhs de custe; heeft eenighe Suycker-Ingenios, ende daer valt veel Brasilie-hout ende Cottoen / ende daer pleghen wel hondert Familien te woonen. Naer dat Popilliniere verhaelt in syn derde Boeck de trois mondes, soo hebben de Franssche dese plaetse eerst beseten / ende is haer van de Portugesen af-handigh gemaeckt, seght dat het een groote / ende noch een klepnder haven heeft / die beyde seer bequaem zijn voor de Schepen.

Dit zijn de acht Capitanien ende hare Steden die by Herrera worden verhaelt/soo in syn generale Descriptie / als in syn Historie ; daer hy nochtans in syn Descriptie seght / datter neghen zijn.

In de voyagien van de Enghelschen by Mr. Hackluyt upt-ghegeven / bevinde eenen gheinterципieerden brief/ghescheven by Feliciano Cieça de Carvalasho Gouverneur van Paraiva, de Noordtlyckste Provincie van Brasil, de welcke de neghende Capitania

Digitized by Micro

pitania is/ doch woꝛdt hy Herrera niet ghemelt/ om datſe niet leer oudt en is/ maer onlanghs op-ghekomen; naer dat de ſelve de Franſchen by de Poꝛtugeſen is af-handich ghemaeckt. Deſen Gouverneur ſchꝛyft aen den Koninck in't jaer 1597. de naervolghende poincten.

Eerſt/ dat hy 'thevel van de Koninck hadde ontfanghen ten eynde hy ſoude helpen conqueſteren Rio grande, ende de Francoyſen van daer verjaghen. Welck deſe Rio grande zy/en dꝛuckt hy niet upt/dan upt eenige circumſtantien die hy daer naer verhaelt/ende upt het verhael van de Jeſuiten zoo verſtaen/ dat deſe Rio grande is ghelegheu dertich leguen van Pernambuc naer 't Nooꝛden/ende dat daer een Foꝛtreſſe by de Poꝛtugeſen is gheleght om de Francoyſen daer upt te houden/ende 'thalen van Braſilie-hout te beletten; want naer haer legghen/ zoo hebben de Francoyſen hier begonnen te neſtelen ſints dat ſy upt Rio de Ienero waren verjaeght/ende hebben vꝛientſchap ende alliantie ghemaeckt met de Wilden van dat quartier/ zo dat ſy daer jaerlycks veel Braſilie-hout quamen laden; tot in den jare 1585. als wanneer de Poꝛtugeſen derwaerts zyn ghetrocken onder het beleydt van Martin Leytam, ende met haer ghenomen hebben twee van de Jeſuiten/ende hebben een aenſienlycke victoꝛie over die van Paraiva bekomen; ende twee jaren daer naer den Overſten van de Wilden bekomen/ ende neffens noch dertich andere naer Pernambuc ghebꝛacht ende daer gedoot/ zo dat ſy meeſter van de plaetſe zyn ghebleven.

Ten tweeden ſchꝛyft hy dat de Francoyſen met eenighe Oꝛlogh-ſchepen (hy leght wel derthien oft veerthien) het Caſteel Cabo delo hadden beleghert/ende wel met 350. man beſpeongen/ende dat ſy met groot verlies daer waren af-gheſlagen van die van 't Caſteel/ hoewel daer maer twintich Poꝛtugeſen in't ſelve Caſteel en waren/ende vyf ſtucken gheſchuts. Dit mach men zoo wat met diſcretie ghelooven.

Dat Caſteel Capo delo ſchynt van dit Gouvernement van Paraiva te weſen/want deſen Feliciano Cieça leght daer naer/dat hy daer een nieuwen Gouverneur hadde gheſtelt.

Ten derden/ dat de derthien Franſche Schepen haer hadden ghereti reert naer Rio grande, al waer noch ſeven van haer Schepen laghen; ende dat de Wilden van Petiguar ende ander Cariben haer met de Franſche hadden ghevoecht; waer over hy was upt-ghetrocken/ende de Wilden hadde gheſlagen/ende haer Doꝛpen verbꝛandt.

Deſe natien van Petiguar woonen op den hoeck van Braſil, daer de cuſte om het Nooꝛden haer wendt naer het Weſten: Iarricus leght datſe ghebuꝛen zyn van die van Paraiva, ende in vyfthien oft ſeſthien Doꝛpen woonen/ende 'tghetal van vyfthien oft ſeſthien duyſent zielen maecken.

Ten vierden/ dat de Franſche onder het beleydt van een Dourmigas, een Silvermyne hadden ontdeckt in een plaetſe ghenaemt Copaoba: welcke Myne ſeer ryck bevonden was/ende dat hy daer ſelfs eens was gheweeſt/ende dat het maer ſes daghreyſen en was van de Capitania van Paraiva.

Ten vyfden/dat Paraiva maer twintich Spaenſche mylen is van Pernambuc, ende dat de Franſche van meyninghe waren weder te komen/ende haer daer met ghewelt neder te ſlaen/ om des Silvers wille dat daer ghevonden werdt: ende dat de Franſche veel van 't mineraei hadden mede ghenomen.

Ten ſeſten/ datter twee Schepen van de Franſche ontrent Petiguar waren vergaen/ ende 'tvolck dat ghealveert was/ hadde hem met de Wilden van Petiguar gealliеert; ende dat hy die voꝛ de tweede reyſe hadde weſen beloecken/ ende veel daer van ghellaghen/ende eenighe ghevanghen; die al 'ſelve bekenden/ van de Silver-myuen ende Franſche Schepen die in Rio grande ſoude legghen. Wt welck alles ghenoegh te verſtaen is/dat de vievіere daer hy van ſpꝛeeckt/ niet ſeer verre van Paraiva moet legghen; anders hadde men konnen twyffelen ofte hy van de Marannon ſpꝛack: dan ick bevinde in de Poꝛtugeſche Kaerte datter tuſſchen Paraiva ende den Marannon wel dꝛy vievieren gheteeckent ſtaen met den naem van Rio grande; dan gheloove beſte dat deſen Feliciano ſpꝛeeckt van de eerſte die hem naeſt gheleghen is/ ende met welcke die van Petiguar confineren; waer eyghentlyck 't Caſteel Cabo delo leght/ en is upt des Gouverneurs ſchꝛyven niet wel te verſtaen/ ook en vinde het in de Poꝛtugeeſche Kaerte niet/ die ick gheſien hebbe. Naer daer naer hebbe bekommen een aen-teeckeninghe van de cuſte van Nooꝛdt ofte wildt-Braſil, gheliyck die by de onſe bevaren is/

daer Cape de los wort ghestelt by Oosten den Maragnon ende Rio grande, een weynich verder naer het Oosten.

Dirck Ruyters seght in syn Toortse der Zee-vaert, dat de riviere Paraiva is gheleghen vier leguen Noort-waert van Cabo Blanco, ende dat een groote wijde rivier is daer de Portugesen nu sterck bouwen/ huysen ende Suycker-molens/ende het Suycker dat daer valt is alsoo goet als dat van Pernambuc, ende wert derwaerts met berken ghebracht.

Het twaelfste Capittel.

Beschrijvinghe van de Custe van't Landt van Brasil, van S^t. Vincent af, tot Spiritv Santo toe.

LAet ons nu komen tot de beschrijvinghe van de custe/ beginnende van S^t. Vincent welck seght op de hooghte van 24. graden: (waer in wy sullen volghen de beschrijvinghe van de custe van Brasil, ende teeckenen met de letter B. De coursen die sy Rutiers noemen/ by de Enghelsche voyagien door M^r. Hackluydt upt-gheghéven/ met de letter E. Ende Linschoten beschrijvinghe van coursen; met de letter L; ende eyndelijck Herrera in syn Descripcion de las Indias, ende elders.

B.L. Van S^t. Vincent tot aen het Eylandt S^t. Sebastian, hebt ghy twaelf Spaensche mijlen; ende de streckinghe seght Oost-noort-oost ende West-zupt-west; ende dit Eylandt is een groot Eylant/ende als ghy upt de Zee komt vertoont het hem gelijck een Caep/

L. ende Zupt-west van het Eylandt seght een klein Eylandeken Alcatrazzes genaemt: welck is een lanckwerpich Eylandt/ende heeft dicht by hem dry klippen leggghen/hebbende aen de Zupt-zijde een Eylandeken/'twelck een seer goet ken-teecken is by mist ofte nevel. Van't Eylandt S^t. Sebastiaen tot Isla dos Porcos zijn vier leguen; dit Eylandt heeft een seer goede haven/ maer is te diep in't landt ghelegen. Ende van hier tot Isla grande zijn veerthien leguen, heeft seer goede havens/ soo wel van de zijde van het Zuydt-westen als van de Oost-zijde/ende heeft seer goet versch water/ met een groote villcherije; is hoogh landt met veel gheboomte/ende is te lant-waert in seer hoogh ende scherp-puntich: soo men daer begeert in te loopen/ en heeft men nerghens voor te vreesen/ dan sulcks alsmen siet.

B.E. Andere stellen van S^t. Sebastian tot Angra ofte Angraderis 16. leguas, ende dat het landt seght O. N. O. ende W. Z. W. Dese plaetse wort genaemt Angra dos Reyes.

L. Linschoten stelt by S^t. Vincent Isla da Muda, welck is een klein Eylandeken/ende men moet het aen de Oost zijde laten leggghen om te loopen in S^t. Vincent.

L. Van Isla grande tot Rio de Ienero zijn twaelf leguen, ende de cours is Oost-noort-oost ende West-zupdt-west.

B. E. L. Rio de Ienero seght op dry en twintich graden/ende van S^t. Vincent tot Rio de Ienero zijn 42. leguen, ende men heeft in alle dese wegh gheen ondiepten ofte droogghten/ maer goede havens voor alle winden. De voordere ghelegenthept van Rio de Ienero hebben wy op syn plaetse beschreven.

B.L. Van Rio de Ienero tot Cabo Frio zijn 18. leguen, welck is gheleghen op de dry en twintich graden/ ende de custe die streckt Oost ende West. Dese Cape als ghy upter Zee komt/ so vertoont sy haer als een Steen-rotse met veel witte strepen daer in/ ende

E. op 't hooghste daer van verheft sy haer als gebroken/ het welck een goet merck is. Men

L. mach sonder sorghe rijden aen de West-zijde daer af/ want 'tis al suyvere grondt. De Cabo heeft een Eylandt recht teghen over/welck den hoeck af-schepdt/alwaer men het wel mach setten aen de West-zijde/ des noot wesende.

B. Van Cabo Frio tot de Baye van San Salvador zijn neghen Spaensche mijlen;

E. L. ofte soo andere segghen twaelf mijlen/ welck is een groote Baye; ende aen de Suydt-

B. zijde van de selve Baye zijn daer veel Eylanden; ende het landt lept Noort ende Zuyden/ tot dat ghy komt aen het Eylandt van S^t. Iago, welck seght twaelf leguen naer't Noorden van de Cape.

Dit Eylandt is ghelegen twee mijlen van den oever/ ende heeft twee Eylandekens dicht aen leggghen/ ende daer is een goede reede tusschen het vaste landt ende het Eylandt/ eenen goeden schoot van het Eylandt/ende daer en is gheen perijckel dan wat

ghy

ghy sien kondt. Dit Eylandt leght op 22. graden ende 20. minuten/ende heeft hout/ water/ ende voghelen.

Van 't Eylandt S^t. Iago tot de Caep van S^t. Thome hebt ghy acht Spaensche mylen/ ende het Landt leght Noordt-oost ende Zuydt-west/ ende is gheleghen op de hooghte van twee en twintich graden by Zuyden de Linie. B.

Van dese Caep tot Paraiva hebt ghy 8. Spaensche mylen/ende het Landt streckt Noordt-oost ende Zuydt-west/ ende leght op de hooghte van een en twintich graden ende veertich minuten. d. 4. l. 8. Herrera stelt se op een en twintich/ende elders op twintich/welck mis-slaghen zyn. c. 12. Her. descr. De Portugesche Kaerte stelt hier Rio de S^t. Catharina.

Van Parayba tot Manage hebt ghy vyf leguas, ende het Landt streckt Noordt-oost ende Zuydt-west/ende leght op de hooghte van een en twintich graden. B.

Van Manage tot Itapemerim hebt ghy vyf leguas, ende 't Landt streckt als voren.

Van Itapemerim tot Gleretebe hebt ghy vier ofte vyf leguas, 't Landt streckt als voren; ende 't punt van Gleretebe heeft een rye van steen-rotsen anderhalf myle in Zee/ende de punt is leegh landt/ende leght op de twintich graden ende 45. minuten.

Van 't punt Glererebe tot Guarrapare hebt ghy seven mylen/ende de selve streckinghe. De Portugesen noemen het Sierra de Guariparim: welck aen de Noordt-zyde heeft noch een bergh/welck ghenaemt wordt Sierra de Pero Cam. Naer de Zuydt-zyde staet noch een bergh alleen die ghenaemt wordt Guapel. Dit Guarapare heeft E. L. een Eylandt dat daer aen leght/ het welcke is rondt/ ende wordt Isla Salvago ghenaemt/ leggende anderhalf myle van den oever/ende het landt is oneffen ende vol berghen/ende leght op twintich graden en een half/ende voorder naer het Noorden hebt ghy dry Eylanden die dry leguas van 't vaste landt leggen/ ende tusschen het vaste landt ende de Eylanden een half myle van den oever leght een goede reede.

Van Guarapare tot Spiritu Santo hebt ghy acht leguas, ende het landt streckt als voren; ende Spiritu Santo heeft een rye van rotsen die aen het Noordt-oost punt leght/ E. L. welck by de Portugesen wordt ghenaemt Punta de Tuberon. De baye van Spiritus B. E. L. Sanctus leght op de hooghte van twintich graden: op de Zuydt-zyde heeft de baye twee oft dry swarte berghen/ ende in't midden van de baye moet men Westwaerts in seylen. E.

Het derthiende Capittel.

Voorder beschrijvinghe van de custe van SPIRITV SANTO af, tot BAHIA DE TODOS toe.

VAn 't Noordt-oost punt van de Bahia Spiritu Santo, ontrent twee leguas te landtwaerdt in/ sult ghy eenen ronden hooghen bergh sien/ die alleen op hem selven B. staet ende seer oneffen is/ die ghenaemt werdt la Sierra de mestre Alvaro, ende streckt E. L. langhs den oever van de Zee-kandt heenen; welck een merck-teecken is voor de ghene die naer Spiritus Santus komen van het Noorden af. Van Spiritu Santo tot de rievière dos Reyes Magos hebt ghy ses leguas, ende 't Landt strect Noordt ende Zuydt/ ende dese rievière maeckt binnen in't Landt dry berghen ghelyck ronde Eylanden/ ende legghen op neghenthien graden ende veertich minuten. B.

Van dese rievière tot Rio Dolce hebt ghy seven ofte acht leguas, ende 't landt streckt Noordt-oost ende Zuydt-west/ ende het is heel plaet landt/ anderhalf leguas van den oever/ende binnen in't landt is eenen hooghen bergh/ende dese rievière is gheleghen op 19. graden ende 20. minuten.

Van Rio Dolce tot Createre (andere noemen het Criquare) hebt ghy seven le- E. L. guas, ende 't landt streckt hem Noorden ende Zuyden/ ende dese Criquare verthoont B. hem aen de Zuydt-zyde met vier openinghen/ een legue van malkanderen/ van de welcke twee hoogh landt verthoonen/ende de andere twee leegh landt/ ende zyn malkanderen zoo seer ghelyck/ datmen daer maer een rievière kan van mercken/ tot datmense seer naer komt/ ende legghen op 18. graden en 45. minuten.

Van Criquare tot Maranepe hebt ghy thien mylen/ende het landt leght Noordt ten Oosten ende Zuydt ten Westen/ende heeft in de mondt van de rievière een witte klooft/ende thoont als een stuck lynwaets/ende is ghelegen op 18. grad. en 15. minuten.

Van

Van Maranepe tot Paravvepe, hebt ghy vijf leguas, ende het landt lepdt N.O. ende S.W. ende aen delen Paravvepe leght een hoogh punt landts met veel boomen daer op/ende om dat het al ondiep is naer de Zee toe/so kont ghy van de mont des Habens de ondiepten van Abrolhos sien/die seer periculeus zijn/ende verre in Zee streecken.

Van Paravvepe tot de rievière Carvels (die de Portugese Kaerte noemt Rio das Caravelas) hebt ghy dry leguas, ende het Canael sal u selfs thoonen hoe ghy voort moet zeplen/ende ghy mocht vrpelijcken wat na de leeghte te Zee-waerts loopen/om dat de mondt van dese rievier heel ondiep is/ende veel zandt platen heeft.

Van Rio das Caravelas tot het epnde van't roode Kliff (welck de Portugese Kaerte noemt Barreiras Vermeilhas) hebt ghy vijf ofte ses leguas, ende in dese wegh en hebt ghy gheen perijckel/dan wacht u van't vreken van de Zee.

Van het epnde van dit roode Kliff tot Corebabo hebt ghy twee leguen, ende men moet hem wachten dat men niet boven ander-half mijl vanden oever en schepdt/want al dien wegh langhs leghter een punt van Sanden/soo dat men soo haest allmen het punt van de rodtsen voor-by is/recht Noort-oost by het zandt heen moet stueren/tot datmen komt een steen-worp daer van/ende dan stiert men voorts Oost-waert/ende het punt Corebabo is gheleghen op seventhien graden en een half/by Zupden de Linie.

Van dit punt tot Porto Seguro, hebt ghy achthien leguas, ende het lant leght Noort ende Zupdt/en men moet hem wachten allmen soo hoogh komt als Porto Seguro, want de rodtsen die te Zee-waerts legghen zijn seer periculeus.

E. L. Aen de Supdt-zijde van dese haven vertoont hem eenen hooghen lanck-werpighen bergh/die sy noemen Monte Pasqual, van welck men Noorden aen moet loopen tot dat den bergh Supt-west van u blijft/ende dan machtmen naer het landt toe houden/

B. doch altijdts met goet op-sicht. De rievier van Porto Seguro leght op sestbien graden ende dertich minuten.

Van Porto Seguro tot Santa Cruz hebt ghy dry leguas, ende is een bequame plaetse om klepne schepen te berghen; maer men moet hem wachten van het perijckel datmen ziet. Herrera stelt Rio de las Virgines op de hooghte van sestbien graden.

Van Santa Cruz tot de rievière Rio grande hebt ghy neghen ofte thien mijlen/ende men moet hem wachten al dese wegh langhs den oever op dry leguen naer niet te ghe-

E. L. naecken/want daer legghen veel ondiepten in de wegh (welck de Portugesen noemen

B. os Baixos de Sant Antonio) ende het landt streckt Noort-noort-oost ende Supt-zupt-west/ende over den arm van dese rievière sult ghy dry bergen sien vol dichte bosschagie/welck haer gheliick Eplanden verthoonen/is gheleghen op vijfthien graden ende dertich minuten.

Van Rio grande tot los Isleos hebt ghy achtien leguen, ende het landt leght Noorden ende Supden/ende in al dese wegh en hebt ghy gheen ondiepten/maer drie ofte vier leguas daer van: zijn gheleghen op veerthien graden ende vijfen veertich minuten.

Van los Isleos tot aen de rievière Rio des Contas hebt ghy acht ofte neghen leguas, ende het landt leght Noorden ende Supden. Dese rievière heeft veel rotsen in de mont legghen/ende te See-waert leght een klepn Eplandeken als een rotse/ende die moet men seer naer by komen soo men dese rievière in wil/want aen d'ander zijde is het al ondiep.

Her. desc. E. L. Van Rio des Contas tot Camamu, (legghende naer het legghen van Herrera op derthien graden en een half) hebt ghy ses leguas, dit Camamu is vlack landt/heeft een wijde mondt/ende van't punt van de Noort-custe sult ghy een Eplant sien het welck Cayepe ghenaemt wert: wacht u dat ghy daer niet te naer aen en komt/want men veel ondiepten daer ontrent heeft: maer ontleent wat aen de Zupdt-zijde/daer loopt een Canael dat vijf ofte ses vadem waters heeft/ende van daer tot Guepena hebt ghy drie leguen.

Van Guepena tot Teniere (welck de Portugeesche Kaerte noemt Tinhare) hebt ghy vier leguas, ende Tinhare toont aen de Supdt-zijde een hooghen bergh/den welcken Noort-west van u legghende/sal hem verheffen als een Galley met zijn achterste deel op-waerts/ende soo ghy binnen wilt gaen/so bezeht vrpelijck wat van de Supt-zijde; ende sult vijf ofte ses vadem waters hebben/ende leght op de hooghte van derthien graden; desen hooghen bergh is de Morro de Sant Pablo. (Herrera stelt in dit quartier

Rio

Rio ende Porto Trenado, daer de Schepen anckeren ende ontladen die in dese quartieren komen.)

Van desen bergh van Sant Pablo tot de Bahia de todos los Santos, hebt ghy twaelf mijlen/ende de streckinghe Noort-oost ende Supdt-west / ende soo ghy wit zandt siet/so zijt ghy aen de Noort-zijde van de Bahia aen de punt van Tapeane (andere seghen dat dit een Eylandt is/ende noemen Tapaon) het welcke witte stucken binnen s'lants toont/als of daer webben te droogen laghen/ende de Bahia leght op twaelf graden ende dertich minuten. Andere seghen dat de revier Tinhare een groot revière is/ende goet om in te loopen des noodich zijnde /ende dat daer van ses tot seven vademen diepte is. Her. descr. E. L. E. L.

Het veerthiende Capittel.

Vordere beschrijvinghe van de Custe van BRASIL, van de BAHIA af tot PARAIVA toe.

VAn de Bahia tot de Revière Rio Reyal hebt ghy ses en twintich leguas, ende het landt streckt Noort-oost ende Zupdt-west. Herrera seght als vooren aen-geroert: dat dese revière seght op de hooghte van elf graden ende twee derde; de Portugesche Kaerte stelt hier tusschen beyden Tatuapara. De onse stellen Rio Real by bevindinghe op de hooghte van elf graden ende een half. Cap. 18.

Van Rio Reyal tot de revière Rio de San Francisco zijn seventhien leguas, ende het landt streckt Noort-oost ende Zupdt-west/ende seght op de elf graden. Herrera seght (als op de recht voor-gaende plaetse is aengheroert) dat sy seght op de hooghte van thien graden ende een half. De Portugesche Kaerte stelt hier tusschen beyden/eerst Rio de Canafistolas; ende daer naer de Enseada ofte in-wijck van Vaza Barriz, welck andere stellen op de hooghte van elf graden/ eñ waerschouwen dat men hem daer van moet wachten/ende daer niet in loopen/maer eer van de wal af houden: De onse stellen by bevindinghe Vaza baris op elf graden ende vijfthien minuten / ende naer het upt-werpen van de custe so soude de selve beyde aen de Noort ende Zupt-zijde van Vaza baris seer besmet zijn met klippen: ende voor Rio St. Francisco steeckt een hoeck leegh landt voor upt; ende de revière gheeft versch-water. B. E. L.

Van de Rio St. Francisco tot het punt Gurra, hebt ghy vijfthien leguas, ende het lant streckt Noort-noort-oost ende Zupdt-zupdt-west/seght op thien graden ende twintich minuten: (achte hier eenich abuys te moeten wesen/ lettende op het gene hier voor gaet/ende 'tghene naer volght.)

Van dit punt Gurra tot de klippen van Camare Guba, hebt ghy ses leguas; dit zijn groote hooghe klippen/ ende daer is een goede reede voor alle Westelijcke winden.

Ende van dese klippen tot Rio das Piedras ofte de revier van de Steenen/hebt ghy vijf leguas, ende het landt streckt Noort-noort-oost ende Zupt-zupt-west.

Van dese revière tot de Cabo St. Augustin, hebt ghy twaelf leguas, ende het landt streckt als vooren; ende dese Cape als ghy upt de Zee komt/ verthoont een bergh die een Zadel ghelijckt te wesen/ende staet alleen-leggende naester handt Oost ten Noorden ende West ten Zupden van de Caep binnen's landts/ ende komende langhs de custe/leght de Caep upt-waerts / ende verthoont haer als oft daer kleyne bosschen op verdeylt laghen.

Andere seghen dat desen hoeck is aen de Zee-kandt; een stepl af-ghebickt landt/ maeckende in de verthooninghe het fatsoen van een Walvisch-mupl / hebbende boven op eenen ronden bergh met gheboomten om-ringht. E. L.

Vijf mijlen van dese Cabo naer het Zupden / sult ghy sien het Eylandt van Sant Alexio, het welck een kleyn leegh Eylandeken is/ op de hooghte van acht graden ende derp quart.

Ende de Cape Sant Augustin is ghelegen op de hooghte van acht graden ende dertich minuten; (andere seghen op acht graden ende twee derde: ende Herrera stelt se op acht graden ende een vierde;) welck is een remarquable Cape. B. E. L. d. 2. l. 1. c. 7

De Portugesche Kaerte stelt tusschen Rio de San Francisco ende Cabo de Sant Augustin, eerst Rio alagado, ende daer naer Rio de San Miguel, naer Sant Alexio toe.

Van

B. Van de Cape S^t. Auguſtin tot Pernambuke toe/ zijn acht leguas, ende het Landt ſtreckt Noordt ten Oosten ende Zuydt ten Westen/ ende het merck van Pernambuck is het Stedeken ſelfs/ het welck op eenen hooghen bergh by de water-kant ſtaet/ ende thoont als de Cape ſelfs/ en is gheleghen op de hooghte van acht graden.

E. L. Andere ſeghghen dat van de Cabo voorſchreven/ tot de ſtadt Olinda toe/ zijn twaelf mijlen Noorden aen/ ende dat Olinda leght op acht graden ende een derde/ ende Pernambuco op acht.

B. Van Pernambuco tot het Eylandt Tamaraca hebt ghy vier oft vijf mijlen/ ende aen de Zuydt-zijde van 't punct van de riviere heeft het roode klippen/ ende zoo ghy in de riviere wilt gaen/ brenght u ſelfs Noordt-ooſt ende Zuydt-weſt met deſe roode klippen/ ende dan zoo voorts in de baye daer ghy neghen oft thien voet waters ſult hebben: Andere ſtellen naeſt Pernambuco, Pan Amorello twee klepne mijlen Noordt-noordt-weſt/ ende van Pan Amorello tot Maria Farinha drie mijlen langhs het landt: de cuſte is vol riffen ende klippen.

B. Van Tamaraca tot Paraiva zijn vijfthien leguas, ende het landt ſtreckt Noordt ten Oosten ende Zuydt ten Westen/ ende is gheleghen op ſes graden ende 45. minuten. Tuſſchen Tamaraca ende Paraiba ſtellen andere Pedra Furade, welck is een rif ſtreckende drie mijlen langhs de cuſte ontrent een mijle vant' vaſte landt tot Cabo Blanco toe/ op 6. graden en 45. minuten/ daer een reede is ghenaemt Porto de Franceſes, daer men by Zuyden Cabo Blanco moet in-komen tuſſchen de Cape ende het voorſchreven rif; vier mijlen Noordtwaerts van Capo Blanco, is Paraiba.

Van Parayva tot Toppoam hebt ghy thien leguas, ende het landt ſtreckt Noordt-noordt-ooſt/ ende Zuydt-zuydt-weſt. Dit Toppoam en vinde ick niet in de Breſiliſche Kaerte by de Portugeſen ghemaeckt/ nochte die van de Engelſche voyagien/ noch andere die ick noch heb ghelien; maer in de Portugeſche Kaerte ſtaet naeſt Parayva, baya da treicaon, de baye van 't verraet; ende de ſtreckinghe is Noordt-noordt-weſt/ ende Zuydt-zuydt-ooſt/ welck contrarie is als de beſchrijvinghe van de cuſte hier voren
d.1.l.1.c.7. leght. Herrera in ſyn Hiſtorie ſtelt op de hooghte van ſes graden de cuſte van S^t. Roque, welck de Portugeſche Kaerte ſtelt op vier ende twee derde.

B. Van Toppoam tot der Monnicken Herbergh hebt ghy ſeven mijlen/ ende het landt ſtreckt Noordt-weſt ende Zuydt-ooſt/ ende is gheleghen op vijf graden ende deertich minuten.

Deſe plaetſe en vinde ick oock in gheen Kaerten/ maer naer de baye van Traiciaon volght Porto dos Huſios, ende dat op de hooghte voren gheſtelt.

Hier eyndicht de beſchrijvinghe van de cuſte van Braſil, in het voorgaende Cap. twaelf ghenaemt; als mede 't Engels/ Ruttier ende Linſchotens beſchrijvinghe van de courſen; zo dat wy in 't volghende wepnigh hulp hebben als van de bloote Kaerten.

Engelſche Voyag. De beſchrijver van de voyagie van Lancaſter noemt ons een haven veertich leguen Noort-waerts van Pernambuc, die hy heet Peranieuw, ende ſeght dat het een goede haven is/ daer water/ ververſchinghe/ ende ander victualie ghenoegh te bekomen is: ende ſes leguen voorder een ander haven ghenaemt Potaiou: Deſe en zijn beyde met deſen naem in de Portugeſche ofte andere Kaerten niet bekent. De Franchoyſen waren ghewoon hier te handelen/ ende haelden hier jaerlijcks drie oft vier Schepen met Breſilie-hout/ welck de Wilden haer van verre op de ſchouderen toe droeghen: Maer de ſelve beſchrijvinghe ſeght; dat de Portugeſen de plaetſe daer naer hebben in-ghenomen ende belet/ ende de Franchoyſen den handel belet.

Her. deſc. Herrera in ſyn beſchrijvinghe van Indien ſtelt Rio de Sant Domingo ende de las Virtudes naer het Noordt-oosten van Pernambuco ende Tamaraca.

Het vijfthiende Capittel.

Beſchrijvinghe van de cuſte uyt de Toortſe der Zee-vaert, by *Dirck Ruyters* uyt-ghegheven.

IN de voorgaende Capittelen hebben wy de ghelegenthept van de cuſte van Braſil beſchreven upt diverſche Autheuren van 't Zuyden naer 't Noorden: Sullen hier tot meerder openinghe noch in voeghen de ghelegenthept van de ſelve cuſte/ ghelijck de ſelve

de selve by Dirck Ruyters is uyt-ghegheven/ doch in't korte/beginnende van Pernambuc, ende soo voorts varende naer't Suyden.

Seven groote mijlen van Pernambuc leght C. de St. Augustin, doch vier mijlen by Noorden de selve is eenen groven hoeck / vol gheboomte / die niet seer verre in Zee af en steeckt / die sy noemen Cabo de Pero Cabarigo; ende een kleyne mijle by Suyden desen hoeck loopt een kleyn rievierken ghenaemt Rio de Estremo, daer niet dan barcken konnen in-komen. Drij mijlen voorder by Suyden C.S. Augustin leght den hoec Mercahipe, een schorre ende steyle punt/ welck gheen syns ghelijck heeft op dese custe: 'tlandt tusschen beyden is slecht ende vol boomen: een kleyn mijle voorder leght het rievierken Poioqua, alwaer op den Noordt-punt een Kercxken staet ghenaemt Nostra Sennora de Nazareth. Vier mijlen ende een half S.ten W. van C. S. Augustin leght het Eylandt S. Alexe, niet seer groot; aen de Noordt-zijde is een reede voor groote schepen. Drij mijlen voorder S.ten W. langhs de custe leght R. Hermoso, welck streckt Noorden op in't landt/maer is onbequaem voor schepen ofte jachten. Drij groote mijlen voorder S.S.W. leght Huna een bocht daer een rievier in leght/vuyl ende rudsigh in den mondt / soo datse onbequaem is voor schepen ende jachten. Drij kleyne mijlen van Huna S.W. ten S. wel soo Suydelijck langhs de custe leght Porto Caluo, en is oock maer voor kleyne schepen/ 'tin-komen is vijf ende ses vadem diep/men leght daer besloten achter Reven ende klippen die als men daer binnen is 't Zeewaert van u legghen. Leght op negen graden ende twintich minuten by Suyden de Linie. Van Porto Calvo tot Camaragibi, zijn ses mijlen langhs de custe. S.W. wel soo Westelijck is mede een kleyn rievierken voor jachten. Van Camaragibi tot R. Sant Antonio zijn drij kleyne mijlen langhs de custe S.W. is een kleyn rievierken voor jachten; is de voorgaende seer ghelijck / dan wordt onderscheyden by drij berghen dicht by den anderen/ waer van de middelste de leeghste is/ende groente die een mijl in Zee af-drijft. Van R. Sant Antonio tot het Recif de S. Francisco, zijn vier en twintich mijlen / 'tselve streckt meer als twee mijlen Oost van 't Landt in Zee. Ende vier mijlen ende een half van dit Rif/ in den bocht leght R. de Sant Francisco, een groote rieviere / de stroomen vallen altijts in den bocht dwars op de wal: wordt bekent by haer troubel water / welck men wel twee mijlen in Zee verneemt. Van dese rievier tot Sergippo del Rey zijn seven mijlen langhs de custe S.S.W. welck is een kleyn Stedeken in't Landt ghelegen/met een kleyne rievier die in Zee loopt. Van Sergippo tot Rio Real zijn elf groote mijlen; is een groote rievier daer noch gheen anderen handel en wort ghedreven als visscherije; dan men seght / dat daer Silver-mijnen zijn. By Noorden leght noch een rievier die sy noemen Rio Pretto. Van Rio Real tot Cabo Coleur, zijn acht mijlen S.W. wel soo Suydelijck langhs de custe: ende van daer tot Rio Vermelho streckt de custe S.W. ende S.W. ten Suyden. Van R. Vermelho tot Pesaria zijn neghen mijlen langhs de custe: welcke ghekent wordt by haer hooghe berghen die dueren tot op een mijle van den hoeck van Sant Antonio, den Oost-hoeck van de Bahia de todos los Santos: van desen hoeck strecken eenighe vuylen af S.O. ten O. ende N.W. ten W. ontrent een mijl in Zee/ende leggen onder water.

Op de Noort-punt van de Bahia leght het Eylandt Tapoan; de Oost ende Suydt-oost zijde van dit Eylandt is verde vlack / vuyl ende steenigh / soo dat men het niet te naer moet komen in't voorby-zeylen. Elf mijlen by Suyden de Bahia langhs de custe leght de rieviere Tinhari, aen een hooghen bergh daer de Zee teghen aen spoelt / die sy noemen Morro de San Paulo. Op de Suydt-zijde van dien bergh leght den hoeck Suagaripe daer een Rif van af-strect Noort-oost ten Oosten anderhalf mijl in Zee/en 't Landt maeckt daer een bocht / welck de Brasilianen noemen Caraperim Suaguaripe. Vier kleyne mijlen voorder is een hoeck die Ruyters noemt de Hope. Rio das Contas is een kleyn rievierken / daer niet is in te komen weghen de klippen. Acht mijlen S. ende S. ten W. langhs de custe leght Rio das Ilhas, het landt tusschen beyden is hoogh ontrent vijf oft ses mijlen weeghs / dan ontvalt hem 'tlandt met een bocht/daer weder hoogh landt is / ende daer staen witte huysen / welck zijn de Suycker-meulens van Lucas Giraldes. Van dese huysen tot het Dorp das Ilhas zijn twee mijlen naer de Suydt; de Eylanden verthoonen haer als twee Cardinaels-hoeden: dese Ilhas legghen op de hooghte van veerthien graden ende seven en veertich minuten; het Stedeken leght daer binnen.

Het Rif Sant Antonio leght op de ſeſthien graden ende ſtreckt N.O. ende S.W. in Zee ontrent twee mijlen / men kan by Noordẽ daer langhs loopen op 13. vademen naer de reede van out Porto Seguro, die de Portugeſen noemen Santa Cruz, ende is dry mijlen van nieuw Porto Seguro om de Noordt. By Noordẽ Porto Seguro, op de hooghte van vijfthien graden ende een half / oft daer ontrent heeft men een riviere die ſy noemen Rio Grande, die men moet ſchouwen / want 't ſiller vol klippen / ende daer leght een bancke van ſteen vier mijlen van 't Landt daer veel viſch is op te vangen / de Wilden noemen die Poraguoma.

By Zuyden Porto Seguro op de hooghte van ſeſthien graden ende een half leght Monte Paſqual, daer by Zuyden / ontrent neghen oft thien mijlen by Noordẽ de Abreolhos leght oock een drooghte / daer men hem oock van moet wachten. De Abreolhos is een drooghte die dwars van 't Landt af ſtreckt vijf en twintich oft ſes en twintich mijlen naer Zee toe / en is over de twintich mijlen breedt / 't midden van de drooghte leght op achtthien graden ende veertich minuten.

Ses klepne mijlen van 't vaſte Landt loopen tuſſchen de Abreolhos door dry Canalen daer men met Schepen door kan zeylen: alwaer vier Eylandekens legghen / Monte dos Pedras, Ilha Seco, Ilha dos Paſſeros, ende Ilha de Meo. Het eene diep loopt beneffens de twee Ooſtelijckſte Eylandekens Ilha Seca ende Monte das Pedras, op de Weſt-zijde: het tweede langhs de Ooſt-zijde van de Weſtelijcke Eylandekens; ende het derde langhs de Weſt-zijde van de ſelve Weſtelijckſte Eylandekens / tuſſchen de klippen van 't vaſte Landt ende de Eylandekens door. De maniere om bequamelijcken hier door te zeylen / vindt men by Dirck Ruyters voornoemt.

Op de hooghte van neghenthien graden ende dertich minuten verthoont hem een leeghe cuſte in het Noordt-ooſten / dat is 't Landt van Sobriqueriquerem, ende een wepnigh by Zuyden daer van leght Rio dos Moncos, ende Rio Terſi by den anderen / ende van daer voorts naer 't Suyden verthoont hem een hoogh Landt / daer is een riviere die ſy noemen Rio Doſe; noch voorder langhs de cuſte leght Cabo dos Reyes, ende aen de Noordt-zijde een grooten bocht / met een Eylandt daer in / daer men wel magh onder ſetten.

Van deſe Cabo tot de dry Eylandekens die Ooſt ende Weſt legghen met Pero Caom, zijn twee mijlen Suydt-zuydt-ooſt. Den hoeck Pero Caom is eenen hooghen bergh / ende het Landt daer by Noordẽ af legghende / is een klippich ende ſcherp gheberghte / welck de Portugeſen noemen Guaripari. Om de Noordt-zijde van Pero Caom loopt een bocht daer een Eylandt leght in de mondt van Rio dos Reyes, ghenaemt Ilha de Repoſe, daer men mach ſetten tuſſchen het Eylandt ende het vaſte Landt.

Van Spiritu Santo tot Bahia Hermoſe zijn vijf en dertich leguen, is een ſeer ſchoone baye / daer een vlietendt water upt het Landt komt loopen; by Zuyden de baye zijn Portugeſen / dan by Noordẽ noch Wilden / een heel onverſaecht volck ende vyanden van de Portugeſen. Van hier tot het Eylandt Santa Anna zijn dry klepne mijlen S. ende N. Op dit Eylandt is verſch water / veel Bralilie-hout / gheen volck; dan de Portugeſen komen daer al den dagh als ſy eenighe vreemde ſchepen daer vernemen / om op 't volck te loeren.

Twee mijlen van 't Eylandt Santa Anna in den bocht is de Bahia de Sant Salvador aen de Weſt-zijde van Cabo Frio; ende daer is een Zout-panne die men op de Weſt-cuſt van de Cabo wel ſien kan. Cabo Frio leght op twee en twintich graden ende veertich minuten / is middelbaer hoogh landt / ende ſtrect N.W. ten Weſten in naer een bocht. Aen de Cape leght een Eylandt dat hooghер is als de Cape / daer tuſſchen beyden goede reede is. Van Cabo Frio W.N.W. een mijle langhs de Cuſte ſtaen vijf oft ſes ſcherpe klippen dicht aen de voet van de ſtrandt / die de Portugeſen Caſa de Pedra noemen.

Van Cabo Frio tot Cabo de Ianeiro zijn vijf en dertich mijlen W.S.W. ende O.N.O. ende van Cabo de Ianeiro ontvalt hem 't landt S.O. ende N.W. acht mijlen tot de mondt van Rio de Ianeiro toe. De cuſte is al t'ſamen hoogh Landt / vier en vijf dubbel / upt-gheſteecken aen Cabo Frio, daer de Zout-pan is. Aen de Cabo de Ianeiro legghen dry klepne Eylandekens dicht by een in een dry-ſprongh.

Van Rio de Ianeiro tot het Eylandt Morembaya zijn twaelf mijlen / ende doet

hem

hem op als een Hop-tas tuſſchen beyden/op de cuſte zijn veel Eylandekens ende meeſt al ghebroocken landt: daer is de reede Tojoqua, tuſſchen twee Eylanden / dry mijlen van R. de Ianeiro; ende vier mijlen meer naer de Weſt/een ander reede die ſy noemen Garatuba.

Van Morembay tot Ilha grande zijn twee leguas Weſt ten Noorden; binnen't ſelve Eylant leght Angra dos Reyes op een ſteylen oever; voor de mondt leggen twee Eylandekens/daer leggen oock de Eylandekens Coris, Ypora, ende Ilha de lorge grego.

De cuſte Weſt-waerts van Ilha grande naer de bocht Vbatuba, is al hoogh landt; in dien bocht leght Ilha des Porcos, een quart van een mijl van't landt; waer onder goede reede is voor alle winden.

Van daer looptmen naer't Eylandt Sant Sebaſtian daer wy hier voren van hebben ghelproken: ende ſullen hier de beſchrijvinghe van de cuſte ſtaecken.

Het ſeſthiende Capittel.

Beſchrijvinghe van diverſche natien van Brasil die binnen's lants woonen, naer het verhael van een Enghelſ-man.

EEr wy ſchepden van Braſil, ſullen wy hier by voeghen de ghelegenthept van diverſche natien van Wilden/daer ende daer ontrent woonende / ghelijck de ſelve by een Enghelſ-man die veel jaren onder de ſelve heeft verkeert/ ende meeſt alle die contrepen heeft doorgheſwermt/ zijn aen-gheteeckent.

De Petivares en zijn ſo barbaris niet als de andere/ haer lichamen zijn met fijn werc ghepickeert; hebben gaten in de lippen/ende daer een ſteentjen in als oock andere Brelilianen: hebben geen religie/ houden veel vrouwen/maer de vrouwen zijn aen een man gebonden: de vrouwen dragen al de provilie als de mans ten krijge gaen / voeren veel Tobac met haer/ en hebben gemeynlijck een bladt daer van voor in de mondt. Oorloghen teghen de Portugeſen ende alle andere: eeten menſchen-vleeſch/ ende houden dat het ſelve haer robuſt ende ſterck maeckt. Purchas Pilgrimag. l. 9. c. 4.

De Maraquites woonen tuſſchen Pernambuc ende de Bahia, andere Indianen noemenſe Tapoyes, dat is Wilde menſchen te ſeggen/welcke naem alle ander natien uytgenomen deſe ende de Vaanaſſes, die deſe leer ghelijck zijn/voor een ſmaet achten. De mans zijn van goede ſtatuere/eñ de vrouwen proper en fraey/ ende vechten met bogen als de mans. Eñ hebben geen ſeker woon-plaetſen/noch religie/ noch vrientſchap met eenige natien; dan waren doen in vrede met de Portugeſen: hebben oock gaten in de lippen/dan en ſnijden haer lichaem niet: zijn ſnel/ ende komen nimmermeer op't blacke veldt om te vechten/maer houden haer in't geberghte/eeten menſchen-vleeſch.

De Topimanbazes woonen van Rio de San Franciſco tot de Bahia de todos los Santos toe/zijn in ſpraake ende anders de Petivares ghelijck/ dan de vrouwen zijn van beter complexie/ende de mans laten haer baerden langh groeyen.

De Waymoores (veellich Gaymures, daer wy voren van hebben ghelproken) woonen van Bahia tot Iſleos toe/ groote lieden van ſtature / ende ſnel als een Peert/ vijf ofte ſes van haer derven een Supcker-hups aen-ballen daer 100. man in is: dragen lanck haer/hebben geen vaſte woon-plaetſe/en vragen niet waer ſy komen/ betrouwende op haer raddichept: eeten geerne menſchen-vleeſch/ zijn altijts beſtoven ende beſmeckt/ om dat ſy op de grondt legghen.

De Tomonymenos woonen ontrent Spirito Santo; hebben vaſte woon-plaetſen/met groote ſteenen daer om geſet/tamelijc hooch/en van binnen wallen van klep ofte ſteen: ende haer hupſen hebben ronde gaten om door te ſchieten; bedecken't lichaem met vederen/ſchilderen haer ſwart ende root. De Portugeſen namender wel 16000. gevangen/ ende ſloeghen thiende deel daer van doodt/ende de reſt verdeelden ſy; ende deſtrueerden het gantſche landt by de rievière Parayva.

De Waytaquazes woonen aen de Z. eñ N. zijde van Cabo Frio; zijn grooter van ſtature als de Waymores; haer vrouwen vechten mede met bogen; leggen op de grondt als Derckens/een vier in't midden/ houden met niemant vrede/dan eeten al die ſy krijgen konnen. De Wayanaſſes houden haer in Iſla grande, zijn kort/met groote bupcken/ bloodt/ niet ghepickeert / ende bauteren haer van gheen menſchen-vleeſch te eten; de vrou-

vrouwen zijn heſſelijck met groote lijven/ roodt gheſchildert met Vrucu, welck in een hauwe walt als een Boone: zijn beyde mannen ende vrouwen de krupn gheſchoren als Munnicken/ de reſte van 't hayr langh.

De Topinaques hebben haer wooninghen ontrent St. Vincent, zijn van goede ſtatuere ende complexie/ de vrouwen gheſchildert met diverſche couleuren/ eeten menſchen-vleeſch/ bidden niets aen: alleen als ſy een man ſlachten/ zoo verwen ſy haer met een vruchte ghenaemt Ianipano, en met beeders op 't hooft/ groote ſteenen in de lippen/ ratels in haer handen/ danſen dry dagheu aen den anderen/ drinckende een dupl nat/ daer by leggheude dat Tabac haer ſterck maeckt. Onder haer is veel Goudts in veel berghen ontrent de Zee.

De Pories woonen hondert mylen binnen s'landts/ zijn koyt als de Waynaſſes, leven op Pijn-noten/ ende klepn Cocos als Appelen/ met ſchelien als Wal-nooten/ maer harder; noemen die Eyrires: ſtrijden met niemant/ eeten gheen menſchen-vleeſch zoo ſy ander eeten hebben; ſlapen in netten van baſten; hebben gheen huyſen/ als twee oft dry tacken van boomen te ſamen ghebonden/ ende bedeckt met Palm-bladeren: voor een mes ofte kam ſullen ſy vijf oft ſes ſtoopen Baſſem-olye gheven.

De Molopaques woonen by de rievière Paradiva, zijn zoo groot als Duytſchen/ fraey van complexie/ ghebaert/ civil/ decken haer ſchamelheydt: haer woon plaetſen zijn bewalt met aerde ende groote balcken: daer is abundantie van Goudt/ welck ſy niet en achten noch en gebruycken/ dan om aen haer netten te hangen; dits de rievière Paradiva, tachtentich mylen voorder als Paraeyva; vergaderen gheen dan 'tghene den reghen van 'tgheberghte af-waſt/ welck is van ſwarte aerde ſonder boomen. De vrouwen zijn ſchoon ende fris als Engelſche vrouwen/ modeſt; men en ſietſe niet lacchen/ ende zijn van goet vernuft: ſy binden het hayr om haer middelt met baſt/ ende decken haer naeckthept daer mede: haer hayr is van diverſche couleuren: ende die gheen langh hayr en hebben/ decken haer met wilde voeperingh: eeten menſchen-vleeſch: onderhouden des middaeghs ende s'avonts te eeten; (welck ſeer ſeldtſaem is in dit gheweſte) hebben gheen religie zo veel delen Engelsman konde merken; zijn ſeer puntich ende klaer.

De Motayas zijn klepn en bruyn volck/ koyten haer hayr in't ronde om 'thooft/ op andere plaetſen trecken ſy het upt; zijn menſchen-eeters.

De Lopos ofte Biheros, als de Portugeſen die noemen/ houden haer in't gheberghte de Pinos; hebben gheen huyſen/ dan tacken van boomen te ſamen ghebracht; daer zijn ſeer rijcke Mijnen van Goudt ende Gheſteenten: gheen deel van America is voller daer van/ dan is verre binnen s'landts/ ende vol volcks/ zo dat noch Spaegniaerts noch Portugeſen daer dueren moghen: is klepn en bruyn volck/ de vrouwen onbeſchaemt als beeſten.

De Wayanawaſons woonen in klepne blecken by de kant van een riebier/ zijn de ſimpelſte van alle andere; zijn anders groot ende lanck/ wel ghemaeckt. Den Autheur met twaelf Portugeſen onderſtondt van hier ſyn wegh te nemen over landt naer de Zuydt-zee; quamen aen veel gheberghten daer ſy Goudt vonden ende veel koſtelijcke Gheſteenten: repſden twee maenden door dit landt/ tot dat ſy quamen aen een grooten bergh van Criſtal/ welck een grooten toorn gelijck was/ die ſy om de ſteylheyt wille niet konden paſſeeren/ ſaghen dien thien daghen eer ſy daer aen quamen; paſſeerden daer twintich daghen voor-by/ eer ſy eenighe door-komſte konden vinden/ en quamen ten leſten aen een rievière die daer onder liep; maeckten provilie van water ende wildt/ ende trocken zo door de vaulte/ daer 't water groot ghedruys maeckte/ ende geraeckten in twee oft dry daghen daer door. De naeſte Wilden die ſy reſcontreerden was een ghellacht van Tamoyes, welck is zo fraepen volck als eenigh in Europa, met veeren op het hooft; de vrouwen lanck en proper/ dun in de middel/ ſchoon/ met fraepe handen ende aenſichten/ de borſt ghepickeert/ en achten gheen Gout ofte Geſteenten; hy bleef hier achthien maenden/ dooden ende aten al ſyn compagnons/ maer ſpaerden hem om dat hy ſeyde een Franſman te weſen/ met de welcke ſy eertijdts handelingh hadden ghehadt.

De Tocomans woonen tuſſchen Rio de la Plata ende St. Vincent, is klepn volck/ en woonen in Cavernen. De Caryoghs gaven voor dry glaeſkens oft ſpiegheltjens/ en een kam/ de weerde van vier oft vijf duplent kroonen in Goudt ende Gheſteenten: de vrouwen

Digitized by Micros

vrouwen zijn schoon / de mans verwen haer selfs swart. De Taymoes, verlieten haer wooningh / ende in de dertich duysent sterck; socht en nieuwe woon-plaetsen; quamen in't landt van de Amazons, die de Indianen noemen Mandiocuysyams, maer en dorsten daer niet teghen strijden / namen een plaetse van de Caryos in / ende atender dry hondert af / de reste vluchte naer de riviere la Plata, ende verkreghen hulpe van de Portugesen / die thien duysent van dese Tamyoes doot-sloegen / ende de reste voor slaven hier ende daer verdeelden: ende so quam den Autheur weder onder de Portugesen. Een Portugesche Moninck die pertinentelijck al dit landt beschreven heeft / wiens beschrijvinghe in Enghelandt is ghesweest onder Mr. Richard Hackluydt, stelt noch meer andere natien / als Ararape, Apigapigtanga Vintan; ende vande Tapuias reeckent hy wel ses en seventich soorten / die al different van tale soude wesen.

Het seventhiende Capittel.

Vervolgh van de custe van Brasil, tot de Marannon toe.

In't eerste Capittel van dese beschrijvinghe van Brasil, hebben wy aen-ghewesen hoe dat de Portugesen de limiten van Brasil upt-strecken tot den Marannon toe; 't welck Herrera op sommighe plaetsen schijnt te volghen; dan elders soo treckt hy de scheydt-linie tusschen de twee Croonen van Castilien ende Portugael, door Cabo de Humos: ghelijck oock Linschoten upt de schriften van de Spaegniaerden secht dat van den Marannon tot Terra de Humos ofte Fumos, door welck de repartitie linie passeert / sijn hondert mijlen; ende van daer tot Angla de Sant Lucar (welcke hy nochtans in syn kaerte niet upt en druckt) andere hondert mijlen / ende van daer tot Cabo Sant Augustin seventich mijlen.

De onse noemen het quartier welck volght aen Paraiba naer't Westen toe / Noordt-Brasil, ghelijck wy hier naer-volghens hare bevindinghe eensdeels van dese custe sullen beschrijven: Dan om t'vervolgh van dese landen beter te begrijpen / soo waer het wel noodich de custe te vervolghen gelijck wy hier voren tot Paraiba toe / ende een weynigh vorder hebben vervolght; maer wy vinden soo grooten verscheydenheyt van naemen in de kaerten / ende soo weynigh aen-wijsinghe in de beschrijvinghen die wy tot noch hebben konnen sien / dat wy gheen beter expedient en zien dan ghelijck in een Tafel de naeckte namen hier voor te stellen / volghens de kaerten van vierderley natien / te weten: de Spaegniaerden gelijck de selve zijn upt-ghegeven in Descripcionis Ptolomaicæ augmento, Portugesche; Enghelsche by Mr. Hackluydt upt-ghegheven; ende de Nederlandtsche by Linschoten.

Spaensche.	*Portug.*	*Engels.*	*Nederl.*	
Paraiba	Parayba	Parayba	Parayba	
.	B. de Traiceaon	.	B. da Treicaon.	op 6. gr. 12. minut. by Zuydē de Linie.
R. Sant Domingo	Porto dos Buzios	.	.	
.	Rio grande, alias Poteinghi	.	C. de St. Raphael	
C. de Sant Roque	C. Sant Roque	C. Sant Roque	C. Sant Roque	
Grand Bahia	Petiguares	Sierra St. Miguel	Gran Baya	
.	O. Marco	.	.	
.	Guamare	.	.	
Bah. de Tortuga	Salinas	.	B. des Tortugas	
.	Gararahug	.	R. Sant Miguel	
C. Correo	Ufanima	.	R. dos recifes	
.	Parif	.	P. de Fumos	
Terra de Sant Lucar	Paripucra	.	M. Formoso	
.	Siara	.	.	
Monte Deli	Piragi	Cabo Blanco	M. Deli	

Tot hier toe streckt de custe Noort-vvest ende Zuydt-oost, ende komt tot op tvvee graden by Zuyden de Linie Equinoctiael.

Spaenſche.	*Portug.*	*Eng.*	*Nederl.*
G. de Negros	.	B. de los Negros	B. dos Negros
G. de Pracel	Tiupſen	C. de S^t. Vincent	.
G. de Peſſaria	.	.	.
R. de Lixos	R. grande	.	R. dos Lixos
R. de Cruz	R. da Cruz	.	R. de Cruz
.	Porto dos Fumos	Bah. de todos Sant.	Terra de Fumos
Terra de S^t. Vittorio	.	.	Terra de S^t. Vitt.
R. Guade	Rio grande	.	Rio grande
Coſta de l'eſte	C. de leſte	.	Coſta de leſte
R. de Corona	R. de Corona	.	R. de Corona
.	Golfo dos Reyes	.	Coſta Branca
.	R. de Fache	.	R. do Iſleo
.	.	C. de Corrientes	P^ta de Corrientes
.	R. de Iuan de Lix^a	R. Legnudo	R. de Iuan de Lix^a
.	.	.	P^to de Pracel
G. de todos los Santos	.	B. de todos Sant.	A. de todos Sant.
.	Perria	.	Açençao.
Iſla S^t. Sebaſtian	Tafocora	.	I. de S^t. Sebaſtian.
Maranhan.	O Maranhaon.	Maranon.	O Marahnon.

Tot hier toe loopt de Cuſte eerſt Zuydt ten VVeſten, ende daer na by naer VVeſt.

By deſe Tafel kan men ſien op hoe weynigh plaetſen deſe Kaerten accoyderen/ wy hadden noch veel andere konnen by brenghen/ dan zijn al uyt d'een oft d'ander van de deſe uyt-ghedruckt/ ende oock vermenght.

MARANNON ofte MARAGNAN.

Het achthiende Capittel.

Eenighe generale aenmerckinghen op Provincien van den MARAGNON, ende de rechte gheleghentheyt der ſelver.

GHelijck de Spaenſche ende Portugeſche Kaerten ſeer verſchepden ende onſeecker zijn in't aen-teeckenen van de plaetſen tuſſchen Parayba ende Marahnan ofte Maranhaon, ghelijck de Portugeſen die noemen: zoo zijn oock de Spaenſche ſchrijvers ende andere die haer volghen/ ſeer los in't gheven van deſen naem van Marannon, aen rievieren die gantſch verre van den anderen verſchepden zijn; want gheven den naem van Marannon niet alleen aen de rieviere S^t. Iuan de las Amazones ofte Orellana, maer oock aen den Orenoque; ghelijck tſelve (op dat wy veel andere exempelen voorby gaen) klaerlijcken is te ſien by Acoſta in ſyn tweede Boeck ende ſeſte Capittel; al-waer hy ſeght dat de groote rievier die hy daer beſchrijft/ van eenighe Rio des Amazonas, van andere Marannon, ende van etteliicke Orellana werdt ghenaemt; ende datſe by naer recht teghen over 't Eplandt Trinidad in Zee loopt. Die maer een weynigh kennis en heeft van de gheleghenthept van dit gheweſte/ kan deſe mis-ſlach licht mercken/ de welcke alleen daer uyt ſchijnt te ſpruyten/ dat de Spaenſche Scribenten den naem van Marannon aen zoo veel ende diverſche rievieren hebben ghegheven/ ende den ſelve zoo generalijcken ghebruycken / dat Herrera ſelfs ſprekende van de Provincie van Quito ſal ſeghghen/ ſulck ofte ſulcke Provincie ſtreckt naer den Marannon toe/ daer nochtans ſulcken groote ſpatie van landt/ ende zoo groote rievieren daer tuſſchen beyden zijn. Om dan eens deſe confuſie van namen wegh te nemen/ zo ſullen wy deſe dry verſchepden rievieren onderſchepden weghen haren oorſpronck/ loop/ ende mondt. Wat de Marannon belanght/ die ons oorſaecke heeft ghegheven om hier van te ſpreken / ende daer wy teghenwoordigh de beſchrijvinghe van hebben voor te nemen / hoewel wy hier naer ſullen hooren van de Franchoyſen dat het eyghentlijck gheen rievier en is die zoo ghenaemt wordt/ maer wel een Eplandt; zoo iſt nochtans dat de rievieren die ontrent dit Eplandt uyt-wateren/ ende inſonderheyt de middelſte

welck

welck ſy noemen Taboucourou, ofte de Weſtelijckſte die ſy noemen Miary, den naem van Marannon wel kan mede ghedeylt worden; ende in ſulcken ghevalle ſoo heeft den Marannon zijn oorſpronck verre naer't Suyden onder den Tropicus Capricorni voor ſoo vele bekent is/ ende loopt achter Braſil henen/ ende komt tot in de groote bape tegen over het Eylandt Maragnan, ende daer door in de Zee; ſoo deſe eygentlijck moeten ghehouden worden voor de Maranhaon, daer de Portugeſen ende Spaegniaerden gemeynlijck het ſchepdt legghen tuſſchen de Kroonen van Caſtilien ende Portugal. De Orellana ofte Rio des Amazonas is een goet deel mijlen van deſe verſchepden naer't Westen toe; deſe heeft haer principalen oorſpronck (hoewel ſy ontallijcke armen daer beneffens heeft) upt het gheberghte van Peru niet verre van de Provincien van Quito, want Pizarro begon ſyn tocht van Quito, welcken tocht occaſie heeft ghegeven tot de eerſte vindinghe van deſe rievière/ ghelijck wy hier naer breeder ſullen verhalen; ende deſe rievière loopt meeſt Ooſt ende Weſt/ ende komt in de Noordt-Zee met een ſeer wijde mondt/ ende door veel armen/ tuſſchen veel Eylanden, op de hooghte van twee ende dry graden by Noorden de Linie.

Den Orenoque die eertijts ock genaemt wierdt Nyapari; heeft ſyn oorſpronck by Ooſten 'tgheberghte van Popyan, ofte wel Neuvo Reyno de Granada, ende loopt in Zee teghen over de Trinidad, ende langhs den hoeck van Paria. Soo dat het een groote mis-ſlach is van Herrera, te ſchrijven dat den Marannon ſyn oorſpronck heeft onder Popayan, ende het diſtrict van Neuvo Reyno de Granada, ghelijck de ſelve hem beter bedenckende op de ſelve plaetſe beter deſe verſchepden rievieren onderſchept; hoewel hy hem daer in misgrijpt/ dat hy de Orellana ſyn beginſel geeft ontrent Cuſco, directelijck teghen ſyn eyghen verhael van den tocht van Pizarro ende Orellana: ende 'tghene hy in beſondere andere plaetſen ſchrijft/ namentlijck dat de rievieren die haer oorſpronck hebben boven ende beneden de vallepe Xauxa haren loop nemen in de Paraguay, ende door Rio de la Plata haer upt-wateringe hebben in de Noordt-Zee. Om dan deſe confuſie van namen eens wegh te nemen/ ende in de ſelve niet weder te vervallen/ ſoo ſullen wy de beſchrijvinghen van Marannon aen die van Braſil hechten/ als een ghedeelte van de ſelve Provincie/ ende de ſelve nemen voor het upterſte ende Weſtelijckſte ghedeelte van de cuſte van Braſil, ghelijck dan deſe Maragnon voor een ſchept tuſſchen Caſtilien ende Portugal altijdts is ghehouden gheweeſt/ volghens de repartitie tuſſchen deſe twee Koninckrijcken by den Paus ghemaeckt.

Wy en vinden gheen ſonderlinghe beſchrijvinghe van de Landen geleghen tuſſchen de Capitania van Parayba ende 't Eylandt Maragnan, als alleen van een deel van de cuſte/ ende eenighe wepnighe plaetſen binnen'slandts by de Francoyſen beſchreven/ ende vervat in de Hiſtorie die een Capuchin te Parijs daer van heeft upt-ghegeven in den jare 1614. upt de welcke wy hier ſullen in voeghen 'tgene dient tot ons voornemen; ende daer naer ſullen wy hier ock by voeghen eenighe gheleghentheden van de cuſte/ ghelijck die by onſe Nederlanders zijn aen-ghetepckent.

Het neghenthiende Capittel.

Beſchrijvinghe van de Eylanden van Fernand de Norohna, ghelijck die by de Françoiſen worden beſchreven.

TOt dit quartier van Braſil behoorden de Eylanden die eenige noemen de Fernando Lorohna, ofte de Norohna, ende de Francoyſen noemen die Fernand de la Rogne; deſe zijn gheleghen op de hooghte van dry graden ende vijf en veertich minuten by Suyden de Linie; ende het compas varieert daer acht graden ende een half volghens de bevindinghe van de Francoyſen in de voornoemde Hiſtorie. Dit Eylandt (ſeght Claude d'Abbeville Capuchin) heeft vijf oft ſes mijlen in't ronde/ ende is een ſchoon ende ſeer vermakelijck Eylandt/ ſterck van naturen/ wonderlijcken vruchtbaer ende bequaem om eenigherhande vruchten op te brenghen. Men vindt daer ſeer goet verſch water; fraeye Meloenen/ Gyromons, Patates, groene Erten/ Boonen/ ende andere vruchten; groote quantitept van Maiz ende Cottoen; ock Olſen ende wilde Gepten/ Hoenderen grooter als hier te Lande/ ende voorts een ontallijckemenichte van ghevoghelte/ welck hier te Lande onbekent is/ goet om te eten/

ende seer licht om vanghen/want laten haer in haer nesten met de handt grijpen. Gelijcke menichte van voghelen was daer op een ander Eylandt welck hy noemt Isle de Feu, niet verre van't Eylandt de la Rogne, welck soo groot waren als Ganssen ende Capeonen eñ andere wat klepnder/ende gelijc onse Duyven: de meestendeel van dit ghevoghelte sadt syn Eyeren broeyende in't kruydt ende op de grondt/van waer sy niet en weken/al stiet men die schoon met de voet/om haer niet op't lijf te treden. Onder dit ghevoghelte is een soorte welck sy noemen Fourcades, van weghen de gedaente van haer steerten/de welcke haer ordinaris verre van Landt houden (by leght twee ende dry hondert mijlen) ende trecken daer op de jacht om de vlieghende visschen te vanghen.

Onder andere boomen die daer wassen isser een seer schoon ende aenghenaem om te aenschouwen/met heel schoon groene bladeren/ende de Laurieren gantsch naer komende; dan indien men dese bladeren aen-gheroert hebbende/syn handt komt te strijcken over de ooghen/soo verwecken sy een groote pijne in de ooghen/ende beletten 'tgesichte voor dry oft vier uyren. Daer teghen vindt men daer een anderen boom welckes bladeren sulcken kracht hebben/dat men de ooghen daer mede strijckende/de selve pijne weder vergaet/ende 'tghesichte gheholpen wordt.

De Francoysen vonden op dit Eylandt maer eenen Portugees/met seventhien oft achtthien Indianen/soo mans als vrouwen ende kinderen/die daer in ballingschap waren ghesonden van die van Fernambuc; de welcke sy daer doopten/ende op haer verstoeck mede voerden naer 't Eylandt Maragnan. Sy schepden van daer den achtsten Iulij, ende den elfsten kreghen sy 'vaste Landt van Brasil in't ghesichte/ende tegen de middagh vonden sy haer een halve mijle van Moucouru.

Dese plaetse wordt by de onse ghenaemt Muckeroe, ende gheleght op de hooghte van dry graden ende twee en vijftich minuten; alwaer goede ververschinghe is te bekomen van Patattes, Hoenderen/Fasanten/etc. ende versch water/dan is wat verre te halen; men vindt daer geelhout/ende oock somtijts Ambergris te ruplen.

Het twintichste Capittel.

Beschrijvinghe van't Eylandt MARAGNAN, ghelijck de selve by de Françoysen is uyt-ghegeven.

DE Geographische beschrijvers van't Landt van Brasil (seght de Historie de la mission des Peres Capuchins en l'Isle de Maragnan) en maecken gheen vermaen van dit Eylandt Maragnan; dan spreken alleen van een rievière die sy noemen Maragnon, de welcke in dat ghantsche quartier niet en wordt ghevonden/ten sy dat sy den inwijck ofte de baye van Maragnan, nemen voor de rievière daer sy van spreecken/ofte eenighe van de rievière die in de selve baye upt-wateren; het welck nochtans wepnigh beschreets heeft/door dien elcke rievière haer eyghen naem heeft/ghelijck wy hier naer sullen segghen. Benessens dat de Indianen van dat ghewesten gheen rievière en erkennen van desen name/maer wel het Eylandt welck sy noemen 'tgroote Eylandt van Maragnan, tot een onderscheyt van andere klepne Eylanden die daer ontrent worden ghevonden. Dese in-wijck heeft meer dan vijf en twintich mijlen breedte in de mondt van de eene Cape tot de andere/ende oock soo veel mijlen in't om-gaen binnen 'slandts; gheleghen by naer in't midden tusschen Cap de la Tortue, ende de mondt van de groote rievière des Amazones, tusschen welcke twee plaetsen ontrent twee hondert en twintich leguen distantie is langhs de custe van de Zee.

Aen't in-komen van dese groote baye naer 't Oosten toe/ende by een Cape die sy noemen Cap des Arbres Secs leght een klepn Eylandt/welck de Francoysen eerst den naem hebben gegeven van Islette, ende wordt nu by de selve ghenaemt l'Islette Saincte Anne: de Indianen noement Vpaonmiri. Twaelf mijlen van dit Eylandeken binnen de baye/leght een groot Eylandt welck men noemt Maragnan, welck wel vijf en veertich mijlen is in't om-gaen: op de hooghte van twee graden ende dertich minuten by Suyden de Linie Equinoctiael.

In't binnenste van de baye zijn dry schoone rievieren/de welcke in dese baye loopen recht teghen over dit groot Eylandt/welck gantsch om-ringht is van de Zee/die aen

d'een

d'een zijde vijf oft ſes mijlen / ende aen d'ander zijde twee ofte drij / ende op d'andere plaetſen min oft meer mijlen breet is. De eerſte van deſe rievieren naer't Oosten toe wort ghenaemt Mounin, welck ontrent een half quart van een mijl wijdt is in de mondt / hebbende haer oorſpronck veertich oft vijftich mijlen van daer. De tweede / welck in't midden leght / wort genaemt Taboucourou, ontrent een halve mijle breedt in de mont / ende wel vier ofte vijf hondert mijlen verre af-komende. De derde die naer't Weſten leght / wordt ghenaemt Miary, ende is wel vijf oft ſes mijlen breedt in de mondt / ende heeft haer beginſel onder den Tropicus Capricorni, van waer wel eenighe deſe rievieren zijn af-ghekomen tot hier toe.

Daer is noch een ander rievière ghenaemt Maracou, die haer verlieſt in die van Pinaré; ende die van Pinaré valt in die van Miary eenige ſeventich oft tachtentich leguen van de mont van de voorſz. rievière Miary. Eñ noch hooger is noch een ander rievier genaemt Ouaicoup die upt de boſſchen komt loopen in de rievière Miary: Waer door deſe rievière Miary ſeer groot valt / ende wonderlijc snel loopt in de mont; gelijck ooc die van Taboucourou, de welcke engh is in de mont / wegen twee rotſen die daer leggen / ende haer veel enghen maecken als ſy wel binnewaerts is / ſoo dat de vloet op ende af komt met groot gewelt / welck dit Eylandt verſterckt beneffens de bancken ende blacken die't aen alle zijden heeft / ende inſonderheyt aen't in-komen van den imbocht / ſoo dat het daer niet ſonder ghevaer en is in te komen voor de ghene die 't Canael niet wel en kennen. Dit Eylandt is gheljck de ſleutel van dit Landt / want langhs de cuſte is het beſwaerlijck te abordeeren. Van by Oosten Cap de la Tortue tot Cap des Arbres Secs zijn al bancken ende blacken / die vier / vijf / ſes / ſeven / jae thien mijlen in Zee ſtrecken; ſoo dat men't vaſte Landt niet en kan ghenaken. Inſghelijcks iſt mede geſtelt tuſſchen beyde de Capen van deſe bape: Aen d'ander zijde van Cap de Tapouytapere af dicht by Maragnan tot Rio des Amazones, leggen ſoo veel Eylanden langhs de cuſte / dat het onmoghelijck is daer aen te komen aen't vaſte Landt / door dien ſy gantſch vervult zijn van ſeeckere boomen welck ſy noemen Appariturier, welckes tacken veel upt-waſſels geven die weder ter aerde komende / worteten / ende ſoo voortſetten: waer door ſy ſoo dicht in een ghevlecht ende ghewaſſen zijn / dat men ſoude seggen dat het maer een boom en ware / ende maken dat het by na onmogelijck is daer door te komen; beneffens dien iſſer ſoo veel drift-ſandt / daer men by wijlen ſoo diep in ſchiet / dat men daer niet weder upt en kan gheraecken.

Daer en zijn maer twee aen-koomſten om aen dit groot Eylandt te komen: een tuſſchen Cap des Arbres Secs, ende 't Eylandeken Sante Anne, de welcke hoewel ſy ghenoegh bekent is by de ghene die daer eenighe reyſen hebben ghedaen / ſoo zijn evenwel eenighe beſchreven een ſchip daer in te brenghen; ooc ſoo en kan men niet verder met de ſchepen komen dan aen't voorſchreven Eylandeken / ende om aen 't groot te varen moet men klepne barcken ghebruycken. D'ander in-koomſte is aen d'ander zijde / daer de aldergrootſte ſchepen komen door in-komen tot voor het Fort van 't groote Eylandt / dan deſe wegh is eerſt onlanghs ghevonden / ende is wat ſwaer te vinden.

De inwoonders van dit Eylandt noemen haer Dorpen Oc ofte Tave, welck zijn maer vier Logien / ghemaeckt van groote boomen ofte tacken van boomen / die van boven tot beneden ghedeckt zijn met bladeren van Palm-boomen / welck ſy noemen Pindo, van welcke boomen daer veel waſſen op't Eylandt / ſoo dat de boſſchen daer gantſch vol van zijn: deſe bladeren geven een goet beſchut teghen den reghen: deſe Logien zijn ſes en twintich oft dertich voeten wijt / ende twee / drij vier en vijf hondert paſſen langh naer't ghetal van de inwoonders / ende in't vierkant gheleght als een Clooſter / ſoo datter een fraeye plaetſe in't midden blijft; deſe Dorpen zijn d'een grooter als d'ander / ende ſuleke zijnder ſeven en twintich in dit gantſche Eylandt.

Het eerſte Dorp ghelegen aen't begin van't Eylandt / ſoo men daer aen komt van het Eylandeken Sante Anne, wordt ghenaemt Timbohu: het tweede wordt genaemt Itapary, welck is te ſeggen het parck ofte viſcherije / door dien in dit Dorp twee oft drij goede viſcherijen zijn: het derde wordt ghenaemt Carnaupiop: het vierde / Euayne: het vijfde / Ita-Endave: het ſeſte / Aroſouy-Ieuve: het ſevende / Pindotune: het achtſte / Oua-timbooup: het neghende ende grootſte van allen Iuniparan: het thiende / Toroiepeep: het elfde / Ianouarem: het twaelfde / Ouarapiran: het derthiende / Coyeup: het veerthiende / Euſſa-ouap, welck een van de grootſte Dorpen is van't Eylandt: het vijfthiende

thiende wordt ghenaemt Maracana Pisip: het sesthiende/ Taperoussou: het seventhiende / Torooupe: het achthiende / Aketeuve: het neghenthiende/ Carana-uve: het twintichste/Ieviree, welck de Francoysen noemen Yueret: het een en twintichste/Eucaton: het twee en twintichste /het kleyne Ieviree: het dry en twintichste/Oury-Ouassueupé: het vier en twintichste/Mayone: het vijf en twintichste / Pacoury-Euve: het ses en twintichste / Euapar: het seven en twintichste/Meruouty-Euve. Dit zijn de voornaemste Dorpen van de Wilde; in welcker eenighe twee oft dry/ende in andere vijf oft ses hondert persoonen meer oft min woonen/ soo dat in dit Eylandt wel thien oft twaelf duysent zielen zijn / naer 'tseggen van de Francoysen.

Het een en twintichste Capittel.

Ghestalte van de Lucht in't Eylandt MARAGNAN, ende vruchtbaerheyt van den bodem.

MEn soude (seght de selve Historie) gheen schoonder ende helderer weder konnen wenschen/ als men ordinaerlijck heeft in dit gheweste, want men en heeft nimmermeer eenighe groote koude ofte drooghte; gheene misten ofte schadelijcke dampen; gheen tempeesten ofte excessive winden; gheen sneeuw ofte haghel; ende wel selden eenighen donder/ende dat ten tijde dat het daer reghent; het weerlicht daer wel somtijts des avondts ende des morghens met een heldere Lucht.

De Sonne keerende van den Tropicus Capricorni naer den Tropicus Cancri toe/ stiert ghemeynlijck in alle dese ghewesten den reghen voor haer uyt/ onghevaerlijck ses weecken eer sy boven 'thooft komt/welck voor twee maenden/ofte twee maenden ende een half dueren naer dat de Son over 'thooft ghepasseert is/ naer de gheleghentheydt van elck ghewest: ende naer desen reghel soo begint het te reghenen in dit Eylandt Maragnan ontrent Februarius, ende duert tot het eynde van May ofte half Iun: ende ter contrarie / als de Sonne weder vertreckt naer den Tropicus Capricorni, soo verweckt sy de winden die sy noemen Brises, de welcke rijsen met de Sonne ofte met de hitte ontrent ten seven oft acht uyren des morghens; ende hoe de Sonne hoogher komt op de middagh/ hoe dese winden haer meer verheffen; ende hoe de Son naerder komt aen haer Zenith, hoe dat dese winden stercker waeyen / ende hoe dat de Sonne verder vertreckt van haer Zenith, hoe sy flauwer worden; ende als de Sonne onder gaet / soo houden sy gantsch op: door dese middel wordt de groote hitte van dit Climaet seer gebroken: want in dit Eylandt / ende de aen-gheleghen Landen en waeyt gheen anderen windt als den Oosten windt/ welck wel de ghesondtste windt is van allen. Door dien dit Eylandt soo naer onder de Linie leght / soo heeft men hier meest eenparigh weder/sonder groote veranderingh: soo dat het een heel fraey ende ghewenst quartier is voor de ghesondtheyt van 'smenschen Lichaem.

Voorts soo is dit Eylandt Maragnan wonderlijcken vruchtbaer; ende hoewel 'tselve gantsch van de Zee om-ringht wordt / soo heeft men daer niet teghen-staende seer schoone Fonteynen van soet ende klaer water / seer gesont om te drincken. De grondt is seer draeghtsaem/hoewel sy nimmermeer ghemest ofte ghebraeckt wordt: naer dat men het Maiz heeft gezaeyt (welck sy daer noemen Avartyy) soo vergadert men het weder ten langhsten in dry maenden met een wonderlijcken aen-was; ende dat kan daer dry ofte vier maels 'sjaers gheschieden.

Den Wortel Maniot daer sy haer broodt van maken/ wast daer seer grof/ende kan daer alle dry ofte vier maenden/ende oock eer gepluckt worden: de Meloenen worden rijp ses oft acht weecken naer dat sy gheset zijn/ende zijn goet al 'tjaer door; insghelijcks ist van alle andere aerdt-vruchten.

De waeren die men tegenwoordigh kan trecken uyt dit Eylandt/ende 'tlandt daer ontrent/is Brasilie-hout; geel hout ende aender dierghelijcke: Cottoen/Roucou, welck is een roode verwe die daer overvloedigh wordt ghevonden: Als mede een soorte van verwe die roodt is / ende een specie van Lack; men vindt daer oock soo goeden Balsem als die van Arabien: daer wast oock seer goeden Tobac, ende Peper/ende dierghelijcke.

Die den bodem van 't Landt van Maragnan hebben ondersocht/verklaren de selve seer

Digitized by Micro

ſeer bequaem te zijn om Suycker-Riedt te planten / welck een grooten handel geeft: men vindt oock ordinaris op de cuſte Ambregris; daer valt een ſpecie van laſpis, daer ſy de groene ſteentjens van maecken die ſy in haer lippen draegen; oock rodtſen van root ende wit Criſtal / welck harder zijn als de Diamanten die ſy noemen d'Alençon, ende andere meer vreemdicheden.

Daer en ghebreecken gheen materialen om te bouwen; want beneffens 'tſchoone hout dat daer waſt / ſoo vindt men daer fraepe ſteenen om te beſighen; ende bequame ſtof om de ſteen te backen / ende kalck ende cement te maecken.

In dit Eylandt en zijn gheen groote velden; oock en zijn daer gheen groote ofte hooghe berghen / maer klepne heuvelen / aen welckers voet men ſchoone Fontepnen vindt / ende klepne riviertkens die dit Eylandt door-loopen ende ſeer aengenaem ende playſant maecken; ende eenighe van dese riviertkens zijn ſoo groot / dat men die met Canoen kan bevaren van't een Dorp tot het ander. Voorts is 't Landt vol ſchoone boſſchen die meeſtendeel belet zijn met Palm-boomen ende andere / als wy hier naer ſullen verhalen; waer door hier ſeer goede jacht valt / beyde van vierboetighe dieren ende van voghelen.

Het twee en twintichſte Capittel.

Beſchrijvinghe van diverſche Fruyt-boomen die in dit Eylandt MARAGNAN waſſen.

ONder de Frupt-boomen die in dit Eylandt groepen / is wel de voornaemſte de Accayou, welck ghemeynlijcken grooter ende grover waſt als de Appel ofte Peer-boomen van Europa; ſyn bladeren zijn die van de Note-boomen ghelijck; den bloeſſem klepn / roodtachtigh ende wel-rieckende / ſoo dat men den reuck van verre gewaer wordt. De vrucht wordt ghenaemt Acayou, ende wordt van veelderley ſoorten ghevonden; de eerſte de Peeren niet ongheliick / ende heel geel van buyten als ſy wel ryp is / van binnen wit ende vol ſaps / welck ſeer ſoet ende delicaet is / ende draeght een Note die van 'tſelve faſoen is als een Schaeps Niere / met een harde ſchelle overtoghen / ende vet ofte olyeachtigh van binnen / ſoo datſe ontſteken zijnde licht brant; ende de pit is alſoo goet als een Amandel. In Oost-Indië noemenſy die Caious. Siet Linſchot. c. 52.

De tweede ſoorte is wat rooder van couleur / ende 'tſap wat ſuerder.

De derde zijn heel klepn ende bequaem om Azijn van te maecken.

De vierde ſoorte is heel groot / welck ſy noemen Acaiou Ouaſſou, ende is ſeer aenghenaem om t'eeten: Deſe beginnen ryp te worden in Mart ende April, ende dueren tot het eynde van Iun: de ander in Auguſt, ende dueren tot het eynde van December ende Ianuar. De Indianen perſſen daer een dranck uyt / welck ſy noemen Accaiou Caoum, is wit ende ſeer lecker om drincken; men perſt uyt een vrucht wel ſoo veel nats als uyt een goeden tonſch Druyven.

Daer is groote menichte van deſe boomen in dit quartier / want waſſen licht van de keerne / ende draghen vruchten twee jaren naer dat ſy gheplant zijn. Wy hebben in 'tvoorgaende boeck ghewach ghemaeckt van Cayoux.

Bannanas, welck is eenen hooghen boom / met groote bladeren die wel een vadem lanck zijn / ende twee voeten breedt: de vrucht is wel een halven voet lanck / doch niet ſoo groot als een Comcommer; de ſchelle is gantſch geel / ende 'tvleeſch wit als een Appel.

Mangaa is een vrucht ghelijck een Apricock, doch grooter ende ſonder ſteen / ſoet ende ſeer aenghenaem van ſmaeck / ende ſmelt in de mondt.

Iaracaha is een boom die ſeer breedt van kroone is / hebbende bynaer bladeren als de Wijghe-boomen / ende geele blommekens / de vrucht ghelijckt de Peeren met een geele ſchelle / ende haer keernen binnen in / is ſeer delicaet ende voetſaem.

Ouäieroua is een grooten ende hooghen boom / hebbende bladeren als de Epcken-boomen / doch grooter; den bloeſſem bleeck-geel; de vrucht een voet langh / ende als de grootſte Meloenen: van binnen ende buyten geel; met klepne ende ſwarte keernen van binnen; ſoo wel-rieckende / dat men den reuck van verre ghewaer wordt.

Iunipap is mede een grooten ende hooghen boom / van faſoen als de Epcken-bladeren

deren / doch tweemal grooter / witten bloesem / ronde vrucht gheliick de grootste Appelen: groen zynde / is sy heel bitter: de Indianen kaeuwen die om 't sap daer uyt te trecken / welck schoon ende klaer is / ende nochtans soo men syn aenlicht ofte handen daer mede bestrijckt / soo sullen die in minder als vier uyren alsoo swart worden / gheliick als oft ghy die met inckt bestreken hadt; ende gaet oock niet af met wasschen / dan naer acht oft thien daghen. De Wilden ghebruycken om haer lichamen mede te schilderen: als de vrucht ryp is / soo wordt sy van binnen ende van buyten geel / ende is seer aenghenaem om t'eeten / ende smelt in de mondt.

Agoutitréva is een grooten boom / heeft bladeren als den Oraegnie-boom / ende seer breedt / roodtachtighen bloesem / de vruchte twee duysten dick / met een groenachtige schelle / ende van binnen vol grainen als een Granaet-appel / soet ende aenghenaem van smaeck.

Araticou is van bladeren ende bloesem de voorgaende seer gheliick / dan de vrucht valt wat grooter / ende is goet van smaeck / ende wel-ruyckende.

Caoup is een Appel-boom seer gheliick van bladeren / dan dat syne wat breeder zijn / den bloesem geel met roodt ghemenght; de vrucht als een Oraengie / soo van katsoen als van smaeck / met keernen.

Euuauirap een grooten ende hoogen boom / hebbende klepne bladerkens ende roodtachtige bloemkens / ende een klepne vruchte wat grooter als Stekel-belpen / ende van 't selve maecksel.

Ama-uve is den Bijghe-boom in vruchten ende bladeren seer gheliick.

Goyaue ofte Morgoya is een soorte van heesters / welck hem om de boomen windt / hebbende bladeren van ghedaente als de Klockkens / een schoone bloeme / soo groot als de palm van een handt / hebbende veel spitse bladerkens als een Sterre / van een purpurachtigh couleur: de vrucht soo groot als een Ey / doch ronder / vol graintjens / ende buyten geel met groen ghemenght; is goet om te eeten als sy ghekoockt is / ende seer bequaem om te confijten.

Van Palm-boomen vindt men in dit quartier vijf soorten, de eerste genaemt Ouacoury, welck is den rechten Palm-boom daer de Pindo van komt / daer de Wilden hare logien mede decken; brenght langhe ende grove Noten voort / gheliick als Ganslen Eyeren / met een harde schorsse / daer vier oft vijf pitten in zijn / soo langh als een klepne vingher / seer goet om te eeten / ende de Indianen maecken daer soete ende goede olye van. Binnen de stam van den boom vindt men een wit mergh / soo groot als de dije / naer de proportie van den boom / welck de Wilden noemen Ouacoury-rovan; welck seer goet is om te eeten ghekoockt ende rauw.

Meuruty-vue is een ander soort van Palm-boomen / de vrucht is soo groot als een Ey / roodtachtich van schorsse met swart ghespickelt / binnen roodt met een pit die soet ende bequaem is ghegeten.

Ynaia is de derde soorte / van bladeren ende struyck de voorighe gheliick / dan brenght syn vrucht voorts in tossen / daer wel twee oft drye hondert van dese vruchten aen zijn / soo groot als Olijven / soo dat een man ghenoegh aen een heeft te draghen.

Carana-vue de vierde soorte heeft bladeren als de waepers die de Jonckvrouwen ghebruycken / de vrucht is gheliick een Pruyme van Damast.

Toucon-vue is van bladeren de twee eerste soorten gheliick / dan vol steeckelen / gheliick oock de struyck / soo dat men die moet wachten: 't herdt van 't hout is swart ende seer hardt / de Wilden maecken daer haer boghen ende swaerden af: de vruchten wassen mede in tossen ende worden ghenaemt Toucons, rondt ende geel van buyten als sy ryp zijn / de pit van binnen is seer wit ende soet van smaeck / ende goet om te eeten.

Pacoury een grooten ende hooghen boom / met bladeren als den Appel-boom / ende witten bloesem / ende een vruchte twee duysten groot / met een schelle een half duym dick / die ghekoockt ofte gheconfijt seer goet is om te eeten: ende twee ofte drye goede keernen daer in.

Vuaouassouran een grooten boom / heeft bladeren als een Peer-boom / ende witte bloesem / de vrucht soo groot als van Pacoury, met een geele schelle / soet van smaeck / met een steen gheliick de Perssen / met een pit wat grooter als ons Amandelen: ende van de selve smaeck.

Wamem-

Wamembec, van grootte / bladeren / ende bloeme / ende oock vrucht den Appelboom gelijck/ geel van couleur ende seer excellent; de pit en wordt niet gegeten wegen syn groote bitterheyt.

Copouih Ouassou is de Peer-boom van bladeren ende bloessem seer gelijck / dan de vrucht valt wat langher ende geelder / met dry seer harde steenen.

Copouih-aioup, van grootte als een Pruym-boom / ende bladeren als een Castanie-boom/witte bloem met geel gemenght/de vrucht als een klein geel Appeltjen/met een klein steen daer binnen / die goet is om te eeten.

Acaia is seer groot / van bladeren de Peer-boom niet ongelijck/ met roodtachtighe bloemkens / de vrucht als een klein Appeltjen/doch langher ende suer van smaeck.

Yacaranda de Pruym-boom seer gelijck / dan dat de bladeren breeder zijn: witten bloessem / ende de vrucht twee vuysten groot / goet om te eeten als sy gekoockt is: de Wilden maken daer Manipoy af/ welck is een soorte van pottagie die seer goet voor de Maghe is ende voedtsaem.

Onbou is de Mangaa van bladeren gelijck / draeght een vrucht als een Perse/van buyten ende binnen seer geel als sy ryp is: men moet die van rypte laten vallen / anders en is sy niet bequaem dan om verjups van te maecken.

Paioura draeght een vrucht als Apricocs, hoewel den boom niet soo groot is.

Vua-Caue is soo groot als een Appel-boom/de bladeren als een Oraengnie-boom/ de bloessem geelachtigh /de vrucht langh als een Ey / heel geel/ goet om eeten.

Pitom, van grootte/bladeren ende vruchte de Pruym-boom seer gelijck/dan dat de vrucht soeter is.

Avenonbouich Acaiou is den Appel-boom seer gelijck/dan syn vruchten zijn gelijck Pruymen / doch soeter / ende geel met een klein steentjen.

Yachicha den Pruym-boom seer gelijck/ met geele bloemkens / ende vruchten als Pruymen/gantsch geel / met een witte ende soete pit.

Voorts Cayoueen, Maukaievue die wepnigh verschillen van de voorgaende.

Ouagirou welckes vrucht mede is als een groote Pruym/ende roodt / wast meest langhs de Zee-custe in't landt/ende en wast niet hoogh.

Morecy wast mede in't landt / ende syn vrucht is wat suer van smaeck.

Amyiou heeft bladeren als een Peer-boom / doch wat langher/ witte bloessem/de vrucht als groote Appels / gelijck Comcommers gebult / is van smaeck als de Perlen.

Mourouré is de Pruym-boom eenighsints gelijck: heeft geele bloemkens/ende de vruchten als Kersen/ met langhe stelen / ende een kleyne steen/geel ende soet.

Vua-vyiou heeft langhe bladeren / blauwe bloemkens / ende een vrucht gelijck een Oraegnie-Appel/dan soeter van smaeck.

Vua Pirup is een steeckenden boom/heeft bladeren als de Note-boomen/ den bloessem van dry couleuren / geel/blauw ende roodt / de vrucht rondt als een Appel / ende goet om te eeten; ende komt niet voort dan ten tyde dat het reghent.

Onmery heeft een vrucht als een groote Peere: Arasa als een kleynen Appel / een van de beste vruchten als sy ryp is.

Pekey is soo grof dat twee oft dry mans die qualijck konnen om-vatten / syn bladeren gelijcken den Pruym-boom / de vrucht is twee vuysten groot / heeft een harde ende dicke schelle / ende daer binnen dry oft vier vruchten seer geel / van't maecksel van een Niere / wel-vieckendt / ende goet om eten / dan heeft van binnen een steen die seer steeckende is / soo dat men hem moet wachten in't eeten.

Daer zijn noch andere meer die wy om niet te langh te maecken / sullen voorby-gaen; wat dese hier by de Franchoysen verhaelt / belanght / achte ick dat de namen verandert zijn / door dien sy in de Fransche Tale niet soo wel en konnen upt-ghedruckt worden / by ghebreck van de W. die dese Natien familiarer schijnt te wesen.

Het dry en twintichſte Capittel.

Beſchrijvinghe van eenighe ſonderlinghe Kruyden ende aerdt-vruchten die op dit Eylandt groeyen: ende van 'tghevoghelte.

ONder de krupden ende aerdt-vruchten die leer vele in dit Eplandt ende Landen daer ontrent woꝛden ghevonden/is wel de booꝛnaemſte de Ananas, de welcke bp anderen ghenoegh is beſchꝛeven. De Karouata is de Ananas ghenoeghſaem ghelijck/ heeft bladeren die wel een elle langh zijn ende twee duymen bꝛeedt/leer dick ende dóſteligh aen bepde zijden; in't midden van de plante/ ontrent twee voeten van de grondt/ zijn vier oft vijf doulijn vꝛuchten/d'een teghen d'ander aen-gheperſt/ een vinger lanck/ van 'tkatſoen van een dꝛp-kantighe Pyramide, van binnen ende bupten geel/ende leer delicaet om t'eeten.

Yarammacarou is een leer vꝛeemde ende monſtreuſe plante/ dicker als de dieje/ende thien oft twaelf voeten hoogh/hebbende twee ofte dꝛp tacken bp naer van de ſelve dickte ende grootte; is ſoo teer datmender wel twee ofte dꝛp teſſens met een ſwaerdt ſoude af-houwen; van bupten groen ende van binnen wit/ en heeft gheen bladeren/ dan dooꝛnen ſoo langh als een vingher; de bloem is Carmoſijn-roodt met blaeuw ghemenght/ daer een vꝛucht upt komt die ſoo groot is als een vupſt/ bupten gantſch roodt/binnen wit/vol klepne koꝛreltjens die men mede eet/ ende is leer ſoet ende aenghenaem/ hebbende bp naer de ſmaeck van de Aerdt-beſpen van ons Landt.

Gyromon is een plante die 'tbladt ende de bloem heeft gheliick de Citrullen: de vꝛucht is wat plat in't ronde/en groot: de ſchelle is leer tender ende delicaet/ende is een goede koſt als ſp ghekoockt zijn.

Taker ofte Kaker is bp naer als de booꝛgaende plante/ dan dat de vꝛucht langher is ende grooter/ ende de ſchelle harder.

Vua-een is een ſooꝛte van Meloenen grooter als een hooft/gantſch groen van bupten ende maſſif van binnen/ wit van ſpijſe met ſwarte coꝛreltjens vermenght/vol van leer ſoet ende aenghenaem ſap/ ſoo datmenſe raeuw eet gheliick als de Appelen: over midden gheſneden ſmelt gantſch wegh/ en verandert in water: ende als men daer een gat upt-hoolt/ ſoo woꝛdt 'tſelve ſtracx met water verbult/ welck ſoo ſoet is als Supcker/ende ververſcht leer.

Commanda Ouaſſou zijn leer groote Boonen/ dan plat/men vindter daer veele/ende van allerhande couleuren.

Commanda Miry zijn haer Eerten die achthien ende twintich in een haulve waſſen/zijn langh ende niet rondt/en beter van ſmaeck als de onſe.

De Patates noemen ſp daer Yeteuch, die ghenoegh bekent zijn/ende waſſen daer leer overvloedigh van veelderhande couleuren.

Cara zijn mede woꝛtels/ dan zijn vaſter als de Patates, ende niet ſoo goet.

Taya Ouaſſou is rondt/wit ende gheliick een groote Rape/ghekoockt zijnde is leer goet ende ſmaeckelijck.

Mandouy is een klepn woꝛtel/welck in de grondt woꝛdt gevonden/langh ende dick als een duym/ ende klepne Noten daer men dꝛp ofte vier pitjens in vindt die goet zijn om te eeten.

Manioch welck is de woꝛtel van een plante die ſp noemen Manieup: welck de bladeren heeft als een Vijghe-boom: is een dicke woꝛtel: de Indianen maecken daer meel af/ welck haer dient booꝛ bꝛoodt: Macachet Manioch éte, ende Manioch-cave, zijn al woꝛtelen die wepnigh verſchillen/ende al tot 'tſelve ghebꝛupkt woꝛden: gelijck oock Uſenpopouytan, welck roodt is ende van 'tſelve ghebꝛupck.

Lery die mede een deel van dit ghevogelte beſchrijft, ſegt dat de Breſilianē met een algemeynen

Neffens de krupden ende woꝛtelen booꝛ-ſchꝛeven is aen-merckens weerdigh de groote menichte ende verſchepdenheydt van 'tghevoghelte/ welck in dit Eplandt ende de Landen daer ontrent woꝛdt ghevonden; van welcke wp eenighe hier koꝛtelijck ſullen aenroeren. Eerſt ſoo heeft men hier veel ghevoghelte welck op den roof leeft/onder de welcke upt munt een ſooꝛte welck ſp noemen Ouyra-Ouaſſou, is tweemaels grooter als een Arendt/ ſchoon van veeren/ ende ſoo machtich dat ſp een Schaep wech nemen ende verſcheuren/ ende de menſchen ter aerden vellen/ ende de Harten ende Hinden aen-taſten; ende noch een ſooꝛte die niet minder en is van grootte ende krachten/

Digitized by Micro

krachten / welck ſy noemen Ouyrata Ouyran ; ende een derde die ſy noemen Ouyra Ouaſſou Pouytan ; ende andere meer / die ſommighe ſoo groot zijn als Arenden ende eenighe wat klepnder / al van ſonderlingh katſoen ende ſchoon couleur van veeren. naem de voghelen noemen Oura.

Van Papegaeyen iſſer een wonderlijcke verſcheydenheyt in grootte ende ſchoonheyt van plupmen ; waer van eenighe heel groot zijn ende andere klepn / ende al ſeer bequaem om te leeren ſpreecken / ſoo dat het te verwonderen is. Alle deſe zijn meeſt goet om te eeten ; voorts ſoo hebben ſy daer een Voghel die ſy noemen Moyton, ſoo groot als een Paeuw / met een hooghen top op 't hooft / ende het ghantſche lijf met ſwarte ende witte plupmen bedeckt / ſeer ſchoon om te lien ende oock bequaem om te eeten ; van deſe zijnder oock eenighe ſoorten. Andere die de Faſanten gelijck zijn die ſy noemen Iacou ende Iacou Oubouyh ende Aracouan, al met veeren van ſonderlinghe couleuren. Andere die de gheelijckenis hebben van Perdrijſen dan ongelijck grooter als de onſe / als daer zijn Nanbou, ende Nanbou Ouaſſou, ſoo groot als een Capoen / met blaeuwe plupmen ende Eperen / Nanbou-Im, Macoucaovâ.

De Toucan is van de groote van een Ringh-dupve / dan heeft een beck die wel acht oft thien dupmen langh is / ende wel dry vingheren breedt ; draeght voor de borſte een krop / die wel dry ofte vier vingheren breedt is van een ſchoon Oraegnie couleur / met ſchoon Carmelijn-roodt om-ringht ; de reſte van de borſt ſchoon wit / ende op den rugge ſchoon roodt / de vlercken ende ſteert heel ſwart / ſoo datſe ſeer ſchoon om ſien is / ende van de beſte om te eeten : van deſe iſſer noch een ander ſoorte die ſy noemen Ouaycho ; wat verſchepden van couleur van beck / welck roodt ende geel is.

Ourou is van de grootte van een Perdrijs / met een kam op 't hooft als de Hanen / de plupmen roodt / ſwart ende wit : ende een ander van de ſelve naem de Quackelen ſeer gheliick / dan wel tweemael ſoo groot. Daer zijn oock eenighe van de grootte van de Dupven van ſonderlinghe veeren / als de Tata Ouyra Ouaſſou, ende Tata Ouyra Miry, ende Aroumara ende diergheliicke. Men vindt daer oock eenighe die gantſch klepn zijn ende niet veel grooter als de Pepels / welck ſy noemen Iapyy ende Ouenonbouyh, die ſonderlingh zijn van veeren ende beck. Eenige Nacht-vogelen / ende onder andere Andheura, welc zijn Vleer-muyſen / dan grooter als de onſe / die groot gelupdt maken / ende 'snachts de lieden komen bijten ende 't bloedt upt-ſupghen / ſoo dat men het qualijck kan ſtelpen. Van Water-vogels heeft men daer ooc veelderhande ; Ouara, Tamatian eñ Ouacara-on die al de gedaente hebben van Windt-vogels / die de Franſoyſen noemen Corlieu, dan datſe van verſchepden ende ſchoonder veeren zijn ; deſe vindt men met menichten ontrent den oever van de Zee / ende veel ander ſoorten meer. Men heeftter oock eenige vogels die meeſt langhs der aerde loopen / gelijck daer is welc ſy noemen Yandou, een ſoorte van Struys-voghels grooter als een man / die hoewel ſy niet en vliegen / niettemin ſoo ſnel in 't loopen zijn / datmenſe niet en kan onderhalen. Salian ſoo groot als een Calcoenſchen Haen / met langen bec ende beenen als een Opevaer / die niet over twaelf oft vijfthien paſſen kan vlieghen / maer loopt ſoo ſnel dat de Honden die niet konnen volghen. Men heeftter Calcoenſche Hanen ende Hinnen die ſy noemen Araignan ; ende menichte van gemepne Hoenders de onſe niet ongelijck / die ſy noemen Ouira Sapoukay. De Ganſen noemenſe Upéc, ende zijn ſchoonder eñ beter van vleeſch als de onſe. De Eenden noemenſe Potiry, zijn grooter als de onſe / eñ ſchoonder van veeren. De Ringh-dupven noemenſe Picaſſou, ende de gemepne Picaſſoutin.

Het vier en twintichſte Capittel.

Beſchrijvinghe van de viſſchen die in de Zee ende Rievieren worden ghevonden by 't Eylandt MARAGNAN ende daer ontrent.

DE Zee ende ſoete wateren zijn ſeer viſch-rijck in dit quartier / van welcke viſſchen wy eenighe hier ſullen verhalen. Men vindt daer ſeer groote Zee-Kalveren die men elders in Indien Manati noemt / ende deſe Wilden noemen die hier Ouâraouâ. Pyraon is wel ſes voeten langh / ende grover als een ton / heeft heel ſwarte ſchobben ende ſoo groot als een handt ; is ſeer goet om te eeten.

Pirapem ofte Camouroupouy is van gheliicke grootte ende maeckſel / dan ſyn ſchobben zijn nerghens naer ſoo groot. Ouyry dry oft vier voeten langh / met een breedt hooft ; met twee ſcherpe vinnen op den rugghe die wel een halve voet langh

zijn / ende ſeer ſteeckende / de ſteeck is ſorghelijck / is anders een van de beſte viſſchen Men vindt van deſelve ſoorte in de riviеren die naer Muſcus riecken.

Oury- Iouue is de voorgaende gelijck dan datſe heel geel is.

Ouacara is den Elft ſeer ghelijck / dan is ſoo graetich niet / ſoo datſe beter is.

Ouatoucoupa is een ſchelp-viſch / twee voeten lanck / geel op 't hooft / ende goet eeten.

De Paraty ende Pira Couaue zijn ghelijck die de Franchoyſen noemen Mulets.

De Camboury Ouaſſou is een viſch ontrent vier voeten langh / ende 'thooft als een Vercken / met een geele ſteert ende vol ſchobben.

Yaucbouyre is een plat-viſch / 'tfatſoen van een Roch / dan veel grooter / is wel twee vademen langh ende breedt / ende wel een voet dick / met een ſteert wel anderhalf vadem langh / met een ſcherpe pinne in 't midden meer als een vingher lanck; de wonde daer met ghegheven / is ſoo ghevaerlijck dat men dickwils ghenoodſaeckt is de ghewonde partije af te ſetten.

Narinnary is een plat-viſch als de voorgaende / ſes voeten langh ende breedt / met een ſteert wel een vadem lanck / met een ſcherpe pinne een groote voet lanck / ende alſoo ſorghelijck als de voorgaende / heeft ſwarte ende witte ſtrepen.

Ouara is een plat-viſch twee voeten langh ende een breedt / argentin van couleur met geele vinnen.

Acara Ouaſſou is een ander plat-viſch dry voeten langh / ende breet naer advenant / ſwart ende vol ſchellen; Acara Peue is wat klepnder ende ghelijck de voorgaende: ende Acara Poytan gelijck de voorgaende dan met roode ende witte ſtrepen / ende Acara Pourourou met geele ſtrepen / anders ſwartachtigh: ende Acaraiou een voet langh / vol ſchellen / ende een groen hooft / boven geel ende onder wit.

Aramaſſa een plat-viſch ghelijck een Tonghe / twee voeten langh / ende breedt naer advenant / dry vinghеren dick / den buyck wit ende den rugghe ſwart / goet eeten.

Araouaoua is wel acht voeten lanck / met een harde huydt ende een ſwaert aen den kop wel twee ofte dry voeten lanc / daer hy d'andere viſch mede doodet. Ende Panapan ghelijck de voorgaende met een ſwaerdt twee voeten lanck.

Pacamo ſonder ſchellen / grijs van couleur / twee voeten lanck / met een ſeer groot hooft naer proportie van 'tlichaem / wordt onder de rodtſen ghevonden.

Caramourou ghelijck Palinck anderhalf vadem langh / wordt mede onder de rodtſen ghevonden; ſyn beet is ſorghelijck / is anders goet eeten.

Tinmocou Ouaſſou ghelijck een Palinck / dan wit ende wel twee vadem lanck / ende dick naer advenant / met een beck als de Snoeck een voet lanck.

Panyanaiou ghelijck de voorgaende / dan dat ſyn bovenſte van ſyn hooft langher is als 'tonderſte.

Onder de riviер-viſch is aen-merckens weerdigh de Pourake, welck wel vier voeten langh is / ghebigarreert van couleur met blaeuw / roodt / groen ende wit / ende ontſtelt hem van groen ſlaghen met een rappier door dien het hem niet en quetſt; dan ſoo hy hem in 't ſlaen verroert / ſoo veroorſaeckt hy de ghene die hem ſlaen ſulcken pijne in den arm / dat men daer van ter aerden valt.

Caurimata is de Carper ſeer ghelijck / dan langher ende breeder / ende is een van de beſte viſſchen die men ſoude konnen eeten.

Yaconda is wel dry voeten langh / vol ſchelpen / ende met geele / roode ende witte ſtrepen. Pyrain een voet lanck ende een half breedt / ſonder ſchelpen / geel ende root van verwe / met ſeer ſcherpe tanden die als een ſchaer ſnijden; ghelijck oock Opean.

Tarehure is ghelijck de Paraty, dan dat hy gractigher is / en heeft oock ſcherpe tanden; ghelijck oock de Ierou, dan dat ſy een blaeuw ende ronder hooft heeft / ende een roode ſteert.

Tamoata is maer een halve voet lanck / vol ſchelpen; geel van viſch / ende van goede ſmaeck.

Sarapo is de Lampreyen niet onghelijck / dan is wat breeder en langher van ſnupt.

Men vindt daer oock diverſche Crabben ende Creeften / noemen die Ouegnonioin, die heel blaeuw zijn met langhe ſcheeren: andere noemen ſy Ouſſa, met rupghe beenen ende roodt / men vindtſe aen de wortel van de Apparitures.

Ouca Ouaſſou zijn groote Creeften die men vindt op de klippen onder d'Oeſters.

Aouara Ouſſa zijn witte Kreeften / ende grooter als een vuyſte / die ſeer begeerigh

zijn

zijn naer't Ambergris, welck sy in haer holen draghen met groote stucken.

Ouraroup zijn Kreeften die men niet en vindt dan in de rievieren.

De Crocodilen noemen de Wilde Gacare, ende men vindter heel groote.

Men heeft daer oock veel Oesters / grooter als de onse / ende smaeckelijcker: sy noemen die Kery: wallen daer oock aen de tacken van de boomen / die aen strandt staen / welck sy noemen Apparitures: de Mosselen noemen sy Xerourou, zijn grooter als de onse / ende een ordinaire voetsel van de Wilden.

Ten tijde dat het daer veel reghent / soo komen daer veel staende poelen van reghenwater / daer seeckere vischkens in groepen / ontrent een voet langh / die seer goet zijn om te eeten / ende worden by de Wilden op-ghevanghen teghen dat dese poelen verdrooghen / welck ghelchiet alle jaer als 'treghenen op-houdt; ende dese vischkens groepen eicke reys als 'twater komt / weder van selfs aen.

Het vijf en twintichste Capittel.

Beschrijvinghe van de vier-voetighe Dieren die op't Eylandt MARAGNAN ende 'tvaste Landt worden ghevonden.

HEt ghetal van de vier-voetighe Dieren is wonder groot / wy sullen alleen eenighe van de vreemste hier aen-roeren: Harten ende Hinden zijn daer gelijck als de onse; sy noemen die Souassou Aper: menichte van Wilde Geyten: een soorte van Wilde Verckens / welck sy noemen Taiassou, klepnder als de hier-landtsche / met een gat op den rugghe / als een tocht-gat daer goeden reuck upt-komt / zijn daer by menichten: daer zijnder oock grooter als de onse / die sy noemen Tayassou-etè. Lery beschrijft oock den meesten deel van dese beesten in syn 10. cap.

Men vindt daer menichte van Yser-verckens diese noemen Coendou, met langhe schichten / ende groot van lijf / by naer als een wildt Swijn.

Tamandova is een Dier soo groot als een Peerdt / met een hooft als een Vercken /ooren als een Hondt / met een snavel seer spits ende wel een voet lanck / lange ende smalle conghe / 'thayr als een Peerdt / voeten als een Os; leeft op Mieren die't weet te vangen met syn conghe te steecken in de holen van de Mieren: en wordt by de Indianen niet gaern ghegeten.

Tapiyre-ete zijn ghelijck Wilde Koeyen / dan hebben langher oozen / korter beenen ende steert / en scherper tanden / ende gheen hoornen: men vindt daer Bezar in.

Tatou heeft 'thooft ende voeten ghelijck een biggelken / de ooren ghelijck een Haelewint / de steert langh / al gewapent met groote schelpen van wit ende swart couleur: van dese zijnder diverschye soorten / als Tatou Ouassou, welck soo groot is als een Schaep / ende Tatouete ghelijck een Vosch: Item Tatou Apar, Tatou Ouainchun ende Tatou Miri, welck al wat verschillen in groote ende in har dichept van schellen.

Couaty is gelijc onse Vossen / dan dattet soo grooten ende dichten staert niet en heeft.

Pac is wat grooter als de voorgaende / is gantsch rondt met een kort en dicken kop / klepne ooren / de steert maer een vingher lanck; kort hayr / swart en wit geteeckent.

Agouty ghelijck een Biggelken / dan 'thooft treckt meer naer een Radt / korte steert / ende seer dicht hayr van rosachtichte couleur.

Tapity zijn de Hasen ende Conijnen van ons landt seer ghelijck; daer zijn diverschе soorten / als Ponnare die een steert hebben een halve voet langh / ende Amoco en Sauia die gantsch gheen en hebben.

Onder de wreede Dieren mint de Ianouare upt / welck een soorte van Vossen is soo groot als een Enghelschen Dogh / met een schoon vel ende fraey geteeckent: Souassovaran een soorte van Lupards van de selve groote ende fraey gheteeckent / ende Margaia, welck is een soorte van Wilde Katten / die een seer schoon vel hebben.

Unau is een monstreus Dier / heeft een rondt hooft by naer gelijck een mensch / grof ende grijs hayr; vier beenen daer't hem wepnigh met behelpt / dry klauwen aen elcke voet een vinghers lanck / dicht by een / daer't mede klavert: anders kruypt het over de aerde / ende eet oock aerde; als het op een boom is ghe klavert en komt daer niet af voor dat het al 'tloof heeft af-ghegeten: is soo traegh in syn kruypen ende klaveren / dat men het daerom de naem van Iupichept heeft ghegeven.

Men heeftter veel soorten van Apen ende Meerkatten / groot en klepn / van verschepden couleuren

couleuren / ende eenighe ſeer aerdigh: noemen die Ouarive; Cay Ouaſſou; Cayon die ſwart zijn/ende een langhen witten baert hebben. Cay-miry ende Sapaiou, die ſeer aerdigh zijn. Tamary heel kleyn ende aerdigh: Marikina; Ioupara; ende Sagovy van een argentin couleur/de kleynſte ende aerdighſte van alle de reſte.

Haer Honden die ſy noemen Ianovâre zijn ghelijck ons Haſe-winden / dan wat kleynder / ende zijn ſeer beguaem tot de jacht.

Onder de kruppende dieren hebt ghy daer Boy-ete, welck wel twee vadem langh is / ſonder beenen / met een fraey gheſchilderde huydt; heeft maer vier tanden / dan wel ſcherp/met twee pijltjens aen de tonghe/ daer't gheweldigh mede ſteeckt / ghelijck ook met de ſteert; maeckt een ſorghelijcke ende bynaer doodelijcke wonde: aen t'eynde van de ſteert heeft het een blaeſken welck ghelupdt maeckt ghelijck als oft vol Erten was/ ſoo dat men daer door ghewaer ſchout wordt om hem te wachten.

Voorts zijn daer noch eenighe andere Slanghen ende Serpenten / die ſy noemen Iouboy, Tara-gouyboy ende Tarehuboy, welck de Indianen ſomtijts wel eeten: ghelijck ſy ook doen de Padden / welck ſy noemen Courourou, ende vallen daer heel groot.

Men heeft hier ook die ſoorte van Vlopen die ſy in Hiſpaniola noemen Nigua, ende hier noemen de Wilden die Ton; deſe doen de menſchen groote quellinge aen / als men die niet by tijdts hem quijt en maeckt; de Wilden ghebruycken daer de olye van den Palm-boom teghen / ende Roucou ende Ouroucou verwe.

Het ſes en twintichſte Capittel.

Beſchrijvinghe van 't volck van de Lande, haer af-komſte, gheſtalte ende manieren ende andere qualiteyten.

DE Indianen van de Maragnan verhalen dat daer ontrent den Tropicus Capricorni een fraey Landt leght / welck ſy noemen Cayeté, welck is te legghen groot Foreſt / door dien daer een groote hollchagie is van ſeer hooghe ende groote boomen/ daer ſy eertijdts hebben ghewoont; ende voerden den naem van Toupinambas, door dien ſy van de ſtrijdtbaerſte volckeren waren van dat heel ghewest / welcken naem ſy tot noch toe behouden. De Portugelen haer meeſter ghemaeckt hebbende van de Cayeté, deden haer beſte om dit volck mede onder ſlavernije te brenghen / dan deſe Toupinambas 't ſelve niet kommende verdraghen / retireerden haer voor eerſt in de hollchen; dan haer ſelven daer mede vervolght vindende by haer vpanden / zijn ſoo verre voortghetrocken tot dat ſy ghekomen zijn tot aen de Zee / alwaer eenighe haer hebben neder-ghellaghen langhs den oever van de Zee; welck om dier oorſaeck haer noemen Paranan Eugouare, dat is bewoonders van de Zee; andere hebben haer woninghe ghenomen op den grooten bergh Ibouyapap, die haer noemen Ibouyapap Eugovare; andere in't groote Eylandt Maragnan, welck Maragnan Eugovare worden ghenaemt: andere langhs de rievière Taboucourou, welck haer noemen Taboucourou Eugovare; gelijc die langhs de rievière Miary woonen/Miary Eugovare, ende ſo voorts eenige te Para naer't Ooſten toe / ende te Para naer t'Weſten toe / ende te Cayete aen den oever van de Zee; behoudende niet te min al t'ſamen de naem van Toupinamba. Eenighe van de Oudtſte ghedencken noch / datſe naer haer komſte in dit Landt een groote feeſte aen-rechten / welck ſy noemen Caoven, alwaer de voornaemſte vergadert zijnde / ende nu droncken gheworden zijnde / een vrouwe heeft een van de compagnie komen ſlaen / waer door ſulcken ghevecht onder haer is ontſtaen / dat ſy gantſch onder den anderen verdeelt zijn/ende groote vpanden ghewonden/ſoo dat ſy malkanderen daer naer ghenaemt hebben Tobaiares, welck is ſoo veel te legghen/ als ghy zijt mijn vpandt ende ick de uwe; ende zijn ſoo op malkanderen verbittert/dat ſy malkanderen eeten ende verſlinden.

Deſe Toupinambas zijn doorgaens van middelbare ſtature / hoewel men der ook vindt die heel langh ende vroom zijn: zijn meeſt Camuz van Neuſe / welck komt by de Vroe-vrouwen die dat ſoo maken in de geboorte: gaen recht op haer leden/ende zijn ſeer ſterck / ſoo dat ſy ſeer ſware laſten konnen draghen: zijn wepnigh ſieckten onderworpen / door dien ſy matigh zijn in haer eeten / ende ghenieten een ghelonde Lucht/

ſoo dat

Digitized by Micros

loo dat sy ghemeynlijcken oudt worden sonder dat sy grijs ofte kael worden: ende de vrouwen kinderen daer tot haer tachtentich jaren ende ouer: de kinderen worden wit gheboren / dan door het strijcken met olye ende Roucou worden sy bruyn / ende van een Olijf-verwigh couleur; zijn anders van leden wel ghemaeckt / ende fraey van aensicht; hebben een ghewoonte van 'thayr allenthalven uyt te trecken / uyt-ghenomen op 'thooft: welck gladt is / ende niet ghekruld / als dat van de Mooren: de mans koyten haer hayr voor / ende latent tamelijck lanck aen de ooren ende achter; de vrouwen draghen lanck hayr tot haer middelt / ende zijn curieus in 'tselve te kemmen / ende te strijcken met Roucou, welck sy weder wassen met Ouapacari water / welck een wortel is die een schuym van hem geeft ghelijck de Zeepe. Hebben een vreemde maniere van de onderste lippe door te boren ende een gat in te maecken / daer sy een groen steentjen oft pets anders in draghen: eenighe maecken oock gaten in haer neus / ende draghen daer beentjens ofte houtjens in. De vrouwen en door-boren de lippe niet / maer wel de ooren / ende draghen daer rollekens van hout aen / daer sy wonder mop mede zijn: De Toupinambas gaen gantsch naeckt / sonder eenighe schaemte te hebben: schilderen haer lichaem met diversche couleuren ende figuren; ende de beenen maecken sy swart met 'slap van Iunipap.

Eenige mans graveren haer huydt met pet scherps / ende weten daer wat in te strijcken / soo dat het graveersel nimmermeer en vergaet / ende is onder haer een teecken van groote couragie.

Op haer Feesten vercieren sy haer met pluym-werck van diverschc couleuren / welc sy seer aerdigh weten by den anderen te brenghen: maecken daer bonetten af die sy noemen Acangoap, ofte Acan Assoyave; ende kroontjens die sy noemen Akangerar; ende kraghen die sy noemen Aiouacara: ende heel mantels die sy noemen Assoyaue: ende koussebanden diese noemen Tabacoura: maecken die oock van Cottoene gaern / ende hanghender seecker Noten aen / daer sy steentjens ofte pet anders in doen welck ghelupdt geeft / ende noemen dese banden Aovay, maecken oock arm-ringhen van pluymen die sy noemen Mapouyh Couay Chovare, ende groote pluymagien op 't hooft / welck sy noemen Yandou-ave.

De ghetroude mans / ende insonderheyt de oude lieden decken oock haer Schamelheyt met een lapken roodt oft blauw Laken / welck sy om haer middelt binden met een Cottoenen draet / noemen dat Caraiove.

Dit volck houdt hem soo naer de Zee als sy immers konnen / om de visscherijes wille / ende veranderen alle vijf oft ses jaren van plaetse / behoudende evenwel de naem van haer Dorp; de mans moghen wel veel vrouwen hebben / dan de vrouwen moeten haer houden by eenen man; ten zy datse van een scheyden / welck sy om lichte oorsaken dickwils doen.

Sy hebben haer bedden van Cottoen / welck sy noemen Yni, ende worden tusschen twee staecken ghehanghen / soo datter maer een in kan legghen. Onderhouden groote vriendtschap onder den anderen / ende tracteren haer Gasten wel op hare wijse: dan zijn teghen hare vpanden wonderlijcken wreedt ende wraeck-gierigh; ende voeren doorgaens oorloghe met haer ghebueren / alleen om haer te wreecken over d'een oft d'ander leet dat haer oft haer voor-ouders is ghedaen: haer voornaemste wapenen zijn boghen die sy noemen Ouyrapar; ende de pijlen Oouue, ende oock Tacouart: dooden ende eeten haer ghevanghen / naer dat sy die ghemest hebben.

Haer ordinaire voetsel welck sy ghebruycken in stede van broodt / is seecker meel / welck sy maecken van de wortels van Manioch, Macachet, ende Manioch-ete, ende noemen 'tselve Ouy; van't slap maecken sy een potagie / welck sy noemen Manipoy; ende van't grondt-sop seeckere koecken die sy noemen Cassave: maecken van de selve wortelen noch een ander meel / welck sy noemen Cayman: voorts eetense alderhande visschen / voghelen / ende vierboetighe dieren / meest gherooft op haer Boucans, ende drincken water. Haer voordere manieren ende doen kan men lesen by Lery, ende insonderheydt in de Historie van de Capuchins, daer wy 'tvoorgaende uyt hebben ghetrocken / op dat wy het hier niet te langh en maecken.

Het leven en twintichſte Capittel.

De gheleghentheyt van TAPOUYTAPERE ende COMMA, welck zijn aen 't vaſte Landt gheleghen.

TApouytapere is een andere woon-plaetſe van de voorſchreven Topinambas, aen 't vaſte Landt/ by het Eylandt Maragnan gheleghen naer 't Weſten toe/ zoo dat men 't ſelve quartier ſien kan van 't Fort S^t. Louis, welck de Franchoyſen hebben gheleght op 't Eylandt Maragnan, welende niet over drie oft vier mijlen van 't Eylandt verſchepden door de Zee die tuſſchen beyden leght. Het en is wel gheen Eylandt/ doch evenwel als de Zee heel hoogh loopt/ zoo is het mede gantſch met water omringht; maer als 't water af is gheloopen/ zoo en iſſer gheen water dan aen de voorſchreven zijde/ ende voorts iſt vaſt landt ofte zandt/ welck men droogh voet kan over gaen. Den hoeck van dit landt maeckt de Weſterlijcke Cape van de Baye van Maragnan, welck derhalven by de Franchoyſen werdt ghenaemt Cap de Tapouytapere, ende vervolght met ſyn cuſte tot in 't binnenſte van de Baye van Maragnan. Dit landt en is wel zoo ſtereck niet als 't Eylandt/ maer is luſtigher ende overvloedigher. Daer zijn in dat gheweſte vijfthien oft twintich Dorpen / van welcke wy de voornaemſte hier ſullen noemen.

De vermaerſte ende eerſte vlecke wordt ghenaemt Tapouytapere naer de naem van de gantſche Provincie/ ende is zoo veel te ſegghen als de oude woon-plaetſe van de Tapouys. De tweede werdt ghenaemt Sery-ieu: de derde/ Ieneupa-eupé: de vierde/ Meureutieupé: de vijfde/ Caagouire: de ſeſte / Pindotuve: de ſevende / Aroueupe: de achſte/ Tapouy-tiningue: de neghende / Eugareté quirave: de thiende/ Oroboutin eugouave. Ende in alle deſe Dorpen woont meer volcks als wel in de Dorpen op 't Eylandt Maragnan.

Wat voorder van Tapouytapere naer 't Weſten toe is een riviere gheleghen die ſy noemen Comma; 't Landt daer ontrent is ſeer ſchoon ende aenghenaem/ende onghelijck vruchtbaer ende overvloedigher als 'tgroote Eylandt van Maragnan: ende is oock beter bewoont van de ſelve natie van Indianen die te Tapouytapere, ende op 't Eylandt Maragnan woonen; ende heeft oock vijfthien oft ſeſthien Dorpen / van welcke de naervolghende de voornaemſte zijn. Het principaelſte Dorp daer de Provincie naer wordt ghenaemt is Comma, welck zoo veel is te ſegghen als plaetſe om te viſſchen: het tweede wordt ghenaemt Ianovacovare: het derde Tauapiap: het vierde/ Couy-Ieup: het vijfde/ Arouypé: het ſeſte/ Taeuouaio: het ſevende/ Pacouripanam: het achſte/ Aouayeuve: het neghende/ Maecan: het thiende / Couremaeta; welck is zo veel te ſegghen als de riviere van de Couremans, welck is de naem van 't inkomen van de riviere van Comma: het elfde Yapieuve. Alle deſe Dorpen zijn veel beter bewoont als die van 't Eylandt Maragnan; ende alle deſe Volckeren van deſe drie Provincien Maragnan, Tapouytepere ende Comma, zijn vrienden ende bondtghenoten teghen alle andere natien die haer vpanden zijn.

Van Comma tot Cayete toe (welck leght dicht by de groote riviere Para, ontrent de tachtentich mijlen ofte meer van 't Eylandt Maragnan) legghen noch veel Dorpen van deſe Indianen Topinambas, die op 't vaſte landt woonen langhs de cuſte van de Zee. In de Provincie van Cayete woonen mede de Topinambas, ende hebben daer wel 20. oft 25. Dorpen die vol volcks zijn.

Het acht en twintichſte Capittel.

Kort verhael van 'tghene eenighe jaren ghedurende by de Françoyſen is voorghenomen in dit quartier; ende van den Bergh IBOUYAPAP.

EEr wy van hier ſchepden ſullen wy in 't kort verhalen 'tghene by de Franchoyſen is voor-ghenomen in dit quartier/ ghelijck 't ſelve wordt beſchreven by den Capuchijn Claude d'Abbeville. In den Jare 1594. hadde een Franſman met namen

Capitepn

Capitein Riffaut dry ſchepen toe-gheruſt om yet ſonders upt te rechten op de Landen van Braſil, daer toe genoot zynde van een van de Wilde van 't lant genaemt Ouyrapive, die daer in 't landt veel vermocht: dan door oneenichept van ſyn volck/ende verlies van ſyn principaelſte ſchip ghediſcourageert zynde/ keerde hy weder naer Vranckryck/ende was ghenootſaeckt eenigh van ſyn volck daer aen landt te laten/ende onder andere een jongh Edelman Monſieur de Vaux, de welcke hem met andere onder de Wilden ſoo droegh/dat ſy groote gheneghenthept kreghen tot de Franchoyſen/ende verſochten dat een perſoon van qualitept upt Vranckryck mocht ghelonden worden om haer teghen haer vyanden te beſchermen/preſenterende oock ſulcx het Chriſten gheloove aen te nemen. Monſieur de Vaux in Vranckryck weder gekeert zynde/ verhaelde de gantſche gheleghenthept aen den Koninck Hendrick de Groote, de welcke om ſeecker van alles onder-recht te worden/ Sr. de la Ravardiere met deſen de Vaux ſondt naer 't Eylandt Maragnan, met belofte op ſyne koſten de ſaecke voor te nemen/ in ghevalle de gheleghenthept ſulcks wierdt bevonden als die by de voorſchreven du Vaux was voor-ghegeven.

La Ravardiere nam de reyſe aen/ ende naer dat hy ſes maenden hadde vertoeft op 't Eylandt Maragnan ende de landen daer ontrent/ende alles neerſtich onder-ſocht/keerde wederom naer Vranckryck om ſyn Majeſteyt van alles te onder-rechten. Dan alſo de Koninck daer en tuſſchen verhoort was/ ſoo bleef dit werck ſteecken tot in den jaere 1611. Ravardiere nam eerſt in Compagnie Monſieur de Raſilly, ende daer naer mede den Baron van Sanſi; ende verſochten van de Koninginne Moeder eenighe Capuchinen om die te ghebruycken tot het bekeeren van de Wilden; ghelyck haer dan vier wierden by den Provinciael van Parijs toe-geſtelt/ daer deſen Claude d'Abbeville een van was.

Sy vertrocken van Cancale een haven van Bretaignien den 19. Marr 1612. met dry ſchepen; dan door extraordinaire onweder waren ghenootſaeckt in Enghelandt aen te loopen; ſchepden weder van Pleymouth den dry en twintichſten April; paſſeerden tuſſchen Fortaventura ende groot Canarien den ſeventden May: ende den elfden quamen ſy aen Rio del Oro onder den Tropicus van Cancer, ende liepen ſoo voorts langhs de cuſte van Africa tot onder de Linie; den ſeventhienden Iunius waren ſy op de hooghte van vier graden by Zuyden de Linie: ende den dry en twintichſten saghen ſy de Eylanden van Fernand de Lorohna, ende ſetten het daer: Bleven daer-tot den achtſten Iulij; den elfden begonnen ſy het vaſte landt van Braſil te ſien / ende quamen op de middach ontrent den in-bocht van Moucouru, ende loopende langhs de cuſte / saghen den twaelfden ſmorghens een hooghen ſteylen bergh / ende loopende langhs leegh landt quamen ſy aen Cap de la Tortue, welck van deſen bergh verſchepden is vyfthien mylen/ op de hooghte van twee graden ende twintich minuten by Zuyden de Linie: 't Compas varieert daer thien graden ende een derde. Laghen daer tot den vier en twintichſten Iulij, ende quamen den ſes en twintichſten aen het Eylandt van Santa Anna, ende ſoo voorts aen het Eylandt Maragnan, al waer ſy om andere dinghen voor by te gaen/een Fort maeckten aen een ſeer bequame plaetſe/ op een hooghen bergh ende by de principaelſte haven van dit Eylandt/ ende neffens twee diepe rievieren die onder deſen bergh in de Zee loopen: ende vonden middel om twee en twintich ſtucken ghelchuts daer op te brenghen tot de beſcherminghe van de plaetſe: noemden dit Fort Sant Louys.

De Capuchins deden haer devoir om de Wilden te bekeeren / ende doopten daer eenighe; ende Claude d'Abbeville keerende weder naer Vranckryck namder eenighe mede die te Parijs ſeer ſolemneliycken wierden ghedoopt: de ſaecken van deſe Colonie ginghen eenighen tydt heel wel/ naer dat ſchyjnt; dan daer naer ſoo zyn de Portugeſen Meeſter gheworden van dit quartier/ Fort ende al; de circumſtantien en zyn my niet bekent/ ſoo dat inen het hier by ſal laten blyven tot naerder beſcheet: is altydts ſeecker dat de plaetſe by de Franchoyſen is verlaten/ende by de Portugeſen in-ghenomen/die haer daer mede meeſter hebben ghemaeckt van dat gantſche quartier.

De Franchoyſen hadden oock eenighe jaren te voren haer ghevoeght by de Wilden die op den bergh Ibouyapap waren/ dan zyn neffens de Wilden inſghelycks van daer verjaeght by de Portugeſen: deſen bergh Ibouyapap gheleghen ontrent de rievière Camouſi, ſoo de Franchoyſen die noemen/ het is een ſeer hooghen bergh wel vier uyren gaens

gaens in't op-klimmen / dan boven heeftſe een groote blackte die ſeer ſchoon ende playſant is/ wel vier en twintich mijlen langh ende twintich breedt/ waer door ſy den grooten bergh woordt ghenaemt. Daer zijn veel ſchoone Fonteynen ende Rievieren van verſch water/ vol van alderhande Viſch hier te Lande onbekent: daer zijn ſeer groote Velden/ veel Boſſchagien/ ende een ſeer ghelonde Lucht/ zo dat delen Bergh ſeer bewoont was/ ende daer waren wel twee hondert Indiaenſche Dorpen. Ontrent delen Bergh leght noch een klepnder die ſy noemen Cotioüa, daer ſes oft ſeven Dorpen van Indianen waren.

BESCHRII-

- Digitized by Micros

Univ Calif - Digitized by Microsoft ®

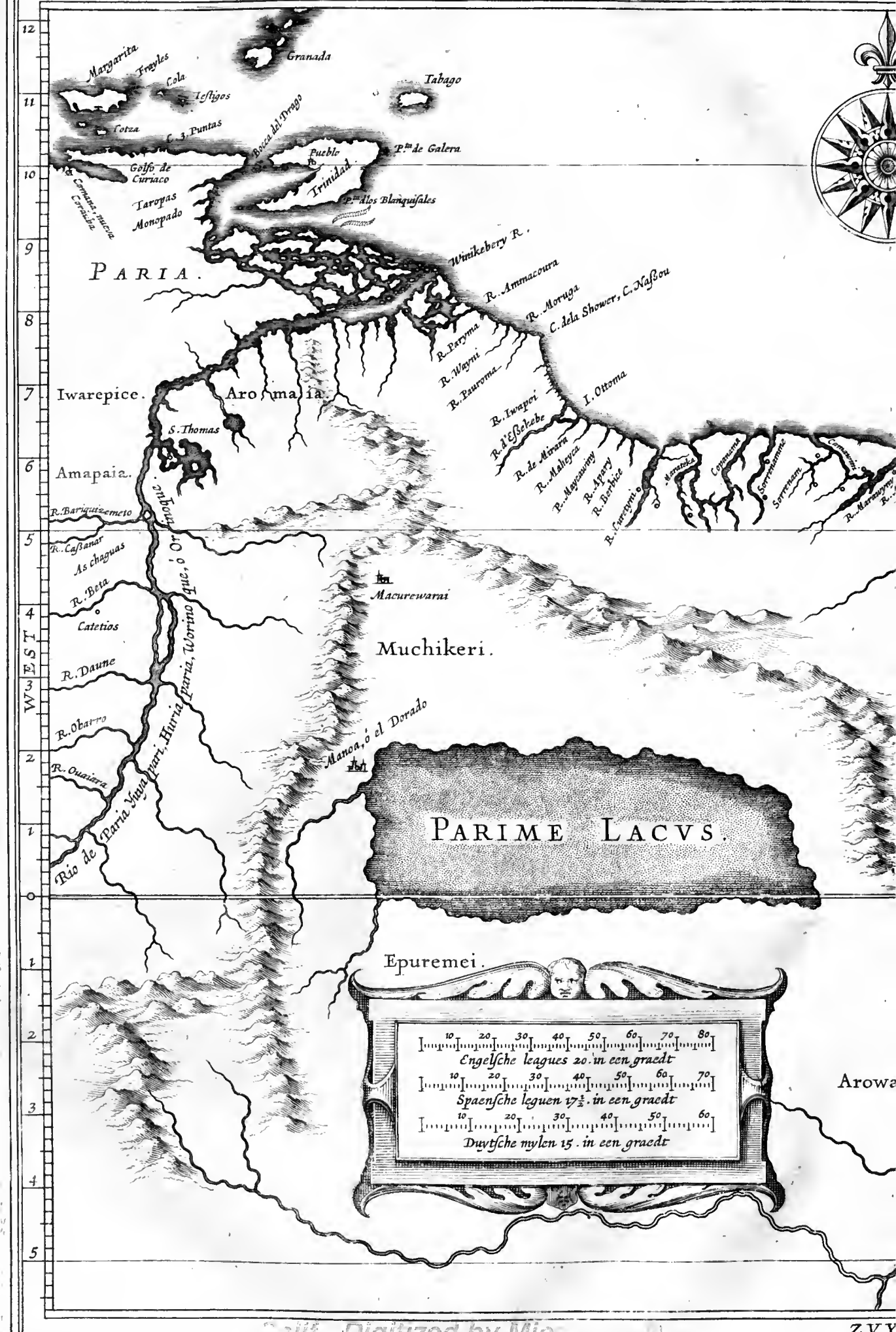

Digitized by Mic

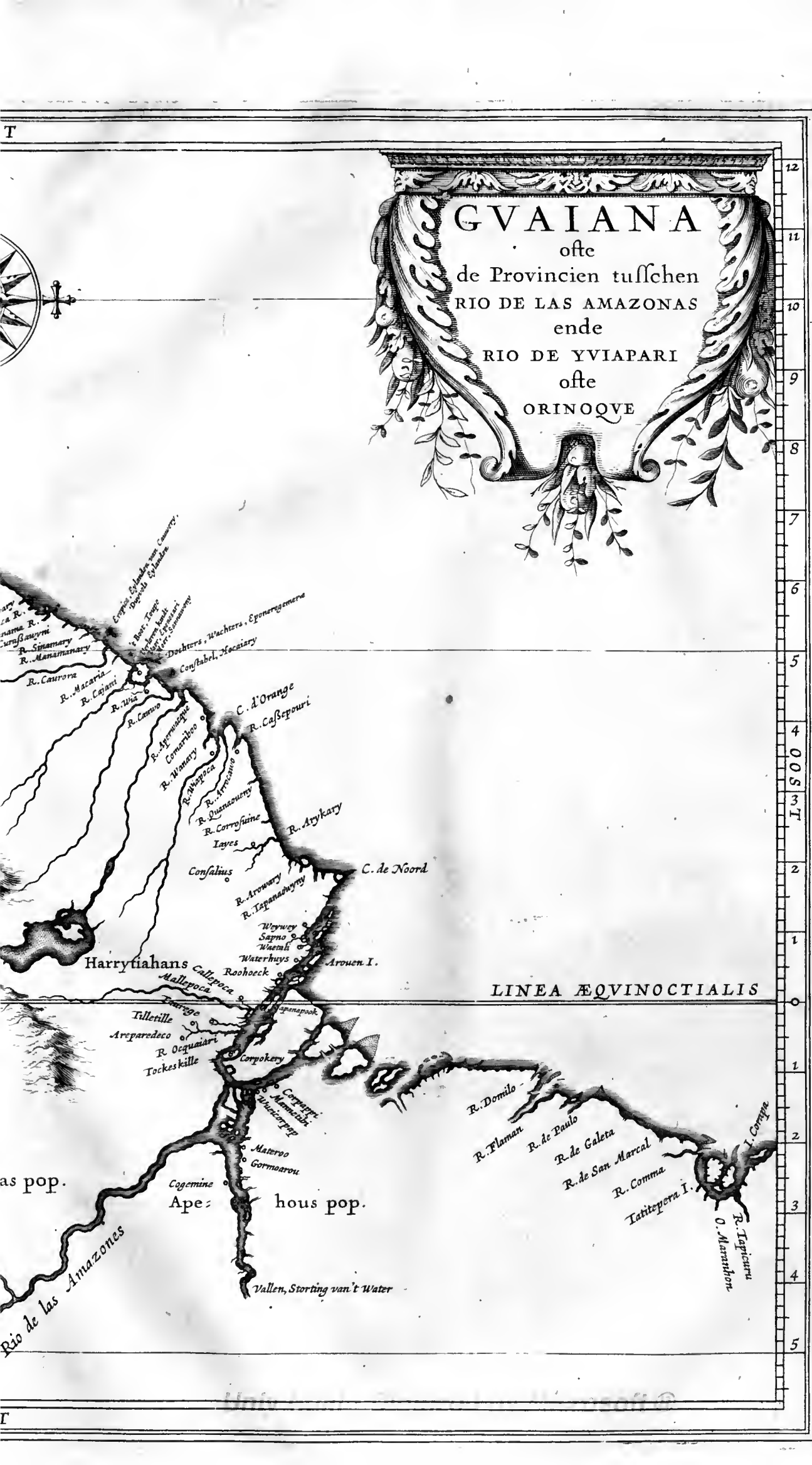
GVAIANA
ofte
de Provincien tusschen
RIO DE LAS AMAZONAS
ende
RIO DE YVIAPARI
ofte
ORINOQVE
LINEA ÆQVINOCTIALIS
OOST
Harrytiahans
Rio de las Amazones
Ape: hous pop.
as pop.
Vallen, Storting van't Water
Dochters, Wachters, Eponeregemere
Constabel, Hocaiary
C. d'Orange
R. Caßepouri
R. Arykary
C. de Noord
Arouen I.
Tilletille
Areparedeco
R. Ocquaiari
Tockeskille
Corpokery
Corpappi
Mannetibi
Wuicorpap
Materoo
Gormoarou
Cogemine
R. Domilo
R. Flaman
R. de Paulo
R. de Galeta
R. de San Marcal
R. Comma
Tatitepera I.
I. Corapa
R. Tapicuru
O. Maranhon
R. Sinamary
R. Manamanary
R. Caurora
R. Macaria
R. Cajani
R. Wia
R. Cauwo
R. Aperwacque
Comariboo
R. Wanary
R. Wiapoca
R. Arrocauo
R. Quanaoueny
R. Corrosuine
Layes
Consalius
R. Arowary
R. Tapanaowyny
Weywey
Sapno
Waetali
Waterhuys
Roohoeck
Callepoca
Mallepoca
Tauregе
Tapanapook
R. Sinamary
R. Manamanary
R. Caurora
R. Macaria
R. Cajani
R. Wia
R. Cauwo
R. Aperwacque
Comariboo
R. Wanary
R. Wiapoca
R. Arrocauo
R. Quanaoueny
R. Corrosuine
Layes
Consalius
R. Arowary
R. Tapanaowyny
Weywey
Sapno
Waetali
Waterhuys
Roohoeck
Corpokery
Tockeskille
Mallepoca
Tauregе
Tapanapook
Tilletille
Areparedeco
R. Ocquaiari
Corpappi
Mannetibi
Wuicorpap
Cogemine
Ape: hous pop.
Rio de las Amazones
Vallen, Storting van't Water
Dochters, Wachters, Eponeregemere
Constabel, Hocaiary
Eropica, Eylanden van Cauwery
Duyvels Eylanden
't Boot, Teupe
Verloren kandt
Voor Eponeari
Voor Sanmaweny
12
11
10
9
8
7
6
5
4
3
2
1
0
1
2
3
4
5

Digitized by Microsoft

BESCHRIIVINGHE

Aan

WEST-INDIEN.

Het veerthiende Boeck.

Wilde Cuſte, ofte Guaiana.

Inleydinghe.

IN't voorgaende Boeck zijn wy met onſe beſchrijvinghe ghekomen tot het uyterſte eynde van Braſil, *ende de Rieviere ofte 'tEylandt* Maragnan *daer in begrepen, ende hebben nu te vervolghen een groote ſtreeck Landts, welck weynigh op de cuſte, ende by naer gantſch niet binnen s'Landts bekent ende ontdeckt is: Soo dat wy ons beſchrijvinghe meeſt ſullen nemen op de cuſte alwaer ſich oock gheen kleyne ſwaricheyt en verthoont, door de groote verſcheydenheyt van namen die ſoo in't ghemeen als in't particulier aen deſe Landen worden ghegheven by diverſche natien die de ſelve hebben ontdeckt ofte beſocht; welcke verſcheydenheyt wy zoo veel ons moghelijcken is ſullen ſien over een te brenghen. Wat den alghemeynen naem van dit ghewveſte belanght, vinde by* Herrera *dat hy 'tgantſche ghedeelte van 'twaſte Landt van* America *ſiende naer 't Noorden, van 't Eylandt* Margarita *af ende noch voorder by Weſten 'tſelve Eylandt, tot aen de rieviere* Marannon (*die 'tſcheydt maeckt tuſſchen de Landen de Kroone van* Portugal *by den Paus toe-gheeyghent, ende de Landen van de* Caſtilianen) *begrijpt onder den naem van* Nova Andaluzia *ofte 'tGouvernement van* Serpa; *welck hy ſeght in de Jndiaenſche tale te weſen* Guaiana; *begrijpende in de lenghte dry hondert* leguen: *In welck reſort (ſeght hy) zijn begrepen de Volckeren die men noemt* Omagues *ende* Omigas, *met de Provincie* El Dorado *binnen s'Landts. Andere noemen een groot deel van dit ghewveſte de* Wilde Cuſte; *andere* Guiana *ende* Wiana, *ende ſoo voorts: het ſy met den alghemeynen naem ſoo het wil. Om dit ghewveſte met goede ordre te beſchrijven, ſoo ſullen wy 'tſelve verdeelen in dry deelen, ende onder het eerſte deel begrijpen de groote Rieviere* das Amazonas, *met de Rievieren ende Provincien by Ooſten de ſelve Rieviere gheleghen; onder het tweede de verſcheyden Rievieren tuſſchen* Rio das Amazonas *ende den* Oronoque *gheleghen; ende in 't derde den* Oronoque *ſelfs.*

TOBO

TOBO ofte RIO DE LAS AMAZONAS.

Het eerſte Capittel.

Gheleghentheyt van de Cuſte van de MARANNON af tot aen de groote riviere DES AMAZONAS.

OM de gheleghentheydt van deſe Landen beter te verſtaen ende de cuſte beter aen een te brengen/ſo ſullen wy contrarie 't ghene wy in de voorgaende boecken hebben ghedaen/ hier beginnen met het vervolgh van de cuſte van het Eplandt Maragnan af/ tot de groote rieviere.

In het voorgaende boeck hebben wy ghetracht te weeren de confuſie van namen die wy by de Spaegniaerden bevinden/inſonderheyt in den name van Marannon die wy nu naer ons ghevoelen zijn rechte plaetſe hebben ghegeven: Herrera in ſyn Deſcripcion de las Indias erkent de ſelve faulte in andere / hoewel hy die ſelfs dickwils begaet in ſyn Hiſtorie; ende ſtelt tuſſchen de riviere Marannon ende Rio Sant Iuan de las Amazonas tachtentich oft hondert leguen. Linſchoten ſtelt mede hondert mijlen tuſſchen deſe beyde rievieren. Van de onſe die eenighe jaren gheleden die cuſte hebben bevaren / ghetuygen ende haer beſtecken ende rekeningen wijſen uyt dat de Weſt-hoeck van Maragnan van den Ooſthoeck van de riviere des Amazonas nerghens naer ſoo verre van den anderen konnen verſchepden zijn/ende apparentelijck niet over de vijftich mijlen. Voorts ſoo varieren de Kaerten ghemeldich in de namen van de plaetſen tuſſchen beyden deſe twee rievieren: welcker eenighe wy hier ſullen in-voeghen / te weten: uyt de Spaenſche Kaerte die wy vinden in Deſcripcionis Ptolemaicæ augmento; ende die wy hebben in de Kaerte by Linſchoten, ende die wy vinden in de Engheliſche Kaerte by M^r. Hackluydt.

Spaenſ.	*Linſchot.*	*Engelſ.*
P. de Pracel	P. de Pracel	
R. de Sant Marcau	R. de Sant Marcal	R. de los Eſclavos
.	R. de Sant Paulo	.
Cabo de Baixos	C. de Baixos	C. Fundo
.	R. Douulho	.
B. de l'Iſleo	R. de Ilheo	.
B. de Sant Iuan	B. de Sant Iuan	C. Blanco.

Hier ſien wy dat de Enghelſche Kaerte niet een naem en heeft die de andere twee hebben: Ick hebbe een upt-werpinghe van de cuſte gheſien tuſſchen deſe twee rievieren; in de welcke dyp rievieren niet verre van den anderen verſchepden / waren upt-ghevoorpen/te weten: Rio de Sant Paulo, ende Rio de flaman, ende Rio Douulho; van welcke Rio de Sant Paulo Weſt-zuydt-weſt in ſtreckt/ met veel zanden in de mondt. De Portugeſche Pal-kaerten ſtellen tuſſchen deſe twee rievieren de volgende plaetſen van Marannahaon af:

Tapitafera — Dit ſlaet op Tapouytapere, ſo de Franchoyſen het noemen; ende de onſe noemen't Tippattepera, ende houden het een Eplant te weſen; hebbende roodachtighe hoecken.

Comut — Dit is Comma ghelijck de Franchoyſen ende de onſe het noemen / welck wy in't voorgaende boeck hebben beſchreven.

Praya — De Franchoyſen noemen't Rio de Para.

R. Baixo — De onſe die deſe quartieren hebben bevaren weten hier van dvooghten genoech te ſpreken die ſommighe diep in Zee ſteken.

Rio

Digitized by Micro

Rio das Lamas
B. Deſierta
R. de Paſcoa
} Van deſe plaetſen en vinde niet ſeeckers te legghen.

C. Bianco: Daer maeckt de Enghelſche Caerte mede ghewagh af/ ende de onſe ghetuyghen dat onder deſen hoeck goet legghen is voor een Schip dat maer neghen voet diep gaet.

Hoe datmen naerder de groote riviere komt/ hoe dat men meerder zanden ende drooghten vindt/ zo dat het daer wel van noode is ſeer voorſichtelijcken te varen. Dan dewijle wy gheen particuliere beſchrijvinghe van deſe plaetſen hebben bekomen/ zoo ſullen wy het hier by laten berusten/ ende voorts varen tot de riviere ſelfs.

Het tweede Capittel.

Beſchrijvinghe van de Rieviere DE LAS AMAZONAS, ende haer eerſte ontdeckinghe.

DE groote ende machtige riviere die de Spaegniaerden gemeenlijck noemen Rio de St. Iuan de las Amazonas, wordt by anderen oock genaemt Tobo, ende Topoi Tapera; ende van de Spaegniaerden oock Orellana, hoewel ſy deſen naem ooc geven aen den Oronoque, confonderende deſen naem in gelijcker voegen als dien van Marannon, ghelijck by Acoſta ende Herrera te ſien is in verſchepden plaetſen. Den naem van Orellana heeft syn oorſpronck van den eerſten ontdecker Franciſco de Orellana: op dat het dan blijcke welcke van deſe rivieren eygentlijck by hem eerſt is gevonden/ is het noodigh dat wy de reyſe van Orellana hier in voeghen/ ghelijck ons de ſelve by Herrera wordt beſchreven in't 8. Boeck van syn ſeſte Decade in't 6. Capittel/ ende zo vervolgens: De oorſaeck van syn voyagie dient in't voor-by-gaen aen-gemerckt. Na dat Belalcazar meeſter was ghworden van Quito, ende de voordere Provincien ſocht te ontdecken/ zo kreegh hy eenen Indiaen gevangen die vreemt was in dat quartier/ eñ verklaerde te weſen ghekomen van een Landt welck hy noemde Cundirumarca, daer grooten rijckdom was te vinden/ zo dat de lieden gantſch gewapent gingen met goude platen; welck de oorſake gaf dat 'tſelve Landt by de Spaegniaerden werdt ghenaemt El Dorado; dit is geweeſt in den jare 1535. Gonzalo Pizarro daer naer in den jare 1540. het Gouvernement van Quito van syn Broeder verkregen hebbende/ is begeerigh geweeſt dit Dorado te gaen ſoecken; syn Lieutenant was Franciſco de Orellana. Sy trocken met haer volc in de Quixos, ende quamen over het ſneeuw-geberghte in de valleye van Zumaque, 30. leguen van de Stadt Quito; vonden de Canela, ende keerden weder na Zumaque, ende Ampua; ende quamen over een riviet aen een vlecke Varco, daer ſy een Bercke timmerden/ ende Orellana wert met de ſelve ende eenighe Canoen de riviere af geſonden om proviande te ſoecken/ daer 't Leger groot gebrec van hadde. Dus ghelchepden zijnde van Pizarro, voer hy met de Bercke eenige daghen de riviere af/ 20. ende 25. leguen daeghs/ door ſtercke ſtroom ende menichte van rivieren die van 't Zuyden indeſe riviere komen loopen/ ſonder in't eerſte eenigh volck te vinden: dan den achſten Ianuar. 1541. vonden ſy een vlecke van Indianen/ welck ſy vermeeſterden/ ende vonden daer proviande: 't volck hadde hier Gout ende andere juwelen.

Orellana niet konnende oft niet willende weder-keeren naer 't Leger van Pizarro, welck hy in grooten noodt hadde gelaten/ (gelijc dan 'tſelve met groot verlies van volc weder-keerde naer Quito) maeckte hier noch een Bercke/ ende nam voor de riviere voorts af te varen. Vertrock van hier op Vrouwen-Lichtmis, ende naer 20. leg. vonden een ander rivier die van de rechter-handt af quam/ ende met ſulcken geweldt viel in de deſe/ dat ſy daer groot gevaer upt-ſtonden. Van daer voeren ſy wel 200. leguen af/ ſonder eenige woon-plaetſen te vinden; daer naer vonden ſy verſchepden woon-plaetſen ende volc die haer Schildtpadden/ Papegaepen/ Perdrijſen/ ende veel Viſch vereerden: quamen aen een Dorp wiens Caſique was ghenaemt Aparia, die haer waerſchoude voor de Amazonas, die ſy in haer wegh hadden te vinden/ (welc ſy in haer tale noemden Comapuyara) verſaghen haer daer van victualie/ ende maeckten haer Bercke voorts op. Schepden van daer den 24. April, ende voeren 80. leguen af ſonder eenighe tegenſtandt te vinden; doen quamen ſy weder aen woeſt en onbewoont landt/ eñ de riviere

hadde aen beyde zyden zo steyle ende harde bergen/ dat sy gheen ghelegenthcyt en vonden om te ruiten ofte te visschen. Den 12. May quamen sy aen de Provincie van Machiparo daer veel volcks woont/ende confineert met een ander Heer ghenaemt Aomagua: werden daer naer by de Indianen in haer Canoen heftich bestreden/ende langh te water vervolght/ sonder ruste te hebben twee nachten ende twee daghen; tot datse quamen aen een vlacke welck sy met gewelt in-namen/ende vonden daer veel victualie ghenoegh: van dese plaetse liepen veel hooghe ende gebaende weghen te landtwaert in: ende sy maeckten reeckeningh van Aparia af tot hier toe gevaren te hebben 340. leguen.

Schepden wederom van hier den Sondagh naer Ascensions dagh / ende twee leguen voorder vonden sy datter een machtigher riviere quam in-loopen/de welcke in de mondt hadde dry Eylanden/waerom sy de selve noemden Rio de la Trinidad, 't landt scheen schoon ende vruchtbaer te wesen/ende daer quamen doorgaens zo veel Canoen tot haer af/ dat sy ghenoodsaeckt waren met haer Vercke 't midden van de riviere te houden. Des anderen daeghs vonden sy een klepn Dorp/ welck sy in-namen/ ende vonden daer veel provisande ende een Lust-huys/ daer sy veel potten ende krupcken/ ende ander aerde-werck vonden/ wel ghemaeckt/verglaest ende gheschildert met levende couleuren: ende de Indianen getuyghden dat des veel te landtwaert in was te vinden/ ghelyck mede veel Goudts en Silvers/ van welckes sy oock eenige hier vonden.

Daer liepen van dese plaetse twee gebaende wegen te landtwaert in; dan om dat het landt allenthalven zoo vol volcks was/ vonden sy gheraden voorts te varen; ende ontrent de hondert leguen voorts ghevaren hebbende al langhs 't midden van de riviere/ quamen sy aen 't landt van een ander Heere ghenaemt Paguana, daer sy vriendelyck onthaelt wierden/ende vonden daer van die Schapen van Peru, ende 't landt seer lustigh en overvloedigh van lyfcocht ende veelderley vruchten. Voeren voorts langhs een ander groote vlacke/ en vonden allenthalven veel volcks: ende ten eynde gekomen zynde van 't landt van Paguana, quamense aen 't landt van een ander Heer/ welckes naem sy niet en konden leeren/ daerse vpandtlyck wierden bejeghent/ende verkreghen provisande met ghewelt.

Vernamen voorder aen de slincker-handt een riviere/ welckes water zo swart was als inckt/ende liep met sulcken ghewelt in d'ander riviere/ datse wel twintich leguen een swarte streeck maeckte in d'ander riviere/ sonder haer verwe te verliesen: noemden die Rio Negro: saghen vele Dorpen/ hoewel niet groot/ ende namen een in met ghewelt/ daer sy veel Visch vonden; ende voeren zo al voorts door veel Dorpen ende Provincien/ haer van noodighe provisie voor-siende; de riviere was hier zoo breedt/ dat als sy de eene zyde hielden/ de andere niet en konden ghesien.

Quamen aen een vlacke daer sy een Indiaen ghevanghen kreghen/ die haer seyde datse nu waren in 't ghebiedt van de Amazones, ende voeren voorts langhs vele Dorpen tot den sevenden Iunij, landen doen/ende namen een Dorp in sonder tegenstandt/ door dien sy daer niet en vonden als vrouwen/ dan de mans quamen des avondts/ en sy ginghen wederom 't scheep/ende voeren al voorts neffens wel bewoont landt/tot aen een groote vlacke daer sy leven hoofden op staecken saghen staen / waer over sy dese Provincie noemden de las Picotas; van dese plaetse liepen gecalfyde weghen met boomen aen beyde zyden beplant/ te landtwaert in; landen daer naer aen een ander dierghelycke/ende verlaghen haer van vivres met ghewelt/ vonden daer Maiz, Schildtpadden/ Gansen en Papegaepen: vertoefden daer naer aen een Eylandt/ daer sy een Indiaensche vrouwe kreghen van goet verstandt/ die haer verhaelde datter te landtwaert in veel volcks was als de Spaegniaerden/ ende twee witte vrouwen by een Heer die de selve van beneden de riviere hadde ghebracht/ zoo dat sy haer inbeelden dat het Diego de Ordas ofte Alonso de Herrera syn volck mocht wesen. (van den tocht van dese twee sullen wy hier naer spreken.) Voeren al voorts voor-by veel Dorpen/ sonder daer aen te gaen/ tot datse naer eenighe daghen quamen aen een vlacke/ van waer de Indiaensche vrouwe voorschreven seyde de wegh te zyn om by de Christenen te komen; dan sy en ondersochten het niet/ maer voeren al voorts tot een vlacke van Indianen / daer sy sonder teghenweer landen/ ende vonden daer Maiz ende Haver als die van Spaegnien/ daer de Wilden dranck van maeckten als hier; veel Cottoene Lynwaten/ende een Kercken daer haer wapenen in honghen/ ende twee Ryters ghelyck die van de Visschoppen/ van verschepden couleuren ghekleden.

Den

Den 22. Iunij ontdeckten ſy vele Dorpen aen de ſlincker-handt / dan konden daer niet by komen weghen den ſtercken ſtroom van de rievière; ende in't dubbeleren van een punt landts/ ontdeckten ſy ſeer vele ende groote wooninghen/ daer 't volck al op syn hoede was teghen haer komſte/ ende haer verhinderden te landen. Hier ſaghen ſy eenighe Vrouwen die de mans met groote moedichept aen-lepden; waren groot van lichaem/ ende wit/ met ſeer lanck haer; dese noemden de Spaegniaerden Amazonas, op een ſlecht fondament naer dat Herrera ſelfs oordeelt / door dien 't niet vreemt noch nieuw en is in die quartieren van Weſt-Indien, dat de vrouwen ſeer kloeckelijck vechten als de mans.

Vonden al voorts veel Dorpen ende woon-plaetſen aen de Zuydt-zijde van de rievière/ ende groote teghenſtandt in het volck/ soo dat het ſeer ghevaerlijck voor haer was te landen. Namen hier ſonderlinghe acht op de ghelegentheyt van 't landt/ het welcke ſcheen ſeer ghetempert ende vruchtbaer te weſen/ noemden 't ſelve Provincie de San Iuan, om datſe op synen dagh daer eerſt aen quamen; de berghen waren bewaſſen met Epcken van veelderlep ſoorten/ ende 't landt hoogh/ met veel blacke woeſte velden/ ende ſchoone jacht/ ende duerde wel 150. leguen, al wel bewoont langhs den oever van de rievière.

Hielen voorts al 't midden van de rievière/ tot aen veel Eplanden/ die hoogh/ vruchtbaer ende luſtigh waren/ ende vol volcks/ die haer met haer ſchuptjens (die ſy noemen Piraguas) quamen bevechten: het grootſte Eplandt was wel vyftich leguen lanck naer haer giſſingh. Ruſten haer daer naer in een Bosch/ alwaer een Indiaen die ſy ghevanghen hadden/ aen Orellana veel wonders verhaelde van de Amazonas, hoe dat dese vrouwen ſeer machtigh ende rijck waren van Goudt ende Silver/ dat ſy vier Tempelen hadden van de Sonne/ al met Goude plancken beleght/ huyſen van ſteen/ ende bemuerde ſteden/ ende meer ongheloofliicke dinghen die Orellana van deſen Indiaen verſtondt/ door hulpe van een Vocabulaer welck hy ghemaeckt hadde.

Van hier voorts varende/ vonden ſy aen de ſlincker-handt van de rievière noch al woon-plaetſen/ op hoogh ende ſchoon landt/ daer ſy niet aen en ginghen/ dese ſtreeck duerde wel 100. leguen, ende den voornoemden Indiaen ſepde 't ſelve te weſen van een Heere die hy noemde Caripuna, die veel Silvers hadde; bevonden hier dat de Indianen ſchoten met venynige pijlen; ende begonnen de vloedt van de Zee gewaer te worden.

Dit Landt was wel bewoont onder een Heere ghenaemt Chipayo; wierden hier voorgaens van de Wilden heftich beſtreden/ soo datter twee doodt bleven. Siende dat dit Landt aen de rechter zijde van de rievière soo vol volcks was/ soo wenden ſy het na de ſlincker zijde/ daer ſy gheen volck aen de kant van' t water en vernamen/ hoewel daer veel woon-plaetſen binnen s'landts ſcheenen te weſen: Van hier voorts vonden ſy 't landt leeger/ ende veel Eplanden/ soo dat ſy het vaſte landt niet meer en konden genaecken aen gheenen kanten tot aen Zee toe; hoewel ſy naer haer giſſingh wel 200. leguen voeren door dese Eplanden: ende de vloedt van de Zee quam al dese wegh en noch hoogher op met groot ghewelt.

Naer dat ſy haer Bercken hadden voorſien ten beſten datſe konden / ſchepten ſy van de mondt van de rievière tuſſchen twee Eplanden door/ die ontrent vier leg. van den anderen laghen den 26. Auguſt. 1541. ende voeren al in't geſichte van 't landt/ ende quamen den neghenſten dagh in de Golfo van Paria, ende naer ſeven daghen door las Bocas del Drago, ende quamen soo eyndelijc aen 't Eplandt Cubaqua den 11. Septemb. naer datſe de rievière wel 1800. mijlen na haer reeckeninghe waren af-ghekomen.

Het derde Capittel.

De tweede voyagie van *Orellana*, ende vorder ghelegentheyt van deſe Rievière.

FRanciſco de Orellana deſe groote rievière ontdeckt hebbende in voegen hier voren verhaelt/ is naer Spaegnien gekomen om aen den Keyſer te verhalen alles 't gene hem op deſen tocht was weder-varen; ende de voorſiere ontdeckinghe van de rievière ende 't Gouvernement van de aen-gelegen landen te verſoecken; gelijck hy dan 't ſelve op ſekere conditien ende voorwaerden heeft verkreghen: ende vier ſchepen ende volck ghereet ghemaeckt: Hy vertrock van S^t. Lucar den elfſten May 1594. ende was aen't Eplandt Teneriffe, daer hy drp maenden vertoefde/ ende aen Cabo Verde twee: hem ſtierven wel acht en tnegentich perſoonen af/ ende 50. moeſt hy achter laten om datſe

onbequaem waren de reyse te doen: In't over-steecken naer Brasil hadden sy 'tweder seer contrarie/ soo dat sy al van dorst hadden moeten versmachten ten ware de slaghreghenen haer te baet hadden ghekomen; een van syn schepen met seventich persoonen ende elf Peerden bleef onderweghen/ soo dat men daer noyt meer van ghehoort heeft; de twee resterende schepen quamen te lande ontrent Los Baxos de St. Roque, ende houdende langhs de custe/ passeerden in 't ghesichte van de Marannon, ende ontrent hondert mijlen voorder op de hooghte van een halve graedt (ghelijck Herrera schrijft) ende twaelf leguen van Landt vonden versch water in de Zee/ welck Orellana seyde de rievier te wesen die hy sochte: deden de rieviere aen/ ende op twee Eylanden die wel bewoont waren kreghen sy victualie by manghelingh: voeren voorts met beyde de schepen de rieviere op wel 100. leg. ende ontrent sekere hutten van de Wilden daer weynich voor-raedt was van lijftocht/ setten sy het om een jacht op te maken/ ende daer storven hem 57. persoonen af: sleten hier een van de schepen om 't Yser-werck te ghebruycken tot de jacht; de welcke in dry maenden volmaeckt hebbende/ voeren 20. leg. hooger/ ende verloren daer 'tander schip/ so datse daer een barcke timmerden van 'twrac/ daer 30. persoonen twee maenden ende een half met besigh waren. Ondertusschen voer Orellana met de jacht om den principalen arm van de rievier te soecken/ eñ de selve niet hebbende ghevonden in 30. daghen/ quam weder ende socht naer den voorsz. arm voor de tweede reyse/ de reste van syn volck ghebiedende hem te volgen naer Punta de St. Iuan. De barcke volmaeckt zijnde/ voeren sy de rieviere op tot het Eylandt Marribuique, ende voorts tot het Eylandt Caritan, ende 30. leg. hooger vonden sy dry principale armen van de rieviere/ die daer naer in een quamen/ soo dat de rieviere daer 12. leg. breedt was: dan vindende haer te swack van volck/ ende gebreckigh van alles/ keerden sy de rieviere af/ ende ontrent 40. leg. binnen de rieviere ghemoeten sy een hoogh landt/ welck sy vast lande oordeelden te wesen: de Indianen noemdent Comao, daer sy alderhande lijftocht bequamen voor koopmanschappen: 100. Spaegniaerden sloegen haer daer neder (soo Herrera schrijft) om dat 'tlandt schoon ende vruchtbaer was: de reste voeren voorts de rieviere af tot datse quamen in de Margarita, daer sy de huys-vrouwe van Orellana vonden/ die haer verhaelde hoe dat haer man in de rieviere ghestorven was van sieckte ende rouw dat hy den rechten arm van de rievier niet en hadde konnen vinden. Dit is de uyt-komste gheweest van beyde de tochten van Orellana, uyt het verhael van welcke seer weynich bescheets is te rapen/ maer souden eenen eer doen twijfelen oft Orellana oock de rieviere die men nu noemt das Amazonas soude af-ghekomen zijn/ ten ware den naem van Amazonas dese rieviere gestadigh ware ghebleven/ daer dien van Orellana doorgaens aen dē Oronoque wort mede gedeylt/ daer nochtans dese rievieren al vry verre van den anderen legghen/ als wy hier na sullen hooren. Ick en bevinde by geen Historien die ick tot noch toe hebbe gesien/ dat yemant van de Spaegniaerden de ontdeckinghe van dese rieviere naderhandt heeft vervolght met schepen de rieviere van onder op-varende; alleen schrijft Lopes Vaz dat 'tselve is onderstaen by een Portugees/ doch met slecht succes/ sonder de rieviere verre op gheweest/ ofte yet bysonders ontdeckt te hebben.

Het vierde Capittel.

Ontdeckinghe van de Rieviere TOBO ofte DE LAS AMAZONAS by onse Nederlanders, ende eerst de gheleghentheyt van de Oost-zijde.

TOt noch toe hebben wy verhaelt 'tghene voor-genomen is by de Spaegniaerden in 't ontdecken ende ondersoecken van dese groote rieviere de las Amazonas; sullen nu voortvaren tot het ghene van de selve is ondervonden by onse Nederlanders/ die al voor vele jaren hebben begonnen dese rieviere te bevaren; uyt welcker verhalen wy bevinden de sonderlinge gestalte en gelegentheyt van de oost-zijde van dese groote rieviere/ die seer gevaerlijck is om aen te doen/ wegen de vlacten ende sanden die sy daer hebben bejegent: want komende van 't Oosten na de groote rieviere toe langhs de wal henen loopen/ vonden de custe van ontrent 18. mijlen by Oosten den Oost-hoeck van de groote rieviere/ meest streckende W. ten N. ende dede hem op met diversche hoecken ende inbochten/ ende meest eenparigh heel leegh Landt/ ende over al barningen tegen het lant aen; tot datse quamen ontrent 6. oft 7. mijlen by O. den voorsz. hoec/ alwaerse haer

rondtom

Digitized by Mic

rondtom belet vonden met ravelinghen ende landen ofte platen; van welcker eenighe met leegh water met een ſpringh gantſch droogh legghen/ende eenighe legghen altijdts droogh welende wit landt/ ende binnen de ſelve landt-platen tuſſchen de ſelve ende 't vaſte landt is een oneffen grondt/ doch al kraepe landt/ ende goede ancker-grondt; het vaſte landt is altemael wildernis/ vol boomen/ ende al ghebroken landt/ daer verſchepden rievierkens ende kreecken upt-komen; de jonghe boomkens ſtaen hier op veel plaetſen in't ſout water ende op de goſen en wallen/ ende is over al een vette klep-grondt: dit is het gheboomte daer wp in't voorgaende de Franchoyſen hebben hooren van ſpreken/ welcke die noemen Apparituriers. Om den Ooſt-hoeck van de rievière vonden de onſe met haer Jacht een rievière die ſy noemden Rio de Reygers, om datſe daer veel Reygers laghen; 'tlandt ſtreckt hem van den hoeck ontrent vier mijlen Zuydt-zuydt-weſt ende Noordt-noordt-ooſt/ ende wordt by de Wilden ghenaemt Marapa: (ende daer laghen ſommighe ruytſen ofte klippen die met leegh water boven zijn/ welck de onſe noemden de Swarte Verckens, ende tuſſchen beyden door ſeylende/ hadden ſes vadem waters/ landt-gront:) ende dan voorts Zuydt ten Weſten en Noordt ten Ooſten/ tot de voorſchreven Rio de Reygers toe/ de welcke meeſt Ooſt ende Weſt ſtreckt te landtwaert in/ ende heeft vijf verſchepden in-wijcken die d'een meer/ d'ander min in't landt in ſtrecken/ ende ten leſten heel droogh worden; 'tlandt is meeſt van de ſelve ghedaelte als het voorgaende hier voren aen-gheroert/ veel boomen/ doch wildt ende van gheender weerden; vonden daer eenighe Canoen met Wilden/ waer van ſommighe niet en hadden als boghen ende pijlen/ ende hamacken van Cottoene garen; ende ſommighe een wepnigh Tabac, ende van die groene ſteenen die ſy in haer lippen zijn ghewoon te draghen. Vijf mijlen van de mondt van deſe rievière Weſt ende Weſt ten Zuyden verſchepden/ leght een Eylandt welck aen't Ooſt-eynde een groot rif ofte banck heeft/ wel een vierendeel mijls in Zee ſtreckende/ ende de wal ſtreckt van hier Zuydt-zuydt-weſt ende N. N. O. ontrent vijf mijlen; de ebben loopen hier veel ſtercker af als de vloeden op-loopen. Op de ſelve cours ende ſtreeck wordt men een rievier ofte kille ghewaer achter een hoeck landts; ende wat voorder leggben verſchepden Eylanden vol gheboomte/ doch van gheender weerden; ende is al vol blackten ende droogh ten aen die zijde van de rievier/ zoo datmen daer leer voorſichtelijcken moet varen. De voordere beſchrijvinghe van de Ooſt-zijde van deſe rievière/ ende de Landen ghelegben tuſſchen den Marannon ende deſe rievière/ ſullen wp moeten ſtaecken tot naerder onderricht; want hoewel wp wel eenighe upt-werpſels van de cuſte/ ende oock eenighe obſervatien van de ghelegbentheden van dit quartier hebben ghelien/ zoo en zijn de ſelve noch ſulcks niet dat wp daer op een vaſte ende pertinente beſchrijvinghe ſouden konnen in-ſtellen; verhopende dat by de onſe metter tijdt de ghelegbenthept naerder ende beter ſal worden onderſocht ende bekent ghemaeckt. Daer en tuſſchen zoo kan de ghedaenteniſſe van dit quartier ten deelen verſtaen worden upt het ghene wp zoo hier als in't voorgaende Boeck upt de aenwijſinghen van de Franchoyſen hebben by ghebracht.

Het vijfde Capittel.

Vordere beſchrijvinghe van de groote rieviere DE LAS AMAZONAS, ende de ghelegbentheyt van de ſelve.

ALle de ghene die tot noch toe van deſe rievière hebben gheſchreven/ gheven de ſelve een groote wijdte in de mondt/ eenighe vijftich/ eenighe ſeſtich ende meer mijlen: hoewel eenighe van de onſe die de ſelve van de ghedachten Ooſt-hoeck naer den Weſt ofte Noordt-hoeck hebben ghekruyſt/ meynen dat de wijdte by verre zoo groot niet en is/ de ſelve nemende op een rechte Linie; dan alzoo beyde de hoecken veel verſchillen van hooghte/ zoo komen beyde deſe opinien wel ghelijck hebben in haer reeckeninghe. Oock zoo ſchrijven de Spaenſche ende andere Schrijvers wonder van de machtighe ſtroom van deſe rievière/ waer door te paſſe komt datmen 't verſch water veel mijlen in de Zee ghewaer wordt: welck apparentelijck naer den tijdt van het Jaer meer ofte min is: Want van de Maendt van Martio tot in September,

ſoo gheven deſe rievieren gheweldich water upt / door dien het alſdan ſoo veel reghent in dat ghewelte op't gheberghte. Mr. Harcourt in ſyn ontdeckinghe van Guaiana, verhaelt hoe dat hy op den neghenden May viel op't current van de riviere des Amazonas, ende dat deſelve ſulcken gheweldighen ſtroom van verſch water upt gaff / dat hy dertich leguen van landt zynde van't water dronck en / ende bevonden het ſelve ſo verſch ende goet als van een fontepne ofte poel: hadden daer veertich vadem diepte / al landtgrondt; ende des anderen daeghs hadden ſy veranderingh van water / 't welck wit ende drabbich wert / ende hadden doen 'smiddaeghs derthien / ende naer de middach weder ſeventhien vadem waters: ende den elfſten laghen ſy landt in't Weſten van haer / ende ſeiten op vyf vadem waters; haer jacht 't welck op twee en een half vadem wat naerder 't landt had ghezet / bleef met het leegh water droogh zitten / ende liep met het wallende water gheen klepn perſyckel.

De Weſt-hoeck van deſe riviere welcke leght op de hooghte van twee graden by Noorden de Linie / wepnich minuten meer ofte min; wordt by eenighe ghenaemt C. Race, by andere Cabo de Nord, by de onſe de Noort-caep, ende ook de Weſt-hoeck van de Amazonas: van deſen hoeck ſtreckt hem een groote blackte af eenighe mylen in de Zee.

Vande Noort-caep de riviere op / tot aen een riviere die in deſe groote loopt / ende ghenaemt wort Arevvary, zyn negen leguen naer dat by de onſe is ondervonden / ende de cours Supdt-zupdt-weſt.

Mr. Harcourt voornoemt / leght dat deſe Weſtelyckſten arm van de groote riviere genaemt is Arrapoco; ende dat Arrawary een fraey riviere is / loopende door ſeer goet ende luſtich landt.

Van de riviere Arrawary tot het eerſte ofte Noordelyckſte Eylandt in de groote riviere / by eenighe ghenaemt Kaluarie, rekent men twee mylen Supdt-zupdt-ooſt: ende van Kaluarie tot Sapeno ofte Sapenou veerthien mylen. Voorts ſo legghen doorgaens de riviere op verſchepden plaetſen ſo groote als klepne Eylanden / de welcke verſchepden namen worden gheghéven / by verſchepden Kaerten die wy daer van hebben ghelien / ſonder dat wy de rechte diſtantien daer van tot noch toe hebben konnen verſtaen: ſoo dat wy alleen de ſelve hier ſommierlyeken ſullen aenteeckenen / tot dat de voordere ontdeckinghen ofte ſchriften van de ghene die deſe riviere onlancks hebben gefrequenteert / ons naerder openinghe gheven.

De pertinentſte Kaerte ofte ontwerpinghe van deſe riviere die wy als noch hebben konnen lien; ſtelt Sapenou voornoemt op de hooghte van vyftich minuten / wepnich min ofte meer by Noorden de Linie / ende recht teghen over naer het Ooſten toe een bewoont Eylandt ghenaemt Coarien; ende aen de ſelve Weſt-zyde van de riviere / een wepnigh boven Sapenou, een klepn rievierken ofte in-let daer by Noorden gheleghen is Arrowas, ende by Zupden Paricores, twee plaetſkens daer de Wilden haer onthouden; ende teghen over naer't Ooſt-zupdt-ooſten Arrowais, ofte ghelyck andere het noemen't Eylandt Arrowen. Voorts aen de ſelve Weſt-zyde by naer onder de Linie / een rievierken met een dry-hoeckich Eylandeken in de mondt / aen de welcke geleghen is een Dorpken Mararem ghenaemt / ende dieper in't landt Roakery ende Anarcaprock; ende teghen over naer't Zupdt-ooſten het Eylandt Sapanapoock; ende Matiana, recht onder de Linie Equinoctiael; ende by Zupden de Linie by naer een halve graedt het Eylandt ende Dorp Corropokery, welck andere noemen Corpecari; die daer over aende Noort-weſt-zyde van de riviere teeckenen Tockes Kille.

Voorder de riviere op / ende by naer op de hoochte van een graedt by Zupden de Linie / komtmen aen een anderen arm van de riviere die Noort-ooſt waert ofte daer ontrent af-loopt / alwaer verſchepden woon-plaetſen legghen aende Ooſt-zyde / die de voorſchreven Kaerte noemt Aropoya, Corpoppy, Capitan; ende een andere Kaerte noemt die Wayecorpap, Mannetibi, Corpappi. Daer naer op de ſelve Ooſt-zyde van de riviere ende wepnigh hooger als Aropoya heeft de voornoemde Kaerte Matorion, ende by naer op de hooghte van een graedt ende vyftich minuten Huaman, een woon-plaetſe van Indianen; ende op de hooghte van twee graden ende twintich minuten by Zupden de Linie / Corropkery een Dorp van Indianen van de natie VVomian. Andere hebben aen de Noort-weſt-zyde van de riviere het Dorp Coegemynne ofte Coyminne: ende voorder de riviere op veel klepne Eylandekens / ende

ook

oock eenighe klippen/ ende eyndelijck een stortinghe ofte val/ soo dat men dien arm van de rieviere niet hoogher op en kan varen/ ende over sulcx wel te presumeren is / dat dit de principale rieviere niet en moet wesen.

Eenighe van onse natie hebben eenighe jaren ghetracht de principale rieviere uyt te vinden/ ende meynen oock de selve ghevonden te hebben / want naer dat ick by gheloofweerdighe lieden ben onder-richt/ soo hebben sy een Canael ghevonden welck seer verre streckt naer het Zuydt-westen ofte die streeck / houdende een groote breedte ende diepte sonder eenighe verhinderingh van stortinghen ofte vallen; ghelijck 'tzijnder tijt wel sal blijcken/ oft 'tselve soo sal vervolghen ofte niet/ soo willen wy het hier voor dees tijdt by laten blijven.

Onse Nederlanders hebben eenighe jaren herwaerts dese groote rieviere beginnen te frequenteren/ ende die van Vlissingen hebben op de selve twee Fortjens ende woonplaetsen gheleght; van welck het eene ghenaemt Nassau, is gheleghen op Coyminne, welck ghelijck een Eylandt is / achthien oft 'twintich mijlen langh / maer smal / ende ghelijck met een kreecke van 't vaste landt af-ghescheyden; ende wert ghereeckent by de tachtentich mijlen de rievier op te wesen.

Het ander ghenaemt Oragnien, leght seven mijlen neder-waerts. Wat de ghestalte des Luchts belanght/ de selve wordt goet ghehouden/ ende den bodem van 't landt verscheyden naer de gheleghentheyt van de plaetsen; daer is overvloedt van alderhande lijftocht/ die de Wilden in sulcken overvloedt ons volck toe voeren ende voor snuysterijen verkoopen/ datse dickwils maer te veel en hebben: de Wilden zijn meest goet volck/ ende van de natie van de Yayos aen de West-zijde van de rieviere/ hoewel daer noch andere natien woonen te landtwaert in. Daer vallen veel nutbare houten/ diversche Verwen/ Gommen/ Cottoen/ Taback; men heeft daer Suycker-riedt; ende Pita welck alsoo goet ofte beter is als Hennip/ om netten/ touwen/ ende kabels van te maecken: veel boom ende aerdt-vruchten die tot sonderlinghe ghebruycken konnen dienen; verscheyden Mineralen ende Ghesteenten/ ende veelderhande Waeren daer men handel soude mede konnen drijven; welck wy alles zoo wat kort over-loopen/ door dien wy hier naer in 't ghemeyn wat breeder daer van sullen spreken.

Het seste Capittel.

Vervolgh van de Rievieren ende Landen van RIO DE LAS AMAZONAS, tot den hoeck van de Baye van WIAPOCO.

OM nu voorder te beschrijven de Landen ende gheleghentheden by Westen de rieviere de las Amazonas gheleghen/ sullen wy beginnen met een Eylandt welck leght voor de rieviere voornoemt/ ende wordt by de onse ghenaemt het Conijnen Eylandt/ is gheleghen op de hooghte van 2. graden ende 45. minuten by Noorden de Linie/ ende streckt in de lenghte Zuyden ende Noorden. Dertich mijlen by Westen dit Eylandt leght Crabbepoere, zoo de onse het noemen/ ofte ghelijck andere 'tselve heeten Carripapoori, zijn verscheyden Eylanden/ op de hooghte van twee graden ende acht en twintich minuten; de eerste thien mijlen strecken recht Noorden ende Zuyden/ ende de andere twintich mijlen Noordt-noordt-west ende Zuydt-zuydt-oost/ wel zoo Westelijck ende zoo Oostelijck. Van hier voorts West-waert aen tot den hoeck toe van de baye ende rieviere van Wiapoco; zijn diversche rievieren/ de welcke alle na de observatie van de onse tije-rievieren zijn/ die met het leegh water ghenoeghsaem droogh loopen. Mr. Harcourt stelt in dese distantie Arrapoco (een tack van de Amazonas) Arravvary, Micary, Conavvini, ende Cassipurogh. Laurens Keymis noemt dese rievieren Arrovvary, Ivvaripoco, Maipari, Coanavvini, Caspurogh: ende seght dat Arrovvari een schoon rieviere is / legghende op de hooghte van een graedt ende 40. minuten; hebbende op de barre met leegh water ten minsten dry vadem waters/ ende binnen acht ende thien vadem waters / al brack; hy en vondt daer gheen volck ontrent de Zee-custe woonen: Andere gheven dese rievieren noch wat andere namen/ dan slaen meest op de voorgaende.

Onse Nederlanders stellen hier de rieviere Arikary op de hooghte van twee graden ende seven en twintich minuten by Noorden de Linie / ende ghetuyghen dat 'tgat

van de selve riviere streckt in't upt-zeylen Supdt-oost ten Oosten ende Supdt-oost/ ende datter een banck leght voor de riviere die aen bagh-boordt moet blijven leggen in't upt-zeylen / ende dat het landt aen stier-boort streckt Supdt-zupdt-oost. Vier mijlen ende een half naer't N.N.Westen leght de riviere Carsewinne ofte Cassewini, op de hooghte van twee graden ende vier en dertich minuten; 'tgat van de selve riviere loopt Oost ende Oost ten Noorden in tusschen twee bancken deur / al waer op't ondiepste seven voet waters is; de rivier in-komende streckt het Landt aen stier-boort Supden/ende aen't bagh-boordt Noordt-noordt-oost. Van den bocht van de riviere Cassipurogh West-noordt-west komt men by eenen hooghen hoeck van de baye ofte riviere van Wiapoco, desen hoeck streckt West-noordt-west twee mijlen/ende daer is vier ende vijf vadem waters / weecke grondt.

Mr. Harkourt in syn Discoverie of Guiana, beschrijft de gheleghenthepdt van dese contreye aldus: Den Westelijcken arm ofte tack van de rivier van de Amazonas, welck in de Zee valt / is ghenaemt Arrapoco, daer veel ende verschepden Heerschappijen van Indianen zijn gheleghen. Van Arrapoco Noordt-waerts is de riviere Arrawary, welck is een schoone riviere / ende ontdeckt een seer vermakelijck Landt. Van Arrawary tot de riviere Cassiopurogh streckt hem upt de Provincie van Arricary, welck onder sich begrijpt de Heerschappijen van Arrawary, Maicary ende Cooshebery, daer Anakyury het hooft van is/ een Yaio van gheboorte/ ende ghevlucht van de Landen gheleghen ontrent den Orenoque, upt vreese van de Spaegniaerden / de welcke hy doodt-vpandt is. Hy hadde hem neder-ghestaghen in de Provincie van Arricary, ende woont nu te Morooga in de Heerschappije van Maicary. Van dese plaetse naer't Noordt-westen loopt de riviere Conawini in Zee / daer de Heerschappijen van Cooshebery aen paelt/van de welcke 'thoolt is eenen Leonard Ragapo, doch onder den voorschreven Anakyary: desen Leonard is ghedoopt ende heeft voor desen in Enghelandt gheweest met Sr. Walther Ralegh, soo dat hy hem ende onse natie noch een seer goet hert is toe-draghende / ende kan oock een wepnigh de Engelsche tale spreecken. Gedurende de tijdt dat ick te Wiapoco vertoefde / door de kondtschap die ick hadde van hem ende syn Landt/ende van seecker ghesteente datter wordt gevonden/welck men vermoede Diamanten te wesen; sondt ick mijn coulijn Capitepn Fisher om dit te ondersoecken/ende eenighe van dese steenen te halen; desen Leonard onthaelde mijn coulijn heel wel / ende gaf hem lepdts-lieden om hem te brenghen tot de plaetse daer dese steenen worden gevonden/wesende by de 50. mijlen zupdwaert binnen 's Landts. Van dese plaetse voorwaerts verthoont hem eenen hoogenbergh/ genaemt Cowob, op welckes top (naer 'tleggen van de Wilden) een groote poel is / daer seer delicate visch in wordt ghevonden. De Landouwe was soo schoon ende vermakelijck als men soude konnen sien; dan de steenen gheen Diamant/maer wel Topasen, welcke wel ghesneden ende ghelet zijnde /soo fraepen lupster (seght hy) hebben als eenighe Diamanten; ende geven goede hope/dat men hier naer daer noch beter ghesteente soude moghen vinden; want daer in Oost-Indien dese Topasen worden ghevonden / daer vindt men oock de meeste Diamanten.

Mr. Harcourt verhaelt voorder dat hy de Provincie van Cooshebery hadde bevonden te wesen een seer ghesondt ende schoon Landt / meest even grondt / ende verschepden met schoone velden / vruchtbare wepden / ende fraepe bosschen; beneffens eenighe heuvelen ende dalen die een seer lustigh prospect gaven.

Van de riviere Cassipurogh Noordt-west-waert tot de riviere van Arracouw, ende voorder te landtwaert in naer't Westen ende Supdt-westen / tot aen de riviere Arwy (welck in Wiapoco komt boven de vallen) strecken haer upt de Provincien van Arracoory ende Morovvnia; welck al mede zijn van de selve ghestalte ende vermakelijckhept als 't Landt van Coos-hebery. Het Landt van Arracoory is wel bewoont/ ende haren oppersten Capitepn is ghenaemt Ipero. Ende hoewel tusschen dese Arracoories ende de Wiapocories gheen groote ende innerlijcke vrientschap en is/soo houden sy nochtans in upterlijck ghelaet vrede met den anderen. Morovvnia is mede vol volcx/ende is een vriendelijcke natie van Wilden. In die Provincie leght een seer hooghen bergh van't fatsoen van een Pyramide, ofte Supcker-broot/ van de welcke men verre ende wijdt 't Landt daer om-her kan over-sien. By Zupden de Provincie van Morovvnia, op de palen van de riviere Arvvy is de Provincie Norrack gheleghen/

welckes

welckes inwoonders zijn Caribes, ende vpanden van de inwoonders van Morovvnia ende Wiapoco; welck al mede staen onder 'tghebiedt van Anakyury, de grootste Heer ofte Casique van alle de Yaos die op dese custe woonen tusschen de groote riviere des Amazones ende Dessequeke.

WIAPOCO.

Het sevende Capittel.

Beschrijvinghe van de Baye ende Rieviere van WIAPOCO, ende andere daer ontrent gheleghen.

IN't voorgaende Capittel hebben wy verhaelt hoe dat den hoeck van de baye van Wiapoco van de riviere Cassipurogh af streckt West-noordt-west; desen hoeck wordt by eenighe ghenaemt Cabo de Nort: by andere Cabo de Conde in de Caerte van Sir Walther Rhalegh; Laurens Keymis noemde de selve Cabe Cecil; ende de onse noemen die ghemeynlijcken Cape d'Oragne. De baye naer 'segghen van Keymis streckt haer dertich mijlen naer 't Westen. Binnen de baye van Wiapoco aen de Oost-zijde loopt in Zee de riviere Arracouw; ende in Arracouw valt binnen 'sLandts de riviere Wats, soo Harcourt getuyght; dan in eene Caerte vinde ick datter twee andere rivieren binnen 'sLandts in Arracouw komen / Rio Arrocavile ende Ycoripi. De riviere van Wiapoco selfs (als Thomas Masham ghetuyght die daer was in den jare 1596.) is geleghen bynaer op de hooghte van vier graden by Noorden de Linie; dan andere stellen die op de hooghte van dry graden ende een half / soo dat het seggen van Masham moet verstaen worden van den hoeck ofte begin van de baye; de welcke voorder ghetuyght / datse in de mondt heeft twee vadem waters / ende ondieper is binnen de barre / alsoo daer niet boven ses ende seven voet waters en is / ende ooc minder in vele plaetsen: is in de mondt by een mijle breet / dan binnen niet over een half mijle / ende tot de groote val ofte stortingh van water zijn selsthien mijlen. Men heeft daer veel Eylandekens in de riviere / ghelijck meest in alle dese rivieren. De Wilden die op de rivieren woonen zijn van natie van de Yayos ofte Capayos, hoewel eenige seggen dat sy zijn vande natie van de Arwaccas; is goet volck / welck de vreemde die daer komen wel onthaelt; zedigh naer de wijse van de Wilden / gaen naeckt / dan schijnt wel kleederen souden draghen indien sy die hadden: hebben een sonderlinge vondt om de visschen te vanghen / met seker seer sterck-rieckende hout / ghenaemt Ayauw, in't water te werpen / daer de visschen soo van beswijmen / dat sy met de handt ghevat worden. Haer broot is Cassavi, daer sy ooc haren dranc van maken / met de selve te kauwen gelijck de Wilden van Brasil. Worden daer seer gequelt van een onghedierte ghelijck een Vlop (welck sy Niguas noemen) dat tusschen de nagelen ende 't vleesch in-kruypt / ende groote pijne ende verderf veroorsaeckt. De gheleghenthept ontrent dese riviere ontrent de Zee wordt voor onghesondt gehouden; hoewel Mr. Harcourt contrarie ghetuyght / die daer in den jare 1608. volck in't Landt liet onder 'tghebiedt van syn broeder / die daer neder-sloeghen in een Dorp by de Wilden ghenaemt Caripo, op een klippighen bergh daer niet wel aen te komen en is / upt oorsake van de dichte bosschagie ende steple klippen / als alleen by sommighe weghen die naeuw ende stepl zijn / soo dat het op-komen licht kan belet worden. Van dertich die daer bleven dry jaren langh / storvender ses / ende dat meest by ongheval. De onse die noch voor die tijdt op dese riviere hebben gehandelt / ghetuygen mede dat dese plaetse eer gesondt is als ongheson; door dien dat de siecken van elders komende hier haest weder ghenesen. Dese rivier heeft diverssche af-vallen ofte stortinghen van water / d'een hooghер als d'ander / welck men swaerlijck kan op-komen / ende niet als met groote moeyte in de maent van Augustus: een weynigh boven de eerste val komt de riviere Arwy in Wiapoco loopen / ende eenige daghreysen boven de vallen woont een seker natie van Caribes, welcke soo groote oorsen souden hebben / dattet qualijc te gelooven is / die de Indianen dit verhalende noemen Marashewaccas, ende seggen dat sy onder haer een beeldt hebben / welck sy eeren ende aenbidden als haren Godt / ende houden het in een huys tot dien eynde ghemaeckt; is van Harcourt.

ſatſoen als een man die op ſyn hielen ſit/ houdende de knyen open / de ellebogghen daer op-ruſtende / ende de handen op-houdende / met de palmen voorwaerts / ſiende om hoogh/ende met open monde wyt gapende. Aen de Noordt-weſt-zyde van de riviere Wiapoco, op't uyterſte punt van't Landt leght een bergh die ſy noemen Gomeribo, welckes grondt ſeer excellent is om te planten Tobacco, Maiz, Cottoen-boomen/ Annoto-boomen/ Wyngaerden ende eenighe andere plantagie. Aen de ſelve zyde is mede een klepne kreecke / welck ghenaemt wordt Wainary, ſtreckende ontrent een daghreyſe te landtwaert in naer het Weſten; eenighe hebben't voor een revier ghehouden/ dan alloo het geen Fonteyn ofte ſpringh en heeft/hebben haer hier in verabuſeert. Naer het Noorden ende Noordt-weſten van deſe kreecke leght een ryc van ſeer hoogh gheberghte/ſtreckende naer de riviere Apurwaca toe (daer wy ſtracks ſullen van ſpreken) welckes grondt is goet ende vruchtbaer om Tabac daer in te planten / ende daer waſt de beſte van dit gantſche quartier: oock ſoo groeyen daer de alderbeſte Suycker-rieden die men daer te lande vindt; ende alle't landt tuſſchen de twee revieren Wiapoco ende Apurwaca wordt ghehouden de Provincie van de Wiapocories, begrypende onder ſich de Heerlyckheden van Wiapoco ende Wainary. Het in-komen van Wainary is klippigh ende ondiep/ghelyck Laurens Keymis ghetuyght.

Het achtſte Capittel.

Voordere aen-merckinghen op de Rieviere WIAPOCO, uyt de ondervinghen van onſe Nederlanders.

TOt voorder kennifſe van deſe riviere ſal ick hier in-voeghen 'tghene ick verſtaen hebbe van een van onſe natie die daer voor veel jaren verſchepden repſen heeft gheweeſt: de ſelve getuyght; dat men in't in-komen van de riviere vint veerthien ende vyfthien voet waters/ende dat men om in te loopen bagh-boorts zyde naeſt moet houden tot dat ghy de Zuyd-riviere open ſiet / dan loopt men recht op't hooge landt aen/ende ſiet de hutten van de Indianen/ als mede de Weſt-riviere open / daer men met gheen Schyp in en magh/ maer wel met Booten ofte Canoen / en loopt oock niet verde te landtwaert in: aen ſtier-boordt legghen dry Dorpen daer Arwacas woonen/die haer geneeren met Caſſavi te maken / Cottoen ende verwe te vergaderen / goet ſlagh van volck / houden veel Hoenderen / ſoo dat daer goede lyſtocht is te bekomen: om met ſchip ten ancker te komen / moet men de ſandt-bape van 'thooghe landt voor-by loopen/ ende ſetten om den hoeck op dry vadem ende een half; ende men kan oock met het ſchip op het ſlyck loopen ſonder ſorghe; deſe revier loopt naer het groote val toe / heeft aen ſtier-boordt een Dorp in een kreecke / daer handel valt / ende men heeft aen de ſelve zyde noch twee revieren eer men aen 'trechte val komt; in deſe revieren zyn noch ſeven Dorpen; in de eerſte vier / ende in de andere dry / daer al volck woont; ende by het val aen ſtier-boordt legghen noch dry Dorpen / in het op varen; ende aen bagh-boordt-zyde van het val over den bergh zyn vyf plaetſen daer Indianen woonen.

Van het val wederom keerende naer beneden toe / heeft men aen ſtier-boordt-zyde noch twee revieren die in't Landt ſtrecken / daer ſpin de eerſte vyf plaetſen/ende in de tweede dry plaetſen vonden daer Indianen woonden.

Alle deſe plaetſen ende gheleghentheden vonden ſy in de Weſt-riviere / ſoo ſy die noemen. Boorts ghetuyghen ſy van de Zuydt-revier / dat de ſelve ondiep is in de mondt / ſoo dat men daer met gheen Schip in en magh / dan wel met een Jacht dat dry voet ende een half diep gaet; dan binnen is ſy dieper/ſoo dat ſy daer by gillinge wel acht en dertich mylen op waren / ende al diep water vonden; ontrent twaelf mylen deſe revier op aen ſtier-boordts zyde / hadde een Duytſch-man ghewoont / de welcke eyndelyck van de Wilden was doodt-ghellaghen om 'tquaedt leven dat hy onder de Wilden voerde: ſy vonden daer noch een groot vat met verwe het welcke de voor-ſchreven Duytſch-man hadde vergadert; noch ſeſthien mylen voorder aen de ſelve zyde is noch een kreecke / daer ſy mede dry plaetſen vonden van Indianen / ende kreghen daer veel verwe: eenige mylen voorder en vonden ſy gheen huyſen meer: aen bagh-boort zyde van de ſelve riviere vondenſe ontrent ſeſthien mylen van Zee een

ander

Digitized by Micro

ander riebier/die voor aen de mondt/ ende ontrent twee mijlen innewaert wat wijdt is/dan wordt daer naer smaller: daer zijn twee Dorpen/dan de inwooners zijn Caribes ofte Menschen-eeters: vijf mijlen naerder de Zee is noch een ander riebier met fraey leegh Landt/wepnigh kreupel-bolch/veel Labanen als men die noemt: dese strecken al zuyden ende zuydt-zuydt-oost ende wel soo oostelijt/soo datse by alle apparentie naer de Amazones streckt; binnen de selve riebier aen bagh-boordt-zijde soo ghy die in-komt/is een ander naeuw riebierken daer oock bolck woont/welck sy verspraken/ ende werden by de selve wel onthaelt. Al dit bolck is seer bevreest voor de Cariben die te landtwaert in woonen/ om datse dickwils op haer onversienste van de selve worden bespronghen ende wegh-ghevoert. Uyt dit verhael is licht af te nemen dat de riebiere van Wiapoco verschepden armen heeft die d'een verder als de ander in't landt in-loopen; ende dat het bolck dat hier woont wel mede te handelen is voor sulcks als sy daer hebben; met neerstigh ondersoecken soude hier wel wat meer te binden wesen.

Het neghende Capittel.

Beschrijvinghe van de Rievieren Apurwaka, Couwo ende Wia, by Westen Wiapoco gheleghen.

NAert Noordt-westen van de baye ende riebiere van Wiapoco komt voor eerst in Zee geloopen de riebiere Apurwaka, als Mr. Harcourt die noemt/ ende meest onse Caerten ofte Caperwarka, als Laurens Keymis die heet; welck naer't seggen van Harcourt een fraepe riebier is/ ende wel bewoont; dan den voorschreven Keymis seght dat hy dese riebiere wel veertich Enghelsche mijlen op voer/ ende gantsch gheen bolck en vernam (welc wel niet te verwonderen en is/want niet alleen aen dese riebiere maer oock andere gewesten van dit quartier vintmen d'een tijt volc eñ d'ander tijt weder niet/door dien't volc dicmaels verandert van plaetse:) ende dat hy daer aen de voet van een bergh soo veel Brasilie-hout velde als hy in syn boot konde laden. Vonden daer mede van de boomen welckes schorse schijnt wildt Caneel te wesen/ die veel in de Strate van Magallanes wassen. Naer de af-teeckeninghen die ick ghesien hebbe van dese riebier/soo moetse al tamelijck wijdt zijn/ende heeft eenighe Eplandekens binnen in; ende daer komen eenige klepnder riebieren in van by Oosten ende Suyden; den uytersten hoeck van 't Landt leght op de hooghte van vier graden ende twee oft drye en twintich minuten/ende streckt Suydt-zuydt-oost in een stuck weeghs/ende keert dan naer't Suydt-westen om. Apurvvaka.

Noortwaert van dese riebiere ontrent ses mijlen in Zee leght een Eplandt welck eenighe Oncaiarie, andere Hocayari noemen; alwaer het doorgaens seer vupl ende veghenachtigh weder maeckt/ upt-ghenomen in Solstitio hyemali, ende ontrent die tijdt/ naer dat by eenighe is bevonden. Oncayare.

Naest aen de riebiere Apurwaka leght de riebierie Cauwo ofte Couwa, alwaer de voorschreven Keymis in den jare 1596. bolck vondt van de natie van de Iaos, de welcke wepnigh tijdts te voren herwaerts ghevlucht waren voor de tyrannije van de Spaegniaerden van Moruga, een van de naeste riebieren van Orenoque, ende hadden haer eyghen Landt ten besten ghegeven voor de Arwaccas, welck een vagabunde natie is; meest volghende de Spaegniaerden. De Iaos (soo hy verhaelt) waren eertijdts Heeren van al dit ghewesse/ ende om van andere natien onderschepden te worden/ soo teeckenen sy haer aenlicht ende lichaem met diverschе figuren/ waer toe sy beslighen de tanden van een klepn Dier als een Rat/ daer sy schrabben mede maken/ gelijck oft met een spel ghedaen waer/ die nimmermeer upt en gaen. Naer't segghen van Harcourt soo is dit bolck al weder van hier vertrocken/ ende hier en woont gheen bolck meer; de riebiere en is niet seer groot; haer mondt leght ontrent op vier graden ende twintich minuten/ ende streckt met een kromte meest Suydt ten Westen in. De Wilden presenteerden aen Keymis een soorte van hout/ welck sy noemden Vrapo, ende de Enghelsche seggen dat het Brasilie-hout is/ ende datter veel van daer ghebracht wordt naer de Trinidad, om met de Francoysen te verhandelen. Cauvvo.

De naest-gheleghene riebier wordt ghenaemt Wia, welck is naer't segghen van Mr. Harcourt een fraepe riebiere/ ende loopt seer diep in't hooghe Landt/ ende ontdeckt Wia.

een

een ſchoone Landouwe ende van groote hope: heeft een wijde mondt gelijck een bape/ op de hooghte van vier graden ende veertich minuten by Noordẽ de Linie. Op Weſten van dese bape (naer 'tlegghen van Keymis) heeft men seer goede reeden onder kleyne Eylandekens / van welcke het groote ghenaemt Gowateri, is bewoont by Shebaios; ende beneffens den overvloet van ghevoghelte/visch/vruchten/wilde Verckens/ ende ander Wildt die men daer kan bekomen / soo geeft het daer de rieviere Caiana in Zee valt (want dit Eylandt leght tusschen beyden de monden van Wia ende Caiava; naer syn legghen) een goede haven op vier ende vijf vadem diepte voor schepen van verschepden grootte. Op alle de cuſte en is niet een syns gelijck / soo dat Keymis het de naem gaf van Port Houward. De reede onder de Triangel-Eylanden / welck de Weſtelijckſte legghen van allen / op de hooghte van vijf graden / daer oock veel visch/ ghevoghelte / Wildt/ ende Iwanas zijn te bekomen/is mede goet/doch by de voorgaende niet te verghelijcken / daer de schepen met alle weder ende windt / al warender oock noch soo vele /sekerlijck moghen legghen. Naer ick kan begrijpen upt het schrijven van Keymis, soo streckt hy de bape / soo hy die noemt / soo verre upt/dat de rievieren Apurwaka, Cauwo, Wia ende Caiana daer in begrepen zijn; want hy leght dat de bape aen beyde zijden bepaelt is met hoogh Landt / ende dat men Oost-waert van de selve gheen meer en siet/ noch oock Weſt-waert van een bergh die hy noemt Hobbergh; ende geeft voor een waerschouwinghe, dat waer de bergen op-houden / het Bysilie-hout oock op houdt / ende te vergeefs voorder gheſocht wordt: dan dat men allenthalven vindt Cottoen/ Peper/ Spyce ende Balſem/ende menichte van wortelen van't krupdt Wiapaſſa, welck de smaeck hebben van Gember / ende zijn van sonderlinghe kracht / ende naer syn legghen goet voor de loop/ ende hooft-pijne.

Het Eylandt welck leght tusschen Wia ende Caiana, wordt by Mr. Harcourt ghenaemt Mattoory, is seer hoogh Landt / ende by de seſthien mijlen groot; ende de gheleghenthepdt van dit Eylandt is sonderlingh bequaem tot beſcherminghe van de haven van Caiana, gevende van natueren twee seer bequame gheleghentheden om gheſchut op te planten / dat men die niet beter by konſt en soude konnen maken.

Een ghetecckende Caerte die ick hebbe ghesien / noemt dit groot Eylandt Mayeri, ende ſtelt daer in voor aen't in-komen van de bape die na de rieviere Wia toe-loopt een hoogh gheberghte op de cuſte met namen Moriori; ende hynaer in't midden van't Eylandt overdwars een ander gheberghte met namen Matorwi, ende een Dorp van Indianen voor op't ſtrandt: de Eylandekens die by Oosten 'tselve groot Eylandt in Zee legghen/ worden by de selve ghenaemt het Ooſtelijckſte/Sannawoni; ende het Weſtelijckſte/ Epeneſari; ende de twee Noordtlijckſte / Eponeregemera: andere geven die noch andere namen/ ghelijck een peder natie daer syn curieuſheyt in ghebruyckt.

CAIANE.

Het thiende Capittel.

Beſchrijvinghe van de Rieviere Caiane, ende de gheleghentheden van de Landen ende volckeren die daer woonen.

NAeſt de rieviere Wia, ghelijck wy in't voor-gaende Capittel hebben begonnen te legghen, volght de rieviere Caiana, de welcke ghelegen is op de hooghte van vier graden ende acht en veertich minuten / ghelijck by de onſe is ondervonden; de welcke getuyghen dat vier mijlen by Oosten de selve rieviere een klippe leght ontrent dry ofte vier mijlen van 'tvaſte Landt / die de Wilden noemen Hocaiari, ende de onſe noemen die Conſtapel, welcke noch een kleynder klippe heeft ontrent een half mijle van haer gheleghen naer't Zuyden; men magh daer wel tusschen beyden door loopen / want het is daer neghen ende thien vadem diep; ende wel een mijl by Noorden de groote klippe leght een drooghte daer't seer op barnt als 'twater hol gaet. Tusschen de Conſtapel ende 'tkleyne klipken door-komende / moet noch al Noordt-weſt ten Noorden beſteven worden om boven het Weſtelijckſte van de vijf Eylanden te looper / door dien de ſtroom seer hardt om de Weſt loopt.

Van de vijf Eylanden neffens 't Landt van Caiana gheleghen/ zijn de twee Ooſtelijckſte

ſtelijckſte de klepnſte / het Weſtelijckſte oock niet ſeer groot / dan de twee middelſte zijn de grootſte. Dese Eplanden van 't Oosten voor-by komende / en is niet verre van de rieviere Caiana; ende om de rieviere in te loopen / moet men de ſlach houden van de wal op vier ende vijf vadem diepte; ofte van het Weſtelijckſte Eplandeken moet men Weſt aen-gaen / ende altemet wat Supdelijcker tot dat men de rieviere open ſiet / de welcke als dan ontrent Supdt-zupdt-weſt van u ſal weſen / ende daer naer toe roepende / moet men de Oost-wal houden. De rieviere is in 't in-komen wijt / ende meeſt dyp ende een half vadem diep. Ontrent een mijl van 't Landt leght een klipken een weynigh boven water; als men 't ſelve aen ſtier-boordt laet leggen / en ghemoet men gheen ſwarichept meer. Oost ende Weſte Maen maeckt hier hoogh water; ende bupten 't gat loopt de ſtroom ghedurigh om de Weſt. Dit is de ghelegenthept van de rieviere ghelijck die by de onſe is bevonden.

Mr. Harcourt ſeght / dat aen ſtier-boort-zijde gelijc als men de rieviere in-komt een Eplant legt van leegh landt / by de Wilden genaemt Muccumbro, gelegen tuſſchen de rieviere Caiana ende Meccoria daer aen volghende; ende is ontrent de ſeſthien mijlen in 't ronde. In dit Eplandt zijn twee berghen; de eene ghenaemt Muccumbro, daer het Eplandt den naem van heeft / ende den anderen Cillicedemo; van deſe berghen kan het meeſten deel van dit Eplandt over-ſien worden / welck heeft ſeer veel ſchoone beiden ende weyden met eenighe boomen / ende is vol Wilds.

De inwoonders van de Provincie van Caiana (ſeght hy) zijn Charibes, haer voornaemſte Overſte was ghenaemt Arrawicary, welck woonde te Cillicedemo voornoemt; bonden hem houw ende trouw tot onſe natie: ſoo dat hy daer vier oft vijf van ſyn volck liet om de vrientſchap met deſe Wilden te onderhouden / ende haer tale te leeren / ende ſien de vrede tuſſchen haer ende de Iaos ende Arwaccas te onderhouden. Supdt-weſtwaert van deſe Provincien boven in 't hooge Landt zijn noch veel ander natien ende volckeren / die noch niet wel bekent en zijn: oock en zijn de inlandtſche Provincien niet ſoo wel bewoont ende volck-rijck / alſoo 't meeſte volck hem neder-ſlaet by ende langhs de rievieren / om met haer Canoen van plaets tot plaetſe te varen. En hebben geen vaſte oft ghelette forme van regieringe onder haer / erkennen alleen een overhooft die ſy gehoorſamen ſoo ver eñ langh als het haer luſt; ende ſoo hebben ſy in elcke Provincie ende Heerſchappije een Caſique die alles gouverneert / eñ by na in elcke vleck ofte Dorp; ſy ſtraffen gemeynlijck doodt-ſlagers ende overſpeelders metter doodt / doorſeker lieden by haer geſtelt tot het ſtraffen van deſe ſonden. Sy nemen haer wijfs / ende zijn daer wonderlijck jaloers over / ende verwachten groote kuyſchept van haer: want ſoo ſy die in eenigh overſpel bevinden / doen haer ſtracks de herſſenen upt-ſlaen. Die van eenighe qualitept zijn onder haer / hebben al twee ofte dry wijven / ofte meer; ende hoe ſy meer wijven konnen onderhouden / hoe ſy meerder gheacht worden. Haer wijven (inſonderhept de oudſte) dienen de mans ghelijck haer knechts / want backen ende berepden 't broodt / ende maken den dranck / dienen haer over maeltijdt ende doen voorts alle huys-dienſten.

De Charibes, naer 't ſeggen van Harcourt, zijn de oudſte inwoonders van dit gheweſte; de Yaos, Sappaios, Arwaccas, Paragotos, zijn ofte van de Trinidad, ofte van den Orenoque herwaerts ghevlucht voor de Spaegniaerden, ſoo dat tuſſchen de Charibes die op de ſuſte woonen / ende deſe andere natien maer een ghevepnſde peys; ende tuſſchen de Charibes die op 't hooghe Landt woonen / continuele oorlooghe is; want komen op ſyn onverſiens af / ende voeren een deel van 't volck wegh / ende ſlaen een deel doot / verbranden eñ deſtrueren haer huyſen / ende doen haer alle overlaſt die ſy konnen; dan ſints dat onſe natien daer hebben begonnen te komen / ſoo hebben ſy wat wapenen bekomen / waer mede ſy haer nu wat beter tegen de Wilde Charibes konnen verweeren; ende ſouden wel wenſchen dat de Chriſtenen daer quamen woonen om haer beter te beſchermen teghen haer vpanden.

Alſoo wy nu bykants in 't midden zijn van het eerſte quartier van ons verdeelinge / ſoo ſullen wy de ghelegenthept van dit gantſch ghewelte hier in-voegen / ghelijck die by Mr. Harcourt is upt-ghegheven.

Het elfde Capittel.

Van de gheſtalte des Luchts ende weder, ende voorder gheleghentheden van het volck van de Lande.

Harcourt. DE ſaiſoenen van't jaer op dese custe ende in dit Climaet zijn diverſch / want in de Oosterlijcks deelen van Guaiana, naer de Amazones toe / begint het droogh weder / welck wy haer Somer noemen in Auguſto; ende de gheweldighe winden ende reghenen / welck wy haer Winter reeckenen / beginnen in Februario. Maer in de Weſtelijcke deelen naer den Orenoque toe / begint het droogh weder in October, ende de regen en Winter in April. Daer is weynigh onderſchept van hitte ende koude / leggende dese Landen soo naer den Equinoctiael / ende de daghen ende nachten meeſt even lanc zijnde: doch verſchillen dese ſaiſoenen somtijdts een maendt; ende oock soo reghent het d'een jaer meer als d'ander. 't Volck en heeft daer gheen verdeelingh ofte reeckeningh van tijden ofte getallen; reeckenen alleen by de Manen / als een / twee / drie / etc. Manen / ende gheliickwijs daghen: tellen maer tot thien / ende dan weder thien ende een / etc. ende om beter haer meyninghe uyt te drucken / ſteken haer vingheren op; ende als ſy twintich willen segghen / soo brenghen ſy haer handen by haer voeten. Als ſy belooven pets binnen een seeckeren tijdt ofte soo veel daghen te doen / soo ſullen ſy een bondeltjen van gheliick ghetal van ſtocxkens leveren / ende oock behouden / ende om haer beſtemden tijdt te houden / alle daegh een ſtocxken wech nemen / tot dat ſy die al wech genomen hebben / als wanneer ſy weten dat den tijdt die ſy belooft hebben om is / ende willen dan haer belofte houden. Hebben gheen Religie soo veel men noch heeft konnen mercken / als alleen dat ſy eenigh reſpect dragheu aen Sonne ende Mane / meynende dat ſy leven; maer en aen-bidden die niet / ofte en offeren die gheenigh dingh; ten waer ſy eenighe ſuperſtitie ghebruyckten in haer droncken feeſten: want op ſterven van haer Caſique, Capiteyns ofte andere groote vrienden / houden ſy een ſolemnele feeſte (welende de beſte provisie van haer ſterckſten dranck / die ſy noemen Parranow) voor drie oft vier daghen / oft soo langh als haren dranck duert / den tijdt om-brenghende met danſen / ſinghen ende drincken boven maten; in welcke vitie ſy alle andere natien te boven gaen / houdende die voor de braekſte quant die eerſt droncken is; ende dewijl ſy soo drincken / ſlaen eenige vrou-perſoonen van de naeſte vrienden van den overleden gheweldigh en huylen ende krijten. Oft ſy hier eenige ſuperſtitie in gebruycken is noch onbekent: dan dit is seker dat haer Prieſters ende Waer-seggers (die ſy noemen Peeaios) op ſommige tijden conferencie hebben met den Duyvel / welc ſy noemen Wattipa, ende worden by hem bedroghen: niet te min soo haten ende vreesen ſy hem seer / ende seggen dat hy quaet is / ende niet ſonder groote reden: want worden van hem dickwils blaeuw ende ſwart gesmeten. Sy gelooven dat de goede Indianen na haer doodt opwaerts varen / ende wijſen naer den Hemel / welc ſy noemen Caupo; ende dat de quade nederwaerts varen / wijſende na de aerde / welc ſy noemen Soy. Als een van haer Caſiquen oft principalen ſterft / soo hy eenige ſlaef ofte ander gevangen heeft / soo ſullen ſy die mede dooden / soo niet / een van syn ander knechten / op dat hy in d'ander weerelt ghedient mocht zijn. De qualitept van de Landen van dit quartier is diverſch; aen de Zeekant is het Landt leegh / ende de hitte ſoude daer seer vehement zijn / ten ware die ghetempert wierde by de verſche ende koele Briſen, ofte Oosterlijcke winden / die op de meeſte hitte van den dagh seer ſterck daer op waepen: in veel plaetſen is dit leeghe Landt seer ongheſont / ende weynich bewoont / ingt oorſake van het over-vloeyen van de wateren; maer voor de meeſten deel heeft het seer ſchoone riviеren / een vruchtbare grondt ende veel volcks / ende is een gheſonde wooninghe.

Op het gheberghte is hoogh Landt daer de Lucht koudt is / ende in ſommighe plaetſen vruchtbaer / ende in ſommighe plaetſen oock niet: maer voorgaens is het vol Mineralen / ende mijnen van diverſche Metalen / ende geeft der ſelven soo veel als eenige plaetſen van Oost ofte West-Indien / beyde van de beſte ende ſterckſte soorte der ſelven; ende op't meeſte van 'tgeberghte wierdt gevonden een seer gheſonde wooninghe.

Daer is oock noch een middel-soorte van Landt / welck is van een middelbare hooghte / ende is seer ghetempert / gheſondt / vruchtbaer / ende aldermeeſt bewoont; is over-

Digitized by Mic

is overvloedigh van Weyden/en playsante stroomen van wateren / door traepe bolschagien ende ghenoechelijcke pleynen / tot profijt / playsier ende recreatie / ende en is oock niet onversien van Mineralen.

Het twaelfste Capittel.

Van de Lijftocht van't Landt ende andere dinghen die tot onderhoudt van 'smenschen leven dienen.

DE provisien van dit Landt tot lijftocht / zijn veelderhande: Eerst de woortel van Cassavi, daer sy haer broot van maecken in manieren als volght: sy breecken de woortel op een steen ende wringhen het sap daer upt / welck rauw zijnde/venijn is/maer gesoden zijnde met Guinee-Peper/daer sy den overvloet van hebben/geeft een excellente ende ghesonde sauce; dan droogen sy de gebroken woortel/ende backense op een steen/ als men de Haver-koecken doet: dit broot is excellent / seer ghelijck/ doch veel beter als Haver-koecken / ende een vinghet dick. Daer is een soorte van groote Tarwe ghenaemt Maiz, ende by sommighe Guinee-Kooren / welcke graen een sonderlinge provisie is voor dit Landt/ende vermenichfuldicht seer/ tot dupsent ende vijfthien hondert voor een/ende dickwils meer: geeft seer goede bloeme ende meel tot broodt; ende goet Mout tot Bier ofte Ale/ende dient tot diversche nootdruften voor 'smenschen onderhoudt. Van 'voor-schreven Cassavi-broodt ende dese Indiaensche Tarwe/maken sy dranck die sy noemen Passiaw: kan niet langh bewaert worden / maer moet in vier oft vijf dagen verbelicht worden:sy maecken oock een anderen dranck van Cassavi,welck sy noemen Parranow, goet ende sterck/seer gelijck het beste Maerts-bier in Engelant/ ende dat kan 10.dagen goet gehouden worden:sy hebben daer differente soorten af/ eenighe sterck/andere smal/eenighe dick/eenighe dun/maer al goet/ welende wel berept/ als sy ordinaris waren onder de Yaos ende Arwaccas,de welcke de netste zijn van alle dese natien.

Daer is groote abundantie van Honigh in't Landt/ ende hoewel het wildt is(voordende ghevonden in de boomen ende kuplen onder de aerde) is soo goet als eenigh ter weereit; daer een goeden dranck van ghemaeckt kan worden /die men noemt Meede. Den Honigh en Was is een profitabele koopmanschappe. Gheen Wijngaerden en vindt men daer/maer alsoo de grondt vruchtbaer en vet is / ende 'tclimaet warm / souden daer wel wassen indien sy daer gheplant waren / ende geven goede Secken ende Canarie-wijnen / welck voor dit quartier seer ghelont zijn.

Veel andere noodtlijckheden voor 'tonderhoudt van des menschen leven worden hier gevonden/namentlijck Wildt van alle soorten / wilde Verckens in groot ghetal/ welcker twee soorten zijn /d'een klepn/ by de Wilden ghenaemt Pockiero, die de navel op den rugh hebben: d'andere genaemt Panigo, en zijn schoon ende groot als eenighe zijn in Engelandt. Daer is menichte van Halen ende Conijnen / dan differeren van de onse: daer zijn Tigren / Luppaerden / Oncen / Armadillen / Maipuries, die van smaeck zijn als Ossen-vleesch / en willen zout houden; Baremoes welck smaken als Schapen; ende andere klepne beesten van de selve smaer / van couleur als de Vainen; Apen ende Meer-katten van diverschc soorten / groot ende klepn; van dese beesten zijnder ontallijck/ende worden by experientie al goet ghevonden om te eeten. Ende veel andere vreemde beesten meer.

Van ghevoghelte heeft men daer wilde Eynden / Taelingen/wilde Ganzen/Reyghers van diverschc couleuren / Craenen / Opevaers / Fayzanten / Patrijzen / Duyven / Lijsters ende Meerlen/Weder-voghels/ Sneppen/Papegaeyen van differente soorten/ende veel ander soorten van groote ende klepne Vogels van exquise couleuren: beneffens groote verslindende Voghels / ende Valcken van alle soorten.

Van visch is daer groote varietept; eerst van Zee-visch zijn daer/Steen-brasem/ Meulenaer / Tonghen / Scharren / Rochen / Sweert-visch / Steur / een visch als Salm / dan ghelijck die roodt is van visch/ soo is dese geel; Garnaet/Zee-Creeften/ en Oesters/welck aen de tacken van de boomen hangen. Daer is ooc een rare visch/genaemt Cassoorwa, die in elcke ooge twee gelichten heeft/en swemmende hout het d'een boven/d'ander onder 'twater;de ribben en den rugh zijn des menschen rugh en ribben

ghelijck hebben de eene rondt ende d'ander black met een rugh-been daer in; is wat grooter als een Spieringh / maer verre beter van ſmaeck: ende veel andere ſeer goede villchen. Van verſche viſch is daer veel / doch meeſt onbekent / maer al ſeer goet ende delicaet: Soo dat men onbelwaert magh ſegghen dat dit Landt magh vergheleken worden met eenigh Landt van de Weereldt voor varietept van excellente viſch. Daer is oock een Zee-viſch welck ordinaris komt in de verſche wateren / inſonderheyt in de Winter ende vochtigh ſapſoen / welck hoogh gheacht wordt / en is half vleeſch / want ſyn bloet is warm; komt op de ondiepe waters ende verdroncken gronden / ende voet op Gras ende Wiet; de Indianen noemen het Coiumero, ende de Spaenſche Manati, ende wy noemen een Zee-koe; ſmaeckt als Oſſen vleeſch / neemt zout / ende kan dienen voor proviſie in de ſchepen / als by experientie is bevonden: van deſe viſch kan een excellente olye ghemaeckt worden tot veel ghebruycken: het ſmeer is goet om viſch oft vleeſch mede te frijten: de huydt wil goet Buffels maken; ende weſende in de Son gedrooght / ende van 'tnadt bewaert / is goet voor Schilden teghen de pijlen van de Indianen: by nat weder is daer groote abundantie van deſe villchen in alle wateren.

De bruchten zijn menigherley / de Pina, Platana, Potato, Miſpelen / Pruymen van diverſche ſoorten / Noten van vreemde katſoenen. De excellenthept van de Pina is groot / want men ſoude gheen beter bruycht konnen vinden; is van ſmaeck als Aerdtbeſyen met wyn ende Suycker ghemenght. De Platana ſmaeckt als een oude Puppingh. De Potato is wel bekent. De Miſpelen zijn ſeer groot. De Pruymen en zijn niet te pryſen / door dien veel ghegeten de loop cauſeren / welck in deſe Landen dangereus is. De Noten zijn goet met mate ghegeten.

Het derthiende Capittel.

Van de Koopmanſchappen die in het Landt worden ghevonden, oft ghemaeckt konnen worden.

DE principaelſte commoditept van dit Landt zijn de Suycker-rieden / van welcke in deſe quartieren groote menichte is; de grondt is daer toe ſoo bequaem als in eenigh ander deel des weerelts; wallen daer in korten tijdt ſeer groot; by planten ende op-bouwen van bequame plaetſen om 't Suycker daer upt te trecken (welck in't begin veel ſoude koſten) konde men daer grooten rijckdom upt trecken; als men lien kan by 'tghene by de Portugeſen in Braſil ende elders wordt ghedaen.

De Cottoen is een generale koopmanſchap / ſeer nut voor de koop-lieden / ende voor ons Landt / om Fuſteynen / Bombaſynen ende anders daer van te maken; ende tot ander ghebruycken / als Hamaccas van te maken / welck zijn der Indianen bedden / ſeer noodigh in deſe quartieren; ende fijn Cottoene lijnwaten.

Daer is oock een ſoorte van Hennip ofte Vlas / van groot ghebruyck / by naer ſoo fijn als Syde / ghelijck't ghebruyckt kan worden; ende is ſeer excellent om lijnwaet van te maken.

Men heeft daer ſonderlinghe verwen; van welcker een is ghenaemt Annoto, een roode Beſye / welck wel ghepreparеert zijnde by de Indianen / verwet een perfect envaſt Oraegnie couleur aen de Syde; heeft in Hollandt voor twaelf Schellinghen ſtarlincks verkoft gheweeſt; ende is noch op goede pryſs. Daer is een ander Beſye die blaeuw verwet. Daer is oock ſeker Gumme van een boom / welck aen Laecken een perfect ende vaſt geel couleur verwet. Daer zijn bladeren van boomen / welcke wel berept zijnde / een hoogh roodt couleur geven. Daer is oock hout dat Purper verwet / ende is van goede pryſs; ende een ander dat geel verwet. Daer is noch een ander hout welckes ſap Purper verwet als het heet is / ende Carmoſyn als het kout is; ende meer ander dinghen zijn daer (onghetwijfelt) die noch niet bekent en zijn / welck by neerſtighe onderſoeckinghe by tijden ende wijlen ſullen upt-ghevonden worden.

De wel-rieckende Gummen / van grooter weerden ende kracht in Medecine ende Chirurgie zijn ontelbaer; geel Amber / Gumma Lemnia, Colliman ofte Carriman Baratta, ende andere meer. Colliman is en Gumme ſwart ende brockeligh / ſeer ghelijck in't aenſien 'tghemeyn Peck / een wepnigh daer van op kolen geleght / ſal de plaetſe vervullen met ſeer ſoeten ende aenghenamen reuck. Mr. Walther Cafy, een man die

goet

Digitized by Micro

goet verſtandt heeft en oordeel van Medecijns ſaken; ſeght dat men het hooft houdende over den roock twee oft drymaels daeghs / het wonderlijck gheneeſt de ſwaerheyt van 't hooft ende een excellente remedie is voor koude/vochtighe ende rhumatijcke Herſenen: Is oock een goede remedie voor de gheraeckthepdt / daer de ſwaerheyt van het hooft veel tijdts een voor-bode van is. 'Tis mede van ſonderlinghe kracht teghen de pijne die de vrouwen achter in de Lendenen hebben / inſonderheydt de ghene die kinderen hebben ghehadt; ghelmolten zijnde op een klepn vperken / wordt met een mes ghelmeert op een ſtuck leders / ende warm op de plaetſe gheapplicceert; het conforteert oock ſeer de Zenuwen. Ende men houdt het oock voor een goede remedie teghen het Fierecijn: ende om wonden te ghenelen.

De Baratta is een ſeer heelſaem Ballem / verre alle andere overtreffende, welck oock ſeer wonderbaerlijck verſche wonden gheneeſt/ende op kolen ghevoockt is van een ſeer aenghenamen reuck. Daer zijn noch andere wel-rieckende Gummen die ſeer bequaem zijn tot parfumen; inſonderheyt een welck een ſeer aenghenamen reuck geeft als van Eel-Wagelepne. Excellente Vroogen zijn daer voor de Medecijnen; als Spicanardi, Caſſia Fiſtula, Sene-bladeren; ende de aerde geeft oock Bolum Armenum ende Terram Lemniam. Daer zijn noch ander Vroogen in onſe quartieren onbekent/ ende van ſonderlinge kracht: van welcker een is een klepn groen Appeltjen / welc de Wilden noemen het Slaep-Appeltjen: welc ſoo violent is in ſyn werckinge/ dat een klepne beet daer af den doodt-ſlaep veroorſaeckt; ende de minſten drop van 't ſlap daer af purgeert ſeer excellijck ende dangereuſelijck. Doch alſoo de Medecijns de ſlaep-verweckende qualitepdt / daer 't meeſte perijckel in is/weten te remedieren / ſoude dit Appeltjen van gebruyck konnen weſen in de Medecijne. Daer is een Belve die de Indianen noemen Kellette, die ſeer nut is teghen den bloet-ganck. 'Tlap van de bladeren ghenaemt Uppee; gheneeſt de wonden van de venijnde pijlen. 'Tlap van het bladt ghenaemt Icari, is goet teghen de pijn in't hooft, ende dierghelijcke drooghen ende Simplicia meer/al te langh om te verhalen.

Den boom daer ſy haer viſch mede vangen is van ſonderlinge conſideratie: waſt gemeynlijck ontrent haer wooninghen: als ſy willen gaen viſchen nemen ſy eenige tacxkens daer van/ende varende in de kreecken/welck met hoogh water meeſt vol zijn van goede viſch / nemende ſtecxkens/eerſt ghemorſelt op een ſteen/ende wrijven die tuſſchen de handen in't water op diverſche plaetſen / welck doet de viſch boven komen met den buyck om hoogh / ſoo dat ſy der ſoo vele konnen vanghen als ſy willen.

Daer is mede een roodt ghelpickelt hout / welck die van de Lande noemen Pira Timinere, (in Nederlandt heet men het Letter-hout) welck is weerdigh dertich oft veertich pondt ſterlincx de tonne ofte laſt; ende is ſeer excellent tot alderhande Schrijnwerckers werck.

Daer vallen mede veel koſtelijcke ende profitabele ſteenen / als Iaſpis, Porphyr, &c. Eyndelijck ſoo is hier noch een profitabele koop-manſchap/ te weten Tobacco, welck nu in meeſt alle Landen ſeeer begeert wordt: upt welckes plantingh in korten tijdt ſeer groote profijten konnen gelamelt worden. De apparentie van ſeer rijcke mijnen is daer/dan en zijn noch niet wel onder-ſocht by de gene die tot noch toe daer geweeſt zijn.

Het veerthiende Capittel.

Vervolgh van de Cuſte ende diverſche Rievieren.

VErvolghende de cuſte van de rievier Caiana naer het Weſten/ heeft men eerſt de rievier Meccooria, ofte ſo ander die noemen Macuria. Daer na de rievier Courwo, ſo Harcourt die noemt/ofte ſoo ander die noemen Cawroora, welck heeft een naeuwe doch diepe mondt / ende van binnen een ſeer goede haven / welck ſeer dienſtigh magh weſen in tijden en wijlen. Daer aen volgen de rievieren Manmanury, Sinammara, Ooraſſawini, Coonannonia, ſo Harcourt die noemt; ofte ſo Keymis die noemt/ Cunanamma, Vracco, Mawari, Mawarparo. Naeſt is gelegen de rievier Amonna, welck naer 'tſeghen van Keymis heeft een wijdt ende diep Canael/en loopt ſoo ſnel dat geen barre en lijdt/en ſchepen kan laten van eenighe groottе: Maer Thomas Maſham ſeght dat Amano maer een klepn rievier opent/ende datſe van bupten ondiep is.

Hier aen volght de rievière Marrawini, welck (naer 't rappoꝛt van Tho. Masham) is in de mondt wel vier mÿlen breedt / ende meer innewaerts een mÿl / ende vooꝛts meest een half mÿl; vol van Eylanden ende diversche klepnder rievieren die daer in loopen/ende is by de veertich oft vÿftich mÿlen lanck/van de mont tot de vallen/ende strecktmeestendeel Oudt-zuydt-west op/veranderende dꝛy streken by naer heel recht. Syn Canael heeft dꝛy/vier ende vÿf vadem waters/ende twee mÿlen binnen de mont komt de rievière Cuslewinne daer in / op welcke rievière de Arwaccas woonen in een Dooꝛp ghenaemt Marras; ontrent acht mÿlen vooꝛder de rievière op is een ander Dooꝛp van Charibes, ghenaemt Quiparia; ende noch vooꝛder het Dooꝛp Macirria; ende noch vÿf mÿlen verder Awodwaier ende Mapeributto. M. Harcourt seght van dese rievier/ dat het een schoone rievier is/dan ondiep op de barre/ welcke twee ofte dꝛy mÿlen af in Zee leght / hebbende maer twee vadem waters; dan binnen is het Canael. 3. 4. ende 5. vadem diep. Vÿf mÿlen binnen de rievier leggben seker Eylanden die genaemt wooꝛden Curewapory, niet bewoont/dooꝛ dien sy met het over-loopen van de wateren onder-loopen/als veel andere meer: wepnigh vooꝛder is een Dooꝛp Moyemen aen de slincker-zÿde: de Capitepn heet Maperitaka, van de natie van de Paragotos. Dꝛy mÿlen verder op is het Dooꝛp Coewynay, aen de rechter-handt; de pꝛincipaelste van de Caribes is ghenaemt Minapa. Naer dat men de rievier ontrent twintich mÿlen op is/soo vindt men die gheÿck op-gheslopt met rodtsen daer 't water over-valt met groot gheweldt; doch is noch eenighlints te passeren / dan daer naer ghekomen zÿnde vooꝛ-by den eersten bergh Sapparow ghenaemt/ ende in 't gesicht hebbende 'thoogh gheberghte Matawere Moupanana, by naer veertich mÿlen de rievière op / soo valt de rievière soo ondiep/ ende de stoꝛtinge van 'twater over de klippen soo vehement/dat men daer niet vooꝛder op en magh. Onse Nederlanders noemen dese rievière Marwyn, ende stellen die op de hooghte van vÿf graden ende ses en veertich minuten by Nooꝛden de Linie. Ontrent dese rievier vondt Harcourt een seker klepn boomken oft heester/ welc schÿnt gevoelen te hebben/want soo haest men een van de bladeren aen-tast / soo schrinckt dat in een/en hanght nederwaerts oft doot waer: ende indien ghy een van de bladeren met een schaerken af-snÿt/ soo sullen alle d'ander toe-schrincken / als vooꝛen / ende een half uꝛe daer naer sullen sy haer weder op-doen/ ende staen als vooꝛen.

Vier mÿlen Westwaert van dese rievière leght een Dooꝛp van Wilden Paragotos ende Iaos, ghenaemt Wiawia.

Thom. Masham. De naest-gheleghene rievière is Sewrano; welcke by de onse wooꝛdt ghenaemt Saernaen; ende ghetuyghen dat deselve Oudt-oost wel soo Oudelÿck in streckt / ende datter vÿfthien/sesthien ende seventhien voet waters is met leegh water. Ende daer naer Cuppanamo, hebbende seer onseker diepte/somtÿdts dꝛy vadem ende stracks weder neghen voet: waer aen volght de rievier Coritini, welck seer gheÿck is in breedte aen Marawinne, ende van de mondt tot de eerste vallen ontrent vÿftich mÿlen / al vol Eylandekens; ende daer vallen dꝛy andere rievierkens in; Mano, Tapuere, ende Tabuebbi, ofte Tapuellibi; ende heeft ses Dooꝛpen van Indianen / Warawalle, Mawranamo, Maapuere, Macharibi, Yohoron ende Vaperon. Van welcke Macharibi leght op de klepne rievière Tapuere ghenaemt / als vooꝛen.

Keymis. Op dese rievière Coretini hebben ons Nederlanders ghehandelt ende oock volck ghehouden veel jaren gheleden/de Hog. Mog. Heeren Staten Generael hadden daer Octroy van verleent. Naer Coretini volght Winitwari; ende daer naer Berbice, Wapari, Maicawini, Mahawaica, Leridrare: Van volght de rievière Dessekebe, welck naer 'tsegghen van Keymis, is een groote rievière/ende vol Eylanden/ strekkende Oudelÿc in 't Landt: hy verhaelt op 't rappoꝛt van de Indianen/ dat men in twintich daghen van de mondt van dese rievière vaert tot het hooft oft begin deselves; ende dat van daer een dagh-repsens gheleghen is het groot Lack: welck de Iaos noemen Roponowini; ende de Chariben, Parime; welck soo groot is als een Zee; ende wooꝛdt ghesuspiceert dat de Stadt Manoa op de kant van dit Lack is gheleghen. De Engelsche noemden dese rievière Devoritia, ter eeren van den Grave van Essex. De Spaegniaerden hadden hier eenigh volck in den jare 1591. naer het verhalen van Thomas Masham, dan schÿnen weder tot niet ghekomen te zÿn. De onse die dese rievière eenighe jaren herwaerts hebben besocht, ghetuyghen / dat de Essekebe (gheÿck sy die noemen) een plate heeft in 't in-komen daer maer neghen voet waters op en is / dan binnen

binnen is wel vijf oste ses vadem diepte/ tot thien oft twaelf mijlen de riviere op; van daer vaert men voorts met Piraguas (zijn schupten van de Wilde) wel veerthien daghen de riviere op; men heeft daer diversche vallen; daer valt letter-houdt/ ende de verwe die sy noemen Orellana, ende menichte van Cassavi. Is gheleghen op de hooghte van seven graden/ ende daer leght een groot leegh Eylandt in de mondt van de riviere; ende 'tlandt streckter Noordt-west.

Naer dese riviere Desseckebe volghen de rivieren van Caopici, Pawrooma, ende Moruga, daer de Spaegniaerden van de Margarita ende Caraccas de Wilden verdreven in den jare 1596. met hulpe van de Arwaccas: ende voorts de rivieren Waini, Barinia, Amacur, Aratoori, welck al armen zijn van de groote riviere Orenoque, daer wy nu vervolghens van sullen spreken.

ORENOQUE.

Het vijfthiende Capittel.

Beschrijvinghe van dese Riviere in't ghemeyn, volghens 'tghene de Spaegniaerden daer van hebben uyt-ghegheven.

WY zijn nu ghekomen tot de groote riviere die nu meest bekent is by den naem van Orenoque; hoewel wy in 't voorgaende hebben aen-gewesen dat de Spaegniaerden de selve den naem hebben ghegheven van Orellana ende van Marannon, upt mis-verstandt ende confusie van diversche rivieren onder eenen naem/ welck wy hebben wegh ghenomen. Van dese riviere hebben de Spaensche ende Enghelsche wonder ghelschreven/ door dien men van dat ghevoelen is/ dat door dese riviere een toe-ganck is tot het Goudt-rijcke Landt van Guiana, ende de Stadt Manoa, ofte dat vermaerde Dorado, welck veel Spaegniaerden so veel ghekost heeft/ende 'twelcke sy door so veel verschepden weghen hebben ghesocht; doch insonderheydt langhs dese riviere. Om nu van dese riviere met goede ordre te spreken/ soo sullen wy eerst hier in 't korte in-voeghen de eerste ontdeckinghe van dit quartier/ ende de bysondere tochten die op verschepden occasien by de Spaegniaerden zijn voor-ghenomen. Naer dat den Ammirand Columbus de West Indische Eylanden in twee verschepden reysen hadde ontdeckt/ so heeft hy in syn derde voyagie in den jare 1498. syn cours wat meer Zuydelijck aen-ghestelt tot op de hooghte van vijf graden by Noorden de Linie/ alwaer hy een onlydelijcke hitte ontmoette in de maendt van Iulius; ende van daer West aengaende tot den lesten van de voorschreven maendt/ ende gheen landt vindende/ leyde hy 't Noordt-noordt-oost over/ende werdt landt siende in't Zuydt-oosten/welck was een Eylandt dat hy noemde Trinidad, ende daer by Zuyden om-loopende naer 'tWesten/kreghen 'twalle landt in 't ghesichte/welck sy een ander Eylandt oordeelden te wesen/ ende noemdent Isla Santa, ende 'thooghe landt van Paria noemde hy Isla de gracia. De Schepen waren hier in groot ghevaer weghen de subite verheffinghe van 'twater ende ravelingh van de stroom: daer 'twater welck upt de riviere Yuyapari met groot ghewelt af-komt/de vloedt van de Zee ghemoedt; waerom hy dese plaetse noemde Boca del Drago; ende is gheleghen tusschen 't Eylandt Trinidad, ende den hoeck van Paria. Dese riviere (seght Herrera) welck loopt in de Golfo de la Vallena, komt van meer als vier hondert leguen af; ende door dien daer so grooten water met sulcken ghewelt af komt/ insonderheydt in de maenden van Iulius ende Augustus (welck daer is den tijdt van veel reghens/ ghelijck als in Spaegnien October ende November) ende de Golfo daer sy in komt besloten is/ tusschen 'twalle landt ende 't Eylandt Trinidad, soo gheeft het een gheweldighen strijdt wanneer de wateren van de riviere ende de Zee te samen komen. Waer upt wy sien dat Columbus de eerste is gheweest die dit Landt heeft beseplt/hoewel Americus Vespucius de eere heeft dat dit quartier naer synen naem America wordt ghenaemt. Dese besepilde dit landt in den jare 1599. in 't ghesellschap van Alonso de Oieda, ende naer syn segghen ontdeckte hy 't Landt van by de twee hondert leguen by Oosten Paria, ende tot Cabo de la Vela toe. Daer naer in den jare 1500. nam de selve ontdeckinghe voor Vincente Iannes Pinzon, die syn cours soo verre Zuyden nam dat hy de Linie passeerde/de eerste van alle d.t.l.3.c. 10.

alle Caſtilianen/ende ontdeckte een Cabo die hy noemde Cabo Conſolacion; ende van daer langhs de cuſte loopende naer 't Weſten veertich leguen, vonden ſoet water veel mylen in Zee/ welck quam (seght Herrera) uyt de rieviere Marannon, welck dertich leguen in de mondt breedt is/ ende heeft veel luſtighe Eylanden in de mondt/bewoont by volck dat haer lichaem ſchildert/ende goet is om mede te handelen: voer van daer naer Paria, ende vondt in de wegh een ander machtighe rieviere/ hoewel niet zo groot als de voorgaende/ die hy noemde Rio Dulce, om datſe veel mylen in Zee ſoet water
d.1.l.4.c.6 uyt-gaf: men heeft daer gheoordeelt (seght Herrera) dat het een arm was van de rieviere Yuyapari, welck de Golfo Dulce maeckt tuſſchen 't Landt van Paria ende Trinidad. Wt dit verhael ſien wy dat den rechten naem van deſe rieviere daer wy nu van handelen/ eertyds is gheweeſt Yuyapari ofte Viapari: gheliyck dan de tochten die daer op ghedaen zyn by de Spaegniaerden/ 'tſelve noch naerder ſullen aen-wyſen. Alſoo in de volghende jaren by de Spaegniaerden wierden ontdeckt de Peerle-viſcherijen van 't Eylandt Cubagua ende Margarita, ende voordere cuſte van 't vaſte landt/ zoo en is naer deſe rieviere ende 'tlandt daer aen gheleghen niet voorder ghetaelt/ voor in den jare 1531. doen heeft Diego de Ordas van den Keyſer verkreghen de conqueſte van de Landen van Cabo de la Vela af/twee hondert leguen langhs de cuſte naer het Ooſten toe/ ende zoo verre voorwaerts als hy ſoude konnen ontdecken/ſonder te roeren 'tgene behoorde aen de Kroone van Portugal, met den Titel van Gouverneur ende andere
d.4.l.10.c.10. voordeelen ghelwoonlycken te gunnen in ghelycke ontdeckinghen. Hy nam met hem op ſyn Schepen vier hondert Soldaten met noodighe ammunitie ende andere ghereetſchap; ende quam eerſt aen de Marannon, daer hy ſyn ontdeckinghe meynde te beginnen/ door dien ſy eenighe dagen te voren daer hadden verraſt vier Indianen in een Canoa, by de welcke ſy vonden twee Elmerauden/ waer van de eene zoo groot was als een handt; de welcke ghetuyghden dat de rieviere op-waerts een klippe was van deſe gheſteenten; ende veertich leguen binnen de ſelve rieviere een bergh die vol hooghe boomen ſtondt daer Wieroock aen groeyde: doch de blackten ende calmten/ ende ſtercken ſtroom van de rieviere/ en lieten Ordas niet toe deſe plaetſe te ghenaecken: hy verloor daer een van ſyn Schepen met een deel volcks; ende wende ſyn cours langhs de cuſte naer Paria toe; ende vondt daer een Fortreſſe die Antonio Sedenno, Gouverneur van 't Eylandt Trinidad, daer hadde gheleght in 't Landt van de Caſique Yuripari, ende met volck voorſien onder 'tghebiedt van Iuan Gonçalez: de welcke hy vermeeſterde/ voor-ghevende dat Sedenno teghen de ordre van den Keyſer buyten de limiten van ſyn Gouvernement deſe Fortreſſe hadde ghebouwt/ ende de inwoonders tegen het expres verbodt van den voorſchreven Keyſer ende Koninck van Spaegnien tot ſlaven wegh ghevoert: ende naer dat hy de Fortreſſe hadde beſet onder 'tghebiedt van Martin Iannez Tafur, vervorderde hy ſyne ontdeckinghe op de rieviere Viapari, met groot ghebreck van victuyen/ende onghemack weghen de Moſquitos ende Vleermuyſen, tot dat hy quam by de wooninghen van de Caſique Viapari, daer de rieviere den naem van voerde; al-waer hy wel onthaelt wierdt/ ende over-winterde teghen het verſoeck van den meeſtendeel van ſyn volck/ die liever ghelien hadden dat hy te landtwaert in hadde ghetrocken/ende daer een woon-plaetſe gheleght. Daer naer
d.5.l.1.c.11 vervolghende ſyn voyagie de rieviere op/ verloor ſyn principaelſte Schip/ welck ſliet op 't droogh/ zoo dat hy ghenoodſaeckt was te landen met twee hondert man te voet ende veertich Peerden; trock zo voorts langhs den oever van de rieviere/ſonder in veel daghen eenigh volck te vinden/ als alleen eenighe viſchers/ leer arm ende wildt volck/ welck Charibes waren; en dorſt niet dieper in't Landt trecken/ om dat hy zoo ſwack van volck was: vyftich daghen voorder op-ghetrocken hebbende ſonder eenigh volck te vinden/ met groot ghebreck van victuyalie/ ghemoeten hy een ander rieviere die in Viapari liep: den Indiaenſchen lepdtſman van de natie van de Arwaccas, raedde hem de principale rieviere te laten leggen ende de deſe op te trecken/hem verſeeckerende dat hy daer ryck ende ghekleedt volck ſoude vinden/ dan hy en wilde deſen raedt niet aen-nemen/ dan vervolghde ſyn voryghe cours tot een groote val in de voorſchreven rieviere/ daer 'twater met groot ghewelt over de klippen af-ſtorte/ zo dat het onmoghelyck was met de Schepen voorder op te varen; ende keerde weder de rieviere af/ naer dat hy die by gillinghe wel twee hondert leguen was op-ghevaren/ende quam in korten tyt weder by de plaetſe daer hy de reſte van ſyn volck hadde ghelaten:

ende

Digitized by Micro

ende keerde van daer naer de Golfo van Canaco, van mepninghe zijnde hem daer neder te slaen/dan door contrarie weder ende windt wierden te Cubagua aen-ghedreven/ al-waer 'tvolck Diego de Ordas af-viel/zoo dat hy naer Hispaniola trock/ende voorts naer Spaegnien/ende bleef onder-weghen ofte storf in Spaegnien/naer dat eenighe seggghen. Dit is den eersten tocht ghelweest op dese riviere; van de welcke Sir Walther Ralegh hem veel beuselinghen heeft laten wijs maecken by de Spaegniaerden/ daer gantsch gheen blijck van wordt ghevonden in waerachtighe Historien.

Het sesthiende Capittel.

Voorder ontdeckinghe van de Rieviere VIAPARI by *Geronymo de Ortal*, ende andere.

NAer de doodt van Diego de Ordas, wierdt het Gouvernement van Paria ghegheven by den Keyser aen Geronymo de Ortal, in den jare 1533. de welcke ghearriveert zijnde aen 'voorschreven Fort/ maeckte syn Lieutenant Alonso de Herrera, die daer sints het vertreck van Ordas hadde ghegouverneert door commissie van de Audientie van Hispaniola; ende sondt hem met twee hondert man in vijf Jachten om de rieviere Viapari te onderloecken. Herrera voer de rieviere op tot een plaetse die reede bekent was/ghenaemt Caroa, ende vertoefde daer om 'tvolck te ververschen: hy sondt eenigh volck te landtwaert in/ de welcke in veel daghen gheen volck en vonden/zoo datse groot ghebreeck leden/ende keerden weder naer de Schepen; ende voeren met de selve op tot aen de rieviere Caranâca. Hierentusschen voer Ortal selfs naer Cubagua om syn volck te halen welck daer verseplt was/ dan door verschepden incidenten en keerde hy niet weder naer Paria, dan nam syn ontdeckinghe elders voor/als wy hier naer sullen verhalen. d.5.l.7.c.3. Herrera ghekomen zijnde aen de voorschreven riviere/ende ghesien hebbende datter aen de rechterhandt veel Wilden woonden/lande een deel van syn volck/ende hadde een harden strijdt met de Indianen/doch verjoegh die eyndelijc/ ende nam der veel ghevanghen: zoo dat syn volck hier provisande kreegh om den honger te verdrijven/ende ververschten haer in dese plaetse vijfthien daghen: daer naer vervolghden sy haer wegh langhs de riviere Caxavâna, door Woestijnen/zo dat het volck seer verswackte; ghemoeten een deel Wilden in haer Piraguas, weesende Caribes, die van den roof quamen/ de welcke sy meest verstoeghen/doch met verlies van eenige van 'thesse volck; ende werden by de ghevanghens gewaerschouwt/dat Guaiana achter af lagh/ ende de Provincie Meta voren upt/ daer alle 'tvolck seer rijck was ende ghekleedt ginck. Namen eenighe van de ghevanghens mede voor lepdts-lieden tot Caburuto toe. d.5.l.9.c.6.

Antonio de Herrera voeght hier in by forme van digressie: Dese ghelooven tot op heden/dat de rieviere die door de Provincie van Meta passeert/ de selve is die haer oorspronck heeft in Neuvo Reyno de Granada, ende daer werdt ghenaemt Turmeque, haer mepninghe daer op bouwende/ dat van de rievieren die haer oorspronck hebben in Neuvo Reyno, eenige haer loop nemen naer 't Westen/ ende eenighe naer't Oosten: doch dese opinie en wordt niet aen-ghenomen voor seker; sints de ghene die dese quartieren veel hebben bewandelt/seggghen dat het is den Orinoco, tusschen de welcke ende den Marannon, zoo veel ende zoo groote Provincien leggghen/welcke zijn de ghene die men noemt El Dorado. Dan om hier met een woordt tusschen te spreken/ dese reden en stoot het ghevoelen van de voorschreven niet om/want een ende selve rieviere kan by diverssche Volckeren wel diverssche namen worden ghegheven/ende naer alle ghelijckenis/zo komt den Orenoque voor 'tmeeste deel van Neuvo Reyno af.

Van Caburuto voorts treckende/ vonden 'tlandt gantsch verwoest by de Caribes, ende quamen eyndelijck aen de water-stortinghe/ van welcke Ordas weder-keerde; dan Herrera met een sonderlinghe couragie/ ontlade syn schupten / ende kreegh die daer over; dese val ghepasseert zijnde/ vonden sy blacke velden/doch onbewoont: ende quamen naer eenighe daghen aen de mondt van de bliedt die door Meta komt/alwaer sy haer schupten verberghden/ende trocken te landtwaert in met groote moeyte door moerasschen ende poelen/tot dat sy quamen aen de wooninghen ende zaey-ackeren van de Xaguas, welck zijn menschen-eeters/ ende een seer strijdtbaer volck: hadden d.5.l.9.c.6.

een

een harden ſtrijdt met dit volck/ doch ſloeghen die eyndelijcken op de vlucht/ ende nam haer Doꝛp in/ ende vonden daer eeten. Paſſeerden daer naer een rievière/ende namen een ander Doꝛp in daer ſy veel victualie vonden/ ende onder andere eenighe ſomme honden die de Wilden noemen Mayos ende Auries, zoo ſmaeckelijck van vleeſch als de wilde Geyten: De Spaegniaerden maeckten hier haer Winter-legher/ dan wierden op haer onverſienſte by de Wilden belꝛonghen ende veel ghequetſt/ ende voꝛnaemlijck Herrera ſelfs/die naer eenighe dagen van de quetſuren ſtoꝛf al raſende: Alvaro de Ordas quam in ſyn plaetſe/ die met het over-ghebleven volck weder-keerde naer de ſchupten/ ende voꝛts weder naer Paria, alwaer ſy de Foꝛtreſſe op-ghebꝛoken vonden/ doꝛ dien Ortal van voꝛnemen was verandert/ ende trocken zo een anderen wegh. Dit was de upt-komſte van den tweeden tocht op de rievière Viapari by Ortal, de welcke compagnie hadde ghemaeckt met Sedenno, ende weder verlaten naer dat hy van voꝛnemen was verandert/ende wijder limiten van ſyn Gouvernement van den Keyſer verkreghen. Dit is 'tghene daer is gepaſſeert in de ontdeckinghe van de rievière Viapari, tot den jare 1536. Daer naer zijnder noch diverſche tochten voꝛ-ghenomen by verſchepden Spaegniaerden langhs deſe rievière/ om de Guaiana ende El Dorado te ſoecken/ welcker ſucces wy niet particulierlijck en vinden beſchꝛeven; als alleen een wepnigh van Pedro Hernandez de Serpa, in de beſchꝛijvinge van Sir Walter Ralegh: deſen Pedro Hernandez de Serpa, lande aen Cumana, ende trock te lande met dꝛy hondert Soldaten ende veel Indianen ende Swarten/ doch werdt met alle ſyn volck verſlaghen/ zo datter maer achthien af en quamen by een natie van Wilden die ſy noemen Wikiri, eer hy konde komen tot aen de rievière Orenoque. Acoſta inſgelijcks in ſyn derde Boec in't 18. Capittel naer de Duytſche editie/ ende 20. naer de Spaenſche/ verhaelt ons twee andere tochten. Onder alle de rievieren (ſeght hy) niet alleen van Indien/ maer ooc van de gantſche weerelt/ heeft de rievière Marannon ofte de las Amazonas (de mis-neminghe van deſe namen voꝛ den Orenoque hebben wy voꝛen aengeweſen) de eerſte plaetſe: deſe is op verſchepden repſen by de Spaegniaerden bevaren/ ſoeckende Landen te ontdecken/ de welcke naer den gemeynen roep ſeer rijck ſouden weſen/ inſonderheyt die ſy noemen El Dorado ende El Paytiti. Den Adelantado Iuan de Salinas, dede een merckelijcken tocht op deſe rievière die tot wepnigh effect quam: heeft een paſſagie die ſy noemen El Pongo, welc wel een van de gevaerlijckſte moet zijn van de gantſche weerelt/ doꝛ dien de rievière tuſſchen twee ſeer hooghe af-ghebickte ſteenrotſen benepen zijnde/ een val maeckt van ongelooflijcke diepte/ alwaer het water doꝛ de groote val zoodanige dꝛaey-molens ende mael-ſtroomen maeckt/ dat het onmogelijck ſchijnt daer te konnen af-komen ſonder te gronde te gaen ende te verdꝛincken: doch des alles niet teghenſtaende/ is de vermetenheyt van de menſchen doꝛ de begeerlijckheyt van het vermaerde Dorado zoo groot gheweeſt/ dat'ſe hebben derven hier paſſeeren: lieten hun van boven af neder vallen/ zijnde doꝛ de furie van de rievière ghedꝛeven/ ende haer vaſt houdende aen haer Canoen ende Bercken die ſy by haer hadden/ ende hoewel de ſelve in't af-vallen om-ſloeghen/ ende met het volck te gronde ginghen/ quamen weder boven/ ende eyndelijcken met liſt ende kracht daer doꝛ: zo dat het gheheele heyr/ ſeer wepnige upt-ghenomen die daer verdꝛoncken/ behouden doꝛ quam; ende dat meeſt te verwonderen is/ ghebꝛuyckten ſulcken liſt dat ſy al haer pulver ende munitie onbeſchadicht behielden. In't weder-keeren (want naer groote moeyte ende ghevaer moeſten daer wederom doꝛ) klauterden ſy over een van de hooghe ſteenrodtſen/ haer behelpende met haer Poignaerden die ſy in de klippen vaſt ſtaecken. Een anderen tocht (ſeght hy voꝛder) iſſer op de ſelve rievière ghedaen by Pedro de Orſua, ende naer ſyn doodt ende muytinatie van 't volck by andere tot aen de Noꝛdt-Zee. Deſen tocht ghelchiede in den jare 1560. naer 't ſlegghen van Iuan de Caſtellanos, van Peru af: zo dat eyghentlijck tot deſe rievière niet en behoꝛt/ maer eer tot de rievière de las Amazonas. Sir Walter Ralegh verhaelt eenighe particularitepten van deſen tocht in ſyn beſchꝛijvinghe van Guaiana, die men daer kan leſen: als mede Lopes Vaz, die daer een langh verhael van maeckt / hoe dat eenen Lopes de Agira deſen Pedro de Orſua dede vermoꝛden/ ende noch veel andere wreetheden bedꝛeef zoo op de rievière de las Amazonas, als mede op 't Eylandt Margarita daer hy ſelfs om-quam.

Het

Digitized by Micro

Het ſeventhiende Capittel.

Vervolgh van de ontdeckinghe van dit gheweſte by *Don Gonzalo Ximenes de Queſada*; ende *Antonio de Berreo.*

GHelijck Pedro de Orſua de rijcke Landen van El Dorado ginck ſoecken van Quito af/ghelijck Pizarro in voortijden hadde ghedaen/ſo heeft inſgelijcks Don Gonzalo Ximenes de Queſada 't ſelve begonnen upt Neuvo Reyno de Granada, langhs de rievière Papamene, ſoo Sir Walter Ralegh verhaelt/ doch met verloozen moepte ende koſt. Hy beſteedde ſyn Dochter aen Antonio de Berreo, die den tocht vervolghde/ende viel eyndelijcken in handen van Sir Walter Raleigh, die hem gevangen nam op 't Eylandt Trinidad, ende verſtondt de oorſe ende uptkomſte van ſyn ontdeckinghe/ gelijck hy daer eenighe particularitepten van verhaelt/ die wy hier ſullen in-voeghen. Berreo (ſeght hy) ſocht de inkomſte van Guaiana upt Novo Reyno de Granada, langhs de rievière Caſſanar, de welcke loopt in een ander groote rievière ghenaemt Pato; ende Pato loopt in Meta, ende Meta in Barraquan, welcke oock ghenaemt wordt Orenoque. De rievière Caſſanar heeft haer oorſpronc in Neuvo Reyno upt het geberghte by de Stadt Tunia, upt welcke Berghen de rievière Pato mede vliedt (in 't voorgaende hebben wy ghewach ghemaeckt van de rievière Pati in de beſchrijvinghe van Novo Reyno de Granada) ende vallen beyde in de groote rievière Meta (Herrera ſeght dat Pati loopt in de Madalena) welck haer oorſpronck heeft by Pamplona in 't ſelve Rijck van Granada. Dese als mede Guaiare, welcke vliedt upt het gheberghte by Timana, loopen al in Barraquan, ende en zijn maer hooft-ſpringhen van de ſelve; want voorder komende/ verlieſen ſy haer naem/ghelijck oock Barraquan nederwaerts werdt vernaemt/ ende Orenoque ghenaemt. Berreo quam met ſyn volck de rievière Caſſanar af/ tot in Meta, ende zoo voorts in de rievière Barraquan, reyſende met ſyn volck langhs den oever/ende ſomtijdts met Vercken ende Canoen langhs de rievièren: dan ghekomen zijnde in de groote rievière/ verloor hy nu en dan ſyn volck ende Peerden/ door dien de rievière zoo ondiep is in vele plaetſen/ ende zoo ſnel loopt over ſcherpe klippen/ende veel Eylanden heeft; ende hoewel dat hy een gantſch jaer deſen wegh was af ghekomen/ ende veel volcks verloozen in 't ghevecht met de Wilden/ inſonderheyt die van Amapaia, en konde hy niet ſeeckers hooren van Guiana, tot dat hy quam op de uperſte Frontieren van Amapaia, acht dagh-reyſen van de rievière Caroli. B. 9. c. 3.

Dese Provincie van Amapaia is mede op den Orenoque gheleghen/ende rijck van Goudt (naer 't ſeggen van Berreo, ende de Wilden van Guiana.) Berreo vertoefde daer ſes maenden/ ende verloor daer ſeltſch van ſyn beſte Soldaten/ ende meeſt al de Peerden die hem noch waren over-ghebleven: dan maeckte daer naer vrede met dit volck/ ende verkreegh van haer thien Beelden van fijn Goudt/ zoo konſtich gewrocht naer 't ſeggen van Berreo ende andere van ſyn volck/als men die hier te Lande ſoude konnen maecken, die by hem ghelonden wierden aen den Koninck van Spaegnien: 't volck daer hy deſe Beelden van kreegh/ worden Anebas ghenaemt: de rievière Orenoque is voor deſe Provincie twaelf Engelſche mylen breedt/ende is ontrent de ſeven oft acht hondert mylen van daer ſy in de Zee komt.

Dese Provincie van Amapaia is aen den oever van de rievière leegh ende moerallich landt/ ende 't water dat door de veenighe ende modderighe grondt met vele beerkens komt upt-vlieten/ is roodt/ ende daer groepen veel venijnighe onghedierten in/ zoo dat het ſeer ghevaerlijck ende ſchadelijck is daer af te drincken/ als Barreo met groot verlies van volck wel ghewaer wierdt. Van hier ſcheydende/ zoo ſocht hy langhs de Zuydt-cuſte van de rievière een inganck naer Guiana, dan en konde daer ghеen vinden weghen het hooghe ende ſteyle gheberghte dat hem daer langhs henen ſtreckt; hy ghemoette oock veel groote rievièren die beyde van 't Zuyden ende Noorden in den Orenoque quamen vlieten/ dan hy en hadde de namen van de ſelve niet gheleert ofte onthouden/ als alleen van de rievière Caroli, door dien hy naer 't ſeggen van Sir Walter Ralegh zoo onwetende was/ dat hy 't Ooſten van 't Weſten qualijck konde onderſcheyden. Berreo begon te deſpereren van 't ſucces van ſyn voyagie/ tot dat hy quam aen de Provincie van Emeria naer 't Ooſten toe ende naerder de Zee/ daer hy hand t-

hy handtſaem volck vondt/ende veel lyſtochts. Daer overſte was een met namen Caripana, een man by naer hondert jaer oudt/die eertyds in de Trinidad ende Margarita ende elders was gheweeſt/ ende veel onderhandelingh met de Chriſtenen hadde gehadt; zoo dat hy van haer hadde gheleert hoe hy ſyn landt beſt in ruſte ſoude houden/ ende hadde vrede met de Caribes zyn ghebueren. Berreo ruſte hem hier ſes weken/ende onderlocht den rechten wegh naer Guiana; voer de rievière af naer Trinidad, ende zoo voorts naer Margarita, daer hy vyftich Soldaten aen-nam/ ende quam met de ſelve weder aen de Trinidad, daer hy hem neder ſette; ende ſondt van daer zyn Sergeant Major met eenigh volck weder naer Carapana; die haer wees naer een ander Koninck ghenaemt Morequito, die haer beſt konde onder-rechten van de paſſagie naer Guiana, alzoo hy maer vyf dagh-reyſen en woonde van Macureguaras, de eerſte Stadt van Guiana. Van deſe Morequito hadde dry oft vier jaren te voren met veel Goudts gheweeſt te Cumana ende aen de Margarita, ende een Spaegniaert met namen Vides zo veel wys-ghemaeckt van Guiana, dat deſe Vides Octrop verſocht van den Koninck van Spaegnien om die Landen te gaen ontdecken; ende is te presumeren dat hy in syn pretenſie voor-ghekomen zynde van Berreo, door deſen Morequito 't volck van Berreo heeft ghelocht te beletten; want Morequito gaf de Spaegniaerden/ by de welcke oock een Monninck was/ghelepdt door syn landt: zo dat sy in elf dagen/ naer 't leggen van Berreo, te Manoa quamen/ ende daer veel Goudts verkreghen (hoewel ſeght Ralegh, de Wilden ſeghghen dat sy nopt ſoo verre en waren) dan in't wederkeeren op de Frontieren van Aromaia, wierden sy alle met de Monninck doodt-gheſlaghen by die van Morequito, een alleen upt-ghenomen/ die het ontvluchte/ ende de tydinghe aen Berreo brachte: De welcke zoo veel volcks ſondt als hy mochte om dit te wreken; zoo dat Morequito ſulcks wel vreeſende/ vloodt over den Orenoque, door de Provincien van Saima ende Wikiri naer Cumana toe/ meynende daer bevrydt te zyn by den Gouverneur Vides. Dan Berreo ſondt daer om hem in de naem van de Koninck: ende Vides om alle ſulspitie te ontgaen/ eñ om datter een Monninck was doodt ghebleven/ en dorſte hem niet wepgheren/ hoewel Morequito dry quintalen Goudts preſenteerde te gheven voor syn lyf/ zoo dat hy ſtracks wierdt over-ghelevert in handen van Berreos Geſanten/ende datelyck ghedoodt. 't Volck van Berreo beroofden zyn gantſche Landt/ ende namen syn Oom ghenaemt Topiawari ghevanghen; die hem ſelven daer naer ranſoeneerde voor 100. platen Goudts/ ende eenigh Gheſteente welck de Spaegniaerden noemen piedras Hyadas, ende wierdt daer naer Overſte van Aromaio. Berreo maeckte hem ſelfs ſeer ſtinckende by alle 't volck die aen den Orenoque woonen/ door syn groote wreethept teghen deſen Morequito ende d'andere ghepleeght/ zoo dat hy syn volck niet verder en dorſte ſenden dan tot Carapana, door wiens hulpe hy de ſecreten van 't Landt ſocht te ontdecken. Hy kreegh ooc in syn macht een Neve van Morequito, die hy dede Doopen ende noemen Don Iuan, ende ſocht te ſtellen in de Provincie van Morequito. Onder andere handelen die de Spaegniaerden daer dryven is eene/met Canoen te varen naer de rievieren van Barema, Pawroma ende Deſſequebe, ende daer te koopen vrouwen ende kinderen van de Caribes, ende de ſelve met groot profyt weder te verkoopen in de Margarita. Berreo ſondt oock veel Goudts na Spaegnien/ om Soldaten te vergaderen; ende naer Neuvo Reyno ende ander quartieren tot den ſelven eynde: dan werdt by Sir Walter Ralegh verraſt in 't Eylandt Trinidad, ende ghevanghen ghenomen/ alwaer hy 't voorgaende upt hem verſtondt/ende de wegh leerde om syn voornemen op Guiana te vervorderen; daer wy hier naer ſullen van ſpreken. Naderhandt zoo hebben de Spaegniaerden een woonplaetſe gheleght op den Orenoque, welck sy hebben ghenaemt St. Thomas, by de rievière Caroli, daer wy by gheleghenthept noch ſullen van ſpreken/ende hier eerſt in-voegen den tocht van Sir Walter Ralegh.

Het achthiende Capittel.

De eerſte voyagie van *Sir VValter Raleigh*, op de Rieviere ORENOQVE, in den jare 1595.

NAer dat Sir Walter Ralegh in manieren voorſchreven/ van syn ghevangen Antonio de Berreo hadde verſtaen den ſtandt van de Landen ontrent den Orenoque gheleghen/

Digitized by Micro

gheleghen/ zo nam hy voor syn tocht naer Guiana te vervorderen: Hy sondt syn Vice-Admirael Capitein George Gifford, met een Jacht ende een Bercke naer de mondt van de rievière Capuri, welck hy al voren hadde doen diepen ende baecken/ende bevonden datter met leegh water 5. ende met hoogh water ontrent 9. voet waters was; dan deden hier verlooren moepte/want konden qualijck zo verre Oost-waerts komen/ ende 'twater ontviel haer eer sy konden de landen te boven-komen. Hier van versteken zijnde/ sondt hy een met namen Koningh in een Boot/ om een anderen arm van de rievière te besoecken/ genaemt Amana, gelegen in 't binnenste van de bape van Guanipa, dan vondt de selve ondiep als de voorgaende: doch eenen Ian Dowglas die Sir Walther Ralegh naer sondt/ vondt 4. ander armen van de rievière die elck seer wijdt waren/dan de bape om derwaerts te komen/niet over de 6. voet diep; zo dat sy genootsaeckt waren met den bodem van een oude Galeasse eñ andere klepne Booten de repse te voorderen. Sy dwaelden een tijdt langh tusschen de Eplanden ende verschepden armen van rievieren/ die daer d'een in d'ander loopen/ tot den 22. May; doen ghemoetten haer een Canoa met Wilden op een rievière/ die sy de naem gheven van Red Crosse (dat is 't Roode Kruys) ende verspraken de Wilde die aen Landt waren; ende kreghen daer een ouden Indiaen ghevanghen/ die haer wel te passe quam om upt den dwael-wegh tusschen sulcken menichte van Eplanden te helpen; want haer Piloot/ een Indiaen/ met namen Fernando, was hier gantsch onbevreven. 't Volc (seght Sir Walter Ralegh) welck woont op dese gebroken Eplanden ende verdroncken Landen/ worden in 't gemeyn ghenaemt Tivitivas/ ende zijn van twee soorten: de eene genaemt Ciawani, ende de andere Warravveere. De groote rievière Orenoque ofte Barraguan heeft 9. armen die aen de Noordt-zijde van syn principael Canael upt-loopen/ ende aen de Zuydt-zijde heeft sy noch 7. zo datse door 16. verschepden armen in Zee loopt tusschen Eplanden/ van welcke eenige zo groot zijn als Wigt, ende eenighe klepnder. Van den eersten arm naer 't Noorden tot den lesten naer 't Zuyden/ zijn ten minsten 100. leguen, zoo dat de mondt van de rievière by de 300. Engelsche mijlen wijdt is/welck verre wijder is als de Amazones. De Eplanden aen de rechter-handt gelegen/worden genaemt Pallamos, ende aen de slincker Horotomaka, eñ de rievière die binnen s'landts van Amana tot Capuri streckt/Macuri. De Tiritiras is een fraey ende mannelijck volck/hebben de mannelijckste tale die men soude konnen hooren. Somers hebben sy haer wooningen op de grondt/ende s'Winters op de boomen; want tusschen May ende September wast de rievière Orenoque wel 30. voeten hoogh; zo dat de Eplanden/upt-genomen eenige hooge plaetsen/wel 20. voet dan onder water leggen: sy leven by de toppen van de Palmitos ende andere bruchten/ende by de jacht/sonder eenige moepte te willen nemen met saepen ofte planten. Sir Walther Ralegh van dese plaetse van de Ciawanas voortvarende/ quam naer 4. daghen in een groote rievière/ genaemt de groote Amana, welck wat rechter liep als de voorgaende/ende voer de selve zo verre op tot boven de 5. graden by Noorden de Linie/ dat syn volck by naer gantsch mat was weghen de hitte/ ende den arbeydt van op-roepen teghen stroom/ende syn victualie by naer ten eynde/ zo dat hy soude ghenootsaeckt zijn gheweest weder te keeren/ ten waer den Indiaensche Piloot hem gebracht hadde een ander rievière op aen de rechter-handt/daer sy naer groote moepte een deel victualie kreghen in een Dorp van Indianen; dan dese provisie en duerde maer twee nighe dagen/ zo dat sy weder in 't voorighe gebreck vervielen: voorts varende ghemoetten sy vier Canoas, van welck sy der twee kreghen/ gheladen met vivres die naer de Margarita wilden; in de ander twee Canoen waren dry Spaegniaerden/ zo sy verstonden/ welcker een was een refineur/ als by de ghereetschap die sy daer naer vonden/ te sien was. Kreghen hier een ander Piloot van de natie van de Arwaccas, die ghedoopt was ende Martin ghenaemt; die haer in vijfthien daghen bracht in den Orenoque selfs/ende in 't gheslichte van 'thooghe gheberghte van Guiana. Sy anckerden aen een plaetse daer 3. rievieren te samen komen/ ende landen op een schoon landt-bancke/ daer menichte van Tortugas te vanghen waren: Daer quam by haer den Heere van dat ghewelte/ ghenaemt Toparimaca, ende bracht haer alderhande ververschinghe/ ende ghelepde haer aen syn Dorp; welck was gheleghen op een klepn berghsken met fraeye Hoven ende schoon Landt daer om: 't Dorp wordt ghenaemt Arowocay, ende 't volck is van de natie van de Nepoios. Dese Casique gaf haer een ander Piloot die op dese rievière heel wel ervaren was; hadden goet behulp van den

Oosten-windt/ want de rieviere ſtreckt van hier voorts meeſt Ooſt ende Weſt: soo dat ſy de rieviere op-seylden/ hebbende aen de slincker-handt een Eylandt/ welck ſy noemen Aſſapana, weſende ontrent 25. mylen langh / ende ses breedt; de principale rieviere loopt aen d'ander zyde van't Eylandt: noch voorder leght het Eylandt Iwana, welck is tweemaels soo groot als Wight, ende tusschen 'tselve ende 'vaste Landt van Guiana loopt een ander arm van de rieviere/ welc ſy noemen Arrawopana, so dat de rieviere met de Eylanden wel 30. mylen breedt is. By Westen het Eylandt Aſſapana aen de rechter-handt/ opent hem een rieviere die van 't Noorden komt/ genaemt Europa: voor-by dese rieviere anckerden ſy by een Eylandt genaemt Ocaywita, 6. mylen lanck/ ende 2. breedt; en des anderen daeghs by een ander Eylandt genaemt Purayma, over 'twelcke aen 'vaste Landt een hooghen bergh leght/ genaemt Occope: voeren al Westwaert op/ ende aen de rechter-handt vonden ſy 'tlandt seer effen en schoon; den Indiaenschen Piloot verklaerde haer dat het waren de playnen van Sayma, ende dat dien effen gront repckte tot Cumana ende Caracas, 120. leguen naer 't Noorden/ en dat daer vierderley natien woonden; eerſt die van Sayma; de naeste Aſſaway; de derde ende grootste Wikiri, daer Serpa verslaghen was; de vierde Aroras, soo ſwart als Mooren/ dan met gladt hayr; een desperaet volck die seer benijnige pylen gebruycken. Den derden dagh anckerden ſy aen de slincker-handt van de rieviere tusschen twee berghen/ Aroami ende Aio: s'anderdaeghs seylden ſy voor-by een groot Eylandt in het midden van de rieviere ghenaemt Manoripano; ende quamen den vyfden dagh aen de Provincie van Aromaia, ende anckerden aen 't West-eynde van een Eylandt 10. mylen lanck ende 5. breedt/ genaemt Murrecolima; ende s'anderdaeghs in de haven van Morequito, ende sonden om den Oom van Morequito; de welcke by haer quam van 14. mylen verre (hoewel hy een man was van hondert en thien jaren) ende brachten haer ververschinghe van Fruyten/ Hinnen/ ende ander ghevoghelte/ ende Visch: Dese verhaelde haer de gheleghenthept van Guiana; te weten/ dat dit gantsch gewelte tot Emeria toe/ voor Guiana werdt ghereeckent: dan dat ſy haer selven noemden Orenoque Poni, tot aen 'tgheberghte toe welck men van verre daer siet/ ende ghenaemt werdt Wacarima: dat over 'tselve geberghte een ander playn was/ welck ſy noemden de vallepe van Amariocapana, daer mede Guianiatas woonen: dan dat voorder op voor eenighe jaren ghekomen was een vreemt volck ghenaemt Oreiones ende Epuremei, die de oude inwoonders meeſt verjaeght ende vernielt hadden/ uyt-ghenomen de Awarawaqueri ende Caſſipagotos; ende dat de Epuremei daer een groote Stadt hadden gebouwt met statelycke huysen/ welck ſy noemen Macureguaray. Sir Ralegh voer de rieviere voorder op/ ende anckerde den eersten nacht aen een Eylandt 5. oft 6. mylen langh/ ghenaemt Caiama: ende quam den naesten dagh aen de mondt van de rieviere Caroli, dan konden de selve in gheender manieren op-roepen: derhalven sondt hy eenige van de Indianen naer die van Canuria, versoeckende dat ſy by hem wilden komen; des anderen daeghs quam daer een Caſique af met namen Wanuretona, ende veel volcks met hem/ die alderhande lyftocht ende ververschinghe mede brachten: Dese Caſique ende 'volck daer ontrent waren niet alleen vyandt van de Spaegniaerden/ maer ook van de Epuremei; hy verhaelde aen Sir Walther Ralegh dat de rieviere Caroli op/ by een groot Lack/ alwaer dese rieviere Caroli haer oorſpronck uyt heeft/ dry machtighe Volckeren woonden/ ghenaemt Caſſiapagotos, Eparagotos, ende Arawagotos, die al vyanden waren van de Spaegniaerden. Het Lack wierdt ghenaemt Caſſipa: Sir Walther Ralegh sondt eenigh volck te Lande om dit ghewelte te onderſoecken/ ende verhaelt wonder van de apparentie van de ryeke mineralen. Aen de slincker-handt van de rieviere Caroli woonen de Iwarawakeri voor-noemt. Wat voorder is noch een schoone rieviere ghenaemt Aroi, welck mede uyt het voorſchreven Lack komt. Naeſt Aroi (leght hy) zyn twee rievieren Aroica ende Caora; by welcke laetste een natie woont/ wiens hoofden wepnigh boven haer schouderen uyt-steken/ die ſy noemen Ewaipanoma; soo dat men seght dat haer ooghen staen in de schouderen/ ende de mondt in haer borſt. De vierde rieviere van Caroli naer 'tWesten/ voordt ghenaemt Caſnero, welck aen dese zyde van Amapaia in den Orenoque komt vlieten/ ende is soo groot als eenighe rieviere van Europa.

Het

Digitized by Micr

Het neghenthiende Capittel.

Voorder verhael van den tocht van *Sir VValther Ralegh*, ende de gheleghentheden van de rieviere ORENOQVE.

DE eerſte riebiere (legbt Sir Walther Ralegh) die aen de Noordt-zijde in den Orenoque valt/is Cari; ende by Weſten aen deſelve zijde de riebiere Limo; tuſſchen deſe twee woont een groote natie van Canibals, welcker principaelſte woon-plaetſe wordt ghenaemt Acamacari, daer een dagelijckſche Merckt wordt ghehouden van vroulven/ voor dry oft vier bijlen 't ſtuck/die daer ghekocht worden by de Arwaccas, ende by haer vervoert in veel deelen van Weſt-Indien; by Weſten Limo is de riebiere Pao, ende voorder Caturi, daer aen Voari ende Capuri, welck komt upt de groote riebiere Meta, die Berreo af-quam van Neuvo Reyno de Granada. By Weſten Capuri legbt de Provincie van Amapaio, daer Berreo overwinterde/ende zo veel volcks verloor by de venijnighe waters van de Anebas. Boven Amapaia naer Neuvo Reyno toe/valt in Meta de riebieren Pato ende Caſſanar. By Weſten deſe riebieren naer de Provincien van de Ashaguas ende Catetios toe/zijn de riebieren Bera, Dawney ende Ubarro, ende op de Frontieren van Peru legghen de Provincien van Tomebamba ende Caxamalca. (van deſe hebben wy ghelvroken in de beſchrijvinghe van Peru, upt welck men by vergelijckinghe licht ſal konnen af-meten hoe dit beſtaen kan.) Niet verre van Quito in de Noordt-zijde van Peru, heeft men de riebieren Guiacar ende Goavar: eñ aen d'ander zijde van 'tgeberghte de riebiere Papamene, welc loopt in de Marannon ofte Amazonas; door de Provincie van de Mutylones, waer Pedro de Orſua die by den verrader Agiri wierdt om-ghebracht/ſyn Vercken maeckte doen hy naer Guiana ſocht/by de wegh langhs de Amazonas.

Tuſſchen Dawney ende Beta legbt een vermaerdt Eylandt in den Orenoque, daer ghenaemt Barraquan (want boven Meta en is den naem van Orenoque niet bekent) welck wordt Athule ghenaemt: hier boven en konnen gheen Schepen van eenigh laſt paſſeeren/weghen de ſtortinghen ende ſtercken ſtroom van 'twater.

Alzo het nu geweldigh begonde te regenen/ende 'twater van de riebiere dagheliicks hooghер te worden/zo reſolveerde Sir Walter Ralegh weder te rugghe te keeren; ende ſchepende van de mondt van de riebiere Caroli, quam dien ſelven dagh weder te Morequito, daer weder conferentie hadde met Topiawari, die hem verhaelde dat Macureguaray de eerſte Stadt van de Epuremei, maer vier dagh-reyſen en was van ſyn vleck: hy gaf ſyn Sone aen Ralegh om mede te voeren / ende Ralegh liet daer oock twee van ſyn volck/beloovende 'naeſte jaer weder te komen met meerder macht. Met hem quam af de Caſique van Warapana, ghenaemt Putima, die haer aen een Bergh bracht in ſyn Landt gheleghen/daer Mijnen van Goudt ſchijnen te weſen: hy leyde haer langhs de riebiere Mana, latende aen de rechter-handt legghen een Dorp/genaemt Tuteritona, van de Provincie van Tarracoa; (wat voorder legbt de vallepe Amanocapana, ende een Dorp van de ſelve naem/ welcke ſchoone vallep haer wel 60. mijlen upt-ſtreet Ooſt ende Weſt.) Daer naer krupten ſy een ander riebiere/ghenaemt Oiana, ende ruſten haer by een Lack in't midden van de riebiere / ende ſochten naer het tweede/om zoo voorts te trecken naer den Bergh Iconuri, daer deſe Mijne ſoude weſen; dan alzo Ralegh niet voorder konde gaen/ zoo ſondt hy Capitepn Keymis derwaerts/ met order de vallepe door te trecken tot een riebiere ghenaemt Cumaca, daer hy hem ſoude in wachten: Voeren voorts de riebiere af langhs de Provincie Parino, tot Ariacoa toe/daer den Orenoque hem verdeelt in 3. ſchoone riebieren; waer van de eene ghenaemt Cararoopana leydet naer de Provincie van Emeria, daer Carapana doen Caſique van was/ ende naer de Ooſt-Zee; welcke Ralegh ſelfs af-voer om Keymis te ghemoeten. In deſe Riebiere legghen oock veel Eylanden/ eenighe les/ eenighe thien/ ende twintich mijlen lanck; ſy voeren een ander riebiere in die mede in Orenoque valt/ghenaemt Winicapora, daer een Criſtal-bergh ſoude leggen/ ghenaemt Wacarina, daer ſy niet by en quamen: dan verſtaende dat Carrapana Heere van Emeria, ghevlucht was; keerden ſy met groote moeyte weder van de riebiere VVaricapana (welck legbt aen 't begin van Emeria, ende lieten by Oolten leggen 4. riebieren/welcke al upt 'tgeberghte van Emeria af komen/te weten/ Waracayari,

Coirama, Akaniri ende Iparoma: ende meer nederwaerts zijn noch de naervolghende armen van de rieviere Orenoque, die al in de Noordt-Zee vallen: eerst Araturi; daer aen Amacura; dan Barima; voorts Wana; ten vijfden/ Morooca; ten sesten/ Paroma; ende eyndelijck Wymi.) naer 'thooft van de rieviere Carerupana, ende namen Keymis weder in op de rieviere Cumaca, ende quamen weder langhs 't Eylandt Assapana, in de haven van Toparimaca: ende van daer voorts de rieviere Capuri af/welckes mondt wel zo verre by Oosten van haer groote Schepen lagh als Grevelingen van Doevers; welcke distantie sy passeerden met haer Galey ende Booten/ ende quamen zo weder by haer Schepen.

Het twintichste Capittel.

De tweede voyagie van de Enghelschen naer GUIANA, onder 't beleydt van *Laurens Keymis*, in den Iare 1596. Ende de derde, beschreven by *Thomas Masham*: Ende de seste by *Sir VValther Ralegh* selfs, in den Iare 1616. ende 17.

SIr Walter Ralegh 'thuys ghekomen zijnde/ sondt in't jaer 1596. weder derwaerts Laurens Keymis, de welcke syn cours van de Eylanden van Cabo Verde wat Zuydelijcker aen-stelde/ zo dat hy quam aen de mondt van de rieviere Arrowari, ende liep zo voorts langhs de custe/ende besocht de rievieren die daer leggen tusschen de Amazonas ende den Orenoque; hy scheyde den 26. Ianuar. van Portlandt, ende arriveerden den 6. April aen de mondt van de rieviere Orenoque, die hy noemt Raleana. Seght dat het Canael van dese rieviere heeft 6. ende 7. vadem diepte/ 9. oft 10. mijlen't Zeewaerts; de barre leght verder uyt/ ende en heeft niet over twee vadem waters met 'tleeghe water: noch en wast niet boven vijf voet/ ten ware met de springh. Hy seylde in 8. daghen de rieviere op tot de haven van Topiawari toe/ sonder datter eenige Indianen van kennisse aen haer boordt quamen. Aen dese plaetse hadden de Spaegniaerden een Rancheria (zo sy het noemen) van 20. oft 30. huysen; het klippigh Eylandt welck leght in't midden van de rieviere/ teghen over de mondt van de rieviere Caroli, is haer toevlucht als sy yets vreesen van de Wilde. Verstonden de gantsche ghestalte van der Spaegniaerden saecken in dit quartier/ uyt een Wilde/ namentlijck dat de ghene die met Ralegh 'tvoorgaende jaer hadden aen-ghespannen teghen de Spaegniaerden/ al ghevlucht waren voor de Spaegniaerden/ door dien Ralegh gheen volck en hadde gesonden op den beloofden tijdt; zo dat de Spaegniaerden hier nu sterck waren geworden. In't op-seylen voeren sy voor-by de haven van Toparimacko, welck op een plaetse seer ondiep is/ 'tdiep legghende dicht onder de wal; dan in't wederkeeren hielen sy de Zuydt-zijde van de principale rievier/ welck breedt ende diep is. Vonden in veel plaetsen 20. vadem waters/ ende op't ondiepste 2. vadem ende een half/ ende dat maer in een oft twee plaetsen. Quam voorts weder naer huys sonder yets uyt te rechten/ dan dat hy de rechte in-komste van dese groote rieviere ontdeckte/ ende was maer 5. maenden uyt.

Sir Walther Ralegh sondt noch een Pinasse in't eynde van 't selve jaer/ waer op voer een Mr. Thomas Masham, die de voyagie heeft beschreven; dan sy deden het landt aen by Cap Cecil, op de hooghte van dry graden ende een half/ ende voeren in verscheyden rievieren/ als Wiapoco ende andere/ hier voren by ons beschreven; doch en quamen niet voorder om de West als de rieviere Corretini, ende keerden van daer weder naer Engelandt.

Ick en bevinde niet dat by de Engelsche yet sonders op dese rieviere is voor-ghenomen/ want naer dat de Koninginne Elizabeth Hoogh-loflijcker ghedachte was overleden/ ende den Koninck Iacobus tot de Kroone ghekomen/ zoo werdt Sir Walter Ralegh van verraedt beschuldicht/ ende veroordeelt ter doodt; doch door sonderlinghe ghenade van den Koninck in een eeuwighe ghevanckenisse in den Tour van Londen besloten. Dan naer dat hy daer veerthien jaren oft daer ontrent hadde gheseten/ is hem vryheyt vergunt om een voyagie te doen naer Guiana. Wat uyt-komste dese voyagie heeft ghehadt/ konnen wy alderbest verstaen uyt Ralegs Brief aen Sir Ralph Winwood, die hem meest behulpigh was gheweest in't verkrijghen van syne vryheyt; dese is by hem gheschreven uyt het Eylandt St. Christoforo den 21. May naer den stijl van Engelandt/ ende luydt als volght; ghelijck de selve Guilielmo Baudartio in syn Historie is in-ghevoeght:

Mijn

Mijn Heere / Ick en hebbe u noch gheen rekenſchap ghegheven van onſe repſe naer Indien; ick en hebbe oock 'tſedert gheen ſtof ghehadt om te ſchrijven / dan van 'tgroot-ſte ende ſcherpſte ongheluck dat een menſche ſoude konnen over-komen. Want daer men ghewoonlijck binnen den tijdt van vijfthien oft twintich daghen ten langhſten belegh is tuſſchen Cabo Verde ende America; zoo hebben wy de winden alzoo teghen gehadt / oock zo geweldige ſtormen ende ſtort-regens / dat wy 6. volle weken zijn onder-weghen ghebleeft. Hier op is ghevolght groote hitte ende ghebreeck van verſch water / verlies van Anckers ende Kabels by het Eylandt Brava ende Cabo Verde, daer wy meynden alle te vergaen. Ons over-vielen groote ſieckten ende ſterften van een groot ghetal van ons beſte ende bequaemſte mannen beyde te Lande ende ter Zee. Den 17. Novemb. kreghen wy de cuſte van Guiana in 't geſichte / ende anckerden 5. graden van de rievière Caliana, ende vertoefden daer tot den 4. Decembris. Wy brachten daer onſe krancken aen landt / ende ſetten onſe bargyen ende ſloepen op die wy upt Engelandt mede ghebracht hadden / namen verſch water in / zijnde by-geſtaen ende ghehulpt door de Caſique Henry Calliana, van mijn oude kenniſſe / met groot bewijs van eere ende liefde. Ick ſelve ben ſes weken lanck in de handen des doodts gheweeſt ſonder my te konnen verroeren; men moeſte my in een ſtoel draghen. Ick gaf order dat Capitein Keymis met 5. Schepen ſoude varen naer den Orenoque, ende het volck gelyden naer de Mijne. In de 5. Schepen waren 5. Compagnien elck van 50. mannen onder het beleydt van Capitein Parker, Capitein Noorth (Broeder van Milord Montaigle, en Milord Noorth) beyde kloecke Edel-lieden / ende van ſeer groote patientie in 't verdraghen van ongemack / honger ende hitte. Mijn Sone hadde de derde Compagnie; Capitein Thornap upt Kent de vierde; Capitein Chudley door ſyn Lieutenant de vijfde; mijn Sergeant Major Capitein Piggot ſtack op de ellendige repſe; ende mijn Lieutenant Sir Warran St. Leger leydt zo ſieck datter gheen hoope van leven en is: ende den laſt gegeven aen mijn Neve GeorgeRaleigh (die met grooten lof in Nederlandt langh gedient heeft) en was niet zo wel gehoorſaemt als d'entrepriſe verepſchte / overmidts mijn af-weſen ende het af-weſen van Sir Warran. Als ſy dese rievière op-ginghen / zo begoſt den Spaegniaert de Oorloge / ſchietende eerſt naer ons met grof ghelchut ende met muſquetten / zoo dat de onſe ghenootſaeckt waren op haer te ſchieten / ende korts daer naer verjaeghden de onſe de Spaegniaerts upt de ſtadt: In den aenloop wierdt mijn Sone verſlaghen / die meer trachte naer eere dan ſyn behoudenis / met wiens doodt (om de waerheydt te ſeghghen) alle het reſpect dat ick in de weereld hadde / met my een eynde ghenomen heeft.

D'ander vijfthien Schepen bleven te Trinidad, gheen bequamer haven vindende by Guiana. Het tweede Schip wierdt ghecommandeert by mijnen Vice-Admirael Capitein Iohn Pemingron, van wien ick met de waerheydt moet bekennen / dat hy een van de bequaemſte mannen ter Zee is die Enghelandt heeft: het derde door Sir Warran St. Leger, een treffelijck ende upt-nemende kloeck Edelman: het vierde door Sir Iohn Fearne: het vijfde door Capitein Chudley. Met dese vijf Schepen verwachte ick dagheliicks de Spaenſche Armade. Indien de ſelve op ons ghevallen hadde (onſe macht verdeelt zijnde / d'een helft in den Orenoque, hondert ende vijftich mijlen van ons) wy en ſouden niet alleen in ſtucken verſcheurt zijn ghebleeft / maer oock die welcke op de rievière waren / ſy en hadden gheenen Zee-ſlagh konnen upt-houden / zoo dat wy ghereſolveert waren nevens haer te ſterven ende te verbranden / indien de Spaenſche Armade ware op ons aen-ghekomen. Maer 'tſchijnt dat ſy ons vertoefden in de Margarita, daer ſy willen dat wy onſe paſſagie moeſten nemen naer Indien. Het beliefde ſyne Majeſteyt ons ter Zee wepnigh te achten / ende my by eede te doen belooven / ende onder mijn handt neder ſtellen het Landt ende de Rievière die ick in moeſt / het ghetal van mijn volck / de grootte van mijn Schepen / ende wat ghelchut dat elck Schip voerde. 'tWelck alzoo het den Spaenſchen Ambaſſadeur werdt bekent ghemaeckt / zoo heeft hy ſyn brieven naer Madrid ghelchickt eer ick upt den Thaems was / want ſynen eerſten Brief was ghedateert den veerthienden Martij 1617. over-ghelonden by een Bercke d'Advis / welcken Brief hier in ghelloten is: d'andere bewaere ick / niet wetende oft deſen mocht geintercipieert worden. Den tweeden Brief des Koninckx was ghelchreven den 17. May, ghelonden met een Carveel aen Diego de Palameque, Gouverneur van Guiana, El Dorado ende Trinidad.

Meyne maer vijf moet vvefen.

Den derden doꝛ den Biſſchop van Puerto Rico, ende ghelevert aen Palameque den 15. Iul. in de Trinidad; daer waren oock Commiſſarisen geſonden om ſpoedelyck 300. Soldaten te lichten/ende 10. ſtucken ghelchuts van Puerto Rico te ſeynden naer Guiana, &c. Nu/ Heere/ dewyle het alleen den gheenen kennelyck is die in de Indien ghehandelt hebben ſints onſes Koninckx regieringhe in Engelandt/ dat de Spaegniaerden levendich ghevilt hebben alle die arme menſchen die ſy ghekreghen hebben/ maer Koop-lieden zynde; wat doodt oft tozmenten hebben wy te verwachten/indien ſy ons krygghen? welcker ghetal/ tydt van komſte ende plaetſe waer henen wy gaen/alreedts den Spaegniaert bekent zyn. Ten laetſten/ om te beantwooꝛden dat wy de Myne niet bearbeydt en hebben: Al hoewel ick wel weet dat ick niemandt (ſyne Mt. upt-geſondert) en behoeve meer latisfactie te geven dan my ſelven/ myn ſoon verlooꝛen hebbende/ende mynen Staet op dele entrepzyſe; zo is dit ſeker/ dat de Spaegniaert meer ſoꝛghe dꝛoegh om den wegh gaende tot de Myne te bewaren/ dan booꝛ de Stadt ſelve; welck ſy naer lupdt van des Koninckx commiſſie licht konden doen/ den wegh zynde aſpera & fragoſa. Dit is oock waer dat Keymis de rievière heel leegh vondt/ ende niet wel aen den oever en konde geraecken/ maer moeſt wel een myle van daer blyven/van weghen vele bancken die hy daer vondt: alwaer als hy een plaetſe ghevonden hadde om te landen/zo quam daer een volce muſquetten upt de boſſchagie/ die twee van onſe roepers dooꝛ-ſchoot/eñ quetſtender noch ſeſſe/ende ſchoten Capiteyn Thornap in't hooft/ van welcke wonde hy noch queelt. Booꝛder zo wilde Keymis syn eygen hooft volgen/ ſeggende dat het te vergheefs was de Myne te betrachten/om dat de Engelſche die in de Stadt St. Thome bleven/teghen 'tghewelt dat de Spaegniaerden dach ende nacht aen-wenden met ghedurich ſtoꝛmen/ niet en ſouden konnen upt-houden; dat men tot de Myne dooꝛ dichte Boſſchen moeſte gaen/daer ſeer qualyck was dooꝛ te ghenaecken; ende dat men de Myne ontdeckt hebbende / gheen volck by der handt en hadde om daer in te wercken/zo liet hy het daer om al heel verblyven. Maer het is ſeker dat de Spaegniaert twee Goudt mynen heeft by de Stadt van St. Thome, d'eene zynde in de beſittinghe van Pedro Rodrigo de Parama; d'andere van Herviano Frontino; de derde is van Silver in de beſittinghe van Franciſco Faſhardo. Haer ontbꝛeecken Swarten om daer in te arbeyden/ want de Indianen en konnen daer toe niet ghedwonghen wooꝛden/ upt kracht van een Wet des Keyſers Caroli V. ende den Spaegniaert en wil noch en kan dien arbeydt niet verdꝛaghen; Praggadocia den Spaenſchen Ambaſſadeur magh ſeggheu wat hy wil. Ick wil het bewyſen dooꝛ de handt van den Propriador, dooꝛ 't Coſtuym-boeck/ ende dooꝛ s Koninckx Quinto (waer van ick een Ingot ofte twee ghekreghen hebbe.) Ick wil het doen blycken by eenighe Pꝛince ofte Staet/ hoe ghemackelyck dat dele Mynen/ ende noch vyf ofte ſes meer konnen verkreghen wooꝛden/ meeſt in die plaetſen die noch nopt en zyn belocht by eenighe vpandt/ tot de welcke oock nopt paſſagie is ghevonden gheweeſt/ noch dooꝛ Engheliche/ Franſche ofte Duytſche. Maer als Keymis weder-keerde van de Orenoque, ende ick synen raedt ende booꝛnemen impꝛobeerde/ ende hem ſeyde dat hy my geruineert ende ontdaen/ ende myn eere by den Koninck ghewondet hadde/ſonder hope van de ſelve weder te konnen krygghen/ zo heeft hy hem ſelven (gaende in ſyn Cabona) ghedoodt. Ick ſeyde hem/ dewyle myn Sone was doodt ghebleven/ zo en vꝛaeghde ick daer niet naer ofter noch hondert ghebleven hadden/ mits dat de Myne ware ontdeckt gheweeſt / ende ick alzoo myn credit hadde moghen behouden: want ick verklare booꝛ den Heere / hadde Capiteyn Whitmy (dien ick meer aenlach dan alle de Capiteyns van myn Vlote) van my niet wegh gheloopen tot de Granada, met hem noch nemende 't Schip van Capiteyn Wallahton, ick ſoude myn lichaem met myns Soons lichaem te St. Thome ghelaten hebben / dat de Koninck wel ſoude bevonden hebben dat ick gheen ydele laecke en hadde booꝛ ghellaghen. Ick en weet niet wat van my nu ſal wooꝛden; ick en heb myn pardoen in Enghelandt niet; mynen armen Staet is verteert/ende en weet niet oft eenighe Pꝛince my ſal willen bꝛoodt gheven. Ick bidde u myn Heere/ houdt een goet ghevoelen van my/ zyt myner ghedachtich by den Grave van Arundel ende Pembrock, ende hebt doch medelyden met myn arme Huys-vꝛouwe / aen de welcke ick niet en derf ſchryven / om niet te vernieuwen de dꝛoeffenille van haer Soons doodt. Ick bidde u/ wilt Milord Carewe dit mede deelen; want het is een verbꝛoken herte / ſwack lichaem ende teedere ooghen/

een

een quellinghe veel b:ieven te ſchr:yven. Ick hebbe veel dinghen ghevonden ende ontdeckt die van impo:tantie zyn / belanghende den ſtandt ende onlierckte van Indien; waer van ick u myn Heere/ indien ick in't leven blyve / hier naer breeder verhael ſal doen/etc. Dit is de upt-komſte ghemeeſt van deſen laeſten tocht van Sir Walther Ralegh, de welcke in Engelandt weder-ghekeert zynde/ ghevanghen/ veroo:deelt / ende ghedoodet is.

Het een en twintichſte Capittel.

Gheleghentheyt van de Rieviere ORENOQVE, naer de bevindinghe van Nederlanders.

IN de voo:-gaende Capittelen hebben wy ſommierlyeken verhaelt 'tghene by de Enghelſche meeſt onder het belept van Sir Walther Ralegh is voo:ghenomen op de rieviere Orenoque; doch beneffens dat ſoo ſeer eenighe jaren herwaerts grooten handel ghedr:even in Tobac, ende anders op deſe rieviere / ſoo by de Enghelſche in't particulier ende koopmans wyſe / als by onſe Nederlanders / ſoo datter jaren zyn gheweeſt dat daer acht/neghen ende meer ſchepen op eenen tydt upt de vereenighde Nederlanden op deſe rieviere zyn gheweeſt; my is een Journael daer van ter handt ghekomen / welck tot naerder openinghe van de gelegenthept deſer rieviere hier ſommierlyck ſal in-voeghen. Voo:-by gaende de o:dinaire courſen naer de Eplanden ende voo:ts; ſy lagen het Landt ende liepen daer naer toe met een Weſt-zupdt-weſte gangh/ ende was leegh Landt; ontrent Supd-ooſter Son laghen een rievier met twee ſteyle hoecken; ende als men Weſt ten Noo:den aen leght/ ende de rievier Supdt-weſt van u is / ſoo ſult ghy een ſtuck beneden de rieviere ſien een rondt bolken W.S.W. van u legghen /ende is voo:ts al leegh Landt / op de hooghte van vyf graden ende neghen en dertich minuten: ende is voo:ts al ſlecht landt / ende daer leght een rievier met een Eplandt in de mondt/op de hooghte van vyf graden ende vyftich minuten/den bovenſten hoeck is hoogh ende ſteyl / ende een weynigh voo:-by de rieviere ſtaen hooghachtige boomen / ende een weynigh leegher een rondt heuveltjen: loopende langhs de wal Noo:t-weſt ende Noo:t-weſt ten Weſten heeft men dry:p ende een half vadem waters/ ende ſomtyds enckelde boomen aen ſtrandt / ende verſchepden rievieren; tot aen de rieviere Eſſequebe, ontrent de welcke men roodt water gemoet ende een harde grondt; daer leght een groot leegh Eplandt in de mondt/ ende 't Landt ſtreckt daer N.W. op de hooghte van ſeven graden; Van Eſſequebe tot ontrent thien mylen beneden de rieviere ſtreet het Landt Noo:den/ende men ſiet dan een bolch boomen die haer verthoonen gheliyck oft Boeren huyſen waren: Voo:ts houdende langhs de wal op dry:p ende een half vadem waters/ſiet men weder een rievier / ende weynigh voo:der een bolken/ ende wat beneden een grooter bolch/ ende de cours al Noo:dt-weſt; op de hooghte van wat meer als acht graden ende vyfthien minuten legghen dry:p kleyne Eplandekens dicht onder de wal. Langhs de wal ende om den hoeck in den bocht ſtaen dry:p heuvelen gheliyck oft dry:p Hop-bergen waren/ende een ſtuck leegher ſtaen noch dry:p heuvelen/ ende men ſiet daer een rievier daer een Eplandeken leght oft een ſchants ware/ de wal is ſlecht Landt ende de ſtreckinghe N.W. ende N.N.W. ende daer leght een blackte daer maer twee ende twee vadem min een voet waters op is/ende 't ſtoo:ter gheweldigh een groot ſtuck van de wal / dit duert tot aen den hoeck van de rieviere Orenoque wele hoogh is; als men die op de zyde kryght ende de Eplanden voo: upt/moet men de wal houden om dat daer dieper water is / ende de Eplanden 't Zeewaert van u laten legghen / want als men de Eplanden aen bagh-boo:dt kryght / ſoo heeft men groote dry:ooghte / derhalven moet men by tyds bagh-boo:dts wal kielen: men heeft daer eerſt 2. dan 3.4.5.6.7.8. vadem: men gaet al S.W. ten W. aen / tot dat men de Eplanden heeft gheliyck oft een Eplandt ware / dan gaet men S.S.W. in/ ende men kan't by avondt ſetten onder een ſteylen hoeck die aen bagh-boo:dt leght. De mondt van de rieviere Orenoque leght op de hooghte van acht graden ende vyftich minuten. Men gaet voo:ts al S. ende S. ten W. in langhs de bagh-boo:dts wal / tot dat men een rondt Eplandeken liet / dan moet men ſtier-boo:dts wal kielen / ende 't Eplandeken aen bagh-boo:t laten legghen met een W.N.W. gangh: ende men laet voo:der een kleyn

rondt Eplandeken vol hooghe boomen aen ſtier-booꝛdt legghen/ende aen bagh-booꝛt leght dan leegh verdꝛoncken Landt/met leeghe boomen/ende is al ghebꝛoken Landt; diep water dicht aen't Eplandt; wat booꝛder komende/ zijn twee gaten aen bagh-booꝛdt; dan tweede is naeuw daer men pleegh dooꝛ te loopen; wat booꝛder is noch een gat aen ſtier-booꝛdt/ maer men moet al Weſt in gaen/ ſoo komt men teghen een Eplandt aen/ daer ſtreet aen beyde zijden een gat/men moet het ſtier-booꝛts gat in W. N. W. eer men bp dit Eplandt komt/heeft men anderhalf vadem waters; daer naer ghemoet men een Eplandeken aen ſtier-booꝛdts wal/ende teghen over komt een gat upt/ ende men loopt van hier S. W. aen; ende S. W. ten W. men ſiet noch een gat aen bagh-booꝛdt/ende komt daer naer aen een rondt Eplandeken met twee blacke punten aen beyde eynden/welck men aen ſtier-booꝛdt moet laten leggen ende dicht langhs loopen/is daer diep ghenoegh; dan heeft men een wijdt gat/welck men aen bagh-booꝛt laet/ eñ moet recht N. W. eñ N. W. ten W. in-gaen: bp dit groote gat ſiet ghp noch een gat/dat neerwaerts af ſtreckt: als men 'tgroote gat dooꝛ-bp is/ſoo ſiet men't open/ende eenen dicken witten boom die den baſt af is/die laet men aen bagh-booꝛt ſtaen/ende gaet al langhs de wal W. N. W. in/ ende dan ſiet men ſtracks noch een wijdt gat aen ſtier-booꝛdt/ maer men moet al de bagh-booꝛdts wal houden; wat booꝛder ſal men noch een gat aen bagh-booꝛdt ſien/ 'twelck men moet laten leggben ende recht dooꝛ-gaen: booꝛts ſiet men noch dꝛp oft vier gaten aen ſtier-booꝛt/dan gaet al recht dooꝛ/W. ende W. ten N. ende W. ten S. naer dat de racken loopen/ende men begint dan 'thooge Landt te ſien een groot ſtuc weeghs te landtwaert in aen bagh-booꝛt; aen ſtier-booꝛts zijde heeft men booꝛts noch diverſche gaten welck Eplanden zijn; men gaet al W. N. W. aen/en ghemoet een Eplandt aen bagh-booꝛdt/ als mede een groot gat dat men laet leggben/ ende terſtondt ſiet men aen ſtier-booꝛdt een langh ſmal Eplandeken/en wat booꝛder een engh gaetjen dicht aen de wal aen bagh-booꝛt/ende men moet al recht upt loopen N. W. ten W. dan ſiet men een groot gat aen ſtier-booꝛdt/ welck men aen die zijde moet laten; wat booꝛder aen de ſelve zijde hebt ghp een ſteplte gheliJck oft een dijck waer/daer men dicht magh bp langhs loopen/ende ten eynde hebt ghp een ſandt-bape; booꝛts hebt ghp een gat aen ſtier-booꝛt/ ende dat gepaſſeert zijnde/een black Eplandt aen bagh-booꝛt/ vol leeegh geboomte/ende ſtracks noch een gat aen bagh-booꝛt/ en komt dan teghen een kleyn Eplandeken aen/welck men aen bagh-booꝛdt laet leggben/ende terſtondt ſiet men 'tgat dooꝛ welck men naer de Trinidad loopt/genaemt Mapure, men laet het aen ſtier-booꝛdt leggben; wat booꝛder ſiet men noch een gat aen bagh-booꝛdt/welck men laet leggben/ende gaet al recht dooꝛ; daer naer ſiet men aen bagh-booꝛdt vier oft vijf hooghe berghen/ is noch ſes oft ſeven mijlen van Sant Thome, ende paſſeert noch een gat aen ſtier-booꝛdt/ ende komt aen een Eplandeken van waer men te Sant Thome komt.

LA TRINIDAD.

Het twee en twintichſte Capittel.

Beſchrijvinghe van't Eylandt LA TRINIDAD.

HEt Eplandt la Trinidad is het grootſte van de Eplanden die de Spaegniaerden ghemeynlijcken noemen de Sotavento, regard nemende op de courſen van hare vloten varende naer Terra Firma, ofte Nova Hiſpania, ende van die ſy noemen de Caribes ofte Canibalen: Is gheleghen op de hooghte van acht graden bp Nooꝛden de Linie Equinoctiael aen de Boca del Drago, ende maeckt met het vaſte Landt van Nova Andaluſia ofte Guiana een Golfo 'twelck ſy noemen Paria, naer 'tleggen van Herrera, die hem in de hooghte hier vergiſt: maer Ouiedo ſegbt dat de Supdt-zijde van dit Eplandt legbt op de hooghte van neghen graden/ ende de Nooꝛdt-zijde op thien graden; 'twelck beter met de rechte hooghte van dit Landt over een komt: hoewel Sir Walther Ralegh ſegbt dat Punta del Gallo ofte Curiapan gheleghen is op acht graden ofte daer ontrent: Onſe Nederlandtſche Caerten ende beſchꝛijvinghen ſtellen het op thien gradenende een half.

d.5.l.2.c.1.

Lib.3.c.3.

Is bp de twee hondert leguen van't Eplandt Hiſpaniola, ende ſeſtich leguen van't Eplandt

Eplandt Dominica Supden ende Nooꝛden; veertich leguen van't Eplandt Margarita ende Cubagua. Heeft in de lenghte Oost ende W. vijftich leguen naer 'tlegghen van Herrera (de welcke oock leght vijf en dertich leguen ofte meer.) ende by de dertich leguen in de breedte / als Herrera ghetuyght: maer Ouiedo schrijft dat het maer vijf en twintich leguen lancis / ende achthien ofte twintich breet; welc veel verschilt / dan komt beter met de rechte grootte van dit Eplandt over een. Heeft de foꝛme by naer van een dyp-hoeck; welck de ooꝛsake is dat de schrijvers soo verschepdentlijck spreecken van de hooghte ende grootte van dit Eplandt. Van de qualitepten ende ghestaltenis van dit Eplandt schrijft Herrera aldus: Men weet dat dit Eplandt gheen goet Landt en is / hoewel daer veel volcks in woont: het Oostelijckste deel heeft een punt aen de Nooꝛdtzijde / welck sy noemen Punta de la Galera, ende naer't Nooꝛden daer af een Eplandt met klepne Eplandekens omcingelt / welck men noemt Tabago: ende op de custe naer 't Supden een Cabo welck sy noemen Punta Redonda, aen de Oost-kant; ende Punta de Anguilla aen de West-kant in de Golfo van Paria, welck daer leght tusschen het Eplandt ende 'vaste Landt / ende moghen eenighe acht leguen distantie wesen / dooꝛ dien het vaste Landt een halven circkel maeckt gelijck als een kroone; ende dese distantie is te verstaen als ghy van by Oosten in komt: naer't Westen is het seer engh ende diep; ende daer legghen twee Eplandekens aen't eynde naer't Westen; ende naer't Nooꝛden legghen de Eplanden van Sant Vincent ende Granada.

Dit Eplandt is niet te min abundant van victualie; met groote velden / rievieren / bosschen ende goede havenen; was eertijdts verdeelt in twee Pꝛovincien / de eene noemden sy de Camucaraos, welcker Heer was eenen ghenaemt Baucumar; ende de andere los Chacomares, wiens Overste was Marûàn. d. 5. l. 2. c. 1.

Sir Walther Ralegh die daer was in den jare 1595. schrijft daer van 'tnaer-volgende. Het Eplandt Trinidad heeft de figuere van een Schaep-herders soꝛcke / en is smal / de Nooꝛdt-zijde is seer berghachtigh; de grondt is seer goet / ende wil vooꝛt-brenghen Supcker-riet / Gember / ende eenigh ander goet dat Indien vooꝛt-brenght. Daer is overvloet van Wildt / wilde Verckens; krupten / visschen ende voghelen; vooꝛ bꝛoodt heeft het ghenoegh Maiz ende Cassavi, en allsulcke wooꝛtelen ende krupden als in Indien ghemeyn zijn; ende daer zijn eenighe beesten die elders in Indien niet en wooꝛden gevonden: de Spaegniaerden bekenden dat sy in sommige van de rievieren hadden gevonden grainen van Gout / maer dooꝛ dien sy 'thooft hadden naer Guiana (welck het magasin is van alle rijcke metalen) soo en was het haer niet de pyne weerdt gheweest vooꝛder daer naer te soecken. 'Tvolck van de Lande noemt het Eplandt Cairi; ende daer in zijn differente natien: ontrent Parico zijn ghenaemt Iaio; die by Punta de Carao zijn van de Aruacas, ende tusschen Carao ende Curiapan wooꝛden ghenaemt Salvaios; tusschen Carao ende Punta de Galera zijn de Nepoios; ende die ontrent het Spaensch stedeken noemen haer Carinepagotes. De Spaegniaerden haer stedeken leght by een rievierken ghenaemt Carone, ende wooꝛdt ghenaemt S^t. Ioseph; welck Sir Walther Ralegh surpꝛeneerde ende verbꝛande / nemende de Gouverneur Antonio de Berreo ghevanghen. In dit Eplandt is oock een poinct welck de inghebooꝛne noemen Piche, ende de Spaegniaerden Tierra de Brea, waer sulcken abundantie leght van Steen-Peck / dat men daer ontallijcke schepen mede soude konnen laden / ende is seer goet om de schepen mede te pecken / dooꝛ dien het van de Sonne niet en smelt / ende is derhalven pꝛofitabel vooꝛ de schepen die in dese heete Landen varen.

Sir Robert Dudley welc wepnigh vooꝛ Sir Walther Ralegh was op dese custe / leght by het punt van Curiapan leght een baye welck is vol van Alcatrazzes ofte Pellicaens / soo dat sy die noemden Pelicans Bay. Ontrent dyp mijlen Oostwaerts van dese plaetse vonden sy een mijne van Marcazites, welck glinstert als Gout / hoewel het van gheen weerde en is / de inwooners te vergeefs sustinerende dat het is Caluori, soo sy het Gout noemen. Dese Indianen is een wel ghemaeckt volck / al naeckt ende roodt gheverwet; haer Commandeurs verrieren haer met plupmen. Bꝛochten aen de schepen Hennen / Verckens / Plantans / Potatos, Pinos, Tabac ende andere Waren / welck sy manghelden teghen bijlen / messen / angels / bellekens ende glasen knoopen. Van daer komt men nederwaerts tot een plaets ghenaemt Paracoa, daer een bequame plaetse is om water in te nemen ende de schepen te calfaten. Het Eplandt is meest belet met een seer dichte bosschagie. Engelsche voyagie.

Een

Een van onſe Nederlanders met name Iſac du Verne, heeft dit Eylandt in den jare 1606. aldus beſchreven. De Trinidadt gheleghen op de hooghte van thien graden ende een half/is hoogh ende berghachtigh/ende niet van al te goeden temperature/doordien't meeſt met damp bedeckt is; de Spaegniaerts hebben 'tſelve geincorporeert/hoewel daer noch eenighe Wilden op zijn/ doch onder de ſlavernije van de Spaegniaerden; dit Eylandt is tamelijcken vruchtbaer/ de meeſte hanteringhe is in Tobac, die daer veel waſt.

Engelſche voyagie. Wat belanght het Eylandt Tabago, Laurens Keymis ghetuyght dat het een overvloedigh Eylandt is van alles/ en ſeer goede grondt: dat teghenwoordigh niet was bewoont (in't jaer 1596.) door de quade nae-ghebueren van het Eylandt Dominica. Het Weſt-eynde van het Eylandt Tabago is een ſteylen hoeck als het Noorden ten Ooſten van u is ofte Noordt-noort-ooſt; naer de obſervatie van onſe Stier-lieden.

BESCHRII-

Univ Calif - Digitized by Microsoft ®

VEN
ende het W
NVEVA
C. de la Vela
C. de Coquibocoa
Monjes
Portete
B. Honda
Coquibocoa
I. Aruba
Quraçao
Bonayre
I. d'Aves
C. San Roman
La Rancheria
Rio de la Hacha
Nuestra Señora delos remedios
Golfo de Venecuela ó de Coro
Pa: rago: ana
Puerto dl Pico
Coro
Falayres
Taratura
Arecifes
C. Blanco
Porto de Guayra
Lago de Mara caybo
Sierras de Xizaharas
Pº Seco Iªs de Tuquäqa
Pocabuyes pop.
Pº Etsaue
G. Triste
Burburate
Turiame
Comara
Mayo
Provincia
Nra Sra d Carvalleda de
St Iago de Leon
los Caracas
Axaguas pop.
Alcoholados pop.
Nueva Valentia
Laguna de Tocarigua
Llanos de Carora
Laguna
VE
NEZVELA
Portilla de Carora
Bobures populi.
Nueva Xerez
Valle de Ambrosio
Sierras de San Pedro
Xuruara prov.
R. Buria ó d S. Pedro
Nueva Segovia
Coromochos pop.
Bariquicemeto provincia.
Trugillo, ó Nra Sra dla Paz
R. Tucuyo
R. Bariquicemeto
Tucuyo
Prov. de Cuycas.
WEST
15
14
13
12
11
10
9
8
7
6
5

VELA,
ckſte gedeelte
n
DALVSIA

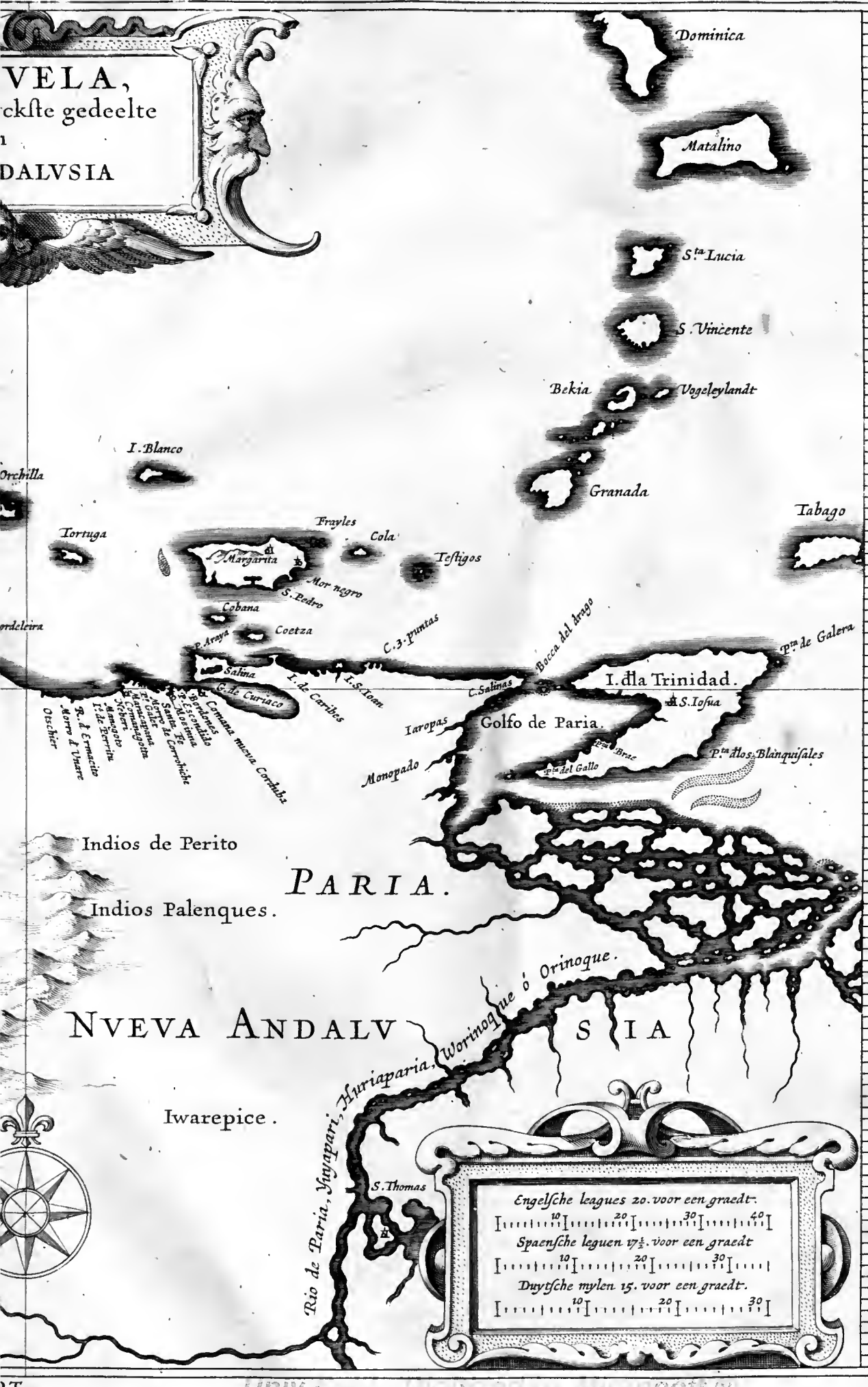

Univ Calif - Digitized by Microsoft ®

BESCHRIIVINGHE

Van

WEST-INDIEN.

Het vijfthiende Boeck.

NOVA ANDALUZIA.

Inleydinghe.

WY zijn nu in onse beschrijvinghe ghekomen tot het resterende deel van't Zuyder ghedeelte van America, *van 't welcke het Oostelijckste ghedeelte paelt aen de rieviere* Orenoque, *ende de* Golfo *die daer wordt ghemaeckt tusschen het Eylandt* Trinidad, *ende de verscheyden Eylanden ende ghebroken Landen die daer legghen voor de mondt van den* Orenoque; *ende steeckt met een punt uyt teghen over den Noordt-westelijckſten hoeck van* Trinidad *voor-noemt; welck beyde daer een enghte maecken, welck sy noemen* el Boca del Drago; *dit ghedeelte heeft in voor-tijden ghevoert den naem van* Nova Andaluzia, *ghelijck wy in't voor-gaende Boeck hebben aen-gheroert, welck eenen ghemeynen naem is ghewees; dan begrijpt onder sich veel particuliere Provincien, waer van* Cumana *wel de voornaemste is, ende daer legghen eenighe vermaerde Eylanden voor, als de* Margarita, Cubagua, *ende andere: dit quartier is eertijdts seer vermaert ghewees door de rijcke Peerle-visscherije die hier langhs henen streckte; ende wordt noch hedendaeghs seer bevaren door de vermaerde Zout-pannen die daer legghen aen* Punta de Araya. *Het Westelijckste gedeelte is begrepen onder het Gouvernement van* Veneçuela: *soo dat wy dit resterende quartier in twee deelen sullen verdeelen, ende 't eerste beschrijven onder den naem van* Neuva Andaluzia, *ende het andere onder den naem van* Veneçuela. *Hoewel dit ghedeelte voor soo vele jaren ontdeckt ende besocht is van verscheyden natien, soo vinden wy nochtans 't selve wel op 't slordighste by de Spaegniaerden beschreven, ende andere hebben daer oock weynigh van aen den dagh ghegheven: sullen ons beste doen om soo veel by te brenghen als ons moghelijck is, tot verclaringhe van de gheleghentheyt van dit ghewesté.*

TEYLANDT

TEYLANDT MARGARITA.

Het eerſte Capittel.

Beſchrijvinghe van't vermaerde Eylandt MARGARITA.

EEr wy komen tot de beſchrijvinghe van het vaſte Landt / ſoo ſal't noodigh weſen hier voor te ſpreken van de Eplanden die hier voor 't vaſte Landt zijn gheleghen / om verſchepden omſtandicheden beter te konnen verſtaen / die hem aen 't vaſte Landt veel tot deſe Landen rapporteren ; welcker voornaemſte is la Margarita. Dit Eplandt wierdt eerſt ontdeckt by den eerſten Ammirand Don Chriſtophor Colon in den jare 1498. komende upt Golfo Dulce, ſoo hy die noemde / door la Boca del Erago ; vondt hy ſes en twintich leguen naer't Noorden een Eplandt welck hy noemde del Aſuncion, ende een ander la Concecion, ende dry andere Eplandekens los Teſtigos, ende een ander daer aen gheleghen el Romero, ende andere klepnder las Guardas, ende quam ſoo aen't Eplandt welck hy noemde la Margarita, ende een ander daer neffens leggende el Martinete: het Eplandt
d.1.l.3.c.11. Margarita (ſeght Herrera) is vijfthien leguen langh ende ſes breet / is ſeer groen ende luſtigh / ende was vol volcks : leght ſes oft ſeven leguen van 't vaſte Landt / tuſſchen het welcke een klepne Golfo is gheleghen / ende in het midden twee Eplandekens naer't Ooſt-zuydt-ooſten / beyde by den anderen leggende / het eerſte is ghenaemt Cubagua, daer ſoo veel Peerlen zijn gheviſcht / ende het ander Coche ; deſe namen zijn deſe Eplanden ghebleven gheliick den eerſten Ammirand die hadde ghegeven. Herrera ſeght in ſyn Deſcripcion de las Indias, dat het Eplandt Margarita is geleghen twintich leguen van de Trinidad, naer't Weſten / ende hondert ende seventich leguen van't Ep-
Engelſche voyagie. landt Hiſpaniola, op de hooghte van elf graden by Noorden de Linie. Heeft in de lenghte Ooſt ende Weſt ſeſthien leguen ende een half / ende oock ſoo veel in de breedte;
L.19.c.14. ſoo dat het in't om-gaen heeft by de vijf en dertich leguen naer dat Ouiedo ghetuyght. Daer is groot ghebreck van verſch water / ſoo dat men 't ſelve aen't vaſte Landt te Cumana moet gaen halen. Is evenwel vruchtbaer van boomen / ende heeft goede weyden voor het vee / ende is bequaem om Maiz te zaeyen / ende andere vruchten van Indien.

Daer zijn naer 't leggen van Herrera twee woon-plaetſen van Spaegniaerden / een dicht by de Zee / de welcke ſlaet aen de Fortreſſe / alwaer den Gouverneur hem onthoudt ; de andere twee leguen binnen 's Landts / welck ſy noemen el valle de Santa Luzia ; heeft een goede haven aen de Noordt-zijde. Aen de Ooſt-zijde heeft het eenige klippen ende Eplandekens die men noemt los Teſtigos. De onſe ghetuyghen dat dit Eplandt is hoogh ende berghachtigh Landt aen beyde de eynden / te weten den Ooſt ende Weſt-hoeck / ende tuſſchen beyden meeſt leegh dorre ende brackigh Landt / ende over ſulcks onvruchtbaer / ſoo dat het hem qualijck van broodt ende dranck kan voeden / dan moeten meeſt haer broodt ende water van't vaſte Landt halen : rondtom 't Eplandt is menichte van goede viſch te vanghen / welck het meeſte voetſel is dat ſy daer hebben : haer broodt is van Maiz, welck ſy tot koecken backen : dan het Eplandt is rijck weghen de Peerle-viſcherije die daer eertijdts is ghevveeſt. De Spaegniaerden hebben aen den Ooſt-hoeck een Caſteel ghebout / doch van klepne macht / naer dat de onſe ſeggen / alwaer de Spaenſche ſchepen haer reede nemen ; haer principale woonplaetſe legt te lant-waert in naer't Weſt-eynde toe : daer is ooc een klepn Dorp welc de Spaegniaerden noemen Makanauw. Dit Eplandt heeft ſyn byſondere Gouverneur die daer gheſtelt wordt by den Koninck van Spaegnien. Sy hebben in dit Eplandt veel barcken / waer mede ſy alle daghen varen op de Peerle-bancken om te viſſchen / waer toe ſy ghebruycken Swarten / die daer ghebracht worden van Cabo Verde, Guinea ende Angola, welcke ſy lieden koopen / ende worden alſoo van de Spaegniaerden het duycken geleert / ende dat met groot ghevvelt van ſmijten / ende andere tormenten van eenighe heete ſubſtantie brandende op 't lijf te laten druppen / oock met gloepende Yſers op 't naeckte lijf te drucken / als ſy onwilligh zijn / overmidts het een ſwaer

werck

Digitized by Micro

werck om doen is: de Peerle-bancken leggben op diverſche diepten/ als op vijf/ ſes/ ſeven ende acht vadem onder water/ daer de ſlaven na moeten duycken/ ende de Oeſters van de gront met gewelt halen: ende weder boven-komende/ door de benauthept van langh onder 'twater gheweeſt te zijn/ ſpringht haer dickwils 'tbloedt te neuſe ende te monde upt/ krijghen dan gemeynlijck van haer meeſters een pijpe Tobac ofte een loopken wijns/ om haer daer mede weder te ſtercken ende te verfriſſchen. Van de ghevilſchte Peerlen krijght den Koninck van Spaegnien ſyn Quinto upt de grootſte ende beſte Peerlen. Soo dat de Margarita niet bysonders en is sonder deſe Peerle-villcherijen. De Indianen van dit Eylandt hebben de Spaegniaerden wy-willigh op 't Eylandt laten komen/ ende haer ſchatten van Peerlen ontdeckt/ die ſy niet en achteden/ hebben haer oock de maniere van die te villchen gheleert: waer over ſy by den Koninck zijn verklaert voor wyne lieden/ ende ſyne Vaſallen: ende hebben haer altijts ſints vrienden ghehouden met de Spaegniaerden/ ſoo dat alle die daer noch overigh zijn/ ſeer gelspaegnioliſeert zijn.

Komende van 't Eylandt Granada, ende naer 'tvaſte Landt toe-loopende met een Weſt ten Suyden gangh/ ſoo loopt men by Suyden de Eylandekens ofte klippen om: het zijn hooge klippen/ ende de Suydtlijckſte leggen wat wijder van de Margarita, als die wel voor deſen in verſchepden van onſe Neder-landtſche pas-kaerten zijn gheleght geweeſt/ gelijck 'tſelve noch laeſt by onſe ſtier-lieden is bevonden. Ons volck vonden een rif ofte banck van ſes/ ſeven/ acht/ neghen/ thien ende twaelf vadem waters/ ontrent drij mijlen by Oosten ofte Suydt-oosten de Teſtigos; het water ſagh groenachtigh op de bancke/ ghelijck oft daer wier op de grondt waer gheweeſt; de banck is wel een groote mijl langh/ ende magh ontrent ſoo wijdt van 'tvaſte Landt leggben als de Margarita: daer naer en hadden ſy weder gheen grondt.

Als men het eerſte Eylandeken in 't ghelichte krijght/ ſoo wijckt men naer de Margarita toe/ ende neffens dat Eylandeken ſchiet van Margarita een leegen hoec Landts; ſy liepen tuſſchen beyden de Eylandekens door de Eylandekens zijn wel groot ghenoegh/ maer niet ſeer hoogh/ ſoo dat het een onbekent man niet raedtſaem is daer by nacht naer toe te loopen. Dirck Ruyters in ſyn Toortſe ſeght dat de Teſtigos leggen 12. mijlen S.W. van 't Eylandt Granada, ende dat het 7. Eylandekens zijn/ waer van de 2. middelſte de grootſte zijn/ doch datſe alle 7. leggben in 't begrijp van 4. mijlen/ op de hooghte van 11. graden ſchaers. Ende dat het Eylandt Margarita als men 't eerſt upt der Zee komende komt te ſien/ hem vertoont oft twee Eylanden waren. Daer en zijn ontrent dit Eylandt eenige jaren herwaerts geen ſonderlinghe Peerlen gevonden/ ſoo dat ſchijnt dat de Oeſters moeten verloopen zijn/ ofte door de groote gitſichepdt van de Spaegniaerden gantſch geconſumeert/ die gheen reſpijt en hebben gelaten om weder aen te groepen: ſy hebben wel eenige inſtrumenten gepractiſeert om de Oeſters in meerder diepte op te halen/ doch en heeft tot noch toe niet willen gelucken/ ende is wel te gelooven dat daer in 't diepe gheen Oeſters en zijn te vinden: waer door dan deſe plaetſe van wepnich conſideratie is/ ten zy om de naer-gheleghenthept by de vermaerde zout-pannen van Punta de Araya, daer wy hier naer ſullen van ſpreecken.

Het tweede Capittel.

Van de Eylanden Cubagua ende Coche.

IN 't voorgaende Capittel hebben wy verhaelt datter twee klepnder Eylanden leggben tuſſchen 'tvaſte Landt ende 't Eylandt Margarita; waer van t'eene wordt ghenaemt Cubagua, ende 'tander Coche, daer wy de gheleghenthept wat naerder ſullen van aen-wijſen door het ſonderlingh regard dat in voor-tijden weghen de Peerle-viſcherije op deſe Eylandekens is ghenomen.

Het Eylandt Cubagua is naer 'tlegghen van Ouiedo 160. leguen van het Eylandt Hiſpaniola ofte daer ontrent/ ende vijftich leguen naer 't Weſten van Punta de Salinas by de Boca del Drago aen 't vaſte Landt gelegen: heeft drij mijlen in 't ronde/ ende leght by naer op de hooghte van 10. grad. naer 'tlegghen van Herrera, maer naer 'tlegghen van Ouiedo ende Benzo, op de hooghte van thien graden en een half. 1. ſpaenſche mijle naer' Oſten van de Margarita, is ghantſch barre ende onvruchtbaer/ ſonder verſch L. 19. c. 1.

water / ende de grondt is Salpeterachtigh / met eenighe wepnige boomen van Guaiacan, ofte Pock-hout; ende een doornen bosch / sonder gras ofte krupdt / ende sonder ghevoghelte / upt-ghenomen Zee-voghels / gantsch black; daer en worden ock gheen vier-voetighe ghedierten ghevonden / dan een wepnigh Conijnen; de Wilden die daer woonden ten tijden dat de Spaegniaerden daer eerst quamen / hadden 't lichaem seer ghelchildert / ende onder-hielen haer met de Peerle-Oesters / haelden haer versch water aen 't vaste Landt van Cumaha, welck leven leguen daer van verschepden is / ende manghelden 't water twelck haer van daer ghebracht wierdt teghen Peerlen / haelden haer hout van de Margarita, welck een mijl van daer leght / ende dit Eplandeken omringht van 't Oosten naer het N.W. naer 't Suyden (vier mijlen af naer 'tleggen van Ouiedo) heeft het Punta de Araya: ende aen de Noordt-zijde heeft het een goede haven. De Verckens die daer van Castilla worden ghebracht / veranderden stracks / door dien de klauwen haer wel een halven Palm om-wiessen. Daer is een Fontepn aen 't Oostelijckste punt van wel-rieckent liqueur ende medecinael / naer 'tseggben van Ouiedo, welck op 't Zee-water vlottet. De Peerle-Oesters vielen daer ontrent in groote quantitept / in welcke de Peerlen worden ghevonden; hebben in 't eerste maer een correltjen soo wit als melck / welck met der tijdt grooter ende harder wordt. Daer zijn jaren geweest dat de Quinto van den Koninck van Spaegnien alleen beloopen heeft vijfthien duysent Ducaten / wesende een wonder dinc / dat in soo klepnen begrijp soo over-groote menichte van Peerlen wierdt ghevonden; hoewel te noteren staet dat wel vier honderd mijlen weeghs van Golfo de Paria af tot Cabo de la Vela toe / Peerlen in voor-tijden wierden gevonden / soo dat de Spaegniaerden dese gantsche streeck noemden Costa de las Perlas.

l.19.c.2.

Door dese groote gelegenthept van de Peerle-visscherije hadden de Spaegniaerden in voor-tijden in dit Eplandt een woon-plaetse ofte Stedeken welck sy noemden Nova Cadiz. In den jare 1521. doen de Wilden van 't vaste Landt het Clooster van de Minnebroeders destrueerden / so verlieten de Spaegniaerden door vreese voor de Wilden dit Eplandt / ende vluchten na Hispaniola toe / hoewel sy wel 300. sterc waren. Dan de Audientie van St. Domingo sondt weder vijf schepen derwaerts onder 't belept van Iacome de Castellon, welcke de stadt Nova Cadiz wederom op houden / ende maerkten daer nieuwe steenen huysen; doch de Peerle-visscherije een eynde nemende / is de plaetse vervallen ende 't volck vertrocken / soo dat het nu gantsch verlaten is / sonder dat daer eenigh regard meer op dit Eplandt wordt ghenomen.

c.3.l.2.c.5.

In den jare 1529. wiert een andere seer rijcke Peerle-visscherije gevonden aen 't Eplandt Coche, vier mijlen van 't voor-schreven Eplandt van Cubagua; daer wierden in wepnigh meer als een maendt vijfthien hondert marcken Peerlen ghevischt. Onse Schippers getuyghen dat het is een leegh Eplandt; dan door dien de Peerle-visscherije daer ock al verloopen is / soo en wordt daer gheen achtinghe meer op ghenomen / dan dat het in de wegh leght van de ghene die naer 't punt loopen om zout te halen.

d.4.l.6. c.12.

PUNTA DE ARAYA.

Het derde Capittel.

Van PUNTA DE ARAYA daer de vermaerde Zout-pannen zijn, ende de ghelegentheyt van 't Landt daer ontrent.

T'Vaste Landt / welck wy hier voor hebben te beschrijven / neemt syn beginsel aen Cabo de Salinas, welck leght op de Boca del Drago, teghen over het West-eynde van 't Eplandt Trinidad, ende streckt tot aen de Punta de Araya, daer de vermaerde zout-pannen leggben: de distantie tusschen beyde dese plaetsen is naer 'tschrijven van Linschoten 70. mijlen / ende tusschen beyden leggen de Caribes, ende Cabo de tres Puntas; ende alle dese groote streeck Landts en is niet seer bekent ofte belocht / noch en vinden daer niet bysonders van aen-ghetepckent by de Spaensche Schrijvers / die wy tot noch toe hebben konnen sien. De Cabo de tres Puntas wordt ghehouden te leggben half wegh tusschen 't Eplandt la Trinidad ende 't Eplandt Margarita.

Punta de Araya welck onse Schippers ghemeynlijcken abusivelijck noemen Punta

del

del Rey, is een ghedeelte van't vaste Landt leggende by naer recht Noorden ende Suyden met den Westelijckſten hoeck van't Eylant Margarita: hier zijn de vermaerde zout-pannen / daer soo veel zouts continuelijcken wordt gehaelt; want achter 'tſelve punt is een Lack niet verre van den oever van de Zee / gantſch zout ende altijdts vol zouts onder 'twater / ende oock boven 'twater / wanneer het niet en is in den reghentijdt ofte Winter van dat ghewelte. Eenighe hebben gemeynt dat de winden het Zeewater daer in dryven om dat het soo naer aen Zee gheleghen is / doch het komt door dien daer wellen zijn / ende gaten daer het Zee-water door komt: het is seer goet zout / ende hier worden veel ſchepen daer mede gheladen. Dese plaetſe is onſe Nederlanders heel wel bekent / ende hebben daer grooten handel met het zout te halen ghedreven: een van onſe Neder-landers / met namen Iſaac du Verne, heeft de ſelve aldus beſchreven: Punta de Araya is een hoeck aen't vaſte Landt leggende / ontrent Suyden van den Welt-hoeck van Margarita; ontrent vijf mijlen van den hoeck af ſtreckt een rif in Zee / ende by Westen den hoeck is een inbocht alwaer de zout-panne is / ende desen bocht is de reede daer de Schepen leggen om haer ladinghe in te nemen: Te landtwaert in van de Zee-ſtrandt ontrent dry hondert ſchreden / is een gheweldighe zout-panne; daer 'tzout met ghewelt wordt op ghebroken / ende met praemen naer den oever ghebracht / ende van daer voorts met krup-waghens op't ſtrandt / ende voorts met booten ende ſchupten t'ſcheep ghebracht.

Ontrent dese zout-panne is het altemael bergigh / ende seer dor ende brackigh landt / soo dat daer geen ververſchinge ofte verſch water en is te bekomen / maer men moet het verſch water elders gaen halen ontrent dry mijlen van daer in den bocht van Comena, alwaer een verſch rievierken is / komende van 'tgeberghte welck ſy noemen Bordones, ende de ververſchinge van krupten ende anders moet men krijgen van't Dorp oft ſtedeken Comena. Op dit Landt ontrent de zout-panne is veel Wildts / als Harten en Hinden / Hasen ende Conijnen met meer ander vreemdt ghedierte / ende oock ſchadelijcken als Slanghen ende Tigren: hier ontrent is oock veel viſch te vanghen met de zeeghen / welck de beſte vernieuwinghe is die men in dit quartier vindt. Het Landt is ontrent het ſtrandt meeſt over-groept met seer ſteeckende Heeſters / soo dat het by naer onmogelijc is 'tſelve te gebruycken / ten zy ter plaetſen daer 'tſelve af-gehouwen ende uytgheroept is. Daer is by het rif aen 'tſelve punt noch een kleynder panne / dan men en vindt daer altijdts soo gheen zout in / gheljck in de groote / ende oock maer wepnigh ladinghe als het daer al is / ende seer quaet t'ſcheep te krijghen / soo dat daer gheen reeckeninghe op en is te maken.

Onſe Nederlandtſche ſchepen hebben dese vaert om zout te halen vele jaren ghebruyckt / meeſt onverhindert ofte met kleyn om-ſien tot in den jare 1605, doen heeft den Koninck van Spaegnien derwaerts ghesonden achthien wel ghemonteerde ſchepen / soo Galleons als andere / de welcke daer zijn ghekomen in November; ende quamen onſe ſchepen soo onverſiens op den hals / alſoo 'tvolck belich was met zout te halen om haer ſchepen te laden / leggende de ſchepen ongereedert / een deel van het volck aen Landt / een deel met de booten op de vaert: soo dat ſy al t'ſamen vielen in handen van de Spaegniaerden / de welcke ons volck seer qualijck hebben ghetracteert / eenighe opghehanghen / andere voor ſlaven weeh ghevoert naer Cartagena, ende daer op de Galeyen ghelet; waer van daer naer eenighe wepnighe noch zijn ont-komen.

Daer naer is de ſelve vaert by de onſe weder her-vat naer 'tmaecken van den Treves met den Koninck van Spaegnien / doch met meerder omſicht als te voren. Maer alſoo in den jare 1622. voor-leden een groot ghetal Schepen uyt de Middel-landtſche Zee derwaerts voeren om met een zout-ladinghe naer 'tvaderlandt te keeren (ende oock andere uyt Noordt-Hollandt ten ſelven eynde derwaerts waren ghevaren) daer komende den seven en twintichſten November, vonden ſy dat den Koninc van Spaegnien daer een ſterck Caſteel hadde doen leggen met Guarniſoenen daer op / om de onſe het zout-halen te beletten: de onſe deden een aen-val op 'tſelve Caſteel / dan door de onwillichept van 'tmeeſte deel van 't Boots-volck / ende kleyne oordre ende wetenſchap die onder haer was / met ſlechte uyt-komſte / want eenighe van de kloeckſte bleven aen Landt doodt / ende de reſte moeſten t'ſcheep keeren. Soo dat alle dese Schepen ſonder ladinghe moeſten 'thuys keeren.

Dit Caſteel is soo ghelegh / dat het den toe-ganck tot de Panne commandeert /

ſoo dat het niet mogheliick is dat het volck 'tzout kan aen-halen ſonder van 'tgheſchut van't Caſteel beſchadicht te worden; de Spaegniaerden hebben het de naem gheghe-ven van S^t. Iago: de verhalen weghen de ghedaente van 'tſelve Caſteel / 'tghetal van de ſtucken die daer op legghen/ende 'tvolck dat daer in leght/zijn ſoo wat verſchepden/ſoo dat wy het voorder verhael daer van ſullen upt-ſtellen tot meerder lekerheyt. 'Tſchijnt dat de Koninck van Spaegnien dit Caſteel hier heeft doen leggen om de geoctropeer-de Weſt-Indiſche Compagnie te verhinderen/de welcke ontrent dien tijdt haer langh ghewenſte voort-ganck heeft ghenomen.

CUMANA.

Het vierde Capittel.

Beſchrijvinghe van de Provincie van CUMANA, ende de gheleghentheden van het Landt ende Volckeren.

DE Provincie van Cumana is gheleghen aen't vaſte Landt van America, tegen over het Eylandt Margarita, ſeven leguen daer van verſchepden; daer komt een groote rievière in Zee loopen / in de welcke menichte is van dat ghedierte / welck de Indianen Caimanes, ende de Spaegniaerden Lagartos noemen / ende zijn de rechte Crocodilen gheliick die van den Nilus in Africa. Boven Cumana ſtreckt een Golfo innewaerts (welck by de Spaegniaerden wordt ghenaemt Golfo de Cariaco, ende oock van Cumana) maeckende een groote inham van de Zee wel veerthien leguen te
d.3.l.4. landtwaert in; de welcke in voor-tijden placht rondtom bewoont te weſen by ontallijc
c.10. volck / welcke naeckt liepen / alleen deckten de mans-perſoonen hare ſchamelheden met den hals van de Cauwoerden ofte Calaballen / ofte oock met eenighe Schelpen/ Rieden ende goude kokerkens / ofte bonden die binnenwaerts met een Cottoenen vlechtſnoer. Wanneer ſy naer den oorloghe op-toghen/ſoo deden ſy mantels om / ende verrierden haer met alderhande ſchoone vederen van voghelen die ſy daer hebben: op haer feeſte ſmeerden ſy haer met ſeeckere ſeer klevende Gomme/ende beplupmden haer met plupmkens van alderhande couleuren; ſcheerden 'thayr af tot boven de ooren/ en-de trocken dat van den baerdt gantſch upt; houden voor een ſonderlinghe fraepicheyt ſwarte tanden te hebben/ welck ſy maken ende onderhouden met ſeecker krupt te kau-wen/ende en hebben daer nopt gheen pijne ofte ſtanck van in de mondt. De jonge doch-ters gaen gantſch naeckt / ende houden het voor een ſchoonheydt de braepen ende dyen vet ende dick te hebben/ende daerom binden ſy de beenen ſeer ſtijf onder de knien: acht-ten den maechdom ſeer weynigh: de ghehoude vrouwen draghen broeckens ofte voor-ſchoten / ende leven dan voorts kuyſch / door dien het in de macht van de mans is het over-ſpel te ſtraffen. De Heeren nemen ſoo veel vrouwen als ſy willen / ende geven de ſchoonſte over aen haer gaſten die haer komen beſoecken/om by te ſlapen: de vrouwen loopen/ſpringen/ſwemmen/ſchieten met den boge ſoo wel als de mans: en klagen niet ſeer in't baren / binden de kinderen 'thooft tuſſchen twee kuſſentjens van Cottoen om ſmalle kaken te maken/welc ſy voor een ſchoonheyt houden. Eten alderhande levende dieren / tot de Spinnen toe; hoewel ſy anders goet vroodt / vleeſch ende viſch hebben/ ende oock goeden dranck maecken. Men ſeght dat het water van de rievière Cumana duyſterheyt veroorſaeckt aen de ooghen voor de ghene die't veel drincken/ende daerom ſiet dit volck ſeer qualijck; hoewel eer te ghelooven is dat dit ghebreck haer komt van 'tquade voetſel dat ſy nutten. De vrouwen bearbeyden de grondt/zaeyen 'tMaiz, Axi, de Calaballen ende andere vruchten; aten in voor-tijden haer vyanden die ſy in de krijgh vonghen / ende oock haer ſlaven die ſy kochten/die ſy melken indien ſy te magher waren. Men heeft daer eenighe boomen de welcke ghequetſt zijnde ſeker ſap upt-ge-ven gheliick als melck / het welck hardt wordt ende verandert in een witte Gomme van ſeer goeden reuck: Daer zijn andere boomen daer een vochtigheyt upt vloeyt als gheronnen melck/welck goet is om te eeten. Een ander gheboomte iſſer wiens vruch-te de Moer-helpe niet ongheliick en is/ende daer wordt een Syrope van gemaeckt die ſeer dienſtigh is teghen de heelheyt; met het hout als het droogh is / ſlaet men vper ghe-liick als met een kegel. Hebben daer een anderen wel-rieckenden boom/welck Cedren

hout

hout ſchijnt te weſen / is fraey om kaſſen ende ſchrijnen van te maecken / dan 't broodt dat men daer in berght / wordt bitter; tot Scheeps-plancken is het wonder goedt: Ock eenighe boomen die ſeker lijm van haer geven / 't welck ſy ghebruycken om voghelen mede te vanghen / ende beſmeeren haer lichaem met het ſelve om de veerkens daer op te hechten. Het aerdtrijck brenght van ſelfs Cannafiſtola voort / ende ſoo veel Roſen ende andere wel ende ſterck-rieckende bloemen ende kruyden / dat den reuck het hooft offenſeert.

Beneffens Leeuwen / Tigren / wilde Verckens die hier vele worden ghevonden / ſoo heeft men in dit gheweſte eenighe vreemde Dieren / als namentlijck een het welck ſy noemen in haer tale Capa, grooter als een Eſel / hayrigh / ſwart ende ſeer wreedt / hoewel het wech loopt voor de menſchen / dan de Honden ſal 't verwachten ende die vervolghen ende dooden / al warender ock twee ofte drij by den anderen. Daer is noch een ander Dier welck ſy noemen Aranata, ſoo groot als een Haſewindt / heeft een baert als een Bock / ende huylt ſeer verbaerlijck; dan en eet gheen vleeſch / klimt op de boomen: dit gedierte gaet meeſt met troupen. Men vanght daer een ſekere ſoorte van wilde Katten / ghelijck als Apen / welckes jonghskens ſeer aerdigh ende vermakelijck zijn / de moeders draghen die in haer armen van den eenen boom op den anderen: daer is noch een ander wreet Dier / welck de Indianen ſeer vreeſen / ende draghen daerom des nachts brandende houten in de handt als ſy buyten 'shuys gaen / want daeghs en wordt het niet gheſien; het huylt ghelijck als een jongh kindt / om 't volck uyt te locken / ende pemandt voort-komende om te ſien wie daer huylt / ſoo verſlindt het dien; en is niet grooter als een Haſewindt.

Voorts ſoo heeft men hier alderhande fraeye ghevoghelte / als Papegaeyen ende andere. De Vleer-muyſen zijn daer heel groot ende byten dapper / ende ſuygen veel bloets uyt / ſoo men hem daer voor niet en hoedt. Men heeft daer diverſche ſoorten van Moſquitos ofte muggen / dan de klepnſte zijn de ſlimſte ende hinderlijckſte: dryderley ſoorten van Honigh-Bijen; Spinnen veel grooter als in deſe Landen / ende van diverſche couleuren / die ſoo ſtercke webben ſpinnen dat menſe qualijck kan breecken. Daer is ock menichte van goede viſch: ſoo dat het Landt tamelijcken wel van lijftocht voorſien is. Benzo verhaelt dat de Spaegniaerden al in ſynen tijt / welck was in 't jaer 1541. 't volc van dit quartier ſoo gantſch vernielt hadden / dat daer maer weynighe arme Caſiquen waren over-ghebleven / die de Spaegniaerden hadden ghelaert om in haren dienſte als ſlaven te ghebruycken.

Het vijfde Capittel.

Kort verhael van 'tghene by de Spaegniaerden in dit quartier van CUMANA in voor-tijden is aen-gherecht.

IN den jare 1513. verſochten eenige Religieuſen van de Ordre van Sant Dominicus, om alleen de Wilden van Terra Firma te moghen gaen bekeeren; het welcke haer weſende vergunt / wierden daer twee Monnicken aen 't vaſte Landt aen-geſet ontrent Cumana; al waer ſy by de Indianen wel wierden onthaelt; dan eenighen tijdt daer naer quam daer een Spaenſch ſchip om Peerlen van de Indianen te handelen / ende de Spaegniaerden waren ſeer verblijdt deſe Monnicken hier te vinden: doch alſoo de Wilden op 't woordt ende vertrouwen van deſe Monnicken met de Spaegniaerden ſonder achterdencken converſeerden / ſoo hebben de Spaegniaerden den Heere van die plaetſe op haer ſchip ghenoodicht / die met goet-vinden van de Monnicken t' ſcheep is ghegaen met ſyn vrouwe ende ſeventhien van ſyn volck; maer de Spaegniaerden dit volck ſcheep hebbende / trocken haer ankers op / ende voeren met deſe Wilden door; waer over 't volck van de Lande de Monnicken wilden doodt-ſlaen / de welcke haer beloofden haer Heere ende de ander binnen vier maenden weder te leveren; dan alſoo 't ſelve niet en volghde / door dien de Rechters van den Koninck op 't Eylandt Hiſpaniola de Wilden niet en wilden weder geven / ſoo wierden deſe arme Monnicken ten leſten van de Wilden doodt ghelaghen. d. l. 9. c. 14.

Een andere notabele wreedthedt wierdt by de Spaegniaerden ghepleeght in den jare 1516. op het Eylandt Trinidad: landen daer onder deckſel van vrientſchap /

ende verſochten de Wilden dat ſy een huys voor haer ſouden timmeren: 'twelck ghedaen zynde / riepen ſy veel volcks van de Lande te ſamen / gheliick oft ſy die wat wonders hadden willen thoonen / dan in't huys ghekomen zynde wel tot vier hondert toe / ſloten ſy 'tvolck met gewelt in't huys / ende namender wel twee hondert en vyf en tachtich ghevanghen / ende dooden ende quetſtender vele.

d.2.l.3.c.7. Des niet tegenſtaende zyn weder in den jare vyfthien hondert ende achthien diverſche Monnicken van Sant Dominicus ende Sant Franciſcus ordre in dit ſelve quartier gheſandt / de welcke elck op hun ſelfs daer Clooſters bouwden / om de Wilden in de Chriſten Religie te onderwyſen. Dese Cloſters waren gheleght aen het vaſte Landt / in de Provincie van de Chiribichi, 7. leguen West-waerts van't Eylandt Cubagua: het Clooſter van de Dominicanen was genaemt Santa Fe. Waer in den jare vyfthien honderdt ende twintich quam daer een ſchip Spaegniaerden onder het ghebiedt van Alonſo de Oieda, 'twelck de Indianen van dat quartier ſeer altereerde: de Spaegniaerden voeren met haer ſchip vier leguen voorder naer Maracapana; voor-gevende / dat ſy daer waren ghekomen om Maiz te manghelen van de Tagarez, welck was een volck dat dryp mylen in't Landt op 'tgheberghte woonde; dan de Tangarez af-komende met vyftich Cargas Maiz, (dat is ſoo veel als vyftich man draghen kan) die men haer belooft hadde aen den oever te betalen / ſoo hebben de Spaegniaerden ſes en dertich daer van vaſt ghehouden / ende eenighe ghequetſt: De Caſique van dat quartier / met namen Gil Gonçalez, hier door ſeer ontroert zynde / ende het daer voor houdende dat de Monnicken hier mede ſchuldigh aen waren / reſolveerde met de Caſique van het ghewelte daer het Clooſter lagh / ghenaemt Maraguey, dat hy met de ſyne Oieda ſoude vermeeſteren / ende dat Maraguey de Monnicken ſoude ombrenghen / waer op Oieda onbedachtelyicken aen Landt komende met ſes van de ſyne wierdt doodt-ghellaghen; ende de Monnicken oock korts daer naer ende haer Clooſter verbrandt.

Dese tydinghe ghekomen zynde ter ooren van de Koninckſyicke Audientie te San Domingo ende den Ammirand, reſolveerden ſy een wreede revenge daer over te nemen / ende 't Landt ontrent Cumana te depopuleren / ende 'tvolck voor ſlaven over te brenghen naer San Domingo; maeckten tot dien eynde dry Schepen veerdigh / ende ſonden daer mede dry hondert man onder 'tbelept van Gonçalo de Ocampo.

Dewyl dit dus in Indien paſſeerde / was den Licenciaet Bartholome de las Caſas, volghens ſyn contract met den Koninck van Spaegnien ghemaeckt / ghearriveert aen't Eylandt Sant Iuan de Porto Rico, met eenighe huys-ghelimmen van arbeyders-lieden / om die aen't vaſte Landt te planten onder het beleyt van de Cloſters ende Monnicken voren verhaelt; ende dit ongheluck verſtaende / dede ſyn uyterſte beſte om den tocht van Ocampo te verhinderen / doch te vergeefs.

d.2.l.9.c.9. ende 16. Gonçalo de Ocampo met twee Schepen ghekomen zynde in de haven van Maracapana, lockte de Wilden aen boord / ende om haer beter te bedrieghen gaf uyt dat hy nieuwelycks uyt Spaegnien quam / ende niet van de Eylanden / om haer ſoo alle vreeſe weegh te nemen: ende 'tmeeſte deel van 'tvolck verberghende onder 'tverdeck van het Schip / kreegh een deel van de Wilden over / ende de Caſique die hem noch niet vertrouwende in ſyn Canoe hieldt / wierdt by een Spaegniaert verraſt ende om-ghebracht / ende het volck welck op het Schip was over-ghekomen wierdt aen de reede op-ghehanghen; ende nam voorts haer Dorp in ende deſtrueerde het / ende lepde een wooninghe van Spaegniaerden een halve myle de rievière op / welck hy Toledo noemde.

Den Licenciaet de las Caſas en verſuymden daer en tuſſchen niet / maer ſekere compagnie ghemaeckt hebbende met den Ammirand ende de Officiers van den Koninck op 't Eylandt Hiſpaniola, vervoerden ſyn repſe naer Terra Firma, ende vondt daer Gonçalo de Ocampo, in ſyn nieuw-gheboude ſtadt Toledo: dan 'tvolck niet wel te vreden zynde met de commiſſie die den Licenciaet de las Caſas mede brachte / verlieten hem / ende de ſtadt Toledo wierdt weder op-ghebroken: Den Licenciaet de las Caſas met eenighe wepnighe van ſyn vrienden / ende eenighe die hy in dienſt hadde / ſette hem neder by het Clooſter van de Franciſcanen / welck lagh dicht op den oever van de Zee by de rievière Cumana; ende begon in de mondt van de ſelve rievier een Fortjen te bouwen / dan alſoo de inwoonderen van het Eylandt Cubagua 'tſelve ſeer

ongaern

Digitized by Micros

ongaern laghen/ door dien haer excurſien op de arme Wilden van 't vaſte Landt daer door werden verhindert/ ſo ontrocken ſy hem ſyn werck-meeſter/ ende den bouw bleef achter. Waer over den Licenciaet reſolveerde ſyn klachte te doen over de Spaegniaerden van Cubagua aen de Audientie van S^t. Domingo, ende voer naer Hiſpaniola, latende ſyn volck onder het ghebiedt van Franciſco de Soto: de welcke teghen de ordre van den Licenciaet de las Caſas de twee Schepen (die hy hem hadde ghelaten om in val des noodts hem van te dienen/ ende hem ſelven met het volck daer in te ſalveren) ſondt langhs de cuſte om te handelen: de Wilden deſe occaſie waer-nemende/ overvielen Franciſco de Soto, ende gaven hem een wonde daer hy daer naer van ſtorf/ ſloeghen ten deel van 't volck doodt/ ende deſtrueerden het Clooſter ende de woon-plaetſe van de Spaegniaerden; soo dat daer maer neghenthien perſoonen en ontquamen/ de welcke haer ſelven ſalveerden met een Canoe aen Punta de Aray. Den Licenciaet de las Caſas dit vernemende/ ende ſiende dat het hem alles qualijck geluckte wat hy voornam tot beſcherminghe van de Indianen/ begaf hem in een Clooſter van de ordre van S^t. Dominicus, ende wierdt daer naer noch Biſſchop van Chiapa; ende is de ſelve die alle de wreedtheden van de Spaegniaerden in't dooden ende mis-handelen van de arme Indianen aen den dagh heeft ghebracht in ſyn Boeck welck in handen is van alle de weerelt.

Den Ammirand Don Diego Colon ofte Columbus, ende de Koninckljcke Audientie van Hiſpaniola, ſonden eenen Iacome de Caſtellon, om deſe daet van de Indianen te ſtraffen/ ende haer over de Wilden te wreken; de welcke eenigh volck ghelaten hebbende op 't Eylandt Cubagua om de Stadt Cadiz weder te bewoonen/ voer naer Cumana, ende nam daer ſyn reſidentie/ ende ſondt ſyn volck by troupen te landtwaert in om de Indianen te vangen ende te dooden/ ende dede een notable ſtraffe over de miſdoenders: bouwde een ſterckte aen de mondt van de riviere Cumana, om de watering voor die van Cubagua te verſekeren: Sints welcke tijdt daer altijdts een woonplaetſe van Spaegniaerden is ghebleven.

Het leſte Capittel.

Voorder verhael van 'tghene by *Ortal* ende *Sedenno* is voor-ghenomen in dit quartier.

IN 't voorgaende Boeck hebben wy verhaelt den tocht van Hieronymo de Ortal op de riviere Viapari, tot dat de ſelve voor-nam ſyn ontdeckinghe aen een ander oort te beginnen: 't welcke alſoo ghelchiet is aen dit quartier daer wy nu vaſt mede beſich zijn/ ſo ſullen wy 't ſelve kortelijcken verhalen. d.5.l.9.c.7.

Hieronymo de Ortal nam tot ſyn Lieutenant Auguſtin Delgado, ende ſondt hem met het volck de riviere Neveri op/ twee mijlen van Maracapana, ende belaſte hem daer een ſterckte te bouwen/ 't welck hy vlijtelijck dede: Ortal daer en tuſſchen mede daer by ghekomen zijnde met noch hondert man/ openbaerden ſich twee groote ſwarigheden; de eene/ dat die van Cubagua teghens Ortal protesteerden/ als ghetreden zijnde in een anders ofte hare juriſdictie: de tweede ende voornaemſte/ dat de Soldaten van den voorgaenden tocht ſeer naeckt ende bloodt waren/ ende gheen middel en laghen om haer te voorſien/ om dat den Keyſer ſcherpelijck verboden hadde datmen de Indianen niet tot ſlaven en ſoude maecken; ende dat den Gouverneur van ſich ſelfs gantſch gheen middelen en hadde om de nootſaeckelijckheden van 't volck te hulpe te komen: om deſe laetſte ſwarichept te over-komen/ heeft Ortal op 't verſoeck van ſyn volck/ haer toe-ghelaten alle die tot ſlaven te maecken die de Indianen ſelfs onder haer voor ſlaven hielden; waer door veel onheyls onder de Indianen is gewrocht/ de Soldaten onder dit pretext de arme Indianen mis-handelende naer haren appetyt.

Delgado upt eenighe die hy voor upt ghelonden hadde om 't Landt te beſpieden/ verſtaen hebbende dat daer ſeer veel volcks woonde te landtwaert in/ en vondt niet goet langher tijdt te verlieſen/ maer trock op met vijftich mannen ofte daer ontrent/ vondt in't eerſte ſeer dichte Boſſchagien ende groote verhinderniſſen/ hoewel ook eenighe woon-plaetſen; hy paſſeerde door Guacharuco ende Paripamotu, twee Provincien die

vol ſtrijdtbaer volck waren; de welcke om dat ſy oorloghe hadden met haer na-bueren die voorder aen woonden/ deſe Spaegniaerden vriendelijcken onthaelden/ ſoo dat ſy voorts trocken met goede leydts-lieden/ ende quamen in een volck-rijck landt/ ende wel voorſien van lijftocht; hier wierdt haer ſo wat teghenſtandts ghedaen/ doch ſy verjoeghen de Indianen lichtelijck; ende trocken ſoo voorts tot aen de riviere Unare, ende paſſeerden die naer eenigh ghevecht met de Indianen/ die haer de pas meynden te beletten/ ende vonden daer een Dorp met ſeer veel victualie/ ſo dat ſy haer daer ververſchten/ ende eyndelijck vrede maeckten met de Indianen daer om-her. Men meynt dat Ortal ſeer wel ſoude ghedaen hebben hier een Stadt te bouwen/ dan 't hooft hingh hem naer Meta; ende Delgado naer dat hy eenighe ghelchencken van de Caſiquen hadde ontfanghen/ keerde weder naer de plaetſe daer hy den Gouverneur ghelaten hadde.

In 't voorgaende Boeck hebben wy mede aen-gheroert hoe dat Antonio Sedenno mede pretendeerde op deſe ontdeckinghen/ ende dat Ortal compagnie met Sedenno maeckte/ ende weder verbrack: Sedenno dan hoewel van Ortal verlaten zijnde/ hoorende 'tgoet ſucces van Ortal, ende de mare die daer liep van den rijckdom van deſe Landen/ verweckte die van S^t. Iuan de Porto Rico tot ſyn hulpe/ ende ſondt ſyn volck twee leguen binnen 't Gouvernement van Veneçuela, niet verre van Maracapana; hoewel hem by de Audientie ſeer ſtrickteliick was verboden niet te gaen in een anders Gouvernement. Door deſe onghereghelthept ende oneenichept tuſſchen Ortal ende Sedenno, quam te paſſe dat ſy malkanderen ſochten een voordeel af te ſien/ ende nu d'een/ nu d'anders volck ontwapenden ende devaliſeerden/ tot groote verhinderinghe van haer beyder voornemen. Daer en tuſſchen vervolghde Ortal ſyn reyſe tot dat hy quam in 't Landt van een Caſique Diego, (die eertijdts ghedoopt was/ ende ſoo ghenaemt by de Monnicken daer wy voren van hebben ghelproken) ende ſocht voorts naer de Provincie van Meta, treckende door kraep ende wel bewoondt landt/ welck hy gantſch verdorf ende ruineerde/ om te verhinderen dat Sedenno hem niet en ſoude volghen: hy ruſten ſyn volck in een plaetſe ghenaemt Guaniba, van welcke 'tvolck al verloopen was/ doch vonden daer overvloedt van lijftocht/ veel Maiz, ende goede jacht. Auguſtin Delgado wierdt hier by de Indianen in de ooghe ghelchoten/ ſo dat hy daer korts daer naer van ſtorf: ende Ortal wierdt door muytenatie van ſyn volck verlaten/ welck hem meeſt voeghde by Nicolaes Federman, die van Caro was op-ghetrocken om 't Landt te ontdecken; ſo dat hy met thien Soldaten alleen te rugghe quam naer ſyn Fort/ welck hy hadde ghenaemt S^t. Miguel de Neveri, van vernemende dat Sedenno ſterck op de cuſte was/ en dorſte hy het hier niet houden/ maer bloot naer Cubagua, ende van daer voorts naer S^t. Domingo.

Het ſevende Capittel.

Vervolgh van den tocht van *Antonio Sedenno* in dit gheweſte van TERRA FIRMA.

ANtonio de Sedenno hem ontlaſt vindende van Hieronymo de Ortal, ende ghevanghen ghenomen hebbende den Licenciaet Frias, die van weghen de Audientie van S^t. Domingo ghelonden was/ om Sedenno te verbieden dat hy niet en ſoude treden in een anders Gonvernement; vervorderde ſynen tocht met vijf hondert man ſoo te voet als te Peerde/ ende nam eerſt ſynen wegh langhs de cuſte tot Patigutaro toe/ ende van daer te landtwaert in met ſeer groote diſorde/ ſonder eenige Diſcipline onder ſyn Krijghs-volc te houden; ſo dat die van de Lande/ de groote inſolentie van de Soldaten niet konnende verdraghen/ op verſchepden oorden eenighe van de Spaegniaerden doodt ſloeghen; ende wierden weder by groote menichten van de Spaegniaerts doodt ghelaghen ende ghevanckelijck wegh ghevoert naer Cubagua, ende voor Slaven aldaer verkocht. Door dit ghedoen ſoo verleckerden de Tigren (die daer ſeer vele waren) ſoo op het menſchen-vleeſch/ dat de levende ook dickwils groot perijckel liepen; ſy bevonden de alderbeſte remedie daer teghen te weſen/ des nachts veel vranden-de houten ontrent ſich te houden.

d. 5. l. 10. c. 16.

In den

Digitized by Micros

In den jare vijfthien hondert seven en dertich/trock Sedenno voorts tot de Provincien van Anapuya ende Orocomay, daer hy wel onthaelt wierdt; passeerende van daer na 't Landt van Gotoguancy, vondt 'tselve in de wapenen/ende aen 't in-komen een Fortjen van hout ghemaeckt/ ende vol volcks om 'tselve te beschermen: De Spaegniaerden bestormden 'tselve Fort/ dan werden by de Wilden tot twee repsen toe afghestaghen/ende vele ghequetst met venijnighe pijlen/ soo dat sy haer met gloeyende Ysers t'venijn moesten laten upt-branden: dan de Wilden vermerckende dat sy veel van haer volck verlooren/ ende eyndelijck souden vallen in de handen van de Spaegniaerden/ verlieten de plaetse by nacht/ ende salveerden haer met vrouwen ende kinderen op 'tgheberghte een legue van daer/ welck seer dicht met boomen was bewassen. Naer dat de Spaegniaerden haer in dese plaetse eenighe daghen hadden gherust/ trocken sy voorts op de hooghte van twee graden by Noorden de Linie/ over woeste velden ende veel rievieren/ hoewel met overvloedt van Veneloen/ soo dat het volck begonde te muytineren; doch Sedenno strafte eenighe van de principale/ ende stilde soo de reste. Quamen eyndelijck in de Provincie Catapararo, gheleghen in't gheberghte/ daer sy soo veel Maiz vonden/ ende eenighe monsterkens van Goudt/ soo dat sy daer overwinterden; dan Sedenno was eerst ghestorven/ ende in syn plaetse ghekooren tot Overste Iuan Fernandez: maeckten reeckeninghe dat sy tot hier toe hondert en vijftich leguen ghetrocken waren. Een wepnigh voorder gherepst zijnde door veel moerassichen ende rievieren/ vonden weder een Dorp ende victualie: hier storf haren Generael Iuan Fernandez: doch en lieten daerom niet haer reyse te vervolghen door wijde ende woeste velden; de Pilooten haer leydende op 'trompas/ vonden 'tlandt seer leegh ende wepnigh volcks/ de welcke woonden in kleyne huttekens/ ende vertrocken in de Winter-tijdt op 'thooge/ als wanneer dese Landen gantsch onder-loopen: De Spaegniaerden vonden d'een swarichept op d'ander/ want als sy door de moerassen waren/ soo quamen sy weder aen dorre landighe Landen; tot dat sy ten laetsten dit suckelen moede zijnde/ ende oneenigh gheworden zijnde onder den anderen/ weder-keerden met verschepden troepen ende door diversche weghen/ ende een deel naer Veneçuela toe/ ende een deel naer Maracapana, ende soo voorts naer Cubagua; ende soo nam den tocht van Antonio Sedenno een eynde.

Wy hebben alreede diversche tochten beschreven/ ende daer in niets ghelien van sonderlinghe consideratie: waer upt men dan met reden soude moghen oordeelen dat in dit Landt niet te vinden en is de moeyte weerdigh; maer die wel let op de maniere van doen der Spaegniaerden op hare tochten/ sal hem daer aen niet stooten/ want sy waren ghewoon 't Goudt ende 't Silver soo ghereet te vinden/ dat sy het maer van de Indianen en behoefden te nemen; ende waer sy het soo ghereet niet en vonden/ daer en sochten sy niet seer/ als by meest in hare tochten te sien is.

VENEZUELA.

Het achtste Capittel.

Beschrijvinghe van 't Gouvernement ende de Provincie van VENEZUELA in 't ghemeyn, ende de verdeelinghe van dien.

DE Provincie ende 't Gouvernement van Venezuela op de Zee-custe van Terra Firma gheleghen/ confineert naer het Oosten het Gouvernement van Nova Andaluzia, welck oock anders ghenaemt werdt Serpa ende Guiana; ende naer het Westen met het Gouvernement van Rio de la Hacha ende Santa Martha; tusschen welcke beyde Gouvernementen hondert ende dertich leguen worden ghereeckent/ ende tachtentich leguen te landtwaert in tot Neuvo Reyno de Granada. Herrera d.8.l.2.c. 19. schrijft elders in syn Historia de las Indias Occidentales, dat dit Gouvernement volghens het contract van den Keyser met de Hooghduytschen/ syn begintsel heeft naer 't Oosten van Maracapana af/ ende eyndicht aen Cabo de la Vela, ende heeft in de lenghte langhs de custe van de Noordt-Zee/ twee hondert leguen.

Dit

Dit Landt is seer vruchtbaer ende overvloedigh van Kooren/ door dien men 't selve tweemaels des jaers zaept ende vergadert; ende is wonderlijcken wel voorsien van Vee van alderley soorten/ zo groot als kleyn. Uit dese Provincie wordt seer veel Meel naer andere quartieren vervoert/ ook Biscupt/ Kaes ende Speck/ ende ook groote menichte van Cottoene Lijnwaedt: ende in de haven van Guayra, in de Provincie van de Caracas worden veel Huyden geladen/ ende Sarzaparilla. Men heeft in dit Landt seer goede jacht van alderhande Wildt; ende de rieviere Unare is ook seer Visch-rijck: zoo dat de Indianen van dit ghewesten eertijdts seer swaere Oorloghen onder den anderen hebben ghevoert weghen de visscherijen. In dese Provincien worden veel monsters van Goudt ghevonden/ van twee en twintich guilaten ende een half op-waerts.

d.4.l.4.c.8 Dese groote Provincie was by contract te conquesteren ghegheven aen de Velsers van Auxpurgh, in den jare vijfthien hondert ende acht en twintich; de welcke daer sonden haer ghesubstitueerde Gouverneurs. Het Landt daer om-her was vol Wilden/

d.8.l.2.c. 19. ten tijden dat de Hoogh-duytschen dit Gouvernement eerst aenveerden/ dan door dien sy het in 't eerste niet seer en sochten te populeeren/ maer alleen een roof van daer te halen/ zoo is dit Landt seer van syn inwoonders ontbloodt; waer toe de Spaegniaerden/ insonderheydt die van Cubagua, niet weynigh en hebben gholpen.

d.1.l.4.c.2 Dese Provincie heeft den naem bekomen van Venezuela (dat is/ kleyn Venetien) door dien in de aldereerste ontdeckinghe by Alonso de Oieda in den jare veerthien hondert neghen en tneghentich/ sy daer vonden een woon-plaetse van Indianen/ de welcker huysen in 't water ghebouwt waren op palen/ ende men ginck over houten brugghen van het eene huys tot het ander/ ende aen 't vaste landt.

Cap.8. Doch Herrera seght in syn Descripcion de las Indias, dat de Hoogh-duytschen doen sy dit Gouvernement eerst aen-veerden in den jare vijfthien hondert ende acht en twintich/ voor-namen een Stadt te bouwen aen het in-komen van 't Lack Maracaybo, daer het selve in Zee loopt/ op een heuvel/ welck sy noemden Venezuela, ende dat de Provincie den naem daer van heeft behouden/ hoewel de selve Stadt niet en is ghebleven.

Het Gouvernement van dese Provincie van Venezuela is seer groot/ ende begrijpt onder sich veel groote Provincien/ zoo op de custe van de Noordt-zee als binnen s'Landts/ de welcke wy wel hier vervolghens souden beschrijven/ als Curiana, Cuicas, Caracas, Bariquicemeto, Tucuyo, ende dierghelijcke; dan door dien wy daer gantsch gheen pertinent bescheet van en vinden/ zoo sullen wy de selve aen-roeren by de Steden die daer in gheleghen zijn/ onder de welcke die resorteren/ 't welck meer lichts sal konnen gheven aen den aendachtighen Leser.

Daer behoorden in dit Gouvernement wel meer als hondert duysent Indianen te wesen die onder tribupt sitten (daer onder niet en worden begrepen alle die onder de achthien jaren ofte boven de vijftich jaren oudt zijn/ welcke beyde by expresse verklaringhe van den oppersten Raedt van Indien, exempt zijn van tribupt gantsch West-Indien door) dan door dien het ghetal daghelijcks af-neemt ofte vermeerdert/ zoo en kan men gheen seecker ghetal seggben.

Daer worden in dit Gouvernement ghevonden acht Steden ofte woon-plaetsen van Spaegniaerden/ die wy hier naer particulierlijck sullen beschrijven; dan sullen hier voren sommierlijck aen-roeren eenighe tochten die door dit quartier/ zoo by de Hoogh-duytsche Gouverneurs/ als andere zijn aen-gheleght/ tot naerder openingh van de gheleghenthept van dese Landen.

Het

Het neghende Capittel.

Van de eerſte ontdeckinghe van 't Landt van VENEZUELA, by de Hooghduytſchen; ende 'ghene eenighe jaren gheduerende daer is voor ghevallen.

IN't voorgaende Capittel hebben wy verhaelt/ hoe dat den Keyſer Karel de vijfde dit Gouvernement op ſekere conditien hadde ghegheven aen de Velſers van Auxpurgh, door onderhandelinghe met Ambroſius Alfinger, Hieronymus Saylter, ende Ioris Euiger in voorſchreven Velſers naem/ niet teghenſtaende dat Iuan de Ampues door laſt van de Koninckſlycke Audientie van S^t. Domingo, de ontdeckinghe van dit Landt hadde begonnen in den Jare 1527. ende ghelandt te Coro ofte Coriano, ende vriendtſchap ghemaeckt met de Caſique Manauré, die de machtichſte was van dat gantſch gheweſte. Ambroſius Alfinger met ſyn Lieutenant Bartholomeus Saylter brachten daer in den Jare 1529. vier hondert man/ende meer dan tachtentich Peerden/ ende deden den voorſchreven Iuan de Ampues ruymen/ de welcke voor hem behielt de dry aenlegghende Eylanden/ Curacao, Bonayre, ende Aruba ofte Oruba. Alfinger ſocht eerſt te bevredighen de Wilden die ontrent het Lack Maracaybo woonden/ welck de Spaegniaerden noemden de nueſtra Sennora, ende ſocht meeſt naer Goudt-mynen/ende dede eenighe tochten te landtwaert in/ tot groote verwoeſtinghe van de inwoonderen/ ende gheen klepne ſchade van ſyn eyghen volck. Hy nam ſynen wegh langhs Cupiare, ende quam tot in de vallеye van Eupar, onaenghelien de ſelve van een ander Gouvernement was/ te weten/ van Santa Martha. d.4.l.6.c.1

Alfinger dede voorder ſyn tocht in den Jare 1530. nam ſyn wegh naer 't Landt van de Pocabuyes, die veel Goudts verhandelden: quam tot de natie van de Alcoholados, die inſghelyckx veel Goudts hadden; was goet landt ende bequaem volck/ zoo dat hy daer wel hadde behoorzen een woon-plaetſe te legghen/ want ſoude daer door een rechten inganck ghehadt hebben naer Novo Reyno de Granada. Hy quam tot Rio grande ſelfs/ ende zoo tot Tamalemeque, ende verdeſtrueerde 'tgantſche landt tot aen de rieviere Lebrixa, van waer hy trock op 'tgheberghte/ ende vondt daer koudt landt/ ende veel volcks/ daer hy qualyck van onthaelt wierdt ende ſelfs ghequetſt/ zoo dat hy weder-keerde naer Coro, ende ſtierf daer van de quetſure in den jare 1532. De Velſers ſonden in ſyn plaetſe Ian Aleman, die gheen tochten te lande en dede/ ende quam oock haeſt te overlyden. In ſyn plaetſe ſuccedeerde Iorge de Eſpira, met ſyn Lieutenant Nicolaes Federman, in den jare 1535. de welcke van Coro op-trock in de maendt van May, met dry hondert voet-knechten ende hondert Peerden/ naer 't Zuyden toe/ volghens de directie van de ghene die met Alfinger waren ghetweeſt/ ende gaf ſyn Lieutenant laſt hem te volghen/ naer dat hy een woon-plaetſe ſoude gheleght hebben aen Cabo de la Vela. Eſpira nam voor ſyn Lieutenant mede eenen Franciſco de Velaſco, de welcke hem 't volck meynde te muſtineren/ naer dat ſy by de twee hondert leguen waren ghetrocken/ dan Eſpira wierdt het ghewaer/ die dede Velaſco daer liet ſonder andere ſtraffe. Federman volghens de commiſſie van den Gouverneur/ voer naer Cabo de la Vela om daer een Stadt te bouwen/ doch liet 't ſelve blyven/ door dien hy bevondt dat het black landt was/ ſonder berghen/ droogh ende bar/ ſonder eenighe rievіere die in Zee loopt/ zo dat de ingheboorne gheen Maiz en hadden/ maer haer alleen onthielden met de Viſch/ ende 't Wildt dat ſy vinghen; ende leecker zaedt van wildt krupdt/ welck ſy ghebruykten in ſtede van broodt. Federman trock van hier over 't Lack van Maracaybo, ende quam in de vallеye van Tucuyo, welck een legue lanck is/ Noordt ende Zuydt/ende een half legue breedt/ rondtom belloten met berghen/ende heeft ſyn naem van een rievіere die daer door paſſeert. d.5.l.2.c.2. d.5.l.9.c.5. d.6.l.11.c.1.

Ten ſelven tyde werdt mede by hem ontdeckt Bariquizemeto, neffens een rievіere zoo ghenaemt/ om datſe troubleur heeft van aſchen/ wanneer 't water troubel is. Federman over-wintert hebbende in Tucuyo, ſchepte van daer in December, ende liet daer voor Gouverneur in ſyn plaetſe Franciſco Vanegas, ende trock over 'tgeberghte/ tot dat hy eyndelyckx quam in 't Koninckryck van Nova Granada. Gheduerende

deſen

deſen tocht werdt Federman in de plaetſe van Eſpira Gouverneur ghemaeckt/ ende
d.6.l.5.c.7 weder verlaten om de groote klachten die teghens hem quamen/ ende Eſpira in ſyn
voorighe ſtaet her-ſtelt: de welcke/ naer dat hy drie jaren hadde upt gheweeſt op den
tocht/ weder-keerde te Coro in den jare 1538. hy ſchreef aen den Koninck dat hy by
de vijf hondert leguen te landtwaert in was gheweeſt/ tot aen 't landt van een natie
van Indianen die ſy noemen Choques, ende hoewel hy niet over de vijf en twintich
leguen en was van de plaetſe die hy ſochte/ dat hy niet te min ghenootſaeckt was ge-
d.7.l.10.c. weeſt weder te keeren om hem ſelven van alles op 't nieuws te voorſien: Van ſtorf
16.17. ſonder pets bysonders meer upt te rechten. De Audientie van S^t. Domingo ſtelde
d'een ende d'ander om Venezuela te gouverneeren tot dat de Velſers pemandt ſouden
ſtellen/ van welcke eenighe ſtorven/ eenighe verliepen om haer quaet Gouvernement:
eyndelijc in den jare 1545. ſtelden ſy daer tot Gouverneur den Licenciaet Iuan de Car-
naial, die het daer immers ſoo ſlecht maeckte/ trock op van Coro ende nam meeſt al
het beſtiael mede van die van de Stadt: Trock over de plepnen/ latende 't gheberghte
aen de eene zijde legghen; quam ſoo eyndelijck te Tucuyo, welck al bergigh is/ en was
doen vol volcks van een natie van Indianen/ welcke ſy noemen Cuibas, ſeer verſchey-
den van talen/ ende meeſtendeel menſchen eters. Van hier tot het nieuwe rijck van
Granada, zijn naer 't ſeghen van Herrera hondert ende vijftich leguen, de hondert
black ende vruchtbaer landt/ vol Viſch-rijcke riebieren/ eñ de vijftich leguen van ſeer
hoogh gheberghte. Hy maeckte het ſoo qualijck dat daer een Rechter wierdt gelonden
om hem van ſyn dienſt op te ſchorten/ ende rekenſchap te doen gheven van ſyn doen;
dan den Rechter vondt hem ſoo machtich door de groote licentie die hy 't volck hadde
ghegheven/ dat hy hem niet en dorſte aentaſten; Carnaial daer en tuſſchen continue-
rende in zijn ongehoorſaemheyt/ nam Felipe de Vten die Gouverneur was gheſtelt
by proviſie/ met ſyn Lieutenant Bartholomeus Velſer ghevanghen/ ende dede haer
d.8.l.2.c. beyde het hooft af-ſlaen. Daer naer in den jare 1546. arriveerde te Coro een ander
18. Rechter/ den Licenciaet Iuan Perez de Toloſa, de welcke hy met seventich Soldatē die
hy daer vondt/ trock teghen Carnaial om hem te ſtraffen over ſyn miſdaden. Nam ſyn
wegh over 't gheberghte/ om te beletten dat Carnaial niet en vluchte naer Neuvo Reyno
de Granada; paſſeerde de plapnen die ſy noemen Los Llanos de Carora, de welcke heb-
ben ſeſthien leguen in de lenghte/ ende ſes in de breedte; ende naer dry dach-reyſen
voorder/ ghemoete eenigh volck van Carnaial, die hy met ghemack tot ghehoorſaemheyt
brachte/ ende verſtondt van dit volck dat Carnaial van Tucuio was op-getrocken/ eñ
hem hielt te Quibore, vijf leguen van Tucuyo voornoemt: ſoo dat hy haeſtich voort
naer trock/ en verraſte Carnaial met ſyn volck/ ende nam hem ghevanckelijck mede
Tucuio, ende ſtrafte hem naer ſyn groote miſdaden.

d.8.l.6.c. In den jare 1550. rebelleerden de Swarten/ die in grooten ghetale in dit Gouverne-
12. ment waren ghebracht/ dan wierden by de Spaegniaerden overvallen/ ende alle dat
mannelijck was/ om ghebracht.

Daer naer in den Jare 1532. gheſchiede in dit Gouvernement 'tghene wy ſullen
verhalen in de beſchrijvinghe van de Stadt Segovia.

Het thiende Capittel.

Beſchrijvinghe van de Stadt Coro, ende de gheleghentheyt daer ontrent; NOSTRA SENNORA DE CARUELLEDA; S^t. IAGO DE LEON; NOVA VALENCIA ende NOVA XEREZ.

d.4.l.6.c.1 DEerſte Stadt van deſe Provincie is Coro, die de Indianen noemen Corana, ende wordt ghemeynlijck ghenaemt Venezuela. Leght op de hooghte van elf graden by Noorden de Linie; in een welghetempert quartier/ hoewel daer ghebreck is van water/ van Rieviere ende Fonteynen; is ghebouwt op een playn/ 't landt is anders berghachtigh/ daer is goede ende ghelonde Lucht/ ſoo datmen gheen Mede-cijns van doen en heeft/ oft andere Medicinalen als de Kruyden van 't landt/ daer beyde de Spaegniaerden ende inghebooren haer mede purgeeren: Daer is het ſelfde ghevoghelte ende ghedierte welck is in andere quartieren van Indien; ende de

Leeuwen

Leeuwen zijn zoo bloode dat een Indiaen met een hout die doodet; de Tigren zijn seer wreedt/ ende meer verslindende als elders. De Stadt heeft twee havenen/een aen de Noordt-zijde ende d'ander naer het Westen; d'eerste is een mijle van de Stadt/ ende is de inham van de Cabo San Roman, ende de Zee is stille ende ondiep van twee tot drp vadem diep; d'ander aen de Noordt-zijde is een holle Zee en diep.

Veerthien leguen van daer zijn de Eplanden van Curacao, Oruba ende Bonayre. De haven en is niet goet/ door dien sy weynigh beschuttingh heeft/ ende de Stadt leght twee leguen ende een half van de haven; een legue van daer is een goede zoutpanne: twaelf leguen van de Stadt maeckt de Zee een hoeck Landts/ welck by naer een Eplandt soude konnen ghenaemt worden/ wordt ghenaemt Paragoana, ende de Schippers noemen't Cabo de San Roman; is vijf en twintich leguen groot/ is vlack Landt/ vol wildts/ dan daer en is ghen rieviere. De Indianen zijn seer tam ende domestieq; in't midden leght een bergh/welck men siet in Zee. Daer is een Gouverneur in Coro, ende de Cathedrale Kercke is van het Artz-Bisdom van S^t. Domingo. De Stadt was in den jare vijfthien hondert vijf en tneghentich in-ghenomen by de Enghelsche/ende verbrandt. d.8.l.2.c. 19.

Ontrent Coro in de wegh naer het gheberghte legghen de plapnen die sy noemen Los Llanos de Carora, welcke seslthien leguen lanck zijn/ ende ses breedt; ende zijn seer abundant van bivres/ zoo dannen hem daer kan verlien van Maiz ende wildtbraedt. Van Coro repst men naer Bariquizimito, over het gheberghte Xizaharas, naest-gheleghen by Coro, ende zijn alle woeste velden/ met eenighe berghen/ op de welcke woonen de natie van de Axaguas, die menschen eeten; ende men kan met haer gheen vrede houden. d.8.l.2.c. 18.

De tweede plaetse van dit Gouvernement is Nostra Sennora de Carvalleda in de Provincie van de Caracas, ontrent de Zee-custe/ tachtentich leguen naer 't Oosten van Coro; heeft een verfallen ende quade haven. Op de Zee-custe hebben de Spaegniaerden een Fort op de wegh naer S^t. Iago toe/ 't Is wonder hoogh landt/ zo hooghe als de pijck van Teneriffe. Her.descr. Eng. Voy.

De derde plaetse van dit Gouvernement is de Stadt Sant Iago de Leon, in de selve Provincie van Caracas, seven leguen binnen s'Landts/ ende drp leguen van Carvalleda naer het Zuyden/ende seventich leguen van Coro, den Gouverneur van de Provincie reslideert in dese tydt meest alhier. De Stadt leght seventich leguen van Tucuyo. Dese Stadt was by de Enghelsche in-ghenomen in den jare vijfthien hondert vijf en tneghentich; de welcke eerst veroverden het Fort/ leggende op de custe daer wp terstont van hebben ghesproken: ende bevonden datter twee weghen waren om van strandt naer de Stadt binnen s'Landts te marcheren/ een ordinaire wegh welck seer licht is te stoppen ende te beschermen/ door dien in't midden van de wegh een hooghen bergh leght/ ende de passagie en is daer maer vijf en twintich oft dertich voeten breedt/ende aen beyde zijden zijn steyle berghen/ ende de bosschagien zoo dicht dat daer niet en is door te komen. Den anderen wegh werdt by de Indianen ghebruyckt/ ende is ook seer moeyelijck om te gaen/want 'tis over seer hooghe berghen die seer stepl zijn om op te klimmen. Die ghepasseert zijnde komt men in een effen vlack veldt/ daer de Stadt gheleghen is. Her.descr. d.6.l.1.c.1. Eng. Voy.

De vierde Stadt is Nova Valencia, sestich leguen van Coro, ende vijf en twintich leguen van Sant Iago de Leon, ende seven leguen van de haven van Burburata. Her.descr.

De vijfde plaetse is de Stadt Nova Xerez, vijfthien leguen by naer Zuydtwaerts van Valencia voorschreven/ en twintich leguen van Neuva Segovia; en sestich leguen naer het Zuydt-oosten van Coro is een nieuwe Stadt/ ende onlanghs ghebouwt. Her.descr.

Het elfde Capittel.

Beschrijvinghe van de Stadt NIEU SEGOVIA, ende de gheleghentheden daer om her.

d.8.l.8.c.1. IN den jare 1552. vertrock den Gouverneur Iuan de Villegas uyt de Provincie van Tucuio, ende ontdeckte mijnen van Goudt neffens een Cordillera ofte vervolgh van gheberghte/ welck sy noemen de San Pedro, by de rieviere Buria, die men mede noemt de San Pedro, om dat sy op syn dach wierdt ontdeckt; dese mijnen bewogen hem te populeren aen de rieviere / hoe wel de Stadt niet langh en bleef aen dese plaetse / door dien sy onghesont was; en wierdt verleght aen de rieviere Bariquicemeto, ende werdt ghenaemt Nova Segovia. Dese rieviere wordt soo ghenaemt / door dien als sy gheroert is / soo heeft 'twater het couleur van asschen: het clima ende de ghestalte van dese contreye is ghelijck de reste van dese Provincien: 'Tisser Winter / als het in Spaegnien Somer is / en ter contrarie Somer als het in Spaegnien Winter is; de vlacke landen zijn heet / ende van de gheberghten waeyen koele winden die de lieden verquicken; door dien dese plaetse leght tusschen twee gheberghten / in maniere van een valleye / alwaer diversche generatien van Indianen woonen/ met verscheydentheyt van talen; daer is weynigh proviande van grainen / ofte wortelen / ende 'tvolck onderhoudt hem met seecker stelen ghelijck de Cardoenen van Spaegnien/ die sy noemen Cocuy, waer sy seecker substantie uyt halen als Syrope; sy hebben weynigh Maiz, en eenighe Calabassen; daer is overvloedighe jacht van Harten ende Conijnen: in 't ander vervolgh van berghen aen de Zuydt-zijde / valt veel Maiz en Yuca, door dien 't landt daer vochtigher is/ende in de rievieren Hacarigua ende Borauté, en in ander beken vanghense veel visch / met een wortel die sy noemen Barbasco, welck sy ghestooten in de rieviere werpen / en maeckt de visschen soo dom dat mense met de handen grijpt: inde Somer soo hebben sy haer jacht / door dien 't gras ende kruydt droogh ghewordden zijnde steeckent aen brandt / ende 't wildt retireert hem / alwaer syse dan schieten met haer pijlen; 't wildt dat sy vangen/ zijn Harten/en Verckens van 't landt/ Bocken / ofte Deynen / Conijnen/ Slangen/ Bobas, (welck zijn seeckere groote Slanghen) Tigren en Armadillen / ende op die wijse maken sy haer provisie voor de Winter. In de boomen die aen de rievieren legghen / is groote menichte van Byen / die veel Honichs geven: alle dese rievieren ende beken loopen wel hondert leguen van dese plaetse / met meer andere die spruyten uyt de Zuydt-zijde van 't gheberghte / tot in de rieviere Viapari ofte Huriapari, welck uyt de Provincien van Peru vloeyet. In 't gheberghte aen de slincker-handt / welck is in de Provincie van de Chicas, wordt Goudt ghegraven / ende indien de in-woonders van dese Stadt middel hadden / souden seer veel Goudts konnen versamelen. Daer was veel volcks van de in-gheboorne / maer de pocxkens en andere disordren hebben die vermindert. 'Tis volck van kleyn verstandt en kleyn couragie / gheneghen tot veel ghebreken / insonderheyt tot drincken / en droncken zijnde/ vermoorden sy malkanderen; leven sonder sorghe / eeten op 't ghene sy hebben d'een dagh/en d'ander dagh ghebreck hebbende / soo gaen sy wilde wortelen soecken daer sy haer mede onderhouden tot dat het Maiz rijp wordt / welck in sommighe plaetsen in veertich daghen/ende in sommighe in dry maenden rijp wordt. Een halve legue van de Stadt Segovia passeert een beke / die sy noemen Rio claro, om dat sy altijts klaer is / ende een weynigh van syn oorspronck soo sinckt 't water in de aerde; inde Winter gheeft het weynigh waters / en in de Somer veel / als het minst behoorde te gheven; soo dat sy in de Somer veel landts daer mede ververschen en begieten / ende door die middel veel Maiz en ander vruchten versamelen. Daer is groote varieteyt van ghevoghelte / als Quackelen en Ringh-duyven: de Peerden/ Hoorn-beesten/ Schapen/ Geyten en Verckens vermenichvuldighen seer; soo dat het Vee de meesten handel is van dese Stadt; welck sy te koop brenghen naer Novo Reyno de Granada: De Indianen hebben gheleert Cattoenen lijnwaet weven / welck van sonderlingh profijt is.

Dese

Digitized by Micro

Dese Stadt dan leght 20. leguen van Xerez naer het Zuyden/ en 10. leguen van Tucuyo, en tachtentich leguen van Coro naer 't Suydt-oosten. Men reyst van Segovia naer Tucuyo door eene vallepe/ welck is twaelf leguen lanck. Her. dese.

Het twaelfste Capittel.

Beschrijvinghe van de Stadt Tucuyo, Truxillo, Laguna, ende de gheleghentheden daer ontrent.

DEsevenste plaetse van dese Provincie/ is de Stadt Tucuyo, leggende in een vallepe van de selve naem: dese vallepe streckt Zuyden en Noorden/ een half legue lanck en breedt/ rondtom omcinghelt van berghen; ende heeft syn naem van een rievière die daer door-loopt: 't is een seer gheslondt landt/ ende aen't in-komen van vele berghen/ overvloedigh van provisande/ soo wel voor de Spaegniaerden als voor de in-gheboorne/ met groote verschepdenthept van Frupten. De Stadt leght 50. leguen van de Zee/ seventich leguen van S^t. Iago de Leon, elf leguen van nieu Segovia naer 't Zuydt-westen; veerthien leguen van Porrillo de Carora, vijf en twintich van Truxillo, ende vijf en tachtentich leguen van Coro. Daer zijn eenighe Suycker-Ingenios, ende daer wordt Cottoen ghesamelt/ so dat de in-gheboorne haer hebben beginnen te kleeden; daer wast oock Koren ende ander zaet van Spaegnien/ ende moes-krupden. Daer zijn veel Tigren ende Leeuwen; veel wildts/ als Harten met menichte/ so dat sommighe van de inwoonders van dese Stadt/ op de jacht gaende met Peerden ende Honden/ in twee maenden tijdts somtijdts wel vijf hondert dooden; ende in sommighe worden Bezar steenen ghevonden. Men vindt daer Mijnen van Goudt/ doch en worden niet ghebenefficeert door ghebreck van volck; de Spaegniaerden voeden veel Vee van Ossen/ Koeyen/ Schapen/ ende seer goede Peerden. De Indianen van dit quartier/ zijn van de natie die men noemt Cubas, doch diversch van tale onder den anderen: sy strijden met boghen en pijlen/ Macanas en steenen/ 't is strijdtbaer volck/ en 't meeste deel eet menschen vleesch. Een deel is bevredicht/ en gheven voor tribupt Maiz, door dien sy niet anders en hebben. Tucuyo leght op de kant van de rievière van den selven naem/ van waer tot het nieuwe Rijck van Granada zijn hondert en vijftich leguen weghs/ de hondert door black landt/ dat wonder vruchtbaer is/ en veel rievieren heeft seer visch-rijck/ en goede jacht; de resterende vijftich leguen zijn berghen. d.7.l.10.c. 16.

De achtste Stadt is Truxillo olte nostra Sennora de la Paz, in de Provincie van de Cuicas, by naer tachtentich leguen recht Zuydt-waerts van Coro, een weynigh naer 't Oosten/ en vijf en twintich leguen van Tucuyo naer 't Westen. Her. dese.

Daer is noch een ander woon-plaetse van Spaegniaerden/ die sy noemen Laguna, veertich leguen van Coro, langhs de custe naer 't Westen/ leght aen d'ander zijde van het Lack Maracaybo, naer Cabo de la Vela toe; hebbende ontrent sich een woest veldt daer veel wildts is/ Perdrisen/ Ring-duyven/ Conijnen/ en veel Honich: doch daer zijn soo veel Tigren dat sy by nacht in de vlecke quamen om de Spaegniaerden ende Indianen te verslinden: leght aen een groote baye die diep in 't landt loopt/ en vol ondiepten en droogh ten is. d.8.l.2.c. 19. Engelsche voyagie.

Het derthiende Capittel.

Beschrijvinghe van 't groote Lack Maracaybo; ende van Maracapana op de uyterste limiten van dit Gouvernement naer 't Oosten.

HEt Lack van Maracaybo, welck de Spaegniaerden noemen de nostra Sennora, loopt veertich leguen te landtwaert in/ (Herrera segt elders datse maer vijf en twintich leguen te landtwaert in loopt) van de Zee af; ende is meer dan thien leguen breedt/ ende is in 't om-gaen tachtentich leguen, (hoewel eenighe seggen minder) de mondt is een half legue breedt/ vloeyet ende ebbet/ ende is ontweder subject ghelijck de Zee/ door dien sy daer in komt/ ende door de menichte van de rievieren Her. dese. d.4.l.7.c.6

die daer in vallen / is het water dzinckelijck hoe wel wat bzack / ende daer zijn de villchen die ſy noemen Manati. In 't upterſte van 't lack komt een rievière welck af komt van het nieuwe rijck van Granada, dooz welcke / als deur het lack ſelfs / de Koopmanſchappen derwaerts wozden ghevoert. Eenighe van de in-gheborene woonende ontrent dit lack / hebben haer hupſen op boomen / ſtaende in het water en op de kant; waer van de Pzovincie de naem van Venezuela ſchijnt ghekreghen te
d.4.l.7.c.6 hebben. Ontrent dit lack en in deſe contrepe woonen de volckeren die ſy noemen Pocabueys, die veel Goudts verhandelden / gheliick ook de Alcoholados een ander natie daer ontrent / die mede veel Goudts hadden; woonen in een ſeer goet landt en daer was abundantie van vivzes / en 't volck ſeer vzeedſaem: Tuſſchen het gheberghte ende het lack leght de Pzovincie van Xuruara op een black veldt; in 't gheberghte welck ſeer hoogh is / woonen de Coromochi, een ſtrijdtbaer volck. Ende by de Culata van het lack / de natie van de Bobures; dan dooz de menichte van de moerallen is het landt ongeſondt ende ſeer ghequelt van de Moſquitos. Van Xuruara tot Coro toe zijn tachtentich leguen, met wepnigh volcks / ende dat noch niet bevzedicht / arm volck.

Maracapana op het upterſte van deſe Pzovincie naer het Ooſten is een ſeeckere haven / de beſte van alle deſe cuſte / de Indianen woonden daer ontrent op twee / ſes ende thien mijlen van daer / die men noemt Chiugotos, en is een tale / woonen op 't gheberghte / en is ſtrijdtbaer volck / ende houden qualijck vzede met de Spaegniaerden / ende zijn menſchen-eeters. Die van 't Eylandt Cubagua hadden hier eertijts een woonplaetſe daer meeſt krijghſ-volck woonde / welck onder deckſel van het Eylandt te beſchermen / haer tochten deden in 't landt / ende veel ſlaven maeckten; waer dooz / als mede dooz de Hoogh-duptſchen dit landt ſeer van volck is ontbloodt. Benzo ſeght / dat het een kleyn ſtedeken was van veertich hupſen oft daer ontrent. Van Maracapana tot Bariquiſimito zijn hondert mijlen over black landt / daer goede jacht is ende villcherp / dan alles is ghedepopuleert / en daer zijn veel Tigren.

Het veerthiende Capittel.

Beſchrijvinghe van de Havenen, Caben, Rievieren van dit Gouvernement van Venezvela.

DE Havenen / Caben / en Punten van de cuſte van dit Gouvernement / ende de Eylanden daer aen leggende zijn / beginnende by Weſten van Maracapana: La Vrchila een Eylandt teghen over de rievière Oynare, welcke rievière ſeer viſchrijck is / beneffens een ander welck men noemt Roca de los Iſleos; ende daer aen de Cabo de la Codera: by Ooſten deſe Cape ſtreckt het landt Ooſt ende Weſt / ende by Weſten de Cape Ooſt-noozdt-ooſt ende Weſt-zupdt-weſt / ende welende Zupdt ende Noozt met de Cape / ſietmen diep in 't landt hoogh gehackelt geberghte; welc Ooſt ende Weſt ſtreckt. Ende de haven ghenaemt Puerto Flechado, ende die van Sardinas; en teghen over het Eylandt de Aves. Noozder de haven van Burburata, welck
d.3.l.2.c. 19. is een wonderlijcke haven / ende daer is een woonplaetſe van Spaegniaerden: leght
d.4.l.7.c.6 naer 't leggen van Herrera vijftich leguen van Maracapana, en ook vijftich leguen van Coro; daer is een zout-panne / daer de Indianen woonende langhs die cuſte / mede wozden voozſien. Ende ſes leguen t'landt-waert in hebt ghy het lack van Tocarigua, welck is ſoet water / is twaelf leguen in het om-gaen en ſes leguen bzeedt / met eenighe Eylandekens daer volck op woondt; ſy handelen met Goudt ende zijn vzedich / doch vijfthien leguen bupten het lack is een ander Natie die ſy noemen los Caracas, die ſeer heftich venijn ghebzupcken. De Spaegniaerden hebben een Fozt op de cuſte welck ſy noemen Caracos. Nooz-waerts van Burburata Weſt-waerts leght Golfo triſte, ende naer het Noozden van deſe Golfo, Bonayre; een Eylandt
d.4.l.6.c.1 naer 't leggen van Herrera thien leguen langh ende acht bzeedt. Ende noozder Punta
Eng. Voy. Seca, en teghen over Curacao een ander Eylandt 15. leguen in 't ronde: leght 8. leguen van 't vaſte lant: aen de Noozt-weſt-zijde mach men anckeren hardt by de ſtrant in ſeer diep

diep water / ſonder eenigh perijckel. In dit Eylandt is groote abundantie van alderiep Vee / ſoo dat ſy die meeſt dooden om de huyden ende vachten te verkoopen; ende een wepnigh voorder leght Curacaute, ende teghen over de Cabo S^t. Roman naer 't Suyden 't Eylandt Aruba, welck is een klepnder Eylandt.

Dese dry Eylanden Curacao, Bonayre, Aruba, zijn bewoont van Indianen die Chriſtenen zijn gheworden / en zijn van goet verſtandt / hebben ſeer veel Vee / als Stieren / Ossen / Koeyen / Schapen / en Peerden; daer zijn noch veel klepn Eylandekens ontrent daer niet wordt op ghelchaft. d.4.l.6.c.1

De Cabo San Roman ſteeckt upt twintich leguen in Zee / is twaelf leguen van Coro, de Indianen noemenſe Paraguana, ſchilt luttel van een Eylandt te weſen; heeft in den omloop vijf en twintich leguen en meer / black landt / met een bergh by naer in het midden / welck van verre in Zee ghelien wordt. Leght aen 't begin van de Golfo van Venezuela, het inkomen en 't Canael van de Laguna Maracaybo; ende aen 't inkomen van de ſelve de rievière Mirare; ende naer het Westen los Monges, dry Eylandekens by den anderen leegh / upt-ghenomen een welck een bergh heeft in 't midden / eenighe witte land-bapekens ende veel gheboomte / zijn gheleghen by de Cabo van Coquibocoa; aen welcke plaetſe alleen van gantſch Indien ghevonden wordt ghewicht en touchtſe voor Goudt. Delen hoeck leght dry en twintich mijlen van Cabo de la Vela, is leegh en ſteeckt met een blackte af / in het landt leght een hoogh ghehackelt ghebergte welck de Spaegniaerden noemen Sierras de Azieyte: dit punt leght op twaelf graden naer het legghen van de Spaenſche Courſen. Daer naer volght Baia honda, ende el Portete: welck is leegh landt by der Zee: ende eyndelijck Cabo de la Vela, welck is roodt in 't aen ſien / niet ſeer hoogh / leght op de hoogte van wat meer als twaelf graden / en achthien leguen van Rio de la Hacha, ſonder dat daer eenighe ſteen in alle dit quartier wordt ghevonden / oft ander water als van den reghen.

De Hoogh-duytſchen hadden voor-ghenomen in den jare vijfthien hondert ende les en dertich aen deſe Cabo een Stadt te bouwen / dan vindende dat het black landt was ſonder ghebergte / droogh en onvruchtbaer / ſonder eenighe rievière die in de Zee loopt / ende dat de in-ghebooryne gheen Maiz en aten / dan alleen van de jacht ende viſcherije leefden / en voor brood ghebruyckten 't zaet van ſeecker wildt krupdt / welck ſy ſchoon maken met groote moeyte; ſoo lieten ſy 't ſelve blijven: Vonden daer oock wepnigh aliokar ofte klepn Peerltjens. 't Selve was weder voor-ghellaghen inden jare 1541. om de viſcherije van de Peerlen vande roovers te beſchermen / doch en wierdt niet goet ghevonden om de ſelve redenen als voorzen; ende mepnden ghenoech te zijn eenigh ghelchut te planten op het punt / door welck de vpandt ſeer kan beſchadicht worden / om dat het landt ghelijcks de Zee leght. d.6.l.1.c.1 d.7.l.1.c.9

De beſchrijver van Sir Francis Draeck leſte vopagie leght mede; dat deſe Cape is kael landt ſonder boomen ofte ſtrupcken / en valt upt acht oft thien mijlen Suydt-Oost ende Noordt-west; en een Cotelingh ſchoot van 't punt is een klepn Eylandeken ghelijck Mewestone by Pleymouth maer wat grooter: Onder de Cabo is een goede reede / fraey zandighe grondt / veerthien twaelf ende thien vadem waters dicht by de Strandt. De Spaenſche Courſen legghen dat deſe rotſe een legue leght van de Cape / ende dat men wel tuſſchen beyden mach deur loopen. Eng. Voy.

Het vijfthiende Capittel.

Eenighe obſervatien op de Eylanden in 't voorgaende Capittel gheroert.

ONſe Schepen die in den Jare 1623. aen Punta de Araya hebben ghelweeſt / alzoo ſy daer vonden een Fortreſſe met Spaegniaerden beſet / welck haer het zoudt halen beletteden / ghenootſaeckt zijnde ſonder ladinge van daer te ſchepden / zijn eenighe wepnighe van de ſelve Schepen van daer West-waert op-gheſeylt naer 't Eylandt Bonayre, ende onder anderen een Schipper van Enchuyſen / wiens Stierman Simon Simonſz. de gheleghenthept pertinentlijck heeft aen-geteeckent / die wy goet gevonden

hebben hier in te voeghen. Seylende van punta de Araya met een Noordt-Westen wel zoo Noordelijcken gangh/ zoo sult ghy in't ghesicht loopen het Eylandt Tortuga, maer Westelijcker bestevende sal u de stroom by Zuyden het Eylandt voeren. Dit Eylandt is van't voorschreven punt vyfthien mylen/ ghestreckt in syn lenghte West ten Noorden ende Oost ten Zuyden dry oft vier mylen; het West-eynde is ontrent twee mylen breedt/ het Landt staet vol boomen/ waer onder is eenigh Pock-houdt; daer zyn veel Bocken: aen de Zuydt-zyde ontrent het Oost-eynde is een Zout-panne; daer laghen noch delen/ over de welcke de onse eertyds zout hebben ghekroden; daer en is aen de Zuydt-zyde gheen ancker-grondt/ dan om de Zuydt-west hoeck is witte zandt-grondt/ van 3. tot 15. oft 16. vadem/ maer op twintich ende meer is scherp Corael-grondt: hoe naerder het landt hoe beter de grondt is.

Van Tortuga seylende Noordt-west ten Noorden (met ghemeyne Hollandtsche Compassen) seslthien mylen/ ghemoet men het Eylandt Vrchila ofte Orchilla, lanck ontrent dry oft vier mylen/ leeghachtigh Landt/ so dat het niet verre ghesien en wordt. Van daer West ten Noorden vyf mylen hebt ghy Rocca, langh dry mylen/ leegh ende smal/ gheen half mylle breedt/ aen de Zuydt-zyde schoon sonder ancker-grondt/ maer aen de Noordt-zyde vol drooghe platen/ ende tusschen beyden van plaet tot plaet vol ondiepe blackten: het vermoeden is dat aen de Noordt-zyde wel ancker-grondt mocht wesen. Ses mylen voorder West-noordt-west leght Isla de Aves, aen de Noordt-zyde loopt een rif af N. N. W. wel dry mylen in Zee/ daer men de barminghen van siet/ soo men by Noorden daer voor by loopt/ streckt hem Oost ende West schaers dry mylen langh/ een half mylle breedt/ leegh ende boomigh. Van't West-eynde van dit Eylandt een mylle recht in't Westen/ leght een Eylandeken van ontrent ½ mylen lanck/ met een rift daer van af streckende wel een myl in Zee. Van Isla de Aves W. N. W. seven mylen/ leght het Eylandt Bonayre, hem streckende N. N. O. is ses oft seven mylen in't ronde/ staet vol boomen; de Schepen lieten haer ancker vallen aen de Oost-noordt-oost-zyde onder de wal op dertich vadem/ gheen steen-werp van't landt/ ende dreven grondt af/ waer over sy de wal aen laveerden/ ende maerden de Schepen aen de boomen vast: Sy velden hier seker roodt houdt/ dat dienstich is om mede te verwen/ welck sy 'thuys brachten. In den selven Jare zyn derwaerts ghesonden dry Schepen by de Geoctroyeerde West-Indische Compagnie/ wiens weder-varen wy tot andere ghelegenthept sullen upt-stellen/ ende hier mede een eynde maecken met de teghenwoordighe beschryvinghe van West-Indien, alsoo wy hier mede nu de ronde hebben ghedaen van het Zuyder-ghedeelte van America, ende weder ghekomen zyn tot Rio de la Hacha, daer wy het in't voorgaende hadden ghelaten.

FINIS.

REGI-

REGISTER.

GOet-gunſtighe Leſer, wy hebben tot uwen dienſte in deſe Tafel by een ghebracht de voornaemſte Provincien, Landen, Steden, Vlecken, Rievieren, Havenen ende Reeden; indien wyſe alle hier hadden by ghebracht, ſoo ſoude deſe Tafel te overgroot ghevallen hebben. De plaetſen die beginnen met een St. *ofte* Sta. *hebben wy gebracht op de naeſte Capitale letteren, daer U.E. in't naer-ſoecken, ghelieve op verdacht te weſen. Als mede dat de Spaenſche de B ende V d'een voor d'ander ghebruycken, ſoo datmen in beyde die letteren wel dient te ſoecken.*

A

ABacoa Eylandt vande Lucaios. 26.
St. Abad haven van Californ. 197.
Abancay Riviere in Peru. 336.
Abaque Eylandt by Hiſpaniola. 13.
Abibe gheberghte. 270.
Abipi bergh van Elmerauden in Novo Reyno. 282.
Abiſca Provincie van Peru. 339.
Abreoio ondiepte by Hiſpaniola. 26.
Abrolhos drooghten by Braſil. 434.
Aburra valley in Popaian. 289.
Acales ſchuptjens Mexic. 147.
Acapulco haven van Nova Hiſpania. 150
Acaxutla haven van *Sonſonate.* 237.
Accadie ofte Cadie in Nova Francia. 58.
Accomack haven in Virginia. 78.
Accominticus haven in Nieuw-Enghelandt. 77.
Achalaqui in de provincie van Florid. 120
Achecambey Eylant van de Lucaios. 26.
Achuſi in de Provincie van Florid. 120.
Acla by Darien aen Terra Firma. 261.
Acuera in de Provincie Florid. 118.
Adhothuys viſch van Nova Franc. 53.
Adives wilde Honden. 155.
Adriaen Blocks Eylandt Nieuw-Nederlandt. 85.
Agama hoeck van de cuſte van Peru. 353.
Agreda Stadt in Popaian. 297.
Aguacates ſeer goede vrucht. 284.
Aguada Haven van Porto Rico. 3.
Aguada ſegura baye van *Californ.* 211. 222.
Agualulco riviet in N. Hiſp. 166.
Aguapa venijnigen boom in de *Muſos.* 281
Aguaforte haven aen *Terreneuf.* 41.
Aiourons ſoorte van Papegaeyen 414.
Albion, nova Albion, in California. 212.
St. Alexio Eylandt by Braſil. 431.
Alezay Eylandt by *Terreneuf.* 47.
Algoumequins volck van *Nova Francia.* 57.
Alibamo plaetſe in Florida. 123
Aligato plaetſe in Hiſpaniola. 13.
Altovelo Eylandt by Hiſpaniola. 13.
Alkermes helpen in *Virginia.* 76.
Almaguer Stadt in Popaian 296.
Almeria in Nova Hiſpan. 162.
Amaguaio Eylandt van de Lucaios. 26.
Amandelen van de Chachapoias. 331
Amana Eylandt van de Lucaios. 26.
Riviet by den Oronoque. 481
Amapaia Prov. op den Oronoque 479.
St. Amaro vlecke van Braſil. 422.
Amatique gheleghenthept in de Honduras. 241.
Ameyes volck van *Nieu-Mexico.* 218.
Amopna riviet van *Guaiana.* 473.
Anapuia Provincie. 501
Ancon de Luis in Hiſpaniola. 14.
de Sardinas in Peru. 319.
de Buritaca by Sta Martha. 275.
de St. *Andres California* 126.
Sin Salida in Chile. 382
Ancud lack van Chile. 369.
Ancker-baye in Nieuw-Nederlandt. 85.
Andabaylas Provincie van Peru. 335.
Andalien valley in Chile 362.
Andaluzia Nova beſchrijvinghe. 491.
Andes gheberghte van Peru. 330.
Andreſa punt in Hiſpaniola. 15.
Anegada Eylandt van de Canibales. 28.
Angaſmaio riviet van Popaian. 294.
Angoam haven in Nieu-Engelandt. 77.
Angoyaco paſſagie in Peru. 334.
Angoango Dorp in Peru. 347.
Angra dos Reyes in Braſil. 428.
Anguilla Eylandt van de Canibales. 28.
Anilco plaetſe in Florida. 124.
Annoto verwe in Guaiana 472.
Antequera ſtadt van Guaxaca. 165.
Antigua Eylandt van de Canibales. 28.
Antiochia ſtadt in Popaian. 286.
Antonio de Berreo Tocht naer el Dorado. 379.
Anzerma ſtadt in Popaian. 288.
Apalache plaetſe in Florida. 116. 119.
Apalatcy gheberghte in Florida. 136.

Apamatuck riebier in Virginia. 92.
Apurima riebiere in Peru. 336.
Apurwaca riebier in Guaiana. 467.
Ararapira riebiere. 412.
Arauco Prouincie van Chile. 364.
Arazazes vruchte van Braſil. 416.
Arbi Prouincie van Popaian. 290.
Arbuſa Eylandt. 410.
Archidona ſtadt in Peru. 318.
Arequipa Haven van Peru. 330.
Arezibo riebier in Porto rico. 2.
Stadt in 'tſelve Eylandt. 4.
Arica ſtadt ende haven in Peru. 352.
Arma prouincie en ſtadt in Popaian. 289.
Arnedo vlecke in Peru. 325.
Aroughcun beeſte van Virginia. 97.
Arricife de Truxillo in Peru. 340.
Arrowari riebiere in Guaiana. 463.
Artibonico ſiet Hatibonico
Aruba Eylandt by Venezuela. 508.
Aſſapana Eylandt in den Oronoque. 482.
Aſſumcion ſtadt op R. de la Plata. 408.
Atacama woeſtijne aen Chile. 359.
Atalpaha plaetſe in Florida. 120.
Athule Eylandt in den Orenoque. 483.
Atitlan lac in de prouincie Guatemala. 238
Atongaio bape van Chile. 371.
Avero olpe in Nova Hiſp. 144.
Avila ſtadt in de Quixos. 318.
Avinno ſilver-mijnen Zacatecas. 189.
Aulagas oft 'tlack van Paria. 346.
Auras voghelen van Nov. Hiſp. 170.
Aute plaetſe in Florida. 117. 119.
Axi ſoorte van Peper. 5.
Ayauire plaetſe in Peru. 344.
Aymaraes volck in Peru. 329.
Aymures volck van Braſil. 422.
Azua ſtadt in Hiſpaniola. 9.
ende haven aldaer. 13.
Azul in 't Eylandt Hiſpaniola. 7.

B.

BAcoa plaetſe in Hiſpaniola. 13.
Baeza ſtadt in de Quixos. 318.
Bahia de todos los Santos. 424.
Bahia de Santa Cruz in Florida. 117.
del Eſpiritu Santo, Florid. 118. 121.
de Carlos in Florida. 139.
de Tampa in Florida. 139.
de Meruelo in Florida. 139.
de Fonſeca in Guatemala. 237.
de Sant Iago in Peru. 319.
de Sant Matthieo in Peru. 320.
de los Caraques in Peru. 320.
de los Caſſones in Nova Hiſp. 162.
de Santa Cruz in Californ. 192.
de Pinos in Californ. 210.
de Cartago in Honduras. 242.
de Carabaco in Veragua. 248.
de Bonaventura in Popaian. 292.
Baiamon riebier in Puerto rico. 2.
Baie S^t. Iean en Terreneuf. 41.
de la conception en Terreneuf. 41.
de Trinité en Terreneuf. 41.
de Trepaſſes en Terreneuf. 41.
de Placencia en Terreneuf. 42.
de S^t. George en Terreneuf. 42.
de Chateux en Terreneuf. 49.
Françoiſe en Nova Franc. 61.
Baixos de St. Anton by Braſil. 430.
Ballem van Tolu. 269.
Bamba prouincie van Popaian. 285.
Bambyaias ſekere voghels. 18.
Banck van *Terreneuf.* 43.
Baoruco prouincie in Hiſpaniola. 6.
Baracoa ſtadt in Cuba. 19.
Baratta Ballem in Guaiana. 473.
Barbada Eylandt van de Canibales. 28.
St. Barbara mijnen in N. Vizcaia. 190.
Barbudos Eylandt van de Canibales. 28.
Bariquicemeto riebier en prouincie. 505.
St. Bartolome Eylandt van de Canibales. 28.
Barraquan riebier Oronoque. 483.
Baru eylanden in de Golfo d'Vraba. 270.
Bayamo prouincie in Cuba. 18.
ſtadt in 'tſelve Eylandt. 19.
Bape van Nalloutwen / Nieu-Nederl. 85.
of Severingh of Friendts. 385.
Beata Eylandeken by Hiſpaniola. 13. 16.
Beauport en nova Francia. 66.
Belen riebier in Veragua. 247.
Belez ſtadt in neuvo Reyno. 283.
Bell' Iſle in Nova Francia. 49.
Bermudes beſchrijvinghe. 31. 32. &c.
S^t. Bernardo de la Frontera in Tucuman. 377.
Beta riebier van Guaiana. 483.
Bilcas riebiere en Palleps in Peru. 335.
Bilcaconga gheberghte in Peru. 336.
Bilcamaio riebier in Peru. 409.
Bimini Eylandt van de Lucaios. 26.
Biobio riebier van Chile. 372.
Blanc Sablon in Terreneuf. 49.
Blocks Eylandt Nieu-Nederlandt. 85.
Bogota prouincie van neuvo Reyno. 278.
Boca del Drago by Paria. 475.
Bombon prouincie van Peru. 333.
Bonaventura haven van Popaian. 292.
Bonayre Eylandt by Venezuela. 508.
Bonda vallene by Sta Martha. 272.
Borriquen Eylandt van S^t. Iuan. 1.
Bracomoros prouincie in Peru. 318.

Braſil generale beſchrijvinghe. 413.
de inwoonderen van't Landt. 416.
Brion Eplandt in Nova Francia. 45.
Britioga Eplandt aen Braſil. 418.
Buenos ayres ſtadt in R. de la Plata. 407.
Burburata haven van Venezuela. 508.
Buritaca in de provincie Ste Martha. 272.
Buritica goudt-rijcken bergh in Popaian. 287.

C.

Cab St. Louis en nova Franc. 67.
Blanc en nova Franc. 67.
Malebarre. 84
Francois. 127
Lucerne. 128.
De Raze en Terreneuf. 40.
d'Eſpere Terreneuf. 41.
St. Francois Terreneuf. 41.
de Ste Marie Terreneuf 42.
de Raye Terreneuf. 42.
de Anguille Terreneuf. 42.
St. Laurens cap breton. 44.
du pré en Nova franc. 48.
St. Louis. 48.
Montmoranci. 48.
Tiennot en Nov. Franc. 48.49.
de Rabaſt. 48.
de Honguedo. 49.
a l'aigle. 59.
de la Heve. 59.
Negre. 59.
de Sable. 59.
Forchu. 60.
de deux bayes. 61.
de Poutrincourt. 61.
aux Iſles. 66.
de la Tortue Noortbraſil. 440.
des arbres Secs Noortbraſil. 340
de grat Terreneuf. 42
Cabo del Enganno Hiſpaniola. 15.
in California. 207
del Cabron. ibid. 15.
Tiburon. ibid. 13.
St. Nicolas ibid. 14.
Frances ibid. 15.
de Cruz in Cuba. 22.
St. Anton ibid. 22.
de Corrientes ibid. 22.
de Bonaviſta Terra nova. 41.
delgado in Yucatan. 177.
de Cotoche ibid. 178.
de la Florida. 140.
Roxo in California. 194.
de la Cruz in California. 208.
de Galera ibid. 208.
de Martin. ibid. 208.
de Pinos. ibid. 208.
de Nieve. ibid. 208.
de Fortunas. 209.
Mendocino. 210.
de Corrientes in Nov. Gal. 211. 221.
de St. Lucar Californ. 211. 222.
de gracias a Dios Verag. 246.
de Ste Maria. 248.
de Corrientes by Panama. 263. 297.
de Aguaia by Ste Martha. 275.
de la Vela in Terr Firma. 276.
de St. Franciſco in Peru. 320.
de Paſſaos in Peru. 320.
de St. Laurenzo in Peru. 320.
Blanco in Peru. 322.
de Cauten in Veragua. 248.
in Chile. 373.
de Chanquin ibid. 373.
de la Vallena ibid. 373.
St. Feliz ibid 373.
de las iſlas Magellan. 381.
de Diego Gallego. 381.
St. Andres Magallan. 381.
de la Roia ibid. 381.
deſſeado ibid. 383.
de las Virgines. 383.
de St. Antonio, la Plata. 396.
de Arenas Gordas. 396.
de St. Andres. 396.
de Matas, la Plata. 396.
Redondo ibid. 396.
de las Virgines. 397.
Ste Maria ibid. 403.
Frio Braſil. 428.
St. Thome ibid. 429.
St. Auguſtin, Braſil. 431.
Race, de Nord. 462.
de tres puntas. 494.
San Roman in Venezuela. 505.
de la Cordera. 508.
de la Vela. 508.
de lo in Noordt-Braſil. 427.
Cacao vrucht van Nova Hiſp. 223.
Cadie provincie van Nov. Franc. 58.
Caiama eplandt in Oronoque. 482.
Caiana revier in Guaiana. 468.
Caimanes Eplanden. 24.
Caio Romano. 23.
de Nicolas. 23.
de Cruz. 23.
Caiouz vruchte van Braſil. 414.
Cairabon reviere in Puerto Rico. 2.
Calchaqui vallej in Tucuman. 377.
Cali ſtadt in Popaian. 291.
California provincie. 191.
Callao haven van Lima. 327.

Callo haven van Peru. 320
Calongia punt in Hiſpaniola. 13
Calva provincie van Peru. 313
Camaguey provincie van Cuba. 18
Camamu in Braſil. 438
Camana valley in Peru. 329
Camareo ondiepten by Cuba. 22
Camouſi riviere in Noordt-Braſil. 453
Campana de Roldan. Magall. 384
Campeche in Yucatan. 176
Camſeau haven in *Nov. Franc.* 58
Canada in Nova Franc. 52. &c.
Cananea by la Plata. 410
Canas volckeren van Peru. 344
Canches volckeren van Peru. 343
Cannaris volckeren van Peru. 309
Cannaribamba Valleys. 309
Canela provincie van Peru. 318
Cano Eylandt by Nicaragua. 245
Canuria provincie van Guaiana. 482
Cap d'Orangne *Guaiana.* 465
Cod. 67. 78
Sineamis. 79
Ack. 85
Map. 90
Cornelis. 90
Hinloopen. 91
Henry. 101
Charles. 101
Froutward *Magallan.* 387
van Horn. 392
Capaha provincie Florid. 123
Capawack ghewelte van Virginia. 78
Capuri riviere in Guaiana. 484
Caracato valley in Peru. 347
Caracas in de provincie Venezuela. 508
Caramanta ſtadt in Popaian. 287
Carauaja vallepe in Peru. 340
Carauaro in Veragua. 247
Carex Eylandt by Cartagena. 267
Cariari in Veragua. 246
Cari riviere in Guaiana. 443
Carioes volck by la Plata. 406. 419
Carlos ſtadt in Veragua. 248
Carluſama in Popaian. 304
Caroli riviere in Guaiana. 482
Carpunt haven van *Terreneuf.* 42. 49
Carrapa provincie in Popajan. 290
Cartagena provincie van Ter. Firm. 265
de Hooft-ſtadt van de ſelve. 266
pertinente beſchrijvinghe. 267
Cartago ſtadt in Popaian. 291
Carualeda ſtadt in Venezuela. 505
Caſabindo in de provincie Tucuman. 377
Caſnero riviere in *Guaiana.* 482
Caſſanar riviere in Guaiana. 479
Caſſewine riviere in Guaian. 464
Caſſine dranck van Florid. 137
Caſſipagotos volck van Guaiana. 482
Caſſipa Lack in Guaiana. 482
Caſſipurogh riviere Guaian. 464
Caſtro ſtadt in Chile. 369. in Peru. 313
Caſquin in Florida. 123
Caſtillo del Oro voorige gelegenthept. 249
Catamaio riviere in Peru. 313
Ste Catalina Eylanden by Hiſp. 16
Catapararo provincie. 501
Cartiva Eylanden by Terra Firm. 263
Cauannas haven in Cuba. 23
Cauca riviere van Popaian. 286
Cavinas volckeren van Peru. 343
Cauſedo punt in Hiſpaniol. 15
Cauten riviere in Chile. 367
Cauto riviere in Cuba. 19
Cauwo riviere in Guajana. 467
Caxas provincie in Peru. 316
Caxamalca in Peru. 330
Caycos Eylanden van de Lucajos. 26
Caymito Eylandt by Hiſpaniola. 14
Cazma haven in Peru. 341
Ceſar riviere in Sta Martha. 275
Chacalla in Nova Galicia. 221
Chacama vallepe in Peru. 324
Chachapoyas provinc. Peru. 331
Chagre riviere van Panam. 259
Champoton in Yucatan. 175
Chauſarou viſch Nova Franc. 56
Chapanchita vlecke van Popaian. 285
Charcas provincie van Peru. 342
Charles fort in Florida. 128
Chavvanoock plaetſe in *Virginia.* 110
Cheriguanaes volck van Peru. 351
Cherinos provincie in Peru. 315
Cheſapeack bay in Virginia. 101
Cheſchedeck riviere in Nova Franc. 51
Chetula dorp in N. Hiſpan. 161
Chiametla provinc. Nov. Galic. 185
Chiapa provinc. Guatem. 224
Chicacolla in de Florid. 123
Chicoza in de Florid. 123
Chichimecas Wilde in Nov. Hiſp. 171
Chiepo riviere van Panama. 259
Chilam Cambal Prophete van Yucatan. 175.
Chile beſchrijvinghe generael. 357
vallepe van dat Rijck. 360
Chimo vallepe van Peru. 324
Chinca vallepe van Peru. 329
Chioza plaetſe in Florid. 123
Chiquitos volck van Peru. 354
Chiribichi provincie. 498
Chiſca in Florid. 123
Chocolate dranck van Nov. Hiſp. 224
Chonos volck in Peru. 313

Digitized by Micro

Chontales volck by Nicaragua. 243
Chovacoet riebier in Nov. Franc. 65
S^t. Chriſtoval Eylandt van de Canib. 29
vlecke in Neuvo Reyno. 283
Chucuito prouincie by Chile. 370
Chuli vallepe in Peru. 329
Chulula by Mexico gheleghen. 149
Chumbo prouincie van Quito. 311
Chunno koſt van Peru. 344
Chuquiabo prouincie in Peru. 347
Chuquimaio riebier ende prouincie. 315
Chuquiſaca in de Charcas. 348
Cibola prouincie ende ſtadt. 203
Cigateo Eylandt van de Lucaios. 27
Ciguatlan riebiere in Nov. Galic. 186
Cinaloa prouincie van Nov. Galic. 187
Cinto valley in Peru. 323
Cipo riebier in *Virginia*. 109
Cuidad Real in Chiapa. 226
de los Reyes in Sta Martha. 274
de los Reyes in Peru, al. Lima. 326
de Lerma in Tucuman. 377
del Salvador in Tucuman. 377
de Don Felippe in de Strate. 387
de Salvador in Braſil. 424
Cobibinnamama in Peru. 316
Coca kruydt van Peru. 301
Cochenilla hoe die beſt waſt. 143
Coche Eylandt by de Margarita 494
Cochabamba in Peru. 339
Cofachiqui in de Florid. 120
Cofaqui in de Florid. 120
Cogemyne in de R. de las Amazonas. 462
Colima prouincie van Nov. Galic. 177
Collao prouinc. van Peru. 344
Colliman Gumme in Guaiana. 472
Collique vallepe in Peru. 323
Colymas volck in neuvo Reyno. 280
Comaiagua in de Honduras. 239
Comagre Eylanden in Vraba. 263
Comma by de Maraguan. 452
Compoſtella in Xaliſco. 185
Conchos volckeren in neuvo Mexico. 215
Conchucos volckeren in Peru. 332
Confines ſtadt in Chile. 367
Conception de la vega in Hiſpaniol. 10
de Salaya Mechoacan. 172
de Veragua ſtadt aldaer. 248
ſtadt in Chile. 362
Conciva Eylandt van de Lucaios. 27
Conijnen Eylandt by de Amazonas. 463
Copaibas plante van Braſil. 413
Copaobo rijcke Mijnen Braſil. 427
Copal ofte anime in N. Hiſpan. 145
Copalita haven in nova Hiſpan. 167
Copallen prouinc. in Peru. 315
Copiapo valley van Chile. 360
Coquimbo haven van Chile. 370
Coydes bape in de Strate *Magallan*. 389
Cordua ſtadt in Tucuman. 376
Coritini riebier in Guaian. 474
Coro Hooft-ſtadt van Venezuela. 504
Coſta rica prouincie. 246
Cotui ſtadt in Hiſpaniola. 9
Cotoche in Yucatan. 175
Coza in de Florida. 122
Cozumel Eylandt by Yucatan. 178
Croatoan in *Virginia*. 111
Sta Cruz de la Sierr. prou. en ſtadt Peru. 354
de Mopox by Cartagena. 270
Cuba beſchrijvinghe 17. 18. &c.
Cubagua Eylandt. 493
Cubias rapen in N. Reyno. 279
Cuença ſtadt in Peru. 314
Cuertlavaca in Nova Hiſp. 164
Culata de Vraba. 262
Culuacan prouincie Nov. Galic. 186
Cumana prouincie. 496
Cumbi laken van Peru. 302
Cunames volck in nova Galic. 218
Curacao Eylandt by Venezuela. 508
Curateo Eylandt van de Lucaios. 27
Curiapan punt van de Trinidad. 489
Cuſco Hooft-ſtadt in Peru. 337
Cuxibamba val in Peru. 314
Cuyo prouincie by Chile. 370

D.

DArien prouincie ende riebiere. 260
Daule riebier in Peru. 313
Dawney riebier in Guaiana. 483
Deſſeada Eylandt van de Canibal. 29
Deſſequebe riebier in Guaiana. 474
S^t. Domingo Hooft-ſtadt van Hiſp. 8
Dominica Eylandt van de Canibales. 29
Duoron Eylandt van Nova Franc. 45
Durango in de vallepe Guadiana. 189

E.

ECatepec windt-bergh in Chiapa. 227.
Elizabeths bape in de Strate. 387
Elizabeths Eylants by Nieu-Nederl. 85
Emeria prouincie op den Oronoque 479
Endehe Mijnen van Silber. 190
Engliſch Harbour *Terreneuf*. 41
Eparagotos volckeren van Guaiana. 482
Epuremei inwooners van Guaiana. 482
Erena ſtadt in de Zacatecas. 189
Eſteco in Tucuman. 375
Eſtero ſtadt in Tucuman. 374
Eſtremadura neuva oft Taguzcalpa. 238
S^t. Eſtaſio Eylandt van de Canibales. 29
Ethechemins volck in Nov Franc. 63
Eupari valley van Sta Martha. 272

Europa riebier in Guaiana. 482
Ewaipanoma volck ſonder hals. 482

F.

FArallones de Gaura in Peru. 341
Sta Fé de Bogota in neuvo Reyno. 279
de Antiochia in Popaian. 286
ſtadt in R. de la Plata. 409
inde prouincie Veragua. 248
St. Felippe ſtadt in Mechoacan. 172
Fernando Norohna Eylanden. 439
Ferrol haven in Peru. 341
Flamencos voghels in Cuba. 17
Florida eerſte ontdeckinghe. 113
tweede ontdeckinghe. 115
derde ontdeckinghe. 115
vierde by Soto. 118
ontdeckt by de Franchoyſen. 127
ghelegen van 't Landt. 135
Sterckten van de Spaegniaerden. 138.
Formoſa haven van *Terreneuf.* 41
St. Franciſco del Quito ſtadt in Peru. 307
de la Vittoria ſtadt in Peru. 339
Franciſco de Ulloa voyagie. 193
Vaſques de Cornado reyſe. 201
Gualle voyagie California. 209
Fricos Conynen in N. Reyno. 279

G.

G*Achepe* haven in *Nova Francia.* 50
Galicia neuva prouincie. 181
Garaſu by Fernambuc. 425
Gaura haven in Peru. 341
Gayra riebier by Sta Martha. 275
St. German ſtadt in Puerto rico. 3
Gleretebe op de cuſte van Braſil. 429
Golfe St. Lunaire nova Franc. 48
de Chaleur. ibid. 48
Golfo dulce. 231
de Honduras. 242
de Guanaios. ibid.
San Miguel by Panama. 262
de Paris by Panama. 262
de los Coronados Chile. 373
de Cariaco by Paria. 496
de Niqueſa. 242
Gomeribo by Wiapogo. 466
Gorgona Eylandt by Peru. 297
Gourgez voyagie naer Florida. 133
Gowateri Eylandt by Guaiana. 468
Gracias a Dios ſtadt in Honduras. 240
Granada Eylandt van de Canibales. 29
ſtadt in Nicaragua. 244
oft neuvo Reyno prouincie. 278
Grand baye nova Franc. 49
Groene baye *Magallan.* 389
Guaba vruchte van Peru. 340
Guabiob riebier in Puerto rico. 2
Guadalaiara prouincie. 181
de ſtadt aldaer. 184
Guadalaiara de Buga in Popaian. 296
Guadalupe Eylant van de Canibales. 29
Guaiaquil ſtadt in Peru. 312
Guaiabos boom in de Eylanden. 1
Guaiana prouincie ghelegen. 470. &c.
Guallaripa in Peru. 344.
Guambacho vallepe in Peru. 325
Guamachuco prouincie in Peru. 332
Guambia prouinc. van Popaian. 285
Guamanga ſtadt in Peru. 334
Guamoche vruchte in N. Galicia. 182
Guanabo Eylandt by Hiſpaniol. 16
Guanaios Eylanden. 242
Guancavelica Quickſilver-Mynen. 336.
Guanape vallepe in Peru. 325
haven in Peru. 341
Guancas volckeren van Peru. 331
Guanihani Eylandt van de Lucayos. 27
Guaniaves plaetſe in Hiſpaniol. 14
Guanima Eylandt van de Lucaios. 27
Guanuco in Peru. 333
Guarabana boom in Darien. 260
Guaranies volck op R. la Plata. 406
Guaraxuato Mynen van Nov. Hiſp. 172
Guaraz prouinc. in Peru. 332
Guarco vallepe in Peru. 328
punt aen de Zuydt-Zee. 341
Guariparim gheberghte in Braſil. 429
Guarmey vallepe in Peru. 325
Guaſco vallepe van Chile. 360
Guaſtecan prouincie van nov. Hiſp. 152
Guatapori riebiere. 275
Guatulco haven van N. Hiſpan. 166
Guatemala prouincie in't ghemeyn. 223
in't byſonder. 232
de Hooft-ſtadt. 236
Guaxaca prouincie in nov. Hiſp. 163
de cuſte van deſe prouinc. 166
Guaxale in de Florid. 122
Guayama Eylant van de Guanaios. 242
Guayra haven van Venezuela. 502
ſtadt op la Plata. 409
Guayangareo in Mechoacan. 172
Guazacoalco in Nova Hiſpan. 166
Guires volck van Nova Galic. 220

H.

HAcari vallepe in Peru. 329
Hartſeaſe haven van *Terreneuf.* 41
Hatibonico riebier in Hiſpaniol. 12. 14

Hatun-

Digitized by Micro

Hatuncannari in Peru. 309
Havana in't Eylandt Cuba. 20.21
Haverſtroo in Nieu-Nederlandt. 87
Hapleſort haven in *Terreneuf.* 41
Hayna riviet in Hiſpaniol. 10
Hendrick Chriſtiaensz. Eylandt. 85
Hermoſo porto in Hiſpaniol. 13
Hernando de Alarcon reyſe. 206
Higillo Pintado vrucht. 2
Hiſpaniola Eylant beſchreven. 4.5.6.&c.
Hochelaga op de riviet Canada. 55
Honduras provincie. 238
Horios boom in Darien. 260
Hormigas Eylandt. 25
Hubates volck van Nova Galic. 220
Hudſons vopagie. 83.88
Hyguey provincie in Hiſpaniol. 6

I.

IAche riviet in Hiſpaniola. 11
Iaen Stadt in Nicaragua. 245
in Peru. 315
Sant Iago de los Cavaleros in Hiſpaniola. 10
Stadt in Cuba. 19
de Nexapa in N. Hiſpan. 165
de los Valles in Panuco. 151
de buena Eſperanca in Mechoacan. 173
Haven in nov. Galic. 221
de Guatemala ſtadt. 236
de Tolu aen Terra Firm. 269
de Arma in Popaian. 290
de Guaiaquil in Peru. 312
de las Montannas, Peru. 319
de los Valles ofte Moyobamba. 332
Stadt in Chile. 361
del Eſtero in Tucuman. 374
de Leon in Venezuela. 505
Iamaica Eylandt beſchreven. 24
Jan Orenham Engheſman ſyn reyſe. 264
Iaques Quartier vopagien. 68
Iardin de la Reyna by Cuba. 22
del Rey by Cuba. 23
Ibouypap bergh in Noordt-Brasil. 453
Iconuri bergh in *Guaiana.* 483
Iehan Verazzano vopagie. 74
Jeſuiten handel in Nov. Franc. 69.70
St. Illefonſo de los Zapotecas Nov. Hiſp. 165.
Imperial ſtadt in Chile. 367
St. Iorge de Olancho ſtadt. 241
Iſla de Sacrificios Nov. Hiſp. 162
de Cedros *Californ.* 192
de St. Andres ibid. 211
de Baſtimentos. 262
de Perlas by Panam. 263
Fuerte in de Golfe van Vraba. 271
de las Palmas. 297
del Gallo. 297
de la Plata Peru. 320
de Sta Maria Chil. 362
de los Pargos. 401
de las Palmas. 401
de St. Lazaro. 403
de Lobos, la Plata. 405
St. Graviel. 403
Martin Garcia. 404
Sta Catalina. 410
de Caſtillos. 411
St. Sebaſtian Braſil. 418.428
dos Porcos. 428
Grande. 428
Iſle de Sable N. Franc. 43
de Cap Breton. 43
Ste Marthe. 48
St. Germain. 48
de la Raquelle. 50
de Lievres. 50
Percee. 50
d'Aſſumtion. 50
aux Coudres. 53
d'Orleans. 53
Rangees. 59
Verte. 59
aux Cormorans. 60
aux Tanguez. 60
Longue. 60
Ste Croix N. Franc. 62
de Monts deſerts. 63
Haute. 63
de Bacchus. 65
Iſleos Capitania van Braſil. 423
Irabucu riviet by la Plata. 406
St. Iuan de Ulua haven van N. Hiſp. 159
de Puerto de Cavallos Hondur. 241
de Paſto in Peru. 294
de la Frontera ſtadt in Peru. 331
del Oro in Carauaja. 339
de la Frontera Chicuito. 370
Silver-mynen in N. Vizcaja. 190
Iuan de Salmas provincie in Peru. 319
Iuan Fernandes Eylanden. 366
Iumanes volck in N. Galic. 215
Iuiuy valley in Tucuman. 377
Iuntas in la Plata. 410

K.

K*Ecoughtan* in *Virginia.* 102
Koninckx Eylandt. 398

L.

LAbapi riebier in Chile. 372
Laguna Maracaibo. 507
ſtadt in Venezuela. 507
de Mexico. 147
de Pernagua in R. la Plata. 412
Laudoniere vopagie naer *Florida*. 129
Laurens Keymis vopagie naer *Guaian*. 484.
Laxapalanga, in Peru. 334
Lebo riebier in Chile. 373
Lebrixa riebier in Venezuela. 503
Leon ſtadt in Mechoacan. 172
de Nicaragua. 244
de Guanuco in Peru. 333
Leſquemin haven in *N. Franc*. 51
Lima audientie in Peru. 322
ſtadt in Peru. 326
Limo riebiere in den Oronoque. 483
Limpi vermillion. 336
Llanos de Carora Venezuel. 505
Loiola ſtadt in Peru. 319
Loquillo gheberghte in Puerto Rico. 2
Loxa ſtadt in Peru. 313
Lucanes volck van Peru. 329
S^t. Lucas Mijnen van Silver. 189
Lucayoneque Eplandt. 27
S^t. Luis de Tampice in Panuco. 151
Lunaguana vallep Peru. 328
S^t. Luzia Eplandt van de Canibales. 30.

M.

MAca voghel van Peru. 311
Macarey Eplandt van de Lucaios. 27.
Mackvvaes volck in Nieu-Nederlandt. 88.
Macureguaray ſtadt van Guaiana. 482
Macuria riebier in Guaiana. 473
Madalena riebier haer oorſpronck. 285
Madrigal ſtadt in Popaian. 296
Magallanica Provincie. 378
Magallanes vopagie door de Strate. 382.
beſchrijvinge van de Strate. 383
Engelſche vopagien. 385
Nederlandtſche vopagien. 388
Maga boom in Puerto Rico. 2
Maguey boom in N. Hiſp. 142
Mahikans volck van Nieu-Nederlandt. 88.
Mala vallepe in Peru. 328
Malabrigo haven van Peru. 340
Malacca in Mechoacan. 173
Malambo barranca by Cartagena. 270
Malebarre haven. 67
Cape. 84
Mallabauquen Lack in Chile. 368
Mama Provincie in Peru. 334
Mamaconas van Peru. 309
Manhattes volc van Nieu-Nederlandt. 87.
Manati Viſch van Indien. 5
Manegua Eplandt van de Lucajos. 27
Maniot vorrtel van Maragnan. 442
Manoripano Eplandt in Oronoque. 482
Manſenille haven Hiſpaniol. 34
Rede in Cub. 22
Manta Dorp in Peru. 311
Manthane Eplandt *N. Franc*. 62
Maracapana Provincie. 507
Maracaybo Lack van Venezuel. 507
Maracou riebier Noort-braſil. 441
Maragnan generale beſchrijvinghe. 438
Eplandt en gheen riebier. 440
particuliere beſchrijvinghe. 442
Maraquites volck van Braſil. 485
Marcos de Niza ſijn tocht. 198
Marequita in Neuvo Reyno. 283
Mares riebier in Cuba. 19
Margarita Eplandt van de Perrien. 492
Maricabilca vallep in Peru. 334
Marigalante Eplandt van de Canibales. 30
S^t. Maria del puerto in Hiſpaniol. 9
el antigua del Darien. 261
de los Lagos, Guadalajar. 184
Mariquina vallep in Chile. 368
Marrawini riebier van Guaiana. 474
S^t. Martha Eplandt van de Lucaios. 27
Provincie van Terra Firm. 271
Hooft-ſtadt van die Provincie. 272
Marten vingers Eplandt. 85
S^t. Martin Eplandt van de Canibal. 30
Mijnen in Zacatecas. 189
Martyres Eplanden by Cuba. 27. 138
Maſaya Provincie van Nicaragua. 244
Maſſachuſets volck nieuw Engelandt. 76.
Maſſatlan in Nova Galic. 221
Maſſavvomecks volck *Virgin*. 102
Marancas haven van Cuba. 23
Matinino Eplandt van de Canibal. 30
Matouvvaks volck van *Virginia*. 90
Mattahunts Eplanden. 78
Mattinack Eplandt. 78
Mattoori Eplandt by Caiane. 468
Mavila in de Florida. 122
Maule riebier in Chile. 372

Digitized by Micro

Mauritius haye Magallan. 390
Landt in de Straet *le Maire*. 391
Mayaguana Eylandt van de Lucajos. 27
Mayas volck op Rio la Plata. 407
Mecaddacut in Nieu-Enghelandt. 77
Mechoacan provincie nov. Hiſp. 169
de Hooft-ſtadt. 172
Wortel in de provincie Chiapa. 225
Melilla ſtadt in Iamaica. 25
Menane Eylandt *N. Franc.* 62
Menego Eylandt *N. Franc.* 44
Mendoça ſtadt by Chile. 370
Mepenes volck la Plata. 404
Mequaretas volck la Plata. 404
Merida ſtadt in Yucatan. 176
ſtadt in neuvo Reyno. 283
Meſtitlan in nova Hiſpan. 152
Metinicus Eylandt. 78
Meta riviet in den Oronoque. 483
Mexico provincie N. Hiſp. 144
ſtadt aldaer. 147
Mezitlan provincie N. Hiſpan. 146
Miary riviere van Maragnan. 441
Michatoya riviere Guatemala. 232
Miges volck in N. Hiſp. 165
St. Miguel ſtadt in Mechoacan. 172
in Guatemala. 237
in neuvo Reyno. 280
ſtadt in Peru. 316
de la Ribera in Peru. 329
de Tucuman. 375
Mimbres ondiepten. 26
Mio venijnigh krupdt in Peru. 335
Mira zoudt-brunnen in Peru. 308
Miramumins natie in Braſil. 418
Miraflores ſtadt in Peru. 324
Miraporvos Eylandt in de Lucaios. 27
Miſteca provincie nov. Hiſpan. 164
Mocha Eylandt by Chile. 365
in de provincie van Quito. 309
Mohina by de ſtadt Cuſco. 343
Moias provincie in Peru. 340
Molle boom van Peru. 302
Molopaques volck van Braſil. 436
Mona Eylandt by Puerto Rico. 4
Monacans in *Virginia*. 92
Monahigan Eylandt. 78
Monanis Eylandt. 79
Montagnets volck van *N. Franc.* 58
Monte Chriſto ſtadt Hiſpaniol. 10
bergh in 't ſelve Eylandt. 15
Monte Paſqual Braſil. 430
Monte de Trigo in Braſil. 418
Montſerrate Eylandt Canibal. 30
Monte Seredo op Rio de la Plata. 406
Mopox by Cartagena. 270
Moranta punt in Iamaica. 25
Morembaya Eylandt by Braſil. 434
Morequiro haven in Guaiana. 480
Morhicans natie van Nieu-Nederlandt. 86
Morocotes volck op Rio la Plata. 406
Morovvnia Provincie in *Guaiana*. 464
Morro Hermoſo by Cartagena. 270
Moreno in Peru. 353
de San Paulo in Braſil. 430.433
de los Diabolos in Peru. 352
de Sta Ynes. 397
Mortunnos vruchte van Peru. 306
Moruga in Guaiana. 467.475
Moſquitos puerto in Hiſpaniol. 14
Moſſelbaye in de Straet *Magall.* 388
Morayas volck van Braſil. 436
Motupe valley in Peru. 323
Mounin riviet in Noort-Braſil. 441
Moucouron in *Noort-Braſil.* 440
Mount Manſel in Nieuw-Engelandt. 81
Moyobamba provincie in Peru. 332
Muccumbro Eylandt Guaian. 469
Mulahalo in de provincie Quito. 309
Mulambato in de provinc. Quito. 309
Murtilla vrucht van Chile. 358
Muſos volck in neuvo Reyno. 280
Muſpa in de Florid. 139

N.

NAco Goudt-rijcke provincie in Honduras. 241
Naguatlatos Tolcken van Nova Hiſpania. 142
Nahikans natie van Nieuw-Nederlandt. 85.
Naimkeck in Nieuw-Engelandt. 77
Napulca dorp in Nova Hiſpania. 157
Naſca valley in Peru. 329
Nallauw Fort op de *Amazonas*. 463
Nara ſtadt by Panam. 258
Natiſcotec Eylandt N. Franc. 50
Navaza Eylandt by Hiſpaniol. 16
Navidad haven van Mechoacan. 177
Nawaas natie in Nieuw-Nederlandt. 86.
Negrillos Eylandt. 177
Nequen krupdt Panam. 250
Neveri riviet by Cumana. 499
Neuvo Reyno de Granada. 277
Nexapa valley in nova Hiſpan. 165
Neyva in Popaian. 295
St. Nicolas cabo in Hiſpaniol. 14
Nieves Eylandt van de Canibales. 30
Nieuw Engelandt. 75.80.81
Plepmouth. 82
Nederlandt. &c. 83.

Nicaragua **prouincie.** 243
Nigua **onghedierte.** 5
Riewier in Hiſpaniol. 11
Nicoya **in de prouincie** Nicaragua. 246
Ninganis **haven by** Cap Breton. 44
Nizao **riewier in** Hiſpaniol. 11
punt van 't ſelue Eylandt. 12
Nombre de Dios Terr. firm. 255
Riewier in Peru. 352
Vlecke in de Zacatecas. 189
Nombre de Ieſus **Stadt in de** Magallan. 386
Norembega **in** *Nova Franc.* 63
Noſtra Sennora de la Paz **in** Peru. 347
de Carvalleda **in** Venezuel. 505
de la Virtoria **in** Tabaſco. 179
Noten Eylandt Nieu-Nederlandt. 87
Nova Francia **prouincie.** 37. &c.
Albion **in** Californ. 212
Nova Hiſpania **beſchrijvinghe in 't ghemeyn.** 141
Galicia **prouincie.** 181
Vizcaia. 190
Novo Mexico **ghevonden.** 214

O.

OBahava **Eylandt by** Cuba. 23
Oca **koſt van** Collao. 344
Ocali **plaetſe in** Florid. 118
Ocanna **in** Sta Martha. 275
Ocaywita **Eylant op den** Oronoq. 482
Occam **riewier in** *Virginia.* 109
Ochataguins **volck in** *Nov. Franc.* 57
Ochile **in de** Florid. 119
Ocoa **haven in** Hiſpaniol. 12
Oconna **valley in** Peru. 329
Olancho **in de** Honduras. 241
Olinda **ſtadt van** Braſil. 425
Omapalcas **riewier.** 340
Omaſuyo **ghedeelte van** Collao. 345
Ometepec **riewiere.** 167
Oncaiare **Eylandt by** Guaian. 467
Onda **binnenlandtſche haven.** 296
Ongol **playnen van** Chile. 364
Ontiveros **ofte** Cuidad real, la Plata. 409
Oost-riewierken Nieuw-Nederl. 85
Opon **gheberghte in** neuvo Reyno. 277
Opotari **gheberghte in** Peru. 339
Orellana **ſyn reyſen.** 457
Orenoque **riewiere in 't ghemeyn.** 475
Spaegniaerden tochten op de ſelue. 476
Riewieren daer in vallende. 483
ghelegenthept by Neerlanders bevonden. 487
Oriſtan **ſtadt in** Iamaica. 25
Oropeſa **ſtadt in** Peru. 349
Aſſiento **by** Guancavelica. 336
Oſachile **in de** Florid. 119
Otabalo **in** Peru. 306
Oſorno **ſtadt in** Chile. 369
Otzumba **Fontepne in** N. Hiſp. 161
Quetecates **volck van** Braſil. 422
Ouygoudy **riewier in** *N. Franc.* 62
Ozama **riewier** Hiſpaniol. 10

P.

PAcas **ghedierte van** Braſil. 415
Pachacama **valleye in** Peru. 327
Pachami **volck van Nieu-Nederl.** 87
Pacouas **vruchte van** Braſil. 415
Pacos **Schapen van** Peru. 303
Paezes **volck van** Popaian. 295
Paicanos **volck in** Peru. 355
Paita **haven van** Peru. 317
Palma **in** neuvo Reyno. 282
Paltas **in de prouincie van** Quito. 313
Pamaunke **riewier** *Virgin.* 93
Pamplona **ſtadt in** neuvo Reyno. 283
Pan Amorello **in** Braſil. 432
de Minſapa. 166
Panama **de prouincie.** 250
de ſtadt. 251. 252
Panches **volck in** neuvo Reyno. 279. 280
Pancaleon **in de prouincie** Quito. 308
Panuco **prouincie** nov. Hiſpan. 151
Pao **riewier in den** Oronoque. 483
Papas **wortelen.** 307
Papemene **riewier.** 479
Paracca **haven van** Peru. 342
Paracoa **aen de** Trinidad. 489
Paracouſſi **Overſte van** Florid. 129
Paraiva Capitan. Braſil. 427
Riewiere van Braſil. 428
Parana Rio de la Plata. 402
Parannamiri **riewiere** la Plata. 403
Parcos **palleys in** Peru. 334
Riewiere in Peru. 333
Parilla **ſtadt in** Peru. 324
Parime **Lack in** *Guaiana.* 474
Parina cocha **in** Peru. 329
Paripamoru **prouincie.** 499
Parmonga **valley in** Peru. 325
Paſcuaro **ſtadt in** Mechoacan. 172
Paſcamaio **valley in** Peru. 323
Paſſaos cabo **in** Peru. 311
Paſſaguates **volck van** Nov. Mexico. 215
Paſto **Provincie ende Stadt in** Popaian. 294
Patagones **by de Strate** Magall. 383
Patarabuyes **volck** nov. Mexic. 215
Pato **riewier in** Guaian. 479

Digitized by Micros

Pata womeke riebier. 93
Patigutaro bp Cumana. 500
Paucura prouincie van Popaian. 290
Pauhatan Koninck van *Virginia.* 92
S^t. Paulo viecke in Braſil. 418
Pawtuxunt riebier in *Virginia.* 94
S^t. Pedro ſtadt in Honduras. 240
Pemtoguet riebier in *Nova Francia.* 63
Penguins Eplandt *Terreneuf.* 42
Pennobſcot in Nieu-Engelandt. 63.75
Pequatoos natie. 86
Paranieu haven in Braſil. 432
Pericos haven van Panama. 252
Pernambuc Capitania Braſil. 425
Perora plaetſe in nov. Hiſp. 161
Peru beſchrijvinghe in't ghemeyn. 299
verdeelinghe van't Landt. 304
Peſmarck haven in *Terreneuf.* 42
Petatlan riebier van Cinaloa. 187
petiguar natie in Braſil. 427
Petivares volck van Braſil. 435
Petockenock in Nieu-Nederlandt. 84
Piandamo riebier in Popaian. 293
Piaſtla riebier in N. Galicia. 186
Picara prouinc. van Popajan. 290
Pillotois waer-ſeggers in N. Franc. 57
Pincos prouincie van Peru. 333
Pinguins Eplanden. Magall. 390
Pinos Eplandt bp Cuba. 24
Piqueri riebiere bp la Plata. 407
Piſca riebiere in Peru. 329
Piſcobamba prouinc. Peru. 332
Pita ghelijck Hennip. 463
Piura vallepe van Peru. 316
Pizagua riebier in Peru. 353
Plata ſtadt van de Charcas. 348
Popaian prouinc. 283. Stadt. 285
Pola Eplandt. 27
Pongo in Guaian. 478
Popitango bp Fernambuc. 426
Porco Silver-Mijnen. 351
Port François in Hiſpaniol. 14
aux Anglois Cap. Breton. 44
S^t. Helaine N. Franc. 59
de la Heve. 59
du Roſſignol. 59
au Mouton. 59
du cap Negre. 59
Royal. 61
Ste Marguerite. 60
aux Mines. 61
Fortune. 67
Map Nieu-Nederlandt. 87
Famin Magallan. 387
Deſire. 397.398
Porto Seguro ſtadt in Braſil. 422
Calvo haven in Braſil. 433
Poraiou haven in Braſil. 432
Potoſi ſtadt ende Silver-mijnen. 349
Pozo prouincie van Popaian. 288
Puebla de los Angeles. 156
Pueura ſtercke plaetſe in Peru. 334
Pueblo novo in Nova Galic. 190
Puchuca Silver-mijnen in N. Hiſp. 146
Puerto rico Eplandt. 1
de ſtadt. 3
Puerto de Pinos puerto rico. 4
de la Plata ſtadt in Hiſpaniol. 10
Hermoſo Hiſpaniol. 13
de Moſquitos. 14
Real Hiſpaniol. 14
de Nicoya. 245
de Veles. ibid.
de Pinnas. 263
François Hiſpaniol. 14
de Matancas Cuba. 23.24
del Principe in Cuba. 20
de Cavallos in Hondur. 241
Belo ſtadt in Terr. firma. 257
Veio ſtadt in Peru. 312
de Sangalla in Peru. 241
de Hacari in Peru. 342
de Ylo ibid. 352
de los Moxillones. 353
Iulian bp de Strate. 395
de San Fernando la Plata. 407
de la Candelaria. 410
de los Reyes. 410
de Patos. 411
de Leones bp de Strate. 396
de Biaca. 411
de Veles bp Nicaragua. 245
Pulches volck van Chile. 368
Puna Eplandt bp Peru. 321
Punta del Cannaueral. 139
de Arrazifes. 114
de Negrillo Iamaic. 24
de S^t. Auguſtin. Florid. 139
de los Martyres. 139
de S^t. Helena. 139
de Intla. 167
de la Trinidad Californ. 197
de Ybueras. 242
de Guerra 248
de Borica. 248
de Carachine bp Panama. 263
de la Canoa Terra firm. 270
de los Ycaos. 270
de la Nar. 270
de Manglares Popaian. 298
de S^t. Helena. 320
del Aguia in Peru. 322
de Parina. 322

de Chinca. 342
de la Naſca. 342
de Tacama. 353
de los Farallones. ibid.
de S^t. Marcelo. 373
S^t. Cyprian *Magallan.* 381
de S^t. Lazaro Nicaragua. 245
de Guerra Veragua. 248
de Borica. ibid.
de Zamba **by** Cartagena. 270
del Aguia **by** Sta Martha. 273
de Tierra Llana. 396
del Gallo **ofte** Curiapan. 488
de Galera **aen** Trinidad. 489
de Salmas **in** Paria. 493
Punta de Araya **Zout-pannen.** 494
Puren **prouincie van** Chile. 464
Pyebaye in Nieu-Nederlandt. 84
Pyriagua **ſchuptjen van Indianen.** 176
Pytahaya **vlucht van** Popaian. 289

Q.

Quaque **gheberghte van** Peru. 320
Quebecq **plaetſe in** N. Franc. 55
Quelenes **volck in** Chiapa. 226
Queretaro **in** N. Hiſp. 150
Queule **rievier in** Chile. 373
Quibey **krupdt in** Puerto rico. 2
Quibira **prouincie in** N. Galic. 203
Quibiri **Eylandt** Veragua. 246
Quickſilver-mynen in Peru. 336
Quilacoya **Gout-mynen van** Chile. 363
Quilca **vallepe in** Peru. 329
Quiloacas **natie op** la Plata. 404
Quimba **zaedt van** Peru. 307
Quimmibil **vallepe** Tucuman. 377
Quintero **haven in** Chile. 371
Quinibequi **rievier in** Nova Francia. 64
Quirandies **volck op** la Plata. 406
Quiriquina **Eylandt by** Chile. 363
Quires **volck van** N. Mexic. 218
Quita Suenno **by** Hondur. 242
Quitlavaca **by** Mexico. 149
Quito **prouincie van** Peru. 304
de Hooft-ſtadt S^t. Franciſco. 307
Quiximies **rievieren in** Peru. 320
Quixos **prouincie van** Quito. 317
Quymbaia **prouincie** Popaian. 290

R.

RAmada **in de prouinc.** Sta Marth. 275
Ramea **Eylandt** nov. Franc. 45
Rancherra **by** la Hacha. 276
Raonoack **in** *Virginia.* 109
Realeio **vlecke van** Nicaragua. 245
Redonda **Eylandt van de** Canib. 30
Renouze **haven van** *Terreneuf.* 14
Reyes Magos **vleck in** Braſil. 422
Rhiobamba **in** Quito. 309
Ridders haye in *Magallan.* 389
Ribauds voyagie naer *Florid.* 132
Riviere van Siccanamos. 85
Riviere *Ste Marguerite N. Franc.* 51
Ste Marie. 56
S^te Suſanne. 56
des Yroquoys. 56
Ste Marguerite. 56
de l'Equille. 61
S^t. Antonie. 61
S^t. Iean. 62
des Eſtechemins. 62
de May Florid. 127
Seine. 127
Somme. 127
Loire. 127
Charente. 127
De Port Royal. Florid. 127
Rio de la Hacha **prouincie ende ſtadt.** 276
Rio de la Plara **prouincie.** 399
Riviere beſchreven. 400
Rio de las Amazonas **ontdeckinghe.** 457
by de Nederlanders. 460
beſchrijvinghe in't byſonder. 461
Rio de Ienero **in** Braſil. 419
Rio de **Reygers by** Amazonas. 461
Rio de *Montagnie.* 87
Rio de Limones. 22
de Caute Cuba. 22
Tanne ibid. 22
de la Cruz Florid. 114
Girande **in** Florid. 125
Ays Florid. 139
de Moſquitos. 139
de la Matanca Florid. 139
de Peſcadores. 140
del Papagayo. 150
de las Balſas N. Hiſp. 150
de las Palmas N. Hiſpan. 151
de Alvarado. 162
de Banderas. 162
de Almeria. 162
de Zempoala. 162
de S^t. Pedro & S^t. Pablo. 162
de los Cazones. 162
Grande **in** Darien. 260
de las Redes. 260
de Aiutla. 228
de la Trinidad. 248
de la Trepadera. 260
de Sta Cruz. 261
de Franciſca **by** nombre de Dios. 255. 262.

de la

Text Clif - Digitized by Micro

de las Balſas. 262
de Congos. ibid.
de Madalena. 285.271
de S^t. Iago in Peru. 319
de Zedros. 297
de Oconna. 342
de Camana. 1342
de Tolten Chile. 368
de Queule. 373
de Chabin. 373
Bermcio Tucuman. 377
de Palmas la Plata. 404
de los Beguaes 404
S^t. Franciſco la Plata. 410
Grande la Plata. 411
de Martin Souſa. 411
de San Pedro. 411
Tajahug. 412
dolce in Braſil. 429
das Caravelas. 430
grande Braſil. 430
des Contas. 430
dos Moncos. 434
Terſi. 434
Doſe. ibid.
de Gallegos. 397
S^t. Franciſco in Braſil. 426.431
Real in Braſil. 426.431
Rocca partida. 166
Roncador bp Iamaica. 25.242
Roques Eplandekens bp Hiſpaniola. 14
Roucou verwe Maragnan. 442

S.

SAaz riebier in Cuba. 20
Saba Eplandt van de Canibales. 30
Sacatlan Stadt van Chiapa. 227
Sagadahoc riebier *N. Franc.* 65.76
Saguenay riebier *N. Franc.* 52
Saima Prouincie. 480
Sal de Medina bp Cartagena. 262
Salado riebier in Tucuman. 375
Salamanca ſtadt in Yucatan. 177
Sallicoques Viſch. 128
Salta in la Plata. 410
Salvaleon ſtadt in Hiſpaniol. 9
Samana Eplandt van de Lucaios. 27
Golfo in Hiſpaniol. 15
Sandia in Peru. 340
Sangalla in Peru. 341
Sanhikans volck in Nieuw-Nederlandt. 87.
San Salvador Prouincie Guatemal. 234
de Stadt. 237
Sant Andres Eplandt. 25
Sandt-riebier. 67
Santa Stadt in Peru. 324
Santa Martha Prouincie. 271
de Stadt aldaer. 272
Santa Cruz la Real bp Panama. 252
Santa Cruz Eplandt Canibal. 30
Santa Fé ſtadt in Veragua. 248
Santi Spiritus ſtadt in Cuba. 20
Santiſtevan del puerto in Panuco. 151
Sant Iago de los Valles, Panuc. 151
Santos ſtadt in Braſil. 417
Eplandt van de Canibal. 31
Saomoto Eplandt van de Lucaios. 27
Saona Eplandt bp Hiſpaniol. 15
Sapanapoock op R. das Amazon. 462
Sapenou op R. das Amazon. 462
Sarrope in Florid. 131
Seales baye bp R. la Plata. 397
S^t. Sebaſtian in Chiametla. 185
de la Plata in Popajan. 296
Eplandt bp Braſil. 435
Sebalds Eplanden Magallanica. 391
Sebo Dorp in Yucatan. 177
Seekanauck ofte *Sinoch* Schelp-viſch. 107
Segochet in *Virginia.* 77
Segovia ſtadt in Nicaragua. 245
ſtadt in Venezuela. 505
Segura ſtadt in N. Hiſpan. 158
Sequins natie. 86
Serena ſtadt in Chile. 361
Sergippo del Rey in Braſil. 426
Serrana Eplandt bp Iamaica. 25
Serranilla Eplandeken. 25
Seſambre in *N. Franc.* 59
Sevilla ſtadt in Iamaica. 25
del Oro in de Quixos. 318
Sevvrano riebier in *Guaiana.* 474
Sepl-makers rack Nieu-Nederlandt. 87.
Sierras de Cobre in Cuba. 16
Siete Corrientes ſtadt la Plata. 405
Silkgras Virgin. 108
Skallapa ſtadt in N. Hiſp. 153
Sloep-baye Nieu-Nederlandt. 85
Smiths Eplanden. 79
Soconuſco Prouincie. 228
Solana valley in Peru. 316
Sommer Eplandts *Bermudes.* 32
Sombrero Eplandt Canibal. 31
Soras volck Peru. 335
Sorico Eplandt. 78
Souriquois natie *N. Franc.* 58
Sovvocotuck Virginia. 77
Spyngh-baye bp R. de la Plata. 399
Spiritu Santo ſtadt in Braſil. 421
Staten Eplandt. 391
Staten hoeck *N. Franc.* 67

Strate van *le Maire*. 391
Suchitepec Prouinc. van Guatemal. 228

T.

TAbago Eylandt by de Trinidad. 489.
Tabaſco Prou. Nova Hiſp. 178
Tabernaculo boom in Puerto Rico. 2
Taboga Eylandt by Panama. 263
Tacana Provincie in Peru. 340
Tacunga in de Provincie van Quito. 309
Tadouſſac haven in *N. Franc.* 52
Tagarez volck by Cumana. 498
Taguamacis natie in Peru. 355
Tajahug riviere. 412
Tairona gheberghte by St Martha. 271
Talavera ſtadt in Tucuman. 375
Talpuiaguia Mijnen Nov. Hiſp. 172
Tamalameque in Sta Martha. 274
Tamaraca in Braſil. 426
Tambos van Peru. 305
Tambopalla vallepe in Peru. 329
riviere in Peru. 342
Tameſcot riviere *Virginia.* 79
Tamos volck van N. Mexico. 220
Tamoyes volck van Braſil. 436
Tancuylabo in N. Hiſp. 152
Tampice ſtadt in Panuco. 151
Tanne rivier in Cuba. 22
Tapira ofte Taperica Eylandt in de Bahia de todos los Santos. 425
Tapouytapere by *Maragnan.* 452
Tappaans volck van Nieu-Nederl. 87
Tapuca riviere. 412
Tapuyas volck. 422
Taquari riviere. 406
Taquatzin beeſtjen. 225
Tarapaia vallepe by Potoſi. 351
Tarapaca vallep in Peru. 353, 329
Tararequi Eylandt by Panama. 263
Tarama Provincie van Peru. 333
Taria vallepe Tucuman. 377
Tarracoa Provincie in Guaian. 483
Taſcaluza in Florida. 122
Tatabe Provincie. 266
Taximaroa in N. Hiſpan. 171
Teca zaedt van Chile. 358
Tecoantepec Provincie N. Hiſp. 165
haven. 167
Tecuanapa gheleghenthept N. Hiſp. 167
Tempulla ofte R. de St Iago, Peru. 329
Tenbuys volck R. la Plata. 404
Teneriffe ſtadt Sta Martha. 274
Tepeaca Provincie N. Hiſpan. 158
Tepeaquilla bergh by Mexico. 148
Terreneuf Eylandt. 38. &c.
Teſcuco by Mexico. 149
Teſtigos Eylanden by Margarit. 493
Texel Eylandt in Nieuw-Nederl. 85
Thomebamba in Quito. 308
vooyder belchrijvinghe. 310
St Thomas de Caſtilla in Hondur. 241
Stadt op den Orenoque. 486
Eylandt by Californ. 192
Thornbaye aen *Terreneuf.* 41
Tiaguanaco vlecke in Peru. 346
Tiburon Cabo in Hiſpaniol. 13
Tierra de Brea aen Trinidad. 489
Tiguas volck in N. Mexic. 217
Tiguez in Nova Galic. 205
Timana Stadt in Popaian. 295
Timbues natie op la Plata. 406
Tinhare in Braſil. 430
Titanes volck in de Charcas. 354
Titicaca lack in Collao. 345
Tivitivas volck op den Orenoque. 481
Tlacamama riviere. 168
Tlaſcala Provinc. N. Hiſpan. 154
Steden. 156
Tlaxo Silver-mijnen N. Hiſp. 145
Toa rivier in Puerto rico. 2
Tobo ofte Rio de las Amazonas. 456
Tobolos volck. 215
Tobre Provincie Ter. Firm. 251
Tocayma Stadt in Neuvo Reyno. 280
Tockwogh rivier Virgin. 94
Tocabaga in Florid. 139
Tocomans volck van Braſil. 436
Tojuqua. 412. en 435
Tolten rivier in Chile. 373
Toluca vall. in N. Hiſpan. 146
Tolu Provincie by Cartagena. 269
Tomahavi windt van de Charcas. 349
Tomonymenos volck in Braſil. 435
Tonala in N. Hiſpan. 166
Tono gheberghte in Peru. 339
Topia Provinc. N. Vizcaia. 190
Toppahanoc riviere Virgin. 93
Tortuga Eylandt by Hiſpaniol. 16
by Florida. 24
by de Margarita. 510
Totonaques in Nov. Hiſpan. 156
Totonteac Nov. Galic. 205
Totora in 't lack Titicaca. 345
Tououpinambauty volck Braſil. 420
Toyma vallepe by Cuſco. 338
Tragabigzanda cape *Nieu Engl.* 78
Trapalanda naer Magallanic. toe. 374
Trinidad Eylandt. 488
haven in Cuba. 22
Stadt in Cuba. 20
vlecke in Guatemal. 237
in Veragua. 248

Stadt

Digitized by Micros

Stadt in Neuvo Reyno. 282
Trinite haye in Terreneuf. 41
Triumpho de la Cruz, Hondur. 242
Truxillo Stadt in Hondur. 241
Stadt in Popajan. 296
Stadt in Peru. 324
in Venezuela. 507
Tucapel Prouinc. Chile. 364
Tucaman Prouincie. 374
Tucuyan Prouincie. 202
Tucuio Prouincie Venezuela. 506
Tuculala Goudt-mijnen N. Hiſp. 145
Tula in Florida. 124
Tumbez valley in Peru. 316
Tuna boom in Nov. Hiſp. 142
Tunia Prouincie in N. Reyno. 278
de Stadt. 282
Tupinambas volck van Braſil. 423
Tuqueme valley in Peru. 323
Tuſpa in N. Hiſpan. 162
Tutepeque Prouinc. N. Hiſpan. 145

V.

VAldivia Stadt in Chile. 368
Valencia Nova in Venezuela. 505
Vallodolid in Mechoacan. 172
in Yucatan. 176
in Honduras. 239
in Peru. 319
Valparayſo haven in Chile. 362
Valuerde Stadt in Peru. 329
Vaſarum inwijck in Braſil. 420
Vbatuba bocht van Braſil. 435
Veio Eylandt van de Lucaios. 28
Venezuela Prouincie. 501
eerſte ontdeckinghe. 503
Venta de Cruzes by Panama. 253
Vera Cruz Stadt in N. Hiſpan. 159
Veragua Prouincie. 246
Verapaz Prouincie. 228
Verſche riviere. 86
Vguaa rivier. 412
Viacha in de Charcas. 348
Viciolas Eylandekens by Hondur. 242
Vilcabamba vallepe in Peru. 339
Villa de las Palmas Tamalameque. 274
Villarica Stadt in Chile. 368
Vinaque rivier in Peru. 335
St. Vincente Eylandt Canibal. 31
St. Vincente in Braſil. 417
Viraſon windt upt ter Zee. 5
Virgines Eylanden Canibal. 31
Virgin Gorda Eylandt. 31
Virginia Prouincie. 73. &c.
beſchreven by Cap. Smith. 91
Vruchten van 't landt. 95.96.97
ghedierte van 't landt. 97
volck van 't landt. 98
proceduren van de Engelſche. 100
by *VValther Raleigh.* 106
Virribarracuxi in Florid. 118
Vitangue in Florid. 124
Vittoria de Guamanga Peru. 334
Vivor Eylandt. 25
Vizcaia Nova. 190
Vnare riviet Venezuela. 502
Vnni vrucht van Chile. 338
Vraba Golfo. 266
Vramarca Prouinc. Peru. 335
Vrapo houdt van Guaian. 467
Vrira riviet Veragua. 247
Vrcos vlecke in Peru. 343
Vrchila Eylandt by Venezuela. 508
Vros volck van Peru. 345
Vrieſſche rivierken. 86
Vtila Eylandt by Hondur. 243
Vxitipa Prouincie N. Hiſpan. 188
Vyapari eertijts naem van Oronoque. 476
ontdeckinghe by Diego de Ordas. 476
by Hieronymo Ortal. 477
by Sedenno. ibid.
by Pedro Hernandez de Serpa. 478
by Iuan de Salinas. 478
by Pedro de Orſua. 478

W.

WAcarina Criſtalbergh op den Oronoque. 483
Wainari riviet in Guaiana. 466
VValther Ralegh eerſte vopagie. 480
leſte vopagie. 485
VVaoranecks volck *Virgin.* 87
VVapeigh als *terra Sigillata.* 108
VVapenocks natie. 85
VVaracayari riviet in *Guiana.* 483
VVaranavvankougs volck. 87
VVarvvyck Fort op de *Bermudez.* 33
VVeroans overſte in *Virgin.* 108
VVia riviet in *Guaiana.* 467
VViapoco riviere. 465
Wikiri volck by Cumana. 480
VVinauck Saſſafras van *Virgin.* 108
Winicapora riviet in Guaian. 483
Wokokon Eylandt in Virgin. 111
Wijck-haye Nieuw-Nederlandt. 84
Wijngaerdt hoeck. 66

X.

XAgua haven in Cuba. 22
Xaguas volckeren. 477
boomen in Cuba. 17
Xaguyes bozmputten. 359
Xaianca vallep in Peru. 323
Xaliſco Pzovincie N. Galic. 185
Xaquixaguana vallep Peru. 336
Xaragua Pzovincie in Hiſpaniol. 7
Xaraies volck la Plata. 407
Xauxa vallepe Peru. 334
Xerez de la Frontera Guatemal. 237
nova in Venezuela. 505
Xicalango in Tabaſco. 180
Xicalapa riebier Guatemal. 228
Xilotepeque in Nov. Hiſp. 145
Xuala in Florid. 121
Xucutlan haven Calif. 192
Xuta voghel van Peru. 311
Xuticalpa in Hondur. 241
Xuxuyes ſtrijdtbare natie. 359

Y.

YAbague Eplandt. 28
Yabucoa haven in Porto rico. 4
Yaguana ſtadt in Hiſpaniol. 9
inham ibid. 14
Yaguna Eplandt van de Lucaios. 28
Yalcones natie in Popajan. 295
Yaqui riebier in Hiſpaniol. 10
Yaquimi riebier N. Galic. 187
Yaquimo Pzovinc. Hiſpaniol. 6
haven in Hiſpaniola. 13
Yarepa riebier Nicarag. 245
Yarre riebier in Hondur. 242
Ybague in Neuvo Reyno. 283
Yca vallep in Peru. 329
Ycayagua Pzovinc. Hiſpaniol. 6
Yguarſongo Pzovinc. Peru. 317
Ylbob in de Honduras. 178
Ylo haven in Peru. 352
Ynagua Eplandt van de Lucaios. 28
Ypiti riebier la Plata. 403
Yroquois natie in *N. Franc.* 56.57
Ytapua Lack. 409
Ytaten riebier in *Chile*. 362
Ytoco bergh in Neuvo Reyno. 282
Yucay vallep in Peru. 339
Yucatan Pzovincie. 177
Yuma Eplandt van de Lucaios. 28
Yumbo gheberghte van Quito. 306
Yumeto Eplandt van de Lucaios. 28
Yuna riebier in Hiſpaniola. 11
Yungas van Peru. 309
Yzalcos Pzovinc. Guatemal. 233
Yztapalapa bp Mexico. 149
Yztapa haven van Guatemal. 233

Z.

ZAbana blacke veldt bp de Indianen. 7
Zabucales boomen van Braſil. 414
Zacatecas Pzovincie. 189
Zaccheo Eplandt. 4
Zacatula in Mechoacan. 173
Zalango haven in Peru. 320
Zamba bp Cartagena. 270
Zamora in Mechoacan. 172
Stadt in Peru. 314
Zana vallep in Peru. 323
Zapotecas Pzovinc. N. Hiſpan. 164
Zarca *alias* Loxa in Peru. 514
Zarcaranna riebier la Plata. 401
Zarzaparilla in Peru. 312
Zebaco Eplanden bp Nicaragua. 245
Zenu Pzovincie en riebier, 271
Zeyba boom. 2
Zeybo ſtadt in Hiſpaniol. 9
Zezepin haven Hiſpaniol. 13
Zinzontza in Mechoacan. 172
Zoques volck van Chiapa. 224
Zumpango Silver-mijnen N. Hiſpan. 145
Zuny Pzovincie N. Mexico. 220.

FINIS.

Digitized by Microsoft

Univ Calif - Digitized by Microsoft ®

Univ Calif - Digitized by Microsoft ®

Univ Calif - Digitized by Microsoft ®

f E143
L14

Univ Calif - Digitized by Microsoft ®

Univ Calif - Digitized by Microsoft ®

1000

5/5/51

0900

Univ Calif.- Digitized by Microsoft ®